

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Тања Ф. Гаев

Историја рецепције украјинске
књижевности у српској култури

Докторска дисертација

Београд, 2019.

University of Belgrade

Faculty of Philology

Tanja F. Gaev

History of the reception of Ukrainian
literature in Serbian culture

Doctoral thesis

Belgrade, 2019

Белградский университет
филологический факультет

Таня Ф. Гаев

История рецепции украинской
литературы в сербской культуре

Докторская диссертация

Белград, 2019 г.

Ментор:

др Петар Буњак, редовни професор, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет

Чланови комисије:

Датум одбране:

ИСТОРИЈА РЕЦЕПЦИЈЕ УКРАЈИНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ У СРПСКОЈ КУЛТУРИ

резиме

Ова дисертација представља књижевноисторијско истраживање украјинске књижевности и њене хронолошке рецепције у српској (српскојезичној) култури. Под украјинском књижевношћу подразумевамо сва књижевноуметничка дела усмене (народне) и писане аутохтоне оригиналне украјинске књижевности и књижевнокритичку литературу на украјинском језику на територији данашње Украјине и изван украјинске етничке територије. Под рецепцијом подразумевамо пријем украјинске књижевности на сасвим поузданом, критички одабраном узорку у српској култури најчешће само у преводу на српски језик, ређе и у оригиналу на украјинском језику. Овако постављен задатак истраживања исцрпне грађе води осмишљеној класификацији одабраних узорака чиме је истражен и шири контекст рецепције, што говори о културној и политичкој оријентацији српскога друштва, што је олакшавало или отежавало пријем украјинске књижевности у српској култури. Под хронолошком рецепцијом подразумевамо време континуиране рецепције украјинске књижевности у српској култури, са дужим или краћим прекидима, од почетака књижевно релевантних украјинско-српских контаката у XIX веку (почев од 1861.) до 2007. године, закључно. Под српском (српскојезичном) културом подразумевамо како српскојезичну територију данашње Србије, тако и српскојезичну културу насталу на територији њој суседних култура, као што су Војводина, БиХ и Хрватска унутар Краљевине Југославије и СФРЈ.

Дисертацију смо поделили на четири периода. Први период (1861–1918) посветили смо процесу и начину рецепције украјинске књижевности у српској култури који почиње 1850-их година, односно објављивањем првих превода украјинске народне поезије на српском језику почев од 1861. у часопису *Даница* и свих превода који су са дужим или краћим прекидима објављивани све до краја Првог светског рата, односно до 11. новембра 1918. Овај период посветили смо свим писцима и делима који су представљени српској читалачкој публици у часописима, разлозима и околностима за њихов одабир, њиховим преводиоцима, пионирима у проучавању украјинске књижевности и културе,

успешности превода у односу на оригинал и квалитету и поруци пренете читаоцима. Други период (1918–1945) посветили смо, пре свега, међуратном периоду (1918–1941), када у српској култури запажено место заузимају новине у превођењу и рецепцији стране књижевности, укључујући и украјинску, која је у овом периоду представљена на најмањем броју примера.

Трећи период (1946–1990) посветили смо рецепцији украјинске књижевности у српској култури на примеру разноврсних и бројних дела која су преводиоци одабирали и доживљавали искључиво као део совјетске књижевности, књижевности земље победнице у Другом светском рату, велике и моћне Црвене Армије, која се у српској средини најчешће изједначавала са појмом „руски“ (1946–1973) и дела која су преводиоци преводили са изворника углавном на украјинском језику и директно од аутора, често кроз лична познанства и контакте, доносећи свој суд о њиховом стваралаштву најчешће објективно и независно од утицаја „совјетског“ или „руског“ (1973–1988). Тиме започиње нови и сасвим другачији период рецепције украјинске књижевности у српској култури у ком преводиоци настоје и најчешће успевају да пренесу смисао, идеје, поруке, осећања, стања и критике стварног живота и свакодневице украјинског народа и његове културе, добро прикривеног пред очима увек будне и сурове цензуре директно са украјинског језика и представљају украјинску књижевност на нови, квалитетнији, прави, критички или, по нашем мишљењу, бољи начин.

Четврти период (1991–2007) који траје и данас, посветили смо систематској рецепцији украјинске књижевности у српској култури. У овом периоду, упоредо са проглашењем независности Украјине (24.08.1991.) почиње развој украјинистике као научне дисциплине и наставног смера на Универзитету у Београду, од 1991. (1991/92. школске) године, када је на Филолошком факултету први пут у Србији уведен предмет Украјински језик и књижевност као други словенски језик, што је створило предуслове да се 2002. оснује засебна Група за украјински језик, књижевност, културу. Захваљујући неуморном раду наставника украјинистике српска украјинистика формирана је као научна славистичка грана што је допринело да упознавање са достигнућима украјинске књижевности и културе у Србији постане не само систематско, већ и

детално. Захваљујући 27-годишњој историји изучавања украјинске књижевности на Универзитету у Београду и њеној рецепцији у српској култури, украјинска књижевност, као најмлађа дисциплина, добија све запаженије место међу другим словенским књижевностима.

Посебно поглавље дисертације представља Потпуна хронолошка библиографија превода с украјинског језика у српској култури од 1861. до 2007. године, први пут обједињена и представљена на једном месту.

Ово истраживање обављено је у смеру рефлексije 1) о српској књижевној публицистици посвећеној украјинској књижевности и 2) о српским преводима из украјинске књижевности и уопште преводаштву с украјинског језика и показало је на који начин су поједина дела украјинске књижевности дошла до српског читаоца – непосредно или уз помоћ превода-посредника, на пример руског.

Може се закључити да на основу темељитог проучавања рецепције украјинске књижевности у српској култури ова дисертација представља научно сагледавање укупне украјинско-српске књижевне и културне контактологије.

Кључне речи: рецепција, украјинска, књижевност, српска, култура, историја, писац, преводац, превод, критика.

Научна област: историја књижевности, теорија књижевности, књижевна критика.

Ужа научна област: украјинска књижевност.

УДК:

HISTORY OF THE RECEPTION OF UKRAINIAN LITERATURE IN SERBIAN CULTURE

summary

This dissertation is a literary and historical research of Ukrainian literature and its chronological reception in Serbian (Serbian speaking language) culture. Under Ukrainian literature we mean all literary works of oral (folk) and written autochthonous genuine Ukrainian literature and literary criticism in Ukrainian language on the territory of today's Ukraine and outside the Ukrainian ethnic territory. Under the reception we mean the reception of Ukrainian literature in a completely reliable, critically selected sample in Serbian culture, mostly in translation into the Serbian language, rarely and in the original in the Ukrainian language. The task of researching exhaustive materials thus leads to the deliberate classification of selected samples, thus exploring and expanding the context of the reception, which speaks of the cultural and political orientation of Serbian society, which made it easier or more difficult to receive Ukrainian literature in Serbian culture. Under the chronological reception we mean the time of continuous reception of Ukrainian literature in Serbian culture, with longer or shorter interruptions, from the beginnings of literally relevant Ukrainian-Serbian contacts in the XIX century (starting from 1861) until 2007, concluding. Under the Serbian (Serbian speaking language) culture we mean the Serbian-language territory of today's Serbia, as well as the Serbian-language culture emerged in the territory of its neighboring cultures, such as Vojvodina, Bosnia and Herzegovina and Croatia within the Kingdom of Yugoslavia and the SFRY.

The dissertation was divided into four periods. The first period (1861–1918) was devoted to the process and method of reception of Ukrainian literature in Serbian culture, which began in the 1850's, or by publishing the first translations of Ukrainian folk poetry in Serbian since 1861 in the magazine *Danica* and all translations with longer or short breaks which were published until the end of the First World War, that is, until November 11, 1918. We dedicated this period to all writers and works presented to the Serbian readers in the magazines, the reasons and circumstances for their selection, their interpreters, pioneers in the study of Ukrainian literature and culture, the success of the translation in relation to the original and the quality and message passed on to the readers. The second period (1918-1945) was devoted

primarily to the interwar period (1918-1941), when in the Serbian culture a noteworthy place was taken in the translation and reception of foreign literature, including the Ukrainian, which in this period was presented in the least number of samples.

We dedicated the third period (1946–1990) to the reception of Ukrainian literature in Serbian culture on the example of various and numerous works that the translators selected and experienced exclusively as part of Soviet literature, the literature of the country of victory in World War II, the great and powerful Red Army, in the Serbian context, the most commonly equated with the term “Russian” (1946–1973) and works translated by translators from the original mainly in the Ukrainian language and directly from the author, often through personal acquaintances and contacts, bringing their judgment of their creation most often objectively and independent from the influence of “Soviet” or of the “Russian” (1973–1988). This begins with a new and completely different period of reception of Ukrainian literature in Serbian culture, in which translators try and most often manage to convey meaning, ideas, messages, feelings, states and critiques of real life and everyday life of the Ukrainian people and its culture, well-hidden in front of the eyes always awake and crude censorship directly from the Ukrainian language and represent Ukrainian literature in a new, better quality, true, critical, or, in our opinion, a better way.

The fourth period (1991–2007), which continues to this day, is dedicated to the systematic reception of Ukrainian literature in Serbian culture. In this period, along with the proclamation of the independence of Ukraine (August 24, 1991), the development of Ukrainian science as a science discipline and teaching course began at the University of Belgrade since 1991 (1991/92 school year), when it was the first time in the Faculty of Philology introduced the subject Ukrainian language and literature as the second Slavic language, which created the preconditions for the establishment of a separate group for Ukrainian language, literature, culture in 2002. Thanks to the tireless work of Ukrainian teachers, Ukrainian studies in Serbia was formed as a scientific Slavic branch, which contributed to becoming acquainted with the achievements of Ukrainian literature and culture in Serbia not only systematically, but also in detail. Thanks to the 27-year history of studying Ukrainian literature at the

University of Belgrade and its reception in Serbian culture, Ukrainian literature, as the youngest discipline, gets more noticeable place among other Slavic literatures.

A special chapter of the dissertation is a Complete chronological bibliography of translation from the Ukrainian language in Serbian culture from 1861 to 2007, first consolidated and presented in one place.

This research was carried out in the direction of reflection 1) about a Serbian literary publicist edition dedicated to Ukrainian literature, and 2) about Serbian translations from Ukrainian literature and generally from the Ukrainian language, and showed how some parts of Ukrainian literature came to the Serbian reader – directly or with help of translation-mediator, for example, Russian.

It can be concluded that on the basis of a fundamental study of the reception of Ukrainian literature in Serbian culture, this dissertation represents a scientific insight into the overall Ukrainian-Serbian literary and cultural contactology.

Key words: reception, Ukrainian, literature, Serbian, culture, history, writer, interpreter, translation, criticism.

Scientific field: history of literature, theory of literature, literary criticism.

Specific area: Ukrainian literature.

UDK:

ИСТОРИЯ РЕЦЕПЦИИ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В СЕРБСКОЙ КУЛЬТУРЕ

резюме

Настоящая диссертация представляет собой литературное исследование украинской литературы и хронологические рамки ее рецепции в сербской (сербскоязычной) культуре. Под украинской литературой мы понимаем все литературные произведения устной (народной) и письменной автохтонной оригинальной украинской литературы и литературной критики на украинском языке на территории современной Украины и за пределами украинской этнической территории.

Под рецепцией мы подразумеваем прием украинской литературы в абсолютно надежном, критически отобранном образце в сербской культуре, в основном в переводе на сербский язык, редко и в оригинале на украинском языке. Задача исследования исчерпывающих материалов, таким образом, приводит к преднамеренной классификации отобранных образцов, тем самым был изучен более широкий контекст рецепции, что говорит о культурной и политической ориентации сербского общества, что облегчало или усложняло прием украинской литературы в сербской культуре. Под хронологическими рамками рецепции мы понимаем время непрерывного приема украинской литературы в сербской культуре с более длинными или более короткими перерывами с самого начала литературных соответствующих украинско-сербских контактов в XIX веке (начиная с 1861 г.) до 2007 г. включительно. Под сербской (сербскоязычной) культурой мы подразумеваем сербскоязычную территорию современной Сербии, а также сербскоязычную культуру, возникшую на территории соседних с ней культур, таких как Воеводина, Босния и Герцеговина и Хорватия в составе Королевства Югославии и СФРЮ.

Мы разделили диссертацию на четыре периода. Первый период (1861–1918 гг.) мы посвятили процессу и способу рецепции украинской литературы в сербской культуре, который начался в 1850-х гг., т. е. когда были опубликованы первые переводы украинской народной поэзии на сербском языке, начиная с 1861 г. в журнале *Даница* и все переводы, которые с более длинными или более короткими перерывами были опубликованы до конца Первой мировой войны, т.

е. до 11 ноября 1918 года. Этот период мы посвятили всем писателям и произведениям, представленным сербским читателям в журналах, причинам и обстоятельствам их отбора, их переводчикам, пионерам в изучении украинской литературы и культуры, успеху перевода по отношению к оригиналу, и качеству и сообщениям, переданным читателям. Второй период (1918–1945 гг.) мы посвятили, прежде всего, межвоенному периоду (1918–1941 гг.), когда в сербской культуре особое место занимали инновации в переводе и рецепции иностранной литературы, в том числе украинской, которая в этот период была представлена в наименьшем числе случаев.

Третий период (1946–1990 гг.) мы посвятили рецепции украинской литературы в сербской культуре на примере различных и многочисленных произведений, которые переводчики выбрали и испытали исключительно как часть советской литературы, литературы страны, которая одержала победу во Второй мировой войне, великой и могущественной Красной армии, которую в сербской среде наиболее часто приравнивают к термину «российский» (1946–1973 гг.) и произведения, которые переводили переводчики с оригинала в основном на украинском языке и непосредственно от автора, часто через личных знакомых и контакты, принося свое суждение чаще всего объективно и независимо от воздействия «советского» или «российского» (1973–1988 гг.). Это начало нового и совершенно другого периода рецепции украинской литературы в сербской культуре, когда переводчики стараются, и чаще всего им удается передать смысл, идеи, сообщения, чувства, состояния и критику реальной жизни и повседневной жизни украинского народа и его культуры, хорошо спрятанные перед глазами всегда бодрствующей и строгой цензуры, непосредственно с украинского языка и они представляют украинскую литературу новым, более качественным, правдивым, критическим или, на наш взгляд, лучшим способом.

Четвертый период (1991–2007 гг.), который продолжается и по сей день, посвящен систематической рецепции украинской литературы в сербской культуре. В данном периоде, параллельно с провозглашением независимости Украины (24 августа 1991 г.), начинается развитие украинистики как научной дисциплины и специальности обучения в Белградском университете с 1991 г. (1991/92 учебный год), когда впервые на филологическом факультете начинается

изучение украинского языка и литературы как второго славянского языка, что создало предпосылки для создания отдельной специальности изучения украинского языка, литературы, культуры в 2002 году. Благодаря неустанной работе преподавателей украинистики, сербская украинистика сформировалась как научная славянская отрасль, которая способствовала знакомству с достижениями украинской литературы и культуры в Сербии не только систематически, но и подробно. Благодаря 27-летней истории изучения украинской литературы в Белградском университете и ее рецепции в сербской культуре, украинская литература, как самая молодая дисциплина, получает свое более заметное место среди славянских литератур.

Отдельной главой диссертации является Полная хронологическая библиография переводов с украинского языка в сербской культуре с 1861 по 2007 гг., впервые собранная и представлена в одном месте.

Это исследование было проведено в направлении отражения 1) о сербской литературной публицистике, посвященной украинской литературе, и 2) о сербских переводах из украинской литературы и, в общем, переводческом деле с украинского языка, и оно показало, как некоторые части украинской литературы дошли до сербского читателя – напрямую или с помощью переводопосредника, например, на русском языке.

Можно сделать вывод, что на основе тщательного изучения рецепции украинской литературы в сербской культуре, данная диссертация представляет собой научный обзор общей украинско-сербской литературной и культурологической контактологии.

Ключевые слова: рецепция, украинская, литература, сербская, культура, история, писатель, переводчик, перевод, критика.

Научная дисциплина: история литературы, теория литературы, литературоведение.

Конкретная область: украинская литература.

УДК:

Садржај

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	1
2. ЗАДАЦИ И МЕТОДОЛОГИЈА	17
3. I ПЕРИОД (1861–1918)	19
3.1. Уводне напомене.....	19
3.2. Часописи <i>Даница</i> 1861. и 1863. и <i>Јавор</i> 1862. године	25
<i>УКРАЈИНСКА НАРОДНА ПОЕЗИЈА У ПРЕВОДУ СТОЈАНА</i> <i>НОВАКОВИЋА</i>	25
3.3. Часопис <i>Вила</i> 1866. и 1868. године	33
МАРКО ВОВЧОК (1833–1907) Приповетка <i>ОТКУП</i>	37
ЈУРИЈ ФЕЋКОВИЧ (1834–1888) Приповетке <i>УБОЈИЦА</i> и <i>НЕСРЕЋНА</i> <i>ЉУБАВ</i>	44
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Песме <i>ЗАВЕТ</i> и <i>РУБАЦ</i> , Поема <i>НЕОФИТИ</i>	50
МАРКО ВОВЧОК (1833–1907) Приповетке <i>МАКСИМ ГРИМАЧ</i> , <i>КИРИЦИЈА</i> и <i>ПАРАСЈА</i>	64
МИКОЛА КОСТОМАРОВ (1817–1885) <i>ИЗ ЦРТА ДОМАЋЕГ ЖИВОТА И</i> <i>ОБИЧАЈА ВЕЛИКО-РУСА У XVI И XVII ВЕКУ</i>	74
3.4. Часопис <i>Зора</i> 1869. године	75
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) <i>ПЕСМИЦА</i>	75
3.5. Часопис <i>Матица</i> 1870. године	76
МАРКО ВОВЧОК (1833–1907) Приповетка <i>КАРМЕЉУК</i>	76
3.6. Часопис <i>Јавор</i> 1877. године	83
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Песма <i>ЧИНИ</i>	83
3.7. Часопис <i>Стража</i> 1878. године	86
Е. И. БОРИСОВ <i>ГАЛИЧКИ МАЛОРУСИ И ЊИНА КЊИЖЕВНОСТ</i>	86
3.8. Часопис <i>Побратимство</i> 1881. године	90
МИХАЈЛО ДРАГОМАНОВ (1841–1895) Чланак <i>МАЛОРУСКА</i> <i>КЊИЖЕВНОСТ</i> и Приказ <i>НОВІ УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ ПРО ГРОМАДСЬКІ</i> <i>СПРАВИ</i> (1764–1880)	90
3.9. Часопис <i>Час</i> 1885. године	103
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Песма <i>ЗАВЕТ</i>	103
3.10. Часопис <i>Стражилово</i> 1885, 1886, 1887, 1888. и 1892. године	107

<i>НАЈНОВИЈЕ ИЗ МАЛОРУСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ</i> ЈАКИВ ГОЛОВАЦКИ (1814–1888).....	107
3.11. Часопис <i>Гусле</i> 1886. године	111
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814 – 1861) Песме <i>САН</i> и <i>ЛЕТЕ ДАНИ И НОЋИ</i> <i>ОДЛЕЋУ</i>	111
3.12. Часопис <i>Јавор</i> 1887. године	117
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Песма <i>РОДИЛА ЈЕ МЕНЕ МАТИ</i>	117
3.13. Часопис <i>Босанска вила</i> 1890. године	119
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Поема <i>ИВАН ПИДКОВА</i>	119
3.14. Часопис <i>Браник</i> 1890. године	122
<i>НАРОДНА ФИЛОЗОФИЈА У МАЛОРУСА</i>	122
3.15. Часопис <i>Бранково коло</i> 1896. и 1897. године	124
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Поема <i>ПРЕД ОСВИТОМ</i>	124
ЈУРИЈ ФЕЋКОВИЧ (1834–1888) Приповетка <i>САФАТ ЗИНИЋ</i>	126
3.16. Часопис <i>Звезда</i> 1901. године	129
МАРКО ВОВЧОК (1833–1907) Приповетка <i>ЧИНИ</i>	129
3.17. Часопис <i>Бранково коло</i> 1902. године	132
ВАСИЉ СТЕФАНИК (1871–1936) Новеле <i>ПЛАВА КЊИЖИЦА</i> и <i>РАСТАНАК</i>	132
ИВАН ФРАНКО (1856–1916) Чланак <i>МАЛОРУСКА ЛИТЕРАТУРА</i>	136
3.18. Часопис <i>Зорица</i> 1902. године	138
МИХАЈЛО КОЦЈУБИНСКИ (1864–1913) Приповетка <i>ХАРИТА</i>	138
3.19. МИХАЈЛО СТАРИЦКИ (1840–1904) Драма <i>НА ПОСЕЛУ</i>	141
3.20. Остали часописи	144
4. II ПЕРИОД (1918–1945)	150
4.1. Уводне напомене.....	150
4.2. 1920. година	151
Часопис <i>Епоха</i> ОЛГА КОБИЉАНСКА (1863–1942) Песма <i>АКОРДИ</i>	151
БОГДАН ЛЕПКИ (1872–1941) Историјски роман <i>ОЛЕСЈА, СТОТИНАРЕВА</i> <i>КЋИ</i>	154
4.3. 1939. година	167
Часопис <i>Нова Европа</i>	167
4.4. Чланци о Т. Шевченку објављени 1939. и у периоду од 1930. до 1941. ..	198

5. III ПЕРИОД (1945–1990).....	202
5.1. Уводне напомене.....	202
5.2. 1945. година.....	202
ЈУРИЈ ЈАНОВСКИ (1902–1954) Роман <i>ЗЕМЉА ОТАЦА</i>	202
5.3. 1947. година	207
Украјинске бајке <i>НЕСРЕЋНИ ДАНИЛО, ТРИ РЕЧИ</i> и <i>ГРАМЖЉИВА</i> <i>МЛИНАРКА</i>	207
5.4. 1948. година	209
ОЛЕС ГОНЧАР (1918–1995) Роман <i>СТЕГОНОШЕ</i>	209
5.5. 1949. година.....	215
ИВАН ФРАНКО (1856–1916) Приповетка <i>ЗАХАР БЕРКУТ</i>	215
УКРАЈИНСКЕ НАРОДНЕ ПРИЧЕ.....	222
5.6. 1951. година	224
Новине <i>Борба и Тридесет дана</i>	224
Књижевне новине: ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1961) Чланак Лава Захарова <i>ПОВОДОМ ДЕВЕДЕСЕТ ГОДИНА СМРТИ</i>	230
5.7. 1955. година	232
МИХАЈЛО КОЦЈУБИНСКИ (1864–1913) Збирка приповедака <i>ФАТАМОРГАНА</i>	232
5.8. 1961. година	246
МАКСИМ РИЉСКИ (1895–1964) Часопис <i>Сусрети</i>	246
5.9. 1963. година	252
УКРАЈИНСКЕ НАРОДНЕ БАЈКЕ	252
МИХАЈЛО СТЕЉМАХ (1912–1983) Роман <i>КРВ ЉУДСКА НИЈЕ ВОДА</i>	255
5.10. 1964. година	264
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Часопис <i>Дело</i>	264
5.11. 1965. година	270
ЈУРИЈ ЈАНОВСКИ (1902–1954) Роман <i>КОЊАНИЦИ</i>	270
5.12. 1967. година.....	280
ОЛЕС ГОНЧАР (1918–1995) Роман <i>ЧОВЕК И ОРУЖЈЕ</i>	280
МИХАЈЛО СТЕЉМАХ (1913–1983) Аутобиографска приповетка <i>ПТИЦЕ</i> <i>ЛАБУДОВИ ЛЕТЕ</i>	289
5.13. 1969. година.....	295

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) Збирка поезије <i>КОБЗАР</i>	295
5.14. 1971. година	318
ЛЕСЈА УКРАЈИНКА (1871–1913) Збирка поезије <i>ЛОМИКАМЕН</i>	318
ОД ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈЕ СОВЈЕТСКОГ ДУШТВА ДО ПРЕПОРОДА УМЕТНОСТИ	331
5.15. 1973. година	342
Часопис <i>Развитак</i>	342
РОСТИСЛАВ БРАТУЊ (1927–1950)	343
ДМИТРО ПАВЛИЧКО (1929)	344
ВАСИЉ СИМОНЕНКО (1935–1963)	346
БОРИС ОЛИЈНИК (1935–2017)	347
ВИТАЛИЈ КОРОТИЧ (1936)	348
ИВАН ДРАЧ (1936–2018)	350
МИКОЛА ВИНХРАНОВСКИ (1936–2004)	352
ХАНА СВИТЛИЧНА (1939–1995)	354
5.16. 1974. година	355
Часопис <i>Багдала</i>	355
ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967)	356
ЛИНА КОСТЕНКО (1930)	361
ЛЕВГЕН ГУЦАЛО (1937–1995)	364
ИВАН ДРАЧ (1936–2018)	367
5.17. 1975. година	369
Часописи <i>Стварање, Одјек и Развитак</i>	369
МИКОЛА БАЖАН (1904–1983)	370
МИКОЛА НАГНИБИДА (1911–1985)	378
ПЛАТОН ВОРОЊКО (1913–1988)	380
АБРАМ КАЦНЕЉСОН (1914–2003)	383
МИКОЛА СИНГАЈИВСКИ (1936–2013)	385
ДМИТРО ПАВЛИЧКО (1929)	387
5.18. 1976. година	388
Часописи <i>Поља, Багдала, Домети и Кораџи</i>	388
ИГОР КАЛИНЕЦ (1939)	388
БОРИС НЕЧЕРДА (1939–1998)	389

МИКОЛА ХОЛОДНИ (1939–2006).....	391
ВАСИЉ ХОЛОБОРОЋКО (1945).....	393
ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967).....	397
БОРИС ОЛИЈНИК (1935–2017).....	404
5.19. 1979. година	408
Збирка поезије <i>АНТОЛОГИЈА УКРАЈИНСКЕ ПОЕЗИЈЕ</i>	408
ГРИГОРИЈ СКОВОРОДА (1722–1794)	411
ИВАН КОТЉАРЕВСКИ (1769–1838).....	421
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861).....	431
ПАНАС МИРНИ (1849–1920).....	433
ИВАН ФРАНКО (1856–1916)	438
МИХАЈЛО КОЦЈУБИНСКИ (1864–1913)	446
ПАВЛО ГРАБОВСКИ (1864–1902).....	447
ЛЕСЈА УКРАЈИНКА (1871–1913)	452
ВАСИЉ СТЕФАНИК (1871–1936).....	457
ОЛЕКСАНДР ОЛЕС (1878–1944).....	458
ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967).....	466
ВАСИЉ ЕЛАН-БЛАКИТНИ (1894–1925).....	472
МАКСИМ РИЉСКИ (1895–1964).....	475
ВОЛОДИМИР СОСЈУРА (1898–1965).....	477
ВАСИЉ ЧУМАК (1901–1919).....	479
МИКОЛА БАЖАН (1904–1983).....	484
ЛЕОНИД ПЕРВОМАЈСКИ (1908–1974).....	486
БОГДАН ИГОР АНТОНИЧ (1909–1937)	489
АНДРИЈ МАЛИШКО (1912–1970).....	496
ДМИТРО ПАВЛИЧКО (1929)	503
ВАСИЉ СИМОНЕНКО (1935–1963).....	505
МИКОЛА ВИНГРАНОВСКИ (1936–2004)	510
НАТАЛИЈА КАШЋУК (1937–1991)	512
РОМАН ЛУБКОВСКИ (1941–2015).....	513
Часопис <i>Књижевна реч</i>	514
ВАСИЉ ХОЛОБОРОЋКО (1945).....	514

Часопис <i>Стварање</i>	525
ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967).....	525
5.20. 1980. година	529
Монографија Властимира Ерчића <i>МАНУИЛ (МИХАИЛ) КОЗАЧИНСКИЈ И ЊЕГОВА ТРАЕДОКОМЕДИЈА</i>	529
5.21. 1981. година	536
ЛИНА КОСТЕНКО (1930) Збирка поезије <i>СКИТСКА БАБА</i>	536
5.22. 1982. година	537
ГРИГОРИЈ СКОВОРОДА (1722–1794)	537
6. IV ПЕРИОД (1991–2007)	542
6.1. Уводне напомене.....	542
6.2. 1993. година	548
<i>Српски књижевни гласник</i>	548
<i>Просјачка жалба Богу</i> анонимног писца с краја XVI века.....	549
<i>Чување од јереси</i> анонимног писца из прве половине XVII века.....	549
<i>О кнезу таме</i> анонимног писца из прве половине XVII века.....	550
ЛАЗАР БАРАНОВИЧ (1620–1693).....	554
ИВАН ВЕЛИЧКОВСКИ (?–1701).....	556
ИВАН ДРАЧ (1936–2018)	559
ВИКТОР КОРДУН (1946–2005)	561
<i>Савременик плус</i>	563
МИХАЈЉ СЕМЕНКО (1892–1937).....	564
МИКОЛА РУДЕНКО (1930–2004)	571
БОГДАН БОЈЧУК (1927–2017)	573
<i>Њујоршка група</i>	576
БОГДАН РУБЧАК (1935–2018).....	582
ВАСИЉ СТУС (1938–1985)	585
МИКОЛА ВОРОБЈОВ (1941).....	590
НАДИЈА КИРЈАН (1946).....	592
<i>Кијевска школа поезије</i>	593
ИГОР РИМАРУК (1958–2008).....	599
ЈУРИЈ АНДРУХОВИЧ (1960).....	600

ИВАН МАЛКОВИЧ (1961).....	603
6.3. 1994. година	605
<i>Политика, Књижевне новине, Књижевна реч</i>	605
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861).....	606
ИВАН ФРАНКО (1856–1916)	607
БОРИС ОЛИЈНИК (1935–2017) Збирка поезије <i>НА ЛИНИЈИ ТИШИНЕ</i> и Књига <i>САТАНИЗАЦИЈА СРБА, КОМЕ ОНА ТРЕБА</i>	610
6.4. 1995. година	617
ЈУЛИЈАН ТАМАШ (1950) Монографија <i>УКРАЈИНСКА КЊИЖЕВНОСТ ИЗМЕЂУ ИСТОКА И ЗАПАДА</i>	617
ИВАН КОТЉАРЕВСКИ (1769–1838).....	618
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861).....	620
ИВАН ФРАНКО (1856–1916)	621
ЛЕСЈА УКРАЈИНКА (1871–1913).....	622
ВАСИЉ СТЕФАНИК (1871–1936).....	623
МИХАЈЛО КОЦЈУБИНСКИ (1864–1913)	624
ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967).....	624
ВОЛОДИМИР СОСЈУРА (1898–1965).....	625
6.5. 1996. година	625
Часопис <i>Мостови</i>	625
ИВАН ФРАНКО (1856–1916)	625
6.6. 1999. година	632
Збирка поезије <i>ХУЧИ ДЊЕПАР ШИРОКИ</i>	632
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861).....	632
ИВАН ФРАНКО (1856–1916)	637
ЛЕВГЕН МАЛАЊУК (1897–1968)	648
6.7. 2001. година	657
Часопис <i>Градина</i>	657
КОНСТАНТИН МОСКАЛЕЦ (1963)	662
<i>ДАК (Бахмачка школа)</i>	663
ЈУРИЈ ЗАВГОРОДНИ (1940–2012)	669
ВАСИЉ МАХНО (1964)	670
БОРИС ШЧАВУРСКИ (1963).....	673

ВАСИЉ СТЕФАНИК (1871–1936) <i>Изабране приче</i>	674
6.8. 2002. година	684
<i>Антологија украјинске поезије XVI–XX ВЕК</i>	684
ГЕРАСИМ СМОТРИЦКИ (1/2 XVI века–1594)	692
ДАМИЈАН НАЛИВАЈКО (?–1627)	694
ДАНИЛО БРАТКОВСКИ (2/2 XVII века–1702).....	695
ФЕОФАН ПРОКОПОВИЧ (1677–1736)	698
Романтизам	700
ЛЕВКО БОРОВИКОВСКИ (1806–1889)	710
ВИКТОР ЗАБИЛА (1808–1869).....	714
МАРКИЈАН ШАШКЕВИЧ (1811–1843)	716
АМВРОСИЈ МЕТЛИНСКИ (1814–1870)	719
ОЛЕКСАНДР АФАНАСЈЕВ-ЧУЖБИНСКИ (1816–1875).....	723
СТЕПАН РУДАНСКИ (1834–1873).....	726
ВОЛОДИМИР САМИЈЛЕНКО (1864–1925).....	730
Неокласицизам.....	732
МИКОЛА ЗЕРОВ (1890–1937)	736
Симболизам	742
ЈАКИВ САВЧЕНКО (1890–1937).....	743
КЛИМ ПОЛИШЧУК (1891–1937)	748
Стрељани препород	750
ОЛЕКСА СЛИСАРЕНКО (1891–1937).....	752
ЛИДИЈА КУЉБАК (1936)	754
ПЕТРО ОСАДЧУК (1937–2014).....	754
МАРИЈА ВЛАД (1940–2017).....	755
ОКСАНА СЕНАТОВИЧ (1941–1997).....	755
ХАНА ЧУБАЧ (1941).....	756
ДАНИЛО КОНОНЕНКО (1942–2015)	756
МАРИЈА ПАВЛЕНКО (1944)	756
ЛЕОНИД КИСЕЉОВ (1946–1968)	757
ВАСИЉ МОРУГА (1947–1989).....	757
СВИТЛАНА ЖАЛОБ (1947–2011)	758

МИХАЈЛО ШЕВЧЕНКО (1947).....	758
НАТАЛКА НИКУЛИНА (1947–1997).....	758
ГАЛИНА ПАЛАМАРЧУК (1948).....	758
МИКОЛА ЛУКИВ (1949).....	758
НАТАЛИЈА ДЗЈУБЕНКО (1953).....	759
ТАРАС ФЕДЈУК (1954).....	759
МАРИЈА МАТИОС (1959).....	759
ИРИНА МИРОНЕНКО (1960).....	760
ЈУРИЈ АНДРУХОВИЧ (1960) Роман <i>ПЕРВЕРЗИЈА</i>	761
Постмодернизам.....	761
ВОЛОДИМИР ВИНИЧЕНКО (1880–1951) Драма <i>ЗАКОН</i>	785
6.9. 2003. година	795
БОРИС ОЛИЈНИК (1935–2017) Збирка поезије <i>НАД СТРЕХОМ ЈАБЛАН</i> и есеј <i>ДВЕ ГОДИНЕ У КРЕМЉУ</i>	795
ВИКТОР КОРДУН (1946–2005) <i>ПЕСМЕ</i>	807
МИКОЛА РЈАБЧУК (1953) Есеј <i>ОД МАЛОРУСИЈЕ ДО УКРАЈИНЕ</i>	816
6.10. 2004. година	818
Часопис <i>Вікно 1</i>	818
ЛЕОНИД РУДНИЦКИ (1935).....	820
ИВАН ЦИПЕРЉУК (1969).....	821
<i>Нова дегенерација</i>	821
ИВАН АНДРУСЈАК (1968).....	824
ГРИГОРИЈ ГРАБОВИЧ (1943).....	825
6.11. 2005. година	825
<i>Антологија украјинске постмодерне приповетке</i>	825
ЈУРИЈ ВИНИЧУК (1952).....	830
ВАСИЉ ГАБОР (1959).....	834
ВОЛОДИМИР ДИБРОВА (1951).....	840
ОКСАНА ЗАБУЖКО (1960).....	845
ЈУРИЈ ИЗДРИК (1962).....	849
ВОЛОДИМИР ЈЕШКИЉЕВ (1965).....	853
ОЛЕГ ЛИШЕГА (1949–2014).....	853

ВОЛОДИМИР НАЗАРЕНКО (1953)	855
ГАЛИНА ПАГУТЈАК (1958)	856
ЉУБОВ ПОНОМАРЕНКО (1955).....	860
ТАРАС ПРОХАСКО (1968).....	862
Часопис <i>Књижевни магазин</i>	866
АНДРИЈ БОНДАР (1974).....	866
ВИКТОР НЕБОРАК (1961).....	868
МАРИАНА КИЈАНОВСКА (1973).....	870
<i>Ммјуна туга</i>	873
СЕРГИЈ ЖАДАН (1974)	874
<i>Червона фира</i>	876
ОСТАП СЛИВИНСКИ (1978).....	881
ГАЛИНА КРУК (1974)	884
<i>Нечувани</i>	885
Часопис <i>Филолошки преглед</i>	886
СВИТЛАНА ПИРКАЉО (1976) Роман <i>ЗЕЛЕНА МАРГАРИТА</i>	887
ОЛЕКСАНДР ИРВАНЕЦ (1961) Роман <i>РИВНЕ/РОВНО</i>	889
Часопис <i>Вікно 2</i>	894
6.12. 2006. година	895
ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО (1894–1956) Филмски сценарио <i>УКРАЈИНА У ПЛАМЕНУ</i>	895
ЛЕС МАРТОВИЧ (1871–1916) Збирка приповедака <i>СТРИБОГОВ ПОКЛОН</i>	922
Часопис <i>Писмо ДЕВЕТ УКРАЈИНСКИХ ПЕСНИКА</i>	936
ГРИГОРИЈ ЧУБАЈ (1849–1982).....	937
ЈУРКО ПОЗАЈАК (1958)	940
<i>Пропала грамота</i>	941
ИВАН ЛУЧУК (1965).....	942
<i>ЛУГОСАД</i>	943
НАЗАР ГОНЧАР (1964–2009).....	944
НАЗАР ФЕДОРАК (1974)	945
Часопис <i>Развитак ЖИГОСАНЕ ПЕСМЕ И ЊИХОВИ ТВОРЦИ, ИЛИ СТРЕЉАНЕ ИЛУЗИЈЕ</i>	945

ВОЛОДИМИР СВИДЗИНСКИ (1885–1941).....	947
ДМИТРО ФАЉКИВСКИ (1898–1934)	950
СТЕПАН БЕН (1900–1937).....	952
ВОЛОДИМИР ЦИБУЉКО (1964)	954
Часопис <i>Mons Aureus</i> УКРАЈИНСКА КЊИЖЕВНОСТ КОЈУ ЈОШ НИСТЕ УПОЗНАЛИ	955
Часопис <i>Наслеђе НЕКИ НОВИ КЛИНЦИ: УКРАЈИНСКА КЊИЖЕВНОСТ ПОСТ-ПОСТМОДЕРНОГ ДОБА</i>	956
ЉУПКО (ЉУБОМИР) ДЕРЕШ (1984).....	956
ТАЊА МАЉАРЧУК (1983).....	961
ИРЕНА КАРПА (1980).....	964
ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861) <i>Кобзар</i>	968
6.13. 2007. година	976
<i>УКРАЈИНСКЕ БАЈКЕ НА УКРАЈИНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ</i>	976
ИВАН ФРАНКО (1856–1916) <i>ПЕСМЕ</i>	988
Часопис <i>Траг</i>	995
<i>ФОКУСНА ПЕРСПЕКТИВА УКРАЈИНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ</i>	998
7. ЗАКЉУЧЦИ	999
8. ГРАЂА	1034
9. ЛИТЕРАТУРА	1062
10. ХРОНОЛОШКА БИБЛИОГРАФИЈА 1861–2007.	1069

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

На самом почетку ове дисертације желимо да укажемо на процесе, разлоге и личности који су водили и довели до успостављања првих контаката, а затим и јаких веза између представника украјинске и српске културе за узајамну размену националних културних вредности. Овај културни процес пробудио је интересовање српског народа за украјинску књижевност и културу и обрнуто, што је резултирало првим преводима дела украјинске књижевности на српски језик, њеним пријемом код српских читалаца и настанком реакција и критика, које са дужим или краћим прекидима трају до данашњег дана.

Почетак узајамног културног процеса између украјинског и српског народа је крај XVIII – почетак XIX века, утемељеног у словенском просветитељству и идеји „словенске узајамности“, који су представљали доминанту за све потлачене словенске народе, укључујући украјински и српски. Украјинска књижевност и култура напредак и процват доживљавају почетком XIX века. Појављује се већи број зборника, часописа, алманаха, збирки народних умотворина, оснива се низ универзитета, професионалних позоришта. Први представници украјинског романтизма појављују се у Харкову 1820-их и 1830-их, док се средиште национално-политичке мисли романтичара формира у Кијеву око Ђирило-Методијевског братства 1850-их. У српској култури романтизам свој највећи процват доживљава 1860-их, да би већ 1870-их почео уступати своје место реализму. Два главна центра у доба романтизма су Нови Сад и Београд. У Новом Саду излази највећи број књижевних листова и часописа романтичарске епохе.

Украјински романтичари почињу да спознају украјински народ као нацију са сопственом историјом, сопственим меналитетом, оригиналним језиком, етичким и естетским принципима, сопственом културом и историјским обележјима. Српску романтичарску књижевност прожима политика, а њени истакнути представници играју значајну улогу у политичком животу нације. Носиоци нових национално-политичких и књижевних тежњи постају ђаци и студенти. У великим школским центрима у којима се школују млади Срби

осниване су српске ђачке дружине. Оне постају главна жаришта политичког и књижевног рада омладине.

У украјинском романтизму нова квалитетна фаза постаје стваралаштво Т. Шевченка, који, као нико пре њега, скреће пажњу на савремени потлачени положај народа, усмерава свој сатиричан бес против руске аутократије која вековима политички, социјално и национално угњетава Украјину. Од средине 1840-их најпре у поезији, а касније и у уметничкој прози у украјинској књижевности, напоредо са романтизмом, развијају се принципи реализма, који почињу да одређују водеће обрасце идејно-уметничког процеса. Пример за то може бити органско преплитање романтизма са реализмом у стваралаштву Т. Шевченка, М. Вовчока, П. Куљиша, М. Старицког, Ј. Феђковича и других.

Крајем 1860-их и почетком 1870-их на српску књижевну сцену ступа нова генерација, која почиње да потискује претходну, романтичарску генерацију. Од 1870-их до краја XIX века у српској књижевности водећи правац постаје реализам, који уступа место руском утицају. Српски приповедачи су у највећем броју руски оријентисани. У XIX веку, када се ствара новија српска књижевност, српски народ проживљава своју најинтензивнију ослободилачку борбу, истовремено се буди и поробљени украјински народ, што га чини блиским српском и расте интересовање за културно и књижевно стваралаштво украјинског народа, као и за његово приближавање домаћем читаоцу. Иза сваког превода стоји његов преводилац као човек који му даје одређену легитимацију, али на сам избор и на конкретизацију датог дела утиче национални књижевни контекст у који преводилац уноси свој превод. Већина српских преводилаца или уредника који су одлучивали шта ће се преводити и штампати били су национално-политички радници и њихова политичка схватања била су пресудна за избор.

Захваљујући најпре С. Новаковићу српским читаоцима први пут су 1861. на најлепши могући начин представљени најстарији примери украјинског усменог фолклора: думе, баладе, народне свадбене песме и успаванка, преузете из првих збирки Михаила Максимовича, написани рецитативним стихом, десетерцем и симетричним осмерцем, који су у духу српског јуначког епа асиметричним десетерцем и народне поезије симетричним осмерцем

приближиле културу, менталитет, веровања и душу украјинског народа, указујући на блискост и сличност фолклора и културе два словенска народа и храбрећи остале писце и преводиоце да се заинтересују за „непознату“ украјинску књижевност у годинама и деценијама које ће уследити. После објављивања украјинских дума и песама на српском језику расте заинтересованост за украјинску књижевност. Уредништво лавовског часописа *Правда* послало је С. Новаковићу на превод дела М. Вовчока, Ј. Феђковича, О. Стороженка, *Кобзар* Т. Шевченка.

Прозно стваралаштво украјинских писаца српским читаоцима први је представио преводилац М. Ђорђевић 1866. То су била дела представнице украјинског романтизма Марије Вилинске, у украјинској књижевности познате под псеудонимом Марко Вовчок. Њена приповетка *Викун* у преводу на српски језик објављена је само 9 година после објављивања у оригиналу на украјинском језику (1857) и 5 година после укидања кметства (1861) у Руском царству. Иако преовлађују романтичарски мотиви, у приповеци су већ увелико присутни утицаји реализма, који је у време објављивања превода доминантан књижевни правац и у украјинској и у српској књижевности. Преводима још 5 приповедака који ће уследити 1868. (*Максим Гримач, Кириција и Парасја* у преводу Александра М. Радовановића у часопису *Вила*), 1870. (*Кармељук* у преводу С. Новаковића у часопису *Матица*) и 1901. (*Чини* у преводу Милована Ђ. Глишића у часопису *Звезда*), М. Вовчок била је најпревођинија украјинска списатељица у српској култури у XIX веку.

У часопису *Вила* 1868. објављене су приповетке *Убојица* и *Несрећна љубав* у то време савременог украјинског писца романтичара са Буковине, Осипа (Јурија) Феђковича у преводу Владимира Н. Илића, само годину дана после објављивања на украјинском језику, и етнографска студија *Из „црта домаћег живота и обичаја Велико-Руса у XVI и XVII веку“* Миколe Костомарова, чувеног украјинског и руског историчара, песника романтичара, мислиоца, друштвеног активисте у преводу М. С. Милојевића. Приповетка *Сафат Зинић* О. (Ј.) Феђковича биће објављена у *Бранковом колу* у преводу Николe Николајевића (Н-ћ) 1897. Објављене су и новеле великог украјинског писца Васиља Стефаника *Плава књижица* у преводу Николe Николајевића с

руског језика и *Растанак* у преводу Славка Јеврића Јамене у *Бранковом колу* 1902. Исте године у београдским дечјим новинама *Зорица* објављена је приповетка *Харита* Михајла Коцјубинског у преводу Косаре Цветковић.

Прве песме Тараса Шевченка на српском језику: *Завет*, *Неофити* и *Рубац* објављене су 1868. у часопису *Вила* у преводу Владимира Николића, у то време песника почетника, када започиње први талас рецепције Шевченковог стваралаштва. Најпревођенију песму Т. Шевченка поред В. Николића превели су Окица Глушчевић (под псеудонимом Г) (*Завет // Час*, 1885), Десанка Максимовић (*Порука // Козбар*, 1969, 1980, 2006), Радослав Пајковић (*Завештање // Антологија украјинске поезије*, 1979), Лука Хајдуковић (*Завет // Хучи Дњепар широки*, 1999) и Миодраг Сибиновић (*Опорука // Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, 2002). Београдски часопис *Зора* такође је подржавао идеје словенског романтизма, па је убрзо после смрти „највећег сина Украјине“ 1869. објављена *Песмица* у преводу песника и преводиоца Ђуре Јанковића. Уследили су преводи Јована Грчића (иницијали Г-ћ) баладе *Чини* у часопису *Јавор* 1877, поеме *Сан* у преводу О. Глушчевића (под псеудонимом Белезис) и песме *Лете дани и ноћи одлећу* (под псеудонимом Лара) у часопису *Гусле* 1886, песме *Родила је мене мати...* у преводу Жарка Радонића (иницијали Ж.) у часопису *Јавор* 1887, поема *Иван Пидкова* у сарајевском часопису *Босанска вила* 1890. и *Пред освитом* у часопису *Бранково коло* 1896. у преводу Драгутина Ј. Или(ј)ћа.

Поред превода књижевних дела највећих имена тадашње украјинске културе српски читаоци могли су да сазнају нешто више о украјинском народу, територијама које насељава, популацији коју броји, о самом језику, традицији, обичајима и веровањима захваљујући чланку Е. И. Борисова под насловом *Галички Малоруси и њина књижевност*, објављеном у новосадском часопису *Стража* 1878. О најзначајнијим представницима и писцима украјинске књижевности и њиховим делима објављеним до 1881. српски читаоци могли су да се информишу у чланку Михајла Драгоманова *Малоруска књижевност* објављеног у преводу с француског језика у београдском журналу *Побратимство* 1881. Наведене информације допуњује приказ књиге М. Драгоманова *Нові українські пісні про громадські справи (1764–1880)*. У

новосадском часопису *Стражилово* у рубрици *Књижевне новости* 1885. објављен је чланак *Најновије из малоруске књижевности*, а у *Бранику* чланак Клеменса Ханкјевича *Народна филозофија у Малоруса* 1890, док је у преводу Славка Јеврића Јамене у *Бранковом колу* објављен чланак Ивана Франка *Малоруска литература*.

Захваљујући позоришној сцени српска публика упознавала се и са драмским делима украјинских писаца. У Српском краљевском народном позоришту у Београду 1904. четири пута изведена је драма из народног живота са певањем у пет чинова *На поселу* Михајла Старицког. Иста драма поново је изведена у Смедеревском позоришту у сали Прве крагујевачке 17.09.1909.

У периоду после Првог светског рата српску књижевност погађа општеевропска криза културе, рефлектујући кризу идентитета европског становништва с почетка XX века. Од 1920-их у српској књижевности доминира експресионизам, који почетком 1930-их уступа место надреализму, на који се наставља социјална књижевност, као естетско мерило друштвене оријентације, али и даље опстају и присутна су обележја модернизма и новог реализма, као потврда континуитета предратног раздобља. Посебна пажња посвећује се друштвено усмереној немачкој, француској и совјетској књижевности. Новине у превођењу и рецепцији стране књижевности запажају се и на примеру украјинске књижевности. У београдском часопису *Епоха* 1920. објављена је поезија у прози *Акорди* (1898) Олге Кобиљанске у преводу С. О. (Остојића) Сенског. Историјски роман *Олесја, стотинарева кћи* Богдана Лепког у преводу В. Виљковског објављен је у Београду 1930.

Али, у српској култури јављају се нова интересовања, стасавају нове генерације писаца, песника и преводаца, околности новог времена и историјски догађаји поново зближавају словенске народе и спајају их у сличној заједничкој судбини. Имена до тада непознатих украјинских писаца и преводи њиховог стваралаштва појављују се на страницама српске периодике, као и многе мало познате, или сасвим непознате информације о украјинском народу, његовој култури и књижевности.

До избијања Другог светског рата најзначајније информације о Малорусима у Украјини дао је двоброј часописа *Нова Европа* 26. априла 1939.

Читаоци су са различитих страна, често и супротних, могли да се упознају са суштином украјинског проблема, али и да сазнају понешто о историји, књижевности, култури украјинског народа, његовим најзначајнијим представницима и борцима за самосталност украјинске државе, чиме је часопис направио највећи корак напред и од тренутка првих контаката са украјинском културом и књижевношћу до 1939. представио је Украјину и Украјинце српским читаоцима са највише аспеката.

По завршетку рата, јула 1945. у Београду је у издању *Просвете* објављена збирка приповедака *Земља отаца* Јурија Јановског, која је описивала страдања, патње, милионске жртве великог и поносног украјинског народа у преводу Нане Богдановић с руског језика. Роман *Коњаница* (наставка романа *Четири сабље* према ком је критика тоталитарног система била немилосрдна) у преводу Стојана Суботина биће објављен 1965. Непосредно после Другог светског рата у српској култури украјинска књижевност доживљавана је искључиво као део совјетске књижевности, књижевности земље победнице, захваљујући којој је ослобођена територија тадашње Југославије.

Ипак, први пут после XIX века, 1947. поново је представљен део украјинског фолклора, 3 украјинске бајке у оквиру одабраних бајки народа СССР-а, у преводу Зоре Вуловић. Послератно одушевљење Совјетским Савезом, пре сукоба са Коминформом, резултирало је објављивањем прва два дела трилогије романа *Стеганоше: Књига прва: Алпи* и *Књига друга: Плави Дунав* Олеса (Олександра) Гончара 1948. Роман *Човек и оружје* биће објављен 1967. у Новом Саду у преводу Данила Грујића с руског језика. Због вере у љубав, идеје и антиратних порука о којима говори, у време када је објављен, овај роман засигурно је био веома добро прихваћен код југословенских читалаца.

Историјском приповетком *Захар Беркут* објављене 1949. у преводу мр Александра Ђурића с руског језика, започиње српска „франкинијана“. Исте године објављене су *Украјинске народне приче* у преводу Гордане Аћимовић с руског језика.

У Београду су 1951. објављени чланци о „идеолошким изопачавањима у литератури“ о осуди комплетне украјинске књижевност и књижевника због „буржоаског национализма“, „формализма“, „космополтизма“ и свих могућих

декадентних грехова, најпре у *Борби* под насловом *Нови талас „покајања“ совјетских књижевника после напада „Правде“ на „национализам“* у *украјинској литератури* потписан иницијалима Ђ. Б., а затим у *Тридесет дана – Украјински књижевници под ударом „Правде“* и *Украјински књижевници под ударом „Pravde“ zbog nacionalističkog skretanja*, чији је аутор потписан иницијалима В. М. Повод је била патриотска песма украјинског књижевника Володимира Сосјуре *Любіть Україну*. Нажалост, наведени чланци биле су готово једине информације о томе какве је притиске трпела украјинска књижевност у оквиру совјетског, односно стаљинског режима.

Исте године у *Књижевним новинама* објављен је чланак Лава Захарова *Тарас Шевченко: Поводом деведесет година смрти*. Поводом 150-годишњице од рођења највећег украјинског песника у београдском часопису *Дело* 1964. објављен је чланак под насловом *Тарас Шевченко* познатог полонисте и слависте др Стојана Суботина, чиме започиње други талас српске „шевченкијане“. Избор превода 38 песама из богатог стваралаштва Т. Шевченка под насловом *Kobzar* објављен је 1969. (поновљено издање 1980.) у Београду о 155-годишњици песниковог рођења и представљао је прави културни догађај. Приређивач издања, Петар Митропан, поред нових препева Десанке Максимовић, Љубомира Симовића, Јованке Хрваћанин и Сергија Сластикова унео је у свој избор и старе преводе Владимира Николића, Јована Грчића, Жарка Радоњића и Драгутина Илића, како би макар делимично дочарао богатство тематике и разноврсност песничких средстава, карактеристичних за стваралаштво највећег украјинског песника.

Стваралаштво Михајла Коцјубинског поново је угледало светлост дана 1955. у преводу Владана Недића приповедака *Фатаморгана, Поклон за рођендан, Он иде, На путу* и *Интермецо*. Три песме Максима Риљског објављене су 1961. у титоградском часопису *Сусрети* у преводу Бранка Китановића. Чувени београдски слависта и проф. Филолошког факултета, Богдан Терзић, одабрао је и с украјинског језика превео 72 украјинске фантастичне бајке и историјске легенде и слике из живота 1963, објављене под насловом *Украјинске народне бајке* (друго ћирилично издање 1988.). Исте године из штампе је изашао роман Михајла Стељмаха *Крв људска није вода* у преводу

Данила Грујића и Виктора Дмитријева с руског језика. Аутобиографска приповетка Михајла Стељмаха *Ptice labudovi lete...* објављена је у Сарајеву 1967. (поновљено издање 1977.) у преводу Ине Крстановић-Самоковлић с руског језика.

Прва и једина збирка *Ломикамен* изабраних 49 песама велике украјинске песникиње и списатељице Лесје Украјинке објављена је у Пожаревцу 1971. о 100-годишњици песникињиног рођења. Збирку је приредио Милан Николић и поред његових превода, у збирку су уврштени преводи Десанке Максимовић и Јованке Хрваћанин.

Од пријема и превода стваралаштва, пре свега, представника шездесетника, али и свих других украјинских песника и писаца који ће уследити, за рецепцију украјинске књижевности у српској култури почиње нови и сасвим другачији период у коме ће се преводиоци упознавати са изворницима углавном на украјинском језику и директно од аутора, често кроз лична познанства и контакте, доносећи свој суд о њиховом стваралаштву најчешће објективно и независно од утицаја „совјетског“ или „руског“. На нови и другачији начин представљени су и преводи украјинских песника класика, већ добро познатих српској публици. Овај период почиње од 1973, када је у београдском часопису *Развитак* објављена поезија осам украјинских песника шездесетника: Ростислава Братуња, Дмитра Павличка, Васиља Симоненка, Бориса Олијника, Виталија Коротича, Ивана Драча, Николе Винхрановског и Хане Свитличне у преводу Михајла Ковача. У истом часопису 1975. Радослав Пајковић ће објавити 10 песама Дмитра Павличка.

Уследили су преводи поезије Павла Тичине, Лине Костенко, Јевгена Гуцала и Ивана Драча у крушевачком часопису *Багдала* 1974. у преводу изузетног и, по нашем мишљењу, једног од најбољих, а усуђујемо се да кажемо и најбољег преводиоца украјинске поезије, Срђана Рашковића. У истом часопису 1976. С. Рашковић ће у свом избору, преводу и препеву објавити поему П. Тичине *Уместо сонета и октава*. Поред већ објављених превода поезије П. Тичине, нови преводи С. Рашковића биће објављени у титоградском часопису *Стварање* 1979. У новосадском часопису *Polja* 1976. биће објављена поезија Игора Калинеца, Бориса Нечерде, Миколе Холодног и Васиља

Холоборођка, а у сомборском часопису *Домети* песме Миколе Винхрановског, Лине Костенко и Бориса Олијника под насловом *Три украјинска песничка гласа*. У часопису *Књижевна реч* 1979. С. Рашковић ће објавити преводе поезије Васиља Холоборођка, која ће поново бити објављена 1983. у оквиру антологије *Модерно светско песништво I-II*, коју је приредио Раша Ливада.

У сарајевском часопису *Одјек* 1975. представљена је поезија украјинских класика: Тараса Шевченка, Лесје Украјинке, Ивана Франка и савремених украјинских песника: Дмитра Павличка, Владимира Житњика, Виталија Коротича, Васиља Симоненка, Ивана Драча и Платона Вороњка у преводу и препеву Р. Пајковића и Т. Дутине. Поезија Ивана Драча поново ће бити објављена у часопису *Одзиви* у Бијелом Пољу 1984. у преводу и препеву мр Божидара Шекуларца. У крагујевачком часопису *Кораџи* 1976. објављени су одломци из поеме *Вечни круг* (*Урок*, 1971) Бориса Олијника у преводу Милана Николића. У истом часопису 1982. такође у преводу М. Николића биће објављено 6 песама из збирке *Врт песама* Григорија Сковороде.

Антологија украјинске поезије на српском језику, прва такве врсте, објављена је у Београду 1979. Приређивач антологије, Радослав Пајковић, својим избором, предговором, белешкама и преводом представио је стваралаштво 31 украјинског песника и писца, обухвативши период украјинске поезије од скоро два века, почев од стваралаштва Григорија Сковороде (средина XVIII века), закључно са стваралаштвом Романа Лубкивског (крај XX века).

У Новом Саду на 765 страна Властимир Ерчић ће 1980. у објавити своју монографију *Мануил (Михаил) Козачинскиј и његова Траедокомедија* којом се исцрпно бави личношћу и делом наведеног писца и његовом драмом *Траедокомедија*, првом српском школском драмом, изведеном 15(26) јуна 1734. у Сремским Карловцима, допуњујући и са сигурношћу наводећи податке у односу на своју претходну монографију *Историјска драма у Срба од 1736. до 1860.* из 1974.

После вишевековне борбе украјинског народа за независну и самосталну украјинску државу Врховна рада Украјинске ССР прогласила је Украјину независном државом „Документом о проглашењу независности Украјине“ 24. августа 1991. Упоредо са проглашењем независности Украјине почиње развој

украјинистике као научне дисциплине и наставног смера на Универзитету у Београду, тачније 1991/92. школске године када је на Филолошком факултету први пут у Србији уведен предмет Украјински језик и књижевност, као други словенски језик, што је створило предуслове да се 2002. оснује засебна Група за украјински језик, књижевност, културу. О систематској рецепцији украјинске књижевности у Србији можемо говорити почев од 1990-их, када се на Катедри за славистику Универзитета у Београду формирао круг слависта који су дали велики допринос популаризацији украјинске књижевности и културе у Србији.

У овом кругу треба издвојити име чувеног слависте, професора Универзитета у Београду, изузетног преводиоца књижевних дела Миодрага Сибиновића. У његовом богатом креативном наслеђу и многобројним научним радовима значајно место припада преводима из украјинске књижевности и радовима о чувеним украјинским писцима које проф. М. Сибиновић објављује од 1993. у српским књижевним часописима. Ови преводи представљају основ капиталне *Антологије украјинске поезије XVI–XX века* коју је приредила проф. Љ. Поповић (избор, предговор и коментари), која обухвата дела 74 украјинска песника паралелно у оригиналу на украјинском и у преводу на српски језик. На 687 страна представљено је око 6500 редова преведених стихова. За преводе објављене у овој антологији Национално удружење писаца Украјине 2004. доделило је проф. М. Сибиновићу престижну награду „Иван Франко“ за превод и популаризацију украјинске књижевности у иностранству. Исте године Удружење књижевних преводилаца Србије доделило је преводиоцу Награду за лични допринос развоју преводилачког рада.

Проф. М. Сибиновић заједно са проф. Љ. Поповић и другим београдским украјинистима организовао је бројне књижевне вечери, презентације и друге културне манифестације, посвећене украјинској књижевности које су оставиле дубоког трага у српској култури. Радови проф. М. Сибиновића о Т. Шевченку, М. Рилском, И. Драчу, В. Кордуну, историји српско-украјинских односа, објављени у српској и украјинској научној периодици и посебним ауторским издањима потврђују да његов рад над текстом оригинала достиже ниво оригиналне интерпретације догађаја које проучава и заузима место међу сродним појавама српске и других књижевности.

Захваљујући неуморном раду наставника украјинистике на Филолошком факултету у Београду српска украјинистика формирана је као научна славистичка грана што је допринело да упознавање са достигнућима украјинске књижевности и културе у Србији постане систематско и детаљно.

У *Српском књижевном гласнику* 1993. објављена је поезија анонимних украјинских аутора с краја XVI века и почетка XVII века, преко поезије Лазара Барановича, Ивана Величковског, Григорија Сковороде до савремених украјинских песника XX века – Ивана Драча и Виктора Кордуна, у преводу проф. М. Сибиновића. Исте године у београдском часопису *Савременик плус* у преводима на српски језик професора Љ. Поповић и М. Сибиновића објављена је поезија српској публици већ познатих украјинских песника Бориса Олијника, Миколe Винграновског, Иван Драча, Хане Свитличне, Васиља Холоборођка, док је поезија Михајља Семенка, Миколe Руденка, Богдана Бојчука, Богдана Рубчака, Васиља Стуса, Миколe Воробјова, Надије Кирјан, Игора Римарука, Јурија Андруховича и Ивана Малковича први пут представљена српским читаоцима.

Поводом сто осамдесет година од рођења Тараса Шевченка 1994. у београдским новинама *Политика* и у часопису *Књижевне новине* објављени су ауторски чланци и песме великог украјинског песника у преводу проф. М. Сибиновића. Овим чланцима започиње трећи талас српске „шевченкинијане“, који свој највећи сјај доживљава објављивањем *Кобзара* 2006. у Новом Саду у избору, редакцији и предговору проф. Љ. Поповић. У *Кобзару* су објављени преводи Јована Грчића, Љубомира Симовића, Десанке Максимовић, Јованке Хрваћанин, Жарка Радонића, Сергеја Сластикова, Тодора Дутине и проф. М. Сибиновића. На Филолошком факултету Универзитета у Београду школске 2003/2004. покренут је украјинистички часопис *Вікно* у ком студенти, али и њихови професори, објављују преводе из украјинске књижевности, како савремених писаца, тако и књижевних класика. Бројни есеји, поезија, драме и одломци из приповедака и романа познатих украјинских књижевника објављени су у шест свезака часописа у издању Филолошког факултета. Први број часописа био је посвећен 190-годишњици рођења Т. Шевченка и његовом стваралаштву и, самим тим, највећи број радова посвећен је овој теми.

У београдском часопису *Књижевна реч* 1994. започиње други талас српске „франкинијане“, објављивањем песама Ивана Франка у преводу проф. М. Сибиновића и наставља се у београдском часопису *Мостови* 1996, објављивањем 8 Франкових песама о сто четрдесетој годишњици песникове рођења у избору и преводу Луке Хајдуковића. Наведени преводи нашли су се и у збирци песама *Хучи Дњепар широки* (песме Тараса Шевченка, Ивана Франка и Јевгена Малањука), објављеној 1999. У избору и преводу Луке Хајдуковића 2007. објављена је збирка поезије *Песме* Ивана Франка. Л. Хајдуковић представио је Франково стваралаштво исте године и у врбаском часопису *Траг*. У часопису су објављене и Франкове песме у преводу проф. М. Сибиновића.

У Нишу је 1994. светлост дана угледала збирка поезије Бориса Олијника под насловом *На линији тишине* у којој је објављено 19 песама у преводу Радослава Пајковића. Годину дана касније, 1995. од истог аутора у Београду је објављена књига *Сатанизација Срба, коме она треба?* Још једна збирка поезије Б. Олијника *Над стрехом јаблан* у преводу Луке Хајдуковића и Ђуре Лаћка изашла је из штампе 2003, а исте године у преводу Ђ. Лаћка објављен је и есеј *Две године у Кремљу* (или *Кнез таме*).

У Новом Саду 1995. објављена је монографија проф. Јулијана Тамаша *Украјинска књижевност између Истока и Запада*, којом је представљен развој украјинске књижевности у контексту светске књижевности.

У нишком часопису *Градина* 2001. представљени су преводи савремених украјинских писаца Јурија Андруховича и Константина Москалеца и поезија десет украјинских песника међу којима су већина представници генерације шездесетника: Лина Костенко, Иван Драч, Васиљ Стус, Микола Воробјов, Јуриј Завгородни, Васиљ Голоборођко и Виктор Кордун и два савремена украјинска песника – Васиљ Махно и Борис Шчавурски. Исте године у Новом Саду објављен је најпотпунији избор 32 новеле Васиља Стефаника у преводу мр Стевана Константиновића у збирци *Изабране приче*.

До сада највећа и најкапиталнија *Антологија украјинске поезије XVI–XX век: У инат ветровима* у избору и са предговором, коментарима и преводима проф. Љ. Поповић и са поговором и преводима проф. М. Сибиновића објављена је у Бања Луци 2002. У ову антологију уврштена је поезија 67 украјинских

песника, почев од стваралаштва Герасима Смотричког и Дамиана Наливајка из XVI века, преко поезије Лазара Барановича, Ивана Величковског и Данила Братковског из XVII века, затим представника XVIII века – Феофрана Прокоповича и Григорија Сковороде, најзначајнијих представника украјинске поезије и књижевности XIX века: Ивана Котљаревског, Левка Боровиковског, Виктора Забиле, Маркијана Шашкевича, Амвросија Метлинског, Тараса Шевченка, Олександра Афанасјева-Чужбинског, Миколе Костомарова, Олександра Корсуна, Степана Руданског, Ивана Франка, Павла Грабовског, Володимира Самијленка, Лесје Украјинке, песника прве половине XX века, представника нових књижевних праваца и група: Олександра Олеса, Миколе Зерова, Јакива Савченка, Клима Полишчука, Олексе Слисаренка, Павла Тичине, Михајља Семенка, Максима Риљског, Јевгена Малањука, Володимира Сосјуре, Богдана-Игора Антонича, Миколе Руденка, затим песника, чије је стваралаштво обележило другу половину XX века, шездесетника, седамдесетника, осамдесетника, од којих су већина и савремени украјински песници: Миколе Руденка, Богдана Бојчука, Дмитра Павличка, Лине Костенко, Богдана Рубчака, Бориса Олијника, Васиља Симоненка, Миколе Винграновског, Ивана Драча, Лидије Куљбак, Петра Осадчука, Васиља Стуса, Хане Свитличне, Марије Влад, Романа Лубкивског, Оксане Сенатович, Хане Чубач, Миколе Воробјова, Данила Кононенка, Марије Павленко, Јурија Завгородног, Васиља Холоборођка, Виктора Кордуна, Леонида Кисељова, Васиља Моруге, Свитлане Жалоб, Михајла Шевченка, Наталке Никулине, Галине Паламарчук, Миколе Лукива, Наталије Дзјубенко, Тараса Федјука, Надије Кирјан, Игора Римарука, Марије Матиос, Ирине Мироненко, Јурија Андруховича, Ивана Малковича, Васиља Махна и Бориса Шчавурског. Исте године у Београду је објављен роман *Перверзија* Јурија Андруховича у преводу Милене Ивановић и Але Татаренко, док је у оквиру преводачке радионице у Лавову и Дрогобичу објављена драма *Закон* Володимира Виниченка у преводу М. Ивановић.

У Бања Луци је 2003. објављена збирка поезије *Песме* Виктора Кордуна у избору и преводу и са предговором проф. М. Сибиновића. Исте године објављен је есеј *Од Малорусије до Украјине* Миколе Рјабчука.

У Новом Саду 2005. објављена је *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, коју је приредио познати украјински књижевник и преводилац Јуриј Виничук, одабравши приповетке 13 савремених украјинских писаца, представника постмодернизма: Јурија Андруховича, Васиља Габора, Оксане Забужко, Јурија Издрика, Володимира Диброве, Володимира Јешкиљева, Олега Лишеге, Константина Москалеца, Володимира Назаренка, Тараса Прохаска, Галине Пагутјак, Љубови Пономаренко, а међу њима се нашао и сам Ј. Виничук. Преводиоци су већ познати и српским и украјинским читаоцима: Милена Ивановић, Ала Татаренко и Дејан Ајдачић. Исте године у београдском часопису *Књижевни магазин* објављена је поезија савремених украјинских песника: Јурија Андруховича, Виктора Неборака, Оксане Забужко, Галине Крук, Андрија Бондара, Мариане Кијановске, Сергија Жадана и Остапа Сливинског у избору и преводу А.Татаренко и М. Ивановић. У београдском часопису *Филолошки преглед* под насловом *Савремени украјински роман* Дејан Ајдачић је представио два савремена украјинска писца и њихове романе: роман *Зелена Маргарита* Свитлане Пиркало и роман *Рівне/Ровно. Стіна*. Олександра Ирванца.

Исте године из штампе је изашао и 2. број студентског часописа *Вікно* са темом броја *Довженко и Шевченко као мит Украјине*. На страницама часописа објављен је филмски сценарио *Украјина у пламену (Україна в огні)* Олександра Довженка у преводу студенткиња украјинској језика, књижевности и културе Јелене Мијалковић, Јелене Павлов, Емине Симић, Здравке Дрљаче и Душке Здравковић и рад проф. Љ. Поповић *Антиутопична модель України Олександра Довженка, Спроба интертекстуалног міфологічного аналізу*. Поводом 50-годишњице смрти О. Довженка и 15-годишњице независности Украјине у Новом Саду 2006. објављен је избор из стваралаштва и живота О. Довженка *Украјина у пламену*, који је приредио др Јанко Сабадош.

Стваралаштво Леса Мартовича 2006. представио је Андрија Лаврек преводом збирке приповедака *Stribogov poklon*. Исте године у 84/85. броју земунског часописа *Писмо* у преводу проф. М. Сибиновића објављена је поезија девет украјинских песника: Лине Костенко, Васиља Стуса, Васиља Холоборођка, Ивана Малковича, Григорија Чубаја, Јурка Позајака, Ивана Лучука, Назара Гончара и Назара Федорака. У преводу проф. М. Сибиновића у

225-226. броју зајечарског часописа *Развитак* објављена је и поезија 17 украјинских песника: Јакива Савченка, Павла Тичине, Клима Полишчука, Олексе Слисаренка, Михаила Семенка, Максима Риљског, Јевхена Малањука, Лине Костенко, Васиља Симоненка, Ивана Драча, Васиља Стуса, Васиља Холоборођка, Виктора Кордуна, Григорија Чубаја, Володимира Свидзинског, Дмитра Фаљкивског и Степана Бена. У часопису су објављене и песме Олександра Ирванца и Володимира Цибуљка. У 11. броју смедеревског часописа *Mons Aureus* проф. А. Татаренко упознаје српске читаоце са већ објављеним преводима из савремене украјинске књижевности у *Антологији украјинске поезије XVI–XX век*, романа Ј. Андруховича *Перверзија*, књиге есеја М. Рјабчука *Од Малорусије до Украјине* и *Антологије украјинске постмодерне приповетке* Ј. Виничука. А. Татаренко у свом преводу представља нове песме Ј. Андруховича, С. Жадана, Г. Крук и О. Сливинског. У 5. броју крагујевачког часописа *Наслеђе* проф. А. Татаренко представља писце-тинејдере најновије генерације украјинске књижевности, који све сигурније заузимају места на топ-листама читаности: Љупка Дереша, Софију Андрухович, Свитлану Пиркало, Галину Крук, Тању Маларчук и Ирену Карпу.

У Новом Саду 2007. објављене су *Украјинске народне бајке на српском и украјинском језику* у избору М. Ивановић. Избором је обухваћено 25 бајки. Превод су извршили студенти украјинистике: Ивана Матић, Милица Беговић, Марко Станисављевић, Ана Шваб, Весна Златановић, Катарина Јовановић и Јелена Мијалковић и студенти који су украјински језик учили као други словенски језик: Снежана Ђулибрк, Марјана Ђивуљски, Сања Лазић и Виолета Стевић. Исте године у издању Филолошког факултета Универзитета у Београду објављена је монографија проф. Љ. Поповић *Фокусна перспектива украјинске књижевности*, у којој је, до наше дисертације, садржан најпотпунији преглед украјинске књижевности у српској култури.

Наведену монографију користили смо као основ и полазиште извора за наше истраживање, те је она и најчешће цитирани извор у нашем раду. Готово све наводе и изворе из монографије проверили смо *de visu* и на основу њих сачинили потпуну хронолошку библиографију радова и превода из украјинске

књижевности, прву такве врсте у нашој култури. Датом библиографијом руководили смо се током нашег рада, чији је крајњи резултат ова дисертација.

2. ЗАДАЦИ И МЕТОДОЛОГИЈА

Главни задатак ове дисертације јесте веродостојно и заслужено представљање аутохтоне оригиналне украјинске књижевности на великом и сасвим поузданом узорку у српској култури (најчешће само у преводу на српски језик, ређе и у оригиналу на украјинском језику) и њено разлучивање од руске књижевности, у коју је често погрешно и неосновано сврставана, што је доводило до њеног игнорисања и негирања њене посебности.

Истраживање рецепције украјинске књижевности подразумевало је прикупљање библиографске грађе, проверу тих библиографских сигнала у периодичним и засебним публикацијама и прикупљање грађе за рецепцију (публицистика, преводи), њено даље изучавање и интерпретацију.

Грађу смо углавном проналазили у штампаним примерцима серијских публикација и периодике – делом смо је преузели из дигиталног каталога Народне библиотеке Србије, посебно издања или бројеве из XIX века у које нисмо могли да извршимо увид *de visu*, у часописима и новинама, библиографијама, зборницима, енциклопедијама, засебним публикацијама, антологијама, збиркама, монографијама и, на крају, у електронским изворима, односно на сајтовима, уколико је то био једини начин да проверимо и наведемо изворник на украјинском језику.

Осим главног задатка – представљања оригиналне украјинске књижевности у преводу на српски језик и у изворнику на украјинском језику, током израде дисертације наметнуо се и низ споредних задатака и питања. Као један од задатака ове дисертације наметнуо се задатак анализе и критике извршених превода са украјинског, односно малоруског и, ређе, руског језика на српски језик и утврђивања и коментарисања њихове успешности и доследног преношења суштине, идеја, осећања, порука, па и атмосфере оригиналних дела у преводу на српски језик, што је довело до одговарајуће рецепције код српских читалаца – позитивне или негативне. У различитим периодима историје рецепције украјинске књижевности које проучавамо у дисертацији различити преводиоци преводили су иста дела појединих писаца. Самим тим поставио се и задатак вредновања и поређења квалитета ових превода. Током израде

дисертације поставило се и питање додатних објашњења услова и околности настанка појединих дела и њихове анализе, како би се указало на успешност и квалитет превода и питање могућности изражавања сопственог мишљења и давања суда о најуспешнијем преводу или преводиоцу одређеног дела, одређеног писца или писаца.

I ПЕРИОД (1861–1918)

Крајем XVIII – почетком XIX века словенски народи били су на различитим нивоима државног, политичког, друштвено-економског, националног и културног развоја. У потлаченим словенским земљама доминанта романтизма је национално-ослободилачки покрет, борба за национално самоопредељење, окретање националном језику, историјској прошлости, народном пореклу културе у интеракцији с општеевропским друштвено-филозофским идејама. Истакнуто место заузима идеја словенског јединства и размене националних културних вредности.

И српски и украјински романтизам саставни су део словенског националног и културног препорода, али је српски ближи књижевностима Западне Европе, док је украјински ближи књижевностима Централне Европе и Русије, него јужнословенским земљама.

У српској култури романтизам свој највећи процват доживљава 1860-их, да би већ 1870-их почео уступати своје место реализму. Романтизам постаје доминантан стил епохе, па и некадашњи класици, који нису напустили поезију, покушавају да се прилагоде захтевима новог правца. Два главна центра у доба романтизма су Нови Сад и Београд. У Новом Саду излази највећи број књижевних листова и часописа романтичарске епохе: *Летопис Матице српске*, *Седмица*, *Шумадинка*, *Јужна пчела*, *Даница*, *Матица*. Од часописа који излазе у Београду најзначајнији је *Вила* Стојана Новаковића.¹

Украјинска књижевност и култура напредак и процват доживљавају почетком XIX века. Појављује се већи број зборника, часописа, алманаха, збирки народних умотворина (Миколe Цертељева 1819, Михаила Максимовича 1827, 1834. и 1849, Измаила Срезњевског – 6 свезака 1833-1836, Вацлава из Олеска 1833, Жеготе Паулија 1839–1840. и др). Оснива се низ универзитета: 1805. Харковски, 1818. Ришељевски лицеј у Одеси, 1820. виша гимназија у Њезину, 1832. Кијевски универзитет. Оснивају се професионална позоришта: у Одеси 1804, у Кијеву 1805, у Полтави 1810, у Харкову 1812. Ово су били

---

¹ В. у Ј. Деретић *Историја српске књижевности*, Београд 2004: Романтизам омладинског доба: 709-712

подстицаји и нова крила за развој украјинске националне културе и књижевности. Први представници украјинског романтизма појављују се у Харкову 1820-их и 1830-их: Виктор Забила (1808–1869), Левко Боровиковски (1806–1889), Амвросиј Метлински (1814–1870), 1830-их и 1840-их Маркијан Шашкевич (1811–1843), Иван Вагилевич (1811–1866), Јакив Головацки (1814–1888) постављају темеље нове украјинске књижевности у Западној Украјини, која је у саставу Аустријског царства. Средиште национално-политичке мисли романтичара формира се у Кијеву око Тирило-Методијевског братства 1850-их, а њени најзначајнији представници су Тарас Шевченко (1814–1861), Микола Костомаров (1817–1885) и Пантелејмон Куљиш (1819–1897).²

Записујући и истражујући народну поезију, романтичари обраћају пажњу на дела у којима се огледа живот народа: песме, у којима звучи његова душа, бајке, у којима се огледа народна фантазија, веровања и митологија, обичаји, легенде, слике митолошких представа о континуитету живота, по којима је граница између живота и смрти веома условна – живот се наставља и у гробу, и он поново може бити настављен у новој стварности. Често су супротстављена два света: реални – људски, природни и фантастични.

Иако се фантастична основа у украјинској романтичној поезији 1820-40-их у многим случајевима тесно преплиће са сликама реалног народног живота, уметничко представљање митолошког мишљења није допринело друштвено-историјском виђењу стварности, нити стварању оригиналних ликова. За епска дела, баладе и лирске песме карактеристична су обележја фолклорне имперсоналности и стилизације народних песама. Најзначајнија обележја историјског времена и друштвене реалности конкретних друштвених околности описане су у романтичарским делима Т. Шевченка, и делимично, А. Метлинског и М. Костомарова.³

Романтичарска анализа народних веровања, легенди, песама, поетизација обреда и обичаја, који у украјинској књижевности трају скоро до краја XIX века, допринела је утврђивању нове врсте и стила стваралаштва, који се ослањају на

---

² В. у *Исторія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Романтизм: 230-284

³ В. у В. Погребенник *Фольклоризм української поезії*, Київ 2002

основе народних становишта и естетику. У украјинској књижевности појављују се нове теме, мотиви и сижеи, органски повезани са животом и „локалним колоритом”. Значајно место припада уметничкој фантазији. Најпродуктивнији књижевни жанрови настали у овом процесу су романтичарска балада и поема.⁴

Романтизам у украјинску књижевност уноси нова естетска начела и идејне вредности, проширује њене стилске и тематске границе, развија националну свест и патриотска осећања и одређује праву вредност усменог народног стваралаштва, преузимајући од њега и поједине песничке жанрове, изражајна средства, стил, метафорику, епитете и сл. Романтизам у украјинску књижевност уноси и нове родове: баладу, лирско-епску поему, елегију, сонет, песнички препев, драму у стиховима, историјски роман, итд. Како се украјински романтизам развија у посебним друштвеним околностима (антифеудални покрет, декабристичка завера и активизација народне интелигенције, непостојање националне државе), стваралаштво романтичара добија и посебну ноту социјалне напредности. Водећи проблем је трагична судбина човека, култ духовног страдања, изражен контраст машти, идеалу и стварности. Романтичари почињу да спознају украјински народ као нацију са сопственом историјом, сопственим меналитетом, оригиналним језиком, етичким и естетским принципима, сопственом културом и историјским обележјима. Идеја народа постаје призма кроз коју се у будућим временима преламају политички, друштвено-економски, културни и национални проблеми, али и главни слоган украјинске књижевности, око ког се уједињује борба за национално и социјално ослобођење.⁵

Српску романтичарску књижевност прожима политика, а њени истакнути представници играју значајну улогу у политичком животу нације. Основна обележја романтичарске политике су: српски национализам, грађански либерализам, антиклерикализам, антиаустријско расположење. Раздобље романтизма обележило је разочарање у националну политику српског црквеног врха и у политику бечког двора према Србима и другим подвлашћеним народима Хабсбуршке империје. Носиоци нових национално-политичких и

---

⁴В. у О. Єременко *Українська балада XIX ст.: Історія жанру*, Суми 2004

⁵В. у *Історія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Романтизм: 230-284

књижевних тежњи постају ђаци и студенти. У великим школским центрима у којима се школују млади Срби осниване су српске ђачке дружине. Оне постају главна жаришта политичког и књижевног рада омладине. Основно начело омладинског програма представља идеја ослобођења и уједињења српског народа, која ће окупити српску омладину из свих њених крајева и обележити читаву омладинску књижевност.⁶

Лирски јунак у украјинском романтизму живи у хармонији са природом и почиње да спознаје своју суштинску вредност у каснијој фази развоја друштва. Романтичарски јунак обично повезује своју судбину са судбином народа, са борбом за националну независност, „светска туга“ добија обележје националне туге за прошлом славом и слободом Украјине.

Основна идеја српских романтичарских идеолога је идеја о националном карактеру књижевности. Њен примарни захтев је напуштање опонашања страних узора, било класичних, било немачких, или било којих других, и стварање књижевности на националним основама.

У украјинском романтизму нова квалитетна фаза постаје стваралаштво Т. Шевченка. Као огроман и оригиналан таленат, који је поседовао способност да својим духовним видом обухвати сву целовитост историјског и савременог живота, Т. Шевченко у сажетом облику представља све тематске и стилске струје украјинског романтизма, код њега уједињене мотивом туге због нестале слободе и славе Украјине, осећањем грађанске туге због несрећне судбине отаџбине у датом тренутку, тежње народа и појединца за слободом. Т. Шевченко, као нико пре њега, скреће пажњу на савремени потлачени положај народа, усмерава свој сатиричан бес против руске аутократије која вековима политички, социјално и национално угњетава Украјину.⁷

Од средине 1840-их најпре у поезији, а касније и у уметничкој прози у украјинској књижевности, напоре са романтизмом, развијају се принципи реализма, који почињу да одређују водеће обрасце идејно-уметничког процеса. Романтизам овог периода не развија се само као самосталан књижевни правац, већ залази у моћно поље реализма, улази са њим у сложене идејне и естетске

---

⁶ В. у Ј. Деретић *Историја српске књижевности*, Београд 2004: 710

⁷ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Книга перша, Київ 2005: Тарас Шевченко: 474-522

везе. Пример за то може бити органско преплитање романтизма са реализмом у стваралаштву Т. Шевченка, М. Вовчока, П. Куљиша, М. Старицког, Ј. Феђковича и других. Иако под великим утицајем етнографског романтизма, М. Вовчок реалистички третира савремене теме и на тај начин поставља темеље украјинске реалистичке прозе. Међу њеним највећим присталицама су француски писци Ж. Верн, Г. Флобер, П. Мериме. Приповеци *Марусја* М. Вовчока додељена је награда Француске академије и предложена је за обавезно изучавање у француским школама. Приповетку је на француски језик превео сам П. Мериме. Управо тада стваралаштво М. Вовчока доживљава врхунац популарности.⁸

Крајем 1860-их и почетком 1870-их на српску књижевну сцену ступа нова генерација, која почиње да потискује претходну, романтичарску генерацију. Реалисти романтичарском идеализму и поетским сањарењима супротстављају живо осећање за стварност, уместо идеализације и величања националне прошлости они описују околности савременог народног живота, уместо изузетног јунака представљају ликове обичних људи. Главна књижевна тема постају социјалне противречности српског друштва. Домаћи тлачитељи: зеленаши гуликоже, бездушни адвокати, грабљиви и подмитљиви чиновници замењују завојеваче и омрзнуте странце.

Од 1870-их до краја XIX века у српској књижевности водећи правац постаје реализам. У књижевни покрет реализма укључују се сви најбољи прозни писци, почев од Јакова Игњатовић, од 1870-их, па надаље. Као и у другим књижевностима Европе, и у српској књижевности реализам доноси књижевне слике емпиријске стварности и свакодневног живота. Српски реализам се остварује кроз узајамно преплитање и јединство домаћих и страних елемената, као специфична национална творевина европског правца. У српској књижевности реализам траје веома дуго, читавих педесет година „од 1860. до 1910, тј. од Игњатовићевог *Милана Наранџића*, првог нашег реалистичког романа, до Станковићеве *Нечисте крви*, модерног романа пониклог из реалистичке традиције. У том временском одсеку реализам се јавља у три узастопна радзобља: у радзобљу романтизма (Игњатовић, Љубиша), затим у

---

⁸ В. у *Исторія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Марко Вовчок: 659-693

раздобљу класичног реализма од 1870-их година XIX века до краја века (Глишић, Лазаревић, Веселиновић, Сремац, Матавуљ, Ранковић, Домановић) и, најзад, у раздобљу модерне, у првој деценији XX века, у стварању тзв. “лирских реалиста“ (Станковић, Типико и Кочић) али и других мање значајних писаца. У првом случају посредни је рани реализам или протореализам, у другом – зрели реализам, у трећем – позни реализам или реализам модерне.“ (Ј. Деретић 2004: 773-774)

Реализам уступа место руском утицају, под чијим се утицајем развија српска књижевност. Немачки утицај, доминантан за романтизам, сада почиње да опада. Српски приповедачи су у највећем броју руски оријентисани.

Српски писци реалисти највећу пажњу посвећују свим облицима народног живота, од најстаријих, традиционалних, фолклорних до нових, које намећу капиталистички друштвени односи и ново време. Писци настоје да што верније дочарају начин живота, обичаје и обележја говора српског становништва у појединим крајевима. Новина постаје регионална тематика и елементи говорног језика разних крајева. За реалистичку прозу карактеристична је шароликост тема, ликова, амбијента, језика и стила на шта утиче различити друштвени, културни, језички и етнички карактер крајева у којима Срби живе често измешани с другим, сродним и несродним народима.

Српски реализам обележен је прозним стварањем. Доминира приповетка над романом, што је условљено домаћом традицијом. Централне теме су стварност српског села и паланки и прави народни живот. Теме града и модерног, европског начина живота, грађанско друштво и свет интелигенције за српске писце су непознаница и зато о њима и не пишу. Већина писаца живи у Београду, али у својим делима пишу о заосталој београдској периферији, где живе људи из њихових паланки и села. У почетној фази српске реалистичке прозе има доста народских, фолклористичких црта, што се подудара са раним херојско-патријархалним романтизмом.⁹

Осим приповетке и романа, српски реализам негује и комедију. Реалисти народни живот приказују и у комадима с певањем, сценској врсти на прелазу између музике и драме. Ови комади обележили су стваралаштво истакнутог

---

⁹ В. у Ј. Деретић *Историја српске књижевности*, Београд 2004: Развој и просторно ширење реализма: 773-780

реалистичког приповедача Јанка Веселиновића. Музичке нумере за ова дела писали су представници „националног стила“ у српској музици (Даворин Јенко, Јосиф Маринковић, Стеван Мокрањац и др.), ослањајући се на домаћи музички фолклор.

„У поезији је дошло до опадања реализма. Осим Војислава Илића, ова епоха није дала ни једног песника од значаја. Тек крајем раздобља реализма поезија доживљава нову афирмацију и појављује се генерација песника која ће следећи период учинити новим добом српске поезије.“ (Ј. Деретић 2004: 775)

Судбина и историја српског и украјинског народа веома су блиске и сличне. То не потврђује само њихова историја, већ и њихова књижевност. Управо у време словенске ренесансе, у раздобљу романтизма, украјински песници одушевљавају се српским јуначким епом, преводе српске народне песме на украјински језик, дивећи се оригиналности и лепоти српског језика и наслеђа српског народа. Српски романтичари у својој идеологији све се више окрећу словенским књижевностима, највише руској, а преко ње, директно или индиректно и украјинској. Показаћемо како се одвијао узајамни процес рецепције у српској и украјинској књижевности, који почиње 1850-их и са краћим прекидима траје до данашњег дана.

Показаћемо који су писци и дела представљени српској читалачкој публици, у којим часописима и на који начин, шта је утицало на њихов одабир, ко су њихови преводиоци, колико је превод успешан у односу на оригинал и шта преноси читаоцима.

ДАНИЦА 1861. и 1863. и ЈАВОР 1862. године

УКРАЈИНСКА НАРОДНА ПОЕЗИЈА У ПРЕВОДУ СТОЈАНА НОВАКОВИЋА

Када говоримо о рецепцији украјинске књижевности у српској култури, као пионира у прикупљању украјинских народних песама и првог преводиоца украјинске књижевности наводимо **СТОЈАНА (КОСТУ) НОВАКОВИЋА (1842–1915)**, једну од најистакнутијих личности у Србији у другој половини XIX

века, припадника романтичарског нараштаја, филолога, историчара, библиографа, библиотекара, књижевника, преводиоца, државника и дипломате, професора Велике школе.

Прослављени најбољи ученик Ђуре Даничића (1825–1882), С. Новаковић научну каријеру започиње као филолог, затим проучава историју књижевности, да би се, коначно, определио за историју. Преводио је Ф. Петрарку, Х. Хајнеа, Ј. В. Гетеа, Е. Гајбела, Ј. Ранкеа, Шера, Волтера, А. Пушкина, М. Љермонтова, Н. Кољцова, П. Козлова, Л. Толстоја, Г. Шчербину, А. Дружињина, Н. Гогоља, А. Мицкјевича, К. Пјењковског, М. Чајковског, Т. Шевченка, Ј. Феђковича, као и делове Махабхарате, а преводе је углавном објављивао у *Даници*, *Вили*, *Лицејки*, *Видовдану* и *Јавору*.

Као замашнија преводилачка остварења, потребно је споменути два овећа словенска спева – Пушкиновог *Кавкаског роба* и Мицкјевичеву *Гражину*. Као прозни писац, С. Новаковић је писао приповетке, путописе и романе. У области историје књижевности, два су главна Новаковићева дела: *Историја српске књижевности* (1867. и 1871.) и *Српска библиографија* (1869). Сем ових капиталних дела, објавио је велики број расправа, чланака и засебних дела најразличитије врсте, посвећених историји српске књижевности, науци о језику, животу наших светаца и мученика, словенској митологији, етнографији и археологији и општекултурним питањима. Објављивао је и народне умотворине (песме, приче и загонетке).¹⁰

„Филолог по струци, ученик Ђуре Јакшића и његов наследник на катедри за српску књижевност у Великој школи, Новаковић је у својим књижевним истраживањима увек давао истакнуто место језику, али није запостављао ни друге стране литературе.” (Ј. Деретић 2004: 768)

У периоду романтизма на плану националне идеологије Срби налазе продужетак у словенству. „Осећање припадности словенској заједници сада, осим Руса, обухвата и све друге словенске народе, без обзира на разлике у вери.“ (Ј. Деретић 2004: 674)

„Доминантни мотиви украјинског романтизма су туга за изгубљеним славним данима, јунаштвом и витештвом козака, као и супротстављање

---

¹⁰ В. у Ј. Деретић *Историја српске књижевности*, Београд 2004: Развој и просторно ширење реализма: 768-769

херојској прошлости тмурног савременог тренутка, који симболишу празна степа са козачким гробовима и слепи чувар историјског сећања народа – кобзар.“ (Љ. Поповић 2007: 21)

У другој половини XIX века у српској култури јавља се интересовање за украјинске историјске песме, које певају о патриотизму и јунаштву козака. О козаштву као прогресивној снази писали су познати научници Европе, а славу о њима нису проносиле само легенде и приче, већ и историчари и политичари целог света, док је песме и думе о козацима светска јавност доживљавала као поетски изложену историју народа.

Најдоступнији начин за популаризацију украјинских песама постала је штампана реч – књижевна, научна и музичка издања.

„У Харкову је 1842. године отворена једна од првих славистичких катедара у држави, на којој предаје будући први у Русији доктор славистичких наука, академик Руске академије наука, Украјинац Измаил Срезњевски. <...> Дуге године пријатељства и научне сарадње везивале су Срезњевског са Вуком Караџићем.“ (Љ. Поповић 2007: 22)

Збирка српских народних песама *Српске народне пјесме* В. С. Караџића, објављена 1814, утицала је на објављивање збирке дума Миколе Цертељева (1790–1869) и збирки Михаила Максимовича (1804–1873) *Малоросийские песни* (1827), *Украинские народные песни* (1834), *Голоса украинских песен* (1834), *Сборник украинских песен* (1849), *Дни и месяцы украинского селянина* (1856), које су постале важан догађај за развој украјинске науке и које су изазвале заинтересованост других народа. О савршенству збирки М. Максимовича писано је на скоро свим језицима Европе. Популаризацији украјинских песама на територији Јужних Словена допринео је украјински језик, близак српском. Тадашњи догађаји на Балкану пробудили су међу Украјинцима снажан талас симпатије и неки писци зараду од својих књига намењују Србима као помоћ у борби.¹¹

У српској књижевности XIX века не постоји јединствени књижевни контекст и те разлике одражавају се и у избору и у превођењу дела словенских књижевности. За огроман број читалаца књижевност није само уметничко дело,

---

¹¹ В. у *Історія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Література перших десятиріч XIX століття: 12-62

које има своје специфичне законе и начин постојања, него и сведочанство о стварности и времену о коме пише. У XIX веку, када се ствара новија српска књижевност, српски народ проживљава своју најинтензивнију ослободилачку борбу, истовремено се буди и поробљени украјински народ, што га чини блиским српском и расте интересовање за културно и књижевно стваралаштво украјинског народа, као и за његово приближавање домаћем читаоцу. Иза сваког превода стоји његов преводилац као човек који му даје одређену легитимацију, али на сам избор и на конкретизацију датог дела утиче национални књижевни контекст у који преводилац уноси свој превод. Већина српских преводилаца или уредника који су одлучивали шта ће се преводити и штампати били су национално-политички радници и њихова политичка схватања била су пресудна за избор.¹²

„Са формирањем и развојем националне свести, њеним коначним уобличавањем у национално-ослободилачку идеологију са одређеним циљевима који прелазе границе непосредног сопственог ослобођења из ропства, са стварањем историјске традиције коју нарочито негује народна поезија, све већу популарност ужива историјска тематика и кад год се дела са историјском тематиком јављају у српском преводу, она су последица жеља за неговањем патриотске свести и националних осећања.“ (С. Суботин 1973: 26)

У *Даници*, првом српском часопису штампаном Вуковим правописом, 1861, у време словенске ренесансе, или словенског препорода, у време романтизма у најјачем јеку у свим словенским земљама, српским читаоцима представљене су украјинске народне песме у преводу Стојана Новаковића.

За украјински фолклор С. Новаковић се заинтересовао још у младости. Детаљно је изучио све збирке Михаила Максимовича¹³ и других украјинских фолклориста. Из збирки М. Максимовича за превод је одабрао думе, историјске и песме из свакодневног живота, које су, певајући о борби против турских освајача, импоновале српским читаоцима. Српским читаоцима отворене су

---

¹² В. у С. Суботин, *Национални књижевни контекст и његов значај за проучавање веза између словенских књижевности у доба романтизма* // Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1973: 26

¹³ Михаил Александрович Максимович (1804–1873), чувени украјински научник енциклопедиста, фолклориста, историчар, филолог, етнограф, ботаничар и песник.

могућности за добар пријем украјинске народне песме због сличних емоција и мотива са српским народним песмама.

Патриотска украјинска дума *Козачки растанак*¹⁴ (*Отъезд козака*), написана рецитативним стихом, о одласку козака у рат и растанку са мајком и сестрама, први пут је објављена у збирци М. Максимовича *Украинские народные песни* (1834). С. Новаковић је думу *Отъезд козака из родини* преузео из збирке М. Максимовича *Сборник украинских песен* (1849), превевши је асиметричним десетерцем, карактеристичним за српски јуначки еп. У одличном преводу С. Новаковића пренет је историјски садржај думе, њена поетичност, особине јунака и високи патриотски дух украјинског епа. Дуг период думе С. Новаковић је пренео стиховима српске песме, сачувавши основне карактеристике поетског стила оригинала.

*В неділю рано-порано не у всі дзвони
дзвонили,
Як у вдовинім дому гомоніли.
Лихий вітчим козаченька молодого лає,*

*Мати сину слізно промовляє:
(М. Максимович, Отъезд козака // Сборник
украинских песень, Киев 1849: 7)*

*У недељу прије зоре ране,
Још ни звона зазвонила нису.
А у двору удовице мајке
Запододе с'врева и кашкање:
Злобни очух млад-козака кара,
Мати сину кроз плач проговара:
(Козачки растанак // Даница, Н.
Сад 1861: 218)*

Дума говори о тешким временима страног јарма и освајања која погађају украјинске земље и опева тужну судбину козака и његове породице. Дочарана је сва туга удовице мајке и сестара које у недељу пре саме зоре испраћају сина, односно брата у туђину, зато што га од куће тера злобни очух. Од сина и брата опраштају се као да га више никада неће видети, чиме дума веома подсећа на тужбалицу, зато што се од живог козака мајка и сестре опраштају као од покојника. Мајка лије горке сузе и жали за сином.

С. Новаковић је мајсторски дочарао сцену растанка сестара са козаком:

*То старшая сестра коненька виводить,
А середульша зброю виносить,
Що найменша ридає,
Словами промовляє:*

*Најстарија коња води сеја,
Млађа њему износи оружје.
А најмлађа кроз плач брата пита:*

¹⁴ Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 20. V 1861, број 14: 218-219

*Из якої тебе, брате,
Сторононьки ждати:
Чи од чистого поля,
Чи од Чорного моря,
Чи од славного Запорожся?
(М. Максимович, *Отъезд козака* //
Сборник украинских песень, Киев 1849: 7-
8)*

*– Одкуд' ћу те погледати, брате,
Ил' од поля, ил' од црног мора,
Ил' од оног славног Запорожја?
(Козачки растанак // Даница, Н.
Сад 1861: 218)*

С. Новаковић је успео да у духу српског језика и српске епске песме пренесе сву патњу и бол мајке и сестара за сином и братом, али и за вредним рукама које их остављају у тешким временима, која за њих постају још тежа, зато што неће више бити крај њих сина и брата заштитника, хранитеља породице – о његовој судбини неће ништа знати, нити да ли ће га више икада видети.

Козак им говори када му се могу надати:

*Візьми ти, сестро, жовтого піску,
Да посеј ти, сестро, на білому камені:
Коли буде жовтий пісок виростати,
Зеленим барвінком камінь устилати,
В той час буду, сестро, до вас прибувати,

Так тяжко на чужині берзодному
проживати!»
(М. Максимович, *Отъезд козака* // *Сборник
украинских песень*, Киев 1849: 8)*

*Узми, сејо, жућкастога песка,
Па га посеј по белу камену;
Кад на њега свако никне биље,
Кад се камен оспе зеленилом!
Онда ми се, мила сестро, надај!
Јер је тешко риби на сухоти,
Исто тако своме без својега
У далеку непознату свету!
(Козачки растанак // Даница, Н.
Сад 1861: 218)*

И када се брат опрости од најмлађе сестре и од свих ближњих, седа на свог коња и тужан одлази од куће, док ближњи дуго после његовог одласка остају на гробљу да га оплакују, као да већ оплакују покојника.

*То тес промовляв, на коня сідав, опрощення
приймав;
Смутно з двора отцовського козак
віїжджав.
Довго вони на могилі край села стояли;
Довго, довго козаченька очима
проводжали;
А ще доше вони його дома оплакали.
(М. Максимович, *Отъезд козака* // *Сборник
украинских песень*, Киев 1849: 8)*

*То говори, па на коња седа,
Са својим се свима опростио,
Невесео од двора отиде.
А родбина за дуго остаде
Иза села на жалосном гробљу,
Дуго за њим погледаху сетно...

А још су га дуже оплакали. –
(Козачки растанак // Даница, Н.
Сад 1861: 219)*

Слична атмосфера је и у украјинској народној балади *Соко синак до коња дорасте...*¹⁵ (*Ой мала вдова сина-сокола*) из збирке М. Максимовича из 1849, написане десетерцем. Мајка спрема сина у војску, најстарија сестра седла коња, средња га зауздава, а најмлађа сестрица коња води брату. Једино што преводилац није разумео је израз *хустку качала* (прасувала), и у украјинским народним песмама омиљени лик мараме коју дарују козаку, изостао је у преводу. Новаковићев превод асиметричним десетерцем добро преноси садржај и атмосферу оригинала.

*Ой, мала вдова сина-сокола,
Вигодувала, в військо оддала.
Ой старша сестра коня сидлала,
А середульша хустку качала,
А наймолодша випроводжала.
(М. Максимович, Ой мала вдова сина-сокола // Сборник украинских песень, Киев 1849: 107)*

*Соко синак до коња дорасте.
Мати њега у војску опрема,
Коња седла најстарија сеја,
Друга до ње коња зауздава,
А води га најмлађа сестрица ...
(Соко синак до коња дорасте // Даница, Н. Сад 1861: 219)*

На мајчино питање када ће се син вратити, он одговара:

*А мати його випитувала:
– Сину мій, коли прийдеш до нас? –
„Тоді я, нене, прийду до вас,
Як павине пір'я наспід потоне,
А млиновий камінь наверх виплине!“
(М. Максимович, Ой мала вдова сина-сокола // Сборник украинских песень, Киев 1849: 107)*

*У то мати запиткује сина:
Сине мили, кад ћеш доћи мајци?
Доћи ћу ти, мила моја мајко,
Кад потоне пауново перје,
Кад заплива млиново камење!“ –
(Соко синак до коња дорасте // Даница, Н. Сад 1861: 219)*

И пауново перје је потонуло, и млиново камење је запливало, али се син не враћа, већ вест о његовој јуначкој и часној смрти доноси чете које иду гором певајући.

*«Чи не то твій син, що сім полків убив,
За восьмим полком головку схилив?
Зозуля літала, над ним куючи;
А коники ржали, його везучи;
Колеса скрипіли, під ним котючись;*

*Да то није твоје чедо драго,
Што 'но седам погуби злаја,
А за осмим сам изгуби главу! –
Кукавица кукаше над њиме,
Вукући га коњи зарзаше,
Зашикрипаше кола испод њега,*

¹⁵ Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 20. V 1861, број 14: 219

Служанки плакали, за ним идучи.»

(М. Максимович, *Ой мала вдова сина-сокола // Сборник українських песень*, Киев 1849: 108)

А слуге су грозне сузе лили,

Сузе лили за њиме идући. –

(*Соко синак до коња дорасте // Даница*, Н. Сад 1861: 219)

И песма *Не жубори зелена дубраво, кроза те су утврени пути...*¹⁶ говори о сломљеном срцу остареле мајке за мртвим сином кога њене горке сузе неће повратити. „Новаковићев превод украјинске народне песме *Ой не шуми, дїбровонько, ой не шуми зелена* очарао је својом лепотом многе истраживаче фолклора.“ (Љ. Поповић 2007: 81)

*Ой не шуми, дїбровонько, ой не шуми зелена,
А у три ряди сажена!*

*Через тебе, дїбровонько, через тебе, зелена,
Протоптана дороженька.*

*Туди йшла стара мати – сильно плаче й
ридає,*

Слїзьми море доповняє.

*Не плачь, не плачь, стара мати! слїзьми моря
не доповниш,*

Сина з вїйска не визволиш!

(М. Максимович, *Ой не шуми, дїбровонько, ой не шуми зелена // Сборник українських песень*, Киев 1849: 110)

Не жубори зелена дубраво,

Кроза те су утврени пути

Утврени пути и стазице.

Њима шеће остарела мајка,

Њима шеће, грозне сузе лије!

Сузе лије, у мора долини.

Не жубори зелена дубраво,

Немој плакат' остарела мајко,

Твојом сузом не допуни море,

Мртва сина с војске не поврати.

(*Не жубори зелена дубраво, кроза те су утврени пути... // Даница*, Н. Сад 1861: 473)

С. Новаковић и ову песму преводи најзаступљенијим стихом српске поезије и српског романтизма – десетерцем, још једном отварајући могућности за добар пријем украјинске народне поезије код српских читалаца.

Изузетан пример украјинске народне успаванке је песма *Улицом санак ходио, у беличастој кошуљи...*¹⁷ (*Ой ходить сон по вулоньці в білесенькій кошулоньці*). Док историјске песме преводи десетерцем, С. Новаковић украјинске успаванке преводи фолклорним стихом, којим је написан и оригинал – симетричним осмерцем.

Ой ходить сон по вулоньці

В білесенькій кошулоньці,

Улицом санак ходио,

У беличастој кошуљи,

¹⁶ Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 31. X 1861, број 30: 473

¹⁷ Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 31. X 1861, број 30: 472-473

Слоняється, тиняється,
Господоньки питається:
– А де хата теплесенька?

І дитина малесенька
Туди піду ночувати
І дитину колихати.

(М. Максимович, *Ой ходить сон по вулоньці в білесенькій кошулоньці* // *Сборник украинских песень*, Киев 1849: 101-102)

Од једног двора до другог,
Господу младу питао:

„О, где је топла колиба
И где је мало деченце,
Тамо ћу поћи на конак,
Тамо ћу дете љуљати!“

(Улицом санак ходио, у
беличастој кошуљи... //
Даница, Н. Сад 1861: 472-
473)

У часопису *Јавор* из 1862. (година I, број 5 од 15. фебруара: 37) у преводу Стојана Новаковића (у потпису К. Н.) објављена је украјинска народна песма *О свадби*¹⁸. Преведећи свадбене песме С. Новаковић се придржавао форме и ритма украјинских оригинала.

Превод на српски језик је веома успешан и одговара српској народној традицији: Мара (уместо *Марічка*, *Маруся*), Иво (уместо *Івась*), драган (уместо *любий*, *коханий*) бабо (уместо *батько*) допринели су отварању могућности за добар пријем код српских читалаца.

С. Новаковић је први упознао српске читаоце с украјинским думама, историјским, лирским и обредним песмама, уверивши се да украјински еп има велику уметничку вредност.

У *Даници* 1863. С. Новаковић објављује свој превод најпознатије украјинске песме, која је попримила размере народне, зато што је постала толико популарна и препознатљива, а многи је и данас неправедно, углавном из незнања, не правећи разлику између украјинског и руског језика, називају руском, и у накарадном и неправилном изговору, изводе као руску народну песму. Ради се о песми *Їхав козак за Дунай*, којом је бесмртну славу стекао њен аутор Семен Климовски (Климив)¹⁹. Песма је у оригиналу написана симетричним осмерцем, а С. Новаковић је преводи истим стихом.

*Їхав козак за Дунай,
Сказав: “Дівчино прощай,
Ти, конику вороненький,*

*На Дунав козак пошао,
Девојци младој зборио:
„Девојко, с Богом, прости ме,*

¹⁸ Нажалост, песму у оригиналу на украјинском језику нисмо успели да пронађемо.

¹⁹ Семен Климовски (крај XVII – прва половина XVIII века), украјински песник и философ, полулегендарна личност, бавио се философијом, књижевношћу и музиком, био је козак у Харковском пуку.

Неси та гуляй”.

<...>

*– Не хочу я нічого,
Тільки тебе одного,*

*Ти будь здоров, мій миленький,
А все пропадай!*

(М. Максимович, *Їхав козак за Дунай / Малоросійские песни*, Киев 1827: 83-84)

А ти ме, коњу, понеси!“

<...>

*Говори њему девојка:
„Не ћу ти, драги, ничега,
Ван тебе, душо, једнога,
Буди ми здраво за вазда,
Па на сав свијет пропао!“*

(*На Дунав козак пошао... // Даница*, Н. Сад 1863: 221)

У изванредном преводу С. Новаковића песма *На Дунав козак пошао...*²⁰ у потпуности се утопила у традицију српске народне песме: момак је *брајко*, *драги*, девојка је *драгана*.

Песма *Заграктао вран гавране*²¹ говори о тузи козака који се растаје од старе мајке и родног краја, одлазећи међу туђе људе, у Украјину, свестан да ће га мајка непрестано помињати и питати за њега, и о ручку и о вечери. С. Новаковић користи устаљене епитете карактеристичне за српски фолклор: *заграктао вран гавране*, *заплакао млад козаче*, *голема невоља*, *врани коњиц*, *стара мајка*.

Дума *Бура на Црном мору*²² (*Чорноморська буря*) говори о највећем греху писара Алексе Поповића из Пирјатина, који себе као највећег грешника међу свим козацима жели да принесе на жртву таласима Црнога мора, како би га умирио, умилостивио и како би сачувао све остале козаке на галији. С. Новаковић думу написану рецитативним стихом преводи асиметричним десертцем и српском фолкору одлично прилагођава устаљене епитете из украјинског фолклора: *камен морски бијели*, *соко тица сива*, *помрчале звезде*, *по месеца облак заклонио*, *бујан ветар дува*, *земља агарска*, *Бог милостив*, *сви листом козаци*. Грех Алексе Поповића је у томе што:

*Јк я із города з Пирјатина, панове,
виїжджав,
Опрощення з пан-отцем і з пані-маткою
не брав;*

*Кад међу вас полазих, господо,
Из овога града Пирјатина,
Нијесам се јунак опростио,
Ни са оцем, ни са старом мајком,*

²⁰ Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 7. IV 1863, број 14: 221

²¹ Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 7. IV 1863, број 14: 222. Нажалост, песму у оригиналу на украјинском језику нисмо успели да пронађемо.

²² Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 14. IV 1863, број 15: 234-235

*І на свого старшого брата великий гнів
покладав,
І близьких сусідів хліба й соли безвинно
збавляв;
Діти малі, вдови старі стрепенем у груди
итовхав,
Безпечно по вулицям конем гуляв;
Против церкви, дому Божого, проїжджав*

—
*Шапки з себе не знімав.
За те, панове, великий гріх маю,
Тепер погибаю!
(М. Максимович, Чорноморська буря //
Сборник українських песень, Киев 1849: 51)*

*Свог сам брата расрдио грдно,
Суседе сам гладне оставио,
Со и хлебац узех им залуду,
По улицам' коњем сам газио
Старо младо, ништ' не гледајући,
Крај свете сам цркве пролазио,
А нијесам ни капе скидао,
А камо ли крста узимао.*

*С тог сам, браћо, огријешен
грдно,
С тог вам јако хоћу погинути.
(Бура на Црном мору // Даница, Н.
Сад 1863: 235)*

Како је Алекса почео да набраја грехе, тако је бура престала, море се утишало и козаци безбедно приступише острву Тентреву. Као поуку коју сви треба да извуку из његових греха, Алекса поручује:

*„От тим би то, панове, треба людей
поважати;
Пан-отця й пані-матку добре шанувати!
Бо котрий чоловік тес уробляє,
Повік той частя собі має,*

*Смертельний меч того минає.
Отцева й матчина молитва зо дна моря
виймає;
Од гріхів смертельних душу одкупляє;*

*На полі й на морі на поміч помагає!“
(М. Максимович, Чорноморська буря //
Сборник українських песень, Киев 1849: 52)*

*„Сваком, браћо, и част и
поштење,
А слушајте и оца и мајку,
Јере, браћо, ко се тога сећа,
Ком је, браћо, ово на памети,
Све ће срећа уз њега ходити,
Смртна ће га сабља облазити:
А молитва, браћо, родитељска
Чупаће га из дна мору сињу,
Опраштит' му од грехова душу,
И хоће му бити у помоћи
И у пољу и на мору сињу.“
(Бура на Црном мору // Даница, Н.
Сад 1863: 235)*

Песма *Сестрина туга за братом*²³ (*Тоска сестри по брату*) говори о неутешном, срцу испуњеном тугом, сестре, коју је сустигла лоша коб, која тугује за братом у туђини, дозивајући га да јој лепом речју обрадује јадно срце, потврђујући да је највећа љубав сестре према брату. С. Новаковић украјинску народну песму написану рецитативним стихом својим изврним преводом асиметричним десетерцем приближава српској народној песми *Највећа је*

²³ Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 14. IV 1863, број 15: 235-236

жалост за братом, преведећи епитете карактеристичне за украјински фолклор у духу српског фолклора: сиња кукавица, голубица сива, са братом се сеја разговара, худа срећа, прометни се у бела голуба, прометни се синијем соколом, прометни се бијелим лабудом, прометни се тицом ластавицом, и користећи словенску антитезу.

Не сизая зозуленька в темному лузі кувала,

Не дрібная пташка в саду цебетала;

*Сестра з братом іздалека розмовляла,
Поклін посилала.*

*«Братику мій милий,
Як голубонько сизий!*

*Прийди до мене із чужої сторони;
Посіти мене при лихий годині!»*

*(М. Максимович, Тоска сестри по брату //
Сборник українських песень, Київ 1849: 9)*

Није оно сиња кукавица,

Штоно кука у дебелом лугу,

Нит' је оно мала тица била,

Што цвркуће тамо у баштици,

Већ се с братом сеја разговара,

Разговара с братом на далеко,

*Па опрема свом брату
поздравље:*

„Ходи, брате, из далека света,

Дођи мени и срећи ми худој,

Прометни се у бела голуба.“

*(Сестрина туга за братом //
Даница, Н. Сад 1863: 235)*

Брат сестри одговара да не може да јој дође преко дебелих шума, преко бистрих и дубоких вода, а сестра га саветује у коју птицу да се претвори и да слети у њене дворе. Једино одступање у српском преводу је *тица ластавица*, док је оригиналу *препелица*.

Через степи далекії – перепілочком біжи;

*На моєму, брате, подвір'ї – ти голубоньком пади,
Добре слово взговори,*

Моє серце сиротське звесели!

*(М. Максимович, Тоска сестри по брату //
Сборник українських песень, Київ 1849: 10)*

*Прометни се тицом
ластавицом,*

*На мој дворак сив голубић
пани,*

Те ми лепу ријеч проговори,

Те обрадуј моје срце јадно.

*(Сестрина туга за братом //
Даница, Н. Сад 1863: 235-236)*

Сестрино срце је неутешно, зато што све остале сестре, враћајући се из цркве, позивају људе кући на со и хлеб, а њу у невољи нико не препознаје, ни кумови, ни побратими, па је се чак и брат у невољи одриче.

*А як пристигла нещасна година,
Названа і кровна одрелась родина!“
(М. Максимович, *Тоска сестри по брату* //
Сборник украинских песень, Киев 1849: 10)*

*А кад мене лоша коб сустигла,
Одриче ме с' и рођено моје!“
(*Сестрина туга за братом* //
Даница, Н. Сад 1863: 236)*

Захваљујући С. Новаковићу српским читаоцима на најлепши могући начин представљени су најстарији примери украјинског усменог фолклора: думе, баладе, народне свадбене песме и успаванка, преузете из првих збирки Михаила Максимовича (1827. и 1849), написани рецитативним стихом, десетерцем и симетричним осмерцем, који су у духу српског јуначког епа асиметричним десетерцем и народне поезије симетричним осмерцем приближиле културу, менталитет, веровања и душу украјинског народа, указујући на блискост и сличност фолклора и културе два словенска народа и храбрећи остале писце и преводиоце да се заинтересују за „непознату“ украјинску књижевност у годинама и деценијама које ће уследити.

ВИЛА 1866. и 1868. године

МАРКО ВОВЧОК (1833–1907)

ПРИПОВЕТКА *ОТКУП*

Иако преводи из словенских књижевности нису толико бројни, они су веома значајни зато што најпотпуније изражавају доминантна схватања и актуелне задатке спрске књижевности у XIX веку.

После објављивања украјинских дума и песама С. Новаковића расте заинтересованост за украјинску књижевност. Уредништво лавовског часописа *Правда* послало је познаваоцу украјинске књижевности, С. Новаковићу, на превод дела М. Вовчока, Ј. Феђковича, О. Стороженка, *Кобзар* Т. Шевченка. „Управо приче Марка Вовчока је послао Стојану Новаковићу, заједно са песмама Тараса Шевченка, Осип Барвински. Украјински књижевник Осип Барвински (1844–1885) био је сарадник у лавовском часопису *Правда*, ту је сазнао о Србима и послао Новаковићу *Кобзар* и дела Марка Вовчока и Олексе Стороженка.“ (Љ. Поповић 2007: 83)

У часопису *Вила*, чији је оснивач и уредник био С. Новаковић, 1866. (број 51 од 18. децембра: 812-815; број 52 од 25. децембра: 821-827) у преводу Милана Ђорђевића приповетком *Откуп* (*Викун*, 1857) српским читаоцима први

пут је представљено стваралаштво прве даме украјинске књижевности, чувене украјинске списатељице и фаталне жене Марије Вилинске, познате под мушким псеудонимом Марко Вовчок.

Марија Олександривна Вилинска (1833–1907) својим стваралаштвом у украјинској прози послешевченковског периода приказује нову концепцију човека, повезану са развојем националне свести, идентитета, повећаном друштвеном истанчаношћу карактера и супростављањем неповољним околностима. У првом периоду свог стваралаштва М. Вовчок позитивне јунаке тражи претежно међу земљорадницима, припадницима најнижих сталежа кметова, представљајући их без идеализовања. Ови позитивни јунаци чине две различите групе: то су ликови жртве и друштвено активне личности, којих је мање. Међу ликовима жртвама предњаче сељанке позитивних духовних моралних особина и трагичних судбина које потресају читаоца и изазивају протест против виновника ових трагедија. Низ јунака сељака оличење су високе моралности и неуништиве људскости у тешким животним околностима, људи одлучних, слободних карактера који побеђују у борби за своје нове позиције. Списатељица сагледава највеће дубине душе народа и његов друштвени живот, устима паора говори о типичним животним ситуацијама, приповеда о трагичним биографијама сељака кметова, а најчешће сељанки.

Стваралачка биографија приповедача, романијера и драмског писца Јанка М. Веселиновића (1862–1905), једног од зачетника српске реалистичке сеоске приповетке и једне од најкрупнијих личности оновремене српске књижевности, обележена је утицајем српске народне и савремене књижевности и лектире малоруских реалиста која му је била доступна.

Одан идејама Светозара Марковића о врлини патријархалног и традиционалног начина живота, Ј. Веселиновић је, у већини својих прозних текстова, фолклорном стилизацијом са лирско-сентименталним патосом сликао идиличан живот мачванских и посавотамнавских сељака, односно исписао еп о сеоској задрузи чија је деоба, по правилу, бивала основ за трагично осипање и пропаст заједнице и појединца. То је посебно видно у кратком роману *Сељанка* који садржи обиље етнографских чињеница, тако да је сматран штивом које

поуздано приказује видове и начин народног живота у Западној Србији у другој половини XIX века.

J. Веселиновића привлачио је народни карактер стваралаштва М. Вовчока, који му је послужио као подстрек, као пример на који се угледао искоришћавајући мотиве из народног живота, користећи поетику усмене књижевности, формирајући свој стил приповедања. Утицај украјинске списатељице на српског писца испољио се како у садржини, тако и у форми његових приповедака, а пре свега у композицији. Као и код украјинске књижевнице, причање је обично у првом лицу, најчешће прича нека сељанка која је била очевидац догађаја или је о њима слушала од родитеља.

Свако дело М. Вовчока има свог индивидуалног приповедача, што ствара већу разноврсност перцепције и приказа догађаја из живота. Понекад је то приповедач учесник догађаја, активни учесник судбине, као што је случај у приповеци *Откуп*, а понекад је то приповедач посматрач, али најчешће се приповедање излаже у женском роду, у првом лицу. Приповедање у првом лицу повећава могућност да се убедљиво пренесе стање унутрашњег света јунака из народа, да се открије суштина народног карактера, да се појача веровање читаоца у тачност приказа, да се створи утисак истинитости приповедања и излагања. Лик приповедача и у романтичарским и у реалистичним делима М. Вовчока у својој основи је реалистичан, мада у раним романтичарским приповеткама овај лик има и сентименталне црте. Приказ великих друштвених идеја путем поимања света приповедача у најједноставнијим облицима, ограниченим средствима народне приповетке била је индивидуална уметничка карактеристика М. Вовчока. Ради контраста са кметовским тамним царством, списатељица у приповеци *Откуп* слика светле, идиличне слике срећног живота људи који су се ослободили из кметства, посебно сељака козачког порекла. Приказујући друштвено активне личности, М. Вовчок прелази пут од реалистичног објективног описа, који је више усмерен на самосталне закључке читаоца, до романтичарског представљања јунака као светлих личности које треба да служе за пример. Најчешће теме у стваралаштву М. Вовчока су паразитски живот племства, трагизам живота сељака за време кметства, борба против кметства, живот одраслих, живот деце, љубав, па, ипак, највећи

уметнички ниво М. Вовчок достиже приказом трагичне судбине жене кмета, која је у тадашњем друштву била највише угњетавано, понижавано и обесправљено биће. Овај лик заузима централно место у збирци приповедака *Народне приче (Народні оповідання)*, у којој је објављена и приповетка *Откуп*.²⁴

У својим делима М. Вовчок опис околине ставља у други план и све подређује грађењу друштвених и психолошких особина јунака. Околности су узрочници формирања особина јунака, њихових поступака, расположења, размишљања, тежњи. Самим тим већина првих дела М. Вовчока припада реализму, мада у некима доминирају црте романтизма. У најзначајним делима у првом плану је представљање особина јунака које су условљене друштвеним и психолошким околностима. Посебно високи уметнички ниво списатељица постиже жанром приповетке о судбини и приповетке која излаже биографију, откривајући карактер јунака у одређеном периоду његовог живота. Ова тежња М. Вовчока жанру приповетке о судбини условљена је њеном усредсређеношћу на тему малтретирања људи из најнижих социјалних слојева и жеље да се животни пут јанака учини што тежим. Поједине приповетке М. Вовчока, укључујући и *Откуп*, према жанру и поетици у суштини су скице, чиме списатељица унапређује стилски ниво тадашње прозе, потврђујући велике идејне и уметничке могућности малих прозних жанрова, у чему је, између осталог, оригиналност њеног стваралашта.

Приповетка *Откуп* сигурно је била интересантна српским читаоцима, с обзиром на своју идиличну романтичарску садржину у којој љубав и мудрост обичног народног човека побеђују похлепу, брзоплетост и незајажљивост спахије. Ту су и слике украјинског села Хмелинци, обичаји и свакодневни живот сељака 1860-их година. Како би се оженио Мартом Кохановном, слободном сељанком, Јаков Харченко, њен просац, принуђен је да се откупи из кметства. Овај услов поставља му Мартин отац, слободни козак, за кога су слобода и независност највеће благо које човек може имати. С обзиром да је сиромах, Јаков се „ценка“ са својом газдарицом за цену откупа, али довољно мудар и виспрен, плаћа и писару да му сачини уговор о откупу, чиме би његова слобода била неоспорна и законита. Својом стрпљивошћу и упорношћу, зарад виших

---

²⁴ В. у *Исторія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Марко Вовчок: 659-693

циљева, у овом случају љубави и руке девојке коју воли, па и саме слободе, Јаков успева да оствари свој план. Живим дијалозима на чистом народном језику, у сјајном преводу Милана Ђорђевића с малоруског језика, остварена је динамичност и напетост радње која отпочетка до краја држи пажњу читалаца.

*Сів кінець стола, а стіл у його кривий;
да і вся хатка на боці; по кутках дірки
сміттям завалені.*

Написав щось да й каже:

*– Я не зможу тут нічого; так і паніі
скажіть. Нічого писати!*

*– Як нічого? А другим щось пишете,
пане!*

*– Пишуть особії приміти, мугирю! –
каже той Захаревич, налаявши нас. – А
в його які приміти? Зовсім так, як і всі.*

*– Так се, слава Богу, що й ми на людей
походим! – я таки озиваюсь.*

*Так ні да ні! нема особих приміт, нічого
писати! Мордувались-мордувались,
таки мусили дати два рублі з копою!*

*Тоді приміти знайшов і хутенько їх
начеркав у папері. І веселий знов став,
який і був перше. Провів нас та й каже:*

*– Не бійтесь, усе буде так, як слід йому
бути: на те голова й приязельство.
Нам аби маленький подарочок; як то
говорять: З миру по нитці – голому
сорочка.*

*– Щоб не довелось мирові оголити! –
кажу я, – Бо, поздоров Боже вас,
багацько дуже ниточок тих тягнете,
да з усіх боків.*

(Извор са интернета²⁵)

*Сео око астала, а астал у њега крив,
као што му се и цела кућа најерила:
по угловима ђубре.*

Писа, писа нешто, па рече:

*– Ја то не могу чинити: па и самој
госпођи кажите. Ни слова.*

*– Како ни слова? А другима пишете
ма по што господине!*

*– Та особито писмо, простаче, налаја
се на мене Захаријевић, а у њега како
писмо? Савришено као и сва друга.*

*– Хвала богу само, што смо ми као и
остали људи, рекох и ја њему.*

*Не ће и не ће! нема особитог писма:
не ће писати! Говорисмо, говорисмо,
и опет морасмо извадити две рубље.*

*Тада и писмо брзо и лепо написа. И
опет постаде весео као и пре.*

Испрати нас и рече:

*– Не бојте се, све ће бити: ето моје
главе и пријатељства. Нама само по
какав мали дар, као у пословици: «од
свакога по жица голема кошуља».*

*Ма некако не ће се свету да оголи,
рекох му – јер ви, бог нека вам да
здравља, већ много тих жица
извлачите, не мало, но са свих
страна.*

(М. Вовчок, *Откуп* // *Вила*, Београд
1866: 826-827)

И када се дословно не придржава превода, преводилац проналази одлична решења како би превод био подједнако добар као и оригинал, а понекад је превод интересантнији и живописнији од самог оригинала.

---

²⁵ Приповетка *Викуп* Марка Вовчока – извор са интернета
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1960&page=2> >01.06.2017.

бубонів, як міський дзвін

надувсь, мов кулик на вітер

знав, нівроку тобі, як вітрів батько

проскочить

як попівна на бенкеті

ласі, як циган на сало

нахмарилосьь

в червоному намисті

в черевичках

– Марто, ясочко моя! – шепче.

Йди, моя ластівко!

Ошпарені горобці!

До любої небоги нема далекої дороги!

*Козацький рід переводить, як погану
жидівську віру! Нема в світі над
козаків!*

– А як, враже зілля, багацько схоче?

*колись і перед нашими ворітьми
сонечко зійде!*

Аби, бабо, рябо?

*А я все кланяюсь мовчки, ніби вона до
ладу говорить.*

А сама товчеться, як Марко по пеклу

полковники та сотники

ћеретао

надуо се као шљука на ветар

јурио, да ти није урок, као ветар

шмурнуо

ка' попадија у колу

ка' циганин на сало

натуштило се

на ћинћуве

у превљицама

– Марто! ластавица шапље.

Иди, моја брегунице!

Опарени врапци!

До драге несу дуги пути!

*Зар козачко племе да повлачим као
чивутско! Нема на свету славнијег
племена од козачкога! Нема му под
небом пара!*

*– А ако врашка госпођа много
зашите?*

*та шат ће и испред наших врата
сунце засијати!*

Да вам се мозак заврти.

*А ја јој се клањах, ћутећи, ни хибера
као да и путно говори.*

Мучи се чисто, као Марко у паклу.

вуковници и четници

як добрий качан у городі

седи као страшило у градини

особії приміти

особита писма

з миру по нитці – голому сорочка

од свакога по жица голема кошуља

Једино неразумевање текста оригинала, па самим тим и нетачан, или лош превод, учили смо у следећим примерима, у којима наводимо превод преводиоца, а затим и тачан превод.

почали частувати горілкою.

*па узме једно парче
(почеше нас чаићавати ракијом)*

журились укупці

*па се договарале
(заједно су туговале)*

*Довгенько-таки ми сиділи та
журились, поки дождались.*

*Дуго смо тако седели и премишљали
док дочекасмо.
(Дуго смо тако седели и туговали, док
дочекасмо.)*

Део текста који преводилац није разумео, или није изнашао одговарајуће решење за превод, преводилац је једноставно изоставио, не нарушивши тиме суштину превода.

*Яків мій зрадів та, як дурень з печі, в
ноги її ген! Дякує, бач, що його ж
салом та по його шкурі!*

Јаков се мој разрадова.

(М. Вовчок, *Откуп // Вила*, Београд
1866: 827)

Захваљујући, пре свега, С. Новаковићу, а затим и преводиоцу М. Ђорђевићу и његовом веома добром преводу, српски читаоци су 1866. по први пут могли да се упознају и са прозним стваралаштвом украјинских писаца, односно једне од најзначајнијих украјинских списатељица, представнице украјинског романтизма – Марије Вилинске. Приповетка *Викуп* на украјинском језику објављена је 1857. у време кметства и феудалног система у Руском царству и, поред љубавне приче, описује односе између кметова и спахија. У преводу на српски језик приповетка је објављена 1866, само 9 година после објављивања у оригиналу и 5 година после укидања кметства (1861). Иако

преовлађују романтичарски мотиви, у приповеци су већ увелико присутни утицаји реализма, који је у време објављивања превода доминантан књижевни правац и у украјинској и у српској књижевности.

Преводима још 5 приповедака који ће уследити 1868. (*Максим Гримач, Кириција и Парасја*), 1870. (*Кармељук*) и 1901. (*Чини*), М. Вовчок била је најпревођинија украјинска списатељица у српској култури у XIX веку. Поезија друге велике украјинске списатељице – Лесје Украјинке, биће представљена тек 1971, док ће стваралаштво других украјинских списатељица у преводу на српски језик бити објављено тек почетком XXI века.

ЈУРИЈ ФЕЋКОВИЧ (1834–1888)

ПРИПОВЕТКЕ *УБОЈИЦА И НЕСРЕЋНА ЉУБАВ*

У часопису *Вила* 1868. (број 1 од 5. јануара: 8-13) у преводу с малоруског језика Владимира Н. Илића објављене су приповетке *Убојица* (*Опришок*, 1867) и *Несрећна љубав* (*Безталанне кохання*, 1867) (број 5 од 15. фебруара: 107-111) Осипа Феђковича (Феђковића, како наводи преводилац). У јеку српског романтизма, идеје и мотиви украјинског романтизма сигурно су били интересантни српским читаоцима, поготово представљени у добром преводу Владимира Н. Илића. То су мотиви народне мудрости, храбрости, жеље за супротстављањем и моралном победом над надређенима, у којој увек добро побеђује неправду, породични закони који одређују морал и добро, добри и одважни људи који су стасали у тим породицама, мотив истинске љубави која побеђује интересе из користи, идеал праве украјинске девојке и њене лепоте, различити међуљудски односи, мотиви врачања и прорицања девојачке судбине, праћени народним изрекама и веровањима, мотив госта који је изузетно поштован, мотиви народних обреда и обичаја, везаних за просидбу и свадбу, које прате народне песме и музика у којој је опевана судбина украјинског народа, лепота украјинске земље, поготово Буковине и Галиције у којој је живео и стварао сам Осип Јуриј Феђкович (1834–1888), украјински писац романтичар, претеча украјинског националног препорода Буковине.

Настављајући књижевне традиције и традиције народне поетике Ј. Феђкович се окреће наравици у првом лицу, схвативши да се управо тако

успоставља изузетно близак однос између писца и читаоца. Опущена нарација причу чини искренијом и непосреднијом, омогућава писцу да дубље искаже стања, расположења и осећања јунака. Иако је у центру уметничког приказа епска радња, у делу је све обојено субјективним доживљајем наратора.

За већину дела Ј. Феђковича карактеристично је то што писац одабира само један тренутак из живота јунака. Углавном је то екстремна ситуација у којој, по мишљењу писца, особине појединца у потпуности долазе до изражаја. Овакав приступ писца одражава његово настојање да осмисли драматичне сукобе у животима људи и да разоткрије њихову психологију. Тачније, сиже је заснован на драматичном психолошком сукобу. Психологизам у приповеткама Ј. Феђковича заснован је на описима изненадних, неочекиваних манифестација људске природе, на напетим драматичним ситуацијама, мајсторским дијалозима, потпуно искреном интересовању писца за судбину својих јунака и лирском аспекту нарације. Најзначајнија средства којима писац описује особине и унутрашње биће ликова су ситуација и поступак. Важно место заузимају и осећања, зато се писац најпре окреће осећањима, а не разуму читалаца.²⁶

Јунаци у приповеткама Ј. Феђковича настоје да одбране, успоставе и наставе оно што сматрају праведним. Они не знају за последице и сумње и у стилском смислу са другим елементима прозног стваралаштва Ј. Феђковича ово је једно од обележја њихове атрактивности. Мотив ширења и увођења праведних ставова прераста у оригиналну «педагошку шалу» која прати љубавну причу у приповеци *Убојица*. Јунак приповетке веран је старим становиштима. Успева да преваспита свирепог младића Ивана, показујући притворну или праву суровост.

*Господи, як стане й мене цидити тою
анахтемською нагайкою! Був би душу
вигнав, якби не панночка та не Василь.*

*— А болить? — питає мене старий по
годі.*

— Болить! — кажу.

*Јаој, помислим ја, ако ме сад
спопадне мјерити оним ђавољим
бичем! Бих испустио душу да не
бјеше Васиља и госпођице.*

*— А би ли бољело? А? упита ће стари
мало посліје.*

— Веле, бољело би

---

²⁶ В. у *Исторія української літератури XIX століття*, Книга друга, Київ 2006: Юрій Федькович: 196-229

— А дуже?
— Дуже!
— А як ти других бив, то не боліло?

— Не буду вже! — кажу.
— Тепер же збирайся та рушай собі домів. А татові та нені скажи, щоб за чотири неділі приходили до мене на весілля. Розуміси?
— Розумію.
— А ти будеш Василеві за дружбу! Розуміси?
— Розумію!
— Рушай!
(Извор са интернета²⁷)

— А би ли веома?
— Би веома.
— А зар није бољело друге кад си их ти био? А?
— Не ћу више Бог и душа! — одговорим.
— Хе, хајде сад спреми се, па кући. А баба и мајку поздави нека ми дођу на весеље у четврту недјељу.
— Разумијем.
— А ти ћеш бити дјевер Васиљу! Јеси ли размио?
— Разумио сам.
— Е полази!
(Ј. Феђкович, Убојица // Вила, Београд 1868: 13)

У приповеци су заступљене просветитељске идеје, које су више обележиле каснији период пишчевог стваралаштва, хумористички и бурлескни елементи стила и сиже, који се спорадично појављују у пишчевим првим прозним делима.

Ј. Феђкович обично понашање јунака и њихово унутрашње стање објашњава појединим детаљима и чињеницама, које на први поглед немају директне веза са описиваним догађајима. У својим делима писац се концентрише на унутрашњи свет личности, на родбинске и свакодневне међуљудске односе. Трагичну неусаглашеност између стварног и жељеног писац доживљава као основ унутрашњег, драматичног и напетог сукоба личности. Зато је основни сукоб контрадикторност између субјективних настојања појединца да задовољи своје апсолутне интимне пориве и објективне немогућности да оствари оно што је замислио. Јунак Ј. Феђковича је максималиста, за њега не постоји златна средина, већ му је потребно или све или ништа.

Романтичног јунака време не лечи и он не може да сагледа свој проблем издалека, као што није у стању да објективно процени ситуацију. Он не може да чека, проблем мора да реши одмах, овог тренутка, а у стању афекта као једини излаз види самоубиство, зато што тако нестају сви проблеми. Јунак Ј. Феђковича

---

²⁷ Приповетка *Опришок* Осипа Феђковича – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3414> >01.06.2017.

фокусиран је само на себе и за њега не постоји ништа осим сопственог унутрашњег света и личне несреће. Овакав јунак је егоиста, зато што, одлучујући се за самоубиство, никада не мисли на ближње и драге људе, не размишља колико ће за њих болна бити његова смрт и зато што не може да се радује због среће вољене или га уопште не занимају њена осећања. Самоубица је егоцентрик, зато што за њега више не постоји Бог, свет, други људи, већ само он.

Природно, у изузетним ситуацијама јунак није у стању да размишља разумно и да процени ситуацију. Одлуку доноси из срца, не размишљајући да ли ће бити добра, зато што ниједна одлука донета из срца не може бити лоша, чак иако је у супротности са моралом и верским уверењима. Уопште не оклева. У трагичној ситуацији побеђује инстинкт танатоса и самоуништења. Јунаци Ј. Феђковича одлучују се на самоубиство зато што немају чему да се надају и не могу да замисле другачији живот и зато се бескрајне патње ослобађају дизањем руке на себе. Самоубиство је бекство од стварности и потврда слободе личности, слободе избора, слободе да прекине муке, уколико сматра да је то потребно.

У делима Ј. Феђковича има много традиционалних мотива и ликова, повезаних са темом смрти, зато их писац углавном користи у романтичној интерпретацији. Могу се издвојити и барокни мотиви греха и казне, безнадежности људског живота, слике душе, сна, срца, вечности, ноћи, мора, олује. Синтеза народне и књижевне традиције даје индивидуалном стилу писца егзотичан ефекат. Пишчева дела, као и дела других писаца романтичара садрже велики низ традиционалних мотива, сижеа и ликова.

У прози Ј. Феђковича тема љубави скоро је увек повезана са темом смрти. Романтичари су поетизовали љубав и толико су је идеализовали и уздигли до нивоа вере, те јунак у уздасима вољене чује глас Бога. Љубав је одвојила човека од земље и водила га је напред, зато што у очима вољене може видети небо, наћи Бога и спознати свет.

У многим приповеткама Ј. Феђковича љубав из страсти доводи до тога да се јунаци необично понашају – извршавају убиство и самоубиство, зато што заљубљени не траже узвраћена осећања или срећан брак, већ смрт због љубави.

Однос према осећању љубави сасвим је прожет романтичном парадаксалношћу. Тежње јунака често су испуњене унутрашњим супротностима, што доводи до крваве драме или убиства.²⁸

Романтични јунаци у приповеткама Ј. Феђковича дочекују своју смрт у прелепој буковинској природи. Описујући смрт јунака у приповеци *Несрећна љубав*, Ј. Феђкович описује развој догађаја у позадини романтичног пејзажа:

Пливе Дністер — тихий, як той руський народ, широкий, як його думка, глибокий, як його рани. По тім боці Галичина — по сім Буковина. Вечір був тихий. В Хрещатицькім монастирі дзвонили на вечірню. Місяць сходить поволі; зійшов, засвітив, засіяв — цілу Буковину золотом поволік. Соловейко співав у лузі.

А в лузі стоїть зелений явір, обняв молоду калину, пригорнув до себе. Стара верба нахилилась над ними, знай та ньєка рідна над своїми діточками.

<...> Високими да широкими дністровими берегами постелились шовкові трави молоденькі, а по них ходить парубок хороший-прехороший, ходить да в сопілку грає. Се був Тодір.

(Извор са интернета²⁹)

Тече Днестар, тих, као русински народ, широк, као његове песме, дубок, као његове ране – с ону страну Галичина, а с ову Буковина. Вечер бејаше тиха. У Хрещчанском манастиру звоњаху на вечерњу, месец се полагао уздизаше. Узнесе се, засветли, засија. Целу Буковину прекри злаћеним превесом. Славуј попеваше у лугу.

А у гају се уздиже зелен јавор, наднео се над младо јелашије, пригрлио га к себи. Стара врба нагла се над њиме, као мајка над својом дечицом.

<...> Високим а широким обалама Днестровим положила се трава густа, зелена а по њој ходи момак добри – предобри, иде а у свиралу свира. То је био Божја.

(Ј. Феђкович, *Несрећна љубав* // *Вила*, Београд 1868: 110)

Персонификовани описи ноћи, месеца, звезда, који оплакују смрт ликова у приповеткама Ј. Феђковича не постају само природне појаве, већ и нека врста немих сведока, који могу да саосећају са јунацима, али и да их осуђују. Смрт која стиже јунаке у делима Ј. Феђковича не постаје фатум, већ Божја воља и истовремено човеков лични избор.

²⁸ В. у *Исторія української літератури XIX століття*, Книга друга, Київ 2006: Юрій Федькович: 196-229

²⁹ Приповетка *Безаталанне кохання* Осипа Феђковича – извор са интернета: <http://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=3414> >01.06.2017.

До трагичне смрти јунака у приповеци *Несрећна љубав* долази због издаје девојке и њене удаје за другог. Ј. Феђкович на крају приповетке наводи филозофско поимање људског живота:

Шо сей світ, що його віра, що його любов, що його доля? Світ — Дністрова хвиля, віра — отой шум, що на камені сперся, любов... Не доказав... Другої днини найшли тільки кресаню на березі да сопілку.

„Шта је овај свет, шта је његова вера, шта је његова љубав, његова судбина? Свет — Днестрови вали, вера — ово дрво што на камену гледа корена да ухвати, љубав?“... То не доврши... Сутра дан нађоше на обали само капу и свиралу.
(Ј. Феђкович, *Несрећна љубав* // *Вила*, Београд 1868: 111)

Већина приповедака Ј. Феђковича открива свет живота Гуцула, несрећну љубав због недостатка узајамних осећања, или других препрека: *Пропала љубав* (*Люба-Згуба*, 1863), *Серце се не може научити* (*Серце не навчити*), *Дњестрове литице* (*Дністрові кручі*). У неким делима Ј. Феђковича осећа се утицај етнографизма Г. Квитке-Основјаненка и начина приповедања М. Вовчока. Читаво његово поетско стваралаштво, па и проза, прожети су фолклором.

Циклус *3 округи* испуњен је гневом и протестом, подсећа на српске народне баладе с њиховим суморним и оштрим протестом. У неким поетским делима, на пример, *Сербські ваї*, *Празник у Такові*, Ј. Феђкович прославља борбу слободољубивих словенских народа против турских и немачких освајача. *Празник у Такові* посвећен је важном догађају из историје српског народа — скупштини српских устаника на челу са Милошем Обреновићем у Такову 1815, када је проглашен почетак Другог српског устанка. За наведена поетска дела, као и за поему *Лук'ян Кобилиця*, у којој се величају народни јунаци осветници, својствене су уметничке карактеристике, типичне за српски фолклор који пева о хајдуцима и ускоцима.

Захваљујући Владимиру Илићу српским читаоцима је 1868. први пут представљено стваралаштво, у то време савременог украјинског писца романтичара са Буковине, Ј. Феђковича. Приповетке *Откуп* и *Несрећна љубав* објављене су 1867. на украјинском језику и већ годину дана касније објављене су у српском преводу. У добром преводу представљени су лепота природе

Буковине и Галиције, обичаји и обреди, живот, менталитет и идеје добра и правичности украјинског народа.

Још једна приповетка Ј. Феђковича – *Сафат Зинић* биће објављена у *Бранковом колу* у преводу Николе Николајевића (Н-ћ) 1897.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ПЕСМЕ ЗАВЕТ И РУБАЦ, ПОЕМА НЕОФИТИ

Први преводи дела Тараса Шевченка (1814–1861) на српском језику објављени су 1868. у часопису *Вила: Завет* (број 12: 273) (*Јак умру, то поховайте*), *Неофити* (број 12: 274-277 и број 13: 295-299) (*Неофити*) и *Рубац* (број 14: 313-314) (*Хустина*) у преводу Владимира Николића, у то време песника почетника. С. Новаковић (Н) у напомени уз име Т. Шевченка наводи: „Нема Русина, који зна читати а да не зна Шевченка, нема Русина који воли своју отаџбину а да не воли Шевченка. <...> Све патње, све муке бедног подјармљеног русинског народа тако су тужно и природно изјадане у његовим песмама, као да их је цео народ певао, а Шевченко само покупио.“ (С. Новаковић 1868: 273)

„Није случајно да је превод *Опоруке* објављен у *Вили* чији је уредник – Стојан Новаковић, био упућен у украјински књижевни процес (позната је његова преписка са браћом Олександром и Осипом Барвинским који су му послали дела Тараса Шевченка, Марка Вовчока и Јурија Феђковича).“ (Љ. Поповић 2007:80)

„Владимир Николић и Стојан Новаковић започели су српску „шевченкијану“ која скреће на себе пажњу доследношћу и темељитошћу, с обзиром на стање у српској украјинистици у целини.“ (Љ. Поповић 2007:81)

Српска књижевност изузетно је занимала Т. Шевченка. Развој трендова у култури Србије одговарао је његовим панславистичким идејама. То се, пре свега, односи на В. С. Карацића, чија су достигнућа (збирка *Српске народне пјесме*, 1823, т. 1) и биографија били познати украјинском песнику. У Предговору необјављеног издања *Кобзара* 1847. српски писац и фолклориста представљен је као патриота. Алузија на песму *Дјевојка и коњ момачки* и *Будљанка дјевојка и коњ* уочљива је у Шевченковом *Подражавању српском*

(*Подражаніє сербському*). *Подражаніє сербському* интересантна је и као уметничко дело и као сведочанство песниковог интересовања и за српски фолклор. Интересовање великог украјинског песника за српску народну поезију можемо посматрати у склопу ширег интересовања руских револуционарних демократа за ослободилачку и револуционарну борбу српског народа. Истовремено са интересовањем за политичке, расло је и интересовање за културне проблеме, а нарочито за народно стваралаштво.

У Србији се Т. Шевченко први пут помиње 1863. у *Српском дневнику* (број 288) у вези са пољским устанком 1862–63. године и питањем руско-пољско-украјинских односа. У *Световиду* (број 138) наводи се да је светлост дана угледао *Кобзар* 1867. Заинтересованост за украјинског писца условило је јачање ослободилачког и демократског покрета у Србији.

Т. Шевченко централна је личност украјинског књижевног процеса XIX века. Његово стваралаштво учврстило је у украјинској књижевности заједничке демократске вредности и уздигло је на ниво водећих светских књижевности. У својој поезији Т. Шевченко се окреће темама, проблемима и идејама (друштвеним, политичким, философским, историјским, уметничким), који се пре њега нису разматрали у украјинској књижевности, или су се разматрали превише стидљиво и друштвено ограничено. Обогативши украјинску књижевност новим животним темама и идејама, Т. Шевченко је постао иноватор и у потрази за новим уметничким облицима и средствима.³⁰

„Спорови који су се у XIX веку водили око украјинске књижевности у основи су се сводили на питање какав ранг дати украјинском језику – да ли ранг посебног словенског или ранг једног дијалекта руског или пољског језика. Постављајући ово питање својим стварањем, својом првом збирком песама *Кобзар* (1840) која је садржала само 8 песама и поема, Шевченко је њом истовремено дао и одговор на ово питање – створио је чврсте основе нове украјинске књижевности на народном језику, које више нико није могао уништити.“ (С. Суботин 1964: 955)

---

³⁰ В. у *Історія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Тарас Шевченко: 474-522

Тајна популарности Шевченкове поезије је у томе да нико пре њега није тако јасно, недвосмислено и радикално изразио тадашње националне тежње и програм украјинског народа и у томе да је у свом опусу најпотпуније и најскладније сјединио карактеристике националне традиције и културе са општељудским идеалима. Развијајући украјински народни језик и уздижући га на ниво књижевног, Т. Шевченко је унапредио и реформисао народни стих, у свом стваралаштву неговао је разнолике стилове, обогатио је ритмику и строфику украјинске поезије, био мајстор композиције, творац многих неологизама који су остали трајно власништво украјинског језичког фонда и при свему томе никада није изгубио везу са националним тлом.

„Шевченко је био ванредни зналац народног фолклора; врло музикалан по природи знао је мноштво народних песама и са љубављу их је певао. Пишући своје прве песме он се у многоне угледао на народну поезију. Цео систем поетских слика, епитета и метафора, као и начин прављења песничких слика његових првих песама, толико је био близак украјинском народном стваралаштву, да су ускоро многе прешле у народ као песме безименог народног аутора.“ (С. Суботин 1964: 957)

Т. Шевченко ступа на књижевну сцену у време процвата словенског романтизма, када се у Украјини формира разноликост овог правца, карактеристичан за недржавне нације (украјинску, белоруску, српску, словеначку), тесно повезан са национално-ослободилачким тежњама нација и њиховим препородом. Књижевни процес одвијао се грубо, успорено, што је доводило до коегзистенције и синкретизма поетских система, које су се у књижевностима државних народа са „класичним” типом развоја смењивале постепено и током дугог времена. Свест о историјском континуитету етничког процеса и постојање сопственог културног и психолошког лица нације, непоновљивог националног карактера и језика, потреба за националним самоопредељењем условили су брз развој украјинске историографије, фолклористике, лингвистике, свесни рад над изградњом и богаћењем националног књижевног језика.³¹

---

³¹ В. у *Исторія української літератури ХІХ століття*, Книга перша, Київ 2005: Тарас Шевченко: 474-522

Фолклоризам је био основа украјинског романтизма, у инкарнацији народне митологије и демонологије, испреплитаних са хришћанском етиком (у фантастичним баладама и новелама у стиху) и народном етиком и моралом (у баладама из свакодневног живота). Овде посебно место заузима психолошки и лични правац коме припадају песничке стилизације фолклорне породичне лирике, полукњижевне и полуфолклорне романсе, као и баладе са мотивима несрећне љубави, где су безлични ликови представљени у стереотипним ситуацијама. Ова дела толико не изражавају, колико осликавају, приповедају о традиционалним типичним душевним стањима јунака (туга, очајање, одушевљење, дивљење, нада), док искључиво лично «ја» лирског јунака нигде није толико изражено и испољава се непоновљивим индивидуалним карактером патње – такво „ја” појављује се само у поезији Т. Шевченка.³²

За Т. Шевченка сваки педаљ земље Украјине говорио је о прошлој слави и прошлој трагедији, чије су последице биле садашње ропство народа, не само политичко и економско, већ и духовно: чврсто укоревљено осећање националне неправде. Као и народне думе и песме, Т. Шевченко опева двестагодишњу јуначку историју козаштва са њеном бурном енергијом, упорношћу, храброшћу и самопожртвованошћу, заједничким циљем, која је све ујединила, а то је био обавезни племенити, правични циљ – заштита народа од страних освајача, ослобођење заробљеника.

Т. Шевченко се уздизао на високом таласу националног препорода који је захватио читав словенски свет. Прошлости су се обраћали ради буђења националног самопоштовања, свесности и утврђивања себе као народа са древном и јуначком историјом. Управо за будућност била је потребна јуначка слика Украјине, и не оне која се више никада неће вратити, већ оне која ће се тек родити у душама њених синова, који су гурнули у заборав злогласни дух понизности. Јунаштво и мучеништво слободољубивог народа постали су главна обележја Шевченкове слике Украјине, његовог националног мита, који је песник стварао већ у раној лирици и у историјским поемама.³³

---

³² В. у В. Погребенник, *Фолклоризм украјинської поезії*, Київ 2002

³³ В. у Ю. Барабаш, *Тарас Шевченко: Імператив України: Історіо- й націософська парадигма*, Київ 2004

Рани Т. Шевченко је романтичар. То је романтизам протеста против сурове стварности у чијој је основи потврда права сваког човека на слободу и срећу. Романтичарска обележја карактеристична су и за лирског јунака раних Шевченкових дума. Управо од раног стваралаштва почиње органска синтеза романтичног и реалистичног почетка карактеристичног за уметнички систем зрелог Т. Шевченка.

„Иако се у књижевности појавио као изразити романтичар, са целокупним идејним и уметничким багажом својственим представницима овог књижевног покрета, код Шевченка је изразито наглашена тенденција ка реалистичком, па чак и натуралистичком интерпретирању и сликању стварности.“ (С. Суботин 1964: 956)

Млади Т. Шевченко под јаким је утицајем народне песме, његова поезија прожета је народном симболиком (слике гроба, ветра, судбине, мора, тополе, црвене оскоруше). Касније, у његовом стваралаштву доминирају симболи, метафоре, персонификације сила природе и апстрактних појмова, асимилације, поређења, епитети народног песничког порекла.

„У раним Шевченковим песмама врло су чести стални епитети украјинске народне поезије као: сиње море, бело лице, црни облаци, црвена калина, итд., ал су још многобројнији песникови оригинални епитети, поређења и метафоре, неочекивани и необично сугестивни.“ (С. Суботин 1964: 958)

Оригиналност Т. Шевченка песника одређује не само његов велик и непоновљив таленат, већ и друштвено становиште певача потлачених маса. Шевченкова поезија права је поезија мисли, која је у истој равни са напредном друштвено-политичком мишљу свог времена. Значај Т. Шевченка у историји украјинске уметничке речи посебно је у томе што је он изузетно проширио тематске хоризонте украјинске књижевности, учинио ју је најважнијим фактором развоја друштвене свести, више него било који украјински писац, приближио је књижевност народу, који га је признао за свог песника и заштитника.³⁴

Од 1870–90-их започиње први талас рецепције Шевченковог стваралаштва. Као први преводац Шевченкове поезије на српски језик

---

³⁴ В. у Ю. Барабаш, *Тарас Шевченко: Императив України: Історіо- й націософська парадигми*, Київ 2004

опробао се Владимир Николић. Песму *Опорука* која почиње стиховима *Кад умрем, сахраните ме*, поред В. Николића, на српски језик превели су Окица Глушчевић (под псеудонимом Г) (*Завет // Час*, 1885), Десанка Максимовић (*Порука // Козбар*, 1969, 1980, 2006), Радослав Пајковић (*Завештање // Антологија украјинске поезије*, 1979), Лука Хајдуковић (*Завет // Хучи Дњепар широки*, 1999) и Миодраг Сибиновић (*Опорука // Антологија украјинске поезије XVI-XX век*, 2002).

Песмом *Опорука* (*Як умру, то поховайте...*) завршава се плодна Шевченкова јесен 1845. У садржају дела види се стваралачка и зрелост схватања песника. Овде је Т. Шевченко употребио познати жанр «споменика» из дуге књижевне традиције – поетске опоруке и написао песму новог жанра, карактеристичну за Т. Шевченка, опоруку-химну. Песник романтичар, али и бивши кмет, сада револуционар, тражи од свог народа да га сахрани у широкој степи, у милој Украјини. Т. Шевченко је своју *Опоруку* написао „коломијковим стихом“, док се В. Николић у свом преводу придржава оригинала, у потпуности подражавајући његов и ритам и форму.

Як умру, то поховайте

Мене на могили

Серед степу широкого

На Вкраїні милій,

(Т. Шевченко, *Заповіт // Кобзар*, Київ 2006: 239)

Кад издахнем, сахрани'те ме

Тамо на могили

У нашојзи Украјини

Усред степа мили'

(Т. Шевченко, *Опорука // Вила*, Београд 1868: 273)

У грађанској лирици појављује се лик песника јуродивог, који све зна, разуме, оплакује рушевину Украјину, али кога људи не чују. Песник не може да се помири са тим да надљудски напори народа, кржаве жртве у борби за слободу и независност остају узалудни, а слободна Украјина одлази у заборав, остаје у прошлости. Овај лик јуродивог иступа у лирској поеми посланици *Опорука*.

Посланица *Опорука* упућена је „земљацима“ – украјинској аристократској интелигенцији, либералној господи. Њен садржај је, пре свега, сатиричан: песник открива лажну „љубав према народу“ либерала, неискреност њиховог патриотизма и одбијање да сазнају реалну крваву цену коју је платио народ, бранећи независност Украјине. Али сатира у делу подређена је позитивном задатку да се сви они којима је упућена посланица одваже да штите

народне интересе. Схватајући да је за ослобођење нације из окова колонијалне зависности потребан напор свих, страшно патећи због похлепе спахија, која је доводила до страшних друштвених сукоба, песник се труди да пробуди у срцима најбољег дела госпде патриотизам и милосрђе према својим сељацима кметовима, да апелује на њихову савест, или да их упозори, претећи реалном перспективом крвавог устанка, које ће ослабити нацију. Циљ је био национални споразум у условима демократизације друштва, зато што се само тако може остварити друштвено, политичко и национално ослобођење, коме је требало да претходи духовно и морално ослобођење. Ове основе су нове речи не само у украјинској књижевности, већ у читавој друштвеној мисли Украјине.³⁵

У *Опоруци* доминира осећање личне неодвојивости песника од његове судбине. Ни после смрти његова душа неће напустити рођену земљу и неће се смирити док је рођени народ поробљен. Ове идеје и осећања словенског романтизма посебно долазе до изражаја у преводу В. Николића, и његов позив на устанак сопственом народу обојен је националном тежњом слободи.

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.*

(Т. Шевченко, *Заповіт* // *Кобзар*, Київ 2006: 239)

*Копайте ме, на се диж'те,
Раскините пута
Хај слобода нек' је врашком
Крвљу обасута!*

(Т. Шевченко, *Опорука* // *Вила*, Београд 1868: 273)

У напмени уз прозни превод поеме *Неофити* уредништво *Виле* наводи: „Неофити су Хришћани из првога века, и у гнању, које они трпљаху, поета је налазио слику гнања које трпи његов подјармљени народ. Уопште Шевченковој поезији даје главну лепоту та тенденциозност, та дубока љубав к погаженоме своме народу, и он је, може се рећи, од првих поета у свету, који је у те жице на тај начин закуцао. Али и сила се поезије Шевченкове не може познати док се добро не познаје нарав, положај и живот народа његова, који је њему био познат боље но икоме, јер изашавши између спахијских кметића, сам је на себи најбоље познао муке народне.“ (С. Новаковић 1868: 274)

---

³⁵ В. у Ю. Барабаш, *Тарас Шевченко: Императив України: Історіо- й націософська парадигми*, Київ 2004

Поемом *Неофити* (1857) започет је нови период у стваралаштву Т. Шевченка после изгнанства. У савезу са руском револуционарном демократијом, песник достојно наставља и развија револуционарне традиције прве генерације бораца за слободу – декабриста и позива да се „добро наоштри секира“ и организује општенародни устанак, који би укинуо феудални систем и монархију.

Последње године живота и стваралаштва Т. Шевченка обележило је окретање Библији у којој Т. Шевченко тражи одговоре на сложене проблеме личног и живота нације. У песниковом стваралаштву ова питања изједначавају се и повезују, стварајући његова становишта после дугог и тешког изгнанства. Библијске теме и сижеи представљају песниково ново виђење Украјине, схватање слободе, одређивање појединца када је већи део живота иза њега, здравље је нарушено и само га духовна снага надахњује да живи и ствара. Библијски и антички сижеи и ликови код Т. Шевченка углавном имају обележја оригиналних метафора симбола и алузија.

„Украјински песник је често писао своје песме као одговор неке или одзив на разне догађаје, као коментар о поступцима разних људи или подсећајући читаоце на њихова дела и судбине; многе његове песме носе у себи прикривене алузије, док друге јасно и непосредно називају и именују све оно на шта се односе.“ (С. Суботин 1970: 578)

Са становишта Т. Шевченка слобода у себи изједначава два аспекта: друштвени и духовни. Појединац је слободан само када је слободан у друштву, тачније у односу са другим људима, и када је слободан у свом унутрашњем свету. Односно, самостално може доносити одлуке које се тичу његове друштвене позиције и које чине његов морални и етички систем координата. Ови аспекти у потпуности су једнаки и равноправни. Први аспект одређују само друштвени и социјални фактори, док други одређују библијски принципи и истина. После изгнанства Т. Шевченко систематски интегрише библијске основе како у своје стваралаштво, тако и у животна начела. Његов морални и етички

систем изграђен је према десет Божјих заповести и друштво оцењује кроз религијску призму.³⁶

Изузетан доказ нове интерпретације стварности и окретање хришћанским мотивима постала је поема *Неофити*.

Иза Т. Шевченка било је мучно изгнанство, а испред неизвесност. Из изгнанаства се враћа са другачијим, дубоким унутрашњим немиром, обогаћеним искуством. Његов младалачки максимализам и жеља за отвореном борбом променили су се схватањем сложености ситуације, схватањем инертности већине украјинског друштва. Идеал свог борца Т. Шевченко види у ликовима првих хришћана, који су носили зрнце праве вере у сурови свет римског владара Нерона. Парадигма овог света пројектована је на тадашње друштво и Руско царство. А ти појединачни борци за националну слободу оваплоћени су у лику Алкида.

Као епиграф за поему Т. Шевченко наводи одломак из Исаије (глава 5) *«Сия глаголет господь: сохраните суд њ сотворите правду, приближибося спасение мое прийти, њ милость моя открытася»*, чиме песник исказује своју дубоку веру у Бога и нада се његовом правичном суду.

Т. Шевченко је схватио да објављивање поеме може изазвати његове нове политичке прогоне. Истовремено, није могао да не пише. За њега је стваралаштво било остварење идеје слободе, настојање да искаже своју слободу и да каже да се није предао и да се никада неће предати. *«Слобода и љубав су две ствари за којима је песник најинтензивније и највише чезнуо јер их је у животу најмање имао.»* (С. Суботин 1964: 963)

У ликовима првих хришћана неофита Т. Шевченко је видео себе, своје трагање за новим ренесансним идејама за нацију, новим путем ка остварењу утврђених циљева – слободе украјинског народа и независности нације. Први хришћани Старог Рима у I в. н. е. су људи попут Т. Шевченка. Иако их је било мало, постојали су. Дошли су како би позвали друге и како би им показали пут.

Гледајући крст са разапетим Исусом Христом, песник се обраћа Богу:

---

³⁶ В. у Ю. Барабаш, *Тарас Шевченко: Императив України: Історіо- њ націософська парадигма*, Київ 2004

*Що він зробив їм, той святий,
Той назорей, той син єдиний
Богом ізбранної Марії.
Що він зробив їм? І за що
Його, святого, мордували,
Во узи кували;
І главу його честную
Терном увінчали?*

(Т. Шевченко, *Неофіти* // *Кобзар*, Київ 2006: 316)

*што је њима учинио тај свети, тај
Назарећанин, тај син јединац богом
изабране Марије – што им је учинио?
Што га светога убише, што га
окиваше у узе и трњем вјенчаваше
часну његову главу?*

(Т. Шевченко, *Неофіти* // *Вила*, Београд 1868: 275)

Песник саосећа са разапетим Христом. Истовремено се у поеми осећа песничково схватање неизбежности и неопходности Христове жртве и крви. Христова жртва и крв његово учење учинили су бесмртним, позвали су у борбу друге, дали су људима Веру, Наду и Љубав. Враћајући се из изгнанства, песник стрепи од нових прогона, али и све наде полаже само у највећу заштиту – у Бога. Он моли Мајку Божију да га заштити и да му истовремено омогући да се даље бори, да се бори речју и да буде у стању да позове народ на побуну:

*Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить.
Скорбящих радости! пошли,
Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий!...*

<...>

*Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило,
І на Україні понеслось,*

(Т. Шевченко, *Неофіти* // *Кобзар*, Київ 2006: 317)

*Не дај пропадати у немоћи, не дај
вријеме залуд пропуштати онима који
тугују за радостићу! Пошљи – пошљи
ми свету ријеч, пошљи нови глас
свете правде,...*

<...>

*нека би проговорила гласом огња,
нека би се ријечи свакога прихватиле
као пламен и понијеле се у Украјину*

(Т. Шевченко, *Неофіти* // *Вила*, Београд 1868: 275, 276)

У поеми *Неофіти* представљена је потпуна еволуција особина оба лика, Алкида и његове мајке. У Риму је одрасла прелепа девојка, која је постала жена и родила сина Алкида. Убрзо после тога указала се звезда изнад Витлејема и Исус Христ је у грешни свет донео реч истине и истинске вере, због чега су га разапели на Голготи. Једном је Алкид у шуми, празнујући са пријатељима уз вино и забаву срео Светог Петра који

*Благовістив їм слово нове,
Любов, і правду, і добро,*

*навијести им тихом, добром и кротком
ријечју нову науку љубави, истине и добра,*

*Добро найкращес на світі,
То братолюбіє.*

(Т. Шевченко, *Неофіти // Кобзар*, Київ
2006: 320)

*добра најљепшега на свијету, добра које
се зове братољубље.*

(Т. Шевченко, *Неофити // Вила*, Београд
1868: 276-277)

после чега се братољубље усадило у душе младих пагана и оргије су престале. Сви су слушали Петрове проповеди и кренули су за њим у катакомбе. Отада је Алкид постао другачији, препородио се, просветливши се истинском вером. Када је Исус разапет на крсту, неофите у ланцима одводе у Сиракузу. Међу њима и Алкида. Мајка тражи сина у Сибиру и Скитији. Најзад схвата да ће Нерона осудити праведни Божји суд:

*О Нероне!
Нероне лютій! Божій суд,
Правдивій, наглий, серед шляху
Тебе осудить.*

(Т. Шевченко, *Неофіти // Кобзар*, Київ
2006: 321-322)

*О Нероне, Нероне љути! Нагли и
праведни божји суд осудиће те на
сред хуке твоје:*

(Т. Шевченко, *Неофити // Вила*,
Београд 1868: 277)

Али мученици у ланцима опростиће деспоту, зато што су они браћа и хришћани. Тиме Т. Шевченко јача идеју хришћанског свепраштања, проповедајући библијску заповест: Нека Бог суди. То неће мимоићи ниједног грешника. И ако га мимоиђе људски суд, Божји ће га стићи занавек.

Дошавши у Рим, Алкидова мајка преклиње цара да јој помилује сина.

Али

*Чи ж кат помилує кого?
Молітьєсь богові одному,
Молітьєсь правді на землі,*

(Т. Шевченко, *Неофіти // Кобзар*, Київ
2006: 324)

*Ваљда ће се коме целат сміловати?
Правди се на земљи молите,*

(Т. Шевченко, *Неофити // Вила*,
Београд 1868: 296)

Видимо особине формираног лика Алкида који је постао апостол велике Христове речи. Он је мученик који пева у ланцима о Божјој слави. Он верује у Божји суд:

*І осудять неправедних
Судом своїм правим,
І вовіки стане слава,
Преподобним слава.*

(Т. Шевченко, *Неофіти // Кобзар*, Київ
2006: 327)

*Јер је добар Господ; милост је његова
на вијек, и истина његова од кољена
на кољено.*

(Т. Шевченко, *Неофити // Вила*,
Београд 1868: 297)

Алкид је убеђен да унуци неће бити осветници, већ Христови свети војници

*І без огња, і без ножа
Стратеги божїї воспрянуть.
І тьми, і тисячі поганих
Перед святими побіжать.*

(Т. Шевченко, *Неофіти* // *Кобзар*, Київ 2006: 327)

ликоваће божји војници и без огња и без ножа. Испред светијех ће се разбећи хиљаде поганика.

(Т. Шевченко, *Неофити* // *Вила*, Београд 1868: 297)

У последњим тренуцима свог живота он позива људе да се моле. У интерпретацији Т. Шевченка неофити постају свети витезови.

Галијом их возе у Рим. У арени Колосеума Алкид пева псалом у тренутку када му леопард раздире тело. После смрти сина одиграва се најважнија фаза у еволуцији лика мајке. Она постаје сасвим другачија. Суштинска особина промене њеног унутрашњег бића постаје самоконтрола. Алкидова мајка постиже самоконтролу пролазећи кроз неколико фаза. Најпре видимо њен очај после смрти сина:

*«Горе! Горе!
О горе лютеє моє!
Моя ти доленько! Без його
Що я робитиму? До кого
Я прихилюся?..» І небога
Кругом зирнула, і о мур,
Об мур старою головою
Ударилась, і трупом пала
Під саму браму.*

(Т. Шевченко, *Неофіти* // *Кобзар*, Київ 2006: 329)

*«Хеј тешко мени, хеј до бога тешко!
Јаох судбинице моја! Што ћу чинити
без њега? Ко ме ћу се привити?» И
сиротица се обазре кругом, па лупи о
зид старом главом, и паде мртва
испред капије.*

(Т. Шевченко, *Неофити* // *Вила*, Београд 1868: 298)

Затим се савладава, постаје уздржана и моли се:

*І помолилась в перший раз
За нас розп'ятому. І спас
Тебе розп'ятий син Марїї.
І ти слова його живїї
В живу душу прийняла.
І на торжища, і в чертоги
Живого істинного бога
Ти слово правди понесла.*

(Т. Шевченко, *Неофіти* // *Кобзар*, Київ 2006: 332)

*и први пут си се помолила распетому
за нас...
И распети син Маријин спасе те, ти
прими у живу душу његове живе
ријечи, и понесе ријеч правде живого
истинога Бога на тргове и у
породице.*

(Т. Шевченко, *Неофити* // *Вила*, Београд 1868: 298)

Мајка наставља посао који је започео њен син, носи друштву зрнце његове идеје, шири хришћанску веру. Као откровење одзвањају Шевченкове речи да ју је спасао разапети Маријин син. И у томе је истинска вера самог песника у праведног Бога и Његовог Сина.

У ликовима Алкида и његове мајке Т. Шевченко је спојио две фазе у еволуцији својих становишта. Прво је јуначко, прожето жељом за директном борбом, друго је дубоко хришћанско, испуњено вером у Бога и Божји суд.

Јунаци *Неофита* спремни су да се жртвују у борби за хришћанске идеале. За Т. Шевченка ови идеали оличење су националних идеала. Цар Нерон и догађаји описани у поеми алегорија су на руског цара, Руско царство, осуђенике због политичких убеђења, прогнане у Сибир (међу којима је био и сам Т. Шевченко) и погубљене.

Као и већину својих песама и поема, Т. Шевченко је *Неофите* написао јамбом и коломијковим стихом, односно четрнаестерцем. Захваљујући одличном, иако прозном преводу В. Николића, у потпуности можемо да схватимо и разумемо идеје Т. Шевченка, његову веру у Бога и слободу, како сопствену, тако и свог народа.

Балада *Рубац (Хустина, 1847)* у преводу В. Николића с русинског језика, написана је за време боравка Т. Шевченка у Орској тврђави од 22. јуна 1847. до 11. маја 1848. Балада је објављена у збирци *Мала книжка*.

Све баладе Т. Шевченка написане су под утицајем фолклорних и књижевних традиција и односа са реалним догађајима. Јуначка балада *Хустина* говори о историјским и темама из свакодневног живота, осликавајући величанствене слике прошлости минулих векова украјинског народа, али и друштвене односе у тадашњој Украјини: феудално уређење, сиромашне кметове и најамнике, наду у ослобођење од кметства, која се изједначава са борбом против непријатеља за национално ослобођење. Сиромашна најамница заљубила се у козака за кога су патриотска осећања прва и једина.

*Чи то на те божја воля?
Чи такая її доля?
Росла в наймах, виростала,*

*Ил' је божја воља така,
Ил је њена срећа, што ли?
У најму је и одрасла,*

З сиротою покохалась.
(<http://poetyka.uazone.net/kobzar/hustynka.html>³⁷)

Па Козака тад заволи;
(Т. Шевченко, *Рубац // Вила*,
Београд 1868: 313)

Уместо за свадбу и весеље, козак се спрема за кржави пир и борбу за ослобођење отаџбине:

*Та збирались на веселля,
На веселе погуляння,
На кроваве залицяння.*

*Па хајдете на весеље,
На кржаве наше игре...
Да чинимо јаде веље...*
(Т. Шевченко, *Рубац // Вила*, Београд
1868: 313)

Шевченкова балада пева о походима пукова из Чигирина у XVII веку, којима се придружује и кмет, сиромах, јединац у мајке, кога је заволела сиротица, најамница. У балади је присутна народна симболика: девојка у свету недељу пре зоре испраћа драгана у рат:

*У неділеньку та ранесенько
Сурми-труби вигравали.
В поход, у дорогу славні компаніїці
До схід сонечка рушали.*

*Недељица, још је рано,
А од труба јече горе,
Кренуше се славне чете,
Још пре сунца, још пре зоре.*
(Т. Шевченко, *Рубац // Вила*, Београд
1868: 313)

Чест мотив мараме у украјинском фолклору, па и код самог Т. Шевченка, симбол је заљубљене девојке, која верна својој љубави испраћа козака у бој са надом да ће је се сећати и да ће јој се вратити:

*А сірому сиротина...
Дарувала шиту шовками хустину,
Щоб згадував на чужині.*

*И сиротин иде мио;
Па му свилна рупца даде
Да би с' вазда у туђини
Сећ'о своје моме младе.*
(Т. Шевченко, *Рубац // Вила*, Београд
1868: 313)

Марама је симбол среће, заштите, амајлије и јуначке славе и, извезена љубављу драге, треба да штити козака од сваког зла и да му спаси живот:

---

³⁷ Песма *Хустина* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/kobzar/hustynka.html>>01.06.2017.

*Ой хустино, хустиночко!
Мережана, шита.
Тілько й слави козацької —
Сіделечко вкрити.*

*О дај боже, да би рупцем
Оно седло мило
Само на славу, на козачку
Покривено било!
(Т. Шевченко, Рубац // Вила, Београд
1868: 313)*

Девојка чека драгана две године, нада му се, излази на пут да га дочека, али треће године драгог јој доводе мртвог, марамом покривеног:

*Ведуть коня вороного,
Розбиті копита...
А на йому сіделечко
Хустиною вкрите.*

*Воде врана коња вита —
Крвавих копита;
А на њему, аох јада!
Аох срце њено!
На њему је седло мало
Рупцем покривено.
(Т. Шевченко, Рубац // Вила, Београд
1868: 314)*

У баладама, као што је случај и у *Хустини*, Т. Шевченко са четворостопног јамба прелази на кратки коломијковиј стих. Одличним преводом осмерцем В. Николић Шевченкову парну риму преноси и укрштеном и парном римом, придржавајући се и форме и ритма оригинала.

МАРКО ВОВЧОК (1833–1907)

ПРИПОВЕТКЕ *МАСКИМ ГРИМАЧ*, *КИРИЦИЈА* И *ПАРАСЈА*

У преводу с русинског језика Александра М. Радовановића 1868. у *Вили* су објављене још три приповетке М. Вовчока: *Максим Гримач* (број 24 од 25. августа: 560-565), *Кириција* (број 26 од 15. септембра: 601-604) и *Парасја* (број 33 од 25. новембра: 763-767).

Приповетка *Максим Гримач* (1857) говори о поносном слободном козаку који сам живи са своје две кћери Катрјом и Тетјаном и обе их подједнако воли. Катрју су многи просили, имућни и слободни козаци, али она не хтеде поћи ни за једног, зато што воли најамника Семена. Отац не жели да је уда за таквог, па Катрја и Семен одлучују да се стрпе, док Семен не постане слободан козак. Али, бура однесе Семена и његов чамац, а заједно са њима и Катрјину љубав. Поносна и неутешна Катрја утопила се са венчићем који је плела за своју удају.

Максим не може себи да опрости њену смрт, зато што јој је због свог поноса уништио млађани век.

Преводилац својим одличним преводом у духу српског језика многобројним ахраизмима преноси атмосферу у тадашњој Украјини, подељеној између Пољске и Русије, дочаравајући живот слободних сељака, козака и најамника, лепоту украјинске природе, села, људи и традиције, као и препознатљиве мотиве из стваралаштва М. Вовчока: узвраћена љубав која се завршава трагично и смртним исходом услед прихваћених друштвених околности и норми, али се остварује посмртно кроз мотив погребне (тужне) свадбе, култ воде као симбол очишћења и вечног живота, мотив надничара, сестринске и родитељске љубави, поштовања воље родитеља, ма колико она била погубна по личну срећу.

Иако некад суштински не разуме текст, преводилац га или погрешно преводи, или га, једноставно изоставља:

*нехай зачепить хто чужий, то й не збудеться лиха: налетить, як той вихор нагальний, доценту викорчує.*³⁸

Хто ж він такий? Я щось примітив.

Подякую йому за хліб, за сіль, нагляджу де хуторок красний да й поклонюсь тоді твоєму батькові... Тільки люби мене вірно, моя дівчино! Ждуть наші голуб'ята.

изостављен превод!

(нека га ко туђ дотакне, видеће свога бога: подићи ће га попут изненадног вихора, сатреће га до балчака)

А који је то момак што си се у њега загледала?

(А ко је он? Приметио сам нешто.)

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 562)

захвали онда твојему баби на хлебу и соли, опрости се са лепим твојим станом, поклони се онда твоје баби... А до то доба љуби ме верно, моје лепо лане! Чека наша голубица.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 562)

(Захвалићу му (атаману) за хлеб и со, наћи ћу негде лепи мајур и поклонићу се твоје оцу... Само ме воли верно, моја драга! Чекају наші голупчићи.)

---

³⁸ Приповетка *Максим Гримач* Марка Вовчока – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1966>01.06.2017>.

«Не зов'яв ти, мій маковий вінку!»

„Не тражи ме, мој макови венче!“

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 565)

(Ниси свенуо, мој макови венче!“)

*шовки, оксамити, парчі-сутозлоті,
пахучі шафрани й крами дорогії, в
барильцях щире золото й срібло.*

*Свилу и кадиву, <...> сухо злато и
сребро преносили су кријумчари тајно*

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 560)

*(изостављено је мирисни шафран и
скупоцени товар)*

Преводилац често сам изналази одлична решења у преводу, иако се она често не подударају са оригиналом:

руччиши людці

кријумчари

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 560)

сидів хутором

седео је на свом стану

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

*Добре панам жити, кат їх не взяв! Уже
тепер годі за вас підставляти шию,
годі!*

*Лепо пани живе, јад их не задесио! Не
ћу више да водим бригу о вама!*

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

Преводилац често даје себи слободу и описно преводи, додајући више текста и описа, па чак и свој лични став, или суд, и сопствени коментар преводу:

які нагайки-дротянки плелися

троструке су се камџије плеле

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

як королівна

лепа као цвет

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

Жили вони в батька у розкошах.

*Бабо их је обе подједнако миловао и
обе су живеле у раскоши.*

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

уродливий парубок, хисткий, як очеретина, смілий, як сокіл, – і щиро покохала його наша гордовита Катря.

– Слухай, дочко, – каже Максим, – багацько ти гордуєш, рибочко!

та й за бурлаку не віддам; нехай він хоч і місяця з неба схопить.

Слово в мене батьківське, кріпке, сама знаєш.

І хороший був: повновидий, чорнобровий, черноусий; а веселий, а жартовливий!

– Хутко, моя рибчино, хутко!

Зацвіли вишні,

Послався зелений барвінок, голубо зацвів; червоніє зірка; повився горобиний горошок; вовча ступа попустила широке листя; цвіте-процвітає мак повний: і сивий, і білий, і червоний; розкинувся по землі синій ряс; розрослась зелена рута.

Личан момак, витак и висок као топола, а слободан као соко – и у њ је се загледала лепа поносита Катарина.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

„Слушај, ћерко,“ говорио је Максим „многа се ти оholиш, тичице!“

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

Али не дам те богме ни за бескућника па да му је звезда на челу.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 562)

А тврда ми је реч, тврђа од камена, и сама знаш.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 562)

А што је опет био леп! Да сте га само видели! Стасит, имао је густе црне веђе, мрки брци падаху му на јуначка рамена, а што је био весео, шаљивчина!

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 561)

„Скоро ћу, звездо моја, скоро!“

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 562)

Окитише се вишиње белим бехаром

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 563)

Око ограде вије се зелени бриљан, повија се грах, перуника је опустила своје широко лишће, зазелени се рутвица, процвета мак и бео и плав и црвен, а земљица се окити плавом љубчицом.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 563)

– А що там таке?

„А што је, болан не био?“

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 563)

– Сестричко моя мала! цебетушечко моя нерозумная! – жалує Катря малу.

„Сејо моја мала – шалвице моја!“ тепала је Катарина својој сестри.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 564)

Так-то гарно убралась! Сорочка тоненька і плахта шовкова, пояс сріблом цвіткований, черевички високі; дрібно, дрібненько русу косу заплела, і золотий перстень блищить на правій руці.

Како се дивно наместила! Кошуља танка, зубун, шиком шикосан, свилен појас златом извезен а дробним бисером поткићен – нове цревљице. Врану косу лепо оплела, а на десној руци сијаше јој се златан прстен.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 564-565)

Там, під кучерявою вербою, і освітив її місяць, хорошу й смутну, у маковому вінку.

Она седи под врбом а кроз вито грање обасјава је сјајни месец – обасја јој бледо и сетно лице – што под венцем изгледаше као анђелско.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 565)

Посивів, як той голуб сивий.

Оседео је као овца – да сте га видели, ни познали га не бисте, тако се променио!

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 565)

Висока, та ставна, та чорноброва!

Како је била висока, така као јела, а што је имала црне очи – не знате.

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 565)

По весілі поблагословив старий молодят, випровадив до господи... Сумно старому Максиму самому в хаті; глянув тоді на Дніпро та й згадав старшу дочку, а сльози йому покотились на сивий ус.

Сврши се весеље и млад четник одведе своју неву. Тешко је било живети самоме Максиму у свом двору. Много пута изађе на Днепар, опомену се своје старије шћерце и крупне сузе оросише му дугу седу браду.

„Катарино, Катарино, дете моје! Ја сам убио твој млађани век!“

(М. Вовчок, Максим Гримач // Вила, Н. Сад 1868: 565)

Без обзира на оправдане опаске и захваљујући одличним решењима, превод А. Радовановића је веома успешан, динамичан и верно преноси атмосферу оригинала.

Наслов приповетке *Чумак* (1857) А. Радовановић преводи *Кириција* (најамни превозник робе), што не одговара тачном значењу припадника друштвеног сталежа, који је у Украјини од XV-XIX века имао изузетно важну улогу зато што се бавио трговином и превозом првенствено соли и усолјене рибе са Азовског и Црног мора. Овај посао био је изузетно опасан и неизванстан, а обављао се воловским запрегама, и често караванима, како би се обезбедила сигурност чумака, који су често били мета пљачкаша. Од њиховог безбедног повратка кући са товаром после вишемесечног пута зависила је егзистенција њихових породица, читавих села и насеља, и самог украјинског становништва, с обзиром да су со и усолјена риба продавани на вашарима и пијацама и њима се обављала друга трговина и размена добара. Велики део козака после распада козачких удружења постају чумаци и бурлаци (људи без сталног посла и места становања, често нежење). Чумацама је посвећен читав циклус лирских народних песама и оне представљају значајан део традиције и усменог народног стваралаштва украјинског народа.

Управо о овом сталежу – чумацама, и њиховом животу М. Вовчок пише у својој приповеци. По нашем мишљењу преводилац је требало у напомени уз превод да укаже на значај и улогу чумака, како би српским читаоцима било јасно о каквим се најамним превозницима робе тачно ради. Али, очигледно, преводилац то није знао, с обзиром да речи „чумакувати“ и „чумак“ најчешће изоставља из превода:

*Мати дуже просила: «Покинь, сину,
чумакувати; я тепер нещаслива у світі,
– хоч ти мене трохи розважатимеш...»
Да таки й плохий він був, частенько
слабував.*

изостављен превод!

*(Мајка га је преклињала: „Мани се,
сине, чумаковања (трговине сољу и
рибом); ја сам сада страшно
несрећна, – макар ме мало утеши...“
А и рђав беше, често је побољевао.*

(Извор са интернета³⁹)

---

³⁹ Приповетка *Чумак* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1975>01.06.2017>.

*Добре співав! Як, було, заспівав
«Нечая», то тобі здається, що от-от
козаки вийдуть! по плечах так і силе
морозом. Справедливий чумак був!*

*А што је умео да пева – не знате!
Кад запева Н е ч а ј а чини ти се е
отуда језде козаци! изостављен
превод!*

*(да те прође језа. Био је правичан
чумак!)*

*(М. Вовчок, Кириција // Вила, Београд
1868: 604)*

Као и у претходном преводу, преводилац погрешно преводи, због
неразумевања оригинала:

Возів не лишай!

не шали се да идиш!

(Кола (запрегу) не остављај!)

*(М. Вовчок, Кириција // Вила, Београд
1868: 602)*

Я собі послухати посунувсь

А он чим чу њен глас

(Ја сам се примакао да чујем)

*(М. Вовчок, Кириција // Вила, Београд
1868: 602)*

Али, проналази и одлична решења у преводу, често додајући свој текст,
поређења и описе, наводећи превод у духу српског језика:

Грицько

Глиша

як у дзвін ударить

*а глас му је звонио као оно мало звонце
са наше цркве*

*(М. Вовчок, Кириција // Вила, Београд
1868: 601)*

*А мене аж під п'яти пече, – що се
буде?*

*мене већ стаде копати да дознам шта
ће сад да буде.*

*(М. Вовчок, Кириција // Вила, Београд
1868: 602)*

як сива зозулька

баи као бела голубица

*(М. Вовчок, Кириција // Вила, Београд
1868: 602)*

мав дочку Марину.

А имао је јединицу шћерицу Марину.

*(М. Вовчок, Кириција // Вила, Београд
1868: 602)*

*Мати аж, було, заплаче. Так довіку
бурлакою її зоставсь наш Гриць.*

*Јадна мајка већ је плакала од муке,
што јој оста син до века бећар и
бескућник.*

(М. Вовчок, *Кириција // Вила*, Београд
1868: 603)

Приповетка *Кириција (Чумак)* говори о неоствareној љубави између чумака Грицка (Глише) и Марине. Још један мотив из украјинског фолклора и живота становништва XIX века. Марину је отац насилно удао за богатог човека који је био зао, и она је умрла одмах по венчању. Грицко се никада није оженио и дубоко у старост бавио се чумаковањем.

*Доля йому щиро служила, – так і
золотів, так і золотів; да не тишило
його багатство: ходив він білши для
того, що вже в чумацтві закохався.
Дома такий тихий, не гуляє, мало й
говорить, а вийде в степ – другий
чоловік, неначе світ йому вгору
піднявсь!*

*Срећна га је добро послужила – стекао
је доста пара – али он није марио за
багатство, но само је због тога
кирицијао што је налазио још само у
томе задовољство. Код куће је био
тако миран, слабо се разговарао, али
кад изиђе у степу сасвим други човек.*

(М. Вовчок, *Кириција // Вила*, Београд
1868: 603-604)

Управо овим текстом списатељица описује суштину природе чумака, а преводилац је добро преноси својим преводом.

Изузетан значај приповетке видимо у томе што су у оригиналу наведени одломци украјинских народних песама, и то правописом из XIX века, онако како их је забележио и Михаило Максимович и објавио у својим збиркама. Ово је јединствени случај навођења украјинских народних песама у оригиналу у српској периодици.

Приповетку *Не до пари (1861) (Нису једно за друго)* преводилац преводи *Парасја*, по имену главне јунакиње приповетке. Парасја је добра, вредна, лепа, честита, одрасла као сироче код хранитељице. Када поче да се девојчи и да излази, да одлази на прела и седељке, одлучи да се уда за богатог, али ћудљивог момка, зато што су једно за друго. Парасја је у почетку срећна, весела, задовољна, али временом почиње да копни, тугује, пропада, постаје несрећна, зато што је муж не воли, не жели да је погледа, додирне, милује. *Парасја* говори о одрастању сиротице код хранитељице, која је подиже и гледа као своје дете,

што јој сиротица враћа љубављу, захвалношћу, вредним радом, поверењем и искреношћу. Приповетка говори и о несрећној љубави између Парасје и Семена Палија, о односу између сиротице и богатог момка, о великим надама и неоствареним хтењима, која се приписују худој срећи, или злој коби, која је део веровања и менталитета украјинског народа.

*Як не живи, а лихо не мине. Так уже
нам Бог дав, така вже доля наша...*

(Извор са интернета⁴⁰)

*Ма шта да чиниш – од зла не утече.
Тако нам је бог дао, ето таква нам је
судбина...*

(М. Вовчок, *Парасја // Вила*, Београд
1868: 763)

Преводилац поново показује суштинско неразумевање текста погрешним или лошим преводом:

*Я й батька, і матір її поховала й
оплакала*

*Ја и отац и мајка сахранили смо јој и
оплакали матер.*

(М. Вовчок, *Парасја // Вила*, Београд
1868: 763)

*(Ја сам јој и оца и мајку сахранила и
оплакала)*

*– До пари, до любої вподоби! – одкаже
мені гордо.*

*– „Хоћу, јер га волим“, одговори ми
поносито.*

(М. Вовчок, *Парасја // Вила*, Београд
1868: 764)

*(– Јесте за мене, баи ми је по вољи! –
одговори ми поносито)*

*– А хазяйствечко як? – питаю.
– Та й хазяйствечко нічого тепер.*

*– А бога ти, како му је родбина?
упитам је.*

– Та и родбина му је сада добра.

(М. Вовчок, *Парасја // Вила*, Београд
1868: 765)

*(– А како се носиш са газдинством? –
питаю.*

*Ни газдинство ми сада не пада
тешко.)*

---

⁴⁰ Приповетка *Не до пари* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1967>01.06.2017>.

«Ох, побила мою Парасю лихая година!» – думаю.

«Та хоч покуштуй, та хоч губою приторкнись! Воно добре, неабияке». – «Де ж не добре, коли ти своїх ручок доложила, та ще й думок», – ніби сміючись із мене, говорить.

Такий у його погляд був, така мова, така краса, що рідне тобі, та й годі!

І як почне він, тіточко, розмовляти, то я й позабуваю все, що там розпочала робити і що до чого. Схаменусь, то аж сором, яка з мене господиня...

Ипак, слободним преводом и често добрим решењима преводилац успева да се искупи за грешке и да добро пренесе атмосферу украјинског села, традицију, обичаје и размишљања украјинског народа:

Така чорнобрива, та ясноока, та уста рум'яні, та станочок стрункий. А що весела була, та жартівлива!

Ех, мислим, убила је мою Парасју зла година.

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 766)

(Еј, мислим се, задеси несрећа мою Парасју.)

„ал' дед мало окуси, само малчице, да виши како је лијепо, душе ми није тек тако му драго.“ Није лијепо само ако си га се и дотакла! прозбори он и намршити се;

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 765)

(Ма, пробај макар, бар лизни! Укусно је, изврсно“. – „Па, како не би било добро, ако си својим рукама спремала, и још мислима зачинила“, – каже као да ми се смеје;

Поглед му је био тако добар, тако милокрван. Што ти је рођено, то ти је и драго!

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 765)

(Како гледа, како прича, како је леп, да се истопиши од милине!)

И кад он развезе приповиједати још од Кулина бана – ја се заборавим шта сам почела радити. – изостављен превод!

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 765)

(Кад се опасуљим срам да ме поједе каква сам домаћица...)

Црних обрвица и свијетлих очију, румених устаица – а пораста висока и угледна као шибљичица. Па што је опет била шалвивица, ћеретуша!..

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 763)

а до Палия Семена душа її, як той метелик до возню – не одженеш, не зупиниши.

Сказано: «ДОБРЕ ДЯДЬКОВІ – ТО Й БОГА ЗАБУВ!»

А зима вже морозами кріпкими укріпила.

А вољела је Семена што као и своју душу.

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 764)

(душа је вуче Семену Палију, као лептира пламен, и не можеш је спречити ни зауставити)

Па право и веле: да се богат влах ни бога не сјећа.

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 765)

Зима бого, стегао мраз хоће срце да прсне од студена. А снијег све шкрипи под ногама.

(М. Вовчок, Парасја // Вила, Београд 1868: 766)

МИКОЛА КОСТОМАРОВ (1817 – 1885)

ИЗ ЦРТА ДОМАЊЕГ ЖИВОТА И ОБИЧАЈА ВЕЛИКО-РУСА У XVI И XVII ВЕКУ

У часопису *Вила* 1868. (број 31 од 05.11.1868: 735-739; број 32 од 15.11.1868: 763-765; број 33 од 25.11.1868: 783-787; број 34 од 05.12.1868: 804-806; број 35 од 15.12.1868: 834-838; број 36 од 25.12.1868: 856-859) објављена је етнографска студија *Из „црта домањег живота и обичаја Велико-Руса у XVI и XVII веку“* Миколe Костомарова, чувеног украјинског и руског историчара, песника романтичара, мислиоца, друштвеног делатника у преводу М. С. Милојевића. Студија, нажалост није завршена, али у њој су приказани изглед кућа, манастира, свеци и празници које празнују Руси, њихов начин живота, обичаји, обреди, веровања, народна ношња, друштвени поредак, однос између спахија и кметова, уређење покућства, посуђе и оруђе које се користи у свакодневном раду, украси представљени на њима, храна и начин њене припреме, устаљена друштвена правила и нормe, однос према старијима, однос према млађима, поштовање госта и његово угошћавање, начин опхођења Руса према другима, равнима себи и нижима од себе. У излагању М. Костомарова, с историјске и културолошке тачке гледишта, изложен је велики број детаља и

објашњења, а у одличном преводу М. С. Милојевића, иако прилично сувопарно, излагање је интересантно, чему посебно доприносе речи које преводилац користи, на пример: дембелисати, кицошити се, рашепућен, ендови, ђугуми, бувшин, саплак, врго, леђен, грнета, вучије, миторм, стопана, сулер, братина, ревена, моштрафа, сулеје, срче, стона, кровча, кубци, корци, ковши, достакопи, чарке, овкачи, болвањци, достакан.

ЗОРА 1869. године

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ПЕСМИЦА

Београдски часопис *Зора* такође је подржавао идеје словенског романтизма, па је убрзо после смрти „највећег сина Украјине“ у преводу песника и преводиоца Ђуре Јанковића (1851–1875) објављена *Песмица (Нащо мени чорні брови)* Т. Шевченка. Песма *Нащо мени чорні брови* (1838) први пут је објављена у збирци *Кобзар* 1840. и представља варијацију народних мотива девојачке усамљености и сиромаштва, које је Т. Шевченко најактивније развијао у песмама из периода изгнанства.

Пишући о женама, о њиховим несрећама и злој судбини, Т. Шевченко се претвара у њих, говори у њихово име и њиховим речима.

Нащо мени чорні брови,

Нащо карі очі,

Нащо літа молодії,

Веселі дівочі?

(<http://poetyka.uazone.net/kobzar/dumka3.ht>⁴¹)

На што мени веђе црне,

Очи црне на што,

На што младо доба моје,

Самостанче та што!...

(Т. Шевченко, *Песмица // Зора*,
Београд 1869: 155)

Преводилац, подражавајући и ритам и форму оригинала, својим извршним преводом симетричним осмерцем преноси емоције девојке сиротице, која оплакује своју лепоту и млади девојачки век због својих страдања и патњи, због неразумевања својих сународника којима не може да се пожали и који се на њу неће сажалити.

---

⁴¹ Песма *Нащо мени чорні брови* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/kobzar/dumka3.ht>>01.06.2017.

Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люде — як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
(<http://poetyka.uazone.net/kobzar/dumka3.ht>)

Та на што ми и лепота
Тужно пустињаче!
Тешко ми је сиротици,
Да с' пребијам бедна,
Пријатељи туђи људи,
Срца су им ледна.
Нема нико да упита —
Зашто сузе очі?
(Т. Шевченко, *Песмица // Зора*,
Београд 1869: 155)

МАТИЦА 1870. године

МАРКО ВОВЧОК (1833 – 1907)

ПРИПОВЕТКА *КАРМЕЉУК*

Поред украјинске народне поезије, С. Новаковић (под иницијалом Н) превео је и приповетку *Кармељук* из народног русинског живота М. Вовчока (број 7 од 10. III 1870: 146-154; број 8 од 20. III 1870: 177-180; број 9 од 30. III 1870: 203-206; број 10 од 10. IV 1870: 226-228; број 11 од 20. IV 1870: 249-253) (*Кармелюк*, 1861). Превод је објављен у часопису *Матица* 1870. Уз ову приповетку преводилац С. Новаковић наводи „Износећи нашој публици једну од најновијих приповиједака М. Вовчка који је већ познат – не можемо је пустити без ријечи, јер ова приповијетка није на досадашњи крој. Приповијетка ова и ако је фотографија друштвенога стања и природе наше словенске браће Русина у Украјини, има и т е н д е н ц и ј у своју, то дакле није фотографија проста него фотографија с анализом. Није јој ни повод обичан. Што за нашег робовања Турцима бјеху х а ј д у ц и, то за украјинског робовања бјеху х а ј д а м а ц и. Они су доводили у равнотежу поремећени ред диобе имања међу друштвом људским. Једнога од њих црта и ова приповијетка. Наши су хајдуци повраћали сиротињи на неправди отето благо, и светили јаде народне, а украјински су хајдамаци одуживали својој властели и зеленашима потлаченој сиротињи ту исту дужност. Отмица дакле која се у овој приповиједци црта, није обична крађа. Она је никла у земљи гдје је у сваком селу стајао контраст властеоске раскоши и пучке крајње поништености и сиротиње. И ако је наш писац употребио често мало сентименталне боје, његова је прича међу бољима, а

вриједно је да наши људи који су до сад читали само идиле из украјинског живота, прочитају и овако што.” (С. Новаковић 1870: 146)

Интересантно је да С. Новаковић о „писцу“ „који је већ познат“ пише у мушком роду, без објашњења да се ради о списатељици Марији Вилинској, која пише под мушким псеудонимом.

Приповетка говори о Устиму Кармаљуку (1787–1835), легендарном народном јунаку који је у раздобљу од 1813. до 1835. руководио сељачким устанцима, дижући сељачке масе против пољских, украјинских и руских спахија. Био је седам пута хватан, хапшен и слат у прогонство, али је изнова успевао да побегне и настави борбу, док најзад није погинуо.

Ово је С. Новаковићу засигурно било познато, због чега у коментару уз превод и прави паралелу између хајдука и хајдамака, излажући нам својим извршним преводом и познавањем друштвених околности „анализу“ тадашњег стања у Украјини и природе Украјинаца. Приповетка почиње идиличном сликом Украјине:

*Хто бував на Україні? Хто зна
Україну? Хто бував і знає, той нехай
згадає, а хто не бував і не знає, той
нехай собі уявить, що там скрізь білі
хати у вишневих садках, і весною...
весною там дуже гарно, як усі
садочки зацвітуть і усі соловейки
защебечуть.*

(Извор са интернета⁴²)

*Ко је боравио на Украјини? Ко познаје
Украјину? Ко је боравио и ко је зна,
нека се сјећа, а ко није боравио и не зна,
нека помишља како је тамо у
вишњицима и кроз бијеле колибе у
пролеће прекрасно, да љепше бити не
може, како је, кад сви вотњаци уцвате
и сви славујићи запјевају.*

(М. Вовчок, *Кармељук // Матица*, Н. Сад 1870: 146)

Али, прелепој природи, гајевима, златном житу, белим кућама и шареном цвећу супротстављени су сиромаштво, јад, беда и туга, који су прогутали све, па и девојачку лепоту, испрали јој руменило са лица и одузели осмех. Свуда се чују и виде само плач и сузе.

*і бачить він, що се вбога і гірка
дівчина: її білі плечі сквозять крізь
плохеньку сорочку, спідниця на ній*

*и опази, да је то сиротица дјевојка:
бијела јој се плећа провиђаху кроз рђаву
халјиницу, сукња и кецеља бјеше јој у*

---

⁴² Приповетка *Кармељук* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?ti>01.06.2017>.

вицвіла і уся в латках; на молодім личку нема рум'янцю; устоньки рожевї не мають звичаю всміхатись, хороші очі впалі й смутні, і сльози по щічках, як зупинились, побачивши його, так краплями і дрижать.

крпе се створила; на младом јој лицу не бијаше руменила; румена јој устаица се не умијаху насмијати, лијене јој очи бијаху упале и жалосне, а по образима сузе још стајаху како су се укочиле кад је њега смотрила.

(М. Вовчок, Кармељук // Матица, Н. Сад 1870: 151)

М. Вовчок осликава Кармаљука као слободног сина удовице козакиње, изражавајући древне жеље народа о слободном имућном животу. Устим Кармаљук је растао и одгајан је у породици сељака трудбеника у окружењу радних људи у прелепој природи, што је позитивно утицало на формирање његовог погледа на свет и карактера. Још као мали он показује наклоност према угњетаванима и спреман је да им помогне у невољи, чак и да живот да за њих:

Смільчака такогo, такогo красеня, такогo розумниці, як цей хлопчик удавця, пошукати по цілім широкім і великім світі та ще удень, при ясному сонцеві, та ще із свічею племенистою. Найглибші річкові пороги й нурти перепливати, у самісінькі пуці лісові забиратись, на височенні дерева узлізати, у самі пропасні яри спускатись, то йому було все одно, що вам або нам водиці іспити. Теж куди його послати, то найде дорогу, за що візьметься, усьому кінець доведе. А вже як товариш попросить об чім, то він, здається, з-під землі дістане, а не одмовиться. А коли бідолаха який убогий йому вклониться, то він, здається, голівонькою своєю наляже, а вже вдовольнить. Голод, холод, усяку біду і напасть він готовий прийняти для іншого. Що більш виростав той хлопчик, то він кращав та луччав, і оце він ріс-ріс і виріс, і як уступив він у вісімнадцятий рік, таким він зробився красенем невимовленим, невисписаним, що хто його уперше стрічав, то й стане перед ним й оніміє, і потім ніколи вже

Ваљаше тражити по цијеломе широком и пространом свијету и обдан и са свијећом така јунака, љепоту и наметника као што бијаше тај момак. Бијаше му као чашу ракије попити, препливати водопаде и вртлоге на ријеци, улазити у најјусамљеније шуме, пењати се на највиша дрва и слазити у најстрменије пропасти. Куд би сте га год послали, он нађе пут; чега се год прихвати, он сврши. Поиште ли му се штогод другар и пријатељ, даће му га, ма испод земље ископао. Дође ли му когод биједи ради, он ће га задовољити и изравнати невољу његову ма се ту глава тражила. Био је готов поднијети за другога и глад и хлад и сваку напаст и биједу. Што ово момче веће растијаше, све излажаше љепше и боље, и тако расте док не израсте – а кад узе осамнаесту годину, изађе таки љепотник за причу и за чудо, да ко га први сретне, онај се пред њим устави, па чисто онијем и нити му

не зміг забути його обличчя красного.

*икад послије хоћаше сићи с памети
лијети онај облик.*

(М. Вовчок, *Кармељук // Матица*, Н.
Сад 1870: 147-148)

Описујући лик Кармаљука, типично за романтизам, М. Вовчок све време изједначава реалистичне и бајковите црте и даје све најбоље особине Кармаљуку: он је најбољи, најјачи, најхрабрији, најлепши: још као дечак препливао је најдубље и најбрже реке, пењао се на највише дрвеће, спуштао се у најдубље јаме. Кармаљук је такође невероватно леп, његова лепота је толико зачуђујућа да људи остају без даха када га виде, одушевљени његовом лепотом, по чему ће постати препознатљив и опеван у песмама. Кармаљукова лепота је слика његове душе и доброте. Он је частан, некористољубив човек, који друштвене интересе ставља изнад личних:

*Скрізь, скрізь, де я не піду, де не поїду,
скрізь бачу вбогих людей, бідаків
роботящих. От що мою душу розриває!
От що моє серце розшарпує!*

*Ето, куд год бацим очи, куд год
пођем, видим сиротињу и голоотињу,
гдје за кору хљеба робује. Ето то ми
душу трза! Ето то ми срце цијена.*

(М. Вовчок, *Кармељук // Матица*, Н.
Сад 1870: 149)

Кармаљук напушта стару мајку, младу супругу – *млађахну вјерну љубу*, малу кћер и одлази у шуму да се „саветује с момцима”.

*– Марусе кохана! – каже він,
пригортаючи її. – Марусе кохана! Я не
зношу людського лиха й вбожества! Я
мушу тому запобігти! Я хочу
поправити се биття!*

*– Драга Маро, одговори јој он,
пригрљавајући је, ја не могу сносити
људску биједу и сиротињу! Морам ја
томе доскочити. Хоћу да поправим
стање ово.*

(М. Вовчок, *Кармељук // Матица*, Н.
Сад 1870: 177)

Уверен је у правичност борбе коју води против тлачитеља и зато он, добар син, верни муж, марљив газда, напушта миран живот и креће тешким путем у потрази за правдом.

*– А таке диво, – говорить сусіда і сідас
на призьбі коло неї, – таке диво, що
нікого там не ріжуть, ані забивають,*

*– Чудо, проговори сусјед сједајући
на клупу, што тамо нікога не сијеку
и не убијају, само му узму што нађу,*

тільки обберуть та й пустять на волю, коли ти багач: а забачать – ти вбогий, бідний чоловік, так іди собі цілий, як був, – і пучкою до тебе не доторкнуться. От, – кажуть, – їхав один бідолаха, стрівсь із ними, молодцями, та й засміявсь: «Не боюсь я вас, – каже, – пани мої молодці! Голому розбій не страшний, і життя не дуже його дороге – оцінне. Коли забить, то бийте, а ні, то пускайте – мені нема часу стоять, треба їхать – хазяїн дождас, буде лаяти!» Тоді, – кажуть, – виявивсь старший, їх отаман, і кинув йому капшук грошей, і промовив: «їдь собі, друже», і сам, й усі його молодці зникли у путі.

що попадавсь їм багач у руки – вони його оббирали, попадався вбогий – вони його наділяли; нікого не забивали, не різали.

«Віддай, пані, гроші! Пожила ти у золоті, у розкоші, буде вже з тебе: дай іншим!»

«Багато вбогих бідолаків у світі нищить голод і холод – пам'ятайте!»

на га пусте слободна, ако је богат; а ако је сиромах, не дирају га никако. Тако, причају, ишао један сиротан, на се сусрео с њима и насмијао им се: Ето, видите, проговорио им он, ја се вас јунака не бојим. Од голоте тврђега града нејма. А ево вам живота, па ако вам је воља, убијте; ако ли не, пуштајте ме час прије, да ме домаћин код куће не кара.“ Онда се, кажу, јавио њихов атаман (харамбаша), дао му шаку новаца, па му рекао: „Пођи с богом, пријатељу!“ и онда га је заједно с цијелом дружином нестало у шумском густишу.

(М. Вовчок, Кармељук // Матица, Н. Сад 1870: 180)

ако су ухватили богата, узму му новце, ако ли сиромаха они му даду, а да ником да су длаку на глави дирнули.

(М. Вовчок, Кармељук // Матица, Н. Сад 1870: 204)

„Подај новце, госпођо, доживјела си ти доста у злату и раскоши, нека сад мало стигне и другима!”

(М. Вовчок, Кармељук // Матица, Н. Сад 1870: 204)

„Упамти да врло много сиромаха на свијету сатире глад и зима”

(М. Вовчок, Кармељук // Матица, Н. Сад 1870: 204)

Као и ликови из бајке, Кармељук је јачи од свог непријатеља и сваки пут успева да му побегне и наставља да се бори. Када падне у окове, Кармаљук се „нада бољим временима” што одражава његов оптимизам и веру у победу. Такво расположење обузима и људе који верују у његов повратак. И нимало

случајно, Кармаљук М. Вовчока не гине, већ нестаје незнано куда, чиме се потврђује мишљење списатељице, да је он, као и народ, бесмртан.

М. Вовчок је 1871. због своје приповетке о Устиму Кармаљуку, 36 година после погибије стварног Кармаљука доспела на суд у Петербургу. Суд јој је одредио да плати новчану казну „због описивања догађаја, који противрече утврђеним принципима власништва“.

Народ је Кармаљуку приписао низ ауторских песама, међу којима је најпознатија *За Сибіром сонце сходить*. М. Вовчок у својој приповеци наводи 2 песме које је „спевао” Кармаљук. С. Новаковић их је одлично превео на српски језик, придржавајући се и ритма и форме оригинала, чиме је још једном потврдио одлично познавање украјинског фолклора и усменог народног стваралаштва.

Кажуть люди, що-м щасливий, – я з того сміюся,

Бо не знають, як я часом сльозами заллюся.

Куди піду і попнуся, скрізь багач панує,

У розкошах превеликих днює і ночує.

Убогому, безщасному тяжкая робота,

А ще гіршая неправда, вічная скорбота!

Молодоте-одрадоште, єдиная сило!

Порадь мене, як зрівняти нерівнес діло.

Літа ж мої, літа мої, літа молоденькі,

Он, коли ж ви так даремні, будьте коротенькі.

Повернувся я з Сибіру, нема ж мені доли!

Хотя ж я і не в кайданах, єднак же в неволі!

Слідять мене вдень, і вночі, і всяку годину,

Нігде мені подітися, від журби я

Веле људи да сам срећан, а ја им се смејем,

Јер не знају како често горке сузе лијем.

Куд год пођем и погледам, богаташка влада,

Властела се бесна купа у жудњи наслада.

О, младости, младости, ти снаго једина!

Аох моје годинице, пусте и неслатке

Кад сте таке, што ћу сада?.. буд'те барем кратке.

(М. Вовчок, Кармаљук // Матица, Н. Сад 1870: 178)

И вратих се из Сибира, а све среће немам.

У ропству сам, макар да ме не везују ланци!

Јер ме гоне из дан у дан и из часа у час!

Нигдје станка, од немира умријети

згину!
Зібрав собі жвавих хлопців, і що ж мені з того?
Засідають по дорогах, ждуть подорожнього.
Он чи їде, чи не їде, дарма, треба ждати!
Ой-прийдеться Кармелюку марно пропадати!
Зовуть мене розбійником, кажуть, що вриваю,
Я ж нікого не вбиваю, бо сам душу маю!
Якщо візьму в багатого, я вбогому даю,
І, так гроші поділивши, я гріха не знаю.
Маю жінку, маю дитя – коли ж я їх бачу?
Як згадаю про їх лихо, може, й сам я плачу!
Пішов же б я до їх в село — красу мою знають,
Куди тільки повернуся, то зараз піймають.
Прийшла туга до серденька — як у світі жити?
Світ великий і розкішний, та нігде ся діти!
У неділю дуже рано у всі дзвони дзвонять.
Ой а мене, Кармелюка, як звірюку, гонять.
Нехай гонять, нехай ловлять, нехай заганяють,
Нехай мене, Кармелюка, в світі споминають!

хоћу!
Я сакутих чиле момке – ал' на што и они.
Тек засједне покрај пута, чекај пролазнике!
Ој Кармељук хоће лудо изгубити главу!
Називљу ме разбојником, веле да убијам;
А ја никог не убијам, и ја имам душу!
Што ја узем од богата, сиромаху дадем,
Новце делим нити мислим да је ту гријеха.
Имам жену и дијете – ох кад гледнем на њих?
Кад се сјетим њихни јада, сузе ми полете!
Ја бих к њима сиш'о радо – ал' ме добро знају
По љепоти ухватиће чим се макнем кудгод.
У срце ме туга дира, како ћу поживјет'
Код толиког божјег света никуд прист'о нисам.
Кад недјела, зором рано у сва звона звоне
А менека Кармељука ка' звијере гоне
Нек ме гоне, нека лове, нека протјерују
Нек се гласи мог имена по свијету чују!
(М. Вовчок, Кармељук // Матица, Н. Сад 1870: 252)

ЈАВОР 1877. године

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ПЕСМА ЧИНИ

У часопису *Јавор* 1877. објављена је балада *Чини* (број 22 од 29. V 1877: 681–684; број 23 од 5. VI 1877: 713–716) (*Причинна*, 1837) Т. Шевченка у преводу Јована Грчића (иницијали Г-ћ)⁴³. Превод песме *Чини* Јована Миленка Грчића (1846–1875), српског песника и доктора медицине, поново ће бити објављен у *Кобзару* 1969, 1980. и 2006.

Као и Т. Шевченку (*Кад издахнем, сахран'те ме / Тамо на могили / У нашојзи Украјини/ Усред степи мили'*) Ј. Грчићу последња жеља беше да своје кости остави у месту свога рођења и да испусти душу у крилу своје миле мајке. Смрт га је покосила тек што је навршио своју двадесетосму годину. Све до последњег часа писао је песме и у једној од њих описао је своју наду, своју срећу и своју вилу, која је после његове смрти штампана у *Јавору*.

Т. Шевченко почиње да пише још као кмет, по сопственим наводима, 1837. Од првих песничких покушаја познате су песме *Чини* (*Причинна*) и *Што ми је тешко, што ми је мучно – шта да радим* (*Нудно мені, тяжкко – що маю робити*).

Балада *Причинна* први пут је објављена у часопису *Ластівка* 1841. и осликава светску романтичарску традицију баладе. Фантастика, карактеристична за баладу, код Т. Шевченка се ослања на народну митологију, посебно на демонологију. Сиже је народни. У бурној ноћи, јунакиња, млада девојка, дуго чека вољеног козака да се врати из туђине. По мишљењу девојке, момак је погинуо. Али, јунакиња сиротица страшно пати због растанка и ишчекивања и постаје «опчињена», луди и губи разум. Кривци за то су «зли људи» (врачара која је на девојку бацила чини како би мање туговала). Опчињена девојка ноћу лута обалом Дњепра и оплакује смрт свог вољеног. У радњу баладе вешто су уткане психолошке слике природе. Природа осликава и реагује на промене расположења јунакиње. Из воде излазе русалке, некрштена

---

⁴³ Иницијали дешифровани у Библиографији Југословенског лексикографског завода 1963, књ. 7, стр. 700: 11814: Čini. [Prev.] G-ć [Jovan Milenko Grčić]. *Javor*, 4/1877, 22, 681–684; 23, 713–716

деца и девојке, како би се угрејали на месечини. Када угледају опчињену која на храсту ишчекује вољеног, чекају да сиђе како би је голици до смрти. У свитање на коњу наилази млад козак, девојчин вољени, и видећи да она више није жива, и сам се убија. Људи их проналазе и сахрањују. Смрт девојке, која умире не дочекавши вољеног да се врати, наговештава слика природе: опис олујне ноћи и обале реке на којој је јунакиња, представљен је типичним романтичним сликама.

Балада се састоји од излагања – пролога, представљања јунакиње, заплета – јунакиња чека вољеног козака, кулминације – смрт јунака и расплета – епилога, сахране вољених.

У балади долази до изражаја богатство поетског језика Т. Шевченка, разноврсност уметничких средстава, посебно ритам и стих. Како би у балади представио реалне појаве песник користи средства народних песама, посебно епитете фолклорног порекла *сине море, біле тіло, козаченько молоденький, біле личко, гай темний, Дніпро широкий, чисте поле, дуб кучерявий* и друге. Такође су присутне хипокористике фолклорног порекла *козаченько, русалонька, слізоньки, дівчинонька* и поређења *з уст — ні пари, кругом, як в усі, все мовчить*. Т. Шевченко користи разноврсно благо живог говорног украјинског језика.

У балади новину представљају лирске дигресије којима Т. Шевченко исказује свој однос према јунацима дела и догађајима које описује. Пре Т. Шевченка у украјинској поезији није било такве непосредности осећања, искрености, природности, таквог упечатљивог описивања народних идеја. Песник саосећа са жртвама, али их и брани, изазивајући искрена саосећања читалаца према њима.

Професор Љ. Поповић наводи „*Хучи, јечи широки Дњепар*” постаје алтернативна украјинска химна. Тајну њене популарности у украјинском народу која траје више од века и по, можемо, између осталог, протумачити звукосимболизмом Шевченковог стиха који постаје једно од основних обележја његове поезике. Бројна понављања затворених вокала *і, и, у*, инструментација на *р, ви* у поменутом прологу *Хучи, јечи широки Дњепар* изазива код читалаца асоцијације олује која се спрема, немир, предосећање лошег и турбно расположење. Ако додамо овоме да поменути пејзаж закључују стихови који

временски локализују радњу, описују период пред певање трећих петлова, када се, према народним веровањима, нижа демонологија припрема за повлачење у свој свет, узбуркана и узнемирена због принудне предаје својих позиција силама светлости и сунца, садржај баладе који следи добија сасвим други контекст. Још не закорачивши у имагинарни свет русалки, врачара и чини, читалац следећи асоцијативни низ доспева у камерну сцену дела која наговештава будући ток радње.“ (Ј. Поповић 2006:15)

*Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.
(Т. Шевченко, *Причинна* // *Кобзар*, Київ
2006: 3)*

*Хучи, јечи широки Дњепар,
Дува ветар расрђени,
Ниско вите повија врбе,
Диже вихор планином;
А блед иза облака месец
Махом вирне на се сакрије,
Исто чунић у мору сињу
Час се губи, час се виђа.
Петли трећи певали нису,
Нико нігде не ромори,
Гајем кликћу поноћне тице
И покашто шкрину гране.
(Т. Шевченко, *Чини* // *Јавор*, Н. Сад
1877: 681)*

Ритам и стих баладе *Причинна* личе на народне песме. Т. Шевченко пише стихом коломијке (четранаестерцем – 4+4+6 слогова са цезуром после осмог слога), силабичким и тонским стихом. Код промене расположења и начина приповедања мења и ритмичку структуру стиха. Четворостопни јамб на почетку баладе даље смењује стих коломијке, затим амфибрах, па поново јамб, коломијковиј стих и т. д. Т. Шевченко је изузетно добро осећао колико мелодичност песме зависи од њеног садржаја.

Ј. Грчић је у свом преводу у потпуности дочарао атмосферу изворника смењујући четворостопни јамб са симетричним осмерцем (основним), затим симетричним десетерцем (најдинамичнијим и најтипичнијим стихом српског романтизма), затим са дванаестерцем и у духу српске романтичарске поезије дубоко саосећа са несрећном девојком, сиротицом, молећи Бога да јој подари више среће.

Така її доля... О боже мій милий!
За що ж ти караєш її, молоду?
За те, що так щиро вона полюбила
Козацькі очі?... Прости сироту!
....

Пошли ж ти її долю, – вона
молоденька,
(Т. Шевченко, *Причинна* // *Кобзар*, Київ
2006: 4)

Худе ли је среће... драги, мили бого!
Што л' се срдши на њу сиротицу
младу?
Зар што тако јако заволела једна
Козакове очі?... Опрости сироти!

.....
Ти јој даруј среће – сиротици младој;
(Т. Шевченко, *Чини* // *Јавор*, Н. Сад
1877: 682)

СТРАЖА 1878. године

Е. И. БОРИСОВ

ГАЛИЧКИ МАЛОРУСИ И ЊИНА КЊИЖЕВНОСТ

У новосадском часопису *Стража* 1878. објављен је чланак Е. И. Борисова под насловом *Галички Малоруси и њина књижевност*, који даје податке од изузетног значаја о Малорусима, њиховом друштвеном и економском положају, али и првим назнакама књижевног покрета у Галицији, територији под влашћу Аустроугарске. Борисов свој чланак, који носи датум 20. јули 1878. (Лавов) започиње речима: „У рђаво скројеној и лабаво сашивеној аустро-угарској монархији не налази се ни једно словенско племе у тако јадном и жалосном друштвеном и економском положају, као аустријски Малоруси.“ (Е. И. Борисов 1878: 116) Е. И. Борисов овакав положај Малоруса објашњава, пре свега, друштвеним околностима: сељаци – земљорадници током своје вишевековне историје трпе утицај Пољака, Мађара и Немаца, губећи постепено своја народна права, а затим и народне особине. Спас не могу наћи у својим представницима у парламенту, зато што их нема, и због тога су приморани да се покоравају поретку пољских и мађарских посланика. Нажалост, спас не долази ни од свештенства, које и морално и економски зависи од католика, па се унијатски свештеници не заузимају нити за малоруски народ, нити за малоруску народност.

Први знакови народњачког књиженог покрета у Галицији датирају од 1820-тих, када се јављају и први зборници малоруских народних песама. Е. И. Борисов наводи „зборник Вацлава з Одеска (1833), Паулиа (1839–40), Шашкевича (1837)“ (Е. И. Борисов 1878: 117). Општи европски народњачки

покрет који се завршава општим револуционарним покретом утиче и на Малорусе у Аустро-Угарској. Почетком XIX века своја удружења оснивају руски и малоруски славенофили јасније формулишући своје идеје. У децембру 1845, у време западноевропских ослободилачких покрета (такозване *Младе Европе*) и словенског националног препорода, у Кијеву је створено „Кирило-Методијево-Шевченко-Костомаров-Кулешевског књижевно друштво“ (Е. И. Борисов 1878: 116), односно тајна политичка, антикметска организација Друштво Ћирила и Методија, чији су оснивачи и чланови били Тарас Шевченко (1814–1861), Микола Костомаров (1817–1885) и Пантелејмон Куљиш (1819–1897). Основне идеје и циљеви друштва били су: буђење националне свести малоруског народа кроз образовање у националном и хришћанско-евангелистичком духу; ликвидација кметства и увођење демократских слобода; оснивање федерације (заправо конфедерације) једнаких словенских народа. *Књигу живота, Статут* друштва и друга његова документа написао је М. Костомаров. Услед општег европског народњачког и револуционарног покрета Малоруси у Аустро-Угарској ослободили су се «панштине (спајијског ропства)” (Е. И. Борисов 1878: 117), а словенофилски покрет у Русији утицао је на књижевни покрет у Галицији.

У марту 1847. по оптужби провокатора Петрова Друштво Ћирила и Методија је уништено, а његови оснивачи и чланови, Т. Шевченко, М. Костомаров и П. Куљиш, протерани су у прогонство у Сибир. Московски словенофили централисти успели су да образују међу Малорусима у Аустро-Угарској москофилску партију, али сам почетак књижевно-друштвеног покрета у Галицији започео је лоше, што води цепкању партија и њиховим даљим међусобним свађама и мржњи. Уместо да проучавају сам народ, партије се почеше бавити питањем правописа. Једни су се придржавали Максимовичевог етимолошког правописа, а други Куљишевог фонетичког, водећи дугогодишње спорове, не радећи ништа озбиљно, већ препирући се о панрусизму и панмалорусизму. Крајем 1850-их и почетком 1860-их, по повратку Т. Шевченка из прогонства остварују се блискије везе између Руса и Малоруса у Аустро-Угарској. У Петрограду је покренут украјински журнал *Основа*, а у Галицији неколико часописа. И, управо тада, на жалост свих, умре Т. Шевченко, кога и

Руси и Малоруси прогласише својим „баћком» и успоставише још ближу сарадњу.

У периоду од 1860-1863. и код Руса и код Малоруса постоји веома активан књижевни и друштвени покрет, док се, истовремено, на историјској сцени одигравају многобројни бурни догађаји: устанак Пољака у Русији и немири по руским универзитетима. Руска влада по сваку цену жели да доведе ове догађаје у везу са малоруским књижевним покретом, искористивши их као повод да примени „Валуевський циркуляр“, тајну наредбу министра унутрашњих послова царске Русије, Петра Валујева, територијалним комитетима за цензуру, у ком се наређује забрана издавања великог дела књига написаних на малоруском језику. Овим декретом забрањено је објављивање верских, школских и образовних књига, али је дозвољено објављивање књижевних дела. Због сумњи царске власт да објављивање књига на малоруском језику доводи до јачања сепаратистичких, пропольских и антицарских расположења многи Малоруси прогнани су у северне губерније. Дејство Валујевског циркулара потврђено је и проширено ступањем на снагу „Емског указа“ 1876, који је издао цар Александар II, којим је објављивање дела на малоруском језику практично у потпуности забрањено. Све ово доводи до поновног прекида сарадње између руских и аустро-угарских Малоруса, уместо до њиховог јачања, и замирања идеје да се центар украјинофилског дејства из Кијева пренесе у Лавов. Тако су аустријски Малоруси народњаци своју књижевну делатност обављали готово без икакве стране помоћи. У Галицији су основана два-три малоруска књижевна друштва, од којих су најзначајнија друштво Шевченка и друштво *Просвета* и његов орган *Правда*.

Крајем 1860-их руски Малоруси поново су обновили своје односе с аустријским Малорусима, окупивши се око *Просвете* и *Правде*. Своје радове у *Правди* објављивали су искључиво руски Малоруси, док су аустријски Малоруси објавили превод јеванђеља и псалтира на малоруском језику (који раније нису могли бити објављени због Валујевског циркулара и Емског указа), списа Ивана Нечуја-Левицког (1838-1918) и неколико изузетно добрих чланака П. Куљиша.

У то доба у Галицији су већ постојале три књижевне партије: москофилска, украјинофилска и рутенска. О тим партијама и о њиховом штетном утицају на књижевност и развој правилних друштвених односа у *Правди* је 1873. и 1874. објављен низ чланака Михајла Драгоманова (1841-1895) под насловом *Руска, великоруска, украјинска и галичка књижевност*. Е. И. Борисов наводи да су објављивање ових чланака, археолошки скуп у Кијеву и оснивање –г географског друштва имали пресудан значај за књижевни правац у Галицији. Од 1873. до 1876. у Русији је објављен значајан број малоруских књига, као и историјски и етнографски материјал од изузетног значаја, којима су немачки, француски и енглески научници доделили одликовања и новчане награде и позитивно су их оценили.

У Лавову 1875. почиње излазити часопис *Друг*, око кога се, међу првима, окупља лавовска универзитетска омладина, у коме су објављивани одломци и црте из сељачког живота аустријских Малоруса и „преводи најбољих руских писаца (Чернишевског, Иванова, Шчедрина).“ (Е. И. Борисов 1878:120) Часопис је слао јасну поруку московској и галичким партијама и народњацима да није могуће остварити никакав напредак док не почну писати народним језиком о питањима корисним и потребним народу и уколико не почну да одговарају на дневна и актуелна народна питања. Међутим, крајем 1876. ухапшени су сарадници *Друга*, три Руса и један Галичанин, под оптужбом да су водили социјалистичку пропаганду у народу. Ово је био почетак нечувених, детаљних кућних претреса, како станова појединих људи, тако и читавих друштава, што је довело до забране штампања *Друга* и хапшења његова три главна сарадника. Хапшења и кућни претреси проширени су и на многе друге градове и села, на Беч, Лавов, Краков. Крајем јануара 1878. у Лавову се одиграо и други социјалистички процес.

После забране *Друга* у Галицији готово годину дана није постојао ниједан лист у ком би образовани и необразовани аустријски Малоруси могли да се информишу о актуелним животним питањима. Часопис *Громадски друг* почео је да излази у Лавову априла 1878. године под уредништвом М. Павлика, једног од главних сарадника забрањеног *Друга*. У *Громадском другу* објављен је чланак *Словенски рат с Турцима I. Херцеговачки устанак*, као и веома добре црте из

народног живота И. Франка (1856–1916) и Михајла Павлика (1853–1915). Посебно су добри одломци И. Франка, који је већ издао две свеске својих приповедака под насловом *Борислав* у којима је осликан раднички живот. У часопису постоји и *Хроника* у којој се читаоци упознају са свим важнијим књигама и часописима, који излазе на малоруском, руском, пољском, српском и другим словенским језицима, и прати актуелне догађаје у Аустрији, Украјини и другим словенским земљама, у оквиру које је објављен, између осталог, подужи чланак о Србији и Милићевићевој књизи *Кнежевина Србија*. Е. И. Борисов наводи да је ово први пут да се у галичким журналима штампају опширни чланци о Србији и Јужним Словенима уопште. Чак и када је словенско-турски рат био у највећем жеку (1875–1878) малоруски журнало о томе нису ништа говорили, „препирали су се о календарима и фонетици, а словенску војну прелазили су ћутећи.“ (Е. И. Борисов 1878: 122)

Захваљујући наведеном чланку српски читаоци могли су да сазнају новине о животу Украјинаца, условима њиховог друштвеног и економског живота и, што је за нас најзначајније, о првим наговештајима књижевног покрета у Западној Украјини, пре свега Галицији, која је у овом периоду била у саставу Аустроугарске.

ПОБРАТИМСТВО 1881. године

МИХАЈЛО ДРАГОМАНОВ (1841–1895)

ЧЛАНАК МАЛОРУСКА КЊИЖЕВНОСТ и ПРИКАЗ НОВИ УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ ПРО ГРОМАДСЬКІ СПРАВИ (1764–1880)

У београдском журналу *Побратимство* 1881. објављен је чланак Михајла Драгоманова *Малоруска књижевност* (у преводу с француског), који упознаје читаоце с украјинским народом, територијама које он насељава, популацијом коју броји, са самим језиком, традицијом, обичајима и веровањима украјинског народа, најзначајнијим делима украјинских писаца која су преведена на руски језик, како би их руски читалац, уопште, прочитао. За нас је од изузетног значаја део у коме нас М. Драгоманов упознаје са самом украјинском књижевношћу и њеним најзначајнијим представницима и писцима и њиховим делима, објављеним до 1881.

Михајло Петрович Драгоманов (1841–1895) био је украјински публициста, историчар, философ, економиста, књижевни критичар, фолклориста, друштвени делатник, представник познате породице украјинских културних и друштвених делатника Драгоманових. Велики значај имала је разрада концепције народности књижевности М. Драгоманова. Он инсистира на историчности ове категорије, која, стално се развијајући, обнављајући садржај и облик, изражава велику осетљивост на друштвене и естетске потребе народа. Подржавајући у стваралаштву украјинских писаца управо народно, М. Драгоманов води одлучујућу борбу против псеудонародности, провинцијалности и ограничености књижевности. М. Драгоманов се међу првима у украјинској књижевној критици окреће анализи романтизма као правцу у уметности, који је одиграо позитивну улогу у стварању националне књижевности, изазвавши заинтересованост за усмено народно стваралаштво, етнографију, митологију Украјинаца. Управо ово је припремило предуслове за реализам, који доминира у украјинској књижевности у другој половини XIX века. Интересантна је сама концепција реализма у естетици М. Драгоманова, чије је језгро захтевање нетендециозног, објективног осликавања живота. Потцењивање предности реалистичног начина осликавања стварности довела је до тога да су поједини украјински писци осликавали апстрактне схеме, уместо живих људи, одушевљавали су се дидактизмом, истовремено док уметничко стваралаштво тражи да се „на сцену изводе стварни, а не измишљени ликови и становишта“. Достигнућа реализма у украјинској књижевности научник повезује са стваралаштвом Т. Шевченка, М. Вовчока, П. Мирног, И. Нечуја-Левицког и делимично Ј. Феђковича. Бавећи се компаративном књижевношћу, М. Драгоманов пропагира значај општељудских естетских вредности у развоју културе украјинског народа.⁴⁴

Преводилац, чији иницијал Б. нисмо успели да дешифрујемо, започиње овај чланак следећим уводом „1868. године Стојан Новаковић писао редакцији једних малоруских новина: „Ми Срби смо по природи пријатељи Малоруса. Кад читамо и преводимо приповетке из малоруског живота, нама се чини, да су те

---

⁴⁴ В. у *Історія української літератури XIX століття (70-90-ті роки)*, Київ 2002: Михайло Драгоманов у полеміці про українську літературно-національну справу 70-90-х років: 52-73

приповетке из нашег рођеног сеоског и народног живота; у свакој ситници нашег народног и сеоског живота ми чисто видимо сличну ситницу нашег рођеног живота, и за то се ми волимо упознати са свим, што се зове малоруско”. (Б. 1881: 568) С. Новаковић је ово писао у време када је издавао *Вилу*, у којој су објављени преводи приповедака Ј. Феђковича *Убојица* и *Несрећна љубав*, песама Т. Шевченка *Завет*, *Рубац* и поеме *Неофити*, приповедака М. Вовчока *Максим Гримач*, *Кириција* и *Парасја*, уз које је упознавао читаоце са украјинском књижевношћу, о чему смо раније писали. Али, шта се догодило у међувремену, од 1868–1881? Преводац наводи да су Срби прилично индиферентни према малоруској књижевности, иако њена садржина потпуно заслужује пажњу српских читалаца, као што и сам малоруски народ треба да изазове симпатије српског народа. У намери да малоруска књижевност постане што присутнија у српској култури, преводац доноси расправу бившег професора М. Драгоманова, коју је предао париском књижевном конгресу, који је дискутовао о положају књижевника у разним земљама и о мерама, које би требало предузети да се тај положај поправи. Такође, српски читаоци ће се упознати са развојем и садашњим стањем украјинске књижевности и односом руске власти према малоруском народу, који угњетава и прогања у Сибир и Европу.

М. Драгоманов говори о једној важној грани словенске књижевност – о украјинској, рутенској или малоруској књижевности, коју гони влада једне од највећих светских држава. То гоњење огледа се у наредби начелника Главне управе за штампарске ствари Григорјева, професора универзитета, од 18/30. маја 1876, којом се забрањује уношење на територију Русије књига и брошура, издатих на малоруском језику; штампање и издавање у Русији оригиналних дела и превода на малоруском језику, изузев историјских докумената и споменика и дела лепе књижевности, која је претходно одобрила цензура; одржавање позоришних представа и јавних предавања на малоруском језику и штампање музичких текстова на том језику. (Ради се о Емском указу, о ком смо раније писали). Наредба се почела примењивати од августа 1876, забраном превода јеванђења по Матеји, Марку, Луки и Јовану на малоруском језику, објављеним у Бечу, као и «публикације једног *Цветника украинске поезија*, која је већ одавна

пре тог указа изишла, као и преводе велико-руских песника, Љермонтова, Некрасова и других.» (М. Драгоманов 1881: 570)

М. Драгоманов даље наводи да популација Украјинаца броји 17.500.000 становника. Земља Украјинаца једна је од најплоднијих у Источној Европи, а народ је један од најдаровитијих словенских народа. Посматрачи признају украјинском народу, као и језику којим говоре карактеристичну оригиналност. Због те природне оригиналности украјински народ треба признати самосталном народношћу која се убраја у Словене, што је потврдила већина „озбиљних лингвиста“ из свих словенских земаља, међу којима су Франц Миклошич и Пјотр Лавровски. Владимир Даљ, на пример, у свом *Речнику језика великоруског* не помиње малоруске речи, „сматрајући бесумње малоруски језик као просто сељачко наречје језика московског“. (М. Драгоманов 1881: 571) Московски лингвиста Фјодор Буслајев наводи да се „наречје малоруско разликује од великоруског независношћу својих етимолошких облика у деklinацијама и коњугацијама, облика старијих од облика великоруског наречја.“ (М. Драгоманов 1881: 571-572). Немачки песник Фридрих Боденштет, преводилац, између осталог, украјинских народних песама наводи да је „малоруски језик најхармоничнији од свију словенских језика и да има велику музикалну гипкост.“ (М. Драгоманов 1881: 572) Како примећује Лукич, језик украјинског народа најближи је великоруском, али га могу разумети сви Словени. „То је језик хармоничан, грациозан, и у фамилији словенских језика разликује се тиме, што се лако прилагођава музици.“ (М. Драгоманов 1881: 572)

Како би Руси разумели украјинска дела треба их превести на руски. Тако је чувени Иван Тургенев превео популарне приповетке о украјинским обичајима М. Вовчока на руски језик, зато што „публика руска, што зна само званични и књижевни језик руски, који управо потиче из наречја московског, не разуме украинског језика.“ (М. Драгоманов 1881: 572) Малоруси не разумеју званични царски језик, због чега су спутани и угушени њихово васпитање и њихов интелектуални развој, а то је, пре свега, последица забране употребе украјинског језика и књижевности.

М. Драгоманов се осврће и на оригиналну историју украјинског народа, почев од времена Кијевске Руси, од IX до XIII века, периода који историчари

обично приписују руској царевини, иако се период Кијевске Руси везује за козачку Украјину. Византијски и арапски писци на територији данашње Украјине, на обалама Дњепра и Дњестра, на обалама Црног и Азовског мора у IX и X веку пишу о народу који називају Руси, земљорадничком становништву, који су у ово време имали бројне градове, у којима је живела трговачка и војничка класа. Кнез Владимир, који је 988. примио хришћанство, учврстио је династију коју су чинила многобројна јужна племена северно и западно од Кијева, и утврдио је савезничке везе са руским кнежевинама. Власт кнеза ограничавало је веће, или народна скупштина, и савет дружине. Овакво стање одржало се до инвазије Татара 1238–1240. „Кнежевине постајаху мало по мало групе које одговараху трима руским народностима: група Кијево-Галичка обухваташе земљиште народа украинског; група Полоцка пак земљиште Беле Русије; група Рјазан-Владимир, с Новгородом, чија је независност била одређенија од независности осталих вароши, наместила се између народа великоруског или московског, измешаног разним финским племенима.” (М. Драгоманов 1881: 573)

М. Драгоманов даље пише о најезди Златне хорде, чија је највиша власт у рукама канова, који су свуда штитили привилегије кнежева. „Од ово доба се северо-источна Русија почиње звати Велика Русија, а јужни предели добише име Мала Русија.” (М. Драгоманов 1881: 574) Ослабљена у борби против Татара, Мала Русија је све више губила своју територију, да би половином XIV века њену територију, Галицију, освојила Пољска. Остатак Украјинаца пао је под власт Литавско-Белоруских кнежева из династије Гедимана, који су опседали Кијев и узели титулу Великог Војводе од Литве и Русије. Национално јединство Украјине успостављено је у феудалној форми. Крајем XV века територију Мале Русије освојили су Турци. „Тада је читав онај јужни део Литве коначно добио име Украјина.” (Б. 1881: 574) Непрестана борба против Турака одржавала је феудалну организацију земље, а Литва и Мала Русија биле су приморане да се уједине са Пољском, чиме је учвршћен савез аристократије те три земље у Лублину 1569. Центар политичког живота пренет је у Варшаву, а Украјина је све више постајала погранична земља, док најзад није постала земља пољске државе. Руска аристократија прешла је на унију, као и више свештенство, које је

настојало да потчини Кијевску цркву супрематији врховног поглавара Католичке цркве, прихвативши Брестову унију 1595.

Брестова унија, антагонизам између аристократа и масе сељака, који све више постајаше робови, били су повод за читав низ устанака који су обележили историју Украјине од краја XVI до средине XVII века. Дњепарски козаци и Запорошка Сеча покренули су борбу за ослобођење и слободу угњетаваног и поробљеног народа, ослободивши готово читаву земљу од Пољака. Хетман запорошке војске и целе малоруске Украјине, Богдан Хмељницки, са Москвом је 1654. закључио уговор, ставивши Украјину и украјински народ „под протекцију московске државе” (М. Драгоманов 1881: 575), како би заувек осигурао интегритет и самоуправу својој отаџбини. Али, Андрусовим уговором 1667. Украјина је подељена између Пољске и Москве, а Дњепар постаде граница између два дела Украјине, насилно подељене. Јужни део био је потчињен Турској, чиме је Украјина подељена између три државе. „То је најкобнији удар, који се могао нанети јединству, као и независности Украјине.” (М. Драгоманов 1881: 575)

Петар Велики 1765. потчинио је „земљу Хетмана» са леве обале Дњепра царској власти, а царица Катарина II наредила је 1775. да се Запорошка Сеча у потпуности уништи. Некадашњи хетмани козака, старшине, постадоше московски племићи, док је Запорошка Сеча постала Нова Русија. «Петар Велики, Катарина II и син јој, Павле I, нанели су најстрашније и најсмртоносније ударе овој несретној земљи» (М. Драгоманов 1881: 576) Крајем XVII и почетком XVIII века преостали козаци побунише се против оваквог стања ствари и придружише се Семену Палију, вођи устанака против Пољака. Читав XVIII век обележили су устанци сељака, којима су помагали хајдамаци (хајдуци), против пољских спахија и Јевреја, који су побегли у Уман 1768, а хајдамаци и сељаци прогнани су у Сибир, или су препуштени на милост и немилост католицима, који су их зверски мучили и клали. Скоро целу Украјину са десне обале Дњепра заузела је Русија, Галиција је постала део Аустрије 1773, Буковина је још од XVI века у саставу Молдавије, а део Украјине на истоку Карпата још од X века у саставу је Угарске.

Географски положај земље главни је узрок свим политичким несрећама Украјине, која је крајем XIX века подељена између Аустро-Угарске и Русије. Украјински народ чува предања свог народног јединства и тежи својој друштвеној и политичкој независности. Највећи део народа чине сељаци. Образованих људи је веома мало, што украјинској књижевности, коју забрањује руска власт, даје посебан карактер.

М. Драгоманов наводи да је највеће благо украјинске књижевности у усменој народној поезији, која се састоји од предања, песама, прича, пословица, које сељаци памте. Украјинска лирска поезија је према броју дела и разноврсности мотива међу најзначајнијим у Европи. Са украјинским епским и историјским песмама могу се поредити само српска, шпанска и грчка књижевност. „Од дружина па све до најновијих догађаја, као што је револуција мађарске аристократије (1848), револуција аристократије пољске (1863), ослобођење робова у Галицији (1848), ослобођење робова у Русији (1861), – сви главни моменти земаљске историје рефлектују се у украјинској поезији”. (М. Драгоманов 1881: 622) М. Драгоманов наводи цитате немачког песника Фридриха Боденштета о украјинској народној поезији и московског лингвисте Фјодора Буслајева о украјинској епској поезији. Украјинске историјске песме или думе, које датирају од XVI и XVII века, преносе се са колена на колено, певајући о јуначкој борби козака и хетмана против Турака, Татара и Пољака, потврђујући величину фантазије украјинског народа. Алфред Николас Рамбо представио је француској публици неколико украјинских епских историјских песама и прозних приповедака, на основу којих је и сам стекао сазнања о менталитету украјинског народа. Висарион Бјелински у свом раду о *Игоровој песми (Слово о Игоровом походу)* говори да је она настала у Украјини, приближавајући је малоруским козачким песмама.

М. Драгоманов говори о почецима писмености у Кијевској Руси и најстаријим писаним споменицима на народном језику, *Летописима*, који се од XI века почињу писати у Кијеву, а касније и у другим кнежевинама, посебно у Владимиру, Волинији, Галичу, Чернигову. У *Летописима*, посебно *Волинско-Галичком*, верско и догматско приповедање прожето је „разним причама, дијалозима, разговорима, народним причама, пословицама, садржајима епских

песама, па чак и стиховима.” (М. Драгоманов 1881: 625) *Суздаљски, Владимирски, Московски* летописи обележени су верским мистицизмом, док је главно обележје *Кијевског* и *Галичког* летописа стваралачки геније народа.

По мишљењу М. Драгоманова *Несторов летопис* и *Игорова песма* представљају почетак украјинске књижевности и само су посредно утицали на Северну Русију. По степену образовања својих владара, од којих су неки говорили неколико страних језика, укључујући латински и грчки, по библиотечком фонду, честим контактима са странцима, Јужна Русија ни у чему није заостајала за културом западних европских земаља.

У XVI веку градови Лавов, Луцк, Острог и Кијев доживели су утицај хуманизма и ренесансе и реформације. Чланови грађанских задруга знали су латински и грчки, аристократија је потпомагала развој науке, оснивају се црквена братства, при којима настају школе и штампарије. У штампаријама се штампају црквене књиге, међу којима су и преводи Библије на народном језику, а најзначајније је Пересопничко јеванђеље (1556–1561). За школе су штампане словенско-руске граматике и књиге историје, а сами ђаци писали су стихове, играли представе мистерије са комичним сценама, које су почели правих позоришних представа. Књижевност је почела да се развија у свим правцима. Из Европе стиже велики број приповедака, легенди, приповедака у стиховима, које се преводе на народни језик. Брестовска унија (1595) и устанци козака допринели су развоју црквене књижевне полемике, која се бавила и политичким, националним, социјалним и актуелним питањима. Усмена народна поезија у извођењу кобзара и песме о политичким и друштвеним темама певале су о козачким победама. Кијевско братство постало је Кијевска академија, око које су се груписале школе других градова. Први украјински универзитет основан је у Харкову 1804, а други универзитети основани су у Кијеву 1833, у Одеси 1865.

Под утицајем реалистичких, демократских и националних идеја у Украјини је у XIX веку поново обновљена књижевност, која је добила политичка и социјална обележја. Иван Котљаревски, Гогољ отац (Василије Афанасијевич), Петро Гулак-Артемовски, Григориј Квитка-Основјаненко, и други, током прве три деценије XIX века започели су нову украјинску поезију, нову књижевност и ново позориште, на народном малоруском језику, који су

могли разумети и најбројнији представници украјинског језика – обични сељаци. „Украјинска књижевност послужила је као основа великом реформатору руске литературе, Гогољу-сину, који је био Малорус, али је писао московским језиком.” (М. Драгоманов 1881: 629) Микола Цертељев, Михаило Максимович, Иван Срезњевски и други почели су да записују и да објављују усмену народну књижевност, подигавши на виши ниво проучавање украјинског народног језика.

Од 1830. професори Амвросиј Метлински и Микола Костомаров били су главни представници покрета за националну обнову књижевне Украјине и идеја које су заступали харковски професори и научници. Они су истраживали и сакупљали споменике народне књижевности, писали оригиналну поезију, преводили на украјински језик класичну западну поезију, а М. Костомаров је написао и две историјске драме. Теме о којима највише пишу украјински писци и песници су сатире против виших класа, солдата – Москова, чиновника, пастирске песме у којима је опевана наивна љубав сељака, побожност народа, патње сиромаша и радника, успомене на јунаштво старих козака, на изгубљену слободу и на борбу против Турака и Пољака.

Све ове идеје и мотиве најбоље је описао Т. Шевченко (1814–1861), највећи украјински песник, прави син свог народа, рођен као роб спахије, сироче од ране младости, који се за 25.000 рубаља од портрета песника В. Жуковског, кога наслика славни сликар К. Брјулов, откупио из ропства. Своју прву збирку украјинских песама *Кобзар* Т. Шевченко је објавио 1840. Његова најзначајнија дела *Месечарка*, *Топола* описују несрећну љубав девојке, *Катарина* описује „како један руски официр ногама гази љубав једне Украјинке; у *Измећарци* се уздиже самопрегоревање једне мајке која мора да прегори својега сина, но која целог свог живота служи у једној породици, која га је примила; у *Перебендији* нам говори о несрећама које људма доноси осуство братимства; *Хетман Хамалија* нам приповеда борбе Козака против Турака који су Украинце начинили робљем; *Ноћ хетмана Тараса*, *Хајдамаци* приповедају нам борбу сељака са својим пољским угњетачима.“ (М. Драгоманов 1881: 691) Свака песма првих издања *Кобзара* плач је над рушевинама украјинске отаџбине, патње

родољуба и жал за изгубљеним прошлим борбама, позив деспотима и господи да се зближе и уједине са народом.

Т. Шевченко се 1845. преселио у Кијев, где се упознаје са М. Костомаровом и П. Куљишем са којима је основао Кирило-Методијанско Братство, чији је циљ био да се бави образовањем украјинских сељака, њиховим ослобођењем из ропства и уједињењем свих Словена у једну огромну федерацију. Украјински пансловенизам Т. Шевченко је изразио у својој песми *Хус*, посвећеној чешком панслависти Павелу Шафарику. „Да сви Словени постану добра браћа, и синови сунца истине, и јеретици, какав је био велики јеретик од Констанце“ (М. Драгоманов 1881: 692) У својим поемама *Кавказ* и *Сан* Т. Шевченко осуђује владавину руског цара Николаја II и његову политику освајања којом угњетава народе. У низу песама Т. Шевченко је опевао негодовање због племићких привилегија и друштвеног ропства сваке врсте, предсказујући освету Бога и Народа. „У својим *Неофитима* Шевченко пева славу првих хришћана који се мушки одупираху римском деспотизму. Његове песме *Светим царевима* (Давиду, Владимиру итд) дишу либерализмом протестантским; а песма *Марија* је историјски покушај о животу „Богородице деве“, престављен с гледишта човечанског.“ (М. Драгоманов 1881: 692) Због својих идеја Т. Шевченко, М. Костомаров и П. Куљиш ухапшени су и протерани у изгнанство. Највише је пропатио Т. Шевченко, коме је забрањено да пише и слика. После девет година изгнанства Т. Шевченко и М. Костомаров амнестирани су 1857.

Уследила је епоха либерализма 1857–1862, када своја дела објављују украјински песници, а П. Куљиш приређује нова издања народних писаца, између осталог приповетке М. Вовчока, које говоре о жаркој љубави према сељацима, низ монографија М. Костомарова, у којима пише о најинтересантнијим догађајима из украјинске историје XVI – XVII века, које су светлост дана угледале у часопису *Основа*. Сви украјински родољуби сакупљају народне песме и пословице, отварају се бесплатне недељне школе за раднике у Кијеву, Харкову, Полтави, Чернигову. П. Куљиш и Т. Шевченко написали су свако по једну азбуку (1858–1860). На Лавовском универзитету основано је неколико катедри на рутенском језику. Уставом је проглашена званична

једнакост свих народности, па и Рутена. У Галицији се издаје 10 периодичних часописа на рутенском језику, на универзитету постоје четири рутенске катедре, објављена су дела Ј. Феђковича, И. Франка и М. Павлика на рутенском језику. И романописац И. Нечуј-Левицки своју каријеру започео је као писац у Галицији. Руска влада основала је 1843. археолошку комисију у Кијеву, која је од 1861. издала више од 10 свезака докумената о историји украјинских козака од XVI до XVIII века. Етнолошке прилоге, збирке народних песама и прича најпре су издавали обични људи, пословице је објавио Опанас Маркович, народну музику Микола Лисенко, а орнаменте Олга Драгоманова-Косач. У Кијеву је 1877. основано Друштво у Кијеву, један одсек Петроградског географског друштва, које је од 1874–1876. издало три свеске својих издања, које су позитивно оцењене на археолошком конгресу, одржаном у Кијеву 1874.

Емски указ из 1876. спречио је издавање малоруских књига у Русији које су биле сасвим невинне, што овај декрет чини двоструко апсурдним и показује само докле може дотерати деспотизам гоњен националним централизмом. Социјалистичке књиге на украјинском језику не издају се у Русији, већ у Аустрији и Швајцарској, и њихов број је, после указа, из дана у дан све већи. Захваљујући указу, забрањен је и кијевски географски одсек, а његова два члана, М. Драгоманов и Чужбински, прогнани су из Украјине и забрањено им је да станују у престоницама.

Као закључак овог детаљног представљања малоруске, односно, украјинске књижевност, М. Драгоманов наводи: „Књижевници малоруски или морају да ћуте, или морају остављати своју отаџбину и подвргавати се трпљивости страних влада, или морају како год слати своје рукописе за границу у опасности, да не буду изгнани. И сваки који добави или код којег се нађе каква књига на малоруском језику, осим Јеванђеља, такође је у опасности да не буде изгнан.” (М. Драгоманов 1881: 697)

На основу свега изложеног читаоци су могли да схвате стање књижевности, писаца и читалаца у Малој Русији.

На претходни чланак, који је одличан увод у историјски живот украјинског народа, а који би српски читаоци тешко разумели без горе

наведеног текста, надовезује се књига М. Драгоманова *Нові українські пісні про громадські справи (1764-1880)* (преузето из зборника *Громада*⁴⁵, Geneve 1881), чији је приказ дат у часопису *Побратимство*.

Овом књигом обухваћене су песме из периода од 1764–1880, историјског живота украјинског народа, када је он изгубио и последњу гаранцију своје националне самосталности и када је руска влада, пошто је уништила Запорошку Сечу 1764, хтела да у Украјини 1785. уведе „крепосно право”, да слободне козачке земље, па и саме козаке, подели својим поданицима и да свуда уведе чиновништво, бирократију и присилну службу у војсци царске Русије. Сви ови догађаји живо су одјекнули у свести украјинског народа, који је свој бол због њих излио у песми. Неписмени Украјинац, стварајући ове песме, користи само свој ум и успомене на стару козачку слободу. Препуштен самом себи, украјински сељак је знао да сачува у себи своје достојанство, да покаже довољно здраве памети, од које се није могла сакрити ниједна социјална неправда, ниједан догађај било у Русији, било у Аустрији, који је имао значаја за друштвени живот Украјинаца. Идеали украјинског народа били су веома блиски идеалима и тежњама просвећених људи Европе и разлика која постоји међу њима, лежи више у пространству и јасноћи, него у основи, у суштини.

Песме су једна од најупечатљивијих појава народне мисли и народног духа и у потпуности одговарају мишљењу народа. Управо народна мисао реагује на догађаје историјског и друштвеног живота народа, а овом збирком осликани су историја и живот украјинског народа периода 1764–1880. Збирком су обухваћене историјске песме, песме о кметству, песме о поповима, власти, Јеврејима и другим народним експлоататорима, као и песме о друштвеном животу.

У свим песмама представљен је најобјективнији однос према актуелним догађајима и жеља да се они промене. У условима руског деспотизма украјински

---

⁴⁵ *Громада* је био украјински друштвено-политички и научно-књижевни зборник који је у Женеву издавао М. Драгоманов (1878–1879. и 1882, свега 5 бројева). *Громада* је било прво слободно, нецензурирано издање у историји украјинске штампе и имало је улогу представника украјинског националног покрета у Европи. Издања овог зборника нелегално су се превозила у царску Русију и била су позната украјинској интелигенцији. Највећу популарност уживала су у западноукрајинским земљама, посебно у Галицији. У издавању и ширењу зборника, између осталих, учествовали су Федир Вовк, М. Павлик и И. Франко.

народ сећа се некадашњег живота у слободи, борбе против Пољака, иронично поредећи пољски са руским деспотизмом. Вест о уништењу Запорошке Сече 1775, слободне територије у коју су Украјинци бежали од спахијског права, брзо се проширила по целој Украјини, а своју тугу због њеног уништења украјински народ преточио је у више од 70 песама, насталим на територији од Дунава до Дона. За време царице Катарине II земља слободних козака додељивана је спахијама и сваком ко је имао било какав значај у чиновничкој хијерархији. Чак је и познати руски песник А. Державин добио 12.000 јутара земље и 130 душа слободних козака. Украјинци са оваквим стањем нису могли да се помире, надајући се да ће им царица вратити њихову земљу, права и слободе. Услед честих ратова са Турцима, Руској влади била је потребна војска, па је позвала Запорошце, који су на њена обећања отишли у Турску, да се врате, обећавајући им злато, чему Запорошци не верују:

*«Ой, брешеш, брешеш, превражий москалю,
Се ж ти хочеш обманути, –
Як підемо в твою землю
Будеш в солдати брати;» (Побратимство 1881: 845-846)*

Највећи број песама посвећен је кметству и положају Украјинаца као спахијских робова. У српском преводу песме су наведене у прозном препеву, па их овде тако и наводимо. „Боле ме руке од спахијских мука, боле ме обе, зато што не радим за себе” (*Побратимство* 1881: 846) Пошто више нису могли да трпе зверства спахија, сељаци се одмећу у хајдамаке, који су се жестоко светили спахијама. Укидање кметства донело је велику радост Украјинцима и у песмама посвећеним овом догађају исказане су њихове мисли о неопходности слободе свих људи. Али, сељаци су брзо увидели да слобода без земље и хлеба нема никаквог значаја.

Најтужније песме украјински народ певао је одслужењу војног рока у царевој служби. „Волео бих и гору копати, но облачити то (војничко) одело; копајући гору, човек може сести и одморити се, а кад царско одело обучеш, до краја живота нећеш га снимити!” (*Побратимство* 1881: 847)

Много је песама о друштвеном животу које певају о односу сељака према општем поретку и току живота. „Нема правде на свету! Правда је код господе у тамници, а неправда с господом у соби. Правда је код господе на прагу, а неправда за столом. Правду гурају ногама, а неправду поје вином и хране медом. Сад се морам чувати и рођеног брата. У спахије не тражи правде. Ко по правди суди, тога гоне, а ко не суди по правди, тога уважавају.” (*Побратимство* 1881: 847)

М. Драгоманов је поделио све песме према мотивима, који су у њима опевани. Поједине песме наведене су у различитим варијантама.

ЧАС 1885. године

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ПЕСМА ЗАВЕТ

У београдском часопису *Час* 1885. у преводу Окице Глушчевића (Г.) објављен је превод песме *Завет (Јак умру, то поховайте...)* Т. Шевченка.

Окица Глушчевић (1858–1898) био је факултетски образован, са знањем филолошких наука. Руски је говорио као матерњи језик. Говорио је још француски, енглески и немачки. Београдску учитељску школу завршио је 1880, када одлази у Русију и у Петрограду завршава Филолошко-историјски факултет. У доба Глушчевићевих студија у Петрограду (1880–1884) руска студентска омладина била је под јаким утицајем руских социјалиста и њихових идеја, а нарочито Н. Чернишевског, Н. Доброљубова, Д. Писарева. Читала се илегална штампа, а нарочито дело Н. Чернишевског *Шта да се ради*. О. Глушчевић приступа социјалистичком покрету студената. Заједно са њима ради у кружоцима, присуствује читалачким часовима и учествује у демонстрацијама против царског апсолутизма. Другови из кружока поверавају му малу ручну штампарију, како би код њега као странца била најбезбеднија. Кружок је проваљен и откривен 1884. Двојица његових чланова ухапшена су и протерана у Сибир на робију. Извршен је и претрес стана О. Глушчевића, али, на срећу, полиција није ништа пронашла. Како га као странца полиција није могла осудити на робију и прогонство у Сибир, решила је да га протера.

По доласку из Русије О. Глушчевић се посвећује новинарству. Прво је радио у листу *Час*, па када он престаје да излази прелази у *Нови београдски дневник* у коме остаје до 1887. Око овог првог дневног и већег листа у Београду и целој Србији окупила се група социјалиста и политички слободоумних новинара, међу којима је био и Драгутин Илић (о ком ће бити више речи у вези са преводом песама Т. Шевченка *Иван Пидкова* и *Пред освитом*). Свој лист *Поклич* О. Глушчевић покрене 1887. Пошто се *Поклич* угасио, 1889. прелази у лист *Одјек*, орган највеће политичке странке у Србији – Радикалне странке, у ком ради као уредник. Сарађивао је и преводе објављивао у књижевним часописима *Вила*, *Јавор*, *Час*, *Гусле*, *Зора*, *Дело*, *Босанска вила*.

У српској књижевности О. Глушчевић прво се појавио као преводилац. Још као студент у Петрограду појединим листовима у Београду слао је своје преводе. Тадашњој скромној, младој и још недовољно развијеној српској књижевности сваки превод био је добродошао како би се српска читалачка публика и српски књижевници упознали са страном књижевношћу и њеним достигнућима. Сами књижевници радо су примали и прихватили преводе из стране књижевности, проучавајући њене токове и упознајући се са њеним правцима и достигнућима. Глушчевићеве преводе убрајају у боље и стручније, зато што успешно преносе стил и дух страних писаца, њихова схватања и тежње. Његов књижевни рад био је изузетно плодан. Књижевношћу се бавио предано. Захваљујући преводима О. Глушчевића његова генерација упознала је дела Ц. Бајрона (*Дон Жуан*), В. Игора (*Деведесет трећа*, други део), Еркмана-Шатријана (*Ватерло* и *Госпођа Тереза*), руских писаца Всеволода Гаршина (1855–1888), Владимира Корољенка (1853–1921), Л. Толстоја (*Дџтство*, *Отрочество* и *Јуностъ*, *Човечији живот*), И. Тургеева (*Јаков Пасинков*) и, О. Глушчевићу омиљеног, великог руског песника М. Љермонтова. За свој труд и рад добио је признање од својих савременика, писаца Милована Глишића, Јанка Веселиновића и других.

Блиске су и судбине Т. Шевченка и Окице Глушчевића. Као ни Т. Шевченка, ни О. Глушчевића живот није мазио. Када је рођен, његов стриц био је чувени хајдук. Та околност није му дозвољавала нормалан, миран и спокојан раст и развој. Отац и мајка су се при свакој појави Турака склањали у шуму,

носећи у наручју свог јединца. Тако је О. Глушчевић подигнут више у шуми него у кући. Безбројни су примери увреда, понижења и псовки које је О. Глушчевић као чивчијско дете чуо од строгих ага, сејмена, завтија и других турских представника власти. Све то гомилало се као пркос у његовој души, и он је сам себи постављао питање: „Зашто је то тако?“ Зашто једни људи имају све и могу све, а други немају ништа и сасвим су немоћни? Ту моћ и насиље велики турски моћници искаљивали су над рајом, каурима, пекскином милету и кауми, арамијама и хајдучима. О. Глушчевић је тражио правду. Ту црту осећања правде носиће целог живота и уносити је у све своје чланке, говоре и цео живот. Остаће целог живота на страни оних који због неправде страдају, пате и сиротују.⁴⁶

Још као момак у гимназији осетио је гушење личне и народне слободе. Социјалистичке идеје Светозара Марковића, чији је присталица био, откако је почео да ради у *Одјеку*, осећање и схватање правде и правичности и борба против безакоња и неправде, остаће његова преокупација до краја живота. О. Глушчевић се определио да брани, штити и води народ, без обзира којој нацији и којој вери припада, зато што је увидео да насилници свуда угњетавају и свој властити народ.

Својим пореклом и размишљањима Т. Шевченко одговарао је схватањима О. Глушчевића. О. Глушчевић је у најранијем детињству запамтио јаде и невоље, када је мален и нејак, теран и прогањан у родитељском дому у Каменој Гори, са својим родитељима морао да остави своје огњиште, кршну Херцеговину, и да бежи у Србију. Утисци из детињства оставили су дубоки траг у свести Т. Шевченка и имали су огроман утицај на формирање његове личности и на читаво стваралаштво. Још у детињству осетио је шта је кметство, деспотизам земљопоседника, иживљавање јачег над слабијим, глад, сиромаштво и исцрпљујући рад.

Т. Шевченка су из кметства откупили руски сликари за 2.500 рубаља, док О. Глушчевић бежи од феудалца Селмановића, чији је чивчија био, зато што није могао да се откупи. Јунаштво и мучеништво слободољубивог народа

---

⁴⁶ В. у В. Шалипуровић, *Окица Глушчевић. Живот и рад*, Нолит, Београд 1981

постали су главна обележја Шевченкове слике Украјине, његовог националног мита, који је песник стварао већ у раној лирици и у историјским поемама. Шевченкове песме, објављиване само у иностранству, које својим лирским и романтичарским стилем говоре о борби украјинског народа за слободу и ослобођење, националне по песничким облицима, а револуционарне по садржини, биле су узор О. Глушчевићу за националну борбу Срба и његовог родног краја. Његова родна грудa притиснута јармом чекала је ослобођење од турског ропства. О. Глушчевић је сматрао да га на исправан пут могу упутити само интелектуалци и вође, који морају бити национални и револуционарни. О. Глушчевић је до краја свог живота остао национални борац са револуционарним схватањима, те му је узор за ту борбу, поред С. Марковића и његове *Србије на истоку*, био и украјински песник Т. Шевченко. О. Глушчевић постаје „близак“ Т. Шевченку, кога је изузетно поштовао и преводио.

Као потврду свега наведеног, наводимо делове песме *Завет* (као што смо то претходно учинили за превод Владимира Николића) у преводу О. Глушчевића симетричним осмерцем, који се у свом преводу придржава оригинала, у потпуности га подражавајући.

*Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
<...>*

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.*
(Т. Шевченко, *Заповіт // Кобзар*, Київ
2006: 239)

*Кад ја умрем, саран'те ме
Усред гробља, сред могиле
Усред степа широкијех
Украјине моје миле:
<...>*

*Саран'те ме, на устајте
И ланце разбите,
И крвничком зломном крвљу
Слободу полите!*
(Т. Шевченко, *Завет // Час*, Београд
1885: 1)

Поред *Завета*, О. Глушчевић је превео још две Шевченкове песме, објављене у *Гуслама: Сан и Лете дани и ноћи одлећу* (1886).

СТРАЖИЛОВО 1885, 1886, 1887, 1888. и 1892. године

НАЈНОВИЈЕ ИЗ МАЛУРУСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

У новосадском часопису *Стражилово*, чији је уредник био Јован Грчић, 1885. у рубрици *Књижевне новости* објављен је чланак *Најновије из малоруске књижевности* (број 14, 4. април: 446-447). Чланак обавештава читаоце о актуелном стању у украјинској књижевности, која данас „има две три хиљаде дела“ и атмосфери која влада међу украјинским народом после смрти Т. Шевченка (1861), „оца малоруске књижевности“. Књижевни рад украјинских писаца усмерен је ка душевној култури „малоруског народа“, од којих девет десетина чине сељаци, и књижевност код њих тек треба да пробуди народну свест, а кључну улогу треба да одигра народни матерњи језик украјинског народа, који више није исти онај језик одушевљеног Т. Шевченка, зато што има много „великоруских израза“. У књижевним делима насталим последњих година уочљиво је да украјински писци само једном ногом стоје на отаџбинском тлу, док су другом дубоко загазили у руску културу, и не може се говорити о чисто народним делима Украјинаца. У последње време истиче се алманах *Рада*⁴⁷, у коме су светлост дана угледале збирке песама, приповедака, а као надарени лирски песници истичу се „Устенко, Чојченко, Антоненко“, и писац Панас Мирни који у својим делима верно и реално описује слике из живота украјинског села. Главни ликови дела П. Мирног су сељаци, попови, малограђани, које он одлично познаје и у његовим делима сви они говоре на свом матерњем језику, а како би веродостојно дочарао атмосферу украјинског села, јунаци П. Мирног пију „вутку“ и физички се обрачунавају. У алманаху је објављена и једна драма Михајла Старицког „у којој писац описује моралну пропаст малоруске интелигенције, која је још прилично бесвесна.“

У истој рубрици у наредном броју часописа (1885, број 15, 11. априла: 479) уредништво обавештава да су у Кијеву објављене *Црте из украјинске литературе XIX века* Н. И. Петрова. У књизи писац покушава „да одрешу

---

⁴⁷ Алманах *Рада* уређивао је и издавао Михајло Старицки у Кијеву. Објављена су два издања 1883. и 1884. Као најзначајнија дела у алманаху су објављене песме и драма М. Старицког *Не судилось* и роман П. Мирног *Повія*.

Гордијев чвор“ између великоруске и малоруске књижевности и да размотри питање: има ли малоруској књижевности живота?

Исте године (1885, број 29, 18. јула: 923) уредништво обавештава да је Коципињсково дело о песмама руског народа у Подолији, Украјини и Малорусији права бисер збирка народног песништва Малоруса. Њихове песме су углавном лирске, пуне осећања и нежности, и пуне суморног расположења.

Часопис *Стражилово* 1886. (број 3, 16. јануара 1886, година II: 98) у рубрици *Смесице* доноси вест о смрти „руског историчара Костомарова“, који је преминуо 1885. Исте године (број 15, 10. априла 1886, година II: 515) у рубрици *Књижевне новости* часопис обавештава читаоце да је у издању Ф. Дункера у Липском почела излазити Костомаровљева *Руска историја у биографијама*, коју је према другом издању руског зборника на немачки превео Р. Хенкел. *Magazin* саопштава да М. Костомарова у Русији сматрају најдаровитијим историчарем садашњости.

Стражилово 1887. у рубрици *Смесице* (број 7, 12. фебруара: 112) обавештава читаоце да је „даровити и досад једини композитор украјинских песама, Лисенко (реч је о Миколи Лисенку (1842 – 1912), украјинском композитору, пијанисти, диригенту, сакупљачу народних песама, саставио изврстан зборник малоруских песама с уметничко дотераном пратњом за фортепијано.“

За 1888. *Стражилово* доноси изузетно значајне податке. У Прилогу историји српске књижевности у чланку *Први књижевни песници у српскога народа* аутор Димитрије Руварац (1842–1932), српски историчар и публициста, наводи „По данашњем знању наше историје књижевности на овој страни од 1690. први је међу Србима био књижевник песник Рус (Мало Рус) Михајло Козачински, ректор Карловачких (латинских) школа и учитељ реторике, који је 1734. године дошао из Русије за учитеља латинских школа у Карловце, на позив митрополита Вићентија Јовановића. <...> Од Манојла Козачинског имамо сачувану у стиховима сачињену *Трагедију сиреч печалнају повест о смрти последњаго царја сербскога Уроша пјатаго, и о паденији сербскога царства, сачињена и произведена 1733. года в Карловце Сремском*, коју је архимандрит Јован Рајић, ученик Козачинскога, пречистио, исправио и издао 1798. у

Будиму.“ (Д. Руварац 1888: 104-105) „Нема сумње, да Козачински, као професор реторике, осим те трагедије, није још и коју песму или оду спевао. Но од њега до данас не знамо ни за једну другу његову песму или оду, осим поменуте трагедије.“ (Д. Руварац 1888: 106) Д. Руварац наводи да је са доласком Руса Максима Суварова 1724. у Београд, из Русије стигло 400 буквара Теофана Прокоповича, који су касније 1726, 1727. и 1734. прештампани у Римнику, и 100 славенских граматика Мелетија Смотрицког, које су прештампане 1755. у Римнику. То је био почетак увођења славено-руског језика у српске школе, а из њих и у књижевност.

Исте године, у рубрици *Читуља*, *Стражилово* доноси вест о смрти Јакова Федоровича Головацког (1814 – 1888), научника слависте, фолклористе, етнографа, књижевног критичара, историчара, лингвисте, библиографа. „Умро је Јаков Феодоровић Холовацки (Гловацки), галичко-руски књижевник. Поживио је 74 године. Учио је од године 1821. основне школе и гимназију у Лавову и ту се упознао са пољским, немачким и руским језиком и књижевношћу а посредством Јана Православа Кубека и са чешким. Хтео је да позна и остале Словене те је 1834. отишао у Кошице, да слуша философију, коју је после свршио у Пешти, ту је научио и српски. Даље философске и богословске науке свршио је у Лавову (1839). Године 1848. постао је професор галичко-руског језика и руске књижевности на Лавовском свеучилишту. Осим тога је радио у разним одборима на развоју галичко-руског језика; тако је године 1849. позван био од министарства правде, да састави правничко-политичку терминологију за руски језик и онда је изашао речник (у Бечу 1851). Холовацки је у опште много радио на том, да ускрсне галичку т. зв. русинску књижевност те да малоруству навојује право књижевног живота. Но доцније се одао на велико руско наречје, као што су од прилике урадили и Костомаров и Шевченко. Од силних његових дела спомињемо по Виенци ова: Путовање по Русији галичкој и угарској (1833–39), Зборник народних песама у Галицији (1849), Расправа о језику јужно-руском (1849), Нацрт словенског бајословља (1860), Лавовска руска епархија (1861), Зборник галичко-руских речи (1861).“ (*Стражилово* 1888: 104-105)

Ј. Головацки урадио је изузетно много на упознавању Украјинаца са српским песмама. За песме и начин живота српског народа он се заинтересовао

још на почетку 1830-их, када се, после завршене гимназије, уписао на Лавовски универзитет. Заједно са братом Иваном певао је у словенском хору, који је тада постојао у Лавову и живео је са студентима различитих словенских земаља, који су му причали интересантне приче о свом народу. Док је боравио у Пешти, Ј. Головацки се упознао са многим познатим делатницима словенске културе, са Словаком Јаном Коларом, с адвокатом и издавачем Матице Српске, Павловићем, са српским студентима. Сви они били су учесници покрета словенског препорода и имали су велики утицај на формирање погледа на свет и на књижевну делатност украјинског научника. Са преводима српских песама Ј. Головацки почиње 1835-1836. Два превода *Три туги* и *Смрт милох* била су објављена у алманаху *Русалка Дністровая*. Преводи су скоро буквални. За народне песме то није мана, пошто је већина лирских и обредних поетских дела словенских народа веома слична. Збирка *Вінок русинам на обжинки* Ј. Головацки је издао у Бечу 1846. У њему су се нашле 23 српске песме у преводу Ј. Головацког и Маркијана Шашкевича, преузетих из алманаха *Русалка Дністровая*. Тематика ових превода је разноврсна: то су претежно лирске песме о љубави, растанку, девојачкој лепоти, људском раду. Неке су прожете хумором и осуђују људске мане.⁴⁸

Заслуге Ј. Головацког за популаризацију српске песме у Украјини нису се ограничавале самим преводима и препевима. Он је написао и прву студију у Украјини о српским песмама. У њој се указује на сличности и разлике украјинских и српских песама, наведени су разлози који су потакли Ј. Головацког да се прихвати превода, и откривени су принципи којима се он руководио. Својим преводима и оригиналним делима М. Шашкевич и Ј. Головацки обогаћивали су и штампаном речју приближавали су живи народни језик књижевном. Они су утрли прве стазе српској народној песми до украјинских читалаца.

За 1892. *Стражилово* доноси текст *Мазепин гроб* о гробу Ивана Мазепе (1639–1709), украјинског војсковође, политичког и државног активисте, хетмана Запорошке војске. „У Галацу су последњих дана открили гроб славнога козачкога хетмана Мазепе. Као што је познато, побегао је Мазепа после битке

---

⁴⁸ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Київ 2005: Нова література в Західній Україні: 355-393

код Полтаве са шведским краљем Карлом XII у Варницу, где је и умро. Лешину су му однели у Галац, где сад случајно открише његов гроб у саборној цркви. На мраморној плочи, која је по среди расцепљена, има на грчком језику кратак животопис славног вође козачкога. Скаска прича, да су Јована Стефановића, прозвана Мазепу, затекли у поверљиву разговору са женом некога кавалира, па га онда везали за бесна коња, који га однесе у земљу Козака а ови га спасу и године 1687. изаберу за свога хетмана. Умро је године 1709. по што се сам отровао. Лорд Бајрон и сликар Хорас Верне дигли су му споменик у својим делима.“ (*Стражилово* 1892: 32)

Захваљујући наведеним чланцима у часопису *Стражилово* (1885, 1886, 1887, 1888. и 1892) српски читаоци могли су да сазнају о најновијим дешавањима у тада актуелној украјинској књижевности, која је наставила свој пут и развој после смрти Т. Шевченка. Читаоцима је представљено стваралаштво прозаисте реалисте П. Мирног, обавештени су о смрти М. Костомарова, о зборнику малоруских песама који је приредио чувени украјински композитор М. Лисенко, о првом руском књижевнику међу Србима – Михајлу (Емануилу) Козачинском, са чијим доласком у Сремске Карловце 1734. почиње развој српског драмског стваралаштва под утицајем његове драме *Трагедија сиреч печалнаја повест о смрти последњаго царја сербскога Уроша пјатаго, и о паденији сербскога царства, сачињена и произведена 1733. года в Карловце Сремском*, о 400 буквара Т. Прокоповича, пристиглих у Карловце 1724. и 100 граматика М. Смотрицког, о смрти Ј. Головацког и о гробу И. Мазепе, хетмана Запорошке војске.

ГУСЛЕ 1886. године

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ПЕСМЕ САН И ЛЕТЕ ДАНИ И НОЋИ ОДЛЕЋУ

У часопису *Гусле* 1886. објављена је поезија Т. Шевченка: поема *Сан* у преводу О. Глушчевића (под псеудонимом Белезис) и песма *Лете дани и ноћи одлећу* (под псеудонимом Лара).

Поема *Сан* (*Сон*) написана је 8. јула 1844. у Санкт-Петербургу и ушла је у збирку *Три літа*. Период Шевченковог стваралаштва 1843–1847. (до хапшења)

повезан је са два путовања у Украјину. Према наслову збирке *Три лета (Три літа)*, која садржи поезију 1843–1845, ове године живота и песниковог стваралаштва називају се периодом «три лета». Овде спадају и дела написана 1846–1847. Прво Шевченково путовање у Украјину трајало је скоро осам месеци. Напустивши Петербург у мају 1843. песник је обишао десетак градова и села Украјине (родну Кириlivку, Кијев, Полтаву, Хортицу, Чигирин). Разговарао је са сељацима, упознао се са многобројним представницима украјинске интелигенције и образованим земљопоседницима. Песник је у Украјини сопственим очима видео самовољу кметства, земљопоседника и чиновника, бедан живот сељака, које је власт лишила образовања, искорењујући свако сећање на хетманшчину, омаловажавала је језик и песму, развила комплекс ниже вредности. Вративши се у Петербург крајем фебруара 1844, под утисцима са путовања Т. Шевченко пише низ дела (посебно «комедију» *Сан*) која су представљала прекретницу за развој украјинске књижевности. Од тада његово стваралаштво добија отворено антисамодржавно, антикметовско и национално-ослободилачко усмерење.

Поема *Сан*, лирски памфлет, прво дело политичке сатире и у Шевченковом стваралаштву и у новој украјинској књижевности, представља сатиру која је усмерена против социјалног и националног уњетавања украјинског народа, против темеља тадашњег друштвено-политичког уређења – аутократије, кметства, цркве, против ропске покорности маса и националне издаје елите украјинског друштва, која је отишла у службу царске власти. Поема *Сан* постала је нова појава не само у књижевности Украјине, већ читавог царства. У њој се први пут у историји сатире аутократија разоткрива са становишта кметова, који политички постају самосвесни. Први пут у украјинској књижевности Т. Шевченко у поеми *Сан* ствара генерализовану уметничку панораму друштвено-политичког живота Руског царства са његовим суштинским појавама. То је, пре свега, кметство (слика украјинског села), регрути и војници, политички терор (слика сибирског затвора). То су цар и његове присталице (сцена у царској палати). То је колонијално угњетавање Украјине, уништавање козачких пукова – цвета народа, који раде на изградњи канала. То је слика Петербурга као сатанског града, саграђеног на костима

хиљада људи, посебно козака, мочваре у пакленој магли, града који је манифестација злочина цара у плашту, сашивен „чврстим жилама” ових мученика.

Поема је написана у првом лицу као прича, што омогућава аутору да искаже сопствени однос према догађајима које описује. Уметнички доживљај сна, који Т. Шевченко одабира, помаже и да се развије идејни и тематски садржај поеме, и карактеристике жанра, зато што живот, описан у делу, заиста подсећа на сан, који је супротстављен самој стварности. Лик наратора у поеми сличан је аутору и исказује његове мисли и његов однос према догађајима описаним у делу. Наратор као да лети у сну над бескрајним простором Украјине и Русије, где види страшне слике живота народа, иживљавање земљопоседника, чиновника, цара. Ове слике као да су само производ маште (овакве снове имају само јуродиви и пијанице). Као лик за себе приповедач директно учествује у свим догађајима о којима приповеда.

Т. Шевченко је поему написао четворостопним јамбом, прелазећи и на свој чувени коломијковиј стих и на симетрични осмерац, док је О. Глушчевић преводи дванаестерцем, прелазећи на симетрични осмерац и четворостопни јамб.

Композиционо, поема није подељена на делове, али се могу издвојити увод и три дела. У уводу видимо размишљања приповедача о друштвеним околностима који доводе до неслоге и моралне дегенерације. Увод је сатиричан. У првом делу приповедач се опрашта од *удовице тужне* Украјине, која је на почетку представљена као рај на земљи, обавијен велом лепоте, а затим као пакао у коме владају суровост и деспотизам:

*Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, бо нічим обуть
Княжат недорослих; а он розпинають
Вдову за подушине, а сина кують,*

*Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію! в військо оддають!
Бо його, бач, трохи! а онде під тином
Опухла дитина, голоднеє мре,
А мати пшеницю на панцині жне.*

(Т. Шевченко, *Сон // Кобзар*, Київ 2006: 171-172)

*Узимљу богаљу рити, дроњак, име
Па тек деру кожу, јер немају чиме
Да одену господичиће мале;
А тамо за данак удовицу пале
И у ланце тешике окувају сина,
Јединого сина у оца једина,
Па ту тужну наду у војску одвлаче...
А она се пати и вечито плаче
И одрасна, снажна од зле глади мре,
А мајка му жито код госпде жње!*

(Т. Шевченко, *Сан // Гусле*, Београд 1886: 6)

Главно средство које аутор користи како би открио постојећу стварност је контраст.

У другом делу поеме лирски јунак одлази у Сибир како би се сакрио од зла које влада на земљи, али види нову слику несреће – живот осуђеника. Међу њима су и злочинци, и борци за слободу, и политички изгнаници. Овде аутор представља *цара слободе*. Ово је групна слика, лишена конкретних обележја. *Цар слободе* персонификација је служења народу, вери и јунаштву. Приповедач, стапајући се у једно са аутором поеме инсистира на томе да су традиције декабриста живе у друштву.

*Онде злодій штемпований
Кайдани волочить;
Он розбойник катований
Зубами скрегоче,
Недобитка товариша
Зарізати хоче!
А меж ними, запеклими,
В кайдани убраний
Цар всесвітній! цар волі, цар,
Штепом увінчаний!
В муці, в каторзі не просить,
Не плаче, не стогне!
Раз добром нагріте серце
Вік не прохолоне!
(Т. Шевченко, *Сон // Кобзар*, Київ 2006:
174-175)*

*Гле, злочинац жигосани
Тешке ланце вуче,
Гле, разбојник оковани
Зубом о зуб туче –
Хоће свога првог друга
Зверски да удави;
А међ' њима, печенима,
Са круном на глави
Цар свемоћни, цар слободе,
У ланцима љутим,
У мукама силе злобне
И јадима крутим, –
Нити плаче, нити моли,
Нит' издаје јаук холи...
(Т. Шевченко, *Сан // Гусле*, Београд
1886: 19)*

У трећем делу слику затвора замењује слика царске престонице. Аутор овде мења и стил нарације и особине јунака наратора, који постаје прост сељак, који се прв пут затекао у престоници. Промена лика наратора је начин сатиричног представљања како би говорио погрдним језиком и иронично приповедао. Карактеристични детаљ Петербурга је лик земљака са сјајном дугмади – *пуцама*, који је персонификација корупције чиновника. И поново користи контраст као средство за приказивање живота владајуће класе (цара и госпoде) и простог народа, чиме појачава сатиричну слику владајуће елите.

*«Та де ж вона, тая цяця?»
«Бон видишь – палаты».*

*„А где ј' она, лутка царска?”
– Ви'и палата света!”...*

*Штовхаюсь я; аж землячок,
Спасибі, признався,
З цинковими гудзиками:
«Де ты здесь узяся?»
«З України». – «Так як же ты
Й говоришь не вмиєш
По-здешему?» – «Ба ні, – кажу, –
Говорить умію.
Та не хочу». – «Экой чудака!
Я вси входы знаю,
Я тут служу; коли хочеш,
В дворец попитаюсь
Весты тебе. Только, знаєш,
Мы, брат, просвищенны, –
Не поскупись полтинкою...»
Цур тобі, мерзенний
Каламарю...
(Т. Шевченко, Сон // Кобзар, Київ
2006:176)*

*Тако стојим, док тек земљак
Срећом ми се јави
(На њему су сјајна пуца!):
„Враг те дон'о прави!”
– Сам сам дош'о. – „А ти не знаш
Ни зборит к'о овде?”
– Немој рећи, знам ја зборит'
Ама, нећу, нећу.
– „Е смешан си, настран прави?
Ја све овде знадем;
Овде служим; ако хошећ –
Да с' у двор прокрадем.
Само ми смо просвећени –
Рубље не поштеди.”
– Ид', одлази гадни скоте,
Издајниче бледи!”
(Т. Шевченко, Сан // Гусле, Београд
1886: 21)*

Страшна сатира Т. Шевченка највећу кулминацију и експресивност достиже у представљању цара и царице, дворјана и свих владајућих кругова. Испред царске палате и у самој царској палати одиграва се права комедија. Представљајући ликове аутократске елите аутор користи сатиричну гротеску, а ликови цара и царице представљени су као хиперболичне карикатуре: песник царицу пореди са *окорелим опанком*, а цара са медведом. Претварање цара у јадно маче изазива ироничан смех како наратора, тако и самог Т. Шевченка. Обраћајући се читаоцима, аутор се извињава што је устима наратора испричао свој сан.

*Отаке-то
Приснилося диво.
Чудне якесь!.. таке тільки
Сниться юродивим
Та п'яницям. Не здивуйте,
Брати любі, милі,
Що не своє розказав вам,
А те, що приснилось.
(Т. Шевченко, Сон // Кобзар, Київ
2006:184)*

*Ето, браћо, уснио сам
Тако чудо дивно,
Што га усни тек наказа
Ил' пијани силно!
Не замерте, браћо мила,
Што вам причам приче
Само о сну, а не оном,
Што се мене тиче...
(Т. Шевченко, Сан // Гусле, Београд
1886: 27)*

О. Глушчевић је у свом преводу верно пренео идеје и атмосферу Шевченковог оригинала. Поему *Сан* превео је и проф. М. Сибиновић⁴⁹ о чему ће бити више речи у III периоду.

Песма *Лете дани и ноћи одлећу* (*Минають дні, минають ночі*) написана је 21. децембра 1845. у Вјуници и ушла је у збирку *Три літа*. Боравећи у Украјини, Т. Шевченко у родној земљи види тужне слике друштвене неправде и деспотизма господара. Песниково срце је сломљено. Како да живи, шта да ради како би најбоље помогао свом народу да постане слободан? Своја размишљања о смислу људског живота песник је преточио у стихове ове песме. У песми одзвања мотив осуде људи који се задовољавају својим потчињеним положајем у царској Русији, безличних људи који безбрижно живе и ничему не теже. Песник је уверен да човек не сме да буде пасиван, већ мора да се бори за своју будућност. Равнодушност је, по мишљењу Т. Шевченка најстрашније што се може десити:

*Страшно впасти у кайдани,
Умират' в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі,
(Т. Шевченко, Минають дні, минають
ночі // Кобзар, Київ 2006:238)*

*Ох, тешико је носит' ланце,
И у ропству мрети,
Ал' је горе – само спават'
Не оставит трага,
(Т. Шевченко, Лете дани и ноћи
одлећу // Гусле, Београд 1886: 17)*

Песма је изузетан пример патриотске поезије у којој је јасно дефинисано становиште песника борца који подстиче читаоце на акцију за добробит свог народа и своје земље. Обраћајући се судбини – срећи, песник од ње тражи богатство:

*А дай жити, серцем жити
І людей любити,
(Т. Шевченко, Минають дні, минають
ночі // Кобзар, Кобзар, Київ 2006:238)*

*Дај нек живи, срцем живи
И теби се диви,
(Т. Шевченко, Лете дани и ноћи
одлећу // Гусле, Београд 1886: 17)*

Песник сматра да човек не сме да буде равнодушан, зато што је равнодушност гора од несреће. Равнодушност има различита лица, не знамо

---

⁴⁹ *Књижевне новине* 1994: 6; *У инат ветровима. Антологија украјинске поезије. XVI-XX век* 2002: 133 и *Кобзар* 2006: 57-64

како нам се може јавити, а за несрећу се човек морално спрема и припрема за борбу са њом:

Доле, де ти! Доле, де ти?

Нема ніякої,

Коли доброї жаль, боже,

То дай злої, злої!

(Т. Шевченко, *Минають дні, минають
ночі* // *Кобзар*, Київ 2006: 238)

Где си, срећо, где си, бона?

Ах, никакве нема!

О, кад, Боже, добре недаш,

Нек бар зла не дрема!

(Т. Шевченко, *Лете дани и ноћи
одлећу* // *Гусле*, Београд 1886: 17)

Кроз свој живот и стваралаштво и Т. Шевченко и О. Глушчевић борили су се за бољу судбину народа, за то да му укажу пут у будућност, да му помогну да поверује у своју снагу, да запале искру наде, искру слободе, правде, среће. Зато О. Глушчевић и овог пута у свом преводу верно преноси размишљања Т. Шевченка и изговара их као своја лична.

Песма је написана четворостопним јамбом унакрсном римом. Превод у потпуности подражава и ритам и форму оригинала.

Поред О. Глушчевића песму *Минають дні, минають ночі* превели су још и Десанка Максимовић⁵⁰ и проф. М. Сибиновић⁵¹.

ЈАВОР 1887. године

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ПЕСМА РОДИЛА ЈЕ МЕНЕ МАТИ

У часопису *Јавор* 1887. (број 39 од 27. IX 1887: 612-613) објављена је песма Т. Шевченка *Родила је мене мати...*, у преводу Жарка Радонића (иницијали Ж.) с малоруског језика. Песма *Породила мене мати* објављена је у *Малій книжці*, са песмама из 1848. Написана је крајем септембра – децембра 1848. у Косаралу, за време зимовања Араљске описне експедиције. Песма је монолог богате девојке, којој због социјалне неједнакости родитељи не дозвољавају да буде са вољеним. Блиска по садржају песми Т. Шевченка је народна песма *Ой мати, мати, серце не вважає...* (*Ой мати, мати, серце не вважає; / Кого раз любить, з тим помирає. / Лучче ж умерти, ніж з немилим жити, / Сохнути з печалі, щодня сльози лити. / Бідність, багатство єсть то*

⁵⁰ *Kobzar* 1969 и 1980: 25 и *Кобзар* 2006:79

⁵¹ *У инат ветровима. Антологија украјинске поезије. XVI-XX век: 2002: 141*

Божя воля, / А з немилим жити – нещасная доля. / О, хіба ж я, мати, не твоя дитина, / Коли моя мука тобі буде мила?)

У песми *Породила мене мати* постоје поређења карактеристична за фолклор и украјинску народну поезију. Код Т. Шевченка ово поређење преноси слику усамљености, коју преводилац у потпуности дочарава:

*Як билина при долині,
В одинокій самотині
Старіюся я.*

(Извор са интернета⁵²)

К'о усамљен цвет у гори

Сама седим ја самцита

Седелица ја;

(Т. Шевченко, *Родила је мене мати* //

Јавор, Н. Сад 1887: 612)

Како би описао изглед девојке, Т. Шевченко користи традиционалне епитете из народне поезије, што преводилац подражава:

*І виросла я на диво:
Кароока, чорнобрива,
Білолиця.*

І порастох ја за чудо;

Смеђоока, црновеђа,

Белолика ја.

(Т. Шевченко, *Родила је мене мати* //

Јавор, Н. Сад 1887: 612)

Како би дочарао богатство породице девојке, Т. Шевченко користи кључне лексеме *шовк*, *золото*, *оксамит*. Исто то чини и преводилац: *свила*, *злато*, *кадифа*:

*Породила мене мати
У високих у палатах,
Шовком повила.
У золоті, в оксамиті,*

Родила је мене мати

На високи, на чардаци, -

Свилком повила;

И у злато, и кадифу

(Т. Шевченко, *Родила је мене мати* //

Јавор, Н. Сад 1887: 612)

Песма се завршава обраћањем девојке мајци у коме видимо мржњу и, истовремено, осећање горчине и кајања зато што је рођена мајка за њу постала мрска:

*А матір стару...
Прости мене, моя мати!*

Мајка ми стари...

Прости мени, моја мати!

---

⁵² Песма *Породила мене мати* Тараса Шевченка – извор са интернета: http://poetyka.uazone.net/kobzar/porodyla_mene_maty.html>01.06.2017.

*Буду тебе проклинати,
Поки не умру.*

*Што ћу тебе проклињати
Док сам жива ја...*
(Т. Шевченко, *Родила је мене мати* //
Јавор, Н. Сад 1887: 613)

Стварању таквог ефекта доприноси епитет *стара мати*, карактеристичан за народне песме, који песник користи у песми. Иако у српском фолклору постоји идентичан епитет *стара мајка*, преводилац га не користи, па можемо протумачити да је његова замисао била да покаже двоструку трагедију девојке, која не пати само зато што су је раставили са вољеним, већ и зато што осећа непоштовање према сопственој мајци. Преводилац је у преводу верно пренео атмосферу и идеју Шевченкове песме, придржавајући се и ритма и форме оригинала.

БОСАНСКА ВИЛА 1890. године

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814 – 1861)

ПОЕМА ИВАН ПИДКОВА

У сарајевском часопису *Босанска вила* 1890. (број 7 од 15.04.1890: 97-98) објављена је поема Т. Шевченка *Иван Пидкова* у преводу Драгутина Илијћа. Песма *Иван Пидкова* написана је 1839. у Санкт Петербургу. Иван Пидкова (?–1578), пореклом Молдављанин, до 1577. био је запорошки козак, а од 1577–1578. молдавски газда. Водио је борбу против Отоманског царства. После повлачења 1578. из Молдавије у Украјину, по одлуци пољског сејма и по наређењу пољског краља Стефана Баторија (који је хтео да се додвори турском султану) осуђен је у Лавову на смрт. Према подацима Д. Бантиша-Каменског и народних песама, сахрањен је у Каневу.

Драгутин Ј. Илић (некада Илијћ) (1858–1926) (син песника Јове Илића, старији брат Војислава Илића), почео је да пише још као гимназијалац, сарађујући у *Јавору*, док је као студент, за време студија права, сарађивао у часопису *Отаџбина*. Поред поезије, интересовао се још у младости и за драму. Свој живот Д. Илић је веома бурно провео. Због опозиционарских ставова морао је 1888. да напусти Србију и да бежи у Румунију. После је прешао у Загреб, где је радио у уредништву листа *Србобран*. После годину дана, јануара 1889. вратио се у Србију. Учествовао је у бројним манифестацијама тадашњег друштвеног

живота. По други пут емигрира и одлази у Сремске Карловце, где се задржао до априла 1893. године. И касније је путовао, нарочито у периоду од 1895. до 1900. Највише се задржао поново у Сремским Карловцима, сарађујући у *Бранковом колу*, а такође у *Босанској вили*, *Зори*, *Нади*, *Летопису Матице српске*. Из Сремских Карловаца одлази у Нови Сад, где уређује *Заставу*. После задржавања у Загребу, 1898. одлази у Црну Гору, да би се 1900. поново нашао у Србији. Већ 1901. прелази у Букурешт, где покреће лист *Православни Исток*, који се штампа на руском и француском језику. Лист је био намењен руској публици и имао је задатак да је обавештава о успесима и пропустима руске политике на Балкану. После забране тог листа враћа се у Србију, добија службу и још више се посвећује књижевном раду. За време Првог светског рата, новембра 1914. одлази у Русију да би водио пропаганду о борби Србије. У Одеси учествује у раду на прикупљању југословенских добровољаца за Добруцу. Поред песама, приповедака, путописа и критика написао је тринаест драмских дела.⁵³

Д. Илић опробао се као први преводилац Шевченкове историјске поеме *Иван Пидкова*. Поему ће касније превести и Десанка Максимовић⁵⁴.

Поема описује дедина сећања на јуначку прошлост родног краја, када су се козаци, предвођени атаманом Иваном Пидковом, борили против турског освајача. Песник велича храброст и јунаштво козака и атамана, њихову јаку вољу, братско пријатељство, толико неопходно како би се извојевала победа над непријатељем. Основна песникова идеја је понос на јуначку прошлост Украјине и њене синове козаке, које је предводио мудри вођа, који заслужују да их народ поштује и памти.

Поема садржи два дела. Први је садашњост, у којој се деда, гледајући гробове, сећа како су козаци храбро извојевали слободу и срећан живот за Украјину. Козаци су били духовити и самоуверени, чак и када им је претила опасност. Други део је прошлост. *Као тигар сиње море узбуњено вије*, као да предосећа опасност која се приближава – борбу козака против Турака. И. Пидкова размишља о томе где ће се водити борбе и осећа се задовољство атамана због спремности Запорожаца за одлучујућу борбу, на чему им је веома захвалан.

---

⁵³ В. на https://sr.wikipedia.org/wiki/Драгутин_Илић>01.06.2017.

⁵⁴ *Кобзар* 1969: 12-14; *Кобзар* 1980: 12-14 и *Кобзар* 2006: 45-47

Т. Шевченко у поеми пева о И. Пидкови, храбром атаману, који је више пута предводио поморске походе против Турске. У поеми је представљен као храбар, несмотрен, искусан, правичан козак, због чега га побратими изузетно поштују. Храброст краси сваког Запорошца.

*Кругом хвилі, як ті гори:
Ні землі, ні неба.
Серце мліє, а козакам
Того тільки й треба.*

(Т. Шевченко, *Іван Пидкова // Кобзар*,
Київ 2006:56)

*Вал за валом као гора
Под облак се вије;
Срце дриће, а казаці
Кличу веселије.*

(Т. Шевченко, *Іван Пидкова //*
Босанска вила, Сарајево 1890: 97)

Узрујана стихија увесељава њихова срца, даје им инспирацију да певају песме, подиже дух козака пред поход на Цариград. Певајући о славним победама Запорожаца, Т. Шевченко користи рефрен *було колись – беше некад*.

*Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.*

*Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося – осталися
Могилі на полю.*

(Т. Шевченко, *Іван Пидкова // Кобзар*,
Київ 2006:56)

*Беше некад – Україна
Од топова грми,
Беше кад су запорошци
Вазда били први.*

*Пировали у слободи,
Слава беше с њима,
Ал све прође, данас стоји
Гробље по пољима!*

(Т. Шевченко, *Іван Пидкова //*
Босанска вила, Сарајево 1890: 97)

Гробови су сведоци и некадашње славе и, истовремено, подсећање савременика, унука запорошких гиганата на то да се изгубљено може опоравити, да људи попут И. Пидкове вероватно и данас постоје, зато што је дух народа непобедив.

Д. Илић у свом преводу верно преноси тему, идеју, основне мисли Шевченкове поеме, али и бројне метафоре, епитете, поређења које Т. Шевченко користи у оригиналу, углавном се придржавајући и ритма и форме оригинала.

*Де лягло спочити
Козацькеє біле тіло,
<...>
Високії ті могили*

*Лежи заривено
Бело тело казаково,
<...>
И црне се те могиле,*

Чорніють, як гори,
(Т. Шевченко, *Іван Підкова // Кобзар,*
Київ 2006:55)

Ко у пољу горе,
(Т. Шевченко, *Іван Підкова //*
Босанска вила, Сарајево 1890: 97)

БРАНИК 1890. године

НАРОДНА ФИЛОЗОФИЈА У МАЛОРУСА

У новосадском часопису *Браник* 1890. (број 70, уторак 12 (24) јуна) објављен је чланак Клеменса Ханкјевича *Народна филозофија у Малоруса*, који је превео Смиљан, чије име нисмо успели да дешифрујемо. Према Ханкјевичевим наводима од свих Словена највеће благо народне мудрости имају Малоруси. Најзначајније истине о Богу, свету, човеку, души и моралу вековима се преносе усменим путем, пословицама, обично или сликовито. За ове пословице карактеристична је озбиљна, дубока и јасна мудрост, у којој је истина једноставно изречена. У пословицама се види како човек из народа отвара своје унутрашње биће: једноставно, природно, тачно и оригинално, што осликава његова схватања света, живота и његовог духовног и етичког развоја. И сами Малоруси цене важност и значај својих пословица. Ханкјевич наводи пословице о истини: „истина је стара као и овај свет“, „није вековима промењена“, „није дедове ни прамдедове никад преварила“, „јасна је к'о сунце“ и „окрепа је за душу и тело“, „свака пословица садржи истину“, или обрнуто „свака, истина има своју пословицу, зато што „пословицу даје разум“, „сваки се паметан човек влада по пословици“, само „неистинито, сумњиво и променљиво нема своје пословице“. На основу ових пословица можемо схватити менталитет Малоруса и њихову бојазан од свакојаких новина и њихов конзерватизам, због ког су претрпели много патње током тужне и несрећне историје.

Ханкјевич даље наводи да Малоруси Бога не замишљају као идеју, апсолутум, већ као живототворну, стваралачку индивидуалност, као почетак позитивног и креативног уређења, као производ вере и људског разума, наводећи пословице које то потврђују „Бог је почетак и крај свега“, „ништа није на свету преко Бога“, „у Бога воља, у Бога моћ“, „Бог дела шта он хоће“, „све је у Бога готово“, „без помоћи Божје нећеш ни прага прекорачити“, „воља Божја доноси плод, а не њива“, „кад хоће Бог, и са мора ћеш се здраво врати“, „нико

не зна шта мисли Бог“, „Божја воља, Божји закон“, „Бог је у човеку уждио свети огањ“, „од срца ка Богу беласа се путања права“, „Бог је отац, ми његова деца“, „Бог је милостив, са његове дарежљивости нисам сиромах“. Обележја Бога су воља и моћ. Свемогућа моћ Божја је и свемогућа воља. Човек потпуно зависи од Бога. Бог је најсавршеније и највише биће. Људски разум не може против Божје воље. Највеће је добро кад се човечја воља слаже са Божјом. Човек је у вези са Богом не само разумом, него и срцем и љубављу. Ханкјевич тумачи „Бога Малоруса“, који постоји у малоруским пословицама, обележјем истинске унутрашње религиозности, којим се Малоруси разликују од „иновераца“. Разумно је Божанско, неразумно произилази из људских страсти.

Са Богом је уско повезана и вера. Што је човек паметнији, вера му је ближа срцу. Ханкјевич наводи пословице о вери: „човек без вере је као и друга животиња“, „јача вера, јача воља“, „у срцу је вера топлија“, „каква вера, таква жртва“.

Као главно човеково обележје истиче се разум. Малоруси се мало баве психичком и духовном људском природом. Бројније су и прикладније истине о човеку, који је окарактерисан као разумно и морално биће. Малоруси праве разлику између теоретског и пактичног разума. Теоретски се стиче учењем и искуством, док је практичан разум урођен, у шта Малоруси верују, зато што за науку не знају. Свет идеја Малоруса о разуму заснива се на практичном разуму. Отуд и мудрости о моралу и правила настала на основу тих мудрости, која говоре о осећању правде, врлинама и части. Малоруси су свој принцип моралности засновали на признавању личног достојанства духа.

Малоруси своју пажњу посвећују и друштвеним околностима, породичном, друштвеном и државном животу, односима са најближим суседима друге вероисповести, обичаја и језика.

На последњем месту код Малоруса су идеје о смрти и души. Вера о бесмртности душе религиозне је природе и у складу је са разумом. Смрт ослобађа душу свих несрећа и невоља. Необично мирно Малоруси се спремају за смрт и када умру, сву утеху проналазе у вери. Ханкјевич наводи пословице о смрти „душа Богу, тело земљи“, „смрт није зло, само мало веће узбуркано море“, „само је у Бога и смрт и живот“.

Свој чланак Ханкјевич закључује речима „И ако се хоће истаћи истинити и философски дар ког народа, то је овај народ најзгоднији“.

БРАНКОВО КОЛО 1896. и 1897. године

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814 – 1861)

ПОЕМА ПРЕД ОСВИТОМ

У часопису *Бранково коло* 1896. (број 37 од 12/24. IX 1896: 1165) објављена је поема Т. Шевченка *Пред освитом* у преводу Драгутина Ј. Илијћа. Грађанска лирска посланица *До Основ'яненка*, коју је Т. Шевченко написао 1839, први пут је објављена у првом издању *Кобзара* 1840. Инспирација за поему Т. Шевченка био је нацрт Г. Квитке-Основјаненка *Головатий*⁵⁵ (*Нарис для історії Малоросії*), објављен у *Отечественные записки*, који је на Т. Шевченка оставио изузетан утисак. Т. Шевченко моли Г. Квитку-Основјаненка да опише историју родног краја, Запорошку Сечу, да пробуди националну свест Украјинаца, да заинтересује земљаке за јуначку прошлост Украјине и да их увери да Украјина поново може да постане самостална држава, да њена историја није завршена и да ће бити настављена и у будућности због правичног друштвеног поретка.

Посланица почиње романтичном сликом природе и сећањима на некадашњу Украјину, којој је супротстављена савремена, када је земља

*Обідрана, сиротою
Понад Дніпром плаче;
Тяжко-важко сиротині,
А ніхто не бачить...*

(Т. Шевченко, *До Основ'яненка* // *Кобзар*, Київ 2006: 53)

*Остављена, напуштена,
Покрај Дњепра тужи,
Тешко ли је сиротици,
Ком да се потужи!*

(Т. Шевченко, *Пред освитом* // *Бранково коло*, С. Карловци 1896: 1165)

Највећа бол за Т. Шевченка је поробљена, потлачена Украјина, која је у прошлости била отаџбина славних запорошких козака. Песник размишља како да изазове код народа активнији отпор и неприхватање подређеног положаја и

---

⁵⁵ Антон Головати (1744–1797) био је атаман Црноморске војске козака, коју је заједно са запорошким старешином С. Билим окупио по наредби царске владе дванаест година после ликвидације Запорошке Сече. За време Руско-Турског рата 1787–1791. предводио је пешадију и флоту ове војске. У Персијском походу 1796–1797. био је командант два пука Црноморских козака.

деспотизам господара. Зато се обраћа свом старијем побратиму по перу, Г. Квитки-Основјаненку, позивајући га да пише о прошлој слави козака, да пробуди срца људи, зато што

*Слава не поляже;
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чії ми діти.
Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!*

(Т. Шевченко, *До Основ'яненка* // *Кобзар*, Київ 2006: 53)

*Слава не полагає,
Не полагає, него каже
Што је било негда,
Чија ј' правда, чија кривда
И чија смо чеда!
Дума наша, песма наша
Не мре и не гине...
Ој, ви, људи, наша слава,
Слава Украјине!*

(Т. Шевченко, *Пред освітом* // *Бранково коло*, С. Карловци 1896: 1165)

Т. Шевченко назива Г. Квитку-Основјаненка атаманом, баћком – оцем, орлом сивим, надајући се да ће људи чути његове ауторитативне речи. Поема је прожета симболима народне поезије: месец, ветар, степа, могиле, домовина – мртвачки сандук. Тропе овде увек потичу из народне поезије. Поређења:

*Чайка скиглиць літаючи,
Мов за дітьми плаче;
(Т. Шевченко, *До Основ'яненка* // *Кобзар*, Київ 2006: 52)*

*Чајка цвили и облеће,
То за децом плаче,
(Т. Шевченко, *Пред освітом* // *Бранково коло*, С. Карловци 1896: 1165)*

Персонификације:

*На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
(Т. Шевченко, *До Основ'яненка* // *Кобзар*, Київ 2006: 52)*

*На тој степи све могили
Стоје и умују
(Т. Шевченко, *Пред освітом* // *Бранково коло*, С. Карловци 1896: 1165)*

Стални епитети:

*синє море
чужі люде
червоні жупани
слава козацька*

*сиње море
страни људи
црвени жупани
козачка слава*

Све ово помаже да се искажу основне идеје посланице: прошлост треба да одговори на проблеме садашњости како бисмо сазнали *Чија ј' правда, чија кривда / И чија смо чеда!* Песник позива да се опева јуначка прошлост народа, вера у његову и бесмртност његовог језика и културе. Елегијски описи славне историјске прошлости која се неће вратити, величање козаштва, сцене похода козака у победу карактеристичне су и за друга Шевченкова дела, као што је и поема *Иван Пидкова*. Својим преводом *Пред освитом* Д. Илић је још једном потврдио да разуме идеје и мотиве Т. Шевченка, у потпуност подражавајући и ритам и форму оригинала.

ЈУРИЈ ФЕЋКОВИЧ (1834–1888)

ПРИПОВЕТКА САФАТ ЗИНИЋ

У *Бранковом колу* 1897. (број 3 од 16/28, I 1897: 77-79) објављена је приповетка *Сафат Зинић* (*Сафат Зинич*, 1865) Осипа Феђковича у сјајном преводу Николе Николајевића с руског језика. Иако приповетка није преведена директно с украјинског језика, ништа није изгубила у својој суштини и идеји. Напротив, преводилац је одлично разумео и изузетно добро дочарао тему приповетке, често додајући текст у преводу, а управо то теме и идеје приповетке чини ближим и разумљивијим српским читаоцима.

Приповетка говори о војницима Украјинцима Буковинцима, између осталог, и о главном јунаку, Сафату Зиничу.

*Я було аж його боявся, неначе якого
офіцера, чи що. Такий-то він був,
отсей Зинич; і в очі му важко тобі
подивитись.*

(Извор са интернета⁵⁶)

*А ја имаћох зорта од њега колико и од
самога 'вицира, а и више. Ето, такав
вам беше он, тај Зинић то јест. И кад
му у очи погледаш, а ти, некако, са
страхом гледиш.*

(О. Феђкович, *Сафат Зинић* // *Бранково коло*, С. Карловци 1897: 78)

Догађаји описани у приповеци одигравају се у Србији, у Банату, где је смештен војнички пук. Приказавши реалну слику живота Срба, писац тиме проширује тематске хоризонте украјинске прозе.

---

⁵⁶ Приповетка *Сафат Зинич* Јурија Феђковича – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=539>01.06.2017>.

все в сербів; багачі, знаєте

Били смо међу Србима, а то вам је богат један народ.

(О. Феђкович, Сафат Зинић // Бранково коло, С. Карловци 1897: 78)

Тема војничке несреће у приповеци само се назире.

*як то, бідний світе, деякого
сердешного некрута б'ють да
глузують*

*како то, Боже, и зашто је то на овом
свету тако, да по неку добричину од
регрута шамарају и ругају му се*

(О. Феђкович, Сафат Зинић // Бранково коло, С. Карловци 1897: 77)

У првом плану је трагедија сиромашне породице удовице, што је последица друштвених околности у коју је судбина нанела војнике, приповедача и његовог старијег друга Сафата Зинича. Односи у српском селу уопште нису једноставни, као што изгледа на први поглед. Има ту и богаташа, попут Васиља Карацића (у преводу Мирка Перића), има и сиромаша, у неповољном положају, попут удовице и њене кћери Марте. Управо према овим несрећним људима приповедач показује своје симпатије и дирљиво разоткрива братимљење Украјинаца и Срба:

*У вдови жили ми, як у свої рідні! І
хліб нам був один, і сіль не ховав
ніхто з-перед нас. Сафат було й
дров купить... і скорому устарає,
що треба. Дуже бідну удову
жалував. А я вже й дров утну, і
води внесу, і скрізь покутаю, як
треба, щоб то, знаєте, на дівчину
легше.*

*Живљасмо код удовице, као код какве
своје рођаке. И хлеб једемо један, и
солнемо из једног солира. Сафат је и дрва
за огрев куповао... а често се је постарао
и да се омрсимо, јакако! Силно је жалио
сироту удовицу. Што се мене тиче, ја сам
и дрва цепао, и воде доносио, и све, што
год сам могао, радио сам, тек да олакшам
оној јадној девојци.*

(О. Феђкович, Сафат Зинић // Бранково коло, С. Карловци 1897: 78)

Удовичина кћер Марта војницима постаје попут млађе сестре. Пред читаоцима је лик крајње рањиве, беспомоћне девојке. Код Марте долази лепо Србин Јанко. О љубави између Марте и младог Јанка причају крајње уздржано и, истовремено, благонаклоно је одобравају.

*А що вже любила його наша тихонька
Марта, то, мабуть, і в співанках нема
так.*

*А што га је миловала наша Марта,
тога ни у песми нема.*

(О. Феђкович, *Сафат Зинић* // *Бранково коло*, С. Карловци 1897: 78)

Али, испоставља се да је Јанко нитков. Он испроси кћер богаташа Васиља Карацића (Мирка Перића), а Марти врати прстен. Девојка не може да преживи такву бездушност и три дана касније сахрањују је заједно са мајком.

Трагедија сиромашне породице до бола погађа Сафата Зинича. На свадби убија Јанка. Осуђен на десет година тешке робије, Сафат храбро прихвата казну, а на питање зашто се тако упропасти, одговара:

*За правду, товаришу! – промовив, як у
дзвін вдарив, а сам ні ся скривить.
Жовняр раз був.*

*– Само због једне правде! – одговори
он, а притом ни оком да је мрдноу.
Кад вам кажем, то је био војник,
какви се данас ретко виђају.*

(О. Феђкович, *Сафат Зинић* // *Бранково коло*, С. Карловци 1897: 79)

Лик Сафата Зинича оличење је слободарске традиције народних осветника хајдука, који нису трпели неправду и били су спремни и живот да дају за победу правде сиромашних и потлачених. Идеја приповетке је захтевање правде у свакодневном животу, коју прати хумано саосећање према несрећи, презир према експлоататорима народа, које чине и људи сопствене националности.

Приповетка која говори о Украјинцима у српској средини и у окружењу Срба, о два различита менталитета и односа према женама, засигурно је била веома интересантна српским читаоцима, док је одличан превод Николе Николајевића изузетно допринео отварању пута за добар пријем и популарност код читалаца.

ЗВЕЗДА 1901. године

МАРКО ВОВЧОК (1833–1907)

ПРИПОВЕТКА ЧИНИ

У београдском часопису *Звезда* 1901. објављена је народна бајка *Чини* (*Чари*, 1857) Марка Вовчока у одличном преводу Милована Ђ. Глишића с малоруског језика. Ово је једна од првих романтичних приповедака М. Вовчока, која у себи садржи елементе народне фантастике и има баладни карактер.

Милован Глишић (1847–1908) био је српски књижевник, оснивач српске реалистичке приповетке и писац зрелог реализма (заједно са Јанком Веселиновићем). Говорио је руски, француски и немачки, а највише је радио на превођењу из руске и француске књижевности. Осамдесетих година XIX века био је главни и најбољи преводилац са руског и француског. Савестан и талентован преводилац, уз то и одличан зналац народног језика, највише је учинио за упознавање српске публике са великим руским писцима: Н. Гогољем, Л. Толстојем, И. Гончаровом, А. Островским и В. Данченком, и својим преводима значајно је утицао на развој књижевног језика и стила. Највећи утицај на српске приповедаче имао је Н. Гогољ, затим И. Тургеев, а нешто касније Л. Толстој и Ф. Достојевски. Од Н. Гогоља прихваћена је техника „сказа“, ослоњена на богату ризницу усменог приповедања, која чини основну, народску, социјалну, хумористичку струју српског реализма. Њоме се највише служе такозвани сеоски приповедачи, који или уводе наратора, који прича језиком своје средине, живим говором, или се у нараторов говор уносе елементи усмене речи, што ствара илузију приповедања у присуству слушалаца. Најбољи и најважнији Глишићеви преводи са руског су Гогољеве *Мртве душе* и *Тарас Буљба*, Толстојева *Крајцорова соната* и *Рат и мир*, Гончаровљев *Обломов*. За позориште је превео преко тридесет комада из руске, француске и немачке књижевности. У два наврата био је уредник званичних *Српских новина*, дуго време драматург Народног позоришта и крајем живота помоћник управника Народне библиотеке.⁵⁷

М. Глишић свој књижевни рад започиње преводима у сатиричним листовима, а затим прелази на оригиналну приповетку. Његове приповетке

---

⁵⁷ В. у Ј. Деретић *Историја српске књижевности*, Београд 2004: Развој и просторно ширење реализма: 773-780

представљају новину и прави догађај за развој српске приповетке. М. Глишић је оснивач реалистичке сеоске приповетке са социјалним и политичким смером у духу напредних идеја, у којима брани село и сељаке од варошких зеленаша, од сеоских каишара, од полицијских писара и среских капетана. Под утицајем руских писаца и свог сеоског порекла, М. Глишић воли село и сеоски патријархални морал, трезвено и реално говорио о селу, не идеализујући и не улепшавајући га. Вредност његових приповедака је у ведром хумору и сатири, у једноставном стилу и чистом и лепом језику.

У приповеци *Чари*, као и у већини својих дела, М. Вовчок слика јаке и поносите ликове из народа, тражећи активног позитивног јунака – младог козака Тимоша, користећи уметнички израз, као што су фантастика и митологија. У овој приповеци кључну улогу има управо фантастика. Љубоморна девојка Хима, надајући се удаји за Тимоша, свети се несудбеном веренику, који жени другу, сиротицу Олену. Олена одлази код врачаре, тражи од ње савет и помоћ да јој се вољени врати и у томе успева уз помоћ чини. На невесту, изабраницу свога вољеног баца чини. Све ово прате народна веровања и митологија, уз описе старице врачаре, пећине и шуме у којој живи, страх од греха који прати Химу, али и снажна жеља за осветом због повређеног поноса.

Виходить Хима з бору, а сонце вже сідає. Чує вона в собі нелюдську силу... Скинулась вона ластівкою та й полинула. Долітає до села – вже вечоріє. Ударилась об землю ластівка – перекинулась старою бабою та й стала під вікном у Олені.
(Извор са интернета⁵⁸)

Изиће Хима из планине, а сунце се већ смирује. Опажа она у себи неку надземаљску силу... На једанпут се претвори у ластавицу и полете. Долете у село, а већ се ухватио мрак. Слете ластавица на земљу, прометну се у стару бабу, па дође под прозор Олені.
(М. Вовчок, *Чини* // *Звезда*, Београд 1901: 68-69)

Уочи венчања, Хима претвара невесту и њене пратиље у славује и прогања их далеко, да се никада више не врате.

– Лети ж ти, молода, пташкою, а ви, дружки, за нею! Щоб ви до віку вічного літали й щибетали!

– Хајд' одлети, заручнице, као тица, и ви, њене другарице, одлетите за њом! И ва век векова летите и цвркућите!

---

⁵⁸ Приповетка *Чари* Марка Вовчока – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1978>01.06.2017>.

Проказала вона сі слова чарівниці, – вони ї випурхнули вікном, одна по другій, тільки крильцями лупотять. Так і полинули ряд по рядочку; Олена повела перед.

Чим Хима изрече те мађијске речи – девојке се створише тичице, прхуше једна за другом кроз прозор, лепришајући криоцима. И одлетеше све, а Олена пред њима.

(М. Вовчок, *Чини // Звезда*, Београд 1901: 69)

Несрећни Тимош чека своју невесту, али, схвата да је Олена нестала и да се више неће вратити. За то је крива Хима.

– Вража дівчино! – каже, – напроорокувала мені лиху? Бодай же њ ти не дїждала довіку веселої години!

– Опака девојко! рече јој. – Ти си мени прорекла несрећу! Да Бог да никад не дочекала весела часа!

(М. Вовчок, *Чини // Звезда*, Београд 1901: 69)

На навалївања мајке, неутешни Тимош жени Химу. Они живе наизглед срећно, али нека чудна туга изједа Тимоша и његове сумње се остварују, када се изненада појављују славуји и почињу да му певају. Један славуј му се највише приближава. Схвативши да је то Олена на коју је бацила чини, Хима тражи од Тимоша да убије птичицу њој за љубав, и пошто Тимош то одбија, сама се претвара у гаврана и обрушава се на славуја.

Чує, щось високо шумить. Се чорний ворон; розбив пташенят і найкрацу настигає. Вона, як стрїла, летить, а ворон її крильми обгортає, як хмарою. Скочив Тимїш сам не свїй, побїг, ухопив рушницю та њ устрелив чорного ворона; так він і вдарився коло Тимоша в землю. Дивитьсь Тимїш – се не ворон, се його молода жїнка; з-пїд лївої руки чорна кров дзюрчить, а правою держить його першу милу – неживу. Як була на дївич-вечїр уквітчана њ прибрана, так і лежить поперед його очима Олена, хороша њ пишна, як квітка!

У том на један мах зашушта нешто високо над њим. Погледа он, а вран гавран растерао тичице, а ону најлепшу стиже и ухвати. Скочи Тимош, као ван себе, одјури у кућу, зграби пушку и устрели гаврана; паде гавран на земљу пред Тимоша. Кад погледа Тимош, а то није гавран, него његова млада жена; испод леве руке лопи јој црна крв, а десном држи његову прву вереницу – мртву. Исто онака, као што је била онда на девојачком поселу, онако накићена цвећем, лежи пред њим Олена, лепа, као цвет с росе узбран!

(М. Вовчок, *Чини // Звезда*, Београд 1901: 71-72)

Сам Тимош убрзо умире од туге, а све што му је припадало: кућа, земља, бунар – пропало је и претворило се у прах.

Преводацац је својим одличним преводом веома успешно дочарао и приближио приповетку српским читаоцима. Уз превод, М. Глишић наводи следеће податке: „Марко Вовчок је псеудоним једне одличне малоруске књижевнице. То је Марија Александровна Марковић <...>, а по рођењу је Русиња. Марију је муж заинтересовао за малоруски народни живот и она је под његовим утицајем написала један низ приповедака на малоруском језику. Прве, две њене приповетке штампао је 1857. године Кулиш у свом журналу „Записи о Јужној Русији“. А у години 1858. издао је збирку њених радова под насловом „Народне приповетке Марка Вовчока“. Те су јој приповетке имале огромног успеха. Сам Тургеев превео их је на руски и већ су изишле 1859. године на руском језику. Чувени руски критичар Доброљубов написао је о њима веома симпатичну и опширну оцену. А затим су сви главнији руски књижевни листови отворили своје ступце Маријиним радовима. Такав неочекиван успех намамио је младу књижевницу да се пресели у Петроград. Ту је почела писати на руском језику романе из руског отменог света, и три така романа штампана су у Некрасовљевим „Отечественим Запискама“. <...>Међу приповеткама из малоруског народног живота најлепше су јој оне у којима су обрађене чисто народне бајке и народна веровања.“ (М. Глишић 1901:72)

БРАНКОВО КОЛО 1902. године

ВАСИЉ СТЕФАНИК (1871–1936)

НОВЕЛЕ ПЛАВА КЊИЖИЦА И РАСТАНАК

У *Бранковом колу* 1902. објављена је новела *Плава књижица* (бројеви 34, 35, 36 од 5/18. IX 1902: 1120-1122) Васиља Стефаника у изврском преводу Николе Николајевића с руског језика. Новела *Синя книжечка* први пут је објављена у чернивецким новинама *Праця* 1897. Прва збирка новела под називом *Синя книжечка* објављена је у Чернивцима у пролеће 1899.

Васиљ Стефаник (1871–1936), кога критичари називају мајстором експресионистичке новеле, био је реалиста у избору тема за своје новеле и експресиониста у уметничкој обради тих тема. Стилска доминанта Стефаникових новела синтеза је уметничких праваца реализма и модернизма. Посебно се формирао његов индивидуални ауторски стил под утицајем

психологізма и натуралізма, а суштински, под утицајем експресионизма. Његова дела не прожима очекивано болесно, чак необично осећање, или „утисак“, већ осећања дубоке трагедије света. Већину својих сижеа В. Стефаник је преузимао непосредно из живота, који је био већ толико деформисан, па му није била потребна посебна деформација, карактеристична за „чисте“ експресионисте. Модернистичким експресионистичким уметничким средствима, он је „само“ јасно истицао размере реалистичног ужаса, истовремено сваком речју, или сваким нервом у својим новелама, „исказујући“ неподношљиви бол због светске хармоније. И, чак, не тугу, већ „туск“ (ова реч код В. Стефаника означава тугу), доведену до крајњих граница људског трпљења, од које „лупа“ (отвара се) срце.⁵⁹

Самоспознаја и борба против престанка постојања, против дематеријализације традиционалног сељачког света у новелистици В. Стефаника изједначавају се са вербалним звуком људских и духовних гласова овог света. Скоро спонтано вербално именовање представљено је у формама монолога, молитви, «психолошким драмама» душе. Испреплетеност физичког и идеалног живота представља посебну симболичку основу Стефаниковог уметничког наслеђа. Стефаников стил у украјинској књижевности јачао је ескизност и фрагментарност, дискретност народног разговорног стила, стварајући на овој основи модерне ликове, који се развијају захваљујући приближавању метафоричким кључевима симболима (код В. Стефаника то су: „пут“, „камен“, „прозори“, „дечак“, „руке до лактова“) и обичном језику.

Новела *Плава књижица* говори о сељаку Антону.

*Все йшло йому з рук, а ніщо в руки.
Купить корову, та й здохне, купить
свиню, та й решетину дістане. За
кожний раз отак.*

(В. Стефаник, *Синя книжечка* // *Камінний хрест*, Харків 2006: 5)

*Све му је пролазило мимо руку, и
ништа му није могло пасти у руке.
Ако купи краву, – крава липше; купи
ли свинче, – и оно се разболи, – па у
свачем тако.*

(В. Стефаник, *Плава књижица* // *Бранково коло*, С. Карловци 1902: 1120)

---

⁵⁹ В. у *Історія української літератури (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)*, Київ 2005: Василь Стефаник: 411-473

Антон је продао све што је имао, дедовину, земљу, кућу и узео плаву књижицу – личну карту, а заиста, пропусницу за сиромашне. Горак је његов опроштај са родним селом и зато се Антон напио. Напио се од туге, сећајући се покојне жене и синова, после чије смрти и почиње да пије, продајући последњу имовину.

*Камінь, – аби камінь, та й розпук би си
із жєлю!*

(В. Стефаник, *Синя книжечка // Камінний хрест*, Харків 2006: 6)

*Да се нешто у камен претворим, па и
тај би прнуо од жалости!*

(В. Стефаник, *Плава књижица // Бранково коло*, С. Карловци 1902: 1121)

И хвали се Антон својим поступком и ликује над својом судбином, и тугује због ње, и захваљује се добрим људима, и сећа се куће и свих тренутака проведених у њој, и опрашта се са свим људима из села, али оно што му сада једино остаје и преостаје, то је плава књижица, са којом су му свака врата отворена и са којом свуда може служити,

І по панах, і по жидах, і по всекі вірі!

(В. Стефаник, *Синя книжечка // Камінний хрест*, Харків 2006: 7)

*код Јеврејина, код пана, код свог
сељака – код свију и свакога...*

(В. Стефаник, *Плава књижица // Бранково коло*, С. Карловци 1902: 1122)

Цела новела је монолог Антона са самим собом, који са болом у срцу оставља последње успомене свог некадашњег живота.

*Йду я з хати, геть цалком вже
віходжу, та й поцілував-сми
поріг, та й іду. Не моє – та й
решта! Бий, як пса від чужої
хати! Можна – проши. Було
моє, а тепер чуже.*

(В. Стефаник, *Синя книжечка // Камінний хрест*, Харків 2006: 5)

*Иселићу се из куће, за навек ћу се и иселити;
пољубићу праг, и отићи ћу. Није више моја, па
крај! Терај ме, удри ме, као пса ме гони од
туђе куће, ако се још кадгод вратим амо! Ако
ни за шта друго, а оно бар због тога, што је
то била негда моја кућа, а сад је туђа.*

(В. Стефаник, *Плава књижица // Бранково коло*, С. Карловци 1902: 1121)

Иако је преводилац Никола Николајевић превод извршио с руског језика, превод ништа није изгубио у односу на оригинал на украјинском језику, писан гуцулским дијалектом. Напротив! Преводилац је својим одличним преводом у

потпуности успео да дочара трагедију човека чији је живот испуњен болом и тугом.

Ову новелу превео је и мр Стеван Константиновић, заједно са још 31 Стефаниковом новелом, објављеним 2001. у Новом Саду у збирци *Изабране приче* В. Стефаника.

У *Бранковом колу* 1902. објављена је и новела *Растанак* (број 45 од 7/20. XI 1902: 1425-1426) (*Виводили з села*) В. Стефаника у изванредном преводу Славка Јеврића Јамене. Новела *Виводили з села* први пут је објављена у чернивецким новинама *Праця* 1897.

Новела говори о регруту Миколи (у Јеврићевом преводу Никола) пред његов одлазак у војску, о осећањима која обузимају његову мајку, оца, сестре, становнике општине, њега самог.

*З хорім іще сипалося багато народу.
Як від умерлого – такі смутні
виходили.*

(В. Стефаник, *Виводили з села* // *Камінний хрест*, Харків 2006: 7)

*Људи непрестано долазе и одлазе, а
сви тако некако тужни, као да је
мртвац у кући.*

(В. Стефаник, *Растанак* // *Бранково коло*, С. Карловци 1902: 1425)

Растанак подсећа на опело, када сви тугују, гуше се у сузама и оплакују како Миколину, тако и своју судбину. Испраћај у војску и опело на сахрани готово да се нису разликовали. Зато је цела новела написана као тужбалица родитеља.

*За людьми виїшов молоденький
парубок із обстриженою головою. Всі
на нього дивилися. Здавалося їм, що та
голова, що тепер буяла у кервавім
світлі, та має впасти з пліч – десь
далеко на цісарську дорогу. В чужих
краях, десь аж під сонцем, впаде на
дорогу та буде валятися.*

(В. Стефаник, *Виводили з села* // *Камінний хрест*, Харків 2006: 7)

*Из трема извали гомила, а за овом
изађе момак млад, здрав, чио, и
оишиане главе. Сви се погледи
зауставише на њему. Свима се чинило,
као да ће ова глава, која се сада купа у
златним сунчаним зрацима, с врата
пасти – негде, далеко, у туђој земљи, с
врата пасти и у пращини се ваљати.*

(В. Стефаник, *Растанак* // *Бранково коло*, С. Карловци 1902: 1425)

Заједно са родитељима тугује и шума, цело село, као што су тувовали милиони невољника, док су као сенке тумарали светом, оставши без имовине, без свега и свих на свету. Миколи се најпре обраћа мајка, затим отац, док сви

остали плачући подржавају њихове молбе и преклињања да не иде, да остане. Најзад, свима присутнима обраћа се и сам Микола:

*Бувайте здорові і свої і чужі.
Як чим докорив-ем, то
забудьте, але благословіть у
далеку дорогу.*

(В. Стефаник, *Виводили з села // Камінний хрест*, Харків 2006: 8)

Остајте ми здраво, мили и драги моји, а и ви туђинци! Ако сам вас икад увредио, или вам нешто ма чим било на жао учинио, опростите ми и дајте ми ваш благослов на далеки пут.

(В. Стефаник, *Растанак // Бранково коло*, С. Карловци 1902: 1426)

Микола одлази, а сви присутни остају да тугују са неутешном милом мајком.

И Јеврићев превод верно дочарава трагедију украјинских сељака, поготово родитеља, који испраћају сина у војску, и њихово страшно предосећање да сина живог више никада неће видети.

ИВАН ФРАНКО (1856–1916)

ЧЛАНАК МАЛОРУСКА ЛИТЕРАТУРА

У преводу Славка Јеврића Јамене објављен је и чланак Ивана Франка *Малоруска литература (Бранково коло: година VIII, број 45 од 7/20. XI 1902: 1426-1429)*, у коме су представљени најосновнији подаци о малоруском (украјинском, рутенском) народу, који броји преко тридесет милиона становника, чија културна и политичка историја траје већ преко хиљаду година. Најзначајнији догађаји староруске историје одиграли су се око рутенских културних центара Кијева, Халича, Чернигова, са најзначајнијим књижевним делима из првог периода, насталим у X-XIII веку: *Несторова хроника*, *Игорова војна на Кумање*, путописи, дидактичке и религиозне расправе, житија светаца. Други духовни препород настаје око 1580. и траје око сто година, праћен устанцима и ратовима козака, док их, најзад, Москва није угушила. Тек 1798. Травестијом *Енејида* И. Котљаревског почиње трећи славан период европског рада на пољу културе и еманципације украјинског народа.

Највећа пажња посвећена је украјинским писцима који стварају у XIX веку. Тарас Шевченко (1814–1861) најоригиналнија је песничка физиономија у целом словенском свету, чије песме буде националну свест. Григорија Квитку-Основјаненка (Грегор Квитка) назива оцем украјинске сеоске приповетке,

Пантелејмона Куљиша (Пантамон Кулиш) песником, историчарем и преводиоцем, за Миколу (Никола) Костомарова наводи да се појавио као украјински песник, а истакао као један од највећих руских историчара. Наведена тројица доминирала су у украјинској књижевност све до 1860-их. Новелисту Марка Вовчока (о којој пише у мушком роду) изузетно је ценио сам И. Тургењев, те је њене новеле превео на руски. Изузетно су талентована и енергична двојица романсијера, Иван Левицки и Панас Мирни, затим публициста Александар Кониски, историчар и археолог Владимир Антонович, историчар, критичар и етнограф Михајло Драгоманов, који је после Т. Шевченка највише допринео стварању народне свести код украјинског народа.

У Галицији се народна свест пробудила знатно касније, тек 1830-их, за шта су најзаслужнији Маркијан Шашкевич (преминуо 1841), песник Јуриј (Осип) Феђкович (Феткович), млађи песници под утицајем Михајла Драгоманова: Борис Хринченко, песникиње Олена Пчилка и Лесја Украјинка „у руској Украјини“, Михајло Павлик, Васиљ Шчурат, Осип Маковеј, Наталија Кобринска у Галицији. Најзначајни представници, који обележја украјинског народног живота представљају на „европски начин“ су Олга Кобиљанска, Васиљ Стефаник, Лес (Лесије) Мартович, Антун Крушељницки (Крушелницкиј), Михајло Јакив, Марко Черемшина.

Детаљније податке И. Франко наводи о Л. Мартовичу, који свој књижевни рад започиње 1890. сатиричном хумореском *Противник читаонице*, али његов интензивнији књижевни рад почиње 1898. новелом *Сељакова смрт*, објављеном у лавовском часопису *Литературно-науковий вістник*. Прву збирку новела објавио је 1900, а следеће, 1901, другу збирку новела. Л. Мартович је изузетан познавалац галицијског народног живота и на ироничан начин говори о чињеницама које тиште људе, лако и оригинално, без икаквих шаблона.

О Васиљу Стефанику И. Франко наводи да је први пут неколико његових краћих новела објављено 1898. у Чернивецьком часопису *Праця (Праћа)*. У Чернивцима је објављена прва збирка новела *Плава књижица* и његова најбоља приповетка *Камени крст* у часопису *Литературно-науковий вістник* 1899. Збирка *Камени крст* са осам краћих новела и збирка *Пут* са тринаест краћих и дужих новела објављене су 1900. „Стефаник је прави уметник. Он уме

најједноставнијим средствима изазвати највећи утисак“. (И. Франко 1902: 1429)
Његове новеле звуче као најбоље народне песме у којима нема
сентименталности, већ описују наивни живот, често тужну стварност, оденути у
„златно рухо најлепше поезије.“

ЗОРИЦА 1902. године

МИХАЈЛО КОЦЈУБИНСКИ (1864–1913)

ПРИПОВЕТКА ХАРИТА

У београдским дечјим новинама *Зорица* 1902. објављена је приповетка из малоруског села *Харита*⁶⁰ Михајла Коцјубинског у преводу Косаре Цветковић.

Приповетка *Харитя* написана је 1891. у селу Лопатинци, где је м. Коцјубински радио као учитељ. Ово је приповетка о деци и за децу, којом М. Коцјубински мајсторски открива психологију детета, залази у најскривеније кутке дечје душе и описује мисли и страхове које муче децу. М. Коцјубински децу представља као одрасле, исувише одговорну и зрелу за своје године, која својим поступцима спашавају старије, најчешће своје родитеље, али и дају пример својом храброшћу и одважношћу на врло одговорне и зреле поступке.

У приповеци *Харитя* М. Коцјубински описује бригу и одговорност осмогодишње девојчице, која се брине о болесној мајци. Мајка је пре шест недеља постала удовица и од тада не устаје из кревета. М. Коцјубински са љубављу слика портрет девојчице, као да не може да одвоји очи од Харитје.

*Великі сині очі з-під довгих чорних вій
дивилися тильно й розумно. Смугляве
личенько розчервонілося, повні вуста
розтулилися,*

(М. Коцјубинський, *Харитя* // *Тіні
забутих предків*, Харків 2005: 148)

*Крупне плаве очі испод дугих и црних
трепавица гледају бистро и паметно.
Преплануло лице јој се зажарило,
једре уснице се отвориле.*

(М. Коцјубински, *Харита* // *Зорица*,
Београд 1902: 7)

---

⁶⁰ *Зорица* 1902: 7-9, 29. У Народној библиотеци Србије часопис *Зорица* води се под сигнатуром П 214. Увидом de visu у наведени часопис утврдили смо да се у њему налази превод приповетке *Харита* М. Коцјубинског, али постоје само стране 7-9, 29. стране нема, после 16. стране следи страна 79, тако да нисмо могли у потпуности да прочитамо наведени превод.

Писац истиче девојчине добре особине: она је вредна, устаје веома рано, доноси воду, брзо припрема храну, храни болесну мајчицу, спрема кућу. М. Коцјубински истиче да је Харитја спремна за сваки посао.

*Любо було глянути на її дрібненькі,
запечені на сонці рученята, що жваво
бігали від однієї роботи до другої.*
(М. Коцјубинський, *Харитя // Тіні
забутих предків*, Харків 2005: 147-148)

*Лепо је било видети како њене
мришаве ручице, преплануле од сунца,
вешто и хитро врше тај посао.*
(М. Коцјубински, *Харита // Зорица*,
Београд 1902: 7)

Удовичина раж одавно је сазрела, али нема ко да је пожање. Харитјина мајка лежи болесна. Али девојци сину спасоносна идеја: она ће сама помоћи мајци. И већ је видела пожњевену њиву са златним сноповима.

*І уявилась Хариті вижата нива, а на її
стоять полукіпки і блищать проти
сонця, як золоті.*
(М. Коцјубинський, *Харитя // Тіні
забутих предків*, Харків 2005: 148)

*Харити се представи њива
пожњевена, на њој крстиње блистају
према сунцу као злато.*
(М. Коцјубински, *Харита // Зорица*,
Београд 1902: 8)

Рано ујутру Харитја изађе у поље. Јечам се пресијава на сунцу, широко се простире тепих од зелене ражи. Девојци постаде страшно у бескрајном пољу. Треба да ради, али јој посао никако не иде од руке. Харитја се растужи, зато што је искрено желела да помогне мајци. Храброј и одважној девојци у помоћ притичу жене и уместо ње жању жито. Харитјина мајка ће им се одужити, када оздрави. Харитја и мајка су срећне и задовољне, зато што постоје добри људи, који нису дозволили да удовица и Харитја умру од глади.

М. Коцјубински у приповеци истиче да је Харитја вољена и нежна кћер. Мајци се обраћа *матусю, матінко – мајчице*, а куму *тату мій любий та милий – куме, родитељу, мили*. М. Коцјубински истиче да није битно да ли би девојчица пожњела поље. Најважнија је девојчицина искрена жеља да помогне болесној мајци.

*І Харитя своїм дитячим лепетом
прохала у бога здоров'я слабій матусі, а
собі сили вижати ниву.*
(М. Коцјубинський, *Харитя // Тіні
забутих предків*, Харків 2005: 149)

*Харита својим детињским начином
мољаше у Бога здравље болесној
матери, а себи снаге да њиву пожње.*
(М. Коцјубински, *Харита // Зорица*,
Београд 1902: 8)

М. Коцјубински покушава да покаже читаоцима да и у условима свакодневног живота сељаци могу да буду искрени, осећајни, добри и да спознају лепоту света који их окружује.

Дела М. Коцјубинског одишу лаконичношћу, мелодијским и интонационим богатством, нежном лириком, особнама ликова, дубином отварања унутрашњег света јунака, тачношћу класних слојева. Мада писац не осликава детаљно портрете својих ликова, већ даје само њихове контуре, скице и најважније детаље, читалац их ипак лако доживљава и прихвата. Дела великог мајстора нису оптерећена описом свакодневног живота, етнографских детаља, нашироким причањем о догађајима и људима. У њима су живе слике, сцене и ликови, најважнији детаљи који представљају цело сликарско платно.

Специфичност уметничког стваралаштва М. Коцјубинског чини усредсређеност на процесе и појаве индивидуалне свести – сећање, утиске, идеале. Притом се писац упушта у егзистенцијалну анализу која разматра чињенице свакодневног живота јунака, онако како појединац доживљава потпуност људског постојања, стопљеног са природом, утисцима лепоте и људске комуникације, успоменама и сећањем на доживљено. Све ово у стваралаштву М. Коцјубинског у први план ставља много експресивних ликова, психолошки тачну и изражајну стилистику.

Као реалиста, М. Коцјубински се у својим делима усредсређује на описивање детаља које виђамо у свакодневном животу. Најпре као натуралистички импресиониста, а касније као психолошки импресиониста, М. Коцјубински описује најнежнија и најдубља осећања људске душе. Овај стил психолошког импресионизма је толико оригиналан, те га можемо сматрати творевином самог писца.⁶¹

Иако непотпун, превод прве две главе, које смо успели да прочитамо, верно је дочарао идеје М. Коцјубинског и веровања Харитје да Бог воли децу и не да им да страдају, захваљујући одличном преводу Косаре Цветковић.

Косара К. Цветковић (1868–1953) била је жена ренесансног духа, бројних талената и широких интересовања. Била је полиглота, изузетно лепо је цртала, бавила се илустрацијом, карикатуром и фотографијом. Објављивала је песме,

---

⁶¹ В. у *Исторія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Київ 2005: Михайло Коцюбинський: 280-352

прозне и публицистичке радове. Најзначајнији допринос српској култури дала је као преводилац дела И. Тургенева, Ф. Достојевског, А. Чехова, В. Корољенка, О. Димова, А. Куприна, Ј. Сљоскина, К. Стањуковича, М. Алданова и других руских прозаиста на српски језик.

СРПСКО КРАЉЕВСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ 1904. године

СМЕДЕРЕВСКО ПОЗОРИШТЕ 1909. године

МИХАЈЛО СТАРИЦКИ (1840–1904)

ДРАМА НА ПОСЕЛУ

У Српском краљевском народном позоришту у Београду 1904. четири пута изведена је драма из народног живота са певањем у пет чинова *На поселу* (*Ой не ходи Грицю, та ѿ на вечорници*) Михајла Старицког. Захваљујући дигитализованом фонду позоришних плаката Народне библиотеке Србије, увидом у плакате сазнајемо да су драму написали Др. Александров и Михаило Старицки. Музику је компоновао Микола (Никола) Лисенко. Драма је преведена с малоруског. Режија је припала Н. Станојевићу. Представа је трајала 3 сата: са почетком у 20 (8) и завршетком у 23 (11) часа (сахата). Представа је прво извођење имала у уторак, 24. фебруара 1904. Друго извођење било је у четвртак, 26. фебруара, треће у суботу, 28. фебруара и четврто у недељу, 29. фебруара 1904.

Иста драма *На поселу* М. Старицког поново је изведена у Смедеревском позоришту у сали Прве крагујевачке пивнице у четвртак, 17. септембра 1909., „почетак у 8 и по а свршетак око 11 сати увече“. На плакату је наведено „Оперета из руске народне прошлости у 5 чинова са играњем, по причи Маруше Шурај, написао Д. Александров и Спарицка од Лисанке превод с мало-руског. I чин „Миланка“, II чин „На поселу“, III чин „Рђав савет“, IV чин „Дејство цвећа“, V чин „Изненадна смрт.“ Као главни ликови драме наведени су: газда стари Шурај, његова жена Вустја Шурај, његова кћи Маруша, и други, и имена српских глумаца, који су играли насловне улоге у драми.

Драма *Ой не ходи, Грицю, та ѿ на вечорници* (1887) написана је према мотивима народне песме и легенде о њеној чувеној ауторки Марусји Шурај (Чурај). Тема и сиже песме појављују се у многим делима, између осталог, и

драмским, али само је М. Старицки успео упечтаљиво да опише социјална обележја сеоског живота, да разоткрије психологију јунака, да органски обједини богатство фолклора с успонима и падовима напете радње, да дочара шаренолики језик обичних радника, да обједини поступке јунака са разлозима социјалних обележја.

Пламен сељачких „побуна“, укидање кметства и „гладна слобода“, реакција на реформу, развој другог периода ослободилачког покрета у Украјини, Валујевски циркулар (1863), а затим и Емски акт (1876), усмерени на јачање националног угњетавања, гушење украјинског језика и прогресивне културе, поларизација револуционарно-демократских и буржоаско-националистичких тенденција у друштву, утицали су на развој и стваралаштво М. Старицког.⁶²

Украјинско позоришно стваралаштво захвално је М. Старицком и као драматургу, и као иницијатору и руководиоцу познатих позоришних трупа, због чијег је издржавања морао да прода и сопствено имање. Истомишљеници М. Старицког у различитим временима били су Марко Кропивницьки и Панас Саксагански, Иван Карпенко-Кари и Марија Зањковецка, Микола Садовски и Хана Затиркевич и многи други драматурзи и глумци. Места у којима су гостовале позоришне трупе, предвођене М. Старицким, које с правом можемо назвати Позориштем Старицког, осим Украјине, била су широка пространства Руског царства: од Петербурга и Москве до Кишињева и Ростова на Дону, Одесе, Тифлиса и Минска, Нижњег Новгорода и Страхања, чак до Виљна и Варшаве. Проблеми интелектуалаца постају теме драма М. Старицког. Међу њима често важно место заузима и живот глумаца, који је М. Старицком био добро познат. О непријатељству буржоаске структуре живота и праве уметности М. Старицки пише, пре свега, са становишта уметника у друштву.⁶³

М. Старицки је и у поезији, и у драматургији, и у прози био иноватор, развијајући традиције Т. Шевченка и М. Вовчока у новом времену, поставши достојни савезник И. Франка и Л. Украјинке.

---

⁶² В. у *Исторія української літератури XIX століття (70-90-ті роки)*, Київ 2002: Михайло Старицький: 504-536

⁶³ В. у *Исторія української літератури XIX століття (70-90-ті роки)*, Київ 2002: Лицарі духу народного (корифеї української сцени): 101-128

Ослободилачки ратови балканских Словена, устанци против турског јарма у Босни, Херцеговини и Бугарској, Први српско-турски рат 1876–1877, у ком су учествовали руски и украјински добровољци, изазвали су жестоку реакцију песника. Уједињење словенских народа постало је тема песничких дела. Ову тему опевао је и М. Старицки у својим песмама *Дунаву (До Дунаю)*, *Смрт Словена (Смерть слов'янина)*, међу којима је најзначајнија *Словенима (До слов'ян, 1872)*. Песма има веома сложену причу, а њен патос је у позиву словенским народима на заједничку борбу против националног угњетавања.

Преводилачко наслеђе М. Старицког превода из српске народне поезије представља збирка *Сербські народні думи і пісні (Српске народне думе и песме)*. М. Старицки пажљиво започиње превођење јуначких дума, које одабира из мноштва других. Издвојио је думе у којима доминира митски, легендарни елемент, помешан са верским, а пажњу је усредредио на историјске думе. Трудио се да пренесе мисао оригинала стих по стих, да се придржава метрике српског „белог стиха” и да у преводу користи искључиво народни језик. Преводи М. Старицког имитација су српског народног стваралаштва, али је та имитација веома успешна. Он користи „украјинизована” имена (кћерка цара Лазара је Марусја, Марја, а њен син је Степанко – *Сон царици Милиці*), поред устаљених епитета који преводу дају потребна фолклорна обележја.⁶⁴

М. Старицки је 1881. објавио још једну своју збирку *З давнього зшитку (Из старе свеске)*, у коју је уврстио око 50 превода српских лирских песама из првог тома Вука С. Караџића. Своје преводе српских песама из Вукових збирки, М. Старицки је наставио да објављује у периодичној штампи (лавовском часопису *Зоря* из 1882).

Српска народна поезија утицала је и на драматургију М. Старицког, посебно на његову драму *Маруся Богуславка*, написану према историјском сижету и по мотивима украјинске народне думе о Марусји Богуславки. М. Старицки ју је адаптирао у реалистичну драму из свакодневног живота и осликао низ верних догађаја из историјске прошлости украјинског народа, његове борбе против турских освајача и нападача Татара. Из списка дела превода М. Старицког из српске народне поезије, може се приметити да је у

---

⁶⁴ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Київ 2006: Михайло Старицький: 609-645

њима присутна проблематика слична оној у Марусји Богуславки: охоли владари Турци и потлачени Словени, који маштају о слободи, и живот са својим сопственим моралним, верским и политичким законима.⁶⁵

Преводе М. Старицког одликују високи уметнички квалитети. Они су били запажена појава у друштвеном и културном животу украјинског народа.

Од почетка XIX века до 1930-их, у српској култури објављивани су углавном краћи преводи из украјинске књижевности: приповетке, новеле, песме, али и чланци посвећени украјинској (малоруској) књижевности и њеним истакнутим књижевницима. Најбројнијим преводима представљено је стваралаштво М. Вовчока⁶⁶ (*Србобран, Велики орао, Бранково коло, Српски књижевни гласник, Штампa, Мали журнал, Београдске новине, Цетињски вјесник*) и Т. Шевченка (*Коло, Правда, Труба, Трибуна, Дневни лист, Српска ријеч, Браник, Дан, Нова искра, Самоуправа, Народ, Застава, Ново време, Новости*), затим М. (Кочубинског) Коцјубинског (*Браник, Самоуправа, Препород, Време*) и В. Стефаника (*Дневни лист, Живот*), а поменути су и В. Виниченко (*Јутро*), И. Котљаревски (*Градина, Пријеглед*) и И. Срезњевски (*Вечерње новости*). Поједини преводи први пут су представљени српским читаоцима, док је већина поново прештампована, или преузета из часописа, објављених у XIX веку. Највише чланака посвећено је М. Вовчоку 1907, поводом њене смрти, када су објављени некролози у различитим часописима, и Т. Шевченку 1911, поводом 50-годишњице песникове смрти.

---

⁶⁵ В. у С. Зубков, *Михайло Старицький: Поетичні твори. Драматичні твори*, Київ 1998

⁶⁶ Све преводи и чланке за I период навели смо увидом de visu у побројане часописе, публикације и библиографије. Иако смо истраживањем, пре свега захваљујући библиографијама и енциклопедијама наведеним у Литератури, дошли и до података да су одређени преводи и чланци, које на овом месту и наводимо, објављени у другим часописима и публикацијама, нажалост, у многе од њих нисмо могли да остваримо увид de visu. Истраживање смо вршили у најпрестижнијим библиотекама: Народна библиотека Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Архив Српске академије наука и уметности, Библиотека Катедре за славистику Филолошког факултета Универзитета у Београду, али и у другим библиотекама. Све што нисмо успели да пронађемо у некој од наведених библиотека, на крају смо тражили у Народној библиотеци Србије, зато што су у њеном каталогу тражене публикације постојале, за разлику од других библиотека. Управо овде наишли смо на највеће проблеме. Иако у каталогу постоје, на лицу места часописи и публикације заиста не постоје. На питање како је то могуће, запослени у библиотеци су нам рекли да су приликом селидбе тражена издања „испала“ из корица у које су била увезана и да ће „можда поново бити пронађена“. Ипак, проверама у више наврата у дужем временском периоду нисмо успели да их „пронађемо“.

Године 1900. часопис *Градина* (I, 59) доноси чланак Светозара Ђоровића посвећен малоруском песнику И. Петровичу Котљаревском, док је у *Србобрану* (XVII, № 56.) објављена белешка *Малоруска књижевност*.

У часопису *Србобран* 1901. објављене су приповетка из малоруског живота М. Вовчока *Хорпина* (*Горпина*, 1867-1878) (XVIII, № 43), бајка *Чини* (*Чари*, 1857) (XVIII, № 59, 60), малоруска народна приповетка *Господар Максим* (*Максим Гримач*, 1857) (XVIII, № 91) у преводу с руског језика, без навођења имена преводиоца.

Приповетка *Господар Максим* објављена је и 1902. у часопису *Велики орао* (календар за 1902, 57-59), уз навођење иницијала („Ц. Г.“). У часопису *Коло* 1902. (III, 673) објављена је песма *Дњепар шуми, бију вали...* (*Реве та стогне Дніпр широкий*, 1837) Т. Шевченка у преводу Драгутина Ј. Илијћа.

Часопис *Пријеглед* 1903. (II, 383) доноси вест анонимног аутора о откривању споменика И. Котљаревском у Полтави. Исте године у *Бранику* је објављена приповетка М. (Кочубинског) Коцјубинског *Божјиња јела* (*Ялинка*, 1891) (1903: 99-108) (приповетке за девојчице и дечаке) у преводу Косаре Цветковић с руског језика (иста приповетка објављена и 1922. у издању *Приповетке* М. Коцјубинског). *Дневни лист* 1903. (XXI, № 6, 7, 8) доноси превод приповетке *Лопов* (*Злодій*, 1897-1900) В. Стефаника у преводу с руског, без навођења имена преводиоца, док у *Вечерњим новостима* (XI, № 95, ускршњи додатак) у књижевној црти (није довршено) можемо прочитати саопштење *Срезњевски у Србији*.

Часопис *Штампа* 1904. (III, № 54) доноси приказ малоруског комада *На поселу* (*Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці*) М. Старицког у Народном позоришту.

Приповетка *Новост* (*Новина*, 1898-1899) (прича из малоруског сеоског живота) В. Стефаника у преводу Д. Бр. с руског језика објављена је у часопису *Живот* 1906. (III, 567). Исте године *Правда* (1906, III, број 196) доноси књижевну црту о Т. Шевченку (1814 – 1861), чланак анонимног аутора, који погрешно наводи да се *100-годишњица од рођења Шевченка* навршава 1909. Дописник позива српске уметнике да се достојно припреме за овај датум.

Описао је Т. Шевченка као највећег украјинског песника, чије познавање песничких форми достиже савршенство на нивоу светске књижевности.

Годину 1907. обележили су некролози М. Вовчоку и сопштења о њеном стваралаштву. *Српски књижевни гласник* (XIX, 319) објављује некролог М. Вовчока, потписан иницијалима Ј. С. Исти аутор потписник је чланка *Неке мање приповетке* М. Вовчока, које је превео Јанко Веселиновић (први пут објављене у *Дневном листу* 1898—1899). *Мали журнал* (XIV, № 304) и *Београдске новине* (XIII, № 248) поред некролога, доносе и карактеристику М. Вовчока (Марије Александровне Маркович). *Штампа* (VI, № 275) у рубрици *Белешка* обелодањује информацију *Књижевна оставитина руске списатељице. Марко Вовчок*, док у рубрици *Малоруска књижевност* штампа реферат *Књижевни и културни покрет Малоруса* (VI, № 302). *Бранково коло* (XIII, 1336) поред некролога М. Вовчоку, објављује и некролог Ивану Тобилевичу (Карпенку-Каром). У часопису *Самоуправа* (V, № 177, 178, 179) објављена је приповетка *Ето ја* М. Коцјубинског у преводу с руског језика.

Аутор чланка *Шевченко. Стогодишњица.* у рубрици *Белешка* 1908. у новинама *Труба* (I, № 78) погрешно ову годину наводи као стогодишњицу рођења Т. Шевченка (1814 – 1861).

Цетињски вјесник 1910. (III, № 25, 26) објављује приповетку *Откуп* (*Викуп*) М. Вовчока у преводу с руског. Приповетка *Откуп* први пут је објављена 1866. у *Вили* у преводу Милана Ђорђевића. Исте године часопис *Трибуна* (I, № 41, божићни додатак) доноси песму *Дњепар шуми, бију вали...*, Т. Шевченка у преводу Драгутина Ј. Илића с малоруског језика. Песма је први пут објављена у часопису *Коло* 1902. *Дневни лист* (XXVIII, № 195) наводи информацију *Пројекат споменика песнику Шевченку у Русији.*

Претходна информација била је најаву низа чланака и саопштења који ће уследити 1911. поводом 50-годишњице смрти Т. Шевченка. Готово сви српски часописи огласили су се поводом ове вести. У часопису *Дан* (I, 127) освануо је чланак *50-годишњица смрти Тараса Шевченка* анонимног аутора, у илустрованом часопису *Нова искра* (број 10, 295), поред чланка *50-годишњица смрти Т. Шевченка* анонимног аутора у част чувеног уметника нашао се његов портрет без икаквих објашњења, само са потписом *Тарас Шевченко. Поводом*

педесете годишњице смрти, Самоуправа (1911, IX, број 271, 273, 274) објављује чланак *Тарас Шевченко. 50. годишњица од његове смрти* (у потпису А). Т. Шевченко се по својој вештини пореди са А. Мицкјевичем и А. Пушкином, заједно са којима представља врхунац наслеђа словенске поезије. Часопис *Народ* (II, № 151) објављује белешку *Педесетогодишњица од смрти малоруског пјесника Тараса Шевченка, Застава* (XLVI, број 44) доноси белешку *50-годишњица смрти „гласовитог руског песника Тараса Шевченка“*, а *Ново Време* (III, № 96) белешку под насловом *50-годишњица смрти Шевченка*. Највише података о помену великом украјинском песнику 1911. доноси часопис *Браник*: Белешка *50-годишњица смрти Тараса Шевченка* (XXVII, број 6), реферат под насловом *Помен Тарасу Шевченку у Бечу* (XXVII, број 37), белешку *Помен Шевченку у Стрију* (XXVII, број 57). *Браник* наводи најновије вести из украјинске културе: у рубрици *Преглед новина и часописа* наведена је белешка „*День*, нов украјински дневни лист у Русији“ (XXVII, № 45), у преводу анонима с руског језика објављена је украјинска легенда *Пут* (XXVII, № 82), као и некролог украјинском песнику Платону Панченку (1856 – 1911) (XXVII, № 35). *Српска ријеч* (VII, № 64) објављује реферат *Стогодишњица Тараса Шевченка у Петрограду*, док *Трибуна* (II, № 305) објављује песму Т. Шевченка под насловом *Песма* у преводу Милорада М. Петровића с малоруског језика. Часопис *Јутро* (I № 67) доноси приказ дела Владимира Виниченка под насловом *Тренутак*, у потпису Б.

Наведене вести претходиле су најави обележавања стогодишњице од рођења Т. Шевченка (1914). Новине *Застава* 1913. (XLVIII, број 289, јутарње издање) објављују песме *Завет* Т. Шевченка и *Прогонство Тараса Шевченка* П. Куљиша у преводу с малоруског језика и књижевну црту *Из живота Тараса Шевченка. О стогодишњици његова рођења*. Може се претпоставити да је чланак написао српски песник М. Петровић, који је касније препевао одломак из поеме *Хајдамаци (Гайдамаки)* (*Народна просвета*, 1920, број 69). Често се осећа Шевченков утицај на његово сопствено стваралаштво. Критичар Д. Костић је 1914. описао Шевченков живот и стваралаштво у детаљном есеју *Тарас Шевченко (1814–1861)* (*Венац*, број 9). На сличан начин у наведеном периоду о

поезији Т. Шевченка писали су Стеван Сремац, Јанко Веселиновић, Јован Скерлић, М. Будисављевић, Бранислав Нушић.

Интересовање за највећег украјинског песника неће јењавати ни наредних година и српска штампа редовно ће доносити нова обавештења и чланке, подсећајући на величину и значај стваралаштва Т. Шевченка, посебно о годишњицама песниковог рођења и смрти.

Али, у српској култури јављају се нова интересовања, стасавају нове генерације писаца, песника и преводилаца, околности новог времена и историјски догађаји поново зближавају словенске народе и спајају их у сличној заједничкој судбини. Имена до тада непознатих украјинских писаца и преводи њиховог стваралаштва појављују се на страницама српске периодике, као и многе мало познате, или сасвим непознате информације о украјинском (малоруском) народу, његовој култури и књижевности.

Почетак XX века и раздобље до 1918.⁶⁷ убрајају се у најсложеније у историји српске културе, на специфичан начин одражавајући све велике успоне и падове, кризе и ратове који су задесили српски народ у вихору политичке историје. Управо тада српска култура у свим областима свог духовног живота почиње да прати културну Европу. Српски читаоци овог времена разликују се по својој структури, укусу и захтевима, али суштински значај поприма образовани читалац, чему претходи запажена смена генерација међу самим читаоцима. Образовани читаоци углавном стасавају из редова ђака и студената, представљајући главну покретачку снагу која тежи напретку. Њихова интересовања су различита. Већину привлаче реалисти XIX века, док млађе интересују европски модернисти, те се појављује све већи број превода њихових дела.

Први светски рат и његове последице погађају све сфере живота, не мимоилазећи књижевни и културни живот српског народа. Овде долази до суштинских померања и промена вредности. Учињен је огроман напор како би се одржао континуитет са предратним раздобљем, али су године избеглиштва и окупације створиле дубоки јаз и ненадокнадиву штету у односу на претходни

---

⁶⁷ До краја Првог светског рата, односно до 11. новембра 1918.

период. Многбројне српске избеглице за време рата школују се у Француској и Енглеској, предратни српски живаљ стопио се са становништвом новостворене велике државе, док емигранти из Русије уносе у српску културу потпуно другачији квалитет. Избеглице са југа Русије, из источне и централне Украјине, бежећи пред револуцијом, напуштају отаџбину преко црноморских лука, придружујући се команди Беле војске, предвођеној Црним бароном, генералом Петром Врангељем. У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца пристиже део монархистичке и либерално-демократске емиграције из Русије, међу којима и око 15 хиљада Украјинаца, који се често не издвајају из општеруског емигранског комплекса.

Украјински језик, књижевност и култура у послератном и међуратном периоду са краћим или дужим прекидима проналазиће свој пут до српских читалаца, често кроз призму руског или совјетског, док ће одређене чињенице и преводи пристизати директно од изворника.

II ПЕРИОД (1918–1945)

У послератном периоду српску књижевност погађа општеевропска криза културе, рефлектујући кризу идентитета европског становништва с почетка XX века. Процеси у српској култури и књижевности подударају се са сличним европским процесима. Рат постаје фактор насилне еманципације српске књижевности. Идеологија у великој мери утиче на богатство паралелних нормативних модела, на књижевну праксу и критеријуме вредновања. Долази до поделе на конзервативно и напредно, национално и интернационално, десничарско и левичарско, реакционарно и револуционарно.

У српској књижевности од 1920-их доминира експресионизам, који почетком 1930-их уступа место надреализму, на који се наставља социјална књижевност, као естетско мерило друштвене оријентације, али и даље опстају и присутна су обележја модернизма и новог реализма, као потврда континуитета предратног раздобља. Оваква структура књижевности доводи до изражених разлика, подела у књижевном животу и раслојавања књижевне публике, али представља и подстрек књижевним преводиоцима. Посебна пажња посвећује се друштвено усмереној немачкој, француској и совјетској књижевности.

До избијања Другог светског рата, у српској култури запажено место заузимају преводи из књижевности других народа. Преводе се обимна класична дела, којима се поклања све више пажње, али и најновија дела представника европске модерне. Ова дела постају део интелектуалног наслеђа српске средине, која их све активније прихвата и зрелије им приступа. Новине у превођењу и рецепцији стране књижевности можемо запазити и на примеру украјинске књижевности.

ЕПОХА 1920. године

ОЛГА КОБИЉАНСКА (1863–1942)

ПЕСМА АКОРДИ

У београдском часопису *Епоха* 1920. у преводу С. О. (Остојића) Сенског⁶⁸ објављена је поезија у прози *Акорди* (1898) Олге Кобиљанске. Прва два одломка објављена су 18. новембара 1920. (број 5: 2), док су *III* и *IV* објављени 30. децембра 1920. (број 11: 1).

Уметничка мисао Олге Кобиљанске (1863–1942) у жанру поезије у прози специфична је. Многе ове минијатуре експерименталног су карактера. О. Кобиљанска је тражила лаконичан, експресивни облик, како би уз помоћ ликово-алегорија створила одређена душевна стања, осликала одређене природне појаве и људски живот. О. Кобиљанска у својој биографији наводи да су све њене кратке песме у прози капи њене крви, настале у тренуцима када се осећала пониженом, увређеном и неправедно окривљеном. Песме у прози су њен плач. Свој душевни бол О. Кобиљанска поезијом у прози дочарава из различитих перспектива: онтолошке (размишљајући о суштини постојања), егзистенцијалне (трагајући за хармонијом), естетске и хронолошке (у којој време и природа представљају естетски простор). По мишљењу критичара душевни бол О. Кобиљанске узрокован је сломљеним срцем због неузвраћених осећања Осипа Маковеја⁶⁹ према њој.⁷⁰

---

⁶⁸ Колико нам је познато, преводилац С. Остојић Сенски објавио је у часопису *Епоха* и преводе поезије пољских песника К. Тетмајера (*Епитаф*, 1920: 551) и С. Пшибишевског (*Молитва*, 1921: 682, 4) с руског језика. Могуће да је и превод поезије О. Кобиљанске извршен са руског, али то не можемо тврдити са сигурношћу, зато што нису наведени тачни подаци с ког је језика извршен превод. Испод превода наведено је само „Превео“, у потпису С. О. Сенски.

⁶⁹ Осип Маковеј (1867–1925), украјински песник, прозаиста, публициста, књижевни критичар, преводилац, уредник многих периодичних издања, педагог, друштвено-политички активиста. По завршетку Филозофског факултета Универзитета у Лавову О. Маковеј се посветио новинарству, био је сарадник лавовских новина *Зоря* (1895–1897), радио је као главни уредник новина *Буковина* (у којима објављује и О. Кобиљанска), које су под његовом управом биле веома познате у словенском свету. Под менторством професора Ватрослава Јагића на Универзитету у Бечу (за који је добио државну стипендију као млади писац) написао је научни рад о поеми Ивана Гундулића *Осман*, која осликава борбу Пољака и запорошких козака против Турака и њихову победничку битку код Хотина. У Буковини је допринео популарности буковинских песника, међу којима и О. Кобиљанске и О. Феђковича. У приповеткама и новелама *Весняні бурі* (1895), *Клопоти Савчихи* (1896), *Наши знакоми* (1901), *Оповідання* (1904), *Ярошенко* (1905), *Пустельник з Путни* (1909) О. Маковеј је описао тежак живот галицијских и буковинских сељака, радне дане становника малих градова, слике украјинске историје. У песмама, новелама, нацртима ратних и послератних година О. Маковеј је приказао суровост

Ще раз кличу голосно з повної груди найгорячіше слово, яке є на світі... І невже? По довгій хвилі йде луна, крок за кроком, якби з холодної пропасти добувався веселий подорожний: «Люблю тебе!» – пішла лісом – і жила ще довго в пам'яті всіх цвітів, хоч сама давно загинула...

(О. Кобилянська, *Акорди/ До світа. Новелі і нариси*. Львів 1095: 54-55)

Још једанпут, пуним грудима, јако, изговарам најтоплију реч од свих што су на свету... И јели могуће? – Неколико дугих тренутака и ехо долази, корак по корак, – као весели путник што је из хладног понора изишао на светлост. „Љубим те!“ – разлеже се по шуми. Та реч још дуго је и дуго била у памети свих цветова, – премда је сама одавно већ умрла...

(О. Кобиљанска *Акорди // Епоха*, Београд 1920, 11: 1)

Овај минијатурни свет О. Кобиљанске језиком симбола осликава реални живот свакодневице у мањим или већим реалистичким облицима свог израза. Они имају дубоко индивидуалан карактер, представљају тежњу списатељице да пренесе своја становишта и свој унутрашњи немир. О. Кобиљанска често користи алегорију, посебно када намерава да у уметничке ликове утисне одређене моралне, етичке и философске категорије (доброту, верност, савест, истину). У делима малих жанрова (новеле, скице, поезија у прози) О. Кобиљанска уметнички изражава многе личне страхове, који испуњавају њену осетљиву душу. Писање је помагало списатељици да пренесе патњу. Бели папир је прихватао бол њеног срца и тугу за хармоничним срећним животом.

Захваљујући одличном преводу С. Остојића Сенског песникињина поезија у прози подједнако добро звучи и на српском језику, ни у чему не заостајући и ништа не губећи у односу на оригинал.

Геть далеко і високо, де ясні зорі, там мабуть є щастє моє. Звідси туга у мене, що мені її Бог поклав у серце, а ніхто не міг утихомирити.

Жду ангела смерти.

Я чую його ось тут і тут... як він иде... то тут з'явиться то там... небавом почую, як він перейде попри мої двері...

Тамо далеко, далеко, где су јасне звезде, тамо је, сигурно, моја срећа... Отуда долази чежња, коју је Бог усадио у моје срце, и коју нико није могао угушити.

Очекујем анђела смрти.

Чујем, ево – овде, ту... како он иде... Час се појави овде, час тамо... Осећам како пролази поред мојих врата...

борби на фронту, трагичну судбину руских и аустријских Украјинаца, који су се осећали етнички слично, због чега су морали да пуцају једни у друге (*Кроваве поле*, 1921).

⁷⁰ В. у *Исторія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга перша, Київ 2005: Ольга Кобилянська: 116-180

*А зорі з неба так привітно
усьміхаються до мене!
Там певно є щастя моє.
(О. Кобилянська, *Акорди // До світа.
Новелі і нариси.* Львів 1095: 54)*

*А зезде с неба тако ми се љупко
осмехују!
Тамо је моја срећа.
(О. Кобилянська *Акорди // Епоха,*
Београд 1920, 5: 2)*

О. Кобилянська развијала се у годинама демократских, реалистичких тенденција украјинске књижевности, њена иновација базирала се на стваралачком преосмишљавању достигнућа водећих украјинских, руских и страних писаца. Била је страсна присталица Т. Шевченка и М. Вовчока, чија је дела преводила на немачки језик (од детињства је поред украјинског говорила пољски и немачки језик), као и Ф. Достојевског, Л. Толстоја, Г. Хауптмана, Х. Ибсена и Х. К. Андерсена. Непрестано је црпила животну снагу из народног стваралаштва, створивши на фолклорној песничкој основи једно од најлепших дела украјинске књижевности до Октобарске револуције, приповетку *В неділю рано зілля копала* (1908). Крајем 1880-90-их активно је учествовала у феминистичком покрету на Буковини и у Галицији, који настаје под утицајем западноевропских друштвено-политичких трендова, у борби за једнака права мушкарца и жене. Као струја у друштвеном животу покрет није поставио задатке борбе за корените социјалне промене. Без обзира на одређену ограниченост, програм је изазвао широку амплитуду у неким земљама, посебно у Аустро-Угарској, скренуо је пажњу на неравноправни положај жене у тадашњем друштву, на њен успорени духовни процват, на потребу активне борбе за духовну еманципацију. Приступање О. Кобилянске женском покрету потакло ју је да се дубље замисли над социјалним проблемима, да детаљније проучава светску књижевност, посебно дела писаца и научника који су проучавали положај жене. Покрет ју је зближио са украјинским писцима и помогао да потпуније схвати реалне потребе бесправне жене раднице. Међу првима у украјинској књижевности О. Кобилянська представља ликове жена интелектуалки, којима су својствена висока духовна интересовања, које теже да се ишчупају из оквира баналности и духовног ропства. Величајући човека, посебно жену, представљајући њене високе духовне пориве, О. Кобилянська је јачала напредне погледне на живот.

О. Кобиљанска је страсно волела музику и уметност уопште. У неколико приповедака и новела мајсторски представља талентоване уметнике. У многим делима она је песник пејзажиста. Са изузетним осећајем за лепоту природе, дала је врхунске примере пејзажне лирике, испуњене лепотом карпатских планина. Трагала је за хармонијом између човека и природе, разматрала је природу као један од извора духовног богаћења човека. Управо ју је зато тако болно рањавало нарушавање ове хармоније и варварски однос према природи. У стваралаштву О. Кобиљанске све изразитије почињу да одзвањају социјални мотиви, које она тумачи са становишта списатељице демократе, јачајући и продубљујући тај реалистички правац у украјинској књижевности на преласку из XIX у XX век, који су представљали И. Франко, Л. Украјинка, М. Коцјубински, В. Стефаник. Највеће достигнуће О. Кобиљанске на овом путу постаје приповетка *Земля* (1895–1901), врхунац њеног психолошког реализма и смешта своју ауторку међу најпознатије украјинске писце почетка XX века.

О. Кобиљанска је прошла дуг и сложен пут. Педесет година била је присутна у књижевности, представљајући живот народа у његовим различитим облицима, духовне тежње интелигенције, сликајући природу родног краја. Списатељица је у украјинској књижевности јачала постепено, у процесу преласка са немачког на украјински језик, овладавајући културним наслеђем сопственог народа и реалистичким правцем. Уметнички осмишљавајући тај животни материјал који јој је био најпознатији, О. Кобиљанска је створила читаву галерију ликова из средине демократске интелигенције, преневши им своја становишта о социјалним, моралним и етичким проблемима времена.⁷¹

1930. година

БОГДАН ЛЕПКИ (1872–1941)

ИСТОРИЈСКИ РОМАН *ОЛЕСЈА, СТОТИНАРЕВА КЋИ*

У Београду је 1930. објављен историјски роман *Олесја, стотинарева кћи* (*Сотниківна*, 1927) Богдана Лепког, у сјајном преводу с украјинског језика В.

---

⁷¹ В. у *Исторія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга перша, Київ 2005: Ольга Кобилянська: 116-180

Виљковског. Кроз судбину ликова романа, Б. Лепки осликава догађаје из времена хетмана Ивана Виговског.⁷²

Историјски основ дела је тумачење победе украјинске војске у бици код Конотопа 1569. Писац по ко зна који пут размишља о проблемима украјинске државности, зато што је победа код Конотопа изузетно поучан пример за разумевање феномена силине украјинског отпора руском царизму. Овог пута у делу предност има фикција над историјским догађајима. Кроз судбину главне јунакиње романа Олесје, Олександре Тимотијевне, кћери стотинара Шелеста Тимотија Јосиповича (Тимохвїй Осипович Шелест), поносне, слободоумне, паметне, учене, писмене, вредне, лепе и неукротиве Украјинке, поносне на своје порекло, историју, културу и традицију, чија су становишта и убеђења усмерена ка стварању поновне независности украјинских земаља и престанку напада Москве, одвија се историјски конфликт, битка код Конотопа. У првом плану је уметничка слика историјског времена. Стварне личности нису главни јунаци дела, већ их аутор уводи у општи план приче, наглашавајући опис историјских догађаја, представљајући природу измишљених ликова и промену њихових становишта и уверења.

Писац историјски тачно описује политичку ситуацију у Украјини. Историјска слика представљена је кроз дијалоге и монологе јунака и то је једно од обележја стила Б. Лепког. Историјску ситуацију описује стотинар Шелест. Вративши се од хетмана саопштава да И. Виговски

гетман при Гадяцьких пунктах стоїть.
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>⁷³)

хетман стоји при Гадјацким условима.

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи*. Београд 1930: 29)

---

⁷² Иван Виговски (1608–1664) био је хетман Запорошке војске, политичар и државник. Одмах после смрти Богдана Хмељницког (1596–1657) изабран је за хетмана, примивши веома тешко наслеђе, зато што сви његови напори, победе и рад нису донели корист Украјини. Збачен је годину дана после славне победе над московском војском код Конотопа, која је сликовито описана у роману. И. Виговски је био приморан да се повуче у Пољску, где га је пољски краљ прогласио кијевским војводом. Био је један од тајних координатора антипољског устанка 1664. на Правобережној Украјини, који је предводио Дмитро Сулима. Ухапсили су га Пољаци и козаци хетмана Павла Тетере. Осуђен је на смрт стрељањем.

⁷³ Приповетка *Сотниківна, Исторична картина з часів Виговського* Богдана Лепког – извор са интернета: <http://elib.nplu.org/view.html?id=6459> >25.07.2017.

борећи се за независност Украјине, али под протекторатом Пољске.⁷⁴ Хетман И. Виговски чека Махмет-Хиреја, како би отишао у помоћ Конотопу.

Гуляницький з полками Ніженським і Чернігівським, мов у коробці замкнувся.

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Гуљаницки се затворио у њему као у кутији са пуковима Њижинским и Чернигивским.

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи*. Београд 1930: 30)

Трубецки долази са писмом од цара да се преда. Шелест наводи да је И. Виговски решен да по сваку, чак и по цену смрти, држи град:

„Ми сили на смерть! <...> – города не здамо!”

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

“Ми смо решени на смрт, <...> – нећемо град предати!”

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи*. Београд 1930: 132)

Кроз судбину ликова Б. Лепки описује историјске догађаје у којима у борби учествују управо јунаци романа, и сама Олесја.

Вративши се из похода, стотинар Шелест овако описује ситуацију у Украјини:

– Довше терпіти не в силі. Московське військо по городах наших мишивою порозлазилося. Де кийком не кинь, на москаля влучиш.

– Да се трпи дуже, немогуће је. Војска московска размилела се по нашим градовима, као мишеви. Ма где да замахнеш штапом, погодићеш

---

⁷⁴ На скупштини у Гадјачу 6. септембра 1658. пољски изасланик Бењовски са И. Виговским потписао је услове, под којима се Украјина ујединила са Пољском и Великим Литванским војводством (на украјинском Річ Посполита, на пољском Rzeczpospolita). Према овим условима Речи Посполити припојена је Украјина под називом Велико Руско војводство. И. Виговски требало је да постане Велики Руски војвода. Пољска, Литва и Украјина чиниле су савез три засебне државе којима је управљао заједнички краљ. Овако обновљено Руско војводство постојало је свега годину дана. Украјинска војска бори се против руских освајача. Иван Нечај је уз помоћ Белорусије, делом Сивершчине, поразио руску војску код Мглина и у Стародубшчини, а Глуховски стотинар Пилип Уманец код Новгород-Северског. Иван Гуљаницки је водио борбу на Левобережној Украјини. И. Виговски је под опсадом држао Каминско. Како би се решила судбина рата у Украјини, послата је војска са кнезом Трубецким. Украјинска војска стигла је у град Срибно и до Конотопа под командом Гуљаницког. У помоћ руској војсци са својом војском крећу С. Пожарски, Трубецкој, Безпали, део војске Г. Ромадановског, С. Лавова, Ф. Куракина. Два месеца Конотоп су држали под опсадом. Истрајност украјинске војске омогућила је И. Виговском да окупи војску, која је заједно са Србима, Молдављанима и Немцима кренула у помоћ. Придружио им се и Махмет-Хиреја са војском од четрдесет хиљада војника. И. Виговски је наставио традицију ратовања Б. Хмељницког и извојевао је победу.

*Господарюють, як у себе вдома.
Народові всякі пакості творять.
Старшин зневажають як холопів
своїх.*
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Москова. Газдују као код своје куће.
Народу чине сваке пакости. Потцењују
официре као своје робове.*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 29)

Супротност стотинару Шелесту је антијунак, Кирило Иванович, отелотворење дрскости московске власти, у чијем је власништву много украјинских земаља. Он долази у Запорошчеву Гору с намером да отме Олесју, очекујући да ће сви пред њим пасти ничице и једва дочекати његову просидбу. Па, он је бољар! Сиромашни, ништавни, најнижи, али ипак бољар, и права прилика за сиромашну ћубанку (Украјинку)! Лик Олесје Б. Лепки не описује детаљно. Њене особине упознајемо кроз поступке, дијалоге и монологе ликова о њој. Не скривајући свој презир према Московима, Олесја одговара Кирилу Ивановичу:

*Ја москалів не люблю. Не люблю і тому
край! – це й притупнула жовтим
чобітком.*
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Ја не волим Москове. Не волим их,
па квит! – и тресну о под жутом
чизмицом.*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 10)

Кирило Иванович јој је мрзак самим тим што је Москов, непријатељ, човек другачије културе и традиције, који мисли да полаже право апсолутно на све, самим тим што представља окупатора. Олесја се у потпуности изједначава с Украјином и она је њен синоним. Она је права кћи свога оца и унука свога деде, храбрих козака, који су извојевали многе победе и над Московима и над Пољацима, задобили бројне ране на грубом козачком телу (деда је остао без ноге), али се и даље самоуверено и одважно одазивају новом походу код Конотопа.

Кирила Ивановича одушевљава Олесјина смелост и понашање. Најпре се чуди тој малој Украјинки, како се она у све разуме и све зна, како размишља својом главом и има став. У Русији је другачије, жена се покоравала вољи мужа („убоїться мужа свого“), зато што је његова робиња и срећна је када може да удовољи мужу. Олесја се понаша према мушкарцу, као према себи равном. Кирило Иванович временом почиње да се диви Олесји и она му се заиста

допада. Олесја не пристаје на судбину слушкиње и потлачене робиње, каква би постала, уколико би се удала за Кирила Ивановича. Писац представља менталитет украјинског друштва у односу према жени, која је равноправна са другима и може да решава своју судбину и утиче на одлуке мушкараца. Кирило Иванович је изненађен одбијањем стотинара Шелеста да уда своју кћер за њега, противно њеној вољи. Али, имаће Олесју, милом, или силом, и осветиће се за претрпљену увреду. Организује Олесјину отмицу, али се она, уз помоћ козака Петра ослобађа из руку отмичара. У тренуцима када мисли да јој је дошао крај, Олесја радије помишља на самоубиство, него да постане послушница мрског непријатеља, гледа небо и звезде родне Украјине, удише њен ваздух, слуша шелест трава и тражи мајчин лик на небу, који ће доћи да је избави.

Шелест не крије презир према московским војводама:

*Морока нам з отими москалями, <...>
зразу лиш в урядові діла мішалися, а
тепер тобі в хату лізуть, жінок
баламутити беруться.*
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*– Бригу нам задају ови Москови, <...>
– Испочетка су се мешали само у
управне ствари, а сада су почели да се
увлаче и у куће и жене узнемирују.*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи*.
Београд 1930: 28)

Олесја воли козака Петра, који је не може укротити и који мора заслужити њену љубав. Они се, у духу украјинског фолклора, састају крај бунара, крај реке, у вишњику, у врту, или на гробу Олесјине мајке Ане. У вртлогу рата и неумољивих догађаја ипак има места и за љубав која побеђује све раздаљине и непријатеља. Олесја се радује очевом и Петровом одласку у поход, зато што они бране родну Украјину до последњег даха, и истовремено тугује, зато што не зна да ли ће се уопште и како ће се вратити из похода, на шта је подсећа дрвена нога деде Мартина.

Олесју су, после мајчине смрти, одгајили отац и тетка Магдалена Јакимовна, времешна уседелица која целог живота машта да је њен вољени украде, одведе и воли до самртног часа (карактеристични романтичарски мотиви). Писац мајсторски описује лик Магдалене, који еволуира, пролазећи пут од неозбиљне госпођице, којој је стало до личне среће, до праве козакиње, достојне очевог рода. У роману она најпре показује своју сентименталну природу, покушавајући да организује лични живот. Њој се, за разлику од Олесје,

изузетно допада риђи, трбушаста, похлепни, рђави Кирило Иванович, кога она назива добрим човеком. Она само чека да је он запроси и не разуме шта види у глупој намигуши Олесји, када је она права жена за њега. Док Олесји не пада на памет да живи у Москви, Магдалена ужива размишљајући о бољарском животу. У роману постоје и лични сукоби, повезани са љубавним троугловима: Олесја – Кирило Иванович – Петро, тетка Магдалена – Кирило Иванович – Олесја.

Стотинар Шелест, Петар и остали козаци одлазе у борбу, а Олесја са тетком Магдаленом, дедом Мартином и кућепазитељем Авидијем остаје на имању. Кирило Иванович предлаже Авидију да сам преда госпођицу, како не би дошло до крвопролића, зато што он има право да све разруши, пороби, побије и, опет, отме госпођицу. Авидије се слаже, али смишља превару, зато што госпођица може бити и Магдалена Јакимовна.

Магдалена Јакимовна добровољно прихвата жртву, како не би дошло до крвопролића, како би поштедела оца и Олесју, али и како би, најзад, била у наручју свог вољеног. Она се предаје отмичарима достојанствено, без иједне речи, у нади да ће се заједно са својим законитим мужем вратити у родну Украјину, зато што је само ту њено место. А и Кирило Иванович ће временом на то пристати.

Мало је рећи да је Кирило Иванович био пренеражен када је видео коју су госпођицу отели његови подређени, али уместо гнева, савладава га опијеност једрим женским телом, пуним уснама и топлим мирисом. Због свог себичног плана, он одлаже одлазак у борбу, касни, и као и већина Москова, пада рањен на бојном пољу. Видевши рањеног бољара, који јој је нудио заједничко бекство и живот, Магдалена не пристаје и изговара:

*тепер війна. Не пора на жениханья.
Вороги ми для себе. Ви москаль. А я –
українка. Москалі Україну поневолити
хочуть. Забути про те не смію.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*сада је ратно стање. Није време за
веридбе. Ми смо непријатељи. Ви
сте Москов, ја сам Украјинка.
Москови желе да подјарме Украјину.
То не смем да заборавам.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи*.
Београд 1930: 124)

Магдалениним венама тече козачка украјинска крв и она постаје права козакиња.

Не знаю, як довго триватиме війна, але хоч би й помирилися наші з москалями, так я України не кину і в Московщині навіть бояринею не стану. Краще на Україні козачка, ніж у Московщині бурлачка.

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Не знам колико ће рат трајати, али баш да се наші и измире са Московима, ја не остављам Украјину; у Московији нећу да будем ни бољарка. Боље ми је да останем козакиња у Украјини, него да будем скитница у Московији.

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи*. Београд 1930: 124)

Магдалена не може да буде издајица. Тек тада спознаје сву гнусност личности Кирила Ивановича, али се према њему опходи као према свакој души којој је потребна помоћ.

Олесји немирни дух не да мира и она жели да осети драж и укус борбе и хита на место битке. Престрављена, одушевљена, срећна и тужна, она све прати иза прве борбене линије, њено срце туче, њена крв кључа од сласти победе коју су извојевали козаци. Она пада од рана задобијених од куршума. Рањени су и отац Шелест, и Петро, и сви су јединствени у својој љубави према Украјини и према Олесји. Олесја се опоравља од задобијених рана у манастиру, потврђује своју вољу и жељу да пође за Петра, за шта јој отац даје благослов. Једино Магдалена Јакимовна жали за Кирилом Ивановичем, који је настрадао од руке самог хетмана, против кога је исукао сабљу. Он је, ипак, био леп човек.

Богдан Лепки (1872–1941) био је изузетан родољуб. Сва његова дела прожета су љубављу према Украјини и жељом да пробуди то осећање код својих земљака. Прва знања будући писац стиче у родитељском дому. Најбољи учитељи били су отац, који му је причао о писцима, сликарима, чији су портрети били на зидовима, стара дадиља му је певала чумацке песме, а од деде по мајци, који је у младости познавао Маркијана Шашкевича, сазнаје о прошлости и историјским догађајима Украјине. Кућни учитељ Б. Лепког будућег писца није упознао само с основама школске науке, већ и са књижевним делима, захваљујући чему је Б. Лепки још у детињству знао напамет многе песме Т. Шевченка и читао *Марусју* Г. Квитке-Основјаненка. По завршетку гимназије, Б. Лепки се у Бечу уписује на Академију уметности, похађа предавања на Универзитету у Бечу, међу којима и чувеног слависте Ватрослава Јагића. Б. Лепки из Беча прелази на Универзитет у Лавову, када започиње своје

стваралаштво: пише поезију, приповетке, преводи, излаже радове на састанцима студентског друштва *Ватра*. Од 1895. његова дела почињу чешће да се појављују на страницама периодичних издања *Діло*, *Буковина* и других.

Почетком 1899. на Јагелонском универзитету у Кракову отворен је лекторат украјинског језика и књижевности. Б. Лепки је позван да предаје ове предмете. Од јесени 1899. скоро читав стваралачки живот писца повезан је са Краковом. Иако је живео у Кракову, Б. Лепки није осећао одвојеност од украјинског културног живота.

Од Б. Лепког у украјинској књижевност више је написао само И. Франко. Уметничко наслеђе Б. Лепког броји више од 80 сопствених књига, међу којима су циклус романа *Мазепа*, приповетке, бајке, мемоари, збирке песама и поема, као и преводи, књижевна истраживања, чланци књижевног и уметничког усмерења, објављени у бројним новинама, часописима, алманасима, календарима, зборницима. Његова најзначајнија дела су књиге приповедака *З села* (1898), *Оповідання* (1901), *Щаслива година* (1901), *В глухим кути* (1903), *По дорозі життя* (1905), *Кидаю слова* (1911), збирке песама: *Стрічки* (1901), *Листки падуть* (1902), *Осінь* (1902), *На чужині* (1904), *З глибин душі* (1905), *Для ідеї* (1911), *З-над моря* (1913). Као посебна издања објављене су приповетке *Зірка* (Лавов, 1929), *Вадим* (Лавов, 1930), *Веселка над пустарем* (Лавов, 1930), *Крутіж* (Краков, 1941), приповетке-бајке: *Під тихий вечір*, (1923), циклус историјских приповедака о хетману Ивану Мазепи у 2 тома *Мотря*, *Не вбивай* (Кијев-Лајпциг, 1926), *Батурич* (Кијев-Лајпциг, 1927), *Полтава* (1. том), *Над Десною* (Лавов, 1928), *Бої* (Лавов, 1929), *З-під Полтави до Бендер* (издата 1955. у Њујорку заслугом Б. Лепког, који је дописао изгубљени крај рукописа), књиге за децу: *Під ялинку* (1930), *Про діда, бабу і качечку кривеньку*, *Про дідову Марусю і про бабину Галюсю*, *Про лиху мачуху, сирітку Катрусю, чорну кицьку, дванадцять розбійників і про князенка з казки*, *Три казки* – све написано 1931, *Казка про Ксеню і дванадцять місяців* (Краков, 1934), историјске приповетке: *Орли* (Лавов, 1934) и *Каяла* (Лавов, 1935), трилогије мемоара: *Казка мого життя* (Крегулец, Лавов, 1936), *До Зарваниці* (Лавов, 1938), *Бережани* (Краков, 1941), мемоари: *Три портрети. Франко. — Стефаник. — Оркан* (Лавов, 1937),

драме *За хлібом* (поставило позориште Українська Бесіда), драмског пролога *На Тарасовій могилі*.

Б. Лепки је аутор књижевних студија о В. Стефанику, Т. Шевченку, М. Шашкевичу, А. Пушкину, о стваралаштву И. Котљаревског, М. Вовчока, П. Куљиша, Ф. Достојевског, Н. Гогоља, Л. Толстоја, чланака и мемоара о И. Франку, М. Коцјубинском, скица и чланака на пољском језику о стваралаштву О. Феђковича, М. Драгоманова, М. Старицког, Л. Глибова, М. Риљског, П. Тичине, Ј. Плужника, М. Драј-Хмаре, и других. Разноликост дела Б. Лепког говори о ширини његовог стваралачког интересовања и о његовој изузетној ефикасности.

Као што смо видели на примеру романа *Олесја, стотинарева кћи*, Б. Лепки је описао трагичне странице из времена Рујине и своју благонаклоност према политици И. Виговског, покушавши да сруши мит о инфериорности Украјинаца, који је прихваћен од Руса. Захваљујући изузетно добром преводу, српски читаоци могли су много тога да сазнају и да науче о традицији, обичајима, изрекама, пословицама, атмосфери украјинског живота и историјским околностима XVII века. Нажалост, о преводиоцу В. Виљковском ништа не знамо, али начин на који он влада украјинским језиком је задивљујући! Живим народним језиком, у духу српске културе, В. Виљковски нам дочарава и приближава историју Украјине после смрти хетмана Б. Хмељницког и борбу украјинских козака за слободу и независност своје отаџбине за време хетмана И. Виговског. В. Виљковски даје и своје напомене, објашњавајући ко је стотинар, ко су украјински козаци, које не треба „бркати са донским козацима, са тим брадатим буљинама, страшних очију, дрска говора, слободног понашања“ (В. Виљковски 1930: IV), ко су запорошки, сичови или низови козаци, Б. Хмељницки и И. Виговски. Преводацац даје кратку информацију о писцу Б. Лепком и објашњења појединих термина и речи уз сам превод. Наводимо преводе пословица и изрека у оригиналу и преводу:

*Не бачила сова півня, як узріла –
обімліла!..*
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Скуњила се буљина чим спазила
петла!*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи*.
Београд 1930: 2)

Хто про що, а вона про Наливайка.
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Сиди грибе, пок тебе хтось здибе.
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Не видав Гриць нагавиць, а Малороссія
Москаля.*
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Знаємо ми таких панів, щото гучно-
бучно, а в п'яти зимно.*
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Прилип, як до Ганни Пилип.
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Чекай псе, аж кобила здохне,
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Тинди, ринди, захотілось дівці бинди!
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Поставив миску так давай і юшку!
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Коли жалувати сира, так і вареників не
їсти.*
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

І півень на своїому плоті найкраще піє.
(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Ко о чому, баба о ушитиціма!
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 4)

*Седи печурко, док те неко не
узабере.*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 4)

*Није Григор видео ногавице, а
Украјина Москове!*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 13)

*Познајемо ми такву господу: „нос у
небеса, ноге у пепелу!“*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 13)

Прилепио се као Петко уз Петкану.
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 18)

Чекај паишче док кобила цркне;
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 22)

– Боло, не боло, девојка ће у коло!
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 27)

Метнуо си чинију, дај и чорбу!
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 28)

*Ако жалиш сира, нећеш јести
варенике!*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 29)

*Сваки петао најлепше пева са свога
плота.*
(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 32)

*Панська собака, між хлопські не
мішайся.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Из ваших рук, щоб діждали онук.

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

А по тій мові буваймо здорові!

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Пора з двора, сходить місяць і зора.

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Орлові з куркою не літати.

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*З Москалем дружи, а камінь за пазухою
держи.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Захотілося леду у Спасівку та ще
печеного.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Чого дивишся, як теля на мальовані
ворота.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Гарне пірря на вудвуді, лиш смердить.

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Господски пас не меша се међ
ропске.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 35)

Из ваших рука, да дочекате унука!

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 63)

*По тој речи гредом, да смо здрави
редом!*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 63)

*Време је да свет с двора оде, месеци,
звезде већ по небу броде!*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 63)

Није за орла да лети с кокошком.

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 71)

*Ко се са Московом дружи, мора да
држи камен у недрима.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 75)

*Прохтело му се на Преображење
леда!*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 94)

*Шта ме гледаш као теле у шарена
вората?!*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 134)

Лепо перје гугутка има, али смрди!

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 159)

Захваљујући интересантним речима и синтагмама, које преводилац користи, било је право уживање и задовољство читати роман на српском језику.

*Або я, тітусю, дзигльованка міська, щоб
підлабузнюватися та бісики пускати до*

*– Зар сам ја, тетице, варошка
намигуша да се улагујем и удварам*

будь кого!

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*прижмурюючи своє праве темно-синє,
аж фіялкове око.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Може стряпчий, стольник, околичний, а
може й боярин,*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Смілка якась, верзуха!

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*«А я отсе до вашого батька з
дорученнями від мого начальства».*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*<...> де був накритий стіл, суто
заставлений усякими книшами,
стульнями, сусликами, товчаниками,
паляницями і плачиндами, з яблуками, з
маком, з грибками, з сіканою рибою,*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*<...> стояли збанки з вином і з медами
та пляшки з усякими сливянками,
грушівками і зі спотикачем так крепким,
що від нього дійсно важко було не
спотикнутися.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*«Чогож ти тоді дуєшся, як лопух на
жарі?»*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*прислужники царські, його агенти й
делятори.*

макар коме?

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 2)

*<...> жмиркајући својим десним
загасито плавим као никсица оком.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 4)

*Можда је пероводитељ, столник
или околишник, а можда и бољар.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 5)

Смеона си сувише, брбљушо!

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 6)

*– Ево ме код вашег тате са
аманетом од мог начелства.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 9)

*<...> где је био спремљен сто, сав
прекривен свакојаким кнедлама,
погачицама, кифлицама,
гибаницама, питама са јабукама,
маком, печуркама, сеченом рибом;*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 11)

*<...> стојали су бокали са вином и
медовином, ибрици са сваковрсним
ракијама од воћа и пелинковац, тако
звани спотикач, тако јак да онај
који га пије, тешко да се не би
спотакао.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 11)

*– Зашто си онда тако надут као
лопушина на припеци?*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 19)

*цареве потркуше, његови агенти и
штијуни.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Не знаю, яким чином отсей Кирило
Іванович ще тут, чому він не пішов до
бiса!*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Кирил Іванович побаранiв.

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Дальше свинюшниками загадаєте козакiв
поробити, а мене сотенним свинопасом.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*Поховалися тi бровки, ласки й кунделi
всiлякої породи,*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

*<...> не люблю, як хто воду у ступi
опихає.*

(<http://elib.nplu.org/view.html?id=6459>)

Трохи тiльки за повна

Обезоружила я лицаря бiснуватою.

дубовий ослон

намисто

рушниками, гарно повишиваними

Гю!

З обозом поїдеш.

чарка старої житнiвки

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 23)

*Не знам из ког је узрока овај Кирило
Івановић још ту, зашто није
отишао до беса!*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 30)

Кирило Івановић се забезекну.

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 32)

*Још мало па ћете наумити да од
козака начините свињаре, а ја да
будем њихов субаши.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 34)

*Сакрили су се ти зељови, бељови и
шарови, пси свакојаке врсте,*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 37)

*<...> не волим кад неко туца воду у
ступници.*

(Б. Лепки, *Олесја, стотинарева кћи.*
Београд 1930: 51)

Нешто мало више дежмекаста

*Обезоружала сам побеснелог
ритера.*

храстов миндерлук

мерциани

у лепо извезеним убрусима

Пфуј!

Ићи ћеш са комором.

чаши старе комадаре

шкурятяна буда

кожни арњеви

халена

латка

Верхові на конях герцювали.

Коњаници су се милитали на коњима.

сваволя

зулум

підпосяч від худоби

говедарев ћирица

Преводилац је веома верно и успешно атмосферу и лепоту оригинала пренео у свом преводу.

НОВА ЕВРОПА 1939. године

Часопис *Нова Европа* 26. априла 1939. посвећује свој двоброј (књига XXXII, број 4 и 5) Малорусима и Украјини. Уредништво напомиње да ће ова свеска, посвећена једном важном и актуелном проблему, бити објављена и као брошура под насловом *Малоруси и Украјина*. У брошури ће се наћи репродукција храма Свете Софије у Кијеву, лепа Етнографска карта Украјине преузета из *Украјинске опште енциклопедије* у 3 књиге, цркве у Галицији, Карпатској и Закарпатској Украјини, бандуриста (украјински народни гуслар) и грб Украјинске Републике. Око припремања и уређивања свеске помогли су стални сарадници часописа, главни и одговорни уредници, пореклом Украјинци, др Алексије Јелачић, професор Универзитета у Скопљу и др Владимир Розов, професор Универзитета у Загребу. Главне чланке су сами писали, а од изузетне је вредности помоћ око избора, превода и обраде других прилога, због чега ће ова свеска представљати, бар извесно време, најбоље што се о наведеној теми двоброја може прочитати на српском језику.

Двоброј почиње обраћањем Словенима *Еј Словени*, чији су слога и јединство пред великим искушењем у предвечерје почетка рата светских размера, који само што није букнуо у подељеној Европи. Уредништво се обраћа Словенима, који су једни другима најближи по свим природним законима: „и по пореклу, и по језику, и по својим најважнијим животним интересима; и још нарочито: по опасностима за живот и опстанак, које им свима подједнако прете, њима и њиховим заједницама, породичним и народним и државним.“ (*Нова*

Европа 1939: 101) Управо Словени, који чине половину становништва Европе, треба да се уједине и сложе, како би у будућности чинили већину европског становништва. Али, препрека за овакво уједињење је словенска ћуд, дух Словенства, која не зна за дисциплину и подређивање, и због тог свог „принципа независности“ Словени су вековима робовали туђину. Најбољи пример за то су Малоруси, који данас са преко 40 милиона становника немају своју државу, народ са старом културом и оригиналним тековинама, са богатом књижевношћу, „народ најрускији међу Русима, најсловенскији међу Словенима... Ко зађе дубље у историју Малоруса, ко се упозна изближе с Украјином и суседним земљама, тај ће осетити душу тога тако словенског и нама тако сродног народа, па ће разумети боље, можда, и себе и свој народ, и све што се код нас и око нас дешава.“ (*Нова Европа* 1939: 103) На основу чланака Владимира Розова *Мала Русија и Малоруси, Малоруси и Украјинци (Историја питања)*, *Василије и Александар Шуљгин о Украјинском Питању, Русини у Југославији, Малоруска (украјинска) књижевност*, *Василија Шуљгина Нека засја сунце, да се губи мрак*, *Александра Шуљгина О политичком препороду украјинског народа*, *Дмитра Дорошенка Украјина и Русија*, *Михајло Драгоманов, Алексија Јелачића Како се решавало мањинско питање на Украјини (1917-1919) (Из личних успомена)*, *Поткарпатска Русија*, *Миколе Андрусјака Украјински покрет у Галицији*, *Исака Мазепе и Владимира Розова Украјина и большевици*, *Ј. Д. Украјинци и Малоруси у Пољској*, *Всеволода Сахањова Карпаторуска црквена уметност* и *Петра Митропана Дневник Т. Г. Шевченка* и информација које ћемо из њих сазнати, треба да донесемо свој суд о Малорусима и Украјини.

Чланак др Владимира Розова, сталног сарадника часописа *Нова Европа*, угледног јавног радника, пореклом из Украјине, професора Универзитета у Загребу, *Мала Русија и Малоруси* доноси општа знања о украјинском етносу и његовом положају у тадашњем свету, опште географске, етнографске, демографске, економске податке о Украјини, податке о стању у просвети, о броју ђака, врсти и броју школа у којима је наставни језик украјински, односно руски, и школама у којима су оба језика наставна. Малоруси броје 40 милиона становника, чиме заузимају друго место међу словенским племенима, а седмо

међу европским народима. Територија коју насељавају Малоруси простире се од Карпата до Кавказа и углавном је равница, што потврђује податак да се чак 90% становништва бави земљорадњом. Розов наводи податке о стању у украјинској привреди: количинама пшенице, шећера, дрвета које Украјина извози/увози, о минералним ископинама: угља, гвожђа, нафте и соли. Малоруси претежно живе на селу, а великих градова има свега 12, а највећи, са преко 100.000 становника су Кијев, Харков, Одеса, Дњепропетровск и Лавов. Већина становника градова су странци: Јевреји, Великоруси и Пољаци, који се баве трговином и занатом. Малоруси се деле на Јужне Русе, или Украјинце, којима припадају и галицијски Украјинци, и на Северне Малорусе. У верском погледу 88% Малоруса су православци, док остатак углавном чине унијати. Као мањинско становништво Малоруси живе у Курској, Вороњешкој области, у Криму, Белорусији и Молдавији, Пољској, Чешкој, Словачкој, Мађарској, Румунији, у прекоокеанским земљама у које су емигрирали. Наталитет Малоруса изузетно је висок, али је због примитивности села, висок и број смртности. Занимљиви су и други статистички подаци које наводи В. Розов.

Чланак Владимира Розова *Малоруси и Украјинци (Историја питања)* доноси много битније, чак кључне податке, као што су настанак украјинске нације и украјинског језика, али подаци које наводи В. Розов често не одговарају истини и у њима се осећа јак утицај руске историографије. Настанак малоруске нације В. Розов датира крајем XVI века, када је „Москва поделила међу собом земље некадашње Руске Државе“⁷⁵ (В. Розов 1939: 110). У периоду од IX до XVI века не постоје трагови „постојања некакве малоруске нације“⁷⁶. (В. Розов 1939: 109). Тек у XVI веку „типични малоруски дијалекат, који се у науци зове „украјинским“, почиње нагло да се шири на север и исток, потискујући остале дијалекте, те поступно постаје књижевним језиком свег руског живља у пределима Пољске“⁷⁷. (В. Розов 1939: 110) В. Розов наводи да су националну

---

⁷⁵ Руском Државом В. Розов назива Кијевску Рус („Руска земља“ *Нова Европа* 1939: 109).

⁷⁶ Требало би да заједничко наслеђе Кијевске Руси, укључујући и усмено народно стваралаштво, традицију, обичаје, обреде и лирске песме годишњих циклуса, које исте прате, представљају „трагове“ из којих ће се развити национално наслеђе три нације, које ће се временом издвојити у руску, украјинску и белоруску!

⁷⁷ Шта се дешавало у периоду од пада Кијева 1240. и од краја XIV века, када „Руска земља“ постаје део Великог Литовског војводства, до XVI века, када је „Русија раскомадана од

малоруску свест у XVI веку појачале и заостриле две околности: тежња пољског племства да од слободног малоруског сељака направи кмета и роба, и жеља Пољске владе и Цркве да наметне Малорусима црквену унију са Римом, што је изазвало низ устанака малоруског народа против пољског племства, предвођених Запорошким козацама и хетманом Богданом Хмељницьким, „који схвата да није у стању да се носи са Пољском“ и 8. јануара 1654. у Перејаслављу, „уз одушевљени пристанак козака и људи свих сталежа, прима поданство Московског цара.“ (В. Розов 1939: 111) Москва је дуго оклевала да ли уопште да прими Б. Хмељницког у своје поданство, што се показало оправданим, зато што је „цар Алексије“ био приморан да због Мале Русије започне рат против Пољске, пошто је Б. Хмељницки одбио да се са својим присталицама пресели у Русију. Рат против Пољске скупо је коштао Русију, „народ је шишан до голе коже“, обични порези су утростручени, а уведен је и ванредни порез на доходак, који је понекад достигао 20% укупног прихода. Овакво стање довело је до беде и огромног незадовољства, што је изазвало низ побуна у Москви и провинцији, које су се завршиле великом буном Стење Разина 1670. После коначног ослобођења Мале Русије у рату против Пољске, она је раскомадана на три дела између Москве, Пољске и Турске, што је довело до нових буна, а после устанка Ивана Мазепе, за време рата између Русије и Шведске, Русија је настојала да потпуно укине хетмане и аутономију Малорусије, што је коначно 1764. учинила Катарина II, наметнувши кметство малоруском народу⁷⁸, чија је судбина постала „истоветна са судбином великоруског живља. Остварено је било и културно јединство обеју грана руског народа“. (В. Розов 1939: 113)

Малоруски интелектуалци оберучке су прихватили реформе Петра Великог. „Автор Устава, по коме се управљала Руска Црква до саме Револуције, и први Председник Синода створеног по овоме Уставу, били су Малоруси (Феофан Прокопович и Стефан Јаворски). <...> Више Малоруса (Феофан

стране Татара, Литве, Пољске, па чак и Молдавије“, и о ком је „језику локалне књижевности“ реч, В. Розов не наводи.

⁷⁸ Против кметства, које је наметала Пољска у XVI веку почињу горе наведени устанци, предвођени Богданом Хмељницьким. Што није успела Пољска, коначно је успела Катарина II у XVIII веку!

Прокопович⁷⁹, Стефан Јаворски⁸⁰, Димитрије Ростовски⁸¹, Иполит Богданович⁸², гроф Капнист) заузимало је угледан положај у руској књижевности. <...> На другој страни, књижевност на малоруском дијалекту све више опада, и квантитативно и по свом квалитету, и на крају XVIII века готово се угасила.“⁸³ (В. Розов 1939: 113)

В. Розов наводи да се препород украјинске нације у XIX веку одвија под утицајем немачког романтизма, немачке философије и књижевности, док уметници, већином пореклом ситни племићи, и малоруска интелигенција будно прате идеје које се рађају на Западу, представљајући сталну опозицију царистичком режиму, „али у тесном савезу са прогресивним круговима великоруског друштва.“ (В. Розов 1939: 113) Овај препород започиње „родољубивим фалсификатима“, за шта В. Розов као пример наводи „Историју

---

⁷⁹ Феофан (световна имена Елеазар, Јелисеј, Самуил) Прокопович (1677–1736) био је истакнути украјински и руски писац, културно-друштвени и црквени активиста, философ и песник прве половине XVIII века. Од 1704. био је професор Кијевске академије, где је предавао поезију, реторику, филозофију, богословију и друге предмете. Извесно време био је и префект и ректор Академије. На позив цара Петра Великог 1716. одлази у Петербург и постаје главни помоћник цара у питањима православне цркве. Постаје епископ Псковски (од 1718) и епископ Новгородски (од 1720), као и члан Светог синода.

⁸⁰ Стефан (Симеон) Јаворски (1658–1722) био је професор у Кијевско-могиљанском колегијуму. Предавао је поезију, реторику, филозофију и богословију. Године 1700. био је посвећен за митрополита Муромског и Рјазанског. Иако је испочетка подржавао реформе Петра I, С. Јаворски временом постаје противник његове црквене реформе, а у проповеди 1712. назвао је царевића Алексеја Петровича «једином надом» Русије, упоредивши његов живот са лутањима Алексеја, Божијег човека. Цар је одмах забранио С. Јаворском јавна проповедања, али је укинуо забрану после три године. С. Јаворски је написао сјајан трактат о догматском богословљу, антипротестантски према карактеру *Камінь віри* (1713–1715), али је Петар I забранио његово издавање, а митрополита је постепено искључивао из вођења црквених послова. С обзиром да је уживао велики ауторитет, архијереј остаје на челу московске цркве само минимално, а реална власт се све више концентрише у рукама Феофана Прокоповича, без обзира на то што је после стварања Синода (1721) С. Јаворски постао његов председник.

⁸¹ Дмитриј Ростовски (Данило Савич Туттало) (1651–1709), светац Руске православне цркве, био је митрополит Ростовски и Јарославски, црквени активиста, научник, писац и проповедник, богослов. Замонашио се 1668. Био је проповедник и игуман разних украјинских манастира. Типичан је представник барока. Његова философска становишта у себи су обухватала елементе средњовековног учења светих отаца, схоластике и најновије философије (ренесансе, реформације, раног просветитељства). Хришћанску етику разматрао је као темељ друштвеног морала; цркву је сматрао обликом мистичког повезивања људи и друштвене институције, позване преко свештеника да врши морални суд и обезбеђује одговарајући образовни ниво друштва. Предлагао је просветитељску концепцију државне управе, према којој државом управља образовани монарх, који се руководи принципима хришћанског морала.

⁸² Иполит Федорович Богданович (1744–1803) био је песник, философ и писац Руског царства XVIII века, пореклом из украјинског козачког рода Богдановича.

⁸³ Најистакнутија личност у културном и књижевном животу Украјине у XVIII веку је Григориј Савич Сковорода (1722–1794), велики народни мислилац, просветитељ и књижевник, путујући философ, песник, баснописац, који је у својим делима развио цео комплекс идеја актуелних у његово време и представљао је напредне погледе украјинског грађанства!

Руса или Мале Русије“ неког Полетике, написане „углавном на основу народних традиција, епских песама, и властите фантазије, надахнуту ватреним родољубљем, чија је оштрица била уперена против Пољака и Јевреја“. (В. Розов 1939: 113) В. Розов наводи да Гогољ-отац, глумац и аутор комедија, сенатор Трошћински, мецена, и И. Котљаревски, комедиограф, аутор шалживог епа *Енејида*, стварају малоруско позориште. Проучава се малоруска историја, право, народни живот и обичаји, језик и скупљају се споменици народног песништва. Све су бројнији писци и дела лепе књижевности, међу којима се истичу „приповедач-народњак Квитка и генијални Шевченко“. В. Розов наводи да је „Великоруска књижевност радо прихватила млађу малоруску сестру“ (В. Розов 1939: 114)

Интересантни су и наводи В. Розова да је „Ћирило-методско братство“, које је основао млади универзитетски професор М. Костомаров са неколико другова у Кијеву 1846. уништено на захтев Аустрије (!), зато што је „оштрица идеологије овог друштва била уперена против Аустрије, Турске, Немачке, а никако против Русије“. (В. Розов 1939: 114) Оваквим наводима В. Розов српске читаоце, за које су догађања у Украјини непознаница, доводи у заблуду. Т. Шевченка и М. Костомарова, осниваче и најактивније учеснике друштва јесте казнила царска власт, али не Аустријска, већ управо Руска, зато што су њихова идеологија и борба (поготово Шевченкова, који је рођен као кмет, а касније је успео да се откупи из кметства) биле усмерене против Руског царизма, тражећи „слободу мисли, вере, речи, ослобођење сељака, уништење сталешких привилегија и царске власти“ (В. Розов 1939:114)

По наводима В. Розова, малоруски покрет је оживео захваљујући демократским реформама Царске власти. Први корак на путу реформи било је укидање кметства (1861). Бивши чланови Ћирило-методског братства окупили су се око часописа *Основа* 1861-1862, која се посветила културном, научном и књижевном раду, а на његовом челу био је Пантелејмон Куљиш који је саставио „врло практичну малоруску азбуку „куљишовку“. (В. Розов 1939: 115) Нажалост, *Основу* је угушио Валујевски циркулар 1863. Чувени (Емски) указ од 18. маја 1876. био је судбоносан за развој руско-малоруских односа, зато што је „забрањивао употребу малоруског језика и тежио за уништењем малоруске

књижевности и културе“. Упркос указу, представе малоруских позоришта играле су се широм целе Русије и стекле су велику популарност и симпатије публике. Поред представа, објављиване су народне хумористичке приче и приповетке, басне, збирке народних песама, „тако да је на крају испало да је забрана погађала само Св. Писмо, журналистику, и научне радове.“ (В. Розов 1939: 115)

Како би Аустрија ослабила Русију, требало је да изврши реорганизацију украјинства, и нашла је згодно лице у Михајлу Грушевском⁸⁴, који је у Аустрији, на Универзитету у Лавову добио место професора, „а уз то и пуно новца за вођење украјинске акције“. Испоставило се да је М. Грушевски одличан избор, зато што је „имао велики таленат и много знања <...> развио је и усавршио украјинску идеологију, и дао украјинству дефинитивни облик који оно данас има“ (В. Розов 1939: 117) В. Розов наводи да му је приликом једног сусрета 1906. М. Грушевски рекао: „Ако хоћемо да створимо украјинску културу, морамо подићи кинески зид између Украјине и Русије“, објашњавајући да „ови Украјинци не мрзе само царски режим <...>, него и сам руски народ, <...> мрзе и саму руску културу, <...> те не траже само укидање политичког јединства Русије него и свих културних веза између Малоруса и Великоруса уопште.“ (В. Розов 1939: 117)

М. Грушевски је изградњу кинеског зида засновао на речима „Украјина“ и „Украјинци“, покушавајући да докаже како су те речи одувек правилно означавале Малорусију и Малорусе. Као противника употребе ових термина, а позивајући се на његов ауторитет као члана Украјинске академије наука, В. Розов наводи познатог украјинског лингвисту Кримског, који „отворено признаје“, да су термини Украјина и Украјинци настали „тек пре 30–40 година“. (В. Розов 1939: 118) М. Грушевски задатак „украјинизације“ наставља обрађивањем малоруске историје, културе и књижевности својим вишетомним делима из историје и књижевности Украјине, како би читаоци стекли утисак да је између Великоруса и Малоруса одувек постојао „дубок и непремостив јаз“. (В. Розов 1939: 119) Али, В. Розов најважнији задатак Украјинаца види у „стварању украјинског књижевног језика“, наводећи да ни сам М. Грушевски

---

⁸⁴ Михајло Грушевски (1866–1934) био је украјински историчар, јавни и политички активиста, управник Катедре за историју Универзитета у Лавову (1894–1914).

није знао да говори украјински, „те да је са својим накарадним и неразумљивим језиком растеривао све украјинске студенте са својих предавања на Универзитету у Лавову.“ (В. Розов 1939: 120) По наводима В. Розова „иако тај накарадни „језик“ вређа језички осећај оних Малоруса који познају и воле свој матерњи језик, гаје љубав према народној песми, према великим малоруским песницима ранијега доба, као Шевченко, Квитка, и други“, украјински реформатори настоје да „створе језик који би што боље и више одвојио Малорусе од Великоруса!“ (В. Розов 1939: 120) Паралелно са стварањем новог језика, створени су нова азбука и нов правопис, „ропски копирајући пољску ортографију, чак и у њеним недоследностима“. (В. Розов 1939: 121)

Најзад, В. Розов поставља кључно питање: шта су стварно постигли Украјинци свим овим напорима, с обзиром да су се М. Грушевски и његови министри плашили да ће малоруски сељаци између руске и малоруске народности одабрати „росијску“. Како би то спречили, „и стопостотни Великоруси званично су уврштени међу „Украјинце“. Чисто аустроугарска пракса! А Директориј Петљује био је приморан да декретира смртну казну за сваког који би се усудио да говори о пожељности федерације са Русијом...“ (В. Розов 1939: 122) В. Розов већину података наводи из личног искуства и личних сведочења, с обзиром да је многим догађајима сам присуствовао и уверио се у њихову истинитост.

О Украјини се тако мало знало. Чини се, још мање него у XIX веку, судећи према подацима који су наведени у ондашњој периодици. Шта можемо да сазнамо из садашњих, рекли бисмо веома пристрасних и нимало објективних, сведочења В. Розова? Какав су утисак оставила на читаоце *Нове Европе*, која је своје присталице имала међу свим Јужним Словенима? Да ли су разумели суштину историје питања Малоруса и Украјинаца? У савременом времену схватамо колико је постављени задатак био тежак и колики је значај имало узајамно упознавање Словена. Посебно у том кобном времену, неизвесном за читав словенски свет.

Објективније и мање политизоване податке доноси чланак В. Розова *Малоруска (украјинска) књижевност*, који даје краћи преглед историје украјинске књижевности, условно датирајући њене почетке од покрштавања

Кијевске Руси крајем X века за време владавине кијевског кнеза Владимира Великог, када се појављују прве богослужбене књиге, са освртом на период XV–XVIII века, који представља „Златно доба украјинске ренесансе и неокласицизма“ и детаљнијим подацима о украјинској књижевности и њеним представницима у XIX веку.

В. Розов наводи да се у XV–XVIII веку „књижевност Малоруса већ јасно разликује од великоруске, и по језику и по садржини“ (В. Розов 1939: 185), називајући је западноруском књижевношћу, а као најзначајнија дела истиче „Острошку Библију (1580-81), прву потпуну штапану библију на словенском језику, код православних Словена“, <...> „Православно исповедање вере“ Петра Могиле (1640), катехизис, састављен по узору и под јаким утицајем католичких догматика, <...> црквено-словенску граматику Мелетија Смотричког (1619)“ (В. Розов 1939: 186) Иако је у претходном чланку указао да се књижевност на малоруском дијалекту на крају XVIII века готово угасила, В. Розов сада наводи да у ово доба „усамљена стоји оригинална појава „филозофа“ Глигорија Сковороде (1722-94), који је управо био мистик и бавио се углавном питањима етике, створивши себи неку врсту властите филозофије из елемената платонизма, учења светих отаца, те средњовековног и савременог мистицизма.“ (В. Розов 1939: 186)

Интересантно виђење стваралаштва и значаја Г. Сковороде, које нас наводи да закључимо да је др Владимир Розов користио податке већ „прерађене“ по ко зна који пут, који у себи садрже низ фактографских грешака и, што је битније, уопште не указује на многе значајне појаве. На пример, В. Розов наводи да се „права малоруска књижевност на народном језику појавила тек крајем XVIII века, под утицајем немачког романтизма, који је јако истакао лозинку народности. <...> У књижевности је завладало сентиментално и романтично народњаштво, уз обиље етнографског градива, с идеализацијом и доброћудним хумором при сликању сељака и козака, са негативним, па чак и карикираним, приказивањем виших сталежа и градског становништва.“ (В. Розов 1939: 187) Као најзначајније представнике малоруске књижевности овог периода Розов наводи Ивана Котљаревског и његова дела *Енејида*, *Наталка Полтавна* и *Војник-врачар*, „којима је ударио темељ малоруског казалишта“, Петра Гулака-

Артемовског (1790–1865), „који је нападао институцију ропства и његове злоупотребе“ својом басном *Спахија и нас*, Григорија Квитку-Основјаненка (1778–1843), који је „створио малоруску приповетку, са предметом из сељачког живота, с идеализованим сељацима, а нарочито са сеоским девојкама испуњеним сентименталним осећајима и романтичним мислима, те са моралном тенденцијом, основаном на религији и једноставном али здравом моралу малоруског сељаштва; са богатим етнографским градивом у приказивању народног начина живота, сеоских обичаја, обреда, веровања и празноверица.“ (В. Розов 1939: 187), наводећи његове приповетке *Марусја* и *Јадна Оксана*, и лаке комедије *Шељменко као ћата*, *Посилни Шељменко* и *Просидба на Гончаривци*.

В. Розов указује на Тараса Шевченка (1814–1861), као највећег представника малоруске књижевности и на његову чувену збирку *Кобзар* („Гуслар“), објављену први пут 1840, која је „створила епоху у малоруској књижевности“, наводећи да Шевченкове баладе “припадају типу који су створили немачки романтици друге половине XVIII века“. (В. Розов 1939: 188) Већ смо указали (у I периоду) колико је српска књижевност занимала Т. Шевченка и колики је био значај личности и стваралаштва Вука Караџића и развоја трендова у култури Србије за Шевченкове панславистичке идеје, показавши и објаснивши њихов утицај на примерима превода Шевченкових дела, објављеним у српској периодици у XIX веку.

В. Розов наводи да су даљи корак унапред учинили Пантелејмон Куљиш (1819–1897), „аутор првог малоруског историјског романа *Црна скупштина*“, Марко Вовчок, „пореклом Великорускиња“ (В. Розов 1834–1907), чије „*Народне приповетке* (1857) настављају традицију романтичне народњачке приповетке“, Олекса Стороженко (1805 – 1874), аутор *Заљубљеног ђавола* и „историјских приповедака, заснованих углавном на народној песми и традицији, и пуних хумора из сељачког живота“, Нечуј Левицки (1837–1918), „аутор приповетке о две међусобно љуто завађене бабе *Баба Параска* те *баба Палашка* и приказивач живота духовништва, који је врло добро познавао (*Старински попови и попадије*)“, Анатолиј Свидницки (1834–1871) и Олександр Кониски (1836–1900), који „сликају село у доба ослобођења сељака од ропства, приказујући њихове

нове, економске невоље“, Јевген Гребенка (1812–1848) и Леонид Гљибов (1827–1893), познати по својим баснама, Степан Рудањски (1833–1873) и Панас Мирни (1849–1920), „који представља разбојника, осветника личне и социјалне неправде, омиљени лик малоруских романтичара.“ (В. Розов 1939: 189)

В. Розов издваја драму и позориште у малоруској књижевности, представљајући њене најзначајније „директоре, редитеље, ауторе и глумце“ Михајла Старицког (1840–1904), Марка Кропивницког (1841–1910) и Ивана Карпенка-Карог (1845–1907). (В. Розов 1939: 190)

Посебно поглавље у овом кратком прегледу представља историја малоруске књижевности у аустроугарским земљама, чија ренесанса почиње 1837. с алманахом *Русалка Дністровая*. Као најважније представнике, чија дела „имају више публицистички и социјално-политички значај него ли уметнички“, В. Розов наводи Адолфа Добрјанског (1817–1901) и Духновича (1804–1865) у Карпатској Русији, Јакова Головацког (1814–1888), Зубрицког (1777–862), Петрушевича (1821–1913), Дидицког (1827–1909), Наумовича (1826–1901), Маркијана Шашкевича (1811–1843) у Галицији и Федковича (1834–1887) у Буковини. В. Розов указује да се у овој средини „родило украјинство, које је свој завршни облик добило у последњим годинама XIX века и на почетку XX, под утицајем Михајла Грушевског и Ивана Франка.“ (В. Розов 1939: 190)

Нову епоху у малоруској књижевности отворио је Михајло Драгоманов (1841–1895), познати историчар, етнограф, публициста, политички емигрант, чије су идеје имале велики утицај на развој малоруске књижевности.

В. Розов указује на значај стваралаштва Ивана Франка (1856–1916) и његове приповетке *У зноју лица*, *Воа constrictor* и збирке поезије, првог писца у малоруској књижевности, који се бави психолошком анализом својих јунака и који пише о градском пролетаријату, животу интелектуалаца и капиталистичком сталезу.

Свој преглед украјинске књижевности В. Розов завршава освртом на неоромантизам, футуризам, симболизам и неокласицизам. Најзначајнији представници неоромантизма су изузетно талентовани Михајло Коцјубински

(1864–1913) и Володимир Виниченко (рођен 1880). „Вороњи⁸⁵ (р. 1871) 1901. године „проглашује манифест чисте уметности, а две године доцније издаје збирку *Иза облака и из долова* са примерима „новог“ песништва. Напокон су се појавили и декаденти <...> и футуристи Семенко⁸⁶ (р. 1892), оснивач покрета, Шкурупиј⁸⁷ (р. 1903) и други.“ (В. Розов 1939: 192)

---

⁸⁵ Микола Ворониј (1871–1938) обратио се 1901. украјинским писцима у отвореном писму, које је добило значај својеврсног манифеста украјинског модернизма. У њему позива на «европеизам», потрагу за новим правцима у поезији. Желео је да у украјинску књижевност унесе «плаво небо», које треба схватити као симбол лепоте, слободе и фантазије, мистичности, емоције. Његово стваралаштво, које је трајало више од три деценије (до хапшења 1934), разноврсно је, нехомогено по садржају и стилистици, обогатило је украјинску књижевност и у своје време дало велики импулс иновативној енергији омладине. Међу првима у лирику уводи тему града, преузима низ традиционалних мотива европске поезије, где се супротстављају поетско духовништво и свакодневица, успоставља неодољива жеља човека за лепотом, светлошћу, освајањем космоса (збирке *Икар*, *Сонячні хвилини*), разоткрива трагичност духовне усамљености (циклус *Осокорі*). Стваралаштво М. Воронија представља раскид с популистичком традицијом, својствена му је разноликост метрике и грађења строфа. Тежња модернизму није сметала М. Воронију да пише дела испуњена искреном љубављу према народу, поштовањем његових најбољих синова (*Краю мій рідний*, *Горами, горами*, *Привид*, песме, посвећене Т. Шевченку, И. Франку, М. Лисенку). Истовремено пише песме, у којима исмева националну ограниченост, псевдопатриотизам, његову антихуману, аморалну суштину (*Мерці*), *Молодий патріот*, *Старим патріотам*). М. Ворониј је био активни учесник револуције 1917. Освојила га је атмосфера националног ослобођења и државног буђења. Постао је директор и режисер првог државног Народног позоришта. Последња и најпотпунија збирка његових дела објављена је 1929. под насловом *Поезії*. У ово време почињу стаљинске репресије. М. Ворониј је ухапшен у пролеће 1934. по стандарној оптужници за «контрареволуционарни рад». Није му помогло ни то што је био украјински преводилац партијске химне *Интернационале*. На три године прогнан је у Русију. Поново је ухапшен 1938. за учешће у митској «контрареволуционарној украјинској војно-националистичкој организацији». Стрелан је 7. јуна 1938.

⁸⁶ Михајљ Семенко (1892–1937) био је оснивач и теоретичар украјинског футуризма (познатог и као панфутуризам), неуморни организатор футуристичких група, уредник многих издања. Модернизовао је украјинску лирику урбаном тематиком, смелим експериментима и формом стиха увео је свеже (чак шокантне) ликове и стварао је нове речи, позване да осликају ново индустријализовано доба. Као футуриста силно се трудио да у украјинској поезији учврсти елементе града, што је било део његовог програма. Међу првима је почео да обједињава књижевне снаге и захваљујући његовој подршци у књижевно-уметнички живот укључили су се Микола Бажан, Јуриј Јановски и други: многим је помогао у тешким тренуцима и морално, и материјално. Запаженом оштром сатиричном поемом политичке и философске мисли *Німеччина* (1936) и памфлетима *Промова Гітлера* и *Интерв'ю а ла Гітлер* аутор је упозоравао свет на претњу фашизма и његове намере мржње према човечанству. Рецитал М. Семенка одржан је у Кијеву 23. априла 1937, а после три дана он је ухапшен и оптужен, као и многи други у то време, за учешће у «троцки-авирбахивском блоку». После шестомесечне робије, М. Семенко је стрелан у Кијеву 24. октобра 1937.

⁸⁷ Гео Шкурупиј (1903–1937) био је представник панфутуризма. Одушевљен авангардном уметношћу, наступао је са теоретским чланцима о футуризму и учествовао у књижевним дискусијама. Био је члан књижевних организација и група *Комкосмос* (Кијев, 1921), *Аспанфут* (Кијев, 1921-1924), *АсКК*, *Комункулт*, (Кијев/Харков, 1924-1925), *ВАПЛИТЕ* (Харков, 1926-1927), *Нова генерація* (Харков, 1927-1931). Г. Шкурупиј је 1930. био на челу кијевске филијале *Нова генерація* и уредник њеног штампаног органа *Авангард — альманах пролетарських митців Н. Г.* (објављена су два броја). На страницама овог часописа први пут су објављени филмски сценарио Олександра Довженка *Земля*, репортажа Олексе Влизка *Поїзди ідуть на Берлін...* Учесник је зборника *Зустріч на перехресній станції. Розмова трьох. Михайль Семенко, Гео Шкурупій, Микола Бажан* (Кијев, 1927), заједно са Миколом Бажаном био је

В. Розов ниједном речју не помиње Васиља Стефаника, чије су приповетке превођене на српски језик још у XIX веку, нити Олгу Кобиљанску, која је од 1920. позната српским читаоцима. Име и стваралаштво Лесје Украјинке остаје непознато српској култури и, нажалост, први пут ће бити представљено тек 1971.

Остају непознати и „совјетски малоруски књижевници“, попут Миколe Хвиљовија (1893–1933), Олексе Влизка (1908–1934), Коста Буревија (1888–1934), Григорија Косинке (1899–1934), Јевгена Плужника (1898–1936), Миколe Куљиша (1892–1937), Мајка Јохансена (1895–1937), Павла Филиповича (1891–1937), Валерјана Пидмогиљног (1901–1937), Леса Курбаса (1887–1937), Михајла Драј-Хмаре (1889–1939), Дмитра Загула (1890–1944), „чија дела готово и нису позната ван Русије“ (В. Розов 1939: 193), а нажалост остала су непозната за српске читаоце до данашњег дана. Не помиње В. Розов ни имена и стваралаштво Васиља Чумака (1901–1919), Васиља Елана Блакитног (1894–1925), Дмитра Фалкивског (1898–1934), Јакова Савченка (1890–1937), Миколe Зерова (1890–1937), Степана Бена (1900–1937), Володимира Свидзинског (1885–1941), Павла Тичине (1891–1967), Володимира Сосјуре (1898–1965), Миколe Бажана (1904–1983), који се „како се чини нису истакли неким нарочитим талентима“ (В. Розов 1939: 193). Срећом, о стваралаштву ових песника биће више речи у наредним периодима, са посебним освртом на њихов таленат, значајна достигнућа и естетске тенденције којима су подизали ниво украјинске књижевности. В. Розов наводи да се „појављује огроман број бољшевичких песника, који опевају украјински револуционарни покрет, радничке тежње и захтеве“ (В. Розов 1939: 193), али не помиње репресије бољшевичке власти против украјинске интелигенције, која је уништена, стрељана, нестала у радним логорима, изопштена, одбачена, забрањена у време стаљинског режима. Очигледно В. Розов није био добро обавештен о културном животу у Совјетској Украјини, као ни о жртвама стаљинског терора, пострадалим у погромима. Те информације, нажалост, ускраћује и српским читаоцима, изводећи закључак да

коуредник и аутор предговора часописа *Ленінський декламатор* (Кијев, 1925). Ухапшен је 3.12.1934. по оптужби да припада „кијевској терористичкој организацији ОУН“. Стрељан је 8.12.1937. у Сандармоху.

је „у сваком случају, Малоруски Народ изванредно обдарен способностима за песништво и књижевност“ (!) (В. Розов 1939: 193)

В. Розов је аутор и чланка *Русини у Југославији* у коме наводи да су Русини дошли у Југославију из Карпатске Русије током XVIII века, да их има око 25.000 и да живе у Срему, Бачкој, Босни (у Руском Крстуру, Куцури, Новом Саду, Шиду, Турђеви и још неким местима), да себе називају Русинима и да су били унијати. Сам В. Розов се ограђује, наводећи да је податке сакупио „на брзу руку“, „а вредело би“ да се нашао неко ко зна боље и више да напише. Сигурно да је таквих људи било међу самим Русинима, али се уредништво часописа поново обратило В. Розову, па он на свој „русифилски“ начин пише и о овој теми.

Др Владимир Розов, заједно са Исаком Мазепом, потписник је чланка *Украјина и бољшевици*. Како сам В. Розов појашњава у уводу, часопис *The Slavonic Review* објавио је 1934. чланак *Украјина под бољшевичком владом*, чији је аутор Исак Мазепа⁸⁸. У наведеном чланку И. Мазепа излаже историјат украјинско-бољшевичких односа кроз три периода: доба војне окупације Украјине од стране бољшевика (1919–1923), доба украјинизације (1923–1929) и доба ликвидације украјинске аутономије (од 1929. до 1934.). В. Розов наводи да овој периодизацији треба додати и четврти период (1917–1919) „доба узалудних покушаја украјинских националиста да се наметну малоруском народу, било у савезу с бољшевицима, било у борби против њих“ (И. Мазепа 1939: 162), износећи о свему наведеном у чланку и своје становиште. Дакле, В. Розов није коаутор чланка, како то на први поглед изгледа, већ је преводилац Мазепиног чланка и његов критичар у новом издању, објављеном у *Новој Европи* 1939.

В. Розов на почетку чланка износи своје запажање „Чим је почела Руска Револуција, однекуд су на површину политичког живота у Малој Русији избили Украјинци и бољшевици, за које се раније једва нешто чуло“ (!) (В. Розов 1939: 162), наводећи кратак историјат догађаја који су уследили: проглашење

---

⁸⁸ Исак Мазепа (1884–1952), био је председник Владе Украјинске Народне Републике из периода Директорије (1919–1920), један од вођа Украјинске социјалдемократске радничке партије (УСДРП), аутор књига *Бољшевизам и окупација Украјине* (1922), *Украјина у пламену и олуји револуције* (3 књиге, 1941), *Основе наше политике* (2 књиге 1946). Од 1920. био је у емиграцији у Чехословачкој и Немачкој, а после Другог светског рата био је један од организатора Украјинске националне раде.

Привремене Владе (17.03.1917) и стварање Украјинске Централне Раде, сазивање Украјинске Уставотворне Скупштине (07.11.1917), проглашење независности Украјинске Републике (22.01.1918), која је трајала непуне три недеље, улазак Петљуре у Кијев на челу огромне масе побуњених сељака (14.12.1918), повлачење Директорије из Кијева (02.02.1919). Бољшевичку војску углавном су чинили Руси и зато су све који су говорили украјински сматрали непријатељем, и чак су „прогласили и независност Украјине.“ (В. Розов 1939: 164)

Интересантан је коментар В. Розова да су Украјинци бољшевици узрок побуне против руских бољшевика видели у економским и социјалним мотивима, никако у националним. Побуна се састојала и у томе што су украјински сељаци престали да сеју „више него што је било потребно за њихову властиту исхрану“, што је 1921–22. довело до „страшне глади, која је однела више милиона људи“ (В. Розов 1939: 165). Као да ово запажање В. Розова није довољно шокантно, он додаје да су хиљаде најактивнијих комуниста, послатих на село убиле тајне убице. Уследила је украјинизација, односно „дерусизација“ и 1925. Украјина је проглашена независном државом. Украјина је „тобоже драговољно ушла у Совјетску Унију, те има и право да је „слободно“ напусти.“ (В. Розов 1939: 165) В. Розов наводи да је прави циљ стварања Совјетских република, па и Украјине, био у „проналажењу савезника против руске интелигенције и руског, односно малоруског становништва, који би савесно уходили и огорчено прогонили све антикомунистичке елементе у рускоме становништву.“ (В. Розов 1939: 167)

Уследио је низ покушаја непријатеља да „отргну“ Украјину из Совјетске Уније (Харковски процес у марту-априлу 1930.). Паралелно се одвијала колективизација земље, што је довело до таласа сељачких немира и буна, а најинтензивнији су били у Малој Русији. Почетком 1930. стрељане су хиљаде украјинских сељака, више од 200.000 послато је у концентрационе логоре на северу Русије и у Сибир. Остали сељаци започели су пасиван отпор саботажама и крађом жита, што је 1932. изазвало страшну глад у Украјини. Интересантно виђење вештачког помора глађу – голодомора, који је покосио око 10 милиона становника, односно 1/5 укупног становништва Украјине. Највећи број жртава, више од половине, чинила су деца. Ове податке В. Розов прећуткује.

Као битнији податак В. Розов наводи да су 1933–34. све више школе у Украјини стављене под непосредну управу Москве и да је као наставни језик уведен руски. Исто се догодило и са Универзитетом, основним и професионалним школама. „Напокон, од Украјине су одвојене две области: Доњецки Рејон и Молдавска Република“. (В. Розов 1939: 169) Али, поред свега наведеног, большевици сматрају Украјину независном и не спречавају развој украјинске књижевности и културе. „Оставили су малоруски језик као други званични на Украјини.“ (В. Розов 1939: 169) Претпостављамо да и у овом случају читалац на основу свега наведеног треба да изведе сопствене закључке.

Другачији поглед на исте догађаје представља чланак др Алексија Јелачића⁸⁹ *Како се решавало мађинско питање на Украјини (1917–1919)*, који има и поднаслов *Из личних успомена*. А. Јелачић је био начелник одељења украјинског Министарства за великоруска питања, које се бавило питањима увођења аутономије, и начелник руског департмана у Генералном секретаријату за националне мањине УНР-а. У чланку пише управо о свом раду у овом министарству и о залагањима украјинске власти да постави темеље законодавства у међунационалним односима. Аутор у кратком уводу указује на проблематику покушаја примене национално-персоналне аутономије за националне мањине у Украјинској Народној Републици, наводећи да се о овој теми веома мало писало, а у Југославији о томе ништа није познато, па ће аутор изнети неке своје успомене, „као неку врсту прилога за историју, и за политичко решавање тога питања“. (А. Јелачић 1939: 150)

---

⁸⁹ Др Алексије Јелачић (1892–1941) био је историчар, педагог, књижевни критичар, публициста, родом из Кијева и како је сам наводио „јужнословенских корена“. Студије историје завршио је на Историјско-филозофском факултету Универзитета у Петербургу (1914), на ком је радио као асистент за руску историју. Био је професор Универзитета светог Владимира у Кијеву (1917–1919), на ком је магистрирао (1918), а затим и професор Универзитета у Камјанец-Подолском (1919–1920). А. Јелачић је 1920. емигрирао у Краљевину Југославију, где је живео све до смрти 1941. Сахрањен је на Руском гробљу у Београду. По доласку у Југославију брзо је овладао српским језиком и постао плодан писац. У многим југословенским дневним новинама писао је о револуционарним збивањима у Русији, а управо у *Новој Европи* годинама је објављивао чланке из руске историје. У својим радовима пише противбольшевички. Написао је први целовити приказ руске историје на српском језику и краће приказе пољске и чешке историје. Од 1909. до досељења у Југославију објавио је неколико историјских радова, серију књижевних приказа и прегледа у разним кијевским часописима и новинама. Докторирао је у Љубљани 1925, од када је живео и радио у Скопљу као хонорарни професор руске и западнословенске историје на Филозофском факултету. Истовремено је радио као професор у српској гимназији. Био је дугогодишњи *Политикин* дописник из Скопља. Краће време је предавао у Крушевцу 1932. После избијања рата 1941. премештен је у лесковачку гимназију.

Аутори идеје национално-персоналне аутономије су аустријски политичари социјалдемократе, Карл Ренер и Ото Бауер. У Украјини у првој украјинској влади формиран је Генерални секретаријат, на место Генералног секретара за међународне односе постављен је професор Универзитета у Петрограду, Александар Шуљгин, док су се његови помоћници бавили питањима Великоруса, Јевреја и Пољака. Израђен је закон о национално-персоналној аутономији, који је предвиђао равноправност свих грађана Украјине, независно од националности. У закону су наведени Румуни, Немци, Татари, Белоруси, Бугари, Чеси, Срби и Грци, односно све народности чији број није мањи од 10 хиљада грађана Украјине. А. Јелачић наводи да се ниједна народност није јавила, „а Срби већ одавна нису више ни постојали на Украјини.“ (А. Јелачић 1939: 151) Најкомпликованије је било „Велоруско питање“, зато што је Великоруско министарство у Украјини требало да се брине о демобилисаним официрима и војницима руске армије, који су били гладни, голи, боси, болесни, без докумената, и требало је да им обезбеди храну, одећу, обућу, новац, документа и железничке карте, како би их евакуисало у источном правцу. Циљ овог министарства било је да се законски утврди и спроведе бар великоруска аутономија. Усред овог интензивног рада, баш када је М. Грушевски намеравао да потпише Закон о национално-персоналној аутономији, догодио се државни удар Скоропадског. Донет је декрет да ће Украјинска уставотворна скупштина бити сазвана 12. маја 1919, међутим то се никада није догодило. Министарство је распуштено, министри су отпуштени, укинут је једини и први Закон ове врсте у Европи. За време Директорије успостављено је само Јеврејско министарство, али су Јевреји убрзо постали жртве грађанског рата.

Др Алексије Јелачић аутор је и чланка *Поткарпатска Русија* у коме је представљен проблем Закарпатја, односно, Прикарпатја. Уредништво у кратком уводу наводи да се обраћало карпатскоруским писцима и људима из јавног живота с молбом да у кратким цртама изнесу своје погледе на ситуацију у својој отаџбини, али такав чланак од њих нису добили. У међувремену је ова територија, малоруска покрајина бивше Чехословачке Републике, потпала под мађарску окупацију. Због важности и значаја овог проблема, уредништво сматра да је битно у преглед о Украјини и Малорусима уврстити и чланак о

Покарпатској Русији, па су се обратили свом сталном сараднику, др Алексију Јелачићу, с обзиром да је он сам пре неколико година обавио једну научну анкету у овим крајевима.

А. Јелачић наводи да је Карпаторуска Земља, или Поткарпатска Русија била једна од четири покрајине Чехословачке Републике, поставши њена аутономна територија одуком самих Карпаторуса у отаџбини и емиграцији. Карпаторуси у највећем броју живе у самој Карпатској Русији и у Северној Америци (САД), где постоје њихове многобројне емигрантске колоније. А. Јелачић своје излагање заснива на подацима бившег професора Универзитета у Петербургу, А. Л. Петрова „најбољег znalца карпаторуске историје“, указујући на борбу Русина против мађаризације, на трагичне последице Првог светског рата, на тешко друштвено и економско стање, што доводи до иселјавања многобројних Карпаторуса у Америку.

А. Јелачић наводи да је дуго сва карпаторуска књижевност стварана у оквиру Цркве на старословенском језику, који временом добија све више локалних особина. У септембру 1938. од Карпатске Украјине направљена је засебна државица под заштитом Немачке. Унијатски свештеник и ватрени Украјинац, Волошин, прогласио је Карпатску Русију Украјином, чија је престоница постао град Хуст. Убрзо ову територију осваја Мађарска. За време Мађарске револуције (1848) буди се национална, културна и политичка свест Карпаторуса и угледнији појединци одлазе у Галицију и Русију и заузимају високе положаје, постају професори универзитета, писци, реформатори закона Руске царевине. Већи градови у Карпатској Русији су Ужгород и Мукачево. Православна епархија мукачевска потпада под Српског Патријарха. Главна питања карпаторуског живота су комасација и мелиорација земљишта, регулација река, изграђивање што већег броја школа и, посебно, решавање питања наставног језика у школама. Светска економска криза тешко је погодила и Карпатску Русију, што доводи до појаве глади, а решење овог питања лежи на влади и добротворним организацијама.

Закарпатју је посвећен и чланак *Карпатскоруска црквена уметност* доцента Всеволода Сахањова (1885–1940), археолога, етнографа, историчара уметности, педагога, истраживача фолклора, уметности и историје Карпатске

Русије, који је прикупио изузетну иконографску грађу. Чланак описује улогу и значај веровања, вере и цркве у животу Карпаторуса. Сахањов наводи да сви који желе ближе да се упознају са верским и црквеним животом Карпаторуса треба, пре свега, да уђу у њихову цркву. Све досад сачуване цркве саграђене су прилично касно, најчешће између половине XVIII и XIX века, свега једна или две имају више од двеста година, и све имају изглед типичних руских сеоских цркава. В. Сахањов даје детаљан опис унутрашњости цркве, иконостаса, бродова, олтара, икона, натписа на иконама и по зидовима цркве, наводи године њихове изградње и имена градитеља. Али најинтересантнији записи могу се наћи у црквеним књигама, као што су белешке летописног карактера о општим догађајима попут глади, сурове зиме, земљотреса, ратова, смрти краљева, судбина појединих свештеника, ђакона, ктитора, и пластично приказују историју сваке цркве. Све цркве су скоро увек грађене искључиво средствима самих парохијана, њиховим добровољним прилозима и радом. У сваком селу црква представља оригиналан споменик-музеј у коме се чува историја села кроз векове.

Уредништво *Нове Европе* доноси и чланак младог украјинског историчара Николе, односно, Миколе Андрусјака *Украјински покрет у Галицији*, објављен у *The Slavonic and East European Review* у јулу 1935. и јануару 1936, прештампан за потребе овог тематског броја. Уредништво у кратком уводнику упозорава да аутор тенденциозно не помиње рад и заслуге „русософила“ у Галицији у одбрани националних права галицијских Русина и истовремено не указује на везе „Рутена“ и „Украјинаца“ с аустријском администрацијом.

Чланак приказује живе односе галицијских Русина и Пољака и њихову жестоку међусобну борбу током читавог века. Аутор указује на постепени раст украјинског покрета у Галицији, почев од 1772, када Галиција потпада под власт Аустрије. Под притиском Пољака аустријска власт ограничава Украјинце, уводећи различите забране, што буди националну свест галицијских Украјинаца, најпре у средини унијатског духовенства, чији предводници постају свештеници Маркијан Шашкевич⁹⁰, Јакив Головацки⁹¹ и Иван Вагилевич⁹². Њихов главни

---

⁹⁰ Маркијан Шашкевич (1811–1843), украјински песник романтичар, постао је најупечатљивији пионир нове књижевности демократске оријентације у западноукрајинским земљама. Његова заслуга је у томе што је својим друштвеним и културним радом допринео

задатак био је стварање књижевности на народном језику и употреба народног језика у говору галицијских интелектуалаца, у чему у потпуности успевају, називајући се „русофилима“ („Руска тројица“). Велику промену за положај галицијских Украјинаца одиграла је 1848, када је у Лавову основана Народна руска рада (1848-1851), која је прва изнела захтев за уједињење Источне Галиције, Буковине и Карпатске Русије у посебну државу. Али од свега тога не би ништа. Наступила је нова ера апсолутизма која је трајала све до 1860. Разочарани поступцима Бечке владе, Малоруси су се окренули Москви. Последица пораза у рату са Пруском (1886) била је нова унутрашња политика Аустрије – проглашење грађанских слобода и једнаких права за све народе Аустрије, сем за галицијске Русине, који су препуштени Пољацима. Украјинска деца у школама похађају наставу на пољском, исто је на Универзитету и Политехникуму у Лавову, 1868. пољски језик уведен је у администрацију и суд, што доводи до побуне Украјинаца против Пољака. У Лавову је 1873. основано

буђењу националне свести галицијских Украјинаца, а заступајући мишљење о јединству украјинског народа, подељеног границом, иступао је за уједињење западноукрајинских земаља са источноукрајинским. Писац је ушао у историју као заступник социјалних тежњи радника, уједињења слободних словенских народа. У очима будућих генерација живописна личност овог «градитеља народног духа» израсла је у симбол узорног писца родољуба, поборника пријатељства међу народима. М. Шашкевич је 1836. сачинио прву украјинску *Читанку* за народне школе. Када је објављена 1850. представљала је почетак нове украјинске књижевности за децу.

⁹¹ Јакив Головацки (1814–1888), научник слависта, фолклориста, етнограф, књижевни критичар, историчар, лингвиста, библиограф, украјински песник романтичар. У својој сакупљачкој и истраживачкој фолклористичкој и етнографској делатности посебну пажњу Ј. Головацки је посвећивао региону Украјинских Карпата, утемељивши с Иваном Вагилевичем основе украјинске етнографске науке о Карпатима. Друштвено-културним манифестом *Руський з руським повстрічався...* (1842) и песмом *Братові з-за Дунаю* (1861) Ј. Головацки позива наддњепарске и наддњестранске Украјинце на уједињење, исказујући своју веру у «велику будућност» словенских народа. Ј. Головацки је урадио изузетно много на упознавању Украјинаца са српским песмама. За песме и начин живота српског народа заинтересовао се још почетком 1830-их, за време студија на Универзитету у Лавову, где се сретао са студентима из разних словенских земаља. За време боравка у Пешти, Ј. Головацки се упознао са многим познатим делатницима словенске културе, међу којима и с адвокатом и издавачем Матице Српске, Павловићем. Ј. Головацки започиње превођење српских песама 1835-1836. Његова збирка *Вінок русинам на обжинки* објављена је у Бечу 1846. У њој су се нашле 23 српске песме у преводу Ј. Головацког и Маркијана Шашкевича. Ј. Головацки је написао и прву студију о српским песмама у Украјини. У њој се указује на сличности и разлике украјинских и српских песама, наведени су разлози који су потакли Ј. Головацког да се прихвати превода и откривени су принципи којима се руководио. Својим преводима и оригиналним делима Ј. Головацки и М. Шашкевич обогаћивали су и штампаном речју приближавали живи народни језик књижевном. Они су утрли прве стазе српској народној песми до украјинских читалаца.

⁹² Иван Вагилевич (1811–1866), украјински песник романтичар, аутор фолклорно-етнографских и историјских истраживања посвећених претежно карпатским етничким групама, као што су Бојки, Гуцули, Лемки. Изузетно су га интересовале словенска и, посебно, украјинска митологија и фолклорна симболика.

„Друштво у име Шевченка“, које ускоро постаје права украјинска Академија наука, а одиграло је велику политичку улогу, као веза између галицијских и руских Украјинаца. М. Андрусјак хронолошким редоследом наводи све битне догађаје који су уследили залагањем галицијских Украјинаца. Крајем 1899. основана је Украјинска народна демократска странка, чији је циљ био уједињење руског дела Галиције и Буковине у једну област, ближе везе са Украјинцима у Русији и буђење националне свести код Карпаторуса у Мађарској. Украјински сељаци, које су угњетавале пољске спахије, ступају у штрајк 1902-03. Бечка влада у свему је повлађивала локалним властима, затварају се спортска друштва („Сич“), чак се растерују и црквене литије. У овом сукобу митрополит гроф Андриј Шептички стаје уз своје вернике. Сукоб између Украјинаца и Пољака стално је заоштравало питање Украјинског универзитета у Лавову. Жестоки сукоби између украјинских и пољских студената најзад су уродили плодом и Пољска је постигла компромис с Украјинцима, приставши да им да Универзитет 1912, али ово обећање није остварено због избијања Првог светског рата. Рат се на најтрагичнији начин одразио на стање галицијских Украјинаца. На њиховој територији водиле су се најкрвавије борбе, цивили постају жртве страшних злочина, спаљивања села, пљачкања кућа, вешања испред цркава, окрутног терора највише од Немаца и Мађара. Руска револуција (1917) и оснивање Украјинске државе одразили су се и на Галицију. Проглашена је Западна Украјинска Република 1918. „али су Пољаци брзо свршили и с том републиком“ (М. Андрусјак 1939: 161)

Нажалост, период од 1918. до тренутка објављивања чланка (читавих 20 година) није представљен на страницама *Нове Европе*. Живот и развој ситуације у Западној Украјини зависио је од политике и догађања у Совјетској Украјини, која је са великом пажњом пратила дешавања у Западној Украјини, која је била под јаким утицајем Пољске. Ова тема делимично је дотакнута у чланку *Украјинци и Малоруси у Пољској* (очигледно се позивајући на овакву поделу В. Розова из претходно наведеног чланка *Мала Русија и Малоруси*), потписаног иницијалима „Ј. Д.“

Аутор наводи да се мало зна о положају Украјинаца у Пољској, зато што сами Украјинци ћуте и одбијају да пишу о томе. Ауторово мишљење је да је

разлог томе зато што „једни раде у споразуму са Пољском Владом, а други се опет боје да јој се не замере, јер она врло оштро реагира на сваки покушај да се осветли право стање ствари, придајући велик значај европској штампи“. (Ј. Д. 1939: 170) Аутор зато наводи оскудне податке до којих је на брзину дошао: о полонизацији Источне Галиције и о променама у политичкој самоорганизацији Украјинаца. Пољска после проглашења независности започиње рат против Западне Украјинске Републике, којој је у помоћ прискочила Украјинска Народна Република, на чијем је челу била Директорија Петљуре. Судбина и једне и друге била је трагична. После њиховог пораза Петљур уступа Пољацима Галицију и чак ступа са њима у савез против бољшевика, одричући се ове територије Украјине у корист Пољске, у којој са својим присталицама налази уточиште. Пољска влада различито се односила према проблемима у Галицији и бившим руским земљама: Галицију је настојала да полонизује, а руске земље да „украјинизује“. Полонизација становништва Галиције остваривала се досељавањем великог броја пољског становништва из других делова Пољске, па је укинута и име Галиција и покрајина добија ново име – Источна Малопољска. У оваквим околностима Украјинци су се поделили. Најборбенији стварају илегалне организације терористичког карактера, док најјача легална Украјинска народна демократска странка (УМДО) наставља са Пољском политику компромиса и споразума. Пољаци су искористили сарадњу УМДО-а за сузбијање опозиције у Галицији, не испунивши дата обећања: Украјинци нису добили Универзитет, а у пољску службу примљен је минималан број Украјинаца. На чело земаља које је освојила Русија постављен је Јозефски, бивши министар за пољска питања у Директорији Петљуре. Укинуте су школе са наставом на руском језику, а основане су малобројне основне и средње школе са наставом на пољском и украјинском, или само на украјинском језику. Започета је борба против православља: Православна Црква одвојена је од Руске Патријаршије и потпала је под врховну власт Цариградског Васељенског Патријарха. Забрањена је служба на црквенословенском језику и уведена је служба на пољском језику. Започето је одузимање храмова православном становништву, најпре оних који су некада били унијатски, а затим је започето и рушење православних цркава. Од пролећа 1938. у области Холма порушено је

неколико стотина цркава. Овакво насиље изазвало је бес народа, што доводи до наглог ширења комунизма и буђења симпатија према Совјетском Савезу. Пољска власт је предузела превентивне мере: у Волинији је забрањен рад украјинских политичких странака, чији је центар био у Источној Галицији, забрањене су њихове новине, али и долазак лекара, адвоката и мајстора. Међутим, то није много помогло, зато што је остварен велики утицај галицијских Украјинаца у Волинији, који су сада више наклоњени Немцима, него Пољацима. У закључку, аутор указује да је украјински проблем у Пољској још далеко од свог позитивног решења, али да је пољска јавност упозната са ситуацијом и да ће пре или касније овом питању посветити више пажње како би се решили неспоразуми између словенске браће.

Под насловом *Украјина и Русија* (1939: 140-145) објављена су два чланка Дмитра Дорошенка⁹³. Први чланак Д. Дорошенка *Украјински национални покрет* износи његове ставове о идеји политичке и државне независности Украјине. Аутор наводи да ни у једној историји словенских народа не постоји толико свесних и несвесних неспоразума и искривљавања чињеница као што је то случај у историји односа руског и украјинског народа. Странци, у које убраја и југословенске читаоце, тешко могу схватити ове неспоразуме, а не тако давно баш су Југословени добро познавали Русију и Украјину, наводећи да се средином XVII века хиљаде Срба и Хрвата придруживало украјинској војсци под вођством хетмана Богдана Хмељницког и Ивана Виговског, док су почетком XVIII века многобројни југословенски емигранти постајали део козачке властеле: Думитрашки-Рајићи, Марковићи, Вукотићи, Милорадовићи, Славуји-

---

⁹³ Дмитро Дорошенко (1882–1951), политичар, историчар, публициста, познавалац књижевности, библиограф, локални комесар Галиције и Буковине (од 1917.), министар иностраних послова Украјине (1918), професор на катедри за историју Украјинског слободног универзитета у Бечу, Паризу и Минхену (1921–1951). Д. Дорошенко је био на челу Украјинског научног института у Берлину (1926-1931) и Украјинске слободне академије наука (1945–1951), био је први украјински историчар који је дао научни преглед историје Украјине као процеса развоја украјинске државности. Аутор је скоро хиљаду радова из историје Украјине, историје културе и цркве у Украјини, међу којима су најзначајнији: *Нацрт историје Украјине* (део 1-2, 1932–1933), *Историја Украјине 1917–23* (део 1-2, 1930, 1932), *Преглед украјинске историографије* (1923), *Православна црква у прошлом и садашњем животу украјинског народа* (1940), монографије о Миколи Костомарову, Пантелејмону Куљишу, Володимиру Антоновичу, хетману Петру Дорошенку и другима. Значајно место у украјинској публицистици имају књиге сећања Д. Дорошенка *Моја сећања о давној прошлости. 1901–1904.* (1949), *Моја сећања на скору прошлост. 1914–1920.* (1923–1924).

Требињски, Депрерадовићи и други. Тада су многи југословенски младићи студирали у Кијевској Духовној Академији и оданде украјинско образовање преносили у своју отаџбину, као што је био случај са Јованом Рајићем. Од тада је Украјина изгубила своју независност и постала је покрајина Русије. Украјинци нису заборавили поједини Срби, међу којима је Стојан Новаковић, када су 1875–76. Украјинци из Кијева основали посебну легију добровољаца, како би помогли херцеговачким устаницима, који су представљени као ликови идејних Јужних Словена у украјинској књижевности. Инспирисани српским јуначким епом, украјински песници преводили су читаве збирке југословенских јуначких песама. У српском часопису *Вила* објављени су преводи Марка Вовчока, Тараса Шевченка и других украјинских писаца. Због свега наведеног за аутора је изузетна част да за читаоце *Нове Европе* у најкраћим цртама изложи историју украјинског народа.

Д. Дорошенко наводи да су се још у IX веку Источни словени поделили на три племенске групе, које ће се касније претворити у три посебна Источнословенске нације: малоруску (украјинску), великоруску и белоруску. Државу са центром у Кијеву први су створили преци данашњих Украјинаца, узевши име «Русь». Кијевска држава пала је средином XIII века пред најездом Монгола и Татара, а читав век касније пала је и „Галичко-волинска Краљевина”, која није могла да се супротстави нападима три јача суседа: Угарске, Пољске и Литваније. Татарска најезда разјединила је Русију-Украјину од северне Русије са центром у Москви и продубила је разлике које су већ постојале између украјинског и руског „културно-историјског типа”. Поставши део Пољске и Литваније, Украјинци су почели да теже према западу, прихвативши утицај хуманизма и ренесансе, створивши систем просветних установа по узору на западно-европски, студирали су латински језик, путовали су и школовали се на западним универзитетима. Украјинско козаштво добија улогу водећег staleжа, после полонизације старог племства, и започиње борбу против Пољске, која је кулминирала устанком, предвођеним хетманом Богданом Хмељницким 1648. Проглашена је самостална украјинска козачка држава која прима протекторат московског цара, када Б. Хмељницки више није могао да се бори против Пољске. Једино што везује Украјинце и Московљане је православна вера, док се

у политици, култури, обичајима потпуно разилазе и то је разлог за распад савеза 1654. Москва и Пољска међусобно су поделиле Украјину: Украјина на левој обали Дњепра остаје под протекторатом Москве, као аутономна покрајина са својим изабраним поглаварем хетманом, док је десна обала Дњепра препуштена Пољској. Москва је систематски почела да сужава аутономију Украјине, да би царица Катарина II у потпуности ликвидирала аутономију Украјине. Западни део украјинских земаља, Галицију, добила је Аустрија 1772. Украјински народ је покорно трпео своју горку судбину, али је сачувао своје највредније богатство – усмено стваралаштво, прелепе думе, песме и народна предања. У време свесловенског препорода крајем XVIII века и украјински народ се пробудио и укључио у овај велики духовни покрет, који свој врхунац доживљава за време романтизма на преласку из XVIII у XIX век. Тада почиње и украјински национални препород, најпре у књижевности, проучавању историје и етнографије, а затим и кроз национални украјински покрет, који постепено постаје и политички обојен. Његова прва идеологија настаје у оквиру чувеног Тирило-Методског друштва у Кијеву (1845–47), чији су чланови аутори програма Свесловенске федерације. Нажалост, овај програм дотицао је само просвећене слојеве друштва, док је Руска влада народне масе држала у стању примитивности и незнања. Емским указом из 1876. забрањује се објављивање књижевних дела на украјинском језику, укључујући и Јеванђеље, забрањују се позоришне представе на украјинском језику, „гонећи украјински језик као неку врсту губе из школе, из цркве, уопште из јавног живота те отежавајући на тај начин просвећивање маса, Руска влада и њени агенти дражили су и огорчавали и најлојалније и најумереније Украјинце, који су волели свој језик и домаће обичаје, те који су били жељни да барем мало дигну културни ниво свога народа”. (Д. Дорошенко 1939: 144) Овакав однос потакао је украјинску омладину да се учлањује у револуционарне организације, што поприма политичка и обележја социјалног радикализма у жељи за стварањем самосталне украјинске државе. Украјински покрет је још 1860-их заживео у Галицији, где су скромне уставне слободе омогућиле развој украјинске књижевности, штампе, основних и средњих школа, катедре на Универзитету у Лавову, начних друштава и политичких странака. После Револуције из 1905. у Русији се

појављују украјинске новине и часописи, политички клубови и просветна друштва. Сверуска привремена влада била је приморана да на лето 1917. обећа Украјини аутономију и да призна украјинску привремену владу, такозвани Генерални секретаријат. После бољшевичког преврата 1918. у Кијеву је проглашена независност Украјине. У закључу Д. Дорошенко наводи да је после вишевековног прекида обнова украјинске независности органски завршетак хиљадугодишњег процеса украјинске историје.

Други чланак Д. Дорошенка, *Михајло Драгоманов*, уредништво *Нове Европе* прештампао је из *The Slavonic and East-European Review*, у ком је првобитно и објављен 1938. Чланак Д. Дорошенка посвећен је Михајлу Драгоманову (1841–895), украјинском публицисти, историчару, филозофу, књижевном критичару, фолклористи, друштвеном активисти, економисти, представнику познате породице украјинских културних и друштвених активиста Драгоманових, и како само уредништво наводи, „централној личности украјинског покрета“, уз Михајла Грушевског.

Д. Дорошенко пише о научном раду М. Драгоманова у области историје, етнографије, фолклора, славистике, о његовим политичким идејама и публицистици, наводећи на самом почетку да је М. Драгоманов рођен „усред Украјине“ и да се још у детињству упознао са украјинским језиком, песмом, причама, легендама, обредима и обичајама, са народном традицијом „и заволео их је“. М. Драгоманов усваја либералне идеје од оца, правога руског интелектуалца свог времена, чији су погледи на свет представљали мешавину хришћанства, философије XVIII века, јакобинства и демократског царизма. Још као студент Универзитета у Кијеву М. Драгоманов активно учествује у раду прогресивних кругова кијевског друштва, у организацији недељних школа и тада први пут схвата да је наставу најбоље изводити на матерњем, односно украјинском језику, те објављује неколико чланика на ову тему у петроградским новинама и часописима. Свој научни рад М. Драгоманов започиње 1870, када објављује неколико историјских расправа, 1874-75. објављује две свеске *Украјинских историјских песама* XVII века у сарадњи са професором Антоновичем, а 1876. самостално објављује свеску *Украјинске народне легенде и приче*. У овом периоду највише се бави проучавањем украјинске прошлости и

савремености као члан Југозападног одељења Императорског руског географског друштва у Кијеву, путује по Европи, упознаје се са Гастоном Парисом, Морфилом, Де-Губертатисом, Рекиом, заступа украјинско становиште и аспирације у француским, енглеским и италијанским часописима. Руска влада затворила је 1876. Кијевско одељење Географског друштва, неколико Украјинаца отпуштено је и протерано у прогонство, а М. Драгоманов се спасао побегавши из Русије. Преселивши се у Женеви, покренуо је часопис *Громада* на украјинском језику и на више језика објавио низ памфлета против Русије. Његови радови *Историјска Пољска и руска демократија* (1882) и *Слободна Украјина* (1884) представљају програм политичке и административне децентрализације Русије. Две свеске *Украјинских историјских песама*, којима су обухваћене песме XVIII и XIX века, објавио је 1883–84. Под утицајем М. Драгоманова у Галицији је основана Радикална странка, која је убрзо заузела место у Сејму и Рајхсрату. На Универзитету у Софији на Катедри историје М. Драгоманов предаје од 1889, настављајући сарадњу са својим присталицама у Галицији посредством месечника *Живот и реч*, који је издавао његов ученик Иван Франко. Савременици М. Драгоманова добро су схватили да је он захтевао децентрализацију Руског царства и федерацију народа који чине Европску Русију. Идеје М. Драгоманова прихватиле су све украјинске странке у Аустрији и Русији. Украјинска национална странка прогласила је аутономију Украјине у Русији, иста становишта заступала је Украјинска централна рада на почетку Револуције 1917, аустријски Украјинци захтевали су преуређење Аустрије у федерацију народа и уједињење Источне Галиције, Буковине и Карпатске Русије у једну украјинску аутономну област. У закључку Д. Дорошенко истиче високи идеализам и политички морал М. Драгоманова, наводећи његове омиљене крилатице: „Чиста ствар тражи чисте руке” и „Ни најбољи циљ не може оправдати лоша средства”. (Д. Дорошенко 1939: 149)

Велики значај имала је разрада концепције народности књижевности Михајла Драгоманова. Он инсистира на историчности ове категорије, која изражава велику осетљивост на друштвене и естетске потребе народа, непрестано се развијајући и обнављајући садржај и облик. Подржавајући у стваралаштву украјинских писаца управо народно, М. Драгоманов води

одлучујућу борбу против псеудонародности, провинцијалности и ограничености књижевности, међу првима се у украјинској књижевној критици окреће анализи романтизма као правцу у уметности, који је одиграо позитивну улогу у стварању националне књижевности, изазвавши заинтересованост за усмено народно стваралаштво, етнографију и митологију Украјинаца. Управо ово је припремило предуслове за реализам, који доминира у украјинској књижевности у другој половини XIX века. Интересантна је сама концепција реализма у естетици М. Драгоманова, чија је суштина захтевање нетендециозног, објективног осликавања живота. Потцењивање предности реалистичког начина осликавања стварности довела је до тога да су поједини украјински писци осликавали апстрактне теме, уместо живих људи, одушевљавали су се дидактизмом, док књижевност захтева да се „на сцену изводе стварни, а не измишљени ликови и становишта“. Достигнућа реализма у украјинској књижевности М. Драгоманов повезује са стваралаштвом Тараса Шевченка, Марка Вовчока, Панаса Мирног, Ивана Нечуја-Левицког, делимично Јурија Феђковича. Бавећи се компаративном књижевношћу, М. Драгоманов пропагира значај општељудских естетских вредности у развоју културе украјинског народа.

У овом двоброју *Нове Европе* објављени су и чланци браће Шуљгин, Василија⁹⁴ и Александра⁹⁵, познатих политичких емиграната, под насловом

---

⁹⁴ Василије Шуљгин (1878–1976) био је монархиста, један од издавача листа *Киевлянин* (1913–1919, када лист поприма шовинистичку и антиукрајинску оријентацију), по образовању правник (завршио је Правни факултет Универзитета Свети Владимир у Кијеву 1900), антисемита, политичар, страствени присталица десничарске фракције и царске власти. Већ са двадесет осам година постаје депутат Државне думе Руског царства. После Октобарске револуције 1917. постаје идеолог Белих, један је од оснивача белогардејске добровољачке војске, члан Специјалне раде, сарадник Деникина и Врангела, оснивач часописа *Великая Россия*, на чијим се страницама борио против нове власти. Од 1920. у емиграцији је у Југославији, затим у Француској и Пољској, 1925–1926. са лажним пасошем одлази у Лењинград, Москву и Кијев, али се 1931. враћа у Југославију, у Сремске Карловце, у окружење руских белогардејаца врангелаца. Совјетски окупациони органи ухапсили су га 1945. и изручили Москви на одслужење 25-годишње робије. По ослобођењу 1956. живео је у Владимиру, где и умире.

⁹⁵ Александар Шуљгин (1889–1960) предавао је историју и философију на Универзитету у Петербургу (1908–1915), где почиње свој друштвено-политички рад, активни је учесник Петербуршког украјинског друштва, касније Деморкатско-радикалне странке, која 1917. мења назив у Украјинска странка социјалиста-федералиста, био је члан Централне раде, дипломата, амбасадор Украјине у Софији 1918, члан делегације УНР-а на Мировној конференцији у Паризу 1919. и на првом заседању Лиге народа у Женеви 1920. Живео је у Прагу (1923–1927), где је на Украјинском слободном универзитету предавао општу историју и историју философије, министар иностраних послова УНР-а у изгнанству (1926). У Паризу је 1927. активно учествовао у животу украјинске емиграције. Ухапшен је за време немачке окупације Француске (1940–1941). Био је покретач и потпредседник Међународне слободне академије у Паризу (1952–1960), која је уједињавала научнике различитих нација у изгнанству, заступник Украјинаца у

Василије и Александар Шуљгин о Украјинском питању. Они су свако на свој начин изнели своја супротна гледишта о украјинском питању. Њиховим чланцима претходи уводни чланак др Владимира Розова *Василије и Александар Шуљгин – браћа противници*, који са симпатијама пише о Василију Шуљгину, због његове одважне борбе против бољшевика и украјинских сепаратиста, док Александра Шуљгина сматра једним од „најагилнијих вођа најнепомирљивијих украјинских сепаратиста.” (В. Розов 1939: 128)

Василије Шуљгин у свом чланку *Нека засја сунце, да се губи мрак!* инсистира на чињеници да је сваки Украјинац бивши Рус, износећи причу о сопственом пореклу, свом роду и породици, и самом себи, указујући да себе сматра Русом, као и све Шуљгине. Једино је његов брат од стрица, Александар Шуљгин, себе прогласио Украјинцем. Аутор поставља кључно и суштинско питање: „како то да чланови исте породице припадају разним народима?“ (В. Шуљгин 1939: 129) и указује да је суштина Украјинског питања у томе што се сав украјински покрет састоји од људи који су пореклом из руских породица – „других Украјинаца нема; и, што је још важније, и не може да буде.“ (В. Шуљгин 1939: 130) Ово своје становиште аутор поткрепљује историјским подацима, који говоре у прилог Руса, идући чак дотле да је кнез Олег град Кијев 882. прогласио за „Матер руских градова“ (не удубљујући се у значење речи „Русь“, о чему детаљно на научним основама у свом чланку пише Дмитро Дорошенко). Аутор указује да Александар Шуљгин себе назива Украјинцем на шта има право, али да нема право да захтева да Лига народа свим становницима Југа Русије упише у пасоше име Украјинац, против чега се он, Василије Шуљгин, лично побунио и захтева да се њему у пасош упише Рус! Како би овај проблем приближио читаоцима *Нове Европе*, аутор објашњава да је руска реч Украјинац по свом значењу блиска српскохрватској речи граничар и да би то било исто као када би Хрвате или Србе назвали Граничарима. (!) У закључку аутор наводи да Украјинце (за које су „и руски кнез Владимир, који је покрестио Русе у X веку и Богдан Хмељницки, вођа руског народа у борби са Пољацима у

Међународној организацији избеглица (1948–1952) и сарадник француске организације за заштиту избеглица и лица без држављанства при Министарству иностраних послова (1952–1960).

XVII веку били „Украјинци“ (В. Шуљгин 1939: 131) Руси презиру, зато што ти Украјинци спекулишу са народном просвешћеношћу и народним незнањем. Главно оружје у борби против украјинства за Русе је „ширење историјске истине“.

Чланак Александра Шуљгина *О политичком препороду украјинског народа* доноси податке из новије историје Украјине, о националноослободилачком покрету, који је довео до проглашења Украјинске Народне Републике 1917. и проглашењу потпуне самосталности УНР-а 1918, коју су правно признале Централне силе, односно већина европских држава. Нажалост, УНР није успела да пружи отпор Москви, али је тај отпор потрајао и натерао је бољшевице да промене националну политику, што је довело до стварања националних партијских и совјетских стручних кадрова и Украјина остаје самостална република, али совјетска. Најпре бољшевици нису придавали много значаја украјинском језику и култури, чак су неки Украјинци нестајали у подрумима „Чеке“, само зато што су говорили украјински језик. Бољшевици су убрзо схватили да таква политика може само повећати отпор Украјинаца и зато су прогласили „курс украјинизације“ – мењања ствари из корена, натеравши све чиновнике и комесаре да науче украјински језик, без обзира на њихову народност. Створен је систем украјинске државне просвете, са универзитетима, стручним и школама свих нивоа у којима је језик на коме се изводи настава постао украјински. Самосталност украјинске нације и језика у оквиру Украјинског питања аутор поткрепљује научним теоријама: филолошким и етнографским, али и пластичним примером како разлика између великоруског и украјинског народа нарочито пада у очи путнику, када из великоруског села прелази у украјинско: одмах види и људе и насеља другог типа: „тамне, дрвене, немалтерисане куће Великоруса, са кровом на две стране, замењују украјинске „хате“, малтерисане, беле, чисте, са кровом на четири стране“ (А. Шуљгин 1939: 138) Политички и културни препород Украјинаца је завршен, сада остаје да се реши питање између Москве и Кијева, као и између језика Великоруса и Украјинаца. Историја, етнографија, језик и народна воља сведоче да је украјински народ жељан политичке самосталности. Завршни део чланка аутор посвећује историјским везама Украјинаца и Срба, наводећи да су у

Херсонштини створене читаве српске колоније, одакле порекло воде браћа Тобилевичи, познати као Карпенко-Кари, оснивачи украјинског позоришта. Многи украјински интелектуалци помагали су Србима у тешким временима XIX века, а Михајло Драгоманов је посветио неколико својих чланака одбрани српских интереса. У закључку аутор наводи да је желео да читаоцима искрено представи снагу и истину украјинског покрета.

Двоброј *Нове Европе* посвећен Малорусима и Украјини завршава се чланком *Дневник Т. Г. Шевченка* Петра Митропана. П. Митропан, о чијим ћемо преводима Шевченкове поезије писати у оквиру III периода, о животу, раду и стваралаштву Т. Шевченка пише са поштовањем. П. Митропан најпре наводи најзначајније податке из биографије песника, истичући да је Т. Шевченко рођен као кмет и да је са овом истином живео целог живота. Прогонство од десет година на које је осуђен, поштрено забраном писања и сликања није сломило дух украјинског песника, он је сањао о слободи, кујући планове за будући нов живот, који је желео да посвети уметности. Свој *Дневник* Т. Шевченко је писао 1857. и обухвата управо ову годину, период између његовог ропства и почетка слободног живота. Сам *Дневник* и по садржини, и по стилу, и по тону којим је писан садржи два дела: део написан у тврђави обилује интересантним детаљима, који имају књижевну вредност, док је други писан у старој средини прерастао у сувопарно свакодневно записивање сусрета са људима, посета, ручкова и ретких опажања и размишљања Т. Шевченка о себи и свом раду. Објављивање *Дневника* започето је одмах после песникове смрти, али је „целокупан текст угледао света тек пре неколико година”. (П. Митропан 1939: 194) Разлог је цензура Царске владе и тек 1927. *Дневник* је објављен у монументалном издању Украјинске академије наука, које је неприступачно широј маси руских читалаца због обима и украјинског језика на ком су дати коментари, али је УАН издала скраћено издање 1931. П. Митропан одбацује легенду о Шевченковом шовинизму, наводећи да је имао пријатеље међу Русима о којима је писао топло и са љубављу, баш као и о својим украјинским пријатељима и друговима. Свој *Дневник* Т. Шевченко пише на руском језику и он представља документарно сведочанство о томе колико је песник био „прожет духом руске културе и колико ју је волео” (П. Митропан 1939: 195), наводећи да је Т. Шевченко

припадао Русији, а политички је негирао режим против ког су се борили и напредни руски интелектуалци његовог времена. О својој уметничкој перцепцији Т. Шевченко пише: „Предамном се ширило поље покривено хумкама, а у мојој души стајала је у свој својој нетакнутој меланхоличној лепоти моја тужна Украјина. Нисам могао да одвојим очију од те блиске чаробне дивоте.” П. Митропан скреће пажњу на речи у којима се испољава морална личност Т. Шевченка: „Тај бескрајни јад и разне врсте понижења и ругања прошли су и као да ме се нису такли. Није им остало ни најмањег трага. Кажу, да је искуство наш најбољи учитељ. Али горко искуство прошло је покрај мене невидљиво. Мени се чини да сам исти као и пре десет година, – није се изменила ниједна црта мог унутрашњег бића...” (П. Митропан 1939: 196)

На основу свега што је изнео двоброј *Нове Европе* читаоци су са различитих страна, често и супротних, могли да се упознају са суштином украјинског проблема, али и да сазнају понешто о историји, књижевности, култури украјинског народа, његовим најзначајнијим представницима и борцима за самосталност украјинске државе, чиме је часопис направио највећи корак напред и од тренутка првих контаката са украјинском културом и књижевношћу до 1939. представио је Украјину и Украјинце српским читаоцима са највише аспеката.

Управо 1939. у Украјини, у Совјетском Савезу, у свим словенским земљама и у Југославији обележена је 125. годишњица рођења највећег сина Украјине и најпознатијег украјинског песника, чије је стваралаштво још од 1868. познато српским читаоцима, када су први преводи његове поезије објављени у *Вили* Стојана Новаковића. Тада започиње и књижевна и критичка рецепција Т. Шевченка у Србији у чланцима објављиваним, пре свега, у часописима *Летопис Матице српске*, *Одјек*, *Јавор*, у новинама *Србобран*, *Штампа*, *Труба*, *Дневни лист*. Сви чланци говоре о популарности песника, како су га тада називали, борца за друштвену једнакост. Аутори чланака анализирали су личност Т. Шевченка у широком контексту културног живота Украјине. Поред наведеног чланка *Дневник Т. Г. Шевченка* Петра Митропана у *Новој Европи*, 1939. објављени су чланци *Тарас Шевченко. Поводом 125. годишњице од рођења*

песника И. Голенишчев-Кутузова у *Српском књижевном гласнику* (1939, књига 57, број 8) и *Тарас Шевченко – песник Украјине* Клавдије Жухине у *Политици* (1939, број 11185).

Међутим, интересовање за Т. Шевченка није престајало ни пре, ни после ове године. Приметно је и обележавање битних годишњица из биографије писца. У периоду између два светска рата уследили су нови чланци о Т. Шевченку и његовом стваралаштву. У *Јужнословенској искри* 1930. (број 7) објављен је чланак М. Марковића *Тарас Шевченко*, у *Југословенском листу* (1930, број 307) чланак В.с. Тумина *Тарас Шевченко – оснивач украјинске књижевности*, у *Југословенском гласнику* (1931, број 159) анонимни чланак *Тарас Григорович Шевченко – велики борац за уједињење свих Словена*, у *Времену* (1933, број 4019) чланак *Годишњица смрти највећег украјинског песника Шевченка* (у потпису И. Б), у *Политици* (1936, број 0004) чланак *Седамдесет пета годишњица смрти највећег украјинског песника Шевченка* (у потпису П-ћ), у *Словенској мисли* (1941, број 6) чланак Д. Вергуна *Осамдесета годишњица смрти Т. Шевченка*. Ови чланци говоре о Шевченковом непомирљивом противљењу сваком угњетавању, о уметничкој љубави према родној земљи и поштовању свих других нација. Бранислав Нушић је 15. марта 1931, као говорник на свечаном скупу поводом 70. годишњице од смрти Т. Шевченка (објављено у *Политици* 1931, број 8210), рекао да „Шевченко није само песник, већ изражајан глас народа“.

У деценији пред почетак Другог светског рата украјинску књижевност осваја историјски роман коме се писци све више окрећу. Историјски роман постајаће све омиљенија књижевна врста и све популарнији међу читаоцима, зато што увек говори о занимљивим догађајима, а писцима пружа идејно проверену и научно образложену грађу. Полазећи од њега писац је могао да представи модел будућности и да лакше критикује постојећу стварност. Ратне године 1941–1945. донеле су велике промене у украјинској књижевности. Пред опасношћу физичког уништења украјинског народа многи писци одлазе на фронт, у рат из ког се неки никад нису вратили. Цела књижевност имала је наглашено патриотски карактер и била је у служби социјалистичке домовине.

Али док су се једни борили у првим линијама, други су умирали у концентрационим логорима. Године рата најчешће су године смрти многих украјинских књижевника који су дебитовали после револуције. Последњих година рата и одмах по његовом завршетку у украјински књижевни живот враћају се и неки писци који су низ година пре тога ћутали.

У српској култури књижевне процесе убрзавали су историјски догађаји. Избијање Другог светског рата, фашистичко поробљавање Југославије, окупација и ослободилачка борба против завојевача и њихових сарадника у земљи деловали су као стваралачки подстицај. Током Другог светског рата у партизанским јединицама непосредно се настављају социјална књижевност и нови реализам. У књижевности током рата и непосредно после њега развијају се најразличитије појаве, од усмене поезије до књижевне авангарде, од функционалне књижевности, подређене императиву историјског тренутка и ограничене њиме, до највишег артизма. После победе народно-ослободилачке борбе, са почецима изградње социјализма, власт је силом наметнула прагматична и догматска органичења за књижевно стваралаштво. Оно што је било нужност једног тренутка постаје правило које обавезује све писце. Неколико првих година после ослобођења српску књижевност обележила су дела писаца који долазе из партизанских јединица и концентрационих логора, њихови ратни дневници и мемоари, песме и приповетке, њихови први покушаји романа и драма, али и стваралаштво писаца који су већ одавно били прослављени књижевници. Сви писци послератног периода настоје да се што више приближе новом моделу књижевности, прихватајући његове основне захтеве, реализам, социјалну ангажованост и тематику из народно-ослободилачке борбе и окупације. Књижевност описује догађаје у земљи и они представљају њену основну тему, али и основно мерило њене вредности и обавезујући су за све писце, а посебно за најмлађе, којима су у слободи пружене све могућности.⁹⁶

Како наводи професор Љ. Поповић „Крајем тридесетих година, уочи II светског рата, публикације о украјинској књижевности, као и преводи из ње,

---

⁹⁶ В. у Ј. Деретић *Историја српске књижевности*, Београд 2004: Социјални и ратни писци: 1128-1129

практично нестају и поново се појављују тек у другој половини четрдесетих, када услед победе Совјетског Савеза у II светском рату расте заинтересованост за земљу-победницу, као и за културу народа који је насељавају.“ (Љ. Поповић 2007: 84)

III ПЕРИОД (1945–1990)

Непосредно после Другог светског рата у српској култури украјинска књижевност доживљавана је искључиво као део совјетске књижевности, књижевности земље победнице, захваљујући којој је ослобођена територија тадашње Југославије. Величани су и прослављани велика и моћна Црвена Армија и Совјетски Савез, који се у српској средини најчешће изједначавају са појмом „руски“. Преводи који долазе из култура народа који насељавају територију Совјетског Савеза такође величају његову славу и значај, показујући како су сви „совјетски“ народи били јединствени у борби против фашизма и окупатора за ослобођење и слободу свог народа и земље, као што се најбоље може видети на примеру збирке приповедака *Земља отаца* Ј. Јановског.

1945. година

ЈУРИЈ ЈАНОВСКИ (1902–1954)

РОМАН *ЗЕМЉА ОТАЦА*

Суморни предосећај неизбежног избијања рата светских размера уредништва *Нове Европе* из описаног двоброја 1939. остварио се, и као окупиране земље у Другом светском рату (1939–1945) учествовале су и Украјина и Југославија, борећи се за ослобођење својих територија и слободу својих народа.

По завршетку рата, бар на територији окупиране Европе (9. маја 1945), јула 1945. у Београду је, у издању *Просвете*, објављена збирка приповедака *Земља отаца* Јурија Јановског у преводу Нане Богдановић с руског језика (*Земля отцов*).

Катаклизма Другог светског рата утицала је и на стваралаштво Ј. Јановског. Током ратних година, 1941–1942, он пише низ приповедака о Отацбинском рату, и објављује их у збирци *Земля батьків* (1944). У овим приповеткама писац је своју пажњу посветио идеји људског стоицизма, коју су развили још класични романтичари.

Јуриј Јановски (1902–1954) био је један од најистакнутијих прозних стилиста, иноватор и експериментатор, аутор романтичних прича о

партизанским борбама, творац карактеристичне песничке визије револуције и грађанског рата, у којој су јунаци одлучне, снажне воље. Аутор их показује у заостреним, напетим ситуацијама, прелазећи понекад у натурализам. Ј. Јановски се као уметник родио и растао заједно са младом социјалистичком украјинском културом и књижевношћу. Његове сумње, одушевљења, тражења и успеси биле су сумње, одушевљења, тражења и успеси целе украјинске књижевности. Иако оригиналан и страстан истраживач, понекад је ишао већ утабаним путевима и написао своја дела према утврђеним књижевним правилима.

Већ прве збирке новела Ј. Јановског наговештавају удаљавање новог таласа украјинске књижевности од народњачких и образовних традиција XIX века, а често и почетка XX века. У њима се осећа утицај футуризма и филмског стила нове музе, која је привлачила и Ј. Јановског, романтичара по својим становиштима и стилу, ког су инспирисали упечатљиви ликови, несвакидашње, екстремне ситуације, у којима се најјасније разоткривају људске особине. За његов начин писања карактеристични су субјективни елементи: експлозија емоција, патетика, исказивање симпатија и антипатија. Био је изузетан стилиста, са извандредним осећајем за реч и њене нијансе. Себе је називао песником који понекад пише прозу.

Тренутак у ком се збирка приповедака *Земља отаца* појављује на територији тадашње ослобођене Југославије време је превирања, недоумица, преиспитивања, жалости, туге и поноса, пркоса и осветољубља. Време, у коме се величају милионске жртве и када је свест о њиховим смртима свежа, болна, раздирућа и уједно опомена свима онима који би се усудили да их забораве. Управо о томе говоре приповетке Ј. Јановског и о обичним људима из народа: ковачима (*Коваљ*), радницима (*Завештање*), ученицима (*Ученик*), учитељицама (*Четврти водник*), сељанкама (*Ситница*), колхозима (*Деда Данило из „Социјализма“*), земљорадницима (*Четврти кувар*), деци (*Петрус и Гапочка*, *Девојчица с венцем*); о интелигенцији: новинарима, глумцима, песницима, писцима (*Зраци благог сунца*), о војсци: пилотима (*Јастрепчић*), водницима, о женама и мушкарцима, Украјинцима и Украјинкама (*Украјинка*), о украјинском народу који се не плаши смрти и који се не може купити. Појединачна судбина

сваког од њих заједничка је судбина целог народа, слободарског, поносног, родољубивог који воли своју земљу и који се, пре свега, бори за своју земљу: за њене њиве, за сутоне на родним житницама, за зраке благог сунца, за своје куће, бунаре, баште, за мајке, очеве, деде и бабе који су побијени, само зато што су Украјинци. Не заборављају и не стиде се тога што су Украјинци, а њихов највећи непријатељ је фашиста – Немац: *Ти си мала Украјинка, а он је глупи Немац...* (Петрус и Гапочка // *Земља отаца* 1945: 81) Храброст и вера у слободу, заштита ближњих и повратак на родну груду већи су и јачи од мучења, од сакаћења, од губитка очију, остајања без удова и подношења најтежих рана. Боли их када им упадају у куће, пљују на слику Т. Шевченка и извезене пешкире, умиру са стиховима из Шевченковог *Кобзара*, поносно, гледајући непријатељу право у очи.

У свом одличном преводу Нана Богдановић⁹⁷ представила је југословенским читациома страдања, патње, милионске жртве великог и поносног украјинског народа, у тренутку када су сећања на сопствене жртве југословенског народа и на рат веома свежа и жива. Иако је превод са руског језика, Н. Богдановић на најбољи могући начин преноси суштину оригинала, ни у чему не заостаје за оригиналом и у потпуности дочарава мотиве и идеје Ј. Јановског.

Приповетке у збирци *Земля батьків* написане су или као класичне приповетке, или као новеле монолози. Главни јунак новеле *Коваль* (Коваль) каже:

*Хто боїться смерті, той швидше
вмирає. А нам ще треба довго жити.*
(<http://litmisto.org.ua/?p=5688>⁹⁸)

*Ко се боји смрти, пре умире. А нама
је потребно још дуго да живимо.*
(Ј. Јановски, *Коваль* // *Земља отаца*,
Београд 1945: 4)

---

⁹⁷ Ивана (Нана) Богдановић (1925–2011) завршила је руску основну школу. После студија славистике, одбранила је докторску дисертацију *Футуризам Маринетија и Мајаковског*. Предавала је на катедри за светску књижевност Филолошког факултета Универзитета у Београду.

⁹⁸ Приповетке из збирке *Земля батьків: Коваль, Заповіт, Дічинка у вінку, Дід Данило з «Соціалізму»*, Марійка Јурија Јановског – извор са интернета: <http://litmisto.org.ua/?p=5688>; <http://litmisto.org.ua/?p=5680>; <http://litmisto.org.ua/?p=5684>; <http://litmisto.org.ua/?p=5686> >29.07.2017.

На исти начин Ј. Јановски је представио лик старог радника (*Завештање – Заповіт*),

Бачу й знаю: не пройде багато років, як ви знову підіймете й звеличите нашу славну Радянську Україну. Дбайте про все нове – промисловість не любить латаного устаткування, на старих машинах не розбагатієте. Зводьте міста – ясні і просторі, здорові й привітні. Дорогі будови дешевше коштуватимуть. Насадіть ліси, викохайте сади – вишневі, яблуневі, грушеві, сливові. А шляхи всі обсаджуйте липами і чорнокленом. Рибу заводьте найкращу, прочистіть річки, поставте знову гідроелектростанції, перегородіть Дніпро коло Хортиці й коло Кременчука.
(<http://litmisto.org.ua/?p=5688>)

Знам и видим: неће проћи много година, а ви ћете подићи и прославити нашу мајку совјетску Украјину! Стварајте све изнова! Индустија не воли закрпљене рупе; на старим машинама нећете се обогатити. Скупе зграде јевтиније коштају. Засадите шуме, подигните вишњење, јабукове, крушкове садове и шљиваре. А све путеве оивичите липом и црним кленом, рибу одгајте бољу, чистите реке, поставите нове хидроелектростанције, преградите Дњебар код Хортице и Кременчука.
(Ј. Јановски, *Завештање // Земља отаца*, Београд 1945: 68)

лик дванаестогодишње ученице Фење Кравченко (*Девојчица с венцем – Дівчина у вінку*),

Я навмисне заплакала, щоб вони мене не мучили. Я ж бо зразу пізнала, що вони фашистські шпигуни, – від них навіть пахло по-чужому. І цукерку вони мені дали не нашу, я не їла, щоб не отруїтися.
(<http://litmisto.org.ua/?p=5680>)

Намерно сам заплакала, да ме не би мучили. Одмах сам схватила да су они фашисти и шпијуни. Од њих је заударала туђиништина. Ни бонбону ми нису дали нашу, па је нисам јела, да се не бих отровала.
(Ј. Јановски, *Девојчица с венцем // Земља отаца*, Београд 1945: 8)

лик времешног Украјинца Данила (*Деда Данило из „Социјализма“ – Дід Данило з «Соціалізму»*)

«Нікого я не водив по ночах!» І мовчанка... «Старий я для партизанського діла!» І тиша... «Можете вбивати – більше нічого не знаю!» І зоря падає над дідом... «Ріжете, душогуби!» І перерва... «Не буде по-вашому ніколи!» І хряскіт

„Нисам ја никога водио ноћу!“ И тишина... „Стар сам ја за партизански посао!“ И тишина... „Можете ме убити, више ништа не знам!“ И звезда паде над дедом... „Кољите, зликовци!“ И опет је тихо... „Неће бити никада оно што ви

кісток під прикладом... «Слухайте, люди!» І коротка черга з автомата...

(<http://litmisto.org.ua/?p=5684>)

хоћете!“ – и пуцање костију под кундаком... „Чујте, људи!“ И кратки рафал аутомата...

(Ј. Јановски, *Деда Данило из „Социјализма“ // Земља отаца*, Београд 1945: 37-38)

и лик младе девојке патриоткиње Маријке – Мријке (*Украјинка – Марійка*)

– Братики мої вірнесенькі, соколи яснесенькі! Фашисти мені руки порубали, а саму на Вкраїну погнали: хай усі бачать, що тим буває, хто з гітлерівської каторги тікає. Кажуть, страх хай поїсть людські серця, жах заморозить ваші кістки. А я йду землю, як святий кобзар, і високо отак несу моє каліцтво, і гукаю до помсти, і кличу до розплати. Вставайте, вільні люди, вставай, моя Україно, вставай, радянська земле! Отак іду! Отак іду!

(<http://litmisto.org.ua/?p=5686>)

– Браћо моја мила, соколи брзокрили! Немци су ми руке одузели, мене саму у Украјину потерали! Гледајте сви шта бива с онима који беже из немачког ропства! Од страха, кажу, нека се стежу људска срца, ужас нека леди вашу свест. А ја идем по земљи, као свети кобзар, и високо, ево овако, носим своју несрећу и позивам на освету, зовем на обрачунавање! Устајте слободни људи, устај, Украјино моја, устај, совјетска земљо! Ево, овако идем! Ево, овако идем!

(Ј. Јановски, *Украјинка // Земља отаца*, Београд 1945: 54)

У својим најуспелијим приповеткама Ј. Јановски одмах уводи читаоце у средиште радње и постављеног проблема, у приповедању примењује поступке карактеристичне за филм, изненада мења „кадрове“ и сцене, помоћу чега ствара необично сугестивну атмосферу. Тридесет година стваралаштва Ј. Јановског оставило је дубок траг у украјинској књижевности. У својим најзначајнијим делима откривао је читаоцима нове светове, нове визије и, ослањајући се на богатство народног језика, постао је један од најбољих стилиста украјинске књижевности. Његов утицај дуго се осећао у стваралаштву будућих генерација млађих писаца.

1947. година

УКРАЈИНСКЕ БАЈКЕ

НЕСРЕЋНИ ДАНИЛО, ТРИ РЕЧИ и ГРАМЖЉИВА МЛИНАРКА

Послератно одушевљење Совјетским Савезом, пре сукоба са Коминформом 1948, српским читаоцима први пут после XIX века, 1947. доноси део украјинског фолклора, превод 3 украјинске бајке у оквиру одабраних бајки народа СССР-а, у преводу Зоре Вуловић, највероватније са руског језика. Украјинске бајке *Несрећни Данило*, *Три речи* и *Грамжљива млинарка* говоре о друштвеним односима, о улози обичног човека, његовим жељама, патњама, зависти, срећи, несрећи, похлепи, наградама и казнама, које јунаци бајки заслужују. Ове бајке су слике из живота украјинског народа, праћене фантастичним моментима. Ка остварењу њиховог циља најчешће им помажу животиње, као што је случај у бајци *Несрећни Данило* (*Нещасний Данило*).

Подав він туди зброю і витяг таку здоровенну гадюку.

«Таке», – думас.

А вона йому й каже:

– Коли ти мене витяг, то відправ і додому.

– Як же я тебе відправлю?

– Бери мене, – каже, – на коня, та куди я буду голову хилити, туди верни.

От хилить вона голову, а він повертає.

Їхали-їхали і приїхали до такого дворища, що й любо подивитися.

Злізла змія і каже:

– Перестій же ти тут, а я до тебе скоро вийду. Сказала і полізла під ворота. Стояв він, стояв, ждав, ждав, плаче, а тут і вона виходить такою вбраною, красивою баринею, одчиняє ворота:

(<http://kazky.org.ua/zbirky/lypova/nieszczasnyj-danylo>)

Гурну Данило копље у огањ и извуче огромну шарку. Страшно је било и погледати.

„Ето ти!“ мисли он.

А зміја њему каже:

– Кад си ме извадио, однеси ме до куће. –

Како да те однесем до куће? – пита Данило.

– Посади ме на коња, – каже зміја – али пази, куда ја главом покажем ту и скрени.

И она врти главом тамо амо, а он тамо амо коња окреће.

Ишли су, ишли и до таквог богатог дворишта су дошли, да је пријатно било погледати.

Сиђе зміја са коња и каже:

– Причекај ме овде, Данило, ја ћу се ускоро вратити. Стајао је он, стајао, чекао је, чекао, већ се био спремао да иде даље. А онда одједанпут отварају се врата, а иде к њему лепотица, тако удешена, тако лепо обучена, да не можеш ока од ње да одвојиш!

(*Несрећни Данило // Одабране бајке народа СССР, Београд 1947: 57*)

Нас не чуди што су управо бајке одабране за превод у овом послератном периоду пуном неизвесности, у коме се већ наслућују превирања, идеолошки и политички сукоби, зато што бајке осликавају значајне историјске догађаје, исказујући љубав према родној земљи, рођеној кући и мајци, свом народу и Отаџбини. Бајке су поучне и моралне, увек славе паметне, храбре и сналажљиве и осуђују издајнике, ленштине и превртљивце. Јунаци бајки одговарају својим узорима, показујући праве особине и менталитет народа кроз уметнички вредне ликове. Народна бајка увек је на страни моралне правде и победа увек треба да припадне простодушности, незлоби и страдању јунака. Овај најстарији део усменог наслеђа народа једином вредношћу сматра само добро, док зло своје поклонике уводи у грешке из којих нема излаза, водећи их у сигурну пропаст. У основи бајке је вековима стварана народна представа о томе шта је правда, а шта неправда, у бајци исказана на уметнички начин. Препуштајући се чарима бајке, сваки читалац и слушалац осећа дубоку животну и уметничку правду бајке.

Бајка исказује високе животне идеале народа. У бајкама је народ изградио ликове јунака – представника унесрећених, бораца за истину и правду, чија је највећа врлина свест о томе да су у праву, а лепота оличење храбрости која не познаје границе. Јунак бајке најчешће је сељачки син, у коме на први поглед нема ничег интересантног. Али његов спољашњи изглед често може да завара, зато што је права лепота у снази његове душе и срца, и она долази до изражаја када живот од њега захтева одлучност. Када му умре отац или када се деси нека несрећа, када зову у помоћ или траже да их спаси, или је потребан необично тежак подвиг, сељачки син изненада постаје особа која има изузетно високе моралне квалитете и велику душевну снагу. Судбина му шаље различите, понекад обичне, понекад веома необичне сусрете, којима га ставља на искушења. Од тога, како ће се понашати у том тренутку зависи читава његова даља судбина. Умишљени јунаци не истрајавају ни у једном искушењу, бивају поражени и ништа не постижу, док сељачки син увек излази као победник. Од тада га прати успех и он све потешкоће решава успешно. Али тај успех није случајан: сељачки син га је заслужио својим поступцима. Он постаје господар своје судбине и ослонац онима које спасава. Умишљени паметњаковићи мисле само на себе, показују своју ништавост и бивају губитници у свим својим

покушајима. Бајка се увек завршава слављењем истине и кажњавањем лажи, преваре и подлости.

Бајке о свакодневном животу, или реалистичне бајке најпопуларније су у народу, зато што сиже проналазе у свакодневном животу. Јунак ових бајки постаје несрећни отпуштени војник, сељак, сеоски момак или надничар. Њих краси лукавство, смелост и досетљивост и ове особине их уздижу изнад њихових лакомих господара, попа или господина, глупе попадије или госпође спахинице, који у односу на јунаке испадају будале. Већина реалистичних бајки има сатиричан карактер. У њима је присутна изузетна моћ запажања и велика уметничка вредност приповедања које осликавају сукобе, који се завршавају посрамљивањем и кажњавањем, а понекад уништавањем или пропашћу онога ко вређа. Запажено место припада свакодневици и раду сељака. Велики број реалистичних бајки говори о породичним односима.

Бајке су увек интересантне и актуелне, било да се читају у оригиналу, или у преводу, а овај превод украјинских бајки на најбољи могући начин је приближио српским читаоцима суштину мудрости и менталитета украјинског народа.

1948. година

ОЛЕС ГОНЧАР (1918–1995)

РОМАН СТЕГОНОШЕ

У издању *Новог поколења* у Београду је 1948. светлост дана угледао роман Олеса (Олександра) Гончара *Стегоноше (Прапорносци, 1948)*, тачније прва два дела трилогије: *Књига прва: Алпи* и *Књига друга: Плави Дунав*. На страницама часописа *Витчизна*, а затим и као посебно издање *Прапорносци, 1948*. објављена су сва три дела романа (*Алпи, 1946; Голубий Дунай, 1947; Злата Прага, 1948*). Роман је добио две Стаљинске награде (1948) и у то време високо су га оценили Јуриј Јановски, Павло Тичина, Олександар Фадејев и Остап Вишња. Роман је на српски с руског језика превео Никола Николић (*Знаменосци*).

О. Гончар је на роману радио три послератне године и трилогија представља главни резултат његовог рада 1946–1948. О. Гончар (1918–1995)

припада генерацији совјетских писаца, чију је младост обележило искуство Отаџбинског рата, и чије стваралаштво настаје под утисцима неизбрисивих доживљаја из рата. О. Гончар је 1941. имао 23 године, био је писац почетник, запажени сарадник часописа и листова своје родне Украјине и први украјински писац који је приповетком *Стокозове поле* (1941) описао трагедију Голодомора у совјетској прози. Са избијањем Отаџбинског рата (1941) добровољно ступа у Совјетску армију, учествује у многим борбама и постаје млађи водник једне минобацачке јединице. Своје искуство у овој јединици описаће у роману *Людина і зброя* (1960), објављен на српском језику 1967. под насловом *Човек и оружје*, о ком ће више речи бити касније.

У прва два дела трилогије *Стегоноше* О. Гончар нас води кроз године Отаџбинског рата, борбу против фашиста и осталих непријатеља комунизма, лењинизма и стаљинизма, преко Другог украјинског фронта, кроз Румунију и Алпе до Будимпеште и лепог плавог Дунава. Овај роман представља потпуну утопију идеје ослободилачког рата, братства и јединства између Руса, Украјинаца, Казахстанца, идеологије совјетске политике, партијске правичности и исправности њеног суда. Совјетска армија представљена је као ослободилачка, правична, добронамерна, блага је према непријатељима, од којих је приморана да се брани, у супротном их не би убијала, остале потенцијалне непријатеље преобраћује на своју страну, убеђујући их у исправност своје идеологије. Сви: Румуни, Мађари, Хрвати, капиталисти, сиротиња, интелектуалци, уметници, изморени глађу и страдањем, одушевљени су поступањем совјетских војника о којима су од фашиста чули све најгоре и неоправдано су их се плашили. Преобраћени њиховим понашањем приклањају се исправној идеологији ослободиоца и стају на његову страну. Совјетски војник је и колхозац, и сељак, и радник, и инжењер, и студент, и неписмени јуноша и високообразовани историчар уметности. Сви су они равноправни и једнаки у својој борби, својој вери и по својим заслугама: Черниш, Козаков (из Донбаса), Сагајда, Хома, Хајецки, Маковејчик, Роман и Денис Блаженко, Јурас (Јуриј) Брјански, Васја Багиров, Саша Северцев, Шура Јасногорска. Сви се они, раме уз раме, боре за крајњи циљ: за једнакост међу људима и за правду, за отаџбину и уређење, које ће у њој владати после рата.

Є, товариші, речі страшніші за смерть: ганьба. Ганьба перед Батьківщиною. Товариші, цього бійтеся більше, ніж смерті. У кожного з нас є дома або мати, або дружина, або діти, або наречена. Вони дивляться на нас звідти, з-за Пруту. То дивиться на нас їхніми очима сама наша Батьківщина, що доручила нам відстояти її честь і незалежність.
(Извор са интернета⁹⁹)

Но, зар је смрт најстрашніја ствар? Има нешто страшніје од смрти – срамота! Срамота пред отаџбином. Тога се другови, бојте више него смрти. Сваки од нас има код куће или жену, или мајку или вереницу. Оне гледају на нас оданде, с друге стране Прута. То њиховим очима гледа наша отаџбина, која нам је поверила одбрану своје части и независности.
(А. Гончар, *Стегоноше*, Београд 1948: 40)

Као учесник рата, О. Гончар је желео да напише истину о рату, пишући свој роман у доба соцреализма, под утицајем околности и захтева тадашњег СССР-а. Како би успео у „представљању истине“, О. Гончару је био потребан прави приступ и он бира партијску коректност, па поједини ликови романа постају узор партијске позитивности. Мајор Воронцов постаје оличење идеалног совјетског човека. Естетски идеал тог времена је лик Јурија Брјанског, који је искрени поборник „лепоте верности“:

Все, все ми віддаємо тобі, Батьківщино... Все! Навіть наші серця. І хто не звідав цього щастя, цієї... краси вірності, той не жив по справжньому.

Све дајемо теби, отаџбино!.. Све! Чак и своја срца. И онај који није познао ту срећу, ту лепоту верности – није живео правим животом.

(А. Гончар, *Стегоноше*, Београд 1948: 74)

Са савремене тачке гледишта, за нас је уметничка вредност романа дискутабилна, али у тадашњим околностима О. Гончар „успева да изложи истину о рату“, а његову основну идеју нису покварила ни идеолошка претеривања. У првом плану је хуманост. Војници пука Самијева, ослобађајући народе Европе од фашизма, помажу и цивилима (сликар Ференц), и стотинама заробљеника различитих националности, и непријатељским војницима (заробљеник Хрват, који умире).

---

⁹⁹ Роман *Прапорносці* Олеса Гончара – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=549&page=6>29.07.2017>.

Сиже романа изузетно је сложен, зато што садржи много судбина, од којих је свака засебан сиже. Али судбине свих ликова теже једном циљу – једнакости међу људима, слободи човечанства, правди и лепоти верности. Прва два дела трилогије чини велики број ликова који представљају једну целину, народ, који је главни јунак романа. Централна личност је лик Јурија Брјанског, који је присутан само у првом делу, али када погине, постаје срж око које се групишу хуманистичке идеје свих ликова. Пре тога све мисли Брјанског, Черниша, Јасногорске и ликова других војника представљају контраст сликама рата и самом концепту рата. Овај контраст чистих људских осећања и поступака доживљавамо као жестоку осуду рата, који доноси крв, прљавштину и смрт. Погибија омиљених ликова доживљава се као окрутна неправда. Погубне последице рата по живот осећају се у трагичној смрти Брјанског, Јасногорске, Гаја, Кармазина, али и у многим деловима романа.

Дубоки хуманизам О. Гончара потресан је, рат описује као херојски, а свака реченица романа испуњена је надом и ишчекивањем мира. Хероизам је представљен у свакодневном животу у рату и у животу. Рат не чине само масовни јуриши и слике борбе, већ и кратак одмор, када уморни војници једва успевају да запале цигарету, и дуги дани у ишчекивању следеће борбе, када могу да попричају са друговима и са вољенима. У рату људи највише цене краткотрајне тренутке мира, када се присећају веренице, мајке, жене. После легенде о верности, коју су чули од минобацача, сама верност као да постаје још један јунак романа и представља осећања према вољеној особи, однос према родној земљи, одговорност за сопствене поступке, поверење у своје другове. Без свега тога хероизам је немогућ.

Сурова борба прожета је лепом љубавном причом између Брјанског и Шуре Јасногорске, који се нису видели скоро четири године, од почетка рата, али њихова љубав је јака и вечна, већа је од саме смрти, попут љубави лабудова: када умире лабуд, лабудица узлеће и обрушава се из лета у воду, у сигурну смрт. Љубав Јасногорске према Брјанском траје и после његове смрти и она даје додатну веру, снагу и наду војницима да се боре за своје идеје.

Брјански и многи други војници заувек остају у планинама Трансилваније, али чак и у условима жестоке борбе људи нису постали

безосећајни. Умирући од жеђи, руски војник последње капи воде даје свом недавном непријатељу, Хрвату, прикованом за топ. Лик Сагајде оличење је хуманости, изазване сусретом са партизанком Јулијом. Хуманизам Хоме Хајецког расте са његовом свешћу. Заборављени и плашљиви Хома престаје да мисли само на себе и своју Јавдошку и саосећа са свим окупираним народима. Кроз њихове ликове видимо и обележја политичког хуманизма.

Жестока осуда рата је у томе што јунаци романа гину. Гине Јуриј Брјански, који је оличење свих најбољих људских врлина. Он је изузетан друг и талентовани официр, који настоји да унапреди војну технику, примењујући нове методе обуке минобацача, мислећи на људе, на своју отаџбину и будућност. Његова смрт, смрт младог, лепог јуноше Гаја, заљубљеног у све што је лепо, смрт Шуре Јасногорске и осталих ликова романа жестока је осуда фашизма и свих ратова. Страхоте рата не мере се само бројем погинулих, већ и бројем осакаћених судбина. Саша Сиверцев постаје прави богаљ, остаје слеп, а тиме је запечаћена и његова будућност, зато што неће постати сликар. Черниш, Маковејчик, Сагајда у рату су изгубили најдраже.

Људи су највредније што једна држава има. Јунаци романа О. Гончара разумеју колико је човек битан. Јуриј Брјански анализира сваку борбу како би избегао људске жртве. Кармазин сматра да су непотребне људске жртве највећа срамота за команданта. Борац Чумаченко бесни када сазна за погибију бројних војника:

Це люди. Люди, розумієте?

То су људи. Људи, схватате ли?

(А. Гончар, *Стегоноше*, Београд 1948: 53)

Неприродно је када гину млади, здрави, леписи, снажни, који могу да живе и да буду срећни. То је у супротности са свим законима живота. Зато су јунаци романа оличење храбрости и убеђени су у величину свог народа.

Який це народ, який великодушний народ... Хто послав би, як ми, своє найдорожче, свій цвіт, свої мільйонні армії для порятунку інших, для визволення Європи.

(изостављено: *Какав је овај народ, какав великодушан народ!*) *Великодушан народ, који је послао своје армије да ослободе Европу.* (треба: *Ко би, као ми, послао своје најдраже, своју младост, милионе својих војника да спасавају друге, да ослободе Европу.*)

(А. Гончар, *Стегоноше*, Београд 1948: 124)

За ослобођење родне земље и земаља Европе од непријатеља устали су представници бројних нација и народности. Доказ за то је интернационални пук Самијева, чији су војници, мирољубиви борци, оличење свих најбољих људских врлина.

У бици за Будимпешту 24.12.1944, совјетска војска из подрума ослобађа комунистичку Хрватицу, „следбеницу Тита“.

Ференц пояснив бійцям, що брат Марички – югославський партизан – воює нині проти німців десь у горах.

Ференц објасни борцима да је девојчин брат код маршала Тита.

(А. Гончар, *Стегоноше*, Београд 1948: 233)

(треба: *Ференц објасни борцима да Маричкин брат, југословенски партизан сада ратује против Немаца негде у планинама.*)

Само ова реченица довољна је да видимо како преводилац веома слободно интерпретира текст оригинала.

Захваљујући сусрету са партизанком Хрватицом, претходне недаће и губици на тренутак су заборављени и сви учесници суровог рата постају свесни да жртве нису узалудне, зато што су спојиле потлачене словенске народе у још јачој и истрајнијој борби за слободу и отаџбину.

Зустріч з цією дівчиною, її урочистий ротфронтовський салют глибоко схвилювали всіх. Радість, така велика і чиста, якої, можливо, ніколи не може викликати в людині її вузькоособисте щастя, охопила в цей момент бійців. Смерть фашизму – свобода народам! І тесляр з Крайньої Півночі, і росіянин, і українець, і далекий слов'янський брат з Балканських гір – всі мовби разом зустрілися тут, в підземеллях Будапешта, біля цих замерзлих парових котлів. Кожен ще гостріше відчув, у якому неосяжному фронті він бере участь, які надії на нього окладає людство. Воля народам! Бійці щиро потиснули руку дівчині, наче ця маленька гаряча рука якось

(изостављено у преводу: *Сусрет с овом девојком, њен фронтовски свечани поздрав све дубоко гану.*) *Борце тог тренутка обузе тако велика, тако светла радост какву можда никад не даје човеку његова ускоинтимна срећа. Тито! (у оригиналу: Смерт фашизму – слобода народу!) И дрвосеча с Крајњег Севера, и Рус, и Украјинац и далеки словенски брат с балканских планина – сви као да су се срели овде, у будимпештанском подземљу, поред ових замрзнутих парних котлова. И сваки осети у каквој грандиозној борби учествује, какве наде полаже у њега човечанство. Слобода народу! Борци срдечно стиснуше руку девојци, као да их је ова рука на неки начин сједињавала са самим маршалом Титом. (у*

еднала їх з волелюбними народами
Балкан.

оригиналу: са слободарским балканским
народима)

(А. Гончар, *Стегоноше*, Београд 1948:
233)

Овај и овакав превод једног од малобројних преведених романа из украјинске књижевности, као део совјетске, сам по себи довољно говори о књижевним струјама и идеологији, али и о избору преводиоца тадашње Федеративне Народне Републике Југославије.

1949. година

ИВАН ФРАНКО (1856–1916)

ПРИПОВЕТКА ЗАХАР БЕРКУТ

Историјском приповетком *Захар Беркут*, објављене 1949. у издању *Новог покољења*, у преводу мр Александра Ђурића с руског језика, започиње српска „франкинијана“, којом је испуњен III и IV период нашег рада.

Уредништво лавовског часописа *Зоря*¹⁰⁰ 1882. расписало је велики конкурс за најбоље историјско дело. Учесник конкурса био је и Иван Франко (1856–1916) са приповетком *Захар Беркут*, коју је написао за шест недеља у родном селу Нагујевичима 1882, после другог хапшења – после робијања у коломијском затвору. Приповетка је 1883. објављена у часопису.

Својом приповетком И. Франко нас води у Кијевску Рус, у XIII век, тачније у 1241. годину, у време најезде Монгола из Батијевих хорди на Руску земљу, у епоху феудалних ратова и међусобица, у време великог превирања, борбе кнежева за кијевски престо, издаје бољара и борбе слободних сељака против неминовног ропства и страшне судбине која им прети од Златне хорде, у време када се моћни народ упорно борио за своја права, против бољара угњетача и страшних завојевача. Златна хорда, предвођена унуком Џингис-кана, Батијем, освојивши Кијев, напредовала је преко Карпата у Угарску. Батиј је палећи и косећи све пред собом пустошио земљу Галицијске Руси. Горела су села и

---

¹⁰⁰ Књижевно-научни и друштвено-културни двонедељни часопис *Зоря* излазио је током 1880–1897. у Лавову (Аустроугарска) за „руске породице“, односно за Украјинце.

градови, натопљени људском крвљу. Али, руски народ је храбро бранио родну земљу и освајачи нису успели да униште саму Рус.

Време које И. Франко описује односи се на кнежевање Данила Галицког, истакнутог војсковође и дипломате, једног од најмоћнијих феудалаца јужне Руси. И. Франко је из Галицијско-Волинског летописа прикупио вредне податке о инвазији Златне хорде на Рус и о њиховом проласку кроз Карпате. Тамо где је недостајало историјских података, писац се окретао легендама, комбинујући их са животном стварношћу далеке прошлости, и као резултат настаје уметничко дело високе вредности.

Престоница Кијевске Руси, Кијев, спаљен је, разорен, опљачкан, поражен 1240. и слична судбина чека и остале кнежевине Руске земље, градове Перемишљ, Холм, одступнице према Аустрији и Пољској, територију Тухолских планина, Тухолску долину и Тухолску котлину, област око реке Опоре, град Зелепен. Село Тухља о коме И. Франко пише заиста постоји у прелепом пределу, обраслом шумом, недалеко од града Стрија у Лавовској области. Сачуване су народне легенде о пореклу назива села. У једној легенди његов назив повезује се са погибијом многобројних припадника хорде, од којих се целом околином ширио смрад. Али, догађаји описани у приповеци, не одвијају се у Тухљи, већ код зидина славног Зелепена, планине на северо-истоку од Тухље.

Још од битке на реци Калци 1224, када је руска војска претрпела жесток пораз, зна се за суровост и злочине страшног непријатеља који долази с Истока. Галицијски кнез Данило доживео је издају од сопствених бољара, трудио се да угуши њихову самовољу и побуне, али није успео да открије све издајнике. Онима који су му верно служили даје земљу на слободној територији, коју насељавају слободни сељаци, прекаљени у борби против ранијих непријатеља, Печенга и Половаца. Бољари злоупотребљавају свој положај и присвајају земљу слободних сељака, вршећи сурову одмазду над онима који не желе да им се покоре. Сељаци то не трпе и устају против бољара, додатно слабећи своје снаге пред налетом Златне хорде.

Иако је у Кијевској Руси хришћанство као државна религија уведено још 988, народ се моли и верује у древна божанства: Дајбога-Сунце, у Ладу и Дида,

у Световида и Стражара, у Перуна и Волоса, клањају се Сунцу и Месецу, киши и небу и верују у исцелитељске моћи лековитих трава. Само одабрани, волхи, или чаробњаци, могу овладати овим вештинама, које долазе од небеских тела и божанстава која их представљају. Они се моле у корчинској цркви на Јасној Пољани, где сахрањују своје мртве, предајући их земљи, у којој живе њихови преци. Кроз приповетку *Захар Беркут* пратимо обичаје, традицију, веровања и културу Кијевске Руси XIII века. И. Франко са много љубави слика храбре и честите људе, испуњене жарком љубављу према родној земљи.

Као основ за своју приповетку И. Франко није узео само историјске податке о инвазији Монгола и Татара на Рус у XIII веку, већ и народне легенде и легенде о борби Русича против страшног непријатеља. Поред тога, писац је описао живот карпатских Украјинаца, који су се удруживали у заједнице, како би заједно обрађивали земљу, супротстављали се бољарима, бранили се од непријатеља. Живот Тухолске заједнице заснивао се на јединству. Заједница је уређивала живот и доносила одлуке о свему. Није било сиромашних, зато што је сваки члан заједнице могао да користи имовину свих других. Кнежеви и бољари са завишћу су се односили према Тухолској заједници. Тухолци су самостално одлучивали о свом животу, бољар је могао да постане само равноправни члан заједнице. Када је Златна хорда дошла у Тухолску долину, Тухолци су морали да одлуче: или ће у планинама зауставити страшног непријатеља, или ће га пропустити даље, с обзиром да је циљ освајача било разарање Угарске. На Већу заједнице одлучено је да се Тухолци, предвођени Захаром Беркутом боре против непријатеља. Како би победили Монголе, Тухолци су применили своје познавање локалитета и искуство брђана, који су добро знали да треба сачекати да омања речица набуја после пљускова у планини. Преградили су реку светим каменом и поразили Монголе, који су били приморани да се боре не само са храбрим браниоцима, већ и са силама природе. Моћ народа је у његовом јединству. Као црвена нит приповетку прожима мисао да ће народ бити моћан тек онда, када сваки члан заједнице поведе рачуна о општем добру. Тухолци су и у несрећи и у радости увек осећали подршку заједнице и зато су се у несрећи удруживали и одбили војску од неколико хиљада војника, која је била и боље наоружана и боље обучена за борбу.

Бољар Тугар Вовк са својом кћерком Мирославом долази у Тухольске планине 1241. на земљу коју му је поклатио кнез Данило. Намеће се локалном становништву, присвајајући себи њихову земљу, шуме, преграђујући путеве које су они изградили, позивајући се на право које му припада као поданику кнеза Данила. Надмен је, охол, суров, не одустаје од својих намера, спреман да уништи све што му се нађе на путу.

Његова кћерка Мирослава изузетно је лепа, одана и послушна, добар је ловац, родољуб, воли своју земљу, традицију и обичаје, поштује вољу свога оца и, изнад свега, верује у слободу и независност Кијевске Руси.

Але попри все те Мирослава ніколи не переставала бути жєнциною: ніжною, доброю, з живим чуттям і скромним, стидливим лицем, а все те лучилось в ній у таку дивну, чаруючу гармонію, що хто раз бачив її, чув її мову, — той довіку не міг забути її лица, її ходу, її голосу.

(І. Франко, *Захар Беркут*, Київ 2006: 8)

Међутим Мирослава при томе нимало није губила од своје женствености, остајући нежна, добра девојка живих осећања, скромног лица и стидливог осмеха. Све се то сједињавало у њој у тако дивну, чаробну хармонију, да онај ко би је само једанпут видео, никад више није могао да заборави ни њено лице, ни фигуру ни глас.

(І. Франко, *Захар Беркут*, Београд 1949: 17)

У лову на медведе, из неминовне смрти од разјарене рањене медведице, спасава је Максим Беркут, слободни сељак, син старешине заједнице, Захара Беркута, старог, прекаљеног борца, исцелитеља и мудраца. Мирослави се изузетно допао тај храбри, неустрашиви момак и она се заљубљује у њега. Иако се то противи правилима и традицији, она, бољарева кћи жели да пође за тог сељака – смерда, а као просветљење за исправност њене одлуке указује јој се звезда њене покојне мајке, која је уверава да ће све бити у реду.

Все у нього виходило у свій часі на своїм місці, без сумішки й сутолоки; всюди він був, де його потрібно, всюди вмів зробити лад і порядок. Чи то між своїми товаришами тухольцями, чи між боярами, чи між їх слугами, Максим Беркут усюди був однаковий, спокійний, свободний в рухах і словах, мов рівний серед рівних. Товариші поводились з ним так

Он је стизао свуда где је бивао потребан и у све је уносио потребан ред.

Са својим друговима, а исто тако и с бојарима и њиховим слугама, држао се савршено подједнако. Мирно, слободно, као равани с равним. Његови другови понашали су се према њему исто тако

само, як він з ними, свобідно, несилувано, сміялись і жартували з ним, а проте виповнювали його розкази точно, швидко і так весело та радо, немов і самі без розказу були би в тій хвилі зробили те саме.

(І. Франко, *Захар Беркут*, Київ 2006: 10)

слободно и без устручавања, смејали се и шалили, извршујући ипак сва његова наређења тачно, брзо и тако весело и радо као да би и без тога урадили то исто.

(И. Франко, *Захар Беркут*, Београд 1949: 18)

Бољару Тугару Вовку мрско је све што се тиче тих непокорних сељака и убеђен је да је тај незнабожац Максим неким магијским речима зачарао његову кћер и учинио да га она тако слепо воли. Иако му је спасао кћер, Тугар Вовк се руга Максиму, омаловажава га, крши деценијска правила Тухолске заједнице. Због тога га заједница позива на суђење, где ће му се судити по локалним правилима, далеко од руке и власти моћнога кнеза Данила. На Већу о Тугару Вовку говори богаљ Мићко Војака, који га је препознао из битке на реци Калци, када је Тугар Вовк побегао са бојишта са Бурунда-бегадиром, и тиме постао издајник руске војске. Тугар Вовк убија јединог сведока пре него што он успе да га прокаже, због чега Веће, на челу са Захаром Беркутом, доноси одлуку да протера Тугара Вовка из Тухолске долине.

Али Тугар Вовк има друге намере. Он зна да долази многобројна војска Џингис-кана и жели да је проведе управо преко територије Тухолске земље како би прегазио и земљу и народ који му се нашао на путу. Он са Мирославом одлази у монголски логор и клања се Бурунди-бегадиру и Пети, својим савезницима у бици на Калци, када је издао руску војску, откривши монголским старешинама план борбе и бројно стање војске. Мирославине сумње тада се обистињују. Приметила је како су остали бољари некако подозриво гледали њеног оца и причали му ружно иза леђа, како му је кнез олако дао удаљену земљу и како је отац сувише лако пристао да оде, иако је она тада била сувише мала. Осећала је целим својим бићем да је њен отац издајица, а то је и она, самим својим боравком у монголском логору. Како после овога да изађе Максиму на очи? Зар ће њен отац упутити монголску војску да убију њеног вољеног Максима и његове Тухолце?

«Я не піду дальше. Я не стану зрадницею свого краю! Я покину

„Ја не идем даље! Ја нећу да постанем издајник своје отаџбине! Ја ћу оставити

*батька, коли не зможу відвести
його від його проклятого наміру.»*

(І. Франко, *Захар Беркут*, Київ 2006:
76)

*оца, ако не будем успела да га наговорим
да се окане своје проклете намере!“*

(И. Франко, *Захар Беркут*, Београд 1949:
90)

Максим се налази на челу Тухољаца који су морали да протерају Тугара Вовка и Мирославу са њихове земље. Ако на то добровољно не пристану, онда да све спале и да их убију. Максим стрепи од сусрета са Тугаром Вовком и Мирославом, али, срећом, они нису ту. Сви бољареви војници придружују се Тухољцима и са њима славе ново пријатељство и савезништво. Славље прекида монголска војска која их опкољава, побеђује и одводи Максима у ропство.

Бурунда-бегадир Мирослави даје прстен кнеза Романа, освојен у бици на реци Калци, помоћу кога она може безбедно да се креће по монголском логору и чиме је њена сигурност загарантована. Она одлази Захару Беркуту и Тухољцима и саопштава им зловни план свога оца и тражи од Захара Беркута да он постане њен отац, пошто је свога оца изгубила.

*– Тепер я не можу вважати його
батьком, бо не хочу зраджувати свого
краю. Батьку, будь ти моїм вітцем!
прийми мене за дитину!*

(І. Франко, *Захар Беркут*, Київ 2006:
106)

*– Сад га ја више не могу сматрати за
оца, пошто ја не мислим да будем
издајник своје отаџбине. Буди ми ти
отац! Сматрај ме за своју кћер!*

(И. Франко, *Захар Беркут*, Београд
1949: 123)

Мирослава учи Тухољце да праве катапулте, преноси им Максимова упутства како да се боре и супротставе Монголима и да не пристану на компромис и на предају. Сама Мирослава бори се уз Тухољце за своју земљу и за њену слободу.

Тугар Вовк користи Максима као заробљеника, чији ће живот моћи да замени за предају Тухољаца, и тражи од Максима да војску Џингис-кана безбедно изведе из опсаде Тухољаца. Максим их надмудрује и води у сигурну пропаст, у набујалу реку коју су Тухољци преусмерили, у понор испод плоче коју су Монголи разбили. Гледамо слике крваве реке од страшног међусобног покоља Монгола у грозничавој борби за живот, за опстанак, пропаст силне војске која је газила све пред собом, бес и гнев поражених од мудријег непријатеља, кога ка победи води вера у слободу и очување своје земље. У тој

борби гине и Тугар Вовк, поносан на своју кћер, која је слободна, верна, истрајна. Умире и Захар Беркут, чије тело сахрањују на Јасној Пољани, предајући га прецима. Дојучерашњи непомирљиви непријатељи, кћерка бољара и син сељака постају нераздвојни пријатељи и супружници, сведоци победе истинских вредности и правде, слоге и пријатељства, уређења заједнице. Љубав Максима и Мирославе снажна је и лепа. Она је надахнута дахом моћне природе њихове отаџбине, и она јача, без обзира на препреке и муке које судбина додељује заљубљенима. Они нам поручују, да докле год буду живели у уређењу заједнице и докле год се сложно буду држали заједно, док несаломиво буду стајали сви за једног и један за све, дотле их никаква непријатељска сила неће победити у наступајућим злим временима за њихов народ.

*Відчужиться брат від брата,
відмежиться син від батька, і
почнуться великі свари і роздори по
руській землі, і пожруть вони силу
народу, а тоді попаде весь народ у
неволю чужим і своїм наїзникам, і
вони зроблять із нього покірного
слугу своїх забагів і робучого вола.
Але серед тих злиднів знов нагадає
собі народ своє давнє громадство, і
благо йому, коли скоро й живо
нагадає собі його: се оцадить йому
ціле море сліз і крові, цілі століття
неволі. Але чи швидше, чи пізніше,
він нагадає собі життя своїх
предків і забажає йти їх слідом.
Щаслив, кому судилося жити в ті
дні! Се будуть гарні дні, дні весняні,
дні відродження народного!
Передавайте ж дітям і внукам
своїм вісти про давнє життя і давні
порядки. Нехай живе між ними
тота пам'ять серед грядущих
злиднів, так, як жива іскра не гасне
в попелі. Прийде пора, іскра
розгориться новим огнем!*

(І. Франко, *Захар Беркут*, Київ 2006:
161)

*Одрећи ће се брат брата, одрећи ће се
син оца, и настаће велике свађе и крупни
раздори по руској земљи, и пождераће
они много народа, и онда ће пасти народ
у ропство својим и туђим насилницима,
и начиниће они њега послушним слугом
своје ненаситости, начиниће га волом
који ће да вуче јарам за њих. Али усред
тих незгода сетиће се народ своје раније
слободе, и благо њему ако их се што
брже и што јасније сети. То ће га
спасти од читавог мора суза и крви, од
читавих векова робовања. Ипак, раније
или касније, он ће се сетити живота
својих предака и пожелеће да пође
њиховим стопама. Срећан ће бити онај
коме буде суђено да живи у то време! То
ће бити прекрасни дани, дани пролећа,
дани народног препорода! Причајте деци
и унуцима вашим легенде о прошлим
данима и о прошлом уређењу. Нека се у
данима невоља које долазе код њих не
угаси живо сећање на то, као што се у
пепелу не гаси жива искра! Доћи ће
време кад ће се искра распламсати
новим пламеном!*

(И. Франко, *Захар Беркут*, Београд 1949:
184-185)

С овим речима на уснама умире Захар Беркут, а Иван Франко је био сведок и распршител̑ искре која се распламсала новим пламеном крајем XVIII – почетком XIX века. Франкова замисао била је да приповетка буде историјска и идеална. Друштвени живот Карпатске Руси XIII века писац је осмислио у перспективи социјалистичких и федералистичких идеала усмерених ка садашњости. Користећи историјски материјал на примеру радничког покрета, И. Франко симболички описује политички идеал организације заједнице која му је блиска. Зто историјску приповетку *Захар Беркут*, испуњену идеологијом, можемо сматрати друштвено-политичком утопијом. Важна улога припада идеалним ликовима, који су оличење мисли и конкуренције датог времена.

Четрдесет година свог живота И. Франко је посветио раду и непрекидној борби за социјално и национално ослобођење свог народа. За читав свој живот написао је преко шест хиљада уметничких дела и научних радова. Франкова објављена сабрана дела у 50 томова једва да садрже половину његовог наслеђа. Био је неумољив непријатељ аустријске царске власти и пољског племства, који су владали над украјинским становништвом Галиције. Живео је у сиромаштву, зарађујући понекад од коректура туђих радова и превода. Али, И. Франко је показао сврху својих убеђења, природе, становишта, бескомпромисност на путу ка постизању животних циљева. Он је за украјински народ постао Мојсије и Велики каменоломац, као што је то у своје време био Захар Беркут.

УКРАЈИНСКЕ НАРОДНЕ ПРИЧЕ

Исте године у издању *Просвете* објављене су *Украјинске народне приче* (*Украинские народные сказки*) у изврсном преводу полонисте Гордане Аћимовић с руског језика. Збирка садржи 20 украјинских фантастичних бајки, од тога о животињама: *Господин Мачковић*, *Тета-лија и побратим вук*, *Од сламе вочић – од смоле бочић*, *Вук нас и мачак*, *Коза рогата*, *Мачак и петао*, *Зељов*, *Телесик*, *Хрома патка* и о људима које прати необична судбина: *Граx-котрљан*, *Кирил кожар*, *Лађа која лети*, *Ох*, *Борис – син Тројице*, *Новчаник*, *Мудрица*, *Правда и кривда*, *Видљиво-невидљиво* и *Поочим*.

Све наведене бајке оличење су народне мудрости: „Шта је на свету најситије, најбрже и најмилије? Најситија је мајка земља, она све храни, све поји, али и све једе; најбржа је мисао – њоме прелетиш куд ти је воља; најмилији је сан – ма како да је човеку нешто пријатно, он све оставља само да би отспавао”. Бајке нас уче правди, али и казни, коју треба да сносе они који чине неправду. Сваку сналажљивост и одважност како би се неправди стало на пут треба наградити, било да се ради о животињама које су оличење свих људских особина и мана (господин Мачковић, Мишић Мицко све би грицко, жаба крекетуша-поскакуша, зечић-потрчковић, вучић-сиви бочић, тета лија, свиња гунђало, деда меда, кум-вуја, бик-предводник), или о људима (Граx-котрљан, Мичибрег, Крчигора, Сучибрк, Брзоход, Ждероња, Пијандура, Мраско). И животиње и људи супротстављају се друштвеном поретку, боре се за своје место најјачим оружјем – поштењем, стрпљењем, радом, мудрошћу и преданошћу идеји чињења добра. Сви заједно и свако понаособ савлађују све препреке на путу до остварења свог коначног циља, придобијајући симпатије читалаца, који их у томе подржавају и са њима саосећају. Томе посебно доприноси и одличан превод и способност преводиоца да сваку ситуацију на најбољи могући начин дочара читаоцу у духу српског језика. Наводимо само неколико примера:

– Не, дедице, нит’ сам пила, нит’ сам јела: као да сам трчала преко мостића и зграбила мало кленова листића, као да сам трчала мимо грабуљицу и зграбила воде капљицу – толико сам пила и толико јела.

(Коza рогата // Украјинске народне приче, Београд 1949: 28)

Ја сам коза рогата / За три гроша продата. / Мало су ме приклали, / Ал’ ме нису заклали. / Пробошћу те рогом, / Закопати ногом, / Репом ћу помести / И ти ћеш умрети.

(Коza рогата // Украјинске народне приче, Београд 1949: 30)

– А ја сам рак – и нисам глупак, сад ћу те штитнути, па ће ти и бити.

(Коza рогата // Украјинске народне приче, Београд 1949: 34)

Петлићу, петлићу, шарени репићу! / Донела сам жита, малени детлићу, / Крупна и мирисна – слађе је од меда! / Ако не изиђеш, кроз прозор ћу ући ја.

(Мачак и петао // Украјинске народне приче, Београд 1949: 35-36)

Мачку, друже, / Спаси ме! / Лија носи мене / За шуме зелене, / За шарено поље, / За

мирисне доље, / За планине високе, / За воде дубоке. / Не дај да настрадам!
(Мачак и петао // Украјинске народне приче, Београд 1949: 36)

Како лија има нови двор, / И четири кћери на избор / И синчића Филипчића! /
Изиђите, погледајте да ли добро свирам!
(Мачак и петао // Украјинске народне приче, Београд 1949: 38)

Лула-лула, Телесику, / Скувала сам варенику, / Умесила зељанику, / Лула-лула,
Телесику!
(Телесик // Украјинске народне приче, Београд 1949: 45)

Гуске, гуске, гушчице, / Мати ме чека крај кућице! / Са собом ме узмите, / Под
облаке носите, / Пред прагом ме спустите!
(Телесик // Украјинске народне приче, Београд 1949: 49)

1951. година

НОВИНЕ БОРБА И ТРИДЕСЕТ ДАНА

У београдским новинама *Борба* 1951. (19. август, број 196: 6) објављен је чланак, потписан иницијалима Ђ. Б., под насловом *Нови талас „покајања“ совјетских књижевника после напада „Правде“ на „национализам“ у украјинској литератури* у коме су изнете чињенице преузете из меродавног извора *Литературная газета*, која наводи да је *Правда* објавила чланак анатему „Против идеолошких изопачавања у литератури“ у коме је комплетну украјинску књижевност и књижевнике осудила због „буржоаског национализма“, „формализма“, „космополтизма“ и свих могућих декадентних грехова. Повод за то била је патриотска песма украјинског књижевника Володимира Сосјуре¹⁰¹ *Любіть Україну*.

Уследио је пленум управе Савеза Украјинских писаца. Реферат на пленуму поднео је председник Савеза, Олександр Корнијчук¹⁰², кога је, заједно

---

¹⁰¹ Володимир Сосјура (1898–1965), украјински писац, лирски песник, аутор преко 40 збирки поезије, поема, романа *Трећа чета (Третя Рота)*, козак војске УНР. Припадао је многим књижевним организацијама тог периода, као што су *Плуг, Гарт, ВАПЛІТЕ, ВУСПП*. Награђен је 1948. тада најпрестижнијом наградом, Стаљинском. Мајка, Антонина Дмитривна Локотош, пореклом је била Српкиња.

¹⁰² Олександр Јевдокимович Корнијчук (1905–1972), украјински совјетски писац и политичка личност, академик АН СССР-а (1943), добитник пет Стаљинских награда (1941, 1942, 1943, 1949, 1951) и Међународне лењинске награде (1960). Корнијчук је 1951, заједно са својом тадашњом супругом списатељицом, В. Л. Васиљевском, написао либрето за оперу К. Ф. Дањкевича *Богдан Хмельницьки* по мотивима своје драме. Потпуно неочекивано опера је доживела жестоку Стаљинову критику због пропуста којима је представљена борба народа

са Вандом Васиљевском¹⁰³ *Правда* такође оштро критиковала због либрета опере *Богдан Хмельницьки*. О. Корнијчук и В. Васиљевска јавно су се покајали због неуспеха наведеног либрета, али се сада О. Корнијчук свом безобзирношћу окомио на све песнике, прозаисте, критичаре и теоретичаре Украјине и на њихово целокупно стваралаштво. Како *Борба* наводи, В. Сосјуру је „сахранио“ речима: „Потпуно је умесна примедба *Правде* да би се под буржоаско-националистичко дело Сосјуре *Воли Украјину* могао ставити потпис проклетих непријатеља украјинског народа – Петљуре¹⁰⁴, Бандере¹⁰⁵“. (*Борба* 1951: 6) О. Корнијчук даље напада познатог песника Максима Риљског¹⁰⁶, једног од оних који су „без мере хвалили ово дело“, који је већ раније био критикован за рецидиве буржоаског национализма. Оштру осуду доживео је и преводилачки рад Николаја Ушакова¹⁰⁷ и Александра Прокофјева¹⁰⁸, који су превели Сосјурине „идејно-порочне стихове“. О. Корнијчук наводи да Леонид Первوماјски¹⁰⁹ није правилно схватио ранију критику космополитских и буржоаско-националистичких погрешака у свом раду. Даље критикује стваралаштво С. Крижановског (за ког су карактеристичне појаве буржоаског

против пољских освајача и украјинско-руског пријатељства. Морали су да допишу неколико нових сцена. У новој верзији опера је изведена 1953.

¹⁰³ Ванда Лавовна Васиљевска (1905–1964), пољска и совјетска списатељица, песникиња, драматург, сценариста, јавна личност, добитница три Стаљинске награде (1943, 1946, 1952).

¹⁰⁴ Симон Петљура (1879–1926), украјински публициста, писац, новинар, политичар и национални вођа који је предводио украјинску борбу за независност после Руске револуције 1917.

¹⁰⁵ Степан Бандера (1909–1959), украјинска политичка личност, идеолог и теоретичар украјинског национализма.

¹⁰⁶ Максим Риљски (1895–1964), украјински песник, преводац, публициста, јавна личност, лингвиста, историчар књижевности, академик АН Украјине. М. Риљски је ухапшен 1931. под оптужбом за учешће у контрареволуционарној организацији – Удружењу ослобођења Украјине, која није постојала. Песник је ослобођен након шест месеци «због непостојања података за оптужницу и суђење». У предратним збиркама *Київ* (1935), *Літо* (1936), *Україна* (1938), Дамоклов мач стално је висио над М. Риљским, зато што су њега, сина богаташа и «неокласика», сматрали потенцијалним «непријатељем народа». Поново се јавила претња хапшењем 1938, али је М. Риљског насиља спасао други велики украјински песник Павло Тичина (1891–1967), који се обратио Никити Хрушчову (1894–1971) за помоћ. Н. М. Хрушчов је у разговору са Стаљином споменуо да је Риљски аутор *Песме о Стаљину* (*Пісня про Сталіна*), коју пева цела Украјина. Стаљин је наредио да не дирају М. Риљског. У послератним деценијама наступило је трагично време за песников живот – немилосрдно неправедна критика и јавно политичко гоњење.

¹⁰⁷ Николај Ушаков (1899–1973), руски совјетски песник, писац и преводац.

¹⁰⁸ Александр Прокофјев (1900–1971), руски совјетски песник, добитник Лењинске (1961) и Стаљинске награде другог степена (1946)

¹⁰⁹ Леонид Первوماјски (1908–1973), украјински писац и песник. Збирке песама *День народження* и *Земля* награђене су Државном наградом другог степена 1944.

национализма), С. Воскресенског, Ј. Виргана и В. Виљног (код којих има идејних грешака), док се Павло Тичина „некритички односи према свом стварању“. О. Корнијчук указује да и код Миколе Бажана¹¹⁰ има грешака и наводи да „не треба заборавити идејне недостатке у циклусу *Украјина моја* Андрија Малишка“¹¹¹, усмеравајући даље своју оштру критику на украјинску прозу и украјинску критику, наводећи да Ј. Кобилецки „разматра украјинску литературу одвојено од руске, прећуткујући утицај руске литературе на украјинску“.

Како су на ове оптужбе реаговали оптужени? *Борба* преноси њихове изјаве. Володимир Сосјура: „Критика *Правде* је апсолутно правилна. Сазнао сам за своје грешке и поћи ћу даље правилним путем.“ Критичар Крижановски: „Међу критичарима је било групашења и каријеризма“. Павло Тичина: „Нећу уносити критиковане стихове у даља издања или ћу их прерадити“. Максим Риљски: „Признајем своје грешке и трудићу се да их поправим“. Сличне изјаве дали су и сви остали: Микола Бажан, Михајло Стељмах¹¹², Андриј Малишко. Нешто мало „несамокритични“ били су само Кобилевски и Леонид Первوماјски. Осим њих, похитали су да на време размотре своје недостатке и да се покају и они у Лењинграду, и у Белорусији, и у другим крајевима „многонационалне братске заједнице“.

У закључку, аутор чланка наводи да је чињенично стање у књижевности СССР-а „читава трагедија“, која асоцира на Средњи век, када је свака слободна мисао гушена спаљивањем књига и њихових аутора. Иако је то најстрашније

---

¹¹⁰ Микола Бажан (1904–1983), украјински писац, философ, јавна личност, песник, преводилац. Велика историјска поема *Сліпці* (1930-1931) привукла је пажњу совјетске власти. Почине осуда стваралаштва М. Бажана у књижевним часописима и периодици. Средином 1930-их главна тема у стваралаштву М. Бажана постаје прослављање социјалистичке изградње и борба са „буржоаским национализмом“. Његова дела 1930-их пуна су ласкања и хвале совјетском уређењу и његовим вођама. За књигу *Сталінградський зошит* (1943) добио је Стаљинску награду 1946, а за циклус *Английські враження* (1948) Стаљинску награду 1949.

¹¹¹ Андриј Малишко (1912–1970), украјински песник, преводилац, књевни критичар. Циклус од пет песама *Україно моя!*, написан 1941, пренео је искрени лични бол за родном земљом и веру у њено ослобођење и представљао је једно од најбољих песничких дела ратних година.

¹¹² Михајло Стељмах (1912–1983), украјински писац, драматург, фолклориста. Проза М. Стељмаха типичан је пример књижевности соцреализма, са њему својственим сталним прилагођавањем партијској линији (роман *Велика рідня*, испуњен величањем Стаљина, добитник Стаљинске награде 1951, Стељмах је прерадио сходно критици „култа личности“ и такозваног „улепшавања“ совјетске стварности, што је карактеристично за дела М. Стељмаха послестаљинског периода. Роман је објављен 1957. под називом *Крв людська није вода* (*Кров людська — не водиця*).

што се може догодити, подједнако је страшно када се „у људима унакажава морал, угушује савест, унижава људско достојанство“, што се данас и чини у СССР-у. Књижевници су натерани да се покају зато што су волели свој родни крај, људе у њему и небо над њим. Убудуће ће песници писати поеме о Стаљину, романописци трилогије о машинама и тракторима, а критичари о супериорности старијег руског брата, и сви заједно учиће совјетски народ да мрзи друге народе. Тада ће поново све бити у реду. На тај начин увераваће цео свет у постојање „слободе уметничког стварања“ у СССР-у. Али, како наводи аутор чланка, после свега, тешко да ће неко у то поверовати.

У београдском часопису *Тридесет дана* објављена су два идентична чланка, ћирилични под насловом *Украјински књижевници под ударом „Правде“* (број 67, август 1951: 95-96) и латинични под насловом *Ukrajinski književnici pod udarom „Pravde“ zbog nacionalističkog skretanja* (broј 67, avgust 1951: 89-90), чији је аутор потписан иницијалима В. М. У чланку је изложена критика либрета за оперу *Богдан Хмельницьки*, аутора Олександра Корнијчука и Ванде Васиљевске, који су на упућену критику написали *Правди* покајничко писмо, заклинајући се да ће уклонити „идеолошка скретања“ и поправити се. Али тиме није ликвидирано националистичко скретање украјинских књижевника. У чланку *Против идеолошких изопачавања Правда* се обрушила на Володимира Сосјуру, познатог украјинског патриотског песника из доба отаџбинског рата. Он је, на своју велику несрећу, још 1944. написао поему *Воли Украјину*, која је истицана као пример патриотске песме. В. Сосјури је замерено због националистичког скретања, зато што у поеми није исказао љубав према „Украјини колхоза“ совјетске власти, „Украјини Дњепростроја“, већ глорификује Украјину на такав начин, да је те стихове могао потписати ма који песник из „националистичког лагера“ и непријатељ украјинског народа као „Петљура, Бандера и сл.“ Аутор чланка наводи препев дела Сосјурине песме *Любіть Україну*, који је послужио као мотив за наведену критику:

*Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі,
<...>*

*За нас у белом свету
она је једина
и у песмама које нам певају,
и у звездама, и кудравим врбама она
и у том за чим наша срца бију.*

*Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Вкраїну!..*
(Извор са интернета¹¹³)

*Нећеш волеи друге народе
Ако не будеш волео Україну.*
(Тридесет дана, Београд 1951: 96)

Правда даље замера великом украјинском песнику Максиму Риљском, који је у прошлости био склон озбиљним идеолошким грешкама, зато што је на пленуму украјинских књижевника, упркос чињеницама, истакао да код В. Сосјуре постоје „теме о пријатељству“ и „интернационализму“. Али, најинтересантније је како су преводиоци ове песме прилагођавали њен садржај жељама бирократске врхушке у Москви. *Правда* истиче да су *Воли Україну* преводили А. Прокопијев и Н. Ушаков. Обојица су преводили слободно. А. Прокопијев је у превод из 1947. унео стихове који се не налазе у оригиналу. Он је поему ускладио са жељом бирократске касте, додајући произвољно „совјетска домовина“ и „Звезда Кремља“, а у преводу из 1951. „испустио“ је из песме оно што не би било савремено, као и стих о туђој војсци у зеленим мундирима (немачка војска). И преводиоцу Ушакову припадају два превода. Он је додао стихове о колхозима, у првом преводу из 1940, а у преводу из 1951. додао је и стихове о богатству колхоза. Тако је *Правда* раскринкала саучеснике „националисте“ В. Сосјуре и ауторитативно подвукла да совјетска књижевност не сме бити заинтересована ни за шта друго, осим за народ и владу. На крају је и Володимир Сосјура наступио са својом покајничком самокритиком: „Ја сматрам ову критику апсолутно правилном... Само захваљујући руководству наше Партије, љубљеном вођи наших народа, другу Стаљину, Украјина је постала онаква каква је. Критика коју ми је учинила *Правда* горка је, али заслужена лекција, таква лекција која ће ми дати снаге да никада више у мојим песмама не учиним такве погрешке“. (Тридесет дана 1951: 96)

После наведених жестоких оптужби *Правде* 1951, Сосјурина дела не објављују, а сам песник живи под директним претњама да ће бити ухапшен. Ове претње престају тек после Стаљинове смрти 1953. У чему је заиста био Сосјурин грех? У томе што једноставним и, истовремено, узвишеним речима описује родну земљу, образлажући свој позив *Волите Україну!* Најбољи аргумент В. Сосјура наводи да је отаџбина свет који сваког дана, сваког трена окружује

---

¹¹³ Песма *Любіть Україну* Володимира Сосјуре – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=sosura&page=sosura13>30.07.2017>.

човека: то су сунце, ветар, трава, вода – извори живота. Човек не може постојати без њих и зато је љубав према њима органска, као и љубав према отаџбини. Лик Украјине за песника је лепота њене природе и њен језик славуја, који је мелодичан и милозвучан. То је и њен духовни потенцијал, песма и душа. То су и њени људи – вредни, радни, који никада не стају, и зато су се усијале електране, прште варнице. То су и њена деца – девојке лепотице.

Песму *Любить Україну* В. Сосјура је написао 1944, када је Украјина коначно ослобођена од немачких фашистичких освајача. Песма је испуњена безграничном љубављу песника према отаџбини и њеној култури. Као инспирација за песму послужио је циничан и бруталан однос шовиниста и припадника комунистичке партије према украјинској култури. Песма је први пут објављена у новинама *Київська правда* и *Літературна газета*. Још у раном периоду стваралаштва у Сосјуриној поезији уочљиве су противречности његовог времена: он, украјински интелектуалац 1920-их није могао да комбинује оданост большевичкој револуцији и осећања националне обавезе, што потврђује поема о унутрашњој подели („комунар и националиста”) *Два Володьки* (1930) и збирка *Серце* (1931), забрањена одмах по објављивању. Упркос забрани, у Сосјурином стваралаштву тог времена снажно се пробија мотив украјинског патриотизма (необјављена поема *Махно*, позната само у одломцима *Мазена*, 1930). Почетком 1930-их ово је довело В. Сосјуру у конфликт са комунистичком партијом, чији је члан био од 1920. У земљи репресија и стрељања представника украјинске културе, у којој су милиони украјинских сељака умрли од глади, В. Сосјура мора да ћути, што га готово доводи до нервног слома. Али, зато пише поезију о политички исправној тематици изградње – *Дніпрельстан* (1926), и скоро једини у Украјини негује интимну, љубавну лирику: *Червоні троянди* (1932), *Нові поезії* (1937), *Люблю* (1939), *Журавлі прілетіли* (1940) и друге.

Нажалост, наведени чланци у *Борби* и *Тридесет дана* готово су једине информације о украјинској књижевности, које доспевају у српску јавност „после званичног разилажења и међусобног политичког удаљавања СССР-а и СФРЈ <...> и сведоче о званичној политици прогона свега што се у СССР-у поистовећивало са националистичким тенденцијама. На такав начин српска

јавност имала је могућност да буде делимично упозната са проблемима са којима се суочавала украјинска књижевност.“ (Љ. Поповић 2007: 84)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ПОВОДОМ ДЕВЕДЕСЕТ ГОДИНА СМРТИ

У београдским *Књижевним новинама* 1951. (година IV, број 13, 27. март, стр. 2) објављен је чланак Лава Захарова под насловом *Тарас Шевченко: Поводом деведесет година смрти*. Л. Захаров у чланку пореди стваралачки развој и животни пут Тараса Шевченка (1814–1861) и Ђуре Јакшића (1832–1878), наводећи њихове сличности.

Највећи украјински песник умро је пре деведесет година (1861), у време када су борбене строфе Ђуре Јакшића наговештавале нову струју у српском друштвеном животу и књижевности. Т. Шевченко је прешао кратак и изузетно тежак животни пут испуњен немилосрдним прогањањем и ниподаштавањем уметника, који се на сваком кораку суочавао са царским деспотизмом. Л. Захаров наводи да је „у условима руског царизма развој слободарске мисли и стваралачке индивидуалности био спутан још суровије, и то много суровије него под обреновићевским режимом.“ (Л. Захаров 1951: 2)

И Т. Шевченко и Ђ. Јакшић били су сликари и песници – оличење песничког и сликарског талента у једној личности. Као песници, обојица су подстицали народне снаге и одушевљавали се прошлошћу свог народа. Јакшићево главно образовање било је специјалистичко, сликарско, а не опште, хуманистичко и класично, какво су имали други српски писци интелектуалци, његови савременици. Сам Ђ. Јакшић у себи је видео првенствено сликара, уз своје име као назив професије дописивао је „молер“. Када Јакшићеве песме временски претходе сликама, примећује се да су ликовни елементи песме, просторни однос фигура и осветљења (сенке) симетрично транспоновани у структуру ликовног дела. Најдражи Јакшићев сликар био је Рембрант и његов утицај видљив је у Јакшићевим делима – контраст светла и таме, што је приметно и у Јакшићевој поезији. Јакшићеве лирске песме тематски остају у оквирима романтизма. Песниково „ја, драга, отаџбина и народ, природа“ главне су теме српске романтичарске лирике. Његова лирика тесно је повезана с

његовом судбином и приликама у којима је живео. Свет у коме Ђ. Јакшић живи хладан је и туђ, без љубави (*У свету, брале, нема љубави*) и у њему се осећа као странац, као прогнаник, неспокојник на друмовима (*Ноћ у Горњаку: По големом свету млађан се потуцам / што громовник нисам да на судбу пуцам*).

Средина у којој је одрастао Ђ. Јакшић по културном нивоу далеко је изнад средине у којој је растао Т. Шевченко. Т. Шевченко је рођен као роб спахије Енгелхарта и до откупа своје слободе спознао је лично и национално ропство. Енгелхарт уписује Т. Шевченка на четворогодишње „школовање“ код мајстора петербушке сликарске радионице. Касније Т. Шевченко постаје «маляр», један од омиљених ученика Карла Брјулова¹¹⁴ и додељене су му сребрне медаље за слике *Хлопчик-жебрак, що дає хліб собаці* (1840), *Циганка-ворожка* (1841), *Катерина* (1842), (насликана по мотивима његове истоимене поеме (1838–1839). Т. Шевченко је утемељивач реализма у украјинском сликарству. Управо у ово време развија се Шевченков песнички таленат.

Л. Захаров наводи да су и Т. Шевченко и Ђ. Јакшић научили да читају по псалтиру и чаславцу, „књигама без којих се није могла замислити ни свештеничка кућа Дине Јакшића, Ђурина оца, ни „наставни систем“ сеоских ђакона на које је зла судбина роба упутила малог Тараса.“ (Л. Захаров 1951: 2) Животни век обојице песника завршава се у истом узрасту: Ђ. Јакшић умире у четрдесет седмој години, а Т. Шевченко – одмах по уласку у четрдесет осму. Л. Захаров указује да је Шевченково најзначајније дело збирка поезије *Кобзар*, у којој је Т. Шевченко првенствено песник-борац и којом уздиже на још виши ниво теме, које су непознати, скромни, али истрајни украјински народни певачи казивали народу. Најзначајнијом Шевченковом поемом Л. Захаров сматра *Хајдамаке*, у којој је опеван устанак Украјинаца против незајажљивих пољских и руских властодржаца. Али Т. Шевченко на оригиналан начин пише и уметничку поезију, која одговара оновременим потребама. У тим малобројним песмама проналазимо имена из митологије и епистоларну форму, што није својствено Шевченковој поезији, која је окренута лику Украјине, њеним људима и пејзажу. У најзначајнијим лирским песмама Т. Шевченка тешко је одвојити песника од сликара, зато што су ова два елемента стопљена у један. Најбољи

---

¹¹⁴ Карл Брјулов (1799–1852), руски уметник, сликар, муралиста, акварелиста, представник академизма.

пример је песма *У вишњику крај избе*, која „делује и као лепа, речју изражена слика украјинског села у вечерњим часовима“. (Л. Захаров 1951: 2)

1955. година

МИХАЈЛО КОЦЈУБИНСКИ (1864–1913)

У Новом Саду 1955. светлост дана угледала је приповетка Михајла Коцјубинског (1864–1913) *Фатаморгана*, у сјајном преводу Владана Недића с украјинског језика. В. Недић свој превод посвећује М. Коцјубинском, за кога каже да „представља врхунац украјинске књижевности до Првог светског рата“ (В. Недић 1955: 8).

Приповетка *Fata morgana* садржи два дела: први део М. Коцјубински започиње 1905, уочи револуције и побуна које започињу у украјинским селима. М. Коцјубински на приповеци ради дуго и темељно, служећи се грађом из судских архива и преносећи је верно. Други део приповетке завршава 31. марта 1910. Та немирна времена М. Коцјубински описује на уметнички начин, залазећи дубоко у психологију људске душе, откривајући њене најскривеније страхове, подједнако добро и успешно и код кметова и код спахија. Кметови маштају да раде на својој земљи, да косе своје сено, да једу свој хлеб и једина нада им је рад на своме и за себе. О томе маштају у себи, затим наглас, а онда све гласније, јавно, устајући против вековне неправде, устајући за своју земљу која је света, зато што је њихова, зато што они раде на њој вековима, а спахије се богате од њиховог рада. Једино што их спречава да остваре своју машту је страх. Древни, исконски, страх од смрти и пропасти, зато што знају да не треба да се плаше да ће бити још горе, зато што горе не може бити.

Централне личности романа су кмет Андриј Волик, његова жена Маланка, њихова кћерка Хафијка, револуционар Марко Хушћа, бунтовник и подстрекивач немира Хома Худз, кметови Мендел, Прокоп и Панас Кандзјуба, Олекса Безика (Несрећа и по), Семен Мажуха, Иван Коротки, Иван Рећка, Олександар Дејнека, Сава Хурчин, спахија Лукјан Пидпара, и могли бисмо рећи земља и ватра.

Земля – дар божий, як повітря, як сонце...

Земля для всіх. А хто її має?

Земља је божји дар, као ваздух, као сунце...

Земља је за све. А ко је има?

А хто ж її має? Пан, багатир...
(М. Коцюбинський, *Fata morgana* // *Тіні забутих предків*, Харків 2005: 113)

Вогонь! Червоний, веселий, чистий.
<...> *Бо воно грішне... Все грішне на проклятій землі... Все грішне, тільки вогонь святий. Аякже. Сам бог у гніву кида вогонь на землю.*
(М. Коцюбинський, *Fata morgana* // *Тіні забутих предків*, Харків 2005: 106)

А ко је има? Спахија, богаташ.
(М. Коцјубински, *Фатаморганa*, Н. Сад 1955: 116)

Ватра! Црвена, весела, чиста. <...>
Јер све је грешно... Све је грешно на проклетој земљи... Све је грешно, само је ватра света. Једина ватра. И сам бог баца у гневу ватру на земљу.
(М. Коцјубински, *Фатаморганa*, Н. Сад 1955: 106)

Андріј Волик читав свој живот посветио је раду у фабрици шећера која је сада напуштена, разрушена и не ради. Андріј је без посла и његова једина нада је да се фабрика поново изгради и почне са радом. До тада он одлази у лов и на пецање, лови зечеве, патке и рибу које продаје спахијама, а сам са својом породицом живи бедно, често гладан, ретко сит. Његова жена Маланка сања о свом парчету земље на коме ће сејати разноврсно семење које сакупља са свих страна и сваки горак залог, сваки мукотрпан посао, глад, немаштину, хладноћу олакшава јој једино тај сан.

Пестила мрју про землю, а земля встала проти неї, ворожа, жорстка, збунтувалася і втекла з рук, як марево, поманила і як марево цезла.
(М. Коцюбинський, *Fata morgana* // *Тіні забутих предків*, Харків 2005: 143)

Сневала је о земљи, а земля је устала на њу, непријатељска, сурова, побунила се и измакла јој из руку. Намамила је као провиђење и нестала као привиђење.
(М. Коцјубински, *Фатаморганa*, Н. Сад 1955: 171)

Седамнаестогодишња кћерка Хафијка најлепша је у селу, вредна је, честита, права украјинска девојка, понос и дика својих родитеља, и могла би се удати за богатога, али она то не жели, зато што је заљубљена у Марка Хушћу, револуционара који кметовима даје књиге и прича им да ће спахије делити земљу кметовима, зато што земља припада кметовима. Због револуционарних идеја Марко служи затворску казну. Марко има пуно истомишљеника: Хому Худза, Семена Мажуху, Олексу Безика, Олександра Дејнека, Ивана Коротког, Ивана Рећку, који све гласније проносе револуционарне идеје по селу, позивају на бунт и на паљење спахијског сена. Андріј и Маланка не дају да Хафијка служи код спахије, зато што знају какав је то живот, како ће брзо пропасти њена

младост и нестати њена лепота. Надају се да ће Хафијка поћи за Прокопа који је проси, али с испрошеним девојкама и свадбама њихове наде нестају и јавља се све већа мржња и завист, које се утапају у немаштину и све већу беду.

Млади господин Љољо обнавља фабрику и она почиње да ради као фабрика ракије. Андриј се запошљава у фабрици, ради, поносан је, лакше се живи, има шта да се једе. Не очајавају више, све док Андриј не постане богаљ. Машина му је одсекла четири прста на десној руци и он више никоме није потребан. Господин је платио болничко лечење и дао пет рубаља за одштету – и то је превелики трошак. Богаље не запошљавају. Маланка проналази три прста и закопава их у земљу. Зато што је земља света! Хафијка је принуђена да ради код спахије Пидпаре од јутра до мрака најтеже физичке послове. Али она не жали, верна је Марку и његовим идејама. Док је Марко у затвору, она дели летке и наставља ширење револуционарних идеја, које је он започео.

Кметови у селима Јамниште, Пешчани, Бреза, Весела Гора не излазе у поља, зато што захтевају више наднице. Спахије не могу да верују, а не могу сами да нахране стоку, да покосе жито, да опслуже имања. А жито зрело, тешко, прелива се, земља пропада под његовом тежином. Жао је кметовима, али чекају, зато што и њихово једном мора доћи. И спахије пристају на вишу цену, далеко вишу од оне за коју су кметови до тада радили. Једино се Хома Худз злурадо смеје и чека. Он пали сено, које букти, гори, прераста у пламен и незаустављиви пожар који прождире све: куће, штале, пашњаке, земљу, фабрику ракије. Тај пламен захвата све кметове који ломе, руше, отимају, пале спахијско, пале шпиритус, пале фабрику ракије, омамљени рушилачком снагом, која их доводи до лудила. Сви руше и пале, без изузетка. Освешћују их гласови да ће се починиоцима судити и отрежњује их манифест којим се сви кривци позивају на одговорност. А ко су кривци? Боље жртвовати појединце, него да сви буду побијени, као што је случај у свим околним селима.

Дојучерашњи истомишљеници сада постају јуде и издајници и одричу се својих дела, сваљујући кривицу само на Андрија Волика, Семена Мажуху и Прокопа Кандзјубу. Суде им Пидпара, Олекса Безик, Иван Коротки, Олександар Дејнека и Панас Кандзјуба. Олекса Безик убија Семена Мажуху, а ујак Панас свога нећака Прокопа Кандзјубу. Под ударцима кочева и метака погинуше Ређка

млађи с братом и Сава Хурчин. Нестао је Хома Худз, а Хафијка је спасла Марка Хушћу. Једино је Маланку болела глава, зато што није могла да се сети где је сахранила Андријине прсте, који су се сада извијали пред њеним очима као црви. А иза куће тешким хладним сном спавала је земља.

А пальці крутились перед очима, як хробаки. Сині нігті мутно блищали, як мертве око, пожовкла шкура зібралась в зморшки, і між ними чорнів робочий бруд... Вона їх поховала – тільки забула, в якому місці... Голова в неї починала боліти од того, що не могла згадати.

(М. Коцюбинський, *Fata morgana* // *Тіні забутих предків*, Харків 2005: 144)

А прсти су се извијали пред очима као црви. Модри нокти светлуцали су мутно, као мртво око, пожутела кожа била се набрала у боре и између њих се црнела прљавитина... Она их је сахранила – само је заборавила где је то било... Глава поче да је боли од тога што није могла да се сети.

(М. Коцјубински, *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 171-172)

У суровом вртлогу револуције и тешког живота кметова и надничара има места за најлепше слике украјинског села, за опис вечерњег стада које се враћа у облаку прашине румене од сунца, предвођено црним чобанином као каквом митском личношћу, за слику села, које личи на острво у пламеном мору, на позадини неба запаљеног пожаром, за живе ликове беземљаша, за читаве поворке надничара и богаташа. Поглавља увиру једно у друго као делови поеме и нема границе између песништва и прозе.

Уз приповетку *Фатаморгана*, Владан Недић даје и превод приповедака, „које су велика уметност и велика оптужба царског поретка“ (В. Недић 1955:10): *Поклон за рођендан* (*Подарунок на іменини*, 1912), *Он иде* (*Він іде*, 1906), *На путу* (*В дорозі*, 1907) и *Интермецо* (*Intermezzo*, 1908).

Поклон за рођендан говори о језивој замисли полицијског чиновника Карпа Петровича Зајчика и његове жене Сусане, која је пре удаје радила у борделу и не може да се реши борделских навика, да десетогодишњем гимназијалцу, сину Дорји, кога због оца задиркују надимком Харинга, за имендан поклоне нешто несвакидашње, нешто што ће памтити. Поклониће сину присуствовање извршењу смртне казне! Обрадоваће га тиме што ће га одвести на вешање жене револуционара која је бацила бомбу на губернатора.

Сам отац је целат, а његова најранија сећања управо су везана за извршење смртне казне. Вођен својим болесним успоменама из детињства, отац жели да исти, ако не и јачи утисак, слике вешања оставе на сина, које ће му остати урезане у сећању за цео живот.

М. Коцјубински деликатном поступношћу приказује како невина детиња душа доживљава описани догађај и поново потврђује своје мајсторско познавање људске психологије – у овом случају дечије. Отац на тренутак сумња у исправност своје одлуке:

Шце в дитинстві його возили дивитись на розстріл трьох москалів, і ся картина лишилась у нього на ціле життя, тоді як другі подібні, які він часто бачив тепер, вже не робили такого враження. Хіба що треба було роздобути дозвіл од директора Дорі.

(М. Коцюбинський, *Подарунок на іменини // Вибрані твори*, Київ 1974: 471)

Још у детињству водили су га да гледа стрељање тројице војника и та слика остала му је за цео живот док друге сличне које је често гледао, нису више чиниле такав утисак. Да ли би можда требало тражити одобрење од Дорјиног директора?

(М. Коцјубински, *Поклон за рођендан // Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 190)

Али, насмејан синовљевим сјајним опонашањем говора и држања директора гимназије, кога зову крава, заборавља на своју претходну недоумицу и креће са сином на пут. Поносан је на сина који је добрано претукао козорога, вицегубернаторовог сина. Добио је и петицу из земљописа, а вицегубернаторов син само двојку! Син машта да ће некуда путовати, да ће се свима хвалити где је био с оцем, да ће можда ићи у риболов и не може ни да наслути шта му се спрема. У његовим очима страшни су и целат Јаким, који га је одгајио, и кочијаш Семен, који му наговештава рођендански поклон, а најстрашнији је отац, кога назива пропалицом и харингом. Гимназијалца Дорју, случајног сведока погубљења, испуњава мржња према свим учесницима овог процеса, посебно према рођеном оцу.

Отут, під боком, сиділа його власна дитина, замкнувши ворожнечу у серці, з якимсь правом на батька, на його вчинки, і судила, наче чуже, а їй треба було давати відповідь. Фу-ти, ну-ти!.. Се його дратувало. Не міг же він,

Ту, поред њега, седело је његово рођено дете (Кост његове кости, крв његове крви), сакривши мржњу у срцу, полажући неко право на оца, на његове поступке, и судило му је као туђе, а он је имао да му одговара. До врага!... То

батько і поліцейський чиновник, якого боялись навіть дорослі, скорялись та каються перед якимсь шмаркачем.

(М. Коцюбинський, *Подарунок на іменини // Вибрані твори*, Київ 1974: 476)

за је једило. Зар је могао он, отац и полициски чиновник, кога су се бојали чак и одрасли, да се покори и да се каје неком шмаркачу.

(М. Коцјубински, *Поклон за рођендан // Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 199)

Међутим, успомена коју му је отац подарио ствара код дечака неизбрисиву болесну психу, која и у њему неминовно рађа целата.

А Доря, опустившись та впірнувши в тяжку шинелю, тихо схлипував внутрішнім плачем. Перед його очима все ще гоїдалась чорна фігура. Раз в один бік, раз в другий... «Чекай, — думав він гірко про батька, — будеш ти знати, як я тобі повішусь... Заберусь на горище, здіїму свій пояс, і ніхто не побачить...» Йому стало жалко себе. А може б, краще забити Якима? Приїде Яким до них на кухню і, як звичайно, засне на лаві. Тоді Доря візьме тихенько ножа, наточить... або ні, краще сокиру — і одрубась Якимові голову по самі плечі.

(М. Коцюбинський, *Подарунок на іменини // Вибрані твори*, Київ 1974: 477)

А Дорја, погуривши се и увукавши се сав у тешики капут, јецао је тихо у себи. Пред његовим очима још увек се њихала црна прилика. Час на једну страну, час на другу... — „Чекај — мислио је он јетко о оцу — видећеш ти кад ти се ја обесим... Понећу се на таван, скинућу свој каши, и нико неће видети...“ — Би му жао себе. — А можда би боље било убити Јакима? Јаким ће им доћи у кујну и, по свом обичају, заспаће на клупи. Тада ће Дорја узети полако нож, наоштриће га... или не, боље секиру — и отсећи ће Јакиму главу све до рамена.

(М. Коцјубински, *Поклон за рођендан // Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 200)

Посебан траг у стваралаштву М. Коцјубинског остављају године пре и за време револуције, бурни историјски догађаји и време погрома у времену 1905 – 1912. Својим приповеткама М. Коцјубински устаје против смртне казне, лудила, незнања, издаје, страха, преваре, заведености, безумног смеха, убистава, немаштине, искушења које револуција собом носи. Покушава да одговори на многобројна питања. Како осмислити путеве даљег развоја украјинског друштва? Ко управља судбинама обичних људи? Ко су већи злочинци? Они који злочине извршавају, или они који наређују да злочини буду извршени? Целати, или њихове жртве? Тлачитељи, или потлачени? Најактивнији учесник ових догађаја била је Смрт. Насилна, принудна, смрт због идеолошких уверења, због

класне или расне припадности. Косила је немилице све пред собом, немилосрдно, нагло, не бирајући, не питајући.

Апокалиптичке визије чине новелу *Он иде!* У скици видимо слику престрављеног и очајног јеврејског градића и, тек на крају, самих разбојника, чији поступци нису описани у делу. Догађаји нису описани непосредно у делу, већ их видимо кроз доживљај и причу појединих учесника. М. Коцјубински све тренутке које описује, замењује директним репродукцијама драмских сцена, које настају у свести ликова. Слепа Естерка прича о масакру у Одеси у ком су јој убијени синови, док сви присутни масакр доживљавају као слику стварности. Описујући догађаје онако како их доживљавају ликови, детаљима или читавим догађајима, М. Коцјубински често користи метонимију. Посебно су присутни епитети којима се описује црвено и црно, што целој приповеци даје посебан тон, преноси забринутост, напетост и очајање у срцима ликова. У скици посебно долазе до изражаја боје и звукови, зато што поред потребне позадине догађаја које описују, изазивају и жељено расположење читалаца.

Пред лицем смрти јунаци ништа не могу да ураде. Бол, неми страх и беспомоћно супротстављање једино је што им остаје. Јевреји, на челу са слепом бабом Естерком виде масакр који им се приближава, осећају мирис крви и укус смрти, која за собом оставља пустош, незнађе, неизбрисиве трагове и жељу да живи у сећањима преживелих.

– *Ось під ногами у мене кров... чорна, запекла... великі чорні калюжі... Лежать жінки, білі як крейда, і дивляться їх мертві очі на чоловіків... на трупи дітей... І скачуть по дітях сп'янілі звірі, і ревуть: смерть! смерть!*
(М. Коцјубинський, *Він иде* // *Тіні забутих предків*, Харків 2005: 339-340)

„*Ево, под мојим ногама је крв... Црна, усирена... велике, црне локве... Леже жене, беле као креда, и њихове мртве очи гледају мужеве... лешеве деце... И скачу по деци пијане звери и ричу: смрт! смрт!*“
(М. Коцјубински, *Он иде* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 209)

Скица *Он иде!* говори о црнототинашким масакрима по градовима, о топоту нахушкане гомиле, која убија без милости и испред које бежи чак и јесењи ветар, терајући жуте облаке. Топот избезумљене литије, звоњава свих звона и лелек Јевреја. Потресан драмски приказ кад се слепа старица Естерка нађе лице у лице с острвљеном литијом. Она је предсказала смрт својих синова

Хајима и Лејба и њеним предсказањима сви верују. А он иде, иде, незауостављиво, неумољиво и ништа му не може побећи. Страшни масакр Јевреја!

– Слухай ти, жидівський сину! – кричала вона словами, що лишались у неї у горлі. – Ти знов ідеши? Ти, що одняв моїх дітей! Мого Лейбу і мого Хаїма... Ти знов благословиши розливати кров твого народу! Слухай, віддай мені моїх синів... Се я тобі кажу, я... сліпа Естерка, що виплакала очи... я, мати синів моїх бідних... Слухай, куди ти ідеши, спинись... Доволі крові...

(М. Коцјубинський, *Він іде // Тіні забутих предків*, Харків 2005: 344)

– Слушај ти, јеврејски сине! – викала је она речима које су јој остале у грлу. – Опет идеши? Ти који си ми одузео моју децу! Мого Лейбу и мого Хајима. Опет ћеш благословити да се пролива крв твога народа! Слушај, врати ми моје синове... То ти велім ја... слепа Естерка, која је исплакала очи... ја, мајка сиротих мојих синова... Слушај, куда идеши, заустави се!... Доста је крви...“

(М. Коцјубински, *Он іде // Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 217)

Скицом *Он іде!* М. Коцјубински показује своје умеће да представи масу, народ, не као безличну публику, већ као јасно персонализовану (шохат Абрум, возач Јосел, баба Естерка). Страх и беспомоћност масе уочљиви су у детаљима, издвојеним из опште слике и истакнутим у први план.

М. Коцјубински је одушевљен темом интелектуалаца и народа у револуцији. Из различитих углова писац у својим делима разматра проблеме интелектуалаца и народа, задатке уметника, тражећи неочекиване, психолошке сукобе. Своја дела М. Коцјубински посвећује јунаку, интелектуалцу, човеку, који се нашао у свету у коме се руше споне између доба, човеку који је пристрасан, посвећен борби, али коме ништа људско није страна, његовим проблемима и његовим покушајима да разуме себе и цео свет.

Најбољи пример је приповетка *На путу*. Револуционар Кирило долази на место где треба да добије писмо са наредним задатком. Али писмо дуго не стиже и овај изнуђени интермецо изненада у Кириловој души изазива осећања, притајена и пригушена свакодневицом револуције. Душевну кризу јунака писац прикрива пејзажем. То није пејзаж, већ сама чиста Кирилова душа, чији је живот представљен кроз слике природе. Видимо како напетост, изазвана последњим годинама револуционарне борбе, изненада попушта под утицајем природе. Природа више није неми објекат дивљења, већ „проговара“ у име човека, који је

види. М. Коцјубински чини важан корак у украјинској књижевности, представљајући човека и свет као целину и у међусобном односу. Приповетка је написана по принципу контраста: оданост револуционарним идеалима и издаја, у сукобу две идеологије – револуционарне и буржоаске. Писац иде путем највећег отпора: позитивни јунак, професионални револуционар Кирило, скоро да се и сам нашао у блату реакције. Јунак се препушта радостима живота, и аутор, настојећи да истакне искушење обичне среће, описује шаролики пејзаж и бира оригиналне слике. Писац чак и расположење мира, спокоја и одмора, које обузима Кирила, сматра издајом.

Приповетка *На путу* изненадна је тишина која завлада усред револуционарне борбе, а на револуционара Кирила утиче јаче него ма који напад противника. Разноликост расположења и страдања ствара заједничко платно на коме се осликава друштвено-политичка атмосфера година револуције. *На путу* говори о кратком предаху револуционара између два задатка. Кирило први пут у свом двадесеттворогодишњем животу, у коме зна само да је друг Кирил, осећа лепоту љубави са госпођицом Устјом и спознаје сву лепоту природе која га окружује. Ужива у игри облака и оргији цвећа и трава у шуми. Најчистијом лириком М. Коцјубински описује осећања која преплављују Кирила и Устју.

Кирило показував Усті долини, де евфорбія тасмничо котила в сочистих та сирових, як дійки корови, стеблинах молоко од темно-соснового низу до жовтих кругленьких розеток. <...> Усті з Кирилом здавалосьь, що наївні діантуси червоніли в траві, як дитячі обличчя, а над ними схиляв свої віти журливий дрік і плакав золотими сльозами. <...> Се була оргія квітів і трав, п'яний сон сонця, якесь шаленство кольорів, пахоців, форм...

(М. Коцюбинський, *В дорозі* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 266-267)

Кирило је показивао Устји долине у којима је млечика тајанствено котрљала млеко у стабљикама сочним и влажним као кравља вимена, од тамне борове основе до жутих округлих розета. <...> Устји и Кирилу изгледало је да се наивни диантуси црвене у трави као дечја лица, а над њима је савијала своје гране жутиловка и плакала је златним сузама. <...> То је била оргија цвећа и трава, пијани сан сунца, неко лудило боја, мириса, облика...

(М. Коцјубински, *На путу* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 232-233)

У радњу су укључени и ликови отпадника од револуције, друг Иван и другарица Марија, који вест о вешањима заливају боршчем. Одан животној истини, М. Коцјубински образлаже Кирилово оклевање да посети некадашње другове, страхујући да ће од њих чути прекор. Али недавни револуционари претворили су се у праве буржује, незаинтересоване ни за шта, осим за лични мир и благостање. Свој таленат сатиричара М. Коцјубински показује откривањем ликова отпадника, представљених правим сликама немилосрдног реализма.

Між одною й другою ложкою борщу подавав звістки про страту на смерть. Вісім повішених. На смерть засуджено троє. Все молоді, ледве почали жити. Слова заїдались борцем, а в антракті ставало відомим, що по селах стріляють людей, як дичину. І все говорилося з таким спокоєм, з холодом навіть, наче факти з середніх віків, які можна згадати, але не можна збагнути. Марію цікавили часом деталі — одірвані бомбою ноги, скалічені діти, місце смертельної рани, але все се вмить витісняла турбота, що перепікся пиріг. Забувала одірвані ноги, мертвих дітей, повішану молодь і бігла до кухні сваритись.

(М. Коцюбинський, *В дорозі* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 270)

Између једне и друге кашике боршча извештавао је о смртној казни. Осам обешених. На смрт осуђена тројица. Сви млади, тек што су почели да живе. Речи су се заливале боршчом, а између јела дознавали су да по селима убијају људе као дивљач. И све се говорило с таквим миром, чак и хладно, као да су то чињенице из Средњег века, којих се човек може сетити, али које не може схватити. Марију су покатакд занимале појединости — бомбом однесене ноге, осакаћена деца, место смртне ране, али све би то наједном истиснула брига да се није препекао пирог. Заборављала је однесене ноге, мртву децу, обешену омладину, и трчала у кујну да се свађа.

(М. Коцјубински, *На путу* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 239)

Ове слике буржоаског животарења код Кирила изазивају гађење и протест. Он сада зна шта треба да ради. Револуционар је поново у борбеним редовима. У наслову новеле исказана је ауторова замисао. Јунак је прошао пут борбе и самоодрицања и мало је скренуо са овог тешког пута, што је могло да га одведе на сасвим другачији пут. Али Кирило није погрешно. Искуство у борби, искреност и критички однос према себи, поштење и посматрање помогли су му да поново крене правим путем.

Импресионистичка новела *Интермецо*, написана у форми монолога, исказује мишљење М. Коцјубинског да је човек срећан само у хармонији са природом и да је улога уметника у друштву изузетно важна. Новела је посвећена Кононивским пољима и садржи 11 делова, које повезују лик уметника, учесника и приповедача приказаних описа и говори о његовом духовном опоравку приликом сусрета са природом. Ликови новеле су: Мој умор (неверица, слом, депресија, разочарење), Њиве у јуну (симбол животне енергије, која толико недостаје главном јунаку), Сунце (симбол вечности, космичке енергије, снаге), Три бела овчарска пса: Трепов (жандармерија, презиме министра унутрашњих послова), Оверко (понижено и тамно сељаштво, коме је довољно дати мало слободе и оно се више неће бунити ни против кога) и Пава (убражена Пауница – племство), Кукавица (симбол наде и живота), Шеве (симбол стваралачког надахнућа), Гвоздена рука града (воз и сам град, који се меша у живот индивидуе) и Људски јад (положај народа). Слика ноћи је симбол лепоте, а бели цакови су слика обешених људи.

Ови ликови су уметничко средство које писац користи како би читаоцу дао кључ за разумевање компликованог фигуративног језика природе и симболистичног садржаја других ликова. Уколико постоје ликови, онда треба да постоји и сцена. На њој наступа душа лирског јунака са својим болом и радошћу, са умором и надом и вером у победу узвишених идеала. Кроз унутрашњи етички сукоб између друштвене обавезе и умора, у тренутку неверице, кроз емоције и искуство, представљени су већи проблеми: друштвени (уметник и друштво) и психолошки (искуство на граници менталне снаге). Као контрасти представљене су две групе ликова: Мој умор, Људски јад, Три бела овчарска пса, Гвоздена рука града и Њиве у јуну, и насупрот њима – Кукавица, Шеве, Сунце. Сукоб међу њима ствара вишезначност симбола, који и дају идеју о сложеним душевним стањима лирског јунака. Контраст има и важну идејну и композициону улогу (град и природа, лепота природе и нехумани животни услови сељака). И размишљања, и доживљавање природе чине један непрекидан ток емоција лирског јунака и његовог доживљавања себе у свету и друштву.

Сиже новеле је без фабуле: његов основ не чини интрига догађаја, већ игра расположења, карактеристична за импресионизам. У новели расположење

пролази кроз три фазе: 1. депресију, 2. стање мира, испуњено размишљањем и 3. озлојеђеност, љутњу, нетрпељивост. Депресију изазива велики душевни умор лирског јунака, који је у сукобу сам са собом. М. Коцјубински описује човека, заробљеног у вихору историјских догађаја, који се нашао пред моралним и грађанским избором. Услед ових догађаја јунакова душа доживљава нервни слом, међају се вредности његових интересовања, уништена је унутрашња равнотежа, што доводи до поделе личности и постаје основ психолошке драме. Лирски јунак новеле је отупели интелектуалац уметник, који је уморан од безбројних „треба“ и бескрајних „мораш“, од бола и поступака људи, достојних презира, од ужаса, прљавштине њиховог постојања. Он бежи из канџи многоглаве звери, одлазећи из града у украјинско село.

Се було одно з тих незчисленних «треба», які мене так утомили і не давали спати. <...> Фактично стаєш невільником сього многоголового звіра. Хоч на час увільнитись від нього, забути, спочити. Я утомився.

(М. Коцјубинський, *Intermezzo* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 274)

То је било једно од оних безбројних „треба“ која су ме толико уморила и нису ми давала да спавам. <...> Уствари – постајеш роб ове многоглаве звери. Да је макар један час ослободити се од ње, заборавити, одморити се. Уморио сам се.

(М. Коцјубински, *Интермецо* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 247)

У жељи за миром и самоћом, јунак се обрео сам у природи, где готово да нема људи. Зато чак ни тамо он не може да отера сећања на обешене, на масакр људи, који су се борили за земљу и слободу. На то га подсећају имена овчарских паса, која изазивају болне асоцијације.

Тим часом мені рекомендують Паву, поважну матрону, і її другого сина. Се страшний Трепов. Тоді як Оверко чистий сангвінік і на все накидається осліп, наче перед червоними очима вічно висить у нього рожевий туман, — Трепов солідний, розважний. Він зовсім солідно, обдуманно наче, перекусить вам горло, і в його сильних ногах, що стануть на ваші груди, буде багато самоповаги. Навіть коли він спокійно лежить і

За то време претстављају ми Паву, озбиљну матрону, и њеног другог сина. То је страшни Трепов. Док је Оверко чист сангвиничар и на све наваљује насумце, као да му испред црвених очију вечито виси румена магла – Трепов је солидан, разборит. Он ће нам сасвим солидно, као да је о томе добро промислио, прегристи грло и у његовим снажним ногама које ће стати на ваше груди, биће много самопоуздања. Чак и када он мирно лежи и треби буде по

*вичісує бліх з рожевого живота,
пильнують підрізані вуха, дума
широкий лоб і так солідне звисає
мокрій язик з ікластої паці.*

(М. Коцюбинський, *Intermezzo* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 278)

*руменом трбуху, потсечене уши су му
начуљене, широко чело мисли и влажан
језик солидно је отромбољио из
челусти са очњацима.*

(М. Коцјубински, *Интермецо* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 253-254)

Стање мира, испуњено размишљањем настаје под утицајем хармоније, којом је испуњен живот природе. Природа у новели је много више од саме позадине. Она је жива. Боравећи у величанственој природи, јунака постепено напушта песимизам.

*Гладжу рукою соболину шерсть
јчменів, шовк колосистої хвилі.*

(М. Коцюбинський, *Intermezzo* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 278)

*Милујем руком самурову вуну јечма,
свиљу класја које се таласа.*

(М. Коцјубински, *Интермецо* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 254)

*Мене спиняє біла піна гречок, запашина,
легка, наче збита крилами бджіл.*

(М. Коцюбинський, *Intermezzo* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 279)

*Зауоставља ме бела пена хељде,
мирисна, лака, као да ју је пчела
отресла крилима.*

(М. Коцјубински, *Интермецо* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 255)

*Ја п'ю тебе, сонце, твој топлий
зцілюций напій, п'ю, як дитина молоко
з матерніх грудей, так само теплих і
дорогих. Навіть коли ти палиш —
охоче вливаю в себе вогняний напій й
п'янію від нього.*

(М. Коцюбинський, *Intermezzo* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 280)

*Ја пијем тебе, сунце, твој топли,
лековити напитақ, пијем као дете
млеко из мајчиних груди, исто тако
топлих и драгих. Чак и када пржииш —
радо сипам у себе ватрени напитақ и
опијам се њиме.*

(М. Коцјубински, *Интермецо* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 258)

Ово јунаку даје снагу и осећање блискости са земљом. Тиме започиње његов опоравак.

Чаробну мелодију Кононивских поља и неба прекида дисонанца, изазвана контрастом између прелепе природе и ружне реалности људског живота. Један такав контраст је сусрет са сељаком трудбеником. Разговор са њим доводи до кулминације и код уметника изазива и саосећање, и праведни гнев, и љутњу и изазива нову жељу за стварањем и борбом.

Людей їдять пранці, нужда, горілка, а вони в темноті жеруть один одного. Як нам світить це сонце і не погасне? Як можемо жити?

Говори, говори. Розпечи гнівом небесну баню. Покриј її хмарами твого горя, щоб були блискавка й грім. Освіжи небо і землю. Погаси сонце й засвіти друге на небі. Говори, говори...

(М. Коцюбинський, *Intermezzo* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 284-285)

Људе једе сифилис, невоља, ракија, а они у мраку прождиру један другог. Како нам још сија сунце и не угаси се? Како можемо да живимо?

Говори, говори! Распали гневом небески свод! Покриј га облацима твога јада да буду муња и гром! Освежи небо и земљу! Угаси сунце и запали друго на небу! Говори, говори...

(М. Коцјубински, *Интермецо* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 264-265)

Лирски јунак опрашта се са њивама и, испуњен бесом и нестрпљењем, одлази међу људе, у град, како би својим стваралаштвом служио народу. У граду га поново чека пакао друштвених обавеза и безбројних „треба“.

Прощайте. Їду поміж люди. Душа готова, струни тугі, налађені, вона вже грає...

(М. Коцюбинський, *Intermezzo* // *Вибрані твори*, Київ 1974: 285)

Збогом! Идем међу људе. Душа ми је спремна, жице су затегнуте, добро намештене, она већ свира...

(М. Коцјубински, *Интермецо* // *Фатаморгана*, Н. Сад 1955: 265)

У новели је представљена еволуција унутрашњег стања уметника, промена његовог односа према људима, од потпуне равнодушности, преко незадовољства, чак мржње, до саосећања и спремности да активно ради за добробит друштва. Главна идеја новеле је свест о томе да интелектуалац, уметник не може бити усамљен, већ својим стваралаштвом треба да служи народу, коме и сам припада. Новела је својеврсна химна зеленим пољима, сунцу, шевиној песми и људском јаду, без кога би човек био мање човек.

Код М. Коцјубинског лирско покајање јунака преноси немир његове крајње узнемирене душе, напрегнутост његових нерава, која се манифестује у оштрим речима о човеку уопште, у оптуживању човека због његовог умора. Страшан умор јунака у страшним годинама реакције, незадовољство и страх од људи, који много пута у његово срце уносе своје наде, љутњу и патњу, или крваву суровост звери, објашњавају његову садашњу равнодушност према свему што има везе са човеком и његовим животом и радом. М. Коцјубински у први план не ставља фабулу, већ психолошка стања појединих јунака. Код њега је и језик нов, нема дугачких реченица и сложених синтагми. Ово прецизно

бележење утисака, лаконичност израза, дубоки лиризам, ритам и уједначена нарација, мајсторство описа природе и дубине психолошких анализа, постају карактеристичне црте стваралаштва М. Коцјубинског.

Као ниједан његов савременик, М. Коцјубински природно изједначава две крајње супротности: народњачки стил и опис душевних стања обичних људи, која касније прелива у одабрани естетизам самог описа. У украјинској књижевности најбоље примере импресионистичког пејзажа налазимо управо у стваралаштву М. Коцјубинског. Писцу није циљ да „фотографски“ опише стварност, већ да природу око себе доживи у контексту расположења и емоција јунака.

Захваљујући одличном преводу В. Недића од пре 65 година, српски читаоци и дан данас могу да спознају сву лепоту, оригиналност и вештину стваралаштва најзначајнијег представника импресионизма у украјинској књижевности, изузетног уметника лепе речи и мајстора новеле, М. Коцјубинског.

Владан Недић (1920–1975) био је књижевни историчар, књижевни критичар и хроничар књижевности, бавио се преводачким радом (преводи из руске и украјинске књижевности, огледи о писцима тих књижевности и прикази њихових дела). Годинама је уређивао научне часописе *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* и *Ковчежић*. Завршио је југословенску и руску књижевност на Филозофском факултету у Београду. Једно време био је библиотекар у Библиотеци Друштва за културну сарадњу Југославије и СССР-а и у Централној библиотеци САНУ-а.

1961. година

МАКСИМ РИЉСКИ (1895–1964)

ЧАСОПИС СУСРЕТИ

У титоградском часопису *Сусрети* 1961. објављене су три песме Максима Риљског: *Запљускују влажну обалу пенушави тешки вали...*, *Ластавице лете, – лети им се...* и *Прешернов дом* у преводу Бранка Китановића, уз кратку белешку о писцу.

Лирско ремек дело *Ластавице лете, – лети им се...* (*Ластівки літають, бо літається*, 1929) осваја наша срца изузетним описом лепоте кијевског пролећа и снагом прве љубави. Али моћно осећање у себи садржи не само радост, већ и бол и патњу. Ипак ће Ганусја волети зато што јој је време и док воли радоваће се и плакати.

*Ластівки літають, бо літається,
І Ганнуся любить, бо пора...
<...>
Гнуться клени ніжними колінами,
Чорну хмару сріблять голуби...
Ще от день — і все ми, все докинемо
Для блакитнокрилої плавби.
<...>
Ластівки літають, бо літається,
І Ганнуся плаче, бо пора...
(Извор са интернета¹¹⁵)*

*Ластавице лете, – лети им се,
И Ганусја воли – време јој је...
<...>
Савија се клен, и јато кружи,
Голубије крило за крилом сева...
Ево и нас – чим нам се прилика пружу –
Винућемо се увис попут шеве.
<...>
Ластавице лете – лети им се,
И Ганусја плаче, – на шта, време јој је...
(М. Риљски *Ластавице лете, – лети им се...* // *Сусрети*, Титоград 1961: 188)*

У сонету *Прешернов дом (Анхизів син, вклонившиися богині, 1925)* песник описује и лирског јунака и аутора у истој песми. Зато сцена сусрета сина (Енеје) и мајке (Венере) звучи на потпуно нов начин. За Енеју кога М. Риљски намерно зове Анхизов син, сусрет са богињом пре је могућност да се увери у помоћ божанстава, зато што му нису сви на Олимпу благонаклони. За аутора Венера није брижна мајка, већ богиња љубави која све обузима и њен опис одговара представама о њеном лику, традиционалним за античку митологију:

*Це ж нею дихав і сміявся світ,
Це ж їй молились зграї лебедині.
Її, що вродилась у прибрежній піні
І що міцніша за міцний граніт.
(<http://poetyka.uazone.net/rylsky/rylsk44.html>¹¹⁶)*

*Нису само лабудови, већ је цео свет
Служио њене прохтеве, светињу, –
И мада је пена родила богињу,
Од ње тврђе нема, нити ће кад бити.
(М. Риљски *Прешернов дом* // *Сусрети*, Титоград 1961: 189)*

¹¹⁵ Песма *Ластівки літають, бо літається* Максима Риљског – извор са интернета: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=58&virsz_id=32>31.07.2017.

¹¹⁶ Песма *Анхизів син, вклонившиися богині* Максима Риљског – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/rylsky/rylsk44.html>>31.07.2017.

Сонет не постаје реминисценција Вергилијевог сижеа, већ ауторово размишљање о вечитом осећању које лирском јунаку даје снагу да издржи искушења времена. Идеалан лирски јунак у интимној лирици М. Риљског обично је представљен као лик античке митологије или књижевности. Јунак М. Риљског је активна личност у којој су уједињена тежња да спозна свет и живот у сваком смислу. Његов јунак стално размишља, спреман је да се жртвује и свестан је свог избора. Овакав јунак не служи држави, систему, већ лепоти – лепоти осећања и лепоти речи. Зато љубав у поезији М. Риљског можемо протумачити као надахнуће, порив, налет, као тежњу верности, и као посебну сферу стваралаштва и подстицај за писање, као израз ширине личности и њене слободе.

Максим Риљски (1895–1964) прву збирку поезије са сањарским називом *На билих островах* објављује 1910, када му је било свега 15 година. У овој танкој збирци омладинца виде се идејне и емотивне доминанте маштовитог света младог лиричара: необухватна лепота природе, неузвраћена љубав, недостижни идеали. Већ на почетку стваралачког пута, песника привлаче јесење вечерње минијатуре, а не весели пролећни акорди.

У књижевним круговима М. Риљски је припадао групи неокласика. Неокласици су одлично познавали достигнућа античке и светске књижевности, били су компетентни за питања из теорије књижевности и проблеме стваралаштва, о којима ништа нису знали чланови других група. Као стваралачке личности неокласици су били веома различити. Та разлика посебно је уочљива у њиховим идејама о задацима поезије и путевима развоја украјинске књижевности. Да га није ликвидирала власт, «грозд петорице» могао је дати посебан допринос украјинској књижевности. Међу украјинским неокласицима највећи поетски таленат имао је М. Риљски или је, можда, више од осталих могао да оствари своју надареност. У његовом стваралаштву украјинска традиционална поетика достигла је највећи развој, обједињујући једноставност и дубину. У духовности М. Риљског преовладава одговорност у вези са осећањима љубави према отаџбини Украјини. Потпуно разумевање суштине постојања у стваралаштву М. Риљског проналази миран хармоничан израз, иако је политичка клима тоталитарне државе ограничавала стваралачку слободу и у

много чему деформисала тематику и идејни свет његове поезије. Једну за другом објављује збирке поезије *На узлісци* и *Під осінніми зорями* (1918), *Синя далечинь*, *Крізь бурю й сніг* и *Тринадцята весна* (1925), *Де сходяться дороги* и *Гомін і відгомін* (1929).

М. Риљски је ухапшен 1931. под оптужбом за учешће у контрареволуционарној организацији. Ослобођен је после шест месеци. Убрзо након ослобођења објављује књигу *Знак терезів* (1932), коју започиње позната *Декларација обов'язків поета і громадянина*, у којој је указана полуистинита дужност песника према самом себи: *Мушиш ти знати, з ким виступаєш у лаві, мушиш віддати їм образи й тони якраві*. Акцент аутора на речи «мораш» овде није случајна, као политички и грађански песник, он ових година (делимично и касније) више «служи» него што ствара, сам себе приморавајући да пише разне оде, величања и позиве на теме, које је диктирала званична политика и идеологија. Збирком *Збір винограду* (1940) М. Риљски постаје званични песник комунистичког система. «Роб система» песник остаје и у послератном стваралаштву. У то нас уверавају наслови збирки: *Чаша дружби* (1946), *Вірність* (1947), *Мости* (1948), *Братерство* (1950), *Наша сила* (1952), *Сад над морем* (1955).

У годинама Другог светског рата поезија М. Риљског оживела је и зазвучала другачије. То пре свега потврђују збирке *Слово про рідну матір* (1942), *Мандрівка в молодість* (1942–1944) и *Неопалима купина* (1944). Захваљујући «југовини» у друштвеном животу које почиње средином 1950-их и песниково стваралаштво «оживљава». Збирке поезије овог последњег периода у животу М. Риљског су: *Троянди й виноград* (1957), *Далекі небосхили* и *Голосіївська осінь* (1959), *В затінку жайворонка* (1961) и друге. Збирка *Троянди й виноград* једна је од књига поезије којима започиње нови период у развоју читаве украјинске књижевности. Кроз симболистичке ликове ружа и грожђа поетски је разоткривена радост човековог бића и описано је у чему је смисао и величина човекове среће. Ове песме су песников одзив на нове појаве друштвеног идентитета, на идеје о хуманизацији, „ољуђивање”, душевно „загревање” човека и друштва после периода репресија, на повратак осећања људскости, лепоте, доброте и ови водећи мотиви заједно са декларацијом самог

аутора, са његовим тешко стеченим философским искуством стварају чисту, изузетно хуману духовну атмосферу песникових последњих збирки.¹¹⁷

Међу украјинским преводиоцима српске народне поезије у XX веку централном личношћу можемо сматрати М. Риљског. Преводилачки рад уопште заузима изузетно важно место у стваралачком раду чувеног украјинског песника. Као преводилац М. Риљски се за српску народну поезију интересује од 1940-их. Прва посета М. Риљског Југославији у септембру-октобру 1945. организована је у вези са припремом Словенског конгреса чије је одржавање планирано за 1946. у Београду. Као члан совјетске делегације писаца М. Риљски је и био на наведеном конгресу у децембру 1946. У Југославији поново борави 1957, а затим, по четврти пут, 1962, заједно са Андријем Малишком и групом совјетских писаца. Ове посете биле су од изузетног значаја за билетарелну обавештеност српских и украјинских књижевника о књижевном раду и достигнућима. Оваква обавешеност довела је до присности, а она је представљала значајан импулс и потенцијал за успостављање директних контаката међу уметницима. Због оваквих контаката М. Риљски се стално интересовао за Југославију, посебно за Србију. Путујући Србијом, писац је бележио своје одушевљење земљом, одавао признање огромном књижевном потенцијалу српске писане речи и настојао да са њим што више и боље упозна украјинске читаоце. Утиске о путовању у Југославију песник описује у циклусу *Югославські нариси* (1945).

М. Риљски се бавио уметничким превођењем јуначког српског епа, тачније превео је циклусе *Докосовські пісні*, *Косовські пісні*, *Пісні про Марка Королевича*, *Пісні гайдуків*, *Пісні ускоків*. О збирци песама Вука Караџића писао је 1947, а 1962. повезао је своје „географске утиске” (после последњег боравка у Југославији) са ликовима српских народних песама које је преводио. Схвативши идејно-уметничку суштину оригинала, М. Риљски је преноси украјинским лексичким еквивалентима, водећи рачуна о времену настанка епа, о његовим омиљеним позитивним и негативним ликовима мушкараца и жена, који су присутни и значајни управо у српском фолклору. Преводи М. Риљског су савремени приближни преводи, који теже да се максимално приближе

---

¹¹⁷ В. у Лавріненко, Юрій, *Лірика і ліричний епос Максима Риљського* // *Українське слово*, книга 3, «Аконіт», Київ 2003: 644-649

оригиналу у његовој идејној и естетској целовитости. Они одговарају општој тежњи М. Риљског да читаоцима представи оригинал у својој ауторској замисли, у свом епу, у свом националном идентитету, како би га читаоци што боље разумели. Књига *Сербска народна поезија*, коју је са М. Риљским приредио Леонид Первомајски, објављена у Кијеву 1955, најбоље је совјетско издање превода српских и хрватских народних песама на украјинском језику, преузетих из збирке песама В. С. Карацића. Све песме подељене су по циклусима и на овај начин у украјинском преводу представљене су први пут.

Бранко Китановић (1935–2011) био је југословенски књижевник, преводилац и новинар. Као дете готово све време Другог светског рата провео је у збегу са југословенским партизанима, док су родитељи и читава породица учествовали у Народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији Југославије. Још тада показује симпатије и љубав према Совјетском Савезу, којима остаје веран до краја живота. Васпитаван је у духу социјализма, одрастајући у комунистички оријентисаној породици. Као студент Правног факултета у Београду са групом својих колега организује одласке у Дом Совјетске културе због чега је ухапшен 1956. под оптужбом да је гледао совјетске игране и документарне филмове. Више пута је оптуживан за непријатељску совјетску пропаганду, а у процесу као пријатељ Совјетског Савеза осуђен је на три и по године затвора. Аутор је књига о историји Другог светског рата, историјских романа, фељтона, научних дела и био је истакнути публициста и преводилац у тадашњој СФР Југославији. Добитник је неколико југословенских и страних признања. Одликован је руским Орденом Лењина, Орденом Стаљина и низом других. Био је члан уредништва украјинског часописа *Марксизм і сучасність*.

Док је М. Риљски у Совјетској Украјини оптуживан за буржоаски национализам, Б. Китановић је у СФР Југославији оптуживан и осуђен за совјетску пропаганду. Обојица су дали свој допринос украјинској и српској култури. Интересовање М. Риљског за Југославију и Србију, одушевљење српским народом и српским јуначким епом, преточени у песниково плодно стваралаштво и преводилачки рад нашли су пут до украјинских читалаца. Љубав Б. Китановића према совјетском народу, укључујући и украјински, из чије је

књижевности издвојио великог песника М. Риљског, допрла је до српских читалаца у изузетном преводу на српски језик, у коме је пренета и дочарана сва лепота оригинала поезије М. Риљског.

1963. година

УКРАЈИНСКЕ НАРОДНЕ БАЈКЕ

Чувени београдски слависта и професор Филолошког факултета, Богдан Терзић (1928–2016), одабрао је и с украјинског језика превео 72 украјинске фантастичне бајке и историјске легенде и слике из живота, објављене под насловом *Ukrajinске narodne bajke* у издању београдске *Народне књиге* 1963. (друго ћирилично издање 1988). Бајке су подељене у 2 целине. Прву целину чине *Fantastične bajke i istorijske legende* и обухватају 28 бајки: *Ratar, Gatar, Zlatna cipelica, Leteća lađa, Zima, glad i suša, Sunce, zima i vetar, Zlidnji, Veštica na golom brdu, O siromašnom momku i carevoj kćeri, Zlatokosa Jalena, Bajka o lepotici i zloj ženi, Čarobne gusle, O mrazu, O vojniku i apeteju, Kirilo Kožemjaka, O Ustimu Karmaljuku, Karmaljuk i zla pani, Karmaljuk i surovi spahija, Karmaljuk i siromašna udovica, Kako je Oleksa Dovbuš otišao u odmetnike, Oleksina mladost, Dovbuš – borac protiv nepravde, Kako je Dovbuš proveravao svoje momke, Kako je Dovbuš jednom izneo hrast na brdo, Dovbuševa nagrada, O Zaporošcima, Div-kamenje и Kijevska zlatna kapija*. Другу целину чине *Slike iz života* и обухватају 44 приче: *Pan i njegov upravnik, Razbojnik, Pan Kanjovski i baba Zozulja, Kako je pan Kanjovski učio ljude da prolaze kroz kapiju, Đavolja violina, Kako su vuci pojeli pana, Pan i siromahova kćerka, Panski perčin, Dva lopova, pan i pop, Zečja slanina, Pobožna, Ksenda u volovskoj koži, Razbojnik, Čišćenje duše, Ivan i Gric, Ivan i pop, Lakoma mlinarica, Istina, Laž, Jezičava Hveska, Neuspelo čudo, Svirač Ohrim, O gluposti, Staklene oči, Poznaje sebe, Jedina pomoć, Savet, Razgovor, Prosjaci, Cena budala, Kako je sluga Homa delio plovku, Glupa žena, Pojilište, Poklon za oca, Mudre rabadžije, Stotina vukova, Dva kuma, Žena na ispovesti, Ikona i duvan, Prodao Gricko brašno u gubernijskom gradu..., Kako je seljak dao žabama pare, Seljak i dućandžija и Rabadžija i trgovac*.

Проф. Б. Терзић својим извршним преводом на најбољи могући начин приближава српском читаоцу форму украјинске бајке, за коју су својствени

елементи натприродног и фантастичног, представља реална стремљења и тежње украјинског народа, исказана управо кроз сиже бајки, описује његову мржњу према освајачу и израбљивачу, жељу за лепшим и бољим животом и наду да ће само правда победити. Својим преводом проф. Б. Терзић омогућава српским читаоцима да сагледају прошлост и тежње украјинског народа, дајући и потребна објашњења одређених појмова из украјинског фолклора и културе уопште. На пример, уз наслов бајке *Злидњи* проф. Б. Терзић објашњава да је то беда, глад, сиромаштво. По украјинском народном веровању, злидњи су сићушна фантастична бића. Уколико се у кући настане злидњи, њеним становницима прети велика беда и, ма како велико било њихово богатство, очекују их глад и сиромаштво.

У украјинским бајкама веома су живи елементи натприродног, који су оличење материјалних симбола неостварених и пригушиваних тежњи обичних људи из народа, угњетаваних и тлачених, више гладних него ситих. Све што сиромашни и експлоатисани сељак – народни наратор није успевао да оствари у реалном животу, стварао је у машти, градећи куле и чардаке уз помоћ чаробних моћи, побеђујући натприродном снагом далеко моћнијег непријатеља, доносећи тиме спас и благостање својој породици и читавом народу. Своје победе јунак остварује уз помоћ предмета из свакодневног живота, који у бајци попримају фантастична својства. То су мач самосек, капа невидимка, чизме брзоходне или летећа лађа. Људи који гладују услед честих пљачки и пустошења војника туђина маштају о тобри пуној хлеба, која у њиховој машти постаје чаробна. Колико год да се из ње извади, у њој увек има хлеба. Присутни су и фолклорни мотиви када главни јунак савлађује непријатеља музичким инструментом, гуслама или виолином, зато што је музика толико моћна, па противник игра док не посустане или док се не преда.

Противници и савезници главног јунака могу бити натприродна бића: змајеви, вештице, чаробњаци, али и обична бића која имају необичан дар, попут Слушала, Срелца, Ждере, Попијала и Мразоње у бајци *Летећа лађа*. Главни јунак често је обичан човек из народа, попут Кирила Кожемјаке, кожара, који змаја савлађује невероватном снагом. Најчешће су савезници главног јунака животиње, звери и птице, које, према легенди, помажу доброте у борби против

зла. Ово је сасвим природно, зато што човеков опстанак највише зависи од животиње, било да је она човекова ловина, па самим тим и храна, било да му служи за обављање пољопривредних послова, као стока за вучу и обраду земље. Вековна тежња човека да схвати говор животиња и њихов унутрашњи живот описана је у бајци *Гатар*. Честа тема су различита обличја која човек поприма уз помоћ чуда, као што је описано у бајкама *Златокоса Јалена* и *Златна ципелица*, словенској варијанти бајке о Пепељуги. Бројне су бајке, приче и анегдоте које се баве друштвеним темама и описују социјалне проблеме и бунт народа против спахија или страних поробљивача.

Слике из живота верно описују став народа према изабљивачима, било да су спахије Украјинци или Руси. Посебно непријатељство и незадовољство народ испољава према пољским пановима, који национално и верски угњетавају народ и социјално га изабљују. У причи *Пан и управник* сатирично је приказана шкртост пана који постаје жртва своје жеље да научи да живи без хране. Разбојник у истоименој причи стиче покајање тек када убије управника спахијиног имања. Управници су непосредни наредбодавци сељацима и често су окрутнији од спахија због своје жеље да остваре што већи приход, о чему говоре приче *Пан Кањовски* и *Како су вуци појели пана*. У причи *Пан и сиромасова кћерка* описана је стара тема како је сирота, а паметна девојка надмудрила богатог али гупог пана. На сатиричан начин панови су описани у причама *Пански перчин*, *Лажљиви пан* и *Зечја сланина*. У украјинским народним причама *Ксендс у воловској кожи*, *Иван и поп*, *Неуспело чудо*, *Цена будала* мета подсмеха често су свештеници, посебно католички. Горке су и шаливе народне приче о царском самодржављу и бездушној бирократији *Колико је земље цар доделио моме деди* (толико да сељак земљу није могао да пронађе, зато што се преко ње прућио шаров), *Стаклене очи*, *Познаје себе* и *Једина помоћ*.

Украјинске бајке често имају и реалистичну основу. У њима су исказана стремљења и идеали људи, у тесној су вези с интересима сељака и радника у време феудализма и капитализма. Гнев и осуда усмерени су против феудалаца, царског самодржавља, свештеника, капиталиста и кулака. Украјинске бајке резултат су народног духа и менталитета у којима се елементи натприродног мешају и постоје напоредо са живим, реалистичним описима свакодневног

живота народа. Оне су оригинални спој фантастике и израза народног бунта против страних освајача и домаћих угњетача. Зато посебну пажњу привлаче четири приче о Устиму Кармаљуку (1787–1835), легендарном народном јунаку, о коме је већ било речи у I периоду. Запажено место заузимају и легенде о другом украјинском народном јунаку, Олекси Довбушу (1700–1745), који се као одметних борио и предводио сељачки устанак у Карпатима (Западној Украјини) против пољских и украјинских спахија. Блиске легенди су приче о томе како су се дивови борили за превласт на Дњепру, те је остало див-камење и повест о кијевској Златној капији.

МИХАЈЛО СТЕЉМАХ (1912–1983)

РОМАН *КРВ ЉУДСКА НИЈЕ ВОДА*

Роман Михајла Стељмаха *Крв људска није вода* у сјајном преводу Данила Грујића и Виктора Дмитријева с руског језика, објављен је у Београду 1963. у издању *Српске књижевне задруге*. Роман се бави изузетно тешким темама, односима на украјинском селу пре и после Октобарске револуције и Руског грађанског рата, свим струјама: петљуровцима, дењикивцима, партизанима, кулацима, колгосповцима и надама и безнађем које они сеју и жању. Роман описује прави и лажни морал обичног народа, сељака ратара: Стјепана Кушњира и његове жене Ољге; Тимофија Горицвита, његове жене Докије и сина Дмитра; Данила Пидипригоре, његове жене Гаље Нечујвитер и сина Петра; Свирида Мирошњиченка и његове деце Љевка и Настјечке; Супруна Фесјука, његове жене Ољесје и сина Гнада – вечитих бораца за своју земљу и за своје место под сунцем. М. Стељмах пише о издајама, зависти, љубомори Ивана Сичкара и Дењиса Барабоље, о неморалним убицама, али и о исконској љубави према земљи, мајци, деци, отаџбини, без чега људи не би ни било и без чега не би ни опстали.

У свом роману речитог наслова *Крв људска не водица* 1957. за време Хрушчовљеве „југовине“, Михајло Стељмах (1912–1983) бави се једним од најдраматичнијих проблема у светској и совјетској књижевности – проблемом односа земље и човека. Земља је одувек главно питање за сељака. Зато су људи за време револуције највеће наде полагали у паролу „Земља сељацима!“ Због

земље брат убија брата. Она је узрок највећих патњи и бола и снова о срећи и радости. Природно је да је у свести јунака романа, сиромашних сељака власништво над земљом повезано са слободом, а томе их је учио сам живот. Радни народ не може бити слободан док не постане власник свег материјалног и духовног богатства, а љубав сељака према земљи је нормална ствар. Зато је влада радника и сељака Украјине одлучила да украјинским сељацима додели земљу и да одреди своје услове за успостављање радне снаге на њој.

Прва драма којом се бави роман је драма украјинских сељака, којима власт нуди жељену земљу. У селима која су заузели Црвеноармејци уз помоћ морнара који су прешли на страну болшевика (Свирид Мирошњиченко) настају предстраже комунизма у коме убоги просјаци деле земљу. Свирид Мирошњиченко и његов добри друг Тимофиј Горицвит оличење су истине, племенитих тежњи људи који су за време грађанског рата били основна снага револуционарне промене живота сељака. Срећа се осмехнула и вођи Мирошњиченку зато што је он њен сејач, творац, песник.

Али да ли ће земља заиста припасти украјинској сиротињи? Унутрашњи смисао романа своди се на борбу идеологије и победу у борби за утицај на свест сељака.

Тому й руки в селянина довші, аніж в будь-кого і тому печаляться, морщатся і димами куряться хліборобські душі, тягнучись до свого єдиного раю – землі.
(Извор са интернета¹¹⁸)

Зато су сељачке руке дуже него у било кога, и зато земљорадничке душе привлачи њихов једини рај – земља.
(М. Стелмаха, *Крв људска није вода*, Београд 1963: 17)

Ово зна болшевик Мирошњиченко, али знају и они који су изнад њега. Они знају каквим оковима могу да приволе себи сељачку душу: да дозволе сељаку да прође плугом по сопственом пољу. Нажалост, ратар не зна да је ово замка, али зна читалац. Изнад Мирошњиченка стоји злослутни лик Куљницког у којој јакни са револвером, који износи партијски план комунизације пољопривреде. Ово је добро осмишљена замка, зато што се сенка државне фарме већ наднела над ратарима. То још увек не знају у Новобугивци и зато

---

¹¹⁸ Роман *Крв људска не водица* М. Стелмаха – извор са интернета: <http://www.rulit.me/books/krov-lyudskaya-ne-vodica-sbornik-read-429043-40.html>>31.07.2017.

Маријка Бондар носи у цркву свећу и моли се Богу да друг Лењин победи све противнике, који немају нимало самилости према сељаку. Зато ни Петљура, ни Скоропадски, ни Врангел неће ходати овом земљом.

*Бо вже дядько свій довгожданий
наділ побачив, а хлібороба й
смертю не відірвеш од землі.*

*Зато што је сељак већ угледао своју
парцелу коју је толико дуго очекивао, а
ратара ни смрт не може да отргне од
њиве.*

(М. Стељмах, *Крв људска није вода*, Београд
1963: 17)

М. Стељмах поставља важно филозофско питање чије је значење универзално: зар су земља и богатство вреднији од човека и како се одлучити на злочин због имовине? Хуманистичке идеје биле су веома важне у суровој стварности у време када је брат убијао рођеног брата само због његовог другачијег мишљења. Страшан грађански рат који уништава све људско, рат између грађана исте државе, људи-непријатеља који на свој начин воле своју отаџбину. Писац саосећа са овим људима, којима припада и Данило Пидипригора, частан човек који није умео да се снађе у тешким условима грађанског рата, али је веома волео Украјину. Подлегавши паролама демагогије, због Украјине се обрео у Петљуриној војсци. Неискрен, али субјективно частан, Данило који воли човека и миран рад, враћа се кући. М. Стељмах саосећа са њим, продире у његов унутрашњи свет и психологију и разоткрива најмрачније делове његове душе. Овај постојан, принципијелан и храбар учесник револуције придобија симпатије читаоца због богатства своје душе и искрености.

Истинска љубав према земљи обузима Тимофеја Горицвита, за ког је земља песма. Целог живота размишљао је о земљи, а после револуције одбија да је мери ланцем, како је не би увредио. Роман поручује да сељак није спреман да прихвати било какву власт социјалних институција и идеологије, без обзира да ли је то Совјетска или власт Петљуре. Сељак постоји под туђом влашћу, трпи је као нешто неизбежно, али је не прихвата, за њега је власт увек репресивна и претећа. У Стељмаховом роману Свирид Мирошњиченко и Тимофиј Горицвит нису никаква власт, они су говорници колектива. Обојица пролазе иницијацију, искушења и обојица више губе и жртвују због других. Мирошњиченко ту цену плаћа децом, а Горицвит сопственим животом.

За време револуције чак и Супрун Фесјук оплакује земљу, одлази Мирошњиценку по савет, а комуниста му објашњава да ће му оставити земљу коју је зарадио часним, тешким радом, а одузеће му ону коју је стекао захваљујући најамним радницима. Лик Супруна Фесјука оличење је друге стране сељачке драме. Црвена власт не само да даје, већ и узима земљу. Уколико је Фесјук пред неким и крив због свог богатства, онда је крив пред собом и својом породицом, зато што га скупо кошта сопствено богатство. Фесјук полако схвата да изгубити део земље још увек не значи изгубити све, зато што је за њега највреднија правда и хуманост. Али нису сви таквог мишљења. Сафрон Варчук, Иван Сичкар и Сазоненко спремни су на злочин због земље и прелазе границе хуманости и лепоте. Фесјук је један од малобројних јунака који разуме истински смисао и шта се заиста дешава у његовом селу. Од свих јунака романа он је једини прави лик хуманисте. Супрун Фесјук свесно одбија било какво насиље без обзира на то у име чега ће се оно спроводити.

Друга драма је драма апостола правде. М. Стељмах са великим симпатијама описује ликове Свирида Мирошњиценка и Григорија Нечујвитра, представнике болшевичке идеологије. Мирошњиченко је тип књижевног јунака месије, позван да страда због људи. Мирошњиченко ратар потпада под утицај болшевичке идеологије, верујући у сопствени месијанизам и у могућност да плугом победи вековну беду.

Ще зовсім недавно на морі, в холодних екіпажах, а згодом у матроських загонах і в партизанських лісах не раз йому мріялося, як якогось погожого, неодмінно сонячного ранку викличуть його, кавалера двох георгіївських хрестів, якісь добрі і вчені люди, дадуть йому на руки грамоту і скажуть:

– Ось тобі, Свириде, за твоїй ніт і кров твоя земля. Бери і райої на ній.

Још сасвим недавно, и у хладним морнаричким касарнама, и у морнарским одредима из којих је мало њих извукло главу, и у партизанским шумама, помишљао је Мирошниченко да ће једног лепог, сунчаног јутра позвати њега, носиоца двају Георгија, добри учени људи, даће му у руке тапију и рећи: „Ево ти, Свириде, за зној и крвицу твоју награде – нек ова земља буде твоја. Узми је и живи као у рају.“

(М. Стељмах, *Крв људска није вода*, Београд 1963: 17-18)

Али, судбина је хтела другачије: тај добар и учен човек у свом селу постаје он – Мирошњиченко.

Интересантан је и други апостол правде Нечујвитер. Први пут се помиње у сећањима Данила Пидипригоре. У Полисју, на обалама ћудљивог Тетерева уочи револуције млади учитељ се нашао на митингу који су организовали богослови. М. Стељмах је лик Григорија Нечујвитра представио као човека велике душе, изузетне чисти и чистоте, правог комунисту, пажљивог, доброг, спремног да притекне у помоћ, који није злопамтило. Његова хуманост смекшава људе и зато су му људи веома захвални.

Селјаци, које убијају и пљачкају кратке и пролазне владе, без петролеја, без соли, без шибица, без обуће, у грубој платненој одећи стоје на путу историје и тужним очима гледају земљу:

А вона, розкішна і убога, ласкава і жорстока, манила їх теплим дзвоном червоної пшениці і гнала в холодних кайданах у Сибір; вона пестила руки м'яким, як дівоча коса, колосом і рвала спину німецькими і гайдамацькими шомполами. То невже вона й тепер поманить і обдурить дядька? <...>

Для нього і небо – це, найперше, теж земля, де можна орати, і сіяти, і насаджувати райські сади.

А она, раскошна и убога, умиљата и окрутна, она их је увек мамила топлом звоњавом јаре пшенице и гонила у хладним негвама у Сибир, миловала их као девојачки курјуци меким власјем и парала им леђа немачким и хајдамачким арбијама. Је л' могуће да ће она и сада да намами и обмане селјаке. <...>

За њега је небо исто што и земља, у првом реду земља – да га узоре, засеје, па чак и да засади по њему рајске гајеве.

(М. Стељмах, Крв људска није вода, Београд 1963: 17)

Сложена је судбина селјака у роману. Зато јој и потпуковник армије УНР-а Погиба завиди. То је трећа драма јунака Стељмаховог романа. Драма учесника народне револуције.

Яка не буде влада, а цей полатаний дядько залишиться на Україні, матиме сякий-такий закуток, і, гляди, дочекається своєї землі, і сам, сучий син, більшовиком стане. А куди воєний

Ма каква дошла власт, тај ће закрпљени селјак остати у Украјини, и мада у прилично гадном кућерку, али у свом рођеном и, што заиста може да се догоди, ипак ће дочекати да добије земљу, па ће још и сам, кучкин син, постати бољшевик, а

*вир закине його, Побигу, і ким він
стане в найближчі часи?*

*куда ли ће ратни ковитлац да баци њега,
Погибу, шта ли ће од њега ускоро
постати?*

(М. Стељмах, *Крв људска није вода*, Београд
1963: 58-59)

Као што је описано у роману, револуционари су праве патриоте, трагични витезови националне идеје, које је историја преварила, завела својом романтичном визијом, али им није дала најважније – вођу достојног овог покрета, већ само лажне пророке. Нису издржали искушења. Личне амбиције надмашиле су интересе нације, уместо да консолидују нацију, међусобно су се уништавали и тиме ширили неверицу у народу, поделивши друштво. У тренуцима кризе сами су изгубили веру у сопствени народ и пребегли су Немцима (Скоропадски), Пољацима (Петљура), белогардејцима (Петрушевич) или бољшевицима (Виниченко).

Главно је уметничко размишљање М. Стељмаха а писац га гради на опозицији: добро и зло, светло и мрак, свој и туђи, колективно и индивидуално. М. Стељмах нам поручује да је корен зла у дехуманизацији човека. Како би човечанство својим поступцима задржало право да се назива хуманим никада не сме да плаћа своја достигнућа људским животима.

Ликови у роману ретко се баве проблемима доброте. Сви ликови су учесници сукоба који се бави само једним проблемом, а то је земља. Већ је много крви проливано за парче земље, размишља Данило Пипригора, а хоће ли земља постати великодушнија, хоће ли људи постати бољи после свега, или ће постати још гори због своје беде.

Можда зато тако усамљено звучи глас слепог Андријка, попут рефрена.

*прекрасним самотнім голосом, що
невідомо для кого з кобзарською тугою
підіймався на битій подільській дорозі,
невідомо кого благав не проливати
людську кров, бо:*

*Людська кров – не водиця –
Проливати не годиться*

*дивни усамљени глас који је незнано
за кога изливао своју кобзарску сету
на том подољском путу и вапи да
се не лије људска крв.*

*Крвца људска вода није
И не ваља да се лије.*

(М. Стељмах, *Крв људска није вода*,
Београд 1963: 65-66)

Слепи Андријко преклиње оне који виде да буду људи, да не проливају људску крв, зато што крв није вода које има и у облаку, и у трави, и у језеру, и у бунару. Крв је само на земљи. Крв је живот очева и деце, нежно девојачко руменило и одважни сјај ока младића. Крв је подвиг ратника и нежни дечји осмех.

Људи који виде не желе да чују Андријка. Зато њима није ни упућена ова песма молитва. Она је упућена читаоцима. Зато су сви ликови романа подређени наслову који попут црвене нити прожима роман. Поимање земље, коју због исконског греха људи не могу да поделе, због крви проливане за њу, у роману има мистичко и сакрално значење.

У роману М. Стељмаха главно место заузимају традиционални проблеми: природна тежња социјалној правди, части, односима који се не заснивају на користи, разоткривање култа моћи, зависти, стицања, непоштовања радног народа. Роман је трагичан и зато елементи фолклора, описани кроз особине ликова, али и описи личне и народне несреће имају кључну улогу и наглашавају концепцију аутора за разумевање правичног и погрешног, покретачког и рушилачког, у коме сурова реалност прелази у легендарни еп са трагичним мотивом. Роман *Крв људска није вода* садржи вечите етичке идеје у којима су садржане заповести из јеванђеља, јединство са прецима, верност отаџбини, породици, роду, родној земљи, која у роману суди људима због њихових поступака. Земља је мерило људског поштења, разлог и последица моралног избора. Зато роман није само одговор на питања једног одређеног периода, већ се бави друштвеним и моралним проблемима читавог човечанства.

Обичан читалац у стваралаштву Михајла Стељмаха открива приповедање о ономе што му је блиско и што га боли, о ономе што је сам преживео, о ономе чему је тежио и чега се плашио, што је волео и што категорички није прихватао. Његова дела говоре о вечитим темама: љубави према земљи, према човеку и проблему његовог постојања. М. Стељмах не осликава народни живот као историчар, већ искључиво с тачке гледишта морала „обичног“ човека. Он пише праве романтичне саге у којима омиљена суштина људског постојања преовлађује над реалистичном правдом. „Али на свету никад није било правде.

Није је било за владавине спахија, нема је ни сада, кад су се сељаци дочепали власти.“ (М. Стељмах, Београд 1963: 22)

Стваралаштво М. Стељмаха било је међу првима које је било под палбom критичара шездесетника због измишљених сижеа и због наметљивог представљања националне историје. Али М. Стељмах је био професионални познавалац фолклора, уређивао је и издавао збирке народних песама и зато не чуди што анализа обележја Стељмаховог стила сведочи о његовој фолклорној и философској основи. Баш због тога писац је придавао значајну пажњу фолклорном материјалу приликом уметничког и философског осмишљавања општељудских проблема: „Ако је угаљ – краљ, а пшеница – краљица, онда је Украјина – краљевски престо.“ (М. Стељмах, Београд 1963: 54)

Чак су и називи Стељмахових романа *Кров людська не водиця*, *Хліб і сіль*, *Правда і кривда*, *Дума про тебе* непосредно повезани са народним поетским традицијама. Народне песме, пословице, веровања, изреке, афоризми, духовите изреке, коледи, шчедривке оригиналан су основ романа који обогаћују њихову поетику и објашњавају природу Стељмаховог стваралаштва за које је карактеристична афирмација живота. Стварање оваквих описа не одвија се увек без драматизма и трагизма. За време и пре рата сви ликови деформишу се не само као ратари, већ као нови ратари-колгосповци под утицајем партизана. Тако је Стељмахов Дмитро Горицвит „волео поље, као што син воли мајку, изгледало је да осећа како зрно ниче из земље: одлазио је далеко неколико врста како би гледао прве изданке, радујући се и тугујући над својим марљивим радом. Класје је увек веселило или жалостило руку, а зелени таласи срце.“ (М. Стељмах, Београд 1963: 169)

М. Стељмах на најбољи могући начин дочарава тачан однос према правди тадашњег сеоског живота и начин на који ратари потражују од државе оно што им припада.

Постизање уметничке правде често поприма облик апстрактних и логичких појмова. Колико ће читалац успети да их разуме зависи од ауторовог талента и умећа да их употреби у одређеном одломку дела. За роман *Крв људска није вода* изузетну улогу одиграли су управо преводиоци, дајући сва потребна

објашњења и приближавајући менталитет украјинског сељака менталитету српског читаоца.

М. Стељмах разматра пристојност, част, милосрђе, доброту, особине карактеристичне за његове позитивне јунаке, као духовне категорије, а духовност доживљава као интегрисан осећај личности, која је оличење хармоније три појма: доброте, правде и лепоте. И они се код М. Стељмаха манифестују на различите начине: кроз социјалну правду, частан рад, самопожртвованост, нежно пријатељство, љубав и искреност људске душе. Нарушавање ове хармоније неминовно доводи до недуховности. Лирско и драмско начело у Стељмаховим делима запажамо у сликама, епизодама, мислима и они чине саму суштину приказа. Често стичемо утисак да су поједине епизоде само основ за стварање расположења и оригиналан начин да се разоткрију сложена осећања јунака наратора.

Поред тога што је стварао у крутим оквирима соцреализма, М. Стељмаху је познавање људи, познавање прошлости, садашњости и друштвених процеса омогућило да представи низ упечатљивих ликова са непоновљивим особинама, које се манифестују у поступцима, размишљањима, делима, комуникацији и раду. Живот носилаца ових особина је динамичан, испуњен радом, бригом, радошћу и тугом, сумњама и надама. Када је 1961. М. Стељмаху додељена Лењинова награда за књижевност за романе трилогију *Хлеб і сіль*, *Кров людська не водиця* и *Велика рідня* то је било и формално признавање једног ретко вредног књижевног стваралаштва.

Као дете М. Стељмах је проживео туробне године Првог светског рата, био је сведок бурног размаха револуционарних снага на селу у данима Октобарске револуције и добро је запамтио тежње младе Совјетске власти и Црвене армије да одбрани живот тек настале Совјетске државе и слободу радног народа од белогардејаца и интервената. М. Стељмах је мобилисан 1939. у Стаљинову војску и од првих дана Великог отаџбинског рата био је на фронту. Најпре као редов, затим као подофицир артиљерац ратовао је у Белорусији, двапут је рањен, а пред крај рата радио је као сарадник фронтовске штампе. Од 1944. радио је у уредништву новина Првог украјинског фронта *За честь Родины*. Као учесник сурових ратних догађаја осетио је потребу да их опише у

књижевним делима. За време рата у Вороњежу и Уфи објављене су две Стељмахове збирке песама са фронта *Провесінь* и *За ясні зорі* (1942), чији је уредник био Максим Риљски. Прва збирка поезије *Добрий ранок* објављена је 1941. За поезију М. Стељмаха карактеристичан је дубоки лиризам, мелодичност, емоционалност, утицај фолклора и разноврсност тематике.

У Уфи је 1943. објављена Стељмахова књига приповедака *Березовий сік*, чији је уредник био Јуриј Јановски. У ово време М. Стељмах почиње рад на свом великом роману *Велика рідня*, чија се радња завршава крајем Другог светског рата. После рата, на позив песника М. Риљског, М. Стељмах постаје сарадник Института за фолклор, етнографију и уметност АН УССР-а (1945 – 1953). Велика Стељмахова заслуга је и у томе што први у глуво брежњевљевско доба почиње јавни разговор о околностима „нејасне“ глади 1932-33. у Украјини. У делу *Чотири броди* (1978) М. Стељмах приморава украјинско друштво да се сети жртава Голодомора и указује на искрене сараднике, учеснике организовања вештачке глади на селу (лик Магазника).

М. Стељмах се огледао у скоро свим књижевним родовима: писао је стихове, драме, поезију за децу, приповетке, сакупљао је народне умотворине, писао филмске сценарије и књижевну критику, а свој прави израз пронашао је у својим највреднијим делима – романима.

1964. година

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

ЧАСОПИС ДЕЛО

Поводом 150-годишњице од рођења највећег украјинског песника у београдском часопису *Дело* 1964. објављен је чланак под насловом *Тарас Шевченко* познатог полонисте и слависте др Стојана Суботина.

Иако је у српској периодици много писано о Т. Шевченку, С. Суботин указује да „до данас није речено све“ (С. Суботин 1964: 953). Познато је да је Т. Шевченко поживео свега четрдесет седам година од којих је двадесет и четири године провео као кмет, преко десет година у прогонству, три и по под надзором полиције и једва девет година на слободи. Ни та слобода није увек била потпуна, пре је „личила на слободу „пса на ланцу“ (С. Суботин 1964: 953). Слична

судбина задесила је и Шевченкову поезију, која је плењена и уништавана. „Од преко 200 песама и поема које је Шевченко написао, за његова живота штампано је само седамнаест“. (С. Суботин 1964: 953) С. Суботин објашњава да је Т. Шевченко био широко прихваћен у свом народу, зато што су песник и његово стваралаштво били израз свести украјинског народа о самом себи и о свом националном бићу. Целокупна песникова дела објављена су у Русији тек почетком XX века, али тада се цензура покајала, почела је да плени, уништава и поново је забранила објављивање свих Шевченкових дела. Т. Шевченко је у народу постао познат као „народни песник“, али је у украјинској култури уврштен у „народњачке“ песнике, који су под „народом“ подразумевали само прост народ, сељаке, па је Т. Шевченко остао песник сељачке нације. Овим је Т. Шевченку учињена велика неправда, зато што је био један од најистакнутијих и најкултурнијих интелектуалаца украјинског народа свог времена. Својом првом збирком песама *Кобзар* (1840) у којој је објављено свега 8 песама и поема Т. Шевченко је створио чврсте основе украјинске књижевности на народном језику и уверио је противнике украјинског језика и културе да украјинска књижевност треба и може да иде својим сопственим путем и да украјински народ може да развија своју националну књижевност. Руски критичари (Висарион Бјелински, али и Николај Гогољ) са подсмехом су дочекали *Кобзар*. Својим духом, формом и језиком Шевченкова поезија за своје време била је превише радикална. Тек ће наредне генерације руских писаца (А. Херцен, Н. Чернишевски, Н. Доброљубов, А. Шчапов, А. Пипин) са симпатијама прихватити Шевченково стваралаштво и украјинску књижевност и признаваће право њеног самосталног развоја.

„Иако се у књижевности појавио као изразити романтичар, са целокупним идејним и уметничким багажом својственим представницима овог књижевног покрета, код Т. Шевченка је изразито наглашена тенденција ка реалистичком, па чак и натуралистичком интерпретирању и сликању стварности.“ (С. Суботин 1964: 956) У својим првим стиховима Т. Шевченко пева о славној украјинској историји, борби украјинских козака за слободу, свести о националној величини и припадности, у романтичарском духу прославља хетманско време и козачке подвиге и идеализује прошлост, која није увек била тако славна и похвална. У својим песмама Т. Шевченко указује на

националну свест коју је чувало сељаштво. Своју прву збирку свесно и тенденциозно Т. Шевченко назива *Кобзар* – народни певач који уз кобзу пева песме о старој слави, преплићући реалне чињенице са фантастиком народног предања. Поред историјских и реалних личности у песмама и поемама учествују личности из народног фолклора: јунаци дума, русалке, вампири.

Т. Шевченко је био и социјални песник, али је изједначавао социјалне категорије са моралним и обрнуто. За њега реч „зли људи“ (лихи люди) значи цареви, или уопштено експлоататори, племићи и њихови помоћници, а не лоши људи у моралном смислу. До свог прогонства 1847, Т. Шевченко је објавио само збирку песама *Кобзар*, поему *Хајдамаци* и још неколико мањих песама. Своје прве песме Т. Шевченко пише по узору на народну поезију, подражавајући украјинско народно стваралаштво својим системом поетских слика, епитета и метафора. Убрзо многе његове песме постају популарне у народу који их доживљава као песме безименог народног аутора. „Такве су биле *Урла и стење Дњепар широки, Плови, плови лабуде бели, Шта ће мени црне веђе, Тешко је, тешко живети на свету, Тече вода у сиње море, Мисли моје, мисли моје* и читав низ других“. (С. Суботин 1964: 957) Т. Шевченко је у својој поезији усавршио версификацију и разрадио систем њених епитета, социјално је обојио одређене фолклорне елементе и показао како народ осећа и прихвата реални, савремени свет. Однос који је имао према украјинској, Т. Шевченко је задржао и према српској поезији. Његова позната песма *Подражаніє сербському* оригинално је дело написано по угледу на српске лирске песме.

С. Суботин наводи да су у Шевченковим песмама чести стални епитети украјинске народне поезије: сиње море, бело лице, црни облаци, црвена калина, као што је то случај са песмом написаном 1848. у Кос-Аралу, у почетку тешког прогонства:

*І небо невмите, і заспані хвалі;
І понад берегом геть – геть
Неначе п'яний очерт
Без вітру гнеться...*
(Т. Шевченко, *І небо невмите, і заспані хвалі* // *Кобзар*, Київ 2006: 282)

*И небо неумивено, и уснули таласи,
И низ обалу далеко – далеко
Као тијан шевар се
Без ветра тетура...*
(Т. Шевченко *И небо неумивено, и уснули таласи* // *Delo*, Београд 1964: 958)

Или опис Босфора у поеми *Гамалија*:

*Босфор аж затряся, бо з роду не чув
Козацького плачу; застогнав широкий
І шкурою сірий бугай стрепенув,*

(Т. Шевченко, *Гамалія // Кобзар*, Київ 2006: 146)

*Босфор се чак стресе, јер од рођења не
беше чуо*

*Козачки плач, зајеча широки
И задрхта кожа сивога бика.*

(Т. Шевченко *Гамалија // Delo*, Београд 1964: 959)

Т. Шевченко је свет око себе доживљавао музикално и често прелази из једног ритма у други. У једној од својих првих балада *Причинна (Зачарана)* од четворостопног јамба

*Реве та стогне Дніпр широкий
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.*

(Т. Шевченко, *Реве та стогне Дніпр широкий // Кобзар*, Київ 2006: 3)

*Урла и стење Дњепар широки,
Срдити ветар завија
К земљи високе врбе савија
Брда таласа подиже.*

(Т. Шевченко *Урла и стење Дњепар широки // Delo*, Београд 1964: 959)

убрзо прелази на кратки, тзв. „коломијкови“ стих.

*В таку добу під горою,
Біля того гаю,
Що чорніє над водою,
Щось біле блукає.*

(Т. Шевченко, *Реве та стогне Дніпр широкий // Кобзар*, Київ 2006: 3)

*У такво доба испод брда
Близу тога гаја
Нешто се црни над водом
Нешто бело лута.*

(Т. Шевченко *Урла и стење Дњепар широки // Delo*, Београд 1964: 959)

Своју познату *Песмицу* написану 1838. песник започиње четворостопним хорејом:

Вітре буйний, вітре буйний,

у другом стиху прелази на двостопни амфибрах:

Ти з морем говориш

а у трећем на четворостопни јамб:

Збуди його, заграј ти з ним.

Изузетно су богате Шевченкове унутрашње риме, алитерације и друга песничка изражајна средства.

С. Суботин наводи да је основна карактеристика Шевченкове народне поезије лиризам, као што је случај и са поемом *Хайдамаци*. „Лирском струјом прожете су и поеме *Катарина*, и *Најамница*, и *Марија* и *Марина* и све остале које је написао. Иако је често покушавао да обузда своја осећања, да их упути правцем мирног посматрања и констатација, да им да епски карактер, он то није

могао. Његов страсни темперамент и људско поштење нису му дозвољавали да отворено не каже шта мисли о ономе што је писао.“ (С. Суботин 1964: 960) Шевченково стваралаштво од прогонства 1847. и касније, после ослобођења 1857, све више тежи реализму. На Шевченковој пресуди о прогонству цар Николај је својеручно написао: „Под најстрожи надзор, уз забрану цртања и писања“. Сам Т. Шевченко касније је писао: „Прогањајући Овидија међу дивље Гете паганин Август му није забранио да пише и црта. А хришћанин Николај је мени забранио и једно и друго. Обојица су целати. Само што је један од њих целат-хришћанин, и то хришћанин XIX века.“ (С. Суботин 1964: 961)

По повратку из прогонства главна тема и главни јунак свих Шевченкових песама је мали изгубљени човек у паклу кметског друштвеног уређења, а посебно украјинска жена и мајка. Један циклус песама изузетне уметничке вредности Т. Шевченко посвећује несрећним и напуштеним девојкама, мајкама са ванбрачном децом, мајчинству и женским сузама. Пишући о женама, о њиховој несрећи худој судбини, Т. Шевченко се претвара у њих, говори у њихово име и њиховим речима, због чега је често могао рећи „Моја јунакиња – то сам ја“.

За Т. Шевченка и његов уметнички поступак карактеристичне су поеме *Неофити* и *Марија*. Иако је поема *Неофити* из римске историје, а *Марија* има библијски сиже, обе поеме садрже много реалистичких елемената који више подсећају на савремену Украјину и украјинско село, него на стари Рим или Јудеју. У интерпретацији С. Суботина „Марија зарађује пола копејке да купи буквар сину, тј. Исусу „преде белу вуну“ или води козу на обалу реке да је напасе и напоји, док се Исус игра са удовичиним сином Ивасом.“ (С. Суботин 1964: 962)

Т. Шевченко је био религиозан, волео је *Библију* и у њој проналазио спас и утеху за време деценијског прогонства, које је у песнику изазвало тешко осећање усамљености, од које је утеху налазио у алкохолу, посебно пред крај прогонства. По ослобођењу желео је да страх од самоће реши женидбом, покушавајући да заснује породицу са простим девојкама из народа, али се сваки покушај завршавао неуспехом. Т. Шевченко ипак умире усамљен. Зато његова љубавна лирика у себи носи једну елегичну ноту. То је увек прича о несебичној,

дубокој оданости човека која остаје без одговора. На почетку прогонства, 1848, Т. Шевченко пише дивну елегију *Немає гірше, як в неволі*, која је насловљена иницијалима Г. З. Елегија је посвећена лепотици Хани Закревској, Шевченковој несрећној и највећој, неузвраћеној љубави.

*Немає гірше, як в неволі
Про волю згадувать. А я
Про тебе, воленько моя,
Оце нагадую. Ніколи
Ти не здавалася мені
Такою гарно-молодою
І прехорошою такою
Так, як тепер на чужині,
Та ще й в неволі.*
(<http://poetyka.uazone.net/kobzar/gz.html>¹¹⁹)

*Ништа није горе, него у ропству
Сећати се слободе. А ја те се
Ево сећам, слободице моја.
Никада ми ниси изгледала
Тако дивно-млада
И тако лепа
Као сад у туђини.
И још у ропству...*
(Т. Шевченко, Г. З. // *Delo*, Београд
1964: 963)

А онда се изненада обраћа Хани, као да говори о њој, а не о слободи:

*А ти, доле!
А ти, мій покою!
Моє свято чорнобриве,
І досі меж ними
Тихо, пишно походжаєш?
І тими очима,
Аж чорними – голубими,
І досі чаруєш
Людські душі? Чи ще и досі
Дивуються всує
На стан гнучий? Свято моє!
Єдинеє свято!*
(<http://poetyka.uazone.net/kobzar/gz.html>)

*... А ти, срећо!
Ти, миру мој!
Мој празничне црних веђа,
Ходаш ли тихо и поносно,
И сад још међу њима?
И дивним очима,
Црно-модрим
Очараваш ли још
Душе људске?
Да ли још и данас
С дивљењем посматрају
Твој витки стас?
Празничне мој једини!*
(Т. Шевченко, Г. З. // *Delo*, Београд
1964: 963)

Сви епитети, слике и језик којим Т. Шевченко пева, говоре о томе колико је ова љубав била чиста, узвишена и трагична, и колико је утицала на избор песникових изражајних средстава, што потврђују бројна дела и вредности Т. Шевченка као песника, човека и уметника.

---

¹¹⁹ Песма Г. З. (*Немає гірше, як в неволі*) Тараса Шевченка – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/kobzar/gz.html>>1.08.2017.

Т. Шевченко је поред поезије писао и романе, био је револуционар, али је пропагирао просвету и ширио је међу народом, био је ликовни уметник, сликар и гравер. У сликарству је оставио дубок траг у развоју украјинске уметности. Био је оснивач и отац нове украјинске књижевности, „њено сунце које је донело нови дан украјинској култури, а истовремено и први „политички злочинац“, први у дугом низу мученика који су у новије време страдали због љубави према слободи и према свом, украјинском народу.“ (С. Суботин 1964: 964) Т. Шевченко је сам за себе говорио да је историја његовог живота део историје његове отаџбине.

Прогонство је озбиљно нарушило песниково здравље. Т. Шевченко, оболео од водене болести, умире од срчане капи 10. марта 1961. С. Суботин наводи да „тада започиње његов други живот у срцима људи који воле слободу и боре се за бољи живот човека, у срцима оних који воле лепоту.“ (С. Суботин 1964: 964)

Проф. Стојан Суботин (1921–1977) дипломирани је полониста. Студирао је на Јагелонском универзитету у Кракову (1947-1948) и дипломирао из пољског језика и књижевности на Филозофском факултету у Београду 1948. Именован је у сва звања од доцента (1959), преко ванредног (1964) до редовног професора (1971) Филолошког факултета у Београду. Био је члан редакцијског колегија часописа *Umijetnost riječi* (Загреб), члан уредништва *Анала Филолошког факултета*, члан Одбора за критичка издања српских писаца Српске академије наука и уметности и руководилац Одбора за израду пољско-српскохрватског и чешко-српскохрватског речника при САНУ-у.

1965. година

ЈУРИЈ ЈАНОВСКИ (1902–1954)

РОМАН КОЊАНИЦИ

Роман Јурија Јановског (1902–1954) *Коњаници* у преводу Стојана Суботина објављен је 1965. у издању београдског *Нолита*. Роман *Коњаници* (*Вершники*, 1935) наставак је романа *Четири сабље* (*Чотири шаблі*, 1931) према ком је критика тоталитарног система била немилосрдна. Ј. Јановски је *Коњанике* написао идеолошки исправно, онако како је то тоталитарни систем захтевао. У

њему је запажена и водећа улога бољшевичке партије, и победа Црвеноармејаца, и црвена застава као симбол светле будућности. Роман је романтични еп, иако успешно обједињује обележја народне думе, јуначке поеме и новелистичког романа.

Ово је роман у новелама и проба симбиозе жанрова, оригинална потврда неоромантичарског стила. Роман чини осам новела: *Двоструки обруч (Подвійне коло)*, *Детињство (Дитинство)*, *Барка у мору (Шаланда в морі)*, *Шведов батаљон (Батальйон Шведа)*, *Писмо у вечност (Лист у вічність)*, *Чубенко, командант пука (Чубенко, командир полку)*, *Пут армије (Шлях армій)* и *Адаменко*, од којих свака има свој сиже и јунаке и описује многобројне мотиве. Свака новела у потпуности је самостално уметничко дело и епска слика догађаја у Украјини 1919, за време грађанског рата. Не постоји јединствени сиже, различите су околности и јунаци и тек понеко се појави у следећој новели. Ипак, све новеле чине јединствену идејну и композициону целину. Ј. Јановски се не придржава хронолошког редоследа и читаоцу представља догађаје у савременом тренутку и догађаје из далеке прошлости. Роман јасно прати опозицију природе и културе, патријархалности и савремености, а пажња је усмерена на проблем породице. Ј. Јановски у романтичарском духу описује устанке сељака и драматично осликава догађаје, наглашавајући мотив крутог осећаја дојучерашњих осветника за правду и њиховог прилагођавања новом свету, који није херојски. Захваљујући смењивању новела у којима је тема устаничка, и новела у којима је описан живот људи у миру, Ј. Јановски успева да осмисли прелазак човека од уништења ка изградњи.

На први поглед писац је вешто насликао групни портрет јунака пролетерске револуције. Идејно овај портрет је осликан као галерија упечатљивих ликова бољшевика, који нимало нису двосмислени – Фрунзеа, Мусија и Ивана Половчана, Данила Чабана, Шведа, Чубенка, Максима, Адаменка и безименог писмоноше. Сви ови ликови допуњавају се и објашњавају један другог. У роману су представљени као коњаници, витезови револуције, хероји, деструктивна снага револуције, а иза њихових поступака крију се размишљања и сумње самог Ј. Јановског. Ј. Јановски не подржава суровост у име идеала и поставља питање: да ли је идеја вредна иједног живота. Одговор на

ово питање налази се у првој новели реомана *Двоструки обруч* у којој је описана трагедија братоубиства због различитих политичких становишта.

У роману је представљена породица Половчана: рођена браћа Андриј, Оверко, Панас, Иван и Сашко, синови часног вредног црноморског рибара Мусија Половца. Синови су присталице различитих непомирљивих формација у којима се Половчани не препознају, брат убија брата због идеје, због другачијих политичких становишта и хирова.

Андриј, заставник руске армије, борац за веру, цара и отаџбину, херој Саракамиша и Ерзерума, командује одредом добровољачке армије генерала Антона Дењикина у име мајке Русије.

«Проклинаю тебе моїм руським серцем, іменем великої Росії-матінки, од Варшави до Японії, од Білого до Чорного моря, проклинаю ім'ям брата і згодою роду, проклинаю й ненавиджу в мою останню хвилину...»
(Извор са интернета¹²⁰)

„Проклињем те својим руским срцем, іменом велике мајке Русије, од Варшаве до Јапана, од Белог до Црног мора, проклињем те іменом брата и слогом рода, проклињем и мрзим у свом последњем тренутку...“
(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 9)

Оверко, „Петљуровска стрвина“, који је у Одеси играо у позоришту и свршио учитељску школу, бори се под жуто-плавом заставом и командује групом козака коњаника „главног“ атамана Симона Петљуре.

«Рід наш великий, голови не щитані, крім нас двох, іще троє рід носять. Рід – це основа, а найперше – держава, а коли ти на державу важиш, тоді рід хай плаче, тоді брат брата зарубає, он як!» <...>
«Роде, мій роде, прости мені, роде, що я не милую згоди. Рід переведеться, держава стоятиме. Навіки аміні».

„Наш род је велик, главе небројене, сем нас двојице, још тројица роду служе. Род – то је темељ, али пре свега је држава, и ако си се на државу дигао, онда нека ти род плаче, онда ће брат брата на смрт посећи, тако је то! <...>
Роде мој, роде, опрости ми, роде, што ја не волим слогу. Род ће нестати, а држава ће постојати. Амин на веке векова.“
(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 9)

---

¹²⁰ Роман *Вершники* Јурија Јановског – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53>>1.08.2017.

Панас, „махновски душегубитељ“, слободни морнар баћка Махна, некадашњи морнар трговачке флоте и кријумчар, висок и дебео, дуге косе, бори се под црном заставом.

«Рід наш рибальський, на морі бувальський, рід у державу востає, в закон та обмеження, а ми анархію несемо на плечах, нащо нам рід, коли не треба держави, не треба родини, а вільне співжиття?»

„Наш род је рибарски, на мору ваљан, род ураста у државу, у закон и ограничења, а ми носимо анархију на плећима, шта ће нам род кад нам није потребна држава, није нам потребна ни породица, већ само слободан живот.“

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 13)

Сувоњави Иван, „најамник Лењина и комуне, комесарска њушка“ служи револуцији и интернационали и бори се под црвеном заставом коњичког интернационалног пука.

«Рід наш роботящий, та не всі в роді путяці. Є горем горьовані, свідомістю підкуті, пролетарської науки люди, а є злодюги й несвідомі, вороги й наймити ворогів. От і бачиш сам, що рід розпадається, а клас стоїть, і весь світ за нас і Карл Маркс».

„Наш род је раднички, али није свако у роду ваљан. Има их које је невоља мучила, који су свеићу потковани, људи пролетерске науке, а и има и свесних, зликоваца, непријатеља и њихових најамника. Ето, и сам видиш да се род распада, а класа остаје, и цео свет је за нас и Карл Маркс.“

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 18-19)

Једног августовског дана 1919. у бескрајном пространству Украјине владала је жега. У равној степи крај Компанијивке суочавају се Андриј Половец, командант армије Дењикина и Оверко, главни атаман групе козака коњаника. За браћу је све једноставно: мали простор – степа, мало времена – неколико сати, и један завршетак – смрт. Андриј је белогардејски официр, шовиниста по својим уверењима. Отаџбина му је постала Русија и зато брата Оверка назива „проклетим мазепом“ и „петљуровском стрвином“. Проклиње брата „именом велике мајке Русије“. Мржња заслепљује Оверка када му Андриј говори о дому и некадашњим очевим речима:

*Тому роду не буде переводу, в
котрому браття милують згоду.*

*Неће пропасти род у коме браћа воле
слогу.*

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 13)

И не задрхта Оверку глас када повика:

«Та рубайте його, козацтво».

„Хеј, сеците га козаци!“

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 9)

Посао је завршен, обављен је тако лако, као да нису летеле људске главе, већ лубенице. Још се није рашчистио дим од прве битке, када нападоше махновци под црном заставом на челу са командантом Панасом Половцем, бившим кријумчарем. У име баћка он својим рукама убија Оверка, проклињући брата:

*«Проклинаю тебе великою
ненавистю брата і проклинаю тебе
долею нашою щербатою, душогубе
махновський, злодуюго каторжний, у
бога, в світ, у ясний день...»*

*„Проклињем те великом мржњом брата
и проклињем те нашою шугавом
судбином, махновски душегубитељу,
зликовче робијашки, у бога, у свет, у
јасни дан...“*

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965:
13)

Није стигао Панас да „ископа уточиште за двојицу браће“ када се у даљини „развила црвена застава интернационалног пука на челу са Иваном Половцем.“ Он је био у заседи и пажљиво је посматрао поступке своје браће и како хладнокрвно убијају један другог. Сада је дошао његов тренутак да казни кривце. Панас је испалио себи метак у уста и тако завршио свој живот. Иван је поштедео живот четрнаестогодишњем брату Сашку зато што ће од њега направити војника револуције. Иван је комуниста који настоји да одведе народ у срећну будућност, иако је сам у крви до лактова. Њега зову коњаником срећне сутрашњице.

Синови Мусија Половца убијају један другог, бранећи своја политичка становишта, и редом лете главе дењикинца Андрија, петљуровца Оверка, махновца Панаса. Живи остају бољшевик Иван, малолетни Сашко и њихови родитељи Половчиха и Мусиј. Али ови људи тешко се могу назвати родом. Руке браће упрљане су крвљу, стигла их је родитељска клетва, а реч „род“ изгубила је

своје сакрално значење и заменила ју је реч „идеја“. Трагедија породице Половчана у томе је што нису били довољно јаки и храбри да опстану као род. Прекршени су људски закони, морал, традиција, родитељска заповест, која се преноси из генерације у генерацију, којом је наглашена улога породице и њено породично стабло, на челу са оцем.

Најстрашније је што сва браћа заборављају очев наук и традиције хуманизма у којима су васпитавани. Оверко убија Андрија, а сам страда од Панасове руке. И међу њима нема слоге, нема братске љубави, нема ни туге, ни саосећања. Присећајући се некадашњих очевих речи, ниједан се чак није ни замислио над судбином својих родитеља, који су претрпели ужасан губитак.

Дубоки психологизам новеле *Двоструки обруч* остварен је не само невероватним темпом, већ и тиме што што борбе грађанског рата емотивно доживљавају Мусиј, Половчиха и њихови синови. У роману нема правих победника. Ово је прича о трагедији и пропасти људског рода, трагедији мајке, трагедији Украјине, трагедији распада породице, док класа опстаје. Свака новела је кулминација херојских напора. Првом реченицом Ј. Јановски роману даје ритам. Довољно је прочитати прве реченице, које су увод у догађаје описане у роману:

Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не пізнавали один одного, а з неба палило сонце, а тегання бійців нагадувало ярмарок, а пил уставав, як за чередою; ось і розбіглися всі по степу, і Оверко переміг. <...> Загони зітнулися на рівному степу під Компаніївкою. <...> Степові пірати зчепилися бортами, і їх кружляв задушливий шторм степу.

Беснеле су сабље, коњи су јурили без коњаника, а Половчеви се нису узајамно препознавали, с неба је пржило сунце и подврискивања бораца подсећала су на ваиар, прашина се дизала као за стадом, ево сви су се разбежали по степи, и Оверко је победио. <...> Одреди су се сударили у равној степи покрај Компанијивке. <...> Степски гусари су се качили боковима и загушљива степска бура их је ковитлала.

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 7)

За стил Ј. Јановског карактеристична је комбинација патетике и суптилног хумора, бизарно преплитање фантастике и стварности, романтичне поетике, симболике и веома реалних детаља. Ј. Јановски превазилази романтику

борби и окреће се лику мора (*Барка у мору*) са јаким ветровима који шибају Половчиху, која на обали чека свог Мусија:

*... на березі стояла стара
Половчиха, одежа на ній віялась,
мов на кам'яній, вона була висока
та сувора, як у пісні.*

*... на обали је стајала стара Половчиха,
одећа је лепришала око ње, као на камену,
старица је била висока и озбиљна као у
песми.*

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 33)

Половчиха је права украјинска жена, која одолева животним искушењима.

*Половчиха тримала хату в залізному
кулаці, мати стояла на чолі родини,
стояла, мов скеля в штормі.*

*Половчиха је држала кућу гвозденом
руком, мајка је стајала на челу породице,
стајала је као стена на бури.*

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965:
37)

Застрашујуће је како у име сабласних идеја браћа Половчани убијају један другог. Која то вера може да уништи братску љубав? И да ли је то вера? То је слепа припадност класи. А резултат ове вере је страшан: три брата су убијена, а двојица братоубица враћају се родитељима. Били су истог рода али не и исте класе. Шта ће рећи несрећној мајци, којој је препукло срце пошто је исплакала све сузе? Класа и род створили су овај двроструки обруч у ком је затворен живот петорице браће, зато што је осећање класне непомирљивости јаче од од осећања родовске припадности.

Ово можемо протумачити и другачије: ако род не буде јак, неће бити државе. Можда ће тада људи постати браћа и по крви и по духу. Неће започињати свађе, већ ће градити издржљиви дом рода у коме ће њихова деца и унуци по добру памтити своје претке.

У свакој новели ликови су оличење низа симбола. Симболистички су ликови браће Половчана, који својим поступцима помажу болшевизму да растури људски род, симболистички су ликови њихових родитеља, који настоје да сачувају породицу. Сви јунаци романа су поетски и испуњени су дубоким драматизмом, али постоје у реалним условима. У роману *Коњаници* испричана је прича о лепоти родног краја (*Детињство*), о људској патњи и издржљивости

(*Писмо у вечност*), о жељи за слободом (*Чубенко, командант пука*). Сви јунаци су оличење људске и националне тежње јунака да изграде бољи свет, зато што су Ј. Јановског од младости привлачиле личности храбрих људи, упорних и духовно богатих, оданих и посвећених попут витезова. Борба између добра и зла у роману се одвија у окружењу живописне украјинске природе. Свака слика национално је обојена. Њиховом стварању доприноси језик романа, испуњен изрекама, молитвама, заклинањима, стиховима из песама.

Новела *Детињство* не описује рат, већ детињство будућег комесара, а затим писца Данила Чабана, који се појављује у новели *Шведов батаљон*. Детињство је почетак свега за човека – и доброг и лошег. Данилка је васпитала степа, чију лепоту дечак доживљава срцем. Очима малог Данилка видимо шарену земљу у пролеће, вешто испечену шеву, коју је мајка направила за Четрдесет мученика и још много интересантних ствари. Данило је у детињству научио да је најважније добро расуђивати, волети своју земљу, поштовати своје родитеље, свој народ, његову веру и обичаје. Све ово човека чини човеком и припадником свог народа. То је залог вечног живота на земљи. У новели *Детињство* аутор описује народне обичаје и празнике. Понегде се појављују легенде и предања.

У вербну неділю прадід приходив рано з церкви й свяченою вербою зганяв Данилка з печі: „Верба хльос, бий до слюз! Верба б'є, не я б'ю. За тиждень великдень: будь великий, як верба, а здоровий, як вода, а багатий, як земля!“ І свячену вербу ховають за ікону. Це найдужчі ліки, коли дитина сохне і жовтіє та висихає. Тоді мати вербу тую варять, а воду зливають у ночви і при повному місяці купають малу Вустю й приказують: „Місяцю Адаме, ім'я тобі Овраме! Дай тіла на ці кості, а як не даси, то прийми моці!“

На Цветну недељу прадеда је долазио рано са јутрења и освећеном врбом терао Данилка са пећи: „Врбе бију, све се сузе лију! Бије врба, а не ја. За недељу је Ускрс, буди велик као врба, здрав као вода, а богат као земља!“ И освећену врбу стављају за икону, то је најпоузданији лек ако дете почне да слаби, жути и вене. Тада мајка кува ту врбу, а воду сипају у корито, и кад изађе млад месец, купају малу Вустју, говорећи: „месече Адаме, име ти је Авраме! дај тела овим костима, ако не даш, прими мошти!“

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 25)

Ј. Јановски у *Коњаницима* не описује Украјину само у крвавом сукобу грађанског рата, већ и кроз многе народне обичаје и народно стваралаштво.

Сумирајући философску суштину догађаја, Ј. Јановски даје своју оцену са становишта универзалних принципа.

Новела *Шведов батаљон* написана је као непрекидан дијалог људи супротстављених мишљења. Једни виде романтику револуције у крвавим борбама 1919. и диве се овим догађајима. Други су обузети размишљањима о вечности и тајновитости живота и величини људског срца. Тако размишља и Данило који се после борбе враћа кући, још не знајући да је граната пала тачно на његову кућу.

...там горіли від снарядів будинки, матері бігали по вулицях з дітьми на руках, матері поранені, діти закривавлені, він бачив рученята, підняті до неба, звідки летять невловимі вибухи, бачив багато такого, чого ні в який бінокль не видно.

... тамо су од граната гореле зграде, мајке су трчале по улицама са децом на рукама, мајке су биле рањене, деца окрвављена, он је видео ручице дигнуте према небу, одакле лете неумољиве експлозије, видео је много тога што се не види никаквим догледом.

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 44)

Једино што му је остало је дојенче. Какав живот чека овог малог човека у таквом немирном, суровом и немилосрдном веку? Ко то зна. Али живот је живот и самим тим он је прелеп. А свако има своју судбину.

Новела *Писмо у вечност* говори о једном догађају грађанског рата када се припрема бољшевички устанак против Немаца и хетмана уочи Свете Тројице, и о безименом писмоноши који доноси вест о дану и времену устанка и о сакривеном оружју.

Він не мав права на смерть, він мусив нести своє закривавлене тіло крізь потік часу до ночі, прийняти всі муки, крім смертноі, важко було боротися на самоті і не сміти вмерти.

Он није имао права да умре, морао је носити своје окрвављено тело кроз поток времена до ноћи, примити сва мучења осим смрти, тешко је било борити се у самоћи и не смети умрети.

(Ј. Јановски, *Коњаници*, Београд 1965: 58)

У миру и спокоју Тројичине суботе човечанство ратује. Бескомпромисно и тешко. Брат иде на брата, свој на свога, зато што се то дешава у вихору грађанског рата. Зато Ј. Јановски сматра да је грађански рат најстрашнија

трагедија. Новела се завршава као и све трагедије света: ожалошћена мајка нагнула се преко палог сина. Шта јој рећи? Чиме се убијање може оправдати? Рат јесте убијање. О томе Ј. Јановски говори у свакој новели.

Многи критичари сматрају *Коњанике* најдовршенијим и најбољим делом Ј. Јановског. У белешкама Ј. Јановског сачувани су планови за наставак *Коњаника*, односно о судбинама јунака овог романа, зато што је сматрао да само *Коњаницима* није одужио свој дуг грађанском рату. Али ту своју намеру Ј. Јановски није остварио, започео је нове књижевне жанрове и писао сценарије за звучне филмове, драме, кратке новеле, цртице.

У поговору роману, С. Суботин наводи „Велики песник грађанског рата у Украјини, Јуриј Јановски, превођен је код нас врло мало, и то углавном с руског језика, тако да ретко ко зна да он језички припада украјинској књижевности, која је нама, уосталом, у приличној мери непозната. То важи и за целу украјинску културу. Парадоксално је да се за Украјинце, најбројнији словенски народ после Руса, и за њихову културу није показивало код нас више интересовања, поготово ако се има у виду да наша култура и наша књижевност, нарочито од почетка XVIII века, носе на себи не један траг ове наше источне браће и не један њихов утицај.“ (С. Суботин 1965: 133)

Веома је значајан рад Ј. Јановског у области украјинске кинематографије, којој је посветио неколико година свог стваралаштва. Низ чланака о филмској уметности и филмском животу Ј. Јановски објављује 1930. у књизи под насловом *Голлівуд на березі Чорного моря*. Заједно са великим филмским уметником Олександром Довженком и песником Миколом Бажаном учествује у стварању савремене украјинске совјетске филмске уметности. Велика тројица пишу сценарије, снимају филмове, а Ј. Јановски постаје уметнички руководилац Одеског филмског студија. Снажан траг двогодишњег рада у овом студију видљив је у стваралаштву младог писца, посебно у његовом првом роману *Майстер корабля*, посвећеном рађању и развоју украјинске кинематографије. Фабула романа заснована је на догађајима из живота и рада О. Довженка и његових сарадника, као и из живота самог Ј. Јановског. Роман је поема о раду људи, њиховим рукама, о лепоти људског тела, о жени, о мору и говори о херојском раздобљу украјинског филма. Овај траг видљив је и у најбољим

приповеткама Ј. Јановског, у којима одмах води читаоце на место догађаја и уводи их у суштину проблема, примењује поступке карактеристичне за филм, неочекивано мења „кадрове” и сцене, стварајући изузетно сугестивну атмосферу.¹²¹

1967. година

ОЛЕС ГОНЧАР (1918–1995)

РОМАН ЧОВЕК И ОРУЖЈЕ

Други роман Олеса Гончара *Човек и оружје* (*Людина і зброя*, 1960) објављен је 1967. у Новом Саду у одличном преводу Данила Грујића с руског језика (*Человек и оружие*) у издању *Матице српске*.

Олес Гончар (1918–1995) је као добровољац у саставу студентског батаљона Харковског државног универзитета кренуо на фронт 26.06.1941. Иницијатори су били његови другови Данило Бакуменко и Иван Чемерис, са којима је О. Гончар делио собу у универзитетском студентском дому током две предратне године. Сви су били студенти Филолошког факултета. У Харкову су формирана два студентска батаљона од 997 људи. Њихова судбина била је заиста херојска. Заједно са пешадијском дивизијом и граничним одредом бранили су Кијев и учествовали у контранападу на главне непријатељске трупе које су се кретале ка Кијеву. Од наоружања младићи су имали само пушке, митљарезе, топове „четрдесетпетице“, гранате и експлозив, а борили су се против тенковске дивизије Евалда фон Клајста, коју су пратиле стотине борбених авиона и бомбардера. У одбрани престонице Украјине заједно са харковским студентима учествовали су и студенти Кијевског универзитета и других високошколских установа. О. Гончар их је све окупио и њихове ликове учинио бесмртним 1960. у свом роману *Човек и оружје*. Припремајући књигу за објављивање, писац се састајао са очевицима догађаја, са активним учесницима студентског батаљона, између осталих и са својим пријатељем Данилом Бакуменком. После разговора са њим О. Гончар се, уносећи исправке у рукопис,

---

¹²¹ В. у *Украјинска књижевност // Повијест свјетске књижевности у 8 књига*, 7. књига, уредио Александар Флакер, Загреб 1975: 460

фокусирао на противтенковски студентски батаљон и описао готово све догађаје у којима је овај батаљон учествовао.¹²²

Роман *Човек и оружје* упечатљив је књижевни документ ратних година у ком је О. Гончар успео да опише узлет патриотског духа свог народа и његово каљење у тешком искушењу – рату. Проблеми којима се бави роман су сложени и вишеслојни. Писац разоткрива саму суштину рата, стварајући лик деструктивне снаге, разоткрива проблем избора пред којим се налази млад човек у рату и уздиже лепоту љубави, која је неуништива чак и у страшним историјским временама. Главни јунаци романа су студенти, учесници батаљона, који напуштају студентске клупе како би бранили отаџбину. Младићи који у овом добу треба да уживају у животу и лепоти света, приморани су да гину. Али они нису себични, потпуно су предани идеји патриотизма. У роману има много аутобиографских података. Основна прича је права историја батаљона добровољаца, који чине студенти Харковског универзитета првих година рата. Главни јунак романа Богдан Колосовски је прототип Гончаревог пријатеља Григорија Тјутјуника¹²³. Вест о рату која се пронела читаоницама библиотека, припрема за фронт у Чугујивским логорима код Харкова, прве борбе, рањавања, пробој обруча и други догађаји описани су на основу личног искуства О. Гончара. Писац тумачи рат само као тешку нужду. Када рођеном народу прети уништење, он се мора супроставити непријатељу. Нико од учесника студентских батаљона 1941. није знао за план да они буду жртве, које ће пасти у борбама,

---

¹²² В. у П. Т. Тронько, О. Г. Бажан, Ю. З. Данилюк *Тернистим шляхом до храму: Олесь Гончар в суспільно-політичному житті України 60-80-х рр. ХХ ст.*, Київ 1999

¹²³ Григориј Тјутјуник (1920–1961) био је украјински песник и прозаиста. Као добровољац учествовао је у Отаџбинском рату, двапут је тешко рањен, двапут је бежао из заробљеништва, као партизан борио се на територији Кировоградске области и Чехословачке. Тешко је преживео ратне године. До краја живота имао је парче гранате поред срца. После рата обављао је педагошки рад, радио је као сарадник лавовског часописа *Жовтень*, водио је активну и напету књижевну делатност. Његово књижевно наслеђе чини збирка приповедака *Зоряні межі* (1950) и приповетка *Хмарка сонця не заступить* (1957). После смрти Г. Тјутјуника (1963) свет је угледала збирка поезије *Журавлині ключі* из ратног периода. Г. Тјутјуник је успео да створи широко епско платно осликано различитим ликовима у чијим оквирима се покрећу актуелни и вечити проблеми људског бића. Аутор није представио човека једнолично, по устаљеној схеми, као што је деценијама било уобичајено, већ је своје јунаке представио као појединце и оригиналне личности. Роман *Вир* заузима посебно место и у стваралаштву писца и у историји украјинске књижевности. Његово објављивање представљало је прави догађај у књижевном животу и потврду постепеног, али стабилног опоравка и препорода националне књижевности после удараца које су јој задале деценије стаљинског физичког и идеолошког терора.

како би се пад Кијева одложио за свега неколико дана. Прве борбе биле су прави пакао у којима је за три месеца од 3200 бораца преживело свега 37 – они који су били рањени.

Јунаци романа: Богдан Колисковски, Андреј Степура, Слава Лагутин, комесар Лешченко, редов Цоберјабој, Мирон Духнович, Спартак Павлушченко, Павле Дробаха, Михаило Штепа, Тања Криворучко и Марјана Кравец, на челу са својим професором историје Миколом Јувеналевичем, дојучерашњи студенти историје, схватају проблем рата и мира, бранећи свет од нових ратова и траже одговоре на болна питања о суштини људског постојања, о смрти, у мислима се окрећу будућности. Ови младићи и девојке нашли су се у најтежим животним околностима. Отаџбину су изненада напали фашисти, а совјетска војска се повлачи, трпећи огромне губитке. Оружја је мало, нема довољно намирница, људства, али, без обзира на то, земља се супротставља, наносећи огромну штету непријатељу. Они верују да ће једном доћи дан када ће исто тако немилосрдно прегазити непријатеља, уништавати његове градове, натапати земљу непријатеља његовом крвљу. У роману је испреплетено херојство народних думи и однос према рату кроз искуство човечанства. Рат, како га је у роману описао О. Гончар, импресиван је по свом обиму и дубини. Рат доноси смрт, губитак ближњих и студенти борци то болно доживљавају. Читав роман испуњен је страшним сликама смрти у којима гину студенти. Свака смрт је морална траума, али нас приморава да се замислимо колико је вредан људски живот, посебно када се уништава цвет нације, бивши студенти – историчари и философи. Рат је обична глупост, експлозија дивљачких нагона за убијањем. Јунак романа професор Микола Јувеналович каже:

*Війни були найпершою причиною
загибелі всіх цивілізацій.
(Извор са интернета¹²⁴)*

*Ратови су били један од узрока пропасти
многих цивилизација.
(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967:
41)*

---

¹²⁴ Роман *Людина і зброя* Олеса Гончара – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=547>1.08.2017>.

Али, постоје различити ратови. Други светски рат био је рат када је нација морала да устане и да се одбрани.

Јунаци романа *Човек и оружје* понашају се у складу са вредностима људског морала. За јунаке романа неприхватљиво је понашање кукавице Штепе, који покушава да избегне одлазак на фронт и настави студије на универзитету. Поступке једног борца, који у обручу тихо изда своје, скида војне ознаке и покушава да се спасе немачком разгледницом, његови другови оцењују још горе – осуђују отпадника на смрт. Исто тако осуђују плашљивог Гладуна и, чак када рањени Лимар заузме безбедну дужност службеника, доживљавају то као врсту издаје. Рат за човека ствара проблем избора и приморава га да покаже своје праве људске особине. Али рат није само избор да ли ратовати или не. Рат обликује људе према својим потребама, од људи ствара звери на две ноге, што доводи у опасност древну људску традицију хуманизма која је, по речима мудрог професора Јувеналовича, у роману оличење људских интелектуалних принципа. Рат мења људе. Факултетски филозоф Духнович, који изгледа као да је неспособан за рат, превазилази тешкоће свакодневице рата, сав је предан идеји самопожртвовања. Обичан сељак Степура превазилази своје личне увреде и проналази снагу да буде изнад личних интереса и на крају херојски гине. Рођени војник и борац Колосовски постаје још јачи у тешким искушењима.

Роман О. Гончара дубок је психолошки приказ епске слике страшног деструктивног рата. Ово је роман о величини људских особина, о вредности личности, о снази патриотизма, о безвредности издаје, усмерен је против ратова, против бесмисленог страдања највреднијег на свету – човека.

Але, навіть гинучи, віритимем, що після нас буде інакше, і все це більше не повториться, і щаслива людина, розряджаючи останню бомбу в сонячний день перемоги, скаже: це був останній кошмар на землі.

Али, чак и гинући, чврсто ћемо веровати да ће после нас бити друкчије и да се све ово више неће поновити, и да ће срећан човек, палећи у сунчаном дану победе последњу бомбу, рећи: ово је био последњи кошмар на земљи!

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967: 337)

Као и сви учесници овог и свих претходник ратова, јунаци желе да верују да је овај рат последњи и да ће над главама њихових потомака увек бити чисто

плаво небо! Страшна трагедија за читаво човечанство је када мајке мисле да је боље да се њихова деца нису ни родила! Оне желе да изроде своју децу због радости и среће. Само зато човек треба да се роди и само зато вреди рађати! Шта је рат учинио људима? Рат је из темеља променио њихова становишта, њихов однос према свом народу, земљи, отаџбини. Све ове вредности почињу да цене стоструко више. Али страшно је то што човек све ово схвата у време несрећа и ратова!

Роман почиње зачуђујуће мирно и безбрижно. Нико још ништа не зна.

Шце все як було.

Шце – розбрівшись з самого рання по парках, по бібліотеках, позабиравшись у спорожнілі аудиторії на факультетах – сидять над конспектами студенти, готуються до останніх екзаменів.

Још је све као што је било.

Још се и студенти, раширкани од раног јутра по парковима и библиотекама, сакривени по опустелим учионицама факултета, повијени над белешкама – спремају за последње испите.

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967: 5)

Забринуто се понавља реч *још*, као да предказује огромну трагедију, рушење тог безбрижног мира.

Главни јунак романа је Богдан Колосковски, леп момак са телом атлете, храбар, спреман да се супротстави свему што му помаже да савлада многе потешкоће. Богдан има личну трагедију – над његовим оцем извршена је репресија 1930-их. Он мора да покаже свој стоицизам супротстављањем фашистичком окружењу, али и тоталитарном режиму, који је спреман да се у било ком тренутку обруши и на њега. Богдан не признаје очеву кривицу и никада га се неће одрећи. Због тога је искључен из комсомола. И у тренутку проглашења ванредног стања, он као добровољац жели да иде на фронт, али комисија не прихвата његову молбу. Он чује речи:

Іді, продовжуй вчитися. Нам не потрібен.

Иди. Настави учење. Ти нам ниси потрібан...

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967: 28)

То је крах за Богдана. Али један војник, као да верује у Богданову снагу и жељу да ратује, прихвата његову молбу. Роман описује ситуацију, у којој је човек у цивилизованом XX веку трагично усамљен.

Другови Колосковског, Степура и Духнович, боре се веома храбро. Већ у првој борби озбиљно су рањени, али успевају да зауставе немачке тенкове. Сва тројица послата су у болницу. У болници се срећу са Спартаком Павлушченком, који је у почетку одбојан, али рат мења људе, па дотиче и њега. Спартак је за длаку избегао погибију од бомбе, разнесена му је јагодична кост и изгубио је моћ говора. За оваква искушења није био спреман:

*Павлушенкові досі легко все
давалося у житті.*

*Павлушченку је до тада ишло све лако у
животу.*

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967: 200)

У оваквом стању почиње да схвата како се хладно и равнодушно понашао према друговима и колико је био неправедан према Богдану. Али сурова иронија судбине не дозвољава му да каже шта мисли и да затражи опроштај.

*Саме тепер, як у серці з'явилося
щось нове, людяне, тепле, чим
хотілося б ділитися навіть із
товаришами, – саме тепер
контузія позбавила його дару мови.*

*Баи сада, када је имао нешто да каже
друговима, када се у његовом срцу
појавило нешто ново, људско тепло,
нешто што је он желео да подели с њима,
– баи сада га је контузіја лишила моћи
говора.*

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967:
202)

У вихору рата преиспитују се дојучерашњи идеали и превазилазе се непомирљиве разлике.

Поред ратних догађаја и мушког пријатељства у роману је присутна и тема љубави. Љубав постаје узвишено осећање и у роману је контраст ратном лудилу. Сваки студент има своју вољену. Богдан воли Тању. Она је највредније што има у животу. На крају романа је неколико поглавља у којима Богдан у мислима пише својој Тањи:

*Чуєш ти мене, Таня? <...> З якою
частотою я стримував свої почуття,
скупим був на ласку, соромився*

*Чуєш ли ме, Тања? <...> Како сам
често савлађивао своја осећања према
теби, шкрт сам био у нежности,*

*говорити тобі ніжне слово, щоб не
здаватися сентиментальним.*

*стидео сам се да ти говорим нежне
речи да не бих изгледао
сентименталан.*

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад
1967: 297)

Богдан не може да схвати да су он и његови момци опкољени и да ће, највероватније, сви погинути. У писмима Тањи изговара да би можда било лакше умрети, да је толико не воли. На крају крајева, он се чувао само за њу.

*Любов надає мені сили,
допомагає переносити все.*

*Љубав нам даје снагу, помаже нам да
поднесемо све.*

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967: 298)

Сви студенти гину. Духнович гине спасавајући своје другове. Степура је пао у борби, заузимајући брану Дњепростроја. Ни Богдану није суђено да се извуче из обруча и види Тању. Умреће у нади да је ово, ипак, последњи рат.

*Хто з нас загине в оцих оточенських,
загравами охоплених степах? Чи,
може, всіх нас чекає за отим
пагорбом смерть? Чи не в одних ще
будем боях, і пропадатимем
безвісти, і питимем воду з боліт, і
гинутимем в концтаборах,
залишаючись всюди твоїми
солдатами, Вітчизно?*

*Ко ће од нас погинути у овим
опкољеним, кравим одсјајима пожара
обухваћеним степама? Можда све нас
вреба смрт иза оног тамо брега? Или
ћемо бити још у многим борбама и
нестајати без трага, и пити воду из
бара, и умирати у концентрационим
логорима, остајући и тамо твојим
војницима, Отаџбино.*

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967:
337)

То нису само Богданове речи. То су речи свих бораца, који су се борили за Отаџбину.

У роману се помињу чувени украјински баснописац Петро Гулак-Артемовски¹²⁵:

---

¹²⁵ Петро Гулак-Артемовски (1790–1865) био је украјински писац, научник, преводилац, песник. Његово стваралаштво чине басне, приче, песме, писма, баладе. У украјинску књижевност увео је жанр роматичне баладе. Његова најбоља дела на украјинском језику написана су у духу естетике просветитељског реализма. У часопису *Український вестник* 1818. објављена је позната басна *Пан та Собака*, први упечатљиви пример сатиричне антикметовске басне у украјинској књижевности. Због жестоког актуелног садржаја и због своје уметничке форме басна је у своје време била изузетно популарна и постала је класичан узор и почетак вредне традиције у историји украјинске књижевности. Савременици су још за живота високо

Там поховано багато професорів та ректорів університету, серед них байкар Гулак-Артемівський...

Тамо је сахрањено много професора и ректора університета, међу њима и баснописац Гулак Артемівски...

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967: 18)

драматург Марко Кропивницьки¹²⁶:

Ось вони цілою групою – хлопці, дівчата сфотографовані між зеленню біля надмогильної пам'ятника батькові українського театру – Кропивницькому.

Ево њих у групи – момци, девојке – сликани у зеленилу код надгробног споменика оца украјинског позоришта Кропивницьког.

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967: 38)

песник Тарас Шевченко и његов *Кобзар*, прозаиста Иван Нечуј-Левицьки¹²⁷, велики Иван Франко и његова поема *Мојсије* и песникиња Лесја Украјинка, чија

ценили књижевне, педагошке и научне заслуге П. Гулака-Артемівског, изабрали су га за ректора Харковског університета, најутицајнијег центра науке, просвете и културе у Украјини, на ком су дипломирали многобројни чувени научници и књижевници. П. Гулак-Артемівски је међу првима у украјинској књижевности поставио темеље народном језику, користио благо народног стваралаштва и проширио његове проблемске и тематске хоризонте, жанрове, стилеве и начине уметничког грађења ликова.

¹²⁶ Марко Кропивницьки (1840–1910) био је украјински писац, драматург, позоришни глумац. М. Кропивницьки оснива своју позоришну трупу 1882. и постаје њен водећи режисер, чиме започиње нова епоха у историји украјинског професионалног позоришта. Драматург се бави темема виталности кметовске и ропске психологије, разарања „племићких гнезда“, која истискује нарастајућа сеоска буржуазија и њена пљачкашка конкуренција, руско-јапанског рата и његовог утицаја на живот народа и револуционарних немира на селу. Конфликти драма засновани су на суочавању обичних људи са господом, дојучерашњих кметова са дојучерашњим власницима њихових душа *Доки сонце зійде – роса очі виїсть*, *Перед волею*, *Супротивні течії*, *Олеся*, *Дві сім'ї*, *Помірились* и сиромашног сељаштва са богатим, које тежи даљем богаћењу *Дай серцю волю – заведе в неволю*, *Глитай або ж павук*, *Зайдиголово*.

¹²⁷ Иван Нечуј-Левицьки (1838–1918) био је украјински писац и преводац. Крајем 1860-их у лавовском часопису *Правда* објављује своје прве приповетке *Дві московки*, *Рибалка Панас Круть*, *Причепка*, *Світогляд українського народу в прикладі до сьогочасності*. У другој половини 1870-их, почетком 1880-их пише класичне приповетке из народног живота: *Микола Джеря*, *Бурлачка*, *Кайдашева сім'я*, *Баба Параска та баба Палажка*, детаљну приповетку хронику из живота духовенства *Старосвітські батюшки й матушки*, први украјински роман о националној интелигенцији, њеном расположењу и конкуренцији *Хмари*. Уследиле су приповетке 1890-1900-их: *Афонський проидисвіт*, *Поміж ворогами*, *Над Чорним морем*, *Скривджені й нескривджені*, *Старі гультаї*, *Київські прохачі*, *Сільська старшина бенкетує*. У својим делима И. Нечуј-Левицьки сатирично исмева попове и монахе, осликава социјалну шароликост на селу, представља морално труљење владајућих класа, ствара нове слике из живота украјинских писаца у украјинској књижевности, даје интересантне типове кијевских „потражилаца“, људи са градског „дна“. У комедијама *На Кожум'яках* (1871) и *Голодному й опеньки м'ясо* (1877) описао је оригиналне типове средње класе, трговаца, ситних владиних званичника, њихове обичаје, морал и психологију.

су дела духовно наслеђе украјинског народа, које нико и ништа не може уништити и избрисати.

*Що буде з тобою, свята могило
Тарасова, з тобою що буде, рідний
народе мій? Чи вистойи, чи
перебореш? Чи, може, з'явився
лише, щоб дати світові пісню, пісню
свою невмирущу, і знову відійдеш у
небуття? Сонячною, квітучою
називали тебе, Україно недавня,
вчорашня, а тепер? Якою назвати
тебе сьогодні? Темно-багрова, в
пожежах до хмар, в тужбі матерів
і жагучому горі синовнім – така
нині ти, Україно 41 року...*

*Шта ће бити с тобом, света хумко
Тарасова, шта ће бити с тобом рођени
народе мој? Да ли ћеш издржати, да ли
ћеш победити? Зар си ти само зато
настао, да свету даш песму, песму своју
бесмртну и да опет престанеш
постојати. Сунчаном, цветном називали
су те, Україно недавна, јучрашња, – а
сада? Како да те назовем сада?
Тамноцрвена, у пожарима до облака, у
сузама мајки и у пакленом болу синова –
таква си ти сада, Україно
четрдесетпрве године...*

(О. Гончар, *Човек и оружје*, Н. Сад 1967:
165)

Насупрот књижевности, ту су и гиганти, дело људских руку, момака и девојака, сељака, трудбеника, инжењера, обичних људи, који су веровали у светлу будућност: Дњепрострој – „Челик Запорожја“, Мариупољ – „Азовски челик“ и многобројне фабрике и рудници, које украјински трудбеници уништавају, како не би пали у руке фашистима.

Иако је цео студентски батаљон изгинуо, о њему се пронео глас, дао је снаге и подстрека новим снагама да се боре, да освете своје пале другове, да се боре за своју земљу и ослободе своју отаџбину у којој ће обновити све оно што су фашисти уништили и што су сами разрушили, повлачећи се пред немилосрдним непријатељем. Њихове ближње и вољене то је учинило поносима, одважнима, јачима, снажнијима и, без обзира на све, нису губили наду у поновни сусрет и светлу будућност у којој ће живети с онима који преживе све безумље ратног лудила.

Због вере у љубав, идеје и антиратних порука о којима говори, у време када је објављен, роман *Човек и оружје* засигурно је био веома добро прихваћен код југословенских читалаца.

МИХАЈЛО СТЕЉМАХ (1913–1983)

АУТОБИОГРАФСКА ПРИПОВЕТКА *ПТИЦЕ ЛАБУДОВИ ЛЕТЕ*

Аутобиографска приповетка Михајла Стељмаха *Ptice labudovi lete...* објављена је у Сарајеву 1967. (поновљено издање 1977) у преводу Ине Крстановић-Самоковлић с руског језика (*Гуси-лебеди летят...*) у издању Издавачког предузећа „Веселин Маслеша” у оквиру библиотеке „Ластавица” (школске лектире). Министарство просвете Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине препоручило је приповетку М. Стељмаха за обавезну школску лектуру у основним школама.

Михајло Стељмах (1913–1983) написао је 1963. приповетку *Гуси-лебеди летят* о сопственом детињству, у којој описује људе и околности онако како их је он видео, запамтио и разумео. Приповетку посвећује својим родитељима „с љубављу и тугом“. М. Стељмах у приповеци описује сеоски живот и његову естетику, педагогију и етику у сложеном историјском времену и вихору рата 1921–1922. Приповетка је аутобиографска и говори о сећањима М. Стељмаха на детињство које је прошло у малом подољском селу 1920-их. Приповетку прича сеоски дечак Михајлик у коме је лако препознати М. Стељмаха. Михајлик прича о уобичајеним свакодневним бригама сеоског дечака: о сакупљању липовог цвета у шуми, о помагању родитељима за време жетве, о посматрању природе, о уживању у читању књига, о својим дечјим авантурама. Као потпуне савршене личности појављују се ликови који окружују Михајлика: његов отац Панас и мајка Гана, часни радници сељаци, мудри деда Демјан, добра баба, весела школска другарица Љуба, према свима пажљив чика Себастијан, председник комбеда (комитета сиромашних сељака). Све о чему прича Михајлик појављује се у упечатљивим и живим сликама. Ту је и пејзаж родног села, и портрети људи, и различита размишљања и емоције главних јунака и самог дечака. Сви описани догађаји и слике тако су верни као да их видимо својим очима.

*Вона перша в світі навчила мене
любити роси, легенький ранковий
туман, п'янкий любисток, м'яту,
маковий цвіт, осінній гороб і калину,
вона першою показала, як плаче од
радості дерево, коли надходить весна, і*

*Мајка је била та која ме је, прва на
svijetu, научила да voplīm rosu, blagu
jutarnju izmaglicu, opojni sljez, metvicu,
takov cvijet, jesenju oskorušu i udiku;
ona mi је прва pokazala kako drvo плаче
od радости kad dolazi proljeće i kako u*

*як у розквітлому соняшнику ночує
оп'янілий джміль. Від неї першої я почув
про калиновий міст, до якого й досі
тягнуся думкою і серцем...*
(Извор са інтернета¹²⁸)

*rascvjetalom suncokretu spava opijen
bumbar. Od nje sam prvi put čuo o
mostu od udike, kome su zauvijek
pripale moje misli i moje srce...*
(M. Steljmah, *Ptice labudovi lete...*,
Sarajevo 1967: 41)

Поред тога што прича о свом детињству, М. Стелмаха дубоко продире у суштину сваке појаве, разоткривајући њен садржај и значење. Обичне ствари постају необичне и значајне. Створивши читав низ народних украјинских ликова, Стелмаха нам поручује да су управо ови обични и интересантни људи утицали на формирање целокупне, живе, јединствене личности малог Михајлика. Захваљујући добрим, часним, вредним људима дечак је постао радознао и осећајан. Приповетка је кључ за разумевање схватања будућег писца, извора његове инспирације и љубави према родној земљи.

*Я й досі пам'ятаю того, хто пожалів її
материнству, її дитині скибку насущного
хліба. Це був багатий і богомільний чоловік,
через руки якого проходили голодом
пригнані катеринки, петрики, золоті
імперіали і срібні карбованці з великими
головами дрібного царя. Я й досі пам'ятаю
опасисту постать цього дукача. Він мав
святovidу голову й бороду, в нього завжди
добре родили поля, луги, лісові загороди – і
тільки під перелогом лежала одна душа.
Лише тому, що він уже помер, не називаю
його імені...*

*Do današnjeg dana pamtim čovjeka
koji je odbio da da majci i njenom
djetetu komad hljeba. Bio je bogat i
pobožan, čovjek kroz čije su ruke
prolazile glađu otjerane novčanice
– katerinke, petrici, zlatnici i
srebrne rublje. Sjećam se nabijenog
tijela tog bogataša, koji je imao lice
i bradu sveca. Njegove su njive,
livade i lugovi uvijek dobro rodili.
Ne pominjem njegovo ime samo
zato što je već umro...*
(M. Steljmah, *Ptice labudovi lete...*,
Sarajevo 1967: 47)

Управо је завршен грађански рат. Кроз село у налетима пролазе црвени козаци, хетманци, борбени стрелци, петљуровци, војска Пилсудског у повлачењу. Шумама још лутају они које чика Себастијан назива бандити. Из Херсонштине долази исцрпљена жена са дететом. Тамо је глад.

---

¹²⁸ Приповетка *Гуси-лебеди летяць* Михајла Стелмаха – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=323>1.08.2017>.

З двору наполохано виходить у рам'ї, у розтоптаному взутті глибокоока, ще молода жінка, її погляд шукає землі, а розгонисті брови летять угору. Збоку до неї тулиться босоногий без картузика хлопчак, їхні страдні, виснажені обличчя припали темінню далеких доріг і голоду. Жінка зупиняється навпроти мене, потрісканими пальцями поправляє хустку, а в її чорних очах закипають темні сльози...

Iz dvorišta je izašla, sva uplašena, još mlada žena u dronjcima, u iznošenoj obući, duboko upalih očiju. Pogled joj je tražio zemlju, a lijepe obrve težile su u visinu. Uz nju se pribijao bosonog i gologlav dječčić. Na njihovim ispaćenim, iscrpljenim licima vidjeli su se tragovi dalekih drumova i gladi. Žena je zastala preko puta mene, ispućalim prstima popravila maramu, a crne blistave oči zamutile su joj suze...

(M. Steljmah, *Ptice labudovi lete...*, Sarajevo 1967: 47)

О глади у јужним селима говоре чике у својим политичким говорима, присећајући се подмуклог „пегавца“, Антанте, гунгуле. Са господом су се већ обрачунали, имања и привреда су уништени, још „када је дошла револуција“. Сиротиња се сада спори око земље, сада им одрежу земљу од некадашњег панског поља. Развој догађаја интересантно коментарише поп који не верује новој власти и поједине његове критичке примедбе погађају тачно у мету „некада су сви били људи, а сада су постали кулаци, средњаци и сиромаси“, „што је било моје, то је било моје, а сада нико не може да докучи где је моје, где је твоје, а где је наше“.

У изузетно добром преводу Ине Крстановић-Самоковлић приповетка М. Стељмаха одушевљава својим бајковитим светом, народном мудрошћу и древним вредностима украјинског народа. Кроз Михајлика, његове мајке Гане, деде Дамјана, оца Панаса, девојчице Љубе, слушкиње Марјане, па чак и кобиле Замане, представљени су култ мајке, земље, отаџбине (који чине нераскидиву целину и прави и симболични матријархат), култ рада, матерњег језика, откривајући све тајне украјинске породичне педагогије која у „птице лабудове“ улаже душу детета. Птице лабудови су код М. Стељмаха повезани са древним веровањем народа у култ предака, чије душе одлазе у топлије крајеве, односно у рај, и на својим крилима својим потомцима доносе топлије годишње доба – пролеће, наговештавају рађање природе, нови животни циклус, али и подсећају да се преци, прошлост и историја морају памтити.

З щедрівок, які взимку виспівувались під вікнами добрих людей, я знав, що за плугом навіть сам бог ходив, а богоматір носила їсти орачам. Тому й досі, коли я в полі бачу обрис жінки, що несе обід уже не орачеві, а трактористу чи комбайнеру, в моїй душі трепетно сходяться ранкові легенди минулого з сьогоднішнім днем...

Iz koledarskih pjesama, koje su zimi pjevali pod prozorima dobrih ljudi, znao sam da je za plugom išao i bog, a da je bogorodica nosila oračima jelo... Zato i sad, kad iz daljine na njivi primijetim siluetu žene koja nosi ručak, ali ne više oraču, već traktoristi ili kombajneristi, u mojoj duši zatrepere i sliju se davnašnje legende sa današnjim danom...

(M. Steljmah, *Ptice labudovi lete...*, Sarajevo 1967: 29)

Деда Дамјан учи Михајлика да спозна лепоту и да схвати власт природе. Према његовим речима, лабудови на крилима доносе пролеће и живот, а сунце ће убрзо својим златним кључевима отворити земљу. Мајка усађује Михајлику свети однос према земљи, орању, сетви, према дрвећу, према семењу. Својим примером она учи сина да поверава земљи свој бол и срећу и да је моли да роди за свакога.

Мати вірила: земля усе знає, що говорить чи думає чоловік, вона може гніватись і бути доброю, і на самоті тихенько розмовляла з нею, довіряючи свої радощі, болі й просячи, щоб вона родила на долю всякого: і роботящого, і ледащого.

Majka je vjerovala: zemlja sve zna šta govori ili misli čovjek, ona može da se naljuti ili da bude dobra! Kad je bila sama, majka je tiho razgovarala sa zemljom, povjeravala joj svoje radosti i boli, molila je da rodi svima jednako i radinim i lijenim.

(M. Steljmah, *Ptice labudovi lete...*, Sarajevo 1967: 41)

Мајка са посебном пажњом и бригом око појаса греје семенке тикве како би порасле, проклијале и што боље родиле, односи се према њима као према живом бићу, прича им, пева, милује их. Жељан знања и добре књиге, једини начин да дође до жељене књиге „Авантуре Тома Сојера“ Михајлик види у крађи и траппи тих семенки, тачније четири чаше семенки за књигу. Али, када дође дете из гладних крајева, Михајлик му даје две чаше, а за преостале две добија књигу бајки. Колика год да је наша несрећа и мука, постоје и веће и горе патње, а највећа је глад.

Якось я швидко, самотужки навчився читати, і вже, на свої дев'ять років, немало проковтнув добра і мотлоху, якого ще не встигли докурити в моєму

Brzo sam, gotovo bez ičije pomoći, naučio da čitam i već u devetoj godini uspio sam da progutam mnogo svakakvog i dobra i stareži koju još u

сели. Читао ја «Кобзаря» и «Ниву», казки и якісь без початку и кінця романи, «Задніпровську відьму», або «Чорний ворон и закривавлена рука» и «Три дами и чирвовий валет», а також різні книжечки, видані петлюрівцями, «січовими стрільцями» та Червоною Армією. I вже тоді мені одні слова саяли, мов зорі, а інші туманили голову.

selu nisu stigli da popuše. Čitao sam „Kobzara“ i „Njivu“, i bajke i neкакve romane bez početka i kraja – „Zadnjeprovska vještica“, ili „Crni gavran i krvava ruka“, „Tri dame i karo pub“, a такође разне knjižice koje su izdavali petljurovci, borbeni strijelci i Crvena armija. Već tada su mi pojedine riječi zasijale kao zvijezde, a druge su mi maglile pamet.

(M. Steljmah, Ptice labudovi lete..., Sarajevo 1967: 28)

И поново обичај, веровање и традиција украјинског народа да путника намерника, ко год он био, треба угостити и дати му најбоље што имаш. Иако је семење које је Михајлик дао детету последње које имају, мајка га не грди, него га хвали, зато што је спасао дете из гладних крајева, а земља је добра, родиће.

Бо хто й пособить у світі бідному чоловіку, хто дасть йому скибку хліба чи ложку борщу? Ніхто, тільки такий самий злидар.

Ko će pomoći čovjeku siromahu, ko će tu dati komad hljeba ili kašiku boršča? Niko osim takvog siromaha kakav je i sam.

(M. Steljmah, Ptice labudovi lete..., Sarajevo 1967: 53)

М. Стељмах објашњава појмове из народног фолклора, описује и изражава дубоко поштовање према многобројним народним обичајима, обредима и народној лирици који их прате, као што су пролећне обредне песме и веровање у нечисту силу. Везени пешкири, калина (симбол невиности), поштовање према хлебу представљају душу народа, његову породичну мудрост испуњену вековним искуством. Презиме писца значи колар, онај који прави кочије. М. Стељмах повезује народну традицију и прошлост која живи и траје паралелно са страшним вихором грађанског рата и нетрпељивошћу. Колико су страшне нечисте силе у народним веровањима, још је страшнија суровост рата, неизвесности, напетости, глади, безнађа, убистава, личних и националних трагедија која она доноси.

Тоді ще по селах и навколо них жила всяка нечиста сила, вона, як могла,

U selima i okolini još je živjelo vjerovanje u nečistu silu. Ona se na

збиткувалась над хліборобом, його худібною та посівами. І коли хтось ловив чорта чи відьму – теж не милував їх. Відьми, як правило, відрубували руку, щоб вона не здоювала корів, а чорта найчастіше запрягали в плуга, і він орав доти, поки не відкидав копита. Найбільше ж у нашому селі доводилось воювати з нечистою силою дядьку Миколі. Де він тільки не ловив її. І в комині, де чорт стрічався зі своєю, сажею підмальнованою, коханкою-відьмою, і в комірчині, де безсовісний біс ласував салом, і у вершах, куди забирався дідько на дурничку жерти рибу, і під містком, і в дуплавих вербах, і в копанках, і в тих мірках-солом'яниках, якими безп'ятій наміряє горобців на вечерю. І хоча нечиста сила по-всякому мудрувала, як перехитрити свого ворога, з цього ніде нічого не виходило. Дядько Микола завжди ставав переможцем. За своє життя він стільки повідрубував у нечисті хвостів, ратиць і рогів, що все це не вмістилось би й на віз.

sve moguće načine rugala seljacima, nanosila štetu njihovoj stoci i usjevima. Kad bi neko uhvatio đavola ili vješticu, nije ih tetošio. Vještaci su, po pravilu, odsijecali ruku da kravama ne presuši mlijeko, a đavola su najčešće uprezali u plug i orali sve dok ne bi iznemogao. U našem selu najviše se borio protiv nečiste sile ujak Mikola. Gdje je sve nije hvatao! U dimnjaku, gdje se đavo sastajao sa svojom od čađi izmrljanom ljubavnicom – vješticom, u ostavi, gdje se bezobzirni zao duh častio slaninom, u vrši, gdje se zavlačio da uzima na prevaru ribu, pod mostom, među šupljikastim vrbama, u trstici. Mada se nečista sila na sve načine dovijala kako da prevari ovog svog neprijatelja, nije joj to polazilo za rukom: ujak Mikola uvijek je bio pobjednik. U svom životu toliko je odsjekao repova, kopita i rogova da to sve ne bi moglo stati ni u kola za sijeno.

(M. Steljmah, *Ptice labudovi lete...*, Sarajevo 1967: 30)

Када су класни принципи раздвојили људе, а нова „педагогија“ почела да пушта клице у људским душама, хладноћа је оковала крила Михајликових „птица лабудова“. Она је контраст породичној педагогији према којој су основни квалитети честитост, достојанство, правичност, љубав према деци и родној земљи, а све то деца усвајају од првих година живота. И управо таква породица васпитава правог човека, а у то нас М. Стелмах уверава својом приповетком *Птице лабудови лете*, која нас учи како се воли родна земља и отаџбина и како истинске људске вредности, љубав ближњих и чисто срце одолевају страшним искушењима у најмрачнијим тренуцима историје.

1969. година

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

КОБЗАР

Избор превода 38 песама из богатог стваралаштва великог украјинског песника Тараса Шевченка (1814–1861) под насловом *Kobzar* објављен је 1969. (поновљено издање 1980.) у Београду у издању издавачког предузећа „Рад” о 155-годишњици песниковог рођења и представљао је прави културни догађај. Приређивач издања, Петар Митропан, поред нових прпева Десанке Максимовић, Љубомира Симовића, Јованке Хрваћанин и Сергија Сластикова унео је у свој избор и старе преводе Владимира Николића (*Завет*), Јована Грчића (*Чини*), Жарка Радоњића (*Родила је мене мати*) и Драгутина Илића (*Пред освитом*), како би макар делимично дочарао богатство тематике и разноврсност песничких средстава, карактеристичних за стваралаштво Тараса Шевченка.

Велика српска песникиња Десанка Максимовић (1898–1993) превела је 12 песама Тараса Шевченка: *Misli moje, brige moje...* (*Думи мої, думи мої...*, 1839), *Ivan Pidkova* (*Іван Підкова*, 1839), *Idu dani, prolaze noći...* (*Минають дні, минають ночі...*, 1845), *Poruka* (*Як умру...*, 1845), *Meni je svejedno da li ću...* (*Мені однаково чи буду...*, 1847), *Da li ćemo se opet sresti...* (*Чи ми ще зійдемося знову...*, 1847), *N. N. (Sunce pada za tamne planine...)* (*Н. Н. Сонце заходить, гори чорніють...*, 1847), *N. N. (Trinaestu sam parunio...)* (*Н. Н. Мені тринадцятий минало...*, 1847), *I sam se pitam kuda se deti...* (*Самому чудно. А де ж дітись...*, 1847), *Vi li li' ne u strahu stala...* (*Якби зустрілися ми знову...*, 1848), *Muzika svira, bolno ječi...* (*Огні горять, музика грає...*, 1850) и *Prošla su te mlada leta...* (*Минули літа молодії...*, 1860).

Поема *Думи мої, думи мої...* била је увод у прву збирку поезије Т. Шевченка *Кобзар* из 1840. Поему, испуњену болом за отаџбином и тугом према својим земљацима, понижаваним и злостављаним у спахијском ропству, Т. Шевченко је написао 1839. у Петербургу, обраћајући се својим мислима пуним наде, вере и уверења да ће Украјинци једног дана живети слободно и срећно. Само се упорношћу може променити друштвени поредак и зато народ не сме да буде слаб, равнодушан, малодушан, већ треба да се суочи са најтежим

искушењима и да уместо роба постане слободан човек. Мисао о несрећној судбини народа не напушта песника све време проведено у војној служби.

*Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас –
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я тут загину.
Там найдете щире серце
І слово ласкаве,
Там найдете щиру правду,
А ще, може, й славу..
Привітай же, моя ненько!
Моя Україно!
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.
(Т. Шевченко, *Думи мої, думи мої* // *Кобзар*, Київ 2006: 19)*

*Misli moje, brige moje!
Cveće moje, nado!
Ja vas gajih, ja vas digoh,
kud ću s vama sada?
Idite na Ukrajinu,
stepe Ukrajine,
ko siročad, a ja ostah
ovde da poginem.
Tamo ćete naći ljubav,
reč prisnu, laskavu.
Tamo ćete naći pravdu,
a možda i slavu.
Prigrli je, moja nanno,
moja Ukrajino,
moju decu nerazumni,
kao svoga sina.
(Т. Ševčenko, *Misli moje, brige moje* // *Kobzar*, Beograd 1969: 5-6)*

Песникиња Д. Максимовић у свему подражава идеје и осећања украјинског песника и у преводу верно преноси и стих и риму оригинала.

И поема *Іван Підкова* написана је 1839. у Петербургу и објављена у првом издању *Кобзара* 1840. Први пут поема је објављена у преводу Драгутина Илића у *Босанској вили* 1890, о чему је било речи у I периоду. Овог пута исте одломке из превода поеме Драгутина Илића наводимо у преводу Десанке Максимовић.

*Кругом хвилі, як ті гори, –
Ні землі, ні неба.
Серце мліє, а козакам
Того тільки й треба, –
(Т. Шевченко, *Іван Підкова* // *Кобзар*,
Київ 2006: 56)*

*Rastu vali ko planine,
ni zemlje ni neba.
Srce čezne, a Kozaku
samo to i treba.
(Т. Ševčenko, *Ivan Pidkova* // *Kobzar*,
Beograd 1969: 13)*

Д. Максимовић у потпуности преноси тему и идеју поеме које прослављају храброст и јунаштво козака и атамана Ивана Підкове, њихову жељу за слободом и братску дружбу која их води до победе против непријатеља.

*Було колись в Україні –
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю –
Минулося: осталися
Могили по полю.
(Т. Шевченко, *Іван Підкова // Кобзар*,
Київ 2006: 55)*

*Beše nekad – Ukrajinom
topovi pucahu;
beše nekad – zaporošci
za slobodu znahu.
Sticali su, nisu znali
šta je biti roblje –
sve je prošlo, osta samo
na poljima groblje.
(Т. Ševčenko, *Ivan Pidkova // Kobzar*,
Beograd 1969: 12)*

Д. Максимовић преноси метафоре, епитете и поређења из Шевченковог оригинала.

*Де лягло спочити
Козацькеє біле тіло,
Високії ті могили, –
Чорніють, як гори,
(Т. Шевченко, *Іван Підкова // Кобзар*,
Київ 2006: 55)*

*kozakove bele ruke
pod korovom belim;
visoke su ove humke
kao tamne gore,
(Т. Ševčenko, *Ivan Pidkova // Kobzar*,
Beograd 1969: 12)*

Песма *Минають дні, минають ночі* (1845) први пут је објављена 1886. у часопису *Гусле* у преводу Окице Глушчевића, о чему је било речи у I периоду. У преводу Д. Максимовић мирење са судбином и таворење због снова звуче овако:

*Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі –
(Т. Шевченко, *Минають дні, минають
ночі // Кобзар*, Київ 2006: 238)*

*Zlo je pasti u okove,
mreti zarobljen,
još je gore tavoriti,
sнова biti plen,
(Т. Ševčenko, *Idu dani, prolaze noći... //
Kobzar*, Beograd 1969: 25)*

Обраћајући се судбини – срећи, песник од ње тражи богатство:

*А дай жити, серцем жити
І людей любити,
(Т. Шевченко, *Минають дні, минають ночі
// Кобзар*, Київ 2006: 238)*

*Daj da živim srcem punim,
volim ljude sve,
(Т. Ševčenko, *Idu dani, prolaze noći... //
Kobzar*, Beograd 1969: 25)*

Човек не сме да буде равнодушан, зато што је стање равнодушности теже од несреће и од самог ропства. Боље је да човек буде несрећан, него равнодушан.

*Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої,
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!*

(Т. Шевченко, *Минають дні, минають ночі*
// *Кобзар*, Київ 2006: 238)

*Srećo, gde si? Gde si, srećo?
Glasa nigtkud.
Ne možeš li udes dobar,
daj mi, Bože, hud!*

(Т. Ševčenko, *Idu dani, prolaze noći...* //
Kobzar, Beograd 1969: 25)

Д. Максимовић најпревођенију песму Тараса Шевченка *Заповіт* (Як умру...) насловљава *Poruka* (1845).

*Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,*

(Т. Шевченко, *Заповіт* // *Кобзар*, Київ 2006:
239)

*Kad umrem, sahranite me
tamo usred stepa,
usred stepa nam široke,
Ukrajine lepe,*

(Т. Ševčenko, *Poruka* // *Kobzar*, Beograd
1969: 27)

Песник и у смрти остаје веран својој судбини, родној земљи и свом рођеном поробљеном народу. Кад није могао за живота, жели бар у смрти да почива у својој земљи и да му тамо буде вечно коначиште.

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.*

(Т. Шевченко, *Заповіт* // *Кобзар*, Київ 2006:
239)

*Sahrnajte, ustanite,
okove zbacite
i zlotvora crnom krvlju
slobodu rosite.*

(Т. Ševčenko, *Poruka* // *Kobzar*, Beograd
1969: 27)

Драмски писац, песник и романсијер, редовни члан САНУ-а, Љубомир Симовић (1935) превео је 17 песама Тараса Шевченка: *Razmišljanje* (*Думка (Тече вода в синє море...*, 1838), *Misli* (*Думка: Нащо мені чорні брови...*, 1838), *Za večitu uspomenu na I. Kotljarevskog (odlomak)* (*На вічну пам'ять Котляревському*, 1838), *Raskopan grob* (*Розрита могила*, 1843), *Ne zavidi bogatašu...* (*Не завидуй багатому...*, 1845), *I mrtvim i živim i nerođenim zemljacima mojim u Ukrajini i van Ukrajine – toja bratska poruka* (*І мертвим і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє*, 1845) *U tamnici* (*В казематі, X: В неволі тяжко, хоча й волі...*, 1847), *U progonstvu* (*І небо невмите, і заспані хвилі...*, 1848), *Ja odrastoh u tuđini...* (*І виріс я на чужині...*, 1848), *Takozvani dobri ljudi...* (*Не так тії вороги...*, 1848), *Zbog čega si pocrnela...* (*Он чого ти почорніло...*, 1848), *Ne obuzme žalost mene...* (*Як маю я журитися...*, 1849), *Da l'*

nesreća, da li boljka... (*Чи то недоля та неволя*, 1850), *Nikad neće pokleknuti...* (*Я не нездужаю, нівроку...*, 1858), *Podražavanje srpskom* (*Подражаніє сербському*, 1860), *Ne, ne gorćet ja na Boga...* (*Не нарикаю я на бога*, 1860) и *Trebalo bi da prestanemo...* (*Чи не покнуть нам, небого...*, 1861).

Песма *Думка* (1838) први пут је објављена 1869. у часопису *Зора* у преводу Ђуре Јанковића. Као и његов претходник, Љ. Симовић верно преноси мотив девојачке усамљености и сиромаштва, док стих и рима у преводу у потпуности подражавају оригинал.

<i>Нащо мені чорні брови,</i>	<i>Šta će meni tamne veđe,</i>
<i>Нащо карі очі,</i>	<i>tamne oči sada?</i>
<i>Нащо літа молодії,</i>	<i>Šta će meni leta bijna,</i>
<i>Веселі дівочі?</i>	<i>devojačka, mlada?</i>

(Извор са интернета¹²⁹) (Т. Ševčenko, *Misli // Kobzar*, Beograd 1969: 8)

Украјинске девојке оплакују своју судбину и плачу због свог страдања, које је свенародно, али га најтеже подносе жене и младе девојке сиротице, зато што ни међу својим земљацима не могу да нађу утеху и олакшање.

<i>Нащо ж мені краса моя,</i>	<i>Na svetu mi, sirotici,</i>
<i>Коли нема долі?</i>	<i>svaki dan sve gori,</i>
<i>Тяжко мені сиротою</i>	<i>svoji ljudi kao stranci,</i>
<i>На сім світі жити;</i>	<i>nemam s kim da zborim.</i>

<i>Свої люде – як чужії,</i>	<i>Nemam koga da zapitam</i>
<i>Ні з ким говорити;</i>	<i>što se oko vlašī,</i>
<i>Нема кому розпитати,</i>	<i>nemam kome da poverim</i>
<i>Чого плачуть очі;</i>	<i>šta mi srce traži.</i>

(Т. Ševčenko, *Misli // Kobzar*, Beograd 1969: 8)

Шевченкова медитативна елегія *Розрита могила* први је пример његове политичке поезије. Песму је написао у селу Березањ Перејаславског округа Кијевске губерније на имању украјинског фолклористе и етнографа Платона Лукашевича (1809–1888) 9. октобра 1843. и прва је песма из збирке *Три літа*. Т. Шевченко се у тешким размишљањима о судбини отаџбине присећа догађаја из њене историје и садашњости, сабира утиске са путовања по Украјини 1843. и у песми наводи разлоге који су условили такво тешко стање Украјине. Ове разлоге види у историјској грешци Богдана Хмељницког, који је 1654. потписао

---

¹²⁹ Песма *Нащо мені чорні брови* Тараса Шевченка – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/kobzar/dumka3.ht>01.06.2017>.

документ о уједињењу Украјине и Русије, што се против украјинског народа окренуло ликвидацијом његових достигнућа на путу ка стварању националне државе и постало је ропство (кметство) и рушевина. Трагичну слику деструктивног напада Руског царства на Украјину Т. Шевченко ствара на основу реалних чињеница. У песми је описано како је после уништења Запорошке Сече 1775. војска царице Катарине II предала ову земљу немачким колонистима (прве јеврејске пољопривредне колоније на југу Украјине настале су нешто касније, почетком XIX века и нису дуго опстале). Описано је страдање козака у мочварама крај Финског залива где су копали канале и рашчишћавали територију за изградњу Петербурга за цара Петра I после пораза војске Ивана Мазепе у Полтавској бици 1709. и пада хетманске престонице Батурина. Описано је и ископавање гробница на територији Украјине. Највећом последицом поробљавања Украјине Т. Шевченко сматра духовни пад народа и бројне случајеве занемаривања националних интереса. У *Раскопаном гробу* Т. Шевченко не поставља изричито проблем ослобођења Украјине од ропства, али се ова идеја, као и идеја препорода украјинске нације и украјинске државности појављују у свести читалаца.

Лик гроба – лик отаџбине стално је присутан у поезији Т. Шевченка. Лик гроба је оличење духовне снаге украјинског народа и његове борбе за слободу. Гробови су сведоци славе и изгубљене славе, борбе за слободу и тлачења. Раскопавање гробова Т. Шевченко доживљава као ругање националним светињама. Лик гроба је симболички лик Украјине, коју је опљачкала царска Русија.

*Свите тихий, краю милий,
Моя Україно,
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась,
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
(Извор са интернета¹³⁰)*

*Zoro tiha, kraju mili,
Ukrajino draga!
Zašto su te razorili?
Što gineš bez traga?
Zar se nisi pomolila
pri zorinom zraku?
Ni s ljubavlju negovala
dečicu neјaku?
(Т. Ševčenko, *Raskopan grob* // *Kobzar*,
Beograd 1969: 15)*

¹³⁰ Песма *Розрита могила* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev124.htm>>02.08.2017.

Већ од првих стихова песме преплићу се мотиви Украјина и мајка и то ствара изузетну метафоричност текста. Такође се смењују садашње и прошло време, а доминира упитна интонација.

<i>«Молилася, турбувалась, День і ніч не спала, Малих діток доглядала, Звичаю навчала. Виростали мої квіти, Мої добрі діти, Панувала і я колись На широком світі, Панувала...</i>	<i>„Molila se, brinula se danju, noću bdila, danonoćno decu svoju pravdi sam učila. Moja draga deca rasla, deca slična cvetu, i gospodar ja sam bila u širokom svetu. Vladar bila...</i>
---	--

(Т. Ševčenko, *Raskopan grob // Kobzar*, Beograd 1969: 15)

Антитезом, монологом одговором мајка Украјина прича хронолошким континуитетом и на начин карактеристичан за романтичаре гради опозицију срећне прошлости и горке садашњости. Тематски лик Украјина – мајка остаје централни у саментичкој композицији централног дела песме. Љ. Симовић својим преводом у потпуности успева да пренесе идеју, стилске фигуре, стих и риму оригинала.

*Ой Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну,
Що, колишучи, співала
Про свою долю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,
У колісці б задушила,
Під серцем приспала.*

*O, Bogdane,
nerazumni sine!
Gledaj sudbu svoje majke,
svoje Ukrajine,
što pevaše uz kolenku
šta joj udes rodi,
i, očiju suznih, što se
nadala slobodi.
O, Bogdane, oj Bogdane!
Da sam samo snila,
još bih tebe u kolenki,
u snu udavila.*

(Т. Ševčenko, *Raskopan grob // Kobzar*, Beograd 1969: 15-16)

Т. Шевченко од приповедачке прелази на узвичну интонацију, реторички се обраћа и прекорева Богдана Хмељницког у стилу народних тужбалица. Стихови који почињу именом Богдана описују догађаје судбоносне за Украјину и зато постоје два пара паралелних ликова Украјина – мајка и Богдан –

неразумни син. Мајка прекорева неразумног сина, зато што је све бриге и очекивање слободе полагала у своју добру децу, а све те наде је развејао и уништио Богдан.

*Стени мої запродані
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...*

*Rasprodate moje stepe
Židovu i Švabi,
sinovi mi u tuđini,
tuđin znoj im grabi.
Brat mi Dnjeper presušio,
suva zemlja osta,
i grobove meni drage
raskopava Moskalj...*
(T. Ševčenko, *Raskopan grob* // *Kobzar*,
Beograd 1969: 16)

Степе (земља), Дњепар (вода), синови (људи) главни су чиниоци за функционисање организма државе, а гробови су карактеристичан елементи лика Украјине у поезији Т. Шевченка. Лик грובהа које раскопава Москаљ мотивисани су централном идејом песме, која је и реална и симболистичка. Реална идеја одговара ахреолошким истраживањима у којима је учествовао и сам Т. Шевченко, а симболистичка је семантика гроба као симбола козачке прошлости и борбе за слободу, честог за Шевченкова дела, који се појављује захваљујући лику Москаља. Москаљ је групни лик званичне власти Руског царства и његове пљачкашке политике према Украјини, која је представљена ликом раскопаног гроба и метафоричног лика потлачене мајке Украјине.

*Нехай риє, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати.*

*Neka rije, on ne traži
kosti pređa svojih,
a podmladak prevrtljivi
množi se i goji,
i pomaže Moskaljima
da caruju i košulju
s majke nam odneti.
De, izrodi, pomozite
majku razapeti.*
(T. Ševčenko, *Raskopan grob* // *Kobzar*,
Beograd 1969: 16)

Шевченков закључак потврђује симболика лика гроба који је разлог трагичног положаја Украјине и начина да се извуче из њега. Графички издвојен закључни део има одређену аутономност садржаја и структуре.

*Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки? Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили,
Не плакали б діти, мати не журилась.*

*Načetvoro raskopaše
grob nam, i razriše.
Šta u njemu oni traže?
Šta li ostaviše
u njem naši preci? – Kad bi
to vratila raka,
ne bi deca plakala nam,
ni kukala majka.
(Т. Ševčenko, *Raskopan grob* // *Kobzar*,
Beograd 1969: 16)*

Важно обележје композиције песме је њен оквир: песма почиње и завршава се симболистичким ликом раскопаног гроба и захваљујући њему наглашена је целовистост симбола.

Песма *І мертвим і живим...* је лирско-епска посланица упућена украјинској елити која презире украјински народ и позива на социјално помирење због препорода нације. Т. Шевченко упозорава и моли Украјинце да пробуде у себи осећање националног достојанства и части, како би се променили потлачени положај Украјине. Лирски јунак посланице тешко доживљава трагичну ситуацију своје отаџбине, земље кметова, не прикривајући своје емоције:

*Тільки я, мов окаянный,
І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає –
Оглухли, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгують.
(Т. Шевченко, *І мертвим і живим...* // *Кобзар*, Київ 2006: 221)*

*Samo ja ko uklet
plačem uveliko
na raskršću bučnom
i ne vidi niko,
ne vidi i ne zna –
gluvi su, ne haju;
izmenjuju okove,
istinu prodaju.
(Т. Ševčenko, *I mrtvim i živim...* // *Kobzar*,
Beograd 1969: 18)*

Песник се обраћа читаоцима као јуродиви, као пророк и као апостол проповедник, али и као песник, патриота, чије се срце цепа зато што народ

страда. Сваки лик у коме Т. Шевченко проналази своје оваплоћење изазива тугу, проклетство, претњу, иронију и сарказам, љубав и наду. Композиционо поема има пет делова. Први део је епиграф: *Аще кто речет, яко люблю бога, а брата своего ненавидит, ложь есть.* (Соборно[е] послание Иоанна. Глава 4, с.20.) Следи увод, у ком лирски јунак позива тадашњу интелигенцију да заволи свој народ и да не буде равнодушна према судбини Украјине. У другом делу лирски јунак критикује тадашњу украјинску елиту. Следи уопштени део и проповеднички монолог аутора и на крају одзвања позив интелигенцији да поведе народ правим путем.

Управо је ова посланица постала највише цитирана и многи стихови су постали афоризми у којима су исказани главни проблеми тадашње стварности.

*У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.
(Т. Шевченко, *І мертвим і живим...* // *Кобзар*, Київ 2006: 222)*

*Kad vas tuđa zemlja
okružuje, ne tražite
ono čega nema
ni na nebu, a kamoli
na poljima vruga.
Svoja kuća – svoja pravda,
sloboda i snaga.
(Т. Ševčenko, *I mrtvim i živim...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 19)*

Овим стиховима, Т. Шевченко поручује да украјински народ има све разлоге да створи независну државу, зато што има свој језик, културу и велику историју и осуђује господу која напредну културу тражи у туђој земљи.

*Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претесе на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого. Волі! волі!
Братерства братнього! Найшли,
Несли, несли з чужого поля
І в Україну принесли
Великих слов велику силу
Та й більш нічого.
(Т. Шевченко, *І мертвим і живим...* // *Кобзар*, Київ 2006: 222)*

*Nema druge Ukrajine,
nema drugog Dnjepra.
A vi svi – pa u tuđinu
rad svetoga dobra,
rad slobode, bratstva! S tuđih
to doneste staza,
posejaste Ukrajinom
silu bučnih fraza –
ništa više.
(Т. Ševčenko, *I mrtvim i živim...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 19)*

Свој родни крај треба волети свим срцем и мислима, зато што је отаџбина једна, као и Дњепар. У стиховима је исказан и прекор уз сатиричну критику одређених појединаца и друштвених појава.

*Одиурається брат брата
І дитини мати.
І дим хмарою заступе
Сонце перед вами,
І навіки прокленеться
Своїми синами!*

(Т. Шевченко, *І мертвим і живим...* // *Кобзар*, Київ 2006: 223)

*Brat će se odreći brata,
dete svoje majke.
Nestaće u dimu sunce,
kao u kopreni,
i zauvek prokleće vas
sinovi rođeni.*

(Т. Ševčenko, *І mrtvim і живим...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 20)

Стихови су страшно предвиђање будућих поступака виших слојева, зато што ће Украјину разапети њена деца. Полемички занос украјинског јунака упућен је украјинској интелигенцији зато што је у њеним рукама будућа судбина Украјине.

*Якби ви вчились так, як треба,
То й мудрість би була своя.
А то залізите на небо:
«І ми не ми, і я не я,
І все те бачив, і все знаю,
Нема ні пекла, ані раю,
Немає й бога, тільки я!
Та куций німець узловатий,
А більш нікого!..»*

(Т. Шевченко, *І мертвим і живим...* // *Кобзар*, Київ 2006: 224)

*Kada biste učili kao što treba
svojim bi umom mislili vi.
Al vi se penjete sve do neba:
„Ja nisam ja, mi nismo mi.
I sve sam video, i sve znam,
nema pakla, ni raja nema,
nema ni Boga, postojim ja,
i sa mnom samo lukavi Nemas,
i više niko“.*

(Т. Ševčenko, *І mrtvim і живим...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 20)

Овим стиховима из трећег дела поеме Т. Шевченко се обраћа украјинским рационалистима. Интересантан је израз „лукави Немац“, зато што је рационализам типично обележје управо немачке нације. Почетком 1840-их млади Шевченкови другови, кијевски студенти, одушевљено су читали дела немачких философа атеиста.

*І чужому научайтесь,
Їй свого не цурайтесь.
Бо хто матір забуває,
Того бог карає,
Того діти цураються,*

*primite i tuđe, ali
ne prezrite svoje.
Jer, ko majku zaboravi
Bog će da ga kazni,
proгнаće ga i sinovi*

В хату не пускають.

(Т. Шевченко, *І мертвим і живим...* // *Кобзар*, Київ 2006: 227)

iz domova krasnih.

(Т. Ševčenko, *I mrtvim i živim...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 23)

Ови стихови поручују да пре свега треба ценити и знати своје. Можемо преузимати све најбоље од других народа, али само оно што не негира националне приоритете. Пред крај поеме Т. Шевченко моли:

*Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.*

(Т. Шевченко, *І мертвим і живим...* // *Кобзар*, Київ 2006: 228)

*Zagrlite, braćo moja,
najmlađega brata,
i nek majka osmehne se,
uplakana majka.*

(Т. Ševčenko, *I mrtvim i živim...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 24)

зато што је у души Украјинаца љубав према човеку, као што је проповедао Исус.

Подражаніє сербському (1860) оригинална је Шевченкова песма и један од најлепших примера украјинске поезије, која у себи обједињује песничке боје српске и украјинске народне лирике. Песма је интересантна и као уметничко дело и као сведочанство песниковог интересовања за српски фолклор. Владан Недић¹³¹ указује да основ Шевченкове песме чине две српске лирске песме *Дјевојка и коњ момачки* и *Будљанка дјевојка и коњ*, преузете из I тома *Српских народних пјесама* (1814) Вука Стефановића Караџића. Шевченкова песма, попут српске, пева о мотиву просидбе девојке. Али у I тому *Српских народних пјесама* има још песама, које је Т. Шевченко вероватно читао, попут *Јунак коњу говори*, *Шта је коњу најтеже*, *Жеља дјевојчина*, *Јово и драга*, које су веома сличне *Подражавању српском*, односно певају о мотиву разговора девојке или момка са коњем. Овај мотив веома је распрострањен у украјинском народном стваралаштву. Шевченковој песми блиска је и дубровачка народна песма *Војводић и дјевојка*, такође објављена у I тому *Српских народних пјесама*. Ова песма пева о девојци и двојци браће, али је присутан и коњ ког девојка мора да ухвати, како би се удала. Блиске по садржају и уметничким средствима су и две

---

¹³¹ В. у В. Недић *Један српски мотив у Шевченка* // *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, Матица Српска, Нови Сад, 1955, књ. 3: 216-218

варијанте песме *Удаја на далеко*. Попут српске песме, Шевченкова пева да се делијин коњ уморио, „копито му свако расковано, путем се упрашило седло ишарано“. У овим детаљима, заједничким за српску и Шевченкову песму, назире се велика просторна удаљеност између љубавника. Коњ се уморио зато што вереница живи далеко, а сватови и младожења путовали су целу ноћ. У српској песми вереница Јана такође живи веома далеко. Ова удаљеност упечатљиво је описана симболиком, карактеристичном за српске песме. Опис удаљености и мотив просидбе присутни су и у српској и у Шевченковој песми *Подражавање српском*, што потврђује чињеницу да је Т. Шевченко био познавалац фолклора и обичаја јужнословенских народа. Девојка која машта да се уда, за време просидбе треба да држи и поји коња свог вереника. Иако овај обичај постоји у древном фолклору свих Словена, највише је присутан код Украјинаца и Срба. У српској песми *Девојка и коњ момачки* лирски јунак је момак, а у Шевченковој – девојка. Оваква „замена улога“ резултат је оригиналног обележја Шевченковог стваралаштва и његовог запаженог настојања да лирску причу излаже у име девојке или жене. Као узор за своју песму Т. Шевченко је одабрао српске песме у којима се просидба не завршава венчањем. Ово је највише наликовало душевном стању Шевченка, који је 1860. намеравао да се ожени, па су у песми препознатљива и аутобиографска расположења самог песника, који је на свој начин обрадио одговарајуће српске песме. У време када је писао песму, Т.Шевченко је био физички сломљен због времена проведеног по затворима у тешком изгнанству. Усамљеност је водила све већој туги, коју је песник преточио у стихове на папиру. Т. Шевченко више није желео да засени срећну љубав сузама, које су чест мотив у српском и украјинском фолклору.

*Наїхали старости
Йї молодик за ними;
Вони собі пішли в хату
З батьком розмовляти;
А я в його, молодого,
В того чорнобривця,
Беру коня, та й нічого —
Веду до криниці.
Кінь утомлений, копита*

*Dojezdili svatovi,
mladoženja s njima,
u kuću su otišli,
a babo ih prima.
Ja od onog delije
s obrvama čarnim,
konja uzeh za uzde,
izvoru ga vodim.
Konj umoran, kopito*

*Розкуті, розбиті,
Сіделечко мережане
Зопсуге, невкрите.
«Скажи, коню, до кого це
Ви так нагло гнались?»
«До якоїсь чорнобривки
Всю ніч майнували».
«Чи ти ж, коню, будеш пити
З нашої криниці?
Чи буде та чорнобривка
Сей рік молодиця?»
(Извор са интернета¹³²)*

*svako raskovano,
putem se uprašilo
sedlo išarano.
„Kaži, konju, kome ste
žurili toliko?“
„Lepotici veđa crnih
jezdismo, ko niko“
Hoćeš, konju, sa izvora
našeg vodu piti?
Hoće li se ovog leta
toma udomiti?“
(Т. Ševčenko, *Podražavanje srpskom* //
Kobzar, Beograd 1969: 55)*

Супруга Петра Митропана, Јованка Хрваћанин (1899–1987), филолог по образовању, оснивач и први председник Удружења универзитетски образованих жена у Новом Саду, превела је 6 песама Тараса Шевченка: *Tri se puta, tri široka...* (*Ой три шляхи широкії...*, 1847), *Višnje u svetu pokraj kuće...* (*Садок вишневий коло хати*, 1847), *San* (*Сон*, 1858), *Zar nemat, majko, te čarne oči...* (*Ой маю, маю я оченята...*, 1859), *Teče voda od javora...* (*Тече вода з-під явора*, 1859) и *Prolazi dan, prolazi noć...* (*І день іде, і ніч іде*, 1860).

Песма *Ой три шляхи широкії...* једна од најлепших примера Шевченкових песама написана је 1847, док је песник био у тамници, у заточеништву, сам и напаћен и кроз стихове изражава саосећање са свима који су у истом таквом положају. Песма је написана према народним мотивима, када козаци одлазе да траже своју срећу у далеком свету, или су приморани да служе војску и не враћају се. Пати стара мајка, жене са децом, страда вереница. Нема радости, нема среће у украјинским селима, зато што је народ лишен слободе. Т. Шевченко у својој песми описује трагичан живот у Украјини који је последица тадашњег друштвеног уређења за шта оптужује власт која својим поступцима стаје на пут срећи Украјинаца.

*Ой три шляхи широкії
Докупи зійшлися.
На чужину з Украјини*

*Tri se puta, tri široka
u jedan sastala,
tri se brata s Ukraјine*

---

¹³² Песма *Подражаніє сербському* Тараса Шевченка – извор са интернета: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev2136.htm>>02.08.2017.

*Брати розійшлися.
Покинули стару матір.
Той жінку покинув,
А той сестру. А найменший
Молоду дівчину.*

(Извор са интернета¹³³)

u svetu rastala.

*Ostavili staru majku,
jedan ljubu vernu,
drugi seju, a najmlađi
momu zaručenu.*

(Т. Ševčenko, *Tri se puta, tri široka...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 29)

Колико је момака напуштало своје домове и одлазило у војску или у рат, које је започињала аристократија из сопствених интереса! Колико се верних синова Украјине никада више није вратило кући, а ако су се и вратили, били су прерано поседели и остарели, погрбљени и болесни старци. И Т. Шевченко је био војник и добро је искусио све патње у служби. Како су се тешко и болно растајали младићи са породицама, не знајући да се можда неће ни вратити својим ближњима! Овакав бол и туга чине основ Шевченкове песме.

*Не вертаються три брати,
По світу блукають,
А три шляхи широкії
Терном заростають.*

*Tri se brata ne vraćaju,
po svetu lutaju,
a tri puta, tri široka
u trn zarastaju.*

(Т. Ševčenko, *Tri se puta, tri široka...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 29)

Ј. Хрваћанин својим преводом у потпуности преноси идеје, расположења, осећања песника, као и стих и риму оригинала.

И песму *Садок вишневий коло хати...* Т. Шевченко је написао 1847, док је био под истрагом у самици Петропавловске тврђаве. У овим тужним данима усамљености и ишчекивању пресуде замишљао је живописне слике родне Украјине, њену прелепу природу, мирољубиве, вредне и добронамерне становнике. Т. Шевченко није знао да ли ће поново видети земљу свог детињства. У тврђави, у мају, вероватно под утисцима шетњи по затворском дворишту, написао је једну од својих најсветлијих и најрадоснијих песама, која је постала део поетског циклуса *В каземати*.

---

¹³³ Песма *Ой три шляхи широкії* Тараса Шевченка – извор са интернета: http://poetyka.uazone.net/kobzar/oi_try_shliakhy.html>02.08.2017.

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.
(Извор са интернета¹³⁴)*

*Višnje u cvetu pokraj kuće,
gundelji zuje nad njima,
orači idu s plugovima,
devojke pevaju u hodu,
majke gotove radinima.
(Т. Ševčenko, *Višnje u cvetu pokraj
kuće...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 31)*

Песма описује лепоту пролећне вечери у Украјини. Миран сумрак осликава хармонију осећања и радост живота обичне породице сељака. Посебно место заузима слика мајчинства. Т. Шевченко описује жену и радост њених мајчинских обавеза: припрема вечеру, подучава кћер, одводи децу на спавање. Све је обавијено миром и хармонијом са природом.

*Сем'я вечеря коло хати,
Вечірна зіронька встає,
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.*

*Svi večeraju pokraj kuće,
izlazi večernja zvezda,
ćerka služi sve odreda,
mati bi da posavetuje,
ali joj slavujak ne da.
(Т. Ševčenko, *Višnje u cvetu pokraj
kuće...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 31)*

Т. Шевченко описује идиличну слику обичне, сиромашне, али срећне породице сељака за вечером. Љубав према родном крају и туга за њим помогли су му да опише велику приврженост родној земљи, лепоту и поезију живота обичних вредних људи.

*Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.*

*Prostrla mati pokraj kuće
malenoj svojoj dečici;
zaspala sama pored njih.
Sve je pospalo, samo devojke
i slavuj maleni ne spi.
(Т. Ševčenko, *Višnje u cvetu pokraj
kuće...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 31)*

Импресивно је то што је песма написана иза затворских решетака. Шевченкова туга за родном Украјином била је неизмерна. И он пише овакву песму уверавајући да нема ничег лепшег од вишњика у цвету, рада сељака,

---

¹³⁴ Песма *Садок вишневий коло хати* Тараса Шевченка – извор са интернета: http://poetyka.uazone.net/kobzar/sadok_vyshnevyyi.html>02.08.2017.

сложне породице и песме славуја. О свему овоме целог живота маштао је сам Т. Шевченко. Нажалост, његовим сновима није било суђено да се остваре.

Песма *Сон (На панцині пшеницю жала...)* први пут је објављена 1859. у трећем броју часопис *Русская Беседа* са посветом Марку Вовчоку. Т. Шевченко се 1858. упознао са Маријом Вилинском, чије је приповетке читао још у прогонству и одушевљен њима сматрао их је важним доприносом тадашњој украјинској књижевности. Т. Шевченко је имао велики утицај на списатељицу и храбрио ју је да пише. Т. Шевченко и М. Вилинска постају блиски пријатељи.

Тешка је судбина кмета, а најтежа жене – мајке, која са собом на поље мора да носи одојче. Шта је сиромашна сељанка могла да пружи свом детету? Ништа сем љубави, песме и молитве за дететово здравље и судбину. Само у сну сељанка је могла да машта да ће јој син постати слободан, срећан човек, да ће имати своје поље на ком ће радосно радити, да ће основати породицу и изродити своју децу.

*І сниться їй той син Іван
І уродливий, і багатий,
Уже засватаний, жонатий
На вольній, бачиться, бо й сам
Уже не панський, а на волі;
Та на своїм веселім полі
Удвох собі пшеницю жнуть,
А діточки обід несуть.
(Т. Шевченко, Сон // Кобзар, Київ 2006:
336)*

*I sanja gde zadovoljan, bogat
i već zaručen i oženjen –
slobodnom, kanda, Ivan sin njen
i sam ne kmet, slobodno živi
i na svojoj veseloj njivi

udvoje svoju pšenicu žnju,
a deca ručak donesu.
(Т. Ševčenko, San // Kobzar, Beograd
1969: 52)*

Али снови остају снови, а стварност је сурова. После неколико минута одмора сељанка мора да се врати послу и да жање како би испунила норму и како би избегла прекор спахијиног надзорника.

*Та й усміхнулася небога,
Прокинулася – нема нічого.
На Йвася глянула, взяла
Його тихенько спвила
Та, щоб дожатъ до ланового,
Ще копу дожинать пішла.
(Т. Шевченко, Сон // Кобзар, Київ 2006:
336)*

*I osmehnula se uboga,
trgla se – ničega od toga.
Ivana pogledala, digla,
pa ga polako povila
i kladnju dožnjeti pošla
za volju nadzornika zloga.
(Т. Ševčenko, San // Kobzar, Beograd
1969: 52)*

Песма је прожета искреним саосећањем према лирској јунакињи. Њени снови блиски су сновима Т. Шевченка, који је такође желео да заснује породицу, да изроди децу и да живи у миру и слози од свог часног рада.

Песму *Тече вода з-під явора...* Т. Шевченко је написао пред смрт, 7. новембра 1860. у Петербургу. Своју љубав према природи родног краја песник је описао као у бајци: видимо прелепу природу украјинског села, дивне украјинске симболе: јавор, рујну удику, породицу пачића, тршћак, лепу мому, оца и мајку, и чујемо разговор патке и пачића, шум лишћа, девојчину песму и савет родитеља.

*Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явор молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.
(Извор са интернета¹³⁵)*

*Teče voda od javora
Kroz polja zelena.
Nadnosi se iznad vode
Udika crvena.
Udika se rujna gordi,
Javor podmlađuje,
A oko njih iz vrbika
Šum se lišća čuje.
(T. Ševčenko, *Teče voda od javora...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 59)*

У прелепој природи раде људи – породица, у којој су отац, мати и девојка пред удајом. Песма одише добрим расположењем и слогом породице.

*Тече вода край города.
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати,
Брало, заспівало.
Вийшли з хати батько й мати
В садок погуляти,
Порадитись, кого б то їм
Своїм зятем звати?*

*Teče voda pokraj grada,
tekući zastala.
Došla moma, vodu grabi,
grabeć zapevala.
Izišli otac i mati
u vrt prošetati.
Pošli da se dogovore
kog će zetom zvati.
(T. Ševčenko, *Teče voda od javora...* // *Kobzar*, Beograd 1969: 59)*

Четири песме Тараса Шевченка у преводу Јованке Хрваћанин *Три се пута, три широка...*, *Зар немам, мајко, те чарне очи* и *Ох, имам, имам, мајко, очице* (иста песма) и *Тече вода од јавора* објављене су поново у часопису *Ток* из

---

¹³⁵ Песма *Тече вода з-під явора...* Тараса Шевченка – извор са интернета: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev2161.htm> >02.08.2017.

Прокупља 1970. Јованка Хрваћанин уз превод даје и кратку белешку о песнику: „Судбина творца нове украјинске књижевности Т. Г. Шевченка је исто тако необична као што је оригинално и његово стварање. Рођен у сиромашној породици кмета (1814), био је „откупљен“ за 2500 рубаља; завршио је Академију уметности, постао познати сликар и још већи песник. Шевченко је писао поеме, баладе, драму, али истинску славу су му донеле лирске песме у којима иступа као непријатељ ропства и ватрен украјински родољуб. За своја дела, у којима устаје против самовоље спахија и царских чиновника, био је десет година у заточењу у киргиским степама. После ране смрти (1861) постао је славан не само у свом завичају већ целом свету.“ (Ј. Хрваћанин 1970:10)

Сергиј Сластиков (Калужанин) (1896–1976), супруг Десанке Максимовић, украјински емигрант, глумац и песник превео је 3 песме Тараса Шевченка: *Ne savija vetar grane...* (*He тополю високою*, 1848), *Kad bi gospodičici znali...* (*Якби ви знали, паничі*, 1850) и *Ne valja ni ovde ni tamo!...* (*I тут, і всюди — скрізь погано*, 1860).

Песма *Якби ви знали, паничі...* аутобиографска је. Т. Шевченко пева о свом животу и животу своје породице. Судбина кметова била је веома тешка и трагична. Сам песник рођен је у породици кмета, био је сведок патње и страдања и зато у сваком стиху одзвања његов бол због уништеног живота своје породице. Дом за обичног човека треба да буде рај, али Т. Шевченко свој дом није могао тако да назове. Он с љубављу прича о колиби, о прелепој природи која је окружује, о мајци, али када је колиба празна и пуста, када у њој нема ни хране, ни одеће, она постаје пакао.

*За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози; я не знаю,
Чи єсть у Бога люте зло!
Що б у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!
(Извор са интернета¹³⁶)*

*Ne znam zašto nazivaju
rajem kolibu u gaju,
u kojoj sam živeći
provodio dane plačuci,
jeo gorke zalogaje.
I ne znam postoji li zlo
koje tu nije živelo?
A oni to rajem nazivaju!
(Т. Ševčenko, *Kad bi gospodičici znali...*
// *Kobzar*, Beograd 1969: 46)*

---

¹³⁶ Песма *Якби ви знали, паничі* Тараса Шевченка – извор са интернета: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev2101.htm>>02.08.2017.

Шевченкова мајка је рано умрла због тешког рада, сву своју снагу изгубивши у ропству и тешком раду:

*Там матір добрую мою
Ще молодую – у могилу
Нужда та праця положила.*

*Tu moju predobru majku
nemaština i teški rad
oteraše mladu u grob.
(Т. Ševčenko, Kad bi gospodičići znali...
// Kobzar, Beograd 1969: 46)*

Трагична судбина стигла је песникове браћу и сестре. Т. Шевченко је од најранијег детињства морао да ради, зато што отац није могао да издржава све чланове бројне породице. Песник пева о својим школским данима, када је ђацима доносио воду, док су сестре служиле господу и касније умрле као робиње, а браћу су дали у војску.

*Я до школи –
Носити воду школярам.
Брати на паницину ходили,
Поки лоби їм поголили!
А сестри! сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії,
Для кого в світі живете?
Ви в наймах виресли чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, ї умрете!*

*Ja sam u školi
donosio đacima vodu,
braća su služila gospodu,
dok vojsci ne dođe rok.
A sestre? Sestre! Šta vama,
golubice moje mlade,
život sem stradanja dade?
Kao robinje rastete vi,
ko robinje ćete osedeti,
i robujući umreti.
(Т. Ševčenko, Kad bi gospodičići znali...
// Kobzar, Beograd 1969: 47)*

Песник се обраћа Богу, окривљујући га за то што је украјински народ постао роб, због уништене породице и свог личног живота. Бол толико разједа његову душу и он покушава да схвати зашто је тако тешка судбина дата људима.

*(Бо без Твоєї, Боже, волі
Ми б не нудились в раї голі).
А може, ї Сам на небесі
Смієшся, батечку, над нами
Та, може, радишся з панами,
Як править миром!*

*(Da nije, Bože, tvoje volje,
ne bismo hodali goli).
Možda se na nebu i ti
podsmevaš nama, stari,
i savetuješ gospodi
kako da se udese stvari.
(Т. Ševčenko, Kad bi gospodičići znali...
// Kobzar, Beograd 1969: 47)*

На неки начин, он живи у рају: око њега су зелени врбаџи, али заједно са њима постоји људска патња, сузе и крв.

*Хвали нікому,
А кров, та слъози, та хула,
Хула всьому! Ні, ні, нічого
Нема святого на землі...
Мені здається, що й самого
Тебе вже люди проклили!*

*Hvale nikome više,
nego krv, suze, i hula,
hula na sve. Jer ničega
svetog nema ovaj svet beli.
Pa mi se čini da su ljudi
i tebe samog prokleli!
(Т. Ševčenko, *Kad bi gospodičići znali...*
// *Kobzar*, Beograd 1969: 48)*

Т. Шевченко је сам проживео патње свог народа о ком је певао, настојећи да му помогне макар уметничком речју и свим што је сам учинио за спас и бољу будућност Украјине и Украјинаца. Преводаца С. Сластикова и сам проживљавајући горку судбину избеглице далеко од родне груде, својим успешним преводом дочарава и преноси осећања, стрепње и патње песника и целог украјинског народа.

Све потребне коментаре и објашњења уз преводе обухваћене збирком *Kobzar* даје Петар Митропан (1891–1988), унук украјинског песника Ивана Кулика (1897–1937), украјински емигрант, од 1920. стално настањен у Југославији. Дипломирао је на словенском одељењу Филолошког факултета Московског универзитета. У скопској учитељској школи постављен је за суплента 1921, где је десет година предавао руски језик и друге предмете до 1932, кад је у звању лектора за руски језик прешао на Филозофски факултет у Скопљу. Крајем априла 1941. са скоро свим наставницима Скопског факултета прешао је у Београд, где је, као бивши официр, у тешким годинама окупације живео под сталном опасношћу репресија. После ослобођења наставио је рад на Филозофском факултету у Београду и као члан Славистичког друштва. Више од педесет годна, пре и после рата, сарађивао је у скоро свим српским часописима и листовима већим бројем чланака из руске књижевности, а после рата објавио је и неколико педагошких радова и уџбеника. Од 1924. бавио се превођењем са руског, а био је и један о оснивача Удружења књижевних преводаца Србије.

Како би илустровао кроз које је фазе у историјском пресеку пролазило преношење идеја и мелодије стваралаштва великог украјинског песника у српској

култури, П. Митропан хронолошким редом наводи неколико заборављених превода Шевченкових дела на српски језик из старих часописа. Уз старе преводе Владимира Николића *Zavet*, Јована Грчића *Ћini*, Жарка Радоњића *Rodila je mene mati* и Драгутина Илића *Pred osvitom*, П. Митропан објашњава да код српских читалаца интересовање за Т. Шевченка почиње крајем шездесетих година XIX века, када његове песме и баладе преводе познати песници и књижевници XIX века: Драгутин Илић, Милорад Митровић, Милован Глишић и објављују их у часописима *Вила*, *Зора*, *Јавор*, *Коло*, *Бранково коло*, *Босанска вила*, *Трибуна*, *Застава* и другим часописима и новинама. Интересовање за Т. Шевченка трајало је до почетка Првог светског рата. После тога Т. Шевченко ишчезава са видика наше књижевности.

У *Pogovori* П. Митропан наводи да је Т. Шевченко, сликар и песник, сложена уметничка и друштвена појава, носилац најпрогресивнијих идеја свога доба, коме припада велики удео и значај у развоју не само украјинске, већ и словенских и светске књижевности, кога обично називају народним песником – кобзарем, оснивачем нове украјинске књижевности. Т. Шевченко је заједно са руским револуционарима демократама устао против основа ондашње Русије – самодржавља и кметства, против социјалног и националног угњетавања народа велике империје. Своје једино оружје – уметничку реч, написану на украјинском и на руском језику, усмерио је против руске и пољске властеле, против петербуршке аристократије, против угњетача, против читавог система, друштвеног и државног, заснованог на свемоћи богатих спахија, високих чиновника, агресивних милитариста, чију је самовољу лично осетио. Велико и плодно стваралаштво Т. Шевченка чине лирске песме, баладе, драме, приповетке, дневник, писма, поеме из савременог живота и прошлости Украјине, библијске песме и епизоде из светске историје, које је поетски обрађивао и осавремењивао, истичући њихов идејни смисао. Теме о којима је Т. Шевченко писао и којима се бавио веома су опширне и многостране, али главно место заузимају љубав према свом завичају, родној грудни и онима који на њој живе – сељацима, тужна размишљања о људима, неправди, животу и његовим вредностима, које се често изопачују. Сељаци кметови, принуђени су да свој век раде за своје угњетаче и да лични живот потчине њиховој самовољи. Њихова судбина је трагична. Жалосна

је судбина младости која вене у условима бесправља, горка је љубав над којом лебди фатум туђе власти. Интелигенција се отуђује од „нижег сталежа“ због непостојања слоге. Т. Шевченко утеху проналази у благом утицају природе која смирује тешка душевна стања и патње и контраст је тужбалицама – вапају и плачу сужња из прогонства и заточења. Т. Шевченко је исказивао свој протест, оштру критику и осуду савременог система и његових носилаца и позивао је народ да се пробуди, да отвори очи, да се сети славне слободне прошлости и да се „секиром“ обрачуна са својим тлачитељима на челу са царем. Још за песниковог живота његово стварање означило је велики преокрет у украјинској књижевности, дало јој је импулс за новим трагањима и достигнућима. Шевченков утицај осетан је од 1860-их, зато што је песников идеал прожет вером у живот, у стваралачке могућности и снагу човека. Из његовог стваралаштва исијава осећање љубави према постојању у сваком могућем облику и мржње према свему неправедном, насилном и мрачном. Т. Шевченко код људи цени и трага за лепотом и издржљивошћу духа, одушевљава се бојама и звуцима природе и човековим радом, који сматра условом за срећу. Ова схватања песник је преузео од свог народа, његове вере и жеље да створи бољу будућност. Извор топлог Шевченковог лиризма потиче од радости због постојања лепог у животу обичних људи и врлина које су основ чисте човекове душе.

Приказ *Kobzara* Петра Митропана потписује Стојан Суботин у часопису *Књижевност* и указује: „ови садашњи препевы нису сви рађени према оригиналу него према прозном преводу Петра Митропана на српскохрватски језик, што је, узосталом, назначено у овом издању. <...> Мало је тешко стављати примедбе преводу када је он после толико времена први и једини, а при свему томе толико потребан и користан. Не издвајајући ни једног преводиоца, иако понеке стихове не бих могао прихватити као најуспелије, хтео бих да истакнем да код сваког од њих има правих преводачких бисера.“ (С. Суботин 1970: 578)

1971. година

ЛЕСЈА УКРАЈИНКА (1871–1913)

ЛОМИКАМЕН

Прва и једина збирка *Ломикамен* изабраних 49 песама велике украјинске песникиње и списатељице, Лесје Украјинке, објављена је у Пожаревцу у издању књижевног часописа *Браничево* 1971. о 100-годишњици песникињиног рођења. Збирку је приредио Милан Николић (1935–2003), познати публициста, књижевник и преводилац, аутор већег броја књига поезије и позоришне критике. Поезију Л. Украјинке на српски језик превели су Десанка Максимовић, Јованка Хрваћанин и Милан Николић. Д. Максимовић аутор је следећих 29 превода: *Нада* (*Надія*, 1880), *Сафо* (1884), *Бахчисарај* (*Бахчисарай*, 1891), *Кућица Надсонова у Јалти* (*Надсонова домівка в Ялті*, 1891), песама из збирке *Мелодије* (*Мелодії*, 1893-1894): *Ноћ је била тиха и тамна* (*Нічка тиха і темна була...*), *Не певајте ту песму* (*Не співайте мені сеї пісні...*), *Гори срце моје, варница горућа* (*Горить моє серце...*), *Опет пролеће и наде* (*Знов весна і знов надії...*), *Душа ми тугује и пати* (*Дивлюсь я на яснії зорі...*), *Стајак ослушкујућ' пролећа час* (*Стояла я і слухала весну...*), *Ја бих песма хтела да будем* (*Хотіла б я піснею стати...*), *Као спокојан, широк покривач* (*То була тиха ніч, чарівниця...*), *Тренутак очаја* (*Хвилина розпачу*, 1896), *Мотив из Мицкијевића* (*На мотив з Міцкевича*, 1893), *Догоди се у детињству...* (*Як дитиною, бувало...*, 1897) *Југовог снега рупчићи поцепани* (*Талого снігу платочки сивенькії*, 1900), *Сужсањ* (*Бранець*, 1903), песама из збирке *Путовање к мору* (*Подорож до моря*, 1888): *Збогом Волине, мио ми по сто пута!* (*Прощай, Волинь! прощай, рідний куточок!*), *Све даље! К'о у закрпама плахте* (*Далі, все далі! он латані ниви...*), *Дивна Украјино! Подоље!* (*Красо України, Подолля!*), *Пробудило се сунце, сунце драго* (*Сонечко встало, прокинулось ясне...*), *Како је град велик, домови висоци* (*Великеє місто. Будинки високі...*), *Град спарни напуштам овог часа* (*Далі, далі від душиного міста!*), *Ој, у јасном небу сунце већ високо* (*Ой високо сонце в яснім небі стало...*), *Већ сунце седа, не пали* (*Вже сонечко в море сіда...*), *Пут престаје скоро* (*Кінець подорожі...*), *Одговор* (*Відповідь*, 1893-1894), *Напев* (*Заспів*, 1891) и *Вила посестрима* (*Віла-посестра*, 1901). М. Николић превео је следећих 15 песама: *Имам једну звезду* (*Єсть у мене одна...*, 1891), *Сјај вољене*

звезде (*Моя любя зоря ронить в серце мені...*, 1891), *Разбијена чаша* (*Розбита чарка*, 1891), *Освіт* (*Досвітні огні*, 1892), песме из збирке *Седам струна* (*Сім струн*, 1890): *DO* (*Химна. Grave*) (*DO* (*Гімн*)), *RE* (*Песма. Brios*) (*RE* (*Пісня*)), *MI* (*Успаванка. Apreggio*) (*MI* (*Колискова*)), *FA* (*Сонет*), *SOL* (*Rondeau*), *LA* (*Nocturne*), *SI* (*Settina*), *Елегија за мој пијанино* (*До мого фортепиано*, 1890), *Музи* (*До музи*, 1894), *Давно време кад сам пропевала* (*На вічну пам'ять листочкові, спаленому приятельською рукою в непевні часи*, 1896) и *Ко каже да сам нејака?* (*Хто вам сказав, що я слабка...*, 1911). Ј. Хрваћанин превела је 4 песме Л. Украјинке: *Одломци из писма* (*Уривки з листа*, 1897), *Дим* (1903), *Напис на развалини* (*Напис на руїні*, 1904), *Не бојим се гробља* (*Люди бојаться вночі кладовища...*, 1904) и *Као Магдалена* (*То, може, станеться і друге диво...*, 1900).

Избор песама почиње песмом *Нада* (*Надія*, 1880) у одличном преводу Д. Максимовић, првом песмом Л. Украјинке, коју је написала када јој је било свега осам година. Песму, која би могла да послужи као мото за њено целокупно касније стваралаштво, које се наставља на поезију Т. Шевченка и И. Франка, песникиња је посветила својој тетци, Олени Косач, прогнаној у Сибир због револуционарне делатности.

*Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна:*

*Ни среће ни слободі ми живот не даде,
Остаде ми једино мало наде:*

*Надія вернутись ще раз на Вкраїну,
Поглянути ще раз на рідну країну,*

*Видети још једном Україну,
Крај где први пут сунце ми сину.*

*Поглянути ще раз на синій Дніпро, –
Там жити чи вмерти, мені все одно;*

*Видети Дњепар плаветно светли,
Тамо живети или умрети;*

*Поглянути ще раз на степ, могилки,
Востанне згадати палкі гадки...*

*Видети хумке по степи селе,
Просањати још једном снове вреле...*

*Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.
(Извор са интернета¹³⁷)*

*Ни среће ни слободі ми живот не даде,
Остаде ми једино мало наде.
(Л. Украјинка, *Нада* // *Ломикамен*,
Пожаревац 1971: 11)*

¹³⁷ Песма *Надія* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/Nadija.html>>02.08.2017.

У предговору збирке М. Николић пише о животу и делу Л. Украјинке, „велике украјинске песникиње и списатељке, дичне кћери свога народа, девојке мушке снаге и храбрости, једне од најнапреднијих и најкултурнијих жена свога доба“ (М. Николић 1971: 5), која у својој песми *Уривки з листа* пева о цвету који својом снагом и лепотом пробија камен и тиме засењује моћније и веће биљке, дивећи му се и ценећи га више од ловора, по коме ова збирка и носи назив – ломикамен. По мишљењу М. Николића овај алегорични опис као да симболизује живот и дело саме Л. Украјинке:

*Аж ось на шпилі,
На гострому, сірому камені блиснуло
щось, наче пломінь.
Квітка велика, хороша, свіжї пелюстки
розкрила,
І краплі роси самоцвітом блищали на
дні.
Камінь пробила вона, той камінь, що
все переміг,
Що задавив і могутні дуби, І терни
непокірні.
Квітку ту вченії люди зовуть Saxifraga,
Нам, поетам, годиться назвати її
ломикамінь
І шанувать її більше від пишого лавра.
(Извор са интернета¹³⁸)*

*Ал' гле, на врху,
На сивом оштром камену бљеснуло
нешто к'о пламен.
Цвет велики, диван, свеже латице
раскрио,
И капље росе к'о драгуљи блистаху на
дну.
Камен је пробио, тај камен што све
савлада,
Што угуши и храстове моћне
И трње непокорно.
Цвет тај учени људи зову Saxifraga,
Ми, песници, назовимо га ломикамен
И ценимо га више од гордога ловора.
(Л. Украјинка, *Одломци из писма //*
Ломикамен, Пожаревац 1971: 43)*

Име Л. Украјинке – Ларисе Петривне Косач-Квитка (1871–1913) обавијено је љубављу украјинског народа. Била је личност изузетне храбрости и принципијелности, духовне лепоте и уметничког дара. Њен таленат уочава се у различитим врстама књижевног дела: поезији, драматургији, прози, књижевној критици и публицистици, преводилачком раду и фолклористици. Своје стваралаштво списатељица повезује са пролетерским ослободилачким покретом. Предуслова за то било је много.

Лариса Косач рођена је у Новоград-Волинском, у делу Украјине који је био у саставу Руске империје, у породици којој су била блиска висока духовна

---

¹³⁸ Песма *Уривки з листа* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://lesya.artiweb.org.ua/works/verses/dm/37uryvky.html>>02.08.2017.

интересовања. Мајка је била песникиња, списатељица, етнограф, публициста, дописни члан Украјинске академије наука, јавна личност, позната под псеудонимом Олена Пчилка (Олга Косач) (1849–1930), из породице Драгоманова. Отац, Петро Косач (1842–1909), чије порекло води из Босне и Херцеговине, био је високообразовани племић, украјински правник и јавна личност, који је изузетно волео књижевност и сликарство. У дому Косача често су се окупљали писци, сликари и музичари, организоване су вечери и кућни концерти. У блиском окружењу, међу рођацима и познаницима Косача били су људи чији је живот био тесно повезан с украјинском културом: И. Франко, М. Старицки, М. Лисенко, али и представника руске и европске културе – Иван Тургењев и Виктор Иго, пријатељи Михајла Драгоманова, стрица Л. Украјинке. Разговори са њима допринели су развоју стваралаштва талентоване песникиње. Њено књижевно име, Лесја Украјинка, настало је када је песникињи било тринаест година.¹³⁹ Овим именом потписала је песме *Конвалія* и *Сафо*, објављене у лавовском часопису *Зоря* 1884. Стихови песме *Сафо* о великој грчкој песникињи подједнако добро звуче и у преводу велике српске песникиње Д. Максимовић:

*Над хвиљами моря, на скелі,
Хороша дівчина сидить,
В лавровім вінку вона сяє,
Співецькую ліру держить.*

<...>

*Надії і розпач... Дівчина
Зірвала лавровий вінець
І в хвилях шумливого моря
Знайшла своїй пісні кінець.
(Извор са интернета¹⁴⁰)*

*На стени, изнад бурнога мора,
Лепота девојка седи сама,
Сва сија под венцем од ловора
И држи лиру у рукама.*

<...>

*Наде, очаја... Девојка
Искида венац од ловора
И нађе крај својој песми
У валима шумнога мора.
(Л. Украјинка, *Сафо* // *Ломикамен*,
Пожаревац 1971: 12)*

Изузетно талентована, осетљива, осећајна, музички надарена (са четири године научила је да чита и пише, са пет година почела је да свира и да компонује кратка музичка дела), Лариса се 1881. изненада тешко разболела од

¹³⁹ В. у *Исторія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга 1, Либідь, Київ 2005: Лесја Українка: 181-245

¹⁴⁰ Песма *Сафо* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/Sapho.html>>02.08.2017.

туберкулозе костију. Тешка, страшна, сурова, исцрпљујућа борба са болешћу трајала је наредне 32 године, до песникињине смрти. Последња лирска песма тешко болесне песникиње *Хто вам сказав, що я слабка...* потврђује њену непобедивост и њену веру у бесмртност поетске речи:

*Хто вам сказав, що я слабка,
що я корюся долі?
Хіба тремтить моя рука
чи пісня й думка кволі?
(Извор са интернета¹⁴¹)*

*Ко каже да сам нејака, крхка,
Да робиња сам зле судбине?
Дрхти ли заиста моја рука
Или у песми нема ведрине?
(Л. Украјинка, *Ко каже да сам нејака*
// *Ломикамен, Пожаревац 1971: 53*)*

После операције руке песникиња је морала да престане да се бави музиком коју је веома волела. Али природни осећај за мелодију, хармонију звукова сливао се у њена дела, преливајући се у поетске циклусе *Мелодії, Ритми, Пісні про волю*, у приповетку *Голосні струни*, у драму *Лісова пісня*. Једна од најлепших песама *Не співайте мені сеї пісні...* из циклуса *Мелодії* одише нерасположењем и тугом песникиње, која је свесна да не може потпуно да буде срећна. За њу песма о срећи изазива тугу.

*Не співайте мені сеї пісні,
Не вражайте серденька мого!
Легким сном спить мій жаль у серденьку,
Нащо співом будити його?*

*Не певајте ту песму, не треба.
Не кидајте, друзи, срце моје!
Стишали се моји јади у њему,
Нека пригушени тако стоје.*

*Ви не знаєте, що я гадаю,
Як сиджу я мовчазна, бліда.
То ж тоді в мене в серці глибоко
Сяя пісня сумная рида!
(Извор са интернета¹⁴²)*

*Ви не знате о чему сањарим
Док ћутим сва бледа од несна.
Тако болно и тако дубоко
Рида и у мени ова песма.
(Л. Украјинка, *Мелодије (Не певајте ту песму...)* // *Ломикамен, Пожаревац 1971: 30*)*

У Волињу и Полисју песникиња је провела своје детињство, уживајући у ноћним шетњама у којима јој се чинило да чује поспане уздахе лишћа и трава,

¹⁴¹ Песма *Хто вам сказав, що я слабка* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/works/verses/alone/111xtovam.html>>02.08.2017.

¹⁴² Песма *Не співайте мені сеї пісні* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/Melodii/NeSpivajteMeniSeiPisni.html>>02.08.2017.

да види вештицу која се купа у води – русалку Мавку која уплиће у косу жуто-бели локвањ и хвата рукама месечеве зраке. За Л. Украјинку Волињ за цео живот остаје најмилији делић земље. Овде је слушала песме, бајке, сазнала је за народна веровања и обреде, одушевио ју је чудновати свет народне митологије. А тајновите зимзелене шуме, волињски лугови прекривени росом и плаветнило језера мамили су је и привлачили, куда год да ју је судбина носила. Волињским шумама у част песникиња је написала своју прелепу драму *Лісова пісня* (1911), која јој је, по сопственим речима, донела много радости. Заборављајући на бол, ноћима би учила језике: бугарски, шпански, латински, старогрчки, италијански, пољски, немачки, посебно енглески и француски, темељно је учила географију, историју Истока и Источних култура, историју уметности и религије, философију, стално је читала најновија дела из научног социјализма, а за своје млађе сестре са 19 година написала је приручник *Давня історія східних народів*. Знала је десетак језика што јој је омогућавало да преводи и да на језику оригинала чита дела страних аутора.¹⁴³

Од краја 1880-их Л. Украјинка живи претежно у Кијеву и постаје члан омладинске књижевне групе *Плеяда*. Чланови групе су за народ припремали издања из историје, географије, преводили су на украјински језик дела руских и страних писаца, читали су и коментарисали сопствена дела. Прва збирка поезије Л. Украјинке *На крилах пісень* објављена је у Лавову почетком 1893. Ова танка књижица садржала је шест поетских циклуса и тридесетак других песама, поему *Самсон*, *Місячна легенда*, *Русалка*. У делима младе песникиње предњачили су друштвени мотиви, зреле интонације, оптимистично расположење. Критика и публика топло су их прихватили. Први акорд било је патриотско обраћање родном крају *Сім струн*, збирка посвећена ујаку, М. Драгоманову. Већ у првој песми исказане су жеље Л. Украјинке, али и читаве генерације њених савременика, преставника украјинских национално свесних интелектуалаца:

*ДО тебе, Україно, наша бездољная
мати,
Струна моя перша озветься.*

*Допреће до тебе мој жецај, јадна
мати Украјино,
Звук ове струне њега ће да однесе.*

---

¹⁴³ В. у *Історія української літератури (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)*, Книга 1, Київ 2005: Леся Українка: 181-245

І буде струна урочисто і тихо лунати,

І пісня від серця полетіть ся.

(Извор са интернета¹⁴⁴)

Јасно и тихо забрујаће он над долином

И песма из срца излиће се.

(Л. Украјинка, *Седам струна (Do)* // Ломикамен, Пожаревац 1971: 20)

Песме су прожете романтичним патосом победе над личним животним потешкоћама, њеном спремношћу да се суочи са катастрофама и уверењем да ће победу однети силе доброте. Песникиња узноси моћ маште која инспирише људе да остваре своје снове:

Фантазије, богине легкокрила,

Ти світ злотистих мрії для нас одкрила

І земљу з ним веселкою з'єднала.

Ти світове з'єднала з таємним.

Јакби тебе людська душа не знала,

Було б життя, як темна ніч, сумним.

(Извор са интернета¹⁴⁵)

Фантазијо светла, богињо лакокрила,

Свет злаћаних мисли си открила

И с њим земљу дугом сјединила.

Ти си светлост с тамом спојила

И ако се душа не би тобом појила

Живот би био црна ноћ и могила.

(Л. Украјинка, *Седам струна (Fa)* // Ломикамен, Пожаревац 1971: 23)

Циклус је интересантан и због своје композиције: свака од седам песама носи наслов једне ноте и прва реч сваке песме почиње одговарајућом структуром. Свака песма има и свој поднаслов који указује на њену жанровску специфичност: химна, песма, успаванка, сонет, рондо, ноктурно, сетина. Песникиња је сматрала да би била далеко боља пијанисткиња, него песникиња, само да се није разболела. Њен музички таленат запажа се у музичким микроликовима, у ритму звука сваке песме и у прозодији, што је најочљивије када се чита успаванка.

Місяць ясененький

Промінь тихесенький

Кинув до нас.

Спи ж ти, малесенький,

Пізній бо час.

(Извор са интернета¹⁴⁶)

МІли мој синчићу,

Месец на ланчићу

И ноћца гледају нас.

Затвори очице, птићу,

Позни је час.

(Л. Украјинка, *Седам струна (Mi)* // Ломикамен, Пожаревац 1971: 22)

¹⁴⁴ Песма *Do* (*Гімн. Grave*) Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/7Strun/Do.html>>02.08.2017.

¹⁴⁵ Песма *Fa* (*Сонет*) Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/7Strun/Fa.html>>02.08.2017.

¹⁴⁶ Песма *Mi* (*Колискова. Arpeggio*) Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/7Strun/Mi.html>>02.08.2017.

Бескомпромисно *Або погибель, або перемога* постало је свеобухватни мотив циклуса *Сльози-перли*. Као кредо младе ауторке одјекнула је песма *Contra spem spero!* (1890) за коју је карактеристично античко поимање јунаштва (arete), сјајно познавање митолошких илузија, аутокреација жене-ратника. Управо овај аспект стваралаштва дуго година одређивао је тонус научног «лесезнавства». Посебно место заузела је песма *Досвітні огні*.

<i>Ніч темна людей всіх потомлених скрила</i>	<i>Дубоке ноћи црна су крила</i>
<i>Під чорні, широкії крила.</i>	<i>Којима она снемогле покрива.</i>
<i>Погасли вечірні огні;</i>	<i>Нигде ни жишке, ни кандила,</i>
<i>Усі спочивають у сні.</i>	<i>Све у црној сеници почива,</i>
<i>Всіх владарка ніч покорила.</i>	<i>Све је васколика ноћ потчинила.</i>
<i>Хто спить, хто не спить, — покорись</i>	<i>Спавао, не спавао – њен си роб!</i>
<i>темній силі.</i>	
<i>Щасливий, хто сни має милі!</i>	<i>Блажен је онај кога сни походе!</i>
<i>Від мене сон милий тіка...</i>	<i>А ноћ је ова моја зла коб...</i>
<i>Навколо темнота тяжка,</i>	<i>Уокруг црне магле броне</i>
<i>Навколо все спить, як в могилі.</i>	<i>И мукло је и хладно као гроб.</i>
<i>(Извор са интернета¹⁴⁷)</i>	<i>(Л. Украјинка, Освіт // Ломикамен,</i>
	<i>Пожаревац 1971: 16)</i>

У збирци је објављена пејзажна и интимна лирика: циклуси *Подорож до моря, Кримські спогади, Зоряне небо*. У циклусу *Подорож до моря* осликан је лик Украјине, који настаје у песникињиної свести после утисака са путовања у Одесу лета 1888. – од Ковелја кроз Шепетивку, Виницу, Роздиљну. Волињски пејзаж замењује подољски: „лепа села благородна”, „њиве златоусте”, „бескрајне ширине”, „таласи лазурног мора”, „акерманске турске куле”, које за песникињу представљају „претешке недаће Украјинаца” и славу стицану крвљу. А цвет што је поникао у тамници уништене тврђаве рађа асоцијацију да је „никао можда из роднога козачкога срца, бујна, млађанога?”

<i>Красо України, Подоля!</i>	<i>Дивна Украјино! Подоље!</i>
<i>Розкинулось мило, недбало!</i>	<i>К'о да си одморно заспало!</i>
<i>Здається, що зроду недоля,</i>	<i>К'о да ниси за невоље</i>
<i>Що горе тебе не знавало!</i>	<i>Нити јаде никада знало!</i>
<i>(Извор са интернета¹⁴⁸)</i>	<i>(Л. Украјинка, Путовање к мору (III) //</i>
	<i>Ломикамен, Пожаревац 1971: 58)</i>

¹⁴⁷ Песма *Досвітні огні* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://lib.misto.kiev.ua/UKR/BOOK/UKRAINKA/dosvitniogni.dhtml>>02.08.2017.

¹⁴⁸ Циклус песама *Подорож до моря* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=516>>02.08.2017.

*В небі блакитнім ніде ні хмаринки, –
Тихо, і вітер не віє.
Де не погляну, ніде ні билинки,
Тиха травиця леліє...*

*Ні, думко! даремне в світовім
просторі
Притулку шукати,
В безодню дарма поринати;
Любов і надія не в зорях, не в морі,
Між людьми поради питати!*

*Славо, наша згубо! славо, наша мати!

Тяжко зажуритись, як тебе згадати!
Кров'ю обкипіла вся наша давнина!
Кров'ю затопила долю Україна.
Ой лимане-лиманочку, хвили
каламутна!
Де поділась наша воля, слава наша
смутна?*

*Небеса су чиста, плаветно бледа,
Ни лахор не провејава.
Свуда куда год око ми погледа
Само се лелуја трава.
(Л. Українка, *Путовање к мору* (IV) //
Ломикамен, Пожаревац 1971: 59)*

*Не! Знам да је топлине у празном
простору
Искати некорисно.
Ни у бездну је нашили нисмо.
Љубав, нада, нису на звезди, у мору,
Већ у људском пријатељству присном.
(Л. Українка, *Путовање к мору* (V) //
Ломикамен, Пожаревац 1971: 61)*

*Славо, пропасти наша! Славо, наша
мати,
Тешко је без туге тебе се сећати!
Крвљу покривена горка нам судбина!
Крвљу потопила судбу Україна!
Ој, заливе, мој заливе, с таласима
мутним!
Куд се деде слобода нам, куд слава
упути?
(Л. Українка, *Путовање к мору* (VII)
// *Ломикамен, Пожаревац* 1971: 65)*

Већ у раној лирици читаоце одушевљавају прелепе речи, жива обојеност језика, богатство рима и поређења и, најважније, скривена снага и дубоко надахнуће. Иза туге и благе забринутости скривала се повремено таква мудрост и воља за животом, те су они који су знали за песникињину личну драму само одушевљено климали главом. Многе песме из танке збирке одмах су постале народне песме. Често су их певали и не знајући име аутора.

Друга збирка песама Л. Українке *Думи і мрії*, објављена у Лавову 1899, почињала је поемом *Давня казка* у којој је пристрасно одјекнула тема песничког позива и његове обавезе према народу. Збирка је обухватила сва три поетска циклуса *Мелодії*, *Невільничі пісні*, *Відгуки*. На иницијативу студената Чернивецког универзитета 1902. објављена је трећа песникињина збирка поезије *Відгуки*. Она садржи циклусе *Невільничі пісні*, *Ритми*, *Хвилини*, шест легенди и драматичну поему *Одержима*. У Кијеву је 1904. објављено још једно издање

поетских дела под насловом *На крилах пісень*, али је цензура избацила песме револуционарног призвука.¹⁴⁹

У многим песмама Л. Украјинке често се понављају две речи: „крила“ и „песма“. Можда зато што је њена највећа жеља одувек била да полети, побеђујући окове крхког тела, а стихови њених песама испуњени су нежним и тужним мелодијама рођене груде, ма где да је она била: под врелим сунцем Египта, под сивим и кишовитим небом Немачке, или на обали Средоземног мора у Грчкој.

Посебно место у песникињиној стваралачкој биографији заузима фолклор. Почињући још од дечје поеме *Русалка* (1884) и завршавајући поетским делом – бајком *Про велета* (1913), фолклор је био органски део поетског света Л. Украјинке. Велико интересовање показала је за словенску митологију коју је називала „религијом својих родитеља“ и која се преливала у прелепе ликове и боје коледа, весњанки, обреда и легенди. За време боравка на Карпатима песникиња је сакупљала гуцулске мелодије, а 1903. објавила је зборник *Дитячі ігри, пісні й казки*. Наредне, 1904. припремила је за штампу *Народні пісні до танцю* које су обухватиле 54 песме.

У широком интересовању Л. Украјинке за највеће европске књижевнике и њихово стваралаштво значајно место заузима интересовање за народну поезију. Како би у оригиналу могла да чита српску народну поезију, коју је ценила до обожавања, Л. Украјинка научила је и српски језик. Под великим утицајем српског јуначког епа и српске митологије и под утицајем *Сербські народні думи і пісні* М. Старицког песникиња је написала прелепу поему *Віла–посестра*, ослањајући се и на оригиналне збирке В. С. Карацића. Поема је дело непосредно повезано са животом српског народа и његовим борбама против поробљивача. Написана је у две етапе, 1901. и 1911. (око једне трећине) и први пут објављена у часопису *Літературно-науковий вістник* (1911). У основи поеме су поетске приче Срба о вилама, митским бићима, сличним украјинским русалкама и немачким валкирама. Поема Л. Украјинке има епски карактер, који нимало није карактеристичан за песникињин ауторски стил и објашњава се утицајем српске јуначке народне поезије. *Віла–посестра* је једно од најбољих

---

¹⁴⁹ В. у *Історія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга 1, Київ 2005: Леся Українка: 181-245

алегоријских дела Л. Украјинке, у чијем стилу органски није употребљен само српски фолклор, по свом духу близак јуначким украјинским думама, већ и дубоки лиризам поетске речи Л. Украјинке. Самим тим поема је сјајна књижевна варијација многобројних јужнословенских дела народног порекла. Д. Максимовић својим изузетним преводом, стихом и римом (десетерцем) подражава српски јуначки еп, у потпуности преносећи идеје и тежње велике украјинске песникиње.

*Гей, на бога, що за дивне диво?
Не знайшов юнак з ким побрататись,
не знайшов між хлопців побратима,
не знайшов межі дівчат посестри,
а надибав вілу білу в горах,
вілу білу з поглядом урочим,
обмінявся з нею пірначами,
цілував її в обличчя біле,
стиснув руку і назвав: «посестро»,
а вона його: «мій побратиме»,
та й помчали вкупі геть у гори.
(Извор са интернета¹⁵⁰)*

*Боже мили, чуда великога!
Не нашао јунак побратима
Међ' момцима ни међ' девојкама.

Белу вилу из горе сусрете,
Белу вилу ока урокљива.
Разменили перне буздоване,
Бело јој је лице пољубио,
руку стиск'о, назв'о „Посестримо!“
– „Побратиме!“ – она одговара,
Те заједно гором појездише.
(Л. Украјинка, *Вила посестрима* //
Ломикамен, Пожаревац 1971: 72)*

Вила заједно са својим побратимом јунаком учествује у борби против Турака. За време борбе један јаничар је прекинуо узе на крилима њеног коња и овај је одлетео небу под облаке. Оставши сам, јунак пада у ропство и проклиње вилу што га је издала.

*Тут заляв юнак свою посестру:
«Скарай, боже, тебе, віло біла,
що зламала ти братерське слово!
Щоб і той не мав довіку щастя,
хто коли збратається з тобою!»*

*Ту проклиње јунак посестриму:
„Нека, вило, господ тебе казни,
Братске ти си прекришила речи!
За свог века среће не имао
Ко се буде с тобом братимио!“
(Л. Украјинка, *Вила посестрима* //
Ломикамен, Пожаревац 1971: 73-
74)*

---

¹⁵⁰ Поема *Віла-посестра* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Poems/VilaPosestra.html>>02.08.2017.

Вила проналази јунака у тамници у Стамболу, уверава га да га није издала и хоће да га ослободи. Јунак је међутим моли да га убије, на што она не пристаје.

*«Шкода праці, любая посестро!
не з юнацьких ран я погибаю.
Хоч іди поглянь сама на мене,
то й рука не здійметься, щоб гоїть.
Якщо ти мені посестра вірна,
то зроби остатнюю послугу:
одбери мені життя, чим хочеш,
аби то була почесна зброя,
поховай десь тіло се стражденне,
щоб над ним злий ворог не знуцався.
Коли ти мені сього не вчиниш,
то таки зрадливе в тебе серце».*

*„Залуд, вели, твоје муке, сестро!
Ја не страдам од јуначких рана.
Приђи ближе и видећеш сама
Да лечити мене нећеш хтети.
Ако си ми верна посестрима,
Учини ми последњу услугу:
Одузми ми живот чиме ти је драго,
Само нек је пресветлим оружјем,
И сахрани напаћено тело
Да се над њим душман не наруга.
Ако молбе моје не услишиш,
У тебе је срце издајничко.“*
(Л. Украјинка, *Вила посестрима* //
Ломикамен, Пожаревац 1971: 77-78)

Кад ослободи јунака, вила види да је он већ постао старац и тада му испуњава молбу, сахрањује га као ратника, а сама, ранивши се само, зато што је бесмртна и не може се убити, одлази у гору да га оплакује.

*Обняла посестра побратима,
тож лівиця щільно пригортає,
а в правиці запоясник блиснув,
та й убився так глибоко в серце,
що порвав би два життя одразу,
якби віла смертною вдалася.
Але віла при житті зосталась,
тільки серце кров'ю обкипіло.*

*Загрлила брата посестрима,
Левом рукою чврсто држи њега,
А десницом кинжал свети диже
И у срце зари га толико
Да би двоје могла усмртити
Кад би вила смртно биће била.
Већ остаде посестрима жива,
Само јој се срце крвљу обли.*
(Л. Украјинка, *Вила посестрима* //
Ломикамен, Пожаревац 1971: 79)

Л. Украјинка је врло вешто искористила многобројне мотиве српских народних песама попут ослобођења јунака из тамнице, крилатог коња, разговора с коњем, способности вила да видају ране, али је унела и низ оригиналних. Скоро је сасвим одбацила фантастичне црте виле и представила је као одлучну и истрајну девојку, верну обавези дубоког и искреног пријатељства и њеном лику дала је лик жене-борца. Док се у српским народним песмама покушај

ослобођења јунака завршава срећно, код Л. Украјинке завршава се трагично и јунак гине.

Целокупна поетика поеме *Вила-посестра* одговара духу српске епске песме. Л. Украјинка у своје дело преноси целе стихове, епитете, који су и код ње стални као и у српској поезији – инверзију, поређења и десетерац. М. Николић указује да је Л. Украјинка „Од српске *Виле посестриме* створила своју и својеврсну поему која се сматра једним од бисера целокупне украјинске поезије“ (М. Николић 1971: 9), свесно уносећи мотиве, дух, версификацију, па чак и лексику из српске народне поезије.

Рецензија о збирци *Ломикамен*, чији је аутор С. Суботин, објављена је у београдском часопису *Књижевност* 1972. С. Суботин наводи: „Преводиоци Јованка Хрваћанин и Десанка Максимовић добро су и са успехом обавили свој посао. <...> Неки преводи ове две песникиње, и то не мали број њихов, могу се оценити чак као изврсни. Међутим преводи Милана Николића изазивају недоумицу. У њима има толико нетачности, самовоље, изневеравања песникињиног текста, смисла и идеје, инсистирања по сваку цену на рими као да је она најбитнија и највећа вредност ове поезије. <...> Од петнаест песама које је превео Николић нема ни једне коректно и у целини тачно преведене! Чини ми се да то не би смело да се догађа.“ (С. Суботин 1972: 396)

Коментаришући једину збирку изабраних песама Л. Украјинке симболичног назива преведну на српски језик проф. Љ. Поповић указује да је реч „о настојању да се српском читаоцу на најбољи могући начин представи идеја-водиља стваралаштва песникиње. <...> Тако ломикамен – неологизам Л. Украјинке за цвет који отвара своје латице на камену – добија вишеструку симболику, оличавајући скривену силу немоћног бића коју то биће у борби са смрћу, овенчаној вечитим настајањем живота кроз промену природних облика, црпи из љубави.“ (Љ. Поповић 2007: 114)

Л. Украјинка била је веома скромна и своје лирске песме за објављивање одабирала је са посебном пажњом. Много од онога што је написала за њеног живота није угледало свет, а академска издања из 1960-их одавно су заборављена. Само у њеним најбољим драмама и поемама видимо

најупечатљивије нијансе и одјеке страсне поетске природе спремне на дубока и пожртвована осећања.

ОД ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈЕ СОВЈЕТСКОГ ДУШТВА ДО ПРЕПОРОДА УМЕТНОСТИ

Јосиф Висарионович Стаљин „вођа свих времена и народа“ умро је 1953. На XX конгресу партије 1956. Никита Хрушчов прочитао је извештај *О култу личности Стаљина и његове последице*, осудивши Стаљинове злочине, чиме започиње период, такозване, хрушчовске „југовине“ и либерализације совјетског друштва 1956–1964. Стална хапшења пре Великог отаџбинског рата, а после њега 1947, 1949. и 1951. обезбедиле су потпуну послушност совјетског народа и потчињеност власти. Откривање „култа личности“ Стаљина није битно променило ситуацију и није пробудило уплашени народ, као што није променило ни оне који су били на власти. „Југовина“ је била пажљиво планирана. Али, са првим њеним таласом изненада се буде млади књижевници, који стасавају у необичној атмосфери промена: разочарања, бола, радости и слободе. Ово су године великих потреса и духовних трагања које доноси либерализација, што утиче на незаустављиви препород уметности (авангардизам у књижевности, сликарству, вајарству, настанак рок и поп музике). Хрушчовска „југовина“ и покушај демократизације друштва у душама људи рађају наду у украјински препород, попут оног из 1920-их, када се у националној књижевности нагло појављују уметничке школе, правци, групе и када не јењава страсна књижевна дискусија на страницама периодике. Јавља се нада у грађанску слободу, заштићеност од безакоња, од самовоље власти, прослављају се права демократије и право гласа. Управо 1960-их рехабилитована је група писаца које је уништио комунистички систем, објављују се њихова дела, која су оцењена као естетски вредна у односу на оно што пишу тадашњи најпознатији аутори у служби идеологије комунистичке партије. Људи се ослобађају страха и почињу храбрије и слободније да мисле и говоре.

Слободу први осећају интелектуалци. Још 1953. објављена је књига којом је дебитовао Дмитро Павличко *Любов і ненависть*, а 1957. Лина Костенко објављује књигу *Проміння землі*. Ово двоје уметника постају „претече“

шездесетника, како би се касније стопили са овим широким друштвенокултурним покретом. Низ потпуно нових дела појављује се 1961: *3 книги першої, ще не виданої* Миколе Винхрановског, *Ніж у сонці. Феєрична трагедія у двох частинах* Ивана Драча, *Зелена радість конвалій* Јевгена Гуцала, чланци Васиља Симоненка, Васиља Стуса, Григорија Тјутјуника, Бориса Олијника. Млада генерација песника не окреће се својим савременицима, класицима социјалистичког реализма, нити најбољим примерима рехабилитоване књижевности, већ писцима са почетка ХХ века. На формирање њиховог становишта утичу друштвене катаклизме, које и чине основ њиховог стваралаштва (рат, обнова, репресије), доприносе ширини њихових размишљања, осећању припадности историји и одговорности за судбину свог народа. Естетски узор за писце 1960-их постаје стваралаштво уметника Стрељаног препорода. Шездесетници постају свесни значаја укључења украјинске књижевности у светски књижевни процес и зато активно проучавају стваралаштво страних писаца и преводе дела најбољих уметника светске књижевности. Књижевни покрет шездесетника дао је велики допринос развоју жанрова као што су лирска песма, балада, прича, етида, поема, сонет, лирске новеле, историјски романи, роман у стиховима, химерна проза. Хоризонти тема лепе књижевности видљиво се проширују. Пажњу шездесетника заокупљују истраживање космоса, етичка оправданост научне и технолошке револуције, тема помора глађу.¹⁵¹

Естетска независност шездесетника настаје из моћне националне светске традиције. У ово време Украјину запљускују два снажна таласа: духовни и информациони. Осећа се моћни продор стране културе, која је до тада у украјински информациони простор пропуштана „дозирано”. После неокласика, шездесетници постају прва генерација уметника интелектуалаца, који се темељно упознају са ризницом светске уметности, укључујући и модернизам. У Украјину стиже поезија В. Витмена, Г. Аполинера, Ф. Г. Лорке, проза Ц. Цојса, Е. Хемингвеја, Е. М. Ремарка, која постаје духовна атмосфера шездесетника, ваздух којим они дишу. Дела рехабилитованих украјинских писаца, претежно

---

¹⁵¹ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, Головний редактор Патон Б. С., 5 том, книга 1, Київ 2011: *Од „відлиги“ до незалежності (Українська культура в 1953 – 1990 рр.)*: 202-232

представника Стрељаног препорода (Васиљ Чумак, Јевген Плужник¹⁵², Микола Зеров, Михајло Драј-Хмара¹⁵³, Олекса Слисаренко, Григориј Косинка¹⁵⁴) и

---

¹⁵² Јевген Плужник (1898–1936), украјински песник, драматург, преводилац, жртва стаљинског терора. НКВД га је ухапсила 1934. под оптужбом за припадност националистичкој терористичкој организацији. Осуђен је на стрељање у марту 1935. заједно са Григоријем Епиком, Миколом Куљишем, Валерјаном Пидмогиљним и другима. Пресуда је замењена казном дугогодишњег рада у логору на Соловецким острвима, где је Ј. Плужник умро од туберкулозе. Књижевну делатност започео је почетком 1920-их. Прва дела објавио је под сопственим презименом 1924. Објављивао је у часописима *Глобус*, *Нова Громада*, *Червоний Шлях*, *Життя й Революція*. Средином 1920-их објављује своје прве збирке поезије *Дні* (1926) и *Рання осінь* (1927). У поезији Ј. Плужника одзвања трагедија: проповедању класне мржње и немилосрдном братоубиству супротстављена је идеја апсолутне вредности људског живота и протест против безобзирног револуционарног насиља. Песник трага за хуманизмом, упућеним сваком човеку, који се затекао у вихору терора и репресија и који није имао снаге да одбрани своју част, достојанство и сам живот. Поезија Ј. Плужника изузетно је сложен феномен, зато што је у њој садржана и вера, и сумња, и туга. Ово је лирика интелектуалца који са пуно сумње и размишљања прихвата нови поредак, нову идеологију, нов начин живота и његова правила. Стваралаштво започиње усред декаденције друштвеног и књижевног живота, а наследна туберкулоза стварала је песимистичко расположење, што доприноси да Ј. Плужник стаса у песника какав је био: моћан, оригиналан песник философ који никога није следио, ни од кога није преузимао ни речи, ни инспирацију. Ј. Плужник песник-философ открива противречност између циља и достигнућа, између правог смисла људског живота и његове ништавне спољашњости. У кратким минијатурама збирке *Дні* има много тужних, трагичних ликова и слика, испуњених патњом и болом зато што су синови сељака гинули за револуцију, али не знамо тачно ко и за кога. Песме осликавају друштвено и сопствено расположење болесног песника, који без много дивљења посматра садашњост и чека будућност. Ј. Плужник је био члан књижевних удружења *АСПИС-а*, *Ланке*, *МАРС-а*. Аутор је збирке поезије *Рівновага* (1933, објављена у Аусбургу 1948, у Украјини 1966), романа *Недуга* (1928), *Сяйво* (1928), драма *Професор Сухораб* (1929), *У дворі на передмісті* (1929), *Болото*, драме у стиховима *Змова в Києві*.

¹⁵³ Михајло Драј-Хмара (1889–1939), украјински песник, писац, преводилац, жртва стаљинског терора. Ухапшен је 1935. и прогнан на Колиму на 5 година. Један је од малобројних који се нису сломили на саслушањима и није изговорио ништа ни против себе, ни против другова. Датум смрти М. Драј-Хмаре је 19. јануар 1939. „због ослабљене функције срца“. Прву и једину збирку песама за живота *Проростень* објавио је 1926. у Кијеву. Сонет *Лебеді* објавио је 1928. године са посветом својим друговима – „грозду петорице“, песницима неокласицима: Максиму Риљском, Миколи Зерову, Павлу Филиповичу, Освалду Бургарту (Јурију Клену) и себи самом. Због овог сонета почињу све песникове невоље. Необуздане песнице большевички систем није трпео. Сонет М. Драј-Хмаре непоновљиво је оригинално књижевно дело по свом садржају, патосу и уметничком стилу. Песник се осмелио да искаже своје виђење културе у Украјини, да укаже на сопствени став према диктатури државних установа и крајње дезидеологизованим критеријумима према којима се тумачи и оцењује књижевност. М. Драј-Хмара пориче провинцијализам, сивило званично проглашеног „масовизма“, брани стваралаштво песника који нису издали идеје праве уметности и позива их да упуте читаоце на изворе светске културе и на највећа достигнућа уметничке мисли.

¹⁵⁴ Григориј Косинка (1899–1934), украјински писац новелиста, жртва стаљинског терора. За његову прозу карактеристична је правичност и суровост описаних животних сукоба, у својим делима осликава трагичне догађаје украјинске револуције 1917–1921. Сматрају га следбеником традиције импресионистичке новеле у украјинској књижевности. Постаје члан књижевно-уметничке групе *Гроно* 1920. *Гроно*-вци су се залагали за обнављање уметности кроз сва најбоља остварења и заступали су импресионизам и футуризам. Већ после распада *Грона*, 1922. објављује прву збирку *На золотих богів*, којој је одмах одато признање. Био је члан књижевног удружења *АСПИС* (1923–1924). У часопису *Нова Україна* (Берлин-Праг) 1923. објавио је приповетку *Анархисти* и циклус есеја *Повстанці*, у ком је представљена сложена послереволуционарна ситуација на селу и протест против насилне большевичке политике. На

народно стваралаштво постају културни извор за шездесетнике из ког млади писци црпу надахнуће за естетска истраживања. Упознавши се са најразличитијим уметничким појавама, шездесетници одлучују да постану опозиција водећем правцу – социјалистичком реализму и у украјинској књижевности стварају нову, оригиналну, невероватно разноврсну уметност.¹⁵⁵

Међу идеолошким основама шездесетника треба издвојити: либерализам (култ личности са свим њеним манифестацијама: слобода личности, нације и духа); хуманизам и антропоцентризам (култ појединца – центар Свемира); духовни демократизам (култ простог, обичног човека); духовни аристократизам (култ изузетне стваралачке личности); морализам и етички максимализам (култ моралности као апсолутног мерила људских поступака); космизам (свест о „планетарном ангажману“ човека као дела Свемира у космичким процесима); активни патриотизам и националну свест, сакралну перцепцију матерњег језика и историјског сећања као талисмана нације. Основно обележје шездесетника постаје личност писца, његова непоновљивост и различитост у односу на друге. Сви шездесетници представљају опозицију власти. Заједничко обележје њиховог стваралаштва је опозиција званичној књижевности и читавом апарату. Ова опозиција била је, пре свега, морална, и на јавним наступима и у делима. Искрена дела постају израз моралног становишта шездесетника. Није свако дело било савршено, али се у сваком чуо утишани глас јавности, који за шездесетнике постаје средство јавног изјашњавања.

овај догађај тадашња уметничка јавност гласно је одреаговала. Званична совјетска критика оптуживала је Г. Косинку за ширење „идеологије кулака“ и за „национализам“. После ликвидације књижевних организација 1932. није припадао ниједној групи. У јуну 1934. Г. Косинка је оптужен да припада организацији која је припремала терористичке нападе против врхушке руских комуниста и осуђен је на казну стрељањем. За живота Г. Косинке објављено је двадесетак збирки новела и приповедека. Нажалост, неке новеле заувек су изгубљене, између осталог и последња *Перевесло* која је завршена баш уочи хапшења. Заједно с осталим новелама и новинарским скицама „непријатељска“ дела Г. Косинке дају епопеју револуције и братоубилачког рата Украјинаца и слику народне несреће, коју су болшевички злочини донели на украјинску земљу, као и покушај верних марксиста и лењиниста да отерају људе у утопијску комуно која подсећа на самицу. Новелистика Г. Косинке пример је уметничких трагања и решења којима се украјинска проза првих тридесетак година XX века кретала од „старог“ реализма ка модерним облицима естетске мисли.

¹⁵⁵ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, Головний редактор Патон Б. Є., 5 том, книга 1, Київ 2011: *Од „відлиги“ до незалежності (Українська культура в 1953 – 1990 рр.)*: 202-232

У књижевност улази „жив човек“ који опуштено размишља и високо цени лепоту, не стиди се да плаче и уме да се смеје, да се љути, да воли, истински, а не само на речима, у стању је да искаже своје патње речима, пре свега, поетским. Поезија постаје израз идеја, расположења, осећања целе генерације. За свој кредо поезија проглашава правду, за свог јунака човека, говори о сложеном „парадоксу времена“, народном болу, изазваног неправдом и понижењем националног и људског достојанства. Поезија Ивана Драча, Васиља Симоненка, Бориса Олијника представља прави лирски еп свог времена. Нешто касније у надоградњу проблема поетике укључује се и проза у којој се такође детаљније проучавају лични принципи, до изражаја долазе кратки жанрови, кроз призму личности представљено је дато доба и у великим историјским романима, који свој највећи успон доживљава управо 1960-их, услед све већег интересовања за проблеме памћења историјских догађаја. Књижевност постаје богатија захваљујући спектру жанрова. Млади писци одбијају да пишу о теми производње у свом стваралаштву. Не намеравају да величају главешине колхоза, ударнике, фабричке раднике, већ пишу о људима. Ово је прикривени изазов, маскирана полемика са партијским наредбама књижевности и аутори наглашавају да их занима обичан свакодневни живот људи. Шездесетници активно објављују и не знајући да ће свако од њих бити осуђен. Читаоци прихватају нова имена и памте их, док млади књижевници постају мета партијске критике. Али њихово раскринкавање не прате хапшења, већ изазива још већу заинтересованост за ауторе који много ризикују не хајући за мишљење свемогуће власти.¹⁵⁶

У суштини, шездесетници су били иноватори који настоје да изједначе националну књижевност са светском културом. Започињу стварање књижевних ликова на нов начин, уносећи поетска достигнућа новог времена: научну и технолошку револуцију, астронаутику, нуклеарну енергију, науку, заговарају етички и естетски „чисту“, односно, часну и професионалну уметност. Трагају за новим формама, новим ликовима, настоје да помире непомирљиво, и управо

---

¹⁵⁶ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, Головний редактор Патон Б. Є., 5 том, книга 1, Київ 2011: *Од „відлиги“ до незалежності (Українська культура в 1953 – 1990 рр.)*: 202-232

је то вредно у њиховим поетским истраживањима. Резултати оваквих уметничких истраживања нису увек били успешни, нису сви били подједнако вредни, али је само усмерење модернистичких експеримената шездесетника суштински одредило естетска обележја њиховог времена. Ово је била украјинска уметност надовезана на националну и етичку традицију и, истовремено, изузетно иновативна, заиста модерна, а самим тим и европска, способна да освоји свет.

Попут топовске палџе 1962. одјекнуле су прве збирке поезије Миколе Винхрановског *Атомні прелюди*, Васиља Симоненка *Тиша і грім*, Ивана Драча *Соняшник*, Бориса Олијника *Б'ють у крицю ковалі*, књига кратке прозе Јевгена Гуцала *Люди серед людей*. Оне су изазвале праву експлозију. У културном животу Украјине појављује се јато младих талената, који доводе до праве револуције у најразличитијим областима уметности: у књижевности, филму, сликарству. Овај талас стваралачке слободе представио је Украјини и свету плејаду уметника. Управо њих почињу да зову «шездесетници».

Покрет шездесетника, који најпре започињу песници, убрзо постаје универзални друштвенокултурни феномен: књижевни, уметнички, философски, идеолошки, научни, друштвени, политички. Срж овог покрета представљали су уметници: песници Дмитро Павличко, Лина Костенко, Борис Олијник, Васиљ Стус, Иван Драч, Микола Винхрановски, Игор Калинец, прозни писци Григориј Тјутјуник, Јевген Гуцало, Валериј Шевчук¹⁵⁷, књижевни критичари Иван Свитлични¹⁵⁸, Иван Дзјуба¹⁵⁹, Јевген Сверстјук¹⁶⁰, Михајлина Коцјубинска¹⁶¹;

---

¹⁵⁷ Валериј Шевчук (1939), украјински писац шездесетник, мајстор психолошке и готичке прозе, аутор низа књижевних и публицистичких радова, интерпретатор украјинског књижевног барока. Био је један од присутних у биоскопу *Украјина* који су протестовали против масовних репресија и хапшења украјинске интелигенције. Приповетку *Середохрестя* о искуству студентског живота завршио је 1966. Књига *Серед тижня* објављена је 1967. Исте године постаје члан Удружења писаца Украјине. Приповетку *Золота трава* написао је 1969. и прву верзију приповетке *Мор*, којој се вратио 1980. и написао коначну верзију 1983. Током тешких 1970-их пишчева дела скоро да нису објављивана, зато је био приморан да пише «за себе». В. Шевчук је аутор скоро 500 научних и публицистичких чланака о историји књижевности, истраживач је и преводилац дела старе украјинске књижевности на савремени украјински језик.

¹⁵⁸ Иван Свитлични (1929–1992), књижевни критичар, лингвиста, песник, преводилац, активиста украјинског покрета отпора 1960-1970-их. Радио је као одговорни секретар часописа *Радянське літературознавство*, као руководиоца одељења критике часописа *Дніпро* (1955). Овде се и показао као проницљив, тврдоглав и принципијелан књижевни критичар, као човек широке ерудиције и прави интелектуалац. Као млађи научни радник Института за књижевност радио је од 1957, а од 1963. као научни радник Института философије АН УССР-а. Био је организатор културног и научног живота омладине. Његов стан био је нека врста центра

формирања националне свести научне омладине, дебатни клуб у коме су се кристалисала становишта и формирао лични избор већине шездесетника. Због свог друштвеног положаја пратили су га репресивни органи тоталитарне совјетске власти. Под притиском КГБ-а остао је без посла и био је приморан да преживљава захваљујући случајним зарадама, чланцима у штампи под псеудонимом или туђим презименом. Први пут је ухапшен 1966. по оптужби за антисовјетску агитацију и пропаганду. Ослобођен је због недостатка доказа. Други пут је ухапшен 1972. под истом оптужбом и осуђен је на 12 година лишења слободе (7 година радног логора строгог режима и 5 година прогонства због антисовјетске агитације и пропаганде, припреме и ширења самоиздаваштва). Међу политичким заробљеницима имао је неоспоран морални ауторитет. Постао је душа логорског покрета отпора. Показивао је моралну стабилност и силу духа. Често је учествовао у протестима глађу. Књижевно-критички чланци И. Свитличног посвећени су стваралаштву генерације шездесетника и критици мана званичне књижевности соцреализма. У свему је подржавао свеж талентовани говор И. Драча, Л. Костенко, М. Винхрановског, бранећи их од устаљених оптужби критике. Бројна дела посветио је својим саборцима: В. Стусу, В. Симоненку, сестри Нађи, супруги Леониди. Највећу снагу носи поема *Курбас* написана у логору. Био је члан међународног ПЕН клуба од 1978. Државна награда Украјине „Тарас Шевченко“ додељена му је постхумно 1994. за збирку поезије, поетске преводе и књижевно-критичке чланке *Серце для куль і для рим*.

¹⁵⁹ Иван Дзјуба (1931), украјински историчар књижевности, књижевни критичар, друштвени делатник, дисидент из совјетске ере, академик НАНУ-а, руководилац одељења општих енциклопедијских истраживања Института за енциклопедијска истраживања НАНУ-а Украјине. Због идеолошких грешака 1962. отпуштен је са места руководиоца одељења критике часописа *Вітчизна*, а 1965. са посла у издавачкој кући *Молодь*. На премијери филма *Тіні забутих предків* С. Парацанова у биоскопу *Україна* 1965. заједно са В. Стусом и В. Чорноволем изашао је на сцену са првим јавним протестом против политике власти у СССР-у, обелоданивши информације о тајним хапшењима украјинских интелектуалаца. Током 1970-их био је прогањан због становишта у одређеним чланцима. Искључен је из Удружења писаца Украјине 1972. Кијевски обласни суд осудио га је на 5 година затвора и 5 година прогонства због антисовјетског рада *Інтернаціоналізм, чи русифікація?* Овај рад објављен је у Лондону 1968. и говори о претећим проблемима националних односа у социјалистичком друштву. И. Дзјуба их је лично послао највишим руководећим органима у Украјинској ССР у нади да ће власт узети у обзир испаде у националној политици и да ће се „поправити“. Власт је овај рад прогласила погрдним списом о совјетској реалности, о националној политици КПСС-а и пракси комунистичке изградње у СССР-у. Био је један од оснивача Народног покрета Украјине. Од 1991. био је главни уредник часописа *Сучасність*, а затим и председник уредништва. Био је председник Комитета за Националну награду Украјине „Тарас Шевченко“ (1999–2005).

¹⁶⁰ Јевген Сверстјук (1928–2014), украјински писац, философ, политички затвореник совјетског режима. Због наступа против дискриминације украјинске културе отпуштан је са посла због политичких мотива. Годинама је прогањан због учешћа у Самиздату и протеста против хапшења и незаконитих судова. Осуђен је на 7 година радних логора и 5 година прогонства. Од 1989. био је председник украјинског ПЕН клуба. После проглашења независности Украјине био је активни идеолог десовјетизације земље. Аутор је књига и бројних радова из историје књижевности, психологије и религије, поезије. Бројни књижевнокритички есеји Ј. Сверстјука повезани су са савременим проблемима, које уједињује заједничка идеја борбе за сувереност украјинске културе од И. Котљаревског до данашњих дана. Неки од њих објављени су у часописима *Вітчизна*, *Дніпро*, *Жовтень*, углавном у првој половини 1960-их, у часопису *Літературна Україна*, у *Самвидав-у* објављивани су у иностранству. Као засебна књига објављен је есеј *Собор у риштованні* 1970. о роману *Собор* Олеса Гончара.

¹⁶¹ Михајлина Коцјубинска (1931–2011), украјински филолог и историчар књижевности. Била је активна учесница покрета шездесетника, учесница протеста у биоскопу *Україна* против хапшења украјинских интелектуалаца 1965. после премијере филма С. Парацанова *Тіні забутих предків*, због чега је уследила одмазда власти. Избачена је из КПСС-а, забрањено јој је да објављује у совјетској штампи, КГБ УССР-а редовно ју је саслушавао, посебно због случаја В. Стуса, ког је позитивно оценила. КГБ СССР-а забранио јој је да се уда за временског класика Б. Антоненка-Давидовича о коме се бринула, пошто је остао удовац. Постала је члан реорганизованог удружења писаца 1989. Радила је као виши научни радник одељења рукописних фондова и текстологије Института за књижевност „Т. Шевченко“ НАНУ-а

сликари Опанас Заливаха, Ала Горска¹⁶², филмски уметници и позоришни делатници: режисери Сергеј Парацанов, Јуриј Иљенко, Лес Тањук¹⁶³, глумец Иван Миколајчук и многи други. У естетске принципе шездесетника могу се убројати: критика различитости – порицање соцреализма сопственим стваралаштвом; естетска независност, одбрана слободе уметника; јединство традиције (националне и светске) и иновација; интелектуализам, естетизам и елитарност.

Културна активност која се није уклапала у дозвољене оквире изазвала је незадовољство власти. Зато је сукоб са системом био неминован и постепено ће прерасти у јавни конфликт са режимом. Прву жестоку критику шездесетници су доживели 17. децембра 1962. на састанку интелектуалаца и државног руководства. Шездесетници нису успели да се одрже у званичним идејним и

Украјине. Била је председница уредништва академског објављивања сабраних дела Васиља Стуса у 6 томова (1994-1997). Радила је као уредница и коментатор над сабраним делима В. Чорновола у 10 томова. Аутор је чланака, есеја, мемоара, критичких и мемоарских истраживања о В. Стусу, И. Свитличном, П. Тичини, Ј. Сверстјуку, Б. Антоненку-Давидовичу. Проучавала је мемоаре, дневнике, епистоларије писаца. Објавила је писма В. Стуса, О. Олеса, О. Ољжича, В. Стефаника, В. Вовк.

¹⁶² Ала Горска (1929–1970), украјинска сликарка припадница покрета шездесетника и позната активисткиња покрета за заштиту људских права 1960-их у Украјини. Заједно са В. Стусом, В. Симоненком, И. Свитличним 1961–1965. била је један од организатора и активни члан Клуба стваралачке омладине у Кијеву, који је тада био центар украјинског националног живота. Учествовала је у организовању књижевно-уметничких вечери. Бавила се сликарством, створила је бројна монументална уметничка дела. Због учешћа у протестима 1965–1968. против масакра украјинских активиста за људска права избачена је из Удружења сликара и спознала је прогањање совјетских органа безбедности. Једна је од 139 потписника писма протеста научних и делатника културе тадашњим руководиоцима СССР-а због незаконитих хапшења и суђења дисидентима, која су била затворена за јавност. Материјално и морално помагала је породицама политичких затвореника и дописивала се са њима. Помагала је активистима за људска права који су се враћали из затвора и обраћали јој се за помоћ. Заједно са В. Симоненком и Л. Тањуком открила је места на којима су сахрањени они које је стрељала НКВД на Лукјановском и Васиљковском гробљу, у Бикивњи (1963–1963). А. Горска је трагично настрадала 28.11.1970. под неразјашњеним околностима. Наводно ју је убио свекар који је потом извршио самоубиство. Постоје сличности убиства А. Горске са другим политичким убиствима у СССР-у. Сахрана А. Горске претворила се у протест против постојећег комунистичког режима у Украјини, после чега је уследио највећи талас хапшења учесника покрета отпора 1972, што је у великој мери ослабило украјинску духовну и интелектуалну елиту.

¹⁶³ Леонид Тањук (1938), украјински позоришни и филмски режисер, професор Кијевског државног универзитета позоришта, филма и телевизије „И. Карпенко-Кари“, Народни уметник Украјине (2008), председник Националног удружења позоришних уметника Украјине (од 1992), члан Националне комисије Украјине при УНЕСКО-у (од 1995), председник Украјинског комитета за припрему суђења против КПСС-КПУ-а за злочине тоталитаризма „Нирнберг-2“ (од 1996). Био је председник Клуба стваралачке омладине у Кијеву 1959–1963. у ком су се окупљали И. Свитлични, А. Горска, В. Стус, В. Чорновил и други. Режирао је представе у Лавовском украјинском драмском позоришту, Одеском позоришту „Револуција“, Харковском позоришту „Шевченко“, преко 50 представа, аутор је серијала телевизијских филмова о Стрељаном препороду. Аутор је више од 600 објављених радова на тему културе, политике, уметности, збирке поезије *Сновидь* (1968).

естетским оквирима и од краја 1962. почиње притисак на ове интелектуалце бунтовнике. Покрет шездесетих груписао се око званично регистрованих друштвених и културних организација са статутом, руководством, планираним активностима. У Кијеву је то Клуб књижевне омладине *Сучасник*, на чијем се челу налазио Лес Тањук, у Лавову је то *Пролісок*. Одзвањају виспрене мисли и «забрањене речи»: Украјина, нација (уместо Украјинска ССР – совјетски народ), размењује се забрањена литература. За шездесетнике се затварају странице часописа, оптужују их за формализам, недостатак идеја, буржоаски национализам. Као одговор на све ово шездесетници почињу самостално да објављују своја дела. Наишавши на жесток отпор партијског апарата, део шездесетника прихвата компромис са влашћу, други јачају своју политику неслагања, подржавају активисте покрета за људска права и јавно иступају против режима.

После преврата у КПСС-у и оставке Хрушчова ујесен 1964. нагло расте притисак државне цензуре на интелигенцију. Већ 1965. Украјину је заплуснуо талас политичких хапшења. Ове године за време премијере филма С. Парацанова *Тіні забутих предків*, екранизације истоименог књижевног дела М. Коцјубинског, поводом обележавања 100 година од рођења писца, у кијевском биоскопу *Украјина* И. Дзјуба наступио је саопштењем протестом против хапшења украјинских интелектуалаца. Подржали су га В. Чорновил¹⁶⁴ и В. Стус,

---

¹⁶⁴ Вјачеслав Чорновил (1937–1999), украјински политичар, публициста, књижевни критичар, активиста покрета отпора против русификације и националне дискриминације украјинског народа, политички заробљеник СССР-а, вођа украјинског национално-демократског ослободилачког покрета краја 1980-1990-их, иницијатор проглашења Декларације о државном суверенитету Украјине 16.07.1990. и Документа о проглашењу Независности Украјине 24.08.1991. Заједно са другим познатим личностима започео је национално-ослободилачки покрет шездесетника и дисидената у Украјини. Оснивач и главни уредник подземног украјинског часописа *Український вісник* (1970), члан украјинске Хелсиншке групе и један од иницијатора оснивања Украјинског хелсиншког удружења. Неколико пута је хапшен због антисовјетске пропаганде. У заробљеништву је провео укупно 17 година. Био је кандидат за Председника Украјине на председничким изборима 1991. када је освојио друго место. Био је члан украјинске делегације у Парламентарној скупштини Савета Европе. Заједно са И. Свитличним, И. Дзјубом, Ј. Сверстјуком, В. Стусом, А. Горском, Л. Тањуком и другима започео је у Украјини национално-ослободилачки покрет. Био је један од најзначајнијих организатора и активиста овог покрета, који је 1960-1970-их био опозиција тоталитарном режиму, иступао је за препород Украјине, њеног језика, културе, духовности, државног суверенитета. Активно је учествовао у раду Кијевског клуба стваралачке омладине. Заједно с И. Дзјубом и В. Стусом у биоскопу *Украјина* на премијери филма С. Парацанова протествовао је против хапшења украјинских интелектуалаца. За овакво понашање уследила је одмазда и В. Чорновилу отпуштају с посла, саслушавају, спроводе истрагу, осуђују на робију у логорима суровог режима. В. Чорновил је саставио документарну збирку *Лихо з розуму. Портрети двадцяти «злочинців»* у

који је гласно узвикнуо: „Ко је против тираније, нека устане!“ Храбри су устали, остали су седели. Сви су осетили да је наступио тренутак избора. После одлуке ЦК КПСС-а «О цензури» (у пролеће 1965), а посебно после уласка војске СССР-а у Чехословачку (крај Прашког пролећа) на лето 1968, КПСС започиње са обнављањем тоталитаризма, а интелектуалци писци, либерали и демократе постају главна претња њеној диктатури и монопољу на власт. Од средине 1960-их шездесетници започињу оснивање политичке опозиције комунистичком режиму и убрзо постају активни чланови дисидентског покрета у Украјини, посебно као чланови Украјинске хелсиншке групе. Покрет шездесетника одиграо је значајну улогу за ширење књижевних дела у самиздату и за јачање отпора против руског шовинизма и русификације у Украјини. Покрет шездесетника опстао је једва једну деценију. Уништен је или сатеран у духовну илегалу хапшењима 1965-1972. Други талас хапшења уследио је 1972, када су ухапшени В. Стус, В. Чорновил, Ј. Сверстјук, И. Свитлични, И. Дзјуба, И. Калинец. Трећи талас уследио је 1980. Започела је борба комунистичког режима против интелектуалаца хуманиста, који би уобичајено били проглашени „буржоаским националистима“.¹⁶⁵

Постојале су свега три варијанте изласка из ове ситуације: дисидентство, активно неслагање, јавно супротстављање тоталитарном режиму, потпуно неприхватање његових псеудоидеала и псеудовредности, опозициона друштвена делатност, јуначка самоодбрана осуђених на смрт (В. Стус, И. Свитлични, А. Горска); унутрашња емиграција – самоизолација у сопственом унутрашњем свету, бекство у ћутање (Л. Костенко, В. Шевчук, М. Коцјубинска) и

којој је представио списе о шездесетницима ухапшеним 1965. После објављивања књиге у иностранству међународна јавност подигла је глас за заштиту затвореника и марионете Л. Брежњева биле су приморане да то узму у обзир. Неки од тадашњих затвореника В. Чорновилу дугују живот. Заједно са Борисом Пенсоном написао је књигу *Хроника таборових буднів* (1975) која је из логора илегално пренета у иностранство и објављена 1976. у часопису *Сучасність*. В. Чорновил је погинуо у неразјашњеном околностима у саобраћајној несрећи 25. марта 1999. на аутопуту код Бориспоља, недалеко од Кијева. Околности несреће крајње су тајанствене. Постоје сумње у политичко убиство уочи предстојећих председничких избора. Сахрана В. Чорновила постала је један од најмасовнијих догађаја периода Независности у коме је учествовало 150.000-250.000 људи. Ово је била најмасовнија сахрана у Украјини. Ковчег са телом В. Чорновила носили су на рукама до Бајковог гробља. Међу онима који су се последњи пут опростили од В. Чорновила били су политичари и јавне личности Украјине и представници страних делегација.

¹⁶⁵ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, Головний редактор Патон Б. С., 5 том, книга 1, Київ 2011: *Од „відлиги“ до незалежності (Українська культура в 1953 – 1990 рр.)*: 202-232

конформизам – тежња да се по цену моралних и идејних уступака спаси сопствени живот и каријера, прихватање „правила игре“ тоталитаризма зарад физичког преживљавања (Д. Павличко, И. Драч, В. Коротич, В. Дрозд, Ј. Гуцало). Неки су се нашли у затвору и своје неслагање против политике тоталитаризма исказују исцрпљујућим гладовањем и јавним писмима протеста, неки се труде да помогну затвореницима и пишу „за фиоку“, неки у ово време објављују стотине песама и чланака у периодици, међу којима су програмски о партији и Лењину, налазе се на високим положајима у издавачким кућама, уредништвима, органима државне власти, дакле, не само да не иступају директно против система, већ га прослављају, док неки сасвим престају да објављују и њихова даља судбина није позната. Ухапшени су и осуђени на дугогодишњу робију они који настављају са отпором националној дискриминацији и русификацији (И. Свитлични, Ј. Сверстјук, В. Стус, И. Калинец). Неки умиру на робији (В. Стус), а некима је после издржане казне потпуно забрањено учешће у књижевном процесу. Међу ухапшенима једино је И. Дзјуба званично капитулирао, после чега је пуштен на слободу и дозвољено му је да се бави књижевним радом (соцреализмом). Књижевни покрет шездесетника потпуно нестаје почетком 1970-их, док су се само у стваралаштву неколицине песника и прозних писаца (Л. Костенко, В. Шевчук) одржала обележја књижевне обнове, коју су они започели.

Дакле, појава шездесетника била је разнолика како због уметника, тако и због стилских праваца и идејних естетских подешавања. Овде су се нашли и модернисти И. Драч, В. Холоборођко, и неоромантичари М. Винхрановски, Р. Лубкивски, и неонародњаци В. Симоненко, Б. Олијник, и постмодерниста В. Стус.

Били су бројни песници, чија је заједничка платформа, упркос индивидуалним разликама – препород савремене књижевности на темељима националне традиције и естетским тековинама савремене европске литературе: Л. Костенко, Д. Павличко, В. Стус, М. Винхрановски, И. Драч, Р. Лубкивски, М. Воробјов, В. Холоборођко, В. Кордун, Г. Лучук и многи други. Све време активни су и представници украјинске поезије у дијаспори, попут Б. Бојчука, Б. Рубчака и других.

На значај покрета шездесетника указује проф. Љ. Поповић „Лина Костенко, Дмитро Павличко, Иван Драч, Микола Винхрановски, Виталиј Коротич, Васиљ Симоненко и многи други млади идеалисти у потрази за истином и индивидуалношћу супротставили су се званичној литератури, стали су у одбрану свог достојанства и достојанства националних вредности. У време када целокупна западноевропска књижевност од шездесетих година па надаље отпочиње епоху постмодернизма, украјинска књижевност је била затечена на прагу новог прстена спиралног кретања који је почео редовним препородом са свим знаковима модерне – приматом индивидуалног над безлично-колективним, отвореном естетизацијом уметничког мишљења, наслућивањем апсурдности спољашњег и бекством у унутрашњи свет, који су били помножени са патосом националног самопотврђивања.“ (Љ. Поповић 2007: 42)

Од пријема и превода стваралаштва, пре свега, представника шездесетника, али и свих других украјинских песника и писаца који ће уследити, за рецепцију украјинске књижевности у српској култури почиње нови и сасвим другачији период у коме ће се преводиоци упознавати са изворницима углавном на украјинском језику и директно од аутора, често кроз лична познанства и контакте, доносећи свој суд о њиховом стваралаштву најчешће објективно и независно од утицаја „совјетског“ или „руског“. Од сада преводиоци настоје и најчешће успевају да пренесу смисао, идеје, поруке, осећања, стања и критике стварног живота и свакодневице украјинског народа и његове културе, добро прикривеног пред очима увек будне и сурове цензуре директно са украјинског језика и представљају украјинску књижевност на нови, другачији, али прави, или бољи начин. На нови и другачији начин представљени су и преводи украјинских песника класика, већ добро познатих српској публици.

1973. година

ЧАСОПИС РАЗВИТАК

У београдском часопису *Развитак* 1973. објављена је поезија осам украјинских песника: Ростислава Братуња, Дмитра Павличка, Васиља Симоненка, Бориса Олијника, Виталија Коротича, Ивана Драча, Николе

Винхрановског и Хане Свитличне у преводу Михајла Ковача уз кратке биобиблиографске белешке о сваком песнику. У тексту *Неколико речи уз избор из савремене украјинске поезије* М. Ковач указује да одабраним песмама савремених украјинских песника жели бар делимично да упозна српске читаоце са токовима савремене украјинске поезије. Управо ових осам песника М. Ковач је одабрао „зато што су они већ стекли место и популарност у књижевном свету Украјине, од средине шездесетих година наовамо.“ (М. Ковач 1973: 73) Ковачева основна жеља је да прокрчи пут лепом и бујном свету украјинске поезије, зато што је она „с мало изузетака, за југословенског читаоца „терра инкогнита“, додајући да је савремена украјинска позија „ослобођена лажног патоса, једноставна, интимна, истинита и зато увек топла и људска“. (М. Ковач 1973: 74)

Михајло (Михал) Ковач (1909–2005), песник, приповедач, драмски писац, комедиограф, учитељ, стилиста, изузетни познавалац живота и психологије русинског народа, представник украјинско-русинске дијаспоре у Србији. За собом је оставио богата књижевна и драмска дела. Појавио се у русинској књижевности 1927, када је у *Русинским Новинама* објавио своју прву приповетку *Атаманов син*. У Новом Саду радио је као уредник русинске редакције Радио Новог Сада. Режирао је позоришне представе, био хорски диригент, преводилац, глумац, оснивач часописа за децу *Наша заграда*.

РОСТИСЛАВ БРАТУЊ (1927–1950)

Први и једини пут песмама *Јарославна* и *Не, не у капи воде...* српским читаоцима представљена је поезија украјинског песника Ростислава Братуња (1927 – 1950), аутора збирки поезије *Вересень* (1949), *Пісня про волю* (1953), *Вогонь* (1956), *Я син України* (1958), *Буйноцвіт* (1964), *Ватра* (1966), *Перехрестя* (1969), *Вітрила моєї долі* (1971), *Грані віку* (1976), *Одержимість* (1976), *Цвіт жоржин* и других. Р. Братуњ је написао неколико књига, чланака, памфлета: *Крпка без „і“* (1959), *Людина розправляє крила* (1961), *Слово гніву* (1975), либрето за оперу *Зарево* (1975). Писао је речи за песме композитора

Володимира Ивасјука¹⁶⁶, са којим је био искрени пријатељ све до Ивасјукове смрти. До 1979. био је на челу Лавовске организације удружења писаца. Умро је под чудним околностима. Према верзији супруге, Неониле Братуњ, отрован је. Награђен је орденима СССР-а: Пријатељства народа и Знака части.

ДМИТРО ПАВЛИЧКО (1929)

М. Ковач опробао се као први преводац поезије украјинског песника, преводиоца, књижевног критичара, друштвене и политичке личности Дмитра Павличка (1929), представивши га српским читаоцима песмама *Сонет о подољској јесени (Осінь, 1971)* и *Лапавица (Сльота, 1973)*.

Д. Павличко је дипломирао на Лавовском универзитету. Био је управник одељења поезије уредништва часописа *Жовтень* (данас *Дзвін*), а по доласку у Кијев радио је у секретаријату Удружења писаца Украјине. Током 1971-1978. био је уредник часописа *Всесвіт*. Прва збирка поезије *Любов і ненависть* објављена је 1953. Касније се појављују поетске књиге *Моя земля* (1955), *Чорна нитка* (1958), *Правда кличе* (1958) (чији је тираж од осамнаест хиљада уништен по налогу партијских цензора), *Гранослов* (1968), *Сонети подільської осені* (1973), *Таємниця твого обличчя* (1974), *Спіраль* (1984), *Поєми й притчі* (1986), *Покаянні псалми* (1994).

Д. Павличко је један од најпознатијих украјинских преводаца. Преводи с енглеског, шпанског, италијанског, француског, португалског, јидиша и многих словенских језика. Има велики допринос и као књижевни критичар. Књижевно-критички радови објављени су у књигама *Магістралями слова* (1978), *Над глибинами* (1984) и *Біля мужнього слова* (1988). За збирку *День* добио је награду „Николај Островски“. Добитник је награде „Тарас Шевченко“.

Д. Павличко један је од најталентованијих украјинских песника сонета, који је успешно наставио традицију писања сонета својих еминентних

---

¹⁶⁶ Володимир Ивасјук (1949–1979), украјински композитор и песник, један од оснивача украјинске естрадне поп-музике, посмртно (2009) херој Украјине. В. Ивасјук је пронађен обешен 18.05.1979. у Брјуховицкој шуми крај Лавова. Званично је објављено да је В. Ивасјук извршио самоубиство, што је изазвало сумњу јавности. После многих закључиваних и поново започињаних кривичних предмета, Генерално тужилаштво Украјине је у фебруару 2015. саопштило да је смрт В. Ивасјука било убиство које је извршио КГБ по налогу руководства СССР-а. Сахрана В. Ивасјука у Лавову 22.05.1979. прерасла је у масовни протест против совјетске власти.

претходника: И. Франка, М. Зерова, М. Рильског. Од И. Франка је позајмио уметничко-публицистички темперамент, од М. Зерова прекаљену логику, а од М. Рильског хармоничну софистицираност сонетне форме. Али урођен и оригиналан таленат водио је Д. Павличка кроз књижевност сопственим путем, дозвољавајући му да се упушта у експерименте и иновације. Песникова природа као да је створена за жанр сонета, а његова осећања и мисли као да су програмирани за искуства контраста.¹⁶⁷

Песник се одушевљавао природом, посебно природом Подоља и, када је у њу утонуо, обузело га је „осећање јесење замишљености“, које се најбоље уклапа у сонет. Д. Павличко пише пејзажне медитације, а где су пејзажи, ту су и боје, где су размишљања, ту су и просторне слике симболи. Захваљујући оваквом приступу Д. Павличко је у украјинској поезији установио нови жанр сонета пејзажне медитације, за коју је карактеристична органска веза између философског и публицистичког напрегнутог размишљања и симболистичког и метафоричког присуства природних појава, који попримају психолошки изглед људског постојања и упечатљиве узнемирености у боји. Један од најбољих примера на овом плану је сонет *Осінь*. У свим сонетима из циклуса *Сонети подільскої осені* називи сонета описују предмете, чињенице, природне појаве или одређене појмове. И сви они, сваки за себе, постају слике симболи, или попримају метафорички садржај.

*На мене осінь хлинула, як павідь
На дуг низький... Тікати я не міг...
Вона як жінка, що останній гріх
Їй за саме життя дорожчий навіть.*

*Не знає маски, в слові не лукавить
І не соромиться жадань своїх.
Як ті дерева — в неї голій сміх,
І голій плач, і гола щастя звабідь.
(Извор са интернета¹⁶⁸)*

*Јесен ме зали ко воде стихије
Ливаду ниску... Бежати не хтех...
Она, — којој ко жени задњи грех
Ништа у животу није милије. —*

*Не зна за маску и није охоло,
Нити се стиди због жеља својих,
Као стабла — она гола стоји,
Го јој и плач и срећа сама гола.
(Д. Павличко, *Сонет о подольској јесени* // *Развитак*, Београд 1973: 61)*

¹⁶⁷ В. у *Українське слово*, книга 3, Київ 2003: Дмитро Павличко: 459-464

¹⁶⁸ Песма *Осінь* Дмитра Павличка — извор са интернета:
http://shron.chtyvo.org.ua/Pavlychko/Tvory_v_trokh_tomakh_Tom_2.pdf>03.08.2017.

ВАСИЉ СИМОНЕНКО (1935–1963)

Песмама *Људи* (*Люди — прекрасні*, 1963) и *Осећам* (*Чую*, 1961) М. Ковач је читаоцима представио поезију Васиља Симоненка (1935–1963), украјинског песника и новинара, припадника покрета шездесетника. Узвишено и искрено звучи песма *Люди прекрасні* у којој песник открива своју жељу за животом и стваралаштвом и љубав према родној земљи и њеним људима.

*Люди – прекрасні.
Земля – мов казка,
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.
І хочеться
Бути дужим,
І хочеться так любить,
Щоб навіть каміння байдуже
Захотіло ожити
І жить!
Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали
Про вас грядущі:
їх на землі не було.
(В. Симоненко, *Люди – прекрасні* //
Ти знаєш, що ти – людина, Київ 2005:
142)*

*Људи су дивни,
Земља је бајка.
Лепшега сунца нигде нема.
Урастох до срца
У земљу чврсто.
Она ме ураслог држи.
И хтео бих
Бити јачим.
И волети све тако
Да камење равнодушно
Зажели оживети...
Бити...
Ускрсните, камене душе,
Отварајте срца и чоло,
Да не би ваши
Потомци рекли:
– Њих на земљи није било!
(В. Симоненко, *Људи* // *Развитак*,
Београд 1973: 62)*

В. Симоненко дипломирао је на Факултету новинарства. Почео је да пише песме још у студентским данима, али у условима изборљиве совјетске цензуре невољно их је објављивао. За живота су објављене само збирке поезије *Тиша і грім* (1962) и бајка *Цар Цар Плаксіј та Лоскотон* (1963). Већ тих година велику популарност стекла је поезија В. Симоненка коју је сам издавао, која је представљала почетак украјинског отпора 1960-1970-их. Сатиру на совјетско уређење тематски су представљала дела: *Некролог кукурудзяному качанові, Злодій, Суд, Балада про зайшилого чоловіка*; слику тешког живота совјетских људи, посебно сељаштва: *Дума про щастя, Одинока матір*; раскринкавање суровости совјетског деспотизма: *Брама, Гранітні обеліски, як медузи*; осуду руског шовинизма *Курдському братові*. Посебно значајан циклус представљају

дела патриотске лирике у којима песник живим упечатљивим сликама описује силину љубави према отаџбини, према родној груди Украјине: *Задивляюсь у твої зіниці, Є тисячі доріг, Український лев, Лебеді материнства, Україні.*¹⁶⁹

В. Симоненка боли људска несрећа и зато трага за њеним првобитним узроцима. У својој поезији В. Симоненко нигде не наводи реч „систем“, али његова злокобна сенка израћа из редова његове поезије. Зато је В. Симоненко и био претња партијском и бирократском систему и зато се систем труди да угуши песников глас, ућуткујући га, и не дозвољавајући да његова дела угледају свет, да се појаве међу људима. Али, Симоненкова поезија сама допире до људи, не са страница књига, које нису објављене, већ од уста до уста. Песников глас постаје глас савести народа, портпарол истине, наде и вере народа.

Непозната је судбина књижевног наслеђа В. Симоненка. Његова поезија коју је сам објављивао у савременој Украјини само је незнатним делом објављена у измењеном облику, дистрибуирана је у иностранству и објављена (заједно са фрагментима песниковог дневника *Окрайці думок*) у часопису *Сучасність* и у збирци изабране поезије В. Симоненка *Берег чекань*. После песникове смрти из његовог наслеђа у Украјинској ССР објављена је бајка *Подорож у країну Навпаки* (1964), збирка поезије *Земне тяжіння* (1964), избор из стваралаштва *Поезії* (1966) и збирка новела *Вино з троянд* (1965).

В. Симоненка су сурово претукли припадници КГБ-а 1963. на железничкој станици Шевченко у граду Смила, после чега му је отказао рад бубрега и убрзо је преминуо у главној обласној болници 13. децембра 1963.

БОРИС ОЛИЈНИК (1935–2017)

Поезија украјинског песника Бориса Олијника (1935) у преводу М. Ковача представљена је песмама *Реч* и *Није за децу*. Б. Олијник почео је да објављује још у школи. Аутор је више од 40 књига поезије, есеја, чланака, објављених у Украјини, у свим републикама СССР-а, превођених на руски, чешки, словачки, пољски, румунски, италијански, српски и друге језике. Добитник је југословенске награде „Витешко перо“. Прва збирка његове лирике

---

¹⁶⁹ В. у В. Симоненко, *Ти знаєш, що ти – людина*. Вірші, сонети, поеми, казки, байки, Київ 2005: 5-24

Б'ють у крицю ковалі (1962) говори о послератном времену, о ономе што је лично проживео и о ономе што је преживео народ. Најпознатије збирке су *Вибір* (1965), *Коло* (1968), *Стою на землі* (1973), *Заклинання вогню* (1978), *Сива ластівка* (1979), *У дзеркалі слова* (1981), *Поворотній круг* (1989), *Таємна вечеря* (2000), поема *Сім* (1988).¹⁷⁰

ВИТАЛИЈ КОРОТИЧ (1936)

Украјински песник из времена СССР-а, прозаиста, публициста, лекар, Виталиј Коротич (1936) представљен је српској публици преводима песама *Предсмртне жеље старога лирика* (*Останнє прохання сліпого лірника*, 1971) и *Јесења*. В. Коротич је рођен у Кијеву у породици научника. Почео је писати још у детињству, а стихове објављује од студентских дана. Прва књига *Золоті руки* објављена је 1961. Следе *Запах неба* (1962), *Вулиця волошок* (1963), *Течія* (1965), *Поезії* (1967), *Вогонь* (1968), *Можливості* (1970), *Перевтілення* (1971), *Щоденник* (1973), *Закон землі* (1975), *Гідність* (1977), *Голоси* (1981), *Закономірність* (1983). Од 1965. до 1969. био је секретар Управног одбора Удружења писаца СССР-а, а 1966–1967. главни уредник часописа *Ранок*. Од 1981–1991. био је главни уредник часописа *Огонек* (Москва). У периоду од 1991–1998. био је професор Бостонског универзитета, редовни дописник руских новина *Новий погляд*, а од 1998. председник је уредничког савета недељника *Бульвар*. Држављанин је Руске Федерације.

Песму *Останнє прохання сліпого лірника* В. Коротич је написао 1971, после трагичне погибије сина Андрија. Песма је објављена у збирци *Гідність* и критика ју је високо оценила. Песма почиње стихом *Переведіть мене через майдан...*, који се попут рефрена понавља у целој песми, све јаче из строфе у строфу.

---

¹⁷⁰ В. у *Українське слово*, книга 3, Київ 2003: Борис Олійник: 472

*Переведіть мене через майдан,
Туди, де бджоли в гречці стогнуть
глухо,
Де тиша набивається у вуха.
Переведіть мене через майдан.
(Извор са интернета¹⁷¹)*

*Преведите ме преко зборишта,
Тамо где у хељди пчеле стењу глухо

Тамо где тишина испуњава ухо,
Преведите ме преко зборишта.
(В. Коротич, Предсмртне жеље
старога лирика // Развитак, Београд
1973: 65)*

Лирски јунак – слепи стари текстописац моли да га преведу преко зборишта „где сви празнују, туку се и ратују“, где је он био „силан и ништаван“, где плаче жена која му је родила сина, који „од сада пева на зборишту том“. Прошавши поред вољене жене, коју је оставио када је постао ништаван, није је ни познао. Жели да пређе преко зборишта и да умре.

*Переведіть мене через майдан,
Де жінка плаче, та, що був я з нею.
Мину її і навіть не пізнаю.
Переведіть мене через майдан.
Переведіть мене через майдан
З жалями й незабutoю любов'ю.
Там дужим був і там нікчемним був я.
Переведіть мене через майдан.*

*Преведите ме преко зборишта,
Где жена плаче – та што сам је
познао,
Њу ћу обићи ко да је нисам знао.
Преведите ме преко зборишта.
Преведите ме преко зборишта
Са тугом и незаборавном љубављу
Тамо силан и ништаван био сам ја.
Преведите ме преко зборишта.
(В. Коротич, Предсмртне жеље
старога лирика // Развитак, Београд
1973: 65)*

Збориште је сеоска област, која није окружена зградама, већ пољем. Текстописац хоће да умре у пољу, у тишини, где „у хељди пчеле стењу глухо“, али је слеп и не зна да је, док је био слеп, варошица израсла у град, поље је изграђено и нема куда да оде. У томе је трагичност краја: раније је текстописац могао да оде у поље, у тишину, а сада нема куда да оде чак ни да умре, и нема никог ко би одговорио на његову молбу. Преко зборишта иде сам а људи око њега га ни не примећују.

*Переведіть...
Майдану тлумне тло*

*Преведите...
Зборишна бучна гомила*

---

¹⁷¹ Песма *Останне прохання сліпого лірника* Виталија Коротич – извор са интернета: https://uk.wikipedia.org/wiki/Останне_прохання_старого_лірника>03.08.2017.

*Взяло його у себе і вело ще,
Коли він впав у центрі тої площі,
А поля за майданом не було.*

*Узе га у се и поведе још
Када паде у центру трга тог...
А за збориштем поља не бијаше...
(В. Коротич, Предсмртне жеље
старога лирика // Развитак, Београд
1973: 65)*

ИВАН ДРАЧ (1936–2018)

Песник Иван Драч (1936-2018) изузетна је личност у украјинској књижевности: песник, преводац, филмски сценариста, драматург, државна и јавна личност, један од истакнутих украјинских песника који су на књижевну сцену ступили 1960-их, у време почетног и привременог попуштања политичких стега у друштвеном и књижевном животу Совјетске Украјине. Његово стваралаштво стално је трагање и стална иновација. Дипломирао је на Кијевском универзитету. Завршио је виши курс за сценаристе у Москви (1964). Био је наставник руског језика и књижевности у школи, радио је у рејонском комитету Комсомола, у листу *Літературна Україна, Вітчизна*, у Одељењу за сценарио Кијевског филмског студија „О. Довженко“, био је секретар управе Удружења књижевника Украјине и Кијевске организације писаца. Објављује поезију, преводе и критику. Прве песме објављује у часопису *Зміна*. Године 1961. у новинама *Літературна газета* објавио је трагедију – поему *Ніж у сонці* која је одмах привукла пажњу критичара. Током 1962-1988. објавио је збирке песама *Соняшник* (1962), *Протуберанці сонця* (1965), *Балади буднів* (1967), *До джерел* (1972), *Корінь і крона* (1974), *Київське небо* (1976), драмску поему *Дума про вчителя* (1977), *Сонячний фенікс* (1978), *Сонце і слово* (1978), *Американський зошит* (1980), *Січнева балада 1924 року* (1980), *Шабля і хустина* (1981), *Драматичні поеми* (1982), *Київський оберіг* (1983), *Чорнобильська мадонна* (1987) *Храм серця* (1988), као и књигу новела *Іду до тебе* (1970). Збирка *Корінь і крона* награђена је Државном наградом Украјине „Тарас Шевченко“ 1976. Песме И. Драча превођене су на више језика, а и сам преводи са других језика на украјински.

Почетком 1960-их песниково стваралаштво доживљавало се двосмислено, многе је нервирала асоцијативност, метафоричност, симболика

његових дела, неуобичајене синтагме. Интересантна је већ прва песникова збирка *Соняшник* у којој је опевана судбина обичног човека, неисцрпност људског генија у области науке и технике, жеља да се одгонетне тајна будућности. И дан данас његов заштитни знак су дела која су још почетком 1960-их одушевљавала читаоце изузетношћу поетског мишљења *Балада про соняшник* и *Етюд про хліб*.¹⁷²

Поезија И. Драча спрским читаоцима представљена је песмама *Жена и море* (*Жінка і море*, 1967, у збирци *Балади буднів*) и *Лабуђа етида* (*Лебединий етюд*, 1962, у збирци *Соняшник*). Стихови И. Драча испуњени су љубављу према природи и често су слике природе песникова гласно исказана осећања.

*Одягни мене в ніч, одягни мене в
хмари сині
І дихни наді мною легким
лебединим крилом,
Хай навіються сни, теплі сни
лебедині,
І сполоха їх місяць тугим ясеновим
веслом.
Зацвіте автострада доспілими
гронами,
Змиє коси рожеві в пахучім
любистку зоря.
З твого чистого ставу між
лататтям та Орионами
Ти лебедкою плинеш у безкресі мої
моря.*

(Извор са интернета¹⁷³)

*Одени ме у ноћ,
у облак сињи који плови,
И дахни изнад мене
лаким крилом лабудовим.
Нека се спусте снови, топли снови
лабудови,
А уплаши их месец
јаким веслом јасеновим.
Процвашиће аутострада зрелим
гроздовима,
Опраће косу румену
у мирисном шебоју зора.
Из твог језерца чистог
међу локвањима и Орионима
Ти лабудице пловиш у моја бескрајна
мора.*

(И. Драч, *Лабуђа етида* // *Развитак*,
Београд 1973: 67-68)

И. Драч је у потпуности иноватор у лирици свог времена. Своја осећања изражава искрено, као и многи песници, али љубав у песмама И. Драча обједињује обележја духовног, светог осећања и обележја земаљских страсти, земаљске жеље којом људи привлаче једни друге. И. Драч придаје велики значај љубави, осећању које човеку даје снагу и у његову душу уноси свестлост.

¹⁷² В. у *Українське слово*, книга 4, Київ 2003: Іван Драч: 80

¹⁷³ Песма *Лебединий етюд* Ивана Драча – извор са интернета:
https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=17&virsz_id=1>03.08.2017.

МИКОЛА ВИНХРАНОВСКИ (1936–2004)

Песмама *На сивоме небу* (*У синьому небі я висіяв ліс...*, 1965) и *Стоје сухи кукурузи* (*Стоять сухи кукурудзи*, 1964) представљена је поезија украјинског песника и писца шездесетника, режисера, глумца, сценаристе, Миколе Винхрановског.

Микола Винхрановски (1936–2004) дипломирао је на Факултету за позориште, а специјализирао у Москви на Државном институту за кинематографију. У филму *Повість полум'яних літ*, снимљеном по сценарију О. Довженка, играо је главну улогу. Радио је као режисер у Кијевском киностудију. Песме је почео да пише као студент. Прве песме појавиле су се 1958. на страницама часописа *Дніпро* и *Жовтень* (*Дзвін*). *Літературна газета* 7. априла 1961. објављује петнаест песама младог аутора. Прва збирка поезије *Атомні прелюди* објављена 1962. донела је слику епохе и човека, прожету предосећањем неограничености живота, збацујући са себе ланце догматизма и препуштајући се непознатом свету. То је био одушевљени поздрав инспирације и духовног космоса који је народ осетио после стаљинског мрака. Овде је сијало Сунце и летео је свемогући Демон обнове и промена, тријумфовала је млада лепота која се може поредити са животном истином. Збирка поезије *Сто поезій* свет је угледала 1967. и она заједно са наредном *Поезії* (1971), представља лирику духовне равнотеже, у којој се остварују жеље и намере, када је свет под рукама још увек попут глине која се претвара у порцеланске светле ликове и када уметник у себи осећа неку веселу ђаволску снагу и ужитак да је обликује по свом укусу и нахођењу. Један од примера ове лирике је и песма *Стоять сухи кукурудзи*:

*Стоять сухи кукурудзи,
Сухе волоття сушитъ просо.
Лелека, мов старий грузин,
По жовтім полі ходить босо.*

*Лисиця їла – і нема.
Лиш облизнулась в жовтій тиші.
А з хмаренятами у звиші
Хмарина-мама йде сумна.*

Дружина спить, і на столі

*Стоје сухи кукурузи,
Сухе влати суше проса.
А рода ко стари Грузин,
По жутом пољу гаца боса.*

*Лисица била ту сама,
Јела, и неста у тишини.
А с облачцима у висини
Плови сетна облак-мама.*

Жена ми спава. Пред њоме

*Лежать панчохи і в'язання.
І в шибці чорт стоїть до рання.
Зоря і чорт на чорнім тлі.
Щось в тому чорті є від мене.
Щось є для мене в тій зорі.
Лежить дорога у черлене
І жовта хмара угорі.
(Извор са интернета¹⁷⁴)*

*Леже чарапе, плетиво.
У окну, гле, до јутра – ђаво,
Звезда с њим на тлу црnome.
У том врагу има нешто мене,
И звезда мене има.
Доле се путеви црвене,
А жути облак над њима.
(М. Винхрановски, *Стоје сухи кукурузи* // *Развитак*, Београд 1973: 69-70)*

Човек и свет у ком је све подређено човековом стваралаштву увек се преплићу и постоје један у другом, чиме се брише граница између „ја“ и „ти“ и то није само потпуно јединство душе и света, већ поуздано јединство. У поезији М. Винхрановског потврђује се позната Довженкова теза да је „народ позвао уметнике да покажу свету да је живот предиван и да је он сам по себи највеће и највредније благо“. Појмови Отацбина, Љубав, Слобода од самог почетка толико су слични у делима М. Винхрановског, и њихова емотивна значења једно по једно се подударaju, зато што су они најзначајнији животни симболи.

Ипак, лирика М. Винхрановског није елегична, својствена јој је жестока драма, условљена највишим захтевима, моралним максимализмом, јеретичком жељом да све зна, да све осети и да све заувек запамти. А то је немогуће. Што потпуније песник доживљава своју околину то више осећа да нешто суштинско, непоновљиво, главно остаје необухваћено речима и сликама. Уметник, као ни било који смртник не може да се оствари у потпуности. Ова драма доживљава своју кулминацију кроз трагичне акорде у књизи *На срібнім березі*. Овде песник своди рачуне свега што је доживео и проживео и успоставља везу са још „неизреченим мислима“, којих је било тако много у младости. И то свођење рачуна, опраштање са младошћу, осећање „дуга“ према вечности трагично је. Управо у оквиру најпотпуније посвећености посебна драма одиграва се у интимној лирици М. Винхрановског. Права осећања су неисцрпна, као што су неисцрпни поезија и свет и осећање прелепог, о чему М. Винхрановски говори у наредним збиркама поезије *Київ, Губами теплыми і оком золотим, Цю жінку я*

---

¹⁷⁴ Песма *Стоять сухи кукуруди* Миколе Винхрановског – извор са интернета: http://ukrlit.org/vinhranovskyi_mykola_stepanovych/stoiat_sukhi_kukurudzy>03.08.2017.

люблю, у приповеткама *Сіроманець*, *У глибині дощів*, *Літо на Десні*, и роману *Северин Наливайко*.

ХАНА СВИТЛИЧНА (1939–1995)

Поезија украјинске песникиње, Хане Свитличне, представљена је песмом *Мудрост (Мудрість)*. Хана Свитлична (1939–1995) је од своје седме године била прикована за кревет тешком болешћу. Образовање је стекла уз помоћ другога учитеља. Рано је почела да пише, поезија је била њена једина утеха. Прва књига поезије *Стежки неходжені весняні* објављена је 1961. Уследиле су збирке *Золоте перевесло* (1963), *Сонячні причали* (1966), *Дозрівання* (1969), *Кольори* (1970)... За књигу *Літозбір* (1973) награђена је републичком књижевном наградом «Николај Островски». Уметничко наслеђе песникиње чини 16 књига поезије, многобројне публикације у зборницима, часописима *Вітчизна*, *Дніпро*, *Прапор*, републичким и локалним новинама. Њена биографија је у њеним песмама. У њих су се слиле мисли, осећања, бриге, у њих се претопила душа физички слабе, али духом јаке жене.

*Вночі з лицем
просвітлено-натхненним
Присіла Мудрість
край мого стола.
– Ти звала, – каже, –
ти колись за мене
Платила помилками –
я прийшла. –
А я кричу
– Зажди, моє смеркання!
Ще мить.
Ще подих.
Ще один рядок!
Візьми назад
своє гірке всезнання.
Верни солодку пору
помилку.
(Извор са интернета¹⁷⁵)*

*Ноћас са лицем
болесно-студеним
За мојим столом
Мудрост наћох.
– Звала си – каже –
ти некад за мене
Грешкама плаћала,
па доћох!
А ја вичем
– Чекај, моје умирање!
Још трен
Још уздах,
Још реч једну тек!
Узми натраг
своје горко свезнање,
А врати грешења доба
слатки век!
(Х. Свитлична, *Мудрост // Развитак*,
Београд 1973: 71)*

¹⁷⁵ Песма *Мудрість* Хане Свитличне – извор са интернета: <http://ukr-lit.net/svitlichna/1419-virshi/3948-mudrist.html>>03.08.2017.

У својим преводима поезије одабраних украјинских песника М. Ковач успева да верно дочара дух оригинала.

О рецепцији украјинске књижевности у српској култури 1970-их проф. Љ. Поповић указује „Осврт на избор из поезије представника украјинске „генерације шездесетих“ у српској периодици седамдесетих година потврђује да је на први талас представљања тог покрета у Србији утицало лично ангажовање преводаца Михајла Ковача, Срђана Рашковића, Радослава Пајковића и Тодора Дутине. Подударане таквих емотивних обележја у рецепцији стварности од стране украјинске „генерације шездесетих“ и „књижевне генерације седамдесетих“ у Србији, као што је „непристајање на равнодушност према отвореним просторима постојања, у ствари на непримерено, но бојажљиво, одвећ скромно и безбојно испуњавање тога простора“, које се запажа код младих српских књижевника тог периода такође је битно допринело позитивној рецепцији најновије украјинске поезије седамдесетих година у Србији.“ (Љ. Поповић 2007: 135)

1974. година

ЧАСОПИС БАГДАЛА

У крушевачком часопису *Багдала* 1974. објављена је поезија четири украјинска песника: Павла Тичине, Лине Костенко, Јевгена Гуцала и Ивана Драча, уз кратке белешке о сваком песнику, у преводу изузетног и, по нашем мишљењу, једног од најбољих, а усуђујемо се да кажемо и најбољег преводиоца украјинске поезије, Срђана Рашковића. „Срђан Рашковић се на студијама упознаје са украјинским србистом Јевхеном Пашченком и добија од њега прве информације о украјинским песницима „генерације шездесетих“, чије песме преводи и објављује 1974. године у *Багдали* <...>, као и у другим књижевним листовима <...>. Фактор личних контаката између украјинских научника и књижевника и српских преводаца, <...> одиграо је своју кључну улогу у интензивирању процеса популаризације украјинске књижевности у Србији.“ (Љ. Поповић 2007: 135)

ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967)

Павло Тичина један је од најпознатијих украјинских песника XX века, одавно признати класик новије украјинске књижевности, преводилац, публициста. Око његовог имена и данас се води жестока расправа. Неки чак настоје да окриве П. Тичину за певање у част стаљинизма, не желећи да виде ни изузетну сложеност историјских околности, ни личну духовну трагедију великог песника. Потребна је непристрасна објективна анализа, која би омогућила да се продре у дубоку контрадикцију епохе и њом условљене „процепе” у уметниковим становиштима и стваралаштву, и да се на основу тога у песниковом наслеђу раздвоје вредна и тешка зрна од кукоља и штеточина. С. Рашковић српским читаоцима поезију П. Тичине представља песмама *Из мог дневника 2 (Из щоденних записів), Плуг и Месија (Месія)*.

П. Тичина рођен је у породици свештеника као седмо од тринаесторо деце. Сваки син је већ од седме године помагао оцу у цркви и певао у црквеном хору. Као дете П. Тичина је маштао да постане сликар иконописац. Школовао се у богословији (1900–1907) и ово време обележили су патња, гладовање и неправда. Прве Тичинине песме наивна су имитација Т. Шевченка. Као и млади Т. Шевченко, П. Тичина тежи да изабере професију сликара. Због сликања га примећује и М. Коцјубински, пред којим је П. Тичина прочитао песму *Розкажи, розкажи мені, поле*. По савету М. Коцјубинског П. Тичина шаље неколико својих песама уредништву часописа *Літературно-науковий вісник*. Прве нама познате песме песника почетника носе датум 1906, а песма *Ви знаєте, як липа шелестить* објављена је 1912. у кијевском часопису *Українська хата*. Ове године П. Тичина објављује у часописима *Рідний край*, *Українська хата*, *Основа* и др. Пише и неколико приповедака, објављених 1913–1914. (*Вавилонський полон, Богословіє*).¹⁷⁶

Збирка *Сонячні кларнети*, којом је П. Тичина доказао своју генијалност објављена је 1918. Рађање *Сунчаних кларинета* постало је сензација и догађај столећа у књижевном процесу. П. Тичина је привукао пажњу као први песник оптимиста у украјинској књижевности. *Сунчани кларинети* потврдили су улазак

---

¹⁷⁶ В. у С. Цалик, П. Селігей, *Таємниці письменницьких шухляд*. Київ 2011: *Як Павло Тичина випередив Джордџа Орвелла і що з того вийшло*: 90-115

у књижевност мајстора, а не почетника. Разлог за ово биле су политичке околности у Украјини. Можда би П. Тичина остао на елегичком и философском нивоу монаха, да није било светског рата, који је убрзо прерастао у револуцију. *Сунчани кларинети* били су музика вере, уверења, младости, то је антимон светла, космичког ритма, трембите, направљених од сунчевих зрака. Збирка је један од најмузикалнијих дела украјинске поезије.

Током 1918. и на почетку 1919. написане су песме и циклуси *Плуг, Сјите, На майдані, І Бєлий, і Блок...*, *На могили Шевченка, Сотворіння світу* у којима је П. Тичина рекао одлучно „да” револуцији, њеним социјалним и националноослободилачким идеалима (*Плуг*, 1920). У раним делима за њу проналази симболе у националној и светској социокултурној традицији: *Кого ж нам на Вкраїну ждять? – Кармелюк, Скворода; Воздвигне Вкраїна svojого Мойсея – не може ж так буть!* У песмама каснијег времена он у духу «црвених» парола повезује победу револуције са радничком класом, са удружењем радника града и села (*Псалом залізу, Ронделі*). Али, између ликовомотива првог и другог реда, у суштини, нема никаквих „мембрана“: цела поезија *Плуга* обједињена је мишљу о народности социјалне револуције и о доминантној вредности њених стваралачких, културолошких задатака. Тек пошто је поверовао у ово, песник је прихватио и саму револуцију, прихватио ју је у нераскидивом јединству њених социјалних у националних задатака, као што је то био случај и са многим другим представницима украјинске интелигенције – његовим савременицима и сарадницима у овом одлучном избору. Делић тог одушевљења исказан је у песми *Плуг* (1919), представљене у изузетном преводу С. Рашковића:

Вітер.

Не вітер – буря!

Троцить, ламає, з землі вириває...

За чорними хмарами

(з блискама! ударами!),

за чорними хмарами мільйон мільйонів

мускулястих рук...

Котить. У землю врізає

(чи то місто, дорога, чи луг),

у землю плуг.

А на землі люди, звірі й сади,

а на землі боги і храми:

о пройди, пройди над нами,

Вјетар.

Није вјетар – бура!

Крши, ломи и из земље ишчувава...

За црним облацима

(са муњом! ударцима!)

за црним облацима милион милиона

мишићавих руку...

Котрља. У земљу урезаје

(сва та мјеста, пут, луг)

у земљу плуг.

А на земљи људи, звијери, вртови,

а на земљи богови и облаци:

о прођи, прођи над нама,

розсуди!
Й були такі, що тікали.
В печери, озера, ліси.
– Що ти за сило єси? –
питали.
І ніхто з них не радів, не співав.
(Огняного коня вітер гнав –
огняного коня –
в ночі –)
І тільки їх мертві, розплющені очі
відбили всю красу нового дня!
Очі.
(Извор са интернета¹⁷⁷)

пресуди!
Било је и таквих, што су бјежали.
У пећине, језера, шуме.
– Како таква снага си? –
питали су.
І нико се од њих није радовао, није пјевао.
(Огњеног коња вјетар гони –
огњеног коња –
у ноћи –)
І само њихове мртве, растворене очи
одбљеснуле су сву љепоту новог дана!
Очи!
(П. Тичина, *Плуг // Багдала*, Крушевац
1974: 12)

П. Тичина се 1923. сели у Харков, постаје члан уредништва недавно организованог часописа *Червоний шлях*, који излази једном месечно «за широке кругове интелгенције» и активно учествује у различитим областима друштвеног и културног живота. У Харкову је П. Тичина издао своју последњу уметнички вредну књигу *Вітер з України*. Чинило му се да је патос националног буђења Украјине почео да се остварује на новим, совјетским путевима, патос горди, али не „калајсан“, сасвим не апстрахован од сећања на тешкоће и баријере. П. Тичина се сада посебно често обраћа ликовима и појавама националне и светске историје и културе. У његовој поезији они се, углавном, претварају у симболе, или, чак, у митове, кроз које се осмишљавају горући проблеми. Ликови историјских личности, јунака легенди или књижевних дела код П. Тичине се углавном прилагођавају, преосмишљавају, претежно у социолошком духу. Управо тако у збирци *Вітер з України* настају кијевски занатлија Микита Кожумјака, атински грађани Клеон и Диодот, Фауст и Прометеј.

Циклуси *Харків*, *Вулиця Кузнечна*, песме *Надходить літо* и *Голод*, *Перше травня на Великдень*, *Ненависті моєї сило су* «социолошка», а понекад и философска лирика о украјинској стварности, неохлађеној од недавних потреса. Лирика је углавном двобојна, светле пруге преплићу се са тамнима, али у основи ово је лирика наде и јачања вере у сутрашњи дан.

П. Тичина је 1929. изабран за члана Академије наука Украјинске ССР. Мисија грађанске поезије у практичној естетици стаљинизма, којој је, нажалост,

---

¹⁷⁷ Песма *Плуг* Павла Тичине – извор са интернета:
<http://www.yuryzavadsky.com/tychyna/pluh.html>>03.08.2017.

у великој мери допринео и П. Тичина, сводила се на три појма: „опевати”, „позвати” и „борити се”. По овом кључу написана је већина песама у песниковим предратним збиркама: *Чернігів* (1931), *Партія веде* (1934), *Чуття єдиної родини* (1938), *Сталь і ніжність* (1941). Написане као потврда недавним паролама, умрле су заједно са својим временом.

Збирка *Чернігів* није додала ниједан позитивни допринос песниковом стваралаштву. Сведочила је о уметниковом душевном стању и о томе да је на корак од слома. Осећало се и да се њен аутор боји са звој живот и да је спреман да служи партији. Неки проучаваоци Тичининог стваралаштва сматрају да за време писања збирке *Чернігів* П. Тичина више није био психички здрав. Благо лудило, стални страх да га прате, прислушкују, записују сваку његову реч, обављали су свој црни посао. Други мисле да је П. Тичина био апсолутно здрав и да је намерно писао некавалитетне збирке. У Украјини се спроводе репресије, гину невини људи, међу којима су и блиски песникови пријатељи, а он пева у част систему, не устаје у одбрану жртава, већ се опробава у улози ђавољег адвоката. П. Тичина је био један од првих потписника на пресуди у којој је захтевано стрељање Јурија Коцујубинског, сина М. Коцујубинског, писца, који је П. Тичину увео у књижевност. У време тоталитаризма искрени револуционарно-патриотски патос у стваралаштву многих уметника заменила је сложена мешавина полуискрености и полупринуђености, опрезности и страха. У стваралаштву П. Тичине, уметника крајње оригиналног, ова двојност довела је до изузетно тешких психичких ломова и криза.¹⁷⁸

Песма *Партія веде*, написана пред крај страшне 1933, године вештачки изазване глади, када украјинско село умире, у Тичинином животу одиграла је фаталну улогу. Песма је била далеко од животне истине, али је одјекнула као политички мото, и зато је била уздигнута као штит партији, а за њом и критици. С једне стране, овај опус гарантовао му је живот, привилегије, конкретну материјалну помоћ, псеудославу. С друге стране, управо због ове песме Бог је казнио П. Тичину најстрашнијом казном: лишио га је талента, који је скоро био једнак Шевченковом, зато што се ништа од онога што је П. Тичина написао

---

¹⁷⁸ В. у С. Цалик, П. Селігей, *Таємниці письменницьких шухляд*. Детективна історія української літератури. Київ 2011: *Як Павло Тичина випередив Джорджа Орвелла і що з того вийшло*: 90-115

после одвратне *Партія веде*, не може назвати поезијом. Уколико је П. Тичина стварно био ироничан, онда је страшно ризиковао. Дела написана по поруџбини поражавају примитивизмом и медиокритетом.

Украјински књижевни критичари у иностранству писали су: «Комунизам је страشان систем. Песника Павла Тичину, Украјини Богом даног, златнокларинетног, Москва је изопачила, измучила и претворила у совјетског стихопевца Дивљака (Дичину). „Тичина је генијални песник са душом плашљивца”. Тичином су манипулисали и у иностранству. Као члан делегације совјетских писаца 1935. представљао је Украјину на међународном конгресу заштите културе у Паризу. Страни новинари желели су да га интервјуишу, али П. Тичина није рекао ни реч и зато га је западна штампа окарактерисала као глувонеомог.¹⁷⁹

Током Другог светског рата за време евакуације П. Тичина борави у Уфи, много пише и његова књижевна дела и публицистика потврђују одређено духовно буђење уметниковог поетског талента. Највеће достигнуће Тичинине поезије из времена рата постала је poema *Похорон друга*, написана у касну јесен 1942, за време најнапетије недеље историјске битке на реци Волги. Најтрагичнија животна стварност, доведена до минималне конкретности, или узвишена на светски, планетарни ниво, пулсира у читавом њеном сликовитом ткиву: живот и смрт, туга и воља за деловањем, хуманистичка снага народа и противљудска суштина фашизма, болно тешко „данас” и строги поредак историјских закономерности. У сложеној борби мисли и емоција, представљених као музичке теме, рађа се, испуњава богатим садржајем, и током развоја фабуле, и у вансижејном садржају моћни *Реквијем*, где се чује идеја бесмртности народа и вере у његову победу.

После рата П. Тичина је био на високим функцијама министра просвете, посланика Врховне скупштине Украјинске ССР и СССР-а. Био је председник Врховне скупштине Украјине. Двапут је номинован за Нобелову награду и сваки пут у иностранству: Асоцијација енглеских наставника (Велика Британија) и Харвардски универзитет (САД). Из Совјетског Савеза само су одбијали. П.

---

¹⁷⁹ Исто

Тичина је знао шта ће му се догодити, уколико се сложи са разматрањем своје кандидатуре.

Партија је пажљиво пратила песника оболелог од дијабетеса, беспомоћног и већ у годинама. П. Тичина је 1967, шест месеци пре смрти, постао јунак Социјалистичког рада. А већ је имао 5 ордена Лењина и 2 ордена Црвене заставе рада. Пред крај живота песник је све чешће закључивао да је протраћио свој таленат, да није умео у потпуности да се оствари у књижевности. Многобројне песникове збирке објављиване су и послератних година, мада ниједна више није успевала да одјекне у стварности.

П. Тичина био је активни члан Академије наука Украјине од 1929. Изузетно много је учинио за ширење и јачање међународних контаката са украјинском књижевношћу. Велику пажњу посветио је проучавању језика и знао их је двадесет. Знао је француски и старогрчки, овладао је јерменским, више пута се враћао турском и грузинском језику. Много је радио на пољу превођења, обогативши украјинску књижевност остварењима других књижевности. Био је на челу комисије за рад са младим књижевницима у Удружењу писаца Украјине. После песникове смрти основана је републичка књижевна награда „Павло Тичина – Осећање јединствене породице“.

ЛИНА КОСТЕНКО (1930)

Стваралаштво Лине Костенко оригиналан је феномен у савременој украјинској књижевности. У њеној поезији постоји одлична хармонија лирског и епског почетка, сижејност, умеће да се представе ликови, као и колорит прошлог и недавног времена. Већ у песникињиним раним песмама доминирају проницљиви философски подтекстови који активирају свест о улози поезије у систему правих духовних вредности. Л. Костенко била је једна од првих и најзапаженијих младих украјинских песника, који су се појавили на преласку 1950–1960-их. Период такозваних „шездесетника“ створио је најновији стил у украјинској књижевности, захтевао је да се ствара нешто ново, атипично, нешто авангардно, али је истовремено максимално критиковао власт и тадашњи режим. Дебитовавши нешто пре шездесетника, Л. Костенко постаје њихов претходник, једна од оних који су превазилазили оквире уобичајених

уметничких критеријума. Песникиња објављује дела у којима је ауторска мисао окренута вечитим сужеима уметности и митологије, историјским догађајима и епизодама из биографија познатих људи. Ове песме садрже интересантне паралеле, реминисценције, често су испуњене полемиком, у којој је много суптилних ироничних напада, што је једно од песникињиних омиљених књижевних средстава.

Л. Костенко завршила је два факултета: Кијевски педагошки институт и Московски институт за књижевност „А. М. Горки“. Радила је у филмском студију О. Довженка у Кијеву (1956–1966), одакле се из непознатих разлога повлачи 1966. У совјетско време активно је учествовала у дисидентском покрету, због чега је дуго била искључена из књижевног процеса. Збирке поезије *Проміння землі* (1957) и *Вітрила* (1958) изазвале су интересовање читалаца и критике, а збирка *Мандрівки серця* (1961) донела јој је успех и потврдила праву стваралачку зрелост и сврстала је у истакнуте мајсторе украјинске поезије. На почетку 1960-их учествовала је на књижевним вечерима кијевског *Клубу творчої молоді*. Почев од 1961. критиковали су је због „неполитичког односа“, са плана снимања скинут је филм *Дорогою вітрів* по њеном сценарију. Идеолошка цензура забранила је збирку *Зоряний інтеграл* 1961, са списка за објављивање скинута је књига *Княжа гора* и песникињи је забрањено да пише. Дела и само ауторкино име нестају са страница периодике. Песникиња је писала „за фиоку“. Шеснаестогодишње ћутање Л. Костенко није изгледало као слабост, или компромис, зато што је песникиња своје становиште увек изражавала директно и отворено.¹⁸⁰

Поред поезије, Л. Костенко је заједно са В. Добровольским објавила филмски сценарио *Перевірте свої годинники* (1963). Ових година стихове објављује у часописима у Чехословачкој, у новинама у Пољској и тек ретко у Украјини, у „самиздату“. Године 1965. упутила је протестно писмо против хапшења украјинске интелигенције. Присутствовала је суђењу М. Осадчог и М. Зваричевског у Лавову. Заједно с И. Драчем обратила се уредништву часописа *Жовтень* (сада *Дзвін*) и лавовским писцима са предлогом да иступи у одбрану

---

¹⁸⁰ В. у Л. Костенко, *Навчальний посібник-хрестоматія*, Кіровоград 1999: 4-22

ухапшених. Писци нису пристали на протест, али су предали захтев суду, што није утицало на судски ток, али је имало велики морални значај.

Дела Л. Костенко као посебна издања нису објављивана до 1977, до збирке *Над берегами вічної ріки*. Објављивање ове збирке постало је права књижевна сензација. Вечна река у себи садржи живот појединца, увећан његовим сећањем обогаћеним и изоштреним историјским искуством, вечна река је ток у који су се слили и нераскидиво ујединили чисто лично и општељудско.

Збирка *Сад нетанучих скульптур* објављена је 1987. Исте (1987) године песникињи је додељена Државна награда „Тарас Шевченко” за роман у стиховима *Маруся Чурай* (1979) и за збирку *Неповторність* (1980). Збирка *Вибране* угледала је свет 1989. За књигу *Інкустації*, објављену на италијанском језику, Л. Костенко је 1994. додељена награда „Франческо Петрарка”, којом конзорцијум венецијанских издавача награђује дела чувених савремених песника. Историјски роман у стиховима *Берестечко* написала је 1999, а 2000. постала је први добитник Међународне књижевно-уметничке награде „Олена Телига”.¹⁸¹

Изузетан успех имао је историјски роман у стиховима *Маруся Чурай*. Л. Костенко искористила је историјске и полулегендарне податке о песникињи из Полтаве – Марусји Чурај. Ово дело неисцрпно је због свог садржаја, богатства поетских тема, философско-моралних сукоба, општељудске и националне проблематике. Поред тема опеваних у роману треба истаћи тему тешке и истовремено узвишене мисије уметника и његове речи у животу и судбини украјинског народа.

Поезију Л. Костенко у свом изузетном преводу С. Рашковић је представио песмама *На земљи има пјесника све више...*, *Подсмјјеси...* и *Они који се рађају*. У песми *Все більше на землі поетів...* (1962) песникиња исказује своја размишљања о раду песника, која постају њен мото за време упорног и постојаног „ћутања“ током ког потврђује саркастичан и циљани закључак своје песме:

*Все більше на землі поетів,
вірніше –*

*На земљи има пјесника све више,
тачније –*

---

¹⁸¹ В. у Л. Костенко, *Навчальний посібник-хрестоматія*, Кіровоград 1999: 4-22

*тих, що вміють римувати.
У джунглях слів поставили тенета,
але схопити здобич ранувато.
Зайці, папуги, гнізда горобині...
Великий щебет, писк і цвірінчання –
таке,
що часом хочеться людині
поезію шукати у мовчанні.
Хай метушиться дріб'язок строкатий,
мінє шерсть залежно від погоди...
Поете,
вмій шукати і чекати!
Найкращий віри ще ходить на свободі.
(Извор са інтернета¹⁸²)*

*оних, који римувати могу.
У цунгле рјечи замке поставише,
а рано нађоше звијерку у брлогу.
Зечеве, папагаје, врапчија гњезда...
Велика цвркутања, писак и гугутања –
таква,
да човјек пожели некада
поезију сакрити у ћутања.
Ковитлај се шарена незнати
и према времену длаку годи...
Пјесниче,
знај тражити и чекати!
Најљепша пјесма још је на слободи.
(Л. Костенко, *На земљи има пјесника
све више* // Багдала, Крушевац 1974:
12-13)*

Запажено обележје песникињиног стваралаштва је интелектуализам – покрет, поезија, која обухвата велики историјски простор, напетост тражећи кључ за тајну живота човека, нације, човечанства. Комуникација са великим културним искуством човечанства и његовим ствараоцима, разумевање ироније историје, у чијој школи савремени човек не изгледа увек као паметан ученик, заострава осећање дисхармоније и несигурности света крајем XX века. У песмама Л. Костенко приметна је јака жеља за лепотом, савршенством, комфором, људскошћу, жеља да се допре до разума и да се пробуди људско достојанство.

ЈЕВГЕН ГУЦАЛО (1937–1995)

Плодни књижевник из Винице, Јевген Гуцало, постаје део украјинског покрета шестдесетника. Током 1960-их успео је да се оствари заједно са Л. Костенко, М. Винхрановским, И. Драчем, Г. Тјутјуником и другима, и да ствара нову украјинску књижевност. Стваралачки и животни успон Ј. Гуцала пада у време „Хрушчовљевог пролећа“ на територији СССР-а и као одговор на њега настаје песникова збирка песама *Зелена радисть конвалій* (1961). Његове прве систематске публикације привукле су пажњу тадашњих књижевних корифеја: М. Бажана, М. Стељмаха и П. Загребељног (1924–2009). Управо П. Загребељни

---

¹⁸² Песма *Все більше на землі поетів* Лине Костенко – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/-/24693/Все-більше-на-землі-поетів>>03.08.2017.

позива младог аутора у уредништво књижевних новина *Літературна газета*, на чијем се челу налазио. Од 1961. Ј. Гуцало почиње да ради у часопису *Літературна Україна*, потом у издавачкој кући *Радянський письменник*. Али убрзо, 1962, из штампе излази његова прва завршена књига – збирка приповедака *Люди серед людей*, и одмах привлачи пажњу свежом емотивношћу и представљањем различитих живих ликова. У ово време 25-годишњи писац борави у Француској као члан делегације младих књижевника. Ово путовање постало је као гутљај слободе, надахнућа, изгледало је да ће дисати пуним плућима и да се неће освртати на књижевне „насилнике“ са њиховим забранама и захтевима. И по повратку кући, писац надахнуто ради и, једну за другом, објављује књиге новела и приповедака: *Яблука з осіннього саду* (1964), *Олень Август* (1965), *Хустина шовку зеленого* (1966), *Запах кропу* (1969). Збирке *Яблука з осіннього саду* и *Хустина шовку зеленого* потврдиле су да је Ј. Гуцало оригиналан новелиста, ког одликује садржајност обичне приповетке, док се осећања и стања људске душе могу осетити по једној речи ликова, геста, погледа.

Најплодније време украјинске књижевности прекида епоха Брежњевљевске стагнације и самим тим поново узнемирава и прогања независну интелигенцију и писце. Брежњевљевско време обележио је нови напад на интелигенцију која ствара: Л. Костенко је уђутала, Г. Тјутјуник се убио, остали пишу „за фиоку“. Писци су морали да се одлуче: да ли да склопе заверу са својом савешћу, „да се преокрену“ и пишу по поруцбини, како би удовољили власти, или да буду опозиција истој тој власти, да престану да објављују своја дела и да препусте себе и чланове своје породице немилости друштва и власти. Мало ко се осмелио да буде опозиција, већина је пристала на концесију, пишући за власт хвалоспеве социјалистичком уређењу. Било је неколико писаца, који су успели да сачувају своју оригиналност и да у стваралаштву остану у потпуности независни. Један такав независан и плодни аутор тог времена постао је Ј. Гуцало.¹⁸³

---

¹⁸³ В. у *Українське слово*, книга 4, Київ 2003: Євген Гуцало: 106-107

С. Рашковић преводима три песме *Велики медвјед*, *Ти* и *Матерњи језик* први и једини представља поезију украјинског песника. У Рашковићевом преводу најјачи утисак оставља песма *Велика ведмедиця*.

*...І новорічна ніч – як казка.
Я,
Засипаний сніжинками й зірками,
Ітиму манівцями неба,
Чумацьким Шляхом...
Слабка людина, не втерплю,
Щоб пальцями не зачепити струни
Сузір'я Ліри.
І візьму за лапу
Велику Ведмедицю й приведу
До вас в кімнату.
Кутаючи ноги
У хустку пухову, ви скажете:
– А добре б
Із неї здерти шкуру і повісити
над ліжком в мене. –
Я
Змовчу. І Ведмедицю виведу за двері

І за зорею вуха лагідно її
Полоскочу. Скажу:
– Вертайсь на небо, тільки
Оберігайся сузір'я Гончих Псів. –
...І новорічна ніч – як казка...
(Извор са интернета¹⁸⁴)*

*... И новогодншња ноћ – као бајка.
Ја,
Обливен сњежним пахуљама и
звизездама,
Јездећи странпутицама неба,
Чумацьким Путем...
Нејак човјек, нећу издржати,
Да прстима не додирнем струне
Сазвјежја Лире.
И узећу за шапу
Великог Медвједа и довеићу га
До вас у собу.
Увијајући ноге
У паперјасту мараму, ви ћете рећи:
– А добро би било
Одерати му кожу и окачити је
над мојом постељом –
Ја
Ћу прећутати. И извешћу Медвједа иза
врата
И иза уха звизеданог њежно га
Помиловати. Рећи ћу:
– Враћај се на небо, само
Чувај се сазвјежја Ловачких Хртова –
... И новогодншња ноћ – као бајка...
(Ј. Гуцало, *Велики медвјед* // Багдала,
Крушевац 1974: 12-13)*

Многи критичари и писци чудили су се како је Ј. Гуцало успео по свом кључу да настави да пише оштру сатиру и још да избегне цензуру. Ј. Гуцало свом кључу остаје веран не само као писац, већ и као песник у својим збиркама *Письмо землі* (1981), *Час і простір* (1983), *Живемо на Зорі* (1984), *Напередодні нинішнього дня* (1989).

¹⁸⁴ Песма *Велика ведмедиця* Јевгена Гуцала – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/hutsalo/hutsal03.html>>03.08.2017.

ИВАН ДРАЧ (1936–2018)

С. Рашковић из поезије Ивана Драча одабира две прелепе баладе и представља их српским читаоцима у свом изузетном преводу: *Баладу о сунцокрету (Балада про соняшник)* и *Баладу о ујка Гордију (Балада про дядька Гордія)*. (Рашковић ће 1978. у *Књижевним новинама* објавити следеће песме И. Драча: *Лабуђа Етида, Балада о сунцокрету и Друм*.)

Прва збирка поезије И. Драча *Соняшник* (1962) оцењена је као прекретница у историји украјинске поезије. Најзначајније уметничко достигнуће раног песника је лик сунца. Прве песме говоре о иновативном, неконвенционалном песниковом опису живота људи. Ова иновација заснована је на изузетном познавању народног стваралаштва. Најупечатљивије обележје песниковог стваралаштва је комбинација фантастичног и реалног. Таква је и необична *Балада про соняшник*. Тема баладе и симболика њених ликова воде порекло од народних, веома старих, чак паганских веровања о необичним трансформацијама у животима људи и природе. За њу су својствени фантастични елементи баладе и карактеристични драматизам. Ова рана песникова балада у узвишеном романтичном духу описује дечаково необично откриће, а то је свемогуће сунце. Сиже дела прилично је комичан: живи сунцокрет, својим понашањем подсећа на обичног дечака, који се надмеће са вихором, вере се на крушку, купа испод млина, гађа врапце из праћке. Једина разлика је у томе што је сунцокрет имао тело храпаво и зелено.

*В соняшника були руки і ноги,
Було тіло, шорстке і зелене.
Він бігав наввипередки з вітром,
Він вилазив на грушу,
і рвав у пазуху гнилиці,
І купався коло млина, і лежав у піску,
І стріляв горобців з рогатки.
Він стрибав на одній нозі,
Щоб вилити з вуха воду,
І раптом побачив сонце,
Красиве засмагле сонце,—
В золотих переливах кучерів,
У червоній сорочці навипуск,*

*Имао је сунцокрет руке и ноге,
Имао је тело, храпаво и зелено.
Трчао је надмећући се с вихором,
Верао се на крушку,
и у недра брао дивљакуше.
И купао се крај млина, и лежао у песку,
И гађао врапце из праћке.
Цупкао је на једној нози
Да би излио воду из ува,
И одједном је угледао сунце,
Прекрасно преплануло сунце,
Са златним преливима увојака,
У црвеној кошуљи преко панталона,*

*Що їхало на велосипеді,
Обминаючи хмари на небі...*
(І. Драч, *Балада про соняшник* //
Українське слово, книга 4, Київ 2003:
81)

*Које је јахало на бициклу,
Обилазећи облаке на небу...*
(И. Драч, *Балада о сунцокрету* //
Багдала, Крушевац 1974: 14)

Невероватан фантастичан сусрет дечака са сунцем рађа велику инспирацију, дубоко познавање и разумевање свакодневних појава попут сунца на небу. И, сунцокрет, обамревши у немуштом усхићењу, моли сунце да му дозволи да се провоза бициклом, или да га, бар, у корпусу стави.

*І застиг він на роки й століття
В золотому німому захопленні:
– Дайте покататися, дядьку!
А ні, то візьміть хоч на раму.
Дядьку, хіба вам шкода?!*
(І. Драч, *Балада про соняшник* //
Українське слово, книга 4, Київ 2003: 81)

*И обамре он на године и векове
У златном немуштом усхићењу:
– Дајте да се провозам, чико!
Бар ме у корпусу ставите,
Чико, па зар вам је жао?!*
(И. Драч, *Балада о сунцокрету* //
Багдала, Крушевац 1974: 14)

И у души се рађа најдивније и најневероватније осећање на свету. Оригиналан закључак баладе нагони нас да признамо да пред нама није утешна прича о чудним догађајима, већ прича о лепоти и снази поезије:

*Поезіє, сонце моє оранжєве!
Щомиті якийсь хлопчисько
Відкриває тебе для себе,
Щоб стати навіки соняшником.*
(І. Драч, *Балада про соняшник* //
Українське слово, книга 4, Київ 2003: 81)

*Поезијо, сунце моје наранџасто!
Сваког тренутка понеки дечак
Открива тебе за себе,
Да би заувек постао сунцокрет.*
(И. Драч, *Балада о сунцокрету* //
Багдала, Крушевац 1974: 14)

Овај симбол толико је свемогућ и човека претвара у биљку и обрнуто, сунцокрет у човека. Песник нам поручује да је сунце симбол лепоте уметности, лепоте народног духа и вере у бесмртно народно стваралаштво. Зато је свет срећнији, дражи, блискији и опипљивији. Алегоријски ликови сунца и сунцокрета у балади указују на инспирацију за узвишено стваралаштво коју песник црпе из родног тла. Сунце је симбол светлости, топлоте, чистоће, живота, прелепе, јединствене поезије, а сунцокрет је песник који је кореном повезан са земљом, који уздиже главу ка сунцу и подсећа на сунце обликом и

бојом. Песник треба да тежи узвишености у поезији, али да остане везан за сунце, родну земљу, национално стваралаштво, природу и људе.

1975. година

ЧАСОПИСИ СТВАРАЊЕ, ОДЈЕК и РАЗВИТАК

У титоградском часопису *Стварање* 1975. у избору и преводу Радослава Пајковића, уз кратке белешке о песницима објављена је поезија украјинских песника: М. Бажана, М. Нагњибиде, М. Стељмаха (*Долазе дани, одлазе године...*), П. Вороњка, А. Кацнељсона, Д. Павличка (*Бреза*) и *Отац*, Б. Олијника (*Говориле-мрмориле... и Длан*), В. Коротича (*Када су спалили Јана Хуса... и Грчки мит*), И. Драча (*Балада раширених дејјих очију* и *Сунчана етида*) и М. Сингајивског. У тексту *Неколико напомена о савременој украјинској поезији* Р. Пајковић наводи „Украјина није за нас непозната. Ни поезија која се у њој пише. Па ипак, ми је тек откривамо. <...> Довољно је само погледати како и о чему пјева та поезија. Ту је цио један спектар тема и мотива. Најнаглашенији је њен родољубиви однос према Украјини. Затим, према редосљеду упечатљивости, долази – љубав, потом – антејизам живота и рада; медитирање над судбином; рефлексива. Не мало простора заузимају и стихови о проблемима стварања, о исходу пјесника и пејсме, о творачким контрастима и страстима. Често – и о трагичности. <...> Они који су били у рату и пјевали о његовим страхотама – Рилски, Сосјура, Тичина, Бажан, са истом снагом и истом звонкошћу проговорили су и о послератном периоду – о новим ораницама, машинама, фабрикама, моторима, лукама. <...> Украјинска поезија је успјела да сачува своје основно обиљежје – аутохтоност и интегритет. Она је биће за себе, компактна цјелина. Она самосвојно, аутентично говори о свом народу. Потврђује његову егзистенцију, његово постојање и трајање. Афирмише његов језик. Афирмише његову прошлост. Наговјештава његову будућност. Доказује кључне вриједности и блага народног генија.“ (Р. Пајковић 1975: 1420)

Р. Пајковић био је југословенски дипломата који је одређено време службено боравио у Кијеву. Темељно је упознао украјинску културу и спријатељио се са многим њеним представницима. Посебно је значајно његово дугогодишње пријатељство са украјинским песником Борисом Олијником. У

вези са наведеним и преводима Р. Пајковића који ће уследити наредних година проф. Љ. Поповић указује „С обзиром на чињеницу да је Пајковић лично познавао представнике „покрета шездесетих“ и да је од њих могао да добије праву информацију о дометима украјинске књижевности (као и периодизацији њеног развоја), заувек је испуштена прилика да се још тада украјинска поезија прикаже на српском језику у правом светлу. Међу преведеним песмама многе су са револуционарном, партизанском тематиком, као и са мотивима сусрета украјинских песника са Југославијом.“ (Љ. Поповић 2007: 86)

МИКОЛА БАЖАН (1904–1983)

Поетско наслеђе Миколе Бажана (1904–1983), украјинског песника, писца, философа, преводиоца, изузетно је сложен, хетероген и контрадикторан уметнички феномен који и данас потпуно осликава специфичност доба у ком је уметник живео и радио. У његовим делима можемо пратити и откривати културне, духовне и интелектуалне промене које су се одиграле у украјинском друштву и националној уметничкој свести. Поезија М. Бажана наступала је као говорник приоритета времена, раздобља и одређене фазе друштвеног развоја. У разноврсном стваралаштву М. Бажана постоје примери класичног нереалистичног размишљања, футуристичких трагања, заснованих на вербалним и експериментима форме (*Руро-марш*, *Крижмо комуни*, *Сурми юрм*), стилистика и техника експресионистичког стила, са наглашеном поетиком контраста, наглашеним бојама, истанчаним чулима (*Фокстрот*, *Нічний рейс*, *Гофманова ніч*), елементи неонатуралистичког становишта, за које је карактеристична безобзирност приликом представљања уметничке стварности (*Розмова сердець*, *Смерть Гамлета*).

М. Бажан рано почиње да се бави књижевношћу. Почиње да пише под утицајем поеме *Облак у панталонама* Владимира Мајаковског, коју је 1923. превео на украјински језик. Прва песма М. Бажана објављена је у зборнику *Жовтневий збірник панфутуристів* 1923. у Кијеву. Прва песникова књига *Сімнадцятий патруль*, посвећена јунаштву грађанског рата, објављена је у Харкову 1926. М. Бажан постепено ствара свој сопствени експресионистичко-барокно-романтични стил и обухвата велики круг тема украјинске историје и

свакодневице. Његова дела *Будівлі* (1924), *Гетто в Умані* (1928), *Розмова сердець* (1928), *Дорога* (1930) постају сензација у украјинској књижевности тог времена. Великом историјском поемом *Сліпці*, која се сматра врхунцем Бажановог стваралаштва, талентовани песник навлачи на себе гнев совјетске власти. Његово стваралаштво почиње да се осуђује у књижевним часописима и периодици. Средином 1930-их стваралаштво М. Бажана „стаје“ у службу совјетске власти. Најпре он много преводи, а нешто касније главна тема његовог стваралаштва постаје прослављање социјалистичке изградње и борба против „буржоаског национализма“. Његова дела 1930-их пуна су ласкања и хвале совјетском уређењу и његовим вођама *Товариш стоїть в зореноснім Кремлі* (1932), поема-трилогија о Кирову *Безсмертя* (1935–1937), поема *Клич вождя* (1939).¹⁸⁵

За време Другог светског рата М. Бажан се борио на фронту као добровољац, учествовао је у Стаљинградској бици и био је уредник новина *За Радянську Україну*. Велику популарност стекла је његова песма *Клятва* из 1941. Поему *Данило Галицький* написао је 1942. Књигу 1943. објављује *Сталінградський зошит* (награђена Стаљинском наградом 1946), а 1948. циклус *Английські враження* (награђена Стаљинском наградом 1949). Радио је у филмској уметности заједно са О. Довженком. У књизи *Біля Спаської вежі* (1952) опевао је вечно пријатељство руског и украјинског народа. Активно пише 1960–1970-их и објављује збирке *Італійські зустрічі* (1961), *Чотири розповіді про надію* (1967), *Уманські спогади* (1972), поеме *Політ крізь бурю* (1964) и *Нічні роздуми старого майстра* (1976). Објавио је преко тридесет књига. Аутор је књижевно-критичких дела *Дружба народів — дружба літератур* (1954), *Люди, книги, дати* (1962). Добитник је Државне награде СССР-а и награде „Тарас Шевченко“. Одликован је орденом Лењина.

Стваралаштво М. Бажана одличним и не случајним одабиром први и једини представио је Р. Пајковић, најпре поемом *Хамлетова смрт*, а затим и песмама *Заклетва* и *Поштеде псима нема у Антологији украјинске поезије* 1979.

Поема *Смерть Гамлета* објављена је 1932. Првобитни оригинални наслов поеме био је *Післямова про Достоевського, про Гамлета і двійника*, а

---

¹⁸⁵ В. у *Далекі зірниці*. Київ 2005: Микола Бажан: 329-331

поема је била наставак песме М. Бажана *Розмова сердець* из 1928. Поемом о Хамлету почиње нова фаза у песниковом стваралаштву који је већ започео свој пут у соцреализму, пишући на социјално-политичке теме. Овај „нови“ М. Бажан партијски је песник и у поеми о Хамлету наступа као класни непријатељ. За М. Бажана Хамлет је његов савременик „сноб дволични“, који се стално претвара, бирајући трагичан изглед. Мотив удвајања и дволичности прожима целу поему и семантички је повезан са стваралаштвом Ф. Достојевског (роман *Двојник*) и са традицијом европске књижевности романтизма:

Двійник!

Роздвоєнство!

Примари романтики!

Блудливі блукання роздвоєних душ!

*Такий романтичний, надземний туман
такий*

Смердить труповинням чому ж?

(<http://liva.com.ua/poetry61.html>¹⁸⁶)

Двојност!

Раздвојеност!

Баук романтике!

Испразно блуђење располућене душе!

*Такав романтизам, заумне магле
толике*

Зашто да као мрцина смрде и пуше?

(М. Бажан, *Хамлетова смрт // Стварање*, Титоград 1975: 1412)

М. Бажан је у поеми поделу света представио као супротстављање две епохе: романтичарске и социјалистичке. Ову поделу песник наставља када описује Хамлетово унутрашње стање:

Стојиш у ваганні,

двојишся,

і мариш

У трансі проблем, і дилем, і оман,

І чуєш, як хтось промовляє –

товариш!

І чуєш, як інший нашіптує –

пан!

(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)

Двојиш се,

паштиш,

загонетке стружеш,

Захваћен трансом проблема и сплина,

Чујеш како неко мрмља:

„Друже!“

А други шапуће: „Господине!“

(М. Бажан, *Хамлетова смрт // Стварање*, Титоград 1975: 1411)

У уметничком свету поеме супротстављање је остварено обраћањима у оквиру друштва које одражава супротстављање различитих друштвених структура: друг – господин. Савремени Хамлет не може да одреди своје место,

¹⁸⁶ Песма *Смерть Гамлета* Миколe Бажана – извор са интернета: <http://liva.com.ua/poetry61.html>>04.08.2017.

не може да одлучи коме да се приклони, зато што се нови свет разликује од прошлог. Осуђујући двоструки живот савременика Хамлета и то што он истовремено припада и садашњости и прошлости, М. Бажан захтева да се одлучи и да одбаци прошлост:

*Між новим і старим –
не лягли мости.
На два стани розпався вік.
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)*

*Између старог и новог –
нема мостења.
На два блока подијељен је вијек.
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* //
Стварање, Титоград 1975: 1413)*

Поема говори о борби две класе. У овом контексту класне борбе М. Бажан настоји да превазиђе бескомпромисна идеолошка становишта. Ипак, уметнички свет поеме је далеко сложенији, зато што је испуњен традицијом, која се у различитим облицима појављује у савременом тренутку:

*И често
приходитьь
мара Достоєвського
До Гамлета в гости
лякати вночі, –
Лякати і загрожувати,
мучити і кликати,
Дарма не розводитись: бути чи не
бути?..
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)*

*Често се јавља
сјенка
Достојевског
Који стиже у госте
да ноћу препада;
Стиже, и пријети, и жестоко пјени
Да не би бадава мудровали ви –
„бити ил не
бити“..
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* //
Стварање, Титоград 1975: 1411)*

Јунаци Ф. Достојевског често су неодлучни, повлаче се у себе и греше. Када донесу неку одлуку, стално воде унутрашњу борбу (Родион Раскољников, Аљоша Карамазов, кнез Мишкин). Неодлучан је и савремени Хамлет, зато што не зна коме да се приклони. Питање одлуке 1920–1930-их стајало је пред многима:

*Іде по Європах мара Достоєвського
І шкрябає пальцем в двоїсті серця.
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)*

*Бунца Достојевски по западу сјенком
И гребуцка ноктом подвојена срца.
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* //
Стварање, Титоград 1975: 1412)*

Почетком 1920-их, после политичких немира до којих су довели бољшевици, украјински уметници поверовали су у настанак новог света, у нову хуманост и духовност, надајући се да ће Украјина доживети национални препород. Авај! Немирна и немилосрдна совјетска стварност друге половине 1920-их и корените промене у друштву доводе до конфузије и немира украјинских интелектуалаца, зато што су снови и конкретна стварност супротстављени, што продужава стање несклада, сумње и очаја. У то време практично је било немогуће остати свој, размишљати својом главом и имати сопствена осећања. Сваком је реално претило физичко уништење, свако је у било ком тренутку могао постати жртва Стаљиновог терора. Друштво и идеологија захтевају писање типских дела која величају постојеће друштвено уређење. Уметност постаје део политике. Песници и писци имају задатак да пишу дела која ће постати идеолошко оружје тоталитарне државе, која цени нове вредности. За генерацију стасалу до револуције 1917. јавља се осећај незнања, променљивости живота и неизвесности сутрашњице. У друштву се одвија процес њихове ликвидације, док је одређени део нових интелектуалаца већ задојен револуционарним и комунистичким идејама. Поједини песници прихватају нову стварност и одлучно крећу путем који предводи партија. У сложено и трагично време тоталног терора власти против украјинске интелигенције, идеали многих њених представника суочених са новом стварношћу доведени су у питање и они почињу да оклевају. Раздобље 1930-их у Украјини обележило је одузимање имовине и уништавање сељака, ово је доба репресија уметника и злокобно време вештачког помора глађу. У идеолошкој, психолошкој и моралној атмосфери у друштву многи се осећају попут Хамлета и имају визије трагедије. Интелектуалци који нису прихватили совјетску власт постају политички емигранти у иностранству, док су многи писци и песници стрељани и мучени у логорима.

Хамлет је слика и прилика украјинске елите тог времена. М. Бажан као песник убеђен је да нови совјетски човек нема право да размишља и да искаже своје мисли, о сумњама и неодлучности нема ни говора, зато што партија и влада дају конкретне примере правих вредности. Смисао живота за совјетског грађанина је да се придржава тих вредности. Одступање од идеолошких догми у

то време доживљавано је као манифестација буржоаске идеологије. М: Бажан поставља јасне захтеве савременику да у себи победи све што је супротно комунистичким идеалима и да одбаци стара предреволуционарна становишта.

Чак и личност Ф. Достојевског у овом контексту добија нови смисао. Лик „сјенке Достојевског“ који у поеми М. Бажана стиже у госте Хамлету да га ноћу препада оригинална је алузија сцене са Духом у Шекспировој трагедији. Као што Дух код Шекспира позива Хамлета да буде одлучан и да се освети, тако и „сјенка Достојевског“ прети да „бадава не мудрује „бити ил не бити“. Парадокс је у томе што лик Ф. Достојевског у целој поеми М. Бажана носи симболику двојности, сумње, раздвојености, док је симболика „сјенке Достојевског“ сасвим супротна: позива да победи вечни проблем раздвојености „бити ил не бити“. Код М. Бажана његов савременик Хамлет не може да победи.

А Гамлету легше вкусити свій лікоть,

*Ніж стати на гостем накреслену
путь...*

(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)

*Ал вама је лакше загристи локат
сопствени*

Но чврстом ногом на пут ступити.

(М. Бажан, *Хамлетова смрт* // *Стварање*, Титоград 1975: 1411)

Наравно, Хамлет није обичан и свакодневни савременик М. Бажана, већ је он писац или песник који се „склонио у кулу“. У новој социјалистичкој стварности поетска реч постаје оружје које пуца и лирски јунак М. Бажана обраћа се својим колегама:

*Розв'язання справжнє теперішніх драм
не те,*

*Де звикли ви руки ламать і стогнать,
Бо снайпери чорні – залого у баиті,*

У баиті із кості слонової рим.

І рими уміють стріляти.

І зважте –

На кого стріляють, змагаються з ким!

(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)

*Данас расплет трагедије није онај
исти –*

Доста сте ломили руке и уздисаје.

*И у кули тој су – црни снајпери
устрела*

И риме од слоноваче у скерлету

Које знају да пуцају – ако устреба.

На кога?

Ријеч је о Хамлету.

(М. Бажан, *Хамлетова смрт* // *Стварање*, Титоград 1975: 1413)

Исте године када је М. Бажан написао поему, 1932. основано је Удружење писаца Украјине и јединим правцем у уметности проглашен је социјалистички реализам. Сви који нису служили партији сматрани су непријатељима народа. Песници и писци морали су да буду борци револуције, наоружани марксистичким и лењинистичким идејама, које су једине биле исправне, а све остало сматрало се лажним и реакционарним. Колебања и сумње украјинских интелектуалаца били су једнаки издаји и манифестацијама украјинског буржоаског национализма.

З'ясовано: всякі божественні Януси

*Насправді вдивляються тільки назад,
І манна надземності, манна
гуманності
Змінила хімічний свій склад.
Та й прізвище інше учені їй видали,
Як дару сучасного неба і слід, –
Звучить голосніше за герцогські
титули:
Дихлордіетилсульфід.
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)*

Јасно је свима:

*дволични Јануси
У прошло гледају, слијепи за блиско.
Супстанца земљина, супстанца
хуманости
Друкчијег су сада састава хемијског.
Наука је давно тај проблем скинула,
То је опипљиво и за слух и за вид.
Данас оно звучи као херцогска титула:
Дихлоридетилсулфид.
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* //
Стварање, Титоград 1975: 1412)*

Хамлета, који одбија да буде свирала социјалистичког реализма која пева у славу истине новог времена, чека затвор, прогонство, Соловецка острва и најчешће смрт. М. Бажан позива да не верују њему „Хамлетику“, дволичном Јанусу који само у прошло гледа и са становишта соцреализма осуђује „Раздвојеност! Баук романтике! Испразно блуђење располућене душе!“ Од Хамлета се тражи да се одрекне романтике која је суштина његовог бића. Савремени Хамлет мора да одабере своје место у борби класа и да постане свестан свог места у редовима бораца за живот у социјализму. Хамлетов кукавичлук сврстава га међу непријатеље који прихватају фашизам па су „кукасти репићи“ израсли и на његовом крсту.

*Значить, гундосий, і вас-таки
Захопили звитяги святі,
І виресли хвостики свастики
На вашім смиреннім хресті!*

*Значи, уњкаво, и вас су тако рећи
Намамили ти просветитељи јефтино,
Па су кукасти репићи
Израсли и на вашем крсту мирном!*

*І браво підкручує пещені вусики,
Зухвалий наводить на лобика глянци
Гвардія чорна скажених ісусиків,
Прозелітів святих сігуранц.
А Гамлет вагається.
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)*

*Одважно брке костреше ловци,
Дрске обрашчиће гланц им крије
И бијесне црногардејци, исусовци,
Нови вјерници свете полиције.
А Хамлет се колеба?
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* // *Стварање*, Титоград 1975: 1412-1413)*

У поеми М. Бажана појављује се проблематика хришћанства која је протумачена потпуно саркастично и сатирично. У центру његовог комунистичког сарказма је лик Исуса који „дува респиратору у чмар“.

*Тепер пошукайте Альош Карамазових
В святих легионах, в муштровім строю,

Де вони в фільтрах машкар
протигазових
Фільтрують рідесеньку душу свою.
Надувсь респиратор і хобота вишкірив,
І дме Ісус респиратору в зад.
Навіть ви,
християннійший князю
Мишкіне,
Вписались до бравих солдат!
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)*

*Идите и тражите Альоше Карамазове
У легионима светаца, у муштрању и
строју
Када маскама за против-отрове
Филтрирају блажену душу своју.
Пукла гума, сурла – сипњом шишити,
Дува Исус респиратору у чмар.
Изгледа да се
и кнез – најхришћанскији
Мишкин –
Да се и он кренуо као солдатар!
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* // *Стварање*, Титоград 1975: 1412)*

М. Бажан истиче на који начин треба превазићи Хамлетове ставове. Захтева да се одрекне „хуманих, лукавих, отровних ријечи“ и да још једном одбаци хришћанску традицију, зато што Хамлет мора да прихвати нову људскост.

*Єдина велика і справжня є людяність –
Ленінська людяність класових битв.
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)*

*Једина је права људскост –
У лењинској истини: битком сјећи!
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* // *Стварање*, Титоград 1975: 1413)*

Оваква хуманост за Хамлета је непознаница, страна му је и плаши га, зато што „супстанце хуманости друкчијег су сада састава хемијског“. Нови морал оправдава и убиство човека због идеје, оправдава суровост, култивише класну мржњу. Тадашње Хамлете обузела је „раздвојена психоза“ зато што је стварност

супротна њиховом идеализму. У стилу тадашње поезије Владимира Мајаковског М. Бажан велича класу напасника:

*І клас навчить і любові, й зненависті,
І клас навчить зростать.
І станете в лави, де кожен робочий,*

*Де кожен засмаглий в боях рудокоп
Навчить вас дивитися ворогу в очі,
Навчить вас застрелити ворога в лоб.*
(<http://liva.com.ua/poetry61.html>)

*Учи се у ње љубави и мржњи,
Учи се у класе – расти.
Стани уз раме с другим, ко прости
пролетери*

*Гдје сваки рудар, вичан с врхунца,
Зна – противника очима да мјери,
Зна – противнику у чело да пуца!*
(М. Бажан, *Хамлетова смрт* // *Стварање*, Титоград 1975: 1413)

М. Бажан не захтева само од других да се не колебају и не сумњају, већ и од самог себе. Хамлетизам је „црни Хамлет“ у човековој души, њена раздвојеност и неодлучност и потребно је ослободити се свега тога у новој социјалистичкој држави. Песник на специфичан начин интерпретира Шекспировог Хамлета. С једне стране, ово је страница из биографије душе самог М. Бажана, песников оригинални хамлетизам. С друге стране, ово је страница из биографије Украјине која говори о трагичном времену у књижевном, културном и јавном животу земље. Иако савременик М. Бажана има одређене квалитете, попут Шекспировог Хамлета, лик Хамлета нема никакве сличности са карактеристикама које је описао М. Бажан. Лик Хамлета у поеми М. Бажана жива је манифестација идеолошког комунистичког дискурса. Шекспир је у поеми М. Бажана „допринео“ служењем идеологији новог доба, а лик Хамлета је осуда како личних, тако и колебања и сумњи читаве интелигенције.

МИКОЛА НАГНИБИДА (1911–1985)

Стваралаштво Миколе Нагнибиде, украјинског песника и преводиоца, Р. Пајковић представио је песмама *Лида*, *Синови* и *Здравица за празничним столом*.

Микола Нагнибида (1911–1985) поезију почиње да пише 1930, када као бравар ради у Харковској фабрици бицикала. Садржај песама резултат је тадашњег животног искуства: свакодневица у фабрици, социјалистичка надметања, комсомол. Њихова форма имала је обележја украјинске поезије

1920-их. Неколико „радничких песама“ М. Нагнибиде објављено је у зборнику *Бригада* у Харкову 1931. Прву књигу *Дніпровська весна* објављује 1932. У ово време ради на изградњи металуршког комбината Запорижстаљ, Дњепрељстана, студира на Харковском институту новинарства, ради у новинама и часописима и у Црноморској флоти. До почетка рата објавио је збирке поезије *Зерна* (1933) и *Дніпроград* (1937).

М. Нагнибиду у поезији занима иста тема као и већину песника 1920-1930-их: индустријализација земље. За младог песника-радника поезија није постојала ван фабрике, погона и другова са посла. Најјачи, најупечатљиви утисци и искуство постају садржај његовог стваралаштва. Под оваквим утисцима живео је сеоски момак док је радио у великој фабрици. За њега је искуство из града и фабрике било упечатљивије и реалније од сећања на село, која су у души младог песника жива, али су привремено потиснута у други план. Зато је „индустријска“ тема у стваралаштву песника била потпуно природна, разумљива и органска потреба да искаже све што га мучи.

Други важан утицај на М. Нагнибиду имали су књижевност и поезија. Он будно прати о чему и како пишу старији песници и покушава да схвати који су најновији токови у савременој књижевности. Карактеристична обележја првих песама М. Нагнибиде су узвишена осећања, разумевање своје савремености као времена убрзаног кретања живота и историје. Осећања лирског јунака су концентрисана, унутрашња енергија строго је усмерена ка остварењу циљева, расположења су борбена, свечана, слављеничка. М. Нагнибида није могао да пева о независној Украјини која је тада постојала само у сновима украјинске емиграције. Опевао је своју савременост, петогодишње планове и индустријализацију, процесе који су се одвијали око њега, чију су кампању предводили различити комитети комунистичке партије.

М. Нагнибида је учествовао у Другом светском рату у редовима Црвене армије, бавио се новинарством, радио је у радио станици „Т. Г. Шевченко“ у Саратову која је емитовала програм у Украјини коју су окупирали фашисти, писао је поезију. Књига поезије са фронта *Здрастуй, Харків!* објављена је 1943. Од 1947. потпуно је предан стваралаштву које је овенчано низом збирки *Оживуть степи, Степ і море, Гірські вершини*. Објавио је преко шездесет

књига. За збирку *Поезії* (1952) добио је Државну награду, а за *На полі битви* награду „Тарас Шевченко“. Написао је и песму *Севастополю* (1967). У историју књижевности уврштен је због превода, а не због оригиналног стваралаштва. Био је један од најбољих и најплоднијих преводаца белоруске поезије.¹⁸⁷

ПЛАТОН ВОРОЊКО (1913–1988)

Поезију украјинског песника, писца, драматурга и публицисте Платона Вороњка Р. Пајковић представља песмама *Осјећање – то је струјање...*, *Сви пију вино...*, *Пролећни гром* и *Пред кишу ране заболеше*.

Платон Вороњко (1913–1988) познат је као аутор лирских песама и поема. У Другом светском рату као добровољац учествује у одбрани Москве и бори се на фронту. Поезију пише за време студија и у паузама борбе, али их не објављује, док га на то не наговори песник М. Риљски. Прва књига песама песника-партизана *Карпатський рейд* објављена је 1944. Збирка, коју чине песме написане у духу народне поезије за време борби „од Путивља до Дељатина“, обележила је појављивање оригиналне личности у украјинској књижевности. Песме из ове збирке условиле су даља достигнућа песника на плану форме и садржаја. П. Вороњко је песник изузетног духовног полета, који са годинама постаје духовитији, интимнији, уздржанији, инвентивнији на уметничком плану, али његов свет емоција остаје без битних промена. Песме из периода збирке *Карпатський рейд* краси мелодичност, транспарентност, искреност, наративност, изузетна лиричност. Песник прославља борце против фашизма (*В ім'я твоєї волі*, *Похідна*, *Ковпаківська бойова*), не прикрива трагичност рата, тугу конкретних ликова (*Невільниця*), драматизам представљен у једној песми (*Три смерті*) не искључује способност човека да се нада и да верује у живот, о чему пева у другој песми (*Весільна*). Као син који одаје поштовање, песник се клања гробу мајке свог побратима у борби (*Партизанська мати*) и као отац пред дететом које је одједном одрасло и остарело, одаје поштовање девојчици (*Месниця*), која долази у партизане и у торби доноси три гранате. Различита променљива осећања која прожимају збирку *Карпатський*

---

¹⁸⁷ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: *Література 1960-1980-х років*: 198-258

рейд красе особине човека који је спреман да са народом подели срећу и тугу и у миру и у трагичном историјском времену. Прву збирку обележила је хуманост која је често потврда доброте, милосрђа, верности и љубави.

Поезија П. Вороњка из послератног времена обележена је сећањима на ратне догађаје. Сећања на рат често су директно повезана са забринутошћу и представљају главне теме. Највећу популарност имала је лирска песма *Я той, що греблі рвав*. У песниковом стваралаштву ова песма као да је завршила једну и започела другу фазу, између којих се граница условно може обележити крајем 1950-их. До тада песник је објавио збирке *Весняний грім* (1947), *Великий світ* (1948), *Славен мир* (1950), *Від Москви до Карпат* (1951), *Моя Москва* (1953), *Обов'язок* (1955), *Моя Гуцульщина* (1956), *Драгі другарі* (1959) и друге.

Почеци поезије М. Вороњка у његовој су биографији, конкретности и искрености утисака о догађајима у којима је директно учествовао. Послератне године за П. Вороњка биле су време плодног рада. У послератним песмама лако се може одредити песников животни пут: где год да је био, о чему год да је говорио, у њему је увек препознатљив војник, који ће читавог живота памтити страшна искушења борбе. У песниковој поезији друге половине 1940-50-их честа су непосредна сећања, инспирисана јунаштвом и трагичношћу недавних борби: *Солдат*, *Могила генерала Руднева*, *Пісня про Лівшу*, *Вдень накувала зозуля*, *Ой, ганьба!*, *Пісня ветерана*, *Винесла відерце за ворота* и друге. Временом је све мањи број сећања која чине лирску радњу. Уместо снажних и ефектних утисака остају маштовите асоцијације које повезују савремени тренутак са некадашњим борбама. Карактеристично обележје поезије П. Вороњка је трезвени реализам визије света. За њега је најлепше место у целој Украјини оронула кућа и двориште без амбара која у њему изазива нежност, али песник не жели да прећути болне губитке. Уметнички „украси“ код аутора се појављују ретко и његови стихови углавном одишу истином свега што заиста види и осећа. Не одступајући од животне истине, аутор скреће пажњу и на досадне појаве које му душу испуњавају горчином и болом (*Дівчата будують дорогу*) и на потпуно драматичне сукобе (*Ой, ганьба!*). П. Вороњко је умео да види и да покаже морално, друштвено зло и да упозори на сваку равнодушност према њему, на шта га подсећа искуство из рата. Песник је волео људе, умео је

да их препозна у гомили и искрено се радовао њиховој срећи. Из књиге у књигу у његовој поезији све је запаженија вештина да наслика лирски портрет савременика и способност да изгради јасну и речиту причу о њему. Тематску и емотивну разноврсност и полифонију П. Вороњко доказује у песми *Люблю поезію*.¹⁸⁸

Запажено место у песниковој лирици има интимна тематика која је органски повезана са другим глобалним друштвеним мотивима у његовом стваралаштву (*Мені приснилась та білява, Зустріч, Тільки згадка торкнеться рукою, Я не шукав кохання, Є почуття такі прозорі*). Изузетно популарне постале су песме на стихове П. Вороњка: *Коні ворони, Ходімо, кохана, у ліс, І чого тікати*. Својевремено су га поједини критичари називали песник-композитор, због карактеристичне музикалности његове лирике, звука и инструментације и сличности са народним песмама.

Епско у таленту П. Вороњка потпуно долази до изражаја у његовим најлепшим поемама *Безсмертя* (1945), *Ярославна* (1945) и *За всі літа розлуки* (1945–1962). Прве две поеме емотивно су испуњене лирским моментима партизанске свакодневице, док је трећа аутобиографска и описује борбе у којима је песник учествовао док је био на фронту. У овој поеми најинтересантнији су реалистички, тачни детаљи које песник искрено описује. Слична је поема-легенда о браћи Гуцулима *Стояни*. Веома популарна постала је и краћа поема *З Німеччини в Чернеччину*, у којој је лирски јунак дирљиви лик мале заробљенице Катрусје. Песник је психолошки мотивисано описао како је у дечјој души рат спојио наивност, страшно реалистично виђење света и природну доброту.

Захваљујући новом животном и књижевном искуству П. Вороњко размишља о правом позиву поезије, зато што је књижевност безвредна без личног интегритета, сталног рада на својој души и верности уметности и животної правди. Уследиле су збирке поезије *Мирний неспокій, Через гони літ* (1960), *Гнівом Африка клекоче* (1961), *Коли я в Київ повертаюсь* (1962), *Скресання* (1967), *Поки живий – іду, У світлі блискавиць* (1968), *Повінь* (1970), *Здвиг-земля* (1976), *Узьмінь* (1979), *Батькові долоні, Совість пам'яті* (1980). За

---

¹⁸⁸ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: *Література 1960-1980-х років*: 198-258

лирику П. Вороњка у овом периоду карактеристични су нови мотиви и уметничка средства. Експресивне слике одишу медијативношћу, емоције философским размишљањима, догађаји размишљањима и осећањима. Оптимизам лирике није условљен само позитивним чињеницама стварности које су на површини, већ и супротностима друштвеног развоја, чије разумевање води мудрој синтези. Уколико је раније драмска напетост постојала само у песмама војне тематике, сада је присутна и у сложеним друштвеним проблемима које дата епоха поставља пред народ и цивилизацију. Најупечатљивија обележја касног П. Вороњка су изразита медитација, размишљања и лирски сиже. Песник је склон лирским размишљањима о годинама које пролазе и тврдоглавом опирању вечно младе душе и о глобалним проблемима са којима се суочава савремена цивилизација. Наслеђе П. Вороњка (од лирских песама до епских поема), упркос својој уметничкој неуравнотежености, говори о сталном немиру песникове душе која настоји да чини добро и да савремени свет учини лепшим. Песник ово признаје у песми *Беріть моє серце* и у лирској поеми-исповести *Коли б мене більше на світі було*.

Збирка поезије *Повінь* 1972. награђена је Државном наградом Украјинске ССР „Тарас Шевченко“, а збирке за децу *Читаночка* (1969), *Казка про Чугайстра* (1971), *Сніжна зіронька горить* (1973), *Облітав журавель* (1974), *Всім по сім* (1975) наградом „Лесја Украјинка“ 1976.

АБРАМ КАЦНЕЉСОН (1914–2003)

Песмама *У хотелу „Баширија“*, *Трг Мајаковског* и *Лекару, док чита кардиограм* Р. Пајковић први и једини представља поезију украјинског песника јеврејског порекла Абрама Кацнељсона.

Абрам Кацнељсон (1914–2003) рођен је у породици наставника који су волели поезију. Отац је био наставник математике и писао је песме. У Черниговској области, у селу Городња у ком је песник рођен, равноправно су били заступљени украјински, руски и јеврејски језик (јидиш). Још као дете песник је заволео мелодичан украјински језик ком је остао веран целог живота. Поезију почиње да пише још као дечак. Прве песме *Календарні листки* и *В музеї*

објављене су 1930. Учествовао је у Другом светском рату и био дописник војних новина. Одликован је бројним војним одликовањима и медаљама.

Прва књига поезије *Крапли сонця* објављена је 1936. Уследиле су бројне књиге које су потврдиле изузетан таленат и искрену лирску душу песника: *Достигають плоди* (1938), *Передній край* (1947), *В ім'я життя* (1953), *Погожі дні* (1956), *Вибране* (1958), *З тобою поруч* (1959), *Ракети й солов'ї* (1960), *Посеред бурі* (1963), *Літа мої* (1964), *Поезії* (1967), *Буришин* (1969), *Атоми душі* (1974), *Струм* (1975), *Пісня єдності* (1978), *Осіннє гроно* (1979), *Монологи* (1981), *Відчуття орбіти* (1983), *Вибране* (1983), *Очима пам'яті* (1986), *Заповітне* (1988), *Лірична мозаїка* (1989), *Троянди на снігу* (1993), *Лірика* (2000). Песник је много урадио на пољу поетског превода, теорије и критике поезије. Обележјима поетског језика посветио је књиге *Врода і сила поетичного слова* (1964), *Правдива іскра Прометея* (1968), *Про поезію і поетів* (1972), *Любов моя – поезія* (1967) и *Про поезію* (1977).

У срамно време такозване „борбе против космополитизма“ песник је искусио много тога, али је испољио изузетно достојанство и храброст. Није променио своје име у Олексиј или Аркадиј, као што су неки урадили, већ остаје Абрам. Када му је издавачка кућа *Дніпро* 1980. понудила да објави своју поезију у два тома, А. Кацнељсон је у једном тому објавио своју поезију, а у другом преводе јеврејске поезије. Нису могли да му опросте порекло, књиге о родној Украјини и песме о судбини јеврејског народа и Бабином Јару. Организоване су антисемитске акције и 1994. запаљен је његов стан у Кијеву. Али овај суров напад није сломио дух песника. Одговорио је новим делима. После наредног напада времешни песник сели се у САД, али и у емиграцији наставља да ради и пише нове песме и објављује нове књиге. У САД је са породицом провео последњих десет година живота и тамо је објавио збирке *Поклик висоти* (1996), *В німбі сивини* (1998), *Вірші про тебе* (2001), *З перекладацького зошита* (2003), *Здалека і зблизька* (2004).¹⁸⁹

А. Кацнељсон је у својој поезији исказао сву шароликост и лепоту украјинског језика и показао сву вештину познавања речи. Добитник је награда

---

¹⁸⁹ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: *Література 1960-1980-х років*: 198-258

за књижевност „Максим Риљски“ и „Иван Кошељивец“. Био је члан међународног ПЕН клуба.

Песму *Лікареві, що читає кардіограму* А. Кацнельсон је написао 1961, а у преводу на српски језик *Лекару, док чита кардиограм* Р. Пајковић објавио је 1979.

*Ви так боялись, що сторонні струми
ввірватись можуть в апарат ваш зовні
і мого серця зіпсувать картину...
А серце ж то моє у ту хвилину,
і хвилювання всі мої, і думи
часу грозою наелектризовані.
Шукаєте, чи зарубцьовані є шрами:
чи був інфаркт, а чи малі інфарктики.
А що, бої у горах Гвадаррами,
челюскінці в суворих кригах Арктики –
хіба зарубок не лишали в серці?
Якби із точністю до герців
і справді записав невтомний олівець
всю трепетну схвильованість сердець,
весь жар чуттів і всю напругу дум,
через які пройшов життя живого струм,
– ото була б поезія...
(<http://www.twirpx.com/file/1745845/>¹⁹⁰)*

*Бојали сте се да искра која
Ваш апарат не обрани
И поквари нам схему...
А моје срце у том трену,
Мисли, узбуђења моја
Били су електризирані...
Питате се, откуда та скрама
Инфаркт, или прединфарктика?
Али зар битке Гвадарама,
Челюскинци Арктика
Ту се не пресеца?
Кад би тачношћу једнога херца
Могла да запише машинерија
Ону узбуђеност срца,
Сав жар осећања и мисли
кроз које прође живот свисли –
То би тек била поезија...
(А. Кацнельсон, *Лекару, док чита
кардиограм* / *Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979:
118)*

МИКОЛА СИНГАЈИВСКИ (1936–2013)

Песма *Пожурите да стварате на земљи добро...* једина је песма Миколe Сингајивског (1936–2013) којом је представљено његово стваралаштво. Прву збирку поезије песник је објавио у двадесет другој години. Радио је у бироу за пропаганду Савеза писаца Украјине. Преводио је са руског, пољског, бугарског и грчког језика. Студирао је на Кијевском универзитету, хонорарно је радио у уредништву разних новина. По завршетку школовања радио је као управник одељења поезије *Литературна Україна*, као заменик директора Канцеларије за

---

¹⁹⁰ Песма *Лікареві, що читає кардіограму* Абрама Кацнельсона – извор са интернета: <http://www.twirpx.com/file/1745845/>>04.08.2017.

пропаганду уметничке књижевности Савеза писаца Украјине, као управник одељења за књижевност и уметност часописа *Ранок*. Дуго година био је главни уредник часописа *Піонерія*. Прва дела објавио је у окружним новинама *Радянське Полісся* и у обласним новинама *Радянська Житомирщина*. Касније се у новинама појављује збирка песама с уводном речи песника М. Риљског. Прва збирка поезије за децу *Жива криничка* угледала је светлост дана 1958. Похвалну критику о њој дао је писац М. Стељмах. Отада је песник објавио преко четрдесет књига, поетских и прозних, од којих је половина за децу. Поетске књиге *З березнем по землі, Архіпелаги* 1968. добиле су награду „О. Бојченко“. Збирка *Я родом із пісні* посвећена је песниковој љубави према песми. Многе песме, компоноване на песникове стихове постале су веома популарне: *Чорнобривці, Безсмертник, В краю дитинства, Сонце в долонях, Розляглося наше поле* и др.

У сарајевском часопису *Одјек* 1975. у преводу и препеву Р. Пајковића и Т. Дуține представљена је поезија украјинских класика: Тараса Шевченка *Molitva*, Лесје Украјинке *Melodije*, Ивана Франка *Ne ćuti, kada se pritvorno smiješi...* и савремених украјинских песника: Дмитра Павличка *Ероћа*, Владимира Житњика *Pričekaj*, Виталија Коротича *Slijepac*, Васиља Симоненка *Оријена*, Ивана Драча *Samoća* и Платона Вороњка *Svi piју vino...*, од којих су неки представљени по први пут. У тексту *Poezija Ukrajine* Т. Дутина у најбитнијим цртама представља савремене украјинске песнике. За поезију В. Коротича наводи да нас „iz stiha u stih iznenaђuje plemenitom pjesničkom ironijom i velikim misaonim dometom“, В. Симоненко нас осваја „neposrednoћu i toplinom pjesničke fraze“, Д. Павличко је песник „mirnog i stvaralačkog sovjetskog razdoblja“ (Т. Дутина 1975: 22), В. Житњик¹⁹¹ настоји да открије човеков тајанствени однос са светом, док И. Драч исказује нијансе осећања прецизним песничким изразом.

Тодор Дутина (1948–2007) био је песник, амбасадор Босне и Херцеговине при мисији Уједињених нација у Женеви, први директор новинске агенције

---

¹⁹¹ Володимир Житник (1938–2010), песник, преводилац, лингвиста. Објавио је збирке поезије *Зелений вітер* (1967) и *Причали* (1974).

Срна, уредник у издавачкој кући *Svjetlost* из Сарајева и једно време лектор на Кијевском универзитету „Тарас Шевченко“. Објавио је књиге поезије *Ореол динарида* (1970), *Земља и људи* (1976), *Брисани простор* (1979), *Између пса и вука* (1986).

У београдском часопису *Развитак* 1975. Р. Пајковић објављује 10 песама **Дмитра Павличка**: *Време*, *Мост* (*Міст*, 1967), *Дрва* (*Дерева*, 1967) *Освенћим* (*Освенцім*, 1967), *Хлеб* (*Хліб*, 1967), *Звезде* (*Зорі*, 1971), *Дедал и Икар* (*Дедал та Ікар*, 1972), *Тамо где тебе чеках ко празник...* (*Де ждав я тебе, як свята...*), *Морам* (*Мушу*, 1967) и *Ако ми не помогну песме...* (*Коли мені не допоможуть вірші...*).

Веома је интересантан одабир песама из збирки *Гранослов* и *Тајна твога лица*, које у себи сједињују прошлост и садашњост, пролазност живота, тешку судбину и историју, која нам често, независно од наше воље, кроји судбину. О томе посебно говоре песме *Освенћим* (Аушвиц), *Хлеб*, *Дедал и Икар*, посвећене родитељима и деци, непрекидном кругу рађања, живљења, старења и смрти, љубави и бола и сећања које једино траје дуже од живота. Песмом *Морам* Д. Павличко нас подсећа на то шта чини суштину његовог живота и зашто одређене ствари мора да чини, како би сачувао свој разум, своју душу, оптимизам, људско достојанство. Бит његовог живота су песме, за њега су оне сам живот, без њих није здрав, није читав, а ако му ни оне не помогну, позива вољену, којој је пружио толико мало љубави, зато што је цео живот дао отаџбини, чије су траве једнако чудо, као чудеса његових најбољих дана.

Р. Пајковић о поезији Д. Павличка наводи „Његов стих је сажет, спрегнут и лапидаран. То је општа одлика за све песнике који долазе са Западне Украјине. Редуцираном дескрипцијом, а наглашеном рефлексивом, успео је да пронађе и оствари један песнички концепт, неопходан за дубље транспортовање садржаја. Сматра се за мајстора тзв. малих песничких форми – сонета и трострофних састава.“ (Р. Пајковић 1975: 45)

1976. година

ЧАСОПИСИ ПОЉА, БАГДАЛА, ДОМЕТИ и КОРАЦИ

У новосадском часопису *Polja* 1976. објављене су песме четири украјинска песника: Игора Калинеца, Бориса Нечерде, Миколe Холодног и Васиља Холоборођка у изврсном преводу Срђана Ђурђева Рашковића, које су, по речима самог преводиоца, први пут преведене на српски језик. Преводилац даје и кратку белешку о сваком писцу, наводећи основне податке из биографије и најпознатије објављене збирке песама.

ИГОР КАЛИНЕЦ (1939)

Песмама *Oleksa Novikovski, Marijka* и *Kad sam se poklonio...* С. Рашковић први и једини представља стваралаштво Игора Калинеца, украјинског песника и прозаисте, једног од водећих представника генерације „касних шездесетника“ и дисидентско-самоиздавачког покрета у Украјини, политичког осуђеника.

Игор Калинец (1939) аутор је седамнаест поетских збирки, написаних у периоду између средине 1960-их и 1981: *Вогонь Купала* (1966, 1975), *Відчинення вертепу* (1970), *Підсумовуючи мовчання* (1971), *Коронування опудала* (1972). Прву збирку поезије *Вогонь Купала* 1966. критика је позитивно оценила, али је И. Калинец постао „познат“ тек 1980-их. Оптужен је да је у циљу подривања и слабљења совјетске власти обављао антисовјетску пропаганду и кампању, сачињавао, делио и чувао документа којима је клеветана својетска власт и дискредитован њен поредак. Због својих ставова и националистичких убеђења 1972. осуђен је на 6 година логора строгог режима и на 3 године прогонства, које је провео на Северном Уралу и Забајкалу. И. Калинец сматра да његово поетско стваралаштво хронолошки треба поделити на два главна дела: девет књига, написаних пре хапшења 1972. (у Украјинској ССР објављена је само прва *Вогонь Купала* 1966), док су остале постојале као самостална издања, и осам написаних у затвору и после исељења (до 1991. постојале су само као самостална издања). Према овој подели припремљена су и издата два тома поезије И. Калинеца: *Пробуджена муза* (Варшва, 1991) и *Невольничка муза* (Балтимор — Торонто, 1991). Збирка одабране поезије *Тринадцять алогій* издата је у Украјини 1991.

У поезији И. Калинеца могу се издвојити три главна правца: слављење културе, љубавна и еротска жеља и друштвени протест. Висока култура поетске мисли и говора, љубав према текстуалним стилизацијама и изузетна формална инвентивност карактеристични су за И. Калинеца током читавог његовог стваралаштва, а ерудиција, иронија, великодушност у раду са речима чине његову поезију изузетним феноменом. Са појавом И. Калинеца у украјинском књижевном процесу почиње дискусија о необароку. Интересантно обележје песниковог стваралаштва је у томе што песме никада није писао засебно – стварао је циклусе, који су прерастали у књиге.

Стваралаштво И. Калинеца суштински је утицало на многе украјинске песнике наредних генерација и било је претеча најновијим песничким трагањима. По повратку из затвора и исељења 1981, И. Калинец је, како сам наводи, потпуно ућутао као песник и постаје «импресарио некадашњег Игора Калинеца». У међувремену пише и објављује бајке за децу (*Дурні казки*, 1998) и припрема поновна издања сопствене поезије. Часопис *Сучасність* 1994. објавио је његову приповетку *Молимось зорям дальнім*, написану још 1972. за време његовог боравка у истражној самици лавовског затвора. И. Калинец је песник и писац веома индивидуалног, лако препознатљивог и изненађујуће холистичког света.¹⁹²

БОРИС НЕЧЕРДА (1939–1998)

Одломком из поеме *Lada* и песмом *Hleb u svitanje* С. Рашковић први и једини представља стваралаштво украјинског песника шездесетника Бориса Нечерде.

Борис Нечерда (1939–1998) за живота је објавио 12 књига поезије и један роман. Први избор песама објављује у часопису *Ранок* 1958. Прва збирка поезије симболичног назива *Материк* објављена је у издању *Маяк-а* 1963. Подударила се са годинама „југовине“, које су друштву донеле толико наде и ентузијазма и створиле „естрадну“ поезију која је дуго била у центру пажње широке јавности. Тада су уз узвике одушевљења и романтичних тонова, карактеристичних за шездесетнике одјекнули и лични мотиви Б. Нечерде, који

---

¹⁹² В. у *Українське слово*, книга 4, Київ 2003: Ігор Калинець: 212-213

долазе до изражаја у следећој збирци поема *Лада* (1965). У њој се песник исповеда и у исповести је немилосрдан према себи. Све поеме композиционо личе на мозаик, својствени су им оригинални редослед строфа и честе промене брзине ритма. Песник у тексту комбинује поезију и прозу, делове докумената и цитате из фолклора. Б. Нечерда нестрпљиво тражи у себи тачку душевне равнотеже и не налази је. Уз вику, буку и шкрипу душу његовог лирског јунака испуњава немирно доба у ком је тешко пронаћи острвце мира и тишине и уточиште од брига. После збирке *Лада* уследиле су збирке *Барельефи* (1967), *Литак у крапли буриштину* (1972), *Танець під дощем* (1978), *Вежа* (1980), *Удвох із матір'ю* (1983), *Поезії* (1984) та *Лирика* (1989).

Поетски свет Б. Нечерде испуњен је људима. На сваком кораку су лица. Описана је и сељанка, и сиромашни таксиста, морски еколог и милиционер, водник и јоги, филмски режисер и декласирани елемент. Има и много жена, почев од замишљене и уздржане мајке до мистериозне Грузијке у белом цемперу. Лик мајке присутан је у песмама и поемама свих периода песниковог стваралаштва.

Често је у Нечердиним песмама 1970–80-их присутан егзотичан материјал што објашњава песников покушај да исприча нешто о нашој стварности, користећи чињенице из живота других земаља. Песник је већ у својим првим делима доказао да је прави лирничар. Код њега је све веома лично: природа, друштвена атмосфера, интимна осећања, све је уско повезано, испреплетено и у његовим песмама често је немогуће издвојити чисту тему. Песник је прошао сложен стваралачки пут. Убраја се у ретке ауторе, којима је подједнако блиска и задата и непрограмска поезија. Успешно обједињује различите стилове: бизарно и чисти лиризам, баладу са њеном динамичном фабулом и спору медитацију.

Б. Нечерда је издржао бројна искушења, иако су на почетку његовог стваралаштва водећи ликови и црвена застава, и Интернационала и Лењин и Октобар. Али сви ови обавезни „ликови“ својевремено нису имали никаквог значаја за емотивног, паметног, ироничног лирничара Б. Нечерду, добитника Националне награде Украјине „Тарас Шевченко“ за 2000. (посмртно) за збирку поезије *Остання книга*. После песникове смрти Лига украјинских мецената,

редакција часописа *Kiiv* и Одеска организација Националног удружења писаца Украјине основала је Књижевну награду „Борис Нечерда”.¹⁹³

МИКОЛА ХОЛОДНИ (1939–2006)

Песмом *Utroje su proživeli život* С. Рашковић први и једини представља поезију Миколe Холодног, украјинског песника шездесетника, историчара књижевности, публицисте и преводиоца.

Микола Холодни (1939–2006) рођен је у породици сељака. Своје прве песме 1950. послао је песнику П. Тичини који му је лично плаћао претплату за новине *Літературна Україна*. Када се сеоски момак из Черниговске области уписао на Филолошки факултет Кијевског универзитета „Т. Г. Шевченко” сам је скренуо пажњу на себе, додуше у самоиздаваштву. За његову поезију карактеристична је иронија, алегоричност, наглашен патриотизам. Многи песникови стихови из овог периода постају крилатице, његову поезију преписују, уче напамет и изговарају их као молитве. Студентска омладина 1960-их, уз дужно поштовање, цитирала је поезију М. Холодног, зато што она говори о самом животу.

Сам песник је личност за анализу. Он је свуда: предводи поворку са бакљама ка споменику И. Франку, на Дан филолога наступа на универзитету са песмом о 300-годишњици уједињења Украјине и Русије (*300-ліття возз'єднання України з Росією*) и подиже на ноге цео универзитет, доводи до лудила КГБ, партију и читаво њено руководство. М. Холодни у априлу 1965. на студентској научној конференцији чита реферат *Про душу в пісні та про пісню в душі* у ком позитивно оцењује Симона Петљуру и Уласа Самчука¹⁹⁴. У августу 1965. заједно са Вјачесловом Чорновилом, Зиновіјом Франко¹⁹⁵ и другима одлази у

---

¹⁹³ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: *Література 1960-1980-х років*: 198-258

¹⁹⁴ Улас Самчук (1905–1987), украјински писац, новинар и публициста, уредник, члан владе Украјинске Народне Републике у егзилу, члан Удружења украјинских писаца *Слово*. У најпознатијем делу У. Самчука, трилогији *Волинь* (I—III, 1932–1937) представљен је колективни лик украјинске омладине с краја 1920-их – почетка 1930-их, која покушава да пронађе место Украјине у свету и начин њеног националног, културног и државног постојања. У роману *Марія* (1934) У. Самчук је описао трагедију помора глађу украјинског народа у централним и источноукрајинским регионима 1932–1933.

¹⁹⁵ Зиновіја Франко (1925–1991), украјински лингвиста, историчар књижевности, познавалац стваралаштва И. Франка, публициста, унука И. Франка.

карпатско село Шешори на откривање забрањеног споменика Т. Шевченку, где организује митинг протеста. У септембру 1965. противно вољи партије универзитета књижевни атеље Васиља Чумака (СiЧ) М. Холодног бира за свог председника. После критике на расправи о роману професора Арсена Ишчука *Вербівчани* 05.12.1965. избачен је из комсомола и са универзитета. После тога поезија талентованог момка у самоиздаваштву није објављивана, зато што се његовим преваспитавањем бави КГБ. Књиге М. Холодног објављују се у Француској, САД, Канади, Чехословачкој и Пољској, попут шамара свим псима чуварима „гвоздене завезе“. Прве песме објављује 1963. у часопису *Дніпро*, уследиле су збирке *Крик з могили* (1969), *Сутеніє в душі* (1969), *Я народився біля підніжжя Везувію*, *Дорога до матері* (1991), *Усмішка Джоконди* (1995). Посебан публицитет имала је поетска збирка *Крик з могили*.

М. Холодни је ухапшен 1972. под оптужбом за антисовјетску кампању и пропаганду. У новинама *Літературна Україна* објављено је писмо које је, наводно, написао ухапшени песник у ком признаје своју кривицу. Због овога је песник ослобођен и послат из Кијева под надзором КГБ-а. За изузетно талентованог младог песника и веома контроверзног човека почиње период тешких искушења која су трајала читавог живота. Радио је као учитељ у Виници где је са локалним књижевницима 1974. основао Атеље Устима Кармаљука (СУКА), који је уништен на обласном идеолошком састанку. У Виници је хапшен и неосновано отпуштан са посла. Од јула 1976. живео је у граду Остер у Черниговској области у ком је отпуштен са места управника одељења обласног историјског музеја. Радио је у школама и више пута је отпуштан са посла. У априлу 1982. оптужен је за скрнављење скулптуре Лењина, портрета Брежњева и пешкира *300 година Украјине и Русије* и 10 дана је провео у черниговској душевној болници. Отпуштају га са посла, саслушава га КГБ, оптужују га за национализам. Прва збирка поезије М. Холодног *Дорога до матері* објављена у Украјини 1991, предложена је за награду „Тарас Шевченко“. Награда и звање академика *Бу-Ба-Бу* додељени су му 1997, а награда „Володимир Сосјура“ 1998. Написао је мемоаре о А. Горској, В. Стусу и другима. Аутор је бројних предговора.

Од 2002. био је члан Украјинског друштва политичких заробљеника и репресованих (ВТПВіР). Учествовао је у Наранцастој револуцији 2004. М. Холодни је у пролеће 2006. мучен до смрти у свом стану у Остру. Тачан датум песникове смрти није познат. Тужилаштво је ћутало, истрага није спроведена. У званичном извештају наведено је да је умро због престанка рада срца, што је власт обично чинила када би прикривала своје злочине. Убиству су претходили чланци М. Холодног против локалне власти и оптужбе централним органима да се обласна власт бави криминалним пословима.¹⁹⁶

ВАСИЉ ХОЛОБОРОЋКО (1945)

Песмама *Zlatna ptica (Золота птаха)* и *Cvet koji je procvetao na vodi (Квітка на воді)* С. Рашковић први представља поезију Васиља Холоборођка.

Васиљ Холоборођко (1945), чудо од песника, један је од најупечатљивијих украјинских песника ХХ века, чији се стихови рађају у рањеном срцу. Његов поглед на свет зависи од околности у којима се налази. Тако би црвена бојица из његове кутије могла да постане крв, или да нацрта мак или траку у девојачком венчићу. Живот га је приморавао да прекида песме о «јабукама које су празник за тањир» и да бележи догађаје страшног апсурда у ком је живео, да пише о времену у коме су голубови кљуцали очи мртвим војницима, а гавранови се на трговима љубили кљуновима, о заменама вредности на које су људи приморавани. Зато су у песмама В. Холоборођка пристуни и уметничко савршенство и неуобичајене комбинације знакова срца и разума, оне тачно осликавају пејзаже и духовну природу његовог народа. Поезија В. Холоборођка на високом уметничком нивоу исказује духовну суштину целе нације, одражава покушаје да се пронађу одговори на вечита питања, представља пример високе духовности и уметничке чистоте, у њој се може уловити кап росе и осликати космос, описати узвишени лет и дубока метафоричност и спознати суштина синкретичног мишљења. На почетку стваралаштва поезија В. Холоборођка била је предмет многобројних полемика, али су песникове књиге, које све чешће објављује, демантовале сумњу у његов

---

¹⁹⁶ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: *Література 1960-1980-х років*: 198-258

таленат. Поред М. Холодног сматрали су га највећом надом украјинске и совјетске поезије.

В. Холоборођко студирао је на Филолошком факултету Кијевског државног универзитета „Тарас Шевченко“ 1964–1965. и на Доњецком државном универзитету 1966-1967, али је избачен с универзитета 1967. због ширења самоиздавачке литературе, а такви поступци били су недостојни статуса совјетског студента. Покушао је да настави школовање на Московском институту за књижевност „Максим Горки“ 1967. но, без озбира на добар успех који је остварио на такмичењу из креативног писања, није му дозвољено да полаже пријемни испит. Једно време је радио као рудар. Дипломирао је на Луганском националном педагошком универзитету „Тарас Шевченко“ 2001, а звање магистра украјинске филологије стекао је 2002.

Песме почиње да објављује 1963, када се у републичкој штампи појављује неколико добрих песама. Прва збирка песама *Летюче віконце*, која је припремана за штампу у једној кијевској издавачкој кући, уништента је већ спремна за штампу, због несагласности аутора да сарађује с органима државне безбедности (КГБ) бившег СССР-а. Објављивање збирке 1970. у издању *Смолоскипа* (Балтимор, САД) допринело је даљој песниковој политичкој дискриминацији. У тадашњој совјетској стварности непријатељ би био свако ко би објављивао своја дела у иностранству. Због званичне забране власти да се објављују дела и јавно помиње презиме песника у медијима, дела В. Холоборођка нису објављивана у Украјини од 1969. од 1986.

У поезији раног В. Холоборођка као да оживљава свет прастарих анимистичких представа о природи, свет далеког „наивног“ претка или детета пуног поверења, насељен чудним бићима, испуњен чудесним звуковима, бојама, авантурама; свет украјинске народне, још и паганске демонологије, бајке, загонетке, коледи, али овај свет се не појављује у књижевним реминисценцијама, и не као „сенке заборављених предака“, већ као органска реакција поетске душе на потпуно савремену стварност, као чудесни начин њеног доживљавања. На неки начин овде се може видети не само далекосежност националног памћења, већ и својеврсна „отпорност“ људске душе, њених емотивних дубина на моћ техничке цивилизације, одумирање чула и отуђење од

глобалног постојања. Ово глобално постојање песнику се открива кроз рутину окружења. Најочајније хиперболе и најфантастичнији ликови настају као простодушан, поверљив наставак уобичајених свакодневних метафора. Сви „неживи” предмети код В. Холоборођка оживљавају и понашају се као добра и мила бића, као интересантна и несташна деца. Овим свеприсутним, мислећим, поражавајућим, бучним стварима-бићима испуњен је поетски свет В. Холоборођка, свет бесконачног преплитања „живог” и „неживог”, сталног уклапања човека у стихију природе. Управо ово је и плашило совјетске цензоре.

Касније збирке поезије В. Холоборођка потврђују његову одређену еволуцију. Он је очувао некадашњу светлост и непосредност доживљаја, дубину рањивости и лакоћу маште, али их је изједначио са храброшћу и ширим погледом на свет, мада они код њега, као и пре, нису јавни, већ су манифестовани управо у непоновљивом доживљавању друштвено битних догађаја, драматичних страница националне и савремене историје, ликова поклоника украјинске речи. В. Холоборођко постаје више епски, не зарад спољашњих ограничења, већ зарад потпуности разоткривања теме. Као и пре, у његовој поезији влада осећање доброте људске судбине, мада је живот додао горчине, или, можда, добронамерне туге и великодушне ироније, које спасавају од песимизма. У својим стиховима песник не тражи директан одговор на гореће проблеме савремености. Његова поезија је оригиналан поглед на човека из средине, у окружењу националне психе и осетљивости, оживљених и обновљених архетипова народне уметности.¹⁹⁷

Прва збирка поезије *Зелен день* у Украјини објављена је у кијевској издавачкој кући 1988. са предговором М. Винхрановског *Вільний віри поета*. Аутор је награђен књижевном наградом „Васиљ Симоненко”, која се додељује ауторима за успешну прву збирку поезије. Исте године В. Холоборођко постаје члан Удружења писаца Украјине. Збирка *Ікар на метеликових крилах* објављена је 1990, а 1992. збирка *Калина об Різді*. За ове две збирке песнику је додељена Национална награда Украјине „Тарас Шевченко”. Следећа књига поезије под насловом *Слова у вишиваних сорочках* објављена је 1999.

---

¹⁹⁷ В. у *Українське слово*, Київ 2003: книга 4: Васиљ Голобородько: 228-231

Посебно место у поезији В. Холоборођка заузимају ликови птица, као што је случај са песмом *Золота птаха*. Оне су само део песникових фолклорних истраживања. У сваком стиху за неку украјинску птицу песник бира пословицу, изреку, загонетку, која постоји у свести народног генија у запажањима о њима – у веровањима, забелешкама, чак и у бајалицама.

*Аж якось одна золота птаха
прилетіла із білого неба до мене
і забрала мої руки, моє серце,
мої очі і мій спокій.
І потім зникла у білому небі.
Довго я ходив,
довго ходив –
аж поки знайшов ту птаху золоту.
Віддай, птахо золота,
мої руки, моє серце,
мої очі і мій спокій...
(Извор са интернета¹⁹⁸)*

*Tako je jedna zlatna ptica
doletela, iz belog neba, do mene
i uzela moje ruke, moje srce,
moje oči i moj spokoj.
I ponovo je iščezla u belom nebu.
Dugo sam lutao,
dugo lutao –
dok ne pronađoh tu pticu zlatnu.
– Vрати mi, ptico zlatna,
moje ruke, moje srce,
moje oči i moj spokoj!...
(V. Holoborođko, *Zlatna ptica // Polja*,
N. Sad 1976: 25)*

У крушевачком часопису *Багдада* 1976. С. Рашковић у свом избору, преводу и препену с украјинског језика објављује поему П. Тичине *Уместо сонета и октава*. О песнику и његовој поезији С. Рашковић наводи „Кроз поезију Павла Григоровича Тичине, као код ни једног украјинског песника совјетске епохе, испољила се езотеричност, индивидуалност и непоновљивост украјинског националног бића, и стога, с правом можемо казати, да је Тичина „дубоко национални“ песник. Он је у себе апсорбовао све, од времена предисторијског и магијског стваралаштва, кроз *Несторов летопис*, *Слово о походу Игоревом* и епске народне думе слепих певача кобзара, до Сковороде, Шевченка, Украјинке и Франка, до најновије украјинске „ренесансе“, изласка украјинске књижевности из вековне потчињености пољском, руском или аустроугарском царизму и угњетавању, до велике Октобарске револуције и нове социјалистичке изградње. Све је то, измерено тананим песничким

---

¹⁹⁸ Песма *Золота птаха* Васиља Холоборођка – извор са интернета: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/goloborodko/nn671.html>>04.08.2017.

сензибилитетом, ушло у његове стихове, преломило се кроз призму два основна елемента његове поезије – светло и музику – и вођено снагом слободног песничког агенса и пером ерудите, засјало непоновљивошћу и аутентичношћу новог, модерног песничког израза.“ (С. Рашковић 1976: 11)

Поема **ПАВЛА ТИЧИНЕ (1891–1967) *Замість сонетів і октав*** (1920) на уметнички начин описује историју Украјине 1918–1920. Али она није само панорамско платно на ком је приказан ток догађаја и одређених политичких снага, већ је и слика историјских чињеница које су последица крвавог рата и за друштво и за појединца. Мултидимензионалност овог проблема разоткрива се кроз вишезначност лика мајке, која је оличење извора физичког и духовног живота, извора љубави, оличење националне традиције, државног и политичког уређења, вере у бога, свега што су људи имали вековима и што су изгубили у тренутку избијања револуције. Лик мајке представља прекретницу у Тичининој поеми. Она се појављује у прологу *Замість сонетів і октав*, на самом почетку поеме и у епилогу.

*Лежи, не прокидайся, моя мати!..
Прокляття всім, прокляття всім,
хто
звіром став! (Уже світає...)
(Извор са интернета¹⁹⁹)*

*Спавај, не буди се, моја мајко!..
Проклетство свима, проклетство
свима, који постає звери! (Већ
свиће...)
(П. Тичина, *Уместо сонета и октава* //
Багдала, Крушевац 1976: 12)*

Поред тога, лик мајке се уклапа и у лик женске судбине, који испуњава целу поему.

*Лежи, не прокидайся, моя мати!
Велика ідея потребує жертв. Але хіба
то є жертва, коли звір звіра їсть?
– не прокидайся, мати... (Терор)*

*Спавај, не буди се, моја мајко!
Велика ідея захтева жертве. Али зар
је то жертва, кад звер једе звер?
– не буди се, мајко... (Терор)
(П. Тичина, *Уместо сонета и октава*
// *Багдала, Крушевац* 1976: 13)*

У епилогу је лик мртве мајке, која је симбол губитка свега о чему пева поема.

---

¹⁹⁹ Песма *Замість сонетів і октав* Павла Тичине – извор са интернета: <http://www.yuryzavadsky.com/tychyna/zsio.html>>04.08.2017.

*...Сіло собі край вікна, засунуло пучечку
і рота, маму визирав. А мати лежить
посеред улиці з півхунтом хліба у руці...
(Кукіль)*

*.. Поред прозора село дете, у уста
ставило дудлицу, очекује маму. А
мајка лежи насред улице с комадом
хлеба у руці... (Коров)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава
// Багдала, Крушевац 1976: 15)*

Али међу бројним разорним последицама револуције најстрашнија и најважнија за лирског јунака поеме је губитак духовности.

*Все можна виправдати високою метою
– та тільки не порожнечу души.
(Порожнеча)*

*Све се може оправдати високим
циљем – само празнина не може.
(Празнина)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава
// Багдала, Крушевац 1976: 15)*

Не чуди што се пролог завршава жестоком осудом свих који „посташе звери“, који су изгубили хуманост, духовност, док се у глави *Терор* појављује лик човека са прострељеном главом, који је рекао „убити је грех“, који је, захваљујући овом изражајном опису окарактерисан као невина жртва, као духовни човек и асоцира се са убијеном духовношћу народа.

*Людина, що казала: убивати гріх! – на
ранок з простреленою головою. Ї
собаки за тіло на смітнику гризуться.*

*Човек, који је рекао: убити је грех! –
освануо је с прострељеном главом. И
пси се око леша кољу на ђубришту.
(П. Тичина, Уместо сонета и октава
// Багдала, Крушевац 1976: 13)*

Мотив трагања за начином борбе против зверстава, губитка личне и друштвене духовности релевантан је мотив поеме. Доживевши духовно васкрсење лирски јунак је схватио праву суштину револуције, схватио је до каквих ужасних последица може довести оружани сукоб и зато настоји да нађе начин да спаси духовност у друштву и проналази је у хуманистичкој и хришћанској уметности у духу Григорија Сковороде. У томе је главна идеја поеме, значење њеног назива, разлог посвете Г. Сковороди, као и циљ Тичинине поеме.

*Тільки що почали ми землю любити,
взяли заступа в руки, колоші закачали...
– ради Бога, манжети надіньте, що-
небудь їм скажіть: вони питають, чи
єсть у нас культура!*

*Якісь цибаті чужоземці покурювали
крізь пенсне.*

*А навколо злидні – як гудина, як гич! А
навколо землі, столочена, руда...*

Тут ходив Скворода. (Іспит)

*Тек што смо почели волети земљу,
узели лопату у руке, засукали
каљаче... –*

*– ради Бога, ставите манжетне,
кажіте им нешто: они питају, има
ли код нас культуре!*

*Неки сувоњави странци пуше кроз
наочале. А уоколо беда – као
пузавица, као листина! А уоколо
земља, изгажена, риђа...*

*Туда је ходао Скворода. (Искушење)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава
// Багдала, Крушевац 1976: 14)*

„Жестоком естетизму“ почетка XX века, уметности, која позива на оружје и убијање П. Тичина супротставља духовно хуманистичко стваралаштво, које позива на обнављање духовности у људима и помаже да разумеју јединственост и неопходност сваког појединца.

*Жорстокий естетизме! – и коли ти
перестанеш любувати з перерізаного
горла? –*

Звір звіра їсть. (Терор)

*Жестоки естетизме! – кад ћеш
престати да се дивиши пресечном
гркљану? –*

Звер једе звер. (Терор)

*(П. Тичина, Уместо сонета и октава
// Багдала, Крушевац 1976: 13)*

Уместо сонета и октава пролетерске *Интернационале* нуди друштву уморном од крвопролића и страха другачију химну, која својом генијалном једноставношћу и изузетном дубином личи на највећу химну хришћанства *Христос воскрес*.

*Найглибиший, највеличнійший і разом з
тим найпростіший зміст, укладений
на двох-трьох нотах, – оце й є
справжній гімн.*

*Без конкурсів, без нагород напишіть
ви сучасне „Христос Воскрес“.
(Іспит)*

*Најдубљи, највеличанственији и уједно
најједноставнији садржај, компонован
на две до три ноте – то и јесте права
химна.*

*Без конкурса, без награда напишите и
ви савремено „Христос воскрес“.
(Искушење)*

*(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 14)*

Лик Г. Сковороде значајан је за П. Тичину. Управо лик барокног философа кључ је за разумевање поеме. У време доминације насиља и окрутности хришћанско верско наслеђе Г. Сковороде постаје извор утехе и наде за песника XX века, зато што је његов циљ да порекне у човеку „зверство“, односно да излечи болест од које болује друштво савремено П. Тичини. Стваралаштво украјинског философа XVIII века по мишљењу лирског јунака узор је на који треба да се угледају писци из времена револуције, зато што управо интелигенција у поеми позива Месију да спаси духовност нације.

*Дорослі й семилітні: „Ой, яблочко, да
куда котилися“.*

*Так. Народ у толоку, а поети в
борозну.*

*Годі ж кривитись на фабричну:
предтеча завше мени талановитий за
месії. (Осінь)*

*Порасли су и седмогодишњацаи: „Ој,
јабуко, куда се котрљаиш“.* Тако.
Народ је у брашну, а песници у бразди.

*Довољно се искревељити фабрички:
увек је претеча мање талантован од
Месије. (Јесен)*

*(П. Тичина, Уместо сонета и октава
// Багдала, Крушевац 1976: 12)*

Трећи изузетан мотив за анализу у поеми је борба добра и зла, светла и таме, Бога и ђавола у свету и у појединцу. Борба ове две силе чини основ семантике целе поеме, што је наглашено и изграђено антитезом: светла и таме, добра и зла, мира и рата, духовности и телесности, хармоније и дисхармоније.

*Уже світає, а ще імла... <...>
Промінні заори воралися у хмари.
<...> (Уже світає...)*

*Атоми утоми – на світ, у світ із
тьми! Танцюють, куряву збивають...
Сонця стають у коло. А від майви по
всесвіту всьому. (Ритм)*

*Трава росте, де захоче. Вітер шурляє
в калюжу наказ про мобілізацію.
Молочка! – плаче дитина, а тут же й
хліба за душею нема. (Хто скаже)*

*Већ свиће, а још је магла... <...>
Кроз облаке падају слапови светлости.
<...> (Већ свиће...)*

*(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 12)*

*Атоми умора – на свету, у свет из
тامة. Играју, газе прашину... Сунца се
хватају у коло. А њихов одсјај плови
целом васељеном. (Ритам)*

*(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 14)*

*Расте трава, где год пожели. Ветар
односи у локву наредбу о мобилизацији.
Млека! – плаче дете, а овде хлеба ни за
душу нема. (Ко ће да каже)*

*(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 14)*

*Місто в мальованих плакатах:
людина людину коле. (Порожнеча)*

*Град је облепљен шареним плакатима:
човек човека коле. (Празнина)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 15)*

*Стріляють серце, стріляють душу –
нічого їм не жаль. (Кукіль)*

*Стрељају срце, стрељају душу – ничег
им није жао. (Коров)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 15)*

За лирског јунака поеме карактеристично је постојање антагонистичке супротности два непријатељска принципа: тела и душе. Читаво стваралаштво Г. Сковороде засновано је на Светом Писму. Значајан је интертекстуални однос са Библијом, пре свега са Јеванђељем по Јовану, које је присутно и у поеми *Замість сонетів і октав*. На нивоу семантике ово се манифестује кроз симболику светла и таме у оба текста, кроз постојање алузија и сећања на Јеванђеље по Јовану и заједничке ликове у Јеванђељу и Тичининој поеми.

Што се тиче поетике, интертекстуални однос Тичинине поеме и Јеванђеља по Јовану присутан је у сличности структуре наведених текстова: оба имају увод, који садржи пролог и историјски део, основни део и епилог. Поред тога исти композициони циљ у поеми и у Јеванђељу изграђен је према лику мајке и Богородице. Пажњу привлаче и уочљива су сећања и алузије на Јеванђеље по Јовану у тексту поеме. Они у позадини осталог текста изгледају нелогично и неприкладно. Када их уочимо одмах се запитамо зашто је песник употребио ту фразу. Песник је намерно издвојио одређене делове текста, како би на њих скренуо пажњу читаоца и пошто се ради о сећањима из четвртог Јеванђеља, Тичинин циљ био је да упуту читаоца на овај библијски текст. На тај начин сећања и алузије у поеми имају две функције: они су нека врста шифре за Јеванђеље која реципијента упућује на дати текст и кључ су за разумевање Тичинине поеме.

Правећи паралелу између историје у Јеванђељу и историје на почетку XX века, песник покушава да докаже да револуције нису од Бога, већ против Бога и да не доносе светлост и наду, већ мрачно зло и празнину душе. П. Тичина своју поему пише како би у људима пробудио свест и спасао духовност у друштву. Поема овај задатак остварује хуманистичким текстом саме поеме, који нагони

реципијента да се окрене хришћанском наслеђу г. Сковороде и четвртом Јеванђељу Библије, чијег аутора не зову случајно апостолом љубави.

Беруть хліб, угіль, цукор і так, немов до чарки, приказують:

– Ну хай же вам Бог посилає... та щоб ми ще не раз на вашій землі пироги їли.

А ми, позиваючи сусіда за межу, одказуємо:

– Дай, Боже, дай... (Шовіністичне)

Праві йдуть назад, але голову намагаються держати вперед.

Ліви мчать уперед, але голову скрутили назад.

Як не хвалить учення Христа, а все-таки й він на ослах їздив і приймав осанну. (Шовіністичне)

Отимају нам хлеб, угаль, шећер и тако, као узгред, приговарају:

– Онда нека вам Бог удели... зашто ми не би још једанпут јели погаче на вашој земљи.

А ми дозивајући суседе из плота, одговарамо:

– Удели, Боже, удели... (Шовинистичко)

(П. Тичина, Уместо сонета и октава // Багдала, Крушевац 1976: 14)

Десни иду уназад, али се труде да главу држе окренуту напред.

Леви јуре напред, али главе окренуте уназад.

Како да не славимо учење Христа, кад је и он на магарцу јахао и примао благослов. (Шовинистичко)

(П. Тичина, Уместо сонета и октава // Багдала, Крушевац 1976: 14)

Захваљујући обележјима семантике и поетике поема је потпуно уметничко дело. Поема има идеју и лирски задатак, сиже, комплетну композицију у којој се одвијају два сукоба: спољашњи, који се решава у корист револуције, и унутрашњи психолошки, који остаје нерешен. Догађаји у поеми одвијају се у времену и простору, присутни су дијалози и монолози, мотиви и ликови (вода, прозор, ветар, лик мајке и други).

Їце й тоді, як над безмежною водою паслися табуни вітрів; –

Їце й тоді, як гори затряслись, пореплась земля, а по шорсткій, гострій, як мечі, траві різні поповзли потвори –

– Хмари, на сонці хмари гралися безтурботні. Ніжні форми дитинні! – витончені обриси! – кому вони були потрібні? (Лю)

Још и тада, док над бескрајном водом пасу стада ветрова; –

још и тада, док се тресу планине, пуца земља, а по храпавој, као мачеви оштрој, трави миле разна створења –

– Облаци, над сунцем су се играли безбрижни облаци.

Нежни дечији облици! – танани обриси! – коме су они били потребни? (Успаванка)

(П. Тичина, Уместо сонета и октава // Багдала, Крушевац 1976: 13)

*На стіні від сонця густорамне вікно
як огнистий дієз. (Лю)*

*На зиду, сенком уоквирени сунчани
прозор, као огњена дијеза... (Успаванка)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 13)*

*Крапнув щось доц – і всі
асфальти у сисипному тифі...
(Хто скаже)*

*Мало је капнула киша – и асфалти оболеше
од пезавог тифуса... (Ко ће да каже)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава //
Багдала, Крушевац 1976: 14)*

*Умиваюсь. Вода – мов металофони.
Занавіска – вітер з прапорами!
(Порожнеча)*

*Умивам се. Вода – као металофони.
Завеса – ветар са заставама!
(Празнина)
(П. Тичина, Уместо сонета и октава
// Багдала, Крушевац 1976: 15)*

Изузетно моћно обележје поеме, карактеристично за античке трагедије јесте њена подела на строфе и антистрофе. Све ово типичним обележјима лирике поезије у прози додаје епска и драмска обележја због чега *Замість сонетів і октав* можемо назвати поемом, која открива драму времена великих искушења и драму јунака, који је приморан да на себи искуси ужас „зверства“ цивилизације. Поема је хуманистичко дело испуњено дубоким философским мотивима универзалних вредности, који у тексту функционишу и откривају се захваљујући традиционалним, али и сложеним и полифоним ликовима-метафорама и ликовима-симболима. Панорамски опис стварности савремене песнику и стварање животног пута човека, испуњеног трагизмом, у поеми је вешто остварен поезијом у прози. Изузетно добро осмишљена композиција, јасно одређено место и улога сваког најситнијег елемента композиције поему *Замість сонетів і октав* сврстава у најбоља дела необарокне модерне књижевности.

За Тичинино дело преводилац С. Рашковић наводи „Поема *Уместо сонета и октава* је снажно песничко дело истинске инспирације и чудесне песничке фантазије. Експонирана у крупном довшенковском плану, са великим и пространим сликама које на тренутке попримају симболистички карактер, ова поема, створена готово у трансу надахнућа, представља једну од најлепших слика револуције. Црно-белим контрапаровима строфа – антистрофа, – тој судбинској опсесији тичининског агенса, – у широком дијапазону

контрапунктне структуре слика, ово мало песничко ремек-дело, осенчено бојом тамне, песимистичке лирике, обухватило је снажним драматизмом најважније моменте социјалистичке револуције и успостављања нове, совјетске власти у Украјини.“ (С. Рашковић 1976: 11)

У сомборском часопису *Домети* 1976. под насловом *Три украјинска песничка гласа* објављене су песме *Још јуче...* Миколе Винхрановског, *Лудује ватра...* Лине Костенко и *Сковорода и свет* Бориса Олијника у препеву С. Рашковића и кратким белешкама о сваком од песника.

У крагујевачком часопису *Кораџи* 1976. објављени су одломци из поеме *Вечни круг* (*Урок*, 1971) Бориса Олијника у преводу Милана Николића, уз белешку о песнику, припаднику „новог таласа“, који се у украјинској поезији појавио крајем педесетих година XX века, „скренувши на себе пажњу осебујношћу песничких индивидуалности које су новим садржајима и свежином израза дале нове импулсе не само украјинској, већ и савременој совјетској поезији у целини.“ (М. Николића 1976: 10)

Поему **БОРИСА ОЛИЈНИКА (1935–2017)** *Урок* (Р. Пајковић поему преводи под насловом *Школски час* (*Из поеме о Крагујевцу*) // *Антологија украјинске поезије* 1979: 128-131); *Школски час* (*поема*) // *На линији тишине* 1994: 30-48) заслужено високо оценили су критика и читаоци. У разговору оца и сина почетком 1970-их, као да сама за себе почиње прича о трагичном догађају у српском граду Крагујевцу 1941, када су хитлеровци стрељали хиљаде становника, а међу њима и гимназисте.

„Кр-рагујеваць!“ –
ніби черга автоматна.
(Кар-ркнув вор-рон. Хр-руснув чер-р-
реп.
...Р-розколовся віри).
(Извор са интернета²⁰⁰)

„Кр-рагујевац!“ – разлеже се
као рафал из аутомата.
(Гр-ракну вр-рана. Пр-риште пр-
ришљен.
Р-распр-рсну се чак и стих).
(Б. Олијник, *Вечни круг* // *Кораџи*,
Крагујевац 1976: 6)

„Шість тисяч сімсот вже востають
у ґрунт,

„Седам хиљада њих претворених у
глину,

---

²⁰⁰ Поема *Урок* Бориса Олијника – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=863>04.08.2017>.

А триста... на цвинтар покласно ідуть.

А још триста на гробље иду као на час.

(Б. Олијник, *Вечни круг // Кораџи*, Крагујевац 1976: 8)

Идеја приче и целе поеме је живо сећање на прошлост и искуство борбе против фашизма. Садржај поеме у којој су повезане различите временске епохе: време Другог светског рата и време 1970-их, одвија се кроз полемику оца и сина, који је најпре прилично равнодушан према свему што су доживеле претходне генерације, а затим спознаје значајну истину, која је подједнако важна колико за његове родитеље, толико и за њега.

*Тридцять років одмінилосьь.
Скільки згадувати можна?
Оновилось покоління,
возродивсь тридцятьє світ.
Вже сини нащадків носять,
як знамена переможні.
„Ви од пам'яті,— хтось хлипа,—
хоч онука вбережить“.
...Може й справді: хай та пам'ять
в наших серці відболить?*

*Тридесет прохујаше лета.
Докле ћемо се тако вајкати?
Придошли нови нараштаји
и тридесето рођење света.
Синови већ наследнике носе
к'о победне стегове, лицем пламтећ?
„Ви од сећања – неко мрмља, –
бар унуке сачувајте.“
Да ли је у праву: да сећање то
преболе само који памте?
(Б. Олијник, *Вечни круг // Кораџи*,
Крагујевац 1976: 6)*

Поема је изграђена веома пажљиво. Песник обухвата велики временски период, чврсто повезујући далеку прошлост и њему сурову савременост. У поеми су испреплетени блага иронија и трагичност, реалистични детаљи и симболика. Изузетно су убедљиве промене расположења, промене ставова јунака – оца и сина, као и мотиви њихових промена.

*Я тебе сьогодні вперше так побачив...
аж болить.
Я себе сьогодні вперше по-новому
пізнаю.
Щось мені під серцем, батьку, так
пронизливо дзвенить!
Чи не я то триста першим... в
Крагуєваці
стою?“*

*Први пут осетих бол, са тобом
скупа,
А и себе као да сам први пут открио.
Што ме то тако, оче, под грудима
чуна?
Можда сам ја у Крагујевцу триста
први био?
(Б. Олијник, *Вечни круг // Кораџи*,
Крагујевац 1976: 10)*

Урезивање школског часа из Крагујевца у судбину лирског јунака представља основ поеме. Одржане су две лекције. Једна из прошле историје, друга из времена савременом сину.

«Слухай, батьку, – він доросло доторкнувсь мого плеча.

Якось зовсім по-новому подививсь мені в лице. –

Чуєш, тату, до сьогодні я цього не помічав:

Як же ми з тобою... схожі!

Дерево і... деревце. –

– Чуј, оче, – рече гласом који нисам знао.

И као никад дотле сучелише нам се лица.

Све до данас, оче, нисам примећивао

Како смо као два длана слични нас двојица.

(Б. Олијник, Вечни круг // Кораџи, Крагујевац 1976: 9)

Син је оличење понашања савремене омладине, која је скептична према историјској прошлости. Очева лекција сину је отворила очи и он ју је добро запамтио. Песник позива омладину да памти све жртве борбе против фашизма и да поштује историјску прошлост свог народа.

Пальцями торкнувсь волосся:

– Бач, а в тебе... сивина.

Як я довго йшов до тебе, заблукавши десь... колись.

Крізь бездумність та байдужість, через перший гріх вина.

Аж на день твоїх народин в...

Крагуєваці

зійшлись.

Забаци косу: – Гледам те, а ти већ оседео.

Како сам дуго ишао ка теби кроз свет бели,

Задржавајући се успут, лакомислен и врео,

Да бисмо се, ето, тек у Крагујевцу срели.

(Б. Олијник, Вечни круг // Кораџи, Крагујевац 1976: 9)

У поеми одјекују мотиви пута, напретка, искуства, али песника пре свега занима проблем његове одговорности према савременицима и потомцима. Поемом *Урок* Б. Олијник подсећа на важност географије и историје, и на потребу да се она понавља и не заборавља, држећи своју животну историјску лекцију своме сину: *знање – зрак, незнање – мрак*. На дан рођења Б. Олијника,

«В ніч з 20 на 21 жовтня 1941 року карателі під орудою майора Кеніга вдерлися в містечко Крагуєваць і розстріляли сім тисяч чоловік. Серед

„ноћу 20-ог на 21. октобар 1941. године, под командом мајора Кенига, казнени одред упао је у Крагујевац и стреляо седам хиљада људи. Међу

них — триста гімназистів. Їх вели на смерть покласно, на чолі з учителями...»

њима – триста гимназиста. На стрелиште су их водили по разредима, на челу са професорима...“

(Б. Олијник, Школски час // На линији тишине, Ниш 1994: 37)

Поражен страшним злочином стрељаних ђака, који у својој песми *Крвава бајка* описује Д. Максимовић још 1941, Б. Олијник своју судбину започету рођењем повезује са судбином једног малог, али храброг народа и исказује му поштовање:

*Тож перше: під оком холодним
війни
уже ви не діти. Затямте, сини!
Уже ви не просто родинний оплот,
а воїни, хлопці. За вами – народ.*

*Као прво: у рату, који све ломи,
Ви нисте деца. Запамтите: с и н о в и!
Ви нисте просто отаџбини род,
Већ: в о ј н и ц и, децо. Иза вас је – н а р о
д.*

(Б. Олијник, Школски час // На линији тишине, Ниш 1994: 41)

*Ми – смертні. Та знайте: народ не
вмира!»*

*Ми смо – смртни. Али: народ – не
умире!*

*(Б. Олијник, Школски час // На
линији тишине, Ниш 1994: 43)*

И његово памћење понавља:

*«Ти владен простити, але – не
забути!»*

*„Можеш опростити, али – не и
заборавити!“*

*(Б. Олијник, Школски час // На линији
тишине, Ниш 1994: 48)*

зато што је памћење:

*Але ж пам'ять... Має пам'ять
зоставатись, як осердя.*

<...>

Пам'ять віри. Пам'ять роду.

Пам'ять прапора і серця.

Лиш по пам'яті в людині

пізнає Людину світ.

...Та оно је

стожер онај што нас мери.

<...>

Свест о роду. Свест о вери.

Свест на срцу и застави.

По памћењу у човеку

препознаје свет Човека.

*(Б. Олијник, Школски час // На линији
тишине, Ниш 1994: 44)*

Историја се понавља, и зато је не смемо заборавити:

*Историк старий повернувся до дітей:
«А зараз ви Косовим полем йдете.
Тут пращурів наших, обгаривши схід,
косив ятаганом султан Баязід».
І важко плечем ворухнула гора:
«Вбивають людей, та народ не вмира».*

*Стари историчар помилова дете:
„А сада ви Косовим пољем идете.
Ту је претке наше, крвљу мутан,
Косио јатаганом Бајазит султан“.
И гора је плећем стала да надире:
„Убијају људе, али народ – не умире!“
(Б. Олијник, Школски час // На линији
тишине, Ниш 1994: 39)*

Преводилац М. Николић за поему Б. Олијника наводи „Борис Олејник у свом *Вечном кругу* види трагику и лепоту Крагујевца у дијалектичкој спреси генерација које, пролазећи кроз вечни круг рађања и умирања, уграђују себе у боље светове, настављајући се у покољењима која долазе („Убијају људе, али народ не могу убити“). Рођен тачно на дан нечувеног крвопролића у Шумарицама, само шест година раније, Олејник као да и овим, наизглед безначајним податком из властите биографије, свом песничком чину, својим стиховима о нама и нашем страдању, даје печат неумитности и исконског братства људи сједињених у заједничком болу и заједничкој борби.“ (М. Николић 1976: 11)

1979. година

АНТОЛОГИЈА УКРАЈИНСКЕ ПОЕЗИЈЕ

Антологија украјинске поезије на српском језику, прва такве врсте, објављена је у Београду 1979. Приређивач антологије, Радослав Пајковић, својим избором, предговором, белешкама и преводом представља стваралаштво 31 украјинског песника и писца, обухвативши период украјинске поезије од скоро два века, почев од стваралаштва Григорија Сковороде (середина XVIII века), закључно са стваралаштвом Романа Лубкивског (крај XX века). У свом предговору *Век и по украјинске поезије* Р. Пајковић наводи своје разлоге за настанак ове антологије. С обзиром да је избор „представљачки“, Р. Пајковић сматра да је његов подухват пионирски, а циљ му је да упозна читаоце с украјинском поезијом у свој њеној целовитости, са свим епохама, свим песничким генерацијама и школама, и свим значајнијим представницима, за шта често није било прилике. Р. Пајковић објашњава да су његови лични разлози, као састављача и преводиоца, то што су поједини периоди украјинске поезије, на пример, период до Октобарске револуције, период непосредно после ње, или

раздобље XX века – уметничке и вредносне природе. Песнике и струје обухваћене овом антологијом признаје „званична украјинска историографија”, поготово оне које су оспоравали „стаљинистички бирократско-догматски интереси”. Р. Пајковић у антологију укључује песнике Богдана-Игора Антонича и Олександра Олеса, зато што „они то за служују”, а са стваралаштвом Миколе Зерова, Михајла Драј-Хмаре, Миколе Вороного, Јевгена Плужника само се упознао, зато што они „нису успели да се песнички наметну у толикој мери како би њихово дело ишло испред њихове судбине”. (Р. Пајковић 1979: 10) Изнад свега, жеља приређивача је да његова антологија изврши своју културну и песничку мисију.

Р. Пајковић нас својим предговором антологији води кроз историју уметничке поезије Украјине, чије зачетке датира 1920–1930-им годинама, иако су њени корени у даљој прошлости. Класична поезија, настала крајем XIX почетком XX века, проистиче из народне поезије и почива на усменом народном стваралаштву, што потврђују дела Г. Сковороде и прави народни спев – оперета *Наталка Полтавка* И. Котљаревског. Овај период, у коме стварају велики песници попут Т. Шевченка, И. Франка и Л. Украјинке, Р. Пајковић назива златним веком песничких остварења у украјинској књижевности. Њихови стихови који и данас одјекују допринели су буђењу националне свести из ког је произашло „све оно вредно што данас постоји у украјинском бићу”. Прве деценије XX века, праћене снажним социјалним и револуционарним потресима, у украјинску поезију уносе нови ритам, ново расположење, мрачне тонове који сежу до разочарања, али и револуционарни занос са светлим и оптимистичним визијама будућности. По својој идејној опредељености ова поезија позната је као декадентна и у њој готово истовремено постоје симболизам, футуризам, неокласицизам, имажинизам, акмеизам, сви књижевни правци који су били присутни у европској поезији, а нагостили су долазак нове, модерне поезије XX века. Ову генерацију украјинских песника, попут О. Олеса и Б. И. Антонича, често називају изгубљеном генерацијом, иако је управо она украјинској поезији донела најчистије и најснажније гласове. Под утицајем изгубљене генерације стасала је нова генерација ратних и поратних песника: М. Риљског, П. Тичине, М. Бажана, која је оставила дуготрајнији и дубљи печат у украјинској поезији.

Своју „праву младост” украјинска поезија доживљава после Отаџбинског рата, после учвршћивања социјализма и нових друштвених односа, добијајући на пуноћи песничких облика, мотива и израза, пошто се ослободила сопствених заблуда и странпутица. Она даје нове генерације песника које се надмећу у проширивању песничких основа и значења. За украјинску поезију типични жанрови су балада, елегија, ораторијум, поема, сонет, присутне су сатира и алегорија, она је „више објективна, а мање субјективна, више нараторска и сужејна, на уштрб лапидарности и лирске густине слика и појмова”. (Р. Пајковић 1979: 7)

Р. Пајковић нас упознаје и са древном и вишеслојном историјом украјинско-југословенских узајамних песничких веза, које су се преплитале у оба правца. За југословенску поезију интересују се Т. Шевченко, И. Франко, Л. Украјинка, Крањчевић прихвата утицај украјинске поезије на сопствену инспирацију, многобројне миграције становништва доводе до међусобног мешања два мелоса, па Л. Првомајски записује српске војничке песме које је, вероватно, слушао по разним таборима српских избеглица у Украјини, а касније су „песнички дотицаји” углавном текли у форми „бележака са путовања”, „песничких дневника”, као што је био случај са М. Риљским и А. Малишком. У Украјини су са језика југословенских народа, између осталих, преводили М. Старицки, П. Грабовски, М. Риљски, Л. Првомајски, чиме је по речима Р. Пајковића „још једном потврђена стара истина да поезија не признаје границе, границе морају да признају поезију. Поезија увек побеђује. У име човека”. (Р. Пајковић 1979: 9)

У антологији је представљено стваралаштво Григорија Сковороде, Ивана Котљаревског, Тараса Шевченка, Панаса Мирног, Ивана Франка, Михајла Коцјубинског, Павла Грабовског, Лесје Украјинке, Васиља Стефаника, Олександра Олеса, Павла Тичине, Васиља Елана-Блакитног, Максима Риљског, Володимира Сосјуре, Васиља Чумака, Миколе Бажана, Леонида Првомајског, Богдана-Игора Антонича, Миколе Нагнибиде, Андрија Малишка, Михајла Стељмаха, Платона Вороњка, Ивана Драча, Миколе Винхрановског, Абрама Канцелсона, Дмитра Павличка, Васиља Симоненка, Бориса Олијника, Виталија Коротича, Натаље Кашћук и Романа Лубкивског.

ГРИГОРИЈ СКОВОРОДА (1722–1794)

Преводом две песме: *Песма X* и *Песма XVIII*, Р. Пајковић први представља стваралаштво Г. Сковороде, најистакнутије личности у културном и књижевном животу Украјине у XVIII веку, великог народног философа, хуманисте, просветитеља и књижевника, који је у својим делима развио цео комплекс идеја актуелних у његово време, чије је философско и књижевно стваралаштво на граници између старе и нове украјинске књижевности.

Књижевна баштина Григорија Сковороде (1722–1794) веома је разноврсна и богата. Њу чине философски и педагошки трактати и дијалози, приче, басне, оригинална и преводна поетска дела, велика епистоларија. Г. Сковорода је у свом стваралаштву пропагирао идеје демократизма и хуманизма, иступајући против владајуће тираније исказивао је слободољубиве мисли и наду обичног народа, учвршћујући веру у светлу будућност домовине. Говорио је: „Створићемо бољи свет. Доживећемо лепше дане“. Био је свестрано талентован: философ, књижевник, педагог, музичар, познавалац античке и средњевековне књижевности, знао је неколико језика (латински, грчки, старојеврејски, пољски, немачки, руски). Стално је учио и продубљивао своја знања и истовремено их преносио својим ученицима, познаницима, онима који су слушали његова предавања и поуке. Путујући по Украјини и неким европским земљама, Г. Сковорода је упознавао живот људи, обичаје, уметност, веровања и у своја дела уносио је запажања о ономе што је видео и чуо. Као идејни претеча одиграо је значајну улогу у стварању нове украјинске књижевности, а његова најбоља дела до данас нису изгубила своју живост, свој спознајни и естетски значај.

Сковородина друштвена и књижевна делатност припада времену заостравања друштвених супротности, условљених почетком уништавања феудалних остатака и развојем капиталистичких односа у Русији и Украјини. Жестоко угњетавање кметова изазива почетак антифеудалног покрета (сељачки ратови под вођством Пугачова 1773–1775, оружани устанци сељака и козака у Украјини, на левој обали Дњепра и у Слобожанској области, устанак 1768. године, у историју познат под називом Колијившчина). Г. Сковорода је стварао у затвореном кругу. Његова дела нису објављивана за његова живота. Ипак, био

је активан учесник живог интелектуалног покрета у источној Украјини у другој половини XVIII века.

Симболика је за Г. Сковороду карактеристичан свет реалности у коме се скрива истина потребна човеку и светлост која обасјава пут ка постизању истине. Симболика и амблематика за Г. Сковороду саставни су део посебног језика комуникације са светом у ком живи човек, светом којим су овладала осећања и разум. Уз помоћ симбола и амблема он води напет дијалог са сопственим сумњама у потрази за истином и добротом на путу до људске среће. Свет симбола и ликова Сковородиног мишљења потпуно одговара његовом времену. Он одговара принципима барокне културе с карактеристичном наглашеном алегоричношћу, која тежи ка амблемској представи света. „Када је човеков дух весео, мисли безбрижне, срце мирно, онда је све светло, срећно, блажено. То је философија“ – објашњава Г. Сковорода. Као пример може послужити аналогија између Епикура и Христа у коју се упушта Г. Сковорода у збирци поезије *Сад божественних пісней*. За Г. Сковороду Епикур је пример истинског философског живота, човека који у философији није само теоретисао, већ је као философ практично утеловљавао постојање истине.

Тиме он постаје сличан богочовеку, који не само да доноси људима истину о смислу живота, већ и сам током целог земаљског века остаје веран овој истини, која чини основ његове философије о самоспознаји. Г. Сковорода чин самоспознаје не схвата као гносеолошки, већ као онтолошки процес реалног приближавања човека Богу спознавањем себе. Резултат овог процеса није промена света који нас окружује, већ преображај човека у натчовека. По Сковородином мишљењу смисао људског живота је у самоспознаји, када човек препознаје самог себе и враћа се најдубљим основама сопственог постојања. Г. Сковорода с овим повезује и наглашава улогу срца као центра човековог духовног живота, као покретачку снагу која одређује пут човековог преображења. Срце је центар људског у човеку, орган самоспознаје и снага која човека води путем самоусавршавања.²⁰¹

---

²⁰¹ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2003: *Філософія Григорія Сковороди і просвітницька філософія в Україні другої половини XVIII ст.*: 611-624

У Сквородином философском систему основна је философија о две природе и три света. Према његовом становишту, свет има двојаку природу и идеја о „двоприродности“ света попут црвене нити прожима сва Сквородина философска дела. Смисао самоспознаје је у прихватању истине, према којој се све у свету састоји од две супротне природе: видљиве и невидљиве, спољашње и унутрашње, телесне и духовне, привремене и вечне, лажи и истине, живог бића и Бога, материје и облика. Различит је значај ове две природе, које као јабука и сенка постоје паралелно и нераздвојиво. Основа свих ствари, њихова активна и покретачка снага управо је невидљива природа – Бог. Бог је почетак света без почетка и тамни закон у живим бићима. Невидљива природа у свему је основа, почетак, а сама је без почетка, није ограничена ни временом, ни местом, ни полом, ни именом. По Г. Сквороди Бог представља дух разливан у универзуму, космички разум, доброту и лепоту. Супротна појму Бога је видљива природа, или живо биће. То је оно што је видљиво, „спољашњост“ (*внешность*) ствари. Она је пролазна и зато не може бити права. Видљива природа је „лаж“, она нас обмањује, прикривајући праву основу свега постојећег – невидљиву природу или истину. Већ у првом дијалогу – *Наркисс* – видљива природа окарактерисана је као „ништа“, „гној“, „идол“, „пакао“, „пепео“, „песак“, „тело“, „одјек“, „ноћ“, „смрт“, „жуч“, „тама“. Она је спољашњи свет који окружује човека и ствара спољашње, телесно у самом човеку. То је свет који је Г. Сквороду „ловио, али га није уловио“. Међутим, иако су супротстављене, ове две природе постоје у нераскидивој вези. Невидљива природа одређује суштину свега суштинског и постоји само у видљивој природи. Видљива природа попут сенке нераскидиво је повезана са својим одразом. И пошто невидљива духовна природа нема ограничења ни у простору, ни у времену, њена сенка – материја је вечна. По Г. Сквороди, Бог – невидљива природа, иманентан је природи, речима, свему што постоји и не прелази у њих, не спаја се с њима. Како бисмо га се домогли, потребно је да пређемо границу која одваја невидљиву од видљиве природе.

Философија о две природе органски је повезана са Сквородином основном философијом о три света. Све што постоји дели се на три специфичне материје – велики (макрокосам), мали (микрокосам) и симболистички (Библија) свет. За разлику од својих претходника, Г. Скворода у посебан свет издваја

Библіју као израз натприродне реалности који ствара симболистички свет којим је могуће обухватити невидљиву природу (Бога). Главну пажњу Г. Сковорода посвећује микрокосму – човеку, који је центар у коме се спајају и своје значење добијају сви симболи макрокосма и Библије.²⁰²

Процес самоспознаје, чији је циљ да обухвати невидљиву природу у човеку, тежња је да се обухвати Бог у себи. Дакле, самоспознаја је и спознаја Бога, са којом је повезана Сковородина философија о трећем свету – свету симбола, или Библије. По Г. Сковороди свет симбола је самостална реалност, која човеку омогућава да обухвати Бога. Бог се јавља човеку кроз симболе. Г. Сковорода брани поглед на Библију као на посебан свет симбола, за чије разумевање је потребно умети видети више од речи, које су телесне, материјалне природе, у којима је утамничен духовни и невидљиви садржај. Захваљујући трећем, симболистичком свету, невидљиви свет претвара се у видљиви и постаје доступан за осмишљавање.

Г. Сковорода у својој философији велику пажњу посвећује духовном свету човека и објашњава како је могуће постићи истину и правичност, срећу и вољу. По његовом мишљењу човек на путу ка срећи пролази кроз морално усавршавање. Поредећи живот са позориштем, а човека с глумцем, Г. Сковорода сматра да човек треба да спозна улогу коју му је невидљива природа – Бог, режисер људске драме, наменио да одигра. Успех не зависи од значаја улоге, већ колико она одговара унутрашњим способностима глумца, захваљујући којим ће је најбоље одиграти. Сваки човек има склоност ка „сродном“ послу који му одговара, који је „Искра Божија“ и вечно у човеку. Г. Сковорода говори о „сродности према хлебопашеству“, „сродности према војништву“, „сродности према богословију“.

Жеља за богатством, влашћу, славом, упркос својој „сродности“, не помаже човеку да буде срећан. Жеља човека претвара у заробљеника погубних страсти, рађајући страх, досаду, тугу, муке, сумње, претварајући „власт у мучитељство, судство у пљачкање, војништво у отимање, а науку у оруђе злобе“. Рад према склоностима човека које је одредио Бог, не само да је могућ, већ га је и лако обављати. Усклађеност са природом човеку дарује веселост

---

²⁰² В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2003: *Філософія Григорія Сковороди і просвітницька філософія в Україні другої половини XVIII ст.*: 611-624

духа, уживање, самоусавршавање и душевни мир. Г. Сковорода је, парафразирајући Епикурову изреку, често понављао: „Благодарност блаженој природи која је оно што је потребно учинила лаким, а оно што је тешко непотребним“.

Пут од спознаје принципа „сродности“ до учења о срећи почиње од самоспознаје – животног процеса који у човеку концентрише енергију саморазвоја. Зато је орган овог процеса срце, а самоспознаја чин љубави. Срећа је стање независности и душевног мира које се постиже када се свет око нас ослободи притиска и победи узнемирујуће страсти и злу вољу унутар човека. Срећа је „веселост“, која је израз „здравља хармоничне душе“. Права срећа независна је од спољашњих фактора постојања и може је остварити сваки човек. Зато срећа не долази сама. Како бисмо је спознали треба да овладамо највишом од свих наука, а то је наука о срећи као „уштеда нашег сопственог унутрашњег света“. Оно што је потребно за праву срећу лако је попут ваздуха и воде. Остварити срећу значи остварити душевни мир. Срећа се повезује са осећањем захвалности, љубави и пријатељства. Г. Сковорода човекову срећу види у раду и прославља га као извор благостања, радости и задовољства. Иако Г. Сковорода верује да је срећа народа у његовом раду, не може да каже како се стиже до среће, односно шта урадити како би рад био слободан. Сматра да људска срећа није негде далеко, већ је у њиховој кући, у свакодневном животу и у свакодневном послу, да није на високој функцији, нити у снази тела или у лепој држави, нити у славном времену, високим наукама или у великом богатству. За Г. Сковороду највреднији идеал је богатство духа, чисто срце и душевни мир. Циљ његове философије није у томе да спаси људску душу, већ да човек оствари срећу и душевни мир на земљи и да постане честита и снажна личност која није заслепљена похлепом, сјајем злата и славом.

Своју збирку *Сад божественних пісень* Г. Сковорода је написао током 1170–1780-их. Перејаславски период важна је прекретница у Сковородином животу. Био је сведок и својим очима је видео самовољу и суровост спахија, који су немилосрдно експлоатисали кметове. Г. Сковорода је у Перејаславу имао прилику да се зближи са радницима, да чује њихово мишљење и надања. Управо у овом периоду коначно се формирају Сковородина становишта просветитеља,

демократе и дефинишу основни принципи стваралаштва водећег писца и философа. Бројни утисци и искуство посматрања настали у овом периоду уметник осмишљава и сумира у књижевним делима. Г. Сковорода пише песме у којима је показао свој таленат и показао да је оригиналан песник философ и песник лиричар. Поетска дела написана у перејаславском периоду и касније (1753–1785) Г. Сковорода је уврстио у збирку *Сад божественных песней, прозябший из зерн священнаго писанія*. Са „светим писањем“ песме су повезане углавном формално. Г. Сковорода узима само епиграфе из библијских дела, али по свом садржају они немају много везе са библијским текстовима. Наслов *Врт божанствених песама* Г. Сковорода својој збирци даје према древној поетској традицији. У својим делима он је лиричар чији је живот повезан са животом народа и зато је на нов начин поставио и решио низ важних питања у вези са њему савременом стварношћу. Основни садржај његове збирке није Бог, већ природа, човек, његова размишљања и осећања. Песме које је Г. Сковорода уврстио у збирку, али и песме присутне у његовим философским трактатима и преписци, поезија је личног ауторовог искуства, његових моралних и философских размишљања о смислу живота, о правој срећи, доброти, части. Карактеристично обележје Сковородине поезије органско је изједначавање личних и грађанских побуда. Г. Сковорода се окреће пејзажној лирици и са пуно осећања пева о лепоти природе родног краја. Посебне естетске вредности присутне су у његовим песмама *Весна люба, ах, прийшла!*, *Ах поля, поля зелені, Ой ти, птичко жолтобоко*.²⁰³

Врхунац поетског стваралаштва Г. Сковороде је позната *Песма X (Всякому городу нрав і права)*, написана четворостопним дактилом, у којој на сатиричан начин описује и негира читав тадашњи систем као неморалан и нехуман, велича примат разума, у контрастима га супротстављајући тадашњој социјалној неправди.

---

²⁰³ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2003: *Філософія Григорія Сковороди і просвітницька філософія в Україні другої половини XVIII ст.*: 611-624

*А мні одна толькo в світі дума,
Как би умерти мні не без ума.
(Извор са интернета²⁰⁴)*

*А мени је на свету само једна дума,
Како умрети – а не бити без ума.
(Г. Сковорода, *Песма X // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 11)*

Г. Сковорода је песму написао 1758–59. у селу Ковраји, када је радио као кућни учитељ у породици спахије Томаре и када је могао да упозна живот сељака кметова. Г. Сковорода је добро био познат и живот градског становништва. Зато сви ликови које песник описује одишу живим детаљима. Ово су типични ликови госпoде и њима подређених: лопова, превараната, развратника. Описана је слика тадашње стварности и страшних разлика, социјалне неједнакости, власти богаташа и проблема угњетаваних. У овој песми сваки стих има своје суштинско значење. Сатира се обрушила на чиновнике бирократе, преваранте, нечасне судије и сколастички систем тадашњег образовања. Г. Сковорода осуђује лаж и лењост, супротстављајући несавршеном друштву „савест коју ништа не мути“. Бистар ум и чиста савест су морални и естетски Сковородини идеали, које супротставља свету зла, малтретирања, неправде. У песми је осетан утицај украјинског фолклора. Песник размишља о томе како су многи људи заточеници својих деструктивних страсти и узалудно траће живот, обмањујући друге, остварују добит на њихов рачун. За лирског јунака једини проблем и брига су како да проживи живот часно и поштено. Али смрт никога неће поштедети, ни цара, ни мужика и њој се мирно може супротставити само онај коме је савест чиста. Свака строфа песме завршава се једном мишљу – о чему човек треба да брине.

У песми има пуно набрајања, поређења, духовитих израза, којима је описана људска сујета. За Сковородину песму карактеристична је једноставност, народни стил и језик који превазилазе границе старе поетике. Песма почиње речима које подсећају на старе народне пословице. У песми је уочљив жив народни језик, посебно у лексици и фразеологији, а сличност са народном песмом и актуелност описаних догађаја допринели су популарности песме међу Украјинцима.

---

²⁰⁴ Песма *Всякому городу нрав і права* Григорија Сковороде – извор са интернета: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=93&virsz_id=2>07.08.2017.

Стварањем појидиних уметничких детаља који описују различите социјалне пороке, Г. Сковорода је представио велику слику тадашњег друштвеног поретка и оценио га. Свака строфа има шест стихова. У прва четири песник описује одређена обележја живе стварности, а у следећа два, попут рефрена, супротставља им своја размишљања. Најпре он не саопштава која га то мисао мучи, што сазнајемо из рефрена претпоследње строфе. Слободни философ – борац за правду не плаши се ни царева, ни других земаљских владара, ни сама смрту му није страшна. Брине га само „Како умрети – а не бити без ума“, односно, да не скрене са пута који је одабрао у животу и да одоли искушењима обезбеђене егзистенције.

Песма почиње у мирном тону. Песник исказује лична размишљања о различитим особинама и склоностима људи:

*Всякому городу нрав і права,
Всяка імієт свой ум голова,
Всякому серцю своя єсть любов,
Всякому горлу свой єсть вкус каков.
А мні одна толькo в світі дума,
А мні одно толькo не йдет с ума.*

*Свуда разни обичаји и права;
Свој ум има свака глава,
Свако срце своју љубав има,
Свако мери – својим мерилима.
А мени је на свету само једна дума,
Само ми једно не силази с ума.
(Г. Сковорода, Песма X // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 11)*

Песника као часног и несебичног човека брине светска неправда и ружне појаве у њему савременој стварности. То је разлог његове узнемирености, његовог негативног односа према феудализму. Већ у следећој строфи приказује упечатљиве слике тадашњег живота, типичне ликове превараната и лопова, госпoде и њима подређених, којима се подсмева.

*Петр для чинов угли панскіі трет,
Федька купец при аршині все лжет.
Тот строїт дом свой на новий манір,
Тот все в процентах: пожалуй,
повір!
А мні одна толькo в світі дума,
А мні одно толькo не йдет с ума.*

*Петар због службе господи клања,
Феђка трговац пун је варања.
Неко прави кућу са стилoм модерним
А неко све у процентима: молим,
провери.
А мени је на свету само једна дума,
Само ми једно не силази с ума.
(Г. Сковорода, Песма X // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 11)*

У трећој строфи Г. Сковорода непоштедно исмева спахију феудалца који гаји стране животиње, козачке старешине који стално проширују своје земљишне поседе, пљачкајући сељаке, и живот племића са пијаним оргијама на имањима:

*Тот непрестанно стягаєт ґрунта,
Сей іностранни заводит скота.
Ті формірують на ловлю собак,
Сих шумить дом од гостей, как
кабак,
А мні одна только в світі дума,
А мні одно только не йдет с ума.*

*Један похлепно граби имање
А други гаји животиње стране;
Један дресира керове за лов
А другоме ко крчма бруји дом.
А мени је на свету само једна дума,
Само ми једно не силази с ума.
(Г. Сковорода, Песма X // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 11)*

У четвртој строфи прозива и исмева неправедно судство и школство свог времена:

*Строїт на свой тон юриста права,
С диспут студента тріщить голова,
Тих безпокоїт Венерин амур,
Всякому голову мучит свой дур.
А мні одна только в світі дума,
Как би умерти мні не без ума.*

*Јурист измишља нека своја права,
Студенту од треме пуца глава;
Једне мучи срце Венерино
– Свима у глави своје лудило.
А мени је на свету само једна дума,
Како умрети – а не бити без ума.
(Г. Сковорода, Песма X // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 11)*

У последњој строфи изречена је основна идеја сатиричне песме. Ружном животу представника феудалног друштва Г. Сковорода супротставља свој морални и етички идеал, идеал мудрог човека, који зна праву вредност живота и има чисту савест. Песма описује и осуђује друштвено уређење као нечасно и неразумно. Сваки стих Сковородине песме и сваки њен лик има велики значај, зато што представља живу стварност у њеним најзначајнијим појавама.

*Смерте страшина! замашная косо!
Ти не щадии і царських волосов,
Ти не глядиши, гді мужик, а гді цар –
Все жереш так, как солому пожар.
Кто ж на єя плюєт острую сталь?
Тот, чия совість, как чистий
хрусталь.*

*Смрти страшина! Свеопита косо!
Не штедиши ни оно што је пркосно.
За те не постоји ни мужик ни цар –
Све гутаи бесно, ко сламу пожар.
Ко може на смрт смело плунути?
Онај чију савест ништа не мути.
(Г. Сковорода, Песма X // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 12)*

Песма *Всякому городу нрав і права* осликава расположења масе радника и постала је веома популарна међу њима. Нашла се на репертоару кобзара и песника не само у XVIII, већ и у XIX веку, била је позната јавности у бројним рукописима. И. Котљаревски ју је на оригиналан начин препевао и употребио како би описао морал пијавица, представника судства и старешина села у својој драми *Наталка Полтавка* – бисеру украјинске народне драматургије. Утицај песме присутан је и у стваралаштву Т. Шевченка. Г. Сковорода својом песмом критикује и владаре њему савременог света, посебно административне мере Катарине II, примењиване у градовима. Царица је за време своје владавине уводила аристократски и бирократски систем управљања покрајинским и окружним градовима и објашњавала своје разумевање појма „свуда разни обичаји и права“. Ове мере касније су наведене у одредбама «Учреждения для управления губерній» (1775). Сковородина песма није усмерена само против општих друштвених мана, већ и против спровођења налога бирократског система.

Песму *Всякому городу нрав і права* превели су још М. Николић *Песма десета из Врта песама* // *Кораџи* 1982: 331 и проф. М. Сибиновић *Сваки град – своје обичаје носи...* // *Српски књижевни гласник* 1993: 38-39 и *Антологија украјинске поезије XVI-XX век* 2002: 94.

Песма XVIII (Гей ти пташко, жовтобоко) велича највредније људске особине: памет, савест, напоран рад и проповеда живот близак природи. Песников идеал није јавор, који стоји на гори и коме снажни ветрови гриву чупаји, већ врба која стоји у равници ниско изнад воде.

*Стоїть явір над горою,
Все киває головою,
Буйні вітри повівають,
Руки явору ламають.
А вербички шумлять низько,
Заколишуть мене в снах,
Тут тече потічок близько,
Видко воду аж до дна.*

*Стоји јавор на гори
И гривом се зори.
Снажни ветри дувају
Па му гриву чупају.
А врбе су у равници
Где се спокој шири.
Ту и поток у тишици
Бистром водом мири.*

*Нащо ж думати-гадати,
Що в селі родила мати?
То у тих хай мозок рветься,*

*Зашто да се глођем
Што сам у долу рођен?
Нек се о том питају*

*Хто високо вгору пнеться.
А я буду собі тихо
Коротати милий вік,
Так мені мине все лихо —
Щасний буду чоловік.
(Извор са интернета²⁰⁵)*

*Који к вису хитају,
А ја тихо ћу да трошим
Овај мили, кратки век.
Минуће ме тако лоши
И срећан ћу бити – човек.
(Г. Сковорода, *Песма XVIII // Антологија
українске поезије*, Београд 1979: 12)*

Овој песми одговара епиграф: „Господь гордим противиться, смиренным же дає благодать» (Господ се противи гордима, али је милостив према понизнима). У песми звуче мотиви народне песме. Песму је превео и проф. М. Сибиновић *Аој, птиче жутобоко... // Српски књижевни гласник* 1993: 39 и *Антологија українске поезиј XVI- XVI-XX век* 2002: 97.

За поезију Г. Сковороде проф. Љ. Поповић наводи „Сковорода наставља барокну традицију украинске поезије, иако по многим формалним и садржајним карактеристикама наступа као њен реформатор – усавршава украинску силабичку версификацију, ритмизујући и тонизујући силабички стих. На такав начин он је привео крају двовековни развој силабичког стиха у украинској поезији и увео силабичко-тонску версификацију која је заснована на народној песничкој основи.“ (Љ. Поповић 2007: 17)

ИВАН КОТЉАРЕВСКИ (1769–1838)

Стваралаштво Ивана Котљаревског (1769–1838) органска је спона која повезује стару и нову украинску књижевност, епоху уметничког „универзализма“ и ново разумевање уметничког стваралаштва, као спонтано изражавање сопствене личности стваралачког потенцијала уметника, слободног од окова естетске нормативности, склоног разноврсности уметничких форми и средстава, повезаних са националним традицијама, са захтевима новог доба и његовим становиштима. Чувајући везу са уметничким традицијама претходних епоха, са елементима народне уметничке културе, И. Котљаревски постаје први класик нове украинске књижевности.

---

²⁰⁵ Песма *Гей ти пташко, жовтобоко* Григорија Сковороде – извор са интернета: http://scovoroda.info/zbirka_Sad_bozhestvennyh_pisen/gey_ty_ptashko_zhovtoboko.php>07.08.2017.

У књижевном животу украјинске бурлеске највиши и напродуктивнији ниво њеног развоја представља *Енеида* И. Котљаревског, зато што је она усмерила бурлеску њеном генетском пореклу – народној забавној култури и подредила ју је новим, просветитељским идејним и уметничким задацима, који су уздигли њену функцију која је довела до одређених реакција у друштву. У време настанка украјинске *Енејиде* бурлеска није била нова појава у књижевности. Још у време Ренесансе појављивала су се дела у којима је шаљивим „сниженим“ тоном приповедано о важним догађајима, појавама и лицима, који су раније били предмет „високе поезије“. Бурлеска је доживела значајан развој у XVII–XVIII веку, када је написано доста комичних поема, шаљивих обрада неког познатог примера „високе“ поезије. Такве поеме зову се и травестије. У њима одређени озбиљни и величанствени јунаци наступају као да су „преобучени“ у одећу која им не одговара, налазе се у комичним ситуацијама, њихови поступци изазивају смех, односно, представљени су „унижено“.

Нешто другачијим путем ишао је развој бурлеске у украјинској књижевности XVIII века. Тада су биле популарне бурлескне песме – пародије на религиозна дела (хумористично величање вареника мученика, ракије мученице, пародије на коледе и молитве). Друга популарна форма бурлеске у Украјини била су шаљива дела на религијске теме (посебно божићне и ускршње песме, шаљива обрада познатих хришћанских легенди), и ређе на теме из свакодневног живота. Украјински аутори преносили су радњу у услове свакодневног живота старог украјинског села, преоблачили су библијске ликове и хришћанске свеце у своје земљаке. Религијски мотиви и сижеи, представљени тоном који их унижава, са карактеристичним обележјима локалног украјинског живота, постајали су предмет веселе забаве. Састављачи и интерпретатори бурлескне песме у Украјини били су, углавном, путујући ђакони и ђаци (студенти Кијевске академије и разних колегијума). Међутим, украјинске бурлескне песме нису биле популарне само у XVIII веку, него и касније, и не само међу путујућим ђаконима, већ и међу народом где постају народне песме. Ово потврђује да је много бурлескних песама сачувано у старим рукописима и забележено у различитим варијантама, али и у XIX и, чак, у XX веку.

Бурлескна травестија *Енеїда* И. Котљаревског постала је веома популарна међу његовим савременицима али и у вековима који ће уследити, имала је велики утицај на развој украјинске књижевности прве половине XIX века и створила је веома снажну и трајну бурлескну традицију. Захваљујући утицају поеме *Енеїда* бурлеска је израсла у најјачу стилску струју у украјинској књижевности првих деценија XIX века. И. Котљаревски је на сатиричан начин описао украјинску господу и чиновнике свог времена кроз ликове богова и царева. По речима Зевса Олимпијски богови у поеми, „личе на преваранте и воле да муче људе“. И. Котљаревски описује њихов живот у ситуацијама карактеристичним за бирократски свет, као што су подмићивање, малтретирање људи, систем изнуђивања, корупције, интриге, бесконачне банкете. Од прве епизоде поеме, која говори о томе како је бог ветрова Еол за мито изазвао буру на мору, исмевају се односи међу људима и боговима, арбитрама људске судбине. Као основа ових односа представљени су самовоља, подмићивање, интриге. Олимп личи на тадашњу бирократску канцеларију где седе богови на челу са тиранином и пијаницом Зевсом, где Јунона и Венера воде бескрајне интриге. Лопужа Нептун, Еол лаком на мито, бог подземног царства Плутон личе на деспоте и изнуђиваче.

Описујући односе међу људима и боговима И. Котљаревски не пише само пародију на митолошке идеје, већ исмева и тадашње друштвене односе. И овде бурлеска добија сатиричан призив. За разлику од других травестија *Енеїда* описује широку галерију типичних ликова тадашње господе, чиновника, козака, у ситуацијама карактеристичним за њих, са конкретним поступцима, навикама, односима. Песник представља њихово понашање у одређеним друштвеним условима, које условљава друштво.

Енеїда је први пут угледала свет у Петербургу 1798. без знања И. Котљаревског, на иницијативу и о трошку богатог конотопског спахије М. Парпуре који је тада живео у престоници и бавио се издавачком делатношћу. Поема је објављена под називом *Малороссийская Энеида в трех частях* (на насловној страни *Энеида на малороссийский язык перелициованная И. Котляревским*) са страницом посвете (*Любителям малороссийского слова усерднейше посвящается*). Друго издање објављено је у Петербургу 1808, треће,

које је припремио И. Котљаревски и допунио четвртим делом, објављено је 1809. Потпуни текст поеме под називом *Виргилијева Енеида, на малоросийский язык переложенная И. Котляревским*) објављен је 1842. у Харкову, после смрти писца.²⁰⁶

Иако је фабуларно основа поеме И. Котљаревског Вергилијева *Енеида*, украјински аутор иде својим путем. У трећем, петом и шестом делу *Енејиде* јасно нам је да његова поема није само уметничка измишљотина написана према старим правилима поетике, већ се у великој мери базира на реалној стварности и ствара народну замисао о њој. Битан материјал за И. Котљаревског је украјинска историја, народни обичаји и свакодневни живот, лични однос према догађајима које описује. Он позива у помоћ нову музу «веселу, лепу, младу». У *Енејиди* објекат уметничке представе је народни живот, а главни ликови који описују неуништивост националног духа, историјски оптимизам, одважност и верност обавезама, богатство и честитост душе, доброта – представници су обичног народа. Тако се захтев праведности уметности код И. Котљаревског изједначава са принципом народности.

Чувајући основне чиниоце фабуларне основе Вергилијева *Енејиде*, И. Котљаревски својој травестији даје нов садржај, који издваја поједине епизоде историје украјинског народа и нашироко описује његове обичаје, веровања, свакодневни живот, моралне и етичке представе и даје нови смисао уметничкој основи Вергилијевог дела са становишта нове естетске везе са стварношћу. Јуначка и комична народна «бајка» (како је И. Котљаревски називао поему), сачињена према класичним нормама и принципима, намењена је најразноврснијој читалачкој публици. И. Котљаревски у књижевност уводи ликове познате из украјинских народних бајки, јуначког епа, дела бурлеске и пародије и интермедија који представљају неуништиви оптимизам, енергију и истрајност народа. И. Котљаревски патриота поноси се јуначком историјом Украјине, уздиже је до идеала народно-ослободилачких устанака за време Б. Хмељницког. У уздигнутом јуначком тону он се често присећа оних који су се прославили у борби за отаџбину: П. Сахајдачног, М. Зализњака, «славних

---

²⁰⁶ В. у *Історія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Іван Котляревський: 64-86

козачких пукова», Запорошке Сече и говори о својој љубави према родној Полтави.

Као уметник који се трудио да се придржава животне правде, И. Котљаревски у *Енејиди* показује да реална представа природног, заиста људског према таквој структури друштва фактички остаје ван сфере званичног света и да се може остварити упркос моралном императиву „општег добра”. Зато и сам Енеја, и Тројанци баш и не журе да изврше вољу богова и судбину, док на многобројним гозбама и у љубавним догодовштинама задовољавају своје природне потребе. Користећи фабуларну основу Вергилијеве поеме, И. Котљаревски окреће „наопачке” оригинал, даје нови смисао његовој патетичној теми и на наглашеном нижем плану даје му нови сопствени садржај. Наводимо одломак из *Енејиде* у одличном преводу Р. Пајковића:

*Дидона гирко заридала,
І з серця аж волосся рвала,
І закраснілася, мов рак.
Запінилася, посатаніла,
Неначе дурману із'їла,
Залаяла Енея так:
„Поганий, мерзкий, скверний,
бридкий,
Нікчемний, ланець, кателик!
Гульвіса, пакосний, пресидкий,
Негідний, злодій, єретик!
За кучму сю твою велику
Як дам ляца тобі я в пику,
То тут тебе лизне і чорт!
І очі видеру із лоба
Тобі, диявольська худоба,
Трясешия, мов зимою хорт!
Мандруй до сатани з рогами,
Нехай тобі присниться біс!
З твоїми сучими синами,
Щоб враг побрав вас всіх гульвіс,
Що ні горіли, ні боліли,
На чистому щоб поколіли,
Щоб не оставсь ні чоловік;
Щоб доброї не знали долі,
Були щоб з вами злії болі,*

*Дидона горко зарида,
Од злоће косу покида
И поцрвени као рак кужни.
Запенуша, помодре цела
Као да се буњике најела
И Енеја стаде да ружи:
«Смраде, гаде, порочниче!
Ленчуго, дроњо, лесу!
Скотаро, губо, бестидниче
Мрзијо, злотвору, јересу!
За грехе твоје нечасне
Добићеш буботке масне
Да те ни враг не опере!
Почупаћу – хух! – и вид очни
Тебе, ђаволе крволочни,
Што се тресеши као звере!
Иди к сатани с роговима
Да сновиши само утваре!
Са твојим кучкиним синовима
Ђаво нек носи вас скитаре
Да ни мрете ни живете
Него начисто да цркнете,
Да не остане ни човека
Да не знате за срећу ич,
Да вас раздире љути сич*

Щоб ви шаталися повік“.
(Извор са интернета²⁰⁷)

Како би скитали довека!»
(И. Котљаревски, *Из «Енеїде» // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 14)

Слика пакла у трећем делу поеме И. Котљаревског у много чему одступа од Вергилијевог. Грешници се налазе у паклу према одређеном систему, према величини греха. Поред тога, пакао осликава ред и хијерархију тадашњег друштва. Списак грехова због којих су људи кажњени у паклу, њихова градација у зависности од суровости казне управо је кодекс морала украјинског народа у датој историјској епоси. Поред улаза у пакао разне људске болести поређане су под командом смрти зависно од њихове опасности и штете коју наносе људима: од куге која је у XVIII веку покосила више људи него сви ратови за то време, до црвеног ветра (еризипела). Међу поређаним грешницима изнад пута у пакао срећемо и „породичну групу“. Ту су супруге, свекрве, маћехе, очуси, тастеви, зетови, шураци, браћа, заове, невесте, јетрве, сви, који би могли да загорчавају живот својим рођацима.

Кроз ликове Тројанаца, Картагињана, Латињана, Сицилијанаца и „олимпијских наредбодаваца“ И. Котљаревски ствара живу савременост, представља упечатљиве типове представника различитих друштвених слојева, осликава украјинску стварност свога времена. У средишту пажње И. Котљаревског је паразитско постојање спахијског феудалног друштва и његов презир према народу, аморалност, „поткупљива бирократска и канцеларијска «раја», попови — све људске пијавице, крвопије. Пред читаоцем се нижу господа и скоројевићи „који људима не дају да предахну и сматрају их стоком“, чиновници различитих рангова, судије које узимају мито «који не суде по правди, већ само броје новац и узимају мито», препредени трговци који „лажним аршинима мере робу“. Све њих, препредене и немилосрдне у својој алавости, виновнике људске несреће аутор осуђује на „вечне муке“ и додељује им њихово место у паклу. Посебно место припада суровим спахијама и њиховим помоћницима: њих у паклу „муче и пеку са свих страна“, „гвозденим пружењем их гоне“, и „дају свакоме по заслуги“.

---

²⁰⁷ Поема *Енеїда* Ивана Котљаревског – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1052>08.08.2017>.

Сурово и сатирично у *Енејиди* је описан „Олимп” из времена И. Котљаревског. У ликовима митолошких „властодржаца” – богова, И. Котљаревски описује феудалну и спахијску врхушку тадашњег друштва. Зевс и све небеско „духовенство” веома подсећају на земаљско „високо друштво” – цареve поданике, сенат, министарства, департаменте с њиховим уображеним начелницима. Овде владају грабљивци, лопови, поткупљени, присутна је аморалност, паразитизам, потпуна равнодушност према животу обичног човека. „Свети” ратови често су условљени самовољом „богова” и људима наносе небројене патње. Под маском хумора И. Котљаревски оштро оптужује спахијско и феудално друштво свог времена зато што су све замисли усмерене на грабеж и пљачку, исмевање обичних људи и зато што државни закони подржавају неправду. Оптужбе И. Котљаревског морална су осуда феудалног система, која је наишла на озбиљну реакцију друштва.

И. Котљаревски се обраћа историјској прошлости Украјине и велича патриотске подвиге народа. Описијујући најбоље народне традиције, потврђене историјским искуством народа, песник позива на предану љубав према отаџбини прожету свим животним снагама у њеној служби, позива љубав према отаџбини на подвиг, изазива дубока осећања. У борби за родну земљу људи се у потпуности мењају и „сваки дечкић постаје витез”. Патриотска осећања уздижу највеће моралне особине човека и његову част. Целом својом поемом И. Котљаревски оповргава тврдњу да „искључиво право” на јуначке подвиге припада само племству. Према И. Котљаревском дух патриотизма „својствен” је и обичним људима. Полазећи од античких традиција, И. Котљаревски представља Украјинце у типичним околностима њиховог живота, заменивши притом римска имена украјинским. Веома детаљно И. Котљаревски описује пиће и храну, игре и плес (горлиця, третяк, гопак, гайдук, журавель, халяндра), песме и музичка дела, свакојаке забаве (у свинки, у Панаса, в хрещика¹). У поеми су веома присутни народни обичаји: вечерња окупљања омладине, врачање, сахране, парастоси; веровања, одећа, посуђе, храна и обреди украјинског народа у поеми су понекад описани детаљније него у појединим етнографским студијама. Својеврсна је и географија *Енејиде*. И. Котљаревски се морао

придржавати путање Енејиног путовања према Вергилију, али у детаљима он описује украјинске градове и села: Полтаву, Опишњу, Репетилровку, Келебереду.

Непоновљивим добродушним хумором у *Енејиди* представљени су Тројанци. Кроз њихове ликове И. Котљаревски разоткрива духовну величину народа, моралну победу над привилегованим слојевима друштва. Једноставно и храбро јунаци Низ и Евриал дају своје животе када отаџбина то од њих тражи. „Моралне особине козака” представљене су у понашању Тројанаца. То су весели, истрајни и смели људи, они су увек радосни, воле живот, способни су да на својим плећима изнесу највећи терет због интереса отаџбине. За њих је најсветије пријатељство у борби, побратимство, верност друштвеној обавези, пријатељству. Храбре луталице („пробисвети” и „одрпанци”) у *Енејиди* постају прави јунаци. Прекаљени у походима и борбама, Тројанци изнад свега цене славу и ратну храброст, њих не привлаче раскош и богатство. Слобода је оно чему теже и за њу су спремни да се боре до последње капи крви. Тројанци су господари земље, њени прави владари. Богови — „олимпијци”, „сведршци” мизерни су и смешни у поређењу с њима — храбрим, неустрашивим, уједињеним пријатељским везама.

И. Котљаревски је своју поему написао кратким, динамичним стихом, лаким, слободним јамбом, талентовано модификујући ритмичке норме руског четворостопног јамба, дајући му изузетну изражајност и акценат. Његови јамбови звуче природно и неусиљено и истичу комичност ситуације и сукоба.

Митолошки хоризонти И. Котљаревског не односе се само на прошлост украјинске државности, већ и на њену будућност. Поема се завршава победом Енеја над Турном: врховни бог Зевс баци поглед на тешку дугогодишњу борбу Тројанаца (односно Украјинаца), самог Енеја (зато што се „читав свет против њега уротио”) и помогне му да победи Турна. Иронија, сатира, бурлескно киптање грубих шала, веселих поређења ликова, синонима, самовољних исмевања, инсинуација, подтекста, различитих алегоричких, алузијских, симболичких поређења, пророчанстава – све ово у *Енејиди* И. Котљаревског има улогу идејног и естетског „квасца” за „печење” новог хлеба књижевности и уметности. Стваралачка фантазија И. Котљаревског открива украјинско виђење човека и света које почива на националној интерпретацији класичног митолошког

сижеа. Украјински Енеја не прихвата идеју о Москви као Трећем Риму — она му је страна, њега привлачи своја, рођена Трећа Троја — Бели Град, своја рођена јака Украјинска држава. Украјински национални дух, разумевање стварности, украјински поглед на човека и стварност, на моралност и духовност као потребни предуслови на путу ка постизању циља — стицању општег блага, «општег добра» као синоним националне слоге, јединства и мира обезбеђују *Енејиди* И. Котљаревског нови уметнички квалитет и нову естетску концепцију човека и света.

Правични људски закони засновани на разумним принципима треба да послуже као основа Треће Троје – Белог Града, нове Украјинске државе, изграђене на принципу „општег блага”. И за ту будућу државу у Европи треба да се зна. Митологизација Рима коју је описао И. Котљаревски као симбол будуће срећне судбине украјинског народа настала је у име буђења националне самосвести Украјинаца на основу постављања републичких основа управљања државом насупрот самодржавном и деспотском систему Москве као „Трећег Рима”, процвата историјског сећања и моралних и етичких принципа људског постојања.

Принцип „Општег блага” као етичке доминанте код И. Котљаревског представља високу практичну вредност моралне философије као поуздане основе идејне државе. И. Котљаревски настоји да развија те црте античког идеала републичке владе који су подржавали европски хуманисти, образујући нови етички и политички модел савременог друштва и државе. Зато је он с толико поштовања заступао улогу личних заслуга према друштву, зато што само морални критеријуми оцене «општег блага» јесу мерило достојанства и части грађана. Идеал аутора украјинске *Енејиде* био је хуманизам који ће неминовно бити у моралној и етичкој основи будуће украјинске државе – Треће Троје – Белог Града (Рима) као највишег облика људске правичности.

И. Котљаревски је и оснивач нове драматургије својом социјалном драмом из свакодневног живота *Наталка Полтавка* (написана 1818, објављена 1838) и водвиљем *Московљанин чаробњак* (*Москаль чарівник*) (написан 1819, објављен 1841). Започевши својим драмама нову украјинску драматургију, И. Котљаревски иступа као присталица нових, просветитељских идеја.

На основу народнопоетске традиције у *Наталци Полтавци* пише низ оригиналних лирских песама, које имају обележја предромантичарске свести. Због велике популарности песме из ове драме попримиле су размере народних. За разлику од „високе“ класицистичке трагедије, која је уз помоћ апстрактне и логичне генерализације приказивала подвиге и страдања великих људи, и комедије у којима је као објекат смешног наступао народ, у драмама И. Котљаревског представници обичног народа излазе на сцену као јунаци, вредни поштовања и опонашања.

Р. Пајковић превео је *Песму 8 – Ој, мати, мати! (Ой мати, мати!)*, док је одломак из поеме *Зашто је вода мутна, да од олује није? (Чого ж вода каламутна, чи не хвиля збила?)* превео проф. М. Сибиновић (*Антологија украјинске поезије XVI-XX век 2002: 103*).

*Ой мати, мати! Серце не вважає,
Кого раз полюбитьь, з тим і умирає. (2)*

*Ој, мати, мати! Срце не разбیره,
Кога једном воли – са тим и умире. (2)*

*Лучче умерти, як з немилим жити,
Сохнуть з печалі, щодень слъози лити.
(2)*

*Боље и умрети нег с недрагим бити,
У тузи венути, само сузе лити. (2)*

*Бідность і багатство – єсть то божја воля;
З милим їх ділити – єсть щаслива доля.
(2)*

*Беда и богатство – то су божја воља,
С драгим их делити – то је судба боља. (2)*

*Ой хіба ж я, мати, не твоя дитина,
Коли моя мука тобі буде мила? (2)*

*Ој, зар нисам, мати, ја твоја чедмила
Да би моја мука теби драга била? (2)*

*І до мого горя ти жалю не маси,
Хто прийшовсь по серцю, забудь
заставляєш!.. (2)
(Извор са интернета²⁰⁸)*

*Ти за моју тугу немаш сажалења
Да драгог заборавим – тражиш без мољења. (2)
(И. Котљаревски, N 8 // Антологија украјинске поезије, Београд 1979: 16)*

Уместо основног класицистичког конфликта између човека и друштва у драматургији И. Котљаревског појављује се животни конфликт између чланова друштва, који у *Наталци Полтавци* има посебну социјалну основу. Зато *Наталку Полтавку* треба посматрати као оригиналну појаву у општеевропском

²⁰⁸ Песма *Ой мати, мати!* Ивана Котљаревског – извор са интернета: <http://svitslova.com/anime/454-natalka-poltavka.html?start=11>>08.08.2017.

систему жанрова просветитељске буржоаске драме. Дrame И. Котљаревског у великој мери биле су повезане са традицијама украјинског народног позоришта (вертепа), с интермедијама XVIII века, са руском комичном опером XVIII века и фолклором. Генетски тесно повезана са народнопоетским изворима, посебно интермедијом, водећа идеја у *Наталци Полтавци* и водвиљу *Московљанин чаробњак* јачање је вредности људског бића, високе моралности представника обичног народа и њихово супротстављање етици господе и чиновника. И. Котљаревски у драмама закључује да је званични морал тадашњег друштва у супротности са хуманистичким принципима.

Жив народни говор у XVI–XVIII веку већ је био присутан у делима украјинских писаца, али је И. Котљаревски први показао бесмртно богатство говорног језика. Његова неоспорна улога је у приближавању писаца народу, у скретању пажње на уметничке и естетске вредности језичке културе народа. И. Котљаревски је потврдио значајне могућности народног говора за језичке особине ликова. Он је у књижевност увео основни речник народног говорног језика који су у великој мери користили сви писци предшевченковског периода, обогаћивао га је и усавршавао.

Стваралаштво И. Котљаревског читаоцима није открило само нови национални свет са својим непоновљивим скупом историјске, социјалне и морално-етичке свести, већ је у украјинској књижевности утврдило и нове принципе уметничког овладавања стварношћу и целу идејну и уметничку епоху. У стваралаштву И. Котљаревског присутан је дух народног хуманизма, који се манифестује у тежњи појединца ка слободи, у корелацији естетског идеала и самог циља уметничког стваралаштва са животним интересима народних маса.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–1861)

Из поезије Тараса Шевченка Р. Пајковић одабира и преводи следеће песме: *Н. Н. (Сонце заходить, гори чорніють..., 1847)*, *Зарасли су пути трњем... (Заросли шляхи тернами..., 1849)*, *У долу процветала... (Зацвіла в долині..., 1849)*, *Подражавање српског (Подражаніє сербському, 1860)*, *Гогољу (Гоголю, 1844)*, *Тим неситим очима... (Тим неситим очам..., 1860)*, *Монашка химна (Гімн черничий, 1860)*, *Муза (Муза, 1858)* и *Завештање (Заповіт, 1845)*.

У стваралаштву Тараса Шевченка (1814–1861) бројне су сатире о свештенству, међу којима је и песма *Монашка химна*. Песник оптужује Бога да је полудео, да је покрао сиромашне, а они исто то чине Свевишњем. Дом у ком људи умиру, песма у име презреног Бога, „Алилуја“ које не прославља Господа, дотеране монахиње које играју и певају – сви ови ликови постају сатирична и гротескна репродукција животне стварности, лишеног праве истине, а самим тим и смисла:

*Удар, громе, над тим домом,
Над тим божим, де мремо ми,
Тебе ж, боже, зневажаєм,
Зневажаючи, співаєм:
Алілуя!
(Извор са интернета²⁰⁹)*

*Удри, громе, у дом овај
Где се нама спрема крај.
Тебе, боже, хулит знамо
И хулећи попевамо:
Алилуја!
(Т. Шевченко, *Монашка химна* //
Антологија украјинске поезије, Београд
1979: 22)*

Гімн черничий пример је Шевченковог одступања од жанровских канона, с обзиром да и сам назив песме има сатиричан подтекст.

*Одурив ти нас, убогих.
Ми ж, окрадені небоги,
Самі тебе одурили
І, скиглячи, возопили:
Алілуя!*

*Одгурну нас, убожнике.
Али где те безбожнике
Како тебе одгурнуше
І јауком изругнуше:
Алилуја!
(Т. Шевченко, *Монашка химна* //
Антологија украјинске поезије, Београд
1979: 22)*

Химна је свечана песма у част Богова, јунака, победника или одређеног догађаја. Т. Шевченко пише песму коју пре можемо назвати антихимном и сатиричном модификацијом традиционалног жанра. *Гімн черничий* описује уништење моралних темеља људске егзистенције и директно је песниково упозорење будућим генерацијама: заборав и удаљавање од корена духовности води моралној смрти човека. По Шевченковом мишљењу човек који заборавља на духовне принципе осуђен је на бесмислено постојање.

---

²⁰⁹ Песма *Гімн черничий* Тараса Шевченка – извор са интернета: <http://taras-shevchenko.in.ua/virshi/gimn.html>>08.08.2017.

Р. Пајковић, попут В. Николића (*Вила* 1868: 273), О. Глушчевића (*Час* 1885: 1) и Д. Максимовић (*Kobzar* 1969: 27) пре њега, преводи на српски језик најпревођеније стихове Шевченкове посланице *Завештање (Заповіт)*, упућене украјинској аристократској интелигенцији:

Як умру, то поховайте

Мене на могили

Серед степу широкого

На Вкраїні милій,

<...>

Поховайте та вставайте,

Кайдани порвіте

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте.

(Т. Шевченко, *Заповіт* // *Кобзар*, Київ 2006: 239)

Када умрем, сахраните ме

Тамо у могили

Сред степе предивне

На милој Украјини.

<...>

Сахраните, на устајте,

Окове разбијте

Крвљу непријатеља

Слободу залијте.

(Т. Шевченко, *Завештање* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 24)

ПАНАС МИРНИ (1849–1920)

Стваралаштво Панаса Мирног, изузетног писца реалисте, аутора социјално-психолошког романа, многих приповедака, новела, драма и комедија, Р. Пајковић српским читаоца представља преводима песама: *Сирота сам ја...* (*Сиротина ж я*, 1864), *Трулог срца и гњиле коре...* (*З трухлим осередком, гнилою корою*) и *Музи* (*До музи*, 1885).

Једно од водећих места у украјинском књижевном процесу последње деценије XIX – почетка XX века припада Панасу Мирном (Рудченку) (1849–1920), чија су дела, попут романа *Хіба ревуть воли, як ялса повні?*, *Повія*, приповедака *Лихі люди*, *Лихо давнє і сьогочаснє*, *Сон*, учврстила квалитетно нове епске жанрове и потврдила продубљавање књижевног проучавања стварности, уздигнувши украјинску прозу на ниво књижевних достигнућа, која су обележила развој реализма у европској књижевности XIX века. Скоро педесет година П. Мирни је попуњавао златни фонд украјинске културе, радио је на препороду украјинског народа, на подизању његове свести и националног поноса, усвајању и богаћењу украјинског језика као језика нације.

Крајем 1860-их П. Мирни је написао до данас необјављен циклус поезије у прози *Думки*, који сведочи о грађанском одрастању почетника и његовој тежњи да ствара за сопствени народ. Поетско наслеђе П. Мирног броји отприлике триста стихова. Аутор је осећао њихову уметничку несавршеност и називао их је „ништавним писањем стихова“. Поезију П. Мирног пре је могуће сматрати покушајима усавршавања уметничке речи, него мајсторским поетским испуњавањем ауторске мисли.

Први књижевни наступ младог аутора била је анонимно објављена приповетка *Лихий попутав* 1863, коју су одмах запазили читаоци и критика – рођен је нови писац. Приповетка *П'яниця* објављена је 1874. у часопису *Правда*. О трошку М. Драгоманова, доброг пријатеља П. Мирног, у Женеви је 1877. објављена приповетка *Лихі люди*. У коауторству са братом Иваном Биликом написао је роман *Хіба ревуть воли, як ясла повні?* 1875. и предао га је на цензуру, али због Емског указа роман није објављен у Русији. Објављен је у Женеви 1880. поново о трошку М. Драгоманова и његових блиских пријатеља. Књижевна судбина П. Мирног узузетна је потврда трагедије украјинског писца у условима социјалног угњетавања. Он није могао да објављује своја дела у отаџбини, био је приморан да крије своје ауторство и стално му је претила царска цензура.

Крајем 1870-их П. Мирни почиње рад на роману *Повія*. У издању алманаха *Рада* (1883, 1884), чији је уредник био М. Старицки, објављена су прва два дела романа. Заједно са братом И. Биликом, П. Мирни ради на приповеци *За водою*, завршава прву верзију приповетке *Лихо давнє й сьогочаснє*, пише *Казку про Правду та Кривду*, драме *Лимерівна*, *У черницях*, *Перемудрив*, приповетку *Голодна воля* и неколико кратких приповедака. Упознавши се са глумицом Маријом Зањковецком, П. Мирни јој поклања рукопис драме *Лимерівна*, коју је талентована глумица мало усавршила, а годину и по дана касније, у априлу 1892. са М. Зањковецком дели успех ове драме. Крај 1890-их у животу писца испуњен је интензивним књижевним радом: он пише драму *Згуба* (1895–1896), трећи део романа *Повіть* (1898), нацрт *Серед стенив* (1899).²¹⁰

---

²¹⁰ В. у В. Черкаський, *Художній світ Панаса Мирного*, Київ 1989

Већ у раном стваралаштву П. Мирни покушава да представи тип „новог човека“, припадника неплемићке интелигенције, који би својом делатношћу допринео самоспознаји народа. Представљајући своје јунаке у драматичним условима, писац пажљиво прати шта се дешава са њиховом душом и психом. Јунаке П. Мирног не брину толико свакодневни, колико суштински проблеми људског постојања, зато су друштвена, философска и психолошка начела важно обележје пишчевог реализма. У историју украјинске књижевности он улази као аутор реалистичне психолошке прозе. Почевши од приповедака, које су обележиле књижевност прве половине XIX века, П. Мирни у зрелом периоду ствара велика епска дела, која представљају потпуну фазу у развоју украјинске књижевности. Књижевно наслеђе П. Мирног одређује га као мајстора речи који је истину живота сматрао највећом вредношћу уметничког стваралаштва. Тежња да анализира људску душу у различитим животним околностима и да је представи реалистички, доводи до настанка представника одређених друштвених класа у делима П. Мирног (сељака, феудалаца, малограђана). Нови књижевни лик (неплемићки припадник интелигенције) појављује се у приповеткама *Лихі люди* и *Товариші*.

Прва приповетка П. Мирног *П'яниця* посвећена је трагичној причи ситног чиновника – дошљака из сеоске средине. Поред психолошке анализе ликова, у првом плану је проблем прилагођавања „добро патријархално васпитаног“ човека туђој средини – граду. Слична ситуација описана је у роману *Повія* (1883-1884), у ком је централна линија сижеа трагична прича сеоске девојке Христе Притикивне, која постаје најамна радница, а касније градска проститутка. Вративши се у село, она се смрзава крај крчме која је некада била њена родитељска кућа. Око ове приче групишу се ликови који представљају потпуну слику украјинског друштва друге половине XIX века. Само списак такозваних „социјалних титула“ даје могућност да се замисли атмосфера узајамних односа различитих личности: сакупљач пореза од сељака, сељак средњег сталежа, градски трговац, власник грофовског имања, потомак лозе старешина, упорни чиновник и многи други. Кратке приче о сваком од њих сведоче о процесу развоја представљене личности, чиме свет романа постаје целовита слика живота који се развија према својој унутрашњој логици.

У центру пишчеве пажње су сељаци друге половине XIX века. У то време актуелан је проблем судбине сељака у новим условима – укидање кметства (реформа 1861). Главна тема украјинских писаца 1870-их био је живот села. Традиционални друштвени лик (патријархални домаћин) после реформе 1861. добија ново тумачење – сељак се нашао пред проблемом избора начина вођења домаћинства, односно, избора свог животног пута. Стварајући простор за развој свести јунака, аутор описује ситуације у којима су ликови приморани да бирају свој животни пут. Спознаја стварности одиграва се у свести. Стичемо утисак да није аутор тај који ствара замисао о човеку, разматрајући спољашње утицаје на његово понашање, већ да сами јунаци истражују своје окружење.

Настављајући тему „малог човека“, популарну не само у украјинској, већ и у другим европским књижевностима, П. Мирни је интерпретира на оригиналан начин. Одређени лик постоји захваљујући објективним друштвеним и условима свакодневног живота, али се аутор труди да спозна појединца са становишта друштвеног и индивидуалног морала. Појављује се проблем појединца, који настаје и манифестује се у средини са устаљеним представама о месту човека у друштвеној хијерархији. Еволуција стила П. Мирног повезана је са процесом појаве нових жанрова у пишчевом стваралаштву и у украјинској књижевности друге половине XIX века. Настанак објективног приповедања обележио је развој жанра приповетке (*П'яниця, Лихі люди, Лихо давнє й сьогочаснє, Чіпка*). У аналитичкој прози П. Мирног немогуће је повући јасну границу између личних запажања писца и непосредног описа психолошког стања јунака. Ова два приступа стално се смењују, што чини психолошку драму приче.

Уметничка размишљања из различитих углова, тежња да представи потпуну слику света у свим индивидуалним међусобним везама – у временском и уметничким простору, допринели су појави жанра романа. Врхунац епског мишљења П. Мирног су романи *Хіба ревуть воли, як ясла повні?* (1875) и *Повія* (1883-1884), у којима је у центру књижевног истраживања писца оригиналан човек, чије психолошко стање у различитим условима будно посматра и прати. Узајамно деловање различитих становишта, која настају на основу психолошког стања у роману, код П. Мирног се одвија на темељима патријархалног морала

українськог друштва. Овај начин мишљења и доминантан поглед на свет директно се манифестује расветљавањем такозване „друштвене мисли“. Сам писац, објективно приповедајући, несвесно заузима општеприхваћено становиште у вези са уређењем људског друштва. Писац реалиста не настоји само да „фотографише“ праве ситуације, већ да схвати покретачке снаге људског понашања, њихову логичку закономерност и међусобну везу између различитих аспеката целокупне слике постојања. Традиционална форма романа у интерпретацији аутора представља конкретну слику епохе кроз призму ауторске свести и пореди настале проблеме, отварајући простор за размишљања читаоца.

П. Мирни је сматрао да је књижевност оружје у рукама уметника. То потврђују и стихови његове песме *Музи*:

*Я знову повертаюся до тебе, моя ти
утіхо єдина,
До твого пророчого слова і рідної красної
мови.*

*Багато дала ти мені підпомоги на сьому
широкому світі –
В моім непривітнім житті ти була
провідною зорею.*

<...>

*Рідну мову наболілого серця, тихий гомін
душі одинокої,
Сльози, муки і страждання нелюдськеє –
Все то – все ти відкрила мені,
неутішному,
А сама одсторонь позирала – що то буде
зо мною?*

<...>

*Хай нас судять – ми готові і до суду з
тобою!
Чи й ропинатимуть – на розп'яття ми
підемо сміло!
Не страшна тому смерть, хто з тобою
ізмалечку знався:*

*Поново се враћам теби, ти моја
утехо једина,
Твом слову пророчком и родној речи
пресветој.*

*Дости си ми потпоре дала на овом
широком свету –
У мом животу радосном била си
звезда водилъа.*

<...>

*Родну реч измученог срца, тихи
шпат душе самотне,
Сузе, муке и страдања нелюдска
Све си то – све си то відкрила мени
неутешном,
А са стране гледала – шта ће бити
са мном?*

<...>

*Нека нас суде – спреман сам и на суд
са тобом!
Нека нас распну – и на распеће поћи
ћемо смело!
Није страшна смрт за оног ко те је
од малена знао:*

*Мучене чоло його ти закрасиш Правди
віночком.*

(Извор са интернета²¹¹)

*Његово мученичко чоло ти ћеш
украсити венцем Правде.*

(П. Мирни, *Музи // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 26-
27)

ИВАН ФРАНКО (1856–1916)

Поезију Ивана Франка Р. Пајковић представио је преводима 9 песама: *Химна (Гімн, 1880)*, *Грми! Ближи се благодатна непогода (Гримить! Благодатна пора наступає..., 1881)*, *Не ћути, кад се притворно смеши (Зоні Юзичинській, 1916)*, *Декадент (В. Шћурату) (Декадент (В. Щурату), 1880)*, *На суду (На суді, 1880)*, *Semper idem! (Semper idem!, 1880)*, *Дај мени, земљо, дубину твоје силе невиђене (Земле, моя всеплодючая мати, 1880)*, *Сикстинска мадона (Сікстинська Мадонна, 1881)* и *Не могу заборавити! (Не можу забути!, 1898)*.

Научници: философи, историчари, фолклористи, етнографи, књижевни критичари, писци, полазе од Ивана Франка (1856–1916) као од извора нучних и књижевно-уметничких знања, теже да макар делимично схвате непрегледну дубину његовог песничког талента. Франкове културне, цивилизацијске, друштвене и политичке идеје често одређују садржај многих његових уметничких дела. Заједно са Т. Шевченком и Л. Украјинком, И. Франко је један од најзначајнијих песника новије украјинске књижевности. Франкова збирка *З вершин і низин* (1887) друга је књига револуционарне поезије у украјинској књижевности, после Шевченковог *Кобзара*. То и не чуди, зато што је И. Франко песничко стваралаштво и развијао на Шевченковим револуционарним традицијама, мотивима и ликовима из реалног живота и социјалне борбе у Галицији последње четвртине XIX века. На страницама првог револуционарно-демократског часописа *Громадський друг* 1878. осванули су стихови његове поеме *Каменярі*, а 1882. у Лавову, у првим украјинско-пољским радничким новинама *Prasa* објављена је поема *Гімн*.

Управо тај цивилизацијски мит о Каменоломцу, писцу-раднику, И. Франко је свесно стварао на основу сопственог живота и стваралаштва, и овај мит заувек је остао у националној и културној свести, ставивши у сенку И.

---

²¹¹ Песма *До музи* Панаса Мирног – извор са интернета:
http://ocls.kyivlibs.org.ua/mirni/tvori/Poezii_ta_Perespivi/Do_Muzi.htm>08.08.2017.

Франка као уметника, творца нових праваца, представника духа времена у ком је живео. Према Франковим уверењима, управо су миљеници судбине имали право на биографију, а себе је убрајао у раднике који настоје да помогну развоју цивилизације. На тај начин, И. Франко је свесно поједностављивао сопствено стваралаштво и умањивао своју улогу као уметника, правећи контраст између романтичарске концепције генијалног писца и позитивистичких схватања аутора, друштвеног радника. Његов мит каменоломаца постаће основ цивилизацијског модела стваралаштва од културног и националног значаја, којим је И. Франко понудио будућим читаоцима да оцене и његову личност. Својим стваралаштвом И. Франко се укључио у значајне процесе који су одредили природу развоја тадашње украјинске књижевности: секуларизације друштвено-књижевне мисли, стварање жанра социјалног романа, превазилажење конвенционалности шевченковског стила, стварање нове сугестивне поетике, продубљивање психологизма, развој естетике натуралистичког и постнатуралистичког плана.

Друштвено-културни контекст Франковог стваралаштва одредиле су идеје европеизације и културне интеграције општеукрајинског књижевног процеса, с једне стране, и темељи интегритета јединствене културне традиције украјинске књижевности од древних времена до савременог тренутка, с друге стране. Управо у ово време долази до стварања концепције националне књижевности. Њени елементи постали су просветитељска идеологија општенородне украјинске књижевности, идеја друштвене и цивилизацијске мисије књижевности, културолошка идеологија. Ови процеси потврђивали су активност национално-културног идентитета и водећу улогу у процесу украјинске књижевности. Стварању темеља концепције националне књижевности И. Франко се придружио као уметник и као књижевни теоретичар и критичар, истичући двојност културне оријентације украјинске књижевности. Франков концепт националне књижевности суштински се мењао у различитим периодима његовог живота, као што се мењао и естетски и уметнички програм његовог стваралаштва. Највероватније ниједан други украјински писац, попут И. Франка, није показао такву динамичност у промени идеја, програма и у темељима стваралаштва. У потрази за сопственом концепцијом, морао је да се

дистанцира од национално-романтичарске теорије изолације и позитивистичке идеје «човечанства», да се удаљава од социјализма и национализма, трагао је за универзалним моралним и хуманитарним идеалима и побеђивао је кризу позитивистичке свести.²¹²

Карактеристике Франковог културолошког, естетског и уметничког рада у великој мери одредили су идеали друштвеног, културног и просветитељског покрета који је сам И. Франко назвао *Млада Украјина*. Управо тако, по аналогији са другим европским покретима друге половине XIX века (*Млада Немачка*, *Млада Скандинавија*, *Млада Пољска*), И. Франко ће називати активност генерације која се појавила на друштвеном и књижевном пољу последње четвртине XIX века под паролама социјализма, радикализма и реализма. Као уметник, И. Франко ће формулисати принципе „нове” реалистичне школе на теоретском и практичном плану. Естетски нова културна ситуација била је условљена преласком са касних романтичарских књижевних оријентација, етнографског и реалистичног описа свакодневице на друштвено-психолошку школу, блиску европском натурализму. „Нова” школа заснивала се на моралним принципима националне традиције украјинске културе и промени облика развоја модерне уметности, кроз коју је пролазила сва европска књижевност крајем XIX века.

Франкову улогу, коју је одиграо у историји украјинске друштвено-културне мисли, условили су транзициони карактер његовог времена и геокултурна граница којом се издвајала Западна Галиција. С једне стране, у Франковим становиштима и уметничком стваралаштву одразила се промена читавог раздобља (романтизма и позитивизма, позитивизма и модернизма). С друге стране, карактеристике пишчевог уметничког света условио је централноевропски контекст – припадност Западне Галиције јединственом геокултурном простору Аустро-Угарске, довела је до суживота различитих језика (украјинског, пољског, немачког) и различитих културних традиција. Поред других западноукрајинских уметника, И. Франко је, као активан чинилац, уводио украјинску књижевност у централноевропски и источноевропски контекст. Објављујући своја дела у немачким, пољским, руским, мађарским и

---

²¹² В. у *Історія української літератури XIX століття (70-90-ті роки)*, Книга 2, Вища школа, Київ 2003: Іван Франко: 33-275

чешким издањима, говорећи неколико језика, И. Франко се борио за украјинску књижевност и за права грађанства међу цивилизованим народима света.

Збирка И. Франка *3 вершин і низин* објављена је 1887, а затим је измењено и поновљено издање објављено 1893. И. Франко је веровао у идеју борбе народа за срећнију будућност и позивао је на ову борбу. У збирци одзвања глас гнева и бола, вере и наде. Пролог збирке била је песма *Гімн (Вічний революціонер)*, једна од најбољих примера револуционарне и родољубиве лирике, једна од најзвучнијих због снаге својих мисли и позива поезије грађанске лирике у украјинској књижевности. Написана је четворостопним хорејем, унакрсном римом. Основни мотив песме је борба народа за своју будућност и непоколебљива вера у победу. Идеја песме је непобедивост жеље и трагања за слободом и истином и стални раст ослободилачког покрета. Франкова *Химна* попут Шевченкове *Опоруке* била је једна од незваничних химни народа без држављанства. И. Франко описује личност «вечног револуционара» као оличење снаге, непобедивости народа, његове вечне жеље за слободом и правдом. У друштву ће увек постојати «вечни револуционери», који нису равнодушни према народној несрећи, патњи и ропству. Они ће увек ићи напред и позивати друге да крену за њима, без страха од прогона и казне званичне власти.²¹³

У песми *Гімн* милионе потлачених и угњетаваних позива глас „вечног револуционара“ који не прихвата ропство. Обилазећи „димне куће сељачке и стругове радничке“ овај глас за људе је инспирација и у њима буди снагу и истрајност:

*Не ридать, а добувать,
Хоч синам, як не собі,
Крацу долю в боротьбі.*

(И. Франко, *Гімн // Вибрані твори*,
Харків 2003: 30)

*Да се не плаче, већ подузима –
Макар синовима, ако не себи
Да се борба лепше употреби.*

(И. Франко, *Химна // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 30)

И. Франко не истиче деструктивна начела, већ велику снагу трансформације „духа, науке, мисли, воље“. Управо се они супротстављају „тами“ која од давнина понижава човека, ломи га и доводи у ропски положај.

---

²¹³ В. у М. Ткачук, *Художній світ „3 вершин і низин“ І. Франка*, Донецьк 1997

Жив ритам, интонација позивања, висок хуманистички патос песме осликавају слободарска расположења не само појединих друштвених слојева, већ и целог национално потлаченог народа. Али И. Франко види борбу у духовном животу:

*Дух, наука, думка, воля –
Не уступить пiтьми поля.*

(I. Франко, *Гiмн // Вибранi твори*,
Харкiв 2003: 30)

Дух, наука, мисао, воља –

Неће тами уступити поља,

(И. Франко, *Химна // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 30)

и верује да ће се „распасти зла руина“ и да ће доћи нови дан чији долазак нико не може зауставити. Како би нагласио идеју неуништивости револуционара, И. Франко користи анафору „ни“:

*Нi попiвськiї тортури,
Нi тюремнi царськi мури,
Анi вiйська муштрованi,
Нi гармати лаишованi,
Нi шпiонське ремесло
В грiб його ще не звело.*

(I. Франко, *Гiмн // Вибранi твори*,
Харкiв 2003: 29)

*Ни поповске тортуре,
Ни царске тамнице суре,
Ни тешка муштрања војске,
Ни спремљене цеви топовске,
Ни шпијунски занат лош –*

У гроб га нису бацили још!

(И. Франко, *Химна // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 29)

У песми су присутна реторичка питања:

*И де в свiтi тая сила,
Щоб в бiгу її спинила,
Щоб згасила, мов огонь,
Розвидняющий день?*

(I. Франко, *Гiмн // Вибранi твори*,
Харкiв 2003: 30)

*Па ко да је на овом свету
Заустави у моћном лету,
Ко да угаси огањ млазни
Тог дана што долази?...*

(И. Франко, *Химна // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 30)

Помоћу четворостопног хореја, анафора (понављања ни, по, и на почетку стихова различитих строфа), алитерација (р) И. Франко ствара звучну слику у рими, која без музичке пратње одзвања у мелодији марша. Песма је химна бесмртном слободољубивом духу:

*Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю
(І. Франко, Гімн // Вибрані твори,
Харків 2003: 29)*

*Дух што тело у бој води
К прогресу, срећи и слободи –
(И. Франко, Химна // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 29)*

и прожима је универзални патос: на својој застави зидари носе слободну мисао, науку и вољу. Симболичан значај има и лирски јунак који представља моћног арханђела, месију, пророка, вођу, песника. Пред нама је вечни путник, који иде светом и буди у људима дух бунтовника против неправде и неслагања.

Дух вечног револуционара не мири се са ропством и његове тежње не може зауставити никаква сила и моћ, иако историја човечанства сведочи да су миленијумима покушавали да га убију и униште. Песник хвали вечно жива размишљања човека, његове тежње слободи и срећи и указује да слободарске идеје посебно долазе до изражаја у новије време.

Грађанску лирску песму *Декадент* И. Франко је посветио Васиљу Шћурату²¹⁴ и потврђује да је песник увек био сам, човек који се радује и тугује, пати и ужива у животу, мрзи и воли, али никада не одустаје од животних изазова и одговорности према свом народу, не издаје своје принципе грађанина, патриоте, борца за народну срећу.

*Що в моїй пісні біль, і жаль, і туга –
Се лиш тому, що склалось так життя.
Та є в ній, брате мій, ще нута друга:*

*Надія, воля, радісне чуття.
(І. Франко, Декадент // Вибрані твори,
Харків 2003: 79)*

*Што у мојој песми има бол, туга, срамота
То је зато што у животу бива тако.
Али има у њој, брате мој, и једна друга
нота:*

*Нада, слобода, радосно чувство јако.
(И. Франко, Декадент // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 31)*

После објављивања збирке *Зів'яле листя* неки књижевни критичари оптужили су И. Франка за декаденцију. Посебно непријатељски став према И. Франку заузео је критичар В. Шћурат са којим је песник био пријатељ. Обележје „декадент“ дубоко је повредило И. Франка. Геније је песмом *Декадент* достојно одговорио на лажне оптужбе људи, који нису били у стању да схвате величину

---

²¹⁴ Васиљ Шћурат (1871–1948), украјински педагог, историчар књижевности, песник и преводилац. Први је превео целу *Песму о Роланду* на украјински језик (1895) и аутор је најбољег превода *Слова о Игоровом походу* (до 1914) на савремени украјински језик (1907).

песника, и негирао је наводе да је декадент. Лирски јунак песме је лик правог песника, чији је животни и уметнички задатак да служи свом народу. Он није ни близу песимизма и нихилизма декаденције. Песник указује да су његова душа и дела увек испуњени оптимизмом, а да он сам никада не очајава и поносно се држи пред животним тешкоћама.

*Я не люблю беспредметно тужити
Ні шуму в власних слухати вухах;*

*Поки живий, я хочу справді жити,
А боротьби життя мені не страх.*
(І. Франко, *Декадент // Вибрані твори*,
Харків 2003: 79)

*Никада беспредметно нисам волео
тужети,*

*Празни шум ме у ушима страши;
Док живим, ја желим истински живети
Јер ме борба животна не плаши.*
(И. Франко, *Декадент // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 31)

Песма почиње реторичким питањем и реторичким узвиком:

*Я декадент? Се новина для мене!
Ти взяв один з мого життя момент,
І слово темне підшукав та вчене,
І Русі возвістив: „Ось декадент!“*
(І. Франко, *Декадент // Вибрані твори*,
Харків 2003: 79)

*Ја декадент? То је новост за мене!
Из живота мога узео си један момент
И мрачним словом фразе учене
Обавестио Русију: „То је – декадент!“*
(И. Франко, *Декадент // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 31)

Песник аргументовано доказује да није никакав декадент, зато што не одустаје од животних изазова, не избегава ни бол, ни тугу, ни тешкоће. И. Франко истиче да је он „син народа, мужик – пролог, а не епilog“.

*Який я декадент? Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох.
Мій поклик: праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епilog.*
(І. Франко, *Декадент // Вибрані
твори*, Харків 2003: 79)

*Какав сам ја декадент? Ја сам – син народа
Који стреми увис, иако из подрума гњилог.
Мој поклич је: рад, борба, слобода.
Ја сам мужик – пролог, а не епilog.*
(И. Франко, *Декадент // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 32)

И. Франко у песми жестоко осуђује антинационални садржај декаденстке књижевности и износи своје становиште о улози и задатку песника у друштву. Декадент увек пева о прошлости, живи у прошлости, док народни песник заједно са народом гледа у будућност и неуморно ради за њу.

*Хоч часто я гірке й kwasне ковтаю,
Не раз і прів, і мерз я, і охрип,
Та ще ж оскомини хронічної не маю,
Катар кишок до мене не прилип.*
(І. Франко, *Декадент // Вибрані твори*,
Харків 2003: 79)

*Премда сам залагаје горке гутаю,
И често знојан, смрзнут и болестан био
Хроничну киселину још нисам имао,
Још катар стомака нисам добио.*
(И. Франко, *Декадент // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 31)

Песник често користи поетске метафоре, помоћу којих описује непобедивост своје жеље за борбом и иронично исмева декаденцију:

*Ја з п'юцими за пліт не виливаю,
З ідцями їм, для бійки маю бук,
На празнику життя не позіваю,
Та в бідності не опускаю рук.*
(І. Франко, *Декадент // Вибрані
твори*, Харків 2003: 79)

*Своју чашу не просипам за леђа оних с којим
пијем,
Са оним што једу – једем, за тучу – имам
штап черсти,
Пред животним празником не зевам испијен,
Нити у беди руке скрстим.*
(И. Франко, *Декадент // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 32)

Песма се завршава емотивно наглашеним стиховима о задатку, који је песник себи поставио и реторичким питањем, које звучи инспиративно и саркастично:

*Не паразит ја, що дуріє з жиру,
Що в будні тільки й дума про процент,
А для пісень на "шрррум" настроїть
ліру.
Який же ја у біса декадент?
(І. Франко, *Декадент // Вибрані твори*,
Харків 2003: 80)*

*Нисам паразит, тај што хлапи ужирен,
Кога највише мучи – колики је процент.
А против песама штимује на „к-р-р-р“
лире.
Па, какав сам ја то, дођавола, декадент?
(И. Франко, *Декадент // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 32)*

И. Франко је против декаденције иступао и у књижевним и критичким чланцима, посебно у чланку *З чужих літератур*, објављеном у часопису *Літературно-науковий вісник* 1898. И. Франко наводи да за декаденте „нема боље студије од сопственог „ја“, нема бољег закона од сопственог темперамента, нема бољег естетског ужитка од сопственог таласа задовољства, нема бољег морала од сопственог порива, који нема везе ни са чим“.²¹⁵

---

²¹⁵ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Книга друга, Київ 2006: Іван Франко: 268-347

МИХАЈЛО КОЦЈУБИНСКИ (1864–1913)

Стваралаштво Михајла Коцјубинског (1864–1913) Р. Пајковић представио је преводима песама *Као што од мраза цветови први...* (*Јак раннім морозом побитиї квіти...*, 1887), *Ако се зрацима среће, ко звезде у сјају...* (*Јак променем щастя, спалахнувши, засяють...*, 1887), преводом фолклорних записа и пословица и изрека.

У својим првим поетским делима, песмом *Јак раннім морозом побитиї квіти...*, под утицајем идеја и стваралаштва Т. Шевченка и И. Франка, млади М. Коцјубински исказује своја револуционарна становишта, која ће посебно доћи до изражаја у његовим приповеткама последњег периода стваралаштва (1905 – 1912) у којима заступа потлачене, унижене, борце за правду и слободу:

*З чого ж то на світі береться те лихо?
Що серце так гнітить, не дає нам
жити?*

*Чого дні минають без діла, так тихо?
Чи ж то ми не вмієм мир божий
любити?*

<...>

*Кругом нас неправда, горе і бідога,
Аж серце стискає від гіркої муки,
А поміч подати – даремна турбота.
Розв'язаний розум – так зв'язані руки.
(Извор са интернета²¹⁶)*

*Због чега на свету бивају порази?
За што срце гуши, да не да живети?*

*За што дани пролазе без дела, празни?
Зар не у мемо мир божји волети?*

<...>

*Око нас је неправда, беда, бол.
Срце се стеже од чемерне муке,
А помоћ тражити – залудно је то.
Развезани разум – а свезане руке.
(М. Коцјубински, *Као што од мраза
цветови први...* // *Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 37)*

Песма *Јак променем щастя, спалахнувши, засяють...* једини је и, истовремено, изузетан пример љубавне лирике у стваралаштву М. Коцјубинског, којом исказује своја осећања због неузвраћене љубави:

*Јак променем щастя, спалахнувши,
засяють*

*Ті очі, мов зорі,
А хвилі відради серденько гойдають,
Мов човен на морі,
Јак хочеться долі і другим жадати, –*

*Ако се зрацима среће, ко звезде у
сјају,*

*Те очі разгоре
А таласи радошћу срце узбуркају
Као барка морем,
Ако хтеднеш и другом срећу*

---

²¹⁶ Песма *Јак раннім морозом побитиї квіти...* Михајла Коцјубинског – извор са интернета: https://uk.wikisource.org/wiki/Јак_раннім_морозом_побитиї_квіти>08.08.2017.

Тоді пам'ятайте про мене згадати.
(Извор са интернета²¹⁷)

пожелети –
Тада се и мене, и мене сети.
(М. Коцјубински, *Ако се зрацима*
среће... // Антологија украјинске
поезије, Београд 1979: 37)

ПАВЛО ГРАБОВСКИ (1864–1902)

Р. Пајковић први је представио стваралаштво Павла Грабовског преводима 5 песама: *Дајте!*, *Пуста*, *Досада бескрајна*, *срце згасло...*, *Сироти* и *Овде и тамо*.

Песник, публициста, преводилац светске поезије, Павло Грабовски (1864–1902), био је запажени представник украјинске интелигенције, која је у условима аутократске Руске империје водила борбу за националну слободу Украјине и тесно је повезивала са покретом за социјално ослобођење. Створио је привлачан лик лирског јунака, борца за увођење правичног друштвено-политичког уређења, био је песник велике грађанске инспирације, који је цео свој живот посветио борби за срећу украјинског народа, коме поклања сав свој таленат. Револуционарна делатност П. Грабовског тесно је повезана са његовим стваралаштвом у ком се велича борба за бољу будућност и описује живот потлаченог народа, чији бол и плач одјекују у сваком песниковом стиху, који одушевљавају својом уметношћу. Као верни син народа, П. Грабовски се брине због живота своје земље, њене тужне савремености, њене јуначке прошлости и неизвесне будућности. Зато су му узор била дела Т. Шевченка.

П. Грабовски је патриота и веома га боли што су многи уметници изгубили везу са стварношћу. У својој поезији стално описује живот народа. Нимало идиличне слике рањавају песниково срце и он пише стихове испуњене бесом и мржњом према угњетачима. У песмама *Робитникові*, *Швачка*, *Сироти*, *Трудівниця* описани су конкретни ликови. У песми *Робитникові* описан је трагичан живот обесправљеног радника, исцрпљујући и напоран рад сваког дана, смрт насред улице. Посебан однос песник је имао према женама радницама. Начин на који описује њихову тешку судбину достојан је наставак

---

²¹⁷ Песма *Як променем щастя, сплахнувши, засяють...* Михајла Коцјубинског – извор са интернета:
https://uk.wikisource.org/wiki/Як_променем_щастя,_сплахнувши,_засяють...>08.08.2017.

најбољих традиција М. Вовчока и Т. Шевченка. У песми *Швачка* на најбољи могући начин описан је тежак рад за друге, присиљан рад у експлоататорском друштву, до последње капи крви. У песми *Сироти* песник у духу фолклора обрађује тему судбине сирочади, узбуђено описујући малену дечицу, која се смеју, не схватајући ненадокнадивост губитка.

*Сердешні діти... вам байдуже;
Ви усміхались, дивлячись,
Як ваша ненька рідна туже,
Слізьми безрадісно лючись.
(Извор са интернета²¹⁸)*

*Јадна децо... свеједно је вама:
Ви сте се смејали гледајући
Како ваша мати у сузама
Тужи и жали грцајући.
(П. Грабовски, *Сироти* // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 43)*

Песник наглашава трагичност ситуације: деца су деца, она нису свесна шта се догодило, не схватају да су незаштићена сирочад, коју такође чека смрт због немаштине, глади и тешких искушења.

*Бо ви не знали... Діти, діти!
Так тіштесь, доки ростете...
Чи довго на світ вам глядіти?
Як батько, може, помрете!*

*Јер нисте знали... Децо сирота!
Радујте се док растете...
Колико вам је остало живота?
Можда ћете, као отац, да умрете!
(П. Грабовски, *Сироти* // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 43)*

Вешта комбинација песниковог и директног говора, употреба деминутива и хипокористика, доприноси да песма звучи искрено интимно и дирљиво.

П. Грабовски са конкретних слика народне патње прелази на уметничко уопштавање класних противречности тадашњег друштва, што посебно долази до изражаја у песми *Овде и тамо* (*Там і тут*). У сваком стиху песме описана је уопштена слика друштвених противречности:

*Там – квітка, та блиск, та чари,
Залицання та вино;
Тута ж – праця, сльози, свари,
Пекло голоду одно.
(Извор са интернета²¹⁹)*

*Тамо – чари, и блесак, и цвеће,
Вино и удварања;
А овде – рад, сузе, свађе,
Пакао гладовања.
(П. Грабовски, *Овде и тамо* // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 43)*

²¹⁸ Песма *Сироти* Павла Грабовског – извор са интернета:
<http://www.ukrlit.vn.ua/lib/grabovskiy9yqn.html>>08.08.2017.

²¹⁹ Песма *Там і тут* Павла Грабовског – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2241>>08.08.2017.

На основу контраста у песми настаје панорама живота „тамо“, односно живот владајуће класе, и „овде“ – живот потлачених народних маса. За песника живот народа није далеко, већ је ту, поред њега.

Песника брине и будућност отаџбине коју не може да замисли без савремене стварности. П. Грабовски својим песмама даје наслове *У сні, Сон, Омана* и описује срећну будућност своје земље. Али песникови снови заиста су били само обмана. П. Грабовски лепоту и снагу отаџбине не види само у прелепим сликама природе, већ и у снази свог народа. Песник је уверен да ће Украјинци завладати својом земљом и да ће доћи тренутак када ће народ сам одредити сопствену судбину. Али тај слободан срећан живот неће доћи сам, већ је потребно борити се за њега.

Готово цео свој живот П. Грабовски је провео у затвору и прогонству. У новембру 1885. П. Грабовског регрутују у војну службу. Почетком 1888. осуђен је на петогодишњи прогон у Сибир. За време боравка у затвору, у условима терора и притисака, написао је низ песама, настављајући традицију Т. Шевченка (*Невільнича поезія*) и И. Франка (*Тюремні сонети*), од којих су неке у измењеном и прерађеном облику касније ушле у прву збирку поезије. Поезија написана у затвору је поезија политичког заробљеника, а љубав и мржња представљају покретачку снагу и инспирацију за песника. И љубав и мржња заједно су живеле у песниковом срцу, биле су подједнако јаке и обе су одређивале идентитет његових песама и њихову тематику. Сећања, туга за родним крајем, обраћање пријатељима у ропству, поруке о слободи, тузи, усамљености, сумњи, тешка носталгија и очај постоје напоредо са издржљивошћу и непобедивошћу људског духа у правичној борби за бољу судбину народа.

Године изгнанства нарушиле су песниково здравље, али он ни тада не напушта књижевни рад, спрема се да објави сабрана дела, пише нове стихове. Ово је време интензивног и драгоценог стваралаштва. Током целог свог тешког живота песник и грађанин јуначки изједначава борбу против друштвеног поретка са својим стваралаштвом, које га је сврстало међу водеће уметнике украјинске књижевности. Његове песме одишу љубављу према свом народу, према отаџбини и песник сматра да је његова дужност да се бори за праву

слободу, ватрено указујући на све недостатке друштвеног живота. Сва ова обележја присутна су у поемама збирке *Пролісок*. У збирци посебно место заузима лик Украјине, којој су посвећене поеме *До України*, *Україна приснилася мені*, *Народу українському*, *Яка ж ти сумна*, *Україна моя*, *До галичан*. У овим поемама описана је прелепа природа отаџбине, поједини детаљи украјинског свакодневног живота, који попут антитезе представљају контраст суровој сибирској реалности. Посебно долази до изражаја то што живописне слике далеког краја потврђују јунакову жељу да види отаџбину богату и срећну. Сваки лик наглашава контраст између жеље и стварности. После светле слике летње вечери у Украјини, коју је сањао јунак песме *Сон*, појављује се сурова стварност сибирске ноћи, у којој је тама, хладноћа и зима која завија иза зидова.

Време боравка у иркутском затвору (1889–1892) било је преломно за књижевно стваралаштво П. Грабовског. Добивши од познаника неке податке о књижевном животу у Галицији, започиње дописивање с И. Франком, шаље песме галичким часописима (његова прва дела објављена су у *Зори* 1890). Оригинална поетска дела П. Грабовског његов су најзначајнији допринос украјинској књижевности. Али њима се не ограничава активно учешће песника у књижевном процесу 1890-их. У галицијским издањима штампају се његови нацрти, чланци, белешке, преводи поезије. Чланци П. Грабовског дотичу најразноврсније проблеме тадашњег друштвеног и културног живота у Украјини, Сибиру и Галицији (*Лист до молоді української*, *Коротенькі вістки з Сибірі*). Чланак *Дещо про освіту на Україні* (*Зоря*, 1897) одиграо је значајну улогу у украјинском књижевном процесу. П. Грабовски у њему аргументовано негира теорију «уметности ради уметности», брани тенденције уметности, њен реализам, залаже се за прогресиван поглед на свет, као један од услова стварања праве књижевности. Разраду проблематике овог чланка П. Грабовски на специфичан начин наставља у писмима Борису Гринченку (1897–1902).

Крајем 1896. П. Грабовском се указала могућност да отпутује у губернијски град Јакутск, где је живот политичких изгнаника био значајно активнији. Овде настају збирке превода *Доля* (објављена у Лавову 1897), као и

збирка оригиналних и превода поезије *Кобза*, коју је песник послао Б. Гринченку у Украјину. Збирка је објављена у Чернигову 1898.²²⁰

Карактеристично обележје лирике П. Грабовског је веза између грађанских и личних мотива. Лирски јунак говори о свом искреном болу због вишевековне трагичне судбине отаџбине, патње народа у несрећној земљи, ког разапињу сви владари који владају његовом земљом. Неравноправан двобој са мрачном силом угњетача скупо је коштао најбоље синове Украјине и донео несрећу њиховим мајкама. Песникова лична судбина и судбина и будућност његових другова у борби описана је у поемама *Не раз ми ходили в дорогу...*, *До суспільства*. Тихо, али уверено песник теши другове у тренуцима туге и очаја, када испуштају уздахе незнађа, када дижу руке од свега и када желе да побегну са бојног поља. Поема *Надія* испуњена је оптимистичним расположењем. Песник помоћу паралелизама доказује да није све часне људе обузео страх, да зло није свемогуће и да јецаји због бичевања неће проћи некажњено. Песник сматра да посао револуционара није узалудан и да ће за њима устати милиони. Позив да не побегну са бојног поља људе испуњава вером у победу светлости над тамом и инспирише их да се боре. П. Грабовски је веровао да ће сиромашна деца Украјине доживети славну и лепу будућност. Поема *Уперед* сматра се револуционарном химном и представља позив земљацима да се ослободе ропског страха и да се сви заједно супротставе злу и правилима угњетача. Песник позива у борбу против мрачних сила реакције оне који не желе да умру и да не буду живи лешеви који труле и распадају се, али не позива на безумно крвопролиће. Патриотизам П. Грабовског је патриотизам борца који не одустаје, који тежи истини. Ова убеђења заснована су на јуначкој историји народа који је успео да преживи тешко време страдања и да сачува прави дух. Песника не напушта идеја о уједињењу украјинског народа, који је раздвојен туђим границама.

У украјинској књижевност П. Грабовски заузима место песника који, настављајући традицију Т. Шевченка и И. Франка, ватрено заступа високу, грађанску сврху уметничког израза и истиче његову улогу у друштвеном и политичком животу. За њега је реч увек била оружје у борби против

---

²²⁰ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Книга друга, Київ 2006: Павло Грабовський: 547-572

неправедног угњетавања, за слободу појединца и народа, за срећу родне Украјине.

ЛЕСЈА УКРАЈИНКА (1871–1913)

Из поезије Лесје Украјинке Р. Пајковић одабира и преводи 8 песама: *Похођења (Завітання, 1888), Тако сам проживела целу дугу зиму... (Так прожила я цілу довгу зиму, 1897), Заборављена сенка (Забута тинь, 1898), Природи (До натури, 1889), Кроз плач, и уздах, и ридања... (Скрізь плач, і стогин, і ридання..., 1890), Предјутарњи огњеви (Досвітні огні, 1892), Не вечнују памјат писму којег пријатељска рука спали у час тежки (На вічну пам'ять листочкові, спаленому приятельською рукою в непевні часи, 1896) и Епилог (Епілог, 1911).*

У песми из интимне лирике *Так прожила я цілу довгу зиму* Л. Украјинка обраћа се Нестору Гамбарашвилију, са којим је, по наводима неких биографа, „била више него у пријатељским односима“. Н. Гамбарашвили био је вршњак Ларисе Косач. Због учешћа у студентском покрету избачен је са Московског универзитета 1894, после чега студије наставља у Кијеву. Заједно са студентом Сергијем Френкелем 1895. изнајмљивао је стан од Косача. Л. Украјинка се тада вратила из Бугарске, из посете породици Драгоманова, где је преживела страшан шок: смрт ујака Михајла, свог духовног учитеља.

Л. Украјинка је Нестору држала часове француског језика, а он њој грузијског. Девојка се искрено заинтересовала за Грузију: одушевљавала ју је снага духа народа, који се свим недаћама супротстављао својом храброшћу и одважношћу и успео да се спаси. Једном приликом је рекла: „Да нисам Украјинка, била бих Грузијка“. Разговори о Грузији у Л. Украјинки су покренули размишљања о судбини отаџбине. За време летњег распуста 1896, када је Нестор отишао у Гори, дописивали су се, али су сва Лесјина писма убрзо нестала без трага у вихору грађанског рата. Наредне, 1897. године, песникињина болест се погоршала и она одлази у Јалту на лечење. Тамо из мајчиног писма сазнаје да се Нестор оженио.²²¹

---

²²¹ В. у *Історія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга 1, Либідь, Київ 2005: Леся Українка: 181-245

Стојећи поред прозора у својој соби у Кијеву, размишља о другачијем свету, који није опточен са четири зида, о свету са људским гласовима, звоњавом трамваја, хуком паравоза. Ово је главни мотив песме *Так прожила я цілу довгу зиму*: схватање да је трагично одбачена од света за окном који шуми-гуди и од обичних животних радости. Пролеће је било на помолу у Кијеву априла 1897, а Л. Украјинка, борећи се са очајем, осећала се као да ју је запосела зла коб.

*І жалъ мені, і думаю я з жалю:
Та чи не так, як от тепер весну,
Я бачила кохання, й молодощі,
І все, чим красен людський вік
убогий?
Те все було, та тільки за вікном.
(Извор са интернета²²²)*

*Ох, туго, што жалосне мисли навлачиш:
Да ли сам тако, као пролеће ово сада,
И ја видела своју љубав и младост
И све оно што људски век убоги чини
лепим?
Да, све је то било, али само за прозором.
(Л. Украјинка, *Так сам проживела целу
дугу зиму...* // *Антологија украјинске
поезије*, Београд 1979: 47)*

Трагедија неоствареног живота разоткривена је у песми *Забута тинь*. Бесмртни пар Данте и Беатриче у песникињиним очима није помрачио невидљиву, тиху, непознату „сенку“ Дантеове жене. Л. Украјинка у лику жене раднице, верног, нежног друга види праву женску лепоту.

*Безсмертна пара Данте й Беатріче,
Потужна смерть не розлучила їх.
<...>
Нема на ній вінця, ні ореолу,
Її обличчя вкриті покривалом,
Немов густим туманом. Хто вона?*

*Бесмртни пар – Данте и Беатриче,
Ни опака смрт их није раставила.
<...>
Нема на њој ни венца ни ореола,
Лице јој је покривено копреном
Као густом маглом. Ко је она?
(Л. Украјинка, *Заборављена сенка* //
Антологија украјинске поезије, Београд
1979: 48)*

*Се жінка Дантова. Другого ймення
Від неї не зосталось, так, мов зроду
Вона не мала власного імення.
<...>*

*То је – жена Дантеова. Другог имена
Од ње не остаде. Још од рођења
Није имала сопственог имена.
<...>*

---

²²² Песма *Так прожила я цілу довгу зиму* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/Alone/TakProzhyla.html>>08.08.2017.

*Вона ділила з ним твердий вигнання
хліб,*

Вона йому багаття розпалила

*Серед хужої хати. І не раз
Його рука, шукаючи опори,
Спиралась на її плече, запевне;
Її дорога була його співецька слава,
Але вона руки не простягла,
Аби хоч промінь перейнять єдиний;
Коли погас огонь в очах співецьких,
Вона закрила їх побожною рукою.
(Извор са интернета²²³)*

*Са њим је делила тврди хлеб
изгнанства,*

*Она му је ватру на огњишту
подложила*

*У туђој колиби. Више пута
Његова рука тражећи ослонац
Падала је на њена леђа, вероватно.
Њен пут је био његова песничка слава
Према којој није ни прст пружила
Да би угрabila бар један зрачак.
А кад је угаснуо огањ у песничким очима
Затворила их је божанственом руком.
(Л. Украјинка, *Заборавањена сенка* //
Антологија украјинске поезије, Београд
1979: 49)*

У песми је осетно одушевљење неугледним, чисто женским јунаштвом љубави и оданости, јунаштво тихе патње јаке и поносне душе, обележја карактеристична за песникињу. Ипак, типична животна ситуација, осмишљена кроз судбину Дантеове жене нема ништа заједничко са етичким идеалом Л. Украјинке, већ му је супростављена.

Так, вірна тiнь! А де ж її життя,

Де ж власна доля, радости і горе?

*Да, то је та верна сенка! А где је живот
њен?*

Где је њена судба, радост и туге?

*(Л. Украјинка, *Заборавањена сенка* //
Антологија украјинске поезије, Београд
1979: 49)*

Као јак акорд у песми одзвања од хуманизма нераздвојив песникињин протест против понижавања личности и идеја о потпуном људском животу.

Дубоки хуманизам Л. Украјинке категорички је искључивао оцену компромисних решења проблема личног живота. Песникиња је схватила да одбацивање личног живота такође осиромашује човека и дубоко му рањава душу. За Л. Украјинку идеал је био хармонија човека и света, развој људске личности у свим областима њеног живота. У својим песмама не описује народ као слепу публику, већ низом упечатљивих личности, које краси одлучност, јака

---

²²³ Песма *Забута тiнь* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/ZabutaTin.html>>08.08.2017.

воља и незауостављива жеља за слободом. Снагу, слободу, храброст и патриотизам – обележја која красе Украјинце, песникиња истиче и опева у својим песмама. Страшћу борца против угњетавања сваке врсте, разоружавала је све који су добровољно пристајали на јарам ропства. У песми *Скрізь плач, і стогін, і ридання* са прекором у гласу обраћа се савременицима који не желе да се боре против самовоље, осуђујући пасивност и доказујући да слобода неће доћи сама.

*Над давнім лихом України
Жалкуєм-тужим в кожний час,
З плачем ждемо тії години,
Коли спадуть кайдани з нас.
(Извор са интернета²²⁴)*

*Над давним јадом Украјине
Јекћемо-тужимо сваки час,
У плачу чекамо трен да сине
Када ће пасти окуви с нас.
(Л. Украјинка, *Кроз плач, и уздах, и ридања...*
// *Антологија украјинске поезије*, Београд
1979: 50)*

Песникиња својим делима и поступцима уверава савременике, који тугују због тешке судбине отаџбине, не радећи ништа како би та судбина постала боља:

*Нащо даремнії скорботи?
Назад нема нам вороття!
Берімось краще до роботи,
Змагаймось за нове життя!*

*Чему нам излив залудна јада?
Повратка нема, другови!
Прихватимо се боље рада
И смогнимо живот нови.
(Л. Украјинка, *Кроз плач, и уздах, и ридања...*
// *Антологија украјинске поезије*, Београд
1979: 50)*

Брутално насиље царске бирократије у Украјини посебно је обележило 1890-е године. У ово глуво доба аутократске реакције Л. Украјинка размишља о човековом месту у друштву. Она пише песме у којима осуђује пасиван однос према судбини своје отаџбине, позива на акцију и борбу за нови живот. Једна од тих песама је и *Досвітні огні*. Песма почиње сликом тамне ноћи која својим црним крилима покрива уморне људе. Кроз алегорију тамне ноћи песникиња описује загушљиву атмосферу и тешко морално стање човека за време царизма:

---

²²⁴ Песма *Скрізь плач, і стогін, і ридання* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/SkrizPlach.html>>08.08.2017.

*Від мене сон милий тіка...
Навколо темнота тяжка,
Навколо все спить, як в могилі.
(Извор са интернета²²⁵)*

*А мене сан напушта...
Наоколо је тама густа,
Наоколо све почива као у могилі.
(Л. Украјинка, *Предјутарњи огњеви* //
Антологија украјинске поезије, Београд 1979:
50)*

Снагу која ће победити владавину таме и одважним зрацима зоре осветлити слободан живот, Лесја Украјинка види у радницима. Кроз алегоричку слику предјутарњих огњева песникиња исказује наду у слободу и веру у светлу будућност:

*Досвітні огні, переможні, урочи,
Прорізали темряву ночі,
Ще сонячні промені сплять, –
Досвітні огні вже горять,
То світять їх люди робочі.*

*Предјутарњи огњеви, победни, будни
Секу по ноћној студі.
Док сунце још се плевџи
Већ горе предјутарњи огњеви –
То њих су запалили радни људи!
(Л. Украјинка, *Предјутарњи огњеви* //
Антологија украјинске поезије, Београд 1979:
51)*

Лирском јунаку песникиња приписује обележја напредног човека тог доба: дубоко саосећање због патњи народа, снагу љубави према њему, жељу да га пробуди из дубоког сна. Зато се обраћа свима и позива их:

*Вставай, хто живий, в кого думка
повстала!
Година для праці настала!
Не бійся досвітньої мли, –
Досвітній огонь запали,
Коли ще зоря не заграла.*

*Устај, ко је жив, у ком се тргла
мисао,
Час рада је настао!
Не бој се јутарње дремежи –
Предјутарњи огањ ужежи
Пре него је уранак заблистао.
(Л. Украјинка, *Предјутарњи огњеви*
// *Антологија украјинске поезије*,
Београд 1979: 51)*

Управо је овај монолог-позив идеја песме грађанско-политичке лирике. Према свом идеолошком звуку песма *Досвітні огні* подсећа на песму И. Франка *Каменярі*. Обе песме прожима вера у светлу будућност радника. Песма Л. Украјинке инспирисала је многе композиторе и сликаре да створе нова оригинална дела.

---

²²⁵ Песма *Досвітні огні* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/DosvitniVogni.html>>08.08.2017.

За песникињу је реч оружје којим се долази до истине. У песми *На вічну пам'ять листочкові, спаленому приятельською рукою в непевні часи* ствара лик страствене песме. Настала из љубави и мржње, песма се у песникињином срцу распламсава у пожар, захвата људе и распирује у њима пламен најлепших осећања.

*Ти занадто палка, моя пісне!
Як настала тривожна година,
Запалилося слово вкінцець
І спалило тонкий папірець...
Замість пісні лежить пожарина.
Ой, глядіть, знову іскорка блисне!
Ти занадто палка, моя пісне!
(Извор са интернета²²⁶)*

*Одвише си пламена, моја песмо!
Када је немирно време настало
Планула је реч хитрије
И запалила лист хартије...
Место песме огњиште је остало.
О, гле, нови зрак је искром блеснуо!
Одвише си пламена, моја песмо!
(Л. Украјинка, *На вечнују памјат писму којег пријатељска рука спали у час тежки // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 52)*

Тако ватрена, својим пламеном песма ће вечно грејати људска срца.

ВАСИЉ СТЕФАНИК (1871–1936)

Песме у прози Васиља Стефаника (1871–1936) *Амбіцији, Ользі присвячую, Вночі, Раненько чесала волосся, Чарівник, Вітер гне всі дерева, Вечір, Старий жебрак стоїть* требало је да чине збирку *Поезији в прозі*, заједно са Стефаниковим писмима, прожетим трагизмом, незнањем, предосећањем смрти, од којих већина има обележја жанра поезије у прози. Укупно једанаест песама у прози објављено је после пишчеве смрти. У преводу Р. Пајковића објављене су две песме: *Амбиције* (*Амбіцији*, 1896) и *У ноћи* (*Вночі*, 1897).

Период 1896–1897. обележила су посебна трагања В. Стефаника. Његову тежњу да напусти застарели описни и приповедачки метод својих претходника и настојање да украјинска књижевност буде присутна на ширем простору обогатила су достигнућа других књижевности, која је у прво време била повезана са модернистичком апстрактном и симболистичком поетиком. Тада В. Стефаник пише неколико поезија у прози и покушава да их објави у засебној

---

²²⁶ Песма *На вічну пам'ять листочкові, спаленому приятельською рукою в непевні часи* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/NevilnychiPisni/NaVichnuPamjat.html>>08.08.2017.

књизи под насловом *3 осени*. Али припремљена књига није заинтересовала издаваче, па писац уништава рукопис. Међу њима посебну пажњу заслужују *Амбицији*, оригиналан симбол вере, које писац тежи да се придржава. Метафорама које преузима из живота села и природе В. Стефаник настоји да одреди циљ свог стваралаштва.

*Шепчи до людей, як ярочок до берега
свого. Грими, як грим, що найбільшого
дуба коле і палить. Плач, як ті міліони
плачуть, що тінею ходять по світі.
Всякай у невинні душі, як каплина роси у
чорну землю всякає. Біжи, як
нам'єтності мої, що їх більше батогів
жене, як сонце проміння має, біжи та
лови чужі нам'єтності та сплітайся з
ними. Як знеможеш, то сядь на вербу
та дивися на спокійний став.*

Така будь, моя бесідо!
(Извор са интернета²²⁷)

*Жубори људима као јаз својој обали.
Грми, као гром који храст највиши
ломи и пали. Плачи, као што плачу
милиони који у сенкама ходе по
земљи. Урањај у невинне душе, као
што кап росе у црну земљу урања.
Јури, као крда моја, која шибају више
камџија него што је у сунца зрака;
јури и лови туђа крда, и помешај се са
њима. А ако занемоћаш, седни на врбу
и гледај мирно језеро.*

Таква буди, моја бесідо!
(В. Стефаник, *Амбиције* // *Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 55)

ОЛЕКСАНДР ОЛЕС (1878–1944)

Стваралаштво Олександра Олеса први је представио Р. Пајковић преводима песама *Хризантеме* (*Ајстри*, 1905), *Три момента* (*Три менти*, 1906) и *Ха-ха, ха-ха!...* (*Лепота какааа...* (*Ха-ха, ха-ха!...* *Краса яка...*, 1906). Песму *Ајстри* проф. М. Сибиновић превео је под насловом *Лепе кате* // *Антологија украјинске поезије XVI-XX век* 2002: 219.

Стваралачки пут Олександра Олеса (1878–1944) почиње 1903. Захваљујући делима првог периода песник је ушао у украјинску књижевност као софистицирани лиричар, песник љубави и „рањеног срца“. Модернистичка основа поимања света, са карактеристичним апокалиптичким супротстављањем кварљивом, пролазном и бесконачном, вечном, у његовим песмама и драмским делима: *По дорози в Казку*, *Трагедія серця*, *Танець життя*, *Художники* постаје извор за разоткривање расположења, која осликавају драматизам узбуђења

---

²²⁷ Песма *Амбицији* Васиља Стефаника – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=334>>08.08.2017.

могућег прекида духовних, породичних, родбинских, космичких веза и упозоравају на то. Предосећај Апокалипсе XX века, болесне и кржаве утваре рађања новог света испољен је у нежној духовној дисхармоничној и, истовремено, променљивој архитектоници поезије (*Щороку*) О. Олесја, у пантеистичком универзуму гласова природе, човека и историје. Песникова лирика стварана је као поезија контраста, драма и туге и меланхолије истовремено.

О. Олес је мајстор полутонова у поезији срца, која је нераскидива од поезије природе и заузима значајно место у његовим првим збиркама. Осећања срца у истој су равни са осећањима природе. У њима је веома мало еротизма, веома ретко се јавља незасито осећање, сасвим туђе задовољењу среће.

Револуција 1905–1907. постала је преломна фаза у стваралачком развоју О. Олеса: грађански и патриотски мотиви овладаће његовом поезијом. Песник дебитује објављивањем диптиха *З пісень молодості* у одеском зборнику *Багаття*, преводи *Марсељезу* и друге револуционарне песме.²²⁸

Идеја водила многих дела О. Олеса је хармонија човека и природе. Песник упечатљиво описује природу и у многим својим песмама описује биљке и животиње као људе. Заједно са њим смеју се и плачу, радују и тугују славуји, голубови, лабудови. Његове руже, хризантеме, нарциси као да прослављају „свадбу цвећа“. Ово нежно цвеће, попут људи, има осећања, крхко је и осетљиво. Живот цвећа је живот људи, у ком трагају за миром и жељеном срећом, док други трагају за борбом и акцијом. Хризантеме О. Олеса маштају о сунчаним данима и пролећу и одједном виде да је око њих затвор и да је узалудно живети:

*І вгледіли айстри, що вколо –
тюрма...*

І вгледіли айстри, що жити дарма, –

*Схилились і вмерли... І тут, як на
сміх,*

Засяяло сонце над трупами їх!..

(О. Олес, *Айстри* // *Вибране*, Київ
2002: 84)

Видеше хризантеме да около је казамет,

*Видеше хризантеме да живети је –
празно.*

*Повише се и умреше... А сунце је, за
пакост,*

Над њиховим лешевима засијало јарко!..

(О. Олес, *Хризантеме* // *Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 59)

---

²²⁸ В. у *Історія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга 2, Либідь, Київ 2006: Олександр Олес: 360-398

Песма *Айстри* испуњена је нежном лириком и описује бројне нијансе осећања, која се смењују, попут наде, радосног ишчекивања, туге, жалости и очаја. О. Олес је попут доброг психолога прецизно и поетски описао стање хризантема ноћу:

*Умились росою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убирать...*
(О. Олес, *Айстри // Вибране*, Київ
2002: 84)

*Умиле се росом, венце опрале
И јутро румено стале да чекају,
Боје живота дугама да дају...*
(О. Олес, *Хризантеме // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 59)

Цвеће је испуњено радошћу живота, ишчекује само добре ствари и будућност им се појављује само у бојама дуге. Саме хризантеме плене нежном лепотом, крхкошћу, свежином и елеганцијом. Њихову лепоту песник вешто описује не само речима, већ и расположењем песме. Оно о чему хризантеме маштају прелепо је, попут њих самих:

*І марили айстри в розкішнім півсні
Про трави шовкові, про сонячні дні, –
І в мріях ввижалась їм казка ясна,
Де квіти не в'януть, де вічна весна...*
(О. Олес, *Айстри // Вибране*, Київ
2002: 84)

*Маштале су оне у раскошном полусну
О трави свиленој, о сунчаном дану –
И у том им се јавила бајка дечја
Где не вене цвеће, ни пролећа вечна...*
(О. Олес, *Хризантеме // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 59)

Али аутор наглашава да је то само машта. Са тугом и болом песник говори да стварност често није онаква каквом нам се чини. Његово срце рањава трагедија нежног цвећа, чији су се леви снови суочили са суровом стварношћу:

*Так марили айстри в саду восени,
Так марили айстри і ждали весни...
А ранок стрівав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за куцем...*
(О. Олес, *Айстри // Вибране*, Київ
2002: 84)

*Тако су хризантеме сјесени маштале,
У башти маштале, пролеће чекале...
А јутро их је дочекало леденом кишом,
Плакао је у врту ветар за густошом...*
(О. Олес, *Хризантеме // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 59)

Овај бол немоћи никога не оставља равнодушним. Али цвећу, које је процветало када му време није и сновима, којима није суђено да се остваре, немогуће је помоћи. Потребна је велика храброст и снага да се преживи овакво разочарање. Али какву снагу очекивати од нежног цвећа? Оно чини свет

лепшим, али не може живети без слободе и сунца. Зато је њихова судбина трагична.

Персонификујући народ који се надао испуњеном лепом животу, цвеће је дочекала хладна киша – није тренутак за жељену слободу зато што непокорене и даље угњетавају и немилосрдно их убијају. Једини излаз за све је да се помире са таквим стањем и таквом несрећом. Поносне хризантеме не могу да поднесу понижење, не могу да губе време на ишчекивање, окрећу се око себе и, видевши да је узалудно живети, „повише се и умреше”. Последња слика песме је антитеза претходне: заједно са тугом и жалошћу, сузама и очајем, „за пакост”, појављује се сунце, сија и смеје се, иако су свуда лешеви. Упознавши нас са цвећем и њиховим осећањима, О. Олес описује људе који очекују промене, и очајни страдају као и хризантеме: умиру, пошто их је заувек напустила нада у бољи живот. Сунце је симбол светлих промена у будућности, које нису дочекале хризантеме, које нису дочекали ни очајни људи који су наставили да живе у неправди.

Какав страشان сплет околности! Још мало снаге, вере, трачак наде и хризантеме би биле спашене. Али живот је често невероватно окрутан, и не само према цвећу. Наравно, песма је алегорична и не говори толико о цвећу, колико о судбини људи. Прелепе хризантеме процветале су пре времена, ноћу, „а јутро их је дочекало леденом кишом” и оне се повише и умреше. Осећа се вера да ће, без обзира на смрт, уништење и губитке, сунце засијати и народ ће дочекати победу и памтиће своје пале јунаке.

Песма описује револуцију 1905, која је брутално угушена. Прелепи снови хризантема описују надања револуционара који су желели да постигну једнака права за све људе, слободан и срећан живот. Песник саосећа с овим сновима, али реално оцењује стварност. Каже да је несрећа јавних личности у томе што су маштали и ујесен чекали пролеће. Али, није требало чекати, већ одлучно поступати и не предавати се, не уступати пред тешкоћама. Али човек није беспомоћан цвет, већ јако биће. И зато оно што је за цвет трагедија, човек мора да победи и да не очајава. Песник сматра да човек треба реално да посматра живот, да не гради куле у ваздуху и да се не предаје у тешким

времелима. Тада неће бити горког смеха којим се завршава песма, већ ће живот обасјати сунце.

Судбина човека искушава тугом, смрћу, несрећом, како би победила нада. Живот се не завршава, већ тријумфује. То цвеће О. Олеса није разумело: оно је умрло, не дочекавши сунце. Лик прелепог јесењег цвећа које се ноћу у башти расцветало као да упија сву тугу и жалост очајних романтичара, који су предухитрили живот и постали жртве на путу друштвеног напретка. Песма нас потиче да се замислимо и да схватимо да имамо само један живот и да треба да га проживимо достојанствено.

Књигу песама *Будь мечем моим!* О. Олес објављује 1909, а 1911. збирку *Поезія. Книга III*. Песник је збирке обично обележавао бројевима, често им не дајући оригиналан назив. Наредних година (1911–1913) О. Олес се труди да прошири мотиве и расположења који га обузимају низом кратких драмских поема *Над Дніпром, Трагедія серця, Тихого вечера, Осінь, При світі ватри*. И овде је карактеристична и блиско повезана поезија природе са поезијом срца. Наступајући у предреволюционарној атмосфери у круговима омладине и заједно са њом осећајући свим својим бићем приливе и одливе револуционарне енергије, песник је свесно желео да уступи своје речи у службу револуционарном препороду свог народа. О. Олес је желео да речи *Буди мој мач!* буду наслов његове друге књиге у којој је садржана поезија из 1907. и 1908. године, којом су веома упечатљиво описана ова грађанска расположења. Али у тадашњим условима цензуре такав наслов није био могућ.

Песникова *Три момента* одјекнула су као војно наређење усред напете тишине. Песма *Три менти* одушевљава својом грађом и уметничким средствима, усклађеношћу плана са песниковим замислима. Кроз три строфе песме описано је јачање борбе народа против царске власти. Прва строфа указује на време страшне реакције, када су њене мрачне силе сејале страх и понизност. Звукови и гласови прве строфе (алитерација звукова) савршено описују репресивна расположења у земљи.

*Тихше, тихше: ходять звірі,
Пють народну кров вампіри...
Нахляйтесь,*

*Тише, тише: ходят звери,
А кров пьют людоедери...
Клањајте се,*

*Пригинайтесь:
Можже, мимо пройдуть звірі...
Тихше, тихше –
Хто це дише?
Тихше... тихше...
(О. Олес, Три менти // Вибране,
Київ 2002: 205)*

*Згибајте се:
Можда ће се проћи звери...
Тише, тише –
Ко то дише?
Тише... тише...
(О. Олес, Три момента // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 60)*

Друга строфа говори о успону тајне, подземне борбе. У поређењу са првом строфом у другој су промењене само поједине речи, које су наглашене. Људождери су се напили крви народа и треба се спремити за обрачун са њима.

*Тихше, тихше: сплять вампіри,
Упилися кров'ю звірі...
Нахилийтесь,
Підкрадайтесь,
Як убиті сплять вампіри...
Тихше, тихше –
Хто це дише?..
Тихше... тихше...
(О. Олес, Три менти // Вибране, Київ
2002: 206)*

*Тише, тише: људождери,
Напише се крвљу звери...
Клањајте се,
Крадите се:
Сад спавају људождери...
Тише, тише –
Ко то дише?
Тише... тише...
(О. Олес, Три момента // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 60)*

Трећа строфа позива на свенародни устанак против царске власти. Куцнуо је час да стану пред непријатеља пљачкаша. У овој строфи не одзвањају само поједини стихови, речи, већ и звукови, описујући снагу и непобедивост народног духа.

*Гей, до зброї! Бийте в дзвони!
Будьте смілі, як дракони!
Всіх гукайте,
Всіх скликайте –
Хай гудуть, як громи, дзвони...
Хто там ззаду? –
Кулю гаду!
Хто там ззаду?..
(О. Олес, Три менти // Вибране,
Київ 2002: 206)*

*Хеј, к оружју! Звоном клати!
Само храбро! Ко гиганти!
Сви вичите,
Сви кличите –
Нека звона грме нова...
Ко то тамо иде задњи?
Метак, гаду, дај му гадни!
Ко је тамо сада задњи?
(О. Олес, Три момента // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 60)*

Изузетну песму *Яка краса: відродження країни!* са песником су певали сви грађани као песму победе. Трагедију револуционарног вође и публике масе са њеном инерцијом и вулгарним скептицизмом, или такозваним «здравим

разумом», који је дубоко осетио у тадашњим односима, песник је опевао у најбољем и, можда, најлепшем свом делу, које је написао 1912. Једно од најлепших песникових дела инспирисано је смрћу украјинског композитора М. Лисенка. *Златна Нитка* кроз високу поетску форму осликава другу трагедију стваралачког духа: прекид стваралаштва због смрти ствараоца у свом пуном јеку између неостварених мисли и неиспеваних песама.

О. Олес је у Кијеву био један од организатора и водећи аутор часописа *Українська хата* и коуредник *Літературно-наукового вісника*. До нових садржаја за савршена дела О. Олес је дошао захваљујући путовањима Средоземним морем и Карпатима. За време боравка у Италији написао је низ marina са непоновљивим тропима. Одушевио га је оригинални гуцулски крај, где је уметника затекао Први светски рат. Бол због његовог разарања преточио је у циклус песама *На зелених горах*.

У Кијеву 1914. објављен је том *Драматичні етюди* О. Олеса, доказ његових могућности у новом књижевном роду, значајно обележје симболизма. У годинама борбе Украјинске Народне Републике био је политичар, радио је као аташе за културу УНР-а у Будимпешти. После бољшевичке окупације Украјине, схвативши да је борба за националну државу изгубљена, О. Олес је био приморан да емигрира. Ово је време вештачког помора глађу 1933. и репресија над украјинском интелигенцијом. О. Олес је организовао Комитет за помоћ гладнима у Украјини, био је иницијатор стварања Украјинског слободног универзитета у Бечу (и изабран је за његовог првог почасног доктора), основао је часописе *На переломі* и *Сміх*. Издао је збирку *Чужиною* (1919).

Олес се 1923. из Беча преселио у Праг, средину украјинског емигрантског живота. Последње деценије живота открио је свој таленат писца за децу. Последња његова збирка поезије *Цвіте трояндами* објављена је 1939. Пола године после свечаног обележавања четрдесетогодишњице његове књижевне делатности (1944) умро је на чешкој земљи и сахрањен је у Прагу. О. Олес је у емиграцији био најпознатији лиричар. На његове најлепше песме музику је

компоновало преко осамдесет композитора. О. Олес лиричар успео је да схвати дух музике која досеже до дубина људске и народне душе.²²⁹

Стваралаштво О. Олеса није постало декларативно – историјске, друштвене, политичке процесе, народни покрет није доживљавао као „утилитариста”, већ као „естета”. Категорија „лепоте” једна је од главних у стваралаштву О. Олеса и код њега добија социјални и етички садржај, стоји у корелацији са народним идеалима правде и правичности, са законитим правом народа на самостално постојање. Зато песник „лепоте” постаје и песник националног ослобођења. У Украјинској Народној Републици види остварење вечитих надања свог народа и својих личних – на слободан живот у сопственој држави. Овим својим маштањима остаје веран и у емиграцији у Прагу, мада му се временом чине илузорна и губе се у бојама трагичног незнања. О. Олес је извршио реформу украјинске поезије: развио је њене неоромантичарске и симболистичке тенденције, пронашао је „однос” са модернистичким уметничким мишљењем у народном поетском, обогатио је мелос украјинског стиха и његову тропу, и, најважније, у украјинску поезију удахнуо је дух неисцрпне индивидуализације унутрашњег живота, унео је у њу најистанчанији лирски психологизам и спонтану искреност уз помоћ ове граничне интимности. На парадоксалан начин придружио се општељудској духовној проблематици, усмерио је украјинску поезију у токове европске, која му је била савремена, и дао је нови стимуланс кретању у овом правцу. Његови млађи сарадници прихватили су овај стимуланс и отишли даље, бар најталентованији од њих, често се не слажући са њим, побеђујући га у естетском смислу, али је «олесовска» веза – импулс била једна од најупечатљивијих и најплоднијих у украјинској поезији прве четвртине XX века. Али објективно, уметнички значај његовог стваралаштва није се ограничио овим временском периодом и дуго остаје сачуван.

О. Олес се прославио као лиричар буквално за један дан. Као први украјински лиричар заузео је своје место у књижевној историји. Ипак, његова лирика још увек није умела да говори о љубави на прави начин. Његова љубав, као и његова усамљеност, или туга, били су површни, неуверљиви,

---

²²⁹ В. у *Історія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга 2, Київ 2006: Олександр Олесь: 360-398

декларативни. Из песама О. Олеса не може се докучити због чега је лирски јунак усамљен. Ту је низ клишеа: облаци, цвеће, гране, птице, таласи и бескрајне хризантеме и лепе кате, које се понављају из стиха у стих.

О. Олес подсвесно је осетио и формулисао свој главни уметнички проблем, који је такође био проблем читаве генерације украјинских песника. За оно што је тежио да уради недостајале су му речи. Ради се о промени поетског језика, потреби коју је О. Олес истанчано осећао на подсвесном нивоу. У одређеној мери његова поезија била је покушај такве промене. Ипак, О. Олес није успео да модернизује језик. У њему је развио свој, веома узак стилски манир. Такође, О. Олес остаје прилично ограничен репертоаром својих форми, метрике, ритма. Израдио је одговарајући клише и стално га је користио.

ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967)

Из стваралаштва Павла Тичине Р. Пајковић одабира и преводи 9 песама: *О, Ино, радости!* (*О, панно Инно*, 1915), *Отворите врата* (*Одчиняйте двери...*, 1918), *И Бели, и Блок* (*І Бєлий, і Блок...*, 1919), *Песницима нове формације* (*Поетам нової формації*, 1923), *Читам душе ваше као књиге ја...* (*Читаю душі ваші, наче книги, я...*, 1915) *Ако не горим...* (*Як не горю — я не живу...*, 1915), *Хтео бих да умрем на заласку сунца...* (*Я хотів би умерти при заході сонця...*, 1911), *Дух народа гори, дух народа – „као жреца“...* (*Дух народів горить, дух народів — «мов жрець»*, 1915) и *Револуционарна химна* (*Револуційний гімн*, 1919).

Песма *О, панно, Инно* (1915) најпознатији је пример интимне лирике Павла Тичине (1891–1967), чији је мотив неподношљива туга због изгубљене љубави и лепа успомена на њу. Још у раној младости П. Тичина се романтично заљубио у две прелепе сестре: Пољу и Ину Коновал, кћерке черниговског песника И. Коновала²³⁰. У његовом дому често су се одржавале књижевне вечери на које је долазио и двадесетогодишњи П. Тичина. Посебно је песниково срце пленила Поља, али она није одговарала на његова осећања. Ова неузвраћена љубав једно је од најболнијих шокова његове младе душе. После неког времена песник је на улици видео девојку која је личила на Ину. У срцу су

---

²³⁰ Иван Коновал (књижевни псеудоним Вороњкивски) (1875–1925), украјински писац, педагог, сакупљач народног стваралаштва.

се одмах разбуктала осећања, која су описана кроз одговарајуће асоцијативне слике.

*О, панно Інно, панно Інно!
Я – сам. Вікно. Сніги...
Сестру я Вашу так любив –
Дитинно, злотоцінно.
Любив? – Давно. Цвіли луги...
О, панно Інно, панно Інно,
Любові усміх квітне раз – ще й тлінно.
Сніги, сніги, сніги...
(Извор са интернета²³¹)*

*О, Інно, радости, сунце, Інно!
Сам сам. Ноћ. Снег плови.
Сестру сам вашу љубио силно,
Горећи душою невином.
Љубио? – Давно. Цвали су лугови...
О, Інно, радости, сунце, Інно!
Смешак љубави – у трену једином.
Снег, снег, снег плови...
(П. Тичина, *О, Інно, радости* //
Антологіја украјинске поезије,
Београд 1979: 63)*

„Сам сам” – осећање унутрашње празнине после раскида са вољеном. Ноћ (у оригиналу вікно) асоцира се са растанком: кроз прозор гледамо за драгом особом, која одлази и испраћамо је у ноћ. Снег је хладноћа у души и смрт наде. Како би описао своју заљубљеност лирски јунак бира неологизме којима истиче посебност своје љубави, којом се она разликује од било чије љубави: „горећи душою невином“ (у оригиналу „дитинно“). Зато што је за невину душу (дете) карактеристична наивност, искреност, уживање и зато што је љубав за њу вреднија од било ког блага. Лирски јунак се пита да ли је то била права љубав. Зато се покреће читав ланац асоцијација, а одговор се налази у последњем стиху и последњој речи песме. Присећа се атмосфере старе прошле љубави, која асоцира на лепоту шаренила, на нежне мирисе лугова у цвату. Лик љубави и лугова у цвату исказан је мишљу о јединствености и пролазности осећања. После осећања која су се угасила посебно је болно осећање усамљености, безнадежности, фаталности постојања. Ово осећање песник истиче рефреном „Снег, снег, снег плови...»

*Я Ваші очі пам'ятаю,
Як музику, як спів.
Зимовий вечір. Тиша. Ми.
Я Вам чужий – я знаю.
А хтось кричить: ти рідну стрів!*

*Ваше очи памтим,
Као песму, као музику.
Јануарско вече. Тишина. И ми.
Ја сам вам туђ – знам.
Ал неко рече: «У срце – поруку!»*

---

²³¹ Песма *О, панно, Інно* Павла Тичине – извор са интернета:
https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=17>21.08.2017.

*І раптом – небо... шепіт гаю...
О ні, то очі Ваші. – Я ридаю.
Сестра чи Ви? – Любив...*

*И намах – небо... шума игра...
О не, то су очі Ваше. – Я ридам.
Да ли сестру или Вас? – Љубио...
(П. Тичина, *О, Іно, радости* //
Антологія української поезії, Београд
1979: 63)*

Драматичности осећања, искуству и стању лирског јунака доприноси јамб различитих стопа, као и психолошке, логичне и ритмичке паузе, дијалози, бројне асонанце и симболика фонема.

У грађанској лирској песми *Одчиняйте двері...* (1919) описана је алегорична слика настанка новог доба, очекиваних промена у друштву и однос лирског јунака према крвавом монструму револуције, као према својој суђеној. Али ништа није једноставно: старо и лоше не жели да се повуче и не уступа своје место.

*Одчиняйте двері –
Наречена йде!
Одчиняйте двері –
Голуба блакить!
Очі, серце і хорали
Стали,
Ждуть...
(Извор са интернета²³²)*

*Отворите врата –
Да суђена уђе!
Отворите врата –
Азуру у бескрају!
Очи и срце заблитали.
Стали,
Чекају...
(П. Тичина, *Отворите врата* // *Антологія
української поезії*, Београд 1979: 64)*

Позив рефрен: „Отворите врата!” указује на страсну жељу, настојање, прихватање, страшну потребу за револуцијом – суђеном. Његово понављање врста је предлога, стварање нехотичног, асоцијативног осећања описиваног. Та сложена слика изгледа овако: у цркви пред олтаром стоји младожења који жељно чека своју суђену како би обавили церемонију венчања и склопили брак. Младожења, односно песник, позива да отворе врата цркве, зато што је суђена дошла, стоји иза врата и спремна је да стане уз младожењу. У чекању суђене све се зауставља на врхунцу напетости, а пре свих младожења: „очи и срце... стали... чекају... ”.

---

²³² Песма *Одчиняйте двері* Павла Тичине – извор са интернета:
https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=19>21.08.2017.

*Одчинились двері –
Горобина ніч!
Одчинились двері –
Всі шляхи в крові!
Незриданими сльозами
Тьмами
Доц...*

*Врата се отворише –
И ноћ се црни!
Врата се отворише –
Сви путеви у крви!
Само плакати, плакати горко.
Мокро,
Кише...
(П. Тичина, *Отворите врата* // *Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 64)*

Суђена се појављује и као неочекивани ефекти њене појаве су црна ноћ, крвави путеви и необична киша, која пада попут непресушних суза. Летња олујна ноћ симбол је нечег страшног што нараста: забринутости, губитка и смрти. Сузе су симбол плача, туге и губитка. Кише, од којих је све мокро, алузије су на Библијски потоп – смак света и Страшни суд.

Песник уметничким описима и сликама описује украјинску револуцију и њену идеализовану слику. Идеализовање револуције 1920-их у поезији П. Тичине изједначава се са њеним катастрофалним последицима за украјински народ.

Тичинин пут да прихвати револуцију био је испуњен сумњама, колебањима, супротностима. То се одражава и у његовим песмама, које су биле жива реакција на реалне догађаје бурних времена преврата, зато што се П. Тичина увек трудио да схвати друштвену и политичку суштину догађаја. Песму *І Белий, і Блок...* П. Тичина је објавио 1919. и у једном стиху навео песнике различите у сваком смислу, указујући да, ма колико да се разликују, повезује их идеја: сваки од њих пева „Русија, Русија, Русија моја!“ П. Тичина не види ништа необично у патриотизму песника, зато што је и сам поносно исказивао искрену љубав према отаџбини.

*І Белий, і Блок, і Єсенін, і Ключев:
Росіє, Росіє, Росіє моя! ...
... Стоїть сторожтерзаний Київ,
І двістірозп'ятний я.
(Извор са интернета²³³)*

*И Бели, и Блок, и Јесењин, и Кљујев.
Русија, Русија, Русија моја!
... Стопута растрзани Кијев
И двапут толико распоев ја.
(П. Тичина, *И Бели, и Блок* // *Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 64)*

---

²³³ Песма *І Белий, і Блок...* Павла Тичине – извор са интернета:
https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=2>21.08.2017.

У песми П. Тичина полемише са руским песницима који су прослављали Русију, сматрали су себе мисионарима са слоганом „Русија – дан доласка месије“. П. Тичина размишља о судбини Украјине и позива украјинске песнике да се уједине и да сви заједно учествују у борби, верујући да ће „Украјина родити себи Мојсију“.

<i>Там скрізь уже: сонце! – співають: Месія! – Тумани, долини, болотная путь... Воздвигне Вкраїна свого Мойсея, – не може ж так быть!</i>	<i>Свуд је већ – сунце! похвале: – Месију! – Магле, долине, блато, историје. Родиће Украјина себи Мојсију – Не може друкчије! (П. Тичина, <i>И Бели, и Блок // Антологија украјинске поезије</i>, Београд 1979: 64)</i>
---	---

Два догађаја су се подударила 1918: у Москви је објављена поема А. Блока *Дванаесторица*, а у Кијеву је објављена прва књига поезије П. Тичине *Сунчани кларинети (Соняшні клярнети)*. У ова два издања испоставило се да руски и украјински симболизам иду различитим путевима. П. Тичина је кренуо сопственим – путем кларинетизма, најпре као украјинском варијантом међународног симболизма, а затим и као сопственом синтезом поетског стила.

<i>Не може ж так быть, о, я чую, я знаю. Під регіт і бурю, під грім од повстань од всіх своїх нервів у степ посилаю – поете, устань!</i>	<i>Не може – ја чујем, ја знам. Пред тутань буне, пред буру и покличе Свим силама нерава тебе позивам: Јави се, песниче! (П. Тичина, <i>И Бели, и Блок // Антологија украјинске поезије</i>, Београд 1979: 64)</i>
---	--

П. Тичина се супротставља руским симболистима: против хаоса „страшне лепоте“ и „трансформације света“ у „светском пожару“. Као у поеми *Дванаесторица* А. Блока код П. Тичине је присутан надполитички идеал Малармеа – „апсолутна поезија“ и сопствени тичинински панритам интегритета, почев од песниковог срца до целог универзума безграничних различитих светова, и ствари, и оскудице.

*Чорнозем підвівся, і дивиться в вічі,
і кривить обличчя в кривавий свій
сміх.
Поете, любити свій край не є злочин,*

коли це для всіх!

*Гледа земља у очи неоступно,
Искривљеним ликом кроз крв и смех.
Песниче, заволи отаџбину не
преступно*

Већ – за све!

*(П. Тичина, И Бели, и Блок //
Антологија украјинске поезије,
Београд 1979: 64)*

За П. Тичину преломна је била управо 1919, када се после устанка против Хетмана и Акта о уједињењу УНР-а са ЗУНР-ом, Директорија већ у децембру 1919. повукла из Кијева под притиском совјетског Украјинског фронта и у Кијеву је успостављена совјетска власт. Трајање УНР-а било је кратко. У Кијев су ушли бољшевици. Две револуције сукобиле су се у двобоју и чинило се да су жуто-плави пали, заувек. За П. Тичину ово је била трагедија, први озбиљан ударац у само срце. У прво време П. Тичина се надао да ће бољшевици испунити обећања, да ће довести до раја на земљи. Али, видео је да бољшевици стрелјају сваког ко се усудио да се појави у вишиванци²³⁴. Како би преживео, одлучио је да се прилагоди, да служи партији, а да притом сачува достојанство и таленат. Управо зато пристаје да постане члан жирија конкурса за текст револуционарне химне и предаје (19.06.1919) своју *Револуционарну химну* – соцреалистичко дело пропагандног садржаја за милионе, са паролама које се римују – јадну риму глагола и именица.

*Все прямуєм, все працюєм,
буржуазний світ руйнуєм!
Із раба зробити брата –
гасло пролетаріата!
(Извор са интернета²³⁵)*

*Не заустављај се – даље, друже!
Ах, разбијмо старе узе!
Од роба створити брата –
гесло је пролетеријата!*

*(П. Тичина, Револуционарна химна //
Антологија украјинске поезије, Београд 1979:
68)*

Управо ово је почетак „чувене“ песме *Партія веде*, написане пред крај, за Украјину страшне, 1933. године. Песма је далеко од животне истине, али је

---

²³⁴ Вишиванка је украјинска традиционална кошуља, део народне ношње, али и део одеће који садржи елементе украјинских традиционалних знакова и симбола, изведених везом. Отуд и назив за ову кошуљу.

²³⁵ Песма *Револуційний гімн* Павла Тичине – извор са интернета: <http://ukrclassic.com.ua/katalog/t/tichina-pavlo/858-pavlo-tichina-partiya-vede>>21.08.2017.

одјекнула као политички мото и зато је била уздигнута као штит партији, а за њом и критици. Написана у години вештачки изазване глади, када украјинско село умире, у Тичинином животу ова песма одиграла је фаталну улогу. С једне стране, овај опус гарантовао му је живот, привилегије, конкретну материјалну помоћ, псеудославу. С друге стране, управо због ове песме Бог је казнио П. Тичину најстрашнијом казном: лишио га је талента, који је скоро био једнак Шевченковом. Све што је П. Тичина написао после одвратне *Партије води*, не може се назвати поезијом.

ВАСИЉ ЕЛАН-БЛАКИТНИ (1894–1925)

Р. Пајковић једини је представио стваралаштво украјинског писца и револуционара, Васиља Елана-Блакитног, преводима песама *Овде – играју таласи бурлеску...* (*Десь грають хвилі у танку*, 1915), *Напред (Вперед)*, 1917) *Удари чекића (Удари молота і серця)*, 1920), и *За ноћ бесану благодарни будите...* (1920).

Једно од првих књижевних удружења после 1920. у Украјини, удружење пролетерских писаца *Гарт*, које је имало филијале у многим градовима Украјине и, чак, у Канади, основано је на иницијативу Васиља Елана-Блакитног (1894–1925), који је био на његовом челу. Чланови *Гарт*-а били су у то време познати писци: П. Тичина, М. Хвиљовиј, В. Сосјура, М. Јохансен, В. Полишчук и други.

Свакодневни стрес живота револуционара, једног од „првих одважних“, разочарање и успон борбе, сурова и заводљива романтика „црвених звезда“, илузорна ишчекивања светске револуције, неопходни су за разумевање патоса поезије и природе В. Е. Блакитног. Црвена боја доминира у делима В. Е. Блакитног и њену поетску семантику није потребно објашњавати. Али у његовој раној лирици преовлађују романтичне боје маштања: светло-плава (блакитна) и плава, од којих прва постаје псеудоним песника. У животу и стваралаштву био је син свог драматичног времена, његов романтичар, а делимично и његов трагичар.

За време Централне скупштине В. Елан-Блакитни се нашао у Лукјанивском затвору због антивладиног обраћања *До робитників і селян*

України. У немирним революционарним годинама учествовао је у оснивању подземне штампарије у Одеси, руководио је устанком против хетмана у Полтави, за време офанзиве Дењикина, скривајући се на Бајковом гробљу, руководио је кијевским устаничким подземљем. Био је први и незаменљиви уредник владиних новина *Вісті* и прилога уз њих *Література. Наука. Мистецтво.* (каснији назив *Культура і побут*). Основао је и уређивао часописе *Всесвіт* и *Червоний перець*. Извесно време био је на челу колегијума Државне издавачке куће Украјине.

В. Е. Блакитни поезију почиње да пише од 1912. Песму *Вперед* написао је 1917. и она је означила улазак аутора у период стваралачке зрелости. Написана у традиционалним тоновима марша, песма је испуњена искреним и страственим налетима, те нехотице подсећа на мотиве Л. Украјинке. Чак је присутна и парафраза из њених познатих стихова: „Већ пламте предјутарњи огњеви...”

*Ні слова про втому! Ні слова про
спокій!*

Хай марші лунають бадьорі й гучні...

Хоч ніч облягає, – та в п'ятмі глибокій

Вже грають-палають досвітні вогні...

(В. Е. Блакитний, *Вперед // Українське
слово*, Київ 2003: 187)

Ни речи о спокоју! Ни речи о умору!

Маршеви одзвањају – бодри и гневни...

Нек ноћ траје – у тами на умору

Већ пламте предјутарњи огњеви...

(В. Е. Блакитни, *Напред // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 72)

Његова добро позната поетизација хероизма „првих одважника“ ни на који начин не идеализује неки круг завереника и неколицине побуњеника. Песник је добро знао и осећао ко стоји иза тих „првих“.

Товариші, друзі! Бадьорі й завзяті,

Єднаймо одсталих плечем до плеча!

Гей, хто нам посміє шляхи замикати?

Горять наші очі, як вістря меча.

(В. Е. Блакитний, *Вперед // Українське
слово*, Київ 2003: 187)

*Другови, пријатељи! Млади,
хировити...*

Нек нам уз раме и заостали корача!

Хеј, ко нам сме путеве затворити?!

Горе наше очі, ко оштрица мача.

(В. Е. Блакитни, *Напред // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 72)

Основни део лирике В. Е. Блакитног написан је 1917–1920. и описује свет онаквим каквим га види революционар који је за закон свог живота одабрао борбу и самопожртвовање са свим његовим аксетизмом и непоштовањем обичне

животне реалности милиона за које се бори. Песме су објављене у његовој збирци *Удари молота і серця* (Кијев, 1920).

*Муром затято обрїй –
Вдарте з розгону: р-раз...
Ми – тїльки перші хоробрї,
Мїльїон підтирає нас.*

*Ми – тїльки крешемо іскри,
Спалахують мїльярди «Ми»,
Розпанахують кованї вістря
Стару запону пїтьми.
(В. Е. Блакитний, *Вперед //
Українське слово*, Київ 2003: 191)*

*Видик затворен у жици
Раскујте из затрке: ттр-ас...
Ми смо – први одважници.
Милиони подупиру нас.*

*Наши удари іскре стварају,
Милијарду „ми“ рађа свака.
Коване оштрице сад парају
Стари покривач мрака.
(В. Е. Блакитни, *Удари чекића //
Антологија украјинске поезије*, Београд
1979: 72)*

После 1921–1922. лирски глас В. Елана-Блакитног полако се утишавао. На ситуацију у земљи и међународни живот реаговао је претежно сатиричном поезијом. Као уредник *Вістей* В. Е. Блакитни често наступа и као Валер Проноза, песник сатиричар, који је на свој начин коментарисао и објашњавао догађаје у домаћем и међународном животу. Најчешће су то реакције на конкретан догађај, нове чињенице унете у епиграф: песма-реплика, песма-фелтон, песма-епиграм, који га на одговарајући начин објашњавају и оцењују. Током 1924–1925. издао је три књиге новинарске сатире у стиху: *Нотатки олівцем*, *Радянська гірчиця*, *Державний розум*. Пишчева дела чини низ новелистичких етида и нацрта *Фабрична*, *Лист без адреси*, *Наши дні* и други, и по обиму значајна публицистичка проза на политичке и теме из опште културе, као и низ важних чланака и наступа у вези са питањима књижевности и уметности.

Политичку публицистику В. Е. Блакитни редовно је објављивао на страницама часописа *Боротьба* и *Вісти* и она је описивала сложене преокрете револуције и грађанског рата у Украјини. Песникове чланке треба разматрати као објективно сведочење о украјинској историји. Његова многа становишта и даље су актуелна, посебно чланци објављени 1919–1920, испуњени духом полемике са бољшевицима о националним и питањима сељака.²³⁶

---

²³⁶ В. у *Українське слово*, книга 2, Київ 2003: Василь Еллан Блакитний: 192-197

Тешка болест срца, коју је В. Е. Блакитни имао од раног детињства, довела је до његове смрти у 32. години живота. Песниково име осуђено је на дугогодишњи заборав: проглашен је за «буржоаског националисту» «бандита» и посмртно је осуђен на смртну казну. Песникова дела су забрањена, а сви његови партијски другови стрељани су, или прогнани у Сибир. В. Е. Блакитни је био један од првих теоретичара и критичара украјинске књижевности. Његови чланци и наступи о књижевности и културном развоју Украјине условили су ниво и дух историјске свести његовог времена.

МАКСИМ РИЉСКИ (1895–1964)

Из стваралаштва Максима Риљског Р. Пајковић одабира и преводи 9 песама: *Бесана ноћ* (*Безсонна ніч*, 1910), *Пут, Песниче! Будь себи судија стални...* (*Поете! Будь собі суддею*, 1922), *Епоху за задовољење душе своје...* (*Епоху, де б душею відпочить*, 1927), *Бетовен* (*Д. Балацком*) (*Бетховен* (*Д. Балацькому*), 1932), *Прешернов дом, Сикстинска мадона* (*Сікстинська мадонна*, 1956), *Милоска Венера* (*Афродіта Мілоська*, 1956) и *Не лепи лик Беатриче...* (*Не ясноокий образ Беатриче*).

Писци су на различите начине тумачили и доживљавали Рафаелову *Сикстинску Мадону* (1512–1514), генијално уметничко дело италијанске Ренесансе, духовни симбол величине Пресвете Богородице. За И. Франка најважнија је прелепа духовност Маријиног лица, њена небеска чистота и савршенство. Он истиче „божанско“ у лику Мајке Божије.

Максим Риљски (1895–1964) философски се дубље загледа у лице Мадоне и види „велику тугу“, зато што она зна будућност своје дечице „што лепоту множе“.

*Ти дивишся в майбутнє, у світи,
І їм несеш дитя своє. Крізь вії
Такий великий смуток пламеніє,
Що слів розради й мудрим не знайти.*
(Извор са интернета²³⁷)

*Ти гледаш у будућност, у свет чио
И децу своју дајеш. Кроз трепавице дуге
Пламињају тако велике туге
Да се ни мудрац не би утешо.*
(М. Риљски, *Сикстинска мадона* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 77)

---

²³⁷ Песма *Сікстинська мадонна* Максима Риљског – извор са интернета: http://www.ebk.net.ua/Book/buunt/ukr_lit_tvory/part4/4128.htm>21.08.2017.

Величанствен је подвиг мајке која за човечанство жртвује најдраже што има – своје Дете. Сонет се најчешће користи како би се на уметнички начин исказале најдубље психолошке нијансе и философска становишта.

*Твоє малятко, круглооке й гоже,
Колись теслярський появивши хист,
Хрест витеше собі людський, не
божий.*

*Дечица твоја, што лепоту множе,
Даће једном знаке тежачкога дара
Тешући крст теби – људски, а не
божји.*

(М. Риљски, *Сикстинска мадона* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 77)

Син Божији на рукама Сикстинске Мадоне још не зна каква га тешка искушења чекају, а Марија не може да се оглуши о вољу Свевишњег, иако свим срцем воли Сина.

*Тому такий в твојй печалі зміст,
Який лиш людство зрозуміти може,
А не свята Варвара й папа Сікст.*

*Зато твоју тугу један смисао пара
Који само људски род појмити може
А не папа Сікст и света Варвара.*

(М. Риљски, *Сикстинска мадона* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 77)

Други сонет М. Риљског *Афродіта Мілоська* посвећен је уметничком делу античке уметности – мермерној статуи богиње Афродите (око 150. г. п. н. е.), идеалу лепоте женског тела.

*Ти – матері Сікстинської сестра;
Земною, не надхмарною красою
Ти світиши нам. Падуть перед тобою
Віки й народи. Далечінь стара*

*Ти си сестра Сикстинске мајке;
Земаљском, а не небеском лепотом
Ти нам сијааш. Падају пред тобом
Векови и народи. Древне бајке*

*У пам'яті нащадків не вмира,
Новою розцвітаючи весною.
Ти провідниця в праці й серед бою,
Натхненниця і пензля, і пера.
(Извор са интернета²³⁸)*

*У сећању потомства не умиру
Већ нову весну дочекају своју.
Ти си вођа – у раду, у боју,
Надахнуће кичици и перу.*

(М. Риљски, *Милоска Венера* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 77)

---

²³⁸ Песма *Афродіта Мілоська* Максима Риљског – извор са интернета: http://www.ebk.net.ua/Book/buunt/ukr_lit_tvory/part4/4129.htm>21.08.2017.

И *Сикстинску Мадону* и *Милоску Венеру* међусобно повезује садржај и форма.

ВОЛОДИМИР СОСЈУРА (1898–1965)

Р. Пајковић први је представио стваралаштво Володимира Сосјуре преводима 5 песама: *Данас сам срећан обилато...*, *Чекање* (*Чекання*, 1938), *Љубави моја, мој дане, мој цвете...* (*Любов моя, мій день, мій цвіте*, 1947), *Сећам се: вишња је сазрела...* (*Пам'ятаю, вишні доспівали*, 1928) и *Дечак* (*Хлопчик*, 1934).

Володимир Сосјура (1898–1965) прву песму (на руском језику) објавио је 1917. У архивама су сачуване необјављене Сосјурине песме (на украјинском језику), написане за време његовог боравка у војсци УНР-а, али прва збирка *Поезиј* објављена је 1921. Изненадну славу донела му је револуционарно-романтична поема *Червона зима* (1922), која је проглашена за најпознатији пример поетског епа грађанског рата у Украјини. Овој теми В. Сосјура је посветио и многа друга дела, у којима се органски обједињује интимно са грађанским и општељудским: збирка *Місто* (1924), *Сніги* (1925), *Золоті шуліки* (1927). Већ у првим збиркама В. Сосјура се доказао као водећи лиричар украјинске поезије свог времена. Његова мелодична поезија пуна лирских елемената одушевљава искреношћу, револуционарним заносом и страшћу интимних осећања. Основни извори које црпе лирика В. Сосјуре (народно стваралаштво, Т. Шевченко и каснији лиричари) у његовој поезији претапају се у оригиналан стил, класичан стих који се одликује једноставношћу, мелодичношћу и романтичном инспирацијом. Почињући већ од раног периода стваралаштва, у Сосјуриној поезији присутне су и противречности његовог времена: за украјинског интелектуалца 1920-их типична немогућност да обједини оданост бољшевичкој револуцији с осећањима националне обавезе: поема о унутрашњој подели („комунар и националиста”) *Два Володьки* (1930), одмах по објављивању забрањена збирка *Серце* (1931). Упркос забрани, у Сосјурином стваралаштву тог времена снажно се пробија мотив украјинског патриотизма (необјављена поема *Махно*, позната само у одломцима *Мазена*, 1930).

Почетком 1930-их ово је довело В. Сосјуру у конфликт са комунистичком партијом, чији је члан био од 1920. На тлу смрти од глади милиона украјинских сељака, репресија и стрељања представника украјинске културе довели су В. Сосјуру на ивицу менталног слома због ћутања. Упркос овим неповољним околностима, 1930-их В. Сосјура је, поред тематике изградње (типични *Дніпрельстан* (1926), скоро једини у Украјини неговао интимну, љубавну лирику: *Червоні троянди* (1932), *Нові поезії* (1937), *Люблю* (1939), *Журавлі прилетіли* (1940) и друге.²³⁹

Збирка *Люблю* описује пламен и страст великог срца ком су познате све нијансе и радости и туге. Песме попут *Люблю, Васильки* (*Различак // Антологија украјинске поезије XVI–XX век 2002*: 289 у преводу проф. М. Сибиновића), *Чекання* припадају златном фонду словенске лирике XX века.

У песми *Чекання* В. Сосјура не говори о немиру јунака, већ као уметник генијално описује његово стање. Лирски јунак је напет, збуњен, узнемирен и у таквом стању чује само дисање земље и женствени звук њеног зрења:

*Тихо. В повітрі – ні руху.
Слів де для пісні знайду?
Падають тепло і глухо
яблука в нашім саду.
(Извор са интернета²⁴⁰)*

*Тихо. Ваздух – ни ћухом.
Где речи наћи за песму крту?
Падају тепло и глухо
јабуке у нашем врту.
(В. Сосјура, *Чекање // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 80)*

Овакав једноставан и тачан опис лирског јунака резултат је талентованог рада на издвајању детаља из објективне слике света и доказ апсолутног уметничког слуха.

*В небі – печаль журавлина,
в'януть і никнуть цвіти.
Вийду: а обрій – шипшинний,
гляну: а небо – як ти.*

*У небу – ждралови цурак,
цвеће вене и пати.
Илазим: а видик – шипурак,
гледам – небеса – као ти.
(В. Сосјура, *Чекање // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 80)*

²³⁹ В. у *Українське слово*, книга 2, Київ 2003: Володимир Сосюра: 361

²⁴⁰ Песма *Чекання* Володимира Сосјуре – извор са интернета: http://1576.ua/list/Sosiura_-_Iz_zbirky_LIUBLIU/magazine3/index.html#/38>21.08.2017.

Остаје само људски немир, који не намеће околина, већ га лирски јунак препознаје у себи. Предосећај пролећног буђења, које испуњава целу природу, дотиче и обузима и лирског јунака.

*Хмарка пливе кучерява,
тихо, як сон, розтає.
Сині під місяцем трави,
вітер – зітхання твоє.*

*Пливају магле кудраве,
тихо се, ко сан, боје.
Плаве су под месецом траве,
ветар је – дусање твоје.
(В. Сосјура, Чекање // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 80)*

В. Сосјура је био војни дописник 1942–1944. Из тог времена су збирке *Під гул кривавий* (1942), *В годину гніву* (1942), поема *Олег Кошовий* (1943). Од послератних збирки најзначајније су *Зелений світ* (1949), *Солов'їні далі* (1956), *Так ніхто не кохав* (1960). Значајно место у Сосјурином стваралаштву заузимају и поеме *1871* (1923), *Залізниця* (1924), роман у стиху *Тарас Трясило* (1926).

В. Сосјура је 1948. награђен тада најпрестижнијом наградом – Стаљинском, али је 1951. поново био изложен жестокима нападима критике, за шта је повод био чланак у новинама *Правда*, који је оптуживао В. Сосјуру за «буржоаски национализам» због патриотске песме *Любіть Україну*, написану 1944. Због оваквих околности, без обзира на велику продуктивност (преко 40 збирки поезије), Сосјурино стваралачко достигнуће било је знатно мање од његових могућности.

Најпознатије збирке Сосјуриног стваралаштва су *Поезії в 3 томах* (1929–1930), *Твори в 3 томах* (1957–1958), *Твори в 10 томах* (1970–1972).

ВАСИЉ ЧУМАК (1901–1919)

Р. Пајковић једини је представио стваралаштво Васиља Чумака преводима песама: *Мај (Травень)*, *У зују пчела дрхтање сунца...* и *Црвени напев (Червоний заснів, 1919)*.

Као ужарени метеор на небу модерне украјинске поезије засијао је млади и оригинални песник Васиљ Чумак (1900–1919), један од најинтересантнијих лиричара револуционарног времена. В. Чумак је почео да пише још као дете. Први покушаји из ђачких дана били су имитација примера из уџбеника. Када се у Кијеву упознао са познатим представницима културе, В. Чумак је утонуо у

вртлог грађанског књижевног рада и водио је рад подземља у условима окупације белих. Са великим ентузијазмом борио се за потврду идеала слободе, једнакости и братства. Као и многи представници културе и В. Чумак је поверовао бољшевицима. Мислио је да ће доћи комунистичка будућност коју су бољшевици ефектно описали и да ће сви људи најзад постати срећни једном заувек. Зато је било потребно немилосрдно се борити против оних који су били препрека на путу ка срећи. Песник је остао доследан, његова осећања била су непосредна, што открива у својим талентованим песмама. В. Чумак је са изузетном свежином осећања описивао ослободилачко усхићење и радост борбе због националног и социјалног унапређења друштва. У 19. години стрељали су га Дењикинці у Кијеву.

У украјинској књижевности В. Чумак је постао познат по својој првој и јединој збирци *Заспів* (1919), коју је сам припремио, али је објављена тек после његове смрти. Збирку су чинила четири циклуса: *З ранкових настроїв*, *Мрійновтома*, *Осінне*, *Цикл соціального* и она је посведочила да је реч о изузетном песнику. Ова дела одликује високи романтизам доживљаја стварности, схватања револуције као догађаја глобалних размера, њено поетско тумачење и жеља за несебичним служењем њеним идеалима. Упечатљиве су живе метафоре песама *Червоний заспів*, *Березневий каламут*, *Я порву ті вінки...*, *Офіра*. За В. Чумака револуција је тријумф народа и радост због ослобођења и стварања новог света. Сматрао је да прави песник треба да пренесе свету ентузијазам револуције.²⁴¹

Збирка *Заспів* имала је велики утицај на развој револуционарно-романтичарског правца у украјинској поезији, а песничково име заузело је место поред П. Тичине, В. Елана-Блакитног и М. Семенка. Савладавши часове модерниста, после М. Вороного, О. Олеса и Г. Чупринке, успео је да створи нешто фундаментално ново. В. Чумак је био талентован песник импресиониста, а била му је блиска и поетика симболизма. У песничковом стваралаштву јасно се издваја демократски идеал. Поезија В. Чумака прожета је космичким сликама и јунаштвом подвига обичног човека и народних маса, зато што је сам песник

---

²⁴¹ В. у *Далекі зірниці*. Київ 2005: Василь Чумак: 317-319

веровао у идеју светске револуције и препорода Украјине као државе. Ове идеје одјекују у његовом триптиху *Червоний заспів*:

*Вдаримо гучно ми дзвонами,
– всесвіт обійде луна,
– кинемо вільно червоними:
– Владарі світу з коронами,
вже не потрібні ви нам.
(В. Чумак, Червоний заспів // Далекі
зірниці, Київ 2005: 320)*

*У звона ударимо сама
да ехо свет отреби,
крикнимо црвеним слободама:
– Владари света с крунама,
нисте нам потребни!
(В. Чумак, Црвени напев // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 84)*

Триптих оживљава атмосферу револуционарног подземља, чији је припадник био и сам песник као борац и активан члан Украјинске социјално-револуционарне партије. В. Чумак вешто користи алитерације, градацију слика и упечатљиве метафоре,

*Риємо – риємо – риємо
землю, неначе кроти;
з кутів плазуємо зміями,
сіємо – сіємо – сіємо
буїні червоні цвіти...*

*Ријемо – ријемо – ријемо
Земљу, као кртице;
из кута излазимо зміјно
сејемо – сејемо – сејемо
бујне црвене латице...*

*Бурями сійтеся, бурями,
маки – червоні вогні:
там поза ґратами-мурами
тінями сірими-хмурими
ранки конають ясні.
(В. Чумак, Червоний заспів // Далекі
зірниці, Київ 2005: 320)*

*У бури ничите, у бури
макови – црвена пламсања:
у тамницама тмурним
сенкама сурим
мру јасна свитања.
(В. Чумак, Црвени напев // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 84)*

односно, револуционарне идеје ослобођења које сеју борци и које ће се подићи као бура, макови и црвена пламсања.

Кијев је од 1918. до 1920. дванаест пута прелазіо из руку у руке различитих политичких и војних снага. Зато „у тамницама тмурним... мру јасна свитања“, зато је било потребно сасути у лице људима на власти: „Владари света с крунама, нисте нам потребни!“ Овакав позив у борбу је и друга песма триптиха:

*На зелені килими
папірцями білими*

*По теписима зеленим
са хартијама белим*

*полетіли вершники з низом розмовлять:
– Гей, не спи, робітнику:
на панському смітнику
вороги не сплять!*

*Гордою, сміливою
бурею бурхливою
встань, народе зраджений, як один
устань:
з гімном-перемогами
новими дорогами
підемо на брань.
(В. Чумак, Червоний заспів // Далекі
зірниці, Київ 2005: 320)*

*полетеше коњаници да с пуком зборе:
– Хеј, радниче, устај!
На ђубришту господском, авај,
душмани не дремају, море!*

*Као горда, смела
бура узаврела
устај, народе преварени, као један,
устај,
и химну победну
на путу праведну
у битку пуштај!
(В. Чумак, Црвени напев // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 85)*

Трећа песма триптиха завршава се левичарским рефреном „ми смо теби химну испевали, црвени тероре!“

*Ми – тіні... Ми – тіні меткі.
Ми – влучні рушення руки.
Ми носимо в грудях ненависти море, –
і в ночі осінні, в обіймах імлі
ми гімни тобі заплели,
червоний тероре!*

*Ми – жах. Ми – караючий гнів.
Ми молимося культу вогнів.
І хто є відважний, і хто нас поборе?..
Ми – тіні. Ми – криця.
В обіймах імлі
ми гімни тобі заплели,
червоний тероре!
(В. Чумак, Червоний заспів // Далекі
зірниці, Київ 2005: 320)*

*Ми смо сени... Ми смо сени – мете.
Ми – тачни погоци за руке свете.
У грудима носимо мржњу – море:
у ноћи јесењој, у магли, даљи
ми смо теби химну испевали,
црвени тероре!*

*Ми смо – ужас. Ми смо – казна строга.
Молимо се само культу огња.
Зар да се усуде, зар да нас оборе?..
Ми смо сени. Ми смо – туч.
У магли, даљи
ми смо теби химну испевали,
црвени тероре!
(В. Чумак, Црвени напев // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 85)*

Слична лирика храбрила је идеологе большевика. Све је речено кратко и јасно. Овде су присутни и непобедива сила и несаломива воља. В. Чумак је ватрен, немиран, хировит, попут револуције у својој поезији којом је опевао „црвени терор“. Идеја светске револуције било је тадашње наелектрисано време. Украјинску народну револуцију В. Чумак је прославио у песмама *Кобзареві, Заклик, Геть сумніви. За кордони, Пісні помсти* испуњене су позивом на акцију.

У Русији је први песник светске револуције био А. Блок, а у Украјини В. Чумак, В. Елан-Блакитни, и нешто касније П. Тичина и В. Сосјура.

Талентованог песника – младића, пре свега, одушевљавала је магичност трансформација и његове визије будућности обавијене су измаглицом утопије. Зато је Чумакова поезија, иако је имала свој национални и народни смисао, била тако високо уздигнута у овим страшним временима.

В. Чумак умео је да дочара расположења и осећања тадашњег интелектуалца, који живи у условима жестоких духовних и друштвених промена, описујући његову амбивалентност, колебања и сумњу у сврсисходност крвопролића (*Дві душі*).

У поетици импресионизма написана је песма *Офіра*. Песма је истовремено и песников поетски кредо. Сурово и ригорозно у њој је одређено место песника и уметности за време револуције: писати и сликати не треба мастилом, већ сопственом крвљу, посвећујући свој таленат револуцији. Назив песме је симболичан: у хришћанству „офіра“ значи жртва. Борба за слободу и предивну будућност захтева жртвовање сопственог „ја“ у име општег. Тако је поступио уметник, лирски јунак, приневши на жртву свој живот и верујући у напредак човечанства.

За импресионистички стил В. Чумака карактеристична је лаконичност и кратка форма, просте кратке реченице којима дочарава променљивост утисака лирског јунака, описујући свет, предмете, осећања лаким потезима. На овај начин постиже се емотивност песме. Отуд поетска стихија, плусак метафора и поређења, густа концентрација мисли и осећања. На овакав начин написана је песма *Травень*:

*Йти. Мовчати. Нацо стежка? На
узліссі. Яругами.*

*Стати – слухати: говорить
захмеллий гай.*

*І самому захмеліти – й не словами,
а рухами говорити про зелене,
безкордонне – безкордонне...*

*Ићи. Ћутке. Чему стаза? У омарју.
Јаругама.*

Стати – слушати: говор опијеног гаја.

*И сам опијен – али не речју, већ
кретњама.*

*Говорити о зеленилу – без краја, без
краја...*

А розмай?!
(Извор са интернета²⁴²)

Развигор.
(В. Чумак, *Мај // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 83)

Типично импресионистичке су песме В. Чумака: *Ой у полі на обніжку*, *Білим жалем вечір кинув тині*, *Ти – жаль*, *Конвалії*, *Погром*, у којима је свака реч, реченица импресија, тренутни утисак, одушевљење лирског јунака бојама, звуковима, лепотом. За поезију В. Чумака карактеристична је изузетна вољна напетост, енергија, слогани који позивају у борбу, повезани ликови и осећања, због чега се и допала тадашњим читаоцима.

В. Чумак није био само песник, већ и талентовани прозни писац. Три приповетке: *Товарищ* (на руском језику), *Що було* и *Пожовклі сторінки* посвећене су старој школи, која је песнику била добро позната. Етида *Бризки пролісок* описује расположења ученика гимназије после Фебруарске револуције. Скица *Братові –руку* садржи полемику са песницима пролетерске културе, који су тврдили да је само у граду могуће и кретање и борба. Као оригиналну прозу мемоара треба узети у обзир и затворски дневник *За ґратами*.

МИКОЛА БАЖАН (1904–1983)

Из стваралаштва Миколе Бажана Р. Пајковић одабира и преводи 3 песме: *Смрт Хамлету* (*Смерть Гамлета*, 1932), *Заклетва* (*Клятва*, 1941) и *Поштеде псима нема!* (*Поцади псам нема!*, 1941).

Од првих дана рата 36-годишњи пуковник Микола Бажан (1904–1983) на фронту се активно бави политичким радом као уредник фронтних новина за партизане и становништво привремено окупираних подручја Украјине *За Радянську Україну* (1941–1943), пише скице, текстове бројних летака и прогласа, песме-позиве. Затим ради као ратни дописник, уредник новина политичког одељења Југозападног и Стаљинградског фронта.

Песму *Клятва* М. Бажан је написао у првим недељама Великог отаџбинског рата. За песму је карактеристичан моћан рефрен, којим се завршава свака строфа: „Никада неће, никада Украјина бити роб фашистичких целата!“

---

²⁴² Песма *Травень* Васиља Чумака – извор са интернета: <http://md-eksperiment.org/post/20160520-vasil-chumak-traven>23.08.2017>.

*Роззявилась свастики паца зміїна,
Та гада розчавить наш гнів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!
(Извор са интернета²⁴³)*

*Кукастим крстом јечи равнина,
Но зміју наш гнев обухвата.
Никада неће, никада Україна
Бити роб фашистичких џелата!
(М. Бажан, *Заклетва // Антологија
українске поезије*, Београд 1979: 91)*

Рефрен је постао веома популаран на фронту и у позадини. У време рата, изузетно тешког за народ, М. Бажан својим ватреним, страсним речима уништава нацистичке окупаторе и зато је његова чувена *Заклетва* постала део златне ризнице украјинске поезије.

*Ми сталлю з гармати, вогнем з
карабіна
Розтроцимо впень ворогів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!*

*Челиком оружја, оловом карабина
Сломимо непријатељу кости хрбата.
Никада неће, никада Україна
Бити роб фашистичких џелата!
(М. Бажан, *Заклетва // Антологија
українске поезије*, Београд 1979: 91)*

У песми транспарентна јасноћа мисли, једноставност и доступност фигуративних слика поезије одговара свечаном и љутитом садржају заклетве народа, величанственог у својој мржњи према непријатељу и несаломивог у светој вери у победу над њим.

*В нас клятва єдина і воля єдина,
Єдиний в нас клич і порив:
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!*

*Заклетва је наша и воља једина,
Једина порука у нас је дата:
Никада неће, никада Україна
Бити роб фашистичких џелата!
(М. Бажан, *Заклетва // Антологија
українске поезије*, Београд 1979: 91)*

У своје време *Клятва* је одиграла историјску улогу, стекла је признање народа и постала је веома популарна. Глас М. Бажана испуњен је искреном вером у будућу победу над непријатељем. Једноставне, транспарентне и истинске песме, настале у песниковом срцу, постигле су циљ. Певали су их у

---

²⁴³ Песма *Клятва* Миколе Бажана – извор са интернета: <http://ukrevcult.livejournal.com/52292.html>>23.08.2017.

партизанским јединицама, али их је певао и поносит и непокорни украјински народ.

*До бою звелась богатирська дружина
Радянських народів-братів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!*

*У битку је пошла снажна дружина
Совјетских народа – брат до брата.
Никада неће, никада Украјина
Бити роб фашистичких целата!
(М. Бажан, *Заклетва // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 91)*

Рат је отворио пут украјинском патриотизму, а у критичним ситуацијама Стаљин је искористио и овај извор јунаштва. Песма М. Бажана, која се попут летка ширила у Украјини говори о јединству народа, који се боре против фашистичких целата.

*Іде по шляху перемог Батьківщина
Під прапором більшовиків.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!*

*Под заставом більшовика Отацбина
Победни пут напред хвата.
Никада неће, никада Украјина
Бити роб фашистичких целата!
(М. Бажан, *Заклетва // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 91)*

Отацбина је слободна и једина у свету у коме људи воле једни друге и где су сви њихови поступци прожети људскошћу и хуманизмом. Све о чему је М. Бажан маштао ми читамо у његовим песмама и поемама.

ЛЕОНИД ПЕРВОМАЈСКИ (1908–1974)

Стваралаштво Леонида Првوماјског једини је представио Р. Пајковић преводима 5 песама: *Ми* (1924), *Партизанска успаванка (Партизанська колискова, 1942), Инза (Инза, 1942), Песма и Мали Радојица (Српска)*.

Леонид Првوماјски (1908–1973) рођен је у Костантинограду у јеврејској породици књиговесца. Овде је провео детињство и младост. Члан комсомола постао је 1924. У град Лубњив преселио се 1925, где је радио у радничком клубу, као секретар уредништва у новинама *Червона Лубеничина*, у окружним комитетима КП(б)У и ЛКСМУ. Тада је постао члан Лубенске филијале Удружења сеоских писаца *Плуг*. Следеће, 1926. преселио се у Харков, где је радио у уредништву дечјег часописа *Червоні квіти*. Био је члан књижевног удружења *Молодняк*.

Са 16 година своја становишта Л. Првوماјски је изнео у својој првој објављеној песми *Ми*. Живот, тачније, «тек почетак живота», који слави у песми, значио је револуционарни раскид са прошлошћу.

*Ми – молода невмируца сила.
Зоряні в небо вбито клинки.
(Извор са интернета²⁴⁴)*

*Ми смо млада снага узаврела
– Од звезданих чавли небом жека –
(Л. Првوماјски, *Ми // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 93)*

„Снове века” песник повезује са „песмом, речју, плугом, делом”.

*Ми молода невмируца сила,
Нам до старого нема вороття.*

*Ми смо млада снага узаврела
– На старо повратка никад више –
(Л. Првوماјски, *Ми // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 93)*

Дебијем Л. Првوماјског у књижевности може се сматрати прозни нацрт *А над полем постріл...*, објављен 1924. у новинама *Червоний юнак* (Полтава). Комсомолском, а затим и партијском преданошћу Л. Првوماјски потврђује религију градитеља илузорног раја. Као и већина осталих. Али од других се разликовао жељом за знањем и усавршавањем, критичким смислом који се развио са годинама, преводима светске књижевности која је уродила плодом у његовом преводилачком раду.

Прва збирка приповедака Л. Првوماјског *Комса* објављена је 1926, а прва збирка песама *Терпкі яблука* 1929. Његова прва драма *Коммольці* појавила се на сцени 1930. За две године, од 1926. до 1928. објављено је шест посебних издања приповедака и прича Л. Првوماјског.

За време Великог отаџбинског рата био је на фронту, радио је као дописник радија Југозападног и Донског фронта и као војни дописник новина *Правда*. Збирке песама *День народження* и *Земля* 1944. награђене су Државном наградом другог степена. Философски роман о јунаштву и свакодневици рата *Дикий мед* екранизован је. Л. Првوماјски је био и књижевни критичар, и публициста (књига размишљања *3 щоденника поета* (1956), *Творчий будень* (1967), али се, поред сопственог стваралаштва, највише прославио као

---

²⁴⁴ Песма *Ми* Леонида Првوماјског – извор са интернета: <http://md-eksperiment.org/post/20170314-poeziya-zmuzhnilogo-sercyu>>23.08.2017.

преводио је Петефија и Хајнеа, бавио се фолклористиком словенских и других народа.

Л. Првوماјски је у Кијеву објавио књигу превода и препева под насловом *Слов'янські балади*. Збирка је обухватила 15 балада и лирских песама, преузетих из фолклорне збирке В. С. Карацића. Преводи Л. Првوماјског могу се уврстити у најбоље украјинске преводе српске народне поезије. Они се налазе у његовој збирци, издатој у Кијеву 1956. под насловом *З глибин. Балади народів світу. Переклади та переспіви*, у којој су се нашли преводи 24 српске и хрватске народне песме. Жанрнска разноликост у преводима Л. Првوماјског већа је него код других украјинских преводаца: он преводи и примере трагичног епа: *Предраг і Ненад* из циклуса Преткосовских јуначких песама, и трагичне психолошке баладе *Чура в темниці*, и кратке лирске песме *На спомин*, и дидактичке на тему свакодневног живота *Кара*, и чак свакодневне шаљиве *Мисливець, Вівчар, Сонце*. Суморна песма *Предраг і Ненад* о двојици браће хајдука представља суштину старог српског епа са његовим окрутним односима и изванредним унутрашњим лиризмом. Фолклорни стил дела Л. Првوماјски успешно истиче сталним дефиницијама које намерно варира. У песми *Чура в темниці* Л. Првوماјски оставља српско име Чура, а све остало преноси у стилу украјинског фолклора. Класични ликови народног поетског стваралаштва (соко, орао, коњ, јелен, сунце, месец, јунак ловац, девојка лепотица) фигурирају у свакодневном контексту бајке. Л. Првوماјски вешто уме да их пренесе савременом украјинском читаоцу, како би их он доживео као дело фолклорног порекла, али и као дело књижевности са његовим суштинским српским националним колоритом. То су оригинална дела написана по мотивима српског поетског фолклора и по идејно-тематском и фигуративно-лексичком плану. Важно место у проучавању имају сличности између српске и украјинске народне песме на лексичком нивоу.

Најбоље совјетско издање превода српских и хрватских народних песама на украјинском језику, преузетих из збирке песама В. С. Карацића, књига је *Сербська народна поезія*, коју су приредили Л. Првوماјски и М. Рилски и коју су објавили у Кијеву 1955. Укупно преведених песама у збирци има 71. Ту је 17

песама које је превео М. Риљски, 23 Л. Первомајски, 3 И. Франко, а остале М. Старицки.

БОГДАН ИГОР АНТОНИЧ (1909–1937)

Р. Пајковић први је представио стваралаштво Богдана Игора Антонича преводима 7 песама: *Лунатизам (Лунатизм)*, *Стрела (Стрела)*, *О бићима са зелене звезде (До истот з зеленої зори, 1935)*, *Пролеће (Весна)*, *Зелена вера (Зелена віра, 1936)*, *За Рајнер Марија Рилке... (З Райнер Марія Рільке)* и *Из зелених мисли једне шуме (З зелених думок одного ліса)*.

Богдан-Игор Антонич (1909–1937) један је од украјинских песничких генија XX века. Још за време школовања у гимназији почиње да пише, бави се музиком, свира виолину. Наступа на школским концертима и компонује музику, слика и озбиљно се бави ликовном уметношћу. Од 1931. почиње да објављује у периодици, када се појављује његова прва збирка звучног назива *Привітання життя*. Песник у својој двадесет првој години изјављује да је млад, пун радосне инспирације, према свему се односи философски, свему даје свој коментар, који потиче читаоца на размишљање. Ово је помало наивно чуђење уметника који је у видљивом обичном свету открио свет изузетних тајни. Тачније, песник је у себи самом открио способност да у свакодневном види скривени философски смисао. И, пре свега, научио је да разуме природу, да је осећа као живо биће:

*Хвала усьому, що росте,
хвала усьому, що існує!*
(Б. І. Антонич, *З зелених думок одного
ліса // Велика гармонія*, Київ 2003:
289)

*Хвала свему што расте,
хвала свему што бивствује!*
(Б. И. Антонич, *Из зелених мисли једне
шуме // Антологија украјинске поезије*,
Београд 1979: 102)

Прва Антоничева збирка пуна је аутобиографских мотива, који не описују само младићево лично одушевљење, већ песник прича о себи, о свом детињству, док је био још мали дечак, о разумевању себе у свету који га окружује.

Б. И. Антонич завршава Философски факултет Лавовског универзитета (смер: словенска филологија, бугарски језик) 1933. са дипломом магистра

философије и постаје слободан писац. Од 1934. Б. И. Антонич активно објављује у западноукрајинским часописима.

Друга поетска збирка *Три прстени* потврђује да Б. И. Антонич пролази кроз сложену унутрашњу еволуцију: скоро потпуно одустаје од формалног експериментисања, далеко више сада на тежини добија мистично разумевање природе, њених закона и симбола, који постоје као бројеви (три прстена: прстен песме, прстен младости и прстен ноћи), боје, знакови делимично замењују спољашње ефекте. У овој збирци видимо опис оригиналне философије живота и настојање да се разумеју сви његови најдубљи закони.²⁴⁵ Већ песма *До истот з зеленој зорі* садржи основе виталистичке философије „закони биоса за све су једни“.

*Закони «біосу» однакові для всіх:
народження, страждання, смерть.
Що лишиться по мені: попіл слів
моїх,
що лишиться по нас: з кісток трава
зросте.
(Б. І. Антонич, *До истот з зеленој зорі* // *Велика гармонія*, Київ 2003: 162)*

*Закони „биоса“ за све су једни:
рођења, страдања и смрт.
Шта ће после мене остати: речи мојих
пепел ледни, шта ће после нас остати:
из костију травни врт.
(Б. И. Антонич, *О бићима са зелене
звезде* // *Антологија украјинске поезије*,
Београд 1979: 100)*

За песника је очигледно да све што постоји на планети: људи, звери, биљке, једнаки су у свом биологизму.

*Лисици, леви, ластівки і люди,
зеленој зорі черва і листя
матерії законам піддані незмінним,
як небо понад нами синє і сріблесте!
(Б. І. Антонич, *До истот з зеленој зорі*
// *Велика гармонія*, Київ 2003: 162)*

*Лисице, лавови, ластавице и људи,
са зелене звезде црви и лишиће –
све закон материје сапиње
као што нас небо плаво притишиће!
(Б. И. Антонич, *О бићима са зелене
звезде* // *Антологија украјинске поезије*,
Београд 1979: 100)*

Природа у песниковим песмама живи по људским обичајима и обредима, и обрнуто – човек у потпуности припада животињском свету.

---

²⁴⁵ В. у Б. И. Антонич, *Велика гармонія*, Київ 2003: 5-40

Антонич теж звіря, сумне та кучеряве.

(Б. І. Антонич, *До істот з зеленої зорі // Велика гармонія*, Київ 2003: 162)

Антонич је такође звер – тужна и кудрава.

(Б. И. Антонич, *О бићима са зелене звезде // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 100)

Песник, који је у животу био неприметан, скроман, у себи изненада открива способност да буде јунак у свом сопственом песничком свету, да буде храбар, одважан, Младожења Пролећа, Песме – најпожељније вољене за младог романтичара. Машта се преплиће са стварношћу, ноћна фантазмагорија са магичном речју песника. За збирку *Три перстені* Б. И. Антоничу додељена је награда за књижевност Друштва украјинских писаца и новинара «Иван Франко».

За непуне четири године песник припрема за штампу четири књиге поезије, ради над малом прозом, пише либрето за оперу *Довбуш*, ради над романом *На тому березі*, који није завршио, окушава се у улози познаваоца уметности.

Највећа Антоничева збирка за живота *Книга Лева* објављена је 1936. Збирка *Книга Лева* резултат је вишегодишњег озбиљног рада. Б. И. Антонич је био тип човека који је радио у кабинету, најприродније и најкомотније осећао се за радним столом окружен књигама, и више него игде другде, све његове авантуре одигравају се на страницама његових дела. Као у *Три перстені* и у овој збирци доминира број три: садржи три главе, између којих песник умеће *Ліричні інтермецо*. Очигледна је веза са истоименим делом М. Коцјубинског (*Интермецо*): лирски јунак Б. И. Антонича такође жели да се одмори од животних брига у природи, када природа оживљава и поприма људске особине и карактеристике. У свом интермецу песник гаји цвеће сваке врсте: и пољско и баштенско. У таквом цвећњаку ружа, божура, лала: *Троянди, Півонії, Тюльпани* уживање у одмору је загарантовано.

Стваралаштво Б. И. Антонича сродно је фолклору, он се у сопственој поезији позива на хришћанску митологију, повезану са старозаветним легендама, канонским јеванђељима и, чак, апокрифима. Посебно је привлачна *Книга Лева*, у којој песник прибегава митовима о пореклу основних елемената света, небеских тела, као и земље. У збирци се појављују библијски мотиви. Б.

И. Антонич у низу песама *Данііл у ямі левів, Балада про пророка Йону* (апокриф) жели да усклади сопствена мистична знања о природи, о којој пише у збирци *Три перстени*, са проучавањем Библије, као да жели да им да нови смисао кроз сопствену философију биоса.

Збирке *Зелена Євангелія* и *Ротації* објављене су посмртно 1938. *Зелена Євангелія* је књига природе, *Ротації* књига града и цивилизације, а *Велика гармонія* књига вере.

Збирка *Зелена Євангелія*, уређена попут *Книга Лева*, развија и продубљује философију биоса. У низу песама (*Життя по-грецькі біос, До істот з зеленої зорі*) присутна је иста жеља песника да разуме тајну закона живота, његових трансформација и прожимања, да опева и прослави постојање света природе. Поред тога, нови семантички садржај добија и тема стваралаштва, којој се аутор обраћа и у својим претходним збиркама.

Б. И. Антонич је јединствени песник вечног јединства човека и природе и њихових дубоких веза. Он предлаже читање велике књиге природе, зато што се само у њој може наћи одговор на мистерију нашег постојања. Песник се сваког дана радује сунцу, дрвећу, чуди се лепоти цвета или листа. С одушевљењем пише о карпатској природи и лемкивским селима, сматрајући човека нераскидивим делом света који га окружује. Мотив интеграције човека са природом присутан је у његовој песми *Весна*. Песник себе доживљава као малу траву у вечној циркулацији природе, изједначавајући себе са травом:

*Росте Антонич, і росте трава,
І зеленіють кучеряві вільхи.*

(Б. І. Антонич, *Весна // Велика гармонія*, Київ 2003: 182)

*Расте Антонич, расте и трава,
зелени се кудрав гај лесков.*

(Б. И. Антонич, *Пролеће // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 101)

У песми разговарају јове, птице су искључале луну изнад леске и може се чути језик дубрава, а „неко је у пушку ноћи ставио звезде-метке”. Песма подсећа на бајку, зато што само у бајкама говоре дрвеће, звезде, цвеће.

Лирски јунак песме, попут самог песника, не одваја себе од природе и њен је нераздвојиви део. Када се загледамо, видимо необичне ствари: стаклени бокал неба, звезде-метке, птицу која кљуца луну. Читајући ову песму верујемо

да човек може наћи своју срећу, зато што је она прелепа, хармонична, попут мајке-природе.

*З всіх найдивніша мова гайова:
в рушницю ночі вклав хтось зорі-
кулі,
на вільхах місяць розклюють зозулі,
росте Антонич, і росте трава.*
(Б. І. Антонич, *Весна // Велика гармонія*, Київ 2003: 182)

*Најчудеснији од свих језика је дубрава:
неко је у пушку ноћи ставио звезде-
метке,
птице су искључале луну изнад леске,
Расте Антонич, расте и трава.*
(Б. И. Антонич, *Пролеће // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 101)

Можда Б. И. Антонич доживљава Свето Писмо као извор сопствених становишта и зато га често користи у свом стваралаштву. Али главни елемент његових религијских трагања јесу размишљања о човековом месту у свемиру, његова настојања да разуме природу међусобних односа људске цивилизације и стварности која нас окружује и да у страсним напорима одреди смисао људског живота.

*Я не людина, я рослина,
а часом я мале листя.*
<...>
Живу, терплю, й умру, як всі звірята.

*Звірята й зорі, люди і рослини –
у всіх одна праматір,
природа вічна, невичерпна і
невтомна,
хоч час крилатий з вітром лине...*
(Б. І. Антонич, *З зелених думок одного лиса // Велика гармонія*, Київ 2003: 289)

*Ја нисам човек, ја сам растиње,
а каткад – мало лишиће.*
<...>
*Живим, трпим и умрећу – као и све
зверчице.*
*Зверчице и звезде, људи и растиње –
У свих је иста праматер,
природа вечна, неисцрпна и неуморна,
иако време крилато с ветром хуји...*
(Б. И. Антонич, *Из зелених мисли једне ишуме // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 102)

Можемо само да претпоставимо какве су све силе покретале песникову душу, до каквих је закључака долазио, шта је из мистичних извора успевао да разуме. Песник, чијем наслеђу припада збирка химни похвала Творцу свега што постоји на земљи *Велика гармонія*, у својим делима приближава се паганској вери предака, пантеистичком обожавању природе. Б. И. Антонича занимало је колективно сећање и машта Прасловена. Префикс пра- има кључно значење у његовом погледу на свет. То потврђују стихови песме *Зелена віра*:

*Зелений бог рослин і звірів
учить мене п'янкої віри,
релігії ночей весінніх,
коли прапервні у кипінні,
у вічній зміні все незмінні.
(Релігії ночей кипучих,
коли гримлять рослинні тучі).
(Извор са інтернета²⁴⁶)*

*Зелени бог растиња и звери
учи ме пијаној вери,
религији ноћи врења
кад правесник кипи од зрења
у вечној мени – никада не мењан.
(Религији ноћи кипуће
кад облаци растиња хуче).
(Б. И. Антонич, Зелена вера // Антологија
украјинске поезије, Београд 1979: 101)*

Песника привлачи дубина векова и далеки преци. Овде се време одвија кроз две фигуре: линије и кругове. Кружно време је време вечног враћања и трансформација. Дobar пример таквог поимања времена су календарски обреди у фолклору, који као да нас враћају одређеног дана оним истим ритуалима, који се понављају сваке године: обреди уочи Нове године, уочи Божића, дозивање пролећа. Идеја о бесмртности као бесконачном путовању душе одушевљавала је песника. За Б. И. Антонича ово је веома озбиљан философски исказ. Тако он одређује сопствено духовно порекло и бира своју традицију, памтећи да чак најоригиналнији уметник може генерисати само део самог себе, док остатак свесно наслеђује од предака. Песник умањује сопствене амбиције, и одушевљава се земљом, која му даје инспирацију.

Нова когнитивна фаза у креативном тумачењу стварности била је Антоничева збирка *Ротації*. У центру пажње је лик града савременог песнику, који је јасно супротстављен хармоничној, чак идиличној слици природе, створеној у претходним збиркама. Град је дисхармонично уређење, које повређује човека, чини га несрећним и сакати људску душу. У последње две збирке *Зелена Євангелия* и *Ротації*, Б. И. Антонич даје лирску обраду почетака постојања: *Перша глава Библиї*, *Міф*, као и слике апокалипсе: *Кінець світу*, *Сурми останнього дня*.

Поред тога, Б. И. Антонич користи мотиве античности (египатске, индијске, грчке) и паганске митологије Словена о великом кружењу живота у Свемиру. Њега изнад свега занимају такозване културе пре прихватања писмености. Интересује га мисао о стварању савремених митова, који настају пред нашим очима. За њега је писање песама значило бавити се стварањем

---

²⁴⁶ Песма Богдана-Игора Антонича *Зелена вера* – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=antonych&page=dodatok03>>24.08.2017.

митова. Песник не мери време месецима или годинама, већ вековима. Тражећи очуване трагове несталих народа и изумрлих култура, види себе као праисторијског човека, од памтивека повезаног са својим местом под Сунцем, са својом земљом.

Код Б. И. Антонича не постоји поглед с висока човека као цара природе, напротив, он истиче колико су једнака и слична жива бића, људи и биљке. Основни лик његове поезије постао је лик земље као основни елемент света. Б. И. Антонич био је уверен да извор свих словенских веровања треба тражити управо ту. Из земље се рађа живот. Земља и небо су темељ и дах куће света. У *Привітання життя* почиње као романтични бунтовник, тада се враћа машти и сећањима детињства у *Три перстені* и, на крају, поново открива себе у улози творца митова, чији се стил писања може описати као нешто на граници симболизма и авангарде.

Песник се трудио да представи супротности својствене земаљском свету у времену и простору. У центру Антоничеве естетике је вансветска лепота, са којом се пореди земаљска лепота, и која, у његовом поимању, ствара «велику хармонију» – апсолутну истину. Песник је сматрао да само уметност може дати надмоћ страшном животном искуству. Б. И. Антонич је делио симболистичку тугу од вишег света, обележја маште и специфичне музикалности стиха; с авангардом га повезују позиција непокретног посматрача, парафраза и пажљиви рад са речју. На овај начин постигао је у поезији сарадњу рационалног и ирационалног почетка.²⁴⁷

Између Б. И. Антонича и читалаца његове поезије често је постојало неразумевање. Васпитани на перцепцији класичног стиха описног карактера са обавезним формалним атрибутима (строфа, рима, дужина), на његовом народњачком тумачењу као естетске илустрације одређене идеје, као извођача васпитне или когнитивне улоге на рачун уметничке, нису могли да прихвате Антоничеву лирику. То што темељна уметност живи пре свега по законима лепоте, што ствара нову естетску реалност, једнаку било којој другој, за њих није било од пресудног значаја. Зато поетски текстови Б. И. Антонича нису могли да буду прочитани на одговарајући начин.

---

²⁴⁷ В. у Б. І. Антонич, *Велика гармонія*, Київ 2003: 5-40

Лирика Б. И. Антонича, у чијој основи је вишеслојна метафора захтева од читаоца значајан емотивни и интелектуални напор и велику машту како би могла бити сагледана на одговарајући начин. Поред своје нетрадиционалности она је већ имала своје поштоваоце 1930-их, иако је то био мали број уметника, носилаца перспективних естетских становишта, који су се постепено утемељавали у књижевној пракси. Поетска открића В. Вовк, И. Драча, И. Калинеца, М. Воробјова, И. Римарука заснована су и на уметничким принципима Б. И. Антонича.

Б. И. Антонич умро је млад, као прави песник. Није требало да умре, али је умро од упале плућа, од које се разболео после мале хируршке интервенције – операције слепог црева. Није требало да умре, али је умро, као да је желео лично да се увери у постојаност и истинитост своје философије биоса. Умро је неколико месеци пре своје свадбе, оставивши иза себе невенчану удовицу. Кратак песников живот прошао је у бурном времену, у ком је проповедао високу естетику уметности. Нестао је, као што је и живео, у уметности, оставивши у њој један од најзначајнијих трагова. Велика вредност његовог наслеђа је у томе што је успео да комбинује идеје авангарде и митске поетике, што га чини централном личношћу у украјинској поезији XX века.

АНДРИЈ МАЛИШКО (1912–1970)

Р. Пајковић први је и једини српским читаоцима представио стваралаштво Андрија Малишка преводима 4 песме: *Песма о ручнику (Песма из филма „Младе године“)* (*Пісня про рушник*, 1959), *Растављени*, *Поново зову стазе кроз поље...* и *И ти си отуд, где ждралови сиви...*

Жеља за писањем за Андрија Малишка (1912–1970) појавила се веома рано и имала је оригиналан карактер. Песникова мајка, Ивга Базилиха предивно је певала. А. Малишко се у својој *Автобиографији* (1959) сећа да су му се мајчине песме урезале у памћење за цео живот. Једино му се није свиђао њихов тужан крај. Песниково нежно срце испуњавао је бол због трагичне погибије козака, коме су црни гаврани кљуцали очи. Тада би дечак на свој начин певао песму и козак не би погинуо, него би био рањен, излечили би га добри људи и он би се вратио кући. Нешто касније и сам почиње да пише песме.

Прве објављене песме студента А. Малишка угледале су свет на страницама часописа *Молодий більшовик* (касније *Дніпро*). Касније је објављена заједничка збирка три аутора *Дружба* (1935), а следеће године књига песама *Батьківщина* (1936) потврдила је изузетан таленат младог песника. Наредне збирке *Лірика, 3 книги життя* (1938), *Народження синів* (1939) означиле су значајан корак песниковог креативног развоја.

Тематика предратних дела различита је: рад ратара, догађаји из револуције и грађанског рата, изузетна пејзажна лирика у којој су слике природе у хармонији са лирским расположењем, са цветањем прве љубави: *Зимове, Пејзаж, Доц упав на край широкий*. Јунаци песама А. Малишка су ратари и сејачи, обични радни људи. У његовим делима оживљава и историјско сећање народа. У циклусу *Запорожці* описани су прадедови, који су својом крвљу бранили отаџбину од непријатеља.

Али, то је био само увод. Као патетична симфонија, као трубе које позивају на борбу одзвања поезија А. Малишка у годинама рата против фашистичких окупатора. За њега су, као и за целу књижевност, ово биле године високог полета. Тада се појављују *Україна в огні* О. Довженка, *Слово про рідну матір* и *Жага* М. Рильског, *Любить Україну* В. Сосјуре. А. Малишко је написао страствену, топлу и нежну песму љубави према отаџбини *Україно моя*. Син Украјине, песник и новинар, А. Малишко одлази на фронт. За време Великог отаџбинског рата био је војни дописник у ратним новинама *Красная Армия, За честь Батьківщини* и у партизанским новинама *За Радянську Україну*. У периоду од 1941. до 1944. објавио је седам збирки поезије: *До бою вставайте!* (1941), *Україно моя!* (1942, објављена двапут), *Понад пожари* (1942), *Слово о полку* (1943), *Битва* (1943), *Полонянка* (1944). Јуначко-трагични патос циклуса од пет песама *Україно моја!* написаног 1941. пренео је искрен лични бол за родном земљом, позив у борбу, плач над оскрнављеном Мајком – Отаџбином и веру у њено ослобођење. *Україно моја!* једна је од најсјајнијих поетских догађаја ратних година. Циклус је испуњен болом и љубављу према отаџбини и славним делима песникових побратима песника.²⁴⁸ Велике епске слике прошлости и садашњости, пророчке визије будућности преплићу се са личним

---

²⁴⁸ В. у *Далекі зірниці*. Київ 2005: Андрій Малишко: 397-399

сећањима и искушењима песника. Романтична узвишеност, реалистична ескресивност и нежна лирика стварају велико шаролико уметничко платно нежности и љубави који одушевљавају својом снагом.

После рата песник интензивно ради, као одговор на рат објављује збирке *Ярославна* и *Чотири літа* (1946), а затим и нове књиге у којима ствара велику слику народног живота, описује обичан радни народ, као јединствене личности, заљубљене у земљу, у рад на њој и окреће се прошлости Украјине.

За поему *Прометей* А. Малишко је 1947. добио Стаљинову награду. Збирка *За синім морем* објављена је 1950. после песникове посете Канади и САД са групом културних радника. Следеће године (1951) за њу је добио Стаљинову награду. Нова и најпродуктивнија фаза у песниковом стваралаштву почиње од средине 1950-их. У збирци *Що записано мною* (1956) садржани су текстови познатих песама: *Знову цвітуть каштани*, *Пісня про Київ*, *Як на дальнім небосхилі*, у збирци *Серце моєї матері* (1959) налазе се песме *Пісня про рушник*, *Ми підем, де трави похили*, у збирци *Полудень віку* (1960) објављена је песма *Вчителька*. У збирци *Віщий голос* (1961) А. Малишко ствара монументални лик Т. Шевченка и у вечном гласу Кобзара не чује само позив да се „добро наоштри секира”, већ и велику људску љубав, која га води кроз живот.

Са годинама глас А. Малишка постаје јачи и силнији. Песник почиње пажљивије да се уноси у живот и дубље спознаје суштину сложених вечитих проблема, види универзалне проблеме и иде *Дорогою під яворами*, како назива своју збирку (1964), која се сматра прекретницом у његовом стваралаштву, као и са њом суштински повезана *Рута* (1966). У циклусима *Пісня дороги*, *Пісня яворів*, *Сонети обухівської дороги* песник се као одрастао човек враћа у своје детињство, са врхунца животног искуства и мудрости схвата прошлост и садашњост, размишља о будућности. Размишља о својим кореновима, посебно у циклусу *Сонети обухівської дороги*, што се види већ из наслова песама *Я з тих країв, де сині оболоні...*, *Я з тих країв, де за Дніпром кургани...*, *І ти з такого ж поля*. У овим збиркама А. Малишко је створио изузетну галерију песничких портрета својих учитеља и другова, које је навео у песмама *Пісня Тараса Шевченка*, *Пісня Максима Рильського*. Посебно је искрена и топла *Пісня Олександра Довженка*, блиског пријатеља, са којим је А. Малишко делио и

хлеб, и песму, и животне недаће. У песми *Рядок про Довженка* (збирка *Прозорість*, 1962) у неколико речи разоткрива светску величину генијалног писца и филмског уметника и његов животни пут испуњен патњом и страдањима.

Озбиљан философски приступ А. Малишка свему што му је легло на душу карактеристично је за последње збирке *Синій літопис* (1968) и *Серпень душі моєї* (1970), која је објављена после песникове смрти. Страствени лиричар уступа место песнику философу, мада лирска амплитуда песама не јењава. Чешће одабира карактеристичне наслове песама *Роздум*, *Медитація*, *Дума*, *Пам'ять*. Песник се фокусира на најтеже философске животне проблеме, тражи узроке и редослед свега што се дешава у свету. У циклусу песама о компликованом XX веку, испуњеном болем, злочинима, ратовима, песник хуманиста са надом гледа како га сурови век, позива да дође у свет као орач, а не да гради тамнице.

А. Малишка увек је бринуо проблем историјског памћења народа. Пише низ песама на ову тему: *В завійну ніч з незвіданих доріг...*, *Приходять предки, добрі і нехитрі...* у којима жестоко и болесно осећа своју обавезу према далеким прецима, који се брину због тога какви смо постали. Песник осећа своју обавезу према прошлости и будућности, према свему што постоји на свету, црном хлебу и ниској родитељској кући, срећи вољених. Овај мотив обавезе и дуга према целом белом свету најгласније се чује у песмама последњих година, посебно у дивној медитацији, песми *Роздум*.

Поезија А. Малишка увек је била популарна у народу, зато што су једноставност и транспарентност њене форме, тематика и језик били блиски и песниковим савременицима и његовим наследницима. Не чуди што су многе његове песме постале народне. То се пре свега односи на песму *Пісня про рушник*, коју је народ назвао с љубављу *Рідна мати моя...* То је достојан споменик украјинској Мајци, коју је захвалан син уздигао заувек. Ова песма је дубоко национална, зато што се њене слике темеље на извезеном украјинском пешкиру са којим је код украјинског народа повезано све – од рођења до последњег пута. Од давнина пешкир је у Украјини био национална светиња. Симболизовао је слогу, благостање, љубав, хармонију. Када је девојка

поклањала пешкир вољеном, свечано је повезивала пешкиром сватове за време веридбе, родитеље и кумове на венчању, на свадби младенцима пешкир стављају испод ногу, како би били срећни. Пешкиром украшавају место становања, сто пре свечаних догађаја. Пешкирима повезују руке младих супружника, а када њихов син одрасте и крене својим путем, добрим, или лошим, у војску, или куда га судбина прати, са собом носи мајчин благослов – извезени пешкир. И када умире, у гроб га полагају са пешкиром, који се црвени на крсту. Зато песник и каже да на њему оживљава „све до бола”, читав живот и оно што смо проживели и оно што нам је суђено да доживимо. Такав пешкир и извезену кошуљу подарила је А. Малишку и његова мајка, испраћајући сина на студије у Кијев. Песник је за цео живот запамтио овај потресан догађај, који је са великим емоцијама пренео у своју песму.

Лирска песма *Пісня про рушник*, једна од најбољих и најпопуларнијих песама А. Малишка, написана анапестом, пева о љубави према мајци и њеним искреним осећањима према свом детету. Написана је 1959. за филм *Літа молоді* и објављена је у збирци *Серце моєї матері* (1959). Постала је народна. Преведена је на 35 језика света.

Тема мајке једна је од водећих у поезији А. Малишка. Све најдраже, најрођеније, најсветије код њега је повезано са ликом мајке. У најранијем детињству он је у срце урезао лик своје мајке, Ивге Базилихе, која га је учила доброти, лепоти, љубави према људима. Њен лик у поезији А. Малишка стапа се са другим најдражим ликом – ликом отаџбине. Када пише о ономе што је најближе његовом срцу, песник се увек сећа мајке: *Україно моя, Сиділа мати, ніби груша дика, Мамо, я хочу поговорити з вами*, поема *Сини* и још много изузетних песама. Ово је данак захвалности и љубави народног песника светој успомени на Мајку.

Пісня про рушник испуњена је очаравајућом нежношћу и једноставношћу, интимношћу и безграничном љубављу. Ово је песма о мајци, чији је лик упечатљив, изузетан, испуњен осећањима сина. Лик мајке је симбол чистоте и љубави, лик мајке заштитнице која нам је подарила живот, мудро градила наша осећања и створила од нас човека. Ово је лик конкретне личности, која је знала безброј песама, изузетно лепо их је певала и подарила је свом сину

предиван поклон – песму. *Пісня про рушник* монолог је сина који проналази најнежније речи како би се захвалио мајци за бригу, верну љубав и нежност. Песма је преузета из народног стваралаштва, као и сам мотив везеног пешкира. Лирски јунак сећа се своје мајке, њених бесаних ноћи над колевком сина, њених настојања да приближи детету све лепо и људско, њене скривене жеље да види своје дете срећно и остварене судбине.

*Рідна мати моя, ти ночей не доспала,
Ти водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі
проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.
І в дорогу далеку ти мене на зорі
проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю
дала.
(А. Малишко, *Пісня про рушник* // *Далекі
зірниці*. Київ 2005: 468)*

*Рођена мати моја, ноћима си бдела
На пут ме далеки у зору испраћала
И одводила ме у поље накрај села,
И ручник везени за срећу дала.
На пут ме далеки у зору испраћала
И ручник везени за срећу, за судбу
дала.
(А. Малишко, *Песма о ручнику* //
Антологија украјинске поезије,
Београд 1979: 109)*

Мајка поклања сину извезени пешкир, као симбол животног пута, на ком оживљава „детињство, растанак, материнска љубав”. Главни лик у песми је најближи и најсветији за сваког човека – лик мајке. Њено срце испуњено је безграничном љубављу према детету и ово обележје песник описује изузетним детаљима: топли матерински осмех, зато што мајка уме и да прашта и да моралише и да тугује; тужниле очи, зато што мајка од свог срца одваја дете и испраћа га у далек свет пун неизвесности – „на пут далеки”, на ком ће бити и радости, и туге, и несреће.

*Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава
усмішка,
І засмучені очі хороші твої.
І твоя незрадлива материнська ласкава
усмішка,
І засмучені очі хороші, блакитні твої.
(А. Малишко, *Пісня про рушник* // *Далекі
зірниці*. Київ 2005: 468)*

*Нек цветају на њем стазе росне
Зелени гај, луг, воде
И твој топли матерински осмех
И тужниле очи твоје добре.
И твој топли матерински осмех
И тужниле очи твоје јасне,
добре.
(А. Малишко, *Песма о ручнику* //
Антологија украјинске поезије,
Београд 1979: 109)*

Радосном тону песме, иако је испуњен тугом растанка, одговара сунчан, прелеп пејзаж. Кроз слике природе откривају се осећања мајчинске и синовљеве љубави. Стазе росне, зелени гај, луг, воде, шум трава и цвркулт шума описи су прелепог сунчаног пролећног јутра (син одлази на пут у свитање), који доприносе одговарајућем лирском расположењу и потичу слушаоца да се присети свог детињства, свог пута, своје судбине и, наравно, своје мајке. Песма је једноставна, интимна и у њој видимо слике и ликове, познате из народних песама. Извезени пешкир, далек пут, срећа и судбина, и зелени гајеви у песниковом срцу допуњени су његовим сопственим ликовима: цвркултом птица и топлим осмехом. Зато песма заслужује нашу пажњу, збуњени смо, срећни, испуњени предосећањем далеког пута и неизмерне захвалности нама најдражој мајци.

*Я візьму той рушник, простелю, наче
долю,*

*В тихім шелесті трав, в щебетанні
дїбров.*

*І на тім рушничкові оживе все знайома
до болю:*

І дитинство, й розлука, і вірна любов.

*І на тім рушничкові оживе все знайома
до болю:*

*І дитинство, й розлука, й твоя
материнська любов.*

(А. Малишко, *Пісня про рушник // Далекі
зірниці*. Київ 2005: 468)

*Узећу тај ручник и прострети ко
срећу*

*Уз шум трава, уз цвркулт шума
пунав*

И на њему све до бола оживећу:

*Детињство, растанак, верну
љубав.*

И на њему све до бола оживећу:

*Детињство, растанак, материнску
твоју љубав.*

(А. Малишко, *Песма о ручнику // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979: 109)

У песми је присутна интимност интонације, универзална тема мајчинске љубави, традиционални народни мотив чекања сина, који песник вешто уобличује ликом пешкира, мајчиног поклона, оригиналног сећања на родитељски дом, мајку, родни крај са зеленим гајевима и луговима. Песник сваког потиче да се сети свог детињства, младости, растанка са прагом родитељске куће и са мајком, дочарава и звук растанка и предосећање будућих непознатих путева и мајчинску бригу за судбину детета.

У већини песама А. Малишко размишља о људској судбини и пева о најсветлијем осећању љубави, лепоти природе и лепоти људског рада. Његова поезија је ризница осећања, бујања лепоте, топлоте љубави, која му је и донела бесмртну славу. Не чуди што је последња песма, написана у болници недељу дана пре песникове смрти била позната *Стежина* (*Чому, сказати, й сам не знаю...*), у којој размишља о људском животу, сећа се пута којим он почиње, који нема ни краја, ни повратка, зато што је човек смртан, а народ живи вечно.

ДМИТРО ПАВЛИЧКО (1929)

Из поезије Дмитра Павличка Р. Пајковић одабира 5 песама: *Морам* (*Мушу*, 1967), *Дрва* (*Дерева*, 1967), *Освенћим* (*Освенцим*, 1967), *Дедал и Икар* (*Дедал та Икар*, 1972) и *Ако ми не помогну песме...* (*Коли мені не допоможуть вірші...*).

Оригинални сонет дијалог *Дедал и Икар* настаје на врхунцу сонетне зрелости Дмитра Павличка (1929) у збирци *Сонеті подільської осені*. Дијалог између Дедала и Икара највероватније је најдинамичнији дијалог у историји сонета и најкраће драмско дело. Посебна драматичност сонета је у томе што овај дијалог отац води са настрадалим сином, а то радњи даје и симболично значење. Мит о Дедалу и Икару један је од најпознатијих у грчкој митологији и уметници су га интерпретирали на различите начине. На који начин Д. Павличко доприноси његовом новом разумевању? Дедал пати, обраћајући се палом сину:

– *Моя дитино, синку мій Икаре,
Хіба я не казав летіти в млі,
Триматися туману і землі,
Не рватися до сонця понад хмари?*
(Извор са интернета²⁴⁹)

– *Дете моје, Икаре, мој сине,
Зар ти не рекох да не летиш у зраке,
Да се држиш земље ове слатке,
Да не тежиш сунцу у висине?*
(Д. Павличко, *Дедал и Икар* // *Антологіја україїнської поезије*, Београд 1979: 121)

Икар се са тим послушно слаже (антитеза), али тврди да су „чари лета и висине неодољиве” и моли оца да не тугује за прошлошћу. Долази до сукоба искуства и страсти, опрезности и одважности, жала због изгубљеног младог

---

²⁴⁹ Песма *Дедал и Икар* Дмитра Павличка – извор са интернета: <http://nemaloknig.info/read-310305/?page=14>>27.08.2017.

живота и одбацивања те туге у жељи да спозна ново, како би осетио срећу зато што се приближио Сунцу, као извору непознатог. У Дедаловом гласу описана је туга и очај оца који безгранично воли свог неопрезног сина, али није у стању да га грди, већ га нежно подсећа на сопствене паметне савете, који би га сачували од пада. У гласу Икара је жеља младе душе да спозна непознато, да ризикује због осећања потпуне среће, иако је пажљиво слушао очеве савете, али је очараност летом у висине победила све што је разумно.

*– Ти все казав, та нездоланні чари
Польоту й висоти. Покинь жалі,
Бо ж я летів на справжньому крилі
І щастя знав, а не його примари.*

*– Рекао си, ал су неодољиве
Чари лета и висине. Мани се тужаљке,
Ја сам имао крила, а не штаке,
Сазнао срећу – не њене привиднине.
(Д. Павличко, Дедал и Икар //
Антологија украјинске поезије, Београд
1979: 121)*

Дедал већ нежно грди сина зато што га је тренутак среће коштао живота, а смисао њиховог лета био је у томе да почну да живе срећни и слободни, када побегну из царског ропства.

*– Дитя моє, ти за щасливу мить
Віддав життя, розбився на граніті,
А ми ж тікали від царя, щоб жить!*

*– Дете моје, ти си за трен среће цели
Дао живот, прскао на граниту,
А ми смо ишли цару – да бисмо живели!
(Д. Павличко, Дедал и Икар //
Антологија украјинске поезије, Београд
1979: 121)*

Икар, попут јунака, који схвата свој подвиг, чак не примећујући одређено неразумно неслагање, одговара:

*– О батьку, смерть – це не найгірше в
світі;
На скелі краще падати, ніж гнить
В ярмі старого Міноса на Криті.*

*– О, оче, смрт није најгоре на свету;
Лепше је на стену пасти, но у мемли
Гњити код старога Миноса на
Криту.
(Д. Павличко, Дедал и Икар //
Антологија украјинске поезије,
Београд 1979: 121)*

Сраман, понизан, досадан живот гори је од смрти. Ипак поносит младић заобишао је својом последњом изјавом очеве наводе да су извели лет због живота, како би били слободни и срећни. Икар је већ за време бекства променио мотивацију: боље је умрети, одушевљен срећом слободног лета, него живети у тамници. Поново долази до сукоба између смрти и живота, среће и несреће, добре и лоше судбине, различитих схватања о цени и непроценљивости живота и среће.

За Д. Павличка је срећа слободе, стечене чак и по цену смрти, изнад свега. Ово је идеја којом се руководе јунаци, али и пример који треба да следе обични смртници.

ВАСИЉ СИМОНЕНКО (1935–1963)

Стваралаштво Васиља Симоненка Р. Пајковић представља преводима 5 песама: *Хеј ви, нови Колумби и Магелани!...* (*Гей, нові Колумби й Магеллани*), *Лабудови материнства* (*Лебеді материнства*, 1962), *Ти знаш да си – људина...* (*Ти знаєш, що ти людина...*, 1962), *И опет сам војујем против себе...* (*І знову сам воюю проти себе...*, 1960) и *Кап у мору* (*Крапля в морі*, 1962).

Поезија Васиља Симоненка (1935–1963) увек је актуелна. Лирски јунак његове поезије брине се због судбине потомака, због односа између различитих народа. У његовом стваралаштву осећа се утицај најбољих примера украјинске класичне књижевности: искрена интонација, интимни разговор између родитеља и деце, љубав према мајци, према Украјини, опис обичних људи који настоје да промене живот набоље.

Песмом *Гей, нові Колумби й Магеллани* песник се обраћа омладини, како би кренула на пут и откривала ново, свима још непознато, интересантно, узбудљиво, како би се на путовањима и у трагањима потврдила и како не би била пасивна и равнодушна.

*Хто сказав, що все уже
відкрито?
Нащо ж ми народжені тоді?*

*Ко каже да је све откривено?
Нашто смо се онда родили, збиља?
Како да у калуп саденемо*

*Як нам помістити у корито
Наші сподіваная молоді?
(Извор са інтернета²⁵⁰)*

*Сва наша очекивања циља?
(В. Симоненко, *Хеј ви, нови Колумби и
Магелани!* // Антологија украјинске
поезије, Београд 1979: 123)*

Песма почиње обраћањем новим Колумбима и Магеланима са предлогом да наставе да откривају интересантне, до сада непознате ствари у животу. Песник износи своје мишљење да сваки човек треба да тежи да живи активно, за добробит народа и отаџбине.

*Гей, нові Колумби й
Магеллани,
Напнемо вітрила наших
мрій!
Кличуть нас у мандри
океани,
Бухту спокою облизує прибіій.*

*Хеј ви, нови Колумби и Магелани!
Напунимо једра наше маште!
На путовање зову нас океани,
Залив спокојем таласи лаште.
(В. Симоненко, *Хеј ви, нови Колумби и
Магелани!* // Антологија украјинске
поезије, Београд 1979: 123)*

На крају песме В. Симоненко осуђује равнодушност и каже да маштати и тражити увек треба у средишту огњевитом.

*Мріяти й шукати, доки жити,
Шкварити байдужість на вогні!..
А якщо відкрию вже відкрите,
Друзі! Ви підкажете мені...*

*Маштати и тражити – до краја искрено,
Увек у средишту огњевитом!
Но ако откривам већ откривено –
Пријатељи! Реците ми то..
(В. Симоненко, *Хеј ви, нови Колумби и
Магелани!* // Антологија украјинске
поезије, Београд 1979: 124)*

Можемо открити нову земљу, ново острво или мореуз, нову звезду на небу. Али ако неко од нас није путник или астроном, не треба губити наду, зато што је највећа загонетка сам човек. И пре него што почнемо да маштамо о далеким страним земљама, колико год да су лепе, треба да погледамо око себе и да откријемо за себе плаветнило бескрајног неба, цвет у роси, неуморног мрава.

*Жоден вітер сонця не
остудить,*

*Сам ветар Сунце не може у студен,
Нити петли могу земљу да отребе.*

---

²⁵⁰ Песма *Гей, нові Колумби й Магеллани* Васиља Симоненка – извор са интернета: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/simonenko/9tcmk.html>>27.08.2017.

*Півень землю всю не розгребє!
Україно! Доки жити буду,
Доти відкриватиму тебе.*

*Україно! Док живео будем
Откриваћу тебе!
(В. Симоненко, *Хеј ви, нови Колумби и
Магелани! // Антологија украјинске поезије,*
Београд 1979: 124)*

Треба да откријемо друга, неку лепу особину пријатеља, да нас одушеви књига, да учинимо добро дело и помогнемо некоме. Песма је страствени позив на посао, маштање, трагања и нова достигнућа.

*Кораблі! Шикуйтесь до походу!
Мрійництво! Жаго моя! Живи!
В океані рідного народу
Відкривай духовні острови!*

*Броди! На пловења многа!
Маштање! Жеђи моја! Живи прва!
У океанима народа роднога
Откривај духовна острва!
(В. Симоненко, *Хеј ви, нови Колумби и
Магелани! // Антологија украјинске поезије,*
Београд 1979: 123)*

Песник је изузетно категоричан и зато је његова лексика емотивно обојена, са наглашеним нијансама.

Однос према човеку као према шрафу, понижавање човека и његовог достојанства, уништавање његовог креативног духа приморао је В. Симоненка да напише песму *Ти знаєш, що ти – людина?*, објављену у збирци *Земне тяжіння*. Задатак сваке личности, сваког човека јесте да одговори на питање из наслова Симоненкове програмске песме. Песник размишља о пролазности живота, током ког свако треба да воли, да чини добра дела, да рационално користи време, да жури да живи. Сваки човек је јединствен и битан и зато са поносом треба да носи своје име. Песма почиње реторичким питањем, после чега В. Симоненко мотивисано објашњава смисао и сврху човека на земљи, који за собом треба да остави неки траг.

*Ти знаєш, що ти – людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.
(Извор са интернета²⁵¹)*

*Ти знаш да си – људина.
Знаш ли то, или не?
Осмех твој је – једини,
Мука твоја – једина,
Очи твоје – једине...
(В. Симоненко, *Ти знаш да си – људина // Антологија украјинске поезије,* Београд 1979: 125)*

---

²⁵¹ Песма *Ти знаєш, що ти – людина?* Васиља Симоненка – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=259>>10.07.2018.

Песма је једноставна, али има дубок философски подтекст. Човек треба да зна ко је и шта је, да није обичан шраф, да има право на слободу, на своје достојанство, на могућност да живи како хоће и, најзад, има право на срећу. А да ли човек све то има? Размишља да ли живи тако, да ли је достојан имена човека, шта треба да уради како би га памтили по добрим делима.

*Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди –
Добрі, ласкаві й злі.*

*Сутра макар и не буди
Сутра по овој земљи
Газиће други људи,
Други ће волети људи –
Добри, племенити и зли.*

(В. Симоненко, *Ти знаш да си – људина* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 125)

Човек је цео свет. Данас му је све дато: језера, степе, гајеви. Зато треба да проживи живот достојанствено, достојно човека и да остави потомцима све што су њему у наслеђе оставили његови преци.

*Сьгодні усе для тебе –
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба –
Гляди ж не прости!*

*Данас је дато све ти –
Језера, степе, гај.
И треба журити живети,
Треба журити волети –
То не прспавај!*

(В. Симоненко, *Ти знаш да си – људина* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 125)

Лирски јунак В. Симоненка је човек који се нашао на сложеној раскрсници историје, у тешким условима живота, али се бори против моралног пада, бездуховности, бори се за своје достојанство и мора да се замисли над непоновљивошћу и значајем сваког човека.

Песник воли своју земљу, своју отаџбину и свој народ. Песма *Лебеди материнства* подсећа на мелодију успаванке из бајке у којој мајка проглашава вечне истине, без које не може постојати ни човек, ни народ.

*Можеш вибирати друзів і дружину,
Вибрати не можна тільки
Батьківщину.*

*Можеш да биращи љубав и дружину
Не можеш само изабрати Отаџбину.*

Можеш пријатеље и по духу брата,

*Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.
(Извор са інтернета²⁵²)*

*Али ти је само једна мајка дата.
(В. Симоненко, Лабудови
материнства // Антологија
українске поезије, Београд 1979: 125)*

Композиционо песма садржи три дела: 1. прелепа бајка детињства у којој мајка жели да уради све како би јој дете било срећно:

*Заглядає в шибку казка сивими очима,
Материнська добра ласка в неї за
плечима.
Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до
хати,
Не пуцу тебе колиску синову гойдати.*

*Удара у шип бајка сивим очима,
Материна љубав бди над налетима.*

*О, бежи моро, што се око дома
шуљаи,
Нећу да зипку мога сина љуљаи.
(В. Симоненко, Лабудови
материнства // Антологија українске
поезије, Београд 1979: 124)*

2. мајчина маштања о будућности детета:

*Виростеш ти, сину, вирушиш в
дорогу,
Виростуть з тобою приспані
тривоги.
У хмельні смеркання мавки чорноброві
Ждатимуть твоєї ніжності й любові.
Будуть тебе кликати у сади зелені
Хлопців чорночубих диво-наречені.*

*Одрашћеш сине, и на пут да кренеш
Са тобом ће одрасти и зебње
пробдеvene.
У хмелю сутона гараве русалке
Чекаће твоје љубавне знаке.
Зваће те у баите зелене потом
Момци црноћуби, опасани дивотом.
(В. Симоненко, Лабудови
материнства // Антологија українске
поезије, Београд 1979: 124)*

3. размишљање мајке о зрелости сина као човека и грађанина:

*І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі.*

*І ако челом паднеш на туђе поље
Доћи ће из України врбе и тополе*

*Стануть над тобою, листям
затріпочуть,
Тугою прощання душу залоскочуть.*

*Да стану над тобом, лишћем
завијоре,
Тугом опроштаја душу да задоје.*

Можна все на світі вибирати, сину,

Можеш све на свету избрати, сине,

---

²⁵² Песма *Лебеді материнства* Васиља Симоненка – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=252>>27.08.2017.

*Вибрати не можна тільки Само не можеш небо Отаџбине.
Батьківщину.*

(В. Симоненко, *Лабудови
материнства // Антологија
украјинске поезије*, Београд 1979:
125)

У песми звучи мајчина увереност да су појмови попут «мајке» и «отаџбине» нераскидиви део сваког човека. То је урезано у менталитет и традицију украјинског народа.

Посебан део кратке књижевне биографије В. Симоненка је интимна лирика. Проживевши свега 28 година, песник је спознао не само радост љубави, већ и љубави оца према малом сину и уздигао је интимну лирику на философски ниво. Све песме В. Симоненка разоткривају га као човека. Нежан и осећајан лиричар, својом инспиративном и искреном лириком приморава сваког човека да се замисли над заједничким људским проблемима добра и зла, смислом живота и значајем човека.

МИКОЛА ВИНГРАНОВСКИ (1936–2004)

Из поезије Миколе Винграновског Р. Пајковић одабира и преводи 3 песме: *У погрешан седох авион... (Ј сів не в той літак, 1965)*, *Пролећна фантазија* и *Љубљена... (Кохана, 1965)*.

Љубавна лирика је романтичан поглед на свет, племенитост душе, искреност спознаје, култура израза. Жена, вереница, вољена, мајка – ликови су у којима су оличена најлепша песникова осећања, његова размишљања о отаџбини и изворима духовности. У својој интимној лирици Микола Винграновски (1936–2004) често се не одваја од фантазмагоричних слика, које нису случајне. У њој је присутна динамичност приче, која зависи од садржаја маште о којој је реч у песми и од принципа стварања уметничког простора. У њему се може дешавати све, супротно законима логике. Сама фантазмагорија уметничко је средство, којим песник управља својом вољом, и процес уметничког размишљања.

*Кохана
ти не знаєш*

*Љубљена
ти не знаєш*

що коли я приходжу від тебе
я засинаю людиною
а просинаюся
хмарою
яка зачепилась
за середвіття двадцятого віку
і яка не знає
куди їй пливти
і все небо
дивується
що це в мене за хмара
яка не знає
куди їй пливти
адже вона знає ця моя хмара
що єдина вітчизна у неї
це я
небо
(Извор са интернета²⁵³)

одлазећи од тебе
да заспивам као човек
а будим се
као облак
причвршћен
за осовине двадесетог века
који не зна
куда да отплови
па се небо цело
чуди
какав је то облак у мени
који не зна
куда да отплови
а зна, тај облак мој
да једина домовина у њему
то сам ја
небо
(М. Винграновски, *Љубљена* // *Антологија*
украјинске поезије, Београд 1979: 147)

Све је сасвим природно. Момак је заволео девојку, целе ноћи не спава и за њега цео свет постаје другачији. Момак гледа кроз прозор и чини му се да је постао лепо дрво које шуми. У интимној лирици М. Винграновског постоји дубока духовност и велико искуство, зато што је песник способан да открије духовни свет лирског јунака кроз његову свест, ослобођену претеране контроле ума, која у тренутку стварања може да се приближи фантазији снова.

Фантазматске слике оличење су идеје дематеријализације стварности и, обрнуто, материјализације имагинарног. Доживљај материјализације простора снова употребљен је како би се тачно описала сложена психолошка стања, посебно када ликови размишљају о мистериозном простору душе, који се ретко подудара са стварним.

За разлику од среће на крилима љубави, са губитком љубави за лирског јунака М. Винграновског настаје осећање празнине и разочарење у љубав поприма катастрофалне мотиве:

---

²⁵³ Песма *Кохана* Миколе Винграновског – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=vinhranovsky&page=uinhr07>27.08.2017>.

<i>Але я сів</i>	<i>Али сео сам</i>
<i>Не в той літак</i>	<i>У погрешни авион</i>
<i>Він був</i>	<i>Он је био</i>
<i>З одним крилом</i>	<i>С једним крилом</i>
<i>Другим крилом</i>	<i>А друго крило</i>
<i>Мав стати</i>	<i>Требало је да будем</i>
<i>Я</i>	<i>Ја</i>
<i>Я</i>	<i>Ја</i>
<i>Ним не став</i>	<i>Нисам постао</i>
(Извор са интернета ²⁵⁴)	(М. Винграновски, <i>У погрешан седох авион // Антологија украјинске поезије</i> , Београд 1979: 145)

Љубав није одржив процес, у свом развоју има своја обележја, своје могућности, своја ограничења и своју синестезију, није реакција само на једну појаву, већ се истовремено јављају осећања у различитим органима и манифестују се кроз енергетске таласе и емоције. Када човек гледа слику или слуша музику, поред чула вида и слуха у доживљају учествују и друга осећања, док је универзални процес љубави у речи, која дотиче струне душе.

Интимна лирика М. Винграновског не описује само човекова расположења, већ га велича и уздиже. На струнама љубави из људске душе одјекују најлепши и најчистији тонови. Све песме интимне лирике превазилазе оквири личног света. Душевна драма осећања лирског јунака не издваја се од догађаја и времена стварности.

НАТАЛИЈА КАШЋУК (1937–1991)

Р. Пајковић једини је представио стваралаштво Наталије Кашћук, украјинске списатељице, песникиње, произаисткиње, новинарке и преводитељке, преводима 2 песме: *Извор (Джерело, 1979)* и *То је тек трен био – поред сиве куле....*

Наталија Кашћук (1937–1991) радила је као уредник у издавачким кућама *Дніпро* и *Політвидавництво* Украјине, затим је била старији уредник одељења за књижевност и путујући дописник часописа *Україна*. Објавила је збирке поезије *Весняне пробудження* (1959), *Переднівок* (1968), *Світлодення* (1974), *Обереги* (1979), *Вічний вогонь* (1980), *Високе Відродження* (1986), *Ярїнь* (1987),

²⁵⁴ Песма *Я сів не в той літак* Миколе Винграновског – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=vinhranovsky&page=winhr59>27.08.2017>.

Самоцвіти (1989), збирке есеја *Земна орбіта* (1972), *Веселкова брама* (1978), приповетке *Рудана* (1977), збирке приповедака *Озимина бринить* (1981).

РОМАН ЛУБКИВСКИ (1941–2015)

Р. Пајковић први је представио стваралаштво Романа Лубкивског преводима 2 песме: *Лов (Полювання)* и *Огањ*.

Роман Лубкивски (1941–2015) радио је као заменик главног уредника часописа *Жовтень* (од 1990. *Дзвін*). Био је члан Удружења писаца Украјине од 1976, а у периоду од 1980-1992. био је председник Лавовске организације Удружења писаца Украјине, члан извршне скупштине украјинског одељења ПЕН-клуба. Био је народни посланик Украјине од 1990. до 1994. На иницијативу Р. Лубкивског започета је традиција полагања заклетве Председника Украјине на *Пересопничком Јеванђељу*. Био је председник Комитета Националне награде „Тарас Шевченко“ 2006-2007. Објављивао је од 1958. Као посебна издања објављене су збирке поезије: *Зачудовані олені* (1965), *Громове дерево* (1967), *Рамена* (1969), *Смолоскипи* (1975), *Звіздар* (1977), *Майоліка* (1985), *Словацьке літо* (1986), *Серпневе яблуко* (1989), *Погляд вічності* (1990), која је награђена Националном наградом Украјине „Тарас Шевченко“.

У *Антологији украјинске поезије* објављена је и поезија песника Миколе Нагнибиде: *Лиди, Синови и Здравница за празничним столом*; Михајла Стељмаха: *Долазе дани, одлазе године...*, *Бојим се људи који као гости живе у животу свом...* и *Све је било: поезија, љубав, јад растанка...*; Платона Вороњка: *Сви тију вино, Осећање – то је струјање...*, *Пролећни гром* и *Пред кишу ране заболеше*; Абрама Кацнељсона: *У хотелу „Башикирија“*, *Трг Мајаковског и Лекару, док чита кардиограм*; Бориса Олијника *Привели су га стенама ледним...* и *Школски час (Из поеме о Крагујевцу)*; Виталија Коротича: *Када су спалили Јана Хуса* и *Хвалоспеви (Лірична сатира, 1962)* и Ивана Драча: *Балада раширених дечјих очију (Балада розплющених дитячих очей)*, *Небодер – гробље (Цвинтар – хмарочос)*, *Прошло је, пролетело, пропало...* (*Пропало, пройшло, пролетіло*) и *Јануарска балада 1924. године (Січнева балада 1924 року)*.

За поезију објављену у наведеној антологији проф. Љ. Поповић наводи „Међу преведеним песмама многе су са револуционарном, партизанском тематиком, као и са мотивима сусрета украјинских песника са Југославијом. Ипак, неопходно је напоменути да су песме Олесја, Антонича, Тичине, поезија у прози Стефаника и Коцјубинског – прави бисери украјинске књижевности који су сачували своју лепоту и у преводу на српски.“ (Љ. Поповић 2007: 86)

ЧАСОПИС КЊИЖЕВНА РЕЧ

У часопису *Књижевна реч* Срђан Рашковић објављује преводе поезије Васиља Холоборођка: *Птица од злата (Золота птаха)*, *Да те не би препознали... (Щоб не впізнали..., 1967)*, *Крчаг на столу (Глечик на столі, 1965)*, *Крушка (З дитинства: грушка)*, *Ко си ти?..., У лето-летаице... (Улітку-літечком...)*, *Туђа жена (Чужа жона)*, *Присутност, И овај и онај су исти..., У време док сам се носио с питањем..., Ова девојка може изненада да умре..., Пећ (Піч, 1963)*, *Колекционар оловака у боји (Колекціонер кольорових олівців)*, *Мени, заустављеном овде на цести..., У гостима код грузијске народне уметнице Јелене Ахвелдијани, Цвет који је процветао на води (Квітка на воді), Глава (Голова)*, *За пропланак су четвороноги..., Неспокојна, Тат, Лавиринт, Схватио је смисао..., Седми у смени, Знамо за тројицу, Коротич, Памјат, Украли су ми име... (Без імені), Извучио се испод моста и препадао..., Откако смо једном видели ватроношу..., Данас је Он нешто нашао..., Хтео је да буде човек... (Хотів бути людиною...)*, *По плочнику је шетало десетак и више..., И рекли су му да мора умрети за идеју... (Загиблий за ідею)*, *Осушени козаци (Засушені козаки)*, *На станици граја..., И замоли ме човек да преноћи у кући..., Сада је Он дошао до места куда је ишао вековима..., Планско рукаводавање (Планова рукавоздача)*, *Осећам да у овоме граду некога нема и И почеше да се појављују људи...*

У тексту *Свакодневни митови и фантазме Васиља Холоборотка* С. Рашковић наводи „Песнички кругови Васиља Холоборотка, представљени у овом избору „Глава и крчаг на столу“, откривају нам само два правца тражења овог песника: један, који је представљен циклусом „Глава“, и други циклусом „Крчаг на столу“. У стварности тих кругова има кудикамо више, богатији су и разноврснији и поступком и темом, и осећајношћу и мелодиком стиха. <...>

Ипак, овај чудотворни „алхемичар речи“ који претаче и излива језик из крчага стварног, обичног и свакодневног у прозачну мензуру мита и фантазме, у чврсто ткиво нестварног, и овако је препознатљив из стиха у стих. <...> У његовој поезији „као да оживљава свет прадавних анимистичких поимања природе“; свет нашег далеког „наивног“ претка или лаковерног детета, настањен чудесним бићима, испуњен чаробним звуцима, бојама и догађајима; свет украјинске народне паганске још демонологије, скаске, загонетке, думе...“ (С. Рашковић 1979: 4)

Песме Васиља Холоборођка (1945) вербални су настели, са бујним и радосним тоновима, срећним и контрастним. Поетске слике настају из најискренијег зближавања далеких и неочекиваних асоцијација, што даје полет снази емоција. Поезија В. Холоборођка је органски наставак вишевековног народног поетског наслеђа у претежно потпуној форми бајковите и песничке метафоричности.

Поезија В. Холоборођка поезија је украјинског песника, зато што су у стиховима често присутне речи козак, Украјина, хетман, имена историјских личности и географски називи (Сахајдачни, Берестечко), док национална обележја нису истакнута спољашњим атрибутима, већ унутрашњим садржајем, обележјима становишта, сликовитим излагањима и поетском семантиком. И све наведено није исто, већ ствара стално осећање кретања поетске мисли и естетике. Песник у краткој описној песми, чак и у одређеној метафори, може толико тога да каже да његов интегритет представља искуство многих генерација и одушевљава снагом поетске слике.

Једна од загонетки поетског света В. Холоборођка – материјално и духовно, имају исту снагу. Оно што смо навикли да делимо на инспиративно и неживо, за наше претке није имало јасно одређене границе, већ је стално било у равнотежи. Зато су говорили, осећали, радили не само људи, већ и животиње, дрвеће, биљке, вода и ватра, земља и мртви преци. Настанак становишта човека учврстило је све ово, и иако се временом свет поделио на духовни и материјални, првобитна веза остала је сачувана.²⁵⁵

---

²⁵⁵ В. у *Вищій гомін*. Київ 2003: Васиљ Голобородько: 5-6

У песми *Глечик на столи* мајка, чији је лик у песмама В. Холоборођка често блиско повезан са ликом отаџбине, поставила је на сто крчаг плавог бока.

*Нас за столом сидить трое
Принесла матери воду у глечику
з блакитним боком
– хтось шматок неба приліпив! –
поставила на столи.
(<http://litmisto.org.ua/?p=10907>²⁵⁶)*

*Нас троје седимо за столом.
Мајка је донела воду у крчагу
плавог бока –
неко је прилепио комад неба! –
и поставила на сто.
(В. Холоборођко *Крчаг на столу* //
Књижевна реч, Београд 1979: 4)*

Ово је симболичан поступак: она нуди тројици за столом оно што је у крчагу, али нико се не усуђује да пије из њега.

*Узяв перший – хотів напитися – і
поставив,
узяв другий – і поставив,
узяв я,
(<http://litmisto.org.ua/?p=10907>)*

*Узео је први – хтео се пити – и
оставио,
узео је други – и оставио,
узео сам
(В. Холоборођко *Крчаг на столу* //
Књижевна реч, Београд 1979: 4)*

Понављање радње три пута, као у бајкама, истиче потешкоћу да се обави наизглед једноставна радња. Лирски јунак је погледао у крчаг, у коме је као одраз видео своје око, и ни он не може да се напије из њега, зато што тамо није бунарска вода, него крв!

*заглянув у глечика –
рибинкою попливло моє око –
аж там не вода кринична,
а кров!
(<http://litmisto.org.ua/?p=10907>)*

*и погледао у крчаг –
пливало је као риба моје око –
кад тамо, није бунарска вода
него крв!
(В. Холоборођко *Крчаг на столу* //
Књижевна реч, Београд 1979: 4)*

У крчагу је требало да буде бунарска вода. Бунар је често оличење континуитета људског живота. Бајке о живој и мртвој води и бајања потврђују разноликост речи симбола вода и бунар.

---

²⁵⁶ Песма *Глечик на столи* Васиља Холоборођка – извор са интернета: <http://litmisto.org.ua/?p=10907>>27.08.2017.

На крају песме је оригиналан дијалог и истовремено закључак поетске минијатуре. Симболичан план мајчиног питања има емотивно значење.

*МАТИ: чом' не п'ете?
(Сказав)
То піди да полий квіти коло хати.
(<http://litmisto.org.ua/?p=10907>)*

*МАЈКА: што не пијете?
(рекао сам)
Па хајде онда и зали цвеће око куће.
(В. Холоборођко *Крчаг на столу* //
Књижевна реч, Београд 1979: 4)*

Украјина пита своју децу зашто се не боре за њу. Одговор сина (лирског јунака) изостављен је. Усред монолога мајке је примедба у загради „(рекао сам)”. Шта је могао да каже? Да му је страшно да се „причести” том водом. Вода у већини песама В. Холоборођка има симболичко значење: љубав и живот, али овде је другачије. Вода постаје крв (у Библији једна од казни које су задесиле Египат). То је вода у коју крв није доспела сада, у овом тренутку, већ је надошла из дубине времена и у себи је скупила сву трагичност историје отаџбине.

Песма се завршава мирним одговором мајке, која вероватно зна шта је у крчагу: „Па хајде онда и зали цвеће око куће. То значи: врати земљи и њеном цвећу оно што ниси у стању, за шта немаш храбрости да прихватиш. Овакав крај потиче нас да схватимо главног јунака песме: крчаг плавог бока са крвљу у себи. Он у себи уједињује две идеје: Божију милост и слободу и борбу за њу.

За рани период стваралаштва В. Холоборођка карактеристичан је висок ниво условности.

Песма *Планова рукавоздача* социјални је дијалог. У основи песме је фразеологизам о последњој кошуљи. Песма је пародија на пљачкашку кампању коју обавља држава против народа. У овој песми учествују два јунака. Чује се глас који наређује и глас малтретираних. Интонација гласова одређена је реторичким фигурама. Наређењима која се издају описана је апсурдност поступака власти. Песма почиње наређењем:

*– Відірви лівий рукав від сорочки,
зараз модно без лівого рукава
(<http://litmisto.org.ua/?p=11325>²⁵⁷)*

*– Откини леви рукав с кошуље,
сад је модерно бити без левог рукава.
(В. Холоборођко *Планско рукаводавање*
// *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)*

---

²⁵⁷ Песма *Планова рукавоздача* Васиља Холоборођка – извор са интернета:
<http://litmisto.org.ua/?p=11325>>27.08.2017.

Мода је ироничан назив за диктирану норму (као и план и добровољно), којом од свих отимају. Власник кошуље усуђује се да се неодлучно брани:

– *Та остання ж сорочка...*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11325>)

– *Али последња ми је кошуља...*
(В. Холоборођко *Планско рукаводавање*
// *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

Али ово никог не дотиче.

– *Є ж хоч остання,
а он у Африци люди без штанів
ходять – треба ж одягти народи.*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11325>)

– *Па шта ако је последња,
а тамо у Африци људи без панталона
иду – треба бре обући народ.*
(В. Холоборођко *Планско рукаводавање*
// *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

Апсурдни аргумент, као начин сатиричне оцене државне политике ширења комунистичких идеја на Афричком континенту, разоткрива ко је спроводио идеје поткупљивања и мита. „Рукав“, а бирократски педантизам прецизира да се ради о „левом“, оригинална је синегдоха сиромашне имовине совјетских грађана на коју претендује држава. Реч „леви“ означава и „левицу“ и „левичарске“ идеје које пропагирају, за шта не жале ни људске жртве, ни своје земљаке.

– *Та рука ж голою буде –
люди засміють...*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11325>)

– *Али рука ће остати гола –
људи ће се смејати...*
(В. Холоборођко *Планско рукаводавање*
// *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

Власник кошуље апелује на мишљење „људи“ и на народне обичаје.

– *Јака така рука?..
Подивись, скільки безруких ходить –
і живуть. А ти – рука!
Ось нічого, придумасмо ще пару воєн
– тоді й не знадобиться рукав...*

– *Каква море рука?!
Погледај колико безруких хода –
и живи. А ти – рука!
Па ништа, измислићемо још пар
ратова – тада ти рукав неће ни
требати...*

– *Коли ж то буде, пришийте
рукав...*
– *Пришити? Пришиємо – бо
заважаси добровільній рукавоздачі
державі.*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11325>)

– *Кад то буде пришијте рукав...*
– *Да пришијемо? Пришићемо – јер
бојкотујеш добровољно рукаводавање
државе.*
(В. Холоборођко *Планско
рукаводавање* // *Књижевна реч*,
Београд 1979: 5)

Ради се о игри речи: „пришити“ у значењу оптужити некога за злочин. Сада пада маска „државног плана“ и открива се људождерско лице режима:

*Стільки пришиємо, що не одна
сорочка зітліє на твоїх плечах,
поки й плечі не зітліють!*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11325>)

*Толико ћемо их пришити да ће ти се
милион кошуља распасти
на леђима док се и леђа не распадну!*
(В. Холоборођко *Планско
руководаванье* // *Књижевна реч*,
Београд 1979: 5)

„Непослушан“ је престрављен и скрива се иза провидне завесе добровољности:

*– Товариші, я віддам і другий рукав –
для перевиконання плану...*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11325>)

*– Другови, дајем и други рукав –
ради пребацивања плана...*
(В. Холоборођко *Планско руководство*
// *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

Ова апосиопеза у говору грађанина незадовољног руководиоцем иронично описује ниво слободе говора. Престрављен због директне претње, он сам прекида свој одговор. Они који спроводе руководство користе реторичка обраћања, питања са интонацијом заплашивања и презира и три тачке само једном: „Па ништа, измислићемо још пар ратова – тада ти рукав неће ни требати...”. Али и у ове три тачке садржана је претња.

Веома архаичне примере погледа на свет песник описује у песми *З дитинства: грушка*. Код В. Холоборођка крушка седа да вечера са децом. Мајка јој налива млеко и маже окрајак медом. Кулминација емоционалне мисли је у слици која завршава опис вечере и песму:

*– Їж, грушко, мед, а нам дай груш!
Пий, грушко, молоко, а нам дай груш!
Їж, грушко, хліб, а нам дай груш!*
(Извор са интернета²⁵⁸)

*– Једи, крушко мед, а нама дај крушке!
Пий, крушко, млеко, а нама дај крушке!
Једи, крушко, хлеб, а нама дај крушке!*
(В. Холоборођко *Крушка* // *Књижевна
реч*, Београд 1979: 4)

---

²⁵⁸ Песма *З дитинства: грушка*. Васиља Холоборођка – извор са интернета: <https://mala.storinka.org/дитячі-віршики-верлібри-василя-голобородька-з-ілюстрованої-збірки-хлопчик-малює-літо.html>>27.08.2017.

Овде је интуитивно описана сакрална трпеза: мед, млеко и хлеб у прошлости су били поклон – жртва, као „чиста“, света храна. У обредима божићног циклуса постоје слични моменти. Газда дели освештани хлеб са стоком, а да би воћке добро родиле прети им секиром. Семантика „споразума“ присутна је и овде. Психолошки паралелизам у песми је обрнут: не пореди се положај људи са природним појавама, већ се део природе – крушка, понаша као човек. Зато је уметнички циљ, који В. Холоборођко постиже, сличан и у другим песмама: слика мирне летње вечери, вечера испред куће, на коју позивају и крушку, ствара утисак хармоније традиционалног живота.

Јунак песме *Хотів бути людиною...* сам себе уништава:

щоб бути схожим на інших, на всіх
(<http://litmisto.org.ua/?p=11135>²⁵⁹)

да би био исти као други, као сви.
(В. Холоборођко *Хтео је да буде човек*
// *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

Одсекао је себи ногу, одрезао прсте, остригао уши, одврнуо нос, ископао очи, ишчупао језик. У набрајању овог сакаћења самог себе присутна је оригинална градација. Нога и прсти симболизују способност рада, уши, нос и очи способност доживљавања ствари онаквима какве јесу, језик је симбол говора, грађанске дужности и украјинског језика.

щоб ненароком не бовкнути чогось
зайвого – вирвав языка
(*не став казати і лагідних слів*
коханій)
(<http://litmisto.org.ua/?p=11135>)

да не би ненадно нешто лануо –
ишчупао је језик
(*није могао да каже ни ласкаве речи*
драгани).
(В. Холоборођко *Хтео је да буде човек*
// *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

Јунаку није остало ништа од онога што човека чини човеком, иако је хтео да буде човек, како је речено у наслову песме. Наслов указује на друштвене узроке деформације јунака. Телесне деформације јунака опис су «омасовљавања», изједначавања свести, усађивања бездуховности, коју прати денационализација. Одбацивање делова тела и бића симболично је и описује

---

²⁵⁹ Песма *Хотів бути людиною...* Васиља Холоборођка – извор са интернета:
<http://litmisto.org.ua/?p=11135>>27.08.2017.

процес уништавања људске личности, њене свести под притиском друштвеног окружења и надзором неистомишљеника.

У песми *Загиблій за ідею* В. Холоборођко је створио лик представника друштва, чијим животом потпуно располаже власт. Сам назив уклапа се у реторику совјетског патриотизма и требало би да наговести херојски заплет. Али већ прва три стиха песме лишена су свечаног тона и узвишене интонације:

*І сказали йому, що мусить вмерти
за ідею,*

*дали рушницю і послали на фронт,
і він загинув за ідею.*

(<http://litmisto.org.ua/?p=11018>²⁶⁰)

И рекли су му да мора умрети за идеју,

*дали му пушку и послали на фронт
и он је – погинуо за идеју.*

(В. Холоборођко *И рекли су му да мора умрети за идеју...* // *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

У овој сувопарној информацији садржана је тема песме: „мора умрети за идеју“, заплет „дали му пушку и послали на фронт“ и расплет „и он је – погинуо за идеју“. Редослед глагола описује јунака као потлаченог. Њему је на силу наметнута и сама идеја, која чак није ни обелодањена. Песма је објављена у збирци *Летюче віконце* (Балтимор, 1970) и вероватно описује догађаје у Мађарској, Чехословачкој, поступке власти СССР-а, које су биле незаконите и представљале су злочин према свом народу и својим војницима, који су извршавали наређења.

Песма даље објашњава спремност војника да погине за идеју:

*З кіно йому смерть вояка увлялася
піднесеною, як святкові прапори,*

*і там солдати падали в переможному
бою*

(<http://litmisto.org.ua/?p=11018>)

У биоскопу му се свака смрт чинила

*узвишеном, као светковинске заставе,
и тамо су војници падали у
победоносној бици*

(В. Холоборођко *И рекли су му да мора умрети за идеју...* // *Књижевна реч*, Београд 1979: 5)

Овакво обележје емотивног доживљаја смрти у борби говори о лицемерју у обуци војника. Може ли смрт бити света? Стварна ситуација је сложенија, а овде ратник

---

²⁶⁰ Песма *Загиблій за ідею* Васиља Холоборођка – извор са интернета: <http://litmisto.org.ua/?p=11018>>27.08.2017.

*не знав навіть, хто перемагає,
– чи ті, хто за ідею, чи безідейники –
вороги*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11018>)

*није ни знао ко побеђује:
они што су за идеју или безидејни
непријатељ*
(В. Холоборођко *И рекли су му да мора
умрети за идеју... // Књижевна реч,*
Београд 1979: 5)

Омаловажена реч „безидејни“ даје иронични садржај „идеји“.

Централни елемент садржаја композиционо је близак народним историјским песмама у којима ратник шаље родбини трагичну вест да се „оженио гробом“. Гроб је симбол бесмртности оног ко је погинуо у борби за отаџбину. Погинули војник у песми В. Холоборођка умро је непромишљено и сахрањен је на ужасан начин. Метак га је стрефио на сметлишту и

*домогосподарка якась із відра
висипала на його спину непотріб*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11018>)

*нека домаћица из канте
просула смеће на његова леђа*
(В. Холоборођко *И рекли су му да мора
умрети за идеју... // Књижевна реч,*
Београд 1979: 5)

После недељу дана видела се само чизма

*через тиждень виглядав тільки чобіт,
а потім тільки підошва,
а потім нічого...*
(<http://litmisto.org.ua/?p=11018>)

*за недељу дана видела само чизма,
а онда само ђон,
а онда – ништа*
(В. Холоборођко *И рекли су му да
мора умрети за идеју... // Књижевна
реч,* Београд 1979: 5)

Унижена лексика приликом описа погибије „метак га је стрефио“ и слика сахране испуњени су иронијом, не величају војника. У песми сахрана није високи гроб, већ сметлиште, не цвета калина на војниковом гробу, већ бујно цветају лименке и шљака, не засипају гроб другови својим капама, као што је описано у думама, већ домаћица просипа смеће на погинулог војника. Њој је свеједно због њега, као што је њему било свеједно да ли је била права идеја за коју га нису послали да ратује, већ да умре. Сliku сметлишта допуњава кокошка, која је чепркала по њему, али

не могла догребтися до впалого вояка

(<http://litmisto.org.ua/?p=11018>)

*није могла да дочепрка до палог
војника*

(В. Холоборођко *И рекли су му да
мора умрети за идеју... // Књижевна
реч*, Београд 1979: 5)

Кокошка није птица која у народним песмама слеће на гроб козака да једе калину и доноси вести из Украјине. Кокошка није ни орао, ни црни гавран, који слеће на бојно поље и стаје на тела погинулих. И на овај начин наглашава се апсурдност губитка живота за погрешну идеју.

Сметлиште је место војника у историји своје земље и оне у коју су га послали. Али он то није схватио, није стигао. Ову мисао песник додаје последњим стиховима песме:

*А думати про те, що на смітнику
матері непристойно проливати
за ним сльози,*

йому не було вже коли.

(<http://litmisto.org.ua/?p=11018>)

*А да размишља о томе да ће на
сметлишту мајке за њим непристойно
проливати сузе,*

за то више није имао времена.

(В. Холоборођко *И рекли су му да мора
умрети за идеју... // Књижевна реч*,
Београд 1979: 5)

И овде је присутно позивање на историјске песме. Родбина, пре свега мајка, плаче за палим ратником. Мајчинске сузе су свете, а сметлиште је срамота и за војника, и за родбину. Песма је и асоцијација на контрасте са народним јуначким епом и окидач емоционалног набоја: гнева усмереног против неименованих криваца због уништеног и осрамоћеног живота.

У песми *Без імені* јунак се теши да се и без имена може живети.

*Викрали моє ім'я
(не штани ж – можна і без нього
жити!)*

(Извор са интернета²⁶¹)

*Украли су ми име (добро што нису
хлаче –
и без њега се може живети)*

(В. Холоборођко *Украли су ми име //*
Књижевна реч, Београд 1979: 5)

---

²⁶¹ Песма *Без імені* Васиља Холоборођка – извор са интернета:
<https://onlyart.org.ua/ukrainian-poets/virshi-vasylya-goloborodka/virsh-vasylya-goloborodka-bez-imeni/>27.08.2017>.

Алармантно: име је мање вредности од материјалног предмета – панталона. Редослед описа како зову безименог јунака прецизира његову инфериорност:

*І тепер мене звать
той, у кого ім'я викрадено*

*и сад ме зову онај
коме је украдено име.
(В. Холоборођко *Украли су ми име* //
Књижевна реч, Београд 1979: 5)*

Он уме добро да ради, али њега не називају по томе, већ обрнуто „безименост” баца сенку и на његов посао:

*Коли я посию, то всі дізнаються, що сіяв
той,
у кого ім'я викрадено*

*кад омолоујем онда сви знају
да је моловао онај
коме је украдено име.
(В. Холоборођко *Украли су ми име* //
Књижевна реч, Београд 1979: 5)*

а на белим зидовима које је моловао увек напише:

*стіну вибудував той,
у кого ім'я викрадено.*

*зид је дотерао онај
коме је украдено име.
(В. Холоборођко *Украли су ми име* //
Књижевна реч, Београд 1979: 5)*

Пријатна и учтива конотација није присутна чак ни у кругу најближих људи: телеграме и поздравна писма јунак добија само „на име онога коме је име украдено”. Са тим се он сам одавно помирио, а и жена се навикла. На крају је одбијање таквог поретка:

*Тільки от не знаю, як бути дітям,
як їх кликатимуть по батькові?*

*Не знам само како ће бити деци
кад их буду звали по оцу?
(В. Холоборођко *Украли су ми име* //
Књижевна реч, Београд 1979: 5)*

Губитак имена преноси се на национални ниво: „украдени” су породична (национална) суштина и достојанство. Зато овај јунак не може да живи ни од свог посла, ни од љубави ближњих. Ова конотација не усвајају се као „име”, зато што нема духовног језгра око ког би могли да се окупе као једна целина.

У поезији В. Холоборођка често се наводе три слике, ситуације или аргумента, представљена су три временска простора, три предмета или три обележја предмета, три јунака, три поступка. Песма се завршава емоционалним или логичким закључком у коме може да се исказе процена или осуда теме, која је у наслову, или на почетку песме. Разрада теме у строфама омогућава да се уметнички процене одговарајуће чињенице, али суштински критеријуми за то присутни су у традиционалној култури. Тројност у песмама изједначава се са градацијом, која расте, и са емоционалном кулминацијом на крају. Крај песме може започети као антитеза, са „и”, „али” и истовремено садржи елементе синтезе, зато што су све варијанте развоја тематске слике обједињене у одређену целину.

ЧАСОПИС СТВАРАЊЕ

У титоградском часопису *Стварање*, после превода објављених у крушевачкој *Багдали* 1974. и 1976. године, С. Рашковић 1979. објављује нове преводе песама Павла Тичине: *Да ли знате како липа шуми...* (*Ви знате, як липа шелестить...*, 1912), *О, драга Ино...* (*О, панно Инно...*, 1915), *Када у твоје очи гледам...* (*Коли в твої очі дивлюся...*, 1911), *Утихнуло је све, као пред зору...*, *По плаветној степи...* (*По блакитному степу...*, 1917–1918), *Отварајте врата...* (*Одчиняйте двері...*, 1918), *Вјетар с Украјине* (*Вітер з України*, 1923), и *Не горим ли...* (*Я не горю – я не живу...*, 1915).

Интимна лирска песма *Ви знате, як липа шелестить* прва је објављена песма Павла Тичине. Елегија је написана четворостопним јамбом 1911. Ово је период када будући песник почиње да се афирмише као личност, време његових студија у Чернигову и првих сусрета са младим представницима културе. Песма је пример изузетног талента будућег симболисте.

Песма исказује емоције које настају у души младог лирског јунака – прва и нежна осећања љубави. Лирски јунак пева химну љубави, радости живота, усхићења љубављу у пролећној ноћи и изјављује љубав кроз призму боја природе. Помешани су узбудљиви елементи предосећања среће, блиске везе са природом и похвале хармонији. Лирски јунак је заљубљени младић преплављен осећањима, поставља реторичка питања замишљеним противницима, који треба

да осећају исто што и он. Позива их да буду одлучни и сам показује одлучност. Само искрена, чиста, заљубљена душа може да види симболичне слике природе, док заљубљени виде исте слике. И зато се реторичко питање на почетку песме претвара у реторичку изјаву. Лирски јунак проналази истомишљенике и није усамљен у својим осећањима. Главних јунака има пуно. На почетку је тешко одредити вољену, која уопште није видљива, зато што једноставно спава. Али и у свом сну она је све лирском јунаку.

Песма се композиционо дели на два дела. Оба почињу реторичким питањима.

*Ви знаєте, як липа шелестить
У місячні весняні ночі? –
Кохана спить, кохана спить,
Піди збуди, цілуй їй очі,
Кохана спить...
Ви чули ж бо: так липа шелестить.
(Извор са интернета²⁶²)*

*Да ли знате, како липа шуми,
У прољећној, мјесечевој ноћи?
Вољена спи, вољена спи,
Пробуди је, цјеливај јој очи,
Вољена спи...
Чули сте већ: тако липа шуми.
(П. Тичина, *Да ли знате, како липа шуми* // *Стварање*, Титоград 1979: 1171)*

Најпре је простор ограничен само липом која шуми, док се у другом делу тај простор проширује на гајеве који спавају, али све виде кроз невид. Простор одједном постаје глобалан: сјај звезда и месеца, а затим и звучан – славуј.

*Ви знаєте, як сплять старі гаї? –
Вони все бачать крізь тумани.
Ось місяць, зорі, солов'ї...
„Я твої – десь чують дідугани.
А солов'ї!..
Та ви вже знаєте, як сплять гаї!*

*Знате ли, како спава стари гај?
Он и кроз невид види ваше лице...
Ево, мјесеци, славуј, и звијезда сјај...
„Твој сам“, – негдје начују дједице.
А славуј!..
Па ви већ знате, како спава гај!
(П. Тичина, *Да ли знате, како липа шуми* // *Стварање*, Титоград 1979: 1171)*

У песми су паралелно описана два света: свет природе и свет људи. Песник успешно користи тропе и речима и музиком чини песму нежном и

---

²⁶² Песма *Ви знаєте, як липа шелестить* Павла Тичине – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=tychina&page=tychin32>>27.08.2017.

елегантном. Лирски јунак директно се обраћа читаоцу, уздижући најлепша људска осећања.

Песник је показао изузетну вештину, описујући у неколико грациозних стихова расположење младог човека, његову маштовитост и дубока осећања. Реторичка питања и изјаве упућени читаоцу као да га зближавају са песмом. Романтични пролећни ноћни пејзаж и звучне слике ову лирску песму чине емотивно јаком.

И интимна лирска песма *Коли в твої очі дивлюся...* (1911) посвећена је вечној теми љубави. Лирски јунак певајући о прелепим очима девојке као о „прозирном небеском простору“ и „бриљантних звезда целом мору“, узнемирен је како вољена одговара на његова осећања. Како би најпотпуније и најтачније исказао своја осећања, лирски јунак се обраћа природи:

*Ах, очі! ті очі!.. Кохана,
Чом серце твоє не таке?
Чому, як говориш – на серце спадає
Те поле у жовтні. Туман поглядає.
Суха бадиллина хитається...
Спить груддя важке.
(Извор са интернета²⁶³)*

*Ах, очі, те очі!... Вољена,
За што твоје срце такво ни?
За што се, док збориш, душа сјећа
Поља у октобру. Магла бива већа.
Суви се бокор њише...
И њива тешко спи.
(П. Тичина, *Када у твоје очі гледам* //
Стварање, Титоград 1979: 1172)*

Радост и тугу, радост и жалост, осећања која су неопходна човеку, П. Тичина исказује песми кроз говор природе.

У Тичининим песмама често су присутне слике симболи гаврана, ветра, олује. У песми *По блакитному степу* (1917–1918) појављују се и гавран (црни) и ветар (врани) као симбол несреће, трагедије, глади, смрти:

*Гляне сонце, як дитя,
А в селі голод!
Ходять матері, як тіні, –
Вороний вітер...*

*Погледа сунце, као дијете,
А у селу глад!
Ходају мајке, као сјени, -
Врани вјетар...*

*На чужині десь ген-ген
Без хреста; ворон...
Будьте прокляті з війною! —*

*У туђини негдје, ено-ено,
Без крста – гавран...
Да сте проклеті и ви и рат!*

---

²⁶³ Песма *Коли в твої очі дивлюся...* Павла Тичине – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=tychina&page=tychin85>27.08.2017>.

Вороний вітер...
(Извор са интернета²⁶⁴)

Врани вјетар...
(П. Тичина, *По плаветној стени* // *Стварање*, Титоград 1979: 1172)

Веома је интересантна Тичинина песма *Вітер з України* (1923), посвећена Миколи Хвиљовију²⁶⁵ (1893–1933), у којој се песник обраћа индијском књижевнику Рабиндранат Тагори (1861–1941), са којим је П. Тичину блиско повезивало осећање Бога, света и себе као хармоније – музике и поезије. Бенгалског песника, тачније његовог порицања да се човек може учинити бољим на револуционаран начин, П. Тичина цитира у својој песми:

---

²⁶⁴ Песма *По блакитному степену* Павла Тичине – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/Павло-Тичина/23442/По-блакитному-ступу>>27.08.2017.

²⁶⁵ Разноврсно стваралаштво и необична личност Миколе Хвиљовија (1893–1933) имали су изузетан значај у књижевном процесу 1920-их и велики утицај на развој украјинске књижевности, културе и друштвено-политичке мисли током читавог XX века. Средином 1920-их постао је признати вођа целе књижевне генерације. У Харкову је организовао најмоћнију књижевну групу *ВАПЛІТЕ* (Вільна Академія Пролетарської Літератури) (1926–1928). *ВАПЛІТЕ* је окупила најталентованије уметнике који су тада живели у Харкову (П. Тичина, Ј. Јановски, М. Куљиш, О. Довженко и други). У статуту и програму организације стајало је да њени чланови бирају слободан развој свих праваца и стилова, да подржавају таленат и иновацију, високо професионално умеће, да им је стало до престижа украјинске књижевности. Пут који је одабрао *ВАПЛІТЕ* суштински се разликовао од оног који је украјинској уметности предлагала бољшевичка идеологија. У украјинској књижевности 1925-1928. развила се књижевна дискусија која је почела од чланка М. Хвиљовија *Про „сатану в бочиці“, або про графоманів, спекулянтів та інших просвітян*. Својим памфлетима М. Хвиљовиј је у великој мери исказао становиште свих интелектуалаца. Чланци М. Хвиљовија били су усмерени против ограничености и провинцијалности украјинске књижевности. Управо је он поставио питање *Європа чи просвіта?*, имајући у виду одлучан повратак домаће књижевности на самосталан, слободан, високопрофесионалан пут развоја, њену оријентацију ка „психолошкој Европи“, односно ка најбољим достигнућима европске уметности. Памфлет *Україна чи Малоросія?*, написан 1926. био је забрањен и постао је познат читаоцима тек 1990. У њему је аргументована суштина прокламованих парола оријентације ка „психолошкој Европи“, „даље од Москве“, „романтичари витаизма“, „азијске ренесансе“. Он наступа против доминације тужног масовизма, скрнављења уметности, њеног свођења на улогу идеолошког опслуживања партијске и државне политике. У памфлетима *Камо грядеши* и у *Думки проти течії* аутор покреће питање о оријентацији украјинске културе: Европа или Образовање? Док појам образовања представља све заостало, епигонско, М. Хвиљовиј не тумачи Европу као географску, већ као психолошку категорију. Гајећи наду у процват украјинске уметности, чак у месијанску улогу своје младе нације, писац, пре свега, наглашава потребу да се лиши вечног назадовања и зависности од „руског диригента“. М. Хвиљовиј се није тешио илузијама, схватао је куда води национална политика у Украјини, зашто његову државу уништавају вештачки изазваном глађу. Тешка размишљања уродила су плодом. Његов мото *Даље од Москве!* био је смео и недвосмислен. Књижевна дискусија за коју је дело *Україна чи Малоросія?* било катализатор, почела је да добија политички карактер. М. Хвиљовију није било довољно „образовање“, почео је да позива на ново мишљење, на консолидацију са Европом, а не са Севером. И у уметничким делима писац је одавно био усмерен ка Западу. Ширење планова украјинске књижевности ка перспективи, као што је то чинио М. Хвиљовиј, за тоталитарни систем испоставило се опасним. Чланак *Україна чи Малоросія?* прочитао је лично Стаљин, чији су суд и пресуда означили почетак масовних хапшења украјинске интелигенције.

*Сидить в Бенгаліі Рабідранат:
нема бунтарства в нас: людина з
глини. –*

*Регоче вітер з України,
вітер з України!*

(Извор са интернета²⁶⁶)

*Рабиндрант из Бенгала,
збори: „Нема код нас буне:
наш је човјек ко од глине“.*

*Грокти вјетар с Украјине,
вјетар с Украјине!*

(П. Тичина, *Вјетар с Украјине //*
Стварање, Титоград 1979: 1173)

У ово време П. Тичина је кренуо путем лојалности бољшевизму. Тај пут за њега није био лак, што потврђују стихови друге, можда и најбоље Тичинине песме из овог периода, *До кого говорить?* (1925), у којој песник позива Р. Тагора да долети у Украјину, зато што губи дах и гине „Рабіндранате-голубе! / З далекої Бенгаліі / Прилинь до мене на Вкраїну. / Я задихаюся, я гину”.

И Р. Тагора и П. Тичина покушавали су да уједине Исток и Запад кроз културу. Р. Тагора је због тога основао специјалну школу, П. Тичина је учио туркијске језике и бавио се развојем Оријенталистике у Украјини. Његова идеја синтезе Истока и Запада и посебног, пограничног места Украјине у овом процесу била је супротстављена идеји „психолошке Европе” М. Хвиљовија.

*Крізь шкельця Захід, мов з-за трат:
то похід звіра? звіра чи людини? –
Регоче вітер з України,
вітер з України!*

*Гледа Запад ко кроз кавез,
кроз лорњоне своје фине:
јесу л' звијери или људи?
Горки вјетар с Украјине,
вјетар с Украјине!*

(П. Тичина, *Вјетар с Украјине //*
Стварање, Титоград 1979: 1173)

П. Тичина није заступао европоцентризам. Привлачили су га и други светови. Управо због тога је био изузетно интересантан.

1980. година

МОНОГРАФИЈА ВЛАСТИМИРА ЕРЧИЋА МАНУИЛ (МИХАИЛ) КОЗАЧИНСКИЈ И ЊЕГОВА ТРАЕДОКОМЕДИЈА

Властимир Ерчић 1980. у Новом Саду на 765 страна објављује своју монографију *Мануил (Михаил) Козачинскиј и његова Траедокомедија* којом се исцрпно бави личношћу и делом Мануила Козачинског (1699–1755) и његовом

---

²⁶⁶ Песма *Вітер з України* Павла Тичине – извор са интернета:
https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=29>27.08.2017.

драмом *Трагедокомедија*, првом српском школском драмом, изведеном 15(26) јуна 1734. у Сремским Карловцима, допуњујући и са сигурношћу наводећи податке у односу на своју претходну монографију *Историјска драма у Срба од 1736. до 1860.* из 1974.

Пишући о утицају украјинског барока на развој српског школства, поезије и драме, професор Љ. Поповић наводи „Велики допринос дали су питомци Кијево-могиљанске академије развоју образовања и ширењу барока у Србији. На молбу српског митрополита Вићентија Јовановића, упућену митрополиту Заборовском као проректору Кијево-могиљанске академије, да пошаље из славне Академије учитеље књижевне наставе, 1733. године у Србију долази пет питомаца Кијевске академије које је предводио Емануил Козачински. Козачински је у Србији руководио школом у Карловцима, коју је реорганизовао по узору на Кијевску академију, а исте 1733. године ученици Карловачке школе извели су његову драму *Трагедокомедија, или тужна прича о смрти последњег цара српског Уроша V и о пропасти српског царства*, типичну барокну школску драму са балетским тачкама и међу чиновима у духу ведрих украјинских барокних интермедија. Драма је написана силабичким стихом са обавезном парном женском римом (тзв. пољским тринаестерцем), који под утицајем Козачинског, а и других васпитаника Кијевске академије, прихватају многи српски песници барока.“ (Љ. Поповић 2007: 15-16)

О српском школском позоришту барокног театра академик Милорад Павић (1929–2009), историчар српске књижевности XVII-XIX века, стручњак за барок и симболизам, у својој монографији *Гаврил Стефановић Венцловић* наводи „Друга област барокног театра значајна у ово време је школско позориште. Оно ниче под јаким утицајем руских учитеља који су тридесетих година XVIII века почели предавати у српским школама. Један од њих, Емануил Козачински, дао је 1733. „трагедокомедију“ (спој сценског дела високог и ниског стила) о последњем српском цару Урошу V и она је 1734. године играна у Сремским Карловцима, где су комад извели ученици тамошње српско-латинске школе као јубиларну представу. Дело је поред радње везане за српску историју имало балетске тачке и међучинове који су разгаљивали гледаоце својим ведрим и хуморним тоном, независним од тока основне радње. Алузије

на савремене личности, симболичност радње, и нарочито бројне персонификације и митолошке личности су драми Козачинскога дале изузетно свечани тон и Јован Рајић крајем века ју је прерадио и у том новом облику штампао (1798) под називом *Трагедија... Уроша Пјатаго* сећајући се с поштовањем свог учитеља Козачинског.“ (М. Павић 1972: 62)

Узимајући у обзир претходне наводе, најмеродавнијим можемо сматрати истраживање и тврдње В. Ерчића. Драма коју су први ђаци „карловачких школа“ тридесетих година 18. века видели у свом позоришту била је *Траедокомедија* Украјинца Мануила Козачинског. Сасвим тачан наслов ове драме непознат је. Одломак пронађен у Митрополијско-патријаршијском архиву за који се мисли да је исписан „по свој прилици руком самога Козачинског“, носи наслов *Стихи на Траедокомедији*. У препису Саве Рајковића, из 1780, она се зове само *Траедокомедио*. Чини се да је „Траедокомедија“ било њено уобичајено име и да није имала неки други наслов, односно, да име Уроша V није било уклопљено у наслов. Замисао је била да драма буде постављена „ревијски“, да опише већи број лица из различитих времена, а никако да буде драма о Урошу V, као што је то драма *Владимир* Феофана Прокоповича (1677–1736), бар не у основној концепцији. У драми се појављују три лица као носиоци збивања: Душан, Урош и Вукашин, од којих Душан и Вукашин заузимају много више простора од Уроша, а Вукашин је драмски значајнији од остале двојице. На основу свега наведеног В. Ерчић „предстоји да се закључи следеће: да је *Траедокомедија* настајала још 1733. године, да су тај комад спремали тадашњи ученици карловачки, и да су га и приказали јуна 1734, чини се – 15(26) на Видовдан, највећи народни, и историјски, празник у том месецу. <...> Отуда, тј. имајући у виду наведене списатељске навике ондашњих времена, колико и садржину самога дела, треба сматрати да је реч *Траедокомедија* била право, и једино, име „театралног представленија“ изведеног у Карловцима 1734. године. Грујић га је, истина, поодавно звао *Траедокомедијом*, али је Рајић био заразнији, па се безмало стално понављало да је Козачинскиј сачинио неку драму о Цару Урошу, и о нестанку Српске Царевине.“ (В. Ерчић 1980: 259-260) Изгледа да је Козачински желео да својим ученицима предочи две врсте трагикомедије: једну „прокоповичевског“ и једну „непрокоповичевског“ типа, односно, једну у којој

се трагично и комично прожимају подједнако квалитетно, и једну у којој су те супротности представљене засебно.

За украјински етнос, а самим тим и за карактер српско-руско-украјинских односа, велики значај имали су историјски догађаји у делу Украјине који је у то време био у саставу Русије. Зато је рад М. Козачинског и осталих Кијевљана који су дошли са њим у Србију био плодотворнији и успешнији. По наводима В. Ерчића, они су препознавали и посматрали „у основи исте – духовне и световне, државне и остале феудалне интересе, домаће и страно племство, крајишнике, и уместо *крепостных* – „пахоре” и „јобаће”, спремне на буне и устанке“, сусретали су се са познатим облицима економског, политичког, националног, верског и социјалног угњетавања „и овог и оног народа“, били су сведоци „партнерства“, „регулисаног супарништва“ и „утврђених правила игре“ истих, и истородних велесила, а од самог почетка, дочекао их је „национ“ који се носи и с унутрашњим и са спољним непријатељем, и народ – дорастао Царству, толико да нема ни сломљених, ни побеђених.“ (В. Ерчић 1980: 69)

До доласка М. Козачинског у Сремске Карловце украјинско позориште већ се налази на врхунцу свог развоја. Али пут који је оно прешло није био нимало лак. Позориште у Украјини настаје под утицајем пољског и латинског позоришта и у време барока доживљава велики развој. На Западу су у зачетку развоја позоришта постојале одређене средњевековне и црквене традиције. У Украјини таквих традиција није било, зато украјинско позориште у потпуности потиче од барокне драме, углавном од позоришта језуитских школа, које је постигло изузетне уметничке резултате, али не треба заборавити ни на могуће утицаје протестантског позоришта, зато што су и протестанти имали школско позориште и писали су бројне драме. Драма и почеци комедије припадају типичним жанровима украјинске барокне књижевности. У овој сфери аутори раде по туђим узорима, али раде самостално. Сем тога, украјинско барокно позориште имало је велики утицај ван територије Украјине – у Москви и на Балкану.

Први покушаји украјинског позоришта могли су да буду латински и пољски, али су били намењени уским оквирима школских представа. Али,

ускоро, позориште превазилази оквире школе и уски круг ученика, учитеља и родитеља. Прве објављене драме датирају са почетка XVII века. То су песме Памва Беринде (1550?–1632) из 1616. Али, ово је само дијалог о Христовом рођењу (*Різдво Христове*), само декламација, у ствари, нема никакве радње. Друга објављена драма *Христос пасхон* из 1630. представља драму у зачетку, са библијским лицима, која излажу свој текст као декламацију, та декламација је веома субјективно обојена. Поред ове острашћене драме у зачетку можемо додати и неутрални дијалог о Христовом Васкрснућу (*Воскресіння Христове*). Права драма је *Розмишлянне о муці Христа*, објављена 1631. Иако се радња одвија иза сцене и о њој говоре „гласници”, на сцени се налазе „побожне душе” које живо реагују на причу гласника и делимично имају индивидуална обележја.

Стара украјинска драма, која је настала средином XVII века развија се, достиже свој врхунац и завршава свој развој у другој половини XVII и првој половини XVIII века. Теорија драме разрађује се на курсевима поетике у Кијевомогиљанском колегијуму/академији. О драми је у својој поетици много писао Феофан Прокопович. Драма је према тадашњим схватањима један род поезије, а разликује се неколико врста драма: трагедија, комедија, миракли, моралите и историјске драме.

По Ф. Прокоповичу, трагедија је дело у стиху које представља дела истакнутих људи, њихову судбину, њихове несреће. Комедија је такође дело у стиху, у коме се на весело и шалјив начин слика живот обичних људи, кроз разговор, с циљем да то буде поука и да се на тај начин открију и осуде лоши поступци људи. Драма се дели на чинове и треба да их има највише пет, а чин се дели на сцене (највише десет). У трагедији се појављује и хор. У првом чину је пролог, који је нека врста увода у драму и у њему се говори о садржају драме. У другом чину почиње развој фабуле, у трећем се јављају препреке, у четвртном се све приводи крају и у петом чину је завршетак.

Садржај комедије обично је измишљен, а садржај у трагедији обично се узима из историје, из неког познатог догађаја, мада може бити и измишљен. Трагедија слика подвиге истакнутих личности, зато је стил трагедије озбиљан и узвишен. Ф. Прокопович сматра да у трагедији треба да се ради о веома кратком периоду (свега два-три дана) из живота истакнуте личности, а остали догађаји из

живота те личности само се, на неки начин, спомену. Ф. Прокопович је своју теорију украјинске драме заснивао на искуствима класичне драме.²⁶⁷

Професор поетике у Кијевско-могиљанском колегијуму/академији имао је обавезу не само да предаје теорију драме, него је морао и да се опроба у писању драма и да их поставља на сцену заједно са својим студентима. На овај начин настају први текстови и прва извођења драма у Кијеву већ у првој половини XVII века. Дrame су приређиване обично поводом већих празника, нарочито за Божић, за Ускрс, некада и на крају школске године, или приликом доласка неке истакнуте личности у Кијев.

Представе су биле или на сцени у колегијуму, или напољу, на тргу. Све улоге тумачили су дечаци – студенти. Публику су чинили студенти, професори, њихови пријатељи, некада и родитељи студената, грађани, а на такве представе посебно су позиване и неке истакнуте личности, попут митрополита, хетмана и других. Публика је обично била образована и могла је да схвати садржај представе.

Значајна особина тадашње драме је алегоризам и склоност симболима, што је условљено и самим обележјима хришћанске религије и њеном симболиком. Зато је у таквој драми увек присутан одређени број алегоријских личности, које су морале имати посебне костиме, како би публика схватила да оне представљају Завист, Веру, Наду, Љубав, Гнев, Фортуну, Слободу, Пријатељство, непријатељство, итд.

На школском репертоару биле су најпопуларније драме ускршњег и божићног циклуса. Ове драме углавном су извођене за време ускршњих и божићних празника и у њима су представљани рођење, муке, смрт и ускрснуће Христово. Сваки аутор обрађивао је ове сижее на свој начин, по свом укусу, и уносио је своје морално-поучне елементе. Почетак европске божићне драме пада у време од XI-XIII века. Из малог дијалога у оквиру мисе полако настаје права драма која се базира на мотивима из Библије. До данас у целини су сачуване само четири украјинске божићне драме из XVII-XVIII века: *Комедија на день рождества Христова* Дмитра Туптала (1651–1709) (постављена у Кијеву

---

²⁶⁷ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2003: Театр в Україні: 1006-1028

за Божић 1702.), *Комическое дѣйствіе* Митрофана Довгалевског (крај XVII – прва половина XVIII века) (постављена за Божић 1736. у Кијевској академији) и још две непознатих аутора, а остале су сачуване само у одломцима.

Другу тематску групу украјинске школске драме чине дела о свецима – миракли (од лат. *miraculum* – чудо). У мираклима се обрађују хагиографски сижери – житија светаца, легенде о њиховим чудима, о њиховим подвизима, о њиховим мукама за веру Христову, итд. У целини су сачуване само три драме-миракле: једна анонимна о Олексију, божјем човеку, *Комедія на Успение Богородицы* Дмитра Туптала и колективно дело ученика Кијевске академије написано на пољском језику *Declaratio de S. Catherinae Genio*.

Посебну групу чине морално-дидактичке драме – моралите (фр. *moralite*, лат. *moralis* – моралан) – поучне драме са алегоријским садржајем. Елементи драме моралите срећу се у свим драмама ускршњег и божићног циклуса и у мираклама. У драмама-моралите увек се појављују алегоријски ликови који представљају апстрактне појмове људских врлина и мана. У тим драмама аутор своју идеју најчешће води сходно принципима хришћанског морала, показујући и претњу казнама на оном свету.

Највеће достигнуће украјинске драме XVII-XVIII века је историјска драма. У ову групу спадају драме: *Володимир* Феофана Прокоповича, историјске драме Мануила Козачинског, Симеона Полоцког (1629–1680) и других аутора. Аутори ових драма настојали су да се мало удаље од шаблона мистеријских слика и сижеа и да се приближе савременим темама. Ипак, не желећи да говоре директно о свом времену, они проналазе слике из прошлости и помоћу њих често отварају озбиљне теме и горућа друштвена питања свог времена.

Прокоповичева трагикомедија *Володимир* написана је 1705. и постављена је на сцени Кијевске академије. Иако се у драми говори о кијевском кнезу Владимиру Великом, слике, сиже драме и драмски конфликт пројектују се на савремени живот. Прослављајући кнеза Владимира, аутор има на уму прослављање цара Петра I и његове политике. Иако драма има углавном озбиљан садржај, у њој има и елемената комичног, зато се и назива трагикомедијом. Пре Ф. Прокоповича то се није радило: ако је драма била

историјска – то је била трагедија, а разне комичне ситуације имале су места само у интермедији.

У другој половини XVII, а посебно у првој половини XVIII века, у периоду процвата украјинске школске драме, свој процват доживљава и интермедија. Велики број ових дела има велику идејно-уметничку вредност. У интермедијама се обрађују државно-политичке, друштвене, религијске и друге појаве украјинске стварности.²⁶⁸

Интермедије су такође одиграле своју улогу у развоју српског позоришта. О њима Милорад Павић пише „Прво, у *Трагедокомедији* Козачинског и сличним делима, која већ у наслову назначавају спој не толико два позоришна жанра колико спој два стила – спој узвишеног и ниског (неукрашеног), тј. метафизичког и реалистичког театра, јављају се *интерлудије* (међуигре). Оне имају за циљ да забаве и разоноде гледалиште у предаху између чинова трагедије. Сличну улогу има други, профани део *вертепске игре* са ликовима из народа и на језику широких слојева. Из та два заметка – интерлудије и другог дела вертепа, – родиће се укус за комични театар у српској позоришној публици, која ће крајем XVIII века прихватити на овим основама најпре преведену, а потом и изворну шaljиву игру и комедију.“ (М. Павић 1991: 122)

Поезија Тараса Шевченка (1814–1861) у избору, редакцији, напоменама и поговору Петра Митропана – *Kobzar* доживео је своје поновљено (латинично) издање 1980. у Зрењанину.

1981. година

ЛИНА КОСТЕНКО (1930)

ЗБИРКА СКИТСКА БАБА

У издању крушевачког часописа *Багдала* 1981. објављена је збирка песама *Скитска баба* Лине Костенко у преводу Срђана Рашковића (1-50).

Наведени податак преузет је из Љ. Поповић, *Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Београд 2007: 130, фуснота 1. Више пута проверавали

---

²⁶⁸ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2003: Театр в Україні: 1006-1028

смо наведени податак увидом у каталоге расположивих библиотека, пре свега Народне библиотеке Србије и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, али до наведене збирке нисмо дошли. Последњи пут преглед часописа *Багдада* за целу 1981. (бројеви 262: јануар 1981, 263: фебруар 1981, 264: март 1981, 265: април 1981, 266-267: мај-јун 1981, 268-269: јул-август 1981, 270: септембар 1981, 271: октобар 1981, 272: новембар 1981, 273: децембар 1981) извршен је 06.08.2017. у НБС-у и утврђено је да овог превода нема.

1982. година

ГРИГОРИЈ СКОВОРОДА (1722–1794)

У крагујевачком часопису *Кораћи* 1982. објављено је 6 песама из збирке *Врт песама* Григорија Сковороде: *Песма прва (Боїт̄ся народ зійти гнит̄ у гроб, 1757)*, *Песма пета (Тайна явна і преславна!)*, *Песма десета (Всякому місту звичай, права)*, *Песма седамнаеста (Бачачи життя оц̄ього горе)*, *Песма двадесет друга (Розпошир у даль зір і розум летючий)* и *Мелодија (Мелодія)* у преводу Милана Николића са староукрајинског језика.

О Григорију Сковороди, његовом стваралаштву и *Песми десетој (Всякому місту звичай, права)* већ је било речи раније. *Сад Божественних пісень*, дубоко и шаролико дело великог класика, збирка је песама на религијске и философске теме. Текстови песама садрже цитате и концепте из Светог Писма, Старог и Новог Завета, али и цитате из канонских књига Библије, тачније, Јеванђеља, Псалтира, Посланица Петра и Павла, књига пророка Амоса, Данила, Исаије, Јоне, Захарија, Јеремије и неканонске књиге Исуса сина Сираховог. У песмама су и цитати из текстова Православних богослужења и молитви Цркве. Г. Сковорода је одрастао у традиционалном православном патријархалном друштву у ком је Црква била једини носилац културе. Деца су почињала да читају и да пишу према црквеним књигама Часослов и Псалтир уз помоћ ђакона или свештеника. Одмалена су усвајали сва знања о Цркви и Библији. Такав је био и Г. Сковорода. Једно време је био певач дворске капеле, која је изводила и црквене химне, за шта му је било потребно добро познавање Библије и богослужења. Спознао је лепоту Цркве и описао ју је у поезији у којој преузима и наставља стил пророка и цара Давида и мудрог цара Соломона.

Натпис *Прве песме* је цитат из 118. псалма *Блаженні непорочні в дорозі, що ходять законом Господнім (Блажени су непорочни на путу, који ходе у закону Господњем)* и има посебно значење у Цркви. Чита га свештеник на вечерњем богослужењу за покој душе, по завршетку обреда сахране. За Г. Сковороду смрт је само крај земаљског и наставак вечног живота, „круна наша клета“ и зато јој се обраћа са страхопоштовањем „О, света смрти!“, „О, љута смрти!“

*Боїться народ зійти гнить у гроб
І впасти в жереб нещасний,
В якому вогонь незгасний.
А смерть є свята, зло певне
стопта,
Зведе навіть війни в спокій.
О смерть ця свята!
(Извор са интернета²⁶⁹)*

*Боји се народ – роб силаска у гроб,
Боји се да не доспе тамо
Где огањ гори вечним пламом.
А смрт је света, круна наша клета
Што и рат и пир претвори у мир.
О, света смрти!
(Г. Сковорода *Песма прва // Кораці,*
Крагујевац 1982: 330)*

Ниједан прави верник, који је прихватио Христово учење не треба да се плаши пакла и „адског огња“, зато што је „блажен човек, жена“, који ће „рајски уживати угођај“ у коме је „вечна глад душе“. Идеја Сковородине философије и *Песме прве* јесте пролазност живота, који ће се завршити смрћу и зато сваки верник и сваки човек треба да размисли о свом земаљском животу и потреби да се припреми за вечни живот. Како би човек био срећан и спознао свет око себе, он треба да спозна најпре себе самог.

*Солодке це визнавши, впасти не
зможеш
в мирське й пропасти, ні!
В горі й біді не скучить,
Ні меч, ні вогонь не розлучить –*

*Ко испроба све ове сласти,
Тај пакла не може допасти.
Тај не очајава у наготи, беди,
Огањ га не спржи и мач не озледи!
(Г. Сковорода *Песма прва // Кораці,*
Крагујевац 1982: 330)*

---

²⁶⁹ Песма *Боїться народ зійти гнить у гроб* Григорија Сковороде – извор са интернета: <http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

Идеја о пролазности земаљског живота и о вечном животу, који човек може заслужити само правом вером у себе и Христа, мото је и *Песме седамнаесте*:

*О Христе! Не дай згоріти в аді!
Дай в твоім пожитъ небесному
граді.
Хай у свій не потягне слід
Блудниця-світ, цей темний світ!
О милості прірва!
(Извор са интернета²⁷⁰)*

*Христе! Не дај да струнем у аду!
Дај да живим у твоєм вишньому граду,
Да ме својим трагом неодмами
Блудни пак'о у вилајет тамни.
О, милости бездна!
(Г. Сковорода *Песма седамнаеста* //
Кораці, Крагујевац 1982: 331)*

и *песме Двадесет друге*:

*Як пустився бува у ці ти дороги,
Бог твій шлях перепинить завжди,
Бо як ступлять раз у те прірвисько
ноги,
Розум може не стримать біди.
Ну а ти, який дух той же єси,
І число твоїх не витече літ,
Дух розбійництва ти в нас переміси!
Хай буря твою розірве сить!
(Извор са интернета²⁷¹)*

*Ако си другим путем кренуо,
Бог ти је на њега одмах стао.
Знаш да увек наш ум је венуо
Кадгод је у бездан неки пао.
А горе ће дух твој увек цвастити,
Време неће тако да се жури
И сплет наших разбојничких страсти
Скупиће се к'о мрежа у бури.
(Г. Сковорода *Песма двадесет друга*
// *Кораці, Крагујевац 1982: 332*)*

Песма пета је реминисценција библијске приче о рођењу Исуса Христа у штали („язбини“) и његовом полагању у јасле. Сковорода „зрно“ узима из Јеванђеља по Луки (II-7): *І породила вона свого первенця та, і його сповила, і до ясел поклала його (І роди сина својега Првенца, и пови га, и положи га у јасле).*

*Тайна явна і преславна!
Це – вертеп замість небес!
Діва, херувимів панна,
Із престолом вишнім днесь.
Тут у ясла і поклали*

*Тајна чудна и преславна!
Место неба – у јазбину!
Херувима дјева главна
На престо се данас вину.
Испуни јасле чудом тим*

---

²⁷⁰ Песма *Бачачи життя оцього горе* Григорија Сковороде – извор са интернета: <http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

²⁷¹ Песма *Розпошир у даль зір і розум летючий* Григорија Сковороде – извор са интернета: <http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

*Того, кому місяця мало
І серед самих небес.
(Извор са интернета²⁷²)*

*Кога је мало да се њим
Испуне и небеса.
(Г. Сковорода *Песма пета* // *Кораці*,
Крагујевац 1982: 330)*

Песма велича Богородицу „херувиму дјеву главну“ и пева о владавини Мајке Божије и њеној милости према анђелима.

Песму *Мелодія*, којом се завршава збирка, Г. Сковорода је написао 1760, док је био професор поетике у Богословији у Харкову. Песму посвећује икони Богородице, која се налазила у Богословији, и велича њено безгрешно зачеће.

*Глянь-но! Це Діва стоїть, утробою
пречиста!
Яблуко, змій, місяць, світ унизу
променистий.
Яблуко – плотська то є принада
безческа,
Тягне, як змій, тебе плоть ця хитра й
чудесна.
Світ – то накописько злих думок усіяких,

Місяць – це тїнь і мирських маєтків
познака.
Перемагай! І Христос у тебе вселтєся,

Мудрість в солодкім ніяк не може
вмістїтєся.
(Извор са интернета²⁷³)*

*Погледај! То чиста и горда стоји
дјева!
Под ногама јој змај, јабука, месец,
врева.
Јабука је сласт телесна,
нечастивна,
У коју к'о змај вуче страст лукава
и дивна.
Круг света чини злу смешу јавних
мњења,
А месец – сенку поседа и драгог
камења.
Победи их! Христос јаке љуби и
похађа.
Буди чист: мудрост се из пути не
рађа.
(Г. Сковорода *Мелодија* // *Кораці*,
Крагујевац 1982: 332)*

Песма је написана у две верзије: силабичким стихом на староукрајинском језику и на латинском језику без риме. Г. Сковорода је волео да напише исту песму на староукрајинском и на латинском језику. Епиграм алегорично тумачи опис слике у песми, у чијој је основи опис из Откривења Јовановог (XII–1) *І з'явилась на небі велика ознака: жінка, зодягнена в сонце, а під ногами її місяць,*

---

²⁷² Песма *Тайна явна і преславна!* Григорија Сковороде – извор са интернета: <http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

²⁷³ Песма *Мелодія* Григорија Сковороде – извор са интернета: <http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

a на її голові вінок із дванадцяти зір (II знак велики показа се на небу: жена обучена у сунце, и месец под ногама њеним, и на глави њеној венац од дванаест звезда).

Уз превод, М. Николић о Г. Сквороди наводи „Осим *Врта песама*, којим Скворода обнавља традицију панегиричног стиха (и чију „божанску“) инспирацију Библијом не треба схватити буквално, већ у склопу његовог учења о „духовном принципу“ и „трећем“, „симболичном свету“), написао је још и *Харковске басне, Азбуку света, Дијалог о давнини, Нарцис или упознај себе, Змијски потоп*, као и низ песама, приповедака и филозофских расправа. Савршено је владао немачким, француским, грчким, латинским и старојеврејским језиком, па се, за потребе својих студената, бавио и превођењем (Хорација, Овидија, Езопа, Муреа и др)“. (М. Николић 1982: 333)

Наредних година поново су објављени неки од већ представљених превода. Тако су у оквиру антологије *Модерно светско песништво I-II*, коју је приредио Раша Ливада, 1983. поново објављене песме Васиља Холоборођка у преводу Срђана Рашковића: *Осушени козаци, Крчаг на столу, У време док сам се носио с питањем... и Знамо за тројицу...*

У часопису *Одзиви у Бијелом Пољу* 1984. објављене су песме *Свијећа, Ненаписана поема* и *На очевом гробу* Ивана Драча у преводу и препеву мр Божидара Шекуларца.

Своје друго ћирилично издање 1988. доживеле су *Украјинске народне бајке* у избору и превод проф. Богдана Терзића.

IV ПЕРИОД (1991–2007)

После вишевековне борбе украјинског народа за независну и самосталну украјинску државу, Врховна рада (Скупштина) Украјине коначно је 16. јула 1990. усвојила „Декларацију о државном суверенитету Украјине“ у ком је прогласила „државни суверенитет Украјине као врховну власт, самосталност, потпуност и недељивост власти Републике у оквиру њене територије и независност и равноправност у иностраним односима“. Врховна рада Украјинске ССР прогласила је Украјину независном државом „Документом о проглашењу независности Украјине“ 24. августа 1991.

Упоредо са проглашењем независности Украјине почиње развој украјинистике као научне дисциплине и наставног смера на Универзитету у Београду, тачније 1991/92. школске године када је на Филолошком факултету први пут у Србији уведен предмет Украјински језик и књижевност, као други словенски језик, што је створило предуслове да се 2002. оснује засебна Група за украјински језик, књижевност, културу. Први предавач украјинског језика (током 1991/92. школске године) био је истакнути слависта, дугогодишњи наставник Катедре за славистику, проф. **БОГДАН ТЕРЗИЋ (1928–2016)**. Од 1992. предмет Украјински језик и књижевност као други словенски језик све до 2002. предавала је редовни проф. **ЉУДМИЛА ПОПОВИЋ (1965)**, којој и припада највећа заслуга да се оснује засебна Група за украјински језик, књижевност, културу у оквиру Катедре за славистику 2002. Проф. Љ. Поповић управник је Групе за украјински језик, књижевност, културу, а у периоду 2013–2016. и управник Катедре за славистику Филолошког факултета Универзитета у Београду. Предаје украјински језик и књижевност, као и контрастивну граматику украјинског, руског и српског језика. Бави се контрастивним проучавањем словенских језика у области когнитивне лингвистике, синтаксе, лексичке семантике, етнолингвистике, лингвистике текста, анализе дискурса, као и историјом украјинске књижевности. У марту 2008. одлуком председника Украјине од 22. јануара 2008. проф. Љ. Поповић одликована је Орденом кнегиње Олге, највећим државним одликовањем Украјине које се додељује женама у области популаризације украјинске културе, научне и просветне делатности. За

допринос развоју украјинистике и популаризацији украјинске културе 2000. одликована је специјалном дипломом Светског украјинског координационог савета. Одликована је Повељом Савеза Русина Украјинаца Србије 2010. поводом 20 година постојања ове културне институције.

Један од првих студената Украјинског језика и књижевности као другог словенског језика далеке 1991/92. школске године била је и аутор овог рада, мр Тања Гаев, најбољи сведок и учесник историје изучавања и предавања украјинске књижевности на Универзитету у Београду од првог дана до данас.

Научна истраживања београдских украјиниста претежно су компаративне природе. Користећи у својим истраживањима материјале неколико словенских језика и књижевности, научници своје радове из украјинистике пишу тако да они буду интересантни свим славистима, а не само украјинистима. Проучавајући украјинску књижевност, истраживачи највећу пажњу поклањају проблемима рецепције украјинске књижевности у Србији, контрастивним проучавањима украјинске и српске, али и других словенских књижевности, проучавању фолклора и савремених књижевних догађаја.

О систематској рецепцији украјинске књижевности у Србији можемо говорити почев од 1990-их, када се на Катедри за славистику Универзитета у Београду формирао круг слависта који су дали велики допринос популаризацији украјинске књижевности и културе у Србији. Управо овде окупиле су се личности културе на чију иницијативу је основано Српско-украјинско друштво са седиштем у Новом Саду, чији је председник био познати српски писац **МИЛОРАД ПАВИЋ (1929–2009)**. Српско-украјинско друштво убрзо је прерасло у самостално Друштво, чији је први председник био Средоје Лалић. У овом кругу треба издвојити име чувеног слависте, професора Универзитета у Београду, изузетног преводиоца књижевних дела **МИОДРАГА СИБИНОВИЋА (1937)**. У његовом богатом креативном наслеђу и многобројним научним радовима значајно место припада преводима из украјинске књижевности и радовима о чувеним украјинским писцима које проф. М. Сибиновић објављује од 1993. у српским књижевним часописима. Ови преводи представљају основ капиталне *Антологије украјинске поезије XVI – XX века* коју је приредила проф. Љ. Поповић (избор, предговор и коментари), која

обухвата дела 74 украјинска песника паралелно у оригиналу на украјинском и у преводу на српски језик. На 687 страна представљено је око 6500 редова преведених стихова. За преводе објављене у овој *Антологији* Национално удружење писаца Украјине 2004. доделило је проф. М. Сибиновићу престижну награду „Иван Франко“ за превод и популаризацију украјинске књижевности у иностранству. Исте године Удружење књижевних преводаца Србије доделило је преводиоцу Награду за лични допринос развоју преводачког рада. Двојезично издање *Антологије* омогућава нам да се уверимо са каквом вештином проф. М. Сибиновић преводи поезију која припада различитим културним епохама, различитим стиловима и жанровима.

Проф. М. Сибиновић заједно са проф. Љ. Поповић и другим београдским украјинистима организовао је бројне књижевне вечери, презентације и друге културне манифестације, посвећене украјинској књижевности које су оставиле дубоког трага у српској култури. У мају 2005. у малој сали задужбине Илије М. Коларца одржано је књижевно вече под називом *75 пролећа Лине Костенко*, посвећено стваралаштву и значају поезије савремене украјинске песникиње, док је у новембру одржано вече украјинске поезије под називом *Жигосани*, посвећено репресованим украјинским песницима 1920-30-их, 1960-их, 1980-их.

Радови проф. М. Сибиновића о Т. Шевченку, М. Риљском, И. Драчу, В. Кордуну, историји српско-украјинских односа, објављени у српској и украјинској научној периодици и посебним ауторским издањима потврђују да његов рад над текстом оригинала достиже ниво оригиналне интерпретације догађаја које проучава и заузима место међу сродним појавама српске и других књижевности.

Од 2002. до данашњег дана на Групи за украјински језик, књижевност, културу предавали су и украјинистичким питањима баве се историчар др **ЈАНКО РАМАЧ (1955)**, редовни професор Универзитета у Новом Саду (предаје украјинску културу, предавао је стару књижевност Кијевске Руси X-XIII века и украјинску књижевност периода XV-XVIII века), др **ЈУЛИЈАН ТАМАШ (1950)**, редовни професор Универзитета у Новом Саду, академик Националне академије наука Војводине (предавао је украјинску књижевност XIX века). Велики допринос развоју украјинистике својим радовима дао је и

истакнути слависта и академик САНУ-а, редовни професор **ПРЕДРАГ ПИПЕР (1950)**. Међу млађим украјинистима Универзитета у Београду издваја се наставни и преводачки рад доцента **МИЛЕНЕ ИВАНОВИЋ (1976)**, доцента **ЈУЛИЈЕ ДРАГОЈЛОВИЋ (1981)**, магистра **ТАЊЕ ГАЕВ (1971)** и мастера **ДРАГАНЕ ВАСИЛИЈЕВИЋ (1989)**.

У организацији Српско-украјинског друштва, професора и наставника украјинистике и Филолошког факултета у Београду са циљем популаризације украјинистике у Србији одржан је низ предавања из украјинске књижевности, књижевних вечери, културних манифестација, округлих столова, сусрета савремених украјинских писаца са студентима украјинистике, организује се наизменична размена студената и наставника Универзитета у Београду са Кијевским националним универзитетом „Тарас Шевченко” и Лавовским државним универзитетом „Иван Франко”, у оквиру српске електронске библиотеке **РАСТКО 2001**. покренут је електронски пројекат Растко: Кијев-Лавов.

Захваљујући неуморном раду наставника украјинистике на Филолошком факултету у Београду српска украјинистика формирана је као научна славистичка грана што је допринело да упознавање са достигнућима украјинске књижевности и културе у Србији постане систематско и детаљно. Издвојићемо само неке од најзначајнијих догађаја.

Гост Српско-украјинског друштва и Филолошког факултета у Београду маја 2002. био је савремени украјински песник Иван Драч (1936), који је одржао предавање на тему *Књижевност у независној Украјини*, док је гост Међународног сусрета писаца октобра 2002. био савремени украјински песник, есејиста, преводац, књижевничар Васиљ Махно (1964), који од 2000. живи у Њујорку – на Филолошком факултету у Београду 2002. одржао је предавање на тему *Стваралаштво украјинских писаца у емиграцији*, а украјински писац, преводац, есејиста, један од оснивача књижевног удружења „Бу-Ба-Бу“, Јуриј Андрухович (1960) одржао је предавање *Постмодерна у словенским књижевностима* у оквиру промоције српског превода романа *Перверзија*. „Патријарх“ савремене украјинске књижевности поново је био гост Филолошког факултета за време *Недеље украјинске књижевности* октобра 2014. у

организацији Српског ПЕН-центра уз подршку Министарства културе и информисања Републике Србије и у сарадњи са Домом омладине Београда, Заводом за културу Војводине и Филолошким факултетом Универзитета у Београду.

У мају 2003. савремени украјински писац и есејиста Микола Рјабчук (1953) одржао је предавање на Филолошком факултету на тему *Парадокси савремене украјинске културе*.

Студенти украјинистике 2004. године почели су да издају часопис **ВІКНО** у коме систематски објављују своје преводе из украјинске књижевности. Украјински песник Виктор Кордун (1946–2005) био је гост Библиотеке града Београда априла 2004. поводом 10-годишњице успостављања дипломатских односа између Украјине и Државне заједнице Србије и Црне Горе и промоције збирке поезије *Песме* у преводу проф. М. Сибиновића. Песник је одржао предавање на Филолошком факултету у Београду на тему *Кијевска школа и њен утицај на украјинску књижевност*. У мају исте године гост Филолошког факултета у Београду био је професор Леонид Рудницки, ректор Слободног украјинског универзитета, председник Светског савета научног друштва „Тарас Шевченко”, академик Украјинске националне академије наука, германиста и украјиниста. Том приликом проф. Л. Рудницки одржао је предавање на тему *Дмитро Чижевски и Томас Ман*.

У септембру 2005. на Филолошком факултету у Београду предавање је одржао савремени украјински писац Јуриј Виничук (1952), потпредседник Украјинске асоцијације писаца, поводом промоције превода на српски језик *Антологије савремене украјинске приповетке*. Ј. Виничук је упознао студенте украјинистике са својим делима *Чорт зна що*, *Книга бестій*, *Мальва Ланда* и говорио је о стварању књижевне митологије у својим делима.

У октобру 2006. одржана је промоција превода студената украјинистике филмског сценарија Олександра Довженка *Украјина у пламену* у Југословенској кинотеци, када је приказан и филм О. Довженка *Земља*, док је у децембру одржана промоција *Кобзара* Тараса Шевченка паралелно на украјинском и у преводу на српски језик, међу којима су и преводи проф. М. Сибиновића. Савремени украјински писац Олес Иљченко (1957) у децембру је одржао

књижевно вече на Филолошком факултету у Београду и том приликом упознао је студенте са својим стваралаштвом.

У октобру 2007. на Филолошком факултету одржано је предавање савременог украјинског песника и слависте, оснивача и члана авангардне књижевне групе *Лу-Го-Сад* из Лавова – Ивана Лучука (1965). У децембру је одржана промоција књиге *Украјинске бајке на украјинском и српском језику* која је у издању Савеза Русина и Украјинаца Србије објављена паралелно на украјинском и у преводу студената украјинистике на српском језику.

У мају 2008. на Филолошком факултету у Београду и у Библиотеци града Београда предавање о савременој украјинској поезији, њеном месту у Србији, преводима на српски језик одржали су савремени украјински песници, чланови групе *Последња барикада*: Андриј Кокотјуха (1970), Свитлана Поваљајева (1974), Лала Багирова (1988), Назар Федорак (1974) и Сергиј Пантјук (1966). У октобру 2008. ректор Харковског универзитета проф. др В. С. Бакиров и ректор Универзитета у Београду проф. др Бранко Ковачевић потписали су Уговор о сарадњи. Овом приликом у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ отворена је изложба под називом *Харковски универзитет и Срби*.

У априлу 2014. у Установи културе „Пароброд“ у оквиру јавних читања *Бисери из управничких фока 3.0* захваљујући личном ангажману режисера Стевана Бодрже под називом *Дан украјинске драме* публици су представљене драме *Боје* Павла Арјеа (1977) у преводу мр Тање Гаев и *Станица* Александра Витра (1972) у преводу мср Драгане Василијевић. Успешно јавно читање подстакло је иницијативу за стварање антологије *Савремена украјинска драма* (садржи укупно 12 савремених драмских комада у преводу др Милене Ивановић, др Дејана Ајдацића, мр Тање Гаев, мср Драгане Василијевић и других), објављене 2016. у издању *Руског слова* из Новог Сада, коју су приредиле проф. др Љ. Поповић и украјинска драмска уметница Неда Неждана.

Поред наставника украјинистике, активно учешће у културним манифестацијама, које за циљ имају јачање традиционалних веза између украјинског и српског народа, имају универзитетски професори др **АЛЛА ТАТАРЕНКО (1962)** (Лавовски државни универзитет „Иван Франко“), др **ДЕЈАН АЈДАЧИЋ (1959)** (Кијевски национални универзитет „Тарас

Шевченко”), др **АНАТОЛИЈ ЗАХЊИТКО (1954)** (Доњецки национални универзитет), др **ЈЕВГЕНИЈ ПАШЧЕНКО (1950)** (Филозофски факултет у Загребу) који су увек драги гости Филолошког факултета у Београду, али и дипломирани и актуелни студенти украјинистике, који одржавају блиске односе са омладинским и културним центрима украјинске заједнице у Србији. О достигнућима српских украјиниста у оквиру науке о књижевности и књижевне критике, о њиховом непрестаном развоју и најзначајнијим догађајима више се може сазнати из монографије проф. Љ. Поповић *Фокусна перспектива украјинске књижевности*.

Наведене манифестације, које представљају само део 26-годишње историје изучавања украјинске књижевности на Универзитету у Београду, допринеле су да украјинска књижевност, као најмлађа дисциплина, добија све запаженије и равноправније место међу другим словенским књижевностима.

1993. година

СРПСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК

У *Српском књижевном гласнику* 1993. објављена је поезија анонимних украјинских аутора с краја XVI века и почетка XVII века, преко поезије Лазара Барановича, Ивана Величковског, Григорија Сковороде до савремених украјинских песника XX века – Ивана Драча и Виктора Кордуна, у преводу проф. М. Сибиновића. Зашто се управо одлучио за овај избор, у тексту *Заједничка традиција или универзалност људске природе (украјинско-српске песничке везе)* проф. М. Сибиновић наводи „Песме старих украјинских писаца, чија су дела српски књижевни прегоаци XVII века и нарочито XVIII века веома добро знали, не објављујемо случајно напоредо са песмама савремених украјинских песника Ивана Драча и Виктора Кордуна. Тако поступамо не због тога што мислимо да место Драча и Кордуна у савременој украјинској књижевности одговара значају и вредности књижевног дела Лазара Барановича, Ивана Величковског и Григорија Сковороде. Намера нам је само да њиховим текстовима укажемо на континуитет развоја, на непрекинуту нит која се у украјинској поезији испреда, ето, од времена XVI – XVII века до данашњих дана. Та нит се извлачи из духовног језгра које би се, можда, могло да

окарактерише као спој људске непосредности, црпене из богате фолклорне традиције, и високе етичности, утемељене, пре свега, на хришћанском, православљем обојеном односу према животу.“ (М. Сибиновић 1993: 34)

Просјачка жалба Богу (Скарга ницих до Бога) анонимног писца с краја XVI века, као и стихови из Кијевско-михајловског зборника анонимног писца из прве половине XVII века *Чување од јереси (Осторожност од ереси)* и *О кнезу таме (О князю тмѢ)* воде порекло од непознатог полемичког песничког списа из периода отпора украјинског и белоруског становништва против националног, конфесионалног и социјалног угњетавања у пољско-литванској држави. Претпоставља се да је овај зборник полемичких песама настао у облику неколико поема сложених жанрова: посланица, трактата, памфлета. Као и већина књижевних дела тог времена, поеме су могле да буду уоквирене обраћањима-предговорима и завршецима-поговорима.

*От тебе, боже наш, одержати милость
и на нечестивых мѢти справедливость.
Иже твоих людей, яко хлѢб, снѢдають
и святой твой престол, боже,
ображають.*
(http://litopys.org.ua/old14_16/old14_30.htm
²⁷⁴)

*Молимо за милост Тебе праведника
буди благ и према скупу несрећника.
Твоје људе овде ко хлеб изједају,
на Твој свети престо порузи
предају.*
(Анонимни писац, *Просјачка
жалба Богу // Српски књижевни
гласник*, Београд 1993: 35)

*Иже святых таин приялисте чашу,
наклонѢте боговѢ пилно любов вашу.
Не мецѢте святого свиньям
топтати,
не мозѢте Христа два крот
роспинати,
Нечистого пянства бѢгайте, молю вас,
да не приидет помста от вышнего на
вас.*
([http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.h](http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.htm)
[tm](http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.htm)²⁷⁵)

*Ви, што сте дотакли светих тајни
чашу,
нек осети Господ сада љубав вашу.
Не дајте да свиње тапћу тајне свете,
не можете опет Христа да распнете,
Од нечистих дела чувајте се вазда
да вас не би стигла небеска одмазда...*
(Анонимни писац, *Чување од јереси //
Српски књижевни гласник*, Београд
1993: 35)

²⁷⁴ Песма *Скарга ницих до Бога* анонимног писца с краја XVI века – извор са интернета: http://litopys.org.ua/old14_16/old14_30.htm>30.10.2017.

²⁷⁵ Песма *Осторожност од ереси* из Кијевско-михајловског зборника анонимног писца из прве половине XVII века – извор са интернета: http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.htm>30.10.2017.

*Князь темности, фалшивое науки
учитель*

*и скверного грѣха отець и любитель,
Моє, мовить, властво нынѣ мира сего*

*и вси роскошници широкости єго,
Як лев, рыкая, тицтєся поглоти,ти,*

єретическия души половити.

Але тамо хула з ними погибает,

а покаяния дѣмон възбраняет.

(http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.htm²⁷⁶)

*Кнез тмине, свих лажних наука
учитель*

*и греха опаког отац и љубитель –
Мом царству су, вели, људи
подређени*

*све раскоши света припадају мени,
Као лав ричући, приправан да
скочи,*

јеретичке душе жели да заточи.

Ал ту хула с њима гине и нестаје,

а демон не даје нико да се каје.

(Анонимни писац, *О кнезу таме* // *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 35-36)

Период XVII–XVIII века време је развоја украјинског барока. Барок није само уметнички стил, већ и карактеристичан начин погледа на свет. Барок се допао украјинским уметницима и достигнућа украјинске уметности у оквирима овог стила ни по чему не заостају за европским бароком. Која су карактеристична обележја овог правца? Пре свега, то су метафоричка становишта, у понечему сложена. Свет почиње да се мења, испуњен је симболима, реалност је метафоричка и двосмислена, а за човека епохе барока таква постаје и стварност. Утицај цркве и државе јача, мотиви црквене и световне уметности међусобно се спајају и то је, у суштини, нова појава у украјинској уметности, зато што су се до почетка XVII века ови мотиви жестоко разграничавали. Софистицирано излагање далеко више привлачи ауторе, захваљујући алегоричности и метафоричности, дела имају шаролик смисао и ликове. Али ова софистицираност није уплашила читаоца, већ га је заинтересовала, зато што је барокно дело често садржало игру, требало ју је одгонетнути и дешифровати попут ребуса. Уметници често користе контрасте, уводећи у своја дела напетост и трагичност. У делима овог периода приметна је чудна комбинација песимизма, трагичности и игре.

У украјинској књижевности барок је постојао дуже од два века, иако се мењао и еволуирао. Барок се манифестовао у свим жанровима књижевности и

---

²⁷⁶ Песма *О князю тмѣ* из Кијевско-михајловског зборника анонимног писца из прве половине XVII века – извор са интернета: http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.htm>30.10.2017.

уметности. То су и проповеди Јоаникија Гаљатовског и Антонија Радивиловског, и песме (како духовног, тако и световног усмерења) и драме. Посебан значај имала је форма барокног дела. Стихови су могли да се записују у одређеним фигурама (у облику звезде, крста, чашице, чак и брода), песници су у својим делима под шифрама наводили датуме, изразе, цртеже, али поезија због тога није губила ни на свом лиризму, ни на дубини смисла. На пример, Иван Величковски је измислио такозване „раки літеральні“ (палиндроме), односно стихове, чији се редови могу читати у било ком смеру. Барок није утицао само на облик и садржај дела, већ и на њихов језик. Настаје посебан стил језика за који су биле карактеристичне сложене метафоре, богатство и елеганција језика, због чега је добио назив „ткање речи“ (плетіння словес), зато што су се речи заиста преплитале у чудновате мустре, које су одушевљавале својом лепотом. Поетика књижевног барока комбинује различите и супротне елементе и облике, постиже хармонију трагичног и комичног, узвишеног и вулгарног, тужног и забавног. У њему се синтетишу хришћански и пагански елементи. Таква комбинација „непомирљиво“ постаје једна од најкарактеристичнијих обележја барока. Његова типична обележја су и другачије изражавање и тешкоће. Од дела се захтева разнорврсност како би се могло тумачити на различите начине. У поезији украјинског барока настаје силабички стих, поред кога постоји и народни стих.²⁷⁷

Најпознатији жанр барокне поезије била је духовна песма. Најоригиналнија дела украјинског барока биле су такозване „стиховне играчке“ (віршові іграшки), експериментална дела, формативна, на неки начин авангардна: акростих (посебан стих, од чијих првих слова редова настаје реч, или цео израз, или почетна слова сваког стиха представљају име аутора), мезостих (речи које означавају име аутора, или имају неко друго значење, састоје се од слова која се налазе у средини песме), кабалистичке песме (бројчано значење словенске азбуке омогућавало је да се израчуна година када је написано дело), вірш-Протей, песма која настаје помоћу механичке пермутације речи са једног места на друго. Развија се и украјинска барокна

---

²⁷⁷ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2013: *Феномен українського бароко*: 67-93

проза: приповетке и приче како религијског, тако и световног карактера. У Украјини постаје популарна демонолошка приповетка и авантуристичка прича.

Међу најистакнутијим достигнућима барока, које је исказано у књижевности, детаљно је проучавање унутрашњег света човека, нетрпељивост према злу у било ком облику, широке могућности средстава изражавања и хуманизам.

Иако примери барока долазе у Украјину из Западне Европе, Италије и Немачке, у сопственом стваралаштву украјинског народа, који се побунио за нови слободан живот, барокни стил добија оригиналне и својствене облике, који у светској књижевности носи назив независни украјински барок. Његова карактеристична обележја била су: јачање улоге цркве и државе, комбиновање религијских и световних мотива и ликова, променљивост, полифоничност, сложена форма, тежња оштрим контрастима, сложеној метафори, алегорији, настојање да се читалац одушеви раскошним, разнобојним стилем, реторичким украшавањем дела, трагична напетост и трагични поглед на свет.

Без обзира на то што је украјински барок као формиран стилски правац у уметности, књижевности и култури, уопште, свој зачетак позајмио са Запада, углавном под утицајем пољске барокне културе, попримио је сопствена национална обележја, ослањајући се на народну традицију. Украјински барок, који припада једном од најизузетнијих обележја културе XVII—XVIII века, упио је најбитније аспекте обележја које је ујединио. Као и језик, историјско-научно разумевање себе, јачање православне вере, барок се испољио спољашњим изразом јединства и „потпуности културе”, која је помогла да се консолидује нација. Сам дух и немир, антиномија тежње ка сопственом, онога што крвном линијом води од земаљског постојања, нови смисао добило је у контексту земаљских верских и световних правила живота, јасно је исказан критицизам и тренос (плач), тежња нестандартном – зрачак светлости у компликованим контрадикторним лавиринтима живота дао је препознатљиви барокни поглед на свет.²⁷⁸

Од средине XVII до последње четвртине XVIII века барок је одредио уметнички стил већине украјинских писаца, манифестујући се у различитим

---

²⁷⁸ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2013: *Феномен українського бароко*: 67-93

књижевним жанровима. Барокни стил карактеристичан је за поезију Лазара Барановича, Јоана Максимовича, Ивана Величковског, Стефана Јаворског, Григорија Сковороде. Што се тиче прозног жанра, барок је највећи развој достигао у ораторској прози, што потврђују збирке проповеди *Мач духовни* (*Меч духовний*) и *Трубе речи проповедних* (*Труб словес проповідних*) Лазара Барановича, *Кључ разумевања* (*Ключ розуміння*) Јоаникија Гаљатовског, *Огородок Марії Богородици* и *Вінець Христов* Антонија Радивиловског. Приметан је и у полемичкој књижевности, у житију *Четџи Мінеї* Дмитра Туптала. Обележја барокне историографије карактеристична су за летописе Григорија Грабјанке и Самијла Величка.

Међу украјинским песницима први аутор интелектуално оштре, а понекад и парадоксалне поезије био је Лазар Баранович, чије песме из 1671. *Широм Украјине све саме руине* (*Скрізь на Україні видно лиш руїни*), *Без мира нема мира* (*Миру без миру*) и *Мач земљу резнув у крви огрезну* (*Меч землю рубнув у крові потонув*) проф. М. Сибиновић у преводу на српски језик објављује у *Српском књижевном гласнику*.

Л. Баранович пише песме које подсећају на молитве за мир, зато што је цео свој живот провео у ратовима:

*Миру без миру не владнати ладу,
Мир прагне миру, проклинає зваду,
Бо мор, а не мир на світі панує,
Брат брата в світі без жалю мордує.*
(<https://poezia.org/ua/id/20525/personnels>
279)

*Без мира свет не може мир да нађе,
Свет хрли миру и проклиње свађе,
Помор, не мир у овом свету влада,
Где брат од руке братовљеве страда.*
(Л. Баранович, *Без мира нема мира* // *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 36)

И изузетни пример мирољубиве поезије XVII века, у којој је Украјина за време Руине представљена као чамац, који тоне у мору крви:

*Як в морі човен хвилі хилитають,
Так Україну війни донимають,
Або і гірше: човен в морі плава,
В крові Вкраїна. В чварах гине слава!*

*Ко чун у мору где вали не престају
Тако Україну војне потресају.
Али још горе: чун – у мору плива,
Україна – у крви. Бура славу скрива!*

---

²⁷⁹ Песма *Миру без миру* Лазара Барановича – извор са интернета: <https://poezia.org/ua/id/20525/personnels>>30.10.2017.

*Над морем, боже, пан ти і вітрами –
Дай, щоб затихли бурі поміж нами!*
(<http://poezia.org/ua/id/20523/personnels>
²⁸⁰)

*Боже, ти си цар ветра, океана,
Дај, нека се смире буре међу нама!*
(Л. Баранович, *Широм Украјине све
саме руине // Српски књижевни
гласник*, Београд 1993: 36)

ЛАЗАР (ЛУКА) БАРАНОВИЧ (1620–1693) један је од водећих украјинских писаца и високих црквених достојанственика друге половине XVII века. Био је професор и ректор Кијевског братства (претече Кијево-могиљанске академије), архиепископ Черниговски и Новгород-Северски Московске Православне Цркве, истакнути полемичар против католицизма и унијатства, беседник, проповедник и песник. Оснивач је штампарије у Новгород-Северском при Спаса Преображенском манастиру (1674) и Чернигову (1679), у којима је за његова живота објављено око педесет књига. Писао је на црквенословенском, украјинском и пољском језику. За разлику од својих претходника полемичара, који су у полемици били склони оштрој речи, Л. Баранович је сматрао да полемику треба водити мирољубиво, доказујући свој став чињеницама, а не непринципијелном осудом и вређањем. У црквеним питањима спроводио је политику окретања Московској Патријаршији, зато се није сложио да изађе изван надлежности Константинопољског Патријарха и да се рукоположи у митрополита у Москви.

Узнемирен због хуљења православља у Пољској, Л. Баранович је, као и многи украјински црквени активисти, видео спас за очување вере у протекцији Москве над Кијевом, који због агресивних намера суседних држава и борбе за лидерство није имао довољно снаге за самостално постојање. У Чернигову је основао групу истакнутих писаца оног времена, која је у историји украјинске књижевности позната под називом *Черниговска Атина*, а њу су, поред Л. Барановича, чинили још: Иван Максимович, Јоаникиј Гаљатовски, Стефан Јаворски, Дмитро Туптало-Ростовски, Иван (Јан) Орновски. Управо та група образованих људи допринела је да Чернигов у другој половини XVII века постане један од водећих културних центара у Украјини.

---

²⁸⁰ Песма *Скрізь на Україні видно лиш руїни* Лазара Барановича – извор са интернета: <http://poezia.org/ua/id/20523/personnels> >30.10.2017.

Значајнија дела Л. Барановича су зборници проповеди *Мач духовни* (*Меч духовний*, 1666), *Трубе речи проповедних* (*Труби словес проповідних*, 1674) и зборник поезије на пољском језику *Аполонова мандолина* (*Аполонова лютня*, 1671), у којој аутор прославља Бога, апостоле, пророке, анђеле, свеце и којом показује да је Л. Баранович био један од најинтересантнијих украјинских песника XVII века. Само неке од Барановичевих барокних песама, или неки њихови делови су успели, зато што дају лепу идеју, мисао, а онда следи безбојно понављање и варијације. Критика сматра да му је најбоља поезија у којој не говори о Богу, него о човеку ког притиска живот. Много већу вредност имају његове патриотске песме у којима пева о борбама и ратовима против Турака и Татара.²⁸¹

Барановичеви зборници проповеди немају већу књижевну или теолошку вредност. То је најчешће само безбојно набрајање безсадржајних речи које више показују ученост, али много мање искрена осећања. У његовим проповедима има много фраза, а мисао је шкрта. И молитве су му хладне, без религијског заноса. Својом схоластичком књижевношћу утицао је и на књижевност Срба у Јужној Угарској, посебно на Г. С. Венцловића. Две књиге Барановичевих проповеди *Мач духовни* у Венцловићевој верзији налазе се у Архиву САНУ-а (Инв. бр. 92 (267) и 93 (268), док се трећа налазила у збирци Карловачке патријаршијске библиотеке.

У својој монографији *Гаврил Стефановић Венцловић* Милорад Павић наводи „Венцловићева лектира је обухватала и мање-више изворна дела пољско-украјинског барока и руске црквене књижевности. <...> „Блажени Иларион“, кога помиње и чији текст доноси у својим књигама, биће да је древни руски проповедник митрополит Иларион (XI век). Венцловић је преводио симболичне и алегоричне проповеди Кирила Туровског (XII век). Поред *Алфавита духовног* митрополита кијевског Исаије Копинског (умро 1634) и Северијана, епископа гавалског, Венцловић је читао најзначајније беседнике пољско-украјинског барока: Ј. Гаљатовског (умро 1688) и Лазара Барановича (1620–1693). Чита и преводи чувени *Кључ* Гаљатовског, дело уз чије је друго издање аутор дао теорију црквеног беседништва, а чита и оба Барановичева

---

²⁸¹ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2013: *Поезія*: 968-978

зборника беседа: *Мач духовни* (који преводи око 1736. у целини) и *Трубу*. На делима Украјинско-пољског беседништва, Венцловић је овладао теоријом и праксом барокне омитике и она ће у његовом проповедништву играти пресудну улогу.“ (М. Павић 1972: 49-50)

У преводу на српски језик објављене су и 2 песме Ивана Величковског, написане у периоду од 1670. до 1680: *Минути свагда заједно* (*Минути всіх обциі*) и *Ехо*.

ИВАН ВЕЛИЧКОВСКИ (?–1701) украјински писац, песник, свештеник, најистакнутији је представник барокног стила у украјинској књижевности крајем XVII века. Спада у скоро сасвим непознате писце краја XVII и почетка XVIII века. Има веома мало података о пишевом животу. Образовање је стекао у Кијево-могиљанској академији. Можемо претпоставити да је почетком 1680-их спадао у сараднике черниговске штампарије Л. Барановича и припадао културно-просветном кругу људи које је Л. Баранович окупио. Нешто касније, средином 1680-их преселио се у Полтаву, где је био на дужности презвитера, а затим проте Свете Успенске цркве. Оставио је у рукопису обимно и разноврсно поетско дело.

Што се тиче књижевног наслеђа И. Величковског познати су *Стихови о Дедалу* (*Вірші про Дедала*), написани 1687. у част хетмана Ивана Самојловича, у којима га позива да чини корисне ствари за отаџбину, и зборник кратке поезије у рукопису кијевског храма Свете Софије, као и два словеноукрајинска зборника под насловом *Зетар цілий і полузетарок* (*Часовник цео и получасовник*) и *Млеко од овци пастиру належноє* (*Млеко овце које пастиру припада*) из XVII века, који су пронађени тек на почетку XX века, а написани су украјинским полууставом с краја XVII века и садрже 33 листа.

И. Величковски је написао и панегирик у част митрополита Л. Барановича на пољском језику са много латинизама и латинских цитата из Библије. Сва нама позната дела И. Величковског написана су у духу тадашњег књижевног стила схоластике, или барока, насталог у Европи, посебно у Пољској у XVI–XVII веку, у време феудално-католичке реакције, који се ширио у

Україні у круговима племства и високог духовенства, претежно у другој половини XVII и почетком XVIII века. Карактеристична особина барока је изузетно хипертрофирани развој вербално-декоративног украса: у уметничком делу у првом плану је форма – одабране, вештачке метафоре, неочекивана поређења, ефикасне антитезе. Ликови из античке митологије и историје, који су позајмљени из ренесансе, заузимају главно место у стварању барокних форми. Начин улепшавања језика и украси у доба барока употребљавају се претерано, док садржај има споредан значај. Циљ уметности у време барока је да одушеви читаоца, да га заинтересује неочекиваним стилским ефектима. Сва ова обележја барока можемо видети у делима И. Величковског *Зетар* и *Млеко*.

И. Величковски је, за разлику од многих својих савременика, који су били стихотворци, прави и талентован песник. Виртуозно је владао језиком и стихом, много је експериментисао, тражио и разрађивао нове и необичне књижевне облике. Био је типична личност епохе барока – у њему се обједињују ренесансна животна радост и љубав према животу и дубока и искрена религиозност, што је у њему изазивало унутрашње противречности његовог духовног света, његову душевну драму, али, истовремено, то је давало снагу и енергију његовом књижевном стваралаштву.

Као искрени патриота, И. Величковски је у предговору збирци песама *Млеко од овці пастиру належноє* изразио своје жаљење што Украјинци у његово време нису постигли у наукама, беседништву и уметности оно што су постигли други народи и настојао је да својим делом да извештај допринос развоју књижевности. Интересантан је и по томе што као образован човек није био на високим положајима и није стекао неке значајне титуле.²⁸²

Проф. Љ. Поповић наводи „Својеврстан жанр „фигуралног стихотворства“ (*carmina figurata*) – песама које својим графичким обликом дочаравају ликовни садржај, теоријски је разрађен и уметнички примењен у радовима „куриозних“ песама (*carmina curiosa*) Ивана Величковског. Овај виртуозни мајстор версификације, аутор и преводилац епиграма, следећи барокну тежњу ка пренеражавању читаоца, енигматичности, која ће допринети

---

²⁸² В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 3 том, Київ 2013: *Поезія*: 968-978

интензивнијем размишљању о природи и сврси људског постојања, продубљује назначену у хералдичкој поезији тенденцију ка семиотичкој синтези звуковног, графичког и ликовног израза.“ (Љ. Поповић 2007: 13)

Песма *Минути свагда заједно* саставни је део циклуса *Минути* који припада рукописној збирци *Зетар цілий і полузетарок*. Циклус се заснива на игри речи – *минути* (инфинитив глагола и именица) које у украјинском језику имају исти акценат. Основну тему циклуса чини медитација на тему пролазности и ефемерности људског живота, веома популарна у барокној поезији.

Минет младенчество.

Минет отрочество.

Минет юношество.

Минет мужество.

Минет старчество.

Минет престарілость.

Минет весна.

Минет літо.

Минет осінь.

Минет зима.

Минуть всі літа.

Минуть всі времена.

А над все минет час покаянія.

(http://litopys.org.ua/old17/old17_20.htm#g2²⁸³)

Мине ти детињство.

Мине ти дечаство.

Мине ти младост.

Мине ти старост.

Мину ти последњи дани.

Мине ти пролеће.

Мине ти лето.

Мине ти јесен.

Мине ти зима.

Мину ти сва лета.

Мину ти сва доба.

И тако за покајање час мине.

(И. Величковски, *Минути свагда заједно* // Српски књижевни гласник, Београд 1993: 37)

У поезији барока постоје и такве резонантне песме у којима се разговор песника са напуштеним простором претвара у прилично садржајан дијалог. Природа више не спава, она размишља и одговара на питања гласом Бога, духова, или предака. У песми И. Величковог *Ехо* кроз природу, као кроз зид, са песником с оног света разговара сам Адам. Песма је део рукописне збирке *Млеко од овці пастиру належноє* и пример је експеримента са гласовном организацијом стиха, у коме се римују два последња вокала сваког двостишја, образујући „ехо”. По својим формалним карактеристикама убраја се у песме *carmina curiosa*. Проф. Љ. Поповић наводи „структурно-поетска особеност (песме) састоји се у томе да се на крају сваког стиха понављају два последња

²⁸³ Песма *Минути всіх обциі* Ивана Величковог – извор са интернета: http://litopys.org.ua/old17/old17_20.htm#g2>31.10.2017.

слога који морају да преброде пут од пуког гласовног подударача до засебне лексеме и сублимишу суштину целог стиха, одговор на питање садржано у њему или сами формирају питање. Миодраг Сибиновић успева да верно дочара тај својеврсни семиотички експеримент. Његов превод *Еха* чува сва поигравања речима, а при томе нимало не уступа љупкости оригинала и сам постајући његов ехо – прерушени одјек.“ (Љ. Поповић 2007: 89)

– *Что плачеш Адаме? Земнаго ли края?*

– *Рая.*

– *Чому в онъ не внійдени? Боиш ли ся брани?*

– *Рани.*

– *Не можеш ли внійти внутр його побідно?*

– *Бідно.*

– *Или возбранен тобі вход ест херувими?*

– *Ими.*

(http://litopys.org.ua/old17/old17_20.htm#g2²⁸⁴)

– *Што Адаме плачеш? Због земаљског краја?*

– *Раја.*

– *Шта те сневесели? Војне разигране?*

– *Ране.*

– *Победа те чека у време витешко?*

– *Тешко.*

– *Ил ти рајске стазе као прекор стоје?*

– *То је.*

(И. Величковски, *Ехо // Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 37)

Из пера И. Величковог настаје нова врста књижевног стваралаштва и нови облици комуникације аутора и читаоца. Настаје атмосфера књижевне игре и поезија постаје предмет интелектуалне забаве.

Проф. М. Сибиновић преводи новогодишњу бајку *Крила* песника шездесетника **ИВАНА ДРАЧА (1936–2018)**. Балада *Крила* говори о томе како је Нова година поклонила људима различите поклоне, и чика Кирило је добио крила.

Новий рік для людей подарунки ніс:

Кому – шапку смушеву,

кому – люльку дешеву,

Кому – модерні кастети,

кому – фотонні ракети,

Донела нам дарове Година нова:

Некоме – шубару бесну,

некоме – лулу чудесну,

Некоме – кастењете,

некоме – сјајне ракете,

---

²⁸⁴ Песма *Ехо* Ивана Величковог – извор са интернета: http://litopys.org.ua/old17/old17_20.htm#g2>31.10.2017.

*Кому соли до бараболі,
кому три снопу вітру в полі,
Кому пушок на рило,
а дядькові Кирилові – крила.
(Извор са интернета²⁸⁵)*

*Некоме – шест чајних шоља,
некоме – сноп ветра с поља,
Некоме – коњица чила,
а чича Кирилу – крила.
(И. Драч, *Крила* // *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 40)*

Али поклон није обрадовао ни Кирила, ни његову жену, зато што од таквог поклона породица није имала никакве користи.

*Жінка голосила: «Люди, як люди.
Їм доля маслом губи змастила.
Кому – валянки,
кому – мед од простуди,
Кому – жом у господу,
а цьому гаспиду,
прости господи, – крила?!»*

*Заука жена: „Све разљуди!...
Дели људима судба мила –
Некоме чизме,
неком – лек за груди,
Неком дар Господњи,
а овој сподоби,
опрости, Господе – крила!?”
(И. Драч, *Крила* // *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 40)*

Кирило је секиром одсекао крила, али није имао среће, зато што су крила ујутру поново порасла.

*Так Кирило до тјами брив,
І, щоб мати якусь свободу,
Сокиру брусом задобрив,
І крила обтяв об колоду.*

*Тад Кира реши: пре зоре ране,
Да би му била мука што мања,
Наоштри секиру о брус-камен,
Па крила одруби преко пања.
(И. Драч, *Крила* // *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 40-41)*

Дело има знатно дубљи филозофски подтекст. И. Драч кроз лик чика Кирила говори о неспособности људи да искористе своју срећу о којој вековима сањају, осуђује их да буду робови мизерних свакодневних интереса. Божанствени поклон – крила не доносе очекивану радост Кирилу, зато што његов ограничени унутрашњи свет није спреман да их прихвати.

*(Кому – нові ворота,
кому – ширшого рота,
Кому сонце в кишеню,*

*(Некоме – капија светлећа,
некоме – уста већа,
Некоме – сунце у новчаник,*

---

²⁸⁵ Песма *Крила* Ивана Драча – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=887>31.10.2017>.

*кому – дулю дешеvu,
Щоб тебе доля побила,
А Кирилові – не пощастить же
отак чоловікові! — крила).*

*некоме – само шипак мали,
Сваком своје судба одредила,
А Кирилу, веселнику,
дала, видиш – крила.)
(И. Драч, *Крила // Српски књижевни
гласник*, Београд 1993: 41)*

По мишљењу самог Кирила, његове жене, заједнице, која их окружује, вредне су само материјалне ствари, а крила су у том смислу сасвим бескорисна. За разоткривање болесне неспојивости духовног и материјалног света И. Драч прибегава гротески. Тако чак обични предмети и појаве доживљавају неизбежна чудновата својства, чије представљање добија благ ироничан карактер.

*Крилами хату вишив,
Крилами обгородився.*

*Крилима покри кров на кући,
Крилима учврсти и плот стари.
(И. Драч, *Крила // Српски књижевни
гласник*, Београд 1993: 41)*

Скривено ругање кратковидом Кирилу садржи значајну генерализацију, указује на сасвим типичну, изузетно досадну појаву друштвене стварности, где крила, која теже небу, треба да послуже као ограда на земљи. Апсурд недоследности у таквом свету добија невероватне размере.

*А ті крила розкрасили поети,
Щоб їх муза була небезкрила,
На ті крила молились естети,
І снилося небо порубаним крилам.*

*Та крила су му песници крали
За музу с којом стихове кују,
За крила моле естетичари.
А крила скресана – небо снују.
(И. Драч, *Крила // Српски књижевни
гласник*, Београд 1993: 41)*

Али балада има оптимистичан подтекст: духовни пориви су неуништиви, зато што су крила, која је одсекао Кирило, стално израстала и најзад су их украли песници.

Поезију **ВИКТОРА КОРДУНА (1946–2005)**, истакнуте личности међу украјинским песницима шездесетницима, једног од најзапаженијих представника Кијевске школе поезије и величанствене појаве украјинске лирике ХХ века, проф. М. Сибиновић представио је преводима песама *Славија* (одломак из поеме) (*Славія*, 1987), *Негде је пала киша (Десь пішов дощ)* и *Даљина пута*.

Песником перу припадају књиге поезије и поема *Земля натхненна* (1984), *Пісеньки з маминог наперстка* (1986), *Славія* (1987), *Куц вогню* (1990), *Сонцестояння* (1992), *Тихий мастер дитячих іграшок* (1993), поема *Хрещата вість* (1996), *Зимовий стук дятла* (1997), *Білі псалми* (1998), *Трава над травною* (2005). У преводу на немачки језик објављена је збирка песама *Криптограми* (*Kryptogramme*) (1996).

Поетски свет В. Кордуна није ограничен само реалним физичким, већ је обогаћен још и његовим доживљајем јаве и маште, жеља, снова, фантазми још глувих индивидуалних жеља, хипотетичким дешифровањем онога што се дешава после краја реалног живота. Можда је управо на то и фокусиран максимум његових уметничких интересовања. О томе В. Кордун пева у песми *Десь пішов доц*:

*Десь
а можливо й тут
пішов такий доц
доц пішов такий
що стало нікому й нікуди
витягати
допіру втонулого*

*від самого ранку
я сиджу
за своїм хистким столом
і ніяк не зважуся
доторкнутися
до власного тіла
(Извор са интернета²⁸⁶)*

*Негде
а могуће и овде
пала је таква киша
киша је пала таква
да нема ко и куда
да извлачи
сада потонуло –*

*од самог јутра
седим
за својим климавим столом
и никако се не усуђујем
да дотакнем
властито тело
(В. Кордун, *Негде је пала киша* // Српски
књижевни гласник, Београд 1993: 42)*

Кордунов свет веома је персонализован, он постоји само у оној мери у којој дотиче песникова егзистенцијалистичка стремљења, у којој задовољава његове најмање хирове. Није само Кордунов свет одређен обимом најневероватније ауторске индивидуалности, већ је услов његовог субјективног постојања и, попут плакара, довољан је само за једног човека. За другог човека

---

²⁸⁶ Песма *Десь пішов доц* Виктора Кордуна – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/Віктор-Кордун/39523/Десь-пішов-доц>>31.10.2017.

тамо више нема места, њему на овом свету више неће бити удобно, или ће му, једноставно, живот бити незамислив. Песник занемарује било какве друштвене обавезе, али искрено и не рачуна на неке повластице друштвених интеграција. Кордунов човек живи у свету само као јединка, односно сопственим постојањем некако затвара енергију неба и земље, живи само свој живот и свестан је тога да је понашање истакнутог индивидуализма једино природно понашање. Његова биолошка и духовна толерантност довољна је само како би мирно коегзистирао у окружењу људи, цвећа, звезда, змија, пчела, крокодила, трава, паса, камења, планина, коња и галактика. Тежећи да сачува ствари, Кордуново становиште је да се те ствари пре свега чувају због самоочувања. И већина песникове снаге усмерена је ка осмишљавању самог самоочувања, онога ко је свако од нас за себе и ко је свако од нас у свету у коме живи.

САВРЕМЕНИК ПЛУС

У београдском часопису *Савременик плус* 1993. у преводима на српски језик професора Љ. Поповић и М. Сибиновића објављена је поезија српској публици већ познатих украјинских песника Бориса Олијника (*Долазак* (одломак из поеме) (*Пришестя* (уринок з поеме, 1989), Миколе Винграновског (*Хајдемо у врт...* (*Ходімо в сад...*, 1967) и *По плаветном небу ја посејах шуму...* (*У синьому небі я висіяв ліс...*), Иван Драча (*Ждребе (Лоша)*), Хане Свитличне (*Чернобильске шуме (Чернобильські ліси)* у преводу проф. М. Сибиновића, и Васиља Холоборођка (*Дугоња пљусак... (Цибатий доц...)*), *Трн цвета по други пут (Терен цвіте удруге)*, *На косидби (На косовиці)* и *Чаробњак нехотице (Чаклун несамохить)* у преводу проф. Љ. Поповић, док је поезија Михајља Семенка, Миколе Руденка, Богдана Бојчука, Богдана Рубчака, Васиља Стуса, Миколе Воробјова, Надије Кирјан, Игора Римарука, Јурија Андруховича и Ивана Малковича први пут представљена српским читаоцима.

Проф. Љ. Поповић наводи „Трећи талас рецепције поезије „покрета шездесетих“ подстакнут је државним осамостаљењем Украјине. Неколико избора из поезије представника овог покрета <...> у виртуозном преводу Миодрага Сибиновића, откривају нове аспекте украјинског културног препорода шездесетих који је сагледан са временске дистанце. <...> Лични

афинитет Миодрага Сибиновића и његово истанчано осећање за оригинал, као и савршена техника превођења која је доведена до савршенства доприноси томе да се први пут у правом сјају појављују такви „бисери“ украјинске поезије из пера „генерације шездесетих“ као што су *Ждребе* или *Крила* Ивана Драча или *Хајдемо у врт* Миколе Винхрановског.“ (Љ. Поповић 2007: 137)

*Закохалась в лоша блискавка.
Вона – блискавка, а воно – лоша.
В нього грива з шовку чорного,
В неї груди з вогню білого.
В неї стан згоряє з шалу,
А воно – лоша незаймане.
Хтось тонкі копитця зранив,
Комусь в очі зазираючи.*
(http://ukrlit.org/drach_ivan_fedorovych/losha²⁸⁷)

*Заљубила се у ждребе – муња.
Она муња, а оно ждребе.
Његова грива од црне свиле,
Њене груди од белог пламена.
Њен струк пламти од помаме,
А оно – ждребенце невино.
Неко је израђавио копита танана
Некоме у очи завирујући.*
(И. Драч, *Ждребе* // *Савременик плус*,
Београд 1993: 50)

Стваралаштво украјинског песника, оснивача и теоретичара украјинског футуризма (познатог и као панфутуризам), неуморног организатора футуристичких група, уредника многих издања, **МИХАЈЉА СЕМЕНКА (1892–1937)**, који је модернизовао украјинску лирику урбаном тематиком и смелим експериментима, а формом стиха увео је свеже (чак шокантне) ликове и стварао нове речи, позване да осликају ново индустријализовано доба, проф. М. Сибиновић представио је преводима песама *Интерференција* (*Интерференція*, 1917) и *Градски парк* (*Міський парк*, 1917).

М. Семенко дебитовао је у часопису *Українська хата*. Прву збирку *Prelude* (1913) чинили су милозвучни, али плитки стихови. Ово је традиционална лирика романси са својом карактеристичном елеганцијом и непосредношћу осећања. Већ из списка назива лако се могу уочити доминантни ликови, може се уловити изразити мотив дубоке туге и романтичног напрезања лирског јунака. У раном стваралаштву М. Семенко није био оригиналан, а његова даља перспектива није била утешна. Није намеравао да се задржава у кругу украјинских „модерниста“, зато што је по његовим искреним убеђењима

---

²⁸⁷ Песма *Лоша* Ивана Драча – извор са интернета:
http://ukrlit.org/drach_ivan_fedorovych/losha>31.10.2017.

украјинска версификација захтевала реформаторске промене, за које су припадници *Хате* и *Молоде музе* већ имали М. Семенка као „свог“ и уопште су се позитивно одазивали на његову дебитантску збирку.

Ипак, разне школе и правци књижевног и уметничког Петербурга нису мимоишли пажњу песника, који је упорно тражио свој глас. Сопственој модерној поезији дорастао је управо овде. У њој М. Семенко није видео само спас, који треба да омогући његовој поезији да слободно дише, него и снагу, способну да победи инерцију читаве украјинске версификације, која је остала равнодушна према новим трагањима светске поезије, сувише авангардне.

Прве Семенкове футуристичке песме носе датум наступа Владимира Мајаковског на Психоневролошком институту 24. новембра 1913. Ово изгледа као други деби. Поезија В. Мајаковског одушевила је М. Семенка. Његове песме, које носе датуме 24, 25, 26. и 27. новембра 1913. део су циклуса *Наївні поезійки* (1913) и нека су врста забелешке украјинским стиховима и поетског извештаја о утисцима са наступа В. Мајаковског. Овим циклусом М. Семенко футуриста показао је елементе традиционалног и иновативног, експерименталног писања и поезије и своју осетљиву реакцију на узоре, презир према шаблонима, настојање да обнови поетску палету украјинске поезије и њен версификациони репертоар. Последњу песму циклуса *Зуби Гали* (*Галини зуби*) М. Семенко је написао четворостопним хорејем 25. децембра 1913. у Петербургу. Песма је напуштање устаљених слика, карактеристичних за украјинску поезију краја XIX – почетка XX века. Украјински песници певали су о уснама, очима, обрвама, коси, ножицама, ручицама. Зуби нису били на овом списку, зато што нису спадали у поетску, већ у физиолошку сферу. Променом слова у речи „губи“ добијено је „зуби“, чиме је М. Семенко прекршио канон. М. Семенко је први у украјинској поезији описао бело тело и беле зубе девојке, њену белу душу и кристално срце. Овим је потврдио да је један од првих украјинских песника који је започео стваралаштво са отвореним, а не утврђеним програмом. То потврђују и његове речи „кованице“ – буйносмїлим, чистобїлім, білосерденько.

*Білі білі як коралі
білі зуби зуби Галі*

*Беле беле од корала
беле зубе има Гаља*

тіло біле все у неї
тіло білої лілеї
вона вся така пестлива
повна чарів повна дива
біла вся душа її
в ній жартують солов'ї
я коханням ясномили
розстилаю білий килим
і до ніг її кладу
і схилюся й упаду
у бажанні буйноспілим
у єднанні чистобілим
в білосерденько загляну
жити далі ні не стану
тіло біле все у неї
тіло білої лілеї
серце в неї із кристалу
Галю! Галю!
(Извор са интернета²⁸⁸)

тело бело она има
тело бело као љиљан
сва је мазна нежна свуда
пуна чари пуна чуда
белином јој душа бруји
из ње певају славуји
драгањима светлим милим
распростирем бели ћилим
испред њених ногу витих
спустићу се поклонити
и у жудњи буйно смело
и зближењу чисто белом
да белину срца схватим
макар одмах умро затим
тело бело она има
тело бело као љиљан
срце има од кристала
Гаља! Гаља!

(М. Семенко, *Гаљини зуби* // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, Српско Сарајево 2002: 255)

М. Семенко нагло напушта традицију представника *Хате* и напушта поетику романсе. У његовим песмама појављује се велики удео ироније и самоироније. Песника више не привлаче уобичајене теме. Заувек нестају безличност поетизма и очувани клише којима је великодушно испуњена збирка *Prelude*. Запажа се прелазак на верлибр. Кроз чудне метаморфозе пролази и лирски јунак: уместо рањивог, сентименталног интелектуалца појављује се колективна слика колективних учесника новог покрета: одлучних, непомирљивих, антитетичних према књижевним противницима пасеистима. Овај свемогући футуристички јунак биће присутан у Семенковој поезији и у наредном периоду. Намерни деилузионизам и еротски мотиви, певање о баналности уместо о обради „вечних“ тема, груби прозаизам, неподношљива и не увек оправдана шокантност, демонстративна „агресивност“, драматични патетизам декларативно-програмских песама – то су особине Семенкове поезије, које је испробала западноевропска авангарда. Отворени радикализам М. Семенка, који је рушио све мостове за собом, сада је плашио представнике

---

²⁸⁸ Песма *Зуби Гали* Михајља Семенка – извор са интернета: <http://maysterni.com/user.php?id=3202&t=1&rub=926&sf=1>>31.10.2017.

Хате. Нису ни стигли да спусте руке, којима су благословили интелегентну поезију М. Семенка, већ је требало да га оцрне на сва звона. Дошло је до парадоксалне ситуације: из пера песника, који такође тугује због културне ситуације у Украјини (зато је и усмерио копља својих манифеста *Сам* и *Кверо-футуризм* против укоренењених појава) настају песме, отуђене од националне традиције. Не чуди што су овакву поезију бојкотовали – нису на одговарајући начин оцењена Семенкова опасна открића.²⁸⁹

Основне одредбе теорије, коју је М. Семенко тачно означио као тражење футуризма, изложене су у наведеним манифестима 1914, који су били предуслов за збирке *Держання* и *Кверо-футуризм*. Ови манифести били су усмерени против канонизације и било каквог култа у уметности (изнад свега болесног и за украјинску културу драматичног култа Т. Шевченка), као и против сеоске, провинцијске уметности. М. Семенко је кверо-футуризам сматрао привременом појавом, струјом, али постојаним као метод. Тако се песник трудио да теоретски оправда један од закона савремене уметности – оно, о чему и данас размишљају теоретичари авангарде.

У стваралаштву М. Семенка 1915. почиње други, продуктивни и период стваралаштва који се разликује од претходног, који отвара циклус *Крапки і плями*, у ком је већина песама написана у импресионистичком стилу: овде је присутна и непосредност визије и репродукције, „култ изгледа”, и фиксација далеке источне природе, ухваћене у одређеном тренутку, наглим потезима, кроз упечатљиве карактеристике боја и звукова.

Пародија над поетском техником, исмевање традиционалних појмова поезије, „естетизам наопачке”, карактеристичан за кверо-футуризам, урушавају се у сужејним циклусима интимне лирике *Осіння рана*, *Перо кохає* у којима се запажа тежња традиционалној форми. Песме су написане у форми војничковог дневника. Заљубљени песник, послушкјујући „тихе рукавце своје душе”, опева „осећање бескрајне среће у граду изнад залива”. У војничковом дневнику М. Семенка откривамо праве бисере интимне и медитативне лирике: *Кондуктор*, *Ніч*, *Розставання*, *Заплети косу міцніш* и друге.

---

²⁸⁹ В. у *Українське слово*, книга 2, Київ 2003: Михайль Семенко: 175-176

Најнеочекиваније је било то што је украјински футуриста „ударио у срце“. А како му се његови не би ругали, смислио је одговарајући ироничан начин: карневалске маске Пјера и Дон Кихота. Име Пјера песник веома упорно уписује у називе циклуса и књига (поред *П'єро кохає*, ту су и *П'єро мертвопетлює*, 1918), а 1929. објављен је I том Сабраних дела под називом *Арії трьох П'єро*. М. Семенко је носио маску.

Пажњу привлаче лирске минијатуре, за песника нов жанр, који потврђује да је његова уметничка лабораторија, која је имала генерално типичну западну оријентацију, местимично поприма друга обележја – класичне источњачке. Својом јасноћом, испрекиданошћу и, чак, композицијом, песме као што су *Ластівка*, *Мила йде*, *Над рейдом*, *Рух благальний*, подсећају на јапанску и кинеску поезију.

Вративши се у отаџбину, М. Семенко ради зачуђујуће продуктивно и само током 1918. пише девет поетских циклуса. Међу њима се упадљиво издвајају два симболичка: *Гімн св. Терези* (наставља се сиже владивосточких циклуса: оженивши се, заљубљени песник постаје „грешан“, а његова млада супруга „света Тереза“, необична је поетска реинтерпретација источне јоге, која одбацује телесну љубав) и циклус *В садах безрозних* са посебним отуђењем од тадашње стварности.

Откад је М. Семенко постао футуриста, силно се трудио да у украјинској поезији учврсти елементе града, што је било део његовог програма. Тиме се разликовао од својих претходника који су у урбаној лирици користили проверене поетске пријеме, максимализам, уводили разговорну свакодневну лексику и научно-техничку терминологију. Са генерализоване слике града песник вешто прелази на конкретне слике *Ліхтар*, *Бульвар*, *Кафе*, *Тротуар*, *Вулиця*, и ове и сличне песме доживљене су као скице за платна. М. Семенко импресиониста ствара звук и боју, динамику града, осликава га у различито доба године. Део те атмосфере можемо осетити у песми *Міський парк*:

*Буду ходити у міський сад.
Там кабаре і фарс.
Люблю, коли в душу просковзує гад –
Тоді так багато фраз.
Ха. Збоку червона карусель*

*Ићи ћу у градски парк.
Тамо су кабаре и фарсе.
Волим кад ми душу прожсима мрак –
Као и богате фразе.
Ха! Са стране црвени рингшипил*

*Серед обципаних запльованих
куциків.
Хрипить катеринка, скільки п'яних
трелів
Ніби згряя веселих маленьких
цуциків.
На веранді струнний квартет.
Я – поет.
(Извор са интернета²⁹⁰)*

*Међу очерупаним упљуваним жбуњем.
Одзвања песма, пијаним триолама
грува
Као раздрагане итенади чопор
збуњен.
На веранди гудачки чопор чудесни.
Ја сам – песник.
(М. Семенко, *Градски парк // Савременик плус*, Београд 1993: 49)*

И даље оставши веран урбаној тематици, М. Семенко виртуозно отвара читав спектар нијанси: преко спољашњег емпиризма долази до стварања „генерализоване слике града као одређеног симбола”, и десетак његових песама носе назив *Місто*. Песник ствара шарене слике конкретних градова: *Ленінград, Рига, Чорний Берлін, Москва*.

Семенкова поезија дуго, много дуже у односу на руске футуристе „није прихватала” револуционарну тематику. То донекле и не чуди, зато што је М. Семенко још у большевичком залеђу и у свом стваралаштву прво створио само психолошку реакцију на негативне последице револуције.

Паралелно са тим М. Семенко и даље развија футуристичку теорију. Изазива дивљење опсесија, непресушна енергија и доследност са којом је то радио. Основао је групе *Кверо* (1914), *Фламинго* (1919), *Ударна група поетів-футуристів* (1921), *Аспанфут* (1921), уређивао је књижевно-уметнички недељник *Мистецтво*, касније читаву серију футуристичких дневних новина *Катафалк мистецтва, Семафор у майбутнє, Бумеранг, Гонг Комункулту*. Када је покренуто питање да му се додели одговорна партијска функција, напушта партију, како би се потпуно посветио стваралачком раду.²⁹¹

Панфутуристичком теоријом, коју је песник предложио 1922, направљена је проба да се на свој начин протумачи развој уметности, у којој одређено место свакако припада модернизму. Панфутуризам је поставио двојни задатак: деструкцију и конструкцију, замишљен као уметност напредног времена од

---

²⁹⁰ Песма *Міський сад* Михајља Семенка – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=semenko&page=pierro47>01.11.2017>.

²⁹¹ В. у *Українське слово*, книга 2, Київ 2003: Михайль Семенко: 175-176

једног врхунца, као што је академска уметност, до другог, где ће бити „метауметност” (постуметност).

Изузетан таленат говорника и упорног полемичара помогли су му да стекне репутацију „књижевног чудовишта“, као што је то често било код футуриста. Семенковим наступима често је недостајала разборитост, емоције су биле у сенци, био је некоректан према противницима, али је био „личност времена“. Када се у Русији нису усуђивали да објављују радове Казимира Маљевича, они су угледали светлост дана на страницама *Нове генерације*, коју је уређивао М. Семенко.

Једнотомно издање сабраних дела М. Семенка објављено је 1924. Поновно издање доживело је 1925. под насловом *Кобзар*, обухвативши песме 1910–1922. Нечувени назив своје књиге аутор је прокоментарисао „Оно је био *Кобзар* једне епохе, а ово је друге“, односно украјинска кобза почетка XX века суштински је другачија од оне из средине XIX века.

Једна за другом објављене су књиге *Степ* (1927), *Маруся Богуславка* (1927), *Малий Кобзар і нові вірші* (1928). Упорно нервирајући критику и читаоце, који нису разумели песника, не желећи да са њима постигне договор, у новој интерпретацији М. Семенко понавља назив претходне збирке. *Малий Кобзар і нові вірші* последња је полумодерна књига М. Семенка. Напоредо са супре, футуро и кубо поезијом овде су традиционалне лирске песме *Океанія*, *Туга*, *Було біля моря весело*, и друге, чија је поетска сублимација постала прелепа *Атлантида*.

Крајем 1920-их почиње трећи период песниковог стваралаштва. Стилске метаморфозе изазвало је неколико фактора. Футуризам је умро. Његова реанимација доживљавана је као назадовање, зато што се правац црпео као одређени систем идејно-естетских смерница. Али у његовој поезији било је корисних, одрживих момената, које је вредело усвојити и разрадити. Услед уједињења совјетске књижевности под кровом јединствене методе, Семенково напуштање сопственог поетског система било је изнуђено: њему, футуристи, било је тешко да се потчини, не унутрашњој, већ продуктивној потреби да пише, као сви. Али, он није писао песме о „вођи свих народа”, већ је од „Михајља ватреног постао Михајљ ћутљиви”. У њему је остало мало од оног пословног М.

Семенка, пуног планова и енергије са почетка 1920-их година. Бавио се случајним радом, претежно уредништвом и превођењем и писао је либрете у стиховима за опере. Покушавајући да докаже своје право и да се зове „пролетерски“, написао је песму пуну мотива самопонижавања *Починаю рядовим*, што је било схваћено као искрена политичка изјава. Песник је тешко тражио излаз, покушавајући да „победи“ свој футуризам на најбезболнији начин. На овом плану разумљиво је окретање М. Семенка сатири, где је, сачувавши своју прецизност, могао да остане свој, барем на неки начин.

М. Семенко је стрељан у Кијеву 24. октобра 1937. после шестомесечне робије. Постхумно је рехабилитован.

Поред наведених песама у преводу проф. М. Сибиновића на српском језику објављена је и Семенкова песма *Хвиля (Волна)* у *Антологији украјинске поезије XVI–XX век.*

Једином песмом *Лотос* у преводу проф. М. Сибиновића српској публици представљено је стваралаштво **МИКОЛЕ РУДЕНКА (1930–2004)**, украјинског писца и филозофа.

Прву збирку поезије *3 походу* М. Руденко објавио је 1947. Током 1950-их објавио је седам збирки поезије и романе *Витер в обличчя* (1955) и *Остання шабля* (1959). Изузетан таленат и савршена биографија (порекло из пролетерске породице и учешће у Великом отаџбинском рату у ком је тешко рањен) обезбедили су му улогу партијског руководиоца писца. Радио је као уредник песничке едиције у издавачкој кући *Радянський письменник*, а од 1947. до 1950. као уредник књижевног часописа *Дніпро*. Успех у свету поезије, запажено место међу књижевницима и солидно материјално стање нису од М. Руденка створили послушног слугу власти. Већ крајем 1960-их судбина писца драматично се мења. Долази до раскола.

Од песника кога поштује власт М. Руденко одједном постаје дисидент и критичар времена „развијеног социјализма“, пише руководећим партијским органима писма у којима критикује остварена достигнућа у привреди и политици комунистичке државе. Убрзо постаје члан Међународне амнестије и оснива Украјинску групу за подршку примене Хелсиншког споразума.

Драматично се мења природа и идеолошка оријентација стваралаштва М. Руденка. Он пише фантастични роман *Чарівний бумеранг* (1966), поему *Хрест* (1976), и студије *Економічні монолози* и *Слідами космічних катастроф* (1962) у којима разматра и негира догме Марксове политичке економије и промишљено наговештава економску катаклизму у СССР-у. Основ становишта М. Руденка заснован је на негирању закључака Карла Маркса о темељима развоја капиталистичког друштва. Марксов модел капитала није у складу са законом очувања и преноса енергије. Главни темељ привредног развоја друштва по М. Руденку лежи у Светој Тројици Космоса, која на Земљи живи у зрну пшенице и захваљујући соларној енергији рађа стотине и хиљаде зрна. Примаран није рад, већ фотосинтеза енергије Космоса. На овај начин М. Руденко је поставио економску теорију духовног садржаја Космоса, у чему је тадашњи режим видео његову сопствену осуду на пропаст.

Своја размишљања о пропасти која се наднела над совјетским друштвом М. Руденко је излагао у писмима руководећим органима земље, која је желео да објави у штампи. Режим је сваки предлог, који се разликовао од његовог мишљења, доживљавао искључиво као злочин и као напад на власт. М. Руденко је ухапшен 1975. због „антисовјетске пропаганде“, али поводом 30-годишњице победе у Великом отаџбинском рату помилован је као његов учесник.

М. Руденко почиње активно да ради на другом фронту друштвеног живота и 1976. потписује текст два документа о људским правима: Декларацију Украјинске групе за подршку примене Хелсиншког споразума и Меморандум број 1. М. Руденко је ухапшен 1977. и послат у Доњецк, где је против њега покренут поступак. Осуђен је на 7 година радног логора и на 5 година изгнанства због „антисовјетске агитације и пропаганде“. Сва његова дела, која су оквалификована као „клевета совјетске власти“, уклоњена су из продаје и из библиотека СССР-а.

Све време издржавања казне М. Руденко ради. Његова дела објављују се у иностранству. У песмама из овог периода, којима припада и песма *Лотос* (1980), појављују се успомене на родни Донбас, његов крајолик и путеве којима је ишао као дечак. У свом родном крају песник тражи моралну подршку а у детињству жели да пронађе душевни мир.

Под притиском јавности ослобођен је 1987. Емигрирао је у иностранство, најпре у Немачку, затим у САД, заједно са супругом, која је због подршке идеја М. Руденка такође била на робији. Тадашња штампа песникову емиграцију образложила је одласком на лечење, како би оправдала систем који је желео да се реши активног сведока и критичара својих неправедних дела. Лишен је држављанства СССР-а 1988. М. Руденко није провео дуго времена у иностранству, где је наставио да ради у корист Украјине, обраћајући се свом народу ватреним говором правде путем радија. Радио је у радио-станицама *Слобода* и *Глас Америке*. Тамо је написао низ својих дела *Син Сонця–Фастон*, *Формула Сонця*, *Орлова балка*, *У череві дракона*.²⁹²

Украјина је М. Руденка позивала да се врати кући. И он се вратио 1990, зато што без своје земље, коју је тако искрено опевао у својој поезији и коју је увек волео свим срцем, није могао да живи. Враћено му је држављанство и рехабилитован је. Са променама у Украјини почетком 1990-их друштво почиње да схвата значај М. Руденка као човека и као уметника, истинитост његових књижевних и философских дела. За роман *Орлова балка* (1970) додељена му је Државна награда Украјине „Тарас Шевченко“ 1993. По повратку у Украјину, објављене су му књиге *Найбільше диво – життя. Спогади* (1998) и *Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії* (1998).

Једином песмом на српском језику *Гледај у лица мртвих песника (Дивися в обличчя мертвих поетів)* у преводу проф. М. Сибиновића српским читаоцима представљено је стваралаштво украјинског песника модернисте, прозаисте, преводиоца и књижевног критичара, једног од оснивача и члана Њујоршке групе, **БОГДАНА БОЈЧУКА (1927–2017)**.

У поезији Б. Бојчука описани су сложени философски проблеми живота, бол времена и трагедија народа. Од свих уметника XX века песник је најстрашније осетио пропадање људског и човечног у свету који га окружује. И песниково очајање због тога веома је хумано и разумљиво. Али патос његове поезије нису обележили очајање и опис људске патње, већ заштита човека,

---

²⁹² В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, кн. 2, Київ 2011: Микола Руденко: 262-264

стоицизам и посвећеност интензивном духовном животу личности. Б. Бојчук је талентован уметник хуманиста нашег доба.

У Бојчуковој поезији разоткривена је сва дубина трагедије, до тада невиђена несрећа, која је задесила милионе Украјинаца. И мртви проговарају, ходају у колонама и буде савест код живих, зато што је свет испуњен насиљем, глађу, несрећом, болешћу, потлаченошћу целог народа. И пут лирског јунака ка истини личи на трновиту раскрсницу на којој јунак прихвата бол Украјине и несрећу целог света. Овај пут ка истини је тежак, а јунак се пореди са путником.

Приликом повлачења 1944. Немци су заробили Б. Бојчука и одвели су га у Немачку на принудни рад. Од тада је живео у Немачкој, у логору за расељена лица (Ди-Пи) у граду Ашафенбург, где је завршио средње образовање у логорској гимназији. У САД, у Њујорк преселио се 1949. Шест месеци касније откривена му је туберкулоза, због чега проводи три године у санаторијуму, у планинама на северу државе Њујорк. Овде се ближе упознаје са књижевношћу и почиње да пише песме. Од почетка 1950-их, Б. Бојчук се веома активно укључује у украјински књижевни живот. Његов књижевни рад не ограничава се само на поетско стваралаштво. Пише и објављује и драмска дела, прозу, преводе с енглеског, шпанског и руског језика на украјински, и с украјинског на енглески. Опробава се и на пољу књижевне критике и објављује велики број чланака, рецензија и предговора.

Б. Бојчук је аутор поетских збирки *Час болю* (1957), *Спомини любви* (1963), *Вірші для Мехіко* (1964), *Мандрівка тіл* (1967), *Подорож з учителем* (1976), *Вірші, вибрані й передостанні* (1983), *Третя осінь* (1991), које су објављене у Њујорку, Минхену и Кијеву. Његове песничке збирке објављене су на енглеском, пољском, румунском и руском језику. Б. Бојчук је аутор драма *Дві драми* (1968) и неколико необјављених романа (међу њима и трилогија *Паноптикум Ді Пі*).

Б. Бојчук је суптилан мајстор уметничког израза са трагичним погледом на свет. Одлучно започиње да експериментише, одриче се традиционалног стиха и утврђене метрике, придржавајући се свог личног становишта да сваки песник започиње своје стваралаштво како би одбацио утврђена правила и наметнуо своја. Његово самоустављање одвијало се одбацивањем прихваћене

философије и напуштањем политичких парола старије генерације. Б. Бојчук је уводио недеklarативну и нетенденциозну поезију, проглашавајући суштинску вредност лирике, њену естетску самосталност, лишену идеолошких клишеа. Прихватио је философију егзистенцијалиста, њему савремене струје и постао је творац новог поетског становишта у XX веку. Његова мирна лирска поезија посвећена малим и пролазним стварима одлучно је негирала проблеме послератне стварности. Песник види суровост живота, неумољив ток судбине, ненадмашивост противречности између себе и историје.

За Бојчукову поезију карактеристични су описи унутрашњег света човека који је преживео или преживљава историјску катастрофу, света лирског јунака који је успео да опстане, да се уздигне изнад учињеног и да изгради, макар у поезији, целовит свет на згаришту које је остало.

*Дивися в обличчя мертвих поетів
де витикаються вулиці
де западають ями очиць
дивися в порожні роти
де вапніють на яснах слова
дивися в чашки
де булькочуть застигли води
<...>
щоб бачити їх
як тиснутья в пам'ять з одчаю
з богами
з жахом голих жінок
з дивоквітами марень
тиснуть слова
щоб просвердлити діри крізь смерть
(Извор са интернета²⁹³)*

*Гледај у лица мртвих песника
где се ваљају вилице
где се налазе дупље очне
гледај у празна уста
где вапе с десни речи
гледај у чашице
где бућкају охладнеле воде.
<...>
да би их видео
како се утискују у сећање
са боговима
са ужасом нагих жена
са дивним цветовима снова.
утискују речи
да би пробрили отворе кроз смрт
(Б. Бојчук, *Гледај у лица мртвих
песника // Савременик плус*, Београд
1993: 55)*

Б. Бојчук је према својим становиштима егзистенцијалиста и зато појмовима као што су смрт, патња, трагичност даје универзално значење. Али губитка, меланхолије, пасивности у његовој лирици нема – она је испуњена незауостављивом енергијом, прилагодљивошћу и жељом за спознајом живота у

²⁹³ Песма *Дивися в обличчя мертвих поетів* Б. Бојчука – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metr_poem.php?poem=14452>04.12.2017.

свим његовим манифестацијама. По песниковом мишљењу, човек увек треба да остане свој. Његов живот је усамљено „ја“ у коме проналази своју сувереност коју види у сећањима.

Будућност је за песника само неодређено лепршање наде, химера очекивања на која је човек осуђен због своје природе и чија је примена ван његове воље и чињења. Права реалност је прошлост, оно што је човек доживео, осетио у свој својој предметној потпуности. Довољно је прочитати Бојчукову поему *Любов у тръох часах* или видети како од апстрактне будућности, обавијене маштањима, настаје прошлост. Љубав праћена смрћу – то и јесте реалност, коју од песника нико неће одузети. За поезију Б. Бојчука карактеристично је поетско освајање света без икаквог плана и притајени гносеолошки скептицизам. С обзиром да се ради о изузетно интуитивном песнику, он се више препушта емоцијама него мишљењу. То је разумно поверење током постојања, које је човеку дато природом. Отуд поетски минимализам, раскош природе коју нико није одгонетнуо, коју је дао Бог. Релефна метафора, искрени приказ конкретних детаља, посебне епизоде, поетске слике неки су од темеља његове лирике.²⁹⁴

Б. Бојчук је један од суоснивача Њујоршке групе, био је коуредник годишњака ове групе *Нові Поезії* (1959–1971), иницијатор и главни уредник Њујоршко-Кијевског књижевно-уметничког часописа који излази квартално *Світо-Вид* (1990–1999). Дуго година радио је као књижевни уредник при месечнику *Сучасність* из Минхена (1961-1973).

Главна сцена украјинске књижевности у иностранству 1950-их преместила се у Сједињене Америчке Државе и у Канаду. У Њујорку и његовој околини нашла се огромна већина преживелих учесника претходних књижевних покрета и епоха. Управо овде настаје и нова књижевна група која је себе назвала **ЊУЈОРШКА ГРУПА**. Чинили су је људи рођени у Украјини на преласку 1920–1930-их, који су неколико година детињства или адолесценције провели са родитељима у логорима за расељена лица, а образовање су стекли после рата у Америци или у другим земљама Запада. За разлику од својих родитеља, сасвим

---

²⁹⁴ В. у *Поети „Нью-Йоркської групи“*. Антологія. Харків 2003: Богдан Бойчук: 24-29

природно усвојили су две културе – украјинску и западну, најчешће ону у којој се говори енглески језик, пре свега, америчку. Добро су знали шта се дешава у америчкој култури, били су им блиски најмодернији правци њених књижевних стилова, посећивали су најновије изложбе у њујоршким галеријама. Што се тиче украјинске културе, за њу су знали из књига и посматрали су је из перспективе добро познате разумљиве америчке, уопште западне културе. У западној култури која је 1950-их била на прагу епохе хипика, генерације изгубљених, феминизма и сексуалне револуције, најпривлачније су биле деструктивне тенденције и авангардне струје. Револуционарност тих струја јачала је радикалне експерименте у области украјинског језика и књижевности.

Средином 1950-их објављене су прве књиге будућих чланова будуће Њујоршке групе: Богдана Рубчака, Богдана Бојчука, Јурија Тарнавског, Вире Вовк. Ема Андијевска дебитовала је књигом поезије *Поезії* нешто раније, 1951. Жења Васиљкивска (1929) и Патриција Килина (1936) дебитовале су нешто касније, тачније, 1959. и 1960. Сама група настала је отприлике 1958, мада постоје неслагања у вези са датумом.

Сви поменути песници 1950-их објављивали су у књижевном додатку новина *Свобода*, у студентском часопису *Горизонти*, у новинама *Українська літературна газета* (1956–1961), њихова дела заузимала су значајан део часописа *Сучасність*. Објављивали су и у часопису *Нові дні* и у зборнику *Слово*. Од 1959. до 1971. уредништво које су чинили Богдан Бојчук и Јуриј Тарнавски, објављивало је *Нові поезії*. Објављено је 13 бројева.

Не чуди што је реч модернизам постала један од кључних појмова у теоретском речнику Њујоршке групе. Модернизам је најпре био декларисан песничким делима, касније драмама, прозом, преводима и чланцима. Сви чланови групе 1960-их једногласно су говорили да управо они представљају прву, у потпуности остварену и доследну, модернистичку појаву у историји украјинске књижевности.

Песници које повезују под називом Њујоршка група никада нису имали јединствену естетску и уметничку платформу. Група није признавала никакве формалне обавезе због чега њу њени чланови били изузетни индивидуалисти. Касније су тешко могли да се присете како је настала група и ко је предложио

њен назив. Што се тиче назива, на њега је право истовремено полагало неколико песника. Уопште, сећања и оцене *post factum* нису увек били узастопни и нису се увек подударали.

На пример, Ема Андијевска (1931) тврдила је да није дошла у Њујорк 1957. такозване Њујоршке групе не би ни било и да групу треба да уједињују неки заједнички принципи, а да она сама нема заједничких принципа са онима које убрајају у Њујоршку групу. Говорила је да је она мачка која лута сама. Ове изјаве говоре више о постојању крајњег индивидуализма него истине, мада површно познавање стваралаштва представника Њујоршке групе говори о томе да су заједнички принципи ипак постојали, иако нису били формулисани као колективно потписани манифести.

Вира Вовк (1926) давала је блаже изјаве о разликама са групом. По њеном мишљењу постојала је комуникација, одређена заједница, али најважније је што је постојала аутономија мишљења и укуса. Ипак, чак три песника: Богдан Рубчак (1935), Богдан Бојчук (1927–2017) и Јуриј Тарнавски (1934) чине Њујоршку групу, иако је Б. Рубчак живео и живи у Канади. Они су више пута наглашавали своју личну удаљеност од заједничког именитеља.

Ипак, постојала је доминанта која је све уједињавала, одређени заједнички задатак који је свако обављао на свој начин, надмећући се за сопствену оригиналност и сопствени непоновљиви глас. Ради се о феномену слободе стваралаштва, радикалног, потпуног, коначног одвајања од темеља блиских традиција, од провинцијализма, од свега онога што чини појам књижевних традиција, од самог језика украјинске књижевности у оном облику у ком је настала почетком 1950-их. И уколико претходни покушаји таквог одвајања или раскида нису били довољно радикални, Њујоршка група је у класичном периоду свог стваралаштва, 1960-70-их свесно ишла до краја.²⁹⁵

У називу групе не огледа се географско, већ уметничко удружење и његово значење било је симболичко. Њујоршка група је за свој задатак одредила отвореност према свету и интеграцију са културама на другим језицима. Њена асоцијација била је са Њујорком, а самим тим и са динамичношћу,

---

²⁹⁵ В. у *Поети „Њу-Йоркској групи“*. Антологија. Харків 2003: Предмова: 3-42

космополитизмом, перманентном савременошћу овог града, његовом осетљивошћу на авангарду у уметности.

Истовремено, иста таква семантика Њујоршке групе постојала је само у украјинском језику. Амерички назив није било могуће превести на енглески језик. Односно, без додатних објашњења, није било могуће разумети да је ово група песника која пише модерну поезију на енглеском језику.

Од самог почетка све чланове групе уједињавало је радикално неприхватање популаризма и његовог језика и патоса, а самим тим, били су неприхватљиви патриотски и национални мотиви, клишеи, чак и обрасци. Догма је постало мишљење да све што има макар сенку патриотизма или, чак, политике, са уметничког становишта не може бити квалитетно. Трудећи се да укину све могуће границе, песници Њујоршке групе одмах су поставили озбиљна ограничења на могућу тематику: нема никаквог патриотизма, никакве политике, никаквих суза због Украјине. Није био тренутак за таква осећања. Тренутак је био за новине, за нов језик, за излазак ван граница старог језика и традиције, старе философије, старих осећања.

Првих година свог постојања Њујоршка група није се упуштала у било каква теоретска објашњења својих задатака или естетских становишта. Ипак, постојање таквих задатака потврђивали су сами уметнички текстови који нису подсећали ни на шта што је икада написано на украјинском језику. Доминантни дискурс био је егзистенцијализам који се појављује у различитим облицима, метафорама и жанровима. Самоћа и досада човека, заточеног у граду (поезија и проза чланова Њујоршке групе била је искључиво урбанистичка), ограниченог на сопствено тело, душу, мисли и искуство, његову конфузију и анскиозност, ниједном нису доживели упечатљиву формалну примену. Егзистенцијална досада оличавала се у досадним и лошим делима, али то је била награда за експеримент било које врсте. Током година експеримент је остао главни слоган. Експеримент се увек, без изузетка, изједначавао са рационалношћу (и поезија Њујоршке групе, и уметнички свет који су они створили, имали су јасан рационални фокус). Рационалност, егзистенцијализам, експерименталност комбиновани су са интелектуализмом. Сви песници ове групе писали су интелектуалну поезију. Ово је била осмишљена поезија, испуњена подтекстом,

алузијама, поезија са дуплим дном, мада је свако одабирао и опробао индивидуални стил у философским и интелектуалним трагањима.

Сви чланови Њујоршке групе намеравали су да направе концептуалну револуцију у књижевности. Ово су потврдили нешто касније, почетком 1960-их, када су објављени први чланци у вези са Њујоршком групом, први мемоари, прва теоретисања њених чланова. Овог пута, текстови су се појављивали најмање пет година пре критичког и теоретског дискурса. Реч је о манифестима, објашњењима, односно, о жељи да се дефинишу координате система изнутра, и исто тако рецепција споља.

Почетно теоретско ћутање чланова групе представља оригиналну антитезу у односу на претерану теоретску реторику. Када су Б. Бојчук, Б. Рубчак и Ј. Тарнавски почели да говоре о књижевности и о себи, користили су сасвим другачији говор, другачији стил и модалност у односу на своје претходнике, или савременике, рецимо, чланове *Слова*. Тамо где је доминирао патос, појавила се иронија и самоиронија, тамо где је раније цветао месијанизам, разговори о пићу, који као да су пратили сва песничка окупљања, бескрајно брбљање на књижевне теме заменила је очигледна аверзија према томе, очигледно разочарење у теорије, и још више у различите књижевне планове и предвиђања. И још увек је празнина на месту критичког дискурса на почетку 1960-их изгледала опипљиво и непријатно. Доста тога било је написано и објављено, зато су желели да чују одговор на то.

Треба подсетити на одређену амбивалентност чланова групе у односу према публици. С једне стране јасно су стављали до знања да раде у оквиру уског круга људи и да своја дела не упућују народу, свим читаоцима емиграције на украјинском језику, већ малобројној уметничкој публици, која је у стању да их разуме. Њујоршка група бранила је потребу за културном елитом и, самим тим, себе су сматрали првом правом елитом и првом правом авангардом, односно, радило се о авангарди и елити у једној личности.²⁹⁶

Препознавање Њујоршке групе као песника у емиграцији, или издвајање Еме Андијевске као водеће песникиње емиграције није сасвим тачно. Њујоршка група ни у време свог настанка средином 1950-их, ни у време своје највеће

---

²⁹⁶ В. у *Поети „Њу-Йоркској групи“*. Антологија. Харків 2003: Предмова: 3-42

активности, 1960-их, није била производ емиграције, није изражавала своје политичке ставове, нити уметничке укусе. Напротив, представљала је свестан позив овим укусима и становиштима.

Истовремено, главна сцена за Њујоршку групу 1960-их и наредних година постао је часопис *Сучасність*, који су уређивали старији представници емиграције и који се обраћао емиграцији.

С обзиром да су имали проблема са критиком, главни чланови групе Б. Бојчук, Б. Рубчак и Ј. Тарнавски 1960-их сами почињу да пишу критику. За десет година постојања Њујоршке групе накупило се материјала који је био основ за самоанализу. После 1965. почели су да се појављују чланци и интервјуи у којима чланови Њујоршке групе износе своје верзије њеног настанка и детаљно излажу читаоцима своје естетске принципе. Говорили су не само о свом месту и улози у књижевности, већ и о задацима поезије, критике, уметности уопште, на тај начин формулишући свој стваралачки идентитет. Тврдили су да књижевник не може да има никаква ограничења, осим самоограничења, да се главна револуција одвија у домену форме, да слушајући западне књижевне тенденције, они заправо не следе западне ауторе, већ траже свој непоновљиви глас. Према речима Б. Рубчака њихов циљ је да се не подударају са западном поезијом. Њихов циљ је да, уколико је могуће, пишу добру и, уколико је могуће, сопствену поезију.

Чланови Њујоршке групе сматрали су да критичари и песници треба коначно да сиђу са светих престола. Не постоји тема која би за уметника била забрањена. А критичар више нема права да диктира како песници треба да пишу. Истовремено критичка мишљења самих чланова Њујоршке групе била су жестока и често непомирљива са противницима. Током 1960-70-их дискурс око Њујоршке групе имао је елементе благог, а временом и потпуно озбиљног скандала.

Њујоршка група заузела је своје место у историји књижевности, поставши најзначајнија и најоригиналнија појава украјинске књижевности, писане у иностранству. Осим тога, као уметничка појава створила је сложен и интересантан критички и теоретски дискурс.

Почињући средином 1950-их песници Њујоршке групе су се мењали и еволуирали. Њихова становишта су се мењала. Тачно су разумевали модернизам. Компликовао се однос према традицији и језику.

Модернизам Њујоршке групе настао је најпре као протест против популаризма и површне патриотске књижевности. Револуција која се одиграла 1950–60-их посебно се заснивала на потпуном издвајању друштвене и политичке тематике.

Упркос бројним публикацијама на енглеском језику, Њујоршка група није поставила украјинску књижевност на светску или, бар, америчку сцену. Група није постала путоказ за шездесетнике. А већ са самим шездесетницима поделила је заједничку судбину на преласку 1980-их и 1990-их. Ни једни ни други, упркос патриотском ангажману Њујоршке групе и модернизму шездесетника, нису постали путокази за поезију и прозу, које су се декларисале у овом периоду. Ипак, поједини текстови преживели су своје време и остају у историји књижевности као најбољи примери украјинског модернизма. Исто тако, у њој остаје очајнички покушај стварања украјинског модернизма, који је чак у условима изолације, неспоразума, политичког отуђења, непостојања нормалног књижевног окружења, одвајања од језика, успео да преживи, чувајући модернистичку линију у украјинској књижевности током неколико деценија.

Поезија украјинског писца, песника, књижевног критичара, есејисте, представника модернизма у украјинској поезији 1960-их, члана Њујоршке групе, **БОГДАНА РУБЧАКА (1935–2018)**, представљена је песмом *Захтевам своја права (Я вимагаю повних прав)* у преводу проф. М. Сибиновића.

Како бисмо разумели чудан универзални уметнички свет Б. Рубчака потребно је пажљиво читати његове текстове и владати одређеним знањима из културе. Његова лирика је интелектуална, испуњена културолошким шифрама-сликама, широким асоцијацијама. Испуњена је античким ликовима и мотивима, књижевним јунацима и реминисценцијама, што проширује изражајно

семантичко поље његове поезије. Рубчаков лирски јунак трага за смислом живота, тражећи свој хоризонт.²⁹⁷

Б. Рубчак је основно образовање стекао у Калушу, а 1943. одлази са родитељима у Немачку, где му умире отац. Б. Рубчак остаје у логору за расељена лица у Дилингену, где наставља своје образовање до 1948, а онда са мајком одлази у Америку и настањују се у Њу Џерсију. Од 1948–1952. Б. Рубчак живи у Њујорку, одакле се сели у Чикаго, где успешно завршава средњу школу и наставља своје студије на Рузвелтовом и универзитету Нејви-Пир. Студира језике и компаративну историју светске књижевности. У 21. години објављује своју прву поетску збирку *Каминний сад* (1956), посвећену мајци, која је све време радила и обезбедила му образовање. Сам песник, не напуштајући школу, такође почиње да зарађује. Б. Рубчак је 1958. позван у америчку војску и као њен војник служио је у Кореји две године. Вративши се из војске 1960. припрема другу збирку поезије *Промениста зрада*. Обнавља своје студије, најпре на Рузвелтовом универзитету, затим на универзитету у Чикагу, када излази и његова трећа збирка поезије *Дівчина без країни* (1963).

Универзитет у Манитоби 1964. позива Б. Рубчака да предаје славистику. Касније се сели у Њујорк, ради у престижној издавачкој кући *Harper&Row* убрзо постаје директор украјинског уредништва Радио *Слобода* у Њујорку. Његова четврта збирка поезије, посвећена супрузи Маријани *Особиста Кліо* објављена је 1967. Неколико година касније постао је професор славистике на универзитету *Rutger*, почиње рад над докторатом из компаративне књижевности: дисертацију *Теорија метафоре* завршио је и одбранио 1977. Професор славистике и украјинистике на универзитету у Илиноису постао је 1974. Дуго година сарађивао је са књижевним часописом *Сучасність*.

Рубчакова лирика отпочетка је била иновативне природе, што се манифестује заменом велике (епохалне) проблематике естетским студијама малих ствари, и за свет дискретним појавама (минимализмом) у слободним песничким облицима, као алтернатива канону. Од књиге до књиге његова лирика постаје транспарентна и уметнички дисциплинована. Сlike и суптилне

---

²⁹⁷ В. у *Поети „Њю-Йоркської групи“*. Антологія. Харків 2003: Богдан Рубчак: 29-31

рефлексије више се не манифестују у конкретном егзистенцијалном пресеку, већ на пољу вечите проблематике и класичних тема. Његове новије песме углавном су, скоро искључиво, сонети са свом жанровском озбиљношћу форме и садржаја, уобичајене за овај жанр. И то није формалан, већ философски и естетски одабир, кретање поетске свести у смеру ка класичној традицији.

Б. Рубчак експериментише са речима и формом. Повремено своје песме ствара према нелогичним појмовима, ослобађа стих од утврђених вербалних клишеа, повезаних само са лексиком сељака. Тежи да оживи реч додатним нијансама смисла и значења. Посебну пажњу посвећује метафори, алузији, поетској нелогичности, опису звука, самој музици речи, која треба да звучи на нов, свеж начин и да створи непоновљив уметнички свет.²⁹⁸

*„Я вимагаю повних прав“, – сказала
тінь.*

*Затріскотів довкола сміх сухих комах,
і кондор прошипів нечистий жарт.*

Неповоротливе безсилля спілих книг

*і тінь покійних днів, і тіло, й кість
не є вже брамою. У павутиння ткани*

*вмерла мисль. Зосталася лиш снасть
затопленого в морі корабля.*

(Извор са интернета²⁹⁹)

*„Захтевам своја права“ – рече
сенка.*

*Смех сувих буба одјекну недалеко,
и кондор прошишта нечисту шалу.*

Трома изнемоглост зрелих књига,

*и сени покојних дана, и тело, и кости
више није капија. У ткању паучине*

*умрла мисао. Само ужад остала
од потопљеног брода у мору.*

(Б. Рубчак, *Захтевам своја права* // *Савременик плус*, Београд 1993: 55)

Попут философа уметник нашироко тумачи проблем односа човека и универзума, као и мотив вечности и тренутка и њихову узајамну зависност. Због тога се Б. Рубчак упушта у поетско и мозаичко укрштање различитих временских равни, фрагмената различитих визија, како би свет постао и реалан и иреалан, универзалан. Тиме подсећа на Б. И. Антонича.

Карактеристике индивидуалне поетике Б. Рубчака су отуђеност од рођеног света и немогућност потпуног прихватања другог, раздвојеност између језичких и културних елемената Украјине и Америке, између различитог простора и времена са њиховом реалношћу, што долази до изражаја у лакој,

²⁹⁸ В. у *Поети „Нью-Йоркської групи“*. Антологія. Харків 2003: Богдан Рубчак: 29-31

²⁹⁹ Песма *Я вимагаю повних прав* Богдана Рубчака – извор са интернета: <http://ukrcenter.com/Література/Богдан-Рубчак/67744-1/Я-вимагаю-повних-прав>>04.12.2017.

незапостављеној ауторској стилистици, скоро лишеној земаљске специфичности. Сва је она статична, исткана од условљености значења и облика, алегорије појмова, апстракције симбола и емоционалних тонова.

Заједно са Б. Бојчуком приредио је антологију савремене украјинске поезије на Западу, која је објављена у два тома 1969. под насловом *Координати*.

Песмом *Све истанчанија вика...* (*Усевитончуваний зойк...*, 1972–1976) у преводу проф. М. Сибиновића српским читаоцима први пут је представљена поезија Васиљ Стуса, песника високих интелектуалних потенцијала, експлозивне експресије, аутора песама испуњених философијом егзистенцијализма, припадника опозиционо оријентисане и национално свесне младе интелигенције, која се отворено супротставила тоталитарном режиму. Име **ВАСИЉА СТУСА (1938– 1985)** ушло је у историју Украјине као важан чинилац националног буђења и свести и постало је симбол духовне несаломивости и слободе.

Песник В. Стус рођен је у време такозване „југовине“ и припада покрету шездесетника – Трећег украјинског препорода. Прву збирку своје поезије под насловом *Круговерть* В. Стус предаје у штампу 1964. Збирка је забрањена после песниковог иступања у биоскопу *Украјина* на пројекцији филма С. Парацанова *Сенке заборављених предака* 04. септембра 1965, заједно са И. Дзјубом и В. Чорноволом, против августовских хапшења украјинске интелигенције и позивом присутним интелектуалцима да не ћуте, већ да устану против дестаљинизације. После свог „наступа“ В. Стус је 20. септембра избачен са постдипломских студија због „систематског кршења правила понашања постдипломаца и сарадника научне установе“.

Песниково поетско наслеђе веома је велико, без обира на крајње неповољне услове за стварање (према песниковим речима лакше је било написати него сачувати). У првој песниковој збирци *Зимові дерева* описана је атмосфера 1960-их са њеном рефлексijом болних проблема националног развоја. Без обзира на похвалне рецензије, збирка није угледала светлост дана. Објављена је у бриселском издању 1970. Објављивање књиге у иностранству посебно су му замерале судије на суђењу 1972.

Без икакве наде да ће бити објављена, В. Стус 1970. припрема збирку звучног назива *Веселий цвинтар*, оригиналну поетску репортажу са гробља стрељаних илузија. Збирка је написана у периоду 1968–1970, а њен завршни акорд постају песме, посвећене сећању на уметницу Алу Горску (1929–1979), коју су убили припадници украјинских специјалних служби. Песме су испуњене ауторским предосећањем непосредне Голготе, спремности да остане то што јесте упркос притиску, да се не подели на себе и страх, као јунак његове песме *Еволюція поета*. Истовремено, у збирци одјекује супротстављање гробљанском расположењу. В. Стус је ову збирку објавио у самиздату 1972.

Песник је први пут ухапшен 12. јануара 1972. Суђење је одржано 7. септембра и донета је пресуда по којој је В. Стус осуђен на пет година затвора и три године изгнанства. За време боравка у притвору песник ствара своју четврту књигу *Час творчості*, коју чине оригиналне песме и преводи Гетеових песама. Оригинална дела постала су основа будуће књиге читавог Стусовог живота *Палімпсести*. У периоду 1972–1977. песник је издржавао казну у логорима Мордовије.

В. Стус је у периоду од 1971–1980. коначно припремио за штампу неколико варијанти збирке *Палімпсести*, врхунац свог стваралаштва, за коју је предложен за Нобелову награду. Збирка је први пут, као посебно издање, објављена 1986. Овим називом (палімпсестима су у давна времена звали пергаменте, на којима су брисали првобитни текст, како би на њему написали нови) обухваћено је све што је песник створио у заробљеништу, поред неких раних песама. Збирка нема стабилан садржај, у њој се сложено преплићу различита духовна стања. У једној од најдубљих философских песама *За читанням Ясунарі Кавабати* изражен је утицај источне философије. За В. Стуса пут ка Богу је „свепут”. У његовој поезији појављује се симболика „високе ватре”, мотиви изабраних од Бога и жртвовања. „Бог” и „Украјина” у његовој души и у поезији стварају две половине једног целог. За песника Украјина није само лик отаџбине. Она је неопходан саставни део душе који истовремено лечи и доноси патњу.

Поетска реч В. Стуса је енергична, тешка и префињена, испуњена унутрашњим пламеном, који је сваког трена спреман да букне. Најбоље

песниково достигнуће појављује се на граници судара, из јединства супротности: с једне стране, невероватна страст, убризгавање, с друге, философска дубина, разумност. В. Стус је песник интелектуалац, који је спознао искуство светске поезије, и не само поезије. Али посебно место у поезији В. Стуса припада искуству Т. Шевченка. То је нешто бескрајно значајније од чистог књижевног утицаја. Његова читава поезија прожета је више или мање опипљивим, подсвесним успоменама на Т. Шевченка, оне изгледају као „пратекст” у палимпсестима.

Стусова поезија читав је поетски организам са својим трајним комплексима слика и смисла. Овде је његова омиљена лексика, његови поетизми – неологизми и полунеологизми, у чијој су основи ажурирање архаичних или ретких облика речи (голубиня, протобажанья, сніння, спогадування). Код В. Стуса једна поред друге стоје и необично подржавају једна другу песме различите по стилу и природи слика које описују.³⁰⁰

*Усевитончуваний зойк,
крик крику, крику крик.
Задосить. Спекайся морок,
хоч як до них і звик.*

*Ці груди болю, біль грудей,
застрашених страждань –
нема їм жодних панацей,
все поглинає хлань.*

*Усевитончуваний біль –
із краю і на край,
ступай у наділ божевіль,
до відчаю рушай.*

*Усевитончуваний світ,
край краю, цятка зла,
ти в лютім леті, як стріла,
запущена в політ.*

(В. Стус, *Усевитончуваний зойк* // *Палимпсест*, Київ 2006: 370)

*Све истанчанија вика,
крику крик, крик крику.
Доста. Отараси се брига,
ма колико на њих свико.
Ево груди боле, бол груди,
престрашених страдања –
нема им лека код људи,
све је то похлепа надвладала.*

*Све истанчанији бол –
с краја на крај сени,
иди у безумља понор
и према очајању крени.
Све истанчанији свет,
крај крају, тачко зла зрела,
у љутом лету си као стрела,
одапета у лету.*

(В. Стус, *Све истанчанија вика* // *Савременик плус*, Београд 1993: 51)

Песник је по други пут ухапшен 14. маја 1980. Крајем пролећа 1980. одржано је суђење на коме је песник осуђен на десет година затвора и пет

³⁰⁰ В. у В. Стус *Палимпсест*, Київ 2006: 7-32

година изгнанства. Од новембра 1980. издржавао је казну у логору посебног режима у Пермској области. У пролеће 1981. В. Стус се последњи пут видео са ближњима. У самици је провео 1982. Током 1980–1985. написао је последњу збирку поезије *Птах душі*.

В. Стус умро је у ноћи са 3. на 4. септембар 1985. у казненој ћелији за време гладовања. Сахрањен је у безименом гробу на логорском гробљу. Прах В. Стуса пренет је у Кијев 1989. када је поново сахрањен на Бајковом гробљу.

Карактеристично обележје сваког великог песника је то што је било које његово дело историја културе, њене прошлости и будућности. Бескомпромисно се препуштајући својој судбини песника и стихији поезије, песник сам постаје та судбина и његова већа достигнућа у поезији су највећа.

Судбина В. Стуса потврдила је да је његов избор у оваквој ситуацији био једини могући. Његова поезија, која је сачувана од уништења, неколико збирки које су објављене у иностранству, потврђују да је на свом тешком путу политички заробљеник – песник В. Стус растао и израстао у најлепши украс украјинске поезије.

Следбеник високе традиције лирике неокласика, окренуте врхунцу европске поезије, песник-философ В. Стус успео је да овлада вештином својих учитеља и да направи корак даље, да створи сопствену поетику која још увек није довољно истражена.

Пошто је био приморан да постане политички борац, В. Стус је одолео искушењу актуелне „грађанске поезије“ народњачког типа. Од логорске поезије створио је оригиналну поезију, што је било у складу са његовим становиштима о смислу поезије и животу песника. Своју поезију и своје преводе сматрао је обавезом сина према народу, а одговорност према народу својом једином обавезом. Борба за народ била је и борба за себе, двобој са собом и самоспознаја.

Чистота душе која настаје у човеку од „испуњености самим собом“ (самособоюнаповнення) довољна је да се осветли не само оно што нас окружује, већ и да се створи оригиналан текст на палимпсемстима културе, које је уништила совјетска неукост и избрисало време. То сведочанство душе попут ласерског зрака обасјаће првобитни пратекст. Палимпсести су текстови на

пергаментима које су брисали не увек писмени монаси како би на њима писали своје хронике. Савремена наука на различите начине, па и специјалним зрацима „васпоставља“ скоро уништен древни текст. В. Стус у својим *Палимпсестима* не само да „оживљава“ пратекст, већ показује и како то ради душа песника. Његова поезија је пре свега философска антропологија. Човекова душа је субјекат и објекат његове поезије, светлост и свет који ту светлост спознаје и ствара. Настанак душе је пре свега обнављање историје – и своје и народа. Палимпсести су наше памћење. Спознаја почиње од памћења. Судбина сваког правог украјинског песника неизбежно се укршта са судбином Т. Шевченка. Зато не чуди што је основни пратекст Стусових *Палимпсеста* Шевченков *Кобзар*.

Својим животом и својом смрћу В. Стус је испунио своју вољу. Отворивши својом поезијом Књигу постања, осветливши њена избрисана прадавна слова, В. Стус је васкрсао светску културу потонулу у бласто. Васкрснуће палимпсеста културе постало је васкрснуће песникове душе, његове личне, националне и универзалне. Према наводима самог песника до хапшења 1972. он је био украјинофил. У логору је постао Украјинац. То значи „испуњеност самим собом“, настанак пуноправног, аутентичног човека. Избор песник или борац говори о верности песника себи стварањем своје судбине независно од услова живота. Из пепела културе, из крхотина зимског дрвећа, испод дебелог слоја спаљене родне њиве уздигла се величанствена личност Васиља Стуса.³⁰¹

Можда су целати и стражари у логору успели да униште последњу логорску збирку В. Стуса *Птах души*. Али чистота његове душе је бесмртна. Птица душе одлетела је из Совјетских Социјалистичких Радних Логора узвишеном поезијом и заувек је постала део ризнице светске културе. У двобоју за своју душу В. Стус је победио. А са њим, самим његовим животом, победила је његова идеја. Његова Украјина његовим животом још једном је доказала своју неуништивост. Остварило се оно у шта је песник веровао – да само срце бруји у инат целатима.

---

³⁰¹ В. у В. Стус *Палимпсест*, Київ 2006: 7-32

*Усевитончувана мить
сподіянь і зневір.
І тільки серце стугонить
катам наперекір.
(В. Стус, Усевитончуваний зойк
// Палімпсест, Київ 2006: 370)*

*Све истанчанији трен
нада и њиховога пада.
И само срце бруји свима
у инат ветровима.
(В. Стус, Све истанчанија вика //
Савременик плус, Београд 1993: 51)*

Песмом *Ти ниси дошла (Ти не прийшла..., 1985)* у преводу проф. Љ. Поповић представљено је стваралаштво представника Кијевске школе поезије, једног од предводника андерграунда седамдесетих, песника и сликара, Миколе Воробјова.

МИКОЛА ВОРОБЈОВ (1941) тежи медитативно-маштовитим методама нарације у стиху, сличним јапанској школи хаику и кинеској поетици епохе Тан. Поетика М. Воробјова испуњена је обојеним екстраполацијама, симболичким парадоксима, карактеристичним за ране (*art nouveau*) периоде модернистичког дискурса. Метода и форме М. Воробјова постали су оригиналан темељ за неке феномене савременог дискурса неоромантизма у украјинској књижевности, посебно за поезију Васиља Герасимјука (1956), Јарослава Довгана (1956) и представнике књижевне групе *Нова дегенерація*. У поезији М. Воробјова, као и у стваралаштву представника Кијевске школе поезије, присутни су симболи из свакодневног живота, којима се истиче непроменљивост људског постојања међу природним и обичним појавама света: камен, песак, вода, дрво, лептир, светлост, тама, птица, извор, итд. М. Воробјов користи симболе из националне и светске културе и ствара оригиналан ауторски контекст. У његовој поезији симбол је основно средство успостављања везе између самих ауторских текстова и других текстова културе, зато што је симбол одређени избор елемената којима аутор ствара нову митолошку поруку.³⁰²

*Ти не прийшла, бо трапляється дощ.
Ти завагалася, бо надходить осінь.
Ти запізnilася, бо річки течуть.
Ти не злякалася, бо ти забула...*

*Ти ниси дошла, јер дешава се киша.
Ти си се мислила, јер долази јесен.
Ти си закаснила, јер теку реке.
Ти посустала ниси, јер ниси
заборавила...*

---

³⁰² В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст.*, Львів 2009: Микола Воробјов: 139-140

*Ти не прийшла тому,
що можна прийти,
можна згадати про це,
можна мріяти про це,
можна забути про це...
А було так синьо увечері,
що перехожі замість газет
несли білих гусей...
(Извор са интернета³⁰³)*

*Ти ниси дошла зато
што може се доћи,
може се памтити ово,
може се сањати ово,
може се заборавити на ово...
А било је тако сиње вече
да су пролазници уместо новина
носили беле птице...
(М. Воробјов, *Ти ниси дошла* //
Савременик плус, Београд 1993: 54)*

За поезију М. Воробјова проф. Љ. Поповић наводи „Скоро двадесет година изнуђеног ћутања прикривало је разузданост метафоричког мишљења и пластику стиха Воробјова – аутора четири збирке које су издате тек у годинама “перестројке”. (Љ. Поповић 2002: 42)

М. Воробјов је дибитовао 1962. на страницама новина *Молодь Черкащини* избором песама са предговором В. Симоненка. Признање је уследило после објављивања у часопису *Дніпро*. Без обзира на позитивне рецензије И. Драча, В. Шевчука и П. Вороњка рукописи прве три песничке збирке *Срібний перстень* (1966), *Зелені трав'яні зайчики* (1967) и *Без кори* (1967) нису објављени. Своја прва дела *Букініст* (1966) и *Без кори* (1967) М. Воробјов објављује у кијевском *Самвидав-у*. Песник је 1968. избачен са Философског факултета Кијевског универзитета „Тарас Шевченко“ због покушаја да неовлашћено објави своју поезију на Западу. Овоме је допринело то што су ујесен 1967. по налогу КГБ-а цариници Бориспільског аеродрома нашли и одузели од Вире Вовк, која је летела за Бразил, три рукописне збирке Миколе Воробјова *Срібний перстень*, *Без кори* и *Букініст*. Ово је оцењено као „идеолошка диверзија“ и од тада песникова дела нису објављивана, а органи КГБ-а сваке године позивали су га на „интимне разговоре“. Песник је категорично одбио да „сарађује“ због чега је био приморан да ради као чувар колхозне баште (1968), ватрогасац Кијевског драмског позоришта „И. Франко“ (1968), инжењер Централне републичке ботаничке баште АН УССР-а (1969–1971), морнар речног референтног места број 6 (1972), радник обезбеђења Кијевске народне привреде (1973), писмоноша (1974), млађи научни сарадник Централне државне архиве-музеја књижевности

---

³⁰³ Песма *Ти не прийшла* Миколе Воробјова – извор са интернета:
<http://maysterni.com/publication.php?id=10229>>04.12.2017.

и уметности Украјине (1975–1977), млађи уредник Украјинског концерна уметничке радиности и Републичке библиотеке КПСС-а (1975–1982), радник противпожарно-професионалне заштите Кијевског омладинског позоришта (1983) и ватрогасац филмског студија Института за позоришну уметност (1984–1990).

Тек са почетком Горбачовљеве Перестројке М. Воробјов у званичним издањима објављује збирке *Пригадај на дорогу мени* (1985), *Місяць шипшини* (1986), *Ожина обрїю* (1988), *Прогулянка одинцем* (1990).

У периоду од 1991–2007. песник објављује збирке: *Верховний голос* (1991), за коју му је додељена књижевна награда „Павло Тичина“ 1992, *Іскри в слїдах* (1993), за коју му је додељена награда „Благовіст“ 1993, *Човен* (1999), *Срібна рука* (2000), *Слуга півонїї* (2003), за коју му је додељена Национална награда «Тарас Шевченко» 2005, *Оманливий оркестр* (2006), и *Без кори. Вибране* (2007).

Стваралаштво песникиње, новинарке, преводиоца и дечје списатељице, представнице Кијевске школе поезије, **НАДИЈЕ КИРЈАН (1946)**, српским читаоцима представљено је једином њеном песмом *Прокрустови срећници* (*Прокрустові щасливиці*, 1991) у преводу проф. М. Сибиновића.

У основи стваралаштва песника Кијевске школе је слобода песничког стваралаштва, слобода личности, слобода народа. Слобода песничког стваралаштва представника Кијевске школе посебна је, зато што је њен коначан циљ потрага за истином. Она је усмерена на спознају непрестаног круга појава у којима човек има толико слободе, колико у самом себи. Схватање стваралачке слободе носило је са собом реформу уметничког изражавања. Поетски језик представника Кијевске школе значајно је постајао сложенији, попут поетског језика представника Њујоршке групе. И песникиња Н. Кирјан у слободи види главни циљ поезије:

*У тебе задовгі руки, – сказав
Прокруст.*

Відрубаємо – і ти будеш щасливий.

*У тебе задовгі ноги, – сказав
Прокруст.*

Теби су предуге руке, – рече Прокруст.

Одсећи ћемо их, и бићеш срећан.

Теби су предуге ноге, – рече Прокруст.

– Відрубасмо – і ти будеш щасливий.
– У тебе задовгі вуха, – сказав
Прокруст.

– Відрубасмо – і ти будеш щасливий.
– У тебе задовгий язык, – сказав
Прокруст. – Відрубасмо – і ти будеш
щасливий.

– А в тебе завелика голова, – сказав
Прокруст.

– Відрубасмо – і ти будеш щасливий.

Потім на загальних зборах
безрукі, безногі, безвухі, без'язики,
безголови щасливіці
в один голос славили Прокруста,
бо він подарував їм
щастя.

(Извор са інтернета³⁰⁴)

Одсећи ћемо их, и бићеш срећан.
Теби су предуге уши, – рече Прокруст.

Одсећи ћемо их, и бићеш срећан.
Теби је предуг језик, – рече Прокруст.
Одсећи ћемо га, и бићеш срећан.

А теби је прегломазна глава, – рече
Прокруст.

Одсећи ћемо је и бићеш срећан.

После су на заједничким зборовима
безруки, безноги, безухи, они без језика,
безглави срећници
сви у глас славили Прокруста,
јер он им подари
срећу.

(Н. Кирјан, *Прокрустови срећници* //
Савременик плус, Београд 1993: 58)

Н. Кирјан ауторка је збирки песама *Рідне* (1987), *Лелеки* (1991), *Чому вусатий колосок* (1991), *Вечірня жінка і ранкова жінка* (2006) и *Дарунок татуса* (2007). Студирала је на Кијевском универзитету (1965–1968), избачена је због чувања самиздата и завршила је студије ванредно 1988. Студирала је и на Институту страних језика (1969). Дипломирала је на Чељабинском политехничком институту (1977). Од 1989. до 2001. радила је у издавачкој кући *Веселка*, а после тога у културолошком недељнику *Слово Просвіти* у Кијеву.

КИЈЕВСКА ШКОЛА ПОЕЗИЈЕ изузетан је феномен у украјинској књижевности друге половине 1960-их. Настала је у периоду 1965–1968. у студентском окружењу Кијевског универзитета, а сам назив настао је 1969. Чланови „школе“ нису измислили овај назив и нису га бирали сами за себе. Назив је настао неочекивано у разговору Виктора Кордуна и Игора Калинеца за време Кордуновог боравка у Лавову 1969. Првобитно су чланови Кијевске школе поезије били Васиљ Холоборођко, Виктор Кордун, Васиљ Рубан, Микола Воробјов, Михајло Савченко, Валентина Отрошченко, Надија Кирјан, Михајло Григорив, Иван Семенко, Станислав Вишенски и Валериј Иља, од којих је

---

³⁰⁴ Песма *Прокрустові щасливіці* Надије Киријан – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=kyryan&page=kyryan134>>04.12.2017.

већина избачена с универзитета. Блиски школи били су Микола Рачук, Тетјана Каунова, Марина Лисова, Ала Павленко, Петро Марусин, Михајло Москаленко. Ипак, временом се од свих чланова издвојила водећа четворка представника Кијевске школе поезије: В. Холоборођко, М. Воробјов, В. Кордун и М. Григорив.

У свом чланку *Кијевска школа поезије – шта је то?* В. Кордун наводи да се о Кијевској школи поезије може говорити са неколико аспеката: као о потпуно поетској појави, чије је главно обележје постала слобода стваралаштва; као о групи младих неконформиста, чији је животни вектор била слобода воље у свим њеним облицима; као о експерименталном психолошком покушају да се живи другачије од других генерација, да се живи као да се све дешава у слободној независној држави; као о братству писаца поезије, чији је главни и изванредан задатак била сама поезија.³⁰⁵

Шездесетници су почели гласно да славе човека, као што су М. Риљски, М. Бажан и П. Тичина славили Стаљина и Партију, и у овоме је постојао неки идентитет, мада је био и антитеза, а нова школа – Кијевска школа поезије представљала је, пре свега, нову естетику.

Песници Кијевске школе тежили су опозиционом крилу покрета шездесетника, мада њихов јавни положај није имао такав непосредан декларативни карактер, као што је то био случај са њиховим претходницима. Сматрали су да је немогуће да се подреде било каквим идеолошким схемама, зато је у основи њиховог стваралаштва од самог почетка била слобода поетског стваралаштва, слобода личности, слобода народа. За разлику од шездесетника, песници Кијевске школе пробали су да остваре тројност слободе у сопственој поезији, пишући тако, као да је оно за шта је тек требало да се бори, већ наступило, тачније, национална и друштвена слобода. То се може објаснити тиме што су у стваралаштву песника Кијевске школе елементи теургије преовлађивали над чисто књижевним писањем.

Песници Кијевске школе ни у чему нису сарађивали са тадашњим режимом, а такав неконформизам у то време не само да је био побуњенички на естетском плану, већ се изједначавао с идеолошком опозицијом, која је морала

---

³⁰⁵ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст.* Львів 2009: 28

бити кажњена немилосрдно и неизбежно. Власт или унутрашња мотивација приморале су многе шездесетнике да кокетирају са режимом, да пишу прокомунистичке песме, које се могу сматрати компромисним и са идеолошког и са психолошког становишта. Уместо тога, код песника Кијевске школе није постојала чак ни друштвено-политичка лексика која се могла некакао протумачити са становишта приближавања свести песника и марксистичко-лењинистичке идеологије. Све то било је ван поезије и стваралачке свести песника Кијевске школе, а тадашњи режим није могао да не казни такву ароганцију.

Крајем 1960-их и на самом почетку 1970-их чланови групе настојали су да наступају читањем песама, а касније су се нашли у глувом књижевном запећку. У то време Удружење писаца убрзаним темпом припремало је и бирало у своје редове младе песнике који су се придржавали закона и на идејном и на естетском плану. На овај начин попуњавана је празнина међу генерацијама, што није било у корист, нити у славу украјинске поезије.

Истовремено је извршен политички претрес свих представника Кијевске школе 2. октобра 1972, када је ухапшен Васиљ Рубан (1942–2016), који је у то време напустио друштво „школе“, више се усредсредивши на политику. После дуготрајне истраге смештен је у психијатријску болницу за политичке заробљенике, где је провео више од седам година. Све ово, као и познанство и добри односи представника Кијевске школе са В. Стусом, који је ухапшен у јануару 1972, било је разлог за стално привођење у КГБ дуги низ година, понекад по 2-3 пута недељно. Посебно интензивно ово се дешавало 1970-их. Напетост је стално била присутна, више пута претили су им могућим хапшењем, њихова презимена била су на списковима оних чија је дела забрањено објављивати.

Представници Кијевске школе сматрају да фазе стваралаштва и религије потичу из истог извора. Уметничко стварање света наставак је теургије. Ма колико ово звучало узвишено, песник се увек обраћа Богу, позива га за сведока и сам је увек спреман да сведочи пред Њим. Аутентичност стваралаштва залог је духовне равнотеже и непоколебљиве вере у способности.

Ћутање је главно обележје Кијевске школе поезије, а ако већ неко жели нешто да каже, онда ће то бити речено тек у једној-две фразе, тако паметно да слушаоци никада не схвате дубину те мисли, али разумеју или осећају виши смисао реченог. Ћутање је супротно непрекидном плачу књижевности, који је почео још од песме *Червоний заспів* Васиља Чумака (*ми гімни тобі заплели, червоний тероре!*) 1919. и трајао до 1960-их *Дихаю Леніним до останнього подиху...* Ивана Драча.

У поезији Кијевске школе чин уметничког и поетског осликавања стварности прилично је индивидуалан и супротстављен истрошеном стереотипу друштвене свести. У неком смислу ова поезија не само да престаје да „служи“ друштву (управо отуд неповерење и „десничара“ и „левичара“), већ га користи за непогрешивог саговорника, јединог примаоца, односно, десоциологизује се. Ово подразумева ослобођење поезије не само од задате („обавезне“) тематике, већ и од општих идеја, која је владала временом наметнутог мишљења, односно од друштвеног и историјског детерминизма, који је био апсолутан за естетику претходног времена, између осталог, и за шездесетнике.³⁰⁶

Овакво неповратно и постепено ослобођење поетске мисли одиграће се 1980-их са свим природним достигнућима и губицима овог процеса и први његови свесни и узастопни говорници у другој половини ХХ века у украјинској поезији постали су управо песници Кијевске школе, као и лавовско окружење поетске мисли Игора Калинеца и интерферентни уметнички талас који је он изазвао. Ово је и најзначајнија естетска промена периода „комунистичког сумрака“. То што му се придружила претежна већина тадашњих најталентованијих песника различитих генерација само потврђује истинитост моралног и естетског избора Кијевске школе.

Један од камена темељаца совјетске естетике била је друштвена ангажованост уметника. Осликава се песнички масив 1980-их у ком духовни свет песника добија нови, виши степен слободе и постаје независан од друштвеног циља – на етичком плану он је исти као и овај циљ. И то слободно духовно изражавање сопствене личности сваког члана највиши је циљ који може достићи демократско друштво. У поезији је осликан човек, који није подређен

---

³⁰⁶ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст.* Львів 2009: 27-46

толико свом времену, колико свом Богу – морално-философским основама свог рода и сопственом духовном позиву. Глас ових дубина, које нису освојене, и самим тим могу бити спашене, чује се и у грешкама историјског материјализма, о чијој беспомоћности говори и драматично напета (И. Римарук, В. Герасимјук) и забавно-иронична (Ј. Андрухович, В. Неборак) поезија 1990-их. И веома симптоматично, са њом је духовно усаглашена егзистенцијална лирика најталентованијих шездесетника (М. Винграновски) који су на сопствени начин дошли до овог домена пред Богом лично одговорног „ја“ (а не колективно неодговорног „ми“).

Поезија Кијевске школе и поезија која се данас развија у правцу коју је она обележила никада није била и неће бити у правом значењу те речи популарна и нема никоме ништа да приговори због тога, или да проналази разлоге овог закономерног стања у неким другим факторима. Зато што су ти фактору у овој истој поезији, у њеној искључености из сујетне свакидашњице, у усредсређености на оно што не може увек да заобиђе „широку публику“, која је заузета зарађивањем за хлеб насушни. Њен утицај на општу друштвену естетску свест тих је и неприметан, зато је постојан, није шокантан, већ је „хомеопатски“. У овоме је залог трајања, духовне питомости ове поезије, стално отворене за читаоца, спремног за унутрашњи рад. Истинска слобода и популарност коју су за себе одабрали песници Кијевске школе неспојиви су.

Кијевска школа представља и дивљење књижевној дискусији из 1929. из старих часописа, коју води И. Свитлични. То је дивљење сјајним парадоксалним полемичким способностима М. Хвиљовија, футуризму М. Семенка и непристрасном естетизму Ј. Плужника. Док су представници Кијевске школе са сетом читали само стране ауторе, у украјинској књижевности појављују се потпуно непознати песници, попут раног П. Тичине, Ј. Плужника, М. Кулиша и Б. И. Антонича.

Међу стваралачким принципима песника Кијевске школе поезије најважнији су: повратак првобитним елементима и структурама украјинске митолошке свести; покушаји трансформације древне митолошке мисли кроз ликове новије поезије, која се ослања на новију украјинску и западноевропску философију и психологију; повратак лексичким прапочецима у поетском

стваралаштву, који су главни у најважнијим семантичким гнездима, као и развој ових лексичких прапочетака у конкретне симболе активирањем народних поетских представа и смисаоних нијанси; фокусирање поетске пажње, пре свега, на природу, човека и Космос, при чему самог човека доживљавамо као једнаког другим елементима света: траве, воде, земље, Сунца, где човек не иступа у предњи план са својим друштвеним и свакодневним проблемима, већ се испољавају трансцедентни мотиви. У поезији се осећа присуство божанског и живе магије речи. Стих као да сам по себи треба да достигне сопствене границе, да буде у потпуности органски. Аутор не оцењује своја осећања, нити своје и поступке других људи, ништа не обелодањујући. Одређена недореченост, која рачуна на духовно стваралаштво аутора заједно са читаоцем, покушај да позове читаоца да поетски ствара заједно са њим, или да заврши стварање поезије у својој свести. Непостојање дискурсног језика; трагање и враћање животу древне поетске традиције, дубље и старије од традиције силабичко–тонске римоване песме донете у Украјину, а одатле прелазак на оригиналан украјински слободан стих и употреба верлибра као принципа стварања поезије. Нико од чланова Кијевске школе никада унапред није пропагирао неке естетске постулате „зато што поезија не трпи ропство – она може живети само на слободи“.

Кијевска школа развила је оригиналан верлибр, који није резултат непотпуног познавања украјинског језика, или језика уопште, као што је изгледало на први поглед „чуварима“ традиција песничке риме, већ је нежна модулација ритма тока свести, које су исказане језичким средствима, где се ток свести намеће језику и где је метафоричност, која је у подсвести (као и у сну) органска, непрекидна, не трпи ништа вештачко што би се могло наћи у песми, како би се пронашла нова рима. Неки представници Кијевске школе, попут В. Кордуна и С. Вишенског пишу и поезију у рими, али је метафоричан низ оригиналан. В. Холоборођко, М. Воробјов, В. Иља, В. Рубан углавном користе верлибр. Верлибр који су развили мајстори Кијевске школе користи сва уметничка средства без ограничења и сва обележја језика, као материјал на који се надограђује, укључујући и случајну риму, тачније, риму која се може наћи у народним пословицама. У верлибру реч може бити прецизна, или намерно нетачна, обојена сумњом, двосмислена, несигурна. Метафора може бити обично

поређење, али може бити и двострука, и трострука до глувоће, када из редоследа асоцијација долази до изражаја прво, друго, можда и треће обележје. Такође, може се употребити и описна метафора, будистичка, када се квалитет не слаже са надањима, када од предмета или појаве који се поричу остаје само њихова сенка. Може бити намерно свакодневна, нереалистична информација, која је изненада прожета апстракцијом, апсурдном тврдњом, алогизмом, контрастом, игром речи, итд. Све ово одвија се у условима чудног просветљења, које нико није дефинисао, а представници Кијевске школе називају је поезијом. Пре тога, песник не може да ствара у вакууму, без школе, без знања, упознавања са светском поезијом, у коју спадају и достигнућа класика тог народа ком припада тај песник.³⁰⁷

Стваралаштво Игора Римарука представљено је песмама *Први снег* (*Перший сніг*) и *Поглед саткавши од нити зелене...* (*Погляд виткавши з нитки зеленої...*) у преводу проф. Љ. Поповића.

У стваралаштву **ИГОРА РИМАРУКА (1958–2008)**, једног од неприкосновених претеча постмодернизма 1980-их, признатог лидера генерације песника осамдесетника који је отелотворио професионализам, важно место у историјској концепцији заузима есхатолошка перспектива. У свим збиркама И. Римарука, почев од књига из 1980-их: *Висока вода* (1984), *Упродовж снігопаду* (1988), *Нічні голоси* (1991), *Золотий дощ* (1996) до прекретнице *Діви Обиди* (1997) и одабраних дела *Сльоза Богородиці* (2007) и *Бермудський трикутник* (2007), присутно је уметничко остварење поетске историје, која је блиско повезана са есхатолошким размишљањем. Међу припадницима осамдесетника И. Римарук се издваја неокласичним ставом – у његовом стваралаштву доминирају историјски, есхатолошки, културолошки мотиви и ликови, а сам песник подсећа на уметника писца, заљубљеног у националну и светску културу. Свето Писмо и историја основ су философије лирике И. Римарука. У његовој поезији осећа се подударање векова и историјских епоха – прошлих и недавних, велика љубав према Богу у којој је хришћанство изједначено са паганским становиштима. Његова дела одишу

---

³⁰⁷ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст.* Львів 2009: 27-46

живом суштинном језика у коме су битне и паузе, и ћутање, и у тренутку забележени детаљи и философски смисао времена.

*Так, ми тут недовго:
всього лиш на мить,
від дощу до зорі,
що пульсує мов риба на березі,
й час розпанаханим горлом ковтає...
Лиш на мить! – і зметнеться
плавцем огневистим, огненным
д'горі
І встотає наш дім,
і підземне, земне твоє світло
встотає.*

(https://vk.com/wall-38115640_156³⁰⁸)

*Не, ту нисмо задуго:
тек само за трен,
од кише до зоре
што на обали рибом пулсира
и време разјапљеним грлом брише...
Тек за трен! – и вине
перајима пламеним пламено
увис,
и у вечност наш дом,
и подземну светлост, и земну уздиже.*

(И. Римарук, *Поглед саткавши од нити зелене...* // *Савременик плус*, Београд 1993: 56-57)

У поезији И. Римарука, вечног и оданог поклоника модернизма, одзвања стални протест против „легитимације“, покушај револуционарног стварања форме у оквиру дискурса неоромантизма. Зато су његова дела интересантна и атрактивна и дају значајне информације о менталитету украјинског народа.

Песмом *Дует* у преводу проф. Љ. Поповић српским читаоцима први пут представљено је стваралаштво Јурија Андруховича, једног од водећих савремених украјинских писаца, са чијим се именом исправно повезује развој постмодернизма у украјинској књижевности.

ЈУРИЈ АНДРУХОВИЧ (1960) патријарх је песничке групе *Бу-Ба-Бу*. Аутор је више књига поезије: *Небо і площі* (1986), *Середмістя* (1989), *Екзотичні птахи і рослини* (1991), *Песме за Мртвог петла* (2004), као и бројних књига прозе, романа *Рекреації* (1997), *Московиада* (2000), *Перверзія* (1996), *Дванадцять обручів* (2003), *Таємниця* (2007), књига есеја *Дезорієнтація на місцевості* (1999) и *Моя Європа* (у коауторству с Анджејем Стасјуком, 2001), један је од аутора књиге *Бу-Ба-Бу* (1995) и новинарског пројекта *Крайслер Імперіал* (1995), уредник је антологије нове украјинске поезије, која је преведена

---

³⁰⁸ Песма *Поглед виткавши з нитки зеленої...* Игора Римарука – извор с интернета: https://vk.com/wall-38115640_156>04.12.2017.

на немачки језик. Преводи његових дела објављени су у дванаест земаља. Лирика Ј. Андруховича органски је усађена у уметничку културу Галиције са њеним изражајним националним обележјима, захвалношћу префињене интелигенцијом и нежном хумористичком обојеношћу.

Већ у првим својим збиркама поезије *Небо і площі, Середмістя*, а касније *Екзотичні птахи і рослини*, Ј. Андрухович је започео борбу како би придобио публику читалаца трагањем за новим облицима, новим изразима, софистицираним креативним средствима у садржају и форми нове поезије, која није усиљена и обојена идеологијом. У условима кризе читања, када у друштву „деведесет процената уопште не чита, а од оних који ипак читају, деведесет процената не чита на украјинском, а од оних који ипак читају на украјинском, деведесет процената не чита поезију“, он ствара сопствени концепт стиха, усмерен на „фонетску ефикасност, рок-н-ролну оштрину ритмичне структуре, неочекиваност риме, богатство, тачност, и, што је најважније, потпуну иновацију“. Стих је налик на циркуску тачку. Ј. Андрухович је у поезији помешао монологе позивара у вертепу са неочекиваном и гротескном лексиком егзотичних земаља, искрене псовке чисто националног духа са узвишеном старословенском лексиком, варваризме са ускршњим песмама путујућих ђакона, мешавине из сопствених и туђих цитата са музичким етидама, употребивши тако језичку игру на свим њеним нивоима. Оваква техника писања постмодерниста различито се назива: колаж, прикривени цитати, техника patchwork, центон. На овај начин песник остварује концепт „духовитог пола“ карневалске културе и у оваквој гротескној и егзотичној радњи и сталним променама декорација читалац препознаје механизме живота карикатура постколонијалног живота („када је у цркви отворена железничка станица, у циркусу је отворена фабрика, на небу је отворен затвор, у телу је отворена тама“), а смех доноси очишћење, као што и ругање самом себи враћа поверење у унутрашње „ја“. Кроз мозаик познатог, популарног, традиционалног песник се враћа почецима и гледа свет другим очима, припремајући замке за читаоце у густишима „уметности вашарског позоришта“, алегоријским и гротескним ликовима, одабиром лексичких јединица, подмуклих амбивалентних процена и акустике.

До нічного пейзажу тулився
невиспаний вітер.

Між землею і небом висячі плантації
квітів...

У червоних кульбабах
електроосвітлення вулиць

дві самітні тендітні душі – рука в
руку – вгорнулись

Між землею і небом ходили поет і
блудниця.

Був на ньому позичений фрак, а на ній
– з реп'яхами спідниця.

І такі вони бачили сни, що зірки були
заздрі,

І були вони досить смішні, але й,
кажуть, прекрасні.

(Извор са інтернета³⁰⁹)

Уз пейзаж се поспано прибио поспани
ветар.

Међу земљом и небом висеће
плантаже у цвету...

У црвеним маслацима расвете улица

су две крхке, напуштене душе,
приљубљене – лицем уз лице.

Међу земљом и небом су шетали
песник и блудниця.

У изнајмљени фрак он обучен, а на
сукњи од чичака иглице.

Док се сновима на којима заведе звезде
предају,

тако дирљиво смешно и заиста дивно
изгледају.

(Ј. Андрухович, *Дует* // *Савременик*
плус, Београд 1993: 58)

Стваралаштво Ј. Андруховича сугерише да су почеци менталитета украјинског постмодернизма у традицији украјинског барока, поезици бурлеске и травестије, гласним „маланкама“, народним забавама, украјинском вертепу. Није случајно Ј. Андруховичу додељена титула Патријарха књижевне групе *Бурлеска – Вашарско позориште – Лакрдија (Бу-Ба-Бу)*, која је прва у украјинској књижевности 1980-их почела да репродукује карневалске и традиције вашарских позоришта. Одавши признање стваралаштву младог украјинског песника Б. И. Антонича (умро је у 29. години живота) и указавши на његов значај за европску књижевност модернизма, Ј. Андрухович је сам прокрчио пут украјинској књижевности ка европском постмодернизму. Данас је Ј. Андрухович далеко више од аутора *par excellens*: прозног писца, песника, драматурга, публицисте, преводиоца, есејисте, уредника, теоретичара књижевности, филмског сценаристе – он је и активна јавна личност и културолог. Његово стваралаштво и сам харизматичан лик Патријарха одувек су били разлог многих контроверзних ставова, што је и разумљиво. И зато су увек веома актуелни лингвистички аспект украјинског постмодернизма, проучавање

---

³⁰⁹ Песма *Дует* Јурија Андруховича – извор са интернета:
<http://masterskazzok.livejournal.com/550329.html>>04.12.2017.

функціонисања језичке игре у стваралаштву Ј. Андруховича, која није само основ за игру са мотивима и стилевима претходних писаца, већ представља и игру са читаоцем.³¹⁰

Тема „егзотике“ која је присутна у многим песмама и збиркама Ј. Андруховича омогућава аутору да се поигра ликовима. Музика у постмодернистичкој игри је нека врста мета-језика, који преноси енергију информација, други глумац у Андруховичевим делима. Критичари говоре о „интермедиијалности“ интертекстуалног простора Ј. Андруховича, односно, о комбинацији елемената различитих уметности у једном тексту уз помоћ мономедиијалности (књижевности, сликарства, немог филма) и мултимедиијалности (позоришта, филма). Примерима оваквог текста Андруховичеве мултимедиијалне димензије можемо сматрати његов заједнички рад са *Бубабистима*, као што је поетска опера под називом *Крајслер Империијал*, чија је премијера одржана у Лавовској опери (1992), а касније и позоришне представе по његовим романима *Московијада* (1996) и *Перверзија (Нелегал Перфецки, 2006)* на сцени кијевског Младог позоришта, или заједнички рад са лавовским (група *Мртви петао*) и пољским (група *KARBIDO*) рок-музичарима, који изводе песме на речи Ј. Андруховича (*Without you, And the third angel sounded*).

Песмом *Сваког дана ми се указују бродови... (Кожний день до мене навідуються кораблі...)* у преводу проф. М. Сибиновића први пут је представљено стваралаштво песника и издавача Ивана Малковича.

ИВАН МАЛКОВИЧ (1961) песник је широких поетских становишта. У свом стваралаштву може да опише мале инсекте, да постане део природе и да његова философија обухвати људске проблеме. У његовом етничком ставу оживљава читава „историја врсте“, а на поетском платну појављују се теме песника модерниста претходних деценија. Песник осећа све важне промене епохе 1980-их.

Прва збирка песама *Білий камінь* објављена је 1984. Уследила је збирка *Ключ* (1988), *Вірші* (1992), *Из янголом на плечі* (1997), *Вірші на зиму* (2006), *Все*

---

³¹⁰ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. XX ст.*, Львів 2009: 321-326, 357-365

поруч (2010). Аутор је и уредник више од 30 књига за децу, посебно *Українська абетка* и *Улюблені вірші*.

Стваралаштво И. Малковича је нека врста поетског позоришта за које је карактеристичан барок и сличност са луткарским позориштем савременог доба, у коме оживљава свет минијатура и свемир постаје само мали лист на дететовом длану. Ова „театралност“ је начин на који представници покрета осамдесетника описују слику савременог доба иза позоришних маски.

Велики утицај на стил И. Малковича имају природа и култура родног краја. Песников говор испуњен је дијалектом, сценама из свакодневног живота и традиције Гуцула, међу којима је провео своје детињство, а овакво етничко окружење допринело је јакој митолошкој и ритуалној струји у његовој поезији. Важно место заузима природа, која се бори против беживотног града, чиме лирика И. Малковича подсећа на поезију Б. И. Антонича и изузетне описе града као фантастичног мрачног света, са мотивима којима подсећа на смак света. Проблем борбе града и села и даље је веома актуелан. Град као потпуно антропологизован простор ствара осећај човекових безграничних могућности, који нису повезани са светом природе. У оваквој антиурбанистичкој поезији често је присутан мотив бекства у свет природе.

<i>Кожний день</i>	<i>Сваког дана</i>
<i>до мене</i>	<i>ми се</i>
<i>навідуються кораблі</i>	<i>указују бродови</i>
<i>вони усідаються під смереками</i>	<i>они се заустављају под смереками</i>
<i>і важко дихають зябрами</i>	<i>и дишу на шкрге</i>
<i>тоді я нанизую їх</i>	<i>онда их ја нанижем</i>
<i>на вербову гілку</i>	<i>на врбову гранцицу</i>
<i>і несу до океану</i>	<i>и носим их у океан</i>
<i>а якщо ви якогось дня</i>	<i>а ако једног дана ви</i>
<i>побачите корабель</i>	<i>угледате брод</i>
<i>зі смерекою</i>	<i>са смреком</i>
<i>замість вітрил</i>	<i>уместо једра</i>
<i>то дозвольте йому</i>	<i>дозволите му</i>
<i>притулитися до вашого берега</i>	<i>да се привије уз вашу обалу</i>
<i>і не зломить</i>	<i>и немојте сломити</i>
<i>його високої</i>	<i>његову високу</i>
<i>смереки</i>	<i>смреку (И. Малкович, Сваког дана ми се указују</i>
(Извор са интернета ³¹¹)	<i>бродови // Савременик плус, Београд 1993: 57)</i>

³¹¹ Песма *Кожний день до мене навідуються кораблі* Ивана Малковича – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/malkovych/kamin02.html>>04.12.2017.

Суштински моменти по којима је поетски језик И. Малковича препознатљив јесте једноставност, функционално размишљање, оригинална мелодија и необична лексичка обојеност. Малковичево стваралаштво није доживело негативну критику нити неуспех, али песник никада није ишао лакшим путем, нити се опуштао. Његова поезија доживела је самокритичност суровог И. Малковича уредника, који објављује само савршена дела. Он своју поезију не пише на захтев времена или власти, већ на захтев душе. Управо богати духовни свет кроз који лирски јунак И. Малковича гледа на свет, доприноси креативном развоју и различитим нивоима његових поетских дела.

1994. година

ПОЛИТИКА, КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ, КЊИЖЕВНА РЕЧ

Поводом сто осамдесет година од рођења **ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (1814–1861)** у београдским новинама *Политика* и у часопису *Књижевне новине* објављени су ауторски чланци и песме великог украјинског песника у преводу проф. М. Сибиновића.

У чланку под насловом *Велики песник Украјине // Политика* 1994: 18 проф. М. Сибиновић наводи да су, почев од 1868, када је у часопису *Вила* објављен први српски превод једне Шевченкове песме, поезију Т. Шевченка, између осталих, преводили Стојан Новаковић, Владимир Николић, Мита Живковић, Јован Грчић Миленко, Милован Глишић, Драгутин Илић, Десанка Максимовић, Јованка Хрваћанин, Радослав Пајковић и Љубомир Симовић, док су значајне текстове о Шевченковој поезији и њеној рецепцији код нас написали Радован Лалић, Кирил Тарановски, Петар Митропан, Владан Недић и Стојан Суботин.

Проф. М. Сибиновић наводи да је поетска рецепција Шевченковог дела у нашој култури досегла врхунац 1961.³¹² године када је П. Митропан приредио посебну књигу од 43 песме и под насловом *Кобзар (избор)*. Као један од

---

³¹² Taras Ševčenko, *Kobzar (Izbor)*, Izbor, prozni prevod, redakcija, napomene i pogovor Petra Mitropana, Biblioteka „Reč i misao“, Kolo XII, Knjiga 293, Izdavačko preduzeće „Rad“, Beograd 1969. Поновљено издање објављено је у Зрењанину 1980. у издању Библиотеке „Жарко Зрењанин“

преводилица из те књиге Д. Максимовић је добила и високу украјинску награду за књижевни превод.

Недовољна рецепција стваралаштва Т. Шевченка по мишљењу проф. М. Сибиновића је у томе, што је познавање руског језика недовољно за потпуно разумевање украјинске поезије, а проучавање украјинског језика и књижевности на Катедри за славистику Универзитета у Београду отпочело је тек 1991, због чега се наши песници и преводиоци нису могли неспутано бавити Шевченковом поезијом, па су јој пажњу посвећивали само спорадично и изузетно. Значајније је то што је Шевченков наглашени украјински патриотизам српској средини, чија су уверења углавном темељена на руско-српским узајамним везама, могао деловати „као израз неких локалних оптерећења и опсесија које немају ширих, општељудских вредности.“ Али песников патриотизам и култ народне традиције испуњен је социјалним темама и хуманистичким отпором деспотизму, заштитом понижених и увређених и ослободилачким темама, чиме Т. Шевченко осликава и своју сопствену личност, која иза себе има лично животно искуство. Т. Шевченко је двапут ослобађан из ропства – откупом од свог спахије у 25. години, и помиловањем после десетогодишњег прогонства у 43. години. По мишљењу проф. М. Сибиновића судбину Т. Шевченка, „истинског зачетника савремене украјинске литературе“ најприродније је окарактерисао славни руски сликар И. Рјепин, када је 1908. на свом акварелу *Прометеј* написао посвету „Успомени на великог народног песника Украјине“.

Уз наведени чланак објављен је превод једне од најпознатијих Шевченкових песама и незваничне химне украјинског народа *Широки Дњепар стење, пати... // Политика 1994: 18 (Рече та стогне Днір широкий...)*.

У часопису *Књижевне новине* 1994. на страни 6 објављен је чланак *Ког ће нам врага ти ћесари?*, чији је наслов превод познатих Шевченкових стихова – вапаја упућеног људима *Нащо здалися вам царі?* Проф. М. Сибиновић наводи да је Шевченкова поезија утемељена на симболици и језичком изразу украјинског фолклора, с обзиром да је песник пореклом из патријархалног села и био је опчињен љубављу према народу. Своју философију отпора против деспотизма, сваког насиља, неправде и људске патње песник је описао осећајним тоновима и снажним сатиричним гротескним потезима. Ово

поткрепљују и стихови песама у преводу проф. М. Сибиновића: одломци из поема *Зачарана (Причинна)*, која почиње стиховима *Широки Дњепар стење, пати..., И мртвим, и живим и нерођеним земљацима мојим у Украјини и не у Украјини моја пријатељска посланица (I мртвим і живим...)*, *Сан* (комедија) (*Сон*) и песме *О, људи! Људи несрећници (О люди! люди небораки!)*.

У београдском часопису *Књижевна реч* 1994. на страни 13 објављене су песме истакнутог украјинског писца, научника и друштвеног делатника, **ИВАНА ФРАНКА (1856–1916)**, чија је целокупна баштина сакупљена у педесетотомном издању сабраних дела, објављених 1986. У преводу проф. М. Сибиновића на страницама часописа светлост дана угледале су песме *Сонет* (1880), *Сикстинска мадона (Сікстинська Мадонна)* (1881), *Од чега песма живи? (Чим пісня жива?)* (1884), *Идеалисти (Ідеалісти)* (1882), *Ништа не тајих ја пред тобом...* (1880), *Кад су у сонете Данте и Петрарка... (Колись в сонетах Данте і Петрарка)* (1889), *Што ми долазиш ту, у сну... (Чого являєшся мені у сні?)* (1895).

У тексту под насловом *Иван Франко – Синтеза националног и европског* // *Књижевна реч* 1994: 13 проф. Љ. Поповић указује да су одлучујућу улогу за формирање новог националног стваралачког система по узору на развијене европске књижевности у последњој четвртини XIX века – реализма, који се у украјинској књижевности развијао у границама социјално-психолошке анализе, одиграли стваралаштво и личност И. Франка. Темељним истраживањима у области етнографије, фолклора, историје, естетике, социологије, политичке економије и философије и генијалним иновацијама у својим делима управо је И. Франко успео да уклопи протест против конвенционалног, етнографско-дескриптивног и идеалистичког у украјинској књижевности у тенденције европског књижевног процеса. Захваљујући свом широком образовању и темељном познавању европске књижевности, И. Франко синтезом и трансформацијом романтизма, реализма, натурализма и психологизма ствара сопствени стваралачки метод и максимално се приближава ономе што ће обележити даљи развој украјинске и светске књижевности у XX веку. У својим песмама постиже морално-философску медитативност, у поемама

карневализацију и митологизам, у прози подељеност временско-просторних планова човека, у драматургији трага за одговорима на вечито питање о разлозима људске несреће. И. Франко савршено влада класичном формом сонета, терцине, октаве, ствара кратке афористичке сентенције и обимне поеме: реалистичке, философске, сатиричке и легендарно-митолошке на различите теме, користи алегорије, условност, фантастику, симболе, међу првима у украјинској и европској књижевности развија тему радног морала кроз ликове сељака ратара и клесара и идејом рада одређује смисао и циљ људског постојања. Дубоко продирући у психологију радних маса, анализом социјалних и моралних портрета, додирујући општељудске проблеме на националном материјалу Галиције, И. Франко оставља за собом огромно наслеђе нацрта, приповедака, новела, сагледавајући вечиту тежњу човека ка срећи и њену недостижност.

Као најзначајнија дела И. Франка издвојене су збирке поезије *Са вршина и низина*, *Увело лишће*, *Мој смарагд*, *Из дана туге*, поеме *Смрт Каина*, *Иван Вишински*, *Мојсије*, приповетке *Захар Беркут*, *Борислав се смеје*, *Петрији и Довбушчуки*, *Voа constrictor*, драме *Украдена срећа*, *Сан кнеза Светислава* и *Учитељ*.

Слика *Сикстинска Мадона* чувеног италијанског ренесансног сликара Рафаела Сантија (1483–1520) инспирисала је И. Франка да напише истоимени сонет, којим описује дубока осећања под утиском слике Богородице, на којој је постигнута хармонија земаљског и небеског принципа. Сонет је интересантан због своје структуре и његова суштина је дубока. И. Франка је одушевљавало италијанско сликарство, али тема његовог сонета је слика италијанског сликара, а форма дела је сонет настао у Италији.

У сонету песник исказује мишљење да моћ узвишене уметности има неограничену власт над осећањима људи. Рафаелова слика потакла је И. Франка да се још једном у то увери. Лирски јунак сонета одушевљен је лепотом Богородице. Он велича жену-мајку, одушевљен њеном чистотом и неприступачношћу. Помоћу реторичких питања, узвика и обраћања песник описује узвишено емотивно стање свог јунака.

Лирски јунак не само да је одушевљен Богородицом, већ је спреман да брани њен светли лик, што се види из првих стихова сонета. Скоро љутито звучи питање, које само потврђује искреност осећања. Јунак не разуме како је могуће равнодушно гледати ову слику, зато што је за њега то исто као равнодушност према уметности.

*Хто смів сказати, що не богиня ти?
Де той безбожник, що без серця дрожі
В твоє лице небесне глянуть може,
Неткнутий блиском твої красоти?*
(І. Франко, *Сікстинська Мадонна* // *Вибрані твори*, Харків 2003: 51)

*Ко је смео рећи да богиња ниси –
До безбожник коме срце не задрхти
Пред сјајем лепоте, ко у ропству пути
Не осећа шта су небески обриси?*
(И. Франко, *Сикстинска мадона* // *Књижевна реч*, Београд 1994: 13)

Богородица је оличење жене-мајке и музе, која је инспирација за уметнике. На слици је насликана босонога са новорођенцем у рукама. Њен тужан забринут поглед одушевљава, али се осећа снага духа, доброта и спремност да се у било ком тренутку спусти на земљу, оставши недоступна за зло. У песми су приметни атеистички мотиви, али истовремено и наговештај да аутор доживљава вишу силу као оличење доброте и лепоте, као што је то случај са ликом Богородице.

*Так, ти богиня! Мати, райська
роже,
О глянь на мене з свої висоти!
Бач, я, що в небесах не міг найти
Богів, перед тобою клонюсь тоже.*
(І. Франко, *Сікстинська Мадонна* // *Вибрані твори*, Харків 2003: 51)

*Да, богиња јеси! Цвете рајски, Мати,
Погледај у мене са висине своје!
Не нађох божанства што на небу стоје,
Ал ћу и пред тобом на колена пасти.*
(И. Франко, *Сикстинска мадона* // *Књижевна реч*, Београд 1994: 13)

Светица одушевљава песника зато што у њој постоје небеска чистота и земаљска истинска лепота и доброта. Она је истовремено за песника недостижна, али је он разуме.

*О бозі, духах мож ся сумнівати
І небо й пекло казкою вважати,
Та ти й краса твоя – не казка, ні!*
(І. Франко, *Сікстинська Мадонна* // *Вибрані твори*, Харків 2003: 51)

*Бога и духове можеш негирати,
Пакао и небо можеш бајком звати...
Ал твоја лепота – то бајка не прави!*
(И. Франко, *Сикстинска мадона* // *Књижевна реч*, Београд 1994: 13)

Ова слика оличење је вечне идеалне женствености и зато је очарала осећајног песника, који препознаје праву лепоту. И. Франко је веровао у моћ добре лепоте, без које је уметност немогућа и попут великана Дантеа и Петрарке прослављао је идализовану женственост.

БОРИС ОЛИЈНИК (1935–2017)

ЗБИРКА НА ЛИНИЈИ ТИШИНЕ

У Нишу је 1994. објављена збирка поезије Бориса Олијника под насловом *На линији тишине (На линіи тиши, 1972)* у којој је објављено 19 песама: *Зашто си очију плавих... (Чому у тебе очі сині), Дискусија с глобусом (Дискусія з глобусом), Шумориле-жубориле... (Говорили – балакали дві верби за селом), Иза реке – само вишње... (За рікою тільки вишні), Над Полтавом – бабје лето... (Над Полтавою – літо бабине), У трен магловити..., Мелодија (Мелодія), Длан (Долоня), Говорио-не-говорио... (Ти гукай не гукай...), О песницима, У центру кола... (В центрі кола), О ви, којима очи..., Приспали песници..., Страшно је... (Страшно зустріти смерть), Језуит љуби папучу... (Іезуїт цілує туфлю папи), Балада о ватри и принципима (Балада про вогонь і принципи), Привели су га стенама..., Школски час (поема) (Урок) и Мој дуг (Мій борг) у изврсном преводу Радослава Пајковића.*

Б. Олијник, припадник генерације шездесетника, чија уметничка и политичка делатност има међународни значај, постао је један од духовних вођа Украјине друге половине XX века, оличивши у себи, својој свести, књижевном стваралаштву и публицистици драматизам моралних, философских, културних и политичких промена. У центру основног спектра поетских мотива Б. Олијника је феномен човека и, потпуно природно, мотиви човека и његовог позива, високо и земаљско у човеку, људски принципи и достојанство, човек и његова част повезују песникова дела настала у различитим историјским и духовним периодима. Лирика Б. Олијника зрачи енергијом хуманоцентризма и успостављања човека, прожета је патосом хуманистичких и људских принципа. За стваралаштво Б. Олијника карактеристична је пажња која се посвећује моралним и етичким проблемима савременог доба, тачност речи и место човека у друштву. У својим делима користи најбоље традиције претходника и елементе

асоцијативног и метафоричког размишљања. Б. Олијник проповеда високе универзалне вредности и дубоко је уверен да свако треба да живи интензиван духовни живот, да буде искрен и великодушан, да схвата лепоту, непоновљивост света, сваки тренутак сопственог постојања на земљи, зато што је то у природи самог човека.³¹³

Б. Олијник нас одабраним песмама води кроз родну Украјину: од родне Зачепиливке (*Дискусија с глобусом*) и Полтаве, реке Ворскле у којој се купао (*Зашто си очију плавих*), преко Санжаре (*Над Полтавом – бабје лето*), језера Свитјаз (*У трен магловити*), до Обухивке, која је, као и Јановски логор у Лавову, Хотин у Белорусији, поднела страшну судбину као и Освенћим (Аушвиц) у Пољској и мали град на мапи света – Крагујевац у Србији, град свега четрдесетак врста од Београда (*Школски час*). Зар су важнији и већи Париз, Атина, Москва, Венеција, Рио де Жанеиро, Мадрид, Алабама, Јоханесбург, Хаг, Монако, или Дахау и Бухенвалд, Варшава и Берлин од Зачепиливке и Крагујевца које је тешко наћи на мапама, картама и глобусима, а које краси много тога: плаво небо, вода, земља црница плодна као родила, рај зелених гајева, плаво јесење вече, вимена пуна млека, хлеб са месечевом кором, вирови очију плавих, памћење и народ који не умире.

Улога песника је да буде глас народа, да буде његова савест, свест, памћење, „јер говорио-не-говорио, време то не чује“. Песников бич и најјаче оружје је реч, „умиру поете понекад – за живота“ и зато „опростите поетама због мана не злих“, зато што „песници ето живе и после смрти“ (*О песницима*). Цензура је често немилосрдна према песницима и многи су због ње настрадали и у Стаљиновим чисткама „Ви на кривду кренуште праведним мачем често без панцира, голих груди.“ (*О ви, којима очи*). И они заслужују славу, зато што „да би заслужио Дантеса треба, зацело – прво бити песник!“ (*Приспали песници*). Б. Олијник оштро критикује цензуру и Стаљинов режим и директно изриче осуду Стаљина: „Целом свету сам дужник! Али само једном од њих – не бих. Нисам. Нећу бити. Нипошто!“ (*Мој дуг*).

Кривица песника је у томе што мисле својом главом, што говоре оно што мисле и што „ће остати на земљи“ (*О песницима*), за разлику од Ђордана Бруна,

---

³¹³ В. у Г. Клочек, *Поетика Бориса Олијника*. Літертурно-критичний нарис, Київ 1989

који је спаљен на ломачи због својих ставова, којих се не одриче и умире поносно: „Зар није на огњу, што украде Прометеј некада спаљен велики Ђордано?“ (*Привели су га стенама*). Његова кривица је била у томе што се усудио да слободно мисли, „Али, страшније је кад се, пак ни за шта умире!“ (*Страшно је*).

Олијникова поезија је народна. Основа ове народности долази из фолклора, којим је прожета читава песникова поезија. Плаво је боја која као црвена нит повезује Олијникове стихове из песме у песму: плаво, плавило, голубије, плавет, светле очи, вирови очију плавих, јесење вече плаво, плаво небо, очи плаве у којима се огледају душа мајке, воде, језера и небо родне Украјине. У својој поезији Б. Олијник покушава да одреди место човека не само у отаџбини, већ и у целом свету (*Мој дуг*), тумачи и проповеда вечне људске вредности: поштење, доброту, одговорност према човечанству, извршавање родитељске воље.

Збирка *На линији тишине* почиње стиховима песме *Мој дуг*, кредом који је млади Б. Олијник изговорио још почетком 1960-их и одушевио све који воле и разумеју поезију: *Дужник сам већ тиме што Украјинац сам по роду* и по речима преводиоца „садржи и земљу Украјине и говор Украјине.“ (Р. Пајковић 1994: 55) Власт се плашила Б. Олијника, сматрајући бунтовног песника „унутрашњим дисидентом“ због декларативног националног комунизма. Према Б. Олијнику Украјинац не седи на трему последње куће у селу, већ је отворен целом свету, пружа му душу и руку братске слоге за добре послове, преузимајући на себе велику одговорност пред светом и човечанством, далеким и блиским народима:

*Це щастя – мати у вселенськім
домі*

*Свої борги і місце у строю...
Я всесвіту боржник!
Але комусь одному –
Не був. Не с. Й не буду.
І на тім стою!
(Извор са интернета³¹⁴)*

*Срећа је то: у васељенском дому, тих
имати своје место – и дугове своје,
потом,*

*Целом свету сам дужник!
Али само једном од њих –
не бих. Нисам. Нећу бити.
Нипошто!
(Б. Олијник, *Мој дуг* // *На линији
тишине*, Ниш 1994: 50)*

---

³¹⁴ Песма *Мій борг* Бориса Олијника – извор са интернета:
http://www.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=5347>05.12.2017.

Феномен Б. Олијника је у томе што је код њега социјално поетско, а поетско социјално. Чак је и његова ораторска поезија испуњена лириком и мелодичношћу. Б. Олијник ствара своју шаролику планету поезије испуњену бурним животом са својом сјајном и променљивом сфером високих осећања и духом сочних ументичких боја. У времену и простору орбите Олијникове планете поезије пролазе кроз васиону апокалиптичких катаклизми XX и XXI века, које су резултат логичких закона историјског развоја. Песникова душа живи у два света – у свету маште, фантазије, шарма и у свету трезвене, хладне и објективне анализе. Оваква подељеност погубна је за поезију, али поетски ген Б. Олијника остао је имун на погубне мутације. Можда зато што његову поезију прожима „топографски смисао”. Песник обожава своју полтавску Зачепиливку, село које је име добило у духу народног хумора, обожава оца и мајку, украјински језик, великог Тараса. На Олијниковој планети поезије клима се не мења, њој не прети ерозија духа и пустиње лажи. За његов философски и исповедачки говор карактеристични су и нежна лирика, и блистав хумор, и жестока иронија, и продоран сарказам, који се посебно односи на оне које песник назива „једноћелијским”.³¹⁵

Дискутујући са глобусом о Зачепиливци, песниковом родном месту, лирски јунак сећа се како је „трчкарао са децом кроз шаше сунцокрета што се жуто гусну“, у време „кад су у селу жене наше постиле до Великог петка“.

*И корови несли из наши
Вим'я, сповнені молоком,
Коли сонце кружком макухи
В сорок шостім котило в полин
І ми землю, як жорна, рухали,
А як рухали – отже, й жили.
Отже, є і була Зачепилівка.
(Извор са интернета)³¹⁶*

*И краве носиле с паше
вимена пуна млека.
Кад је сунце, ко хлеб хмелни,
четрдесет шесте залазило у пелим,
а ми земљу жрњевима млели
– како млели, тако и живели.
Зачепиливка је, бре, била и има је!
(Б. Олијник, Дискусија с глобусом // На
линији тишине, Ниш 1994: 8)*

Мајка је саставни део родне земље на којој неуморно раде уморне руке.

³¹⁵ В. у Г. Клочек, *Поетика Бориса Олијника*. Літертурно-критичний нарис, Київ 1989

³¹⁶ Песма *Дискусија з глобусом* Бориса Олијника – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metr_poem.php?poem=5328>05.12.2017.

– А хіба це дрібниця, коли
Моя мати побожно надвечір
Дістає з голубої печі
Повновидий, як місяць, хліб!
А коли вона ранком гожим
Із тітками іде на пар,
І незмінна її сапа
На ручний кулет похожа!

– Зар су то, бре, те ситнице
кад мати, побожно скоро,
вади предвече из плаве пећнице
хлеб са месечевом кором?!
Кад она у рано свитање
иде с тетками на рад мучни,
а њихово тешко дусање
личи на пушкомитраљез ручни?!
(Б. Олијник, *Дискусија с глобусом // На
линији тишине*, Ниш 1994: 9)

Тумачећи ток животних догађаја и управо јуначки подвиг у име мира на Земљи зачепиловских момака који су „залегли храбро” и „у земљу су ишли – не под мермере”, аутор обједињује у једну целину и мајку, и своје сељане, и само село. Он верује у будућност:

*Вірю в пам'ять і серце людське:
Десь на теплих його півкулях
Є село моє – Зачепилівка!*

*Верујем у срце и свест људског лика:
сада на овом делу земаљског чуна
постоји моје село – Зачепилівка!
(Б. Олијник, *Дискусија с глобусом // На
линији тишине*, Ниш 1994: 10)*

Лексика и фразеологија Олијникове поезије укоренења је у народној поезији. Употреба фолклорне симболике несумњиво изазива настојање песника да ојача философске темеље дела, да се ослони на трајне основе народних становишта и поимања света и да их комбинује са савременим проблемима.

Фолклорна симболика у песми *Шумориле-жубориле (Говорили – балакали две врбе за селом)* тексту даје нежност и поетичност. Једноставан садржај „шумориле-жубориле две врбе за селом”, „шумориле-мрмориле две удове за селом” и затим „мрмориле-брбориле две тополе витке”, „шапутале-гугутале две моме изгледне” прати понављање реторичких питања „О чему су, због чега су – шумориле-жубориле, потом тихо заплакале две врбе за селом?” и „О чему су, због чега су – мрмориле-брбориле, потом тихо кикотале две тополе витке?”. Паралелизам „врба – удовица”, „топола – мома” подсећа на народну песму која говори о судбини жене и девојке. Тражећи одговор на ова питања, читалац и сам размишља зашто једне плачу, док се друге смеју и замишља слику живота, радости и туге. Песник изводи закључак:

*Мабуть, знають о тім лише дві
стежини малі,
Що одна – тільки топчеться, а друга
заростає вже,
Що одна лиш вибрунькує, а друга усихає
вже,
Як листок на гіллі.
(Извор са интернета³¹⁷)*

*То знају можда само две стазе
малене:
Да једна ураста – а друга надроста
је,
Да једна постаје, а друга већ
престаје
ко лист кад увене.
(Б. Олијник, *Шумориле-жубориле* //
На линији тишине, Ниш 1994: 10)*

Тако само замишљамо живот, иако он стварно није такав, већ се пробија кроз уметничко ткиво текста, а фолклорни елемент замишљен је у контексту опште културне традиције. Све најбоље човекове карактеристике песник оличава у свом идеалу, а за њега је то мајка. Б. Олијник наглашава изузетну духовност обичне жене раднице. Лик мајке и родне земље песник увек доживљава онако како их види Украјинац у конкретним ситуацијама и у стварности, карактеристичној за украјински народ. У Олијниковим песмама присутан је и мотив захвалности деце и нашег дуга према мајци.

Схватајући да године пролазе и лете, дошавши у позне године свог живота, човек дубље разуме суштину људског постојања, „певао ти ил страд'о” и настоји да оцени сопствени животни пут. Да ли је био достојан, или није? У песми *Говорио-не-говорио* присутна је мисао да је свако обичан човек са својим слабим и јаким тачкама. „И цаба што сви орли не бејасмо!” каже Б. Олијник, зато што ћемо поднети извештај Свевишњем и историји.

*Іниша справа – сини. Чи не
наважиться кожен з нас
воскреснуть,
Коли зажадають сини?
(Извор са интернета³¹⁸)*

*Друго су синови. Да ли ће се
осмелити
да из нас васкрсну –
или ће синове пожелети?
(Б. Олијник, *Говорио-не-говорио* //
На линији тишине, Ниш 1994: 19)*

Б. Олијник је песник који се у књижевности појавио са изузетним животним искуством, необичан по томе што се разликовао од других својим сопственим, оригиналним виђењем народне душе, умећем да у свакодневним

³¹⁷ Песма *Говорили – балакали дві верби за селом* Бориса Олијника – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=5331>05.12.2017.

³¹⁸ Песма *Ти гукай не гукай...* Бориса Олијника – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=5349>05.12.2017.

животним ситуацијама осети велику људску драму са њеним радостима и тугом, великодушношћу и искреношћу, верношћу и издајом, поштењем и лицемерјем. Олијниково стваралаштво је загонетка необичног талента дубоко националног уметника у својој суштини, чија дела можемо назвати епопејом народног живота и утешних и горких времена. Олијникова љубав према људима и родној земљи одзвања у мисли да је родитељима под старе дане тешко да виде како су им деца израсла у егоисте и духовно сиромашне људе, који се задовољавају само сопственом срећом и смисао њиховог живота своди се на стицање богатства. У својим делима песник заступа право сваког на природни развој, устаје против уништавања духовног света човека, бори се за чистоту и невиност својих ликова, које је нови поредак отргао од мајчине родне груде и препустио произвољности хаоса у коме су назаштићени и међу туђинима. Јунаци настоје да буду оно што јесу: деца природе, искрени и добри људи.

Естетска вредност Олијникових дела нераздвојива је од етичке суштине вечних категорија духовности, попут осетљивости, доброте, учтивости, грађанског достојанства, милосрђа. Он је један од најпозитивнијих песника који сваког човека посебно утврђује као највећу вредност у животу. Сваки Олијников стих испуњен је неиздрживим болом због уништене људске судбине и понижених душа. Читаво његово стваралаштво је очајнички крик, бол његове душе, која не види суровост, лицемерје, бездуховност и аморалности свог времена. Објашњавајући свој одабир песама, Р. Пајковић наводи да у Олијниковој поезији „зачиње клица каснијег живљења. И виолетност срна и кошута, шумских пропланака, јутарњег ваздуха, плаветнила вода и поља – и грч орача, тамна бора на челу, тежина плуга, жуљ на длану. Со и хлеб. <...> Поезија Бориса Олијника стоји у украјинској поезији као гранични знак, који је омеђивао једно време које је одлазило, и истовремено отварао неко друго време, које се тек наговештавало и које се и до данас наставља.“ (Р. Пајковић 1994: 52-53)

Годину дана касније, **1995**, залагањем Српско-украјинског друштва у Београду је објављена књига Б. Олијника *Сатанизација Срба, коме она треба?* (*Сатанізація Сербів, кому вона потрібна?*) по чланку из новина *Київські новини*

из 1993. Велики песник, али и велики пријатељ српског народа, боравећи у Југославији за време ратова на њеној територији, поставља питања и даје одговоре зашто су увек Срби оптуживани да чине злочине, колико далеко и давно сежу непрекидни мржња и непријатељство према Србима и колико је јака идеологија под којом је ХДЗ на челу са Антем Павелићем истребљивала Србе. Поводом наведеног дела проф. Љ. Поповић наводи да је Б. Олијник од првих дана југословенске трагедије одлучно наступио у штампи и Парламенту против санкција према Југославији, више пута је боравио на ратиштима у Југославији, организовао је изложбу фотографија „Југословенска трагедија и судбина Срба”, настојећи да представи суграђанима своје виђење југословенске трагедије, засновано на личном искуству и стечено на месту догађаја. У књизи *Сатанизација Срба, коме она треба?* запис о свом пријатељу Б. Олијнику, са којим се дружи више од две деценије, Р. Пајковић указује на то да прави песници увек потврђују незаобилазну народну мудрост: ако не волиш свој народ, не можеш волети ни друге народе. Песник Б. Олијник показао је и доказао својим збиркама поезије и друштвеним радом да је патриота и да воли украјински народ, али и да воли и поштује српски народ, у чију је одбрану и написао наведену књигу.

1995. година

ЈУЛИЈАН ТАМАШ (1950)

МОНОГРАФИЈА УКРАЈИНСКА КЊИЖЕВНОСТ ИЗМЕЂУ ИСТОКА И ЗАПАДА

У издању *Прометеја* у Новом Саду 1995. објављена је монографија проф. Јулијана Тамаша *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*, којом је представљен развој украјинске књижевности у контексту светске књижевности.

Проф. Ј. Тамаш представља стваралаштво украјинских писаца, попут И. Котљаревског, И. Франка, Л. Украјинке, В. Стефаника, М. Коцјубинског, О. Кобиљанске, Б. И. Антонича, В. Виниченка паралелно са сличним панданима у светској књижевности одговарајућег периода – Публија Вергилија Марона, Виктора Игоа, Емила Золе, Мориса Метерлинка, Ги де Мопасана, Кнута Хамсуна, Фридриха Ничеа, Дилена Томаса, Џорџа Орвела. Проф. Ј. Тамаш

указује на потребу проучавања украјинске књижевности и са становишта историјско-типолошких аналогја и са аспекта књижевних утицаја, настављајући дискусију о наклоњености украјинске књижевности западној или источној културно-цивилизацијској традицији, која је присутна у радовима Дмитра Чижевског и Олександра Билецког – познатих историчара украјинске књижевности, чиме указује на посебност украјинске књижевне традиције. По речима проф. Љ. Поповић паралеле проф. Ј. Тамаша „скрећу на себе пажњу аутентичном интерпретацијом и оригиналним виђењем процеса развоја украјинске књижевности као саставног дела тенденција у светској књижевности.“ (Љ. Поповић 2007: 95), што потврђују и наслови појединих поглавља монографије, попут *Taras Ševčenko, Istok bez Zapada* или *Drač, Vingranovski, Pavličko – Istok, Zapad ili individualizam*.

Осврнућемо се на најзначајнија запажања проф. Ј. Тамаша о писцима, чије смо стваралаштво већ представили. **ИВАН КОТЉАРЕВСКИ (1769–1838)** у својој *Енејиди* првенствено настоји да афирмише свет украјинског козаштва, више него што жели да се наруга херојском свету оснивача Римског царства, што га чини и класиком и оригиналним ствараоцем украјинске бурлеске и травеститором Вергилија. Уместо Вергилијевих хексаметара, И. Котљаревски своју поему пише тонским јамбом, док епски спокој поприма дух народне бајке у којој доминира комичност ситуације и ликова, који говоре бурлескним језиком. Из живог језика Полтаве свог времена И. Котљаревски преузима карактеристине фразе села, улице, града, предграђа, жаргон богословских школа, латинско-украјинске макаронизме изузетне експресије, које није признавао псеудокласицизам. Одређене изразе могуће је разумети само уз претходно познавање оновремених обичаја, навика, идиома, нијанси синонима и хомонима и суптилних симбола, карактеристичних за источну Украјину.

На пример, приказивање пијанства:

*Дідона пила з похмілля сирівець,
Сней же з хмелю ек проспався,
Изів солений огіроця...*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 85)

*Дидона је пила љуту ради отрежњења,
А Енеј, кад се пробудио из мамурлука,
Појео је слани краставац.*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 85)

Или, бурлескни опис ликова:

*Троянці то голодранці, гольтипаки,
ватага розбишак, бахурі, пудофети,
гульвіси...*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 87)

*Камила – до пупа жінка, там кобила,
кобилячу всю мала стась...*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 87)

*Тројанци су гоље, вандрокаши, банда
разбојника, вуцибатине, пудофети,
скитнице...*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 87)

*Камила – до половине жена, даље
кобила, имала је тело попут кобиле.*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 87)

Бурлескни опис музе:

*А ну, старая цар-дівиче,
Сідая музо, схаменись.
Прокашляйсь, без зубів сестрице,
До мене ближче прихились*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 88)

*Дај дер, матора царице-девице,
Сада музо, опамети се.
Искашљи се, сестрице безуба,
Сагни се ближе према мени*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 88)

Бурлескни опис богова:

*Венера, без спідниці, боса,
В халатику, простоволоса,
К Вулкану підтющем ішла.*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 88)

*Венера без хаљине, боса,
Огнута плаштом, распуштене косе,
Јурила је Вулкану.*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 88)

Висока правила понашања на Олимпу, у Троји и Картагини замењују уобичајена у сеоској идили. Завист и простаклук људи и богова, сујета и надобудност жена и богиња, бестидност и лицемерје омладине оличени су народним речима и фразама и сеоска идила приказује пијанце и прождрљивце, обешеењаке и шаливчине живим украјинским језиком.

*І кубками пили слив'янку,
Мед, пиво, брагу, сирівець,
Горілку просту ѱ каганку*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 85)

*Пили су шљивовицу из пехара
Мед, пиво, брљу, љуту,
Обичну ракију и препеченицу*
(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između
Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 85)

Чести вулгаризми, простаклуци и фразе које изговарају богови, иако неубичајени, заиста су смешни, а њихов ефекат је потпун.

(Турн ругањ Енею): голях, втікач, приплентач, ланець, харциз, пройдисвіт... (Юнона називает Венеру): прескверна пацекуха, фіндюрка, яцирка, брехуха, кошень мерзенне..

(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 86)

(Бакх за Венеру): Піди лиш ти к чортам, плюгава, невірна, пакосна, халява!

(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 86)

(Турн псује Енеја): гоља, бегунац, вуцибатина, пришипетља, злотвор, пробисвет... (Јунона назива Венеру): разблудна алапача, намигуша, камењарка, лажљивица, досадно маче...

(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 86)

(Бакхус за Венеру): Иди ти само ђаволима, лудо, неверна, злобна, никаква!

(J. Tamaš, *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*, Novi Sad 1995: 86)

Изузетну вредност има жаргон богословских школа, за чије је разумевање потребно познавање посебног шифрованог кључа.

Пишући о стваралаштву **ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (1814–1861)** проф. Ј. Тамаш указује да је традиционално шевченковознавство обрађало пажњу само на најочигледније симболе: могиле (гробове), три душе и три вроне, стари храст, усамљено дрво, зато што их није било могуће заобићи, с обзиром да су у центру композиције песме или епског дела. Али они су само врх леденог брега у Шевченковом мору симбола. Т. Шевченка не занима шта се заиста догодило у прошлости Украјине, већ зашто се то догодило и шта то значи, посебно оно што је као значење и чинилац у сенци првог запажања. Зато Шевченкова историја брише границе између прошлости и садашњости, објективног и субјективног и постаје украјински мит, у ком су кључне метафоре говор, слобода и правда. Код Т. Шевченка прошлост се остварује у колективном памћењу песама, дума, легенди и у народним веровањима, колективна етика често се поистовећује са козачком, односно, запорошком и постаје покретачка сила историје. Својим историзмом Т. Шевченко се битно разликује од својих савременика, пољских, руских или украјинских романтичара који су се бавили украјинском прошлошћу. Већ у првим Шевченковим стиховима одјекује мотив запостављене прошлости као разлог националног заостајања. Почев од 1838. код Т. Шевченка

присутни су контрастни мотиви пропадања и наде, губитка и сећања, туге за изгубљеним и јачање духа сећањем на прошлост, нестанка славе отаџбине и вечног сећања на козачку славу.

За **ИВАНА ФРАНКА (1856–1916)** проф. Ј. Тамаш наводи да је први и, засад, последњи украјински књижевник енциклопедијског дара, код кога су сви жанрови и теме подједнако присутни. У Франковом стваралаштву видљиви су спор ума и срца, историје и егзистенције, учења и изворног искуства. Као конгенијални пандан на Западу, према И. Франку може се поставити велики Виктор Иго.

Са друге стране, у драми *Украдена срећа* И. Франко је показао да је добар ученик изузетног учитеља – Лава Толстоја (роман *Ана Карењина*), зато што је показао да душа његове сељанке Ане није ништа једноставнија, сиромашнија, нити мање вредна од душе доконе племкиње Ане Карењине. Једино је грех Ане Карењине лепши, зато што је сложенији и интензивнији у односу на вредновање добра и зла у уметности.

За украјинску реч «каменјари», која је и наслов чувене Франкове поеме, проф. Ј. Тамаш наводи да она значи „каменоломци, они који ломе камење, тузачи камена, каменоресци“, али да би гледано из перспективе целине песме, најдоследније њено значење било „клесари камена“. За њено значење битна су два правца: разара се нешто што је чврсто, што пружа јак унутрашњи отпор, али се тим разарањем уједно нешто и обликује и ствара. Поема *Тузачи камена*, како њен наслов наводи проф. Ј. Тамаш, објављена је 1878, годину дана после Франковог првог изласка из затвора и једна је од најбољих и најлепших револуционарних песама XIX века. Поема је сложена и дубока и нема места које би се могло тумачити двосмислено. Већ први стих поеме говори да је реч о „сну“, али је песник тај сан видео, односно доживео у стварности, што значи да је сан социјализован и није резултат подсвести. Сан као алегорија присутан је у целој поеми. Поред социјализације сна, песник као лирски јунак (ја) потпуно се идентификује са људским масама (ми) и до краја песме постаје маса (мит), што се у украјинској књижевности догађа по први пут. Лик тузача камена, који с чекићем у руци разбија стене и гради нов, чврст пут, симбол рада и радничке класе, основни је „семантем“ у Франковој револуционарној поезији. И. Франко

је за конструктивну идеју поеме одабрао ритам и дикцију шестостопног јамба, чиме је доказао да је изузетан песник.

Поему *Мојсије* И. Франко пише у зениту песничког стваралаштва и сопствене моћи и бави се општељудским проблемом појединца који настоји да спасе сопствени народ. Мојсије је оличење самог И. Франка и његовог историјског статуса, зато се Франков Мојсије разликује од библијског. Библијски Мојсије је Божји изасланик и често чини чуда, Франков нити чини чуда, нити му се ишта догађа, присутан је само монолог, говор, чиста дијалектика речи, док је епска димензија мртва. Франков Мојсије у свакодневном животу је немогућ: он је изузетно паметан, образован, рационалиста, политичар, добар психолог, јак у дијалектици. У њему су сукобљене две личности, два лика, два начела: Азazel – ум и Јехова – осећање, а обојица су само део Франковог материјалног света.

Драму *Шумска песма ЛЕСЈЕ УКРАЈИНКЕ (1871–1913)* проф. Ј. Тамаш сматра најзначајнијим делом украјинског симболизма. Као и Морис Метерлинк, песникиња своје дело назива „феерија“ или драмска бајка, што значи да сходно књижевним токовима на почетку XX века припада хауптмановској и Метерлинковој поетици „Märchendrama“. Метерлинкова *Плава птица* изведена је у Москви 1908, а „феерија“ је код Л. Украјинке редовно тумачена као склоност руских симболиста према овом жанру. „Феерија“ подразумева вилу, која је у веровању романских и келтских народа оличење натрпиродних женских бића која се мешају у људску судбину једном као пријатељи, а други пут као непријатељи. Исто је и веровању Словена, у чијим митовима и фолклорним записима многобројна митолошка бића чине бајколики свет природе, далеко пре верзије „феерије“ Лесје Украјинке.

Главни лик у драми Л. Украјинке је обичан сеоски момак Лукаш који је талентован и свира на сопилки (фрули). Код М. Метерлинка главни лик је син шумара, чија су деца талентована да препознају плаву птицу. У тренутку када Лукаш у себи превазиђе роба природе и друштва у коме живи, када крене за сопственом срећом, препознатој у љубави према Мавки, у његовој души подједнако одзвањају срећа и његова свирала. Мавка се заљубљује у Лукашев таленат и, слушајући мелодије са његове свирале, поново проналази у себи

давно изгубљену душу. Метерлинкова деца плаву птицу препознају као сопствену срећу у тренутку када другоме поклањају једину конкретну вредност коју поседују – поклањајући грлицу поклањају сопствену душу. Килина, која се удаје за Лукаша, због које Лукаш оставља Мавку, проклиње Мавку и претвара је у врбу. Али Килинин и Лукашев син од те врбе прави свиралу у којој Лукаш препознаје Мавкин глас као сопствену изгубљену срећу и схвата да се прихватањем мајчине воље огрешио и о Мавку, и о себе и о природу.

Највиши ниво непоновљивости *Плаве птице* М. Метерлинка и *Шумске песме* Л. Украјинке јесте атмосфера њихове лирике са алегоријском метафизиком стварности, док централно место припада начину на који приказују природу као мит, која је код Л. Украјинке украјинска, односно општесловенска, а код М. Метерлинка је персонална.

За стваралаштво **ВАСИЉА СТЕФАНИКА (1871–1936)** проф. Ј. Тамаш наводи да В. Стефаник прочишћује сузама, егзистенцију чини лакшом патњом, суровост живота показује кроз лепоту, прича кроз стиснуте зубе, иако му се срце распада. Зато његове новеле својом суровом лепотом по таленту чине једнаким Чехову и Мопасану.

В. Стефаник је уметник новеле. Када описује и разоткрива психологију својих ликова, приказујући њихове емоције и начин на који доживљавају притисак тела на душу и историје на егзистенцију, В. Стефаник најчешће користи контрастна поређења. У новели *Новост* Хрицовой наглашеној спољашњој грубости, израженој његовим тужним речима, супротстављена је душевна доброта и родитељска љубав према деци, коју не може да покаже, зато што због сиромаштва не може да се ожени. Љубав је у новели приказана са препрекама, која је ствар најтеже социјалне осујећености. Када у реци дави млађу кћер, у Хрицу се љубав не гаси, већ постаје патња осујећеног мушкарца и оца туђом кривицом. Отуд је његова патња већа и дубља. Смрт је последица притиска историје и егзистенције, неправедно оптуженог и кажњеног и зато је Хриц нека врста Јова чија побуна и казна неће умилостивити Бога. Хриц је испунио судбину коју му је наменио Бог, а Бог га на крају није ни помиловао ни наградио. Несрећа на коју је осуђен није заслужена, иако временом постаје све

већа и преноси се са њега – појединца на народ. Човек има право само да бира патњу или да прихвати зло на које је осуђен мимо сопствене кривице.

За верзију импресионизма **МИХАЈЛА КОЦЈУБИНСКОГ (1864–1913)** карактеристична је лирска поема у прози *Intermezzo*, написана 1908. у време реакције, када се интелигенција цепа и појављују писци декаденти, односно модернисти и посвећена је улози писца у друштвеном значају уметности. Декаденти су посебно славили природу, њену лепоту и љубав, заговарали су „уметност ради уметности“ и позивали на бављење вечним темама. Одмарајући се у селу Кононивка на Полтавштини, М. Коцјубински поему посвећује Кононивским пољима, делећи књижевни простор на симболе – ликове: *Мој умор*, *Поља у јуну*, *Сунце*, *Три бела овчарска пса*, *Кукавица*, *Шева*, *Гвоздене руке града* и *Људска несрећа*. У поеми лирски јунак описује своје доживљаје у време кратког одмора, док се напаја новом снагом за друштвени ангажман, када се среће са сељаком – човеком природе. Исповест сељака о људским патњама испуњава душу писца гневом и побуном и покреће га да се активно бори и ради у корист других људи. За разлику од поеме *Intermezzo*, у повести *Fatamorgana* М. Коцјубински исказује идеју јединства радника и сељака против самодржавља, у борби за земљу и слободу и демократска права. Повесть *Сени заборањених предака* дубоко је укорењена у украјинску књижевну традицију и повезана је са украјинским, односно, хуцулским фолклором у ком су слике природе полуфункционално употребљене.

ПАВЛО ТИЧИНА (1891–1967) у својој поезији вишеструко је и редовно користио симболику природе. Као директан учесник или посматрач револуције, П. Тичина догађаје са почетка века симболизује у Великом Орању (револуција без ветра и ризика да њива неће уродити плодом) свог времена. Индивидуализованим стилем, природном сликовношћу, богатом лексиком, композиционом и ритмичком разноврсношћу, синтезом традиције класичне и усмене поезије, П. Тичина се прославио као највећи и најсложенији украјински песник XX века. Његова поезија синтеза је усмене лирике (фолклора и симболизма). Он је „сунчани кларинет“ којим се оглашава природа. У периоду раног стваралаштва (уочи Октобарске револуције) код П. Тичине су присутне семантеме: коров, клас, кукољ, трње, звона, траве, река, злато, чије буквално

значење треба протумачити индивидуалним симболима који имају архетипско значење: поље, киша, облаци, ластва, природа, сова, звезда и плуг (орање). У својој поезији расположења и психолошка стања П. Тичина не остварује и не описује мислима, већ суптилним сугестијама на нивоу звука, једноставним и пластичним, лаким и природним песничким исказом. Његове слике су декоративне, смеле, изненадне, често сугестивне, али недоречене, што је последица Тичининог натуралистичког атеизма. Песник је Бога заменио сунчаним кларинетима и зеленом химном природи.

ВОЛОДИМИР СОСЈУРА (1898–1965) целог живота био је разапет између обавеза да опева револуцију, у којој је украјински народ био привидни добитник, и своју интиму љубавника и украјинског патриоте. Прославио се поемом о свом учешћу у револуцији *Црвена зима*, која је црвена по томе што опева револуцију, али је више зима људске егзистенције, у којој се интимни вредносни простор замењује неизвесном декларативном и стварном физичком и духовном зимом. Звоно, које на крају поеме протреса биће В. Сосјуре, као далека јека боље могућности и њега и његовог времена, појавиће се у његовој интимној лирици, посебно у песми *Босиљак*. В. Сосјура плаветнило очију своје вољене пореди са босиљком који вене, али и поново цвета, описује истовремено и тренутак и вечност среће и постојаност простора среће који жели да заустави као у вечности, повезујући га са постојаношћу неба, које се није урушило над љубавним паром. Заустављеним кадром небеског звона над јунаком *Црвене зиме* и небеским плаветнилом у *Босиљку* В. Сосјура је песник који је уздигао у небеса метафизику чулне стварности.

Наведена монографија сведочи о значајном научном доприносу проф. Ј. Тамаша развоју српске украјинистике.

1996. година

ЧАСОПИС МОСТОВИ

У београдском часопису *Мостови* 1996. о сто четрдесетој годишњици песникове рођења, објављено је 8 песама **ИВАНА ФРАНКА (1856–1916)**: *Чиме живи песма* (*Чим пісня жива*, 1884), *Смешан је свет! Још смешнији песник...* (*Смішний сей світ! Смішніший ще поет...*, 1881), *Крив нисам што ми у песму*

туга леже... (*Не винен я тому, що сумно співаю...*, 1880), *Месече-витеже..* (*Місяцю-князу!...*, 1881), *Не ћути када, помно накіћена...*, *Каменоломци* (*Каменярі*, 1878), *Грми. Благодатног часа весник гуди...* (*Гримить! Благодатна пора наступає...*, 1880) *У море суза што их кривда глува...* (*До моря сліз, під тиском пересудів...*, 1880) у избору и преводу Луке Хајдуковића. Наведени преводи нашли су се и у збирци песама *Хучи Дњепар широки* (песме Тараса Шевченка, Ивана Франка и Јевгена Малањука), објављеној 1999.

Овде ћемо издвојити превод поеме *Каменоломци* (*Каменярі*), најпознатијег књижевног дела у историји украјинске књижевности, која је први пут објављена у збирци *З вершин і низин* 1878.

И. Франко је целог живота осећао блискост са народом, позивао је понижене и потлачене који су живели попут робова да се боре против самовоље и неправде. Један од симбола неправде и ропства је огромна гранитна стена, која је главни лик његове поеме *Каменярі*. За ову стену приковани су „синциром железним” хиљаде бораца, које „некакав страшни терет мори”, али у рукама сваког тешки је „гвоздени бит”, којим борци морају да разбију стену, да се ослободе окова, који су им као змија обавили руке.

*Я бачив дивний сон. Немов передо мною
Безмірна, та пуста, і дика площина,
І я, прикований ланцем залізним,
стою
Під височенною гранітною скалою,*

*А далі тисячі таких самих, як я.
(І. Франко, Каменярі // Вибрані твори, Харків 2003: 38)*

*Чудан сам уснио сан. Пред очима мојим
Предео пуст, дивљи, отима се зени,
И ја, прикован синциром железним,
стојим
Пред стеном која пара облак врхом својим.*

*А даље – хиљаде људи слични мени.
(И. Франко, Каменоломци // Мостови, Београд 1996: 605)*

Жеља за слободом постаће извор надљудске снаге и помоћи ће борцима да разбију злокобну стену и да ослободе себе и свој народ железних синцира ропства. У овој неравноправној борби борци гину, њихова тела рањавају делови стене, али ништа не може да заустави њихову жељу да постану слободни.

*Мов водопаду рев, мов битви гук
кривавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз;*

*Као водопада хук, као бој кад плане,
Грували тешки батови без престанка;*

*І п'ядь за п'ядею ми місця здобували;
Хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.
(І. Франко, *Каменярі // Вибрані твори*,
Харків 2003: 39)*

*І педаљ по педаљ својили смо стране;
Премда многи кржаве задобише ране,
Ништа не запречи ход нашег осванка.
(І. Франко, *Каменоломци // Мостови*,
Београд 1996: 606)*

Знали су да ће њихова имена вероватно бити заборављена, али да ће путем, који крче каменоломци, у нови живот кренути сви остали. Каменоломци на себе преузимају страшан терет због ког постају робови сопственог избора, и верују да њихов посао неће бити узалудан.

*І кождий з нас те знав, що слави нам не
буде,
Ні пам'яті в людей за сей кривавий
труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми проб'єм її та вирівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.*

(І. Франко, *Каменярі // Вибрані твори*,
Харків 2003: 38)

*І знали смо: слава нас неће
даровати,
Ни сећање на зној и крв ове битке;*

*І да ће путем овим људи друмовати
Када га успемо докраја поравнати,
Кад под њим сагњију наше кості
витке.*

(І. Франко, *Каменоломци // Мостови*,
Београд 1996: 606)

Они су јаког духа и више их ништа не може зауставити у напредовању. И. Франко се осећа као један од тих каменоломаца „и с висина глас, као гром, слух му роби”. Песник не открива читаоцима природу тог гласа. То може бити глас Бога, или глас људске савести, или глас правде, коме не могу да се супротставе, не могу да испусте чекић из руку и не зазиру од тешког рада.

*І знали ми, що там далеко десь у
світі,
Який ми кинули для праці, поту й пут,
За нами слъози ллють мами, жінки і
діти,
Що други й недруги, гнівнії та
сердиті,
І нас, і намір наш, і діло те кленуть.*

*Ми знали се, і в нас не раз душа боліла,
І серце рвалося, і груди жалъ стискав;
Та слъози, ані жалъ, ні биль пекучий
тіла,
Ані прокляття нас не відтягли від*

*І знали смо да у свету где нам дом
вене,
Где рад зноја остависмо сунце, луну,
За нама сузе лију деца, мајке, жене;*

Да нам непријатељи од гнева зелене

І нас, и наш циљ, и дело љуто куну.

*Знали смо то све и душа нас је болела,
Срце се кидало, груди јад стискао;
Али, ни сузе, ни туга ни бол нам тела,*

Ни проклетства не одвојише нас од

*діла,
І молота ніхто із рук не випускав.
(І. Франко, Каменярі // Вибрані твори,
Харків 2003: 38)*

*дела,
И ником није бат из руку испао.
(И. Франко, Каменоломци // Мостови,
Београд 1996: 606)*

Више ништа нема моћ над борцима. Због овог посла они су напустили своје породице и не обраћају пажњу на клетве пријатеља и непријатеља.

Познати украјински песник Јевген Малањук рекао је да када народ остане без вође, његов вођа постаје песник. Тако је и И. Франко предводио народ, показујући му пут у бољи живот, али никада није стављао себе изнад народа. Видео је себе само као једног међу многим каменоломцима који „ко у снопу прут мишљу светом“ тешким чекићима разбијају стену, како би „својом крвљу и својим коскама“ изградили пут у нови живот, за правду и срећу. Генијални песник није писао за славу и како би се утешио, његова тужна душа тражила је речи које ће помоћи народу да се пробуди из полусна и да схвати да је без борбе и жртвовања узалудно чекати бољу судбину.

*Мов водопаду рев, мов битви гук
кривавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз;
І п'ядь за п'ядею ми місця здобували;
Хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.
(І. Франко, Каменярі // Вибрані твори,
Харків 2003: 39)*

*Веровасмо да ћемо властитим рукама
Разбити стену, здробити гранит у
прах,
Да ћемо својом крвљу и својим
коскама
Тврди изградити друм и да ће за нама
Нови живот доћи, донети добра дах.
(И. Франко, Каменоломци // Мостови,
Београд 1996: 606)*

Описујући колективну слику окованих каменоломаца и њихов неописиво тежак положај, аутор указује на оно што им помаже да носе тај страшни терет. То је „љубави плам“ који гори у очима сваког. Каменоломци су моћна, непобедива сила која може превазићи све препреке.

*У кожного чоло життя і жаль
порили,
І в оці кожного горить любові жар,
І руки в кожного ланці, мов гадь,
обвили,
І плечі кожного додолу ся схилили,*

*На челу сваког живот бразде
оставио,
У очима сваког плам љубави гори,
И руке нам, ко змија, ланац обавио,
И плећа сваки до земље је пресавио,*

*Бо давить всіх один страшний якийсь
тягар.*

(І. Франко, *Каменярі // Вибрані твори*,
Харків 2003: 39)

*Јер некакав страшни терет све нас
мори.*

(И. Франко, *Каменоломци // Мостови*,
Београд 1996: 605)

И. Франко указује на то каквог су се тешког и опасног посла по живот прихватили каменоломци, а читалац је уверен да ће издржљивост и храброст радника постати још већа и да ће успети да разбију стену препрека и да изграде пут ка срећи. Од тога зависи будућност коју ће друштво створити за потомке. Лик каменоломаца револуционара у тумачењу теорије соцреализма постојао је дуго на пољу украјинске критике.

*І всі ми, як один, підняли вгору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячі боків розбризкалися
штуки*

*Та від ривки скали; ми з силою
розпуки*

Раз по раз гримали о кам'яне чоло.

(І. Франко, *Каменярі // Вибрані
твори*, Харків 2003: 39)

И сви, као један, тад подигли смо руке,

И хиљаде маца грунуло стамено,

И на хиљаде страна полетеше гук

*И зрна гранитна; снагом стврднуте
муке*

Падали удари на чело камено.

(И. Франко, *Каменоломци // Мостови*,
Београд 1996: 605)

Кључна фигура поеме је лик каменоломаца. На томе инсистира сам И. Франко, зато што се овај лик нашао и у наслову поеме, и он је основни у тексту. Каменоломци који су ударили стену нису оличење радосне екстазе стварања. Они су персонификација неподношљивог рада на путу грађанског напретка.

*Та слави людської зовсім ми не
бажали,*

Бо не герої ми і не богатири.

*Ні, ми невольники, хоч добровільно
взяли*

*На себе пута. Ми рабами волі
стали:*

На шляху поступу ми лиш каменярі.

(І. Франко, *Каменярі // Вибрані
твори*, Харків 2003: 39)

Славу народну мисао нам није снила,

Јер нисмо хероји, богатири-ловци.

*Сужњи смо, мада су нам срца вољно
била*

*Кад ланце узесмо. Слободе нас упрегла
сила:*

У овом ходу ми смо каменоломци.

(И. Франко, *Каменоломци // Мостови*,
Београд 1996: 606)

Социјалан и друштвени моменат, директна веза уметности и човека и његових потреба доминанта су Франкове личне философије, која наводно негира езотеричне и окултне мотиве у његовом стваралаштву. Ипак, симболи

присутни у његовој поезији, репродукују управо њихово првобитно значење специфичним начином њихове заступљености са становишта максималног приближавања стварном човеку. Заједница као недељив интегритет за И. Франка је основни субјект и главни лик када заменица „ја“ може бити употребљена у значењу синонима у множини „ми“:

*Отак ми всі йдемо, в одну громаду
скуті*

Святою думкою, а молоти в руках.

Нехай прокляті ми і світом позабуті!

Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,

*І щастя всіх прийде по наших аж
кістках.*

(И. Франко, *Каменярі // Вибрані твори*,
Харків 2003: 40)

Тако идемо збијени, ко у снопу прут,

*Мишљу светом, а маце нам под
прстима.*

*Нека нас клетве и заборава затре
скут!*

*Ми ломимо стену и правди равнамо
пут,*

*Срећа свих стићи ће по нашим
костима.*

(И. Франко, *Каменоломци // Мостови*,
Београд 1996: 606)

Гранитна стена оличење је таме, деспотизма, реакције, а каменоломци снаге која је у стању да сруши неправедан систем. И. Франко у поеми, написаној шестостопним јамбом симболички описује пут ка слободи, који својим мукотрпним радом граде борци за нови живот. Њихов величанствени посао није узалудан. Уколико они не успеју, њихови унуци живеће у новом свету. Каменоломци су симболички лик бораца за демократско друштво: то су и декабристи, и револуционари демократе, и сви они који својим радом и знањем граде нови свет. И сам И. Франко је каменоломац који се целог свог живота борио за права Украјинаца и за слободу мисли сваког човека.

Лука Хајдуковић (1937–2007) био је слависта, песник, есејиста, књижевни рецензент и историчар књижевности, преводилац с руског и украјинског језика, театролог, уредник и приређивач књига из књижевности и позоришта, потпредседник Српско-украјинског друштва у Новом Саду. Студије југословенске књижевности и српскохрватског језика завршио је на Филолошком факултету у Београду (1962). Звање магистра књижевних наука стекао је 1970. (теза: *Језичко-стилске особине дела „Људи говоре“ Растка Петровића*). Радио је у образовању и култури. Десет година предавао је српски

језик и књижевност у Гимназији „Коча Коларов” и на Вишој педагошкој школи у Зрењанину. Био је лектор на Филолошком факултету у Лењинграду, данас Санкт Петербург. У области позоришта радио је 24 године. Био је уметнички руководилац Народног позоришта „Тоша Јовановић” у Зрењанину (1975–1979), генерални секретар Стеријиног позорја (1979–1987), директор Позоришног музеја Војводине (1990–2001). Био је дугогодишњи члан Одбора Одељења за сценске уметности и музику Матице српске, сарадник Српског биографског речника и члан председништва Фонда „Годор Манојловић” у Зрењанину.

Л. Хајдуковић је објавио књиге песама: *Неомеђине* (1982), *Падом у светлост* (1989), *Осунчавање вида* (2001), *У празнини дом* (сонетни венац, 2006). Избор његових театролошких радова *Странице о позоришту* објављен је 2006. По драматуршким пројектима Л. Хајдуковића зрењанинско позориште извело је представе: *Црвена равница* (1976), *Градилиште* (1977), *Кроз поноћ нему* (1978. и 1982). Са Миливојем Радаковићем и Тибором Вајдом оснивач је новосадског Луткарског студија „Анима”, у којем су се од 1996. до 2000. образовали кадрови (анимација, режија, креација лутака) за рад у луткарским позориштима.

Л. Хајдуковић је преводио лирику А. Пушкина, Ј. Винокурова, А. Вознесенског и Т. Пономарјове, драме *Пет углова* С. Коковкина, *Насамом са свима* А. Гељмана и *Последњи посетилац* В. Дозорцева, изборе из руске совјетске књижевности за децу *Маштарења* (1982) и јерменске књижевности за децу *Са јерменских ливада* (1998), као и прозу С. Седова (1996. и 2003.) *Мале бајке о љубави*.

За превод поезије Т. Шевченка, И. Франка и Ј. Малањука у збирци *Хучи Дњепар широки* 1999. Удружење књижевника Украјине доделило му је међународну награду „Иван Франко“. Заједно са Ђуром Лаћаком 2003. објавио је збирку одабране поезије Бориса Олијника *Над стрехом јаблан*.

1999. година

ЗБИРКА ХУЧИ ДЊЕПАР ШИРОКИ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО, ИВАН ФРАНКО и ЈЕВГЕН МАЛАЊУК

У Београду је 1999. у издању Завода за уџбенике и наставна средства објављен триптих – збирка одабране поезије тројице великана украјинске поезије: Тараса Шевченка, Ивана Франка и Јевгена Малањука *Хучи Дњепар широки* у двојезичном издању – изворном на украјинском и преводном на српском језику – у избору и преводу београдског слависте Луке Хајдуковића. Збирка је наслов добила по првим стиховима пролога баладе *Причинна* (1837) – *Реве та стогне Дніпр широкий*, који постају „алтернативна украјинска химна” (Љ. Поповић 2006: 15)

Збирком је обухваћено 16 песама Т. Шевченка, 15 песама И. Франка и 15 песама Ј. Малањука. Образлажући у *Уводној речи* зашто се одлучио управо за наведену тројицу, Л. Хајдуковић наводи „На маркантној путањи украјинске поезије од појаве *Кобзара* (1840) до наших дана Шевченкова лира се препознаје као архетипска парадигма, Франково певање се показује као размицање европских видика, а Малањукова песничка реч се обзнањује као повратни светлосни зрак ка спрези родног тла са битком изопштеног појединца.“ (Л. Хајдуковић 1999: 6)

По мишљењу Л. Хајдуковића Т. Шевченко својом поезијом спаја „свакодневни уздах са метафизичким пропланцима сопственог и националног бића“, И. Франко је оригиналан знак украјинске реалистичке књижевности, а заслужан је и за ширење сазнања о српском народу и његовој књижевности, док је Ј. Малањук остао непознат српском језику, иако је његово књижевно дело потврда да и Украјинци имају значајан корпус књижевности која се после Октобарске револуције установила у дијаспори.

Поезију **ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (1814–1861)** Л. Хајдуковић представио је песмама *Муза* (*Муза*, 1858), *Катерина (Одломак)* (*Катерина (Уривок)*, 1838), *Ту где Дњепар брежје своји...* (*Над Дніпровою сагою...*, 1860), *Мисао (Думка)*, 1838), *Три се пута, ој широка...* (*Ой три шляхи широкії...*, 1847), *Вишњик малени поред куће...* (*Садок вишневий коло хати...*, 1847), *Ој, имам, имам пламне очице...* (*Ой маю, маю я оченята...*, 1859), *Да чизмице имам, мати...* (*Якби мені*

черевки..., 1848), *Утабала стазицу...* (*Утоптала стежечку...*, 1848), *Ој, сама сам, сама...* (*Ой одна я, одна...*, 1847), *Гогољу* (*Гоголю*, 1844), *Подражавање II псалму* (*Подражаніє II псалму*, 1859), *Молитва* (*Молитва*, 1860), *Зачарај ме, чаробниче...* (*Заворожи мені, волхве...*, 1844), *За што ми је тешко, за што ми је мучно...* (*Чому мені тяжко, чого мені нудно...*, 1844) и *Завет* (*Заповіт*, 1845).

Л. Хајдуковић указује да Т. Шевченко у својој поезији највише пева о судбини/срећи (доля/воля) и слободи, најзначајнијим психолошко-моралним и философским појмовима, које код њега имају вишеслојну садржину. Ово су и најчешће лексичке јединице, које Т. Шевченко у својој поезији користи као риме, зато што се гласовно подударају. Судбина и слобода код Т. Шевченка имају трагичан призив и црне су боје, зато што осликавају историјску прошлост и нужност украјинског народа, спајајући појединца, односно, живот самог Т. Шевченка са прошлошћу и садашњошћу свог народа. Зато је поезија Т. Шевченка болна исповест у којој „историјско (народно) увек сустиже тренутно (појединачно), и обрнуто: ововремено (индивидуално) стално је присутно у парадигми некадашњег (колективног).“ (Л. Хајдуковић 1999: 13)

На почетку стваралаштва у поеми *Катерина* (1838) двадесетчетворогодишњи песник поставља питање:

*Єсть на світі доля,
А хто її знає?*

*Єсть на світі воля,
А хто її має?*

(Т. Шевченко, *Катерина // Хучи Дњепар широки*, Београд 1999: 20)

*Светом срећа ходи,
А ко је познаје?*

*Свет слободу роди,
А ко је благује?*

(Т. Шевченко, *Катерина // Хучи Дњепар широки*, Београд 1999: 21)

Ова питања упућена су вечитом песниковом саговорнику, а намећу се сваком нараштају, сваком човеку, зато што су судбина/срећа и слобода суштина егзистенцијалног људског бића. По Т. Шевченку – човек је осуђен на живот и унапред је предоређен својом судбином, коју је немогуће променити, самим тим немогуће је постићи срећу и постати слободан. Управо судбина/срећа и слобода, посматране као идеали, дају смисао егзистенцији. Како би се изборио за достојан сопствени и друштвени живот, човек судбину/срећу и слободу усмерава на „прихватање принуде (револуције) као нужности која му омогућава прелазак из идеала у конкретну стварност.“ (Л. Хајдуковић 1999: 14).

Националну тематику и матерњи језик Т. Шевченко је обележио као песник људске судбине/среће и слободе и својом поезијом непрестано нас суочава са самима собом.

Задржаћемо се управо на поеми *Катерина*, коју је Т. Шевченко „посветио руском песнику Василију Жуковском на дан свог откупа из кметства 22. априла 1838. године” (Љ. Поповић 2006: 16). Ово је прво дело у ком се песник окреће теми осрамоћене жене покритке, жене мученице и шире – жене мајке. Поеми су у књижевности претходиле европска грађанска драма и сентимантална приповетка, мотив љубави племића и просте девојке са трагичним крајем, мотив љубави овдашње девојке и туђинца, а у украјинској књижевности сентимантална приповетка Григорија Квитке-Основјаненка *Сердешна Оксана*. Ова тема постала је свеприсутна у Шевченковом будућем поетском и прозном стваралаштву (*Слепая, Відьма, Наймичка, Марія*).

Своју реалистичну социјалну поему *Катерина* са елементима романтичне поетике о судбини обичне сеоске девојке, коју је обешчистио официр племић Т. Шевченко је написао у двадесетчетвртој години, када песниково животно искуство није било још довољно велико, али без обзира на то, поема оставља утисак да је дело написао искусан мајстор и човек. Лик жене кметице Т. Шевченку је био веома близак због своје трагичности – тужна је била судбина његове мајке, која је умрла од напорног рада, и рођених сестара, које су оседеле, радећи као најамнице. Поема говори о трагичној судбини покритке и детету без оца у условима тадашњег друштва у ком су норме народног морала биле исувише сурове. Познато је како су се у то време односили према мајкама, које су рађале ванбрачну децу – одрицали су их се чак и родитељи. Али Т. Шевченко се не стиђи обешчашћених жена, већ их брани.

Поема се бави проблемима љубави и патње због неузвраћене љубави, односом родитеља и деце, предака и потомака, неписаним правилима и традицијом, моралним законима тадашњег друштва и њиховим кршењем, поштењем и неодговорношћу и срушеним илузијама. Тема поеме је судбина жене мајке у тадашњем друштву, док је њена идеја љута осуда аристократске промискуитетности, саосећање са женом мајком и заштита понижених, као и

идеја слободне љубави. Катерина је лик Украјине, Иван копилета, а официр јединог правог несрећника.

Поема има 5 делова. Први део је пролог – обраћање песника девојкама сељанкама у ком их упозорава да „не љубе” Русе (Москаље). У другом делу, упркос песниковом упозорењу, млада украјинска девојка Катерина виђа се са руским официром Иваном, са којим ће ускоро затруднети. Њен вољени одлази у рат у Турску, Катерина га чека, али он се не враћа. После рођења ванбрачног сина (копилета), коме даје име Иван – по оцу, Катерина постаје срамота за своје родитеље и предмет исмевања свима осталима. У трећем делу Катерина се опрашта од родитеља, који је, заједно са дететом, истерују из куће, проклињући дан када се родила, зато што им је донела срамоту, нанела бол и осудила их на презир и подсмехе околине. У четвртном делу Катерина са сином на рукама тражи вољеног, лутајући туђином – Русијом, и стиже чак до Москве. На путу среће руске војнике које пита за свог вољеног, али они ништа не знају и само јој се подсмевају. На путу Катерину и сина затиче зима. Они се заустављају у крчми. У петом делу Катерина се среће са официром, Ивановим оцем. Катерина се нада да ће Иван са собом повести бар сина. Износи дете како би га показала оцу, али он бежи. Очајна Катерина оставља сина на путу, одлази у шуму извршава самоубиство топљењем у рибњаку. Плач малог дечака чули су шумари и спасили га. У следећем поглављу Катеринин син са старим кобзарем иде у Кијев. Кочијом се возе Иван и његова жена која позива дечкића и даје му новац. Отац препознаје сина, али окреће главу.

Пут који пролази покретка Катерина потпуно је оригиналан. У очајању Катерина, коју омаловажава вољени, чини страشان грех – диже на себе руку и крши вољу Свевишњег, осуђујући на сигурну смрт и свог сина. Катеринина погибија у конфликту са светом, који је лицемеран, логична је и уметнички мотивисана како особинама јунакиње и друштвеним околностима, тако и кршењем „закона рода“, вечитог моралног императива, који је штитио породицу и нову генерацију, а са њима и етнос, нацију. Ради се о кршењу природног закона рода, који је штитио породицу као основу друштва, основу нације, гаранцију њеног постојања. Схватајући то и уздижући мајчинство и породицу као највеће благо људског живота, Т. Шевченко дубоко саосећа и веома пати

због трагедије покретке и њеног детета копилета. Песник покушава да пронађе начин како да се злостављана жена врати у заједницу. Оплакујући унакажени цвет – млади живот чисте девојке лепотице, песник уздиже идеал природног човека супротстављен варљивим вредностима цивилизације експлоататора, представљених кроз туђинца официра, човека другог менталитета, туђег морала. Својом поемом Т. Шевченко не оптужује и не прекорева несрећну жену, већ саосећа са грешницом и жали је.

У поеми је уочљива индивидуална синтеза просветитељског рационализма (реалистичан конфликт и уметнички детаљи народног морала и психологије), сентиментализма (идеализација јунакиње), романтизма (у основи фабуле је нетипичан случај када родитељи избацују осрамоћену кћер, недвосмислен контраст ликова, особине јунакиње у првом плану, трагичан исход).

„Преварена, напуштена, издата у својим очекивањима и надама жена се у симболичкој равни код Шевченка поистовећује са Украјином. ” (Љ. Поповић 2006: 16) У Шевченковим делима лик жене је оличење Украјине, а његове јунакиње су усамљене девојке које траже љубав. Песник је знао да Бог може спасити друштво које духовно еволуира, расте и постаје јаче. Исто тако еволуира и жена у Шевченковим поемама, од *Катерине* (1838), преко *Најамнице* (1845) до *Марије* (1859). Поеме су написане у различитим периодима стваралаштва, а у њима је различито описана и женска судбина: романтично у поеми *Катерина*, реалистично у поеми *Наймичка* и симболично уопштено у поеми *Марія*.

Л. Хајдуковић одабира и преводи одломак из поеме *Катерина*, којим открива истину да није све у „злату сјају“ и да људи који наизглед владају не знају ни срећу ни слободу. Напротив, они су веома несрећни и, иако живе у раскоши, изједа их брига и туга, али се стиде суза. Те исте сузе једино су благо које Т. Шевченко, песник и човек, има. Њима ће излити сву бол и несрећу, оплакаће ропство и постаће срећан, тек када буде слободан.

*А ја візьму слъози —
Лихо виливати;
Затоплю недолю*

*Ја сузе узимам
Да боле изливам.
Утопићу злу коб*

*Дрібними сльозами,
Затопчу неволю
Босими ногами!
Тоді я веселий,
Тоді я багатий,
Як буде серденько
По волі гуляти!*

(Т. Шевченко, *Катерина* // *Хучи Дњепар широки*, Београд 1999: 20)

*У дробним сузама,
Стабанаћу ропство
Чак босим ногама!
Тад радостан бићу,
А богат још више,
Кад срдаице стане
Слободом да дише!*

(Т. Шевченко, *Катерина* // *Хучи Дњепар широки*, Београд 1999: 21)

По мишљењу Л. Хајдуковића Т. Шевченко је песник једне књиге – *Кобзара*. „Дубока национална освешћеност и ослонац на језичко-поетска средства народне књижевности постали су после њене појава алфа и омега украјинског песништва.” (Л. Хајдуковић 1999: 59) Песма *Заповіт* носи визију „новог, слободног и великог рода“. Као и код претходних преводаца, наводимо исте одломке из Шевченковог завета у преводу Л. Хајдуковића.

*Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
<...>*

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.*

(Т. Шевченко, *Катерина* // *Хучи Дњепар широки*, Београд 1999: 54)

*Кад умрем, сахраните ме
На хумке висини,
Посред степе, ој широке,
У милој Крајини
<...>*

*Сахраните и устајте,
Ланце растргните
И душманском јетком крвљу
Слободу кропите.*

(Т. Шевченко, *Катерина* // *Хучи Дњепар широки*, Београд 1999: 55)

За песму *Садок вишневий коло хати...* Л. Хајдуковић наводи да је идеал, односно неостварена слобода и неизмењена судбина/срећа, иако је најлепша и уметнички најмоћнија слика срећног и слободног човековог живота.

Поезију **ИВАНА ФРАНКА (1856–1916)** Л. Хајдуковић представио је преводима песама *Чиме живи песма* (*Чим пісня жива*, 1884), *Крив нисам што ми у песму туга леже...* (*Не винен я тому, що сумно співаю...*, 1880), *Месечекнеже...* (*Місяцю-князю!...*, 1883), *Песма генија ноћи* (*Пісня геніїв ночі*, 1882), *Парао гордо јастреб лазурни свод...* (*Плив гордо яструб в лазуровім морі...*, 1878), *Од тада трећа нас година срела...* (*Від того дня вже другий рік*

пройшов..., 1880), *Триолет* (*Триолет*, 1880), *Ја нисам, знај, варала тебе...* (*Ја не лукавила з тобою...*, 1880), *Поздрављам те, моја мила...* (*Будь здорова, моя, мила...*, 1883), *Главе без вида наш век проклињу...* (*Незрячі голови наш вік кленуть...*, 1880), *Каменоломци* (*Каменярі*, 1878), *Мојсије* (*Пролог*) (*Мойсей* (*Пролог*), 1905), *Сикстинска мадона* (*Сикстинска мадона*, 1881), *Зони Јузичинској* (*Зоні Юзичинській*, 1916) и *Semper tiro* (*Semper tiro*, 1906).

Л. Хајдуковић наводи да је И. Франко јединствена појава у историји украјинске књижевности по ширини стваралачких интересовања, по творачкој енергији и делу које је створио. Период од двадесетак година на размеђу XIX и XX века у украјинској поезији са правом се може назвати епохом И. Франка, који је украјинском језику поклатио нове песничке облике, обогатио естетичке мисли савременим књижевнотеоријским погледима и препознатљиво обележио ту епоху необично широким идејно-тематским интересовањем и увођењем реалистичне грађанске песме. И. Франко је у лирици творац чврсте класне опредељености у којој доминирају обележја реалистичке књижевне школе и социјалистичке идејности. „Франко је сматрао да ће проток идеја са Запада и „реалност у поезији“ поспешити борбу и за социјално ослобођење украјинског сељаштва и радништва.“ (Л. Хајдуковић 1999: 66) Веровао је у велику друштвену моћ поезије и њену мисију је видео у моралном уздизању човека, „односно у замени нехуманог социјалног поретка хуманим међуљудским односима.“ (Л. Хајдуковић 1999: 66) Својом поезијом реаговао је на многе дневне друштвене појаве: од беде галицијског сељака и родољубља до религијских легенди и онтолошког одређења човека. Писао је и сатиричне политичке песме, пародије, афоризме, философске алегорије, полемичке посланице и памфлете, моралистичко-педагошке епиграме, басне и сличне стихове. И. Франко је заступао тезу да уметнички лепо не зависи од предмета уметничког дела, већ га конституишу начин на који је предмет обрађен и утисци које дело изазива у бићу уживаоца. Управо је И. Франко украјинској лирици поклатио сонет и подсетио је на постојање многих образаца (триолет, терцина, станца и др.).

Поетско стваралаштва И. Франка изузетна је појава у украјинској књижевности, која одушевљава ширином и дубином описа живота и душе

народа. И. Франко је волео свој народ, патио је због судбине Украјине, веровао је у светлу будућност украјинског народа, који се борио за самосталност и независност државе. Читав песников живот био је борба за јединство државе и за свој народ. У тренуцима највеће сумње, када се чинило да у животу више неће постојати никаква нада, И. Франко се изнова борио. Снагу му је давала љубав према човеку и велика одговорност према радницима и друштвени рад у њихову корист.

Врхунско уметничко дело, своју философску поему *Мојсеј*, у којој је основна тема слика смрти Мојсија као пророка ког није признао његов народ, а идеја ослобођења украјинског народа од колонијалног јарма, И. Франко је написао 1905. у време неоромантизма. За И. Франка скулптура Мојсија Микеланђела Буонаротија, која се налази у цркви Светог Петра у ланцима у Риму, била је инспирација за лик Мојсија и истоимену поему, која се састоји од пролога, написаног терцином петостопним јамбом, и двадесет песама, написаних анапестом.

Дубок философски садржај прикривен је у овој поеми: живот појединца и нације, слобода и ропство, живот и смрт, али ово није само компилација библијског текста у стиховима, већ и прикривена слика будућности украјинског народа, односа предводника и народа током упорне потраге за „обећаном земљом“, будуће снаге маса, које су способне да у револуционарном покрету изаберу предводнике, који ће довести до победе. И. Франко на нов начин тумачи проблем слободе и ропства који поприма философске размере. Песник убедљиво истиче да је духовно ропство далеко страшније од физичког ропства.

Шта је инспирисало И. Франка да напише ову поему? У великој мери томе су допринели тадашња револуционарна превирања у Русији, која су закупила песникове мисли. И. Франко је на свој оригиналан начин осмислио библијску тему која чини основ дела и дао јој је актуелан значај: у старе религијске ликове и слике И. Франко је унео нов револуционарни садржај, дубоку философску мисао и избацио је основне негативне особине самог јунака, значајно ублаживши његов карактер. Мојсије код И. Франка није библијски пророк деспот, већ идеолог ког одликују националистичка и социјалистичка становишта. Зато је Франков Мојсије свестан својих размишљања, али не може

да их оствари. У предговору поеме И. Франко је писао да је основна тема поеме смрт Мојсија као пророка, кога његов народ није признао. Конфликт Мојсија и народа није укоренен у његовим егоистичним тежњама вође и пророка, већ у проблему да идеје вође прихвати сам народ. Мојсије није оличење безграничне доброте и преданости свом тадашњем народу, већ је персонификација љубави према будућем народу који ће створити током 40 година тешких искушења у пустињи. Зато народ, уморан и физички и духовно, постаје жртва провокација Мојсијевих непријатеља Датана и Авирона, почиње да сумња у исход похода и постаје гомила лењих номада. Маса увек бира алтернативне вође, који су опозиција актуелном вођи.

Јеврејски народ који се ослободио из египатског ропства четрдесет година тражи обећану земљу, али само неколико дана пре самог краја лутања почиње да сумња и губи оптимизам. У узвишену светлу идеју верује само предводник народа Мојсије. Датан и Авирон предлажу да Мојсија каменују. Мојсије излази на широк трг, стаје на камен и започиње говор у коме пита да ли ће „попут трулог стабла“ морати да каменују оног кога су „родитељи називали оцем народа?“. Мојсије упозорава народ на Божји гнев, зато што је његова судбина да иде испред свих. Прича народу алегоричну бајку о томе како је дрвеће бирало свог краља. Ниједно величанствено дрво није пристало да штити част, наду и да буде ослонац другом дрвећу: ни кеदार, ни палма, ни ружа, ни храст, ни бреза, само је трн пристао да се жртвује за дрвеће, да га брани, како би бујало до неба. Мојсије открива алегорију бајке: дрвеће је народ земље, њихов краљ је Божји изабраник, син и слуга воље Господње. У овој бајци И. Франко износи своје виђење пророка-вође народа, који настоји да оствари слободу. Предводник треба да буде одан свом народу и да разуме његове тежње.

Авирон се руга Мојсију и наводи аргументе против њега: да не верује у Јехову и предлаже Јеврејима да се поклоне другим боговима – Ваалу и Астрати. Датан оптужује Мојсија да је упропастио народ, зато што је из Египта изашло стотине хиљада Јевреја, а сада их има само „шачица“, и позива народ да каменују пророка. Али нико се не усуђује то да уради. Разочаравши се у сопствену снагу и даљу борбу, поклекнувши пред наговарањима Авирона и Датана, народ одбија да слуша Мојсија, да му верује и да га прихвати као свог

пророка. Народ протерује Мојсија из логора. Мојсије се покорава жељи народа, опрашта се од њега и одлази у пустињу. Мојсије се обраћа Богу, али као одговор чује глас злог духа пустиње Азазела, који покушава да га убеди да је сав посао, коме је пророк посветио цео свој живот, био узалудан. Мојсије постаје очајан и за тренутак почиње да сумња да ли је заиста служио свом народу и да ли је требало да остану у Египту. У том трену појављује се Јехова и објашњава Мојсију да ће бити кажњен зато што је посумњао, тако што ће умрети на самом прагу свог циља, да ће видети обећану земљу, али да неће крочити на њу. У пустињи се појављује Јошуа и позива Јевреје у поход, у борбу и лењи номади за трен постају освајачи, јунаци. Авирона ће каменовати, а Датана обесити.

Трагедија Мојсија као пророка је његов конфликт са народом. Због својих сумњи Мојсије је кажњен. Мојсије иде са својим народом у непознато, гладује заједно са њим и у својој осамдесетој години учествује у рату, помажући свом народу више идеолошки, него практично: подиже руке зарад идеалне полумитске отаџбине. Као пророк он је посвећен свом циљу, а не народу. Смрт усамљеног изгнаника Мојсија потиче народ на нов поход и наставак тешког пута, зато што је светла будућност била сасвим близу. Ништа не може да заустави народ на путу ка његовој победи, зато што народ ствара историју. Ову философску мисао И. Франко развија у својој поеми и зато је народ главни јунак његовог дела.

Песник је показао да вођа народа не сме нимало да се колеба и да сумња у праведност свог изабраног пута. Сумња у снагу народа, чак тренутна сумња је злочин, који мора бити кажњен. Мојсије је одан свом народу, бескомпромисно га воли и бори се за његову слободу, али на тренутак посустаје у својој вери због чега је сурово кажњен. Вођа увек мора да буде јак, увек уз свој народ и да верује у његову снагу.

Поемом *Мојсеј* И. Франко је показао да разуме историјску судбину украјинског народа и његов трагичан животни пут, описујући његову тежњу да буде национално независан и слободан. *Мојсеј* је „духовни завет“ песника који га оставља у наслеђе свом народу. Ово је поема о Украјинцима и о Украјини.

И. Франко се прологом – уводом у поему обраћа свом народу:

*Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паролітик той на роздорожжю,
Людським презирством, ніби струпом
вкритий!*

Твоїм будуцим душу я тривожу...

Від сорому, який нащадків пізних

Палитиме, заснути я не можу.

*(І. Франко, Мойсей // Хучи Дъепар
широки, Београд 1999: 100)*

*Народе мој, напаћен си, раздружен,
Налик на раскрићу богаљу бедном;
Презрењем си, као кугом, окружен!*

*Јутро твоје тишти ме стрепњом
ледном;*

*Што ћемо свој срам нараштају
новом*

Дати, немам сна ни у часу чедном.

*(И. Франко, Мојсије // Хучи Дъепар
широки, Београд 1999: 101)*

Такви су били Украјинци на почетку XX века: обележени, подељени између неколико држава, после неколико векова ропства нису имали свог вођу, пророка и нису знали куда и како да иду. Мојсије се посветио служењу народу, али судбина предводника компликована је и превртљива. Авирон и Датан подбуњују народ против Мојсија, чак и прете да ће га каменовати. Али ни претње, ни застрашивање неће зауставити пророка. Мојсије схвата да је за народ, који тек што се покренуо, најважније да иде напред и да се не зауставља ни на трен.

Пролог поеме је позив у борбу за бољу судбину. И. Франко је желео не само да искаже свој однос према прошлости свог „распаћеног, раздруженог“ народа, већ да му укаже шта треба да ради како би стекао људска права. Ова мисао је основна философска поука поеме, а њено идејно и уметничко оличење је у прологу. И. Франко је пролог написао пошто је завршио поему и њиме позива савременике и потомке на духовно јединство. Он зна да Украјинци имају све како би постали слободан, непотчињен народ: и велику историју испуњену патњом, и вредне људе, и снажан духовни потенцијал, али народ нема снаге да се уздигне на виши ниво како би заједно стварали свесно друштво. Песник најпре сам себи поставља низ битних питања зашто је то тако и пореди украјински народ са „богаљем“ који је на раскрићу и живи од оног што му се посрећи да измоли од пролазника, и тако из дана у дан.

Песник не верује да је украјинском народу „писано“ да га сусед презире:

*Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
<...>*

*Зар је баш теби гвозденим словом
Писано да ти сусед презир гуди,
<...>*

*Невже повік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
(І. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 100)*

*Зар ће навек судбина да ти буди
Скривену злобу и притворност скверну
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 101)*

Песник размишља да ли су подвизи и патње многих генерација
Украјинаца били узалудни:

*Невже задарма стільки серць горіло
До тебе найсвятішою любов'ю,
<...>
Задарма край твоїй весь политий кров'ю
Твоїх борців?
(І. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 100)*

*Зар су залуд толика срца смела
Пламену љубав у венце ти вила
<...>
Зар се залуд земљом ти крвца лила
Твојих јунака?
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 101)*

*Задарма в пісні твоїй леться туга,
І сміх дзвінкий, і жалоці кохання,
Надій і віхи світляная смуга?
(І. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 102)*

*Зар ти залуд песмом струји сете мук,
И звонки смех, и љубавне чежње сан,
Наде и радости светлосни хук?
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 103)*

„Не“ – ватрено пориче песник, зато што верује у препород Украјине:

*О ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твого повстання.
(И. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 102)*

*Не!... Нису само суза и уздах знан
Усуд твој! Срце ми у дух верује
И у твога васкрслог успења дан.
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 103)*

Када би народу дао реч – пламен, могао би га повести узнесеним путем:

*О, якби пісню вдать палку, вітхненну,
Що міліони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!
(І. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 102)*

*О, кад би грунуо пој понесени
Што милионе наших крила слуги
И повео нас на пут узнесени!
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 103)*

Али то је изузетно тежак задатак, за који, по мишљењу песника, његови
савременици немају снаге. Његова генерација је исцрпљена тугом, изједена
сумњама и стидом.

*Якби!.. Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим
стидом,—
Не нам тебе провадити до бою!
(И. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 102)*

*Кад би! Али ми, што нам бол дах
мути,
Сумњама раздрти, мрки у стиду,
нећемо те пратити у бој љути!
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 103)*

Они не могу да предводе народ. Али доћи ће време када ће се појавити нови људи, способни да стварају нову историју своје земље. Песник верује у државни и национални препород Украјине и прориче јој славну будућност:

*Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,*

*Ипак, стиже час кад ћеш у свом виду
Међу слободним народима сјати,
Затрести Кавказ, махнути Бескиду,*

*Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.
(И. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 102)*

*И морем Црним бруј раздања слати.
А као домаћин, трудом умивен,
Свом дому и пољу себе ћеш дати.
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 103)*

Лирски јунак поеме као прави патриота Украјине, чини све што зависи од њега како би убрзао напредак народа и нада се срећној судбини својих земљака. Клањајући се генију народа, И. Франко му поклања своју поему:

*Прийми ж сей спів, хоч тугою
повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний,
Твоїй будущині задаток, слізьми
злитий,*

*Прими стих мој. Мада тугом
покривен,
Вером букти; горак, а слободе жар,
Будућности твоје залог сузом
заливен –*

*Твојому гению мій скромний дар
весільний.
(И. Франко, *Мойсей* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 104)*

*Твоме генију овај скромни дар.
(И. Франко, *Мојсије* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 105)*

Стални песнички немири нашли су израз у песми *Semper tiro* (1906), оригиналном креду И. Франка и предивном афоризму који је постао део украјинског књижевног језика (*Poeta semper tiro* – Песник је увек ученик). Песма има четири строфе од седам стихова, почиње афоризмом „Живот је кратак, уметност – бескрајна“ и на уметнички начин исказује поетско

размишљање И. Франка и чини песму несвакидашњом, узвишеном, величанственом, дубоком. Песма је пример Франкове науке којом изговара велику и вечиту истину, дубоку мудрост и философију своје поезије и један је од најлепших примера философске лирике у украјинској и светској књижевности.

Песник (лирски јунак) лично износи своје мишљење упућено свом саговорнику, младом песнику, који је представљен фразом „млада лира“, говорећи о великој науци, философији стваралаштва и уметности, које уздиже на ниво вечности. Уметнички рад је неисцрпан, обиман, безграничан, тежак и исцрпљујући процес и зато И. Франко заступа, брани актуелну, праву, правичну, високу уметност, а не уметност као опијеност, забаву, игру, превару, дилетантизам, уметност као напоран рад, а не као пренемагање, лажну славу и ропску зависност од преварне и каприциозне Музе. И. Франко говори младом песнику који је утонуо и препустио се стваралаштву:

*И перед плодом власної уяви
Стоїш, мов перед божеством яким,
І сушиш кров свою йому для слави,
І своїх нервів сок, свій мозок перед ним
Кладеш замість кадила й трави,
І чуєш сам себе рабом його й
підданим,
Та в серці шепче щось: «Ні, буду
твоїм паном».*
(І. Франко, *Semper tiro* // Хучи Дњепар
широки, Београд 1999: 110)

*И плоду властитога привиђења
Као неком божанству се клањаш,
И крв дајеш рад његова успења,
И своје нерве, мозак свој преда њ
стављаш
Уместо тамјана и бдења;
И осећаш да си му роб, поданик
скрити,
А срце шапће: „Не, ти мој ћеш слуга
бити.“*
(И. Франко, *Semper tiro* // Хучи Дњепар
широки, Београд 1999: 111)

Роб и господар фраза је која описује ропски, предан рад младог песника и надмоћ преварне и каприциозне Музе. Она шапће-говори песнику. Следећа строфа упозорава и саветује песника, даје му мудар савет и утеху:

*Не вір сим пошептам! Зрадлива та
богиня,
Та Муза! Вабить, надить і манить,
Щоб виссать я твоє, зробить з тебе
начиння
Своїх збагань, дух твій спорожнить.*

*Не веруј шапату! Преварна је
богиња,
Та муза! Смами, надом саблазни
Да твоје ја испије, да будеш робиня
Вољи њеној, дух да ти испразни.*

*Не вір мелодії, що з струн її дзвентить:
«Ти будеш майстром, будеш паном
тонів,
І серць володарем, і владником
мільйонів».*
(І. Франко, *Semper tiro* // Хучи Дњепар
широки, Београд 1999: 110)

*Не веруј музици са њених струна:
„Стихове ћеш маестрално да
складаш,
Срца да својши, милионима да
владаш.“*
(И. Франко, *Semper tiro* // Хучи
Дњепар широки, Београд 1999: 111)

Исти глаголи „смами, надом саблазни“ (вабить, надить і манить), наведени низом синонима и као поетска градација, описују лажно лицемерје преварне богиње. Афористичне фразе – императиви: „Не веруј шапату!“, „Не веруј музици са њених струна“ истичу јасно и јединствено становиште лирског јунака – И. Франка, категоричност његових осуда, њихову непоколебљивост, тачност и правичност. Он жели да упозори младог песника да не иде путем којим може залутати, већ да иде путем велике и високе истине, даје му паметне савете о личности и стваралачкој улози уметника. У монологу лирског јунака аргументи су логични, доказиви и убедљиви.

Последњом строфом завршава се песма и њена кулминација, изражена класичном крилатицом да у поезији (књижевности) увек треба бити ученик, односно да увек треба учити:

*О, не дури себе ти, молодая ліро!
Коли в душі пісень тісниться рій,
Служи богині непохитно, щиро,
Та панувать над і не мрій.
Хай спів твоїй буде запахуєце миро
В пирю життя, та сам ти скромно
стій
І знай одно – poeta semper tiro.*
(І. Франко, *Semper tiro* // Хучи Дњепар
широки, Београд 1999: 112)

*О, не заноси се, песниче, млада ліро!
Док ти у душі диже се песама рој,
Богињи се предај духовним широм;
Да владаш њом, нек ум не сања твој.
Песма нека ти буде опојно миро;
А ти се у скроман одевај крој
И једно знај: poeta semper tiro.“*
(И. Франко, *Semper tiro* // Хучи
Дњепар широки, Београд 1999: 113)

У песми је главни и, у суштини, једини лик песник (лирски јунак). Он наступа у улози учитеља који подучава младог песника. Видимо поступке лирског јунака и чујемо његов говор кроз монолог, којим излаже своју философију. Улога учитеља одговарала је И. Франку и није била у супротности са његовом изузетном скромношћу. Педесетогодишњи песник имао је право на то, зато што је у књижевности он, доктор философије, као песник ерудита био

прави учитељ. Својом науком да је песник увек ученик учи и себе, зато што је за њега она била свето уверење и прва заповест, што је још једна потврда његове скромности.

У песми су индиректне мисли младог песника. У тексту га нема, али негова невидљива присутност стално се осећа. Њему је упућен монолог лирског јунака. Песник ученик слуша и чује речи учитеља. У песми постоје две музе: Муза преварна богиња – користољубива Муза, којој не вреди служити, зато што са њених струна звучи лажна мелодија и Муза – праведна богиња, добронамерна, којој треба да се „преда духовним широм“.

Франкова песма *Semper tiro* је наука, поука, завет, програм, став, савет, утеха, упозорење, али пре свега је наука за песника и песнике, и не само за младе, новостасале, већ и за писце иза којих су велика дела и искуство. Наука је уздигнута на ниво вечности, вечне истине, као естетски код, као философија уметности. Књижевност је уметност, али и наука. Песник нам поручује да морамо сами да учимо како бисмо учили друге. Песник као учитељ живи док учи. Франкова песма је искрена и директно апелује на разум и осећања читаоца.

Чувена програмска лирска песма (сонет) *Сикстинска Мадонна* има истинску поетску снагу захваљујући свежини песничких слика и симбола и њена јасно усмерена садржина налази одјека и у духу данашњег читаоца. Сонет има 14 стихова написаних петостопним, односно, шестостопним јамбом. Унутрашњи немир лика Богородице истичу узнемирујуће сенке набора на одећи, натмурени облаци испод Богородичиних ногу, њен замишљен поглед, способност да уме да се спусти на земљу и да истовремено остане недостижна. Ова мултидимензионалност и динамичност Рафаелове слике Богородице видљива је и исијава у уметничкој слици Франковог сонета: веровањем у победу лепоте, која је за песника нераздвојива од доброте, а самим тим и од божанског почетка.

Песму смо већ представили у изузетном преводу проф. М. Сибиновића, а сада наводимо превод Л. Хајдуковића, подједнако вредан пажње.

*Хто смів сказать, що не богиня ти?
Де той безбожник, що без серця дрожі
В твоє лице небесне глянуть може,*

*Да богиња јеси, ко пориче?
Безбожник где је који без дрхтаја
Небесним лицем твојим вид напая*

Неткнутий блиском твої красоти?

*Так, ти богиня! Мати, райська рожє,
О глянь на мене з свої висоти!*

*Бач, я, що в небесах не міг найти
Богів, перед тобою клонюсь тоже.*

*О бозі, духах мож ся сумнівати
І небо й пекло казкою вважати,
Та ти й краса твоя – не казка, ні!
(І. Франко, Сікстинська Мадонна // Хучи
Дњепар широки, Београд 1999: 106)*

А сјај га лепоте не дотиче?

*Богиња си, да! Мати, док рај сањам,
Погледај ме са своје висине!*

*Ја, што на небу не нађох ине
Богове, гле, смерно се теби клањам.*

*Бози и дуси чак под сумњу падну,
Небо и пакао – у причу складну,
А чар твоја ни бајци се не да!
(И. Франко, Сикстинска мадона //
Хучи Дњепар широки, Београд 1999:
107)*

Поезију **ЈЕВГЕНА МАЛАЊУКА (1897–1968)**, украјинског песника, културолога и књижевног критичара, Ј. Хајдуковић први је представио српским читаоцима преводима песама *Бојно поље (Поле бою, 1965)*, *Стилет ил' стилос? – не схватих... (Стилет чи стилос? – не збагнув..., 1924)*, *А син пита (А син питає, 1940)*, *Камен (Камінь, 1941)*, *Суштаствено (Істотне, 1928)*, *Сонет (Сонет, 1925)*, *Портрет (Портрет, 1954)*, *Вечно (Вічне, 1934)*, *Јесен (Осінь, 1965)*, *Анђео смрти I (Ангел смерті I, 1965)*, *Анђео смрти II (Ангел смерті II, 1965)*, *Судба (Доля, 1939)*, *Август (Серпень, 1951)*, *Акатист (Акафист, 1964)* и *Ваљало је сав живот бдењу дати... (І треба ж було все життя тремтіти..., 1966)*.

Порекло Ј. Малањука по оцу је козачко, док је мајка будућег песника, Гликерија, била пореклом из сиромашне племићке породице некадашњих српских досељеника, који су се после сеобе Срба половином XVIII века доселили у Украјину, између река Дњепра и Сињухе, у тзв. Новој Србији.

До првих месеци 1918. Ј. Малањук је служио у царској војсци, а од пролећа исте године он се, као официр, бори за независну Украјинску Народну Републику. После слома Петљурине украјинске армије крајем 1920. будући песник обрео се у Пољској. Избеглички логор у граду Калиш постао је прва станица Малањукове емиграције. Са групом истомишљеника књижевника покренуо је часопис *Веселка*, захваљујући ком је књижевно стваралаштво Украјинаца у Пољској добило друштвени значај и снажну подршку. У часопису су објављене прве Малањукове песме и књижевне рецензије. У Чехословачкој, у

граду Подјебради, песник се обрео 1923, где је студирао хидротехнику на Украјинској привредној академији.

У граду Подјебради Ј. Малањук учествује у активностима групе писаца која је са прашким украјинским књижевним кружоком оставила траг као Прашка школа. Прашку школу 1920-их основали су представници украјинске интелигенције, који су из политичких разлога емигрирали из Украјине у Чехословачку. Поред Ј. Малањука, њени припадници били су Јуриј Клен (Освалд Бурхарт), Натаља Ливицка-Холодна, Олена Телига, Оксана Љатуринска и Олег Ољжич. Неки од њих касније одлазе из Чехословачке: Ј. Малањук, Н. Ливицка-Холодна и О. Телига у Варшаву, Васиљ Хмељук у Париз, док Олекса Стефанович, О. Љатуринска, Гаља Мазуренко и О. Ољжич остају овде до краја Другог светског рата. Центар емиграције постају Праг и Подјебради. Друштвени, књижевни и културни живот украјинског центра у Чехословачкој био је активан: раде високе школске установе и издавачи, на страницама часописа објављују писци емигранти и аутори из Украјине, традиционално се одржавају књижевне и уметничке вечери и састанци.

Појам Прашка школа углавном је услован, у смислу да то није била група удружена организационо, која би имала свој статут, или макар неку јасну идеолошку и естетску платформу. Зато је однос према овој школи био различит. На пример, Ј. Малањук уопште није имао ништа против постојања неке Прашке школе, док је Н. Ливицка-Холодна, ограничавајући ову групу, у њу убрајала песнике који су живели у Варшави и није убрајала чланове групе Октобарски круг совјетске оријентације.

По речима проф. Љ. Поповић „Универзалност песника „прашке школе“, која је, као и патриотска декларативност, била обележје њихове поезије и обезбедила јој актуелност, долази до израза у филозофским медитацијама и сукобима ега са усамљеношћу и затеченошћу пред величином свемира у каснијем стваралаштву Малањука, хуманизму и скоро Христовој љубави према човеку Клена, апокалиптичним мотивима Стефановича, митолошким мистификацијама Љатуринске, метафизици Ољжича, „женским“ темама Телихе, итд. Такви тематски оквири су захтевали нове поетске потезе – оригиналне и свеже, засноване на вишеслојним метафорама и логичким асоцијацијама. Скреће

на себе пажњу, такође, довршеност и музикалност гласовне организације песника „прашке школе“ која се испољава у честим алитерацијама, збијеним стиховима, синтаксичкој једноставности, унутрашњем римовању и лаконичности. Потчињеност судбини и самоћа коју су, попут неизлечивих болесника, прихватили као свој крст песници „прашке школе“ заслужје дужно поштовање, али дивљење изазива њихов плам који је као моћна бакља унео светлост у мрачно доба украјинске поезије тридесетих-четрдесетих година 20. века.“ (Љ. Поповић 2007: 38)

До Другог светског рата Ј. Малањук је у Подјебради објавио збирке поезије *Стилет і стилос* (1925) и *Гербарій* (1926), у којима призива топле успомене, носталгично разговара са изгубљеном отацбином и настоји да нађе смисао у свакодневном животу. Уследиле су збирке *Земля й залізо* (Париз, 1930), *Земна Мадонна* (Лавов, 1934) и *Перстень Полікрата* (Лавов, 1939).

Време велике економске кризе крајем 1920-их затекло је Ј. Малањука у Варшави. Са Јуријем Липом³¹⁹ окупља украјинске писце и оснива ново књижевно удружење *Танк*, чији су чланови и центри били у Паризу, Кракову, Прагу и још неким европским градовима. Писци такозване Варшавске групе покрећу часопис *Ми* (1933), чијом се припремом активно бавио и Ј. Малањук. Већ у првом броју објављене су његове песме и чланак. Ј. Малањук је схватио да он и његове колеге могу да служе отацбини и из емиграције и позвао је побратиме по перу да стварају. Али у кругу украјинске емиграције није постојало јединство. Због несугласица Ј. Малањук раскида сарадњу са часописом, али наставља активан књижевни рад. У периодици и зборницима појављују се његове рецензије, чланци, преводи. Активно учествује у књижевним дискусијама, чита реферате на књижевне и културолошке теме, проучава стваралаштво П. Куљиша, Т. Шевченка, М. Бажана, Н. Гогоља, И. Буњина и украјинских песника неокласика.

Због приближавања Црвене армије Пољској, Ј. Малањук 1944. напушта Варшаву и креће у другу емиграцију у Немачку, у град Регенсбург у тадашњој америчкој окупационој зони. У логору је провео четири дуге године тешког

---

³¹⁹ Јуриј Липа (1900–1944), писац, песник, публициста, лекар, друштвени активиста, аутор украјинске геополитичке концепције, један од истакнутих идеолога украјинског национализма.

живота. Организује украјинске писце у Немачкој и оснива Уметнички украјински покрет 1945.

Песник је емигрирао по трећи пут у САД, у Њујорк, 1949. У Њујорку су објављена његова дела: поема *П'ята симфонія* (1954), збирке *Влада* (1951), *Остання весна* (1959), *Серпень* (1964), књига *Нариси з історії нашої культури* и два тома изабраних публицистичких радова *Книга спостережень*. Књиге из овог периода изражавају песникову потпуну мисаону и уметничку зрелост, испуњене су настојањима да се лирском рефлексijом открије и потврди смисао човекове егзистенције, одишу животним искуством и смиреном горчином. Ј. Малањук је у Њујорку учествовао у оснивању Удружења украјинских књижевника *Слово* 1957. У овом граду је и преминуо 1968. Постхумно је објављена збирка Малањукове поезије *Перстень і посох* 1972. у Минхену.

Л. Хајдуковић наводи да су у првој половини књижевног рада основне теме стваралаштва Ј. Малањука револуција и грађански рат у Украјини крајем 1920-их. Страдање нације у овом периоду и све што је песник лично доживео потврдило је његове сумње и закључке о судбини Украјине током неколико векова. Песник има потребу да објасни њему савремене догађаје и сопствену патњу, окрећући се историјским догађајима од времена Кијевске Руси до савременог му тренутка. Малањукове песме пуне су конкретних имена људи и места, страшног братоубилаштва и националне болне патетике. Песма *Стилет ил' стилос?* кључна је за разумевање Малањуковог песничког двосмерја, као и песме *Суштаствено*, *Судбина*, *Вечно*, „које сведоче о истини да ни оптерећеност историјом, ни јарост идеолошка, ни публицистичко-полемички идиом не могу осујетити аутентичног песника.“ (Л. Хајдуковић 1999: 125) „Јевген Малањук се исказао као песник човекове немоћи у одржавању смисаоне позиције свога бића.“ (Л. Хајдуковић 1999: 126) Људски живот песник назива метафором „бојно поље“ и сматра да је човек приморан да непрестано брани сопствено постојање. На бојном пољу човек гуши своје „ја“ у самоћи или га губи у додиру са колективом. Песник верује да је „један закон у држави Творца – љубав“ (*Осінь*, 1965), и она је једини услов за опстанак човечанства.

Прва Малањукова поетска збирка *Стилет чи стилос* из 1925. као да је у себе упила програм живота и стваралаштва писца: стилет је оружје у рукама

војника, а стилос је перо летописца. Посебно је упечатљива поема *Варязька балада*, написана 26-28. јуна 1925. у којој описана цела трагична историја Украјине и позива је да се пробуди. Апogeј баладе је дијалектичко преплитање љубави и мржње, типично за стваралаштво песника, које буди свест земљака, који треба да остваре слободу и државност.

Током дугог и тешког живота Ј. Малањук ниједном није издао себе и није се одрекао својих идеала. То потврђује низ поетских и културолошких, публицистичких дела, књижевно-критичких радова, нацрта. Као песник, истраживач, публициста, Ј. Малањук све своје мисли упућује Украјини.

Послереволюционарни период, који се за Украјину завршио губитком независности, Ј. Малањук назива „ноћи бездржавности”, која је у менталитет Украјинаца унела негативни елемент „знак роба”, што је имало фаталну улогу у ситуацији после револуције. Песник је сматрао да је за Украјину највећа несрећа настанак типа човека Малоруса, који се изродио у условима ропства и има комплекс ниже вредности.

У свакој новој песми песник теми Украјине даје све дубљи и виши философски смисао. У већини каснијих збирки *Земля й залізо* (1930), *Земна Мадонна* (1934), *Перстень Полікрата* (1939) Ј. Малањук задире у историјску прошлост Украјине, уздижући идеале државности од времена Кијевске Руси до времена козаштва. Али током целог живота песник је трагао за одговорима на питања савременог доба. Храбрости, издржљивости, снази песник супротставља „ропску крв”, „уживање у лењости” и протаклук. Али сва његова дела подређена су једном циљу: да пробуди националну свест народа, која се успавала у вековима ропства.

Песник је стварао, побеђујући усамљеност, изазвану пристрасним односом према њему и неприхватањем његовог стваралаштва. Рукопис збирке *Земна Мадонна* писац је узалудно нудио разним издавачима, да би је на крају објавио о свом трошку. Превазилазио је тешкоће, преживљавао и настављао да ствара у име Украјине. И за песникове савременике у емиграцији и за младе поштоваоце његове поезије, Ј. Малањук је остао „песник-државник”. Зато је и тада и сада стваралаштво Ј. Малањука тумачено на различите начине.

У Ј. Малањуку су приметне две личности: једна друштвена, државничка и друга космичка, а понекад земаљска. Ове две личности чврсто коегзистирају, али на различите начине реагују на концепт његовог стваралаштва. Естетски концепт најпотпуније је приметан већ у првој збирци *Стилет чи стилос?*, названој по истоименој песми. Ова необарокна опозиција лајтмотив је целог Малањуковог стваралаштва. Песник се прикључује вечитој естетској дискусији: да ли уметник може да живи далеко од живота у свету маште невероватне лепоте, апсолутног мира, или треба да се бори за бољитак реалног света и да га приближи идеалу и Богу? Ова два става у лирској философској песми, написаној јамбом, симболизују слике преузете из прошлости: стилет и стилос. Стилет је оружје (врста бодежа) и симбол је вечне борбе за слободу, свестан избор борбе за идеале народа, схватање одговорности због патње народа, чија душа урла „у бесној, у смртоносној ватри”. Стилос је перо (заоштрена трска за писање по дашчици, прекривеној воском) и инструмент којим се записује мисао или лепота, симбол и свет уметности у њеној суптилној хармонији, музика тонова и полутонова, људских осећања, магија лепоте и доброте. Стилос је свет уметности и „разапете лепоте”, „прометејев дух Тараса”, „и суза песме” и „звук бандуре”.³²⁰

Лирски јунак размишља о томе шта је ефикасније. Збирка Ј. Малањука *Стилет чи стилос?* написана је уметничком антитезом и лирски јунак треба да одабере између стилета и стилоса, али могућности избора готово да нема. Лирски јунак бира стилос, који подсећа на стилет (реч – оружје), који често мами друге песнике романтичаре и њихове наследнике симболисте, којима је припадао и сам Ј. Малањук.

Стилет чи стилос? – не збагнув.
Двојко
Вагаються трагічні терези.
Не кинувши у глиб надійний якор,
Пливу й пливу повз береги краси.
 (Є. Маланюк, *Стилет чи стилос* //
Хучи Дњепар широки, Београд 1999:
 132)

Стилет ил' стилос? – не схватих.
Двојко
Одмерава тас трагічне ваге.
Не спустивши наде сидро нејако,
Пливам уз копно лепоте наге.
 (Ј. Малањук, *Стилет ил' стилос* //
Хучи Дњепар широки, Београд 1999:
 133)

³²⁰ В. у Є. Маланюк, *Земна Мадонна*. Вибране. Острава 1999: 6-34

У наслову збирке, као и у истоименој песми, заоштрава се стари проблем светске књижевности: шта треба да буде суштинско у уметничком стваралаштву: лепота или служење друштвеним интересима. Речца „или” у наслову Ј. Малањука има изузетну смисаону улогу, указујући на извесну неодлучност лирског јунака пред неизбежним избором. Зато симбол ваге као оличење судбине песника због неодлучности предвиђа трагичне последице колебања и условљава потребу да се победи двострука ситуација. Ј. Малањук је желео да његова реч буде оштра, као бодеж, односно да постане оружје у условима борбе за украјинску државност. Истовремено, био је против приземног, једностраног схватања проблема, имајући у виду историјско правило, односно осуду уметника бездржавне нације да служи националним интересима а не естетским потребама. Супротност ставова истичу и прилози „овде” и „тамо”.

*Там дивний ліс зітхає ароматом
І весь дзвенить од гімнів п'яних птиць,
Співа трава, ніким ще не зім'ята,
І вабить сном солодких тасмниць,*

*Тамо чудни гај мирисом уздише
И бруји химнама п'јаних птица,
Пева трава – још је не погазише –
И зове сном слатких потајница.*

*Там зачарують гіпнотичні кобри
Під пестоці золотілих дів...
А тут – жаха набряклий вітром обрій:
Привабить, зрадить, і віддасть воді.
(Є. Маланюк, *Стилет чи стилос // Хучи
Дњепар широки*, Београд 1999: 132)*

*Тамо кобру опчине ласка, крети
Које златнотела мома роди...
А овде, напет ветром, видик прети:
Дозваће, издаће, дати води.
(Ј. Малањук, *Стилет ил' стилос //
Хучи Дњепар широки*, Београд 1999:
133)*

Ситуација избора за уметника изазетно је сложена: јунак „плива” у непознатој води (овде) и њега мами „копно лепоте” (тамо). Иако „овде, напет ветром, видик прети”, јунака ипак више одушевљава „гром боја” који се ори, и он наставља да плива „бескрају”, који га је „зачарао”. Трагична судбина отаџбине, част човека, војника и заштитника храбре га да узме у руке стилет.

*Та тільки тут веселий галас бою –
Розгоном бур і божевіллям хвиль.*

*Али се тек овде ори гром боја –
Размах буре и безумље мора.*

*Безмежжя! Зачарований тобою,
Пливу в тебе! В твоїй п'яній синій хміль!
(Є. Маланюк, Стилет чи стилос // Хучи
Дњепар широки, Београд 1999: 132)*

*Бескрају! Зачарана сен сам твоја;
Пливам к теби! У пијанство зора.
(Ј. Малањук, Стилет ил' стилос //
Хучи Дњепар широки, Београд 1999:
133)*

Мотив и идеја песме су улога уметника и његова реч у животу друштва. У неким делима песник се граничи са светом стилоса и само снагом воље окреће се од њега. Свој глас песник је ставио у службу украјинској култури и државности, али шта да одабере „Стилет или стилос?” није схватио.

Оружје и перо, лепота и снага спојени у једном, симболизују борбу за идеале. Песник је наставио традицију Т. Шевченка, И. Франка, Л. Украјинке, који су истицали друштвени значај поезије. Улога уметника у стваралаштву Ј. Малањука јесте у служењу Украјини и спровођењу националне идеје. „Када нација нема вођу, њене вође су песници!” Ову тему Ј. Малањук покреће у песмама *Молитва*, *Ars poetica*, *Напис на книзі віршів*, *Зерову*, *Куліш*. Њихова основна идеја је да је песник дужан да бескомпромисно служи народу и да обликује свест нације.

Поезија Ј. Малањука дубоко је национална. У њој су спојена неокласична хармонија и неоромантика, симболика и патетика. У стваралаштву Ј. Малањука песник је Божји изабраник, који преноси Божју реч Украјини. На пример, песма *Молитва* (1933) испуњена је неоромантичним патосом и у њој се песник обраћа Богу и Украјини како би добио благослов да ствара. Уметник настоји да његово перо постане оружје, које ће из душа Украјинаца истерати робовску послушност. Ј. Малањук је заступао самодовољност уметности, која настаје по законима лепоте. Сам песник наглашавао је да је „мајци (и њеним „традицијама“) захвалан за двоје: срце и уметност“. За њега поетска реч постаје ефикасно средство за препород слободољубивог духа нације.³²¹

Као и сви песници Прашке школе, Ј. Малањук је примећивао сопствени модел визије историјске судбине Украјине. По његовом мишљењу, на психу Украјинаца видљиве трагове оставили су Готи, Византинци и Викинзи, који су код Украјинаца јачали војне елементе и „усадили осећај за мач и државу”. Зато

---

³²¹ В. у Є. Маланюк, *Земна Мадонна*. Вибране. Острава 1999: 6-34

је трећи део у збирци *Земля і залізо*, у којој песник истиче своју теорију о утицају Викинга на украјински народ, назван *Варяги*. У песмама овог дела, за разлику од историчара Михајла Грушевског, Ј. Малањук се придржава такозване „норманске теорије” и не сматра да је она понижавајућа за Украјину.

У песми *Истотне* (1928) Ј. Малањук покреће философска питања универзалне вредности у вези са улогом човека када

*Діла ростуть у неволимі черги.
Громадиться цеглинами життя.
Як рух, як пруг, як вічний вир енергій.
Триває й визначається буття.
(Є. Маланюк, *Истотне* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 138)*

*Расту дела у постојног низа збир.
Опекама громади се жиће.
Као крет, ожилјак, енергија вир,
Траје и обзнањује се биће.
(Ј. Малањук, *Суштаствено* // *Хучи
Дњепар широко*, Београд 1999: 139)*

и човечанству је све теже да пронађе себе у виру живота. Уметник са овим нема проблем, зато што зна у чему је суштина:

*Співа блакить крізь готику риштовань.
Дзвентить цемент крізь дужу плоть
будов.
І все ж таки: в началі було – Слово!
І все ж таки: начальний дух – Любов!
(Є. Маланюк, *Истотне* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 138)*

*Кроз готику скела игра лазур скеч,
Звони цемент здањем – песма груба.
А ипак: у почетку бејаше – Реч!
А ипак: првотни је дух – Љубав!
(Ј. Малањук, *Суштаствено* // *Хучи
Дњепар широко*, Београд 1999: 139)*

Ова два појма у свести аутора спајају се у неисцрпну снагу, одрживу и правичну, која управља свим на свету:

*І в серці, і в колекторах моторів
Пульсує і іскрить одне і те ж –
Від хаосу до космосу просторів.
Від атома до голубих безмеж.
(Є. Маланюк, *Истотне* // *Хучи Дњепар
широки*, Београд 1999: 138)*

*У срцу људском, у телу мотора
Пулсира, искри моћ истог змаја –
Од хаоса до космичких простора,
Од атома до плавог бескраја.
(Ј. Малањук, *Суштаствено* // *Хучи
Дњепар широко*, Београд 1999: 139)*

Малањукова песма *Суштаствено* одобравање је вечних људских вредности – речи и љубави. Песник је показао да је људски разум способан да обухвати дубине од атома до бескрајног космоса и да, притом, у његовом срцу остане најважније – доброта и љубав.

2001. година

ЧАСОПИС ГРАДИНА

У нишком часопису *Градина* 2001. објављени су преводи савремених украјинских писаца: Јурија Андруховича – одломак из романа *Перверзија* (*Перверзія*, 1996) у преводу Ларисе Рашић и приповетке *Проматрање трешиње* (*Споглядання черешні*), Константина Москалеца у преводу Татјане Мацевко Савцин, као и поезија десет украјинских песника у преводу проф. Љ. Поповић и проф. М. Сибиновића, међу којима су већина представници генерације шездесетника: Лина Костенко (*Ни ја нисам ја, нити си ти – ти више...*), Иван Драч (*Тајна почетка*), Васиљ Стус (*Пробуди ме сјај звезде јутрос рано...* и *Све истанчанија вика...*), Микола Воробјов (*Из циклуса минијатура Пољупци: Пукотина је звук..., Бити – значи падати..., Стабљика ветра... и Напуштене и давно празне...*), Јуриј Завгородни, Васиљ Голоборођко (*Чаробњак нехотице*) и Виктор Кордун (*Потера, Из циклуса Месечева стаза: Сретење, Душа у таласима, Веридба с месецом, Коњ који тече и Под воденим дрветом*) и два савремена украјинска песника – Васиљ Махно и Борис Шчавурски.

У чланку *Путеви украјинске поезије XX века* проф. Љ. Поповић води нас кроз украјинску поезију и књижевне правце украјинске књижевности XX века, упознајући нас са најистакнутијим писцима, школама, представницима украјинске културе и њиховим најпознатијим делима која су обележила XX век, почев од модерне и завршавајући са постмодернизмом. Први и најсмелији, који раскидају са претходним „народњачким“ идејама и на велику сцену изводе модернизам 1910-их били су П. Тичина са збирком поезије *Сунчани кларинети*, Ј. Савченко са симболистичким визијама у збирци *Поезија* (1918) и М. Семенко са збирком *Кверо-футуризам* футуристичке деструктивне декларације. На њихову поезију надовезују се песници-модернисти 1920-1930-их, па и *Прашке школе*, каснијих година XX века. Украјинска модерна је сем естетске, била и културно-историјска појава. Стасале су и многе нове школе и групе песника које одређују принципе нове уметности. Међу најпопуларнијима код украјинске младежи 1920-их били су харковски *ВАПЛІТЕ* (*Вільна академія пролетарської літератури*) (*Слободна академија пролетерске литературе*), касније *Пролетфронт*, чији припадници заступају академизам у поезији, који на

страницама украјинске периодике 1920-их води праву књижевну полемику са члановима група *Плуг* и *Гарт*, чији чланови заступају позиције вулгарног неонародњаштва и политичког ангажовања литературе. За Кијев је такву важност имала група *Ланка*, касније *Марс*, чији су чланови били талентовани песници Г. Косинка, Ј. Плужник и М. Хвиљовиј. *Авангарда* представља поезију агресивних футуриста, а *Гроно* на челу са В. Полишчуком за пролетерске масе ствара синтетичку уметност као хармонију свих постојећих праваца. У првој четвртини XX века, лиризмом веома блиским неоромантизму, који обухвата различите нивое: симболизам, импресионизам, натурализам, романтизам, неокласицизам, били су веома популарни М. Ворониј, М. Фиљански, О. Олес, Л. Украјинка. Песник О. Коваленко окупио је младе таленте око алманаха *Трнов венац (Терновий вінок)*, који су учествовали у издавању антологије *Украјинска муза, (Українська муза, Київ, 1908)*, показавши свету потпуну слику развоја украјинске поезије, док 1909. у Кијеву започиње с издавањем часописа *Украјинска хата (Українська хата)*, који је био најближи симболистима. Најзначајнији представници украјинског симболизма били су Ј. Савченко, Д. Загул, Ј. Плужник, О. Слисаренко, Д. Фалкивски, Т. Осмачка, Г. Чупринка. Око уметничких удружења *Књижевно-критички алманах (Літературно-критичний альманах)* и *Музагет* окупљени су песници П. Тичина, Д. Загул, М. Терешченко, Ј. Савченко, В. Кобиљански.

Прва група украјинског футуризма, формирана 1914. на челу са М. Семенком била је *Кверо*. М. Семенко је био и идејни вођа удружења *Аснафут*, формираног 1921, које је окупљало футуристе Г. Шкурупија, Ј.а Шпола (Михајла Јаловија), А. Чужија, али и бивше симболисте, попут Ј.а Савченка и О. Слисаренка. Од 1927. до 1930. излази часопис футуриста *Млада генерација (Нова генерація)*. Стилски оригинални украјински песници неокласици М. Зеров, М. Драј-Хмара, П. Филипович и М. Риљски, обогативши украјинску поезију преводима класичне литературе: Овидија, Вергилија, Катула, Хорација, били су прави узор за песнике *Прашке школе* и Западне Украјине. У предговору антологији *Покидане жице (Обірвані струни)*, издате у Њујорку 1955, коју је приредио украјински научник, песник и критичар Богдан Кравцив, као и у антологији *Стрељани препород (Розстріляне відродження)*, издатој 1950-их у

Паризу, коју је уредио и издао Јуриј Лавриненко, говори се о сведочанствима терора почињеним над младом украјинском поезијом 1930-1940-их. Сигурно је стрељано, уништено и прогнано бар 60 песника, међу којима Григориј Чупринка (стрељан 1921.), Кост Буревиј, Олекса Влизко, Григориј Косинка и Дмитро Фаљкивски (стрељани 1934.), Микола Зеров, Олекса Слисаренко, Гео Шкурупиј, Павло Филипович, Дмитро Загул и Јакив Савченко (прогнани у политичке логоре Словјецких острва 1935, а после 1937. свима им се губи траг заувек), Михајло Драј-Хмара (заточен на Колими 1935, где је и умро 1938.), Микола Фиљански (ухапшен и прогнан 1937.).³²²

Представници *Прашке школе*, или популарно названи „Пражани“, емигранти, представници интелигенције, који између затворских ћелија и смрти у политичким логорима бирају своје добровољно изгнанство: Ј. Малањук, Ј. Дараган, Ј. Клен, О. Ољжич, Л. Мосендз, О. Телига, О. Љатурина и Н. Ливицка-Холодна уједињу се у граду Подјебради око Пољопривредне академије и у часописима *Весник (Вісник)* и *Књижевно-научни весник (Літературно-науковий вісник)* објављују своје стваралаштво, које је познато и као школа „весниковске оријентације“. Најјачи утицај на целокупно стваралаштво *Прашке школе* имала је збирка песама Ј. Малањука *Стилет и стилос*, додајући украјинском песништву експресионистичке елементе. Почетком XX века у срцу Западне Украјине, у Лавову стасала је уметничка група *Млада муза (Молода муза)* која је око себе ујединила талентоване уметнике, између осталих, Б. Лепког, П. Карманског, В. Пачковског, чија су дела објављена први пут у часопису *Свет (Світ, 1906)*. У предговору прве збирке Г. Чупринке *Пламени цвет (Огнецвіт, 1910)*, Олекса Коваленко наводи имена нових младих стасалих песника, поезије оригиналне и привлачне, различите од свега што је претходно постојало у украјинској песничкој поезији: М. Ворониј, О. Олес, П. Кармански, В. Пачовски, М. Фиљански. Најинтересантнији представник западноукрајинске поезије је млади песник Б. И. Антонич, који у својој првој збирци *Три прстена (Три перстені)* пише у духу неоромантизма. Следе збирке *Зелено Јеванђеље (Зелена Євангелія)* и постхумно објављена *Ротације (Ротації)*. Б. И. Антонич умро је са свега 29 година, а да је поживео, можда би га стигла судбина осталих

---

³²² В. у Љ. Поповић, *Путеви украјинске поезије XX века // Градина*, Ниш 2001: 22-37

западноукрајинских интелектуалаца, ликвидираних након прикључења Западне Украјине СССР-у 1939.

Свеукрајински савез пролетерских писаца (ВУСПП) (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників) ликвидирао је 1934, када је основан *Савез совјетских писаца (Спілка радянських письменників)*, чиме се наставља процес унификације уметности у уједињеној Совјетској Украјини. Стваралаштву следећих песника дозвољено је да репрезентују совјетску украјинску поезију. Пут терора, изгладњивања, физичког и психичког малтретирања који су прошли потврђују документи из тајних архива. П. Тичина, надарени песник-експериментатор, сматра се предводником украјинске модерне. Са 33 године за собом је имао објављене збирке *Сунчани кларинети (Сонячні кларнети)*, *Уместо сонета и октава (Замість сонетів і октав)*, *Плуг, Ветар из Украјине (Вітер з України)*, философско-медитативне поеме *Прометеј (Прометей)* и *Сковорода*, и да није било грубе реалности са предзнацима терора, глади, диктатура, притиска, не зна се колико би се његов таленат развијао и развио током преосталих 43 године живота. М. Риљски је ухапшен први међу неокласицима и остао је доследан класичној истанчаности и уобличености поезије, надживевши своје пријатеље истомишљенике, пролазећи кроз године гладовања и неправедне критике. М. Бажан своје прве збирке *17. патрола (17-й патруль)* и *Резбарена сенка (Різьблена тінь)* пише под утицајем футуризма и импресионизма, а како би сачувао своју уметничку индивидуалност и верност идеалима окреће се преводилаштву у годинама репресије. Због поеме *Црвена зима (Червона зима, 1921)* кроз гладовање, психичко растројство, честе боравке на психијатријској клиници пролази нежни песник романтичар В. Сосјура. Управо због Сосјурине песме *Воли Украјину (Любіть Україну, 1944)* на страницама српских новина 1951. у чланцима *Украјински песници под ударом „Правде“* и *Злочин песника Сосјуре* води се дискусија поводом прогона украјинских песника због „антисовјетске националистичке усмерености“ њихових дела. Ово је био слаб покушај да се српској читалачкој публици приближи судбина украјинске поезије XX века, о којој није знала ништа.

Стална хапшења која су се наставила и током 1947, 1949. и 1951. изнудила су лојалност украјинских уметника Стаљиновом режиму. Нова

генерација младих песника стасала је 1960-их. Стваралаштво Д. Павличка, И. Драча, М. Винхрановског, В. Коротича, В. Симоненка, Л. Костенко обележило је нов препород украјинске модерне поезије. Као карика у ланцу између модерне 1920-1930-их и модерне и постмодерне 1960-их година XX века послужила је *Прашка школа*. Против уметничке интелигенције у Украјини кампању започиње Н. Хрушчов 1962-1963, Брежњевљев пуч појачава терористичка расположења и талас хапшења у редовима уметничке младежи започиње 1965. То је довело до 5-годишње паузе у стваралаштву И. Драча и 18-годишње паузе између збирки *Путовања срца (Мандрівки серця, 1961)* и *На обалама вечите реке (Над берегами вічної ріки, 1977)* Л. Костенко. Управо је поезија И. Драча, Л. Костенко, али и М. Винхрановског, В. Коротича, В. Симоненка, Д. Павличка најпревођенија у српској књижевности, почев од 1970-их, захваљујући преводиоцима проф. М. Сибиновићу, М. Ковачу, С. Рашковићу, Т. Дутини, Р. Пајковићу.

Масовна хапшења украјинских уметника настављају се и 1970-их. Млади песник В. Стус ухапшен је 1965. на премијери филма *Сенке заборављених предака (Тіні забутих предків)* С. Парацанова у Кијеву, прогнан је и умро у уралском логору за политичке затворенике 1985, а његове збирке *Зимско дрвеће (Зимові дерева, 1970)*, *Весело гробље (Веселий цвинтар, 1971)*, *Палимпсест (Палимпсести, 1971-1977)* забрањене су, а неке од њих издате су у Украјини тек 1990. В. Стус остао је познат као представник феномена „логорске поезије“, окарактерисавши у њој време у ком је живео и стварао као „смртопостојање–животосмрт“. Поред В. Стуса, И. Свитлични, М. Руденко и многи други, пролазе кроз године робијања са забраном читања и писања. Дела школе „робијаша савести“, познатија као „логорске свеске“ објављују се у „слободном свету“, претежно у америчким и немачким издањима.

Песници који су репрезентовали своју поезију касних 1960-их, познати данас као представници *Кијевске школе*: В. Голоборођко, М. Воробјов, В. Иља, М. Григорив, В. Кордун, после првих публикација били су принуђени и на 20-годишње изнуђено ћутање. Песницима *Кијевске школе* у очувању отворених токова украјинске културе 1960-их придружују се и представници *Њујоршке групе*: Б. Рубчак, Б. Бојчук, Ј. Тарнавски, песници из украјинске дијаспоре,

окупљајући се и читајући нове песме у њујоршком ресторану *Орхидеја*. Тако настају новине *Реч (Слово)*, *Хоризонт (Горизонт)*, *Књижевне новине (Литературна газета)*, које прерастају у књижевни часопис *Савременост (Сучасність, Минхен)*.³²³

Песници 1980-их, представници *Младе генерације (Молода генерація)*: И. Римарук, И. Малкович, В. Герасимјук наговештавају долазак праве авангарде у украјинску поезију, која је доживела свој успон 1990-их.

По речима проф. Љ. Поповић управо је дати избор омогућио да се украјинска поезија представи као непрекидан процес у ком су једне школе и традиције биле логички завршетак претходних, а истовремено су служиле као основа инспирације за нова трагања, где год да су настала – у Острогу или Лавову, Кијеву или Харкову, Прагу или у затворским самицама, логорима Соловецких острва или у Њујорку.

Овде ћемо се осврнути на стваралаштво писаца, који су први пут представљени српским читаоцима. Међу њима први је савремени украјински песник, прозни писац и књижевни критичар **КОСТАНТИН МОСКАЛЕЦ (1963)**, аутор књига песама: *Думи* (1989), *Songe du vieil pelerin (Пісня старого пілігрима, 1994)*, *Нічні пастухи буття* (1994), *Символ троянди* (2001), романа *Рання осінь* (2000), који чине роман *Вечірній мед*, приповетка *Досвід коронації* и одабране новеле, књига прозе *Людина на крижині* (1999), *Келія Чайної Троянди* (2001), *Гра триває* (2006), *Досвід коронації* (2009) и *Мисливці на снігу* (2011).

К. Москалец је заиста необичан човек. Његову прозу одликује философска и префињена естетика, пластичност и полифоничност. Његова дела спадају у записе из дневника, или записе сличне њима, такозване „блицеве“ (сполохи), који подсећају на старојапански жанр. Сличну прозу К. Москалец први пут је објавио у алманаху *Вітрила'87*. Овде је објавио циклус минијатура *Сполохи*, написан под утиском и на основу хорских увода Јохана Себастијана Баха. Јунаци К. Москалеца често желе да отпутују и путују чак до Париза и тамо доживљавају невероватне пустоловине. Али, све се дешава само у машти. Ипак, управо их ово и спасава празнине и досаде. Досада је постала и једна од

---

³²³ В. у Љ. Поповић, *Путеви украјинске поезије XX века//Градина*, Ниш 2001: 22-37

јунакиња приповетке *Куди мені подітися?* Писац има невероватан дар да враћа у живот људе из прошлих векова. Они су рођени у далеким земљама и могу неочекивано да се појаве на улици вашег родног града, да причају са вама, да се пожале на лош живот. У делима К. Москалеца блиско се преплићу епохе, догађаји и расположења и тешко је разликовати шта се, где и када дешава, и људи се у том ткању живота, као некада, тако и сада, осећају подједнако усамљенима. И то оставља чудан утисак да од памтивека на Земљи нико никада није умро и неће умрети, зато што смо сви ми вечни. Само лутамо између светова.

К. Москалец био је члан Лавовског позоришта студија *Не журись!*, наступајући као аутор и извођач својих сопствених песама. Победник је украјинског фестивала *Червона рута* – 89 у номинацији за ауторску песму. Аутор је веома популарне песме у Украјини *Вона*, коју пева група *Плач Єрмії*. Добитник је награда „Олександр Билецки” (2000), „Володимир Свидзински” (2003), „Васиљ Стус” (2004), „Михајло Коцјубински” (2005) и међународне награде „Григориј Скворода” – „Врт божанствених песама” (2006: за књижевно-критичне и књижевне радове последњих година). Од 1991. живи у селу Матијивка у *Ђелији Кинеске Руже* коју је сам саградио, бавећи се искључиво књижевним радом.

К. Москалец један је од оснивача књижевне групе **ДАК (Бахмачка школа)** 1977. у граду Бахмачу у Черниговској области, заједно са украјинским писцем Володимиром Кашком (1954 – 2006) и песником Миколом Тузом (1959). Скоро одмах после свог оснивања *ДАК* је успоставио пријатељске односе са лавовском групом *Скриня*, која се у то време распала, са Миколом Рјабчуком, Григоријем Чубајем, касније са Виктором Морозовом и Олегом Лишегом. Активно су размењивали рукописе, самиздате и ретке, често и забрањене књиге, организовали су заједничке чајанке уз обавезно читање поезије и певање уз гитару. Касније су се *ДАК*-у придружили Андриј Деркач и Јуриј Ананко. Група је постојала фактички до 2006. – до смрти Володимира Кашке.

Аутори *ДАК*-а нису имали ни заједничке естетске основе, ни потпуну концепцију или конкретан философски систем. Није било ниједног манифеста, декларације, ни статута. Узори су им били Т. С. Елиот, С. М. Рилке, Сен-Џон

Перс, А. Рембо, П. Целан, Х. Р. Хименез, Ф. Г. Лорка. Одушевљавала их је поезија Б. И. Антонича, В. Свидзинског, Ј. Плужника. Парафразирајући Хенрија Дејвида Тороа, формативна основа *ДАК-а* могла се одредити као „школа без принципа“, а тражећи аналогije, присетити се непостојања „организационог стискања“ у Кијевској школи поезије, или *Скрињи*. Зато не можемо говорити о књижевној школи у традиционалном значењу овог појма, већ о окружењу естетa, сићушној оазису светлости у тадашњем тоталитарном мраку. Поред заједничког неовлашћеног одушевљења религијом, књижевношћу, музиком и уметношћу, поред сопственог стваралаштва и пријатељских односа, поред спонтаног, често несвесног отпора антихуманој комунистичкој држави младих људи „дојучерашњих ђака“, В. Кашку, К. Москалеца, М. Туза (сва тројица дипломирали су на Институту за књижевност у Москви) и А. Деркача повезивао је дух чајанки. Чајанке *ДАК-а* несумњиво су представљале врсту заједничке медитације, која би се условно могла поделити на три дела: припрему за медитацију, размишљање о Теми и завршетак.³²⁴

Новела К. Москалеца *Споглядання черешні (Проматрање трешње)* једна је од најупечатљивијих и у постмодернистичком облику предвиђа незавршеност композиције и могућност различитих тумачења дела. Сиже новеле је једноставан. Лудак у пругастом мантилу сваког дана бежи из свог пребивалишта, долази до дрвета трешње и остаје поред њега да преспава. На први поглед чудно понашање човека оригиналан је начин да се оствари унутрашња и спољашња слобода и говори о одлуци да се суштински промени сопствени живот. Наизглед као да се ништа посебно не дешава, нема напете радње и промена у судбини главног јунака. У овој једноставности писац размишља о смислу људског живота, о битним и мање битним стварима у њему, о правим и лажним вредностима. Новела почиње описом пејзажа.

Дерево стояло над урвищем. Цим урвищем закінчувалося величезне місто з усіма брамами, шпильями, шпиталями, театрами, площами і

Дрво је стајало изнад провалије. Том провалијом завршавао се велики град са свим својим капијама, кулама, болницама, позориштима, трговима и

---

³²⁴ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст., Антологія*, Львів 2009: 184

базарами. На дні урвища борсався вузенький потічок, а дерево ціло білими і рожевими квітами. Під деревом спав чоловік у смугастому халаті.

(Извор са интернета³²⁵)

пијацама. На дну провалије протицао, жуборио је поточић, док је дрво цветало белим и ружичастим цветовима. Испод дрвета спавао је човек у пругастом мантилу.

(К. Москалец, *Проматрање трешиње* // *Градина*, Ниш 2001: 18)

Симболичка слика града у новели контраст је слици дрвета. Град је прилично безбојан и аутор у њему говори лаконски. За разлику од њега описано је дрво које цвета. Град и дрво намерно су подељени провалијом, зато што симболизују два различита света. Личност човека у пругастом мантилу у свести читаоца изазива асоцијацију са становником луднице, лицем, које је друштво изоловало од себе, приметивши у њему одређена одступања од „норми“ понашања. За јунака се наводи:

Той чоловік прочитав усі, які тільки міг, книги, і скуштував усіх вин, на які йому тільки вистачило зароблених, а частіше позичених грошей. Коли ж він закінчив оті, як здавалося, нагальні справи, то збожжеволів і його відвезли.

Овај човек прочитао је све књиге, што је веома много, и пробао је сва вина, за која је давао тешко зарађен, а често и позајмљен новац. Када је завршио овај неодложан посао, полудео је. И њега су одвели.

(К. Москалец, *Проматрање трешиње* // *Градина*, Ниш 2001: 18)

Пред нама је класичан постмодерни тип човека „са маргине“, који је прекинуо контакт са светом зато што није могао да се супротстави његовом деструктивном утицају. Живећи као у савременом свету, покуравајући се вештачки створеним правилима, извршавајући „наметнуте“ послове, човек не може да издржи етичко и психолошко оптерећење, притисак савременог живота, његов лудачки темпо. Најпре се све одвија према уобичајеном сценарију. Чудног безименог јунака одвозе у лудницу. Пошто су из човека исцрпили сву душевну и физичку снагу друштво и савремени град потискују га на маргину живота. Човек се покорно повинује таквој неизбежности:

---

³²⁵ Приповетка *Споглядання черешні* Константина Москалеца – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/Костянтин-Москалець/51335-1/Споглядання-черешні>>07.12.2017.

Там він доглядав квіти, справно ходив снідати-обідати-вечеряти, і на процедури, бесідував з лікарями та хворими, вчасно вкладався спати, і так цілу осінь, зиму, і аж до того дня, доки не зацвіло дерево над урвищем.

Тамо је он бринуо о цвећу, редовно је одлазио да доручкује, руча, вечера, одлазио на физикалну терапију, разговарао је са лекарима и пацијентима, увек у исто време је одлазио на спавање и тако све до јесени-зиме, до дана када је процветало дрво изнад провалије.

(К. Москалец, Проматрање трешње // Градина, Ниш 2001: 18)

Човек покорно прихвата успостављени поредак ствари, до дана „када је процветало дрво изнад провалије“. Дрво које цвета у човеку изазива жељу да изађе из тог затвореног круга, да промени сопствени живот набоље и он бежи из болнице:

Ще не знаючи, чому, він уже йшов холодною слизькою стежкою, перечіпаючись за коріння, лякаючись тіней від дерев і далеких автомобільних сигналів, що видавали себе за погоню, плач, а то за жіночий, уже безнадійний, крик. Потім він побіг, ламаючи руками гілки, плутаючись у високій траві, перечіпаючись за повалені хрести, бо там був покинутий цвинтар, заплющуючи і розплющуючи очі, то посміхаючись, то кривлячись і схлипуючи.

Још увек не знајући зашто, ишао је хладним клизавим путем запињући за корење, плашећи се и сенке дрвета и далеких сирена, аутомобила, које су личиле на потеру, плац, а понекад и на безнадежан крик. Побегло је ломећи рукама грање, заплићући се у високој траві, запињући за оборене крстове јер је тамо било напуштено гробље, затварајући и отварајући очи, смејао се, мрштио и јецао.

(К. Москалец, Проматрање трешње // Градина, Ниш 2001: 18)

Човек се враћа у свој дом пре свитања. Сви његови поступци говоре о намери да жели да се врати у свестан живот, пресвлачи се, кува кафу, прегледа писма, иде у свој кабинет и тамо ради цео дан, пуши лулу, узима новине из фиоке. Његов породични живот одвија се као да се ништа није догодило, супруга му купује кошуљу, они заједно гледају телевизију, причају о свему. Зато тим „нормалним“ односима, животом који се одвија као раније, човек више није задовољан. Он мисли на трешњу и брине се зато што ће ветар одувати све цветове са ње и босоног излази напоље у болничком мантилу.

Човек бежи из луднице, а затим одлази из свог дома. Искрен, отворен, поетски настројен стоји само поред трешње и постаје оно што јесте. Трешњи прича о свом умору и не стиди се да говори о својим мислима и осећањима. Само поред трешње осећа се потпуно природно и опуштено. Само ту живот је живописан, а човек се осећа способним да машта и да се радује животу:

Він притиснувся плечем до якоїсь стіни і почав шукати Полярну, а коли знайшов, зрадів невимовно, так, щоб ніхто не чув, заспівав «Їхав козак за Дунай», і вирушив на північ <...> великі волохаті зорі світили просто в обличчя, так низько висіли, ніби повітряні кульки на новорічному святі <...> світили зорі і співав соловей

Наслонио се на неки зид и тражио је звезду северњачу, а када ју је угледао, обрадовао се и ћутећи, да не би нико чуо, запевао је Јухав козак за Дунај. И кренуо је на север. <...> Велике чупаве звезде сјале су право у лице, тако су ниско висиле као надувани балони за новогодишње празнике, <...> Сијале су звезде, певао је славуј.

(К. Москалец, Проматрање трешње // Градина, Ниш 2001: 19-20)

Сцена када човек иде до напуштеног гробља и леже да спава у „отворену празну гробницу“ говори о озбиљној одлуци да (умре) заврши претходни живот и да се (роди) започне нови. У човековом сну поново се појављује трешња:

Світе-світоньку, ти одразу ж мені приснилася, – аж у очах померкло, аж забракло повітря; якби ти була поруч, ти зрозуміла б, як це: не напружуючи зору, я розгледів кожну тичинку у кожній квітці, кожну бджолу, що сиділа то тут, то там; нічний вітер навіть не торкнувся тебе, такої чистої, як радість, черешні.

Драги цвete, ти си ми се одмах снила, у том тренутку смркло ми се пред очима, нестало ми је ваздуха; кад би била ту поред мене, разумела би како је. Не напрежући вид разгледао је сваку латицу на њој, ноћни ветар није те ни дотакао, као радост чиста трешња.

(К. Москалец, Проматрање трешње // Градина, Ниш 2001: 19)

Идилу прекида болничар Васја, који налази бегунца и везује га конопцем за трешњу како не би побегао. К. Москалец користи историјске и књижевне симболе и асоцијације, што је обележје постомодернизма. На пример, човек,

завезан за дрво, исто тако усамљен и несхваћен постоји и у познатом Маркесовом³²⁶ роману *Сто година самоће*.

Момак и девојка из града (другог света) одлучују да уплаше човека. Када му приђу ближе, схватају ко је он. Лоша намера постаје добро дело: девојка му даје храну, коју је понела од куће:

Широко розплющеними очима чоловік дивився на неї. Тоді підвів голову – місяць, квітуча черешня. Він опустив голову – нехитрі дари на свіжій, уже вкритій росою траві.

Широко отворених очију, човек је гледао у њу, затим је подигао главу, месец и процветале трешње. Спустио је главу – безазлени поклони на свежој већ росом покривеној трави.

(К. Москалец, *Проматрање трешње*
// *Градина*, Ниш 2001: 20)

Човек је потпуно срећан, без обзира што је лишен разумевања околине и „нормалних“ услова живота у традиционалном смислу и што је изгубио сваки контакт са стварношћу. Пошто је постао потпуно слободан, човек моли Бога да му не одузме трешњу, симбол среће и хармоније душе:

і інші сльози полилися з натрудженого серця мого, і підвівся я з колін, підносячи руки до неба, дякуючи, що почуто було мою молитву.

Нове сузе потекле су из сломљеног срца мог, подигао сам се на колена, подижући руке ка небу, захваљујући што је моја молитва била услышена.

(К. Москалец, *Проматрање трешње*
// *Градина*, Ниш 2001: 21)

Да је човек, по мишљењу писца, одабрао прави животни пут, потврђује то што су момак и девојка наредног дана поново дошли код њега. Донели су му храну, а девојка, показавши саосећајност и забринутост, опрала је прљави мантил непознатог човека. На тај начин, поступак човека довео је до тога да га други схвате. Са друге стране провалије (града) двоје људи вратило се чудном човеку, зато што је у њиховом животу он постао значајнији од свег њиховог

---

³²⁶ Габријел Хосе Гарсија Маркес (1927–2014), колумбијски писац, добитник Нобелове награде за књижевност 1982. за роман *Сто година самоће*. У Маркесовом роману лудог Хосеа Аркадија Буендија породица везује за кестен, док је он условна асоцијација на Прометеја прикованог за стену, јунака који одлучује да промени успостављени поредак ствари.

претходног животног искуства. Новела се завршава реченицом двосмисленог значења:

Черешня не обсіплеться вже ніколи.

Трешња више неће цветати.

(К. Москалец, *Проматрање трешње*
// *Градина*, Ниш 2001: 21)

Човека може да излечи само природа. Савремени свет и друштво поражавајуће утичу на индивидуу осетљивог менталног склопа. Веза са природом израз је праве слободе. Смисао човековог живота је у духовној слободи, остварењу унутрашње слободе, јединства са природом и философског односа према свему световном, сујетном и материјалном.

Стваралаштво песника, прозаисте и преводиоца с летонског и пољског језика **ЈУРИЈА ЗАВГОРОДНОГ (1940–2012)** први пут је представљено песмом *Станица буљава...* у преводу проф. М. Сибиновића.

Прва књижевна дела Ј. Завгородни је објавио још за време студија 1958. Избор поезије објављен је 1959. у дњепропетровским обласним омладинским новинама *Прапор юности*. После објављивања одабраних песама у алманаху *Вітрила-69* од 1969. до 1989. дела Ј. Завгородног нису објављивана у Украјини због политичких ставова тадашњег режима. Ј. Завгородни због тога напушта Украјину и одлази у Летонију. У Летонији се бавио преводима летонских песника који су повремено објављивани у Украјини у часописима или у алманасима поезије. Радио је на изградњи електроцентрала у Летонији и Републици Кома. Постаје познат широј јавности тек по повратку у Украјину, ради ликвидације последица чернобилске катастрофе, када се у књижевној периодици често појављују његова дела. Објавио је збирке поезије *Тече між пальцями пісок* (1993), *Поміж вчора і завтра* (1994), *На часі проща* (1995), *Прочинене в часі вічко* (1996), *Не в'яне полум'я свічі* (2000), *Озирнутися перед порогом* (2002), *Правда і віра* (2004), *На круги своя* (2007) и *Попелище дикого степу* (2009). Добитник је књижевних награда „Володимир Сосјура” (1993), „Павло Тичина” (2002), и „Олес Гончар” (2007), међународне награде „Иван Кошелівец” (2003). Република Летонија доделила му је награду за лични

допринос народној дипломатији (2000) и за преводилачки рад (2008). Добитник је ордена Републике Летоније „Крст признања” (2008).

Поезија песника, есејисте, историчара књижевности и преводиоца, **ВАСИЉА МАХНА (1964)**, представљена је песмом *Веје снегом прохујали век...* (*Сніг летить з останніх століть...*, 1998) у преводу проф. Љ. Поповић.³²⁷

В. Махно је објавио збирке поезије *Схима* (1993), *Самотність цезаря* (1994), *Книга пагорбів та годин* (1996), *Лютневі елегії та інші вірші* (1998), *Плавник риби* (2002), *38 віршів про Нью-Йорк* (2004), *Cornelia Street Cafe* (2007), један је од аутора књиге *Західний вітер: Поезії / Гордій Безкоровайний, Василь Махно, Борис Щавурський* (1994), у којој је и збирка поезије В. Махна *Самотність цезаря*. Аутор је девет збирки песама, две књиге есеја и драма. Приредио је и антологију млађих украјинских песника. Преводи савремену пољску, америчку и српску поезију.

Добитник је награде „Степан Будни“ (1994), Фондације Лесје и Петра Ковалева (2008), часописа *Кур'єр Кривбасу* (2008, 2009). Био је члан књижевне групе *Західний вітер*, коју су заједно са њим 1994. основали Гордиј Безкоровајни (1969), Борис Шчавурски и Виталиј Гајда у Тернопољу. Подржавајући традицију украјинске поезије *Вітер. Україна. Тичина* млади песници назвали су своју групу *Западни ветар*, а можда и зато што је у то време само западни ветар дувао над њиховим градом и сви они желели су да оду у друге крајеве. Своју групу назвали су модерном групом поезије.

В. Махно од 2000. живи и ради у Научном друштву „Тарас Шевченко“ у Њујорку.

У текстовима В. Махна стално је присутно осећање предодређености свих путева и судбине. У својој поезији песник се сваки пут враћа у прошлост, као да изнова пролази неразумљивим стазама људског живота, које је исцртао

---

³²⁷ Песма је поново објављена 2002. у *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*. У овој антологији објављена је и песма *Елегија воде* (*Елегија води*, 1998), такође у преводу проф. Љ. Поповић. Песму В. Махна *Приватна историја* (*Приватний коментарій до історії // Стиг* 2003: 22) с енглеског језика превео је српски књижевник, песник, преводилац, романијер, путописац, есејиста, драмски писац, филмски сценариста, дугогодишњи уметнички директор Београдских међународних сусрета писаца, члан Удружења књижевника Србије, добитник бројних домаћих и међународних награда за књижевност и преводилаштво, Мома Димић (1944–2008).

неко „одозго”. Сличним мистичним ставом прожете су како рана, тако и поезија В. Махна последњих година. Град Чорткив, у ком је песник рођен, повезан је са Њујорком, као тачка одласка и тачка доласка. У текстовима збирке *Схима* (1993) В. Махно је пронашао ликове који су постали централни у његовом стваралаштву и присутни су у њему и данас.³²⁸ Пре свега то је лик снега и мотив зиме:

*Сніг летить з останніх століть
і сторожа обдерта стоїть
і стинає ті голови вражі
і солодку звізду на язык
аби голос, згорівши, не зник
бо не вимести з горла ту сажу.
(Извор са интернета³²⁹)*

*Веје снегом прохујали век
и стражари у ритама тек
овлаш скидају вражје главе
вреле звезде на језику сласт
прети нестанком горели глас
грло стеже од гараве славе.
(В. Махно, *Веје снегом прохујали век*
// *Градина*, Ниш 2001: 49)*

Зима је увек присутна у песмама В. Махна и оставља траг у насловима појединих збирки *Лютневі елегії та інші вірші* (1998), *Зимові листи* (2011) и представља најплодотворније доба за стварање. У збирку *38 віршів про Нью-Йорк і децо інше* (2004) уврштена је песма *Про зиму та писання листів*, која се подудара са интонацијом каснијих текстова збирке *Зимові листи*. Свака наредна зима у Њујорку песнику доноси нове речи на таласима океана, или у мноштву пахуљица за Божићно вече:

*Чи в різдвяну сльоту надворі
заблудились вар'яти й царі
обминаючи світ і господу
на чолі письменна, на руці
на столі, як свічки в молоці*

*Да л' у Божићни лапави чар
светом лутају просјак и цар
мимоишавши свет и господу
тајним писмом жигосани лик
млечне светлости лелујав крик
(В. Махно, *Веје снегом прохујали век*
// *Градина*, Ниш 2001: 49)*

Просечан период између збирки В. Махна је три године, или три зиме. Зима за њега постаје егзистенцијални Рубикон, време размишљања и посматрања, време сећања и надања. Зато и нежан божићни мотив представља

---

³²⁸ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст., Антологія*, Львів 2009: 582-584

³²⁹ Песма *Сніг летить з останніх століть* Васиља Махна – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=makhno&page=schima03>08.12.2017>.

оригиналан емоционалан и тематски оквир његових песама, док је између свечаних божићних интонација лутаће кривудаваим лавиринтима песничке имагинације, сећања и снова, који се утапају у шарени каледиоскоп празничних светла Њујорка.

Поред свеприсутног мотива зиме, у поезију В. Махна одавно су се „настанили” ликови галебова, лисица и риба. Галебови у јатима појављују се у његовој поезији после одласка у Њујорк, а лисице и рибе присутне су још у првим песмама. Збирка *Плавник риби* (2002) садржи песме из периода са „копна” и из „прекоокеанског” периода и испуњена је симболима Б. И. Антонича, који је постао постојани предвођач В. Махна у свет поезије, у односу на друге који су били или тренутни, или случајни сапутници. Б. И. Антонич је присутан већ у метафорици прве збирке *Схима*, а његово име појављује се и у називу једне песме *Свангелије від Антонича*, која представља колаж антоничевских ликова. Б. И. Антонич заједно са В. Махном прелази Атлантик и трчи кроз његову поезију као црвена лисица, или плива као риба.

Плавник риби асоцира се са пливањем кроз културне епохе, са читањем глобалних културних слојева. У својим првим песмама В. Махно говори о естетици културе, док у последњим говори о философији, што има далеко дубље значење. Пише верлибром, који му омогућава да се концентрише на битно, стварајући колаж од различитих културних дискурса. У овим дискурсима присутна је симболика Б. И. Антонича, И. Римарука, средњег века, хришћанства. Стиче се утисак митолошког трајања у времену, постојања у систему једног великог мита. То је пливање кроз културу. В. Махно настоји да нађе корен мита и његов почетак. Основни ликови су круг и вертикала. Круг је знак затворености, а пиктограм усамљености „троугласта кула тела” уписан је у круг. Вертикала је пробој навише, према сакралном.

Што се тиче В. Махна есејисте, у текстовима збирке *Котилася торба* (2011) често је присутна тема „интимне” географије, важне за писца, којом је В. Махно сличан есејистици Ј. Андруховича. Први део књиге садржи пет текстова посвећених најважнијим градовима у биографији В. Махна: Чорткову, Кривом Рогу, Тернопољу, Кракову и Њујорку. На неки начин ови текстови могу се схватити као делови аутобиографије В. Махна. Основ сваког есеја чине сећања

из детињства и младости и стиче се утисак да он настоји да ништа не изостави, зато што му је изузетно битно да се сети свега. Тернопољ је за В. Махна музика младости, која никада не престаје, то су окупљања у кафићу „Муза”, вечери *Западног ветра*, то су борбе између различитих групица 1980-их и хаос 1990-их. Приметно је колико много В. Махно пише о маргиналним ликовима. Немирни јунаци бојни, проблематични адолесценти и бескућници присутни су у његовој поезији и сенкама прошлости, а сталним посетиоцима барова придружује се гомила њујоршких луталица и људи који у њему илегално бораве.

Песник у Њујорку тражи и проналази „своје” топове, од којих је један постао „Cornelia Cafe”, у ком се одржавају читања „секташке поезије”, „лиричара из најтамнијих њујоршких углова”, како их В. Махно назива у песми *Америка*. Детаљни описи њујоршког простора, тачан опис улица, велики број топонима у поезији В. Махна представља напор, који улаже како би се приближио Њујорку, или како би га приближио себи и како би га учинио својим и родним.

Као гост Међународног сусрета писаца октобра 2002, В. Махно одржао је предавање на Филолошком факултету у Београду на тему *Стваралаштво украјинских писаца у емиграцији*.

Стваралаштво **БОРИСА ШЧАВУРСКОГ (1963)** представљено је песмом *Касни барок (Пізньє бароко, 1998)* у преводу проф. Љ. Поповић.

Б. Шчавурски је уздржан песник, који поставља велике захтеве у књижевности, који захтевају придржавање високих моралних принципа. Не прихвата модерне формалне експерименте. Ретко чита своје песме чак и у кругу најближих пријатеља. Ретко и објављује своју поезију. Био је члан књижевне групе *Західний вітер*. Прва збирка поезије *Мідяки* (1992), објављена је у граду Дубно у време када је економски хаос у Украјини достигао врхунац. Друга збирка *Правий берег сумної ріки* (1994), објављена је у заједничкој књизи књижевне групе *Западни ветар – Західний вітер: Поезії / Гордій Безкоровайний, Василь Махно, Борис Щавурський* и у њој су кључни ликови вода и река, као метафоре људског постојања. Трећу збирку *Мідяки, спроба вибраного* (2000) концептуалну, захтевну и уравнотежену објавила је лавовска издавачка кућа

Кальварія у престижној серији *Ковчег*. Аутор је успео да виртуозно искомбинује садржај са музичком формом. Четврта збирка *Вірши срібні та золоті* (2003) још једном је потврдила баналну истину да правих поетских тренутака нема много. То је умеће, захваљујући ком се аутор доказао као песник. За песника „злато“ представља искреност уз подршку талента. Б. Шчавурски је уредник књиге *Улюблені афоризми для розуму і серця* (2006). Добитник је књижевне награде „Степан Будни“ (1994).³³⁰

ВАСИЉ СТЕФАНИК (1871–1936)

ИЗАБРАНЕ ПРИЧЕ

У Новом Саду 2001. објављен је најпотпунији избор 32 новеле **ВАСИЉА СТЕФАНИКА (1871–1936)** на српском језику у преводу мр Стевана Константиновића у збирци *Изабране приче: Наша земља (Вона – земля), Ратна штета (Воєнні шкоди), Катрусја (Катруся), Суд, Давнина, Сама – самцијата (Сама–саміська), Лесева породица (Лесева фамілія), Богомољка (Побожна), Деда Хриц (Дід Гриць), Јесен (Осінь), Потпис (Підпис), Новост (Новина), Мајстор (Майстер), Синови (Сини), Плава књижица (Синя книжечка), Дечији доживљај (Діточа пригода), Марија (Марія), Вече (Вечірня година), Анђео (Ангел), Бадње вече (Святий вечір), У крчми (У корчмі), Писмо (Лист), Сахрана (Похорон), Камени крст (Камінний хрест), Седница (Засідання), Нит (Нитка), Штета (Шкода), Мати, Роса, Долазили су из града (З міста йдучи), Мамин синчић (Мамин синок) и Деца (Діти).*

Најјачи утисак оставља новела *Новост (Новина)* у којој, као и у већини својих новела, В. Стефаник до танчина описује немир који обузима људску душу. Дело је засновано на стварним догађајима у селу Тријка 1898, када је глад косила и старо и младо по селима Украјине. По речима проф. Ј. Тамаша „Код Стефаника је управо глад најчешће она гранична ситуација која уништава простор чистоте, племенитости и људске вредности коју његови ликови поседују и коју у себи грчевито настоје да одбране до последњег тренутка“. (Ј. Тамаш 1995: 152) *Новост* је врхунац Стефаниковог уметничког савршенства,

---

³³⁰ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст., Антологія*, Львів 2009: 591

описује сложене, чак екстремне услове живота сељака и његов покушај да пронађе излаз из ситуације која га је снашла, а која је узрок трагедије.

Пре него што утопи малену кћер, отац покушава да се избори са најтежим искушењима, која су га снашла и обраћа се суседима за помоћ, али сви око њега живе у тешким условима и једва састављају крај с крајем. Оригиналност новеле је у томе што је В. Стефаник започиње од расплета:

У селі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у ріці свою дівчинку. Він хотів утопити і старшу, але випросилася.

(В. Стефаник, *Новина // Камінний хрест*, Харків 2006: 38)

Selom se pronela vest da je Hric Letučij u reci udavio svoju kćerkicu. Hteo je udaviti i stariju, ali ga je ova molila za milost.

(V. Stefanik, *Novost // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 56)

В. Стефаник објашњава социјалне и психилошке разлоге овог страшног чина главног јунака: живот у непрестаној немаштини, када нема чиме да храни ситну дечицу, приморава Грица да изврши убиство. Обузима га очај и сопствена немоћ.

Ніхто за нього не знав, як він жиє, що діє, хіба найближчі сусіди.

(В. Стефаник, *Новина // Камінний хрест*, Харків 2006: 38)

Niko nije znao kako mu je, kako živi, šta radi, možda samo najbliže komšije.

(V. Stefanik, *Novost // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 56)

Жена му је умрла, кћерке гладују, целу зиму провео је у потрази за парчетом хлеба и грејући своје кћерке на хладној пећи.

Їли хліб на печі, і дивитися на них було страшно і жаль. Бог знає, як ті дрібонькі кісточки держалися вкупі? Лише четверо чорних очей, що були живі і що мали вагу. Здавалося, що ті очі важили би так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром, як пір'я.

(В. Стефаник, *Новина // Камінний хрест*, Харків 2006: 39)

Jele su hleb na peći, a strašno ih je bilo gledati, i tužno. Bog zna kako su se držale te koščice na okupu. Samo četvoro crnih očiju imalo je živosti i dubine. Činilo se da su te očij teške kao olovo, a da nije očiju, ostatak tela vetar bi poneo kao paperje.

(V. Stefanik, *Novost // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 56)

В. Стефаник описује борбу главног јунака са самим собом, борбу између родитељске љубави и моралних вредности и стварног живота у условима глади и немаштине. По речима проф. Ј. Тамаша „Глад и беда, земља и труд – који се

упорно улаже да би се из унапред задате шкртости исцедило мало радости и снаге за преживети – мера су патње и разумевања коју Стефаник у душама својих сусељана препознаје на почетку двадесетог века. Такозвани високи психолошки реализам управо приказ обичног света поставља у једнако продуктивни свет – у средиште егзистенције.“ (Ј. Тамаш 1995: 153-154)

Стефаников јунак Хриц није пасиван, жели да се избори за своје право на бољи живот, али није способан да се супротстави друштвеним условима. Човек у екстремним условима или постаје јачи, или се сломи. Нажалост, Хриц се одлучује за чедоморство, зато што у њему види спас од даљег неподношљивог живота. Може ли се оправдати убиство детета? Хриц се ни у ком случају томе ни не нада.

– Скажу панам, що не було ніякої ради:
ані їсти що, ані в хаті затопити, ані
віпрати, ані голову змити, ані ніц! Я си
кари приймаю, бо-м завинив, та й на
шибеницю!

(В. Стефаник, *Новина // Камінний хрест*,
Харків 2006: 40)

– Reći ću panovima da nisam imao
izlaza: ni jela, ni čime naložiti, ni
obući, ni glave oprati, ništa! Priznajem
zločin, učinio sam, pa hajd, pod
vešala!

(V. Stefanik, *Novost // Izabrane priče*,
Novi Sad 2001: 57)

Али, В. Стефаник не осуђује Хрица, трудећи се да укаже на предуслове овог чина, не брани главног јунака, већ саосећа са њим. В. Стефаник не осуђује ни његов чин, зато што Хриц није убица по својој природи, већ је само човек сатеран у ћорсокак, и иако је испуњен родитељском љубављу, бира смрт кћерке, зато што је сматра спасењем. Ова страшна новела, испуњена дубоким психологизмом и двосмисленошћу, наводи нас да се замислимо колико вреди људски живот и шта је морал у условима страшне друштвене беде.

Највећу популарност стекла је Стефаникова социјално-психолошка новела *Камени крст* (*Камінний хрест*, 1899), посвећена теми емиграције галицијских сељака у Канаду и САД. Земља је у животу сељака одувек имала главну улогу. Сељак и његова земља чине јединствену целину. Земља сељака и храни и васпитава, даје му животну мудрост и узбуђење. Сељак у земљу улаже целу своју душу и тело. Зато је губитак земље незаменљива, страшна трагедија. В. Стефаник у овој новели пише о свом родном селу Русив, о изгону пролетаризованих сељака из завичаја у туђе, најчешће прекоокеанске земље, о

породици сељака из које сам потиче и представља менталитет сељака коме је земља све. В. Стефаник је схватао трагедију и људе који су били приморани да напусте своје домове због боље судбине. Приповетка говори о породици Ивана Дидуха, који је прототип имао у Степану Дидуху из Русова. Свег свог живота Иван је радио на свом парчету земље, омањем пешчаном брду. („Најгора њива у целом селу.“) У њега је уложио све своје здравље и снагу. „Живот је уткао у то брдо.“ Од тешког рада повио се попут тог брда.

*Від цієї пригоди Іван ходив усе зібганий
у поясі, а люди прозвали його
Переломаний.*

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 46)

*Od tada je Ivan išao presamićen,
prelomljen u pasu i ljudi ga nazvaše
Prelomljeni.*

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 106)

Али је земља зато почела да даје приносе.

*Але хоч той горб його переломив, то політки
давав добрі.*

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 46)

Brdo ga je slomilo, ali je rađalo.

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 106)

Читав свој живот овај човек је предао земљи.

*Чим старівся, тим тяжче було йому,
поломаному, сходити з горба.*

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 47)

*Što je više radio, sve je teže silazio s tog
brda.*

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 106)

Две године породица је наваљивала да напусте родни крај и да оду у Канаду. И, најзад, Иван попушта на наваљивања жене и синова.

*Іван спродав усе, що мав, бо сини з
жінкою наважилися до Канади, а
старий мусив укінці податися.*

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 47)

*Ivan je sve prodao, sve što je imao, jer
su žena i sinovi navalili da idu u
Kanadu, pa je na kraju popustio.*

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 107)

Они одлазе у туђину, а Иван за собом оставља камени крст на брду.

Карактеристична обележја новеле су симболика и упечатљиво сликовито излагање. В. Стефаник је испраћај породице Дидуха описао попут сахране.

– А вас, газди, я ще маю на два гатунки просити. Десь, може, сини пусте в село на пошту, що нас із старов уже нема. Та би-м просив вас, аби-сте за нас наймили служебку та й аби-сте си так, як сегодні, зійшли на обідець та віказали Очинаш за нас. Може, пан Бог меньше гріха притише.

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 51)

A, vas, domaćini, molim za još nešto. Možda će vam moji sinovi poslati pismo da mene i stare više nema. Molim vas da onda platite jedan parastos i da se kao danas okupite na daću i da se pomolite za nas. Možda će nam Bog neki od grehova skinuti sa duše.

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 112)

Иван не оставља само свој дом, пријатеље и сусељане, на том брду оставља своју душу.

– Так баную за тим горбом, як дитина за цицков. Я на нім вік свій спендив і окалічів-єм. Коби-м міг, та й би-м го в пазуху сховав, та й взев з собов у світ. Банно ми за найменшов крішков у селі, за найменшов дитинов, але за тим горбом таки ніколи не перебаную.

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 51-52)

– Žalim za tim brdom, kao dete za sisom. Život sam u to brdo utkao, a ono me obogaljilo. Kad bih mogao u nedra da ga stavim, pa da ga ponese u svet. Žalim za najmanjom mrvicom ovog sela, za najmanjim detetom, ali svoje brdo nikada neću prežaliti.

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 112)

Он схвата да у туђини више неће бити исти тај човек. Чак неће моћи ни да буде сахрањен на родној груді. Зато подиже тај крст, попут споменика, и исписује на њему своје име и име своје жене.

Ви знаєте, що я собі на своїм горбі хресток камінний поклав. Гірко-м го віз і гірко-м го наверх вісаджував, але-м поклав. Такий тежкий, що горб го не скине, мусить го на собі тримати так, як мене тримав. Хотів-єм кілька памнетки по собі лишити.

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 51)

Vi, sigurno, znate da sam na svom brdu postavio sebi kameni krst. Teško sam ga tamo odvukao, a još teže podigao, ali sam ipak uspeo. Toliko je težak da ga brdo neće moći zbaciti sa sebe, mora ga trpeti, kao što je i mene. Neka bar neki beleg seća na mene.

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 112)

Камени крст је прави симбол тешког живота сиромашних сељака. Он је симбол надљудских напора, али и сахрањивања живог човека. В. Стефаник на овај начин појачава драматичност дела и потиче читаоца на сопствена размишљања. Камени крст је слика изгубљеног рода, ишчупаног из родне груде. Зато Дидухови синови нису упечатљиви, већ су само бледи, сенке избрисаних ликова. То говори о прекинутој вези између генерација, које су већ остале без корена на тој земљи. И језик јунака представљен је на уметнички начин. Језик је фрагментаран, нервозан, у њему се осећа драматичност и повећана емотивност. Мисли јунака повремено губе редослед, прекидају се. Поступци Ивана Дидуха и његове жене стварају тешку напету атмосферу. Посебно место заузима тужно злослутно певање јунака и луди, готово помахнитали плес са женом. В. Стефаник осликава тужне и страшне ситуације.

Јак де підтягали вгору яку ноту, то стискалися за руки, але так кріпко, аж сугави хрупотіли, а як подибували дуже жалісливе місце, то нахиливалися до себе, і тилули чоло до чола, і сумували.

(В. Стефаник, *Камінний хрест* // *Камінний хрест*, Харків 2006: 54)

Kad je trebalo opevati neki visoki ton, stisli bi ruke jedan drugom, ali tako jako da bi im sve zglobovi pucketali, a kad je došao neki tužan deo, naslanjali su se jedan na drugoga, čelo čelu pripijali, i tugovali.

(V. Stefanik, *Kameni krst* // *Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 115)

Испраћај у Канаду прераста у својеврсну сахрану.

– всі люди випроваджували Івана. Він ішов зі старою, згорблений, в цайговім, сивім одінню, і щохвиля танцював польки.

(В. Стефаник, *Камінний хрест* // *Камінний хрест*, Харків 2006: 55)

Svi seljani su ispraćali Ivana. Išao je skupa sa starom, pogrbljen, u gospodskom sivom odelu i povremeno je igrao polku.

(V. Stefanik, *Kameni krst* // *Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 116)

Најзад, Иван моли сусељане да сачувају тај крст као спомен на његову породицу и да га покропе светом водицом, односно, да одрже помен његовој породици.

– Та я вас прося, газди, або ви, як мете на Світу Неділю поле світити, аби ви ніколи мого горба не минали. Будь-котрий молодий най вібіжить та най покропить хрест

– Molim vas, dobri ljudi, da na svetu nedelju kad budete osveštali letinu ne mimoiđete i moje brdo. Neka se neko od mlađih popne gore

свіченов водицев, бо знаєте, що ксьонда на гору не піде. Прося я вас за це дуже грешно, аби-сте мені мого хреста ніколи не минали. Буду за вас Бога на тім світі просити, лиш зробіть дідові єго волю.

(В. Стефаник, *Камінний хрест // Камінний хрест*, Харків 2006: 52)

i krst osvešta svetom vodicom, jer se popa sigurno neće penjati. Molim vas, ne grešite dušu, ne zaboravite na moj krst. Moliću se Bogu za vas, ali ispuniti mi tu želju.

(V. Stefanik, *Kameni krst // Izabrane priče*, Novi Sad 2001: 113)

В. Стефаник је веродостојно описао страшне патње украјинских сељака, присиљених да напусте родну грудну. У *Каменом крсту* исказао је бескрајну тугу и бол, зато што је завичај тамо где ти је душа и драги људи, али је ипак оставио наду да је Иван Дидух нашао своју срећу и мир у новој земљи. Опраштајући се од села, куће, земље на брду, Иван као у сопственом реквијему сахрањује самога себе и симболично сву тежину егзистенције преноси на камени крст. Значење тог симбола код В. Стефаника је сасвим специфично. Живот у Канади је гроб коме се подиже крст у завичају.

В. Стефаник провео је детињство у родном селу Русову под старатељством родитеља, браће и сестара, у атмосфери древних традиција и обичаја. Од мајке је наследио љубав према песми. Од најамних радника, који су радили на очевом газдинству, сазнао је тајне народне демонологије. За цео живот сачувао је најтоплија сећања из детињства, која се често појављују у његовим делима.

У основној школи В. Стефаник се први пут среће с „националним питањем“. Прикарпатје је тада било у саставу Аустро-Угарског царства, настава у школама одржавала се искључиво на немачком и пољском језуку, а све мање-више утицајне функције, између осталог и учитеља, углавном су припадале Пољацима. Многи су немилосрдно злостављали небројене украјинске ђаке. Само су поједини родитељи могли да финансирају школовање својих најстаријих синова, зато што је то било изузетно скупо и било је привилегија господа, скоро искључиво пољске.

После „школе националног васпитања“ гимназијалци Украјинци брзо су сазревали и тражили су и проналазили могућност да се сами образују. Већ на првој години В. Стефаник упознаје познату револуционарку Ану Павлик (1855–1928), чијег је брата, украјинског новинара, писца и друштвеног активисту, у то

време саборника И. Франка, прогонила полиција. Млади гимназијалац од ње сазнаје пуно тога о украјинској књижевности и борби Украјинаца за своја политичка права. В. Стефаник и другови 1885. тајно обележавају сећање на Т. Шевченка, неким чудом набавивши *Кобзар*. У четвртој години гимназије В. Стефаник постаје члан тајног удружења студената Украјинаца, који су се окупљали како би заједно читали реферате и сакупљали новац за нове књиге и часописе. Библиотека овог удружења бројала је 400 томова књига, већином украјинских, а било је и пољских и руских. Студенти су и за време изборних кампања за аустријски парламент позивали сељаке да гласају за кандидате Украјинце. Њихова политичка ангажованост нимало се није допала руководству школе и привукла је пажњу полиције, па је 1889. из гимназије избачен „коловођа“ Лес Мартович, а годину дана касније још двадесетак политички активних Украјинаца, укључујући и В. Стефаника.

В. Стефаник се 1892. уписује на Медицински факултет Универзитета у Кракову. Али В. Стефаника стварно занимају сасвим друге ствари: политика и књижевност. Нешто пре тога, 1890, у Лавову је основана Руско-украјинска радикална партија и В. Стефаник чак у Кракову, где је била многобројна и позната украјинска „дијаспора“, остаје њен активиста. Често одлази у отаџбину, иступајући као пропагатор међу сељацима, организује партијске скупове, објављује новинарске чланке у часописима и новинама.³³¹

Године школовања 1892–1900. у Кракову, време је стасавања В. Стефаника као писца. У то време Краков је био моћни европски културни центар. В. Стефаник се одмах активно укључује у културни живот, одлази на позоришне представе и концерте, уметничке изложбе и у музеје, учествује у стварању и развоју рада удружења *Академічна громада*, много чита. За своју добру упућеност у најновије европске уметничке токове и догађаје у великој мери захвалан је познанству и дугогодишњем пријатељству са пољским научником Вацлавом Морачевским (1867–1950) и његовом супругом, Украјинком Софијом Окуневском (1865–1926), која је била прва жена у Аустро-Угарској која је стекла високо медицинско образовање. Брачни пар је говорио европске језике, веома се интересовао за књижевност, занимале су га тенденције

---

³³¹ В. у В. Стефаник, *Вибрані твори*, Харків 2003: 3-19

модернизма у уметности и комуникација са њима значајно је проширила Стефаникова становишта. Краков је у то време био центар пољског модернизма. Из дела омиљеног жанра модерниста, поезије у прози, свој стваралачки пут започиње и В. Стефаник. Од 1897. до 1900, за време студирања у Кракову, В. Стефаник пише низ новела, које су оставиле изузетан утисак на савременике, одмах су преведене на стране језике и посведочиле су улазак изузетног талента у светску књижевност. У пролеће 1899. у Чернивцима је објављена прва збирка новела под насловом *Синя книжечка*, која је одушевила читаоце својом правдом, а критичаре иновацијом.

В. Стефаник у Тернопилској области 1900. припрема за штампу две збирке: *Дорога. Новели* (1901) и *Поезії в прозі*, која није објављена због пишчеве болести. Мотиви ових дела су различити, али истовремено све новеле откривају различите аспекте душе украјинског прикарпатског сељака, вековима тлаченог и на крају доведеног до крајњих граница очаја, иза ког се открива не само драма, већ и права трагедија (*Лесева фамілія, Побожна*). Трагедије Стефаникових јунака углавном нису условљене само индивидуалним обележјима њихове психе (*Бесараби, Побожна*), већ, пре свега, друштвеним и социјалним околностима. Овде је за књижевност Западне Украјине присутна и традиционална војничка тема (*Виводили з села, Стратився*), и први одзиви на тему политичких хапшења (*Лист*), али најчешће је тема тужна немаштина, нељудско сиромаштво, које претвара некадашње сељаке газде у пролетере. Стефаникова писма из овог периода прожета су трагизмом, незнањем, предосећањем смрти. Већина има обележја жанра поезије у прози.

Четврту збирку новела *Моє слово*, којом су обухваћена дела написана раније, В. Стефаник објављује 1905.

Радикална странка изабрала је 1908. В. Стефаника за амбасадора у аустријском парламенту. Он обнавља активну друштвено-политичку делатност. Његове новеле поново штампају у часописима Галиције и Источне Украјине, преводе их на руски, пољски, чешки, бугарски, немачки, француски и друге језике. О њему пишу, позивају га да сарађује у уредништвима часописа, новина, издаваштва. Од њега очекују нова дела. Али, В. Стефаник грађанин, друштвени

делатник, демократа, патриота ћути. Није могао да пише и ућутао се на 15 година.

До промене у пишкомвом животу долази са путовањем у септембру 1913. Као члан делегације В. Стефаник стиже у Источну Украјину, како би учествовао у чувеном откривању споменика И. Котљаревском у Полтави. Боравио је и у Кијеву, Житомиру, састајао се са многим украјинским песницима и културним активистима. Овде се упознаје са М. Коцјубинским, М. Старицким, Б. Гринченком, Г. Хоткевичем, О. Пчилком и држи поздравни говор. Неколико дана борави у Кијеву, а велики утисак на њега оставља одлазак на гроб Т. Шевченка у Каневу.

Тек је Први светски рат окренуо писца стваралаштву. Западна Украјина одмах је постала арена за кржаве борбе. У новелама овог периода: *Вона-земља*, *Пістунка*, *Гріх*, *Сини* јасно одјекују антиратни мотиви, осликане породичне драме, узроковане ратом. Заједно с тим, писац ватрено подржава борбу за државну независност Украјине, тумачи трагедију породица украјинских војника, погинулих за слободу.

У марту 1915. В. Стефаник је ухапшен због лажне оптужбе. Статус амбасадора и залагање друга помогли су му да после неколико дана изађе из затвора. Неко време живи у Бечу (1916), где се после петнаестогодишње паузе поново окреће уметничком раду.

Са радошћу 1918. дочекује проглашење Западно-Украјинске Народне Републике (ЗУНР), израз тежње Галиције слободи и независности, стварању своје државности и уједињења са целим украјинским народом. Поштовање украјинске власти према њему било је велико, чак му предлажу место министра привреде, али В. Стефаник то одбија.

Збирка послератних новела под насловом *Земља* објављена је 1926. Крајем 1920-их у штампи се чешће појављују подаци о насилној колективизацији у Источној Украјини, глади, репресији. Прогон и уништавање украјинске националне културе, политичке репресије, стрељања и изгнанство најбољих њених активиста постали су обележје времена. Није остало ни трага од бурног књижевног живота са дискусијама, борбом различитих токова и естетских програма. В. Стефаник је био тешко болестан, али, колико му снага и

могућности дозвољавају, пише нове новеле и успоставља изузетно топле односе са многим младим писцима у Великој Украјини, која је такође била под својеврсном окупацијом.

В. Стефаник 1929. опозива своју кандидатуру за академика, иако је школовање тројице синова, које је прогонила пољска власт, било веома скупо. У јануару 1930. В. Стефаника је за кревет приковала парализа десне половине тела. Последња своја дела писац диктира 1933. и припрема за објављивање збирку *Твори*, објављену у Лавову (1933). Као знак протеста против вештачког помора глађу В. Стефаник се одриче пензије.

Пишчево здравље погоршава се сваким даном. Осамљује се, не жели никога да види. В. Стефаник умире 7. децембра 1936. Хиљаде људи из околних села и градова, многобројне делегације из издавачких кућа и институција испратиле су великог писца на последњи пут.

Својим експресивним стилем В. Стефаник започиње интересантну тенденцију. Њена оригиналност је у преношењу максималне семантичке напетости живота колективне подређености, народне „душе“, која је представљена ликовима, особинама, ситуацијама, индивидуалном психологијом, историјом и културом „сељаштва“, као целокупног социокултурног типа. Пишчева истраживања и стваралаштво били су у складу са тенденцијама развоја европског књижевног процеса краја XIX – почетка XX века. Критичари каснијег периода сматрали су вредном имовином „нове“ школе њен синтетизам, који се појавио као последица анализе људске „душе“, духовне и емотивне сфере. Ово је било супротстављено „деструктивном“ принципу, који су се трудили да створе футуризам и конструктивизам. Ипак, чак се и у оквирима „нове“ школе разликују различити облици нових слика, које су обећавале богатство приступа и уметничких решења, што је и потврдила пракса 1920-их година.³³²

2002. година

АНТОЛОГИЈА УКРАЈИНСКЕ ПОЕЗИЈЕ XVI–XX ВЕК

У Бања Луци је 2002. објављена *Антологија украјинске поезије XVI–XX век* под насловом *У инат ветровима* у избору и са предговором, коментарима и

---

³³² В. у В. Стефаник, *Вибрані твори*, Харків 2003: 3-19

преводима проф. Љ. Поповић и са поговором и преводима проф. М. Сибиновића. У ову капиталну антологију уврштена је поезија 67 украјинских песника, почев од стваралаштва Г. Смотричког и Д. Наливајка из XVI века, преко поезије Л. Барановича, И. Величковског и Д. Братковског из XVII века, затим представника XVIII века – Ф. Прокоповича и Г. Сковороде, најзначајнијих представника украјинске поезије и књижевности XIX века: И. Котљаревског, Л. Боровиковског, В. Забиле, М. Шашкевича, А. Метлинског, Т. Шевченка, О. Афанасјева-Чужбинског, М. Костомарова, О. Корсуна, С. Руданског, И. Франка, П. Грабовског, В. Самијленка, Л. Украјинке, песника прве половине XX века, представника нових књижевних праваца и група: О. Олеса, М. Зерова, Ј. Савченка, К. Полишчука, О. Слисаренка, П. Тичине, М. Семенка, М. Риљског, Ј. Малањука, В. Сосјуре, Б. И. Антонича, М. Руденка, затим песника, чије је стваралаштво обележило другу половину XX века, шездесетника, седамдесетника, осамдесетника, од којих су већина и савремени украјински песници: М. Руденка, Б. Бојчука, Д. Павличка, Л. Костенко, Б. Рубчака, Б. Олијника, В. Симоненка, М. Винграновског, И. Драча, Л. Куљбак, П. Осадчука, В. Стуса, Х. Свитличне, М. Влад, Р. Лубкивског, О. Сенатович, Х. Чубач, М. Воробјова, Д. Кононенка, М. Павленко, Ј. Завгородног, В. Холоборођка, В. Кордуна, Л. Кисељова, В. Моруге, С. Жалоб, М. Шевченка, Н. Никулине, Г. Паламарчук, М. Лукива, Н. Дзјубенко, Т. Федјука, Н. Кирјан, И. Римарука, М. Матиос, И. Мироненко, Ј. Андруховича, И. Малковича, В. Махна и Б. Шчавурског.

Поезија у антологији представљена је паралелно у оригиналу на украјинском језику и у преводу на српски језик, уз све потребне коментаре о делима, ауторима, претходним преводиоцима и изворима у којима су преводи објављени. У предговору *Путеви украјинске поезије*, проф. Љ. Поповић упознаје читаоце са поезијом, као најпопуларнијим родом украјинске књижевности, водећи их кроз векове, почев од времена Кијевске Руси, закључно са XX веком и представља књижевне правце, који су у датом временском периоду доминирали у украјинској поезији, најзначајнија имена украјинских песника, њихове збирке поезије, песме које су их прославиле, али и изопштиле из друштва, из државе и из свакодневног живота и онемогућиле им даље стварање.

Демократизација културе резултат је демократизације друштва и она води оригиналном и увек ефикасном споју модерног и традиционалног, страног и свог, необичног и уобичајеног. Проф. Љ. Поповић наводи да „развој украјинске поезије подсећа на спиралу, чији сваки прстен отпочиње новим препородом са аномалном синхронијом различитих стилских праваца и токова који су у другим књижевностима имали свој друкчији хронолошки редослед.” (http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/popovic_antologija.html>09.12.2017.)

Први и прави општи културни препород украјинска књижевност доживљава крајем XVI – почетком XVII века на свим пољима: у садржају, форми и идејама, захваљујући буђењу украјинског националног живота. Књижевни историчари овај период сврставају у средње раздобље украјинске књижевности – између старе књижевности – до краја XV века и нове књижевности – од краја XVIII века. Ово раздобље права је слика противречности антагонизама свог времена, а обележило га је формирање нових жанрова – поезије и драме (XVI век), чији се заједнички почеци везују за ширење развијене латинско-католичке традиције, али и за настанак козачког епоса – „дума” (XV век). Ово је основни разлог зашто приказ украјинске поезије у антологији започиње од XVI века, односно, од самих почетака западноевропске световне књижевне версификације и народног епског стваралаштва, чија ће синтеза обележити нову украјинску поезију, од романтизма и надаље.

У украјинској култури жанр поезије стасава у другој половини, а посебно у последњој четвртини XVI века и ова чињеница објашњава прикладну усмереност поезије ка стварању панегиричких, хералдичких, морално-дидактичких и полемичких жанрова, који одликују песništво представника Острошког књижевног круга – Г. Смотричког, Д. Наливајка, Белоруса А. Римше и других. Песма Г. Смотричког у част грба кнеза Острошког у Острошкој библији 1581. постала је програмски узор штампане хералдичке поезије у Украјини. Величајући и славећи славни род украјинских кнежева Острошких, а посебно кнеза Василија због његове одлучности да заштити православну веру, Г. Смотрички тумачи симболику појединих елемената на грбу великаша и захваљује му на бројним добротинствима. Исту прикладну усмереност има

хералдичка поезија Д. Наливајка, за коју су карактеристичне и теме пролазности и несталности људског живота, неминовности и неочекиваности смрти, медитације о сврси људског постојања, типичне за подједнако популарни религиозно-философски жанр. Хералдичка и религиозно-философска поезија Острошког круга, писана досилабичким стихом, испуњена бројним хиперболама, алегоријама и симболима, наговестила је барокни период украјинске књижевности.

Велика анонимна поема *Просјачка жалба Богу (Скарга ницих до Бога)*, чије су касније засебне целине ушле у анонимни Загоровски зборник из 1580–1590-их и Кијевско-михајловски зборник из прве половине XVII века представља највеће достигнуће украјинске полемичке поезије XVI века. У духу полемичког заноса аутор се обраћа јеретицима – одметницима од праве вере, католичкој цркви и унијатима. Током XVII века паралелно са религиозно-философском, црквено-историјском, панегиричком, хералдичком и епиграмном поезијом све су присутнији мотиви интимних осећања, индивидуалног искуства и размишљања о људском животу у контексту земаљског постојања.

У духовној поезији међуљудски односи замењују доминантну тему о односу између човека и Бога. За новонасталу световну лирику карактеристична је забринутост за судбину појединца коју прожимају потресни догађаји ове бурне епохе. У поезији Л. Барановича главно место заузимају мотиви сукобљавања супротности у појединцу и међу народима, немирни пејзажи као илустрација крвавих догађаја националне и светске историје и апстрактно-хришћанске морализације. И. Величковски, аутор „куриозних” песама (*carmina curiosa*), теоријски је развио жанр песама „фигуралног стихотворства”, које својим графичким обликом представљају ликовни садржај, и продубио је тенденцију ка семиотичкој синтези звуковног, графичког и ликовног израза, настављајући барокну тежњу да одушеви читаоца. Основ жанра епиграма популарног у украјинској поезији XVII века представља игра речи као типично барокни поступак. У епиграмима Д. Братковског на пољском језику доминира поучно-морализаторски елемент у сатиричним стиховима, којима песник исмева људске пороке, осуђујући пољско племство које угњетава украјински народ. За типичну појаву барока – бурлеску, која у украјинску књижевност долази из

западноевропске књижевности, па самим тим и за украјинску бурлеску, карактеристична је национализација обрађиваних тема и етнографизам који је са библијском тематиком имао изузетно комичан ефекат. У хумористичким песмама ниског барока XVII и XVIII века прикривени су социјални проблеми, који често прерастају у сатиру административних службеника.

Истакнути украјински и руски књижевник прве половине XVIII века, Ф. Прокопович, у свом теоријском раду супротставио се крајностима барока, држећи курсеве поетике и реторике 1705. и 1708. на Кијевско-могиљанској академији. Ф. Прокопович у књижевност уводи световну, претежно историјско-политичку тематику, оде и лирику елегичког карактера, тежећи класицистичким канонима како у поезији тако и у драматургији. Интересантна је његова песма *Плаче пастирче у невремену (Плачет пастушок в долгом ненастьї)* у којој је скривен грађанско-политички подтекст, инспирисан друштвеном реакцијом после смрти Петра Великог. Писац и филозоф Г. Сковорода, реформатор барокне украјинске поезије усавшава њену силабичку версификацију, ритмизујући и тонизујући силабички стих, уводећи силабичко-тонску версификацију засновану на народнопесничкој основи, чиме завршава двовековни развој силабичког стиха.

Украјински културни препород у XIX веку инспирисан је козачким летописима С. Величка, Г. Грабјанке, Самовидцја и *Историјом Руса*, док ће козачка Украјина као идеална заједница и златно доба постати доминантна идеја украјинског, али и пољског и руског романтизма. Ове идеје прерадиће И. Котљаревски у својој травестији *Енејида* (1798) која постаје прекретница даљег тока историје украјинске књижевности, националног идентитета и новог украјинског књижевног језика. Украјински романтичари покушавају да докажу и свету и себи да је украјинска књижевност неправедно окарактерисана као другостепена и инсистирају на увођењу „узвишених” тема и мотива у украјинску поезију.

Украјински романтизам универзалну тугу заменио је националном тугом, а сукоб појединца супротстављањем Украјинаца свима осталима у контексту теме проклетства која их прати. Доминирају мотиви туге за прошлим славним данима, јунаштвом и витештвом козака, супростављања пусте степе са козачким

гробовима херојској прошлости, кобзара – чувара народне историје, осакаћених у ратовима, који буде успаване савременике спевовима о подвизима предака. У украјинском романтизму запажену улогу одиграла је Харковска школа романтичара, којој су припадали И. Срезњевски, П. Гулак-Артемовски, Л. Боровиковски, А. Метлински, М. Костомаров, као и романтичари М. Петренко, В. Забила, О. Афанасјев-Чужбински, који настављају традицију народњаштва преузету од И. Котљаревског, проширују стилске, тематске и жанровске границе, уводе нову ликовну симболику, философске алегоричке, оригиналне тропе, нове жанрове – баладе, лирско-епску поему, елегичку, сонет, нове типове стиха – амфибрах и дактил. Све већу популарност поприма четворостопни јамб, који је обележио поезију И. Котљаревског и Т. Шевченка. Песници – романтичари М. Шашкевич, И. Вагилевич и Ј. Головацки, у чијем стваралаштву водеће место припада истраживању фолклора и прикупљању народних песама, пословица, легенди и прича свих словенских народа, чланови су друштва *Руска тројица*, окупљеног око Лавовске духовне академије. За стваралаштво Т. Шевченка карактеристична је природност романтичарског поступка као синтезе уметничке, философске и религиозне идеје целокупне нације у синхроничком и дијахроничком аспекту, чији је резултат нека врста откровења. У последњој четвртини XIX века у украјинској књижевности одлучујућу улогу одиграли су стваралаштво и личност И. Франка. У поезији Л. Украјинке доминирају мотиви борбе, силе и убојите речи, али у њеној интерпретацији они звуче као презир слабодуких сународника и испразних народњачких демагогија, одликују их амбивалентност и разливеност стилских опредељења.

Украјинска модерна окренула се естетским принципима у садржајном плану и „музичкој оркестрацији језика” у формалном, посветивши се истанчаности песничке метрике, елитном избору комбинација речи, потискивању синтаксичке и семантичке логике националног језика субјективном логиком и ослобађању од конвенционалне семантике. Синтезу оваквих идејно-естетских трагања 1910-их представљале су збирке *Сунчани кларинети* (*Сонячні кларнети*) П. Тичине, *Поезија* (*Поезії*) Ј. Савченка и *Кверофутуризам* М. Семенка, које су претходиле делима осталих симболиста – Д. Загула, Ј. Плужника, О. Слисаренка, Д. Фалкивског, Т. Осмачке, Г. Чупринке,

дајући обриси оригиналном естетском програму даљег развоја украјинске модерне, која је у оквиру најразличитијих уметничких токова и праваца, нових школа и група песника, декларисала принципе нове уметности.

Водеће место припало је *Слободној академији пролетерске литературе* (*Вільна академія пролетарської літератури*), скраћено *ВАПЛІТЕ* (касније *Пролетфронт*) у тадашњој престоници Украјине – Харкову, чији су припадници развили праву књижевну полемику са члановима група *Плуг* и *Гарт* 1920-их. У Кијеву доминантна је била *Ланка* (касније *Марс*), међу којима су били талентовани песници Г. Косинка и Ј. Плужник, око *Авангарде* су се окупили агресивни футуристи, на челу *Грона* био је В. Полишчук, који је за пролетерске масе стварао синтетичку уметност као хармонију свих постојећих праваца.

Прву четвртину XX века обележили су плодно стваралаштва и велика популарност М. Воронија, М. Фиљанског, О. Олеса, својим елегијским доживљајем и истанчаним лиризмом блиских представницима неоромантизма, који свој прави успон доживљава 1920-их. Талас симболизма, који је преплавио Европу, тек је у свом другом налету доспео у Украјину и био је близак експресионизму. Украјински футуризам са својом првом групом *Кверо* (1914), на челу са М. Семенком, преузима и радикализује паролу европеизације из ране модерне, одбацујући сентименталног лирског јунака. М. Семенко 1921. оснива удружење *Аспанфут*, око ког се групишу млади књижевни бунтовници. Осим футуриста Г. Шкурупија и Ј. Шпола придружују му се и бивши симболисти, попут Ј. Савченка, О. Слисаренка и других. У стваралаштву неокласика М. Зерова, М. Драј-Хмаре, П. Филиповича и М. Риљског поезија је преточена у сонете, октаве и александринце. Око 60 украјинских песника, занесењака идејама препорода, познатих у украјинској књижевности као представници „стрељаног препорода“ (розстріляне відродження) стрељано је, уништено или прогнано 1930-1940-их у оквиру ликвидације представника украјинске интелигенције, пре свега научника и уметника. Као мост између „стрељаног препорода“ 1920-их и новог таласа украјинске модерне 1960-их, чији су представници били Ј. Малањук, Ј. Дараган, Ј. Клен, О. Ољжич, Л. Мосендз, О. Телига, О. Љатуринска и Н. Ливицка-Холодна послужиле су Прашка и,

делимично Пољска школа. За стваралаштво песника Прашке школе карактеристична је патриотска декларативност. Око уметничке групе *Млада муза*, која стасавала у Лавову око часописа *Свет (Світ)* 1906, као веза између западноукрајинске и европске модерне, окупљају се талентовани уметници Б. Лепки, П. Кармански, В. Пачовски и многи други, чија поезија постаје оригинална и привлачна. Песник Б. И. Антонич бави се експерименталном уметношћу, преточивши свој унутрашњи свет у поезију, која представља чаролију између бајке, мита и религије.

П. Тичина у својој првој збирци *Ветар из Украјине (Вітер з України)* ствара грађанску лирику, истанчану интимну лирику и скицира философске и пејзажне слике. Стваралаштво М. Риљског спојило је поетику украјинског ликовног мишљења и традицију античке и европске поезије. У стваралаштву М. Бажана доминирају урбани мотиви, ликови из историје Украјине и интимна лирика. Д. Павличко, И. Драч, М. Винхрановски, В. Коротич, В. Симоненко, Л. Костенко и многи други млади песници обележили су нов препород украјинске модерне поезије тако што су бранили своје и достојанство националних вредности, супроставивши се званичној литератури. Песници 1960-их остали су верни својим идеалима и после започетог новог идеолошког рата у ком су пале неизбежне жртве. В. Стус, И. Свитлични, М. Руденко и многи други прошли су кроз године робијања, праћене вечитом стрепњом да се не изгуби оно најдрагоценије – свеске са записима, које су често настајале у условима неформалне забране читања и писања. Индивидуалан и загонетан свет песама представника Кијевске школе – В. Холоборођка, М. Воробјова, В. Иље, М. Григорива и В. Кордуна представљао је право скривено лице украјинске модерне поезије. Стваралаштво песника Њујоршке школе – Б. Рубчака, Б. Бојчука и Ј. Гарнавског представљало је спој најбољих достигнућа динамично обнављане западне поезије XX века.

Млада генерација, представници „ироничне модерне”, песници осамдесетих – И. Римарук, И. Малкович, В. Герасимјук у украјинској поезији наговештавају праву авангарду, која свој успон доживљава 1990-их. Стваралаштво авангардних група *Бу-Ба-Бу (Бурлеск-балаган-буфонада)*, *Пропала грамота*, *Млада дегенерација*, *Лу-Го-Сад*, *Музејски пролаз 8*

обележили су елементи дехуманизације, елитизам испољен у херметизму песама и експериментисање у домену садржаја и језичког израза. Даљи развој украјинске поезије одређује савремена тенденција потискивања авангарде у други план и враћања модернистичком биологизму у визији универзума са почетка века.

Како наводи проф. Љ. Поповић, антологија је покушај да се украјинска поезија, која се често везује само за уско националне теме и мотиве, прикаже са аспекта њених ванхронотопских вредности, како би се кроз њих могле сагледати равни пресецања националног и универзалног. Значајну улогу у избору текстова одиграло је и поетско осећање преводиоца – проф. М. Сибиновића, понесено талентом појединих песника и актуелношћу њиховог опуса.

Од наведених 67 песника, у антологију је уврштено 34 песника, чије је стваралаштво први пут представљено српским читаоцима и зато ћемо највише пажње посветити управо њима. Подаци о преводима осталих песника налазе се у потпуној хронолошкој библиографији превода, која је саставни део дисертације.

Песмом *Погледај та знамења кнеза нашег (Зрі сія знаменія княжате славного...*, 1581) **ГЕРАСИМА СМОТРИЦКОГ (прва половина XVI века – 1594)** у преводу проф. М. Сибиновића почиње петстогодишње путовање кроз украјинску поезију у оквиру наведене антологије.

Г. Смотрицки, истакнути писац полемичар, песник, педагог и културно-просветни делатник први је украјински писац верске полемике који је штампао своја полемичка дела још пре склапања Брестовске уније 1595–1596. У Острошкој штампарији објављено је његово дело *Ключ царства небесного*. У овој малој књизи била је и посвета кнезу Александру Острошком, обраћање *До народів русских короткая а пилная предмовка и Календар римський новий*.

Г. Смотрицки је пореклом из имућне породице. После завршене школе једно време радио је као локални писар у Камјанец-Подолском, а онда је прихватио позив да ради као учитељ у Острошкој грчко-словенско-латинској школи, где је постао и ректор. Заједно са штампарем Иваном Федоровом Г. Смотрицки је као уредник припремао за штампу *Буквар* и *Острошку библију*.

Острошка библија (1581) прво је потпуно штампано издање свих књига Светог Писма на црквено-словенском језику, које је у Острогу направио штампар Иван Федоров, средствима кнеза Константина Острошког, које је припремио круг научника при Острошкој школи. Острошка библија одштампана је на 628 листова, са многобројним илустрацијама, украсима и иницијалима и савршен је примерак штампарске уметности Украјине с краја XVI века. У књизи је предговор К. Острошког, у коме он тумачи настанак текста, као и предговор Г. Смотричког, који садржи похвалу издавачу и његовом грбу, и поговор И. Федорова. Острошка библија одиграла је важну улогу у борби против напада католичке цркве на православље. Издавач је сакупио црквено-словенске и грчке листове из манастира целог православног Истока. Над текстом Острошке библије радио је Памво Беринда и из ње је преписивао материјал за свој *Лексикон* 1627.

Пошто није био свештено лице, Г. Смотрички се није много упуштао у богословске расправе, али су га ипак називали „првим руским/украјинским богословом”. Он је упозоравао сина кнеза А. Острошког да се чува опасности језуитске религијске пропаганде. То упозорење односи се и на све православне – да чврсто чувају своју веру.

*Спасеніє Христово бог содея посреде
земля,
на кресте руце простре, все к себе
пріємля,
На нем же рукописаніє грех наших
растерзав,
из ветхаго человека нетленно новаго
создав.
И ты крестное знаменіє не туне
носиши,
великому Константину им ся
подобииши.
Он бо на небеси сіє видево, победил
сопостаты,
ты же побеждай еретик и бесов
тристаты.*

*Спасење Христово Господ на земљи
предузе,
распростре руке по крсту и све к
себи узе,
Њиховим рукописом грехове милосно
разори,
од трошног човека нетрунућег
новога створи.
То што крсно знамење носиш много
значи,
тако се с Константином великим
једначи.
Јер он, кад му се указа, порази
супостате,
а ти ћеш јеретике и ђавола да
затреш.*

*Крст бо похвала царем,
бесом же невыносный ярем.
(Извор са интернета)*

*Јер крст је, хвала за цара,
ђаволу неподношљив јарам.
(Извор са интернета³³³)*

Г. Смотрички критикује делатност језуита и доказује да они под плаштом просветитељске и хуманистичке мисије на Истоку прикривају прави циљ – покоривање православних народа католичкој цркви. Он у свом делу користи много памфлета да би на тај начин код православних верника што снажније компромитовао католичку цркву и њене великодостојнике, пре свега, римског папу. Отворено и жестоко критикује календарску реформу папе Гргура XIII из 1582. и, мада његови аргументи не могу да докажу да није било оправдања и разлога да се исправе грешке у рачунању времена, одлучан је против реформе, зато што је она дело римског папе. Критиковао је и неке католичке црквене догме и праксу католичке цркве.

Обележја **БАРОКНОГ СТИЛА** у украјинској поезији и полемичкој књижевности појављују се на почетку XVII века. Борећи се са племићком и католичком експанзијом, украјински писци од својих противника језуита истовремено позајмљују уметничка и стилска средства, чија су обележја барокна. Поред пољских и западноевропских утицаја, украјински барок има и сопствене изворе – националне и регионалне. То су, пре свега, староруски књижевни почети. Следе фолклорни елементи, који су посебно приметни у делима „ниског”, или „народног барока”, вертепна драма, божићне и ускршње шаљиве песме и пародије, бурлескна дела.

У историју књижевности барока убраја се полемичар М. Смотрички, као и представници проповедничке прозе Ј. Гаљатовски, Л. Баранович, Д. Туптало и други.

Песник, полемичар, преводилац **ДАМИЈАН НАЛИВАЈКО (?–1627)** припадао је Острошком књижевном кругу. Пореклом је из градске занатлијске породице. Образовање је стекао у Острошкој школи. Учествовао је у антипољском сељачко-козачком устанку 1594–1596. који је предводио његов

---

³³³ Песма *Зрі сія знаменія княжате славного* Герасима Смотричког (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#1>>09.12.2017.

брат Северин. Био је настојник цркве Светог Николе у Острогу и активан члан Острошког научно-књижевног круга. Учествовао је у Брестском антиунијатском сабору 1596. Сарађивао је у острошкој и дерманској штампарији. Био је уредник, преводилац, аутор предговора и поговора књига издатих у Дерману. Песму Д. Наливајка *Крсте, владај данас...* (*Крсте, господствуй днесь во всем мирѢ...*, 1604) превео је проф. М. Сибиновић.

*Крсте, господствуй днесь во всем мире
Тобою християне сияють в вере,
<...>
Єгда от мира сего и телесы моего
изыйду,
тогда спутник ми буди, да, идеже
желаю, дойду,
В жилища мя небесная со святыми ти
всели
и вечных благ причастіем душу мою
возвесели.
(Извор са интернета)*

*Крсте, владај данас у сваком крају,
хришћани тобом у вери сјају,
<...>
Кад с овог света време је да пођем,
са мном да будеш, куд желим да
дођем,
Да с тобом уђем у насеља света,
крај вечних блага да ми душа
цвета.
(Извор са интернета³³⁴)*

Проф. Љ. Поповић наводи „Силабички стих, позајмљен из пољске књижевности, заснован на једнаком броју слогова у стиховима и обавезној женској рими и непримерен украјинској акцентологији са покретним акцентом, донекле је монотонизовао поезију, нагињући је да се полако тонује путем увођења ритмичке паузе (цезуре). Овај процес завршава се реформом версификације у 18. столећу.“ (Љ. Поповић 2007: 13)

Песник са Волиња, борац за православље, заштитник права украјинског становништва, украјински племић православне вере **ДАНИЛО БРАТКОВСКИ (друга половина XVII века–1702)** био је учесник је и организатор низа народних устанака у Правобережној Украјини и у Галицији. Чланови његове породице, познате од давнина, живели су у Брацлавској и Волинској провинцији, али нису подлегли искушењу покатоличења и нису се одрекли националног идентитета. Сам Д. Братковски активно се противио покушајима да

---

³³⁴ Песма *Крсте, господствуй днесь во всем мирѢ* Дамијана Наливајка (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#2>>09.12.2017.

се уведе унија. Због намере католичког и унијатског духовенства да на почетку 1680-их сазове у Љублину уједињени црквени сабор, делегација Луцког православног братства, у чијем је саставу био и Д. Братковски, добивши од заједнице јасна упутства, заклела се да ће њени чланови уложити све снаге да сачувају целовитост свете источне цркве, која је подређена четворици источних патријарха и да неће подлећи обећањима, поклонима, да неће устукнути пред страхом, чак ни пред смртном казном, да ће бранити све догме и обреде од великог до малог, ништа не додајући, нити изостављајући. Овај став Д. Братковски је заступао на бројним скуповима у Волинији и области око Кијева.

Збирку песама на старопољском језику са украјинским лексичким елементима *Світ, по частинах розглянутий* (*Свет, сагледан по деловима*) Д. Братковски је објавио у Кракову 1697. Збирка је била изузетно сатирична и заједљива, а осликавала је понижени положај православних Украјинаца у Речи Посполитој, у којој су у то време постојала јасна државна и верска ограничења. Песник и мислилац у делу говори о томе да и католици и православни, богати и сиромашни представљају равноправне учеснике друштвене активности земље.

У својим поетским делима Д. Братковски је спојио барокни стил хуманизма и сатирични одраз стварности. У његовом стваралаштву јасно одјекују идеје друштвеног и демократског друштва. Дуго пре појаве И. Котљаревског, Д. Братковски је пажњу посвећивао богатству језика, обичајима и култури народа, надајући се да ће се најбоље жеље народа и остварити.

Тежећи да уједини све украјинске снаге у борби против тлачитеља, Д. Братковски је 1700. посетио хетмана Ивана Мазепу и учествовао је у устанку под вођством Семена Палија. Ухапсила га је пољска војска са прогласима и писмима којима је народ позиван на устанак. Одведен је у Луцк где му је пресудом пољског војног суда целат одсекао главу на градском тргу 26. новембра 1702.

Живот Д. Братковског пример је служења сопственом народу, пример подређивања сопствених интереса потребама Украјине: слободи, просперитету и достојном положају у свету. Личност Д. Братковског инспирисала је познатог украјинског драматурга М. Старицког да напише драму *Последња ноћ* (*Остання ніч*, 1899).

Песме *Све има свој крај (Усьому приходить кінець, 1697)* и *Петлови поју (Піють півні, 1697)* превео је проф. М. Сибиновић.

*Агей, і мури зазнають руїни,
Потужних замків здобувають стіни,
Не глина – камінь має прахом стати,
А ти, людино, хочеш протривати!?*
(Извор са интернета)

*Бедми бивају трошне руине,
Замкови моћни – само рушевине,
И камен постане прашина мека,
А ти би, човече, да трајеш довека!?*
(Извор са интернета³³⁵)

Развија се и украјинско барокно позориште. Настаје школска драма која долази са Запада, у којој се користе и хришћански и антички мотиви и ликови. У XVIII веку појављују се световна драмска дела према сужеима из украјинске и светске историје (на пример, *Владимир Ф. Прокоповича*). Барок је у украјинској књижевности XVII—XVIII имао велики значај, преузивши на себе важне функције хуманизације духовне културе, посебно књижевности. У Украјини (као ни у Русији) период Ренесансе није постојао. Писци барокног правца теме за своја дела проналазе у савременом животу. У основи ових дела били су трагични догађаји, патње људи због притиска власти, безакоња чиновника, неизвесности живота, разних неуспеха. За композиције ових дела карактеристично је то што су се у њима комбиновале непомирљиве супротности: добро и зло, прелепо и ружно, високо и ниско.

Свој процват украјинска драма доживљава у првој половини XVIII века. Средином XVIII века у Кијевској академији забрањено је извођење представа, професори су престали да пишу нове драме и тако драма доживљава свој пад.

Прокоповичеву песму *Плаче пастирче у невремену (Плачет пастушок в долгом ненастьї, 1777)* превео је проф. М. Сибиновић. Песма је настала 1730, када се Ф. Прокопович нашао у сложеној ситуацији, проузрокованој таласом реакционизма после смрти Петра Великог. Исте године руски песник А. Д. Кантемир пише одговор Ф. Прокоповичу – *Песнь утешения на песнь пастуха*

---

³³⁵ Песма *Усьому приходить кінець* Данила Братковског (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#7> >09.12.2017.

Пимена, оплакивајущегоо участь стада во время ненастья, у којој је високо оценио друштвену и књижевну делатност Ф. Прокоповича.

Нит і надежди. О многобідно

моє щастє!

<...>

Потцися, боже, нас свободити

от печалі,

Наші нас діди к тебі вопити

научали.

(Извор са интернета)

Утехе нема. О, невесело

моје племе!

<...>

Боже, учини крај свему овом,

да не боли,

штујући наших предака слово,

то Те молим.

(Извор са интернета³³⁶)

ФЕОФАН ПРОКОПОВИЧ (1677–1736) истакнути је украјински и руски писац, културно-друштвени и црквени активиста, филозоф и песник прве половине XVIII века. Пореклом је из трговачке породице. Рано је остао без родитеља, па је о њему бринуо његов ујак, проповедник Феофан Прокопович, чије име је узео у монаштву. Године 1687. уписао се на Кијевско-могиљанску академију. Прекинувши студије, креће на путовање. Неко време живео је у Лавову, после чега је три године студирао у Риму, у колегијуму Светог Атанасија. Ове студије такође прекида, те се враћа у Украјину. Касније је студирао у василијанској школи, прешао је на унију и повукао се у манастир (ту је узео име Јелисеј или Самуил). После повратка у Украјину поново прелази на православље и тада узима име свог старатеља – Феофан. Од 1704. професор је Кијевске академије, где је предавао поетику, реторику, филозофију, богословију и друге предмете. Био је извесно време и префект и ректор Академије. На позив цара Петра 1716. одлази у Петербург и постаје главни помоћник цара у питањима православне цркве. Постаје епископ Псковски (од 1718.) и епископ Новгородски (од 1720.), као и члан Светог синода.

Многи сматрају да је био противречна личност, да је у свом животу користио различите маске, као и разна имена. Био је веома образован. Био је

---

³³⁶ Песма *Плачет пастушок в долгом ненастьї* Феофрана Прокоповича (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#8> >09.12.2017.

публициста и политичар, али и велики интригант на царском двору. Многи су истицали да је био човек који није бирао средства да оствари своје циљеве.

Књижевно наслеђе Ф. Прокоповича велико је и разнолико. Писао је „слова” и беседе, био је аутор циклуса предавања из поетике, реторике, философије, математике, песама на украјинском, руском и латинском језику. Беседништво и *Буквар* Ф. Прокоповича објављени су још за његовог живота. Током XVIII–XIX века многа дела објављивана су више пута. У првом издању беседа Ф. Прокоповича поменуте су 22 његове песме.

Ослободивши уметникову машту од досадног надзора разума, култура барока широко је отворила врата фантазији, свим њеним незамисливим химерама, а у смислу свакодневне свести – темама из снова. Под утицајем нових иновација постепено се мења и сама уметничка перцепција времена и простора. Током времена приметна постаје његова дереализација и приближавање временске и просторне перцепције у сновима.

Поред љубави према блиставим украсима и раскошним кулисама гласних панегиричара у поезији барока примећује се и тенденција ка суморној „готичкој“ поетици – рушевинама замкова, гробовима, гробљима, напуштеним људима. Оваква расположења касније се називају романтичарским. У њиховој основи у најразличитијим круговима тадашњег друштва распрострањено је осећање присуства нечег „мрачног“, мистичног, на свим нивоима и у свим сферама људског живота. У поезији XVII века скоро да нестаје осуда врачања. Чешће се користи астрологија, више је описа привиђања, појављивања и других случајева комуникације са оним светом. Појављују се прва обележја новог, научног разумевања ирационалних појава као резултата несвесних облика становишта и мишљења. Проучавању света човековог подсвесног живота прикључују се и песници XVII–XVIII века.

Неки поетски мотиви барока разликују се од одговарајућих романтичарских само по облику, а по унутрашњој суштини могу се назвати предромантичарским. Такав је мотив Месеца, који су развили барокни песници – мистериозни ехо природе на људски глас. У романтизму он се даље развија и тада се не ради о Месецу као о физичкој појави, већ о мистичном, или натчулном „гласу природе“ и о способности генија, уметника да разговара са

рекама, шумом, морем, Месецом и облацима. У Средњем веку између човека и природе стајао је Бог. И људи су се претежно обраћали и молили Богу, а не силама природе. Паганска традиција емотивне комуникације са планинама и Сунцем дуго је била заборављена. Први покушаји оживљавања поетске комуникације са природом јављају се у периоду барока. За овакве разговоре тада је постојао чак и посебан жанр, такозвана резонантна песма. У појединим песмама ове врсте лирски јунак поставља планинама и шумама болна питања, али као одговор чује само механички одјек својих речи.

Развој **РОМАНТИЗМА**, започетог у преромантизму, као општеевропска појава био је повезан са дубоким философским преломом на крају XVIII – почетком XIX века и са негирањем принципа механичког материјализма. Материјалистима је свет изгледао као затворени систем с уређеним објектима и облицима (посебно у области друштвеног живота), који су постојали према законима класичне механике. За савлађивање ових метафоричних принципа одлучујућу улогу одиграла је немачка идеалистичка философија, која је имала огроман утицај на стварање идеолошке основе романтизма. Према њој, свет (универзум) жив је динамичан интегритет, који се налази у бескрајном покрету и променама, у борби супротности, које у синтези наступају као његово богатство.

На социјално-историјском плану романтизам је био одговор људског духа на убрзани ток историје, на прелом старих, феудалних принципа (Француска револуција 1789–1794, Наполеонови ратови, национално-ослободилачка борба потлачених народа) и обележен је тежњом да се на свој начин разумеју обележја развоја света, који није био подређен разуму. Романтизам је постао нови тип идеологије и уметничке свести, који је обухватио различите сфере људске делатности: историју, философију, психологију, право, политичку економију.

С обзиром на јединство макрокосмоса и микрокосмоса (човека), романтизам је ставио човека у центар укрштања светских сила и закона, у нераскидиву везу са природом, свемиром, друштвом, судбином и Богом, као вечитом силом живота. Пошто је човек део свеобухватне природе и на тај начин

садржи у себи космичке силе, он постаје индивидуалан, самодовољан и непоновљив с аутономним душевним светом. Његова свест не ограничава се на сферу разума, као што су то тврдили просветитељи, већ унутрашња суштина човека излази ван сфере практичног размишљања у царство осећања, интуиције, маште, фантазије, уз чију је помоћ једино и могуће појмити све богатство бића и његову највећу хармонију. Отуд, насупротив просветитељском реализму, у романтизму је изражајна појава подређена фигуративној, логична идеја слици, доминантна улога уметничкој фантазији. Отуд и апологија уметности, која у себи обухвата уметничко и философско знање и представља суштину и највишу вредност света.

Пошто се налази у центру универзалног живота, човек у романтизму као да се пробија из прозе свакодневног живота и меркантилних интереса друштва, с обзиром да емпиријски материјални живот не исцрпљује безграничне могућности живота. Прави живот, испуњен лепотом и слободом налази се у сфери духа и природе. Док је у Ренесанси и Просветитељству човек био подређен друштвеним интересима, у романтизму је основни конфликт између личности и друштва, бунт личности против њеног претварања у обичног човека, протест против угњетавања народа и индивидуе. Ово паралелно постојање два света, које се најупечатљивије манифестује у западноевропском романтизму, изједначава се са тежњом ка хармонији и уметничким развојем стварности (на чијем темељу и настаје романтизам) новим естетским средствима.

Истакавши тезу о разноврсности и богатству различитих културних епоха и традиција, романтичари су порицали било каква рационалистичка „правила“ у уметничком стваралаштву, посебно класицистички принцип „имитације природе“. Главни критеријум за вредност дела представљају његова иновација и оригиналност. Уметник не имитира природу, или неке обрасце и правила, већ снагом своје фантазије ствара нови свет, иступајући сам као део природе која ствара живот. С обзиром да свака нација има свој начин живота, обичаје и унутрашњи свет, време и простор, романтичари место догађаја испуњавају конкретним историјским и национално-непоновљивим садржајем.

Према идејно-естетском јединству основних уметничких обележја, што је у великој мери било условљено заједничким тенденцијама развоја европске

уметничке свести XVI–XVIII века, светски романтизам има своје посебне социјално-историјске функције и специфичне врсте у различитим земљама, што, на крају крајева, зависи од обележја друштвених околности, нивоа развоја буржоаских односа, историјских традиција сваке културе и обележја уметничког система књижевности. У земљама са изузетно израженим супротностима буржоаског развоја (Западна Европа) романтизам је био реакција на Просветитељство и последице Француске револуције (разочараност у буржоаску цивилизацију, неприхватање њеног начина живота). У центру његовог уметничког система је ново разумевање личности, њене сопствене вредности, проблем човека и друштва.

У време развоја романтизма водећи постаје проблем трагичне судбине човека, култ духовног страдања, изражен контраст машти, идеалу и стварности. Овај тип романтизма обично је повезан са жестоком борбом против класицизма.

Као друштвено-историјска појава украјински романтизам у великој мери био је условљен својеврсним условима друштвено-политичког и културног живота Украјине крајем XVIII – почетком XIX века. Није било суђено да се остваре наде либерално-аристократских кругова Украјине у време Просветитељства, које је било позвано да успостави царство разума и правичности, као ни њихова очекивања да се законски регулишу класни интереси и да се постигне макар нека аутономија у националном питању. Крајем XVIII – на почетку XIX века у Украјини у друштвеној свести реална социјално-политичка, економска и културна ситуација није могла да не изазове незадовољство и протест не само народних маса, већ и политичких кругова друштва спремних на компромис. Ова атмосфера трагичног осећаја неспојивости високих идеала човечанства са реалном стварношћу, крах нада за постизање равноправности у савезу козачке Украјине са самодржавном Русијом, доводили су до протеста и супротстављања феудалној реалности, обавијеној легендама историјске прошлости Украјине. Управо у оваквим условима романтична врста уметничког стваралаштва добија повољне могућности за свој развој и игра велику улогу у стварању националне свести и књижевности.

Украјински романтизам саставни је део словенског национално-културног препорода, али с обзиром да су крајем XVIII – почетком XIX века

словенски народи били на различитим нивоима државног, политичког, друштвено-економског и национално-културног развоја, он се не подудара ни са романтизмом књижевности са „класичним“ типом идејно-уметничког комплекса, ни са романтизмом књижевности „некласичног“ типа. Он се налази негде на средини, приближавајући се више књижевностима Централне Европе и Русије, него јужнословенским земљама. Представивши се у првој фази као „фолклорни“, или „народни“ романтизам, интегрисао се у свом развоју и испољио је основне типолошке карактеристике романтизму западноевропских књижевности.

Развијајући се у условима блиске сарадње различитих нивоа и фаза друштвене и естетске свести, украјински романтизам, чија је идеологија имала антибуржоаска обележја, у потпуности чува антифеудални правац и за њега су карактеристична следећа главна обележја: симбиоза просветитељских и романтичарских идејно-естетских идеја, фокусирање пажње на проблем књижевног језика, истицање народне поезије као идејно-естетске основе нове књижевности, велика улога национално-историјске тематике у свим књижевним родовима, идеализација патријархалних односа и постојање религијске свести, изједначавање националног и социјалног принципа.

Украјински романтизам припремила је сентиментално-преромантичарска поезија XVII–XVIII века, народна поезија (думе, историјске и лирске песме, легенде, веровања, бајке), теоретско поимање првих фолклориста, идеје украјинске историографије XVII–XVIII века, сама атмосфера словенског национално-културног препорода, тежња да се успостави способност украјинског језика да искаже озбиљан садржај и висока осећања насупрот бурлески у првим покушајима украјинских песника са почетка XIX века, стварање књижевности у романтичарском стилу, интеграција идејно-естетских достигнућа западноевропског и руског романтизма теоретским поимањем његове књижевне теорије.

Организациона константа украјинског романтизма, која је обезбеђивала синтезу и корелацију свих његових учесника и токова и одређивала главни идејно-естетски садржај, постала је идеја народа, проучавање његове прошлости, разумевање његове садашњости и будућности.

На идеји народа 1820–1840-их почива концепција романтичарског историзма. Романтичари почињу да спознају украјински народ као нацију са сопственом историјом, сопственим менталним склопом, оригиналним језиком, етичким и естетским принципима, сопственом културом и историјским обележјима. Идеја народа постала је призма кроз коју се у будућим временима преламају политички, друштвено-економски и културно-национални проблеми, али и главни слоган украјинске књижевности, око ког се уједињује борба за национално и социјално ослобођење.³³⁷

Поред Харковског универзитета, основаног 1805. и водеће школе романтичара окупљене око њега на челу са Л. Боровиковским, В. Забилом, А. Метлинским, у ово време настаје значајан центар национално-културног и књижевног покрета у Лавову. Темељ за „свесни руски патриотизам“ у Источној Галицији припремили су општа атмосфера словенског национално-културног препорода, значајни успеси нове украјинске књижевности у Источној Украјини и политичке идеје пољског ослободилачког покрета (устанак 1830–1831). У Будимпешти 1837. свет је угледао фолклорно-књижевни алманах *Русалка Дністрова*, који су основала такозвана *Руска тројица*: М. Шашкевич, И. Вагилевич и Ј. Головацки. *Руска тројица* започела су секуларизацију књижевности у Западној Украјини, њен прелазак са старе, црквено-религијске на нову књижевност, управо у царству стваралаштва романтизма. Уставши против црквене књишке традиције, каста, крутости мишљења, традиција школског класицизма за народни језик, народност и грађански патос књижевности, против политичког, националног и социјалног угњетавања, за федерацију слободних словенских народа, јачајући идеју јединства украјинског народа, заједништва његових историјских корена, *Русалка Дністрова* била је револуционарна појава. Као и представници културе Источне Украјине, *Руска тројица* у својој делатности обједињују просветитељске и романтичарске идеје. Њихово стваралаштво прожето је духом наде у препород народа и његове културе помоћу образовања и демократије.

За њих идејно-естетска основа, тематски уметнички арсенал и савршени пример постаје народна поезија, као и за харковске романтичаре. У типичном

---

³³⁷ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Книга перша, Київ 2005: Романтизм: 230-284

романтичарском духу историјска прошлост украјинског народа (посебно време Кијевске Руси) посматра се као егалитарно друштво, време социјалне хармоније, слоге, снаге и славе, као антипод несрећној савремености. За стваралаштво *Руске тројице* и њихове следбенике и наследнике карактеристична је историјска епика, грађанска поезија, лична рефлексивна лирика, романтичне приповетке и приче, препеви и преводи словенске поезије, фолклорно-етнографска и књижевна истраживања. Од жанрова најчешћи су балада, историјска поема, дума, ода, медитација, сонет. Рад *Руске тројице* постао је битан корак ка развоју јединственог књижевног језика, ка афирмацији идејно-естетских принципа читаве украјинске књижевности, посебно романтизма као заједничког књижевног правца.

Од средине 1840-их најпре у поезији, а касније и у уметничкој прози напоредо са романтизмом, у украјинској књижевности развијају се принципи реализма, који почињу да одређују водеће обрасце идејно-уметничког процеса. Романтизам овог периода не развија се само као самосталан књижевни правац, већ залази у моћно поље реализма, улази са њим у сложене идејно-естетске везе. Пример за то може бити органско преплитање романтизма са реализмом у стваралаштву Т. Шевченка, М. Вовчока, П. Куљиша, М. Старицког, Ј. Феђковича.

Поред свих разлика у политичким становиштима, романтичаре спаја јединство естетског односа према стварности (разлика између идеала и постојећег), концепт појединца, однос према историјској прошлости, разумевање природе и циља уметничког стваралаштва, садржај естетског идеала, главна обележја поетике. Често се у стваралаштву једног истог писца манифестују различите политичке оријентације и становишта. У књижевности једног истог периода, у делима једног истог писца, често коегзистирају одређене књижевне струје. Често уметничке појаве које су се временом јавиле у украјинској књижевности у зрелој фази развоја романтизма у себи имају одређена генеричка обележја његовог почетног периода. Записујући и истражујући народну поезију, романтичари обраћају пажњу на дела у којима се огледа живот народа: песме, у којима звучи његова душа, бајке, у којима се огледа народна фантазија, веровања и митологија, обичаји, легенде, слике

митолошких представа о трајању живота, по којима је граница између живота и смрти веома условна – живот се наставља и у гробу, и он поново може бити настављен у новој стварности. Често су супротстављена два света: реални – људски и природни – фантастични. Иако се фантастична основа у украјинској романтичарској поезији 1820–40-их у многим случајевима преплиће са сликама реалног народног живота, уметничко представљање митолошког мишљења није допринело социјалном и историјском виђењу стварности ни стварању оригиналних ликова. У великој мери за ова епска дела, баладе и песме карактеристична су обележја фолклорне имперсоналности и стилизације народних песама. Изразита обележја историјског времена и друштвене реалности конкретних друштвених околности описана су у романтичарским делима Т. Шевченка и делимично А. Метлинског и М. Костомарова.³³⁸

Романтичарско проучавање народних веровања, легенди, песама, поетизација обреда и обичаја, који су трајали у украјинској књижевности скоро до краја XIX века, допринело је утврђивању нове врсте и стила стваралаштва, који се ослањају на основе народног погледа на свет и естетике. Оно је обогатило украјинску књижевност новим темама, мотивима и сижеима, органски повезаним са животом, „локалним колоритом”, високо је уздигло улогу уметничке фантазије. Најпродуктивнији књижевни жанрови настали у овом процесу постају романтична балада и поема.

Прва дела преромантичарске и романтичарске прозе написана на украјинском језику су приповетке Г. Квитке-Основјаненка *Перекотиполе* (1843), хумористичка приповетка П. Куљиша *Циган* (1841) и „бајке“ М. Костомарова *Торба* и *Лови* (1843). У њиховој основи су фолклорни извори.

У украјинском романтизму најслабије се развила драматургија, што се у великој мери објашњава не само непостојањем националног позоришта, већ и тиме што у фолклорно-легендарном и бајковитом материјалу из свакодневног живота романтичарска драма није могла да пронађе ни оригиналне личности, ни дубоке психолошке проблеме, ни јединствене друштвене конфликте.

---

³³⁸ В. у *Історія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Романтизм: 230-284

Романтизам је представљао прелазак са универзалних уметничких система на конкретне и историјске. У њему се јавља историјска свест, према којој је свет у стању непрекидног кретања и развоја. Свет и човек имају прошлост, садашњост и будућност, који се манифестују у индивидуално-историјским облицима. Без познавања прошлости немогуће је разумети садашњост, само знање историје омогућава разумевање идеје развоја човечанства. Уместо родбинских и породичних сукоба у романтизму се појављује драма народа и света. Карактеристично обележје романтичарског историзма је идеја о народности не као о социјалном организму, већ само као о психолошкој заједници, уједињеној духовним интересима. Сасвим је природно да је крајем XVIII – на почетку XIX века европска преромантичарска и романтичарска свест пронашла свој идеал у Украјини са њеном бурном историјском прошлостју. Она се манифестује као израз активне снаге народа, који је створио Запорошку Сечу, борбено удружење козака „слободног витешког народа”. Прошлост Украјине кроз призму национално-ослободилачких покрета европских народа (пре свега словенских) виђена је као историја борбе слободе против деспотизма. Не постављајући себи задатак веродостојног осликавања стварних историјских догађаја, аутори многих дела кроз лирске дигресије, поређења и алузије пореде јуначку прошлост Украјине са садашњошћу, јачају веру у народ, прослављају њене браниоце и јунаке. Већ сама по себи, уметничка интерпретација историје свог народа помогла је обнављању историјског сећања и јачала је националну свест.

Нова квалитетна фаза у украјинском романтизму и присуство историјске теме, настаје са стваралаштвом Т. Шевченка. Као огроман и оригиналан таленат, који је поседовао способност да својим духовним очима обухвати сву целовитост историјског и савременог живота, Т. Шевченко у сажетом облику представља све тематске и стилске струје украјинског романтизма, уједињене мотивом туге због нестале слободе и славе Украјине, осећањем грађанске туге због несрећне судбине отаџбине у датом тренутку, тежње народа и појединца за слободом. Преузимајући из дума и песама лик идеалног јунака – борца за националну независност отаџбине, Т. Шевченко истовремено из фолклора

интегрише социјалне елементе и користи народне поетске уметничке структуре као органски облик израза класног односа према тадашњој стварности.

Тражећи спас од друштвене усамљености, појединац види отелотворење своје потпуности и самопоштовања у осећању љубави. Ипак, узајамна љубав и осећање среће никако нису у духу романтичарске поезије. За песника романтичара праву вредност има управо доживљавање стања заљубљености, љубавних мука, њихове естетизације. Најчешће су то мотиви неузвраћених осећања, растанка, издаје, губитка вољеног бића, који описују дубину емотивног стања. Код украјинских романтичара малобројне су песме о срећној љубави. У романтичарској књижевности о љубави се говори као о трагичној теми, природа љубавног сукоба није увек повезана само са објективним спољашњим околностима, већ је често повезана са духовном (или душевном) неусклађеношћу, са препрекама потпуно психолошког плана. Само обележје оваквог конфликтног супротстављања сведочи о успеху књижевности у психолошком истраживању личности, зато што за разлику од праволинијске рефлексije утицаја природе долази до разумевања мултидимензионалности, несагласности и дубине психологије личности. Идејна усмереност таквих обележја могла је бити различита.

У љубавној лично-психолошкој лирици неприступачност идеала у реалном животу и својеврсни култ душевне патње карактеристични су за реализам. У овом сегменту посебно је значајна сентиментално-романтичарска лирика В. Забиле.

У романтизму појединац је са својим становиштима део природе која је живи организам, добра мајка, етична и естетска вредност. Од фолклорног пантеизма романтичари стижу до поимања природе као вечне супстанце, веће од узалудног и безвредног људског живота, као идеалне персонификације хармоније и слободе. Оштро осуђујући људску незаситост, мотив добро познат у народној поезији, Л. Боровиковски јој супроставља вредност „природног живота“.

Оригиналан космички поглед на свет, карактеристичан за романтичаре, најупечатљивији израз добио је у стваралаштву М. Петренка у циклусу *Небо*. Естетизација природе као аналога душе, бекство од суровости и прозе

земаљског живота били су израз макар пасивног протеста против стварности. Поред усамљености, светска туга није била ништа друго него изражавање друштвеног садржаја унутрашњег света личности и, истовремено, неуморне потраге за хармонијом и поновног сусрета са светом.

У украјинској романтичарској лично-психолошкој прози најупечатљивија су три типа личности: јунак који често пожртвовано пореди своје поступке с интересима вољене особе; романтичарско-просветитељски, етички, али јунак који мало утиче на догађаје око себе и прави романтичарски (баладни) јунак, који игноришући моралне норме своје средине, успева да оствари своје страсти.

У украјинској књижевности романтизам је историјски природни феномен, важан корак ка развоју духовног живота друштва уопште и уметничке свести посебно. Иступајући за заштиту слободе народа и суверене личности, романтичарска естетика високо је уздигла и улогу песника као ствараоца нове стварности, проширила је проблематику књижевности, поставила је важна друштвено-политичка и философска питања: појединачно и опште, живот и смрт, слобода и тиранија, народ и власт, личност и колектив, успостављање активне улоге појединца. Романтичари су се фокусирали на разоткривање унутрашњег живота човека, што је довело до револуције у спознавању психологије личности.

Ставаралаштво украјинских романтичара дало је подстицај развоју уметничке имагинације, потврдило је опозицију и контраст као водећи уметнички принцип (високо – ниско, вечно – пролазно, прошлост – савременост, реално – идеално). С обзиром на реалност борбе противречности, романтичари су уништили класицистичку хијерархију жанрова и изједначили су у једној целовитој уметничкој структури лирику, еп и драму (појава лирско-епских и лирско-епско-драмских жанрова). У књижевни жанр увели су друштвене и историјске баладе, историјске поеме, драме и трагедије, лирско-епске поеме, љубавну и грађанску лирику, думе, медитације и слично. Уметничка открића и достигнућа романтичара ушла су у арсенал наредних уметничких праваца и токова.³³⁹

---

³³⁹ В. у *Исторія української літератури XIX століття*, Книга перша, Київ 2005: Романтизм: 230-284

Историчари украјинске књижевности сматрају **ЛЕВКА БОРОВИКОВСКОГ (1806–1889)** првим украјинским песником романтичарем. За његово име у украјинској поезији новог периода повезано је окретање националној историјској тематици, посебно козачкој, као и развој жанра баладе. За песника је карактеристично интересовање за национални фолклор и његов креативни развој, увођење мотива народних легенди, веровања, традиције, грађење поетике песничког дела на основу елемената народне песме. Л. Боровиковски је тражио начине за увођење нових естетских принципа интерпретације текстова на страним језицима у украјинској књижевности, што потврђује неколико његових превода и препева.

Књижевна атмосфера на Харковском универзитету, опште одушевљење народном поезијом и делатност групе И. Срезњевског имали су велики утицај на развој књижевних интересовања једног од пионира украјинског романтизма – Л. Боровиковског. Као и за чланове књижевне групе И. Срезњевског, главни стимуланс његовог књижевног стваралаштва постала је народна поезија.

По завршетку студија етике и филологије на Философском факултету Харковског универзитета 1830, где се упознао са И. Срезњевским, Л. Боровиковски је током 1831–1837. радио као професор историје, географије и латинског језика у Курској гимназији. Управо у ово време написао је основни део својих дела (20 украјинских балада, 20 руских, приповетке, 600 басни написаних у стиховима, од тога 250 на украјинском језику, 12 дума, 17 превода А. Мицкјевича на руски језик). За песниковог живота објављено је 177 његових басни (*Байки и прибајтки Левка Боровиковског*, 1852), 12 оригиналних поетских дела на украјинском језику, 3 песме на руском језику, 6 прозних балада на руском језику и неколико препева и превода А. Пушкина и А. Мицкјевича. Потпуно издање познатих дела угледало је свет 140 година после песниковог дебија. До данашњег дана многа његова дела нису пронађена.

Карактеристична особина стваралаштва Л. Боровиковског комбинација је просветитељских и романтичарских идеја, просветитељског реализма и романтичарског стила. Као песник романтичар Л. Боровиковски није само прихватио ране романтичарске импулсе, већ је у много чему одредио водеће тематске и тенденције жанра и стила даљег развоја романтизма у украјинској

књижевности. Водеће место у његовом стваралаштву припада фолклорној балади на тему свакодневног живота (*Молодиця, Убийство, Рибалка, Розставання, Чорноморець, Вивідка*), често са бајковито-фантастичним садржајем (*Маруся, Чарівниця, Заманка, Гайдамаки*). Већина је тематски из традиционалног круга народне демонологије, веровања, магије, обреда, враџбина, врачања, несрећне љубави, често повезаних са смрћу неког од јунака.

Песме Л. Боровиковског *Убиство (Убийство)* и *Акерманске степе (Акерманські степи)* на српски језик превео је проф. М. Сибиновић. У балади *Убийство* Л. Боровиковски развија познати сиже када момак наговара девојку удовицу да крене са њим на пут, који се за њега завршава трагично. У балади су вешто употребљене слике из народне поезије: црвена блуза драгог убијеног у житу, кукавица (млада жена), голубица бела (супруга), али у тексту су целине подређене сложеној семантици и индивидуалном задатку песника да опише неуобичајен догађај и да напише романтичну баладу. Аутор као метод користи метаморфозу, карактеристичну за фолклорна дела. За убијеним драгим не жали само љубавница „кукавица“, која је у народним баладама и песмама симболичка слика туге, већ и „голубица бела“, верна девојка која га воли. Иако су блиски фолклорној поезији, код Л. Боровиковског су оригинални, модернизовани, и тиме губе своју традиционалну и механичку перцепцију. Асимилација објекта једног исказа другом остварена је на различите начине. То је присуство слика и поређење обележја како би се продубила перцепција једног помоћу другог према сличности или блискости обележја или карактеристика:

*На заході ранне небо
Мов кров'ю залито;
Прийшли вісті до милої,
Що милого вбито...
Не на війні його вбито –
Затягнуто в житю,
Червоною китайкою
Рученьки прикрито,
Зеленою оливою
Очиці залито.
(Извор са интернета)*

*Јутрос, веле, запад зором
У крв је завијен
До драге стиже глас да
Њен драги је убијен...
Није у рату убијен,
У житю је сакривен:
Црвеном блузом од свиле
Руке прекривене,
А уљем му зеленим
Очи залирене.
(Извор са интернета³⁴⁰)*

---

³⁴⁰ Песма *Убийство* Левка Боровиковског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#11>>15.12.2017.

Л. Боровиковски користи поређење као средство репродукције флексибилности имагинарних обележја предмета или слика, зато што су њиховим поређењем јасно дефинисане њихове карактеристике.

Као ликови баладног сижеа на тему свакодневног живота у поезији Л. Боровиковског појављују се историјски социјални типови – козаци и хајдамаци. Ова тежња давања историјског значаја фабули из свакодневног живота касније ће се развити у баладама М. Костомарова. У песмама као што су *Баян*, *Палій*, *Смерть Пушкиря* историјске личности наступају засебно од баладног сижеа, започињући у украјинском романтизму идеологизовану историјску тему са упечатљиво израженим романтичним патосом, што је припремило основу за историјску поему, драму и трагедију (Т. Шевченко, Ј. Гребинка, М. Костомаров, П. Куљиш).

Судбина јунака балада је трагична: несрећна љубав, растанак са вољеним, патње сиротиње у туђини, потрага за срећом, по правилу, завршава се смрћу. Овакви снажни, активни и сложени ликови, спремни за општенародну ствар, настајали су из славне историјске прошлости. То су били козаци и хајдамаци. Порекло споја прошлости и садашњости, суштине и идеалног генетски је повезано са особинама украјинске народне поезије, која настаје од средњег века, што је у великој мери постало основа за целу романтичарску поезију.

Називајући фолклор „недирнутим рудником” за баладе и песме, Л. Боровиковски из њега није узимао само теме и мотиве за своја дела, већ се у свом стваралаштву ослањао на поетику народне песме, што је на различите начине утицало на стварање романтичарског стила и погледа на свет. Ово је повезано са тим што су у уметничком поступку фолклора синкретично обједињени романтичарска идеализација (свечаност, узвишеност, јунаштво, монументализам народних дума) и принцип животне правичности. Отуд је контакт са народном поезијом, с једне стране, утицао на стварање романтичарске мисли, а са друге стране постајао је тежи.

Окретање Л. Боровиковског народној поезији утицало је не само на стварање романтичарског историзма, већ и на изражавање „народне душе”, националне мисли и менталитета.

Песник је из народне демонологије, магије, обреда, предрасуда, легенди, традиције и историјских песама елиминисао за романтизам карактеристичне фантастичне појаве, неуобичајене догађаје и драмтичне ситуације, које чине садржај већине његових балада, усвајао је принципе јуначке фантастичне епске идеализације. Из народне лирске песме, чији је главни садржај приказ душевног стања ликова, проистиче чулност, поетизација објекта који се описује, емотивна концептуализација душевних патњи, принцип идеализовања и стављања јунака у средиште дела. С обзиром да су романтичари музику сматрали „најромантичнијом уметношћу” окретање народној лирици оживљавало је дух музике и допринело је настанку музичких песничких дела.

Стварању романтичарске шароликости допринео је и избор одговарајућих сталних епитета из народних песама, који су у комбунацији са означеним објектима осликавали опште обресе необичног романтичарског света. За романтичарску поезију Л. Боровиковског кључан је субјекат радње: „слободан козак”, „густа магла”, „верни коњ”, „брзи Дунав”, „бодљикаво трње”, „дивље звери”, „црна врана”, „беле кости”, „високи гроб”.

Утицај народне поезије на романтичаре није имао само позитивну улогу. Тежња да стварају „у народном духу” доводила је до бројних стилизација и цитирања народних песама, што је доводило до кочења развоја ауторске свести. Ова зависност поетског света од канона народне традиције, позајмљивање клишеа ликова и стила, увођење стилизованих песничких монолога лишених личних принципа, постојање деминутивних облика, доводило је до појаве особина сентименталности. Под утицајем народне песме и локални колорит био је претежно уопштено пејзажни, као код сентименталиста. Највећа препрека за развој романтичарске мисли била је принципијелна имперсоналност народне поезије, неразвијеност индивидуалног почетка, спајање субјекта и објекта. Поред овог, Л. Боровиковски показује склоност ка промишљању фолклорне поетике управо у романтичарском духу.

До појаве поезије Т. Шевченка баладе Л. Боровиковског биле су највеће достигнуће украјинског романтизма због свог ументичког нивоа, књижевног језика, органске везе са народном поезијом и пластичношћу описа ликова.³⁴¹

---

³⁴¹ В. у М. Ткачук, *Поетика балад Левка Боровиковског*, Тернопіль 2000

Стваралаштво књижевне групе И. Срезњевског и Л. Боровиковског припремило је основу за квалитативно нову фазу у историји украјинског романтизма. Крајем 1830–1840-их у књижевности се појављује нова генерација романтичара (А. Метлински, М. Костомаров, Т. Шевченко), која доноси нове идеје, садржај, нову проблематику, мотиве и жанрове. Специфична особина рада ове генерације постаје идеологизација историјске прошлости, разумевање народа и његове културе као национално-политичке категорије. Они постављају питање о самој судбини Украјине и њеног језика (не као дијалекта руског, већ као језика посебног народа) и о будућности украјинске културе.

Поезија **ВИКТОРА ЗАБИЛЕ (1808–1869)** појава је која на тлу поетског стваралаштва многих других аутора најупадљивије представља феномен спонтаног активирања уметничке мисли у Украјини прве половине XIX века.

В. Забила почео је да се бави поезијом у другој половини 1830-их. Још 1838. руски композитор Михаил Глинка упознао се са В. Забилом и компоновао је музику за две његове песме *Не щебечи, соловейку* и *Ветар завија низ поље...* (*Гуде вітер вельми в полі*), која је уједно и једина Забилина песма која је у преводу проф. М. Сибиновића представљена српским читаоцима.

Значајан део Забилиног поетског стваралаштва посвећен је љубавној драми коју је песник преживео и којој је било суђено да постане можда најважнији догађај у његовом животу и стваралаштву. Жена, коју је В. Забила волео, удала се за другог. Садржај и значајан број Забилиних поетских дела указују на то да су они врста подршке ове љубавне авантуре: од почетка пуне наде за срећан брачни живот до трагичног завршетка. Већи део свих данас познатих Забилиних песама написан је у другој половини и крајем 1830-их, део дела написан је касније, а међу њима су и она у којима сећање песника на своју несрећну авантуру губи значај управо проживљеног и добија особине меланхоличног осмишљавања свега што се догодило.

Песников деби био је 1841. у алманаху *Ластівка*, где су објављене три његове песме: *Голуб*, *Пісня* и *Повіяли вітри буйні...* Две песме *До батька* и *Не щебечи, соловейку* објављене су 1857. у *Черниговские губерньские ведомости*. Забилина поезија, почев од 1840-их, а можда и раније, била је веома популарна

међу локалном образованом публиком, постојала је у многим рукописима и копијама, који су касније постали основа посмртног издања збирки *Спиви кривь слъози* (Лавов, 1906) и *Твори Віктора Забіли*.

У Забилиној поезији непосредно се говори о унутрашњем свету песника, о његовој сопственој патњи – несрећној љубави. Песникове песме које су тематски обједињене око овог догађаја представљају већину његове баштине, али В. Забила истовремено дотиче много других мотива, ликова, који понекад имају удаљен и посредан однос према теми. Из песама не видимо саме односе јунака и жене, њихове особине нису осликане, док су алузије о психолошким сукобима који прате раскид потпуно нејасне. Читава драма представљена је само са становишта јунака аутора, изражена су само његова надања, сумње, а затим и схватање да је лик среће о коме је маштао за њега недостижан.

*Одірви ж од серця тугу,
Рознеси по полю!..
Щоб не плакався я, бідний,
На нещасну долю.
А коли сього не зробиш,
Кинь мене у море!
Нехай зі мною потоне,
Нехай моє горе".*
(Извор са интернета)

*Понеси ми с душе тугу
И расприши пољем,
Да не плачем више, јадан,
Због судбине своје.
Ако ово не учиниш,
Баци ме у море,
Нек' потону у дубини
Са мною и невоље."*
(Извор са интернета³⁴²)

Упечатљив и оригиналан мотив у Забилиној поезији поређење је непријатних осећања јунака и слепости. Овај мотив неколико пута се разматра у низу песама: *От і празника дождались...*, *Сирота*, постајући прилично неуобичајена метафора: (*Дивлюсь на все, як без очей, / Бо щастя не маю...*), (*Ох! Як важко житиь такому, / Кому світ немилый, / Кому очі зав'язані / На вік його цілий / Не хусткою, а долею!..*). Поред површне везе са плачем, сузама, од којих се не види свет, слепило има и самостално фигуративно значење. Песник доживљава своју несрећну љубавну авантуру као послато слепило, које замагљује свет око њега. Ово је својеврсно признавање инфериорности сопственог унутрашњег доживљаја света, који не зависи од песникове воље.

---

³⁴² Песма *Гуде вітер вельми в полі* Виктора Забиле – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#17>>20.12.2017.

Од главне теме, утврђивања разлога драмске авантуре песниковог живота, издвајају се мотиви социјалне неједнакости и социјалне неправде. Изражавајући љутњу песник представља стање ствари, као што су „стока“ (материјално богатство), обележје достојанства и друштвене вредности човека. Управо ова околност песнику је изгледала као главни разлог његове несрећне љубавне приче: осиромашени песник ничим није могао да се супротстави супарнику са имањем, који је изабрао његову вољену.

Истакнуто обележје Забилине поетике су карактеристични описи. Скрећу пажњу слике рада сељака у пољу, са детаљима ручка, деце која скупљају класе на пољу и њихови несташлуци (*Будяк*), описа простора за свадбу и неких необичних особина самог обреда (*Весілля*), међаве која затиче путнике усред поља (*Вечоріє, смеркається...*), описа некадашњег и садашњег изгледа коња са којим је служио и доколице тог доба (*До коня*), као и забаве на реци.³⁴³

МАРКИЈАН ШАШКЕВИЧ (1811–1843) био је први лиричар нове украјинске књижевности. У украјинској романтичарској поезији предшевченковског периода лирски јунак најталентованијег уметника *Руске тројице* постао је најближи претходник сличног лика у стваралаштву Т. Шевченка.

У Шашкевичевом уметничком свету водећа је антитеза „национална слобода у прошлости – ропство у садашњости“, из које проистиче циљ да се обнови некадашња слобода. Ова два света, историјски и романтичарски, као и осећање отцепљености Западних Украјинаца од основне масе украјинског народа условили су уочљиву разлику Шашкевичевог стваралаштва. Оно је прожето мотивима прекинутог споја времена, изгубљене хармоније, поимања света као подељене целине, не само на историјском плану: прошлост – садашњост, већ и на индивидуално-психолошком: љубав – растанак, срећа – несрећа, или судбина – усуд, а онда и тежњом да се победи ово неприродно стање. Као што је то карактеристично за романтичаре, дубоко лично осећање историје код М. Шашкевича отелотворено је у осећању поноса због некадашње

---

³⁴³ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Книга перша, Київ 2005: Віктор Забіла: 297-309

величине народа и туге због губитка некадашње слободе и проширило се на љубавну лирику и лирику судбине. Мотиви националног и културног препорода присутни су у Шашкевичевим песмама *Згадка*, позива пријатељима упућених вршњацима, образованој омладини: *Слово до читателј руського*³⁴⁴ *язика, Побратимові, посилаючи єму пісні українські*, одломака *Відкинъ той камінь, що ти серце тисне!*, *Руська*³⁴⁵ *мати нас родила*. Из ових дела настаје лик аутора патриоте, који омладини представља прогресивне снаге народа.

У поетском свету М. Шашкевича постоји низ сасвим противречних мотива који стоје у пару. То је мотив растанка, од песниковог растанка са судбином, са срећом, родном веселом земљом, растанка заљубљених, до растанка народа са својом некадашњом слободом и моћан мотив јединства, братимљења који стоји као контраст, од уједињења вољених и њиховог венчања, до консолидације младих патриотских снага Галицијске Руси, јединства Западне и Источне Украјине и, најзад, до братимљења свега словенског. Потпун је мотив светле туге, туге за вољеном, породицом, хладним бунаром, његовом лековитом водом која враћа живот, за изгубљеном националном независношћу, за бољом будућношћу. Најзад, присутан је мотив вере као суштински за расположење градитеља.

У поетском стваралаштву М. Шашкевича остварена је еволуција од предромантизма до романтизма. Одређени део поетског наслеђа М. Шашкевича још се налази у токовима предромантизма. То су рана дела у којима је просветитељска идеологија изједначена са обележјима романтичарског погледа на свет, где просветитељско-класицистичка самодовољност разума, стоицистичког мира и хармоније коегзистира са романтичарском концепцијом човека, који је у центру универзалног живота. Предромантизму припада сентиментална посланица *Син любимому отцю*, као и фолклорне стилизације са имперсонализацијом карактеристичном за њих *О Наливайку*, *Хмельницького обступленіє Львова*, *Погоня*, препеви и преводи из словенског фолклора. На граници предромантизма и романтизма је љубавна лирика *Туга*, *Вірна*, *Туга за милою*, медитација *Веснянка*, *До милої (Драгој*, у преводу проф. М. Сибиновића).

---

³⁴⁴ Овде је реч *руського* изведена из корена Русь, односно Кијевска Рус, са Кијевом као кнежевином-престоницом и значи украјински језик (примедба аутора).

³⁴⁵ Руська – у значењу украјинска (примедба аутора).

*Повій, вітре-вітросеньку,
Там, де тужить мила,
Нехай несуть там пісеньку
Твої легкі крила.*

<...>

*Най не плаче, най не тужить,
Вже час ся зближає –
Прийде милий, приголубить
І з нев ся звінчає.
(Извор са интернета)*

*Где ми тужи мила.
Нек понесу песме дичне
Твоја лака крила.
Дуни, ветре-ветровниче,*

<...>

*Нек не плаче, нек не тужи,
Куца час речени –
Све ће драги да јој пружи,
Да се њом ожени.
(Извор са интернета³⁴⁶)*

Значајно место у поетском свету М. Шашкевича припада романтичарским делима: оригиналним песмама и одломцима прожетим грађанским ентузијазмом, патриотско-ослободилачким патосом, духом борбе: *Згадка, Побратимові, Відкинь той камінь, Руська мати нас родила* лирици судбине *Місяченько круглоколий, Лиха доля, Над Бугом, Сумрак вечерній, Розпука* (*Очај* у преводу проф. М. Сибиновића), са различитим обележјима лика лирског јунака и новог сувереног типа личности. У различитим песмама М. Шашкевича различито снажно појављују се његов поетски лик и непоновљива индивидуалност.

*Тяжко голубу малому
Гори перебити,
Ой це тяжче безродному
На сім світі жити.*

*Ти, зозуле сивенькая,
Закуй ми сумненько,
Най розпука та й лютая
Вирве ми серденько.
(Извор са интернета)*

*Тежак пут је кроз планину
Голубовом лету,
Још је теже самотнику
На овом свету.*

*Као вапај отегнути
Кукавице сиње,
Нек ми овај очај љути
Срдашце откине.
(Извор са интернета³⁴⁷)*

Стваралаштво М. Шашкевича, обједињујући народну песму и лични стваралачки почетак, представљало је прелазак од универзалних уметничких система – школског класицизма и фолклора на конкретни историјски – романтизам.

---

³⁴⁶ Песма *До милої* Маркијана Шашкевича (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#14>>20.12.2017.

³⁴⁷ Песма *Розпука* Маркијана Шашкевича (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#14>>09.01.2018.

Шашкевичев књижевни рад обухвата период 1833–1843. Пишчево стваралачко и научно достигнуће састоји се од преко тридесет песама, незавршене поеме *Перекинчик бісурманський*, бајке *Олена*, прпева и превода са староруског, чешког, српског, пољског и грчког језика, неколико чланака и белешки. Збирке Вука Караџића одиграле су позитивну улогу у образовању фолклористичких погледа М. Шашкевича. Трагови утицаја српских песама могу се осетити и у песниковим оригиналним делима. Упознавање са српским песништвом имало је позитиван значај за развој културе украјинског народа. М. Шашкевич је над преводима радио веома савесно, а поједини преводи имају и неколико верзија, на пример *Дівчина і риба*. На преводе М. Шашкевича утицала је украјинска народна поезија коју је он одлично познавао.

У романтичној новели бајци *Олена* која је започела нову уметничку прозу у западноукрајинским земљама и постала прво дело романтичарске прозе и први пример жанра новеле у украјинској књижевности, М. Шашкевич је прославио карпатске устанике као заштитнике потлачених, народних осветника, изразивши протест против социјалног угењатавања.

Због своје оригиналности, садржаја и облика стваралаштво **АМВРОСИЈА МЕТЛИНСКОГ (1814–1870)** заузима значајно место међу делима украјинских песника романтичара. Управо у његовом стваралаштву свој темељ добила је тема некадашње козачке слободе, праћена богатством мотива, сижеа, живописних ликова, расположењима туге и туговања за прошлост, и ова тема постала је значајна компонента за поетски лик Украјине који стварају национални писци прве половине XIX века.

А. Метлински књижевни рад започиње 1830-их, објављујући радове на страницама харковских алманаха *Молодик* и *Ластівка*. Његова основна поетска дела објављена су у збирци *Думки і пісні та ще децо* (1839), заједно са уводним чланком *Заметки относительно южнорусского языка*, у коме истиче лепоту и мелодичност украјинског језика, указује на његову аутохтоност и способност да изрази читав спектар осећања и појмова. Поред 28 оригиналних песама, збирка садржи украјинске и руске преводе и препеве из чешке, словачке, пољске, српске и немачке народне поезије и књижевности. У циклусу *Луна із Сербії*

налазе се три српске песме на украјинском језику и четврта на руском, све преузете из првог тома збирке В. С. Караџића. Тако се већ у првој половини XIX века српска песма нашла у књижевним токовима у украјинским земљама захваљујући преводима и препевима А. Метлинског, али и М. Шашкевича и Ј. Головацког. Сви они су, дајући у целини тачне преводе, уносили елементе „украјинизације“, како би песме приближили украјинском читаоцу. Зато су га упознали само са појединим лирским песмама, које још нису могле да створе целокупну представу о богатој српској народној поезији. То су били први кораци у области превода, који су започети од фолклора и који су се проширили тек у другој половини XIX века.

А. Метлински је 1848. објавио *Южный русский сборник* (5 књига), у коме се налазе његова лична дела (обrade из збирке *Думки і пісні та ще децо*), уводни чланак *Правописание южнорусского языка, или наречия*, као и дела тадашњих украјинских писаца са кратким биографским подацима. А. Метлински је 1852. са својим предговором објавио *Байки і прибаютки* Л. Боровиковског, а 1854. фолклорни зборник *Народные южнорусские песни*, у коме су објављени записи Н. Гогоља, М. Вовчока и његови сопствени. Песник сматра да је основа националне књижевности и њеног идентитета историјски и савремени живот народа, његов језик и традиција.

А. Метлински се у својој уметничкој пракси придржавао постулата Фирдриха Вилхелма Шелинга (1775–1854) да је народна митологија неопходан услов и примарни материјал за било коју уметност. То се посебно манифестује у његовом стваралаштву и у поимању континуитета живота, схватању условности границе између живота и смрти. Ово становиште заснива се на романтичарској тврдњи о блиској вези органске и неорганске природе, о јединству свих космичких сила. Као што се из зрна рађа нови живот, тако се из мртвог тела које чува живи дух рађа будућност. У интерпретацији пољских и украјинских романтичара постојање у гробу живог духа предака симбол је непрекидне смене генерација. Друштво и нација повезивање је људи у времену, оних који живе са онима који су умрли и онима који треба да се роде. Ово органско јединство прошлости, садашњости и будућности присутно је у песмама А. Метлинског *Розмова з покійними*, *Козачі поминки*, *Кладовище*. Ово није само поезија гробља,

није култ гроба, тежња мистичном, већ рефлексија философске идеје непрекидности и бесмртности историјског живота нације. Пламен националног живота не умире, он и у гробу једног дана може поново бити укључен у нову стварност. Ова идеја најпотпуније је код Словена изражена у стваралаштву А. Мицкјевича и Т. Шевченка.

Док су се украјински писци 1820–1830-их осећали као синови „заједничке отаџбине“ и нису изгубили просветитељску веру у бољу стварност, савремени национални живот за А. Метлинског представљање је несрећног животарења, деградације духа, пропадања и заборављања матерњег језика, историјског сећања, док је прошлост, доба козаштва – време националног достојанства, храбрости и слободе. Срећа је постојала само у некадашњем „природном“ животу прадедова. Дихотомија два света, две епохе у животу нације, супротстављање прошлости и садашњости у историјском лирском епу А. Метлинског није само идеолошки, већ и композиционо-естетски принцип. Упечатљив и величанствен свет козачког доба, ликови јунака историјске прошлости у супротности су са издељеним „малим“ светом савременог доба, ништавним ликовима свакодневице савременог доба. Идеал друштвено активног човека, особине позитивног јунака, оданост интересима Украјине, храброст, способност да се саможртвују, патриотизам отелотворени су у козацима, хајдамацима, народним певачима бандуристима као националним типовима историјске Украјине. Код А. Метлинског, као и касније код Т. Шевченка, кључна реч је козак, поетски симбол, сведок јуначке прошлости, гроб козака. Са смрћу козака умире цео јединствени свет, сама историја Украјине.³⁴⁸

Усвајање вредности јуначке прошлости у уметничком изражавању објективно је значило усвајање права Украјине на национални препород, код читаоца је будило осећање националног идентитета као највеће етичке вредности, тугу за идеалом друштвено активног човека, са јаким изузетним карактером, насупрот душевној летаргији савременика, лишених идеала и јуначког духа предака. Код А. Метлинског тема историјске прошлости, доба козаштва као среће и слободе потврђује везу не са историјским изворима, већ са народним епом (думама, историјским песмама, легендама). Поетско

---

³⁴⁸ В. у *Історія української літератури ХІХ століття*, Книга перша, Київ 2005: Амвросій Метлинський: 310-317

стваралаштво А. Метлинског представљало је одлучно напуштање уске проблематике свакодневице и малих тема и прелазак на проблеме од општег националног значаја, на стварање епохалних сукоба и ликова широких размера. За поезију А. Метлинског карактеристично је трагично доживљавање света, он у будућност гледа без наде да ће се обновити атмосфера славног историјског времена. Национално-патриотска тема, јуначка тематика код њега обавијена је тмурним тоновима, испуњена је фантастиком оностраног света који је тајновито повезан са реалним савременим животом. Поезија А. Метлинског плач је за слободом Украјине, глас грађанске туге, прорицање смрти националног живота и језика. У својој ораторској страсти она често постиже тоналност библијских оптужби и пророчанстава (*Смрт бандуриста, Рідна мова*). Скоро апокалиптична слика смрти матерњег језика асоцира се са настанком опште немоћи. Наступајући као казна због отпадништва, смрт националне културе асоцира се са смрћу целог света.

Контраст савременог живота у Украјини и историјске прошлости код А. Метлинског наглашава се и постојањем реалистичних скица стварности, социјалне незаштићености и отуђености човека, сиромаштва народа (*Дитина-сиротина, Старець, Глек*). У песмама публицистичко-дидактичког и религиозно-морализаторског плана песник оштро осуђује верност народним обичајима, традицијама, гостопримству, подсећа да Бог не заборавља добра дела (*До гостей, Ніч*). Реалну животну основу социјалних мотива у стваралаштву А. Метлинског потвђују исповести самог аутора.

Баладе А. Метлинског пуне су тмурне фантастике, персонификованих ликова елементарних непогода, који наступају као субјекти радње, судбине у поступцима, фатума који одређују живот човека и народа. Поетика балада ослања се на ликове симболе који представљају историјску Украјину, њену борбу против освајача (козак, хетман, бандуриста, гробови козака, сабља, копље, гробље). Изражајни ликови испуњени динамиком и покретом, слике насилне природе (олуја, гром, муња, пожар, црвени одсјај, степски ветар) генетски су повезани са уметничким светом народне поезије (думе, историјске песме, легенде).

Ови мотиви присутни су и у песми А. Метлинског *Брестићу (В'язонько)*, јединој коју је у свом преводу српским читаоцима представио проф. М. Сибиновић.

*«Ой в'язоньку молоденький,
Чому рано опадає,
Чому по полю літає
Твій листонько зелененький?
Та чи вже ж то роса з неба не спадає
Чи сонечко землю вже не пригриває?
<...>
«Ні, братику! Й мене роса мис,
Й мені сонце тепло посилає;
Не те, щоб долі мені немає!
Та в чужині серце мені ниє...
Того ж бо то і лист рано опадає,
Хоч, братику, мене й вітер не хитає!»
(Извор са интернета)*

*„Ој, брестићу младорасте,
Зашто рано опадају,
Лете, свуда западају
Листови ти зеленасти?
Да л' то небо више росицу не сеје,
Или сунце више земљицу не греје?
<...>
„Ма не, брате! Росе имам,
И од сунца зраке примам;
Ал' ми она која није
Из даљине срце пије...
Па ми зато лишће прерано опада
И кад га ветар не напада!”
(Извор са интернета³⁴⁹)*

Поред приметног утицаја народне песме у поезији А. Метлинског, његово стваралаштво обележили су утицаји дела руских, чешких, пољских и немачких песника. Појавивши се у књижевности нешто раније од Т. Шевченка, А. Метлински је имао на њега позитиван утицај, како у проблематици, идеологизацији историјске прошлости, тако и у стварању поетске симболике и жанра књижевне баладе.

ОЛЕКСАНДР АФАНАСЈЕВ-ЧУЖБИНСКИ (1816–1875) образовање је стекао у Њижинској гимназији, где се спријатељио са колегом Јевгеном Гребинком. Од 1836. до 1844. био је у војсци и утисци из војске, посебно боравак на Кавказу, чине основ низа прозних дела написаних на руском језику. У лето 1843. за време одмора који је проводио у Украјини, у родном крају, упознао се са Т. Шевченком, путовао је са њим по Украјини и састајао се са њим и у Петербургу. Када се Т. Шевченко вратио из прогонства, написао је мемоаре о њему. Последњи период свог живота О. А. Чужбински је провео у Санкт-

---

³⁴⁹ Песма *В'язонько* Амвросија Метлинског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#14>>09.01.2018.

Петербургу, где и умире 1875, активно се бавећи књижевним, преводачким и новинарским послом,

За разлику од песника савременика, као што су В. Забила и М. Петренко, О. А. Чужбински је био професионални писац. Скоро четири деценије био је активан учесник руског књижевног процеса као песник, прозаиста, есејиста, књижевни критичар, новинар. Своју каријеру започео је 1838. песмом *Кольцо* коју је објавио у петербуршком часопису *Современник*, прозним делима и одломком из романа *Чугуевский казак*. Као украјински писац деби је имао 1841.

Пишчево наслеђе на руском језику садржи преко сто песама, али већу краткотрајну популарност О. А. Чужбински доживео је као белетристичар, аутор циклуса *Безыменные очерки*, *Провинциальные очерки*, *Очерки прошлого*, приповетке *Бабушка (Деревенские сцены)*, романа *Соседка*, *Петербургские игроки*, *Чугуевский казак*, *Рыцари зеленого поля* (последња два нису завршена) и низа приповедака. Репрезентативни оквир његове прозе обухвата широки простор: осликавање престонице, обичаје тадашњих господских имања, авантуре из губерније и необичне случајеве из војничког живота. Пишчева прозна дела одликују динамични сиже, интересантна запажања, али им недостаје права уметничка дубина.

Главни предмет научног интересовања О. А. Чужбинског била је Украјина. Значајан је постао његов рад из проучавања украјинске етнографије у два тома *Поездка в Южную Россию*, која је настала као резултат експедиције групе руских писаца северним приморским и речним рејонима, које је организовало Министарство за поморска питања. Писац је забележио и друге етнографске есеје, забележио је неколико народних дума и веровања, сачинио је историјске белешке. У *Вестима одељења за руски језик и литературу царске Академије наука* 1885. објављен је *Словарь малорусского наречия, А – З*, који је саставио О. А. Чужбински (није завршен), а који су похвално оценили руски и украјински филолози. У Петербургу је 1885. објављена његова збирка украјинских песама *Що було на серці*, без навођења имена аутора. Збирку отвара ауторов кратки прозни предговор.

Своја дела на украјинском језику О. А. Чужбински први пут је објавио у алманаху *Ластівка* 1841. Овде су штампане његове песме *Є. П. Гребінці* и

Прощання. У зборнику *Молодик* објавио је песме *Шевченкові* и *Пісня*. Касније, активно наступајући у руској периодици, посебно пишући рецензије за дела украјинских писаца, О. А. Чужбински је као украјински песник задуго ућутао.

Иако није велико, стваралаштво О. А. Чужбинског на украјинском језику уписано је у национални културни контекст. Песник одређује естетски вредне оријентације, с великим поштовањем и одушевљењем говори о високим уметничким примерима, које уочава у стваралаштву свог пријатеља – Т. Шевченка. У раној песми-посвети аутор одушевљено излаже, уједно се трудећи да објасни утиске од изузетне, непосредне блискости поетске речи Т. Шевченка са стварношћу садашњости и прошлости Украјине и чуди се дубини продирања имагинације песника у предмет који представља.

Поезија О. А. Чужбинског романтичарска је у својој основи за шта је најупечатљивији пример представљање романтичарског стања, увођењем још неискусне душе лирског јунака (*Місяць*). Песник у свом излагању ретко наилази на психолошку суровост патње, придржава се емпиријских предмета као аналога унутрашњег света јунака (*Безталання, Роздум'я, Жаль*). Његова романтичарска лирика убраја се у најосећајнија уметничка дела која су забележила прве покушаје кардиналних промена у духовној атмосфери украјинског друштва тог времена. Јунак поезије О. А. Чужбинског весник је новог естетског, психолошког, духовно-културног погледа на живот и, не само весник, већ један од његових првих утемељивача. Истовремено, његова поезија осликава особине издржљивог, ванвременског супротстављања „ја” и спољашњег света, њихове нерешиве међусобне сукобе, који су чинили садржај књижевности новог доба, посебно романтичарске.³⁵⁰ Ова обележја чине суштину једине песме О. А. Чужбинског у преводу проф. М. Сибиновића на српски језик *Опроштај* (*Прощання*, 1855):

*Прощай навіки, моя чорноброва!
Бач, я не плачу, бо й ти не заплачеш,
А з нас хтось винен... Бувай же здорова,
Вже на сім світі мене не побачиш.
<...>*

*Збогом знавек, моја црновећа!
Гледај, не плачем, јер нећеш то ни ти,
А неко је крив... Окрени ми леђа,
За последњи пут – то се не да
скрити.*

---

³⁵⁰ В. у у *Історія української літератури ХІХ століття*, Книга перша, Київ 2005: Олександр Афанасьєв-Чужбинський: 525-533

*Бувай здорова! Пий з повної чаши
Щастя і радість, так нехай всі
кажуть, –
Прощай навіки: бо вже стежки наші
Більше перехрестям на світі не
ляжуть!
(Извор са интернета)*

<...>
*Па, здрава била! Пий из пуне чаше
Срећу и радост (понови то и ти) –
Занавек збогом: јер се стазе наше
Никад више неће укрстити!
(Извор са интернета³⁵¹)*

Оригиналност у стваралаштву **СТЕПАН РУДАНСКИ (1834–1873)** најпотпуније је остварио у жанру хуморески. Управо овде најјасније се испољавају сфере његовог талента – педантно уметничко посматрање, репродукција динамичности ситуације, усмеравање пажње на карактеристично понашање одређеног типа људи и суштински смисао његовог ауторског субјективног односа према стварности, однос изузетно пристрасан, у коме су обједињени и одушевљење њеном разноврсношћу и, истовремено, разочарање, које понекад поприма сасвим негативна обележја.

С. Рудански почиње да пише још у богословији, 1851. (најпре баладе, а затим и лирске песме). Посебно интензивно било је његово стваралаштво за време школовања на академији. Први пут песникова дела објављена су у петербуршком недељнику *Русский мир* (1859) (неколико хуморески и једна балада). Али, стваралачки живот песника био је кратак: последње оригиналне песме С. Руданског датирају из 1861. Пошто га није подржала ни *Основа* (1861. у часопису су објављена оригинална дела и три превода), ни кијевска *Громада*, код чијих чланова се задуго задржао значајан део његових рукописа, С. Рудански није ни успоставио неке трајне односе са другим културним круговима и до краја живота остао је усамљена, наполазаборављена личност у украјинској књижевности. Неуспеси у покушајима да нешто објави (припремио је неколико рукописа збирки песама и хуморески, давао је на цензуру и у штампу рукописе поема) болно су поразили песника и са 27 година он практично прекида оригинално поетско стваралаштво.

---

³⁵¹ Песма *Прощання* Олександра Афанасјева-Чужбинског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#15>>10.01.2018.

Сва своја дела песник је звао „спивомовки” (од „језик Спиве”, односно Музе). Од њих настаје преко двеста хуморески („изрека” како их је сам аутор називао), неколико поема и хроника у стиховима, низ лирских песама и балада, препеви и преводи.

Стваралаштво С. Руданског неприкосновено је повезано с украјинским поетским и прозним фолклором. У свом поетском стваралаштву песник није имао неку обједињујућу естетску платформу ни јединствен стваралачки метод. Жанровски богата, његова поезија тежи различитим правцима и стиловима, у којима су представљени и романтизам, и сентиментализам, и реализам са својим различитим изменама (као „примитивизам“ са просветитељском идејном оријентацијом и развијена форма реализма) и натурализам. Ипак, срж његове уметничке концепције и становиште у касном романтичарском периоду представља однос према стварности ослобођеној идеализације, испуњеној свеобухватним разочарањем.

Као посебна врста лирике појављује се осећање туге С. Руданског у мотивима принудног расанка с вољеном. Експресивни аутобиографизам ових дела, драматична напетост, поред истанчаних осећања мелодије стиха, допринели су стварању нових нијанси у лирици такве врсте. Међу њима значајно место заузима *Повій, вітре, на Вкраїну*. Мотив ове песме типичан је за лирску свест. Њему су, бирајући за „изасланика” јунака ветар или неку птицу, посебно тежили и украјински песници романтичари. С. Рудански на оригиналан начин интерпретира овај мотив, композиционим средствима представља психолошки убедљив немир јунака, његову патњу за својом земљом, за тамо остављеном вољеном девојком, његово поверење „ветру“, у коме се чује ентузијазам и нежно сећање на лепоту девојке, и очајно формулисање могуће алтернативне пресуде у поруци одговору. Јунаково опуштено очекивање одговора увећано је тиме што је ветар истовремено изасланик у родну земљу, у Украјину. Бурна осећања притиснута је уопштеним уздржаним описом слике дувања ветра, из кога јунак наслућује неутешну вест о судбини своје љубави и непостојање било каквог одјека из родног краја. Ова дела С. Руданског, испуњена тугом, допуњена су суровим скицама реалне стварности у другом

делу његовог лирског наслеђа или изражавањем оптуживачког и прекорног осећања у вези са њом.

У контексту украјинске поезије 1850–60-их стваралаштво С. Руданског већ се јасније манифестује као веома неуобичајено због својих становишта и обележја према којима их људи тумаче. У њему је остварен страсан однос, како према спољашњим околностим националног, социјалног, практичног и моралног живота, тако и према садржајности и смислу људских поступака. С историјско-културног становишта осликава се оригинални „феномен С. Руданског”, који се примењује у још сасвим раној фази развоја украјинске поезије, средином „успешног” XIX века, покушајем оштрог, непоштедног умањења типичних и устаљених животних вредности, у критичној, негативној слици стварности, која, ипак, не дозвољава аутору да пронађе излаз, остављајући га у стваралачком стању очајања. Али опис појединца, који више не жели да буде идеолошки преварен и доводи у сумњу правичност читавог светског поретка, опште је остварење креативности С. Руданског.

С. Руданског је одушевљавао народни хумор и његова тачност. Изградио је сопствени стил комичног описа типичних животних ситуација. За њега је хумор био начин да се опишу људске мане. У кратким сликама С. Рудански описује расположења сељака и исмева господу и чиновнике. У његовим хуморескама нема љутње, има помало сарказма, али пуно хумора и смеха. Он се смеје гласно и паметно, прекорева богаташе због незаситости, прождрљивости, алавости, а чиновнике због преваре, таштине, подмитљивости. Заједнички лик позитивног јунака „спивомовки“ је сељак сиромаш, најамник, чумак, сезонски радник, запорожац. Он није много забринут због свог сиромаштва, већ је уверен у своју правичност и осуђује неправду. Главну и последњу реч увек изговара овај јунак, а сукоб између представника супротстављених друштвених група завршава се његовом победом. Сиже хуморески С. Руданског углавном је разговор две особе, у ком је описан њихов карактер, а двобој речима брзо се завршава победом паметног сиромаша.³⁵²

Хумореске С. Руданског су народни вицеви, мајсторски написани „коломијковим“ стихом. У вицу може да се нађе свако, без обзира на социјална,

---

³⁵² В. у у *Исторія української літератури XIX століття*, Книга друга, Київ 2006: Степан Руданський: 174-194

национална или верска обележја. Зато у хуморескама С. Руданског весели догађаји подсећају на вертеп или на интермедију, а главни јунаци су Јеврејин крчмар, рабин, Пољак, Циган, козак запорожац, војник Московљанин, који се нађу у невољи и постану предмет подсмеха, духовитост се издиже изнад простаклука, лукавство једног неочекивано је супротстављено памети или ароганцији другог. Посебну вредност има уметност игре речима, самоиронија и живост којој ништа не може да нашкоди, чак ни несрећа. Као пример наводимо песму *Нису моје ноге (Не мої ноги)* у преводу проф. М. Сибиновића.

*Серед лісу, серед гаю
У неділешній обід
Заснув мужик у чоботях,
Прокинувся без чобіт.
<...>
«Не мої се, – каже, – ноги,
Присягаю на чім світ,
Бо мої в чоботях були,
А сі – босі, без чобіт!»
(Извор са интернета)*

*Усред шуме, усред гаја
Заспа неки сељак чо,
Заспао је с опанцима,
А без њих се пробудио.
<...>
„Нису ово моје ноге –
У све свеце заклео се –
Јер моје су с опанцима,
А ове су, видиш, босе!“
(Извор са интернета³⁵³)*

Сасвим другачије звучи смех, када су у центру пажње С. Руданског представници друштвених група који живе од рада народа – попови, свештеници, рабини, царски чиновници, господа. Овде се не ради о благом хумору, већ о саосећајном смеху и сатири која разоткрива паразитизам представника класе тирана и њихов нељудски морал. Као пример наводимо песму *Жалостиви дијак (Жалібний дяк)* у преводу проф. М. Сибиновића.

*Щойно в церкві, коли дяк
«Іже» заспіває,
Бідна баба у кутку
Мало не вміває.
<...>
«Як не плакати мені, –
Стара баба каже, –
Коли мене голос ваш
Аж за серце в'яже!»*

*У молитви дијак није
Дошао до „Іже“,
А већ старици крај зида
Суза сузу стиже.
<...>
„Како, тужна, да не плачем? –
Старица му рекла –
Од вашег гласа, ето,
Срце ми се цепа!»*

---

³⁵³ Песма *Не мої ноги* Степана Руданског (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#19>>10.01.2018.

Так колись моя коза
На льоду кричала,
Як там її звірина,
Бідну, розривала».
(Извор са интернета)

Јер, тако је моја коза
Вречала крај пута
Где је курјак обалио
Кад је растргнута.“
(Извор са интернета³⁵⁴)

Вежа хумористичких дела песника са усменим народним стваралаштвом приметна је и у форми и у начину стварања комичног. За одређене врсте старог народног хумора карактеристичан је суров реализам, а смешно је често имало особине искрене развратности.

Основна тема готово свих дела лирског и сатиричног песника, драматурга и преводиоца **ВОЛОДИМИРА САМИЈЛЕНКА (1864–1925)**, међу друговима и у књижевности познатијег под псеудонимом Сивењки, јесте улога уметника у животу. Уметници треба да служе друштву, усмеравајући га на праведни пут. У својим песмама В. Самијленко скреће пажњу на овај аспект. Посебну пажњу привлачи интимна и пејзажна лирика В. Самијленка. У својој поезији песник се окреће важном питању – у чему је смисао људског живота. Ово питање привлачи пажњу људи у свим временима. Важна страница стваралаштва В. Самијленка су песме испуњене хумором и сатиром. Најбољи пример ове врсте је сатирична песма *Ельдорадо* у којој песник исмева аутократску Русију, испуњену поносом и ароганцијом. Песник је себи поставио кредо којим тврди да је најважније не изгубити припадност својој држави. У свом стваралаштву В. Самијленко се обраћа људима, свом народу, открива главне социјалне проблеме помоћу хумора и сатире.

За време студија на Историјско-филолошком факултету Кијевског универзитета зближио се са књижевном групом *Плеяда* у којој је активно радила Л. Украјинка, а о групи су се старали М. Лисенко, О. Пчилка и М. Старицки. На факултету се упознао са И. Франком који је долазио у Кијев. Био је члан Братства Тарасоваца.

В. Самијленко се бавио преводима с француског, шпанског и италијанског на украјински језик. Још као студент покушао је да објави своју

---

³⁵⁴ Песма *Жалібний дяк* Степана Руданског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#19>>10.01.2018.

поезију, али је царска цензура од 28 песама забранила 11 и од тада више није сам уређивао збирке. Захваљујући познанству са И. Франком 1886. у 6 бројева лавовског часописа *Зоря* објављена су дела В. Самијленка. Објављивао је своја дела и у алманасима *Складка*, *Ватра*, у часописима *Правда* и *Літературно-науковий вістник*. И. Франко је 1907. објавио чланак *Володимир Самійленко. Проба характеристики* у ком је представио изузетно нежан психолошки портрет В. Самијленка – човека, песника, лиричара. И. Франка је одушевљавала језичка култура В. Самијленка.

По завршетку студија В. Самијленко је радио у Кијеву, Катеринославу и Миргороду. Стално је живео у немаштини. Прва збирка *3 поезій Володимира Самійленка* објављена је у Кијеву 1890. Од 1905. радио је у Кијеву у уредништву новина *Громадська Думка*, *Рада*, *Шершень*. И. Франко и Михајло Мочуљски³⁵⁵ сами су прикупили штапане и нештапане песме В. Самијленка из периода 1884–1906. и објавили су их 1906. у Лавову под његовим презименом и насловом *Україні* уз предговор И. Франка. Збирка је насловом истицала основну тему стваралаштва В. Самијленка. Све што је написао посветио је родној земљи, коју је волео светом и бескомпромисном љубављу. О томе говори и једина песма В. Самијленка *Најскупљи бисер (Найдорожча перлина)* у преводу проф. М. Сибиновића.

*Бачив я усякі перли
І кошовні самоцвіти,
Але єсть одна перлина,
Що з усіх найкраща в світі.
Купувать її не можна
Або нею торгувати;
Її часто мають бідні
І частіше, ніж багаті.
Ту перлину не дістати
Ні з печер землі, ні з моря;
Тільки той її знаходить,
Хто чутким родивсь до горя.
Одібрать її не зможе
Ніяка злоба несита,
Перла та – сльоза святая,*

*Видех многи бисер,
Много скупог цвета,
Ал' постоји један
Најскупљи од свега.
Није за продају,
Нит' је за карташа.
Сиромах га има
Пре од богаташа.
Нити се из земље,
Нит' из мора вади.
Налази га онај
Ко зна шта су јади.
Неће га отети
Зло што ствара ране.
Бисер је тај – суза*

---

³⁵⁵ Михајло Мочуљски (1875–1940), украјински критичар, историчар књижевности, преводацац.

За нещасний люд пролита.
(Извор са интернета)

За народ што кане.
(Извор са интернета³⁵⁶)

В. Самијленко је стално живео у немаштини и био је хронично болестан. Љубав према Украјини осећа се у песмама циклуса *Україні* и *Веселка*. У многим песмама В. Самијленко се бави традиционалном темом улоге уметника и уметности у јавном животу: *Пісня, Елегії, Орел, Не вмре поезія*, циклус *Вінок Тарасові Шевченку, 26 лютого*. Улогу Т. Шевченка за развој украјинског језика песник је открио у песми *Українська мова (Пам'яті Т. Г. Шевченка)*. В. Самијленко је остао запажен као песник сатиричар који осуђује урапатриотизам, аутократију, корупцију, графоманију: *На печі* (1898), *Собаки* (1886), *Ельдорадо* (1886), *Як то весело жити на Вкраїні* (1886), *Мудрий кравець* (1905), *Невдячний кінь* (1906), *Міністерська пісня, Новий лад*. Аутор је драмских дела *Драма без горілки* (1895), *Дядькова хвороба* (1896), *Маруся Чураївна* (1896). Пејзажна и интимна лирика В. Самијленка представљене су у циклусима песама *Весна, Сонети, Її в дорогу виряджали. Вечірня пісня*, за коју је музику написао Кирило Стеценко (1882–1922), постала је народна песма. Непосредно пред смрт В. Самијленко је издиктирао супрузи своје последње дело – сонет *Суцільний*. Незавршена поема *Гея* делом је објављена у *Літературно-науковий вістник-у* 1922.

У украјински **НЕОКЛАСИЦИЗАМ** убрајају свега пет писаца: М. Зерова, М. Драј-Хмару, П. Филиповича, О. Бургхарта (Ј. Клена) и М. Риљског. Сви они били су блиски пријатељи. Звали су их још „грозд петорице“ према поетском изразу М. Драј-Хмаре у песми *Лебеди* (1928).

Истина, у неокласике је требало убројати и шестог, прозаисту и књижевног критичара Виктора Домонтовича (Петрова). Неокласици су се истицали високом ерудицијом. Вођа је био М. Зеров, професор књижевности Кијевског универзитета, сарадник Академије наука. Неокласици нису истицали ниједну званичну платформу. И на стилском плану њихова достигнућа била су веома различита: само је код М. Зерова преовладавао „чист“ неокласицизам, док

---

³⁵⁶ Песма *Найдорожча перлина* Володимира Самијленка (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#22>>10.01.2018.

су остали песници нагињали ка симболизму, или ка неоромантизму, чувајући чврст став о вредној, потпуној, политички неангажованој уметности. Неокласици су одлично познавали достигнућа античке и светске књижевности, били су компетентни за питања из теорије књижевности и проблеме стваралаштва, о којима ништа нису знали чланови других група, и зато је „грозд петорице”, да га није ликвидирала власт, могао дати посебан допринос украјинској књижевности.

Назив неокласици учврстио се у терминологији критичара и историчара украјинске књижевности, мада су га различити људи наглашавали и тумачили на различите начине у различитим периодима. Да ли је повод за тај назив била изузетна ерудиција из друштвених наука, пре свега М. Зерова и М. Риљског, или заинтересованост М. Зерова за антологије, или схватање оријентације ове креативне групе ка високој естетској вредности вечних примера, или, напротив, несхватање и спуштање ове оријентације до супротстављања задацима и интересовањима времена? У сваком случају, овај термин није био назив сам за себе, као на пример: припадници књижевних група *Гарт*, *ВАПЛИТЕ*, *Плуг*, футуристи и многи други, који су осликавали шароликост књижевних оријентација почетног тренутка стварања украјинске совјетске књижевности. Сами чланови групе нису тако лако прихватили ову дефиницију као неприкладну, али морали су са тим да се помире. У тадашњем књижевном процесу једино неокласици нису објављивали манифесте, универзале и програме, нису створили ни своју организацију, очигледно их није ујединила амбициозна енергија јединства, нити милитантни догматизам и обавезни формални принципи, већ неко дубље и нежније културно расположење, иако условљено друштвеним и историјским околностима, које није било жестоко конкретизовано у друштвеном процесу. Ни организационо чланство није обележило лични састав групе, већ естетске симпатије и културне тежње, због чега није било изразито јасно обележено. Понекад су неокласицима сматрали само тројицу: М. Зерова, М. Риљског и П. Филиповича. Понекад су у њих убрајали шири круг књижевника, који су осећали потребу за „великим стилем” (овај израз употребљавали су неокласици), окретали се ванвременским традицијама, високом уметничком нивоу и фокусираном професионалном раду,

или, једноставно оне, који су признавали ауторитет неокласика који их је освајао и није инсистирао на милитантнијим удружењима. У различитим изворима блиског неокласицима наводе и публицисту, прозаисту и критичара Миколу Могиланског и песника Т. Осмачку, а неки и Ј. Плужника, М. Јохансена, В. Пидмохиљног, чак и Лавовљанина Михајла Рудницког. Мада је сфера аутентичног неокласицизма прилично уска и црпе се из чувеног „грозда петорице“, ипак је била у сазвучју са доста ширим кругом културних појава и тенденција. То потврђује и књижевна и идеолошка борба око њих.

Али, покушајмо, макар у најосновнијим цртама, да издвојимо обележја правог идејног и уметничког смисла неокласицизма и његовог реалног места у историји украјинске књижевности. Место неокласика било је скромно и одбрамбено на упечатљивом, а понегде и на разнобојном тлу књижевног живота током првих послереволуционарних година. Никома ништа нису пребацивали, већ су само тежили да сачувају право на сопствени морални и естетски кодекс, полазећи од своје замисли о општељудским уметничким вредностима, о некаквој независности вечне уметности од пролазних појава у животу, о класичној норми у најширем смислу: строго савршенство облика, трагање за хармонијом духа, поштовање вечних почетака људске душе и одговарајуће апсолутне уметничке истине.

Из оваквог становишта неокласика проистицали су не само њихова индивидуална интересовања и укус, већ и шире објективне околности. То је, пре свега, постојање одређеног дела старе културне самосвести у књижевним сферама украјинског друштва, која се није сматрала исцрпљеном и захтевала је прилагођавање промењеној стварности и одређено самопоуздање. Затим, постајала је објективна потреба за рехабилитацијом и развојем културног наслеђа, схватањем и развојем општељудских и националних уметничких традиција. Затим, структура националне културе била је осиромашена и оштећена због колонијалног положаја Украјине. Постојао је мали број кадрова националне интелигенције, а залихе традиције нису биле довољне. Украјинска књижевност није спознала све фазе стилских трагања и природне еволуције, промене уметничких метода у европској и у руској књижевности због неповољних историјских околности директним забранама и због сталног

прекидања тока развоја. Посебно су слабо били развијени форма и стил, који су били повезани са култивисањем антике, са антологијским и класицистичким традицијама. Украјинска књижевност недовољно се окретала богатству светске културе, посебно њеним професионално префињеним примерима. Све ово давало је неокласицима историјску шансу и осећање сопствене неискоришћености. Најважније је то што су они предлагали своју варијанту комбиновања импулса светске културе са националном традицијом и елементима, са националним могућностима. Раније често употребљавана фраза о неокласицима као представницима и носиоцима старе културне традиције била је вештачка. Стара културна традиција била је претежно за револуционарне левичаре и још је имала обележја предреволуционарног порекла. Што се тиче реалног стања украјинске књижевности, неокласици су се бавили оним послом који је био неопходан, али којим се пре њих нико није бавио. У том смислу они су пре били иноватори него конзерватори.³⁵⁷

Према одређеним сличностима естетских симпатија и идеја о задацима поезије, путевима развоја украјинске књижевности, неокласици као стваралачке личности били су веома различити. Највећи поетски таленат имао је М. Риљски, или је, можда, више од осталих могао да оствари своју надареност. У његовом стваралаштву украјинска традиционална поетика достигла је највећи развој, обједињујући једноставност и дубину. У духовности М. Риљског преовладава одговорност према осећањима љубави према отаџбини Украјини.

Поезија М. Зерова изузетно је испуњена културолошком, историјском, философском, суровом дисциплинованом мишљу, мајсторским сонетним обликом, његове емоције култивисане су и исконтролисане суптилним умом и одабраним укусом.

Стваралаштво П. Филиповича лирско је и није ничим ограничено, отвореније је за различита стилска искушења од народнопоетских до модернистичких, непосредније је у исказивању друштвених проблема. У његовом стваралаштву осећа се романтични обојени вољни почетак, а у метафорама су видљиви трагови утицаја симболизма.

---

³⁵⁷ В. у *Исторія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: Поезія: 79-95

Код М. Драј-Хмаре још се више осећа утицај симболизма и неуређени елементи осећања, уплитање емотивних случајности, код њега има више тајанствености, нечег ирационалног и необјашњивог. Може се рећи да су у поезији М. Драј-Хмаре постојали елементи блиски надреализму, ирационалистичком поетском језику, језику идеја, подсвести и интуиције.

МИКОЛА ЗЕРОВ (1890–1937), оснивач неокласичне школе песника, талентовани уметник и изузетан преводилац античке поезије, историчар књижевности, сјајан критичар ерудита и полемичар, педагог и ватрени патриота, имао је своју визију препорода украјинске књижевности, која се заснивала на опрезном односу и прихватању културе прошлости, без чега није могао да замисли даљи развој уметност говора. Неокласицизам М. Зерова био је органски феномен у украјинској књижевности, настао из националних потреба и настојања да заузме место у светској књижевности које му припада.

М. Зеров је студирао на Историјско-филолошком факултету Кијевског универзитета Светог Владимира од 1909. до 1914. Први његови чланци и рецензије објављени су 1912. у часопису *Світло* и у новинама *Рада*. Од 1923. М. Зеров је професор Кијевског института народног образовања. У ово време М. Зеров се придружује елитној групи представника украјинске културе који су се окупили око Георгија Нарбута³⁵⁸, на чијим се састанцима говорило о проблемима развоја украјинске књижевности, сликарства и графике. Од 1920. озбиљно је почео да размишља о научном раду. Објављује *Антологія римської поезії* и *Нова українська поезія*, које су постале запажене појаве у тадашњем књижевном животу. Професор украјинске књижевности Кијевског института народног образовања постао је 1. октобра 1923. О предавањима М. Зерова кружиле су легенде међу студентима.

У Кијев се 1923. враћају многобројни писци који су били уједињени у оквиру АСПИС-а (*Асоціація письменників*). Међу њима се издвојила књижевна група коју су почели да називају неокласицима, чији је један од вођа био М.

---

³⁵⁸ Георгиј Нарбут (1886–1920), украјински сликар графичар, илустратор, аутор првих украјинских државних знакова (новчаница и поштанских марки). Један је од оснивача и ректор Украјинске академије уметности.

Зеров. У децембру 1923. одиграо се први сусрет М. Зерова и М. Хвиљовија³⁵⁹, када је М. Хвиљовиј дошао у Кијев у саставу харковске делегације писаца *Гарт*. Неокласици организују књижевне вечери, на којима се труде да окупе уметничку снагу како би је усмерили у токове конструктивног рада. Настојање М. Зерова да створи заједничку платформу за консолидацију књижевног процеса власт је званично окарактерисала као напад на идеолошку невиност панфутуриста и припадника *Гарт*-а, што изазива жесток отпор. Ова година почела је бурним дискусијама. На комисији за питања културе Украјинске академије наука М. Зеров је 3. јануара прочитао реферат *Українська література в 1923 р.*, да би 20. јануара избио спор у коме су као противници реферата Д. Загула *Криза сучасної української лірики* иступили М. Зеров, Јуриј Меженко, Григориј Косинка, Михајло Ивченко. М. Зеров је 1923-у назвао „годином књижевне ревитализације“. Појављује се низ упечатљивих имена, нових књига и часописа. По мишљењу М. Зерова, одвијао се нормалан развој украјинске књижевности. Његов противник био је Д. Загул, који је заступао идеју потребе уједињења и жестоког уређења како избора идеје дела, тако и уметничких начина њеног описа. На помолу је дефинитивно био сукоб који ће се убрзо трагично одразити на развој целе украјинске културе.

Прва збирка поезије М. Зерова *Камена* објављена 1924, заједно са поглављем са преводима, изузетан је феномен украјинске лирике у време националног препорода. Њена „окренутост свету“, пажљиво неговање украјинског језика, интелектуализам, естетско савршенство у књижевном процесу времена одиграли су оригиналну улогу катарзе. Збирка М. Зерова попуњавала је духовну празнину у друштвеном животу и нудила је хуманистичке вредности, које је оно уништавало. Пропагирала је идеал слободе, филантропије, лепоте, хармоније, грађанске храбрости, разумне воље и самоорганизованости. Она није била бољшевичка, округна и мизантропска, већ хуманистичка концепција живота, у чијем су центру Човек, вредности његовог

---

³⁵⁹ Микола Хвиљовиј (1893–1933) започео је чувену књижевну дискусију 1925–1928. која је означила почетак жестоке критичке полемике о путевима развоја послеоктобарске украјинске културе. Смрт М. Хвиљовија (13.05.1933) све је погодила, али никога није зачудила. Сви су знали прави разлог пишевог самоубиства. Прерана трагична смрт М. Хвиљовија била је својеврсни протест којим је желео да заустави лавину репресија која се приближавала.

живота и лепота. М. Зеров је за Украјинце 1920-их најпотпуније осетио актуелност естетског закона „калокагатије“ (у античкој естетици овај појам значио је хармонију спољашње и унутрашње, духовно-моралне лепоте појединца) као перспективу за човека и друштво у XX веку.

Назив збирке је симболичан. У старом Риму *Сатенае* су биле богиње, пророчице, покровитељице науке и уметности. Муза Камена је муза пророчица, чија песма изазива немир у срцу. Композиционо збирка је имала три дела: *Самотній мед* (сонети), *Media in barbaria* (*Међу варварима* и састоји се од песама написаних александринцем), *Римљани* (преводи римских песника). Тематско поље поезије М. Зерова заузимају сижеи из античког света (*Хирон, Саломея, Навсікаја, Тесей, Вергілій*), из времена Кијевске Руси (*Князь Игор, Сон Святослава, Святослав на порогах*) и епохе украјинског барока, који је освајао Источну Европу (*Брама Заборовського, Турчиновський, Київ з лівого берега*). Уметника заокупљају философски проблеми живота и смрти, однос човека и природе, њихова хармонија и дисхармонија (*В степу, Овидіи, В пралісі*), збуњују га вечне теме уметности, стваралаштва, културе, места песника у друштву (*Класики, Арістарх, Тягар робочих літ, Аргонавти, Безсмертність, Pro domo*). У поетском свету М. Зерова човек размишља, живи, како су говорили Римљани, *sub divo* – „под ведрим небом“. Његова заинтересованост за књижевне симболе испуњена је животом и актуелношћу.³⁶⁰

Централно место *Media in barbaria* заузима песма *Овидіи*. Овидијеве речи М. Зеров је пренео у 12 стихова александринца, потпуно сачувавши мотиве, нијансе расположења и описе, али и саму суштину Овидија, онако како га је доживљавао М. Зеров, или бар Овидија за време изгнанства. Интересантна је и Пушкинова песма *Овидију*, коју је М. Зеров превео за време свог изгнанства у Соловецком логору. Водећи дијалог са Пушкиновом рецепцијом Овидија, М. Зеров истовремено полемише са њим: песник није заборављен докле год га други уметник памти и дели његову судбину („Овидијев венац“). Овај диптих о Овидију представља пример књижевног дијалога са претходницима и пример интертекстуалне везе између циклуса дела.

---

³⁶⁰ В. у. Ю. Лавріненко, *Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933*, Київ 2004: Микола Зеров: 128-130

У песми *Овідій (Овидије)* у преводу проф. М. Сибиновића, судбина изгнаног песника преклапа се кроз фаталну пројекцију са тадашњим сопственим мислима аутора. Просторни и временски интензитет доживљаја М. Зерова увлачи у његов поетски простор сва достигнућа човечанства која су му блиска. Постоји и подударање становишта које траје читав миленијум, што се јасно примећује на примеру ирационалног јединства духовних струја Овидија и М. Зерова. М. Зеров се у изгнанству често присећа судбине римског песника и пореди је са сопственом и постаје убеђен да циљ његовог живота неће бити узалудан и препуштен заборава. М. Зеров као да је у стиховима *Овидија*, написаним још на почетку 1920-их, предвидео све што ће доживети на Соловецким острвима.

*В краю, де цілий рік негода та зима,
Та моря тужний рев, та варвари
довкола...
Убогий, дикий край! Весною бруд і
холод;
Улітку чорний степ... Ні затишних
гаїв,
Ні виноградників, ні золочених нив.
(Извор са интернета)*

*У крају где студ му ни тренут мира не
да,
И мора тужни јек, у крилу варварске
груде...
Убоге, дивље степе! И упролеће
студен;
Пужевка степе црне... Ни гајеве оливе,
Ни виногради, ни позлаћене њиве.
(Извор са интернета³⁶¹)*

У поетском стваралаштву М. Зеров је срећно комбиновао традицију украјинске и светске књижевности, негујући жанр сонета, елегијског дистиха и дванаестостопне елегије, писане александринцем. Савременике је чудила песникова симетрично уравнотежена версификација, строга дисциплина мисли, али његова изузетна љубав према канонским формама објашњава се његовим класичним образовањем, обележјима стваралаштва и уравнотеженошћу осећања и мисли. Аутор је пред савременицима ово скромно правдао као потребу да се развију језик и стил, да се усаврши техника и синтаксичка флексибилност украјинске поезије, називајући своје сонете „сухариками“ на обилној гозби поетске фантазије.

За сонете М. Зерова карактеристична је њихова широка културолошка сфера, због чега је тадашња критика оптуживала вођу неокласика за „књишку

---

³⁶¹ Песма *Овідій* Миколе Зерова (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#25>>10.01.2018.

тематику“, за „пасеизам“, односно за враћање уназад, за његову љубав према староримској поезији и лирици француских парнасоваца. У многим сонетима М. Зерова звуче мотиви невољног пророчанства, човекове судбине, туге и предосећања неизбежне смрти и изгнанства у Сибир. У структури форме сонета М. Зерова важну улогу имају епитети, помоћу којих уметник истиче предмет у својој флексибилности. Његови епитети веома су упечатљиви, шаролики, што потврђује класицистички укус песника. Најчешће су придеви атрибути у постпозицији, односно наведени су обрнутим редом, што његову поезију чини посебно специфичном.

Савременике је одушевљавало дубоко продирање у философску суштину живота, истанчани језик и високо умеће версификације у делима М. Зерова. Многи су пребацивали песнику да није савремен и да не мари за актуелне проблеме. Основ за такве тврдње нису биле само његове песме, већ и прво издање историјско-књижевног нацрта *Нова украјнска литература* и монографија *Леся Українка*, који су објављени 1924. Противници М. Зерова сматрали су да све ово припада прошлости коју треба одбацити. На претходне прекоре надовезивали су се нови: М. Зеров, наводно, скоро да не наступа као књижевни критичар. Зато се 1925. може сматрати врхунцем књижевно-критичке делатности М. Зерова. Само је часопис *Життя та революція* објавио 17 његових радова, а било је још публикација и у другим часописима, као и наступа и предавања за студенте. Позната књижевна дискусија почиње 1925. и траје до 1928. Њеним почетком сматрају чланак Г. Јаковенка³⁶² *Про критиків і критику в літературі (Культура і побут, 1925, № 17)* и одговор М. Хвиљовија на њега. М. Зеров критичар стаје на страну М. Хвиљовија. Програм М. Зерова захтевао је схватање, осмишљавање и усвајање богатства украјинске националне традиције, зато што ће то омогућити да се трезвено и реално оцене многи савремени књижевни ауторитети, да се на украјинско тло пренесу најбоља дела европске класичне и савремене књижевности, што ће уздићи књижевност и, најзад,

---

³⁶² Григорј Прокопович Јаковенко (1895–1940?), украјински писац, члан књижевне организације *Плуг*. Неосновано је ухапшен 1935. и осуђен на затвор на 4 године. Даља судбина му је непозната. Рехабилитован је 1957.

створити атмосферу здраве књижевне конкуренције, а не протезирање опортуниста.

Од 1926. М. Зеров је наступао само као књижевни критичар, усредсредивши основну снагу на превођење и историјско-књижевне студије. Исте године званична власт оптужила је „неокласике“ за антипролетерска расположења. Јунски пленум ЦК КП(б)У 1927. дао је директиве у вези са политичком оценом „неокласика“. Ова резолуција фактички је значила забрану књижевне и критичке делатности М. Зерова. Остаје му само једна област – историјско-књижевне студије, на шта се М. Зеров управо и концентрише крајем 1920-их. Писао је предговоре за дела украјинских писаца класика, које су објављивали *Книгоспілка* и *Сяйво*. Од ових чланака настаје књига *Від Куліша до Винниченка* (1929). Али није имао среће да се дуго задржи на овим становиштима. *Книгоспілка* је реорганизована, *Сяйво* је затворено, М. Куљиш и В. Винниченко проглашени су фашистичким писцима. У вези са процесом Удружења за ослобођење Украјине (СВУ), међу многима ухапшен је и М. Рилски, што је постало изричито упозорење за све неокласике.

М. Зеров је био приморан да у фебруару-марту 1930. буде „сведок“ у процесу СВУ-а. Његова позиција била је несигурна и неизвесна. Као и сви представници украјинске интелигенције, живео је под сталним најавама хапшења, у атмосфери претњи и малтретирања. Самоубиство М. Хвиљовија у мају 1933. постала је још једна драма за М. Зерова. Свих последњих година било му је забрањено да се бави писањем, а од 1933. опасно постаје чак и ћутање. Од М. Зерова се захтевају самокритичне изјаве и политичке декларације. Крајем 1934. отпуштен је са факултета. Изгубио је последњи материјални ослонац и био је приморан да тражи било какав посао, или да напусти Украјину. Истовремено је сазнао да су према намештеним оптужбама осуђени и стрељани Г. Косинка и О. Влизко. Претрпевши још једну трагедију, смрт десетогодишњег сина, М. Зеров се сели у Москву. Ухапшен је у ноћи са 27. на 28. април 1935. близу Москве. Послат је у Кијев 20. маја ради истраге. Оптужен је за руковођење контрареволуционарном терористичком националистичком организацијом. На првом саслушању изјавио је да се не бави никаквим контрареволуционарним радом и да не може да наведе саучеснике. Касније су му изнудили другачије

одговоре. За време претреса одузете су му две књиге *Політика* са посветом „терористе” Г. Косинке и роман П. Куљиша *Чорна Рада*. То су били једини докази о постојању терористичке организације. После дуготрајних и изузетно исцрпљујућих „аслушања” М. Зеров се „откравио” и признао да је крив зато што је од 1930. био један од руководилаца контрареволуционарне националистичке организације којој су, поред њега, припадали М. Риљски и М. Лебић³⁶³. „Група Зерова” коначно је бројала 6 лица: М. Зеров, П. Филипович, Ананиј Лебић, Марко Ворониј, Леонид Миткевич и Борис Пилипенко. На судском рочишту затвореном за јавност, без учешћа оптужених и без одбране, Војни суд Кијевског војног округа 1936. размотрио је судски предмет и М. Зеров је оптужен за руковођење украјинском контрареволуционарном националистичком организацијом, и према тадашњим члановима кривичног законика УССР-а суд му је изрекао казну: десет година лишења слободе у радним логорима уз конфисковање имовине која му припада.

„Предмет Зерова и других” ревидирала је „посебна тројка УНКВД-а” (Украјинског народног комесаријата унутрашњих послова) за Лењинградску област. Осуђен је на стрељање. М. Зеров је стрељан заједно са многим другим представницима украјинске културе у селу Сандармох 3. новембра 1937. Рехабилитован је 31. марта 1958. пресудом Војног колегијума Врховног суда СССР-а. Символични гроб М. Зерова налази се на Лукјановском гробљу у Кијеву заједно са правим гробом његовог сина, Котика (Константина) Зерова.

Као јак талас у украјинској књижевности развио се **СИМБОЛИЗАМ**. Његови представници били су браћа Павло и Јакив Савченко, Дмитро Загул, Микола Терешченко, Володимир Кобиљански, Олекса Слисаренко, који су се ослањали на искуство европских симболиста (Стефана Малармеа, Мориса Метерлинка) и украјинских песника симболиста (Олександра Олеса, Миколе Воронија, Петра Карманског). Главна постојана метафора у њиховом стваралаштву био је симбол. Код украјинских лиричара управо симбол постаје принцип уопштавања (додуше веома условног) и његова сврха је да открије

---

³⁶³ Максим Максимович Лебић (1899–1938), украјински писац, секретар полтавске филијале књижевног удружења *Плуг*, директор Дома књижевника УССР-а, жртва руског большевичког терора.

суштину трансценденталног света, света идеја и маште. Ликови-симболи наговештавају скривену и мистичну суштину феномена. Симболисте стварност само подсећа на праву, али трансценденалну стварност. Симбол као средство помоћу ког се разумева мистериозна суштина ствари у поезију уноси многе рефлексије, интуитивна нагађања и игру са вишезначношћу речи.

У делима типичног песника симболисте **ЈАКОВА САВЧЕНКА (1890–1937)** појављују се апстрактне слике духова, змија, дивље силе, преузете из традиције романтичара, али код њега постају симболи и пишу се великим словом. Његова поезија изузетно је мелодична и уметнички савршена.

Естетски концепт стварности Ј. Савченка надреалан је: иза света појава које човек види крије се прави свет, непознат и тајан. Песников задатак је да га схвати и открије читаоцима. Савченково Непознато подсећа на антички Фатум: човек је немоћан пред непознатим, препуштен на милост и немилост космичким силама, али има предосећај и унутрашњи глас. Поезија Ј. Савченка испуњена је предосећањем катастрофе, Првог светског рата, који се завршава револуцијом. Његова поезија је предосећај и одјек ове катастрофе. Његова омиљена боја је црна, којом су прекривени ватра и сунце. То најбоље потврђују симболи из Савченкове песме *Ранок (Јутро)* у преводу проф. М. Сибиновића:

<i>Ранок – Стремління. Південь – Розпука.</i>	<i>Јутро. – Урвине. Југ. – Растанак. Вече. –Умирање.</i>
<i>Вечір – Вмирання.</i>	
<i>Зустрічі Мертвих. Вічна розлука. Смертне співання.</i>	<i>Сусрети Мртвих. Растанци занавек. Самртно певање.</i>
<i>Ждання покою. Сум. Безнадійність. Туга жорстока.</i>	<i>Жеља за миром. Јад. Безнађе. Туга жестока.</i>
<i>Регіт безжальний, злобний, єхидний Білого Ока.</i>	<i>Кикот немилосрдан, злобан, отрован, Белог Ока.</i>
<i>Східці таємні. Тиша. Мовчазність в круглій Печері.</i>	<i>Тајне степенице. Мук. Ћутљивост у кружној Пештери.</i>
<i>Підеш у Вічність сонно-безгласний. Замкнуться Двері.</i>	<i>Пођеш у Вечност снено-немушт. Затворе ти се Двери.</i>
<i>Підеш од Сонця. Там не досягне Соняшна Влада.</i>	<i>Пођеш од Сунца. Ка Сунчевој Власти далеком пределу.</i>
<i>Будеш дивитись вічно на себе в Чорні Свічада.</i>	<i>Вечно ћеш даље свој лик гледати у Црном Огледалу.</i>
(Извор са интернета)	(Извор са интернета ³⁶⁴)

³⁶⁴ Песма *Ранок* Јакива Савченка (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#29>>11.01.2018.

Прву песму Ј. Савченко је објавио у лавовском часопису *Ілюстрована Україна* 1913. Објављивао је у часописима *Шлях, ЛНВ, Універсальний журнал, Мистецтво, Глобус, Життя і революція, Гарт* у периоду од 1917. до 1926. Ј. Савченко у периодици стално објављује чланке, фељтоне, поезију. У Житомиру је објављена прва Савченкова збирка *Поезії, кн. I* 1918, а друга збирка *Земля* објављена је 1921.

У поезији је почео певањем о национално-ослободилачкој револуцији, неко време је био под утицајем француског и руског симболизма и постао је симболиста тичиновског типа са његовом неоромантиком и револуционарном патетиком. Као уредник *Літературно-критичного альманаха* (1918) и један од оснивача *Музагета*, Ј. Савченко спада у осниваче украјинског симболизма. Извесно време сарађивао је са панфутуристима.

Најплоднији период стваралачког живота Ј. Савченка критичира била је друга половина 1920-их – почетак 1930-их. Прешавши на књижевну публицистику и поставши водећи члан књижевних организација *Жовтень* и *ВУСПП*, у свом раду придржавао се званичних позиција и смерница, иступајући против неокласика и чланова *ВАПЛІТЕ*-а. У многим својим радовима Ј. Савченко је показао значајан таленат аналитичара, а у књижевној борби тог времена представио се као један од најзначајнијих представника милитантне вулгарно-социолошке критике.³⁶⁵

Име Ј. Савченка почело је да се појављује у изјавама писаца, ухапшених 1934. и наредних година. Песник је ухапшен 17. октобра 1937. у свом стану. Стрелан је 2. новембра 1937. под оптужбом да је учесник антисовјетске националистичке организације и да је против Совјетске власти обављао шпијунску, штетну и терористичку делатност. Постхумно је рехабилитован.

Поезија Ј. Савченка одражава тужна расположења маса, зато што отаџбина Украјина крвари у вртлогу револуције и грађанског рата. Песнику она изгледа као пустиња и зато хоће да је пробуди „буком труба” и „звуком харфи”. Револуционарни свет уметнику изгледа као циновски поток, као расцепљени свемир, који уништава народе и човека. Трагичност времена посебно је упечатљиво описана у песми *Христос отаву косив (Христос отаву косио)* у

---

³⁶⁵ В. у. Ю. Лавріненко, *Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933*, Київ 2004: Яків Савченко: 102-103

преводу проф. М. Сибиновића. Код Ј. Савченка библијски сиже описује трагичну судбину њему савремене Украјине. Сељаку прилази Христос, хоће да замени „плавог сина”, који се изгубио „у биткама револуције”. Овај лик симболизује највећу правду народа, који се тако пожртвовано бори за слободу.

Савченкова песма представља борбу супротстављених страна, која је присутна у сижеу, у опозицији ликова, ситуација, у формалном решењу, у односу предмета и простора, у односу боја, тонова, у покрету, у равнотежи. Песма је композиционо веома транспарентна и захваљујући томе можемо да видимо чудесну трансформацију реалног света у књижевности, када је уметник и творац свог сопственог света. Зато у песми није случајна структура слика („четири грма“, „син се изгубио у биткама револуције“, „пронела јесен сунце“, „туга сељачка, црвена као крв“) у којима су, у сваком случају, употребљене речи, које су директно или индиректно у вези са категоријом смрти, која је остварена помоћу следећих поступака. У песми је осећање смрти описано као бескрајна метаморфоза различитих облика, као вечност, која не зна за мир и за крај света. Управо то је ауторска веза смрти сина са сликом четири грма, која као да се састоји од различитих делова, који су повезани међусобно механичком везом.

*Танцовали за вікном чотири куці,
Тоді, як не стало вже сліз.
Згинув син у боях революцій –
І ніхто чутки не приніс.
(Извор са интернета)*

*За окном четири грма заиграла хучније
Онда кад суза престаде да лије.
Син се изгубио у биткама револуције – И
ніко о њему нішта знао ніје.
(Извор са интернета³⁶⁶)*

Пред нама се одвија сабласна парада места, можда сахрана сина, који постоји у рационалном, ратном, хаотичном свету и управо овде категорија смрти ствара свој смисаони спектар који се састоји од било ког предмета или појаве, који се нашао у поетском видокругу песника. Читав корпус микро делова текста садржи и поетски сиже и сукоб између два супротстављена почетка: живота (очева вера да ће пронаћи тело сина) и смрти. Сваки пут резултат овог

---

³⁶⁶ Песма *Христос отаву косив* Јакива Савченка (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#29>>11.01.2018.

сукоба победа је животног почетка, који постаје активан после сусрета сељака са Христом – персонификацијом ускрснућа.

*Може він спочиває в знемозі,
Або на грудях Великдень несе,
Не в степах на небитій дорозі –
На споришах коня пасе.*

*Можда је сео негде уморно, измождено
Од Ускршње тежине што му груди млави,
У степи пустој, стазом нетрвеном,
Пустио коња да пасе у отави.*

Зато је контраст целе песме у томе што у разним деловима само тумачење песме има различите функције. У првом делу то је туга оца. А у другом делу то је упечатљив сусрет са Богом када вера постаје изузетна потврда апотеозе победе Живота. Други део је цео опис трагичне 1918, када је смрт постала толико уобичајена, да на њу више нису обраћали пажњу и истовремено, то је потврда вере, зато што је само у вери спас.

*Став тонуту в Христових очах.
– Я прийшов косить тобі за сина,
Твій син – на моїх жнивах.*

*Поче да тоне у Христовим очима.
– Ја дођох да косим уместо твог сина,
Твој син је на мојим житиштима.*

*Ой, полетів вітер
До мужикової хати,
Упав на призьбі:
– Добри вечір!
Радій, Маріє!
Та збирай барвінок,
Стели лепехи
На помості:
Іде в степу твій батько,
А з ним –
Христос у гості...*

*Ој, полете ветар
Пут сељакове куће,
Пред њу притече:
– Добро вече!
Радуј се, Маријо!
И скупљај зимзелен,
Нађи и лишће
Да се простре:
Долази степом твој отац,
А за њим –
Христос у госте...*

Цела песма прожета је надом. У првом делу то је вера оца да ће пронаћи тело сина, а у другом то је вера у Божју помоћ. Христос је главни јунак песме. Он је милостив и после смрти.

Композиција песме омогућава условни наставак у простору ван оквира песме. Структура песме може се поделити на следеће делове: 1. бајку, 2. тужбалицу, 3. мистерију. Али, у сваком случају спољашњи оквири и врста композиције одређени су унутрашњим везама између њених елемената. Ове композиционе нити повезују песму у просторном и временском оквиру. Овде је

присутна доминација парадигме: и назив, и цела композиција уверавају да оба дела песме говоре о истој ствари на различите начине и омогућавају интерпретацију једног погледа на свет који настаје приликом њихове корелације. Сви делови имају самосталну завршеност и могу бити самостални кратки текстови, које међусобно повезује јединствена тема – губитак сина.

Песма има бинарну структуру, која се састоји од два супротна дела: први је „прича“ – оквир и у њему је први јунак – отац сељак, који је изгубио свог сина у рату, који почиње од описа трагичног догађаја:

*Згинув син у боях революцій –
І ніхто чутки не приніс.*

*Син се изгубио у биткама революције –
І нико о њему ништа знао није.*

и завршава се падом сељака по прошлогодишњој косидби.

У другом делу у стварност се уводи лик Христа, који коси отаву и ово значи распад реалног света. Реални свет престаје да постоји када свест јунака престаје да види оно што га окружује и његова подсвест ствара одбрамбени механизам. У овом случају то је Христос, лик спасиоца свих страдалника.

*Глянув: Христос отаву косить
І в копиці кладе.
Глянув прострелено: хто се?
Чи ти, мій синочку, чи ти,
Христосе,
Обірваний, босий?
Хто се?*

*Погледао: – Христос отаву коси
І у стогове здева.
Стреловито погледа: ко си?
Јеси л' то ти, мој сине, ил' ти, Христосе,
Подерани и боси?
Ко си?*

Између првог и другог дела постоји велика разлика у темпу приче: први је лирски, тужан, у ком јунак као да размишља, тражи сина и његов унутрашњи бол као да се свом снагом преноси на читаоца. Више нема наде, постоји само незнађе, зато што неће спасити сина.

*Тату! осідлайте не коня, а вітра,
Пошукайте ще раз у степу.*

*Оче! Немој седлати коња, но узјаши
ветар,
І још једном претражи степу.*

Цела песма може се рашчланити на смислене јединице: ликове (симболе) и кодове. Ликови у песми постоје према значају. Сељак – отац у 1. делу трансформише се у Бога Оца у 2. делу. Плави син који се изгубио у биткама

револуције у 1. делу трансформише се у лик Исуса Христа – Божјег Сина у 2. делу. „Ускршња тежина што му груди млави” повезује Сина и Крст у значењу жртве и крста. „Христос отаву коси” – сакупља душе умрлих, са једне стране он је човек, а са друге Бог. Жетва је симбол Божје правичности и упућује читаоца на библијске алегорије, које су у песми представљене као звездано небо, људско поље, погибија. Марија је комбинација ликова – може бити очева кћер, али и Богородица. Симболи смрти у песми су четири грма, јесен, зимзелен, Ускрс и ветар.

О виртуозном преводу проф. М. Сибиновића проф. Љ. Поповић наводи „Митолошки атрибут смрти – коса у рукама Христа у контексту братоубилачких ратова који су потресали Украјину почетком рата претвара се у идеју људске природе Христа, подложног емоцијама и смрти али и наговештава његово божанско начело садржано у идеји васкрснућа. У том смислу симбол је праћен бројним алитерацијама пискавих који дочаравају сам процес косидбе, сугеришу алегорију општег покоља и визионарски наговештавају стаљинске „чистке“. Миодраг Сибиновић не само што чува алитерацију, већ и наглашава алегорију косидбе игром речи. Питање старца који је изгубио сина у рату и препознаје га у Христу који коси његову ливаду: *Јеси ли ти то мој сине или си ти Христосе? Ко си, ко си?* звучи као императив, као признавање неминовног – *Коси!*, наглашава мотив призивања смрти ради очишћења и просветљења кроз васкрснуће. Тиме се симболичка раван песме још више истиче, а оригинална вишеслојна алегорија добија нову димензију.“ (Љ. Поповић 2007: 89)

Жртва стаљинског терора био је и писац симболиста, публициста, аутор историјских романа, истраживач културе Коми народа, **КЛИМ ПОЛИШЧУК (1891–1937)**

К. Полишчук је студирао у Петербургу на Академији уметности и на Психоневролошком институту. Предавања на овом институту имала су изузетну улогу за развој тадашњих младих украјинских писаца. Предавања је посећивао и оснивач футуризма М. Семенко.

Рано стваралаштво К. Полишчука било је под утицајем скромних шаблона тадашњег украјинског псеудосимболизма. Али, захваљујући управо

овом правцу писац се заинтересовао за мистичне легенде и гранична стања људске психе, а ово ће постати основ његових каснијих најбољих дела.

Крајем 1917. К. Полишчук се нашао у Кијеву. Почиње Грађански рат, који му је, осим несреће, донео искуство и утиске, описане у најбољим новелама. К. Полишчук није био активан учесник политичких догађаја, али је активно учествовао у уметничком животу. Био је међу оснивачима групе *Музагет*, *Мистецький цех*, учествовао је у *Льоху мистецтва*. Радио је у различитим издањима, издавао алманахе, организовао часописе, због чега су га понекад критиковали због политичког опортунизма. К. Полишчук се упознао са крвавим догађајима и чудним јунацима рата. Иако је био присталица УНР-а, успео је да сачува независно скептично виђење догађаја. Тачно је бележио појаве попут психозе маса, одушевљења гомиле од побуне до апсолутне послушности, неподстакнутог насиља, ратне страсти и ратне равнодушности, чак вечних, наизглед непроменљивих ствари, попут љубави и мржње, које су у овим екстремним условима попримале нова обележја и размере.

У делима К. Полишчука присутна су размишљања о смислу живота, човековој улози у свету и контрадикторности његовог унутрашњег света. Философска проблематика испреплетена је са морално-етичком. Философски проблеми основна су тема приповедака *Де дорога?* (1913), *Він кохав сонце* (1917), *Краснопільські привиди* (1918), *Червоні рядна* (1919), *Хай Бог розсудить їх* (1920), *Між «своїми»* (1921), *Світ червоний* (1922). Такође, приметна су трагична предосећања, повезана са сукобом високих идеала и сурове реалностима. Писац покреће проблем духовних трагања човека и опозиције философским стереотипима, сталне обнове света и друштва и умирања застарелог. К. Полишчук показује узалудност настојања човека да превазиђе ограничења за спознавање света који га окружује. У његовој прози духовни напори без резултата доводе до безнадежног очаја и очекивања помоћи са стране, што се може протумачити као нада човека у Бога, који треба да унесе ред у хаос живота.

К. Полишчук био је добро упознат са најновијим токовима у књижевности и уметности, које су га занимале, док је народњачке стереотипе одбацивао. Важно место у његовом стваралаштву имају мотиви маштања и сна.

Земаљске страсти одјекују у даљини, па главни јунак схвата њихово лицемерје и нестварност. Писац покреће проблем наплате за причињено зло и патњу човека, који је кренуо неморалним путем, истичући да неправедно друштво уништава младост и лепоту, претварајући човека у предмет купопродаје.

Важну улогу у поезији К. Полишчука има митологија. Помоћу ње симболисти изражавају трансцендентну суштину и снагу. Полишчукова дела пролазе пут од фолклорног стила, копирања народних сижеа до употребе митолошких сижеа под призмом симболистичких и модернистичких креативних принципа уопште. Велику уметничку вештину К. Полишчук показује у описима демонолошких бића, комбинујући фолклорну традицију са обележјима романтизма и најновијим модернистичким утицајима. Сотона је присутан и у Полишчуковој песми *Проклетог века струна одјекује... (Проклятого віку музична струна...)* у преводу проф. М. Сибиновића.

*Самотній блукаю на чорній стерні,
В стерні догоряють забуті вогні, -
Вона ж, як проклятого віку мана,
Моїми слідами слідкує подна
І знає про неї один сатана...
(Извор са интернета)*

*Ја се дотичем црне струне,
Жар заборављени у њој трне –
К'о проклетог века опсена мутна,
Она се само држи мог пута,
А њу само Сотона чује.
(Извор са интернета³⁶⁷)*

К. Полишчук ухашшен је 1930, а 2. јануара 1931. осуђен је на 10 година заробљеништва у логору. Казну је издржавао у концентрационом логору на Соловецким острвима. Предмет „украјинских националиста“ прегледан је 9. октобра 1937. и, заједно са великом групом културних делатника (М. Зеров, Г. Епик, М. Ворониј и други), К. Полишчук је осуђен на стрељање. Стрељан је 3. новембра 1937. У знак обележавања 20-годишњице Велике октобарске револуције од 27. октобра до 4. новембра 1937. стрељано је 1111 бивших заробљеника Соловецког логора посебне намене.

СТРЕЉАНИ ПРЕПОРОД назив је за трагичан период кроз који је прошла украјинска култура 1930-их. Више од двеста песника, писаца,

---

³⁶⁷ Песма *Проклятого віку музична струна...* Клима Полишчука (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#27>>11.01.2018.

преводиоца, књижевних критичара, историчара књижевности, професора, позоришних радника тада су постали жртве злочиначког стаљинског режима. Саслушања, неосноване оптужбе и пресуде: смрт, или сибирска робија. Поражава текст телеграма Удружења украјинских писаца *Слово*, који је послат из Њујорка 20. децембра 1954:

„Москва, СССР, Другом свесавезном скупу писаца.

Украјински писци – политички емигранти честитају на скупу и изражавају саучешће писцима свих потлачених народа СССР-а.

1930. године своја дела објављивало је 259 украјинских писаца. После 1938. године од њих је објављивало свега 36. Молимо да Министарство државне безбедности објасни где је и зашто из украјинске књижевности нестало 223 писаца?” (Ю. Лавріненко 2004: 12)

На овај телеграм президијум *Слова* штампи је дао своје објашњење. „Према приближним (зато што су тачни подаци немогући) проценама број 223 несталих украјинских писаца у СССР-у тумачи се овако: стрељано их је 17; самоубиство је извршило 8; ухапшено, послато у логоре и другим полицијским методама искључено из књижевности (међу њима могу бити стрељани и умрли у концентрационим логорима) 175; нестало без трага 16; умрло природном смрћу 7. Тек 1956. године почела је стидљива „рехабилитација” неколико имена писаца. Од њих су се само неки вратили живи кући за време рехабилитације.” (Ю. Лавріненко 2004: 13)

У Стрељани препород убрајају се уметници: П. Тичина, Ј. Савченко, М. Риљски, М. Семенко, М. Зеров, В. Елан (Блакитни), В. Чумак, М. Јохансен, В. Сосјура, В. Свидзински, М. Драј-Хмара, Ј. Плужник, М. Бажан, М. Ворониј, М. Хвиљовиј, В. Пидмогиљни, Б. Антоненко-Давидович, Ј. Јановски, О. Вишња, М. Куљиш, О. Довженко, Л. Курбас.

Талентовани песник и прозаиста, који стваралаштво започиње у симболизму, преко футуристичких поема стиже до реалистичке прозе која се заснивала на фабули, чврсто саграђеном сижеу и напетим ситуацијама,

ОЛЕКСА СЛИСАРЕНКО (1891–1937) био је један од првих епичара украјинске прозе и постао жртва стаљинског терора.

Прве песме објавио је 1910. у студентском часопису *До праці* и у новинама *Рілля*. У Кијеву постаје члан групе украјинских симболиста *Біла Студія* и *Музагет* (1919). Прва збирка *На березі Кастальському* објављена 1919, прожета је симболистичким мотивима под утицајем О. Олеса, П. Тичине, К. Баљмонта и других руских симболиста, и обележена је неким елементима експресионизма. Њена проблематика била је традиционална за симболистичку поезију с почетка XX века: схватање улоге уметника у друштву и философска размишљања. Збирка је испуњена бригом, немиром због песниковог предосећања неминовности неких великих и трагичних промена.

Фасциниран футуризмом, „најнапреднијом“ и „најреволуционарнијом“ „левом“ струјом, О. Слисаренко мења свој стил. У својој симболистичкој поезији осетио је одређену другоразредност, или закаснелост украјинског симболизма у контексту развоја светске поезије тог времена. И сам карактер О. Слисаренка и његове естетске склоности захтевали су другачији поглед на свет, посебно његова рационална перцепција. У збирку *Поєми*, објављену 1923, уврштено је неколико футуристичких поема, које су биле праве химне машинској цивилизацији, техници, са чијим је развојем аутор повезивао наде у кардиналне промене у животу човечанства.

Краткотрајан покушај да се пронађе у футуризму за О. Слисаренка имао је позитиван значај само за његов стил и убрзао је напуштање сентименталних примера ране поезије и допринео је опуштенијем писању, обogaћеном кругом тема и ликова. Ово ће посебно доћи до изражаја у новелистици.

Временом писац постаје члан групе футуриста *Комкосмос* (1921), *Аспанфут* (*Асоціація панфутуристів*, 1921) и *Комункулът* (*Асоціація комуністичної культури*, 1924–1925). Касније раскида са футуристима и из *Аспанфут*-а прелази у *Гарт* (*Спілка пролетарських письменників*, 1925). Због отворености *Гарт*-а око њега се групише већина лоших аутора. У знак протеста група чланова *Гарт*-а, предвођена М. Хвиљовим оснива нову организацију – *ВАПЛІТЕ* (1925–1928). Њој се придружује и О. Слисаренко. Потпуно му је одговарао строг однос „ваплитјана“ према незнању и нераду, нашироко

представљаних у украјинској књижевности. То што је писац био „академик“ допринело је високој оцени његовог тадашњег књижевног стваралаштва. У ово време О. Слисаренко почиње да пише прозу.

Од 1924. писац је живео у Харкову где је био главни уредник издавачког одељења *Книгоспілки* и 1928–1929. коуредник часописа *Універсальний журнал*. Од 1924. почиње да ради у жанру прозе и издаје преко 20 књига сурових сижеа, писаних по узору на енглеске и америчке новеле, приповетке, приче и романи криминално-авантуристичког жанра. Теме и сижеи прозних дела О. Слисаренка преузети су претежно из дореволуционарног и револуционарног украјинског живота, његови јунаци су мали, сиви људи, који се сусрећу са револуционарним догађајима.

Прво искуство прозаисте постала је збирка приповедака *У болотах* (1924). Једна за другом уследиле су нове књиге *Плантації* и *Сотні тисяч сил* (1925), *Камінний виноград*, *Сліди бурунів* и *Спроба на огонь* (1927). Објављене су приповетке *Бунт* (1928) и *Страйк* (1932), романи *Зламаний гвинт* (1928), *Чорний Ангел* (1929), *Хлібна ріка* (1932). Захваљујући њима О. Слисаренко је добио признање као мајстор наизглед једноставног, али узбудљивог заплета. Послереволуционарна стварност, посебно грађански рат били су изузетно великодушни према невероватним догађајима, сукобима, авантурама, чудним преплитањима људских судбина, што је О. Слисаренко талентовано описао у својим најбољим приповеткама. После „самоликвидације“ *ВАПЛІТЕ*-а, заједно са М. Јохансеном, О. Слисаренко оснива *Техно-мистецьку групу А* (1929).³⁶⁸

Писца је интересовала судбина обичног, „малог“ човека у револуцији, његова способност да се супротстави насиљу, да пронађе подршку у условима када се руше уобичајене вредности, закони, морална правила. Слисаренково стваралаштво прилично је грубо и оцене критике често су биле различите. Суштинско обележје његове прозе јесте изузетна пажња посвећена сижеу као главној покретачкој снази дела. Међу лирским новелама и приповеткама неупечатљивог сижеа средине 1920-их, проза О. Слисаренка одмах је скренула на себе пажњу и критичара и читалаца. Али писца су жестоко критиковали због лоше идеолошке усмерености дела и њиховог ретроспективног правца. Чак су га

---

³⁶⁸ В. у. Ю. Лавріненко, *Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933*, Київ 2004: Олекса Слисаренко: 122

оптуживали да никада није био пролетерски писац. Како би доказао супротно, О. Слисаренко се опробао у улози јавног тужиоца у процесу Удружења за ослобођење Украјине (СВУ). Како би потврдио своје пролетерско порекло писац почиње да пише дела за потребе друштвеног поретка (*Зламаний гвинт*, *Хлібна ріка*), за које добија потпуно позитивне коментаре штампе.

Под псеудонимом Омељко Буц 1931. објавио је мистичну *Посмертну збірку творів*. Одабрана Слисаренкова дела објављена су 1930. у 3 тома, а потпуна сабрана дела 1931–1933. у 6 томова. Слисаренкова веза са симболистима и футуристима, његово активно учешће у књижевним организацијама *Гарт* и *ВАПЛІТЕ*, а посебно жесток одговор М. Горком 1927. због одбијања да изда превод романа *Мати* на украјинском језику изазвали су прогон О. Слисаренка.

О. Слисаренко је ухапшен у априлу 1934, да би га у априлу 1935. војни суд осудио на 10 година лишења слободе. Казну је издржавао на Соловецким острвима. У октобру 1937. прегледан је предмет О. Слисаренка и он је осуђен на стрељање. Стрељан је 3. новембра 1937.

Песма *Суша* (*Посуха*) у преводу проф. М. Сибиновића једини је пример стваралаштва О. Слисаренка, представљеног српским читаоцима.

У антологији је представљено и стваралаштво мање познатих украјинских писаца, представника „седамдесетника“ и активних савремених песника, попут **ЛИДИЈЕ КУЉБАК (1936)**, која пише о достигнућима савременика и опева лепоту људских осећања. Поезију објављује од 1954. Прва збирка *Я солдата люблю* објављена је 1961. Уследиле су друге збирке, међу којима су запаженије *Виросту жницею* (1966), *Свято серця* (1973), *Троянда Турайди* (1977), *Пісні солідарності* (1977), *Зоря* (1981), *На чистій землі* (1982), *Дива кольорові* (1984), *Скульптор на риштованні* (1984), *Хроніка великої Вітчизни* (1987), *Материнське дерево* (1989), *Поле зору* (1992). Њену песму *Супарниця* (*Суперниця*) превео је проф. М. Сибиновић.

Стваралаштво песника, преводиоца, књижевног критичара, друштвено-политичког активисте **ПЕТРА ОСАДЧУКА (1937–2014)**, чија је поезија

објављивана у републичким новинама и часописима, алманасима и зборницима још средином 1960-их, представљено је песмом *Фолклорни мотив* (*Фольклорний мотив*). П. Осадчук је објавио више од 15 збирки поезије, међу којима су *Революційний паспорт* (1967), *Вітряк* (1969), *Третій перевал* (1972), *Біографія вірності* (1973), *Лінія життя* (1975, 1987), *Іспит* (1977), *Земля, зігріта любов'ю* (1978), *Взаємодія* (1980), *Закон постійних величин* (1982), *Пряма мова* (1984), *Сурми на світанні* (1985) *Біла каравела* (1986), *Другий подих* (1987), *День відкритих дверей* (1991), *Незрима стріла часу* (1997), *Паранормальні явища* (1999), *Відкрите море душі* (2006), *Спокій за межею досяжності* (2007), *Родинний спадок* (2007), *Останній рубіж оборони* (2007), као и књиге песама за децу *Ясний світ* (1972) и *Все співає і росте* (1979).

Песникиња, списатељица и новинарка **МАРИЈА ВЛАД (1940–2017)** песме почиње да пише у раном детињству, а објављује их од 1950. Збирка *Грають у дрімби вітри* (1971) најупечатљивија је појава књижевног процеса 1970-их. Критичари су име младе песникиње ставили уз имена И. Драча и М. Винграновског, који су тада важили за највећа имена украјинске поезије. Ауторка је збирки поезије *Мелодії травня* (1975), *Віно, Чиста злива, Час пробудження птиць* (1982), *Мова полонин, Біла днина, Вірші та поеми*. У преводу проф. М. Сибиновића представљене су њене песме *Песма без интерпункције* (*Вірш без розділових знаків*) и *Слађана моја, како си слана...* (*Солодка моя, яка ти солона...*).

Песмом *Да се ти убедиш само... (Щоб тебе переконати...)* представљено је стваралаштво песникиње, преводиоца и уреднице **ОКСАНЕ СЕНАТОВИЧ (1941–1997)**, супруге писца Володимира Лучука (1934–1992) и мајке писца Ивана Лучука (1965). Још на студијама дебитовала је избором песама у зборнику *Яблуневий цвіт* (1961), док је прва сопствена збирка поезије *Стебло* објављена 1968. Уследиле су збирке *Діапазон весни* (1979), *Голубий голос* (1984), *Чоловік з трояндою* (1986) и изабрана поезија *Обличчям до голуба* (1990). Песникињин таленат највише је дошао до изражаја у поезији за децу у збиркама *Червоні лелеки* (1970), *Вісім сотень колобоків* (1972), *Вчиться вересень читати*

(1977), *Сніговик* (1981), *Живемо в одному домі* (1983), *Шпаки на колесах* (1989). Преводила је са различитих словенских језика. Као засебно издање објављена је збирка превода песама Јована Јовановића-Змаја *Малий велетень* (1986). Још почетком 1990-их била је спремна за објављивање антологија српске поезије за децу *Кошеня в кишені у песникињином препеву*.

Песникиња **ХАНА ЧУБАЧ (1941)** ауторка је збирки поезије *Журавка* (1970), *Жниця* (1974), *Ожинові береги* (1977), *Заповіти землі* (1978), *Срібна шибка* (1980), *Житня зоря* (1983), *Листя в криниці* (1984), *Літо без осені* (1986). Српским читаоцима представљена је песмама *Какав прекрасан свет... (Який прекрасний світ...)* и *Иако цветам као врт у мају... (Хоч я цвіту, як сад весною...)*.

Песник, преводилац, публициста **ДАНИЛО КОНОНЕНКО (1942–2015)** објавио је збирке поезије *Джерело* (1972), *На весняному березі* (1979), *Квітучих соняхів оркестр* (1982), *З любові й добра* (1989) и антологију *Люблю тебе, мій Криму!* (1988, 2008). Једину песникову песму *Тих вечери, тих тихих вечери... (Ці вечори, ці тихі вечори...)* превео је проф. М. Сибиновић.

Песникиња **МАРИЈА ПАВЛЕНКО (1944)** развила је свој сопствени стил – оригиналан афористичко-метафорични пут у књижевности. Њени стихови буде осећања, зато што је кроз разговор са читаоцем води душевна потреба да подели своја осећања, оно што је видела, доживела, што испишује редовима песама, чиме речи добијају ново значење. М. Павленко пише о широком спектру тема, од човековог разумевања свог места у свету до дубоке интимне лирике, од нежних скица пејзажа до маштовитих, веселих, изузетних дела за децу. Дела М. Павленко 1970-80-их део су антологија, објављују се као посебни зборници, преводе се на језике народа СССР-а, за њих се компоује музика. Објавила је збирке песама *Азбука громів* (1973), *Білий світ* (1985), *Заячий холодок* (1979, књига за децу), *Странице из књиге жалости* (2003), *День розпочався просто...* (2004), *Хрещаті дороги* (2005), *Цілісність* (2006), *Зелений світ дерев* (2006), *Вклоняюся місяцю молодому* (2007) и друге. Веома је плодна и као списатељица

за децу. У својим делима учи децу да разликују добро и зло, да буду добра и духовно богата. Песникињино стваралаштво представљено је песмом *Прими ме, као што с мајком нађеш мира...* (*Прийми мене, як ти приймаєш матір...*) у преводу проф. М. Сибиновића.

Песник **ЛЕОНИД КИСЕЉОВ (1946–1968)** почиње да пише на руском језику 1959. Први избор његових песама угледао је свет 1963. у мартовском броју московског часописа *Новый мир*, када је песнику било свега 17 година. Исте године у априлском броју часописа *Радуга* објављене су две кратке песме Л. Кисељова. Песма *Цари* у часопису *Новый мир*, у којој средњошколац омаловажава личност цара Петра I, цитирајући Т. Шевченка, изазвала је сензацију у Кијеву, док је међу руском интелигенцијом и академским руским круговима у Москви изазвала озлојеђеност и протест. После тога стваралаштво младог песника више није објављивано у руској совјетској периодици. Л. Кисељов је добро познавао древну уметност, мозаике и фреске Софије Кијевске, волео је поезију Т. Шевченка, раног П. Тичине, И. Драча, М. Винграновског, А. Блока, Б. Пастернака, Н. Гумиљова, Дантеа А., В. Шекспира, Р. М. Рилкеа и Ф. Г. Лорке. Песник је преминуо у 22. години од леукемије. Неколико месеци пре смрти, 12. априла 1968. у часопису *Литературна Україна* објављена је украјинска песма *Перші акорди* за коју је увод написао И. Драч. Посмртно су објављене две књиге руске и и украјинске поезије *Стихи. Вірші* (1970) и *Последня песня. Остання пісня* (1979). Уследило је објављивање збирке *Тільки двічі живемо* (1991). Једина песма Л. Кисељова *Ja сам за тебе нико, као Улис...* (*Я ніхто для тебе, як Уліс...*) представљена је српским читаоцима у преводу проф. М. Сибиновића.

Песмом *Тамо, где си била* (*Там, де ти була*) представљено је стваралаштво песника, новинара и преводиоца **ВАСИЉА МОРУГЕ (1947–1989)**, аутора збирки поезије *Грозвіття* (1969), *Ключі до тиші* (1972), *Портрет землі* (1977), *Юності бентежні ешелони* (1978), *Чебрецеві острови* (1984), *Дорога над лугом* (1985), *Відблиск миті* (1986). В. Моруга преводио је са бугарског, шпанског и француског језика. Погинуо је у саобраћајној несрећи.

СВИТЛАНА ЖАЛОБ (1947–2011) ауторка је збирки поезије *Ярославна* (1969), *Сонячні пагорби* (1982), *Дерево життя* (1986), *Из глибин* (2008) и превода поезије *Річка – нескінченна* (2007). Преводила је поезију и прозу са шпанског, грузијског и словенских језика. Песму *Постаћу дрво бело...* (*Білим деревом стану...*) превео је проф. М. Сибиновић.

Песмом *Рекла ми је жена: не волим те више...* (*Сказала жінка: більше не люблю...*, 1988) представљено је стваралаштво песника **МИХАЈЛА ШЕВЧЕНКА (1947)**, аутора збирки поезије *Травневе поле* (1976), *В отчому краї* (1979), *Балади про любов* (1982), *Глибокий шлях* (1984), *Я ще живу* (1990), *Один, прощальний поклик журавля*, *Єдина Книга*, *Мені на цьому світі не нажитись*, *Молитва для двох*, *Останній теплохід мого тисячоліття*, *Перед горою Чернечою*, *Юне дівча обриває ромашку*, *Все відходить назавжди*, *Вісь*.

У преводу проф. М. Сибиновића објављене су песме *Франческа* и *Тајно (Потаємне)* трагично настрадале песникиње и новинарке **НАТАЛКЕ НИКУЛИНЕ (1947–1997)**, ауторке збирки поезије *Вишневий спалах* (1967), *Пізнання* (1981), *Червоний кетяг* (1984), *Житом перейти*, *Тиха бесіда*.

Песникиња и новинарка **ГАЛИНА ПАЛАМАРЧУК (1948)**, ауторка збирки песама *Суничний липень* (1975), *Солодкі radoці земні* (1979), *Щепа* (1983), *Сонячне сплетіння* (1987), *Магнітні бурі* (1991), *Останній цвіркун літа* (1998), представљена је песмом *Доћи ћу опет и светли погляд...* (*Я знов прийду і світлий погляд...*) у преводу проф. М. Сибиновића.

МИКОЛА ЛУКИВ (1949) објавио је двадесетак збирки поезије, међу којима су најпознатије *Ріка* (1973), *Шлях* (1976), *Політ* (1979), *Отча земля*, *Весняні доці* (1981), *Куц осінньої калини* (1985), *Поезії*, *Право на пам'ять* (1987), *Росте черешня в мамі на городі*. Песму *Падају, падају у Кијеву кише...* (*Ідуть і йдуть у Києві доці..*) превео је проф. М. Сибиновић.

Песникиња **НАТАЛИЈА ДЗЈУБЕНКО (1953)** прву збирку поезије *Притча про зорю* објавила је 1984. Песму истог наслова *Парабола о звезди* превео је проф. М. Сибиновић. Позната је и збирка *Перепливити ріку*. Н. Дзјубенко је ауторка аналитичких чланака и истраживања у вези са вештачки изазваном глађу 1923–33-их, објављених у различитим периодичним издањима, и књиге *День і вічність Джеймса Мейса*, која у себи садржи документе историјских истраживања њеног супруга, познатог научника и професора Кијево-могиљанске академије.

Песник **ТАРАС ФЕДЈУК (1954)** објавио је збирке поезије *Досвітні журавлі* (1975), *Віч-на-віч* (1979), *Дві хвилини уваги* (1983), *І промовчати не посмів* (1987), *Політ осінньої бджоли* (1988), *Чорним по білому* (1990), *Хрещаті південні сніги* (1995), *Золото інків* (2001), *Таємна ложка* (2003), *Обличчя пустелі* (2005). Његово стваралаштво представљено је песмом *Претпролеће (Передвесна)* у преводу проф. М. Сибиновића.

Прозна списатељица, песникиња, публициста **МАРИЈА МАТИОС (1959)** одлучно брани традиционалне украјинске вредности и прави разлику између „високе“ и „популарне“ књижевности. Њено стваралаштво најразноврсније је што се тиче жанра, што потврђују приповетка *Бульварний роман* (2003), књига кулинарских рецепата *Фуриет від Марії Матиос* (2003) и сага у новелама *Майже ніколи не навпаки* (2007). Објавила је збирке поезије *З трави і листя* (1982), *Сад нетерпіння* (1994), *Десять дек морозної води* (1995), *На Миколая* (1996), *Жіночий аркан* (2001), *Жіночий аркан у саду нетерпіння* (2007), прозна дела *Нація* (2001), *Життя коротке* (2001), *Солодка Даруся* (2004), *Щоденник страченої* (2005), *Містер і місіс Ю в країні укрів* (2006), *Нація. Одкровення* (2006). За роман *Солодка Даруся* додељена јој је Национална награда „Тарас Шевченко“ за 2005, а роман је проглашен за најбољу књигу првих 15 година независности, која је извршила највећи утицај на Украјинце. М. Матиос сматрају најплоднијом списатељицом Украјине и убрајају је у пет савремених писаца чија дела читају и за које знају у Украјини. Песникињино стваралаштво представљено је песмом *...Запећу једном између чичка и плота...*

(...Застряну я колись між будинком й парканом...) у преводу проф. М. Сибиновића.

Песмом *Чајанка (Чаювання)* представљено је стваралаштво песникиње **ИРИНЕ МИРОНЕНКО (1960)**, у коме настоји да схвати сложен духовни свет савременика и да осмисли вечне животне проблеме, које рађавају песникињино срце и истовремено јој помажу да схвати вечне истине и обавезе талентованог човека у друштву. Прву збирку поезије *Жіночий танок* И. Мироненко објавила је 1984. Уследиле су збирке *Вокзальна скрипка* (1987), *Полин і віск* (1990) и *Каскадни сходи* (2008).

У поговору *Антологији украјинске поезије XVI–XX век* под насловом *У инат ветровима, Кратак осврт на дугу историју узајамних српско-украјинских књижевних и културних веза до почетка деведесетих година 20. века*, проф. М. Сибиновић објашњава порекло и изворе културних веза с Украјинцима у српској средини, обухватајући период од времена Кијевске Руси до краја XX века, уз објашњење да су те културне везе, по правилу, доживљаване претежно као српско-руске. Руска и српска средњовековна култура у почетној етапи развоја писмености тематски и жанровски носиле су печат религиозне црквене духовности, па су узајамне културне везе оствариване и неговане у значајним центрима хришћанске цркве. Најзначајнији међу њима били су Атос на Светој Гори (најпознатији староруски манастир је манастир св. Пантелејмона, а српски – Хиландар) и Цариград као престоница Византије, у чијој су се интересној културној сфери налазили сви православни словенски народи. Водећи нас кроз векове и међусобне контакте источнословенских – украјинских и српских културних делатника и писаца одређеног периода, проф. М. Сибиновић нам представља конкретне узајамне утицаје и одзиве, који су одиграли значајну улогу у повезивању и зближавању два словенска народа – украјинског и српског, чији је резултат, између осталог, вишевековна рецепција књижевног стваралаштва.

ЈУРИЈ АНДРУХОВИЧ (1960)

РОМАН ПЕРВЕРЗИЈА

У издању издавачке куће *Clio* у Београду је 2002. објављен роман *Перверзија* (*Перверзія*, 1995) Јурија Андруховича у преводу Милене Ивановић (данас доцента на групи за украјински језик, књижевност, култура) и Але Татаренко (данас професора српске књижевности на Филолошком факултету Универзитета „Иван Франко“ у Лавову).

ЈУРИЈ АНДРУХОВИЧ (1960) један је од водећих савремених украјинских писаца, са чијим се именом исправно повезује развој постмодернизма у украјинској књижевности. За његову прозу карактеристична је игра са текстом и читаоцем, импровизација, колажи, еротизам и љубав према магијском и неубичајеном.

Ј. Андруховичу је суђено да у много чему буде први међу својом генерацијом. Прва ластавица која је донела вест о доласку новог таласа у украјинској књижевности било је објављивање његових приповедака из војничког живота *Зліва, де серце* (1989). Ипак, право признање Ј. Андруховичу прозаисти, предивној књижевној битанги, донео је први роман *Рекреації* (1992). После његовог објављивања, Ј. Андрухович се пробудио као познати писац. Са романом у украјинску књижевност нису ушли само нови карневалски елементи и енергија, већ и несташни дух младог књижевника. И овим је он одушевљавао и пленио многе поштоваоце уметничке речи, док су читаоци старијих генерација били шокирани нецензурисаном лексиком у роману, уз непоштовање „високих идеала“. Андруховичев Роман *Перверзія* (1996), чија се радња одиграва у Венецији, сјајан је пример постмодерне прозе, оригинални украјински *Улис*. И мада су сви пишчеви романи интересантни на свој начин, *Рекреації* и даље остаје посебан и даље не губи своју моћ и привлачност. Што се тиче Андруховичеве кратке прозе, право ремек дело је приповетка *Самійло з Немирова, прекрасний розбишака* (1991). Последњих година Ј. Андрухович се веома успешно опробава и у есејистици.

ПОСТМОДЕРНИЗАМ настаје као реакција на модернизам, као предосећање краја историје савремене ере, зато предвиђа опозицију модернизму

и настаје на основу следећих параметара: модернизам/постмодернизам, затворена форма/отворени дискурс, сврсисходност уметности/уметност као игра, карневал, уметничка вештина/реконструкција, ћутање. По мишљењу постмодерниста, у савременом времену све је релативно – нема истине, нема реалности (коју успешно замењује виртуелна стварност, у којој се људи и воле, поред тога што комуницирају и одржавају научне конференције). У наше време „нема ничег живог и светог“, што је некада било изложено модернистичкој критици и осуди, преостаје само да се ругамо и смејемо том чудном свету. Постмодернизам је резултат постиндустријске ере, ере колапса холистичког погледа на свет, уништења идеолошког, философског, економског и политичког система. Постмодернистички дискурс ствара синтезу уметности и антиуметности, елитистичке и популарне културе, карневалски, иронично-шаљиви и озбиљан однос према стварности.

Постмодернисти су се, због горког историјског искуства, уверили у узалудност покушаја да свет учине бољим, остали су без идеолошких илузија, сматрајући да је човеку ускраћена могућност не само да промени свет, већ да га схвати, систематизује, зато што догађаји увек претходе теорији. Постмодернисти напредак сматрају само илузијом, имају осећај исцрпљености историје, естетике и уметности. Реалним сматрају варијације и коегзистенцију свих (и најстаријих и најновијих) облика живота. Принципи понављања и компатибилности прерастају у стил уметничког мишљења са својим обележјима еkleктицизма, склоностима ка стилизацији, цитатима, успоменама, алузијама. Уметник нема посла са „чистим“ материјалом, већ са материјалом који је прихватила култура, зато што је постојање уметности у претходним класичним облицима немогуће у постиндустријском друштву са његовим неограниченим потенцијалом серијских репродукција и репликација.

У савременој украјинској књижевности постмодернизам је карактеристичан за стваралаштво књижевних група и њихових чланова, које су осниване почетком 1980-1990-их: *ДАК* (Володимир Кашка, Микола Туз и Костјантин Москалец), *ЛуГоСад* (Иван Лучук, Назар Гончар и Роман Садловски) *Бу-Ба-Бу* (Јуриј Андрухович, Олександр Ирванец, Виктор Неборак) *Пропала грамота* (Јурко Позајак, Виктор Недоступ, Семен Либоњ), *Музейний*

провулок, 8 (Виталиј Борисполец, Олександр Бригинец, Володимир Жовнорук), *ММЮННА ТУГА* (Марјана Савка, Мариана Кијановска, Наталка Снјаданко, Јулија Мишченко), *Нова дегенерація* (Иван Андрусјак, Степан Процјук, Иван Циперђук), *Червона фіра* (Сергиј Жадан, Ростислав Мељникив, Игор Пилипчук), *Друзі Еліота* (Анатолиј Дњистровиј), *Західний вітер* (Васиљ Махно, Борис Шчавурски, Горди Безкоровајни), *Нечувані* (Олена Галета, Галина Крук, Ирина Старовојт), као и за представнике Станиславског феномена: Јурија Издрика, Володимира Јешкиљева, Тараса Прохаска, и за представнике генерација осамдесетника и деведесетника.

За Украјину, постмодернизам је интересантан, пре свега, као уметнички феномен, као реакција на естетске и политичке забране, на сурову контролу коју је спроводила тоталитарна држава, када се у књижевност на све могуће и немогуће начине пробијала духовита култура, почетак карневала и богохуљења.

Јунак књижевности постмодернизма је човек који се изгубио у свакодневном животу, изгубио је контакт са свемиром, тешко доживљава сопствену отуђеност и губитак духовних смерница. Он не зна куда да иде, у шта да верује, чак ни о чему да размишља и шта да осећа, зато што су његове мисли и осећања деформисани под утицајем трагичне стварности. Постмодернизам својим фигуративним формама и симболима репродукује укупну апсурдност живота, раскорак друштвених и духовних односа у свету, пад човечанства у бездан, из кога нема шансе за спасење.

Човек „антрополошког типа“ коме је окренут постмодернизам је човек свемира (космополита), слободан од догми било којих књижевних традиција и савршено разуме њихову условност. Овакав човек, пре свега је интелектуалац, корисник информација, који разуме правила било које језичке игре и зато их се лако ослобађа. У условима болног проблема кризе читања, писци постмодернисти у арсеналу игре са достигнућима претходних култура располажу широком палетом средстава: игре са временом и простором, језичке игре (на фонетском, лексичком и синтаксичком нивоу), игра са структурама текста и философским идејама. Оваква интерпретација претходног наслеђа не говори толико о једноставним манипулацијама традиционалним системима вредности, колико о жељи да се покаже континуитет културолошког искуства. С

обзиром да постмодернизам не представља уметнички период, већ друштвено стање уопште, било какви покушаји да га дефинишемо наилазе на питање: о каквом се, заправо, постмодернизму ради. Најкраћи списак његових основних модификација обухвата политички, географски, економски, културолошки, цивилизацијски, уметнички и књижевни постмодернизам. Сваки има различит материјални садржај. Географски постмодернизам доводи у сумњу поимање простора које је одређено у оквиру науке и предлаже да се да нови смисао процесима који стварају просторне структуре. Економски постмодернизам у условима постиндустријске етапе развоја производње за одређивање новца усваја постмодернистичку философију знака – новац може бити формалан, као и постмодернистичка књижевност, неоптерећена обавезама. Политички постмодернизам разиграно деконструира озбиљне моралне принципе који представљају основ западних политичких и друштвених универзитета. Постмодернистичка свест није само у уметничком, већ и у чисто философском смислу и активно се потврђује у свим областима људског практичног живота. Уколико су у модернизму забележена фундаментална открића попут психоанализе, теорије релативности, квантне механике, структурне лингвистике, кибернетике и других начина обнављања културе, постмодернизам је учинио много како би ослободио мишљење савременог човека од поједностављених схема и устаљених стереотипова и како би књижевност вратио некадашњим упутствима – да се прошире видици и ерудиција, а читалац окрене правим животним вредностима.

У књижевности постмодернизма изузетно актуелна постаје естетска игра. У многим делима живот постаје страшно позориште и некакав апокалиптички карневал. Књижевна игра омогућава да стварност добије нови смисао и, више од тога, да се одређене ситуације превазиђу, како би се одговорило на тешка питања. А када се игра комбинује са смехом, она прераста у потпуну супротност апсурду. У делима постмодернизма радња дела разлаже се на велики број мањих радњи, одступања и коментара. Карактеристично обележје постмодернизма је комбиновање комичног и фантастичног. Пародија, гротескно, предвиђање помажу ауторима да усвоје логику апсурда и да завире иза граница реалности и да континуираном хаосу супротставе „смех живота“. Представници

постмодернизма често користе елементе различитих праваца и струја: реализма, натурализма, „тока свести“, експресионизма, надреализма, који активирају потрагу за начинима борбе против трагичности живота. Постмодернизам се развија у жанровима фантастичне приповетке, роману исповести, антиутопији, причи, митолошкој приповеци, друштвено-филозофском и друштвено-психолошком роману. Жанрови се могу комбиновати, откривајући нове уметничке структуре.

У другој половини XX века постаје популаран жанр научне фантастике који се у својим најбољим примерима комбинује са прогнозама за будућност и антиутопијом. У овом периоду у прози, поезији, драми јача тенденција продубљивања интелектуализма. Ово се огледа у томе што се већа пажња посвећује сложеним филозофским проблемима (човек и свет, природа и цивилизација, техника и култура, напредак и морал), као и у предиспозицијама ликова, приповедача, лирског јунака за менталне рефлексије, самоанализу, разбијање драматичног процеса размишљања, настојању да се достигну одређене менталне апстракције. Развој и конфронтација идеја и појмова постаје покретачка снага радње.

Постмодернизам ствара посебну концепцију света. Док су модернисти тежили да уоче најмање разлике и принцип неспојивости свих страна живота који су описивали, постмодернисти штите становиште издвојених и отуђених аутсајдера. Они афирмишу општи принцип једнакости свих појава и аспеката живота, осуђују често агресивну насилну денационализацију и асимилацију човека са спољашњим светом. Битна обележја постмодернизма су: култ независне личности; тежња архаичности, миту и колективном несвесном; тежња да се повежу и међусобно допуне често поларно супротне истине многих људи, нација, култура, религија и филозофија; доживљавање свакодневног реалног живота као театра апсурда и апокалиптичког карневала; губитак вере у виши смисао људског постојања; порицање сазнатљивог света, релативизам и збуњеност појединца пред сопственом егзистенцијом; фокус на идеолошку непристрасност; дубока рефлексивност; иронија и самоиронија; интертекстуалност и дијалогизам; елитизам; употреба истакнутог стила игре, како би се нагласила ненормалност, нестварност, противприродност начина

живота који доминира у реалности; намерно нестварно преплитање различитих стилова приповедања (високи класицистички и сентиментални, или груб натуралистички и бајковит; са уметничким стилем често се преплићу научни, публицистички, пословни стил), мешавина многобројних традиционалних различитих жанрова; радње дела су благо прикривене алузије на познате фабуле књижевности претходних периода, преузимање је приметно не само на нивоу фабуле и композиције, већ и на нивоу ликова и језика; у постмодернистичком делу присутан је лик приповедача, као и иронија и пародија. Сем тога, писци ове генерације стварају позадину у којој настаје највише постмодернистичких прозних текстова, где се појединац налази на граници сопствене свести, менталне норме друштва, на граници говора (суржик, дијалекат, сленг), временски између прошлости и садашњости.

После распада Совјетског Савеза, када су социјалистички начин живота и соцреалистички метод пропали, у украјинској књижевној критици почиње дискусија у вези са три главна питања: шта је постмодернизам? Да ли је могућа украјинска варијанта постмодернизма? Да ли је постмодернизам позитиван, или негативан феномен? Овим проблемом у украјинској књижевности бавили су се многи, одржани су бројни округли столови, написани су многобројни чланци. Једна од најживљих и најстручнијх дискусија водила се на страницама часописа *Слово і час* у рубрици *Літературне рушення 90-х та модернізм, постмодернізм, авангард, молодь сучасна і колишня*. Уредништво часописа, наглашавајући узајамни однос између модернизма и његовог наследника, постмодернизма, објавило је бројне чланке о проблемима модернизма, који су слабо проучавани у украјинској књижевној критици, као и научна истраживања у вези са постмодернизмом.

У Украјини термин постмодернизам прва је употребила украјинска песникиња и преводилац Наталка Билоцеркивец (1954) 1991, описавши књижевне групе *Бу-Ба-Бу*, *Пропала грамота*, музичке групе *Брати Гадюкіни* и *Сестричка Віка* као постмодернистичке. Дobar темељ за постмодернизам није била толико економска, или политичка криза, колико потреба да се изврши ревизија вредности тоталитарног друштва. Постмодернизам, који прати потпуна ревалоризација вредности, понекад и потпуно негирање било каквих вредности

уопште, заживео је у друштвима која су била у транзицији из тоталитарних у демократска, из јединственог соцреалистичког канона у слободу стваралаштва и културолошку полифонију. Ј. Андрухович у свом чланку *Постмодернизам – не напрям, не течія, не мода // СіЧ* (Ю. Андрухович 1999: 66) наводи да је „то таква светска културолошка ситуација, од које не можемо побећи, и зато смо сви модернисти“. Притом, треба истаћи да модернизам не признаје идеје еволуције и напретка, посебно у области духовности, за разлику од марксизма, који је идеју друштвене еволуције у комунистичкој варијанти довео до апсурда.

Као било којој ери, и ери која почиње независношћу Украјине потребна је периодизација. У том смислу изузетак није ни књижевно стваралаштво. Володимир Јешкиљев први је покушао да класификује најновију украјинску књижевност, када је у *Плерома 3'98: Мала українська енциклопедія актуальної літератури* у украјинској књижевности издвојио тестаментарно-рустични, односно традиционални, као и постмодерни неомодерни дискурс и предложио је генерацијски принцип поделе писаца постмодерног дискурса на:

1. Осамдесетнике, који долазе из андерграунда (Галина Петросањак, Јуриј Виничук, Јуриј Андрухович, Виктор Неборак, Олександр Ирванец, Јевген Пашковски).
2. Деведесетнике (Тарас Прохаско, Иван Андрусјак, Иван Циперђук, Роман Кухарук).

По мишљењу В. Јешкиљева обе генерације разликују се према следећим вредностима: игри, слободи, цитату, Хесеу, карневалу, професионализму, концепту, Хајдегеру, опозицији, симболу, Џојсу, стилизацији, Кафки, Фројду, Борхесу (1980-их) и интеграцији, аматеризму, интуиционизму, конформизму, футуризму, Америци (1990-их).

Осамдесетници и деведесетници доживели су заједнички духовни стрес чији је разлог био распад СССР-а и управо овај догађај одредио је њихово стваралаштво. Зато у осамдесетнике можемо убројити и Јевгена Пашковског, Олега Лишегу, Јурија Виничука, Галину Пагутјак, зато што су сви ови писци своја најбоља дела написали, управо, после распада СССР-а. Неки историчари књижевности не сматрају деведесетнике посебном генерацијом, зато што за њихово удруживање нису остварени услови попут постојања генерацијске

свести, функционисања књижевне пирамиде, предлога новог програма, односа према историјском времену, односа аутора и генерацијске свести, недостатка хоризонта очекивања – културолошке перспективе.³⁶⁹

Проф. Љ. Поповић наводи „Млада генерација, пре свега, песници осамдесетих Игор Римарук, Иван Малкович, Васиљ Герасимјук долазе у украјинску поезију онда, када је постало јасно да ће времену стагнације и његовој „наздравичарској” уметности неминовно доћи крај. Размишљања о месту уметника у противуречном свету, о поновном вредновању идеја добра и љубави, осећање кризе старих идеала и профанисања нових – у стваралаштву песника-модерниста осамдесетих, окарактерисаних као „иронична модерна”, нагостили су долазак у украјинску поезију праве авангарде која је доживела свој успон деведесетих.“ (Љ. Поповић 2002: 43)

Потпуно нову генерацију представља генерација двехиљадитих, која муњевитом брзином стиче популарност и коју повезује жеља да постану модерни аутори једног распродатог текста који је брзо доживео успех. Међутим, припадници генерације двехиљадитих успели су да напишу већ по неколико књига. Лакоћа којом пишу потврђује да се не ради увек о добром познавању професије књижевника, већ о жељи да увек буду у центру пажње читалаца. Шокантно је оно што покреће писце овог периода. Поједини критичари савремене украјинске ауторе деле на „западњаке“ и „грунтовнике“. У прве убрајају писце који су окренути западној традицији (Ј. Андрухович, Ј. Издрик, В. Јешкиљев), а у друге оне који су окренути сопственој традицији (Вјачеслав Медвид, Јевген Пашковски, Олес Уљаненко). Неки критичари деле их на „нативисте“ и „модернизаторе“, док се одређени придржавају територијалног (географског) принципа класификације, делећи Украјину између два царства: Руског и Аустро-Угарског, а касније између СССР-а и Пољске, што се одразило и на савремено украјинско друштво, које можемо назвати друштвом цивилизацијског расцепа, у коме један део припада западној традицији, а други совјетској, тачније, руској. На овај начин издвајају се „житомирска“ школа (В. Медвид, Ј. Пашковски, Микола Закусило, Јуриј Гудз) и „галицијска“ школа (Ј. Андрухович, Ј. Виничук, Ј. Издрик, Т. Прохаско). Уметници „галицијске“ школе

---

³⁶⁹ В. у *Плерома 3* '98, Івано-Франківськ, Випуск 3, 1998: 5-21

заступају формалистички приступ, стилизацију према постојећим примерима, док су „житомирци“ фокусирани на трагања за сопственим почецима. Одређени књижевни критичари издвајају „галицијско-станиславску“ и „кијевско-житомирску“ школу, указујући да ове школе стварају различите типове јунака: рафиниране интелектуалце, склоне размишљањима („галицијско-станиславска“) и маргиналне личности, оптерећене патолошком свешћу („кијевско-житомирска“). Јунаке Ј. Андруховича и Ј. Издрика можемо назвати интелектуалцима са високим степеном условности, зато што се у центру књижевности постмодернизма налази појединац са маргине. Савремена украјинска проза претежно је аутобиографска, односно, одређује је личност аутора. У галицијској прози личност аутора је образованија и рафинисанија у односу на кијевско-житомирску.

„Галицијски феномен“ („калушки“, „ивано-франковски“, „станиславски“) у украјинском постмодернизму представљају Ј. Андрухович, Ј. Издрик, В. Неборак, О. Ирванец, Т. Прохаско, И. Андрусјак. За многе књижевне критичаре овај феномен је у журби затровано искуство Запада, које у украјинској култури негује наметнути феномен, који је несамосталан, а самим тим неадекватан, и притом не узимају у обзир то да су украјински аутори због тоталитарног система живели у одређеној изолацији, кували се у сопственом сосу, и ово је одиграло своју позитивну улогу, зато што они нису постали имитатори, већ су створили самостални „изданак“ културе постмодернизма. Можда управо у украјинској верзији постмодернизма забава никада неће превазићи дубине философије, а религиозност и психолошка контрола неће дозволити да се отисне, да спали за собом мостове, већ представља нову етапу у развоју културе (украјински постмодернизам „са људским ликом“).

У украјинској књижевности постмодернизам представља, пре свега, посттоталитаризам, а не неомодернизам, зато што не остварује заједнички континуитет с оним што му претходи. Период који је непосредно требало да претходи постмодернизму остао је на маргинама совјетског научног дискурса. Још једном постаје актуелна противречност између западног дискурса, који има моћну традицију у односу на феномен модернизма, и украјинског, који је

победио Запад током периода модерне, за који пут остаје само веома условна контура.

Карактеристично обележје галицијског постмодернизма је то што настаје у регионима и на некадашњим територијама Аустро-Угарског царства, где су у употреби била четири језика, где су испреплетени корени различитих култура и постоји истовремено осећање заједнице и индивидуалности, комуникације „ја/други“. Град Лавов у коме, управо, почиње „сав тај цез“, град избрисаних граница, комбинације непомирљивог и неповезивог, „прави циркус аномалија“, „покретна колекција чудовишта и егзотичних бића“, са својом исконском језичком и националном полифонијом, постаје оригинални „центар“ стваралашта *Бубабиста*, објекат њихових првих инспирација за игре са језиком, цитате из ове националне културе, врсте хумора и ироније, замаскираност философских проблема.

Познате паролe *Бубабиста*, који после Т. Елиота обелодањују да поезија није служење народу, већ је, пре свега, обавеза језика, њихови поетски лингвистички експерименти проузроковани су кризом на књижевном плану Украјине 1980–1990-их и доминацијом артпродукције ниског квалитета, која је задовољавала укусе непробирљивог читаоца, васпитаваног на најбољим примерима уметности, коју је униформисала совјетска идеологија. Не чуди што критичари Ј. Андруховича називају „дефлоратором окореле националне свести“, зато што је за многе интелектуалце у то „тужно“ време реконструкција уметности коју је извршила *Бу-Ба-Бу* постала синоним слободе.

Врхунац „бубаизма“ је роман *Перверзија*. У предговору романа аутор се одриче ауторства и настоји да објасни фрагментарност и дисконтинуитет романа. У руке му допада све и свашта, што чине разна документа, записи, писма, која прате путовање главног јунака романа – Стаха Перфецког у Венецију. Традиционални елемент присуства аутора у тексту приметан је у тестаменту:

*Записи мої та про мене, свідчення,
папери, пливки, словом, суму
документів, причетних до моєї особи,*

*Своје записе и оне о мени,
сведочанства, папире, траке, речју сва
документа повезана са мојом*

якщо такі документи побажають віддати їхні автори або власники, – Юрієві Андруховичу, Івано-Франківськ, для дальшого користування.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 286)

личношћу, ако таква документа буду желели да дају њихови аутори или власници – Јурију Андруховичу, Івано-Франківск, ради даљег коришћења.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 343)

Перфецки је нервозан, има проблем са свешћу и сопственим идентитетом, а како би се изборио са тим користи диктафон. Бескрајна путовања, промена утисака, имена, спољашњости, окружења, стварности, све то ради како би побегао од самог себе. И у односима са женама он остаје уображени егоиста.

Ј. Андрухович на различите начине описује доба постмодернизма:

Живемо нині під знаком печального слова «після». Вірні своїй природі та технології, не хочемо усвідомити, що то можливий кінець, але так воно впливає з усіх навколишніх прикмет, знаків і натяків. <...> Найоригінальніша з ідей, витенерованих бездуховним духом нашого часу (даруйте невеселу гру слів) – це ідея тотальної неоригінальності всього, мертвотна і велична. Цитата, колаж і деконструкція замінили нам щось давніше, первісніше, справжнє.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 38)

Данас живимо у знаку жалосне речи „после”. Верни својој природи и технологији, не желимо да схватимо да је то могући к р а ј, мада тако проистиче из свих предзнака, алузија и знакова око нас. <...> Најоригиналније идеје које је генерирао бездуховни дух нашег времена (извините на тужној игри речи) – то је идеја тоталне неоригиналности свега, величанствена и пуна мртвила. Цитат, колаж и деконструктивизам заменили су нам нешто старије, примарније, истинско.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 45-46)

У својим романима Ј. Андрухович широко користи интертекстуалност, односно „текст у тексту“, упознаје нас са традиционалним ликовима и сужеима, са делима претходника, дајући им нови оригиналан смисао. Јунаци његових романа живе у свету прожетом културном стварношћу. Јунаке из романа *Рекреацији* пореди са писцима „стрељаног препорода“, а у роману *Перверзія* стална лутања главног јунака инспирисана су епским делима, у чијој су основи мотиви путовања, Хомерова *Илијада* и Вергилијева *Енејида*. За Андруховичеве романе карактеристична је и честа употреба библијских мотива и ликова, који се

комбинују са античким. Јунаци *Перверзије* пореде се или са митолошким (Ада – нимфа, Јанус Марија Ризенбок – дволики Јанус, сатир), или са библијским ликовима (Ада – Салома, Перфецки се кроз лик рибе асоцира са Исусом Христом). Долази до мешања стварности и фантастичног, карактеристичног за постмодернизам, простор поприма митолошке размере, што потврђује и завршна сцена у роману, када се јунаци претварају у ликове из бајке. Скидање маски, које крију праву суштину јунака, има сличности са мотивом у роману *Мајстор и Маргарита* Михаила Булгакова.

Роман *Перверзија* тумачи кризну ситуацију у целом савременом свету и могуће начине изласка из тог ћорсокака и налази се у центру пажње филозофских и естетских трагања. Карактеристично обележје свих Андруховичевих романа јесу проблеми човека, изгубљеног у апсурдном свету, који трага са сопственим идентитетом, чиме је први у украјинској књижевности дао пример сада већ популарне карневалске прозе, коју одликује разноврсност жанрова и стила и једнакост „високог” и „ниског”. Ј. Андрухович имитира различите књижевне стилове: барок, магични реализам, украјински бурлеск и травестију, маниризам. Утицаји барока видљиви су у настојању да се постигне карневализација и театрализација стварности, а бурлескна и поетика травестије у недоследности између озбиљног значаја описаних догађаја и њиховог „ниског” описа, што изазива комичан ефекат. У роману су уочљиве везе са делима из украјинске и руске књижевности: И. Котљаревског, Т. Шевченка, Б. И. Антонича, Н. Гогоља, М. Булгакова, али и са делима светских писаца.

У роману *Перверзија*, где су поезија и проза скоро неподељиве, поигравајући се са познатом библијском причом, Ј. Андрухович пише:

Едгар По народив Бодлера. Бодлер народив Маллярме. Маллярме народив Рилке і Валері. Рилке народив графа фон Лянцкоронські та це цілу армаду поетів. Валері вдруге народив самого себе. Еліота народили всі його попередники (видиме), але найбільше – сучасники (потасмне). Інша гілка росте від Рембо. Антонич казав, ніби народився від Вітмена. В

Едгар По је створио Бодлера. Бодлер је створио Малармеа. Маларме је створио Рилкеа и Валерија. Рилке је створио грофа фон Ланцкоронског и читаву армаду песника. Валери је створио самог себе по други пут. Елиота су створили сви његови претходници (видљиво), али највише – савременици (скривено). Друга грана развија се од Рембоа. Антонич је рекао да га је тобоже створио Витмен. У лемківској

лемківським містечку Дуклі? Аполлінера народили Бертран де Борн і Жоакен дю Пре. Аполлінер – це передчасність.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 156)

варошици Дукљи? Аполінера су створили Бертран де Борн и Жоакен ди Пре. Аполінер – то је превременост.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 188)

Роман постмодернизма упушта се у борбу за популарност и узима традицију у руке, враћајући роману његову некадашњу намену – да прошири видокруг и ерудицију читаоца.

Радња романа *Перверзија* је условна. Интелектуалац, научник, уметник, главни јунак романа, Станислав Перфецки, украјински писац одлази у Венецију на научни семинар. Од Минхена до Венеције вози га брачни пар, Ада Цитрина и неми доктор Јанус Марија Ризенбок. За време путовања Перфецки води бојемски живот, пун задовољстава, држи предавања из уметности, упознаје различите људе, велику пажњу посвећује супротном полу и носи се са многобројним мистериозним догађајима.

Основна радња одиграва се у Венецији почетком марта после завршетка карневала. Прича се одвија у фрагментима коју причају различита лица, посебно у форми Адиних и Ризенбокових извештаја тајанственом Монсињору (одељењима тајних служби) о понашању Перфецког. Перфецки добија позив да прочита реферат на симпозијуму по препоруци психијатра Франка Попела (јунака из романа *Рекреације*).

На самој конференцији дешавају се потпуно ирационални догађаји: Перфецки среће жену својих снова, учесници конференције долазе до закључка да је цивилизација у ћорсокаку, а јутро после опроштајне вечери Перфецки открива да исплаћени хонорар чине обичне мале гомилице папира уместо новца и да су сви учесници и организатори нестали без трага (поновна асоцијација са романом *Мајстор и Маргарита*). Затим Перфецки и сам нестаје под мистериозним околностима, али све указује на то да се утопио у неком од венецијанских канала.

Роман *Перверзија* чине многобројне верзије стварности, као и небројени еквиваленти истине које различити ликови у роману доживљавају на свој начин: Перфецки иде од цркве до цркве у потрази за свештеником коме би могао да се

исповеди и који би прекршио тајност исповести, али га не проналази и само свештеник на острву Сан Микеле пристаје да поразговара са њим. Перфецки признаје да планира убиство оних који хоће да га убију. Перфецки и свештеник испијају дванаест пута, свирају и разговарају о Украјини. После тога Перфецки нестаје у магли.

Роман *Перверзија* говори о Венецији и карневалу, о љубави, о животу и смрти, о Западној и Источној Европи, о Европљанима и Украјинцима, о мрачним силама стварности и халуцинација, о рају и антирају (паклу), о изгубљеном рају чистих осећања, о узвишеној љубави главног јунака (Станислава Перфецког) према његовој непрежаљеној љубави (Варвари Ланги) (попут љубави Орфеја и Еуридике), о Ади и аду (паклу), о различитим кодовима, представљеним рефератима учесника научног семинара, пријавама доушника, позоришном представом („Орфеј у Венецији“), новинским извештајима, тестаментом Перфецког.

Током радње романа читалац примећује да је главни јунак човек без циља, жене, дома, личних ствари. Његово име у роману не указује на личност. Ради се о игри именима (маскама), када Станислав постаје Стах, презиме Перфецки (на латинском савршен, завршен, довршен) пролази кроз трансформације скоро на свакој страни и, више од тога, писац Станиславу даје низ презимена, које повезује тема риба – вода – реинкарнација.

Захваљујући симболици текста присутне су бројне алузије, реминисценције, а понекад и директни цитати, који су обавезно обележје постмодернизма, чиме писац остварује симболичку вишезначност текста. Ј. Андрухович настоји да се ослободи ма каквог јединственог правилног становишта, одбацује идеју да створи објективни модел света и уместо тога даје безброј његових верзија. Поједини делови романа повезани су попут колажа и не стварају структурно јединство. Слика света распада се на безброј делова. Ј. Андрухович описује осећање апсурда и нестварности живота, карактеристично за савремени однос према животу, чиме се губи граница између стварности и илузије.

Ј. Андрухович иронично реинтерпретира актуелне проблеме савремене философије: феминизам, питање релативности било каквих начела, проблем

реинтерпретације установљених вредности, виђење света као текста. Пример овакве репродукције пародије представљају реферати учесника семинара у роману:

«Світ після всього і світ перед усім з погляду на світ старого як світ венеціянця» – Леонардо ді Казалегра, доктор танатології, вчений карнаваліст, почесний шеф кафедри переливання і змішування крові Венеційського таємного університету ім. Каліостро.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 40)

„Химера Хореографії як Танцююча Примара в затінку Світового Древа“ – Гастон Дежавю, Франція, теоретик балетів, незалежний дослідник алергічних (виправлено) алегоричних явищ.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 40)

„Постмодернізм у політиці. Сараєво як цитата“ – Альборак Джабраїлі, Швеція, емігрант і дисидент, стипендіат, публіцист, володар нагороди „За чесність із собою“.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 41)

„Слухати ретей, вмирати під небом, вдихати запах трави“ – Джон Пол Оцирко, Ямайка, вчитель андерграунду, тричі просвітлений, вільний ботанік і музикоман.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 41)

„Секс без київ, або Червона Шапочка на добрій дорозі“ – Лайза Шейла Шалайзер, США, професор

„Свет после свега и свет пре свега с тачке гледишта старог као сам свет Венецијанца“ – Леонардо ди Казалегра, доктор танатологије, научник карневалиста, почасни шеф катедре за трансфузију и мешање крви Венецијанског тајног универзитета „Калиостро“.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 48)

„Химера кореографије као Плешућа Сабласт у сенци Светског Дрвета“ – Гастон Дежави, Француска, теоретичар балета, независни истраживач алергијских (исправљено) алегоричких појава.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 48)

„Постмодернизам у политици. Сарајево као цитат“ – Алборак Џабраил, Шведска, емигрант и дисидент, стипендиста, публициста, добитник награде „За поштење према себи“.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 48)

„Слушати реге, умирати под небом, удисати мирис траве“ – Џон Пол Ошчирко, Јамајка, учитељ андерграунда, три пута просветљен, слободни ботаничар и меломан.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 49)

„Секс без пендрека или Црвенкапица на правом путу“ – Лајза Шејла Шалајзер, САД, професор

Йокнапатовського університету, голова ініціативи „Розбуджені домогосподарки“, нонфікшн-стар, нон-стоп-телевізjn-оріджінел-соуп-опер-продюсер („Нелегкий шлях Дебори Айскрім“, донині 665 відтинків ефіру!). (Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 41)

Тема доповіді не піддається формулюванню – Цуцу Мавропуле, Бессарабія–Трансільванія, ересіарх і черевомовець, пожирач вогню, почесний академік Бу-Ба-Бу, кавалер ордена „Літаюча голова“, чемпіон Галичини (виправлено) Галактики з чорної магії в класі змагань „чорна меса“, особистий цілитель Майкла Джексона і федерального канцлера Капусти, князь.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 41-42)

Тема доповіді уточнюється – Станіслао Перфемський, Росія (закреслено в останній момент) Украйя, автор.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 42)

Јокнапатског универзитета, покретач иницијативе „Пробуђене домаћице“, нон фикшн стар, нон-стоп-телевижн-орицинал-соап-опер-продуцент („Тешки пут Деборе Ајскрим, до данас 665 пута у етру). (Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 49)

Тему реферата немогуће је формулисати – Цуцу Мавропуле, Бессарабија-Трансилванија, јересијарх и говорник из стомака, гутач пламена, почасни академик Бу-Ба-Бу, носилац ордена „Летећа глава“, шампион Галиције (преправљено) Галаксије у црној магији у класи „црна миса“, лични исцелитељ Мајкла Џексона и федералног канцелара Купуса, кнез.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 49)

Тема реферата још се прецизира – Станислао Перфемски, Русија (прецртано у последњем тренутку) Украба, књижевник.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 50)

Наслови реферата и имена њихових аутора још једном потврђују карактеристично обележје постомедрнизма – непостојање канона и ограничења, немогућност постојања било каквих императива, а самим тим и осећања апсурда света и нереалности живота, док само непостојање канона постаје канон и омогућава да се изнесу бројна становишта.

Централни слоган романа је фраза „Посткарневалска бесмисленост света: шта је на хоризонту?“ Живот цивилизације пореди се са карневалом.

Јако под Карнавалом разумити граничне напруге сил живота у всіј повноті та невичерності чи так само вищий вияв битви любові зі смертю (смертю як порожнечею, як

Ако под Карневалом подразумевамо гранично напрезање животних снага у свој својој пуноћи и неискрпности или такође виши облик борбе љубави са смрћу (смрћу као празником, као

антибуттям, як нічим), то він і справді не повинен закінчитися ніколи чи, принаймні, тривати настільки довго, наскільки ми ще не вичерпали свого кредиту в Небесного Глядача.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 229-230)

антиегзистенцијом, као ничим), онда он заиста не сме никад да се заврши или, барем, мора трајати онолико дуго докле ми имамо кредит код Небеског Посматрача.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 276)

Карневал је мистичан догађај који треба да пробуди животну снагу универзума и да је учини повољном по себе. Венеција постаје карневалски простор и у њој је остварено једно од најважнијих обележја романа – карневализам. Венеција у роману представља сложен семантички механизам, истовремено и химеран и фрагментаран. Венецију видимо онако како је доживљава главни јунак, за кога она постаје лавиринт, замка, карневал и свим својим облицима највише подсећа на халуцинације:

Навколо мене – ціла колекција гарних предметів зі срібла, горіха, ебену, сандала, слонової кістки, бронзи, теракоти, мережива, оксамиту. Переді мною – п'ять повних днів і ночей у цій дійсності, більше схожій на галюцинацію.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 55)

Око мене – читава колекција лепих предмета од сребра, ораховине, ебоновине, сандаловине, слоноваче, бронзе, теракоте, чипке, баршуна. Преда мною – читавих пет дана и ноћи у овој стварности која пре личи на халуцинацију.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 65)

Венеција се претвара у мистичан простор у коме бораве и раде јунаци, пре свега, сам Перфецки. Тако Венеција постаје обновљени мит о старој Европи у ком се налази Стах Перфецки, пореклом из града Чортопоља:

Увесь подальший шлях Перфецького, майже до дрібниць відстежений мною, – це вперте, невпинне і непомилне просування на Захід <...> Але – що впадає у вічі – жодного кроку на Схід!

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 15)

Читав даљи пут Перфецког, који сам пратио скоро до детаља, представља упорно, непрекидно и непогрешиво кретање ка Западу <...> Али – и то пада у очи – ни корака ка Истоку!

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 16)

Сам Перфецки каже:

я, здається, вперше приторкався до найбільшої містерії Заходу

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 71)

на тај начин, изгледа, додиривао сам први пут једну од највећих містерија Запада

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 85)

Тако простор Венеције као оличење Запада као таквог постоје актуелан у супротстављањима и поређењима: митолошки простор Запада и ништа мање митолошки простор Украјине, о коме Стах прича у свом реферату. Тражећи сопствени културни идентитет, лутајући химерним простором Венеције, налик на халуцинације, Перфецки ствара и описује сопствени мит о Украјини:

Прадавня Україна – не мени фантастичний простір, ніж описана Августиним Ефіопія.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 218)

Древна Украјина није ништа мање фантастичан простор него Етиопија у опису Августина.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 263)

каже у свом реферату Перфецки. У истом том реферату он наводи:

Я приїхав сюди з такої країни, про яку ви знаєте або дуже мало (називаючи її то Укранією, то Уранією, то Украйєю), або нічого.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2002: 213)

Дошао сам овамо из једне земље о којој ви знате или веома мало (и зовете је час Укранија, час Уранија, час Укравина) или ништа.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 256)

Венеција постаје прототип места несреће: град који полако тоне указује на Земљу која тоне. У води гине Перфецки, Венеција, култура, Земља. Дошло је до „помрачења света“ и човек има тежак задатак да се спаси. Људи не треба да се спасу од ванземаљаца, пада астероида, еколошке катастрофе, пренасељености или атомског рата. Описом унутрашњег света својих јунака Ј. Андрухович указује да људи треба да се спасу себе самих и да попуне своју душевну празнину. Главни принцип постојања је хедонизам – потрага за задовољством, задовољност животом као начином да се искористе предности цивилизације. Перфецки не размишља о ономе што се дешава око њега, већ то једноставно прихвата. Пропаст људског у људима манифестује се у аморалности, бездуховности и непостојању правих вредности.

Сам назив романа „перверзија“ значи изопаченост, настраност, одступање од норме. Ј. Андрухович у роману констатује да је човечанство одступило од самог постојања. Живот се претворио у дуготрајно и исцрпљујуће празновање и забаву у коме „карневал мора трајати и даље или ће му доћи крај“, иначе ће доћи до „помрачења света“, и зато по сваку цену треба да наставимо да се забављамо. Задатак романа је да нађе снагу која ће спасити карневал. На свом путу трагања Перфецки се среће са ирационализмом, мистицизмом и синтезом светских религија. Основ његове љубави постаје мит о Орфеју и Еуридици, велика тајна мушкарца и жене, тајна љубави која може победити смрт. Ј. Андрухович истиче да „бесмисао света“ почиње тамо где престаје љубав и зато је доба постмодернизма „постљубавно“ време, време недостатка људских односа. Зато мистични настанак „савршеног“ Перфецког-рибе у води канала може бити само видљивост смрти, а стварно то је настанак новог облика живота. Смрт као таква не постоји, постоји само борба живота и смрти и прелазак у други облик постојања. Зато „перверзију“ можемо схватити и као проналазак потпуно новог правца развоја човечанства.

Криза личних принципа, карактеристична за савремена становишта, присутна је и код јунака романа. Уместо постојаног, психолошки формираног јунака, у роману се упознајемо са ликовима-маскама. Они су пре оличење одређених идејних концепата и философских апстракција него живи људи. Њихову условност потврђује шароликост имена. На пример, Стах има скоро четрдесет имена, међу којима су:

Њого звали Стах Перфецький і Карп Любанський и Сом Рахманський і П'єр Долинський і Птах Кайфецький. Але њого також звали Глюк, Блум, Врубль, Штрудл і Шнобл. До того ж він був Йона Риб і Жора Кур і Шура Птиць і Сюра Яйць і Слава Днів. Проте він був також Сильний Перець, Хуан Перес, Друже Перче, Перчило і Ериц-Герц-Перц. Дехто знав њого як Персидського, Парфянського, Парсунського, Профанського і Перфаворського. Найближчі друзи любили њого за те, що

Звао се Стах Перфецки и Карп Љубакански и Сом Рахмански и Пјер Прдински и Гоша Уживецки. Али се још звао и Глук, Блум, Врубл, Штрудл и Шнобл. Осим тога он је био Јона Рибић и Крле Кокић и Ђура Птичић и Гура Китић и Слава Дана. Међутим он је такође био и Буца Зверка, Хуан Зверез, Драги Зверче и Звеберче и Ерац-Херац-Зверац. Неко га је познавао као Персидског, Парфјанског, Парсунског, Профанског и Перфаворског.

був він Камаль Манхмал, Йоган Коган, Будда Юдда, Юхан Бухан і Пу Фу. Однак усі без винятку кликали його Бімбер Бібамус, Агнус Магнус, Авіс Пеніс, Штахус Бахус і Кактус Еректус. Тож ніхто навіть не догадувався, що насправді він Анти-Ной і Зорро Вавель і Гамбз/м/буз/х/ер і Спас Орфейський і P. S.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2002: 150)

Найближчи пријатељи волели су га и зато што је био Кемал Манхмал, Јохан Кохан, Буда Јуда, Јова Бува и Пуј Фуј. Али сви су му се, без изузетка, обраћали са Брља Бибамус, Агнус Магнус, Авіс Пеніс, Штахус Бахус и Кактус Еректус. А нико није ни слутіо да је он у ствари Анти-Ной и Зоро Вавель, и Биг-али-Мек и Спас Орфејски и P. S.

(Ј. Андрухович, *Перверзіја*, Београд 2002: 181)

У роману мишљење о амбивалентности човека постаје очигледно захваљујући лику Станислава Перфецког. У свакој новој ситуацији он користи друго име, чиме истиче да се у центру пажње појављује ново „ја“ главног јунака. Али име је још и шанса за језичку игру писца и за стварање метасмисла.

Када држи предавање Станислав Перфецки се зове Јона Рибіћ и овде је уочљива асоцијација са Књигом Јоне (и песником Б. И. Антоничем, чијим је стваралаштвом Ј. Андрухович одушевљен, и Антоничевом песмом *Балада о пророку Јони*, коју Ј. Андрухович цитира у роману), али и са симболом рибе, чиме је представљен упечатљив лик научника мистичара.

Перфецький, він же Йона Риб, почувся в ньому як риба у воді. Спочатку прочитав для п'яти сотень студентів Ягелонського університету свою вкрай загерметизовану, але блискучу лекцію про квантитативно-квалітативні системи віршування. З інших джерел, щоправда, впливає, ніби студентів, які слухали цю феєричну лекцію (текст її не знайдений донині), було не п'ятсот, а тринадцять. У будь-якому разі виступ мав настільки незаперечний успіх, що Перфецький захотів пожити у Кракові ще якийсь час.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 15-16)

Перфецки, алиас Јона Рибіћ, осећао се у њему као риба у води. Најпре је пред пет стотина студената Јагелонског универзитета одржао своје крајње херметично али сјајно предавање о квантитативно-квалитативним системима версификације. Из неких других извора проистиче, додуше, да студената који су слушали ово надахнуто предавање (његов текст до дандана не је нађен), није било петсто, него тринаест. У сваком случају, иступање је доживело несумњив успех, тако да је Перфецки пожелео да остане у Кракову још неко време.

(Ј. Андрухович, *Перверзіја*, Београд 2002: 16-17)

Сом Рахмански име је препорођеног и просветљеног Стаха Перфецког после медитације у манастиру. Све је једноставно, Рахмански је миран и спор, баш као сом.

У другій половині жовтня Стах Перфецький, оновлений та прояснений, вирунає (він же Сом Рахманський) з дунайських вод на береги Братислави, де без успіху намагається виступити з публічною лекцією «Словаки як етнічна гілка українського населення».

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 17)

У другој половини октобра Стах Перфецки (алиас Сом Рахмански), препорођен и просветљен, израња из дунавских вода на обале Братиславе, где покушава, без успеха, да одржи јавно предавање „Словаци као етничка грана украјинског народа“.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 18)

У имену Брља Бибамус значајну улогу има управо звучно значење имена: весео, смешан, неспретан. Тако се зове Стах мангуп. Име и ситуација узајамно допуњавају једно друго и наводе читаоца да започне игру или са писцем, или са текстом.

Нису сва имена Перфецког у роману развијена подједнако, али свако има неко значење. Можемо говорити о различитим нивоима тумачења смисла у зависности од ситуације и од имена и на тај начин можемо тумачити информације и асоцијације, које је писац под одређеном шифром унео у текст.

А всього імен його було сорок і жодне з них не було справжнім, бо справжнього не знав ніхто, навіть він сам.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 151)

Укупно је било четрдесет имена и ниједно од њих није било право, јер право није знао нико, чак ни он сам.

(Ј. Андрухович, *Перверзија*, Београд 2002: 181)

Самим тим, резултати интерпретације су релативни. Последња мистификација у *Перверзији* на ову тему је тестамент главног јунака.

Ја, Станіслав Перфецький, власник сорока імен та деяких інших сумнівних вартостей як духовного, так і матеріального киталту, в обличчю недалекої смерті, перебуваючи при повному і здоровому глузді, а також у

Ја, Станіслав Перфецки, власник четрдесет имена и других сумнівних вредности, како духовних, тако и материјалних, пред лицем скоре смрти, при потпуном и здравом разуму, а такође у сасвим трезном

загалом тверезому стані, цим Заповітом визначаю перехід належних мені предметів у власність поименованих нижче осіб та інституцій.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 281-282)

Мої імена загальною кількістю 40 розадю всім, хто йде слідом за мною і продовжує мою справу, за винятком одного-єдиного (Станіслав Перфецький), яке залишаю для себе з причин есхатологічних.

(Ю. Андрухович, *Перверзія*, Львів 2004: 286)

стању, овим Тестаментом оглашавам да предмети који ми припадају прелазе у власништво доле наведених лица и институција.

(Ј. Андрухович, *Перверзіја*, Београд 2002: 338)

Своја имена, укупно 40, дајем свима који ме следе и настављају оно што сам започео, изузимајући једно једино (Станислав Перфецки) које остављам себи из есхатолошких разлога.

(Ј. Андрухович, *Перверзіја*, Београд 2002: 343)

Ова духовита напомена доводи у питање претходне наводе: можда човек у свемиру ипак има своје место и интегритет?

Пажњу привлачи потпуна асоцијација Перфецког са рибом, симболом Исуса Христа. То потвђује и жеља Перфецког да живи у води и коначни нестанак у води венецијанског канала и податак да се, за време када присталице новог култа приносе рибу као жртву, Стах идентификује са њом.

Ј. Андрухович користи много културних кодова, а посебно библијске, који се повезују са паганским и античким. Стах се асоцира и са Орфејем, јунаком грчког мита, певачем, који је сишао у пакао како би пронашао изгубљену љубав. Трагична прича о љубави Перфецког и његове вољене и стални мотив трагања за њом, који се испољава у његовим сновима, поприма обележја философске уопштености. Стах је, попут Орфеја, уметник који све слушаоце очарава снагом свог талента. То истичу стална подсећања на то да је јунак свирао безброј инструмената, „посебно по нашим душама“. Потпуна идентификација Стаха и Орфеја дешава се за време представе „Орфеј у Венецији“, која је интересантан пример размишљања о савременој уметности, која се састоји од фрагмената претходних дела, свесних и несвесних цитата и темељи се на великој културној баштини. Посебну пажњу изазива то што писац апелује на болне проблеме људског живота. Егзистенцијано осећање

усамљености, губитак тла под ногама и места у животу прожимају цео роман и прате духовна трагања главног јунака.

Часами мені робиться до дідька прикро: як багато всього я випустив, колекціонер дірявий, як багато розтратив, забув, особливо там, удома. Залишаються зі мною (в мені?) якісь лише тьмяні подвір'я, коридори, вогкі мансарди, кульбаби столочені, незасипані рови, повапновані стовбури... Це в же тут, в інших країнах, я запрацював усім собою, всім, чим я є.

Провалився в дикі безодні настроїв, аж не встигав за ними і злякався, що, як і вдома, все майже розтрачу. <...>

Я злякався, що випадковість користується нами постійно і повсякденно. Я хотів би що-небудь проти неї змогти.

(Ю. Андрухович, Перверзія, Львів 2004: 27-28)

С времена на време страшно ми је криво: колико сам тога испустио, колекционар никакви, колико тога проћердао, заборадио, а посебно тамо, код куће. У мени остају само нека мрачна дворишта, ходници, влажне мансарде, маслаци изгажени, незасути ровови, стабла обојена кречем... Тек овде, у другим земљама, прорадило је цело моје биће, све што јесам.

Упао сам у дивље бездане расположења, нисам успевао ни да их пратим, и уплашио сам се да ћу, као и код куће, скоро све проћердати. <...>

Уплашио сам се да нас случајност искоришћава стално и свакодневно. Хтео бих да јој се супротставим.

(Ј. Андрухович, Перверзіја, Београд 2002: 32-33)

Таква самосвест није честа појава. По мишљењу Ј. Андруховича, она је обележје савременог човека. Наше време окарактерисано је као време „губитка карневала“, предивног празника, „безнадежне пробе вечног процвата хуманости“. Један од јунака романа, који на неки начин игра улогу „вечног Јеврејина“, Леонардо ди Казалегра упозорава на „епидемију одљуђивања“, које је страшније од епидемије куге, зато што долази до уништавања људског у људима а живот остаје без вечног драматизма.

Чи діло йде до смерті духовної? Чи маємо надію на розвиток? Чи від нас вимагається щось цілком звичайне – як повернення до Бога, наприклад? Чи ще до якогось Іншого? Наш корабель мусить орієнтуватися на певність обрїю. Де нам її взяти? Чи варто доживати до ще однієї тисячі літ?

(Ю. Андрухович, Перверзія, Львів 2004: 38)

Да ли је на помолу духовна смрт? Има ли наде за напредак? Да ли се од нас захтева нешто сасвим обично – као што је повратак Богу, на пример? Или неком Другом? Наш брод мора се оријентисати на сигурност хоризонта. Где да је нађемо? Има ли сврхе дочекати још један миленијум?

(Ј. Андрухович, Перверзіја, Београд 2002: 46)

Друштвени преокрети XX века уништили су веру у могућност да се логично схвати суштина догађаја и да се свет поједностави помоћу разума. Нестаји сви критеријуми и морални принципи, а постојање бескомпромисне истине изгледа немогуће. Зато Ј. Андрухович не жели да проба да створи потпуну слику света са одређеном хијерархијом вредности. Уместо тога, повезује поједине еквивалентне елементе, што на рацију чини фрагментарном. Роман *Перверзија* садржи много верзија стварности, безброј једнаких истина, које на различите начине виде разни јунаци романа: главни јунак Стах Перфецки, Ада Цитрина, Ризенбок, непознати зналац наратор. Веза између делова романа је произвољна, што потврђује и сам издавач, скривен иза иницијала Ј. А. Намерна непотпуност и двосмисленост текста изазива пажњу читаоца и он постаје коаутор романа. Све појединачне фрагменте, различите по жанру (између осталих интервју у новинама и на радију, у бележници, службени извештај) повезује хронолошки редослед догађаја и представљање јунака.

Спас од трагичног слома постаје свеprisутна иронија, која прожима цео роман. Организатор семинара у Венецији је фондација *La morte di Venezia* („Смрт Венеције“). Иронија је видљива у програму семинара и у наступима његових учесника, а Ј. Андрухович помоћу пародије даје нови смисао идеји савремене философије, описујући актуелне проблеме данашњице и психологију савременог човека. По речима Але Татаренко „Андрухович је успео да пронађе праву меру, и кључ његовог успеха држи Иронија – још једна протагонисткиња романа. Принцеза постмодерне књижевности, мудра иронија – горки плод зреле цивилизације – ниједном не прелази танку границу отворене пародије или сатире. <...> Роман Ј. Андруховича посвећен је његовој великој љубави – европској култури и, пре свега, књижевности. Венеција за писца првенствено није град са својим улицама, трговима, становницима, већ Мит, освећен додиром душе најбољих уметника свих времена.“ (А. Татаренко 2003: 174-175)

По речима проф. Поповић „Андрухович ствара нови витешки роман над романима, роман романа, те се сама стихија романа, његова унутрашња стварност, његова суштина пародира и преосмишљава.“ (Ј. Поповић 2003: 83)

У оквиру промоције српског превода романа *Перверзија* на Београдском сајму књига октобра 2002, Ј. Андрухович је одржао предавање *Постмодерна у*

словенским књижевностима на Филолошком факултету у Београду. „Патријарх“ савремене украјинске књижевности поново је био гост Филолошког факултета за време *Недеље украјинске књижевности* октобра 2014. у организацији Српског ПЕН-центра, уз подршку Министарства културе и информисања Републике Србије и у сарадњи са Домом омладине Београда, Заводом за културу Војводине и Филолошким факултетом Универзитета у Београду.

ВОЛОДИМИР ВИНИЧЕНКО (1880–1951)

ДРАМА ЗАКОН

У оквиру преводилачке радионице у Лавову и Дрогобичу 2002. објављена је драма *Закон* **ВОЛОДИМИРА ВИНИЧЕНКА (1880–1951)** у преводу Милене Ивановић паралелно на украјинском и српском језику. Драма је написана и објављена 1923. у Прагу, а у Украјини 1927. у оквиру Виниченкових сабраних дела.

Драма *Закон* говори о суровом етичком и физиолошком закону, за који не постоје изузеци – то су мајчинска обавеза и мајчинска љубав као најмоћнија животна снага. Екстравагантна јунакиња драме, Ина, покушава да оспори ову снагу. Она не може да има деце, али неминовно жели да створи целу породицу, коју, према њеним уверењима, чини управо дете.

*А як хочеш, щоб була родина, щоб ми
дійсно були чоловік і жінка, – треба,
щоб була дитина.*

(В. Виниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич
2002: 30)

*Ако желиш да имамо породицу, да
заиста будемо муж и жена – треба
да имамо дете!*

(В. Виниченко, *Закон*, Львів-
Дрогобич 2002: 31)

Ина намеће свој план супругу Панасу, професору Мусташенку: он мора да нађе девојку (Људу), да је запосли као своју секретарицу, да је заведе, како би она, када затрудни и роди дете, била приморана да напусти бебу. Мајка сурогат ће за то добити надокнаду и биће отерана, а срећна породица ће васпитати наследника. Најпре се чини да је план успео. Млада секретарица Људа заиста се заљубљује у професора Мусташенка и рађа његово дете. Али Ина није рачунала на то да ће код Људе прорадити мајчински инстинкт и да неће желети да се лиши

своје крви. Срећна породица почиње да се руши као кула од карата. Не може се против природе и њених закона. „Закон је закон за све“. Ина, ипак, има довољно разума да то схвати и да се повуче, како би обезбедила мир и наду будућој младој породици.

Родина там, де є дитина

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 124)

Породица је тамо где је дете

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 125)

Изузетна психолошка драма *Закон* представљала је нову појаву у украјинској књижевности. В. Винниченко на примеру проблема људског морала описује начин на који људи доживљавају сложене сукобе свог доба. Писац не описује само психичка стања људи, већ и користи ова стања како би истакао одређене особине ликова који утичу на развој конфликта, на чији развој утиче и потрага за истином, која је директно повезана са разоткривањем особина јунака. Пред јунацима се појављују дилеме између издаје и обавезе, грађанске среће и породичне среће, моћи и лажи. Емотивне и психолошке законитости срећних и несрећних бракова В. Винниченко на уметнички начин објашњава кроз призму сопствене сумње: да ли је заједнички живот мушкарца и жене заиста заснован на борби и непријатељству.

Ова породична и психолошка драма написана је у време историјске надмоћи света идеја над природним током живота, у време идејног фанатизма. Драма има далеко већи смисао од тога како је Ина, жена професора Мусташенка, лудачки желела да има дете и, опседнута овом невероватном ђаволском идејом, изгубила све што је имала. Иза породичног и психолошког крије се сасвим другачији сиже. Нема такве невероватне идеје која не би могла да промени природни развој историје и живота. Постоји природни, морални, првобитни закон. И опседнутост лудачким идејама немоћна је против овог закона.

У драми се разматра проблем, необичан за време настанка драме. Упуштајући се у психоанализу, В. Винниченко указује да жена управља мушкарцем преко детета, а у односима са дететом она осећа задовољство освајања. Закон природе побеђује закон цивилизације. Мусташенко, чији су се

страхови остварили због онога „над чим наша свест и воља немају моћ“ говори Ини:

Я повний тільки якогось звірячого гарчання, туги, страху за отой шматочок живого червоного м'яса. Я вночі корчусь од сорому за себе, я боюсь самого себе.

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 122)

У мени је само неки животињски крик, туга, страх за онај комадић живог меса. Ноћу се грчим од сопственог стида, бојим се самога себе.

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 123)

Замена улога у односима мушкарца и жене је очигледна. В. Винниченко стално истиче шок јунака и његову пасивност пред јаким, сигурним женом, чиме описује нове, необичне односе између супротних полова, препуштајући уобичајену егзистенцијалну позицију жени, која је раније била у пасивном положају. Винниченкова јунакиња заузима место мушкарца у вечној опозицији мушког и женског, односно потврђивањем сопственог „ја“ претвара „другог“ у објекат.

Ах, прогрес, людськість, цивілізація, краса й так далі? Ти! Дай мені дитину, і я віддам за це всю красу, весь комфорт, усю вашу цивілізацію. Чуєш? Я піду в наймички, я буду мити підлоги, я буду жити в норі, в лісі. Я хочу почувати біля серця й лизати, – чуси, лизати! – мою дитину без ніяких ваших філософій і цивілізацій. Чуєш, ти?

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 30)

Ах, напредак, човечанство, цивілізація, лепота и тако даље? Ти! Дай ми дете, а ја ћу за то дати сву лепоту, сав комфор, сву Вашу цивілізацію. Чујеш ли ме? Постаћу надничарка, рибаћу подове, живећу у јазбини, у шуми. Ја хоћу да крај срца осећам и да лижем – чујеш ли, лижем! – своје дете без икаквих ваших філозофија и цивілізація, чујеш ли?

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 31)

У већини Винниченкових драма основни мотив је тема мајчинства. Писац потпуно свесно размишља о детету као о метафори уништавања односа између мушкарца и жене. Иако је у центру пажње управо жена, која плени својим интелектом, емотивношћу и ефикасношћу, Винниченкова драма није потпуно феминистичка. Поред мајчинства писац се бави и „недодирљивим“ темама попут односа између полова, телесности са биолошког становишта, као и темом полова, заснованој на сталном двобоју између женског и мушког почетка.

Заснивајући своју психоанализу на Фројдовском психологизму и егзистенцијализму, В. Виниченко покушава да употреби централне егзистенцијалне појмове попут Избора, Слободе, граничних ситуација којима су означаване тадашње промене у традиционалној етичкој потрази за драмским јунацима, окупљеним око дилема Добра и Зла, Конфликта и Побуне, Рутине и Стваралаштва, Ја и Ми.³⁷⁰

Але ж я не хочу скоритись! Не хочу! Мільйони нікчемних, гнилих жінок мають дітей, купи дітей, а я... Я голодна, я весь час голодна, мене смокче голод дитини. Знаєш ти це? Ну що мені робити? Собачку собі купити? Любовника завести? Реферати про жіночу емансипацію писати? Ну, скажи, ну, давай сюди твою філософію, науку, мораль – нехай кажуть, що робити.

(В. Виниченко, Закон, Львів-Дрогобич 2002: 30)

Али нећу да се предам! Нећу! Миллиони којекаквих ништавних жена имају децу, гомиле деце, а ја... Ја сам гладна, ја сам све време гладна, мене изједа глад за дететом. Знаш ли то? И шта да радим? Да купим себи куче? Да нађем љубавника? Да пишем реферате о женској емансипацији? Хајде, реци ми, хајде, дај овамо твоју филозофију, науку, морал – нек ми кажу шта да радим.

(В. Виниченко, Закон, Львів-Дрогобич 2002: 31)

У драми свој врхунац достиже тенденција „антиидеје”. Ово је једина Виниченкова драма у којој иницијатива идејног фанатизма припада жени, а не мушкарцу. Зато писац бира идеју која се тиче почетака биолошког живота, а то је идеја мајчинства. Комбиновање биологизма и фанатизма драми даје апсурдан смисао. Професор Мусташенко размишља о ситуацији у којој се нашао:

Ја попав у якийсь вихор темних, страшних нелюдських сил, які крутять мною, як пір'іною. Я нічого тепер не думаю, нічим не цікавлюсь, мені все байдуже. Наука? Філософія? Професура? Цього всього нема.

(В. Виниченко, Закон, Львів-Дрогобич 2002: 120-122)

Упао сам у неки вртлог мрачних, страшних нељудских сила које ме окрећу као перце. Више не размишљама ни о чему, ништа ме не интересује, равнодушан сам према свему. Наука? Филозофија? Универзитет? То више не постоји.

(В. Виниченко, Закон, Львів-Дрогобич 2002: 121-123)

Док његова жена Ина виче:

---

³⁷⁰ В. у С. Михида, *Слідами його експериментів: Змістові домінанти та поетика конфлікту в драматургії В. Виниченка*, Кіровоград 2002

Ні родини, ні чоловіка, ні жінки без дітей немає. Все брехня. Я мала родину, я мала чоловіка й була жінкою, поки я мала хоч надію бути матір'ю, розумієш ма-ті-р'ю! А тепер... Що я тепер? Ну, скажи мені, що я таке? Для чого я? Я – каліка, паразит, я бепотрібна істота.

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 30)

Ні породице, ні мужа, ні жене без деце нема. Све је то лаж. Имала сам породицу, имала сам мужа и била сам жена, док сам имала барем наду да ћу бити мајка, разумеш ли, мај-ка! А сада... Шта сам ја сада? Реци ми, шта сам ја? Чему служим? Ја сам богаљ, паразит, нисам ни за шта.

(В. Винниченко, *Закон*, Львів-Дрогобич 2002: 31)

Ина у својој борби користи свет идеја, тачније оптерећеност фанатичном теоријом. У драми је експеримент поверен жени – бићу најближем првобитним основама живота. Самим тим и неуспех експеримента подједнако је грандиозан као и његова замисао.

Још пре безмало стотину година В. Винниченко је предвидео савремене конфликте, пориве и проблеме, уз одличну анализу најдубљих делова душе свих учесника своје драме.

В. Винниченко се као писац појављује 1902. објављивањем дела *Сила і краса*. Због избацивања са факултета (као члан локалне организације Револуционарне украјинске партије (РУП) лишен је права да одложи војну службу и регрутован је у војску. Емигрирао је у Галицију. У Лавову учествује у издавању партијских новина и пише књиге на револуционарне теме. Ухапшен 1903. као дезертер и револуционар и осуђен је на војни затвор. У затвору је провео годину и по дана, а на слободу доспева почетком Прве руске револуције 1905. За време робије написао је низ књижевних дела. Приповетка *Голота* добила је прву награду часописа *Київська старовина*. В. Винниченко се 1905. враћа у Украјину под туђим презименом и води револуционарну агитацију међу сељацима. Наредне, 1906. написао је низ приповедака: *На пристані, Раб краси, Голод, Малорос-європеєць, Ланцюг*. Поново је ухапшен 1907. После проведених 8 месеци у затвору, поново је емигрирао. У овом периоду написао је много дела на социјалне и етичке теме: *Дисгармонія, Щаблі життя, Контрасти*. У Швајцарској, Италији и Француској борави 1908, а од 1910. до 1913. у различитим земљама Европе. У Украјину се враћа 1914. где борави нелегално.

Постаје један од организатора и руководиоца Централне скупштине 1917, затим председник Генералног Секретаријата, прве украјинске владе. Био је један од руководиоца Директоријума, нове владе Украјинске Народне Републике. Хетмански официри ухапсили су га 1918, али је ослобођен због протеста украјинске јавности. Виниченково разочарање и размишљања о подели Украјинаца описани су у драми *Між двох сил* (1919). Са већином Директоријума и владе разилази се у размишљањима, после чега напушта земљу.

Поново се враћа у Украјину 1920, али је убрзо напушта по последњи пут 23. септембра, одбивши сарадњу са совјетском украјинском владом. На V Свеукрајинском заседању Скупштина у Харкову назван је окорелим националистом и непријатељем совјетске власти, што је додатно „легализовано“ специјалном пресудом. Како би популаран писац и политички активиста био стављен „ван закона“ и проглашен „непријатељем народа“ били су потребни одређени докази. Испоставило се да су то пишчеви чланци и изјаве, објављивани у органу Иностране групе Украјинске комунистичке партије *Ново доба*. То је, пре свега његов *Лист до українських робітників і селян*, поруке *Не в усюму чесні з собою*, *Справозавдання в подорожі на Україну*, и посебно памфлет *Револуція в небезпеці*.

Основним разлозима пропасти револуције В. Виниченко је сматрао то што у Русији и у Украјини скоро да не постоји совјетска власт, већ диктатура појединаца, ауторитета, малобројног апсолутног центра. Оштра, бескомпромисна осуда партијске диктатуре, која је почела од себе да „прави неку привилеговану касту“, њене политике апсолутног центризма, неповерења према Украјинцима комунистима, скривени курс за стварање нове „јединствене и неподељиве“ није могла а да не изазове изливе идеолошке „поделе“ В. Виниченка политичара. Али комунистичка партија није се усуђивала да дискредитује писца. Он је у Украјини најпопуларнији од свих писаца, како класичара, тако и савременика, и његова дела највише читају.

Критика је емотивно реаговала на Виниченкову искрену исповест, коју је тако емотивно и искрено преливао из душе на папир, видела је дубоко саосећање са потлаченим и прогоњеним пољопривредницима, обесправљеним војницима, истренираним на механичку покорност, деморалисаним

бескућницима и пролетерима жељним слободе и правде. Све ово В. Виниченко је описао у приповеткама *Сила і краса, Біля машини, Голота, Суд, Боротьба, Темна сила, Мнімий господин, Честь, Студент, Солдатики!, Федько-халамидник*.

В. Виниченко пише приповетке и драме, приче и комедије, новинске чланке и романе, које одушевљено објављују на руском језику, мада, углавном, то ради сам (роман *Чесність з собою*), око њега се расправљају критичари, његовим стваралаштвом одушевљен је Михајло Коцјубински. Виниченкове драме и романи били су интригантни, пленили су и нервирани, зато што су и ситуације и ликови, описани у њима из пишчевог личног искуства из затвора, прогонства, емиграције, а за руком му полази да жестоке социјалне, политичке, моралне и психолошке сукобе свог доба смело превазиђе. Појављују се различите рецензије, најчешће различитих садржаја, од безусловног прихватања до потпуне забране његових дела, као аморалних и сурово сатиричних према својој отаџбини. Емотиван и безкомпромисан, из живота преузима ликове и судбине, сукобе и конфликте који нису били карактеристични за украјинску књижевност. За В. Виниченка не постоје забрањене, психолошке „претеране“ теме и проблеми. Писца изузетно интересују издаја, компромиси, лицемерје, окореле несавладиве жеље, сексуални проблеми, мрачни, у дубинама подсвести скривени инстинкти, који импулсивно плану, доброта и „искреност према себи“.

У септембру 1933. В. Виниченко је написао отворено писмо Политбироу КП(б)У у коме окривљује Стаљина за вештачки помор глађу и масовне репресије против украјинског народа. Ово писмо изазвало је снажно противљење на пленуму ЦК КП(б)-а. Од тада је стваралаштво В. Виниченка забрањено: књиге су избачене из библиотека и уништене, књижевни критичари не проучавају његова дела, у школама су дела забрањена за читање. Сам аутор назван је „буржоаским националистом“.

В. Виниченко је написао преко сто приповедака, драма, сценарија, чланака и памфлета, историјско-политичких трактат *Відродження нації*, етичко-философски рад *Конкордизам* у два тома, четрнаест романа (од којих је један незавршен). Једанаест великих дела В. Виниченко је написао у иностранству.

После пишчеве смрти у његовој архиви остали су романи непознати читаоцима: *Поклади золота*, *Вічний імператив*, *Лепрозорій*, *Слово за тобою*, *Сталіне*, низ приповедака, драма и сценарија, обимна преписка, збирка његових сликарских радова, *Щоденник* за 1911–1915. Међу незавршеним делима су роман *Хмельниччина*, међу неоствареним замислима *Монографія визволення*, *Роман боротьби*, *Хроніка великого зрушення*. То су приближни наслови будућег, још на почетку 1920-их планираног *Романа мого життя*, или мемоарско историјске хронике *Хроніка українського відродження* из периода последњих 50 година.

В. Виниченко уметник изузетна је личност у којој су обједињена најважнија обележја прелазног периода, од критичког реализма до модернизма. Било му је суђено да у свом стваралаштву изгради оригиналан идејно-естетски „мост” ка новој украјинској књижевности, коју стимулише европска уметност и да створи оригиналан уметнички свет. Овај свет обухватао је социјални критицизам, анализу историјских и социјално-политичких околности, објективно приповедање, ауторску оцену стварности, рационалну примену елемената поетике импресионизма и симболизма. Писац је смело превазилазио границе психолошке спознаје човека, стварајући нове перспективе развоја реализма и неоромантизма. Млади В. Виниченко одлично је разумео уметничко искуство које су стекли М. Коцјубински, Л. Украјинка, О. Кобиљанска, естетска трагања украјинских модерниста (окупљених око часописа *Світ* (1906–1907), *Майбутнє* (1909), младих лавовских песника (окупљених око *Младе музе*) и кијевских песника (објављивали су у *Украјинској хати* 1909–1914). Он је стварао на прелазу две културно-стилске епохе и, што је најважније, није желео да прекине ланац традиције, већ да својим стваралаштвом учврсти неизбежност и неопходност нових форми и средстава за уметничку спознају човека у новим околностима његовог живота. Писац није прихватио народњачки етнографизам и реализам својих претходника, већ је градио безграничну слободу у стварању сужејних сукоба чији је завршетак скоро немогуће предвидети. Његови јунаци већином „не очекују” похвалу, или осуду свог понашања, зато што раде у екстремним моралним и психолошким ситуацијама, које писац свесно ствара.

Ови социјално-морални сукоби, који доводе до сложених етичких конфликта и приморавају јунаке да улазе у борбу са судбином и да се одбране

избором једног јединог решења, начин је којим Виниченкови јунаци показују своју снагу у борби за право да буду то што јесу, да буду суверене личности, да победе „дисхармонију” између реалног и жељеног и да буду „искрени према себи”. Они желе да буду независни од публике, масе, друштвеног морала, условљавања сваке врсте и обавеза само зато што следе унутрашњи позив да буду слободни, а не робови.

Виниченкова вештина огледа се, пре свега, у стварању сукоба којима се искушава морална издржљивост јунака и могућност да очувају и подрже своје „ја”. Стиче се утисак да његове јунаке у овом вртлогу искушења прати нека тајанствена сила, која их вреба у дубинама подсвести и гура из провалије ка њиховом крају. Да ли ће имати довољно снаге да се заустави, да погледа у тамне дубине свог непознатог „ја”, својих инстинката и жеља? Може ли човек да буде „искрен према себи” у оним ситуацијама када изгледа да од њега више ништа не зависи? Како решити сукобе између разума и срца, између свести и инстинкта, између обавезе и осећања?³⁷¹

Важно место у читавом Виниченковом стваралаштву заузима његова драматургија, односно драме које су одиграле значајну улогу за настанак украјинског позоришта и за културни препород украјинског народа. И формом, и садржајем оне су чиниле оригиналну, националну иновативну драматургију у годинама најновијих токова европске драме, коју су у то време представљали Х. Ибсен, А. Чехов, М. Метерлинк, Г. Хауптман, А. Стриндберг. Талентовани драматург у својим драмама пажњу посвећује теми анализе личности, морално-психолошким искушењима унутрашње снаге човека у борби за потврђивањем свог „ја”, својих принципа и тежњи.

В. Виниченко драматург схватао је да украјинско позориште треба европеизовати, да му треба дати философску дубину и жестину и да га треба учинити динамичнијим. Колико је то успео, потврђује чињеница да су његове драме заузеле водеће место на репертоарима *Младог позоришта* Леса Курбаса, украјинског позоришта Миколе Садовског и драмског позоришта „Иван Франко”. У драмском позоришту „Иван Франко” током 1920–1921. играле су драме *Гріх*, *Дисгармонія*, *Панна Мара*, *Співочі товариства*. Виниченкове драме

---

³⁷¹ В. у С. Михида, *Слідами його експериментів: Змістові домінанти та поетика конфлікту в драматургії В. Виниченка*, Кіровоград 2002

нису биле популарне само у Украјини, већ и ван њених граница. Посебан успех у земљама Западне Европе имале су драме *Чорна Пантера і Білий Ведмідь*, *Закон*, *Брехня*. Ове драме преведене на немачки, појавиле су се прво у позориштима Немачке, затим и других европских земаља, па тек онда на украјинској позоришној сцени. Морално-етички проблеми у Виниченковим драмама били су иновација у украјинској књижевности на почетку XX века. Јунаци ових драма тежили су независности од било кога и било чега: масе, морала, условљавања. Виниченкове драме представљају побуну, свест и инстинкте, морал, част и издају. Руководећи се својим чувеним принципом „искрености према себи” писац је подизао завесу, залазио у најскровитије углове душе и изводио експерименте са њом. Виниченкова драматургија разликује се озбиљношћу проблема, непостојањем шаблона, маштовитим размишљањима, неореалистичним тенденцијама, модерном, симболизмом, „новим хоризонтима” са којих гледалац може да продре у дубине света подсвесног.

Период 1910–1912. изузетно је плодан за драматурга. Ових година драме В. Виниченка играју се и на руској сцени. Ново позориште полагало је наде у Виниченкову драматургију, којом ће осавременити проблематику и стилистику сценске уметности и створити нову позоришну културу европског нивоа. Виниченкова стваралачка енергија уметника није јењавала. Он надахнуто ствара у различитим жанровима: ту су и денационализовани радник, због чијег социјалног ослобођења осуђује себе на конспиративну борбу, и богати сељак заслепљен грађанским бојама ситне буржоаске „интелигенције“, и сурова млада сељанка домаћица у граду, и искрени помоћник „Малорус“ са својом украјинофилском патријархалношћу, и самоуверени руски чиновник шовиниста, и Јеврејин зеленаш, преплашен и склон сјајној мимикрији... Писца дубоко потреса болесно, патолошко, егоцентрично у човеку, без обзира на то ком свету припада, буржоаском или пролетерском. Забринуто прати јачање друштвених расположења и узнемирености, који ће допринети стварању деморалисаних фанатика, заведених идејом насиља у жељи да освоје власт, жељних освете, који изгледају као горди „надљуди“, спремни да покоре и партијске и непартијске

добре и лоше, искрене и моралне, на путу ка остварењу својих циљева (романи *Рівновага, Божки, Хочу, Записки Кирпатого Мефістофеля*).

2003. година

БОРИС ОЛИЈНИК (1935–2017)

ЗБИРКА ПОЕЗИЈЕ *НАД СТРЕХОМ ЈАБЛАН* И ЕСЕЈ *ДВЕ ГОДИНЕ У КРЕМЉУ*

У Новом Саду у издању *Прометеја* и Српско-украјинског друштва 2003. објављена је још једна збирка поезије **БОРИСА ОЛИЈНИКА (1935–2017)** *Над стрехом јаблан*, овог пута паралалелно на украјинском и на српском језику у изврсном преводу Луке Хајдуковића и Ђуре Лаћка.

Збирка обухвата пет тематских целина: песме посвећене мајци, љубавну лирику, песме о пролазности живота и неповратној младости, песме о променљивости режима и њиховим присталицама и песме посвећене моралним начелима, мудрости, доброты, трпљењу и стрпљењу.

Циклус *Мати сејала сан под мојим под прозором* садржи 6 песама: *Мати, Наша је мати грлица сива (Мати наша сивая горлиця)*, *Мати сејала сан (Мати сіяла сон)*, *Стојим на земљи (Стою на землі)*, *Седо сунце моје (Сиве сонце моє)* и *Мама, тиња крај дана (Мамо, вечір догоря)*. Песник пева о мајци, која је вечна, иако умире. Мајка је прва и најзначајнија спона између човека – људског бића и његове сопствене егзистенције. За Б. Олијника мајка представља земаљски и свемирски култ, о њој пева са љубављу, изузетно топло и благо, испуњавајући своју поезију дубоком лириком и вишим животним смислом. Мајка је увек светлост, зато што рађа нови живот, који увек штити од неуништивости и остаје му верна заувек. Мајка је први и најзначајнији космос сваког живог бића. Њено срце је савршено, куца, радује се и пати због човекове судбине.

Лик мајке је симбол доброты на земљи, хуманости и љубави. За Б. Олијника мајка је и конкретна личност и уопштени лик вољене мајке. Песма *Мати* пева о болу и патњи жене-мајке због судбине свог сина. Песник се обраћа песницима и моли их да „застану“, да не треба да пишу „химничне песме и

збирке усклика“, „дуге романе и поеме-олуке“ у част сина који се није вратио „из космоса црног“. Зато што за мајку увек постоји нада:

*Мати молитъся в небо...
на рідного сина.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 12)*

*Мати се небу моли...
за сина рођенога.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 13)*

Мајка није само жена, већ је персонификација вечности, Доброте и Вере.

*Мати вийшла на ганок
і дивитъся в небо.
Мати дуже висока,
древніша від космосу.
На плечі в неї райдуга
гнетъся коромислом.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 12)*

*Мати на трем изашла
и у небо гледа.
Мати моћно висока,
од космоса старија,
На рамену јој дуга
обрамицом свинута.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 13)*

Мајка, лепа и сива као судбина, постаје персонификација читаве епохе. Нису то ни генерали, ни корифеји, ни наука, ни радници ударници, већ мајка, која је песников избор, мера и стена, његов философски свемир.

*Мати мовчки ковтає
посолені сльози.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 12)*

*Мати безгласно гута
Слановите сузе.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 13)*

*І тому вона йде
за село, на околицю
І стає на коліна,
і небові молитъся.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 12)*

*І зато ходи она
иза села у поље,
І пада на колена,
небесима моли се.
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 13)*

Осећајући погибију сина, мајчино срце испуњава туга.

*Ще ж немає од серця
точнішого приладу.
І тривога їй кригою
пада на серце:
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 12)*

*Јер, од срца још нема
прецизније направе.
І немир њезин као лед
пада на срце:
(Б. Олійник, Мати // Над стрехом
јаблан, Нови Сад 2003: 13)*

Духовна лепота, безгранична и бескомпромисна љубав исказана је у бризи за сином и породицом. Код Б. Олијника лик мајке изједначава се са сликом детињства и отацбином. Лирски јунак песме *Мати сејала сан* пева о вредној, срдечној мајци, која сину пружа само радост. Мајка је као сунце, житарице обасјане њеном топлотом, трудом и напором сазревају и доносе плодове у изобилју: сунцокрет, лан, хмељ. Мајчина доброта исијава и зрачи, а њом је у песми романтично обојен сунцокрет, чија је великодушност такође неисцрпна. Песма почиње и завршава се сликом сунцокрета:

*Мати сјајла сон
під моїм під вікном,
А вродив соняшник.
І тепер: хоч бур'ян, хоч бур'ян чи туман,
А мені сонячно.*
(Б. Оліїник, *Мати сјајла сон // Над стрехом јаблиан*, Нови Сад 2003: 16)

*Я несу його в світ, щоб не тільки мені,
Щоб і вам – сонячно.*
(Б. Оліїник, *Мати сјајла сон // Над стрехом јаблиан*, Нови Сад 2003: 16)

*Мати сејала сан
под мојим под прозором,
А сунцокрет цвета.
И сад: біла бура, бур'ян, облак
тмуран,
Мене – сунце срета.*
(Б. Оліїник, *Мати сејала сан // Над стрехом јаблиан*, Нови Сад 2003: 17)

*Носим га у свет да и ваши дани
Буду осунчани.*
(Б. Оліїник, *Мати сејала сан // Над стрехом јаблиан*, Нови Сад 2003: 17)

Сунцокрет који је одгајила мајка наставља да сија и после њене смрти, зато што је он персонификација свега најбољег и најлепшег:

*Тільки квітом своїм
при моєму вікні
Не опав соняшник.*
(Б. Оліїник, *Мати сјајла сон // Над стрехом јаблиан*, Нови Сад 2003: 16)

*Само латица сјај
покрај мога прозора
Сунцокрет још брани.*
(Б. Оліїник, *Мати сејала сан // Над стрехом јаблиан*, Нови Сад 2003: 17)

За песника је мајка, пре свега, неуморна радница, која се пуно чега одриче, чуварка породичног огњишта и чаробница земље. Мајка је увек предана послу и стално ради: сеје лан, сеје хмељ, жање лан, а томе учи и децу. Зато су рад и мајка једно. Од свих моралних квалитета које приписује мајци, песник посебно истиче и цени марљивост. За мајку рад није само физички посао, већ и очишћење, духовна потреба и смисао целог њеног живота. Уколико не ценимо

рад своје мајке, која гаји житарице, не ценимо ни хлеб, нити било шта добро, чему нас мајка учи. На тај начин презиремо и сопствени народ.

Мајка жели да заштити дете од несреће, беде, лоших људи и да од детета створи доброг човека. Због тога јој је песник вечно захвалан. Б. Олијник је написао цео циклус песама под насловом *Седо сунце моје*, посвећен мајци – хранитељици рода, нежној и осећајној жени, мудрој саветници. Цео свет је одговоран пред мајком и њој дугује за све што постоји. То схватамо тек када останемо без најдражег бића. Мотив љубави према мајци, бола, јединственог због њеног губитка и верности сећања за мајку опеван је управо у овом циклусу. У девет песама видимо лирски лик раднице и сељанке, предане часном послу обрађивања земље и лик жене за коју неприкосновен закон представљају вековима стварани принципи народног морала. Син је од мајке наследио њену тешку животну лекцију, којој даље треба непрестано да учи своју децу.

За лирског јунака највећа несрећа је смрт мајке. Он осећа да је изгубио најдражу особу. Најзад схвата шта му је била мајка и шта је значила у његовом животу:

*На порозі хати стих.
Глянув... ноги похололи.
Захитався світ:
Не встиг.
І ніколи вже... ніколи.*

(Б. Оліјник, *Чорний вітер // Над стрехом јаблан*, Нови Сад 2003: 26)

*На прагу родном заста дах.
Гледнух... ноге кам савлада.
Свет се заљуља на мах:
Касно.
И никад више... никада.*

(Б. Оліјник, *Црни ветар... // Над стрехом јаблан*, Нови Сад 2003: 27)

Песник користи изузетне метафоре како би опевао бесмртност мајке, а самим тим и бесмртност читавог рода. О томе пева у последњој песми циклуса *Мама, тиња крај дана*, којом се обраћа мајци, коју никада неће заборавити, која је постала „вечна звезда”. Сину остаје сећање на мајку:

*Сива ластівко,
Сиве сонечко.
(Б. Оліјник, *Мамо, вечір догоря // Над стрехом јаблан*, Нови Сад 2003: 28)*

*Сива ластавице,
Седо ми сунашце.
(Б. Оліјник, *Мама, тиња крај дана // Над стрехом јаблан*, Нови Сад 2003: 29)*

У песми *Наша је мати грлица сива* (2003: 15) описана су најнежнија осећања према мајци, а она је опевана као идеал. Песник истиче високу духовност обичне жене раднице, ка којој се све слива:

*Мати наша – сивая горлица.
Все до її серденька горнеться:
Золота бджола – намистиною,
Небо – празниковою хустиною,
Сивий дуб – прокуреним прадідом,
Білочка – мальованим пряником,
Жура-журавель над криницею –
Чистою сльозою водицею,
А земля – пшеницею ярою,
А літа – замисленим явором,
Що із сорок першого журиться :
«Де ж це, молодиче, твій
суджений?»
Місяць – непоколоти́м золотом,
А береза – вранішнім солодом,
Хата – ластівками над стріхою,
А туман – вдовиною втіхою.
Крашанкою – сонечко в миснику...
А вона до всіх до них – піснею.
(Б. Олійник, *Мати наша – сивая
горлица // Над стрехом яблан, Нови
Сад 2003: 14)**

*Наша је мати грлица сива.
У њено срце сав свет се слива:
Златна пчела – као блистав ђердан,
Небо – марама за празнични дан,
Сури храст – прадед с воњем на
димњак,
Веверица – осликан медањак,
Тужни ђерам – над бунаром птица,
Под њим чиста суза – студ-водица,
А земљица – пшеница је јара,
Лета – јавор и мисао стара,
Од четерест прве тугом веје:
„Твој суђени, убавице, где је?”
Месец – злато никад изношено,
Бреза – миље зором урешено,
Кућа – ластавице испод стрехе,
Магла – удовичке зна утехе.
Шарено јаје – сунце с Воскресом...
А свету она узвраћа – песмом.
(Б. Олійник, *Наша је мати грлица сива
// Над стрехом яблан, Нови Сад 2003:
15)**

Све што мајка даје својој деци је чисто и вечно. И зато смо сви ми вечити дужници својој мајци. Од ње треба да се учимо високој духовности, топлини вере у добро, части и правичности.

Родна земља чисти душу и ум. Лудо време нашег доба води ка уништењу човечанства:

*Вік такий, мамо:
скажений,
шалений,
шосейний,
атоми й гени
ловлять генії, –
одне слово, двадцятий.
(Б. Олійник, *Стою на землі // Над
стрехом яблан, Нови Сад 2003: 22)**

*Такав је век, мама:
бесан,
стресан,
друмовно тесан;
атом и ген финији
лове генији,
једном речју – двадесети.
(Б. Олійник, *Стојим на својој земљи //
Над стрехом яблан, Нови Сад 2003: 23)**

Сусрет лирског јунака са мајком у песми *Стојим на земљи враћа његовој души мир*:

*Нарешти Зачепилівка.
Вийшов на Бабенковій. І одразу:
– Синочку!!! –
Мати...
Баби...
(Діди повмирили).
Тітки...
Дядьки...
Родичі...
– Здрастуйте, мамо. Оце ж і я.
(Ти диви: заговорив нормально!)*

*Стою на своїй землі.
(Б. Олійник, Стою на землі // Над стрехом яблан, Нови Сад 2003: 24)*

*Најзад – Зачепилівка.
Сиђох на Бабенковој. И одмах:
– Синко!!! –
Мати...
Бабе...
(Дедови помрли).
Тетке...
Тече...
Рођаци...
– Добар дан, мамо. Ево и мене.
(Гле: говорим нормально!)*

*Стојим на својој земљи.
(Б. Олійник, Стојим на земљи // Над стрехом яблан, Нови Сад 2003: 25)*

Б. Олійник „стоји на својој земљи”, где „калина, малина и Украјина спавају”, зато што је за њега Украјина – мајка, светиња, сам живот. За песника је најважније „не огрешити се о своју свест, савест и част”. Ту тријаду за њега „оличава Украјина”.

Циклусом *Шапћем јој: усном такни да сјај узри* обухваћена је љубавна лирика, представљена песмама: *Бејах ветар, студен олуј, бриткост норда* (*Був я вітром, був я лютим, був я нордом*), *За тобом* (*За тобою*), *Бела мелодија* (*Біла мелодія*), *Песма међаве* (*Пісня віхоли*), *Мелодија* (*Мелодія*) и *То моју кућу запљускује студени ветар* (*Це мою хату вже замітає холодний вітер*). И у љубавним песмама према жени Б. Олійник потврђује да је суптилан лирик. Његови стихови испуњени су чежњом, слутњом и меланхолијом. Њихов извор су емоције, које су увек у складу са моралним императивом.

*Заболоу, затужу, заридаю... в собі,
закурличу.
А про очі людські засміюсь, надломивши
печаль.
Помолюсь крадькома на твоє
праслов'янське обличчя,*

*Боловао, тужио, плакао, ил' кричао
вајно,
Очима људским смешићу се
прегоревши печал.
Помолићу се пред твојим
прасловенским лицем тајно,*

І зоря покладе на мовчання моє печать.

(Б. Олійник, *Мелодія // Над стрехом
яблан*, Нови Сад 2003: 40)

*І звезда ће на ћутњу моју да
спусти печат.*

(Б. Олійник, *Мелодија // Над
стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 41)

Песме о пролазности живота и неповратној младости: *Валцер (Вальс)*, *И откуда онај облак вунасти (І звідкіль воно хмара волохата)*, *Одлабудила као стег (Відлебеділа, ніби мить)*, *О, то јесење ждралово „кру!“ (О, це осінне журавлине «кру!»)* и *Формула обухваћене су циклусом Само се млада не враћају лета*. Олійникова најдубља емоција је осећање пролазности времена, зато што је за њега прошлост услов опстанка људског рода. Човек вечно траје само у успомени, а најчешћи мотив сећања на прошла времена јесте сећање на тренутке старе љубави. Песник сетно, испуњен нежношћу жали за лепотом која је давно прошла и припада младости. У садашњем времену најбоља пријатељица му је утеха и подсећа га на „сладак бол“ прошлих времена.

*Кињ виривається з теплих попруг –
Що йому холод, як воля сміхається!
Все повертається на правічний круг.
Тільки літа молоді не вертаються.*

(Б. Олійник, *О, це осінне журавлине
«кру!» // Над стрехом яблан*, Нови Сад
2003: 52)

*Коњ раскине ам топал и груб –
Студ му ништа јер га слобода срета!
Све се враћа у прастари круг.
Само се млада не враћају лета.*

(Б. Олійник, *О, то јесење ждралово
„кру!“ // Над стрехом яблан*, Нови
Сад 2003: 53)

Циклусом *А издајник увек некога продаје* обухваћене су песме о променљивости режима и њиховим присталицама, који ће увек бити и остати издајнице: *Марш пете колоне (Марш п'ятої колони)*, *Трећи (Треті)*, *И пушка изневери, и вољена, богме и (Зрадити може гвинтівка, кохана, і навіть)*, *О, како љуто кунемо тиране (О, як ми ревно клянемо тиранів)* и *А издајник увек продаје некога (А зрадник завше продає когось)*. Б. Олійник никада није био равнодушан према онима који су рушили идејну и моралну основу на којој је почивало његово виђење класно ослобођеног човека и слободног народа. Песник оптужује и осуђује издајнике, који „Украјину на продају воде“:

*Пісте натхненно «Ще не вмерла»,
Як учора – «Інтернаціонал».*
(Б. Олійник, *Марш п'ятої колони // Над
стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 58)

*Јер срцем певате „Ще не вмерла”
Ко јуче – „Інтернационалу”*
(Б. Олійник, *Марш пете колоне // Над
стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 59)

Оптужује камелеоне који лако и брзо мењају мишљење и приклањају се новопеченој власти, заклињући се изнова:

За своју! За правду!! За – святу!!!
(Б. Олійник, *Треті // Над стрехом*
яблан, Нови Сад 2003: 62)

За своју! За правду! За светињу!
(Б. Олійник, *Треті // Над стрехом*
яблан, Нови Сад 2003: 63)

Они носе црвене, или плаво-жуте заставе, заставе комунизма и независне Украјине. Песник их директно пита:

*Невже так важко, зрештою, збагнути,
Що в мить, як продають тобі когось
–
Тебе ж самого, йолопе, купують...
На перепродаж?!
(Б. Олійник, *А зрадник завше продає*
когось // Над стрехом яблан, Нови Сад
2003: 68)*

*Зар је, коначно, тако тешко
схватити
Да у трену кад ти продају некога
– Купују, звекане, и тебе самого...
За препродају?
(Б. Олійник, *А издајник увек продаје*
некога // Над стрехом яблан, Нови
Сад 2003: 69)*

Последњим циклусом *И дижи у духовна небеса!* обухваћене су песме... *И вечни бој (... I вічний бій)*, *Коњ (Кінь)*, *Похвала псу (Похвала собаці)*, *Не за децу (Не для дітей)*, *Чаробник (Чарівник)*, *Балада о ватри и принципима (Балада про вогонь і принципи)*, *Био човек... И – нема (Був чоловік... I – нема)*, *Ох, и научих се да праштам (Ох і навчився я прощати)* и *Ода музици (Ода музиці)*. Ове песме посвећене су моралним начелима, мудрости, доброти, трпљењу и стрпљењу, чији је сведок песник који све то проматра, бележи и откида од заборавља, стварајући тиме историју и материјал за памћење.

*Між ними – в роковім квадраті –
За свідка і суддю – поет.
(Б. Олійник, *...I вічний бій // Над*
стрехом яблан, Нови Сад 2003: 72)*

*Међ' њима, у одсудном квадрату,
Песник је – сведок и судија.
(Б. Олійник, *...И вечни бој // Над*
стрехом яблан, Нови Сад 2003: 73)*

Ове песме указују на могућност опстанка хуманости и цивилизације, иако су људи издали најзначајнија начела – Бога и Тајну вечеру. За опстанак цивилизације неопходна је уметност, захваљујући којој се човек приближава идеалу чији је лик Бог.

*О музо муз, – і суцього, й майбутнього,
Ти очищай нас, як жива роса,
І прихилий до поля многотрудного,
І поривай в духовні небеса!
(Б. Олійник, Ода музиці // Над стрехом
яблан, Нови Сад 2003: 94)*

*О, музо муза, овог и новог сађа,
Чисти нас јарко, као жива роса,
И привијај пољу које трудом рађа
И дижи у духовна небеса!
(Б. Олијник, Ода музици // Над
стрехом јаблан, Нови Сад 2003: 95)*

Б. Олијник позива свест, савест и част да праштају, али да не забораве да праштају (*Ох, и научих се да праштам*):

*... Одначе в оцим всепроценти
Можна ж до того дійти,
коли сам собі станеш прощати.
(Б. Олійник, Ох і навчився ж
прощати // Над стрехом јаблан,
Нови Сад 2003: 92)*

*Јер, у том свепраштању
Можеш до тога стићи
да сам себи почнеш пращати.
(Б. Олијник, Ох, и научих се да праштам
// Над стрехом јаблан, Нови Сад 2003:
93)*

Б. Олијник поручује сународницима, савременицима, деци – будућности:

*– Краце померти стоячи,
Ниж на колінах жити! –
(Б. Олійник, Не для дітей // Над
стрехом јаблан, Нови Сад 2003: 80)*

*Боље је умрети стојећи,
Него на коленима живети! –
(Б. Олијник, Не за децу // Над
стрехом јаблан, Нови Сад 2003: 81)*

Човек је онолико човек колико уме да прашта и да призна да је погрешно.
Најбоље се учи на сопственим грешкама и управо из њих рађа се Човек:

*Ја вже всього надивився. Та вперш на
віку
Сльози побачив собачі... Якась мене
сила
Кинула вихором лютим із ганку до
сина,
Руку звела на покару, швидку і тяжку.
(Б. Олійник, Похвала собаці // Над
стрехом јаблан, Нови Сад 2003: 74)*

*У животу свом свега сам се нагледао,
А тада први пут ја видех и пасје сузе,
Па ме нека чудна сила, ко вихор,
гневом обузе,
И јурнух к сину да бих га правди
предао.
(Б. Олијник, Похвала псу // Над
стрехом јаблан, Нови Сад 2003: 77)*

*Диво сподіялось, в синові очі жорсткі
Звільна вертались погідна наївність
дітяча:
Впав головою невтішно на лапи собачі
В першій покуті за перші провини*

*Десило се чудо: у очи мога сина
Деја наивност, ведра, полагано се
враћа,
Спустив главу на пасје шапе, сад казну
плаћа
За први преступ, за грубост*

гіркі.

(Б. Олійник, *Похвала собаці // Над стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 78)

Сльози лице окропили, мов лагідь Дніпра.

Мить зупинилася. Тиша тремтить, як росина.

Світ засвітився, як батько, рождалась Людина!

... Мудро всміхався собака очима добра.

(Б. Олійник, *Похвала собаці // Над стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 78)

властитог чина.

(Б. Олійник, *Похвала псу // Над стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 79)

Сузе му красе лице, ко Дњепар лепота.

Трен се зауставио. Сјај росе је млађао.

Свет синуо као отац: Човек се рађао!

... У очима пса мудро се смеши доброта.

(Б. Олійник, *Похвала псу // Над стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 79)

И као у збирци песама *На линији тишине*, Лука Хајдуковић у овој збирци за превод одабира песму *Балада о ватри и принципима*, у којој Б. Олійник слави избор Ђордана Бруна да мисли својом главом, чврсто брани своје ставове и уверења и да за њих плати главом, несхваћен у времену и друштву у коме је живео:

*И све було б: життя і... переляк,
Хіба що не було б Джордано Бруно.*

(Б. Олійник, *Балада про вогонь і принципи // Над стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 86)

*Све би постојало: живот и... страх,
Само не би било Ђордана Бруна.*

(Б. Олійник, *Балада о ватри и принципима // Над стрехом яблан*, Нови Сад 2003: 87)

Управо ове песме Л. Хајдуковић одабира за збирку *Над стрехом яблан*, зато што су за Б. Олійника „најзначајније вредности: мати и отаџбина, љубав и верност, истина и савест. По песниковом убеђењу те вредности су морални апсолут: оне се, као и принципи, никад и ничим не смеју доводити у питање. Зато су за Олійника неверство, одступништво и издаја (истине, домовине, душе) највећи грех homo sapiensa наше цивилизације: без остатка растачу човекову етичку бит.“ (Л. Хајдуковић 2003: 101)

У издању новосадског *Прометеја* 2003. у преводу Ђ. Лађка објављен је и есеј Б. Олійника *Две године у Кремљу* (или *Кнез таме*) (*Два роки в Кремлі*, або *Князь тьмы*), дело објављено почетком 1992. Б. Олійник је ово дело написао

када је дошло до превирања у бившем СССР-у, непосредно пред његов распад. Есеј је у ствари отворено писмо Михаилу Горбачову, предводнику перестројке. Почиње цитатом из Откровења светог Јована Богослова „И видјех другу звијер...“ Б. Олијник директно и оштро критикује М. Горбачова, као и све политичке шпекуланте, дојучерашње партијце – „нове господаре живота, превртљивце, криминалце, политичке плаћенике, рекеташе, мафијаше, комутанте“, који су пребегли у демократе и постали „цвет друштва“. Есеј је идејно тумачење и морална осуда драстичних политичких, социјалних и моралних потреса које је „транзиција“ донела дојучерашњим социјалистичким земљама, међу њима СССР-у и самој Украјини.

Б. Олијник, сам бивши председник представника шездесетника, с искуством прогањаног и осуђиваног због свог рада, као и милиони других, умео је да препозна шта се крије иза добрих намера новог патриоте и партијског друга Михаила Сергејевича. Све што је било свето, све у шта је народ веровао, за шта је гинуо, за шта је страдао, одузето му је и извргнуто руглу. „Да, били смо романтичари: „Прво мисли о домовини па онда о себи“, што данас зацело изазива грохотан смех. А ми смо се поносили својом Отацбином која је зауставила епидемију фашизма. Ми смо се поносили очевима – живим и мртвим – који су победили дотад непобедивог непријатеља. Заједно са неутешним мајкама, ми смо плакали на сахранама. И, као своје сопствене, гордо носили пилотске јакне са звездама“. (Б. Олијник 2003: 34)

О издаји, превари, проневереним идеалима, општем незнању, расулу и распаду најбоље говори следећи одломак „Где су људска права, тј. право на рад, на одмор, на школовање, на пристојну пензију, на свето, природно право рађања деце, тј. на обнављање потенцијала нације? Камо су се деле златне резерве? Ако су их они што су наступали под псеудонимом КПСС раније пребацили у стране банке, да ли су у томе саучесници, рецимо, ја – књижевник, или тракториста, рудар, сељак, председник колхоза, учитељ, ратни инвалид или инвалид рада, усамљена мати, ливац, војник, официр, научник, продавац у трговачкој радњи или чак директор фабрике, који су носили или носе партијску књижицу?

Коме сте и за колико продали пола Москве, Берингово приморје, наше пријатеље из блиских и далеких земаља, државне тајне, наше уређење, наше

земље, нашу брану, гробове наших предака погинулих за продану и издану Отаџбину, нашу армију? Колико је и коме плаћено за разбојнички капитализам, за наметнуту експлоатацију човека по човеку? Ко и колико узима за посредовање у борделима Америке и других „цивилизованих земаља“? Колико је плаћено за једнострано разоружање, после чега смо се обрели „голи међу вуковима“? Колико се и коме плаћа за свакога убијенога у међунационалним покољу? Колико узимате за бахатост, за апологију издаје, цинизам, садизам, скрнављење светиња, растурање породице, искорењивање домовинског осећања, што се усредсређено пропагира преко свих канала „гласности“?

Коме и колико следује за сваку морално осакаћену душу, за васпитавање јаничара и ћифти, варалица и лицемера? По којој цени иду јатимце помрли инвалиди? Напокон, ко је и колики је хонорар примио за организовање у историји човечанства невиђеног шоуа у којем велики народи, као последњи просјаци, понижено, с торбама тумарају испод прозора Европе, Америке, Азије и Африке?“ (Б. Олијник 2003: 95-96)

Б. Олијник свој есеј завршава речима „Рекао сам оно што знам. Извршио сам своју дужност. Амин.“ (Б. Олијник 2003: 166)

Преводилац есеја и песама Б. Олијника, Ђура Лаћак (1933) своје стваралаштво започиње као приповедач (1951), док прве песничке текстове објављује 1957. Објавио је две књиге приповедака *Тал и други приповедки (Мираз и друге приче, 1982)* и *Ферков дњовник (Фрањин дневник, 2007)*, неколико антологија русинске прозе и поезије. Био је коприређивач и преводилац великог броја избора и антологија русинске приповетке и поезије на српски, као и приређивач традиционалног русинског усменог стваралаштва. Превео је са српског, руског, украјинског и пољског на русински поједина дела Иве Андрића, Лава Толстоја, Максима Горког, Вука Караџића, Доситеја Обрадовића, Косте Трифковића, Бранислава Нушића, Радоја Домановића, Славомира Мрожека. Највећи део радног века провео је као новинар. Радио је у редакцији листа *Руске слово* и у Русинској редакцији Радио Новог Сада.

ВИКТОР КОРДУН (1946–2005)

ПЕСМЕ

У издању Српског просвјетног и културног друштва *Просвјета* из Градишке и Друштва српско-украјинског пријатељства Републике Српске 2003. у Бања Луци објављена је збирка поезије **ВИКТОРА КОРДУНА (1946–2005)** под насловом *Песме* у избору и преводу и са предговором проф. М. Сибиновића.

Песме су по циклусима преузете из Кордунове збирке поезије *Сонцестояння*, објављене у Кијеву 1992. Из циклуса *Земља надахнута (Земля натхненна)* објављена је песма *Падни на земљу и сјајем заплачи...* (*Упади на земљу і сяйвом заплач...*), док су из циклуса *Тихи мајстор дечјих играчака (Тихий майстер дитячих іграшок)* преузете песме *Даљина пута (Далина шляху)*, *Негде је пала киша (Десь пішов дощ)*, *Ако се речи отварају (Коли речи розкриваються)*, *Вране (Ворони)*, *Време митологије (Пора міфології)* и *Безимена тишина (Безнайменна тиша)*. Песме *Старост (Старість)* и *Пада тај снег... (Цей сніг іде...)* припадају циклусу *Пејзажи Полесја (Поліські краєвиди)*. Из циклуса *Давни криптограми (Давні криптограми)* преведене су песме: 1. *Звон сумрака се топи...* (*Дзвін присмерковий тане...*), 2. *Топли септембар...* (*Теплий вересень*), 3. *Као цветови (Урівень із квітами)*, 4. *Путник залута заувек...* (*Подорожній збився зі шляху*), 5. *Желео сам сав свет да запалим...* (*Хотів я весь світ запалити...*), 6. *Кроз окно...* (*Крізь шибку...*), 7. *Морски ветар (Морський вітер)*, 8. *Митинзи, пароле, плакати...* (*Мітинги, гасла, плакати*), 9. *Пуноћа (Повня)*, 10. *Беже из мрачних омчи...* (*Біжать із темних сіл...*), 11. *Јесења дубина (Осіння глибина)*, 12. *Осећам поново...* (*Чую знову...*), 13. *Главобоља (Біль голови)*, 14. *Бабје лето (Бабине літо)*, 15. *Јутарња ваза (Ранкова ваза)*, 16. *Мраз је шарени...* (*Мороз візерунчастий...*), 17. *Туђе огледало (Чуже свічадо)*, 18. *Стрељани (Розстріляні)*, 19. *Преко хиљада година...* (*Через тисячоліття...*), 20. *Сенка лета (Тінь польоту)*, 21. *Како дуга и кривудава пловидба!..* (*Яке довге і звивисте плавання!..*), 22. *Блажен је ко се после смрти смејуљи...* (*Блажен, хто усміхнувся після смерті...*), 23. *На вјеки вјекова (На віки вічні)* и 24. *А даље – мук...* (*А далі – тиша...*). Песме *Неизречено име (Немовлене ім'я)*, *Празник воде (Свято води)*, *Јабука међу нама (Яблуко поміж нами)* и *Бурма у пољу (Обручка в полі)* припадају циклусу *Жена у јесењем огледалу (Жінка в осінньому дзеркалі)*. Из

циклуса *Кроз окно успомена* (*Кріз шибку споминів*) одабране су песме: *Зелени плач* (*Зелений плач*), *Месечева стаза* (*Місячна стежка*) , *Напуштен дом* (*Покинута хата*) и *Кап тишине* (*Краплина тиши*). Циклусу *Материнске песме* (*Материнські пісні*) припадају песме: 1. *Јаворе бујни васиље...* (*Јворе буйний василю...*), 2. *У белим шумама туге...* (*У білих пуцах печалі...*), 4. *Вију ветри...* (*Віють вітри...*), 5. *Три варијације о сину и ноћи о зими и хмељу о различку и удовици* (*Три варијације пісні про сина і ніч про зиму і хміль про василя і вдовицю*), 6. *Дњепровска вода* (*Дніпрова вода*), 7. *Да сам знала да те врбе...* (*Якби знала що ці верби...*), 8. *Соколица* (*Соколиця*), 9. *Забелели се снежни сметови...* (*Забілили сніги...*), 10. *На Црном море* (*На Чорному морі*), 11. *Сакривши се од смрти...* (*Укривившись від смерті...*), 12. *Север-дрво* (*Сівер-дерево*) и 13. *Песма о маковом зрну* (*Пісенька з макове зерня*). Из циклуса *Шуме шуме* (*Ліси шумлять*) преузете су песме: *Породица шума* (*Дружина лісів*), *Старо дрво* (*Старі дерева*), *Потера* (*Погоня*), *Етида вечерњег поља пред олујом* (*Етюд вечірнього поля перед грозою*) и *Шуме шумовите шуме...* (*Ліси лісисто відшумлять...*), а из циклуса *Солстиција* (*Сонцестояння*) песме: *Ветри из давнине* (*Вітри із давнини*), *Славија* (*одломак*) (*Славія*). У збирци су се нашле и *Нове песме: И сама могућност...* (*Сама тільки можливість...*), *Шуме моје тужне и велике...* (*Ліси мої смутні і великі...*) и *Пружи ми руку...* (*Подай мені руку...*). Укупно су објављене 63 песме.

Кордунове песме испуњене су енигматском, уметнички одабраном рефлексијом, горким езотеризмом и независне су од ритма светске самоуверености и развоја. Његови пејзажи Полесја, дочернобилски и постчернобилски, обележени су печатом историјске катастрофе који нам омогућавају да осетимо потпуни значај и значење свих елемената стварања, када песник замишља свет као велику причу и тајну, а огромни мистични смисао манифестује се кроз развој света.

Узвишени, светли дух Кордунове поезије директно или индиректно повезан је са епским првобитним композицијама његових дела, са свеобухватном епском доминантом његових поема, која чува своју трајну реалност у облику високог мира, високих душевних аспирација и високе епске равнотеже.

На почетку Кордуновог песничког стваралаштва доминирају захвалност животу, захвалност свету, његовим елементима и његовом скривеном сакралном смислу. Захвалност свету кроз поезију од давнина је доживљавана као афирмативна моћ која је способна да обнавља земљу и све што постоји на њој и да обнавља плодотворну снагу елемената света. Осећање умешаности у настанак света и космоса, велика захвалност космичким дешавањима, највише долазе до изражаја у Кордуновим стваралачким тежњама.

В. Кордун није могао да објављује своју поезију у Украјини. Први пут његове одабране песме песник В. Холоборођко предао је И. Драчу и оне су објављене 30. јуна 1967. у часопису *Літературна Україна*. Сам И. Драч написао је увод под насловом *Диво Віктора Кордуна*, и ове речи дуги низ година биле су гаранција и темељ Кордунових стваралачких трагања. После свог песничког дебија, на који је режимски критичар Петро Моргајенко 22.07.1967. реаговао чланком *Поезію – на лінію вогню!* у партијским новинама *Радянська Україна*, В. Кордун је избачен с универзитета. Управо тада В. Кордун се уписао на Позоришни институт, на коме је као редован студент овог факултета провео само један дан. Следећег дана његово презиме избрисано је са списка, а касније је морао као ванредан студент да полаже испите за три године одједном, па је тек касније наставио са студијама. Разлог избацивања с факултета била је изјава једног писца о Кордуновој политичкој непоузданости коју је дао КГБ-у. И син овог писца тада се уписивао на факултет и не би имао шансе да се упише да је В. Кордун остао да студира.

Следећи пут, после 1967, В. Кордуну полази за руком да објави своју поезију у часопису *Україна* (број 13) у марту 1982. Ниједан штампани медиј коме се В. Кордун обраћао у овом периоду (1967–1982) није се усуђивао да објави његове песме.

Током тих година В. Кордун је припремио неколико рукописних самиздатских збирки. За једну од њих – *Тихий майстер дитячих іграшок* В. Стус написао је детаљан предговор, који су од њега одузели припадници КГБ-а и вратили Стусовој породици тек последње деценије ХХ века. Уз одобрење сина В. Стуса – Дмитра, овај чланак објављен је у књизи *Солстиција*, коју је објавила издавачка кућа *Дніпро* 1992. В. Стус је био изузетна фигура у Кордуновом

животу. Двојица песника често су се виђала, много су разговарали о поезији, о моралу и религији, о човеку у свету и о самом свету. Вероватно је из ових разговора и настао наведени предговор В. Стуса.

За Кордуново стваралаштво карактеристично је поетско мишљење када се најиндивидуалнија обележја личности писца затварају у универзални систем вечних и данас живих архетипова – првобитних елемената космичког система. Пејзаж његових песама и поема настаје „на длану вечности“, где миленијумима стоје рушевине некада раскошних препуних градова и све наде усмерене су на то да сазнамо нешто о њима, да постанемо свесни макар мрвице њиховог постојања, тако што ћемо прочитати неки одломак пергамента, који још увек није пронађен. Песник нас позива да прочитамо текстове које нам, највероватније, неће поћи за руком да пронађемо. Амбис историје који је најтрајније сачуван у пејзажу *Земље надахнуте* и *Славије* призива себи амбис небеских висина.

Кордунова митолошка поезија апелује на време када су поједине територије данашње Украјине почеле да се издвајају у етнокултурне регионе. Језгро Кордуновог поетског света постаје Полесје, које насељавају богови Волос и Перун, шумски духови и „сенке Древлана“. У његовој поезији не проналазимо само пролећне песме (весњанке) и народне баладе, већ и *Слово о Иговором походу* (*Славија*). Ипак, Кордунова митологија није концентрисана само на време Кијевске Руси и другу половину XX века, већ се односи и на скитски и козачки период и на новозаветно библијско време. Време лирског јунака представља јединство ових различитих периода и за њега они представљају основ логичких расуђивања. Предмети и појаве у Кордуновом свету имају сопствену историју. Иако се налазе у миту, имају одређене историјске слојеве. У збирци *Земља надахнута* Кордунов митолошки свет прилично је широко дефинисан и што је најважније, овај свет потиче лирског јунака да логички расуђује. У њему одјекује обраћање пролећа земљи као према одређеној животној снази. За В. Кордуна земља има обележја светости, карактеристичне за митолошку свест, ритуалну чистоту и плодност са изузетном еротском конотацијом. Управо земља рађа жену која се „још сва сија“ и предаје јој своју животну снагу.

*Не пробудилася ще
жінка,
щойно тобою зроджена:
вона ще світиться вся.*
(В. Кордун, *Упади на землю і сяйвом
заплач... // Сонцестояння, Київ 1992: 9)*

*Није се још пробудила
жена,
која је од тебе створена:
она се још сва сија.*
(В. Кордун, *Падни на земљу и сјајем
заплачи... // Песме, Бања Лука 2003:
23)*

Овим песник описује познат митолошки принцип по коме „слично ствара слично“. Ипак, лирски јунак примећује амбивалентне особине земље, које обухватају и одржива и хтонска обележја:

*О земле, ти знову двојишя
між світлом і термявою! –*
(В. Кордун, *Упади на землю і сяйвом
заплач... // Сонцестояння, Київ 1992: 9)*

*О земљо, опет се удвајаш
између светла и таме! –*
(В. Кордун, *Падни на земљу и сјајем
заплачи... // Песме, Бања Лука 2003:
23)*

У поеми није описано само паганско клањање земљи, већ и настојање да схвати пролазност постојања, карактеристичну за В. Кордуна.

*Сльозиться бузок над собою,
що день минає
і час йому осипатися.*
(В. Кордун, *Упади на землю і сяйвом
заплач... // Сонцестояння, Київ 1992: 8)*

*Расплакала се зова за собом,
пролазе дани
и време је да опада.*
(В. Кордун, *Падни на земљу и
сјајем заплачи... // Песме, Бања
Лука 2003: 22)*

И управо у овој паганској поеми пролећно клањање земљи обележено је библијским фигуративним стилем.

*Я землю цілую
і поринаю у темінь.
Благословенна будь,
земле весняна!
Небесні крилаті коні сурмлять,
а світанкові уста немовлят
співають беззвучно
славу тобі!*
(В. Кордун, *Упади на землю і сяйвом
заплач... // Сонцестояння, Київ 1992:
10)*

*Ја земљу љубим
и нестајем у тами.
Благословена да си,
земљо пролећна!
Небески крилати коњи трубе,
а свечева уста не говоре
певају беззвучно
у славу теби!*
(В. Кордун, *Падни на земљу и
сјајем заплачи... // Песме, Бања
Лука 2003: 24)*

Препород митолошке свести, који је присутан у Кордуновим текстовима, али и код других песника Кијевске школе, В. Кордун повезује са истинским враћањем првобитним темељима живота, али и са естетским и идеолошким супротстављањем совјетском режиму.

Један од лајтмотива Кордуновог поетског света је Полесје. Разумевање своје земље, њеног дубоког постојања и историјске судбине присутно је у свакој Кордуновој збирци. Топос Полесја прожет је динамично живим елементима шуме. У раном циклусу *Пејзажи Полесја* песник је себи поставио циљ да песничким редовима досегне за самом ивицом егзистенције, да додирне питање које је у своје време поставио украјински песник И. Драч: „Шта је тамо, иза врата постојања?“

*На порозі стати
ніхто вже не може,
хоч двері й розчахнуті
навстіж.*

(В. Кордун, *Старість // Сонцестояння*,
Київ 1992: 74)

*На праг да ти закорачи
више не може нико,
иако врата зјапе
широм.*

(В. Кордун, *Старост // Песме*, Бања
Лука 2003: 41)

В. Кордун је пробао да разгрне завесу, ако не над крајњом тамницом постојања, онда над сакрално заокруженим границама људског постојања – живота човека и светског човека. О покушају да се приближе тој тајни сведоче борови Полесја, који одавно нису овдашњи, отишли су иза граница шуме и иза краја свог живота. О последњој тајни свих тајни у људском свету певају коледари који су се окупили издалека и изблиза, из давних времена и из недавне смрти. Овој последњој тајни тежи песникова туга због првобитног времена, због првобитног облака и првобитне воде. Земља украјинског Полесја, песников родни крај, крај који је оборио главу, чија села пропадају, није ништа друго до одржива основа Кордунове поезије.

*Чи хтось оце життя безкрас
тримає в трепетних руках?
(В. Кордун, *Цей сніг іде...* //
Сонцестояння, Київ 1992: 77)*

*Ко жели бескрајно трајати,
Устрептале тај руке има?
(В. Кордун, *Пада тај снег // Песме*,
Бања Лука 2003: 44)*

Зенит митолошког времена представља летњи солстицијум, као време највеће активности сунца, које је у народу постало познато као Празник Ивана Купала (Ивањдан). Збирка се завршава поемом *Солстицијум*. Овде је описано „зелено време“, када читава природа која нас окружује најпотпуније показује своје особине кроз космогонијске процесе. Овде настаје језик, ликови Дажбога са „ватреном кишом“, „четворокрилог“ Световида, Јарила и Лебеди. Лирски јунак разговара са биљкама и заклиње се, чиме потврђује неизбежност природних циклуса смрти и васкрснућа читавог живота око њега. В. Кордун веома скептично оцењује своје време. Збирку завршава поема *Славија*, у којој је присутна обновљена визија космогоније словенске земље, мотив борбе за родну груду, која „нам је свима суђена“, одрживи спој мушких и женских принципа, обраћање небеским силама да буду благонаклоне према земљи. Као интертекст песник користи *Слово о Игоровом походу*. Последњи стихови су величање *Славије* и *Слова*, које потиче из древног језика и обнавља се у говору лирског јунака. То је последњи велики Кордунов текст, у коме се давно историјско време појављује у митолошком и историјском смислу. Иако се одређени мотиви понављају у каснијим текстовима, они немају тако обимну епску заокруженост.

*Скільки сонце обійде по колу за день
і наскільки стемніє підземно за ніч,
скільки вітер проріже у синяві
вдосвіта лиць
і ночей віджене табунами в луги,
ще відкриті для безміру
й світла, якому немає причин,
скільки щастя
заврунеться влід за сохою на схід,
скільки зійде печалі,
як рілля потече на захід, –
все це рідня земля,
все це – Славія!
(В. Кордун, *Славія // Сонцестояння*,
Київ 1992: 273)*

*Колико сунце обиђе у круг за дан
и колико се смркне подземно за ноћ,
колико ветар просече плавети
до свитања лица
и као крда истера ноћи у ливаде,
још откривена за безмерје
светлости, којем узрока нема,
колико среће се
за ралом окрене на исток,
колико зађе туге
кад ораница потече на запад –
све је то родна грудa,
све је то – Славија!
(В. Кордун, *Славија // Песме*, Бања
Лука 2003: 141)*

Пејзажи историје ближи су нам по својим димензијама, које их макар на тренутак изједначавају са немерљивошћу висина. Тако је и наше људско присуство овде, упркос краху историје и, још више, упркос непрекидном раду

природних стихија, од којих је прва земља која све одузима, која никада у себи не скрива и чува, већ чешће претвара у глину и pepeo трагове присуства генерација људи и појединих личности, њихово наслеђе, њихов „труд и дане“, са свим њиховим стварима и предметима, и што је најболније, са њиховим духовним стремљењима. У Кордуновим делима живи сећање на време када је свет, сходно симболичком тумачењу предходних епоха стваралаштва, доживљаван као света Књига, као велики свитак Божјих речи, када су природа и историја испуњене тајним садржајем тумачене у складу са системом смисаоног односа са Светим Писмом. Осећање света као великог Текста ништа мање није карактеристично за В. Кордуна од представе о универзалној симболичкој структури, која је позвана да уз помоћ видљивих ствари обухвати и простор невидљивог света и сву целокупност светског Постојања.

У збирци *Материнске песме* песник се обраћа календарским, обредним, породичним песмама и думама и обрађује их као слике, мотиве и форме.

*ох хмелю мій хмелю
зацвів ти на холод
на зиму повився –
хмелися-буяй:
відійдемо разом*

(В. Кордун, *Три варијације пісні* // *Сонцестояння*, Київ 1992: 187-188)

*о хмелю мој хмелю
ти процва по мразу
у зиму пупоља –
хмелјај и бујај
изаћићемо заједно*

(В. Кордун, *Три варијације песме* // *Песме*, Бања Лука 2003: 105)

У овим песмама осећа се стилизација рецитатива дечјег фолклора. Тако песник ствара сопствене митолошке текстове који подсећају на народне песме.

*На мачині на високій
хитається тихо сокіл.
Голову свою в короні
ледве-ледве що не ронить.
Тисяч сто сердець у нього,
тільки що йому із того?
Ще не діжде й зелен мая,
посяти в землю мас...*

(В. Кордун, *Пісенька з макове зерня* // *Сонцестояння*, Київ 1992: 196)

*На зрно мака на високо
бацио се тихо соко.
У круницу кад је пао
једва главу сачувао.
Сто срдаца у њем бије,
ал' од тога вајде није.
Кад не кишом мајских трава
жудну земљу засејава...*

(В. Кордун, *Песма о маковом зрну* // *Песме*, Бања Лука 2003: 122)

В. Кордун предосећа глобалну катастрофу. Како је он објашњава? То је реакција на опасну дуготрајну људску историју, која као да се удаљава од нас.

Живот изгледа као трошење ограничених биолошких залиха постојања, као да смо затровани биолошким и друштвеним сећањем, као да се претварамо у сопствену архиву. Претходна историја је попут свега непотребног у цаку, који носимо на плећима, као да смо проклети, иако тај цак нас саме чини непотребнима. Наша садашњост само је понављање прошлости, оптерећивање прошлошћу, не можемо да подигнемо главу како бисмо видели данашње свитање. Свуда нам се ставља до знања наличје познатог, доживљеног, оног чега смо свесни, прошлост нас узима за своје таоце, она у себи разлаже будућност, избрисује је својом тежином и отргнути се из ње немогуће је до смрти. Иза нас је мртво мутно море проживљених, узалудних дана, и ми у садашњем тренутку можемо само да понављамо свој биолошки пут, да пажљиво пливамо претрпаним језером претходног постојања. Историја се запекла, згуснула попут крви. У том претпраном мору више нећемо допливати до препознатљивог постојања. Где је данас, где је јуче – време је изгубило своје трајање, и прошлост и садашњост узајамно су се раствориле.

*Сама тільки можливість
існування конвою
свідчить про страх людини
перед свободою, –
зате присутність конвою
викликає
нестерпучу конечність
бунту і втечі:
якраз про це і мовить конвой,
мовчать про це й ті,
кого ведуть етапом, –
із цих двох мовчань
мостить своє гніздо історія.
(В. Кордун, *Сама тільки можливість...*
// *Зимовий стук дятла*, Київ 1999: 75)*

*И сама могућност
да постоји стражарска пратња
сведочи о страху човека
од слободе –
а онда присутност страже
изазива
неодољиву неизбежност
побуне и бекства:
управо то и показује стража,
о томе ћуте и они
који су спровођени –
из та два ћутања
савија своје гнездо историја.
(В. Кордун, *И сама могућност* //
Песме, Бања Лука 2003: 145)*

Друго суштинско порицање нормалности друштвеног света омасовљење је постојања, немогућност засебног живота у свету машина, у ком је све изнивелисано и сведено на оквире имперсоналности. Обогаљени због душевне равнодушности, људи се окупљају попут стада оваца. Њихова вера заснива се на

томе да је једини спас личности у разлагању у универзално, у масу и у самоуништењу.

*Подај мені руку
і проведи по стежині —
поміж наших смертей.
Як не буде іншої ради,
проведи мене через смерть:
я боюся сам у ній
заблукати —
і не вийти на світло,
я боюся
забути
про сьогоднішній сонячний день.
(В. Кордун, *Подај мені руку... //*
Зимовий стук дятла, Київ 1999: 70)*

*Пружи ми руку
и поведи ме стазом —
између наших смрти.
Кад не буде другог излаза,
проведи ме кроз смрт:
бојим се да, сам, у њој
не залутам —
и не изађем на светлост,
бојим се
да не заборавим
садашњи сунчани дан.
(В. Кордун, *Пружи ми руку // Песме*,
Бања Лука 2003: 147)*

Већину својих песама В. Кордун написао је у верлибру, у настојању да врати поезију њеним изворима и да врати песмама примарну функцију сакралних текстова. На тај начин његове песме су део светог чина, а не само његово тумачење.

Поводом 10-годишњице успостављања дипломатских односа између Украјине и Србије и Црне Горе у Римској дворани Библиотеке града Београда 13.04.2004. представљена је наведена збирка Виктора Кордуна *Песме*. О Кордуновој поезији говорили су проф. М. Сибиновић и проф. Љ. Поповић. Песник је читао своје песме *Білі псалми* и *Вітчизна*. На Филолошком факултету у Београду 17.04.2004. В. Кордун је одржао предавање на тему „Кијевска школа и њен утицај на украјинску књижевност“.

МИКОЛА РЈАБЧУК (1953)

ЕСЕЈ ОД МАЛОРУСИЈЕ ДО УКРАЈИНЕ

У издању Библиотеке града Београда, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ и *Чигоја штампе* у Београду је 2003. објављен есеј *Од Малорусије до Украјине (Від Малоросії до України, 2000)* новинара, публицисте, песника, прозног писца, преводиоца, колумнисте, потпредседника украјинског центра међународног ПЕН-клуба, **МИКОЛЕ РЈАБЧУКА (1953)**. Издање је приредио познати српски слависта, филолог, фолклориста, етнолингвиста,

теоретичар књижевности, преводац и уредник, Дејан Ајдачић (1959), сада професор српске књижевности и језика на Институту филологије кијевског Националног универзитета „Тарас Шевченко“.

Есеј садржи три текста. Први текст *Иза ограда Метерниховог врта*, у преводу проф. Љ. Поповић, говори о цивилизацијском, историјском, културном месту и значају Украјине у Источној Европи и њеним односима са Западном Европом и односом Западне Европе према Украјини.

Текст *Нехотице западњаци: парадокси украјинског нативизма*, у преводу Милене Ивановић, говори о препороду Украјине и украјинског народа од времена романтизма (од 1840-их) и појаве Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куљиша и Тирило-Методијевског братства, које је заступало идеју украјинског словенофилства. Ова идеја трајала је и касније, за време Руског грађанског рата (1917–1923), за време стварања и настанка Украјинске Независне Републике (1919), али и после њеног краја и почетка совјетског периода Украјинске ССР. Нови поредак доноси ново уређење и стаљински режим, који доводи до прогона и ликвидације водећих украјинских интелектуалаца (међу њима највећи број књижевника) и заступања идеја „западњаштва“. Представници ових идеја били су крајње „леви“ М. Хвиљовиј и крајње „десни“ Д. Донцов и једини који је био потпуно доследан у свом „западњаштву“ – М. Зеров. Ова идеја наставља да траје од независности Украјине, стечене 1991. и суочава се са проблемима који прате антизападњачки нативизам због недовољне упознатости са предностима и достигнућима модерности и позивањем само на њене бројне и добро познате недостатке.

Трећи текст *Од „Малорусије“ до „Индоевропе“: украјински аутостереотипови*, у преводу Але Татаренко, говори о проблему уклапања и проблему неуклапања у одређене прихваћене стереотипове и предрасуде, који постоје о Украјинцима и уже, о Лавовљанима, Кијевљанима и становницима других градова и области Украјине, после постколонијалног периода – отцепљивања из Руског Царства, или из краљевине Пољске, или из Аустро-Угарске, и борби Украјинаца за етничку, језичку припадност и развој сопствене нације, културе и књижевности.

М. Рјабчук дипломирао је на Лавовском политехничком институту (1977) и Институту за књижевност „Максим Горки“ у Москви (1988). Радио је као уредник и заменик главног уредника часописа за светску књижевност *Всесвіт*, коментатор културне рубрике новина *День* и одговорни уредник часописа *Критика*. Предавао је и истраживао у САД 1994–1996. и 1999. и на Централно-европском универзитету у Будимпешти 2002. Рјабчукове приповетке из 1970-их у своје време биле су доступне само из машинописа, а објављене су тек 2002. у књизи *Деінде, тільки не тут*. Књига књижевних критика *Потреба слова* појавила се 1985, а књига поезије *Зима у Львові* 1989. Кијевска издавачка кућа *Критика* објавила је две Рјабчукове књиге из политичке антропологије и политикологије *Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення* (и на пољском језику) и *Дилеми українського Фауста*. Рјабчукови текстови објављивани су на украјинском, енглеском, пољском, руском, немачком, француском, холандском, белоруском, летонском, мађарском, бугарском и српском језику у папирним издањима и на интернету.

Микола Рјабчук је 9. маја 2003. одржао предавање на Филолошком факултету на тему *Парадокси савремене украјинске културе*.

2004. година

ЧАСОПИС *ВІКНО*

На Филолошком факултету Универзитета у Београду школске 2003/2004. покренут је украјинистички часопис *Вікно*³⁷² у ком студенти, али и њихови професори, објављују преводе из украјинске књижевности, како савремених писаца, тако и књижевних класика. Бројни есеји, поезија, драме и одломци из приповедака и романа познатих украјинских књижевника објављени су у шест свезака часописа у издању Филолошког факултета.

Први број часописа посвећен је 190-годишњици рођења Т. Шевченка и његовом стваралаштву и, самим тим, највећи број радова посвећен је овој теми. У часопису су објављени преводи студената украјинистике, али и студената који уче украјински језик и књижевност као други словенски језик и књижевност (4

---

³⁷² *Вікно* 1, 2, 3 (2004), *Вікно. Ванредна свеска* (2008), *Вікно* 4 (2010), *Вікно* 5 (2014). Електронска варијанта часописа доступна је у оквиру интернет сајта Групе за украјински језик, књижевност и култура: Украјинистика: www.ukrajinstika.edu.rs

семестра): одломак из научног рада Леонида Рудницког *Дмитро Чижевски и Томас Ман: Уз причу о једној недовршеној кореспонденцији* у преводу Марјане Ђивуљски³⁷³, приповетке Васиља Габора *Лов у изгубљеном простору (Полювання у втраченому просторі)* у преводу Душке Здравковић, Ивана Циперђука *Кружење* у преводу Снежане Ђулибрк и Александре Чолић, Тараса Прохаска *Спаљено лето (Спалене літо)* у преводу Емине Симић, Здравке Дрљаче и Јелене Мијалковић, песме Ивана Андрусјака *Аутопортрет с елементима очаја (Автопортрет з елементами розпачу)* у преводу Јелене Мијалковић, Игора Римарука *Висока вода* у преводу Марјане Ђивуљски и Емине Симић, Тараса Шевченка *Н. Н. (Сонце заходить, гори чорніють)* у преводу Јелене Мијалковић, есеја Јурија Андруховича *Пред временом и вечношћу (Перед часом і вічністю)* у преводу Јелене Павлов и Здравке Дрљаче, *Афоризми* Григорија Сковороде у преводу Јелене Мијалковић, драме Олександра Ирванца *Recording, Комад из два чина* у преводу Милице Симић, бајки *Вук, пас и мачак (Вовк, собака та кіт)* у преводу Јелене Мијалковић, *Баба и ђаво (Баба і чорт)* у преводу Снежане Ђулибрк, *Чаробно лонче (Чарівне горнятко)* у преводу Сање Лазић, *Летећи брод (Летучий корабель)* у преводу Виолете Стевић, одломци из философског рада Оксане Забужко *Шевченко и мит Украјине (Шевченків міф України)* у преводу Снежане Ђулибрк и Марјане Ђивуљски и одломак из научног рада Григорија Грабовича *Шевченко као творац мита (Шевченко як міфотворець)* у преводу Јелене Павлов, Здравке Дрљаче, Емине Симић и Душке Здравковић.

У часопису су објављени и ауторски радови студената, њихови разлози за упис на студије украјинског језика и књижевности, утисци са студентског путовања у Кијев, семинарски радови о стваралаштву Г. Сковороде, Т. Шевченка и Н. Гогоља, о познатом и непознатом о Украјини, под насловом *Важно је звати се Шевченко*, о песнику Т. Шевченку и фудбалеру Андрију Шевченку, о Дивљем плесу познате украјинске певачице Руслане Лижичко, интервју са амбасадором Украјине у Србији и Црној Гори, Русланом Демченком, и текст проф. Љ. Поповић посвећен Т. Шевченку под насловом *190 година од рођења великог украјинског песника: Песник и национални светац*.

---

³⁷³ Превод је објављен и у *Зборнику Матице српске за славистику* (2005: 85-95)

Професор **ЛЕОНИД РУДНИЦКИ (1935)**, украјински филолог, германиста, слависта, украјиниста, сарадник и коуредник бројних америчких и украјинских енциклопедија и академик НАН-а Украјине, ректор Слободног украјинског универзитета, председник Светског савета научног друштва „Тарас Шевченко”, био је гост Филолошког факултета у Београду у мају 2004. када је одржао предавање на тему *Дмитро Чижевски и Томас Ман*, како гласи и наслов одломка из његовог научног рада, објављеног у часопису.

Проф. Л. Рудницки указује на значај личности и дела украјинског научника, лингвисте, слависте, културолога, историчара књижевности, филозофа, истраживача украјинске и словенских књижевности, немачке славистике, историје културе, религијске мисли и словенске духовности, Дмитра Чижевског (1894–1977), који је добро познавао стваралаштво немачког писца Томаса Мана (1875–1955) и ценио Манову храброст да иступи против национал-социјализма, у вези са чим дивљење излаже у писму највећем европском приповедачу прве половине XX века. Управо је писмо Д. Чижевског насловљено Т. Ману било главна тема предавања проф. Л. Рудницког и преведеног одломка из научног рада.

Рад проф. Л. Рудницког може се поделити на педагошки и научни. У научном раду бави се проблемима књижевности (компаративна, украјинска књижевност), језика и теорије превођења, историјских наука, цркве и културе, позоришта, етнологије (етичко-моралних и психолошко-дидактичких) питања цивилног друштва. Дуго је радио на Универзитету Ла Сал као редовни професор германистике, затим као професор славистике и упоредне књижевности. Био је председник Међународног друштва „Иван Франко“ у САД (1985–1985 и 1989–1990).

Проф. Л. Рудницки бави се немачким писцима XVIII–XIX века и стваралаштвом И. Франка. Научник указује на утицај појединих немачких писаца на Франково стваралаштво, а преко њега на процес развоја украјинске књижевности. Од књижевних интересовања проф. Л. Рудницког нераздвојива су његова научна истраживања у вези са позориштем и драматургијом. Од рецензија о критикама представа у позориштима и почиње научников

истраживачки рад. Први чланак који је објавио био је *Мазена на американској сцени*. Научна интересовања проф. Л. Рудницког односе се на језик и лингвистику – поновним издањима речника популаризује украјински језик. Значајно место заузима и његов преводилачки рад с украјинског на енглески језик и обрнуто. Између осталог на енглески језик превео је роман *Собор* О. Гончара.

Једина приповетка **ИВАНА ЦИПЕРЉУКА (1969)**, савременог украјинског песника, прозног писца, књижевног критичара, једног од представника Станиславског феномена, представљена српским читаоцима, објављена је управо у првом броју часописа *Вікно*.

И. Циперљук аутор је две збирке поезије у прози *Химериј* (1992) и *Переселення квітня* (1996), као и *Подорож крізь туман: статті та есеї* (2010), један је од аутора књиге *Нова дегенерація* (1992), у коју је ушла његова збирка поезије у прози *Химериј*. Учествовао је у антологији *На добранок, міленіум!* Добитник је награде издавачке куће *Смолоскип*. Сарађује са локалним новинама и другим медијима (радио, телевизија, часописи). Води активан друштвени и културно-просветни живот.

Циперљукова поезија спада у стилске оквири Станиславског феномена. За његове песме карактеристичан је експеримент са модерничким формалним методама. Циперљукова проза може се окарактерисати као импулсивна. На то наводе кратка дела и жанр: поезија у прози, етиде, новеле, које су доминантне у његовим делима, као и њихова унутрашња грађа. У кратким импресионистичким сликама аутор успева сјајно да представи не само оно што је видео и осетио, већ и импулс који га је потакао на писање.

Три момка из провинцијског града Ивано-Франковска, који су имали основ и жељу да постану део књижевности „посттоталитаризма“ (или још увек тоталитаризма), писане на украјинском језику, основали су 1992. књижевну групу **НОВА ДЕГЕНЕРАЦІЯ**. И. Циперљук, Иван Андрусјак (1968) и Степан Процјук (1964) нису знали ни пут којим треба ићи, ни врата која треба отворити како би дошли до те књижевности. Група је гласно скренула пажњу на себе,

одржала је бројне књижевне вечери и много реакција на стваралаштво украјинских књижевика, а посебно Л. Костенко.

Свако од њих наследио је тешко стечено искуство: И. Андрусјака је са факултета пратила репутација „непотпуног, који нешто пише“, С. Процјука вечни, скоро генетски страх сина политичког заробљеника, И. Циперђука тек стечено искуство совјетске армије. Полазећи од овога нико од тројице није желео да се смеје, да ствара књижевни кич, с обзиром да су живели у земљи апсурда, нико није писао иронично. Њихова иронија била је изузетно блага. Одабрана је и направљена одређена естетска платформа, која је представљала трагизам, распад до духовног слома и одабран је саркастичан иритантан назив *Нова дегенерація*.

Прва своја дела објављују у градским новинама, чиме изазивају озлојеђеност већине угледних Галичана и потпуну похвалу мањине. За нешто више од годину дана објавили су три своје збирке у истом издању *Нова дегенерація* (1992), у којој су још увек били јединствени концептуално, идејно и уметнички. Нису писали о украјинској територијалној независности. То је био први покушај потпуног бекства од онога, што је тада називано процесом борбе за украјинску државност. Писали су о ономе што су сматрали неопходним и били су убеђени да то за њих неће урадити нико и да је изгубљено време заувек изгубљено. У књижевност су се пробили одмах и брзо и на неко време постали су „модерни“. Постигли су прагматичан циљ, постали су познати због тога што пишу у Украјини. Добили су могућност да објављују дела и управо тада су схватили да је бекство било неуспешно, зато што су у својим текстовима проглашавали „чисту уметност“, а у стварном животу И. Циперђук је радио као новинар и на све могуће начине заступао је идеју независности, објављујући књижевне чланке, док је С. Процјук држао предавања из украјинске књижевности, у којима се изричито изјашњавао против царизма. Свако се спасавао како је знао. Спас је било бекство. И. Андрусјак од чистог лиричара у своје стваралаштво уноси оштру деструктивност, па његова поезија зачудо постаје лепа и страшна. С. Процјук у делима трага за вером и Богом, а И. Циперђук за хармонијом и равнотежом.

И. Андрусјак пише најпрофесионалније. То је метафорична туга, лутање рушевинама романтичног света са госпођицом плавих суза, са наивним химерама песника, са добром старом декаденцијом, али на преласку у нови квалитет. Краја света. Славља менаџерије. У амбару прекопута рађа се сатана. Усталом, он се рађа већ два миленијума. То је слатка жеља: да будеш последњи песник умирућег човечанства. Слатка и неостварена. Да виде крај света за њих је једини спас. Када забораве на њега, он ће се десити.

С. Процјук влада хаосом. Хаос влада С. Процјуком. Они се подједнако надмећу. То су веома засићени текстови, с укусом трагичне безнадежности. Понекад је то једноставно ток свести, над којим скоро да не светли сигнална лампица контроле. Између ликова Б. И. Антонича, Калигуле и Ф. Достојевског протиче амбис времена и простора. У Процјуковим песмама они су удаљени свега један-два стиха. Како то назвати? Еклектицизам? Дијалектизам? Ништа од наведеног. У сваком случају то је прогањање самог себе.

И. Циперђук влада експлозијом, која само што није прорадила. Ово је поезија у прози, која није поезија и није проза. Он често излази из потпуне сумњичавости форме. То су изузетно искрени монолози. Иза њих је читава провалија, изнад које је страшно. Можда су то делови будућег романа. Романа и прозе.³⁷⁴

Различита схватања и мотиви одвели су их на различите стране и књижевна група постојала је само у оквиру личног пријатељства и заједничких књижевних вечери. Књижевне генерације украјинске књижевности 1980–1990-их биле су импресиониране постколонијалним, тоталитарним синдромом, посебно најмлађа генерација која је још памтила стару државу, али је живела и радила у новој. Зато је оснивање групе *Нова дегенерація* био покушај песника њених чланова да побегну у закономерну уметност. То није лоше, али није ни добро. То је реално и од тога се не може побећи. Страх да остану усамљени, да буду лице у лице са суровим догађајима времена приморао је песнике да се удруже. Оснивање књижевних група представља оригиналну верзију бекства. У време тоталитаризма основане су *Бу-Ба-Бу*, *ЛуГоСад*, *Пропала грамота*, *Нова*

---

³⁷⁴ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст., Антологія*, Львів 2009: *Нова дегенерація*: 490-494

дегенерација и све су на неки начин показале своју виталност и реалтивну монолитност.

У часопису је објављена и једина песма **ИВАНА АНДРУСЈАКА (1968)**, савременог песника, прозног писца, есејисте, књижевног критичара и преводиоца.

И. Андрусјак је аутор књига поезије *Отруєння голосом* (1996), *Повернення в Галапагос* (2001), *Сад перелітний: Любовні вірши* (2001), *Дерева і води* (2002), *Часниковий сік* (2004), поезије и прозе *Шарга. Тексти* (1999), прозе *Вургун* (2005), књижевно-критичких чланака *Літпроцесія: Рецензії, есеї, статті* (2002), књига за децу *Зайчикова книжечка* (2008), *Сорокопуди, або як Ліза і Стефа втекли з дому* (2009), један је од аутора књиге *Нова дегенерација 1992*, у коју је ушла његова збирка *Депресивний синдром*, уредник је издања *Мандрівник і риболов: Природа у творчості Володимира Свідзінського й Максима Рильського* (2003) и хрестоматије *Сучасна українська література кінця ХХ – поч. ХХІ ст.* (2006).

Критика га сматра једним од водећих песника генерације деведесетника. Присталица је херметичког поетског дискурса, стваралачке еволуције од неомодернистичких, декадентских мотива раног стваралаштва до симболичко-асоцијативног писма, које постоји у оквиру неомодерног става, али и класичне поетске форме. Изградио је сопствени препознатљиви поетски стил, који се заснива на метафоризму, који је критика називала „плутајућом семантиком”. Андрусјакова проза окарактерисана је као „густа” симболичка метафорика с активном употребом дијалеката. Аутор тематски истражује психологију човека у симболичко граничним ситуацијама на материјалу Гуцулске области 1940–50-их. Активно је иступао као књижевни критичар од 2000, анализирајући, пре свега, поезију и бранећи моралне принципе у књижевности и диференцијацију „високе писмености” и „шунда”. Дечјом књижевношћу почиње да се бави 2007, која, напоредо са поезијом, за неколико година постаје водећа у стваралаштву писца. Приповетка *Вісім днів із життя Бурундука* ушла је у престижни годишњи каталог најбољих дечјих издања света *Білі ворони 2013*.

Уз превод одломка из научног рада *Шевченко као творац мита*, објављеног у часопису, наводимо најбитније податке о његовом аутору, проф. **ГРИГОРИЈУ ГРАБОВИЧУ (1943)**, украјинском и америчком историчару књижевности, професору на Катедри украјинске књижевности Украјинског научног института Харвардског универзитета, оснивачу и главном уреднику часописа *Критика* (Кијев). Од маја 2012. проф. Г. Грабович је председник Научног друштва „Тарас Шевченко“ у САД. У својим истраживањима бави се историјом украјинске, пољске и руске књижевности и њиховим узајамним односима. У Кијеву је 1997. основао часопис есејистике и рецензија *Критика* и био је на његовом челу. Часопис даје професионални преглед најширег круга појава књижевног, културног и политичког живота. Дописници проф. Г. Грабовича, поред украјинских аутора, били су Славој Жижек, Умберто Еко, Ноам Чомски. Од тада ради и истоимена издавачка кућа, која је специјализована за издања изванредне историјске и културолошке продукције. Један од најзначајнијих пројеката проф. Г. Грабовича јесте објављивање дела П. Кулиша у 30 томова и хронике колективизације и Голодомора – вештачки изазване глади у Украјини.

2005. година

АНТОЛОГИЈА УКРАЈИНСКЕ ПОСТМОДЕРНЕ ПРИПОВЕТКЕ

У Новом Саду 2005. објављена је *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, коју је приредио познати украјински књижевник и преводилац Јуриј Виничук, одабравши приповетке 13 савремених украјинских писаца, представника постмодернизма, међу којима се нашао и сам приређивач. Преводиоци приповедака већ су познати и српским и украјинским читаоцима: Милена Ивановић, Ала Татаренко и Дејан Ајдачић.

У преводу М. Ивановић објављене су приповетке Ј. Андруховича *Самијло из Немирова, та дивна бараба* (*Самійло з Немирова, прекрасний розбишака*), Ј. Виничука *Мачак Абел* (*Кіт Абель*) и *Буба-руси* (*Таргани*), Васиља Габора *Глас позног бехара* (*Голос пізнього світу*) и *Степениште* (*Сходи вгору і вниз*), Володимира Диброве *Пелце* (*Пельце*), Оксане Забужко *Девојке* (*Дівчатка*), Јурија Издрика *Отац* (*Батько*), Володимира Јешкиљева *Црни и црвени квадрат*

(*Квадрати чорний та червоний*) и *Вечити повратак* (*Вічне повернення*), Олега Лишеге *Adamo et Diana*, К. Москалеца *Девет концерата* (*Дев'ять концертів*), Володимира Назаренка *Аветињска кућа* (*Примарний будинок*) и Тараса Прохаска *Такотијето* (*Ботакє*). А. Татаренко превела је приповетке Ј. Виничука *Беатриче: сумрак, зима* (*Беатриче: сутінки, холод*) и *Чорба од грашка* (*Горохова зупа*), Ј. Издрика *Ходник* (*Коридор*), В. Назаренка *Мушице* и Галине Пагутјак *Крв и зној измишљеног света* (*Кров і ніт вигаданого світу*), док је Д. Ајдачић потписник превода приповетке Ј. Издрика *Рат* (*Війна*) и Љубови Пономаренко *Две у бунару* (*Дві у колдязі*).

У предговору антологији *Постмодернистички грех украјинске књижевности* А. Татаренко указује да је „отац украјинског црног хумора“, Ј. Виничук, одабрао „приче које нуде посебну, украјинску, а истовремено препознатљиву постмодерну слику света“, доказујући пре свега професорима и критичарима књижевности да постмодернизам у украјинској књижевности итекако постоји. Јунаци постмодернизма живе у другачијој ониристичкој стварности паралелних светова и књижевних предела и зато је у првом плану њихов унутрашњи свет, немиран, без икаквог реда, несхватљив и мрачан, оличење свести и подсвести јунака у којима је стварност сачињена од делова, попут стаклића каледиоскопа од којих је немогуће створити потпуну слику. Искуство јунака постмодернизма је „сведочанство једног времена, једног становишта, једног заједништва у различитости, рођеног нимало једноставном епохом промена.“ (А. Татаренко 2005: 8, 6)

Антологија почиње приповетком Јурија Андруховича *Самијло из Немирова, та дибна бараба*, пуном скривених алузија и цитата и интертекстуалних игара, са чијим смо се јунаком и његовим пустоловинама већ упознали у роману *Перверзија*. Поред Ј. Андруховича, као аутори најизраженије постмодернистичке оријентације, у антологији су представљени Ј. Издрик и В. Јешкиљев приповеткама у којима се радња одвија у ближој или даљој прошлости, а веза са савременим тренутком огледа се у актуелним алузијама и становиштима наратора који посматра свет око себе, коме, као и књижевном свету, прете ратови и уништење, суровост и неправда. Ипак, у том свету има места за лепоту, љубав и илузију. Поједини аутори пишу „историјске приче“,

исказујући тако своју приповедачку слободу, док су други окренути постмодерној фантастици, стварању нових цивилизација и проналажењу новог у наизглед познатом, попут Ј. Виничука.

Виничуков спектар веома различитих јунака, попут мачка Абела и господина Луцика (који подсећају на мачка Азазела и његовог господара Воланда из романа *Мајстор и Маргарита* М. Булгакова; или Сузана, која накратко постаје љубавница господина Луцика, и њена трансформација подсећају на жене-утваре у роману Александра Гаталице *Соната за лошег човека* (2015), буба-шваба или буба-руса и њиховог Бога или цара Јеврејина Хершелџа, за кога су оне и њихове патње важније од људи и њихових болести, лепотице Беатриче, сада старице, која живи само од сећања на своју прошлост и младост, и легенде о њој представљене на нови начин, мирођија у чорби од грашка и читав један свет који живи својим животом, подстичу људску машту да изнова покрене своје магијске моћи.

У украјинској постмодерној приповеци доминира поетика сна са нејасним обрисима, несигурним чулима, чудноватим догађајима изазваним ониристичком логиком. Радња у приповеткама одвија се у неодређеном простору и времену, „овде“ и „свуда“, између „некад“ и „никад“ обичним људима, који „желе нешто више“, трагајући за смислом свог постојања, попут Марка из *Степеништа* В. Габора, или јунака у *Гласу позног бехара*, који „загледани у своју душу, не виде ништа друго, као да унапред знају своју судбину“, док се природа радује и тугује заједно са њима.

Помоћу гротеске и апсурда представници андеграунда у својим текстовима описују посттоталитарну стварност, у којој митови и културни модели, наметнути украјинској култури у колонијално време, добијају нови смисао и постају главна тема дела. Комично као деконструктивно основно је средство да се раскринка колонијална и тоталитарна идеологија. Хијерархијски ситем полако се руши, док битно постаје небитно и обрнуто. Споља моћна совјетска структура, за коју се чинило да ће вечно постојати, одједном постаје омиљени предмет смеха, што указује на њену привременост, псеудо моћ и непотребност. О специфичном украјинском и некадашњем совјетском

историјском искуству и његовим стегама говоре јунаци приповетки *Пелце В. Диброве* и *Девојке О. Забужко*.

Прозна дела Оксане Забужко чини проза која директно описује обележја женске психологије и унутрашњег света жене. Проблеми које поставља списатељица имају и лична и национална обележја, она су и њена лична и веома су болна. У центру списатељициног уметничог света није уопштена нити уклоњена стварност, а сопствено животно искуство, низ психолошких стања, карактеристичних за савремену жену, повезана су са душевним и телесним осећањима. Проза О. Забужко је пример фрагмената из биографије списатељице, у којима ауторка измишља, дописује, преписује сопствени живот и покушава да победи време и да се врати у сопствено детињство, како би живот поново проживела. Стваралаштво О. Забужко започело је у украјинском друштву дискусију на тему жене и женствености, а у књижевности стил женског стваралаштва и становишта о савременом свету.

Посебно у стваралаштву Јурија Издрика јунак књижевности постмодернизма није главни носилац одређене идеје или концепта, он уопште није централни лик у делима и не постоји као оличење телесног и психолошког, већ је свесно биће, представљено искључиво менталним обележјима. Ј. Издрик свесно лишава своје ликове биографије, спољашњости, особина. Сам читалац треба све ово да уобличи из одломака алузија, реминисценција, шала, које користи писац. Поред тога, Ј. Издрик даје оригиналан постмодернистички портрет јунаковог стања, као да надокнађује недостатак уобичајених обележја, којима описује ликове. Основ овог описа представља језик, игра језиком и баратање свим могућим средствима језика. Још једна трансформација постмодернистичког портрета су иронија и игра, колаж и пародија.

Својим постмодернистичким светом маште Володимир Јешкиљев води нас у далеку прошлост у Кастиљу и Леоне и бурно време ратова, који потресају царства и краљевства у јединственој борби за веру у приповеци *Црни и црвени квадрат*. Али све то остаје у сенци љубоморе, сујете, освете, очаја, одмазде и искупљења преварене жене над својом супарницом, прелепом Циганком, пред чијом лепотом ни она, као ни њен муж, који ју је три године варао, не остаје равнодушна, и упркос суровој освети коју је планирала, одлучује да је поштеди

„из хришћанског милосрђа“ због циганчине лепоте, која је „превазилазила све описе и легенде“. Легенде, митови, историјска прошлост Москве 1521, али и љубавна и људска прича тема су приповетке *Вечити повратак*.

Олег Лишега у својој есејистици више дискурзивним речима описује своја интересовања. Његове мисли откривају се као њихов трен и често доводе до успешне одабране аналогије ликова. Не ради се само о опису система неке појаве, већ о продирању у дубину његове суштине. О. Лишега нам не нуди да прихватимо његове информације, већ својим мислима потиче читаоца да сам размишља. У есеју *Adamo et Diana* О. Лишега ствара сопствену интересантну и дубоку визију настанка и постојања песничке групе Кијевска школа, из чијег се естетског искуства издвојио. О. Лишега намерно избегава директан опис бивше и садашње стварности, уноси у причу цитате и културне путоказе који приближавају атмосферу времена у ком су живели писци шездесетници и њихови другови: В. Кордун, Г. Чубај, М. Воробјов, док се његови јунаци Адам и Диана сигурније осећају у успоменама из младости у којој су трагали за лепотом и истином. За њих је простор истинске среће свет културе и музике, а центар тог света постаје Кијев.

Стварност у причи *Аветињска кућа* Володимира Назаренка остаје између недавне прошлости и неостварене будућности. Како изгледа уметнички свет В. Назаренка? Шта писац открива у процесу медитативног размишљања? Пред очима приповедача појављују се променљиви временски простор, где једни предмети прелазе у друге, а обична слика претвара се у нешто необично и чудно, мењају се и сами углови виђења одређених појава, које поново постају исте и повећава се ефекат нестабилности стварности која нас окружује.

Галина Пагутјак пише историјску, химерну прозу, има личан мистични стил писања, и оставља утисак списатељице, коју измишљени свет интересује више од стварног. Она заиста ствара друге светове и не само за себе, већ за сваког, коме је неудобно и тесно у једнодимензионалном свету. И изузетно је битно што овај бег није из стварности, већ из рутине, зато што „свако има право на сопствени кутак и сопствену тајну“. Чини се да су списатељици потчињене суптилне материје, попут простора и времена и само она зна како да им приђе. Ако не може да уђе кроз врата, нацртаће их на зиду. Њена дела испуњена су

сновима и тешко је рећи чега има више: мистерије или стварности. Приповетка *Крв и зној измишљеног света* сведочи о компликованом преплитању замишљеног и стварног.

Захваљујући фантастичном, обичан, сиви пејзаж у приповеци *Две у бунару* Љубови Пономаренко поприма нову димензију. Љ. Пономаренко је једна од изузетних и карактеристичних савремених украјинских списатељица. Њена дела су испуњена невероватним ликовима и догађајима, а њихова форма пажљиво је одабрана. Списатељица у свом стваралаштву говори о животној истини и лепоти, покреће сложене проблеме људског живота и нежно описује људску душу и једва ухватљиве покрете. Њена дела испуњена су искреношћу и животном топлином, омогућавају савременом читаоцу да нађе „ослонац“ у овом свету и да разуме добро и зло, смисао живота и свог постојања на земљи, помажу му да се не препусти очају због узалудног труда и да постигне хармонију.

Музика као кључ за разумевање живота јунака и као начин приповедања тема је приповетке *Девет концерата* Константина Москалеца. За Тараса Прохаска карактеристично је низање делова сна и јаве, садашњости и прошлости, који се стапају у аутобиографско, историјско и савременско, док су његови јунаци усамљени и трагично издвојени из живота.

Јунацима украјинске постмодерне приче не преостаје ништа друго до потраге за уточиштем у свету снова, музике, културе, у свету духа, у измишљеном, фиктивном и митском свету, где реалност губи своју моћ. Они нам причају о својим сновима и јави, о успоменама на прошлост и будућност, о дисхармонији између човека и природе, о трагичном неразумевању које раздваја ближње и о сањарима који чезну за обичном људском срећом, са којима саосећа и сам наратор.

ЈУРИЈ ВИНІЧУК (1952) познати је савремени украјински књижевник, писац, новинар, уредник и преводилац са бугарског, пољског, руског, чешког и српског језика, професор украјинског језика и књижевности, састављач интригантних антологија. „Познат је такође као отац украјинског црног хумора,

мистификатор келтских текстова, писац скандалозних, проказаних порнографских романа, популарни колумниста...“ (А. Татаренко 2005: 141)

Аутор је песничке збирке *Видображення* (1990), бројних књига прозе: *Спалах* (1990) *Диви ноћи* (1992), *Житіє гаремное* (1996), *Вікна застиглого часу* (2001), *Місце для Дракона* (2002), романа *Мальва Ланда* (2003), популарних књига *Легенди Львова* (1999), *Кнайпи Львова* (2000), *Таємниці львівської кави* (2001), митолошке енциклопедије *Книга бестій* (2003). Састављач је антологије украјинске фантастичне прозе XIX века *Огнений змії* (1989) и украјинске књижевне бајке XIX века *Срібна книга казок* (1993), серија књига *Казкова скарбниця* (2002), *Весняні ігри в осінніх садах* (2005), *Зачароване місце* (2006). Од 2002. књижевна агенција *Піраміда* објављује едицију *Юрій Винничук презентує*, а од 2003. Виничуков ауторски пројекат *ФЕСТ-проза*.

Раскринкавајући у својим делима бројне митове у украјинској историји и књижевности, како оне који постоје одавно, тако и оне који су се недавно појавили, Ј. Виничук истовремено ствара и бројне сопствене митове, потичући читаоце да их пронађу у својој прози и да покушају да раздвоје истину од фантазије. У Виничуковим делима стално је присутна игра, као једно од водећих обележја књижевности.

Ј. Виничук је био најозбиљнији у својим раним делима (приповетке из збирке *Спалах* (1990) и приповетка *Ласкаво просимо в Щуроград* (1992), у политичкој сатири и транспарентној алузији на тоталитаризам Совјетског Савеза (*Літотис від равлика, Ласкаво просимо в Щуроград*), у алегоріјској причи (*Приблуда*), алузији на дехуманизован свет и војну диктатуру (приповетка *Спалах*) у којима и друга битна питања заузимају централно место у тадашњим прозним делима.

Ј. Виничук у истом делу успешно спаја иронију и пародију са озбиљним проблемима, додајући свему томе еротизам, који је такође често ироничан. Иронични, пародијски и еротски елементи у првом су плану, па обичан читалац не примећује важна питања, која писац покреће у својој прози, и оптужује управо писца за порнографију и непоштовање жена. Виничукови ликови, иронично, поиграјући се, говоре о многим стварима: књижевности, историји, женској лепоти, што је сасвим нормално за перспективу тока мисли романа и

сасвим логично за бурлескни тон квази иритантне реплике хумора. Основне теме и њихово образложење не представљају почетак, већ наставак разговора, започетих у веселим монолозима-скетчевима и есејима збирки приповедака *Легенди Львова*, *Кнайти Львова* и *Секрети львівської кави*, од којих је свака ремек дело. Виничукова лака проза само је прелазна фаза ка неком потпунијем и интересантнијем процесу у приповеткама и романима написаним касније. Што се тиче мистификације, метажанра, ироничног путовања кроз различите „документарне“ приче и путописе галицијске прошлости, Ј. Виничук нема достојних ривала.

Започевши своје стваралаштво почетком 1980-их у својој 28. години, Ј. Виничук је одмах сврстан у групу аутора неконформиста, који нису прихватили званичну совјетску идеологију, од којих је свако на свој начин покушавао да јој се супротстави, макар у књижевности. За Ј. Виничука се ово супротстављање огледало у покушају да употреби жанрове и теме, који нису убрајани у идеолошки прихваћене каноне. Његове ране фантастичне и готичке приповетке касније су објављене у издањима *Вікна застиглого часу* (2000) и *Місце для Дракона* (2002). Поред фантазије, Виничуково писање, од тада до данас тематски је обележено скандалозним еротизмом, бар за то време. Аутор од почетка пише бурлескне и сатиричне текстове, међу којима су запажени примери кабаретских скечева за хумористичко позориште „Не журись”, које је најактивније било крајем 1980-их и у првој половини 1990-их, за фестивал „Вивих“ (1990, 1992), колумне и памфлети Јузја Обсерватора (псеудоним који је Ј. Виничук користио) у новинама *Post-Поступ* (1991–1994). Жестокој иронији ових текстова и раним приповеткама својим суморним сарказмом парира приповетка антиутопија *Ласкаво просимо в Щуроград*, објављена у часопису *Сучасність* 1993. Иако има нетипичне елементе за бурлеску и данас је једна од најсавршенијих антиутопија целе украјинске књижевности.

Рани Виничукови текстови, посебно његова публицистика и политички кабаретски скечевима су сатиричнији, док касније своје стваралаштво потпуно разлаже у разиграном расположењу и интонацији карневалске бурлеске. Бурлескно и увек разиграно Виничуково стваралаштво општа је метафора културног либерализма по узору на европски, који књижевност користи као

поље слободне игре, док сама могућност личне слободе појединца и слободе његовог стваралаштва не буде угрожена. Тада бурлеска поново постаје сатира, а пародија је усмерена против конкретних текстова и појава.

Виничукови бурлескни романи су опште пародије, које не само што исмевају одређене текстове или појаве, за разлику од његове публицистике прве половине 1990-их, већ су и пример карневалске књижевности, у оквиру које било који сиже може бити пренет, травестиран или мутиран. У време када су се појавиле прича о елитном борделу у предграђу *Диви ноћи* и *Житіє гаремнос* шокирале су публику и изазвале су различите реакције критике. Зато ће савремени читалац, већ лишен идеолошких и моралних предрасуда, доживети ове приче као изузетно хумористичке, не примећујући њихову сатиричност. Следећа два романа *Маљва Ланда* и *Весняні ігри в осінніх садах* уопште не садрже сатиру, већ само бурлескну књижевну игру. У оба романа ради се о трагању за идеалном женом, док еротика представљена на хумористичан начин пре има улогу да заинтересује читаоца, него да га шокира. Бурлеска Ј. Виничука потврђује да је његово стваралаштво укоренењено у карневалску европску традицију и истовремено указује на настојање аутора да у украјинску књижевност интегрише раније репресоване облике духовите књижевности. То потврђују и Виничукови преводи приповедака и романа чешког писца Бохумила Храбала *Служио сам енглеског краља*.

„Виничуков роман *Маљва Ланда* проглашен је „Књигом године 2003”. Хуморна, веома забавна, а на моменте метафизички тужна повест о одисеји јунака чудноватог имена (Бумљакевич) може да се чита као постмодернистички обојено дело, са александријским оријентирима великих тема, топоса и цитата. А може и да насмеје, како наивног, тако и ученог читаоца. Писац познат не само по веома сочном, богатом језику, већ и по новим речима које смело уводи у своје књиге, обогатио је овај пут украјинску лексику речју „играрија”. Тако је име књижевник наденуо биљки која показује пут јунацима Маљве, а за српске читаоце та би реч свакако значила кључ за читање овог постмодернистичког романа.” (А. Татаренко 2005: 141)

Ј. Виничук у свом стваралаштву подједнако интензивно користи мистификацију. Скривено стилизовање не садржи само исмевање поверљивих

читалаца, већ позива квалификованије читаоце, који могу и треба да открију тајну порекла текста у ком је скривена. Трагање за скривеном тајном за Ј. Виничука је прави смисао књижевности и зато сва његова дела садрже компоненте за којима се трага, при чему еротски мотив трагања за идеалном женом постепено почиње да парира са мотивима смрти и трагањем за идеалном бесмртношћу. Тако се уочава готичка компонента Виничукове поезике која је од почетка служила као средство да се читаоци заинтересују за масовну литературу. Готички мотиви присутни су у Виничуковим раним приповеткама *Ласкаво просимо в Щуроград* и у роману *Мальва Ланда*. Ј. Виничук је приредио и четири антологије готичке прозе: *Огнений змій* (1990), *Чорт зна що* (2004), *Потойбічне* (2005) и *Нічний привид* (2007), у којима су поједини текстови такође написани као мистификације. Виничукова готика је гротескна, често парира са еротиком и често је разводњена бурлеском.

У Виничуковом стваралаштву ауторски стил развија се од готичког (тајновитост, типични ликови и слике, гротеска), романтичног (трагање за идеалном љубављу и паралелно постојање фантастичног и реалног света) и раног модернизма (бурлеска, шокантност, пародија) са премисама стила и мистификације који су карактеристични за постмодернистичка становиша. Ј. Виничук се поиграва док ствара књижевни текст, те његови текстови имају распон од бурлеског до романтично-узвишеног, а писац их лично коментарише и меша перцепцију и ток интелектуалне и литературе за масе, наглашавајући алузије и цитате из наведених романа, као и моћну интригу и еотику. Захваљујући томе, Виничуково стваралаштво стално балансира између уметничког и публицистичког.

Поводом промоције превода *Антологије савремене украјинске приповетке* на српски језик, у септембру 2005. Ј. Виничук одржао је предавање на Филолошком факултету Универзитета у Београду, у ком је упознао студенте Украјинистике са својим делима *Чорт зна що*, *Книга бестій*, *Мальва Ланда* и са процесом стварања књижевне митологије у својим делима.

ВАСИЉ ГАБОР (1959) савремени је украјински прозаиста, припадник генерације деведесетника, историчар књижевности и антологичар. У периоду

1991–1997. објавио је двадесетак новела у часописима *Авжеж*, *Буковинський журнал*, *Дзвін*, *Кур'єр Кривбасу*, *Сучасність*, *Україна* и у књижевно-уметничким новинама *Літературний Львів* и *Яровит*. Његова дела објављена су у антологијама *Десять українських прозаїків*, *Десять українських поетів* (1995), *Квіти в темній кімнаті: сучасна українська новела. Найкращі зразки української новелістики за останні п'ятнадцять років* (1997), *Приватна колекція: Вибрана українська проза та есеїстика кінця ХХ ст.* (2002) и у књизи *Четверо за столом* из серије *Українська модерна проза та есеїстика* (2004). Сам писац наводи да фанатично воли новелу „своју прву и последњу љубав, од које не може побећи, колико год то желео“. В. Габор настоји да на неколико страница прикаже цео свет, а да реч притом не изгуби своју светост. Његова збирка *Книга екзотичних снів та реальних подій*, објављена 1999. скренула је на себе пажњу критике.

Семантичко језгро ауторове замисли постала је тема судбине, амбиса живота, моралног вакуума, што је приметно у низу Габорових новела, попут *Полювання у втраченому просторі*, *Ми приречені, кохана*, *Вакуум*, *У кнайпі пані Рузі*, *Сходи вгору і вниз*, *Втрата сутності*. Новеле са егзистенцијалним мотивима губитка суштине, осећања празнине, свеприсутног страха од будућности, немогуће је читати без узбуђења. Својом тематиком оне људску душу не остављају равнодушном, залазећи у све њене кутке. То најбоље потврђују размишљања Марка, јунака приповетке *Степениште*:

Мокрою вулицею дибали скулені люди, сірі, змерзлі й мокрі. Так проходять і його роки. Робота, хата, нечасті зустрічі з дузями. А хотілося чогось іншого. <...>

Врешті, міркував Марко, а хіба життя не подібне до звичайнісінького борсання на велетенських сходах, які нікуди не ведуть?

(В. Габор, Сходи вгору і вниз // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 109)

Мокром улицом тетурају се погрбљени људи, сиви, смрзнути и мокри. Тако пролазе и његове године. Посао, кућа, поврени сусрети с пријатељима. А хтео је нешто сасвим друго. <...> Напокон, размишљао је Марко, зар и сам живот није сличан обичном копрцању на цинковском степеништу које никуда не води?

(В. Габор, Степениште // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Нови Сад 2005: 64)

Сложене новеле није лако читати. Оне се граниче са мистичношћу, понекад са фолклорном фантастиком, авантуристичким и крими-романима, са фантазмагоријским нестварним атрибутима. У њима се свет стварности преплиће са оностраним.

У Габоровим делима упечатљиви су елементи страшне прозе: готичке литературе, трилера, ужаса, хорора, која има дубоку традицију и у светској и у украјинској књижевности. Готово у сваком делу писац настоји да опише страшну атмосферу ужаса, страха и узнемирености. Централно место заузимају снови, које писац понекад настоји да опише као нешто потпуно стварно. У новели *Лов у изгубљеном простору (Полювання у втраченому просторі)* ловац, кога су мучила лоша предосећања, одлази у лов у добро познату шуму, где се изгубио између три трула бора. Јунак се нашао у старој шуми, у којој му се

*кожна хмизина выдавалася змією, а
кожен куц чи пенъ — диким звіром.*

(В. Габор, *Полювання у втраченому просторі // Книга екзотичних снів та реальних подій*, Львів 1999: 6)

*од сваке гранчице привиђа змија, а сваки
пањ или грм изгледа као дивља
животиња.*

(В. Габор, *Лов у изгубљеном простору // Вікно*, Београд 2004: 31)

Лутао је цео дан, али

*не зустрів не те що жодної живої
душі, але й не чув співу чи крику птахів*

(В. Габор, *Полювання у втраченому просторі // Книга екзотичних снів та реальних подій*, Львів 1999: 6)

*нисам видео ниједно живо створење,
већ нисам ни чуо ни песму нити крик
птица*

(В. Габор, *Лов у изгубљеном простору // Вікно*, Београд 2004: 31)

Јунак чује звукове који су га претходног дана плашили у сну.

У неким Габоровим делима директно учествују ликови из загробног света, посебно Смрт. Дешава се и да јунаци, који нису директно у контакту са нечистом силом осећају њихово застрашујуће присуство и присећају их се са страхом и немиром.

– Кого ж то несе так рано нечиста сила?

(В. Габор, *Голос пізнього цвіту* // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 113)

У ті часи за чиеюсь намовою легко можна було спалити людину на вогні, звинувативши її у зв'язках із чорною силою

(В. Габор, *Сходи вгору і вниз* // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 107)

– Кога ли то тако рано доводе нечисте силе?

(В. Габор, *Глас позног бехара* // Антологія української постмодерне приповітки, Нови Сад 2005: 52)

У то време је било лако због нечије дојаве спалити човека на ломачи, окрививши га да шурује са мрачним силама

(В. Габор, *Степениште* // Антологія української постмодерне приповітки, Нови Сад 2005: 62)

Атмосферу мистерије и ужаса појачавају одређени одрживи елементи описа који имају улогу симбола: мртва, ужасна тишина; јесења, тужна киша; тамни облаци, гром, олуја; јак ветар; магла, дубок снег, љут мраз; сумрак, ноћ. У шуми којом лута јунак *Лова у изгубљеном простору* није било живе душе, није се чула песма птица ни дашак ветра. Свуда је владала само мукла, непријатна тишина. У шуми у лавиринту јунак осећа присуство „непознате силе“, која га изнова враћа у средиште шуме. Не схватајући да ли је непознати ловац кренуо у велики лов на њега, или је то халуцинација, јунак закључује да га је „неки ђаво обузео и води шумом“.

Либонь, усе це галюцинація, не інак, – спробував заспокоїти себе. – Чи то блуд мене вчепився і водить лісом.

(В. Габор, *Полювання у втраченому просторі* // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 5)

„Вероватно је то само халуцинација, а не нешто друго“, покушао сам да умирим сам себе. Или ме је то неки ђаво обузео и водио шумом.

(В. Габор, *Лов у изгубљеном простору* // *Вікно*, Београд 2004: 30)

Ловац се присећа недавног сна са циновском црном птицом, у чијој се утроби нашао. Новела се завршава поуком, попут басне из класицизма:

І лише тепер, у сутніках Глибокого лісу, я все збагнув: і цей Глибокий ліс, і цей світ по суті є великим чорним птахом, а ми, хоч і вважаємо себе мисливцями й ходимо з рушницями, і маємо вдосталь набоїв, – насправді є

І тек тад, у полутами Дубоке шуме, сам сам све схватио: и ова Дубока шума, и цео свет је у суштини велика црна птица, а ми, иако себе сматрамо ловцима, и идемо са пушком и имамо доста муниције, ми смо у ствари

жертвами, котрих переслідують. Бо вийшли на полювання у втрачений простір. А, може, не можемо вибратися із замкнутого?

(В. Габор, *Полювання у втраченому просторі // Книга екзотичних снів та реальних подій*, Львів 1999: 8)

прогоњене жертве. Јер смо пошли у лов у изгубљеном простору. А можда и не можемо да се извучемо из нечега што је закључано?

(В. Габор, *Лов у изгубљеном простору // Вікно*, Београд 2004: 34)

Предмети у већини новела назиру се у магли обавијеној облацима у сумрак. Шума јунаку изгледа тамна, иако је сунчан дан.

У лісі потемнішало, хоча небо в колодязях між кронами дерев і далі було яскраво синім.

(В. Габор, *Полювання у втраченому просторі // Книга екзотичних снів та реальних подій*, Львів 1999: 6)

У шуми се смрачило иако је небо у бунарима међу крошињама још било светлоплаво.

(В. Габор, *Лов у изгубљеном простору // Вікно*, Београд 2004: 31)

У приповеци *Степениште*, јунак Марко који се нашао у једносратници, заглавио се на степеништу које никуда не води:

Уже давно мав бути його поверх, але вузькі сходи далі круто вели вгору.

(В. Габор, *Сходи вгору і вниз // Книга екзотичних снів та реальних подій*, Львів 1999: 106)

Већ одавно је требало да стигне на свој срат, али су се узане степенице и даље окомито успињале.

(В. Габор, *Степениште // Антологија украјинске постмодерне приповетке*, Нови Сад 2005: 60)

Марко, који никуда не може да стигне, нашао се на бескрајном степеништу и ослушкује звук јесење кише која би

додавав смутку до невеселого життя.

(В. Габор, *Сходи вгору і вниз // Книга екзотичних снів та реальних подій*, Львів 1999: 109)

уносила сету у ионако тужан живот.

(В. Габор, *Степениште // Антологија украјинске постмодерне приповетке*, Нови Сад 2005: 64)

Габорове новеле испуњене су немиром, забринутотошћу и смрћу. Символ преласка са овог на онај свет представља лутање бескрајним степеницама у *Степеништу*, или лутање непрегледном шумом у *Лову у изгубљеном простору*. У оба случаја и степенице и шума су лавиринт, који је у украјинској митологији

символ преласка из једног света у други, односно тежак и опасан пут у рај. У њему је вечита тајна живота и смрти, умирања и васкрснућа.

У Габоровим делима важну улогу имају врата и прозори, којих нема, или су чврсто затворени и не могу се отворити. У *Степеништу* у згради иза затвореног зида

То тут, то там траплялися великі круглі вікна з чорними мармуровими обідками навколо них. Вікна були загартовані й засклені. <...> Сходи йшли навколо шахти ліфта, обгородженої густою сіткою, однак ніде не було дверей. Марко навіть засумнівався, чи бачив двері внизу.

(В. Габор, *Сходи вгору і вниз* // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 106)

Ту и тамо наилазио је на велике округле прозоре са црним мермерним венчићима око окана. Прозори беху застакљени, са решеткама. <...> Степенице су се уздизале око отвора за лифт ограђеног густом мрежом, међутим, нигде није било врата. Марко се чак запита да ли је уопште видео врата доле.

(В. Габор, *Степениште* // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Нови Сад 2005: 60)

Када је свом снагом Марко ударио у прозор, стакло се није разбило, „не зачу звекет“. Најзад, Марко одлучује да не жели да умре на том проклетом степеништу и схвата значај и лепоту свог обичног, неиспуњеног живота.

З новою злістю кидався на стіну, яка відгороджувала його від такого буденного й осоружного, а нині такого жаданого життя. А він хотів це чогось! Невже мало йому було просто радіти новому дню і новому сонцю?

(В. Габор, *Сходи вгору і вниз* // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 111)

С новом јарошћу бацао се на зид који га је одвајао од живота, који му беше, тако обичан, додијао, а сада је тако жудео за њим. А он је хтео нешто више! Зар му је било мало да се једноставно радује новом дану и новом сунцу?

(В. Габор, *Степениште* // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Нови Сад 2005: 66)

У већини Габорових приповедака доминира неизвесност у причама са намерно обичним почетком, у којима се поред свакодневне ужурбаности појављује сасвим други, мистериозан и ужасан свет – друга стварност. Писац покушава да створи ефекат вероватноће чак и ових нестварних догађаја, због чега се стварни, свакодневни, уобичајени план неприметно стапа са фантастичним. Мистериозно расположење приповетке *Глас позног бехара* појачава језива тишина:

Навкруг панувала така тиша, що було чути, як опадають у садку, б'ючись об гілля, відірвані листочки.

(В. Габор, *Голос пізнього цвіту* // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 113)

Около је владала таква тишина да се могло чути како у башти, ударајући о гране, опада отргнуто лишће.

(В. Габор, *Глас позног бехара* // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Нови Сад 2005: 53)

Оваква тишина испуњена је немиром и у приповеци *Степениште*.

Та невже він такий слабак, що зараз з відчаю викурить останню цигарку і розплачеться? Та цьому не бути! Він мусить знайти свій відхід!

І Марко рушив сходами...

(В. Габор, *Сходи вгору і вниз* // Книга екзотичних снів та реальних подій, Львів 1999: 113)

Али зар је он толики слабић да сада из очаја попуши последњу цигарету и расплаче се? Е не може то тако! Он мора наћи свој излаз!

И Марко крете степеништем...

(В. Габор, *Степениште* // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Нови Сад 2005: 53)

Многа Габорова дела не могу се сврстати у новеле због своје нереалности и алегоричности и завршетка у философским размишљањима о времену и простору, вечности и пролазности, страху и жртвовању.

У преводу Т. Гаев објављене су новеле В. Габора *Мої пори року* (*Моја годишња доба*) у часопису *MonsAureus* (2009: 25-27) и часопису *Вікно* (2010: 164-166) и *Історія жінки, законодаї у вітер* (*Прича жене заљубљене у ветар* // *Вікно* 2010: 167-168) и *Портрет чоловіка з круком* (*Портрет човека са гавраном* // *Вікно* 2010: 169-170).

ВОЛОДИМИР ДИБРОВА (1951) савремени је украјински прозни писац, драматург, есејиста, преводац, историчар књижевности. Дуго је писао за фиоку, али постаје популаран почетком 1990-их, после првих објављених дела. Дибровина драмска дела представљају врхунац украјинске драме краја ХХ века. Од 1994. живи у Америци. Био је дописник кијевских новина *Народна газета* у Вашингтону, затим стипендиста Фулбрајтове фондације на америчким универзитетима Индијана и Пен Стејт, предавач у летњој школи украјинског језика на Харварду, а данас је сарадник Украјинског научног института на Универзитету Харвард.

В. Диброва дебитовао је пред крај „перестројке“, тек крајем 1980-их. Прва збирка прозе *Тексти з назвами і без назв* (1990) објављена је у државној издавачкој кући *Молодь*, у истим корицама са збиркама још двојице прозаиста, чији је стил писања био другачији и на другом нивоу. Друга књига *Пісні Бітлз* (1991) обухватила је најизражајније текстове 1970–80-их и постала је први пример комерцијално успешног украјинског књижевног издања, које није објавила нека од тадашњих државних издавачких кућа, а међу омладином је стекла статус најзвучније књижевне новине на почетку 1991. После прве две збирке прозе В. Диброва одмах је постао један од најпопуларнијих украјинских прозних писаца, чија су дела преведена у Немачкој, Пољској, Мађарској, Шкотској, САД, Канади. Његова дела у Украјини објављивана су у периодици. Велики публицитет стекли су романи *Пентамерон* (објављен у часопису *Сучасність*, 1–2, 1994), *Бурдик* (у *Березіль*, 1–2, 1997), приповетка *День народження* (у *Кур'єр Кривбасу*, 10, 1997), драме *Короткий курс* и *Двадцять такий-то з їзд нашої партії (стенографічний звіт-опера)*.

У свом стваралаштву В. Диброва се руга обележјима свог времена и исмева социјалистички начин живота. Његови јунаци, стасали у совјетским условима, искривљено сагледавају стварност, док њихово мишљење није резултат самосталног избора, већ захтева које намеће систем. В. Диброва припада генерацији хрушчовске „југовине“, првој совјетској генерацији која није спознала страхоте рата, терора и глади, али коју је сопствена власт успешно тровала јефтиним илузијама. Изузетан је представник „андеграунд алтернативе“ 1979–1980, стваране паралелно са совјетском званичном књижевношћу у самоиздаваштву, у којој писци исказују отпор актуелној власти, али не могу званично да говоре.

Представници „андеграунд алтернативе“ писали су књижевна дела, која нису прихватили владајући „соцреализам“, ни већина дисидената, без намере да их објаве, што је у тадашњим условима цензуре било немогуће. Начин да ови текстови буду „објављени“ било је њихово читање у кругу пријатеља, често у кијевским уметничким радионицама, у којима су засниване групе, које су у време свог постојања трајале прилично дуго. Једно од значајних обележја „андеграунд алтернативе“ било је угледање на западњачка модернистичка и

постмодернистичка дела, која су у тадашњем СССР-у била полузабрањена. На Дибровина дела неоспоран утицај имале су проза и драматургија С. Бекета и Е. Јонескуа, а оно што га повезује за „корифејима апсурда“ јесте и однос према језику, схватање трагедије језика, који није способан да адекватно опише и ствара свет.

Током 1979–1980. В. Диброва пише своја дела *Пісні Бітлз*, *Про Пельце*, *Звіздонавти*, која су горке пародије на апсурд постојања „малог човека“ у тоталитарном друштву, веште деконструкције бројних митова, који су окруживали „совјетског човека“. Велика заслуга писца је у томе што његови јунаци нису данашњи или дојучерашњи сељаци, већ то постају грађани, радници разних „боксова“, који нису лишени одређених „духовних потреба“. „Украјинска совјетска књижевност“ трудила се, колико је могла, да дискредитује саму могућност искрене обраде ове теме.

У драмама *Двадцять такий-то з'їзд нашої партії (стенографічний звіт-опера)* и *Короткий курс*, објављеним почетком 1990-их, духовито је деградиран систем „високе“ совјетске митологије. Текст ових драма у великој мери је одабир цитата, доведених до апсурда, из комунистичког „новог језика“. Велики публицитет стекао је и роман *Бурдик*, који је први објавио часопис *Березіль* (1997) – бучан опроштај од времена „андеграунда“ и жалопољка представника „узалудне“ генерације, која није могла да се оствари, када је укинута цензура. Роман описује зачуђујуће широку слику совјетског живота, од времена хрушчовске југовине до горбачовске перестројке. И тачно описани детаљи, од отварања првих пет станица кијевског метроа у новембру 1960. „захваљујући којима ће Бурдики имати где да се сакрију, уколико Америка баци на њих своју хидрогенску бомбу“, до одједном „дозвољених неколико врста жвака“ средином 1970-их, које су у главама изазвале очекивања још „радикалнијих“ промена, описују сочан, али убитачан портрет епохе.

У традицији совјетског социјалистичког реализма романи *Пельце* и *Пентамерон* усредсређени су на причу о просечном животу просечних радника и случајног партијског хероја. Главни јунаци приповетке *Пельце* и романа *Пентамерона* су типични, а њихова лична судбина представља алегорију колективног искуства. Сви они су заиста лоши. Ипак, Дибровина становишта

супростављена су патетици социјалистичког реализма, зато што социјалистичку визију у потпуности окрећу наопачке. Пишући дело са дубоким циничним подтекстом компромисних жеља и недозвољених нада и страхова, В. Диброва препушта свој изузетан таленат импресивној фантазији и хумору. Дибровин највећи таленат је у психолошком портрету, у ком се истиче потпун, помало ироничан стил. *Пентамерон* је изузетан пример његовог стила у коме описује свакодневне поступке и размишљања пет колега из преводилачког одсека истраживачког института. Они су главни јунаци романа у ком се радња одвија у једном радном дану и у једној канцеларији са епизодним враћањем у прошлост и из маштања у стварност. Делови тока свести сваког лика, коментари и сећања прожимају бескрајне телефонске разговоре, тежак посао у канцеларији и монологе насртљивих посетилаца. Сваки јунак незадовољан је својим животом, чији већи део чини свакодневна рутина, што представља увреду за људско достојанство и интелигенцију, и сваки од њих жели промене, али сви пате од чудне парализе снаге воље. Они су заправо заробљени у друштвеном поретку, али сви пристају на наставак тог „status quo“. Роман је дубоко моћно истраживање, које читаоцу даје много материјала за размишљање, и када се узме у обзир да је украјинска власт можда и најнеодлучнија међу лидерима Источне Европе на путу ка реформама, увиђамо да је В. Диброва у праву, и више него што би желео.

В. Диброва ствара две врсте учесника тоталитарне стварности: јунака, који је заробљен у лавиринтима двоструких и троструких стандарда тоталитарне идеологије и јунака, који је постао сувишан у времену постсовјетског времена. Њих повезује то што ни као протагонисти система, ни као његови противници не могу да постоје ван њега. Прву врсту представља Пелце. Он постоји у времену идеологија, међу клишеима и моделима понашања и бира опортунизам и компромис, маске, иза којих нестаје његова права природа.

«Невже це і є – Пельце? Не може бути. Я – маленький, пухкенький, а Пельце – великий, як шафа, і таємничий, як ті речі, що батьки ховають по шухлядах. <...> Чи,

„Зар сам баш ја Пелце? Не може бити. Ја сам мали, пуфнаст, а Пелце је велики као шифоњер и тајанствен као оне ствари које родитељи крију по фиокама. <...> Или можда ја уопште нисам

може, я – зовсім не Пельце, а
просто Я.»
(Извор са интернета³⁷⁵)

Пельце, већ једноставно Ја?”
(В. Диброва, *Пельце* // *Антологија
украјинске постмодерне приповетке*,
Нови Сад 2005: 75)

В. Диброва сукцесивно доказује да у карневалу лажи, који је постојао у совјетској стварности, остаје само да људи мењају улоге и да играју по наметнутим правилима.

У приповеци *Пельце* писац у скраћеном облику описује живот ситног партијског службеника. Кратким причама-поднасловима: *Бокал*, *По Левитову*, *Провера*, *Пелцеа износе из јавне куће*, *Увек с народом*, *Штитници*, *У вагону треће класе*, *Губитак Пелцеа* и *Кобзар*, Пелцеово детињство, напредовање до изнемоглости, срамоту и бесрамну смрт убрзаним враћањем у прошлост и веома кратким фрагментима, доживљавамо као „шпагети вестерн“. Роман представља авангарду украјинске прозе, а његова запажања, креативност и прецизност доносе много забаве. Пелце је плитки опортуниста, а његова прича истовремено је и забавна и узнемирујућа прича о животу примерног „апаратчика“.

У приповеци *Пельце* и роману *Пентамерон* присутни су друштвени коментар и иронична перспектива, која омогућава да истовремено видимо и хумор и трагедију. Оба Дибровина кратка дела на изузетан начин описују потпуну слику живота потлачених и њихових тлачитеља у време распада Совјетског Савеза. Овде је видљив утицај С. Бекета и Е. Јонескуа, чија је дела В. Диброва преводио, почев од начина понашања у делу *Пентамерон* до фантазмагоријских идеја Пелцеа. У време Империје Зла западни читаоци били су одушевљени на који начин су дисиденти истраживали могућности језика, како би њихова дела имала значење, које совјетски цензори нису разумели. Дибровина дела потврђују да је техника заобилажења цензуре надживела совјетски систем. Приповетка *Пельце* и роман *Пентамерон* одушевљавају и тиме што указују чему теже словенски писци. Критичари су у овим делима нашли доста заједничких обележја са латиноамеричким писцима Г. Маркесом и Х. Борхесом, названим „магичним реалистима“.

Новија Дибровина дела су збирке приповедака *Збіговиська* (1999), *Вибгане* (2002), збирка драма *Довкола столу* (2005) и роман путопис

---

³⁷⁵ Приповетка *Пельце* Володимира Диброве – извор са интернета:
<http://www.ukrcenter.com/Література/Володимир-Діброва/21351-1/Пельце>>13.01.2018.

Андріївський узвіз (2007). У преводу Т. Гаев објављена је Дибровина драма *Тягнуть телевизор* (*Тегле телевизор // Савремена украјинска драма*, Руске слово, Нови Сад 2016: 179-244).

ОКСАНА ЗАБУЖКО (1960) савремена је украјинска песникиња, списатељица, књижевни критичар, публициста. У својим делима много пажње посвећује свести о украјинском идентитету, користећи методологију феминизма и постколонијализма. О. Забужко је дуго радила као професор естетике. Предавања је држала студентима Кијевског универзитета, али и њиховим колегама на светски познатим универзитетима: на Харварду, Јејлу, Колумбији. О. Забужко је једна од ретких украјинских списатељица, која живи од хонорара од продатих књига, иако је највећи део тих прихода од књига објављених у иностранству.

Са именом О. Забужко повезано је појављивање савремене украјинске књижевности на међународној сцени. Њена дела преведена су на преко 20 језика. За текстове поезије О. Забужко многи украјински и страни композитори компоновали су музику.

О. Забужко је аутор књига поезије: *Травневий іній* (1985), *Диригент останньої свічки* (1990), *Автостоп* (1994), *Kingdom of Fallen Statues* (1996), *Новий закон Архімеда. Вибрані вірші 1980–1998* (2000), *Друга спроба: Вибране* (2005), прозе: *Інопланетянка* (1992), романа *Польові дослідження з українського сексу* (1996), *Казка про калинову сопілку* (2000), *Сестро, сестро (повіді й оповідання)* (2003), *Музей Покинутих Секретів* (2009); философско-књижевних радова: *Дві культури* (1990), *Шевченків міф України* (1997), *Філософія Української ідеї та європейський контекст: франківський період* (1992), *Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій* (2007).

Књига *Польові дослідження з українського сексу* посвећена слободи жене, изазвала је скандал и истовремено је доживела огроман успех. Овај роман имао је изузетан утицај на украјинску књижевност. „Богати песнички језик, оригиналан, нервозан стил, гранична, скоро болна отвореност ове књиге обезбедили су јој велику популарност.” (А. Татаренко 2005: 144) Захваљујући О. Забужко тема родне равноправности престала је да буде табу у књижевности,

после чега се повећао број списатељица у украјинској књижевности. Без обзира на критику књига је доживела поновљено издање десетак пута и постала је први бестселер у савременој Украјини.

О. Забужко одушевљава својим умећем описа спољашњости и унутрашњости својих јунака и јунакиња. Доминира динамичан психолошки портрет, али он не потискује спољашњи изглед. Начин стварања ликова заснива се на синтези ауторског описа и описа ликова, онако како их виде други ликови. Важно место има опис узнемирености, осећања и унутрашње борбе јунака. Трагање за самим собом, самокритичност, самоанализа откривају читаоцу „ја“ јунака, док га свесни и несвесни покрети разоткривају. Лик главне јунакиње и њени монолози-размишљања, ток свести и унутрашњи искрени одговори потичу читаоца да интерпетира текст О. Забужко помоћу биографског метода, којим списатељица детаљно описује свој унутрашњи свет, своја осећања, страхове и немире, обележја и мотиве понашања. Зато је психологизам саставно обележје њеног стила.

*Але Лениця-Скальковська мовчала. І нічого не збиралась пригадувати, ані каятись чи просити прощення. Вона взагалі не дивилась на Дарку – дивилась у вікно, на спортмайданчик із тополями, від часу до часу, закусивши спідню губку, починала плакати – і ясно було, що про щось своє, щось, на сотні галактик далеко і від Дарки і від її полум'яних промов, і, чого доброго, від усіх цих зборів. Двері, що в них, не ввійшовши проханою, Дарка заповзялася вломитись, так і лишилися зачинені.
(Извор са интернета³⁷⁶)*

*Али Ленка Скалковска је ћутала. И ничег није хтела да се сећа, нити да се каје или моли за опроштај. Она уопште није гледала Дарку – гледала је кроз прозор, на спортски терен са тополама, с времена на време гризла доњу усну, почињала да плаче – и било је јасно, због нечег свог, нечег што је стотинама галаксија удаљено од Дарке и њеног ватреног говора и, што је најбоље, од целог овог скупа. Врата, на која Дарка није ушла кад су је звали, а сада се упињала да их провали, тако и остадоше затворена...
(О. Забужко, *Девојке* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, Нови Сад 2005: 115)*

У стваралаштву О. Забужко психолошка сексуалност (или сексуална психологија) уметничког стила спојена је са пажљиво одабраним уметничким

---

³⁷⁶ Приповетка *Дівчатка* Оксане Забужко – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4204>>13.01.2018.

стилом и увеличана је осећањем еротског потенцијала и игром речи. Изражена сексуалност приповетке *Девојке* потпуно је органска за семантичке и суштинске аспекте микроприповетке. Сексуалне приче Олене (Ленке) Скалковске, које прерастају у интимну и духовну драму трагедију личности, прожимају испуњену звучност животних и контрадикторних сукоба.

У приповеци *Девојке* развија се тема сестринства, која пошто није остварена, касније код Дарке резултира пријатељством са Ленком, другарицом из разреда.

може, бути сестрою: старшою сестрою – то такий самий приуроджений інстинкт, як і бути матір'ю, і украдене в неї, одинокої дитини в батьків, сестринство роками набрякало в ній безпритульним, щоб у слушну мить всією вагою обрушитись на Ленцю – Ленцю, котра вочевидь потребувала чогось іншого?...

можда да буде сестра: старија сестра – то је исти урођени інстинкт као материнство и сестринство које су јој украли годинама је бујало у њој без икаквог уточништа да би се у одговарајућем тренутку целом тежином обрушило на Ленку – Ленку, којој је очито било потребно нешто друго?..)

(О. Забужко, *Девојке* // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Н. Сад 2005: 105)

У приповеци се покреће и други проблем, тачније одбацивање појединца.

І ще щось поза тим, що вже тоді змусило Дарку нагороїжатися, хоча й мовчки, в собі: безлика й безособова, завважки в усі десять атмосфер океанського дна, відвічна правота роду – супроти виламаной з його регул одиниці, моторошна штука.

И још нешто поред тога, што је већ тада приморало Дарку да се накомреши, мада ћутке, у себи: безоблична и безлична, тешка као свих десет атмосфера океанског дна, вечита исправност рода – наспрам појединца отргнутог од његових правила, језива ствар.

(О. Забужко, *Девојке* // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Н. Сад 2005: 118)

Дарка ће најпре пронаћи, а затим изгубити посестриму. Тачније, издаће је, због сопствене љубоморе, зависти, „правила“, неразумевања околине, оптуживања свих који су на било који начин другачији (лепи, привлачни,

успешни, отргнути изван оквира тоталитарног система) и немогућности да живи са истином, што је за њу најстрашније и прогања је до краја живота.

(...I все це брехня, бо насправді нічого не минає – хоч скільки не старайсь наживати потім поверх того, воно однак темнітиме зісподу, крізь шкіру років, як невиводний крововилив...)

(И све је то лаж, јер, у ствари, ништа не пролази – колико год да се трудиш да га прекријеш нечим, оно ће се ипак тамнети испод, кроз кожу година, као назауостављиво истицање крви...)

(О. Забужко, Девојке // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Н. Сад 2005: 117)

У приповеци је значајан мотив прихватања и настојања човека да влада другом особом. Приповетка говори о егзистенцијалној усамљености човека, који не може да нађе разумевање у односима са другима и настоји да у себи оличи цео свет, чиме је осуђен на осећање сопствене инфериорности и узалудног живота.

Хтось повсякчас проживає за тебе твоє життя – одну з його можливих, ніколи тобою не здійснених версій. Всі почуття, що по-справжньому в'яжуть нас з іншими, від любови до задрости, походять від цієї потаємної туги за іншими життями – інстинктивно вгаданими, розпізнаними нашими життями, яких ми, одначе, ніколи, ніколи не будемо мати.

Неко стално живи уместо тебе твој живот – једну од његових могућих верзија, коју никад ниси остварио. Сва осећања која нас истински повезују са другима, од љубави до зависти, потичу од ове тајне чежње за другачијим животом – истинктивно наслућеним, препознатим нашим животима, које ми, међутим, никад никада нећемо имати.

(О. Забужко, Девојке // Антологија украјинске постмодерне приповетке, Н. Сад 2005: 118)

Приповетка је лишена сижеа и написана је у форми асоцијативне динамике сећања свесног „ја“ Дарке – главне јунакиње. У приповеци у интеракцији постоје два простора: дечји и адолесцентски (школски) и формирани (одрасли). Приповетку можемо тумачити и као симболичан настанак личности Дарке и трагања за сопственим „егом“ кроз приповетку и као сећање

на тинејџерско пријатељство-љубав са другом девојком, која је одраз у огледалу главне јунакиње у њеној сопственој психи.

Јунакиње не повезују само девојачке тајне, већ далеко јаче везе: везе из прошлости, садашњости и будућности, укрштање путева, потрага за истином и надокнада за оно што се није догодило. Тајна је симбол женског пријатељства, заклинања, суза и самог живота.

ЈУРИЈ ИЗДРИК (1962) познати је савремени украјински приповедач, романописац и песник, културолог, есејиста, аутор концептуалног култног књижевног часописа *Четвер*, интересантна личност у украјинској постмодернистичкој прози и представник галицијске Станиславске школе. „Као главни уредник *Четвртка* Издрик је утицао на формирање најновијих токова украјинске књижевности: овај часопис објављује дела младих експериментатора, а едиција „Библиотека часописа *Четвртак*“ служи за популаризацију најуспелијих међу њима. Циљ уредништва није оригиналност по сваку цену, већ подстицање књижевних токова који не спадају у доминанте. Захваљујући томе у „Библиотеци“ су се појавила дела Љупка Дереша и Володимира Јешкијева, а такође и *Лексикон тајног знања* (2003) Тараса Прохаска (1968)“. (А. Татаренко 2005: 143-144)

У часопису *Четвер* објављен је Издриков циклус приповедака *Остання війна* и поетски циклус *Десять віршів про Батьківщину*. После појављивања првих дела критика је запазила да је Ј. Издрик фикција, псеудоним Ј. Андруховича. То не чуди, зато што у неким делима Ј. Издрика, Ј. Андруховича и Т. Прохаска звуче одређени сижеи, јунаци, чак и фразе, и захваљујући својој оригиналности оснивачи Станиславског феномена су јединствени, али и различити. Станиславски феномен је оригинална уметничка група писаца Ивано-Франковске области, чији су творци најпотпуније имплементирали украјинску варијанту постмодернизма у свом стваралаштву. Према дефиницији самог Ј. Издрика, за „франковски феномен“ инхерентна је тежња да у себе упије сву културу за последњих сто година, ка којој су врата још недавно била затворена, и одједном су се широко отворила. На једној од уметничких манифестација, за време припреме бијенала *Импреза* у Ивано-Франковску 1990.

Ј. Издрик се упознао са Ј. Андруховичем и тај догађај одредио је пишчев живот. Ј. Издрик је предложио Ј. Андруховичу да заједно издају *Четвер* на шта је Ј. Андрухович одмах пристао. Неколико година уметници су заједно радили над часописом.

После књижевног дебија уметник накратко прекида са писањем. Поред посла уредника *Четвер*-а Ј. Издрик почиње активно да се бави сликарством (1990–1994) и учествује на бројним изложбама слика и истовремено се бави уметничким издањима књига – збирка Ј. Андруховича *Екзотичні птахи і рослини* (1991) и часописа. За ове четири године новопечени сликар зарађује за живот од својих слика. Његови радови били су изузетно популарни и одмах су се нашли у приватним колекцијама и галеријама Украјине, Пољске, Немачке, Аустрије, Шпаније, САД, Тајланда. Али, Ј. Издрик се постепено враћа писању и једно време бави се позориштем, пишући сценарије.

Коначно се враћа писању 1994, када је у часопису *Сучасність* први пут објављена приповетка *Острів Крк*. Критика је позитивно оценила ово дело, а приповетка је преведена на пољски језик и објављена у часопису *Literatura na świecie*, и као посебно издање 1998. под насловом *Острів Крк та інші історії*. Ј. Издрик у паузама писања сарађује са новинама *День*, бави се музиком, свира клавир и пише музичке циклусе за песме Ане Кирпан и Ј. Андруховича.

Праву славу као писац Ј. Издрик стекао је романом *Воццек* 1998, у коме је заиста открио свој таленат. Текст овог романа створен је од фрагмената болесног ума јунака, кога чак не можемо назвати једним од ликова, већ „учесником радње”. Пре се ради о бићу које је у стању да се разложи на неколико личности, или да се у потпуности раствори у сопственом болу. Следећи роман *Подвійний Леон* објављен је 2000. Нови роман састављен од новела *АМ^{mm}* објављен је 2004. Уследиле су збирке есеја *Флешка* (2007), *Таке* (2009), *Underwor(l)d* (2011), *Издрик Ю.* (2013), низ приповедака, прича и чланака из културологије и књижевности.

Украјински постмодернизам, као било које књижевно доба, оригиналан је феномен у ком успешно коегзистирају различити дискурси, групе, школе, генерације. Издрикове приповетке јасно показују преусмереност савремене уметности од резултата стваралаштва ка процесу стварања. Његове приповетке

Острів КРК, *Воццек* и *Подвійний Леон* можемо сматрати трилогијом, уколико узмемо у обзир ментално функционисање ликова. У овим делима читалац постаје творац, тражећи обележја жанрова по сопственом нахођењу.

Острів КРК је приповетка са традиционалним мотивом љубавне приче са мање-више јасним обележјима жанра, већ у *Воццек*-у према различитости сижејних линија није јасно да ли се ради о приповеци или роману, док сам писац одређује дело као палимпсест. *Подвійний Леон* може се сматрати романом у новелама, док сам писац изједначује појмове „роман” и „новела”, мешајући стилске доминанте прозе, поезије и драме, доводећи посмодернистички метод цитирања до логичног апсурдног краја.

У приповеткама *Острів КРК* и *Воццек* „историја љубави” чврсто је повезана са „историјом болести” главног јунака. Док у *Острів КРК* не можемо потпуно да приметимо никакав ментални поремећај главног јунака, у *Воццек*-у болест постаје очигледна: страствено одушевљење прераста у опсесивну заљубљеност, што доводи до необуздане, неконтролисане, нездраве љубоморе, која заједно са човековим егзистенцијалним страхом и очајем од света доводи до злочина. Главни јунак готово је неухватљив у трагању за сопственим „ја” и разлаже се на неколико личности, односно у себи уједињује читаве групе најразличитијих особина и једноставно нестаје у непроходним бескрајним рефлексјама. Прича о његовом животу и љубави представљени су кроз фрагменте снова и маштања. Цела књига је један велики сан, понекад језив, понекад весео, понекад тужан.

За разлику од *Воццек*-а, где је мотив менталног поремећаја периферна тема, у приповеци *Подвійний Леон* лудило је основна тема, на шта указује и поднаслов дела „историја болести”. Док је у *Воццек*-у ментални поремећај описан помоћу поли, мега, транс и мулти индивидуализације јунака, историја болести у *Подвійний Леон* потпуно је у супротној, фрагментарној инфериорности јунака, а болест Леона је потпуна усамљеност и немоћ неоствареног бића.

Специфичност описа ликова у Издриковим приповеткама генерише сам постмодернистички концепт функционисања слика: у књижевности се појављује лик, који се суштински разликује од својих прототипова у класичној и у

књижевности модернизма, зато што водећа постаје тема сећања, која ствара подлогу за постмодернистичка дела. Управо је тема сећања једини правац, којим слободно путује текст и ток свести у приповеткама *Острів КРК* и *Воццек*. Поред тога, основно обележје постмодернистичке свести у унутрашњем извору овог правца је сумња и одбијање алтернативног избора (или – или) у корист широког спектра равноправних одлука (и – и).

Може се рећи да су јунаци трилогије три различите личности, које имају различита имена и различите манифестације болести и уједињује их управо постојање болести, болница и предуслов да се споје у једно биће са вољеном. Чак све три приповетке можемо разматрати као један текст, једину стварност представљену кроз приповетку, чији је наративни систем потпуно маргинална личност, која не прихвата не само друштво, већ ни саму себе као несавршену и истовремено вишезначну, доживљавајући и схватајући себе само поред, близу и унутар вољеног бића.

Врста игре коју користи Издрик је надреализам са својом мистичношћу, описом нетипичног, страшног, неразумљивог као потпуно свакодневног и обичног и зато постмодернистички портрет понедак постаје ужасан, одвратан, помало „оностран”. Попут јунака у приповеци *Отац*:

Тут, мушу зізнатися, я вперше обдурив свого батька, і, хоч він про це ніколи не дізнається, все ж серйозний гріх залишається за мною. Я вчинив так, як часто роблять хлопчак, коли змагаються, хто довше пробуде під водою. На рахунок «три» всі пірнають, а один, найхитріший, стоїть собі й сміється, або пірнає пізніше. Так і я не скочив на рахунок «три» і бачив, як захиталося батькове тіло в петлі, і як злякані ворони метнулися до неба, і як тілом пробігла конвульсія. Я згрішив, але встиг перед смертю покаятись і скочити ще до того, як птахи

Тада сам, морам признати, по први пут обмануо свог оца и, иако он то никада неће сазнати, ипак носим озбиљан грех на души. Учинио сам оно што често раде дечаџи када се такмиче ко ће дуже боравити под водом. На „три” сви зарањају, а један, најлукавији, стоји и смеје се или зарања касније. Тако ни ја нисам скочио на „три” и видео сам како се заљуљало очево тело у омчи и како су преплашене вране јурнуле у небо и како је телом прошао трзај. Згрешио сам, али сам успео да се на самрти покајем и да скочим још пре но што

повернулися на дерево.
(Извор са интернета³⁷⁷)

су се птице вратиле на дрво.
(Ј. Издрик, *Отац* // *Антологија
украјинске постмодерне приповетке*,
Н. Сад 2005: 132)

За Издрикове ликове главна је рефлексивна, сан, сећање, историја, историја сећања и сећање на историју, анализа рефлексивне, сна, сећања, историје. Код Ј. Издрика сва његова настојања да се приближи, удаљи, упозна, ограда и спозна свест, остају затворена у његовој сопственој свести.

ВОЛОДИМИР ЈЕШКИЉЕВ (1965) савремени је украјински прозни писац, песник, есејиста, књижевни критичар. Издавао је часопис *Плерома* (1996–1998), који није излазио редовно, од 2001. био је уредник књижевног часописа *Потяг 76*, од 2002. *Ї*, од 2006. *Київська Русь*. Аутор је ауторских колумни у бројним западно-украјинским новинама. Идеолог је станиславског феномена. Живи у Ивано-Франковску.

В. Јешкиљев аутор је романа *Адепт* (у коауторству са Олегом Хуцуљаком, 1997), *Пафос* (2002), *Император повені* (2002), *Втеча майстра Пінзеля* (2007), *Богиня і консультант* (2008), *Побачити Алькор* (2010), *Тінь попередника* (2011), *Усі кути трикутника* (2012), књиге приповедака *Візантійська фотографія* (2002), бројних приповедака, философских есеја и песама. Писца привлачи обрада могућег канона савремене књижевности и различитих интелектуалних провокација у књижевном процесу. У прози В. Јешкиљева привлачан је, пре свега, философски ток и тежња да дефинише тајну симбола и знакова.

ОЛЕГ ЛИШЕГА (1949–2014) украјински је песник, прозни писац, драматург, преводац. Студирао је на Катедри за англистику Филолошког факултета Лавовског универзитета. На последњој години студија избачен је с факултета због учешћа у незваничној књижевној групи *Львівська богема* и због објављивања у самоиздавачком алманаху *Скриня*, у ком је Г. Чубај објавио прву Лишегину песму *Віч-на-віч*.

---

³⁷⁷ Приповетка *Батько* Јурија Издрика – извор са интернета: https://www.e-reading.club/chapter.php/1011611/8/Izdrik_-_Ostriv_KRK_ta_inshi_istorii.html>13.01.2018.

Крајем 1971. О. Лишега је виђао В. Стуса који се враћао са лечења у Моршину, непосредно пре његовог хапшења, али није знао ко је он. Тек касније је схватио о коме се ради. Дружио се и са песником М. Воробјовом.

О. Лишеги званично је било забрањено да објављује од 1972. до 1988. Његова прва књига *Великий міст* објављена је 1989, када му је било већ четрдесет година. Збирка је садржала два дела од којих је први носио назив *Зима в Тисмениці*, која је садржала песме написане у другој половини 1970-их: *Пісня 551*, або *Поки не пізно — бийся головою об лід!*, и *Пісня 212*, або *Так багато суперзірок, порослих очеретом..*, за које је музику написао *Мертвий півень*³⁷⁸, *Пісня 352*, або *Коли вам так забалось погритись*, и *Пісня 882*, або *Справжній тобі гербарій*, а други је носио назив управо *Великий міст* (*Черпаха, Ліс, Яструб* и друге). После неколико година објављена је збирка *Оповідки давнього Китаю* која је обухватила приче које је превео са кинеског језика заједно с Игорем Зујевом.

Лишега је 1997–1998. боравио на Универзитету у Пенсилванији као стипендиста Фулбрајтове фондације. Живео је у Лемонту где је радио над преводима и антологијом.

Представа *Либідь* изведена је према Лишегиној песми 2003, а 2011. у Њујорку у позоришту *La MaMa* одиграна је премијера представе по мотивима поеме *Ворон*, коју је О. Лишега написао 1987.

У збирци Лишегиних прозних дела 2010. објављене су приповетке *Море, Людина в просторі, Відчуття весни* и *Розмова тіней*, приповетке кијевског периода *Син, Голос* и *Портрет*, драма *Друже Лі Бо, брате Ду Фу...*, есеји *Флейта землі і флейта неба* и *Adamo et Diana*, у којој се говори о Кијевској школи поезије, као и *Балачки з Прохаськом*.

У другој збирци поезије објављеној 2002. *Снігові та вогню*, објављена је половина песама из збирке *Великий міст*. У обе збирке укупно је објављено тридесет четири песме. Сам О. Лишега, коментаришући штедљивост којом пише песме, истакао је да свако књижевно дело за њега садржи свој еталон времена.

---

³⁷⁸ *Мертвий півень* је лавовска рок-група. Постоји од 1989. Једна од најпрепознатљивијих карактеристика групе је то што пишу музику на стихове познатих украјинских песника: Т. Шевченка, М. Рильског, И. Калинеца, В. Неборака, О. Ирванца, Ј. Андруховича, Ј. Позајака, С. Жадана и других.

Ако је најпре осећао да је његово морално право да напише једну песму годишње, сумирајући то годишње искуство које је прошло кроз ватру, воду и снег, временом му се чинило да је довољно написати једну песму за десет година.

Проза О. Лишеге веома је лична. У њој јунаци покушавају да разумеју свет помоћу одређеног естетског искуства. У њој не постоје дијалози, већ само унутрашњи, емотивно испуњени монолози приповедача. Ови монолози су густи асоцијативни текстови, који описују невероватна путовања одговарајућег јунака. Важан композициони елемент у Лишегиној прози су изражајни уметнички детаљи, који потичу на одређени асоцијативни ток и разумевање. Стварност која се неочекивано трансформише, необични асоцијативни прелази, захваљујући којима се радња одвија у различитим равнима и открива дубину односа између предмета и појава, сложена форма унутрашњег монолога чини његова прозна дела веома компликованим за читање. Лишегина проза је изузетно херметичка и представља опозицију белетристици. Она обухвата широк круг идеја и тема, а ликови су представљени у свом социјалном статусу: као војник, муж, отац.

Сижеи Лишегиних приповедака представљају бекство у сопствени егзистенцијални топос од одређених друштвених обавеза. Али то не значи да лик супруге, или кћерке нестаје из свести јунака. Оне се појављују попут знакова одређених животних процеса. С друге стране, присутан је мотив трагања за изгубљеним сином, који је без трага нестао у непроходним деловима града. У прози се битно повећава ироничан и самоироничан почетак и друштвени простор.

Поред тога што Лишегино стваралаштво уводи нова правила у украјинску поезију, прозу и есејистику, оно предлаже и пример директног сопственог говора природе, док јој писац само помаже да се открије. У оваквом сопственом говору и јесте основна вредност његовог стваралаштва.

ВОЛОДИМИР НАЗАРЕНКО (1953) савремени је украјински песник и прозни писац. Аутор је књиге поезије *Травневий тембр* (1989) и бројних новела, објављених у књижевној периодици.

Прозу В. Назаренка можемо сврстати у медитавну прозу. За ову прозу карактеристична је њена рефлексивна природа, када приповедач размишља у стању усредсређености и усамљености, док се његова свест активно бави онтолошким и егзистенцијалним проблемима, чија су последица философска уопштеност и разумевање. Медитавна проза одређује универзалну доминанту Назаренкових дела. Исто тако можемо правити одређене паралеле између философских принципа Назаренковог приповедача и принципа виђења света присталица будизма. Ове паралеле су у признавању непостојаних особина свемира и настојања да правилно видимо ствари не онаквима како изгледају, већ онаквима какве стварно јесу. У Назаренковим делима није увек јасно видљива тачна опозиција између одређених међусобно повезаних сила, с једне стране, и не постоји радикално порицање света који нас окружује као таквог, с друге стране. Пишчев свет ликова и описа није могуће потпуно уклопити у било који стилски и философски модел, зато што је овај свет изузетно сложен и необичан. У њему су уобичајене компоненте „стабилности“ света потпуно реконструисане. И, истовремено, у овом променљивом свету изненада се појављује нешто што указује на неке дубоке закономерности у стварности која нас окружује и открива одређене односе између њених фрагмената и означава постојање одређених феномена. У медитативној прози В. Назаренка живот није описан само на површном нивоу у већој или мањој „реалистичној“ мери, већ су заступљене његове опште форме, а на дубљем нивоу описане су суштинске појаве, универзални принципи и структурни односи. Пишчеве медитације воде феноменолошкој визији света, у којој се за разлику од обичних појава и категорија појављује нешто што говори о далеко битнијим, општијим и естетски импресивнијим стварима.

ГАЛИНА ПАГУТЈАК (1958) (право презиме **МОСКАЛЕЦ**) савремена је украјинска списатељица. Аутор је књига прозе *Діти* (1982), *Господар* (1986), *Потрапити в сад* (1989), *Гірчичне зерно* (1990), *Записки Білого Пташка* (1999), *Захід сонця в Урожі* (2003), романа *Писар Східних Воріт Притулку* (2003), *Королівство* (2005), *Слуга з Добромиля* (2006), *Втеча звірів або Новий Бестіарій* (2006), *Книгоноші з Королівства* (2007), *Зачаровані музиканти*

(2010), *Сни Юлії і Германа* (2011), збирке приповедака и есеја *Мій Близький і Далекий Схід* (2009).

За Г. Пагутјак карактеристично је настојање да на психолошки и феноменолошки начин потпуно опише осећај усамљености, али се усамљеност у њеном стваралаштву тумачи као хуманистичко обележје човечанства, захваљујући ком људи спознају суштину живота у парадигми реда и хаоса. Интровентна психологија са интуитивном доминантом изражава психолошки тип Г. Пагутјак, што је у њеном стваралаштву видљиво у основној опозицији „духовно-телесно“ и усмерено је ка нестанку телесног реалног света у корист мистицизма, асоцијалне стварности, која се назире иза обриса реалног света.

Обележја женске субјективности и женског писма у стваралаштву Г. Пагутјак настоје да на симболичан начин искажу феноменологију цивилизацијске усамљености. Њени јунаци увек траже већи мир од мира само за себе. Г. Пагутјак у свом уметничком експериментисању настоји да створи пример идеалног света, у ком је главни лик победио и превазишао усамљеност. Због тога она експериментише и описује различите варијанте овакве побеђене усамљености, посебно у последњем периоду свог стваралаштва, на преласку из XX у XXI век. По мишљењу Г. Пагутјак, варијанта победе усамљености је повратак одрживим вечним законима људске божанствености и зато њен начин писања на различите начине поприма сакрална обележја, на пример, стварањем реминисцентне и стилске зависности текста од Библије, или давањем ликовима особина загробног света. Постаје наглашена бестелесност и мистичност појединих њених ликова, попут Белог Птића (приповетка *Записки Білого Пташка*). Основни начин да искаже феномен усамљености у њеном стваралаштву постаје повећана религиозност, аскетизам, трагање за божанственом суштином, чистом од мана претходно проглашених православних религијских система. Мистификујући свет такве нове реалности Г. Пагутјак потпуно лишавља своје ликове полних обележја и усредсређује пажњу на полне односе, зато што су за њу истински вредни само сакрални људски импулси, помоћу којих, по њеном уверењу, човек ни не може да се ослободи усамљености.

За дела Г. Пагутјак карактеристична је симболика усамљености. Један од примера је прелазак из света патолошке усамљености у свет идеалне (позитивне) усамљености. Оваква идеална усамљеност врста је загробног знања о коме саопштава посредник између два света: Лађар. Јунакиња приповетке *Книга снів і пробуджень* нашла се у загробном животу, прешавши вечну реку Лету уз помоћ Лађара. Загробни живот као апсолутна усамљеност има усамљеност за утеху. Ово је једини пример где је оправдање усамљености мотивисано езотеричним искуством човечанства. Овде су присутни и библијски митолошки мотиви, којима је описана усамљеност Христа као израза највећег страдања. Усамљеност из загробног живота настоји да сврати у измењени свет, попут стварног Урожа у приповеци *Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками*. Опис усамљености Бога као трагичне апотеозе људског постојања постаје мотив губитка бога у људској души. У приповеци *Кім з потонулого будинку* мистификује се божанствена усамљеност посткапиталистичког света, Бога новонасталог света и света, који је уништио потоп. Мистификација простора и лик Острва као оригинална мифологема, која је оличење усамљености божанске пустиње. Уколико је Кула симбол пустиње, утолико је Острво симбол божанске пустиње у приповеци *Записки Білого Пташка*. Матријархални митолошки мотиви су усамљеност Урожа као оличења женског раја на земљи, као мајчинске утробе и првобитног јајета у приповеци *Захід сонця в Урожі*. „Приче и повести Галине Пагутјак, које су ушле у књигу *Залазак сунца у Урижу* носе печат фантастично-симболичног писма, у чијој је основи потрага за спасом људске душе у суровом, окрутном свету. У њеним књигама често се јавља топос Врта, или се осећа чежња за тим простором непомућене среће.“ (А. Татаренко 2005: 610-611)

Присутна је и симболика усамљености заборављене сакралне књиге. Последица апсолутне усамљености је нестанак тела и речи. Афористичност илуструје језичку усамљеност као један од облика људског отуђења, као што је пример у приповеци *Писар Східних Воріт Притулку*. Лирска проза Г. Пагутјак „блиска је магичном реализму, пуна је дубоке филозофије и проткана метафорама. Њена проза је натопљена симболиком, која служи као систем шифара и кодова за препознавање, као упутство за читање алузија. Радња њеног

романа *Писар источних врата уточишта* смештена је у посебан простор: то је место којега нема ни на једној мапи света, али које лако проналазе несрећници за које је оно неопходно. То је место за људе и богове који пате због страшне усамљености, обећани простор за рањене душе где је све као у лепом, али сетном сну.“ (А. Татаренко 2005: 610) Усамљеност Писара је само мистична књижевна каузалност и може се схватити само у систему алегорија саме списатељице.

„Књиге Галине Пагутјак (*Залазак сунца у Урижу* и *Писар источних врата уточишта*), пуне су неке исконске помирености с тугом постојања, а истовремено дубинске жеље за лепотом обећаног Врта. Њена лирска проза проткана метафорама блиска је магичном реализму и пуна меланхолије. Галина Пагутјак нуди својеврстан, редак спој завичајне, галицијске митологије и мистике, искуственог знања и литерарних чињеница.“ (А. Татаренко 2005: 144)

Традиционално супротстављање два света за симболисте примењено је на библијску поетику демонског и божанског. Није случајан страх од лудила, у ком је помешано божанско и ђаволско, једна од изражајних идеја Г. Пагутјак, што потврђује општу идеју њене прозе: истина припада духовној сфери, а не телесном свету. Стварност постаје сенка, нижи свет, где ликови његове нестварности маштају о другачијем свету, савршеном и узвишеном: у унутрашњем простору списатељице отварају се врата у друге светове. Страх од стварне усамљености компензује се духовном жељом за знањем, коју прати трансцендентална усамљеност и постаје важан услов за настанак мистичног света. Унутрашњи свет списатељице доживљава се као естетски објекат, у коме се трагање за ирационалним и несвесним одвија у духовним и мистичним сферама и представља бекство од стварне усамљености и стицања идеалне целовитости.

Г. Пагутјак афористично проглашава концепт истинског постојања, лишеног страха од усамљености: „У природи нема усамљености“. Притисак цивилизације убија у човеку способност да осети истински језик – језик срца и схватања природе мора изазвати у човеку жељу да спозна целовитост. Вештачки свет цивилизације дели живот, а све то се одражава на језику: долази до

стварања бројних семантичких пустошења у речима, а сама дубина речи остаје изгубљена.

У преводу Т. Гаев приповетка Г. Пагутјак *Снег у шаци* (*Сніг у жмені*) може се наћи на интернету (http://www.ukrajinstika.edu.rs/Ukrajinstika/tekstovi/Galina_Pahutjak_sneg_u_saci.doc).

ЉУБОВ ПОНОМАРЕНКО (КИРИЧЕНКО) (1955) савремена је украјинска песникиња и списатељица. Аутор је књиге прозе *Тільки світу* (1984), *Дерево облич* (1999), *Ніч у кав'ярні самотніх душ* (2004), *Портрет жінки у профіль з рушницею* (2005), *Помри зі мною* (2006). Њена дела објављена су у антологији *Десять українських прозаїків. Десять українських поетів* (1995), *Квіти у темній кімнаті* (1997), *Приватна колекція* (2002), у антологији украјинске женске прозе и есејистике друге половине XX — почетка XXI века *Незнайома антологія* (2005), у зборнику *Оповідання '83* (1984) и у алманаху *Біла альтанка* (1986).

Љ. Пономаренко прави је мајстор неоимпресионистичке новеле са несвакидашњом унутрашњом напетошћу и енергијом. Оригиналност њеног стила је у оригиналном погледу на свет и становиштима, тачним психолошким детаљима и у богатом језику. Њена дела испуњена су искреношћу. Кратка проза и приповетке Љ. Пономаренко оригинална су књижевна истраживања душе савременог човека и моралне димензије данашњег света. Списатељица се бави и класичном украјинском новелом и приповетком, али и експериментише са широким могућностима кратких прозних жанрова: симболичним сликама и ликовима, експерсивним, сугестивним, психолошким начином писања и синтезом уметности.

Прва књига прозе, збирка *Тільки світу* објављена је са предговором Володимира Дрозда и обухватила је двадесетак приповедака и новела. У центру приче младе ауторке су њени савременици, интересантни због своје друштвене активности и због жеље да се боре против зла.

Следећа збирка приповедака и новела *Дерево облич* списатељица је писала 15 година. У збирци је свако дело лично преплакано и проживљено.

Драмске судбине јунака различити су периоди животног пута како саме списатељице, тако и њених ближњих: пријатеља, комшија, познаника. У овој збирци објављена је и приповетка *Две у бунару*. Девојка, мајушна попут девојчице, која се креће четвороношке, попут мајмуна, као помоћница у кухињи уселила се у кућу удовице Логвин. Чудна девојчица. Због њеног малог раста удовица јој је наденула име Половинка. Прича је нестварна, скоро језива. И сам крај је невероватан:

Блимав нічик. На ліжку лежав її чоловік, а навколо порались вісім Половинок. Намагалися стягти черевики, прикладали голови до серця, бризкали на нього водою. А одна стояла на вікні у повний зріст і тихо грала на скрипці.
(Извор са интернета³⁷⁹)

Треперела је лампа. На кревету је лежао њен муж, а о њему се бринуло осам Половинки. Трудиле су се да скину ципеле, прислањале су главе до срца, бризгале га водом. А једна је стојала исправљена на прозорској дасци и тихо свирала виолину.

(Љ. Пономаренко, *Две у бунару* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, Н. Сад 2005: 223)

Јунаци других дела збирке такође су обични људи, који се ни због чега не истичу. Они су добри и поверљиви, зато их је лако преварити, па не могу увек истрајати пред животним искушењима. Збирка је изазвала веома бурне реакције и у Украјини и ван ње. Љ. Пономаренко дала је читаоцима неоспорно нова дела, чији највећи значај није само у уметничком наслеђу, већ у украјинској савременој прози уопште. За ову збирку Љ. Пономаренко добила је књижевну награду „Олес Гончар“.

Збирка *Портрет жінки у профіль з рушницею* објављена је 2005. са предговором професора Петра Кононека. У збирци су објављене приповетке и новеле подељене у три дела. Списатељица је у збирку уврстила дела већ позната читаоцима из претходних збирки, али и нова дела. На тај начин Љ. Пономаренко је истакла постојаност својих уметничких ставова. За прозу Љ. Пономаренко карактеристично је мајсторско познавање уметничких дела. Лик, слика, епизода у њеним делима често имају иза себе „причу” и изазивају различите асоцијације. Сви списатељцини јунаци на различити начин виде свет, захваљујући чему се

---

³⁷⁹ Приповетка *Дві в колодязі* Љубови Пономаренко – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3591>>13.01.2018.

битно проширује и поглед на свет читаоца. Сви ти јунаци су Украјинци са типичним особинама и судбинама, али цео описани живот генерише један лик, лик аутора дела: опрезног посматрача, жене заљубљене у живот и људе – уметнице сурове истине.

Јунаци целокупног стваралаштва Љ. Пономаренко претежно су жене: издајнице, заводнице, издане, несрећне, срећне, али увек заљубљене. Списатељица на изузетно лаконичан начин описује слике и догађаје живота читавих деценија и не само појединаца, већ и целих породица или колектива, откривајући драме људских душа, посебно савесних и искрених, поверљивих и добрих, али и увучених у вир изузетно напетих људских страсти: свакодневних или пословних, интимних или друштвених, идејно-духовних или психолошких.

ТАРАС ПРОХАСКО (1968) савремени је украјински прозни писац, новинар, један од представника Станиславског феномена. Радио је као новинар у лавовским новинама *Ескпрес*, писао је ауторске колумне за *Ескпрес* и *Поступ*. Писао је за интернет новине *Телекритика*, и за Ивано-Франковски обласни недељник *Галицький кореспондент*, у коме је водио и ауторску колумну. Своју прву приповетку *Спалене літо* објавио је у Ивано-Франковском часопису *Четвер*.

Аутор је књига прозе: *Інші дні Анни* (1998), *FM Галичина* (2001), *Лексикон таємних знань* (2003), кратког романа *НепрОсті* (2002), *З цього можна зробити кілька оповідань* (2005), *Порт Франківськ* (2006), *БотакС* (2010), која је 2011. проглашена за књигу године у Украјини.

Када се почетком 1990-их Т. Прохаско појавио у књижевности, најпре су га повезивали са представницима Станиславског феномена, које је, пре свега, повезивала блискост са дискурсом постмодернизма. Дела Т. Прохаска објављена су и у антологијама посвећеним деведесетницима *Іменник* (1997) Андрија Кокотјухе и Максима Розумног и *Декамерон* (2010) Сергија Жадана, које су биле ауторске верзије најбоље прозе двехиљадитих. Пишчево стваралаштво је елоквентан доказ неефикасности, или површног, покушај да се књижевни процес подели по раздобљима, зато што је Т. Прохаско увек остајао ван неких идеја генерација и мода. Иако Прохасково стваралаштво није велико, оно је

веома разноврсно. И ране софистицирине приповетке и, понекад успорене до потпуног мировања, из збирке *Иниі дні Анни* захтевају другачију усредсређеност и разумевање од есеја *FM Галичина*, потпуно блиских конверзацијским интонацијама, и од фрагментарног света романа *НепрОсті*, који је испуњен фабулом.

Т. Прохаско као биолог, тачније ботаничар по струци, у књижевности се изјашњава као присталица цветних принципа и описује „разноликост живота у различитим областима, не тражећи разлоге за ту различитост“. У свом раном периоду стваралаштва философски приступ понегде није само доминантан, већ и самодовољан. Он се пажљиво концентрише на микрореалности света који нас окружује, на једва видљиве промене у ономе што изгледа непроменљиво и доводи скоро до потпуног повлачења ликова, а самим тим и приповедача, који се полако разлаже у ономе што посматра. Још једна битна особина Прохаскових дела је то да су она изузетно конкретна и материјална. Без обзира на то о чему и у каквој форми пише, Т. Прохаско омогућава читаоцу не само да схвати, већ и да скоро осети оно што осећају ликови, или и он сам, уколико се ради о аутобиографским есејима, попут *З цього можна зробити кілька оповідань*.

Ј. Издрик својевремено је назвао Т. Прохаска „колекционарем искуства“. Не само у буквалном значењу, зато што је за четрдесетак година досадашњег живота Т. Прохаско већ био и биолог, и наставник, и бармен, и новинар, већ и у најширем могућем смислу, свега што је доживео током сваког дана свог живота, свега што је чуо, видео и осетио. На тај начин искуства скупља и Т. Прохаско писац у својим делима, и његови ликови, руководећи се често цитираним принципом „никада не може бити превише искуства, нити оно може бити сувишно и лажно“.

Прва збирка прозе *Иниі дні Анни* и делимично роман *НепрОсті* чине заједничку, или бар веома сличну стварност текста. Овде постоје, иако нису повезани фабулом, исти ликови, или ликови са истим именима (браћа Млинарски, Иржи, Северин, Франциск, Ана). Они живе и у приближном, или веома сличном временском простору, који нигде није директно назван. Из бројних детаља читалац може схватити да се ради о галицијским градовима, у којима још провејава дух Аустрије, што потврђује језик ликова, испуњен

дијалектизмима (који се често може чути и од савремених становника Галиције) и пејзажи крајинских Карпата у XX веку.

Посебно место међу Прохасковим ликовима заузима Ана, чије име не означава конкретну жену, односно жене, већ универзалну женску суштину, која може да се преноси и генетском линијом, као што је случај у роману *НепрОсті*. За мушкарце који испуњавају свет Прохаскове прозе, Ана, без обзира о ком се њеном оваплоћењу ради, оличава идеју највећег јединства мушког и женског почетка. То је жена која савршено испуњава све празнине у заједничком простору, које је потребно испунити, самодовољна и јака и притом уме да подари мушкарцу, исто тако самодовољном, осећање сопствене изузетности. У роману *НепрОсті* препрека за успостављање идеалних односа између полова није крвно сродство Ане млађе са својим оцем Себастијаном, зато што љубав елиминира друштвена, као и било која друга правила. Поред заједничких, односно сличних ликова *НепрОсті* се битно разликује од првих Прохаскових приповедака. И за ово време променио се и стил писања, као и начин размишљања писца.

Што се тиче есејистике, она је доминантна у Прохасковом стваралаштву: аутобиографски есеји *З цього можна зробити кільки оповідань* и *Як я перестав бути письменником*. Најчешће то није баш есејистика, већ жанр на граници између есејистике и кратке прозе. То могу бити кратке скице од 1-2 стране, повремене рефлексије са одређеним поводом, посматрања, сећања, понекад и класичне новеле са заплетом и кулминацијом, или ауторске приче са кратким закључцима – епизодама. Збирку мини-есеја *FM Галичина*, која је настала као резултат пишчевих свакодневних емисија на франковском радију, сам Т. Прохаско назвао је „некњижевном”, зато што ови текстови нису настајали од „слова”, већ од звука (пишчевог гласа), који је тек касније почео да функционише као текст. У есејистици, за разлику од приповедака и романа, још тања или сасвим невидљива постаје дистанца између наратора и самог аутора, који већ без маски и посредника комуницира са читаоцем. Т. Прохаско се не плаши да уведе читаоца у свој свет, да подели са њим приватна сећања, причу о сопственој породици или за њега битне сижее и запажања. И неке најједноставније ствари Т. Прохаско уме да исприча тако да писац почиње да их

доживљава као највеће авантуре (попут путовања украјинским возовима), или уопште као откровења (рецимо есеј о лудој корњачи, која је постала метафора међуљудског разумевања).

За Т. Прохаска веома је важна и категорија сећања, пре свега личног, зато што од њега почиње лично искуство и зато што оно формира човека. Али подједнако је важно и породично сећање и сећање рода, које се доживљава као наставак сопственог сећања. И, најзад, колективно сећање, тачније национално: разумевање историјског искуства, како донедавног совјетског, тако и из Првог светског рата, који писац, по сопственом признању, доживљава захваљујући породичним причама знатно личније, него неке друге догађаје, који су му временски далеко ближи. Према Т. Прохаску сећање нема само временску, већ и просторну дужину. Сећање претвара спољашње територије („пејзаже“) у унутрашње, које стварају приватни свет сваке личности.

Постоје и есеји, написани као реакција на постојећу лошу стварност. Тада се аутор сећа искуства сопствене прошлости, посебно учествовања у студентској „револуцији на граниту“, због чије незавршености указује на многе данашње проблеме, описује свакодневницу војног живота у последњим годинама постојања Совјетског Савеза, сећа се првих дана после чернобилске катастрофе и својих тадашњих осећања и размишља о судбини Украјине у историјској и савременој перспективи.

„Аутор књига прозе *Други дани Ане* (1998), *ФМ Галиција* (2001), *Непрости* (2002) Прохаско – природно, а необично – проговара о свету који носи у себи. Промишљање микрокосмоса непоновљиве људске свести везано је код њега за макрокосмос с његовим временом и простором. Спајајући интимно и универзално, књижевник сведочи о личном доживљају своје пролазности и вечности света, о тихој сети размишљања и немогућности одустајања од своје судбине. Ово је писац у сталној промени, који пише према тренутном осећају. Најчешће покушава да проживи оно што је у књижевности још непроживљено, сматрајући то константом свога стваралаштва, које има неки типично средњоевропски, галицијски укус и мирис.” (А. Татаренко 2005: 144)

ЧАСОПИС КЊИЖЕВНИ МАГАЗИН

У београдском часопису *Књижевни магазин* 2005. објављена је поезија савремених украјинских песника у избору и преводу А. Татаренко и М. Ивановић, уз најосновније податке о песницима и њиховом стваралаштву.

Наведени избор чине песме Јурија Андруховича *Фаустов Празник* (*Фаустове свято*), Виктора Неборака *Космос је сплет замака и замки...* (*Всесвіт зіткано з пасток і пусток*), Оксане Забужко *Нови закон Архимеда* (*Новий закон Архімеда*) и Галине Крук *Огрезла у живот...* (*Зав'язла у буднях...*) у преводу М. Ивановић, док је А. Татаренко превела песме Андрија Бондара *Генетика*, Мариане Кијановске *Не мрзећи предосећам...*, *О чему да те питам сутра...*, *Дете октида латице цвета...* и № 4, Сергија Жадана *Српскохрватски* (*Сербо-хорватська*) и Остапа Сливинског *Покретни огањ* (*Рухомий вогонь*).

Српским читаоцима по први пут представљено је стваралаштво А. Бондара, В. Неборака, М. Кијановске, С. Жадана, О. Сливинског и Г. Крук.

АНДРИЈ БОНДАР (1974) савремени је украјински песник, преводилац, публициста. Био је главни уредник новина агенције *Литература плюс* (1998–2000), заменик главног уредника часописа *Єва* (2001–2004), уредник књижевних страна *Книжкова лавка* у новинама *Дзеркало тижня* (2001–2007) и *Газета по-українськи*, за које пише колумне.

А. Бондар аутор је песничких збирки *Весіння єресь* (1998), *Істина і мед* (2001), *MASKUL'T* (у коауторству са С. Жаданом и Ј. Андруховичем, 2003), *Примітивні форми власності* (2004), у којима представља свој необичан стил писања.

На А. Бондара велики утицај имала је пољска књижевност, посебно савремена, којом се песник бави. Песник се ослања на „поезију културе“, посебно постмодернизма, и на „поезију природе“, његов говор готово је неписмен и има интонацију усменог говора: дуге паузе, убачене фразе, одступања, понављања, без икаквих „уметничких средстава“. На први поглед А. Бондар пише веома једноставно, чак и примитивно, и о блиским, разумљивим стварима. Његови поетски ликови су наставници хемије, енглески фудбалери, ванземаљци, словенски богови, белоруски скулптори, немачки порнофилмови,

познаници, пријатељи, комшије, рођаци: тата, мама, баба, прадеда. И сви ови чудни ликови веома хармонично присутни су у истој збирци (*Примитивні форми власності*). Ови ликови нису баш поетски, нису из високих сфера културе, нису уопштене безличне уметничке слике, већ обични учесници свакодневних догађаја. У насловима Бондарових песама нашли су се и Свети Никола, и Христ, и Стаљин, и словенски богови, и Роби Вилијамс, али песника ове личности не занимају толико због тога ко су, већ због ситуација у којима се налазе. Само је А. Бондару могло да падне на памет да пореди Кинезе са мачкама које преду, кондуктера у возу са председником, а себе самог са супругом белоруског скулптора. Само Бондарови јунаци могу теглити ковчег са покојником на гробље у тролејбусу, или скупљати со. Управо ово одређује стил његовог стваралаштва које је на граници верлибра и приповетке, у зависности од ситуације.

Управо је збирка *Примитивні форми власності*, у оквиру које је објављена и песма *Генетика*, типичан пример постмодернистичког дела. У њој су песме без рима и стихова, које не можемо назвати верлибром, не постоје знакови интерпункције, једна песма написана је латинициом, пасуси су неочекивано подељени, што потврђује да је њихов аутор експериментатор, који не признаје никаква правила и забране. А. Бондар једноставно ради оно што му се допада, а то се осећа у свакој песми.

*я більше не можу собі дозволити
писати метафорами
загравати з традицією і писати про
равликів
можливо ви маєте рацію і поезія
померла в мені
(Господи знову метафора) і я ніякий
більше не поет
а тим більше не поет культури чи
поет природи
я поет який тримає лептоп на яйцях

просто так мене й називайте:
«Андрій Бондар – поет який тримає
лептоп на яйцях»
кращого компліменту ви мені зробити*

*више не могу да дозволим себи да
пишем метафорама
кокетирати са традицијом и писати
о пужевима
можда сте сасвим у праву и поезија у
мени је умрла
(О Боже, опет метафора) и нисам
више никакав песник
а још мање песник културе и песник
природе
ја сам песник што држи лаптоп на
јајима
тако ме просто и зовите:
„Андріј Бондар – песник што држи
лаптоп на јајима“
не можете да ми направите бољи*

не можете

(<http://poetyka.uazone.net/bondar.html>³⁸⁰)

комплимент

(А. Бондар, *Генетика* // *Књижевни магазин*, Београд 2005: 9)

Назив збирке *Примитивні форми власності*, као и истоимена песма, истичу зависност човека од своје „имовине”. Под имовином не треба схватити само спољашње материјално, већ и психолошко и физичко, у смислу телесног. То су и предмети, и роба, и страхови, и равнодушност, и навике, и стереотипови, и искушења, и болести – све, што представља садржај и празнину нашег свесног и несвесног живота.

У Бондаровим песмама описана су сећања из детињства, размишљања о старости, ситуације из школских дана, незадовољство професијом, куповина, забринутост због будућности, болести, начин живота – у суштини, универзалне теме, о којима песници не пишу често у својој поезији. Као тушта и тма у Бондаревој поезији описани су посебно савремени догађаји: медији, који остављају у сенци прави човеков живот, застарелост Украјинске књижевне енциклопедије, порнофилмови и порносајтови, блајхане плавуше, графити, зарада... А. Бондар у својим делима описује географију половине Европе, од Немачке до Русије са Бугарима, Циганима и Кинезима у време интернета. Све ово говори о потпуно новом лицу човека и света – о ликовима који нису постојали у украјинској књижевности.

ВИКТОР НЕБОРАК (1961) савремени је украјински песник, прозни писац, есејиста, преводац, историчар књижевности. Био је продуцент поезо-симфо-рок догађаја и концептуалиста неколико фестивала *Вивих* (Лавов, 1992), *Алтернатива* (Лавов, 1994), продуцент и водитељ позоришних догађаја *Реберітація* (Лавов, 1992-1994, више од 20 догађаја), држао је предавања из различитих периода украјинске књижевности на матичном универзитету (Лавовски државни универзитет „Иван Франко“, 1993–2000). Заједно са Ј. Андруховичем и О. Ирванцем основао је песничку групу *Бу-Ба-Бу* и њен је Прокуратор, односно, „носилац врховне извршне власти“.

---

³⁸⁰ Песма *Генетика* Андрија Бондара – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/bondar.html>>13.01.2018.

Аутор је песничких збирки *Буриштиновий час* (1987), *Літаюча голова* (1990), *Alter ego* (1993), *Розмова зі слугою* (1993), *Повернення в Леополіс* (1998), *Епос про тридцять п'яту хату* (1999), књиге изабраних и нових песама *Литостротон* (2001), *Перечитана «Енеїда» (спроба сенсового прочитання «Енеїди» Івана Котляревського на тлі зіставлення її з «Енеїдою» Вергілія)* (2001). Неборакова поезија објављена је у бројним украјинским и страним антологијама (у преводима на енглески, немачки, шпански и хрватски језик). Од средине 1990-их најзапаженији књижевни пројекат Неборака је *Третє тисячоліття* – серија књижевних вечери у Лавову на које се позивају писци уживо, а сам аутор има улогу организатора, продуцента, водитеља и саговорника.

Поетско стваралаштво В. Неборака углавном се разматра у ширем контексту књижевне групе *Бу-Ба-Бу*, чији је В. Неборак један од оснивача и аутор њеног назива. Ипак, можемо говорити и о В. Небораку из периода пре заснивања *Бу-Ба-Бу*, о чему сведочи његова збирка поезије *Буриштиновий час* у којој је песник више романтичар, понекад је чак и сентименталан, ироничан и духовит. Један од главних јунака Небораковог стваралаштва је његов родни град Лавов. Збирка поезије *Літаюча голова* витална је и полифонична књига-карневал, у којој се потпуно откривају и срећно спајају песников раблезијански и ренесансни поглед на свет и виртуозни начин версификације.

Од тренутка објављивања збирке *Літаюча голова* у украјинској књижевној критици почиње да се говори о постмодернизму и необароку. *Літаюча голова* је симбол „маске” и „простора” који заузимају централно место на било ком карневалу. Збирка се састоји од низа песама које су представљене као нестварне и неразумљиве слике надреализма. Иза веселог и садржаја пародије скривена је туга због немилосрдне офанзиве изузетно технолошки развијеног града на степску сељачку Украјину. Поред тога, посебну пажњу заслужује ауторова концептуална асимилација знакова масовне младалачке културе (област рок-музике, шоу-бизниса, младалачке моде, укључујући и сленг у лексици). Паралелно са збирком *Літаюча голова* В. Неборак је писао сасвим стилски различиту збирку *Alter ego*, која је написана слободним стихом, а по жанру је лирско-медитативна. Збирка *Розмова зі слугою* замишљена је као

наставак карневала збирке *Літаюча голова* на новом нивоу и истовремено је указала на изузетно важне промене у ауторовим становиштима. Осећа се да је аутор постао озбиљнији и да се постепено враћа традиционално-конзервативним, понекад чак, фундаменталистичким вредностима. Коначно нов Небораков поетски квалитет потврђен је у збирци *Епос про тридцять п'яту хату* за коју је карактеристична илустрација неколико Неборакових метаморфоза стваралаштва. Иронија је прерасла у проповедање, повремено сакрастично, карневалска полифонија у различите жалбе, обраћања, писма, испуњена реториком, отвореним монолозима, бoемско-неозбиљна свечана перцепција живота у осуду традиционалних хришћанских родбинских и животних основа.

Изузетно су значајни Неборакови експерименти са рок-музиком које је изводио у првој половини 1990-их, као и његови дуготрајни пројекти *Реберітація* и *Третє тисячоліття*, који су осетно утицали на формирање новог уметничко-књижевног окружења у савременом Лавову.

МАРИАНА КИЈАНОВСКА (1973) савремена је украјинска песникиња, прозни писац, есејиста, преводилац, књижевни критичар и историчар књижевности. Дипломирала је на Филолошком факултету Лавовског универзитета „Иван Франко“ 1997. на смеру украјинска филологија. За време студија била је чланица женске књижевне групе *ММЮННА ТУГА*. Учествовала је у бројним европским поетским фестивалима. Победница је такмичења *Привітання життя* „Богдан Игор-Антонич“ 1999. и Међународног књижевног такмичења издавачке куће *Смолоскип*. У часопису *Кур'єр Кривбасу* водила је рубрику *Нова польська література* (2004–2006).

Ауторка је збирки поезије *Інкарнація* (1997), *Вінки сонетів* (1999), *Міфотворення* (2001), *Кохання і війна* (2002) у коауторству са Марјаном Савком, *Книга Адама* (2005), *Звичайна мова* (2005), *Дещо щоденне* (2008) и књиге приповедака *Стежка вздовж ріки* (2008). Поетска дела објављивала је на страницама часописа *Сучасність*, *Кур'єр Кривбасу*, *Світовид*, *Четвер*, *Київська Русь*.

У првој збирци М. Кијановске *Инкарнація* (1997) преовлађује искреност, а свет се испољава кроз стихије и природне појаве: море, кишу, маглу, мећаву, снег, ветар, земљу, док се имена, цивилизације и културе лако премештају кроз време и простор. Теме збирке су догађаји и имена из Старог Завета, старогрчки митови, Јеванђеља и апокрифи. Судбину женских ликова: Медеје, робиње у харему, инфанте и Магдалене одређује осећање љубави. М. Кијановска тумачи аспекте невидљиве у стереотипским тумачењима ових ликова. У збирци су приметни безбожни и мотиви протеста. М. Кијановска тумачи одређене догађаје и имена Новог Завета супротно њиховом канонском представљању. Што се тиче поетских средстава песникиња превазилази границе рационалног и узрочне повезаности ствари и догађаја у свету. У збирци над свим описаним стихијама доминирају осећања.

У збирци *Вінки сонетів* (1999) М. Кијановска осваја технички најтежи облик писања поезије. Венац сонета или „круна“ спада у редак књижевни жанр, поготово у савременом времену, када је доминантно настојање да се све форме поједноставе и приближе транспарентном свакодневном говору. Збирка је требало да се зове *Сад Праксителя*. Сваки „венац сонета“ је засебна тема, уобличена помоћу форме. Спорост догађаја, рашчлањеност емоција, понављање речи и смисла у „венцима“ донекле одражавају нелинеарност људских осећања, њихову различитост и трајање. Венци говоре о животу као стихији, о рођењу човека, настанку дела, о путу као метафори живота, о немиру, жељи за откривањем, освајањем, покоравањем, жељи за љубављу и приближавању љубави.

Збирка *Міфотворення* (2000) заснована је на митолошким основама и на свесном или несвесном стварању сопственог мита. У збирци је видљива паралела између митских представа човека о настанку света и песникињине интерпретације настанка књижевног дела. Према Кијановској поезија је врт, који песник ствара од камења речи. Ову фазу у песникињином стваралаштву можемо назвати „барокном“. Обележја барока у њеним песмама манифестују се у метафоричним генерализацијама: стваралаштво – врт, књига – живот, у разноврсности лексики и емоционалној динамичности поезије, у идеолошким приближавањима темама античности и хришћанства, у усредсређености на тему

смрти и апокалипсе, у суштинском сакралном значењу речи (имена) у свету. М. Кијановска поезију доживљава као стварање мита, онако како она види сличност поезије са најдубљим изворима света и живота. Теме различитих поглавља збирке су љубав, стваралаштво, пропаст света, вера у Бога, границе живота, полифонија и разноврсност града. Песникиња осећа слободу, а не приврженост и везаност за реч. Разумевање поезије као бескрајне смешта је ван граница логичних супротности. У збирци је доминантна спонтаност мисли, различити ликови, стереоскопско виђење света, спајање супротних појава и стања у једну целину.

Збирка *Книга Адама* (2004) још је једна карика у „митском“ ланцу М. Кијановске. Библијски Адам интересантан је за песнике и зато што је давао називе птицама и животињама, не само зато што је био праотац свих људи, већ и зачетник поезије. М. Кијановска своју пажњу посвећује значају и величини осећања, утисака, искуства, размишљања и вери првог човека. Притом песникиња не само што реконструише или ствара време када је на свету било свега троје: Адам, Ева и Бог, већ премешта ово првобитно стање у садашњост и посматра живот људи као Адамову причу која се понавља. Током постојања света људи проживљавају искуство првог мушкарца и жене: то је рођење (настанак), комуникација са Богом, осећање љубави, преступ и протеривање из раја. С друге стране, у Адаму је већ била забележена наша радост, срећа, туга, злочини. За М. Кијановску *Книга Адама* је покушај да напише историју човечанства и да укаже на везу између човека и Адама, првог човека који је од нас најудаљенији.

Збирка верлибара *Звичайна мова* (2005) преломна је у стваралаштву М. Кијановске. За песникињу је „прост језик“ (мова проста), „обичан језик“ језик верлибра. У претходном песникињином стваралаштву видљиво је да је језик основно обележје њене поезије, не сиже, не поетска идеја, чак ни поетске слике као поетско средство, већ језик. У „обичном језику“ верлибра М. Кијановске мит престаје да игра водећу, основну улогу. Овде доминира обичан, прост живот, чему доприносе описи личних догађаја, животних ситуација, склоности и запажања.

Док је за прве збирке М. Кијановске карактеристична спонтаност, безграничност, одлучност, које се манифестују у слободном стапању тема, обележја култура и епоха, за збирку *Дещо щоденне* (2008) карактеристично је тврдоглаво осећање границе, што потврђују често употребљаване речи, којима се означава крај: круг, праг, провалија, обала, границе. „Граница” је приметна у пенсиквињиној максималној усредсређености на теме које представљају неку врсту целине: реч – Бог – смрт. Поетски простор стваралаштва – врт, у коме је полако, полифонично, на различите начине описиван свет, сада прелази у простор пустиње, где је присутна усамљеност, ћутање и приближавање спознаји Бога, Речи, љубави, смрти, страху и себи. За збирку је карактеристично поређење појмова који се не могу поредити (рођење – смрт, тренутак – вечност), широки видокруг виђења света као целине садашњости, прошлости и будућности и протицање времена уназад. Ова обележја нису ништа ново или карактеристично за поезију М. Кијановске. Она постоје скоро у свим њеним збиркама. М. Кијановска у својој поезији користи теме у једном кругу: вера – љубав – Бог – реч – стваралаштво – смрт.

Књижевну групу *ММЮННА ТУГА* основале су 1990. студенткиње Филолошког факултета Лавовског државног универзитета „Иван Франко“. Књижевну групу са ироничним називом *ММЈУННА ТУГА* (који се асоцира са женским именом) чине Мариана Кијановска, Марјана Савка, Јуља Мишченко, Наталка Снјаданко, Наталија Томкив и Ана Середа, а *ТУГА* је Друштво усамљених графоманки. Ова песничка група (у потпуном, или непотпуном саставу) имала је књижевне вечери у Лавову, Кијеву, Ивано-Франковску и Тернопољу.

Н. Снјаданко овако се присећа постојања групе: „Када ме данас питају за *ММЮННУ ТУГУ*, одмах ми постане чудно и јави ми се такво осећање, као да ти неко сасвим непознат показује неку одавно заборављену дечју слику из кућног албума, која ти је веома драга, али ти је чудно што видиш ту слику у нечијим туђим рукама, а не у том албуму, за који те везује толико сећања. Позитивно је макар то што твоја прошлост некога занима и треба да те радује. Најпријатније од свега у вези са *ТУГОМ* је то што она није настала из жеље за „сопственим

промовисањем“, као што би то данас гарантовано било окарактерисано, и чак не из неких заједничких стваралачких интересовања, већ из нормалног пријатељства, жеље да заједно проводимо време и да га проводимо забавно. Заједно смо писале песме на досадним предавањима, затим смо бежале са тих предавања у кафиће са прљавим похабаним столовима и, према тадашњем уобичајеном стандарду, измишљале смо неостварене пројекте и покушавале смо да пишемо заједничке романе. Најчудније је то што су наше амбициозне младалачке планове повремено чак озбиљно схватили искусни и талентовани људи. Можда је то био дух чудног времена, које ни по чему није налик на прагматичну садашњост.“³⁸¹

Све учеснице групе, свака на свој начин, упечатљиво су се оствариле. М. Савка, М. Кијановска и Н. Снјаданко у књижевности, а Ј. Мишченко постала је позната певачица украјинске групе *Talita Kum*.

Појава **СЕРГИЈА ЖАДАНА (1974)**, песника, прозног писца, есејисте, преводиоца, за украјинску књижевност постала је прави догађај. И у стилском смислу, и у смислу проширења, пропаганде књижевности, и у специфичном начину комуникације са публиком и у смислу друштвене ангажованости. С. Жадан је већ до сада оставио битан траг и изузетан утицај. Пише романе, поезију, есеје. Тема његових дела је постсовјетска стварност у Украјини. За Жаданов стил карактеристична је употреба разговорне и нецензурисане лексике. Преводи са немачког, пољског, белоруског и руског језика. Без њега је немогуће размишљати о украјинској књижевности краја ХХ – почетка ХХИ века. С. Жадан био је организатор бројних украјинских и међународних књижевно-уметничких и друштвено-политичких догађаја, посебно фестивала модерне поезије *Авангард-Фест* (1994–1997). Објављивао је новине *Гігієна* (1997) и уређивао новине *Трактор* и *КУТ-М*.

Аутор је песничких збирки *Цитатник* (1995), *Генерал Юда* (1995), *Пенси* (1998), *The very very best poems, psyhodelic stories of fighting and other bullshit* (изабране песме 1992–2000) (2000), *Балади про війну і відбудову* (2001), *Історія культури початку століття* (2003), *Марадона: Нова книга віршів* (2007),

---

³⁸¹ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст. Антологія*, Львів 2009: Ммюна туга: 462

романа *Big Mak* (2003), *Денеш Мод* (2004), *Anarchy in the UKR* (2005) и драма *Гімн демократичної молоді* (2006) и *Трициліндровий двигун любові* (2007).

Жаданова генерација одрастала је у атмосфери распада Совјетског Савеза, постепеног нестанка његове инфраструктуре, естетике и етике, односно, метафорично, у време када је ваздух био презасићеном поезијом, истовремено елегичном и катастрофалном. Многи од њих касније су се суочили са бројним разочарењима: у стабилност света, у праведност, у тријумфални устанак независне Украјине, а касније и у Наранџасту револуцију. Трагови горчине због света и отаџбине и данас су приметни на лицима многих представника исте генерације. Али изгледа да је С. Жадан превазишао комплексе због неостварених илузија, или они бар нису видљиви као досадни бесплодни црни облаци у његовим делима.

С. Жадан рођен је у граду Старобилску у Луганској области, у коме се претежно говори руски јузык. Студирао је у Харкову на Филолошком факултету Харковског државног педагошког универзитета „Г. С. Сковорода“ на смеру украјинско-немачке филологије, где је дипломирао 1996. Овде је посебно била битна општа атмосфера поновног „открића“ Стрељаног препорода 1990-их. Захваљујући својој тетки, песникињи Олександри Коваљовој, С. Жадан је имао контакт са круговима старијих писаца, и не само да је стварао иронију на њихов стил живота и стваралаштва, већ је од њих добио и одговарајуће податке. Због тога је С. Жадан постао један од популаризатора украјинске књижевне авангарде и модернизма. Написао је дисертацију посвећену украјинском футуризму и стваралаштву М. Семенка *Филозофско-естетски погледи Михајља Семенка*, али је осетио и одређени утицај М. Семенка у интертекстуалном смислу, пре него у стилском (на пример песме циклуса *Тереза* у збирци *Пенсі*, којом нас упућује на М. Семенка). Неки критичари понекад називају С. Жадана „савременим Семенком“, а поједине колеге писци за рани период његовог стваралаштва кажу да је „футуристички“.

Већ 1990-их С. Жадан песник одушевио је украјинске читаоце својом свежином и слободом изражавања, индивидуалним јасним и оригиналним стилем и својом харизмом. Заједно са талентованим и изузетним песницима Ростиславом Мељником (1973) и Игором Пилипчуком (1973) основао је

књижевну групу (књижевна корпорација или књижевно удружење) **ЧЕРВОНА ФІРА**. Седиште групе било је повезано са уредништвом новина *Нова Україна*, а касније са просторијама друштва *Спадщина*, на чијем се челу тада налазила О. Коваљова, Жаданова тетка. Прве наступе група је имала крајем 1992. у згради Головополитпросвете и у позоришту *Березіль*, и били су посвећени 100-годишњици М. Семенка. Крајем 1993. *Червона Фіра* сели се у харковски Књижевни музеј, где су Р. Мељник и С. Жадан почели да раде. Музеј је постао својеврсни штаб, у ком су чланови групе имали на располагању просторије, столове, телефон и, чак, кревет П. Тичине и овде су се одржавали најзапаженији догађаји групе и *Авангард-Фест*. Овде су се одржавале манифестације, гласни фестивали и баналне пијанке. Овде се највише осећала веза са оном генерацијом чији су посао чланови групе били позвани да наставе. Они су увек били поред, на портретима, у стварима, делима, писмима, били су саговорници и јављали су им се у сновима. Незаменљиви кустос књижевно-уметничких вечери групе у Књижевном музеју био је музејски уметник Валер Бондар, који је организовао све вечери групе: од самиздатских новина *Трактор* и првих збирки С. Жадана до украјинских презентација.

С. Жадан учествовао је на бројним украјинским и међународним фестивалима и на другим манифестацијама, освојио је неколико награда, неколико његових збирки 1990-их имале су велики одјек, а прва књига у новом миленијуму *Балади про війну і відбудову* (назив је директан цитат – исти назив имала је збирка поезије Мајка Јохансена³⁸²), која је увела свог аутора у прве редове поезије, захваљујући интересантној и осмишљеној композицији, игри

---

³⁸² Мајк (Михајло) Јохансен (1895–1937), украјински песник, прозаиста, преводилац, критичар, лингвиста, сценариста, жртва стаљинског терора. Представник је „црвене ренесансе“. Био је близак са В. Е. Блакитним, М. Хвиљовим, В. Сосјуром и другим харковским писцима. Заједно са њима постаје оснивач Удружења пролетерских писаца *Гарт* (1923). Са групом пријатеља 1925. напушта *Гарт* и оснива *ВАПЛІТЕ*. После принудног распуштања организације у јануару 1928. био је иницијатор стварања *Техно-уметничке групе А* (1928–1931). Заједно са члановима ове групе издавао је *Універсальний журнал*. По идеји М. Јохансена настао је и алманах *Літературний ярмарок* (1928–1930). Касније се придружио удружењу *Спілка радянських письменників України*. Стрелан је у Кијеву 27. октобра 1937.

жанровима (песме, циклуси, поеме, прозни монолог) и предговору Ј. Андруховича.

Почетком 2000-их С. Жадан наступа и као прозаиста. Прва објављена књига приповедака *Big Мак* представила је стилска, питка и не баш сижејна дела. Захваљујући следећој збирци приповедака *Депеш Мод* са суровим сижеима и апсурдним авантурама неколико младића који траже свог пријатеља по студентским домовима, фабрикама, пољима и железницама Источне Украјине, С. Жадан је постао култни писац. У овој збирци спојен је интересантан текст са вицевама и изузетним смислом за хумор. За успех код читалаца значајна је била и тема: живот омладине у великом граду. Поред тога што је С. Жадан постао култни и један од најпопуларнијих писаца савремене украјинске књижевности, признање је уследило и у Пољској, Белорусији, Русији и у земљама у којима је говорни језик немачки.

„Страницама Жаданових приповедака креће се шаролико друштво младих Европљана. Осим Украјинаца, ту су Чехиња, Српкиња, Словенац, представници других народа који се скоро ни у чему не разликују: носе исту одећу, пију исто пиво, заједно дувају... Можда једино музика показује њихову посебност, али ни она није одређена културним кодом, већ жељом за издвајањем, Жаданови јунаци не осећају пијетет према култури земаља којима путују. Њихова Европа је свакодневна, пуна гастарбајтера, проститутки и равнодушних путника, свуд иста. <...> Нимало случајно Жаданов роман је добио наслов *Депеш Мод*. Јунаци-маргиналци који живе у добровољном гету у једном тренутку осећају потребу да проговоре са светом. То се дешава за време радио емисије о групи „Депеш Мод“, када гоњени нејасном потребом да их неко чује, момци телефонирају водитељу, мада немају шта да питају или кажу. Вечито пијани или мамурни, склони лаким дрогама и ситним деликтима, јунаци романа чувају у себи неку детињу веру да све треба да буде некако лепше и друкчије. Зато њиховој пажњи неће промакнути уморан, депресијама измучен пуж, као и они разочаран, али ипак истрајан у својој убеђености да треба некуд отићи. Чак ако ће путовање трајати цео живот.“ (А. Татаренко 2005: 143)

Жаданово стваралаштво условно настаје из књижевности XX века, из њеног најразигранијег, протестног, екстравагантног и експерименталног дела.

Периодично Жаданова дела испуњавају и комплексни ликови. Некада је то козметика, боје, затим женско рубље. Као стабилни ликови остају растресите материје: дуван, млевена паприка, наркотици биљног порекла, као и срце и други вечни људски органи. Срце је лик у песми *Српскохрватски*:

*Спробуй зараз пояснити їй,
що ці осінні годинники,
якщо їх вчасно не зібрати,
просто перестигають і бризкають
на одяг і на долоні соком,
на який потім злітаються оси
і пробивають жалами твою шкіру
аж до самого серця.
(Извор са интернета³⁸³)*

*А ти јој сада објасни
да ови јесењи сатови,
не саставимо ли их на време,
просто постају презрели и прскају
на одећу и дланове соком,
на који се касније скупљају осиге
и пробијају твоју кожу жаоком
све до самога срца.
(С. Жадан, *Српскохрватски* //
Књижевни магазин, Београд 2005: 11)*

Жаданов књижевни феномен не би био могућ без његовог карактеристичног језика. За њега су карактеристични специфичан ритам са реторичким променама, питањима, понављањима. Незаумењиво обележје Жадановог језика је једноставност лексике, присуство разговорних израза и русизама. Често због свих ових ствари његово стваралаштво превазилази границе карактеристичног књижевног језика, са бројним разликама у односу на језичке стандарде писаца традиционалиста.

У стварању својих прозних дела на плану сижеа и структуре текста С. Жадан је одабрао три главна правца. Први је најупечатљивије присутан у збирци новела *Big Mak* и у књизи *Anarchy in the UKR*, коју такође чине новеле. У њему је сиже веома нејасан и час нестаје у траговима, час се поново појављује. Овде је у центру пажње лакоћа приповедања, док се компликују загонетне, апсурдне и комичне особине ликова. Људи из неког разлога некуда путују (на пример, аутостопом у Немачку), говоре нешто неразумљиво, некога дочекују, са неким се виђају, а над свим тим бесни леп и помало страшан свет, испуњен ликовима и сликама. Зато су Жаданова дела самодоволна и „чиста“. Други правац је „сижејни“, попут збирке *Депеш Мод*, романа *Ворошиловград*, приповетке *Порно*. У овим делима догађајима припада далеко више пажње и читалац више не прати

---

³⁸³ Песма *Сербо-хорватска* Сергија Жадана – извор са интернета: <http://maysterni.com/publication.php?id=37806>>13.01.2018.

толико метафоре и конструкцију речи или реченица, колико договорштине јунака. Трећи правац је „реторички“ и оваквих примера има у драмама *Гімн демократичної молоді* и *Трициліндровий двигун любові*.

Сличан приступ Жадановој поезији омогућава нам да у њој разликујемо чисто „авантуристичке“ песме (*Хороші молоді поети*), лирске (велики део збирке *Лілі Марлен*) и песме обележене метафизичким духом (иронична и апсурдна *Госпелс і спірічуелс*). Сасвим контрадикторне интерпретације могу довести до условно религиозних ликова у Жадановом стваралаштву. С једне стране, они су често присутни у искреном ироничном контексту. Вероватно сам С. Жадан све то тумачи на другачији начин, док сваки читалац на свој начин може доживети сличне мотиве, али у Жадановом стваралаштву вера (неформална, непризната, спонтана, реконструисана, можда не потпуно схваћена) има улогу унутрашњег и не увек јасног „корпуса“ догађаја, на који се може ослонити и кроз који се остварује загонетна, непрекидна и пулсирајућа веза са светом. Оваква условна, али неизбежна „религиозност“ помало подсећа на религиозност П. Тичине.

Одмах после вере треба поменути и љубав. Она је кључ за разумевање и неразумевanje Жаданових дела. Љубав у различитом смислу. Сваки читалац, чија се пажња није зауставила на неким маргиналним ликовима, темама и звучним изразима, може приметити да је љубављу испуњено и обасјано скоро свако Жаданово дело. У већини случајева мотивацију поступака јунака и примитивне логичне везе замењује љубав.

Љубав и доброта у Жадановим делима представљају поље силе, које на неки чаробан начин изненада подређује кретање свега у несавршеном свету који нас окружује. То је једно од главних искушења Жадановог уметничког света и читалац који то не осети или не примети, неће му се ни допасти Жаданово стваралаштво. У већини случајева С. Жадан тражи љубав и доброту чак и тамо где, на први поглед, не могу постојати. У позадини псовки, кријумчара, шегачења, наркотика, алкохола, читалац би могао очекивати порнографска откровења, или гранично приземне и практичне изливе љубави. Али, С. Жадан не испуњава оваква очекивања. У многим његовим делима љубави или уопште нема, или нема доминантну улогу и скоро никада није употребљена директно

или цинично. Претежно функционише као „однос“, као нешто што изазива животне сукобе и егзистенцијална размишљања и често је скривена иза неких других мотива. Пример је песма *Паприка* из збирке *УССР* (у преводу А. Татаренко) о милој и дирљивој причи:

*Тому, що так, як вона боїться за нього, я
не
зможу
ніколи і ні за кого боятись, тому, що з
такою легкістю,
з якою вона кладе йому до рук ці теплі
цитрини, я не зможу
ніколи нікому нічого віддати;
буду і далі за ними іти,
в довгих виснажливих сутінках
супермаркету,
з жовтою травою під ногами,
з мертвою рибою на руках,
відігриваючи її серце
своїм диханням,
відігриваючи своє дихання
її серцем.
(Извор са интернета³⁸⁴)*

*Зато што тако као што се она
боји за њега, нећу моћи
да се бојим, никад и ни за кога,
зато што с таквом лакоћом,
с којом она му ставља у дланове
ове топле лимуне,
нећу моћи ником никад ништа
дати;
Ићи ћу ја за њима, и даље,
у дугом, заморном сутону
супермаркета,
са жутом травом под ногама,
са мртвом рибом на рукама,
топлећи њено срце
својим дахом,
топлећи свој дах
њеним срцем.
(С. Жадан, *Паприка* // *Mons Aureus*,
Смедерево 2006: 14-15)*

Љубав код С. Жадана постаје пре свега духовна, метафизичка и, најзад, ментална ствар, која човеку може дати радост, снагу, енергију, као у *Паприци*. А можда она није духовна моћ, већ природна појава. Овакву осетљиву перцепцију ове теме ни у ком случају не може прикрити ниједна иронична маска, бар за пажљивог читаоца. Жаданова поезија подсећа на каледиоскоп утисака, мисли, осећања, искуства, примедби, отпора. Песник стално трага, желећи да га сви разумеју, зато што генерације младих на другачији начин виде и доживљавају промене које се дешавају у друштву.

Управо је С. Жадан писац који је спојио веома транзитни, ћудљиви, катастрофални дух времена Украјине у периоду 1990–2000-их, његову иронију, цинизам, бол, конзумеризам, будаласт радикализам са узвишеним стварима по својој суштини: са свеопштим добром, љубављу, романтичном заљубљеношћу и

---

³⁸⁴ Песма *Паприка* Сергија Жадана – извор са интернета: <http://maysterni.com/publication.php?id=1590>>13.01.2018.

топлом унутрашњом светлошћу. С. Жадан ово поткрепљује оригиналним еластичним духовитим стваралаштвом. Зато Жаданово стваралаштво од самог почетка привлачи пажњу читалаца и даље изазива различите реакције.

У преводу Т. Гаев објављена је Жаданова драма *Гімн демократичної молоді* (*Химна демократске омладине // Савремена украјинска драма*, Руске слово, Нови Сад 2016: 245-302).

ОСТАП СЛИВИНСКИ (1978) савремени је украјински песник, есејиста и преводилац, историчар књижевности, један од представника генерације аутора, коме савршено пристаје и одговара атрибут интелектуалца. У поезији његов глас говори својим језиком, али истовремено се обраћа бројним гласовима из европске књижевности, са којима разговара, којима одговара и допушта им да одјекују у његовом стваралаштву, испуњавајући песме ехом различитих поетских традиција и, истовремено, стварајући своју оригиналну и засебну традицију. У есејистици показује ерудицију интелектуалца и научника, који има дар да буде пажљив према стварима о којима пише и да говори пластично и деликатно, онако како то чини и у својим песмама.

О. Сливински аутор је три збирке песама *Жертвоприношення великої риби* (1998), *Полуднева лінія* (2004) та *М'яч у пільмі* (2008), али и бројних превода књижевних дела и научне литературе са пољског, бугарског, македонског, енглеског и белоруског језика. Оснивач је и координатор Међународног књижевног фестивала у оквиру Форума књига у Лавову и учесник је бројних књижевних догађаја ван Украјине. Поред тога, О. Сливински је доцент на Катедри за пољску филологију Лавовског националног универзитета „И. Франко“. Одбранио је прву дисертацију у Украјини о ћутању у књижевности *Феномен ћутања у књижевном тексту (на материјалу бугарске прозе 60–90-х година XX века)*.

О. Сливински један је од најбољих представника Лавова у савременој украјинској поезији и поезији „херметичке усмерености“. Његове песме испуњене су метафорама, посебном асоцијативном двосмисленошћу, вишезначношћу, елегантном фикцијом и лаком, једва уздржаном интонацијом. То су, углавном, верлибри, којима се не може одредити време и простор

постојања. Поезија О. Сливинског говори о љубави и светлости, као о две најважније ствари које се људима могу догодити. Љубав дрхти и често је крхка, потиснута у срце, понекад је несигурна, скоро фантомска и болесна. Светлост је описана у својим најразличитијим облицима и одсјајима, ње има у изобиљу, она осветљава читаоцу пут, разлива се у причама о љубави и нечијим путовањима светом, замишљеним и стварним. Светлост која настаје из љубави је светлост која постаје љубав.

Поезија О. Сливинског аутономна је у односу на цео постојећи свет, независна је од његових топоса и закона и вешта је у стварању сопственог живота и света, са својом географском мапом на којој је све хармонично и готово идилично. Сви ови простори су изузетно лепо, са водама мора и океана са којима паралелно постоје рибарска села, луке и градови, пуни башти, по којима се може возити бициклом. Њима протичу речице, које се могу видети са мостова који их надкриљују и видети како њихова вода прихвата кишу и пљускове. Овде цвета дрвеће и трава, а места поред језера памте изузетне тренутке интимности, док мало даље својим стазицама путују анђели и чују се њихове трубе. Поезија О. Сливинског интересантна је и због језика, који говори о интимности, као и само разумевање интимности – интимности поверења, разговора, обраћања, интимности љубави. Попут стихова песме *Покретни огањ*:

*Простирадло, нагрите за вечір
випарам
ріки, пошарпане потрійним
ножем сліду; щось переслідувало нас –
зламана гілка,
курача кров – цілу дорогу. Пам'ятаеш,
коли ти вперше відчула страх?
(<http://artvertep.com/print?cont=3596>³⁸⁵)*

*Чаршав, топао од реке која се пуши,
покидан тројним
ножем трага; нешто нас је гонило –
поломљена грана,
кокошија крв – целим путем. Сећаш се
кад си први пут осетила страх?
(О. Сливински, *Покретни огањ* //
Књижевни магазин, Београд 2005:
12)*

Песме су испуњене посветама друговима, пуне су дијалога, чију стварност или имагинарност може да потврди само песник, и оне се изговарају не тамо где никог нема, већ тамо где би могао да нас чује неко близак. Песме

---

³⁸⁵ Песма *Рухомий вогонь* Остапа Сливинског – извор са интернета:
<http://artvertep.com/print?cont=3596>>13.01.2018.

говоре о најважнијим стварима, а то је цео видљиви свет, све што смо помислили и осетили, сваки страх и немир, свака радост и несрећа. Све на чему можемо да зауставимо свој унутрашњи поглед.

О. Сливински са подједнаком пажњом говори о свему што постоји: о анђелима и сопственом телу, о потпуно фантастичним догађајима, о игри, чији учесници или сведоци постају читаоци, о визијама, налик онима виђеним у сну, или измишљеним. Такође говори о свакодневним стварима, које се налазе у сваком дому, које због пажње која им је посвећена постају интересантне и лепе, попут каде, пуне ружа после школског празника, шампона, који је Она волела, прага посутог шећером у праху, кревета, влажног и топлог, као у екваторијалној шуми, неколико кофа са остацима креча и наранцасте боје... Небитне ствари појављују се у песмама и подсећају да је свакодневни живот заиста леп. Све зависи од тога како посматрамо ствари и од тога колико смо спремни не само да се дивимо, него да стварно видимо свет око себе и спознамо колико је леп.

Поезија О. Славинског не говори само о љубави и светлости која од ње настаје, већ и о томе како љубав боли. Човек не проживљава своја осећања само изнутра, далеко од погледа других, већ пати и његово тело. Оно често крвари, тешко му је да дише, има нападе кашља и нешто му чудно притиска плућа, зато што је рањено и осећа у себи нешто страно, па неочекивано почиње да говори о љубави. А када љубав изађе из њега, сва светлост полако почиње да гасне. И не зна се шта после тога остаје.

У поезији О. Сливинског нема ни стварне, ни идеалне Украјине, много је пољских имена, европских пејзажа и ентеријера, страних речи и израза. Главни јунак је путник, грађанин света. Песме су пуне питања постављених себи самом или замишљеном саговорнику. О. Сливински ствара одређену духовну реалност, у којој поред лирског јунака постоје богови, анђели, духови, душе, сенке, птице. Понекад се појављују алузије на веру у Бога и библијске успомене. Вода је омиљени елемент О. Сливинског и она је представљена као симбол у најразличитијим верзијама: морска, свежа, фосфорна, зелена, жива, киша, плусак, поплава, дубина, река, језеро и има широки спектар значења. Лирски јунак настоји да спозна суштину ствари и да ухвати оно што му стално измиче и зато гледа сваки знак, наговештај, али не може да их протумачи. Све ствари и

предмети у поезији О. Сливинског значајни су, попут натприродних бића, која постоје уз материјални свет.

*Його останній подих був десь
о четвертій ранку, коли живі рідко
думають про тих, хто вже майже
там.*

*Његов последњи дисај био је негде
око четири ујутро, када живи ретко
мисле на оне, који су већ скоро тамо.*

(О. Сливински, *Покретни огањ* //
Књижевни магазин, Београд 2005:
12)

ГАЛИНА КРУК (1974) савремена је украјинска песникиња, прозни писац, историчар књижевности, преводилац. Дипломирала је 1997. на Филолошком факултету Лавовског националног универзитета „Иван Франко“ на смеру средњовековна књижевност. Докторирала је на тему *Українське низове бароко: поетика стилю та жанру*. Ради као доцент на Катедри украјинске књижевности „М. Возњак“. Била је чланица књижевне групе *Нечувани*.

Ауторка је песничких збирки *Мандри у пошуках дому* (1997), *Слиди на ніску* (1997), *Обличчя поза світлиною* (2005), *Співіснування* (2013), као и бројних публикација у књижевној периодици. Њене песме објављене су у часописима и антологијама *Привітання життя '95* (1996), *Початки* (1998), *Протизначення* (2001), *Королівський ліс* (2001), *Ми і Вона* (2005). Преводи са пољског, руског и белоруског језика.

У центру стваралаштва Г. Крук су теме балансирања на граници конкретног и индивидуалног и симболичног и уопштеног и начин на који човек доживљава и проживљава болесне егзистенцијалне ситуације. Песничка напетост песама настаје за време сукоба изговореног и неизговореног, дечје отворености према свету и херметизму текста, Ероса и Танатоса, себе и Других.

Поезија Г. Крук је приповедачка и испуњена различитим сужеима. У њој су описани различити људи са различитим животима, или постојањем. Теме су различите: од љубави до отаџбине, прича из совјетског детињства, подучавања деце, до прилично апстрактних философских песама о Богу, сећању и времену. Г. Крук пише као цинични посматрач и није битно кога посматра: себе или друге. Она увек пише са одређеном дозом самоироније, чак и у песама о

најинтимнијим стварима. Често се у песмама појављују пуцање или рат. Попут стихова песме *Огрезла у живот...*:

<i>останеться кроку —</i>	<i>Остаће корака</i>
<i>на подих,</i>	<i>за удах</i>
<i>на порух,</i>	<i>за прах,</i>
<i>на порох,</i>	<i>за трзај</i>
<i>на постріл у цятку мішені своєї</i>	<i>за пуцањ у мрљицу мете својих леђа...</i>
<i>спини...</i>	
(Извор са интернета ³⁸⁶)	(Г. Крук, <i>Огрезла у живот</i> // <i>Књижевни магазин</i> , Београд 2005: 13)

У песмама Г. Крук проналазимо човека-мету из недељне стрељане, предавање о склоништу, кише које падају попут регрута, док деца и родитељи стално воде рат. У поезији Г. Крук чести су сукоби и супротности и лирски јунаци непрестано се боре за свој опстанак.

Књижевну групу *НЕЧУВАНИ* основале су 1995. студенткиње Филолошког факултета Лавовског државног универзитета „Иван Франко“: Олена Галета, Оксана Копак, Галина Крук, Олесја Новосад и Ирина Старовојт. Од многих присталица групе које нису биле песникиње треба издвојити њихову вршњакињу са студија Ољу Гнатјук. Појава групе била је својеврсна реакција на доминацију различитих књижевних група, књижевних удружења и асоцијација, који су се тада умножавали без преседана. Девојке су одлучиле да иронично надиграју овај модерни тренд, основавши своју провокативну „уметничку дисоцијацију“. Забавни карактер ове књижевне групе долази до изражаја већ у њеном статусу, где уместо на конкретне уметничке и стилске постулате наилазимо на игру са различитим конструкцијама речи *Невероватне*. Све декларације групе свесно су сведене на вербално балансирање, које или напада, или огољује њихову парадоксалност. Ево одломака из статута „уметничке дисоцијације“: „Назив треба разматрати у најширем негативном контексту. Уметност оцењена као „задовољавајућа“ нас не задовољава. Ограничавамо се тиме да се ничим не ограничавамо, осим: Не замишљамо све „препредењаке”

---

³⁸⁶ Песма *Зав'язла у буднях* Галине Крук – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=krouk&page=slidyn07>13.01.2018>.

као уметнике. Не заслужују сви који су чувени да их чују. Нису сви који чују заслужили да чују. Нису сви које читају заслужили да буду прочитани. Нису сви непознати заслужили да буду невероватни. Нећемо о себи.³⁸⁷

Рад групе манифестовао се кроз одржавање неколико музичко-поетских представа, посебно *Ми надто схожі як на перехожих* у лавовској Згради учитеља и у Кијево-Могиланској академији и *Східці в обидва боки* у музеју „И. Пинзела” у Лавову и кроз низ мањих књижевних догађаја током 1996. и 1997.

Поред бројних вечери и поетских окупљања, за књижевну групу *Нечувани* нажалост нису чули бројни читаоци и њене чланице појавиле су се у књижевности појединачно. Неке чланице 1997. већ су имале по неколико сопствених књига, које уопште нису личиле једна на другу својом поетиком, поготово што се радило о чланицама исте књижевне групе. Тако више није ни постојала потреба да наступају заједно. У оквиру заједничког издања неке од њих нашле су се у издању *Ми і вона: Антологія одинадцяти поеток* (2005).

Три најинтересантије песникиње из ове групе: Олена Галета, Галина Крук и Ирина Старовојт, које су се касније оствариле и у науци, успешно одбранивши дисертације и наставивши рад на матичном факултету, можемо назвати песникињама научним радницама, а према духу поезије коју пишу, песникињама интелектуалкама.

ЧАСОПИС ФИЛОЛОШКИ ПРЕГЛЕД

РОМАНИ ЗЕЛЕНА МАРГАРИТА СВИТЛАНЕ ПИРКАЛО (1976) и РІВНЕ/РОВНО. СТИНА ОЛЕКСАНДРА ИРВАНЕЦА (1961)

У београдском часопису *Филолошки преглед* 2005. под насловом *Савремени украјински роман* Дејан Ајдачић је српским читаоцима представио два савремена украјинска писца и њихове романе: роман *Зелена Маргарита* Свитлане Пиркало и роман *Рівне/Ровно. Стіна*. Олександра Ирванеца.

Под поднасловом *Феминизам или исмејани феминизам* Д. Ајдачић за роман С. Пиркало *Зелена Маргарита* наводи да наведено дело, чија је књижевна

---

³⁸⁷ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст. Антологія*, Львів 2009: Нечувани: 600

вредност дискутабилна, исписано речником савременог сленга „отвара занимљива питања о променама у савременом друштву.“ (Д. Ајдачић 2005: 190)

СВИТЛАНА ПИРКАЛО (1976) савремена је украјинска списатељица, новинарка, дугогодишња водитељка украјинске службе ВВС-а, преводилац. Дипломирала је на смеру украјински језик и књижевност Филолошког факултета Националног универзитета „Т. Г. Шевченко“. Ради као секретар за штампу Европске банке за реконструкцију и развој. Иницијатор је и члан жирија награде „Књига године ВВС“-а која се организује у партнерству са Европском банком за реконструкцију и развој. Живи и ради у Лондону.

Аутор је следећих књига: *Перший словник українського молодіжного сленгу* (1998), *Зелена Маргарита* (2000), *Не думай про червоне* (2004), избор недељних колумни у *Новинама на украјинском – Авторська колонка* (2007), *Кухня Егоїста* (2007).

С. Пиркало у *Зеленој Маргарити* покушава да опише неозбиљну, неефикасну, апсурдну, примитивну, досадну садашњицу, онаквом каква она углавном јесте. Како би боље истакла њена деструктивна обележја, за главне јунаке романа бира представнике омладине, зато што су млади најосетљивији на све друштвене промене – и очекиване и пропратне. Главна јунакиња Маргарита Погрибна (она је Зелена Маргарита, у чијем је имену назив коктела који она са задовољством испија) амбициозна је новинарка једног женског часописа, која машта о раскоши, благостању и срећи, а оличење тог света представља Америка, у коју Маша жарко жели да оде. Америка је супротност постсоцијалистичкој Украјини, у којој Маша живи и ради заједно са својим познаницима, пријатељима, колегама у беспарици, отаљавајући свој посао новинарке, пишући рубрике и сањајући о бољем животу због чега је муче честе главобоље. Роман је опис 21 дана јунакињине свакодневице и употребом украјинског или руског језика и суржика, жаргона и цитата из огласа, реклама и телевизијских емисија доприноси психолошкој изградњи Машиног лика.

Маша је псеудофеминисткиња. Она пише рубрике са феминистичким односом према свету, а у ствари саветује жене како да искористе мушкарце и представља тип идеалне жене (купохоличарке), која треба да се оствари у

савременом потрошачком друштву (беспарици), тако што ће искористити свој изглед (тело) најбоље што може како би себи потчинио мушкарце од којих има осам користи. Прва је у преношењу тешких терета, заптивању прозора и балконских врата, обијању брава, померању ормана, прашењу тепиха. Друга је успешна одбрана дома. Трећа је спремање хране. Четврта је што се мушкарац може користити у улози шофера и ослонца. Пета је у томе што можете да га пошаљете по киселу воду или цигарете, а такође и на пијацу по намирнице и резервне делове. Шеста је заиста ретка корист. Има мушкараца који умеју да читају. Њега можете и треба да показујете гостима. Седма (сумњива корист) је у томе што неке врсте мушараца умеју да зарађују паре. Осма је интимна корист, а ево у чему се она састоји:

Чоловік може слугувати подушкою, гладити вас по голові, приносити вранці капці, цілувати і таке інше. Деякі дуже добре вмiють займатися коханням; такі чоловіки особливо цiнуються. Не викидайте такого чоловіка – якщо він вам набридне, подаруйте його подрузі.

(Извор са интернета³⁸⁸)

Мушкарац може да служи као јастук, да вам мази косу, да вам доноси ујутру папуче, да вас љуби итд. Неки умеју веома добро да воде љубав, такви мушкарци се посебно цене. Не пуштајте таквог мушкараца, а ако вам досади, поклоните га другарици.

(С. Пиркало, *Зелена Маргарита* // *Вiкно*, Београд 2005: 115)

Ипак, иако се препушта задовољствима и одлаже састанке са удварачем Кирилом, који је позива на коктел „маргариту“, Маша мора да се прилагођава општим правилима, чак и уколико су она супротна савести и ометају је да буде објективна и правична. Она мора да прође кроз многа искушења како би схватила да човек има право да буде оно што јесте и да треба да потврди свој идентитет у суровим животним околностима.

Роман свакако није нека објективно корисна прича, логички осмишљена, нити има неки моралистички крај, већ је само опис одређеног одломка из живота главне јунакиње и делова њених размишљања, која се преплићу са њеним чланцима. Ипак, духовито, иронично и ненаметљиво С. Пиркало тек наговештава суштину проблема жена: односи са мушкарцима у свакодневним

---

³⁸⁸ Роман *Зелена Маргарита* Свитлане Пиркало – извор са интернета: http://shron1.chtyvo.org.ua/Pyrkalo_Svitlana/Zelena_Marharyta.pdf>15.01.2018.

ситуацијама, лично потврђивање помоћу аутосугестије, проблем шта обући поред препуног ормара, размишљања о себи и суштини жене, жеља за комфором. На самом почетку С. Пиркало упозорава да роман многе може изненадити, зато што у њему нема ничег нарочитог, универзалног, већ су то само њена размишљања и одређени догађаји из њеног живота. Посебно се то односи на њена размишљања о суштини мушкараца, изложених у чланку „Човек је као биће изузетно користан”, у ком списатељица, преко главне јунакиње, настоји да се избори за своја права понижавањем супротног пола и ироничним задиркивањем некадашњих освајача. „Однос према феминизму у роману Светлане Пиркало је двосмислен и неразрешен“ (Д. Ајдачић 2005: 191)

Јунакиња исказује и забринутост за своју државу и страх да би могла да упадне у неке проблеме. У оваквим ретким тренуцима искренности С. Пиркало приказује савремену жену на свим пољима (код куће, посебно у кухињи, на послу, у кругу пријатеља, на састанку, у граду) и описује њен унутрашњи свет, њена осећања, процене, осуде, настојања и све оно што заиста жели. „У књизи Светлане Пиркало преплићу се феминизам и исмејани феминизам.“ (Д. Ајдачић 2005: 192)

У часопису *Вікно* 2005. објављени су одломци из романа *Зелена Маргарита* у преводу студенткиња украјинистике Иване Матић и Ане Шваб.

Под поднасловом *Премештање идеолошких граница (о антиутопијском роману Олександра Ирванца)* Д. Ајдачић говори о алтернативно историјском роману са елементима антиутопије *Рівне/Ровно. Стіна*. Олександра Ирванца.

ОЛЕКСАНДР ИРВАНЕЦ (1961) савремени је украјински песник, прозни писац, драмски писац, књижевни критичар, преводилац. Одрастао је у граду Ровно (који данас носи украјински назив Ривне). После учитељске школе, дипломирао је на Институту за књижевност у Москви 1989. Живи и ради у Ирпењу и Кијеву.

Заједно са Ј. Андруховичем и В. Небораком 17. априла 1985. основао је књижевну групу *Бу-Ба-Бу*, чији је Підскарбій (лат. *supremus thesaurarius, supremus rei monetariae magister*), односно Благажник. Као члан *Бу-Ба-Бу* наступао је као песник. Прву књигу својих песама *Вогнище на доци* објавио је

1987. Уследила је збирка под насловом *Тінь великого класика* (1991) и друге песме, да би 1990-те постале деценија његове пуне афирмације као песника, приповедача, романописца, драматурга и књижевног критичара. Роман *Рівне/Ровно*, као и *Вірші останнього десятиліття* објављени су 2001. Уследила су дела *П'ять п'ес*, (2002), *Очамимря: Повість та оповідання* (2003), *Любіть!..* (2004), *Лускунчик-2004*, (2005), *Преамбули і тексти. Збірка поезії* (2005).

У јануару 2001. драму *Брехун з Литовської площі* у преводу на немачки језик режисер Андриј Критенко заједно са немачким позориштем Алмате (Казахстан) извео је у Штутгарту, у новембру у луксембуршком Казематтентеатру, а у лето исте године драма је изведена у Кијевском позоришту на Левој обали. Лажљивац је одигран у јуну 2005. непосредно да Литванском тргу у Лублину (Пољска) на месту где се одиграва радња драме. Представа је одиграна 2004–2005. на сцени Житомирског драмског позоришта. У децембру 2003. поводом презентације студентског часописа *Вікно* у амфитеатру Филолошког факултета у Београду премијерно је изведена представа *Лажљивац са Литванског трга* на украјинском језику, у режији проф. Љ. Поповић и контрактуалне лекторке за украјински језик Лесје Петровске из Кијева, у којој су учествовали студенти Групе за украјински језик, књижевност, културу.

Оријентисан на провокативну карневалску поетику, оперишући политичким, социјалним и културним реалијама, О. Ирванец ствара упечатљиве гротескне слике, које су у књижевној критици окарактерисане као „виртуално-гротескна алтернатива шизофреној савременој стварности“, односно као „својеврсна шизоанализа“.

На српском језику светлост дана угледала су следећа дела О. Ирванца: драма *Recording, Комад из два чина* – први чин у преводу студенткиње украјинског језика и књижевности као другог словенског језика Милице Илић у часопису *Вікно* 2004, а други чин у преводу Т. Гаев. Цела драма објављена 2016. (*Recording // Савремена украјинска драма*, Руске слово, Нови Сад 2016: 163-178). У избору и преводу проф. М. Сибиновића у часопису *Развитак* 2006. објављена је поезија О. Ирванца из *Антологије украјинске алтернативне*

поезије, тачније песме Роберт Фалкон Скот, Песме Источних Словена, Пејзаж с прозора касарне, Мој крст и Кратко писмо Олесји.

Ирванчева *Маленька п'еса про зраду для однієї актриси*, преведена на немачки, са успехом је извођена на неколико сцена у Немачкој. Иначе, као драмски писац О. Ирванец је допро још до позоришних сцена Белгије и Пољске, па и до београдског позоришта *Славија*.

Док се Андруховичев Стефан Перфецки у својој изјави љубави наставља на стихове В. Сосјуре, О. Ирванец пише своју песму *Любіть!..*, настављајући се на Сосјурину патриотску песму *Любіть Україну*, због које се В. Сосјура нашао на удару *Правде* (о чему смо писали у III периоду) „због националистичког скретања“. Да ли је и због чега и О. Ирванец „скренуо“ остаје нам да докучимо, до тада ћемо се руководити иронијом, и још боље, самоиронијом, као једном од најбитнијих теза у стваралаштву *Бубабиста*.

У антиутопијском роману *Рівне/Ровно* О. Ирванца догађаји подсећају на оригиналну футуристичку прогнозу могуће будућности Украјине, која ће, можда, поново бити подељена на два дела: на Западну Украјинску Републику (ЗУР) и Социјалистичку Републику Украјину (СРУ), у којима ће бити различито (супротно) друштвено уређење, а град Ривне биће подељен Зидом, попут зида који је у време хладног рата раздвајао Источни и Западни Берлин. Оваква хипотетичка ситуација поделе града Ривне основни је сиже Ирванчевог романа. Главни јунак романа је јеврејски писац Шлојма ЕцИрван, чији живот и стваралаштво (и име) у много чему подсећају на самог О. Ирванца. Давши јунаку сопствено име, О. Ирванец га шаље у град у ком је провео детињство и младост. Он се само стицајем случајних околности нашао у западном делу града у вечери када је град подељен и више није могао да се врати кући.

Централни лик романа је Зид, који има изузетно дубоко вишезначно имплицитно значење. Читалац се први пут среће са поделом града у епиграфу романа, који је дугачак цитат из непостојећег „Кратког приручника за економску географију Социјалистичке Републике Украјине“, који је издала Политичка издавачка кућа 2002. „Ровно је обласни центар Социјалистичке Републике Украјине. Становиштво броји 120.000 људи према попису из 2001. Развијена је производња пољопривредних машина и индустрија за прераду лана.

Уз подршку и прећутни пристанак реакционарних снага ЗУР-а и низа држава Европе западни део града насилно је издвојен из састава СРУ-а и представља засебан политички ентитет под јурисдикцијом ОУН-а. Становништво Западног сектора Ровно броји 150.000 људи са стањем у септембру 2001. За привреду Западног сектора Ровно карактеристичне су све грешке и мане капиталистичког привредног система: велика незапосленост, инфлација, корупција. Валута Западног сектора Ровно је ЗУР гривна. Социјалистичко-демократска партија Западног сектора Ровно броји 2400 људи. Древне демократске и национално-ослободилачке традиције.“ (прев. Т. Гаев) У роману западни део града је слободан, капиталистички део, док је у источном делу социјалистички и просовјетски град са Лењинском улицом и Улицом Карла Лигкенхта.

Зид представља проблем главном јунаку да посети своје рођаке у источном делу неколико година после поделе града, али он добија писмо, којим му се та посета одобрава. Јунак се чуди што је писмо у оквиру једног града, отуд, иза Зиде путовало читаве две недеље. Решавајући горуће проблеме у вези са премијером своје драме у Ривненском позоришту, чији је режисер познати немачки стручњак Малуворф, а главну улогу игра Немица Изабела, Ецирван све време размишља о одобрењу да оде „иза Зиде“. Он осећа његово физичко присуство, пазећи на бодљикаву жицу, која окружује источни део града са свих страна. Пошто је прешао границу, Ецирван се нашао с оне стране Зиде. Западни део града појављује се у даљини са прозора улаза у ком је живела његова мајка. Нашавши се испред врата стана у ком је некада живео, Ецирван је зажалио што није имао код себе кључ, који је остао да виси на ексеру у предсобљу, с оне стране Зиде.

Боравак Ецирвана у сопственом стану постаје почетак путовања улицама и парковима града, испуњеног авантурама. На том путовању прати га Зид. Он се за Ецирвана појављује као мртво биће или мртва природа, поред ког уопште није било живота, нити се могла видети иједна жива душа. Али, када се пажљиво загледао, видео је фигуре агената специјалне службе, који су се крили у сенци Зиде. У свом сећању Ецирван види стотине хиљада очију које гледају иза Зиде у бескрајно, бледо небо, које је једино заједничко за два дела истог града. Присетио се приче када је један становник источног Ровна покушао да

„пређе“ Зид, као што су то својевремено чинили становници Источне Немачке. Летач је прелетео преко Зид, али га је дочекао одред милиције и испалио у њега неколико метака. У западни део града није стигао жив. Знао је Ецирван за још неколико сличних случајева.

Први секретар обласног комитета предлаже писцу да помогне да се град уједини, тако што ће откључати улаз у градску канализацију, коју контролише војска НАТО-а и пустити у западни део града совјетску војску. Заузврат ће наручити драму о „паду Зид“, која ће бити његово најбоље дело. Пред Ецирваном је тежак избор. Шта год да уради то ће бити и добро и лоше истовремено. Ецирван не жели да откључа улаз, али његов мачак долази у позориште, спушта му кључ на длан и писац откључава баријеру између две канализације.

У роману писац сугерише „актуелност проблема премештања граница, развијених у роману. Етничка нота садржана је већ у наслову *Ривне/Ровно (Зид)* у разлици украјинског имена Ривне и руског назива Ровно. У вишеслојном уплитању идеолошких и националних идеја, ова опозиција није само ознака измишљене зоне утицаја капиталиста и социјалиста, већ књижевног транспоновања национално-политичких идеја у савременој Украјини, које немају само историјско значење, већ истичу разлике менталитета и свеукупног погледа на свет Руса и Украјинаца. Етничко нијансирање идеолошке разлике јесте једна од нити која се понајвише огледа у говору и мешању два језика код становника источног Ровна.“ (Д. Ајдачић 2005: 193)

Вративши се после многобројних авантура у Западно Ривне, Ецирвану се чинило да се полако буди и да је Западном Ривну дошао крај, да Зид неће пасти, већ ће једноставно нестати и ишчезнути у вечерњој магли. У Ецирвановој машини појављује се фантазмагоријска слика у којој је његов град уједињен и нестају обележја западног света, а враћа се недавна совјетска прошлост.

„Слике града из два периода чине стварном и уверљивом илузију времеплова. Ако се роман чита кроз временску призму, повратак јунака у источни део града представља његов повратак у прошлост. Показујући да истовремено могу постојати разновремене ствари, Ирванец <...> се враћа у своју младост, успомене на некадашње љубави, дружења у градском парку и давне

доживљаје у родном граду. У том светлу, прошлост је сачувана, непромењена као позорница младости, а свет се није изменио упркос томе што је стара идеологија поражена.“ (Д. Ајдачић 2005: 193)

Зид који се често понавља у роману и који је кључна реч, има дубок подтекст, добијајући стално нова конотативна значења. Зид није само бетонска ограда која дели град на два дела, већ је и граница која често дели напола људска срца и људску свест, који се састоје од супротности и противречности. Зид је основна линија поделе кроз коју се одвија сива свакодневица совјетске прошлости и често неразумљиве будућности, оријентисане ка западу.

Исте, 2005. године објављен је и 2. број студентског часописа *Вікно* са темом броја *Довженко и Шевченко као мит Украјине*. На страницама часописа објављен је филмски сценарио *Украјина у пламену (Україна в огні)* Олександра Довженка у преводу студенткиња украјинског језика, књижевности и културе Јелене Мијалковић, Јелене Павлов, Емине Симић, Здравке Дрљаче и Душке Здравковић и рад проф. Љ. Поповић *Антиутопична модель України Олександра Довженка, Спроба интертекстуалног міфологічного аналізу*.

Поред већ поменутих одломака из романа *Зелена Маргарита* С. Пиркало у часопису су се нашли и стихови песникиње Лине Костенко, поводом књижевне вечери „75 пролећа Лине Костенко“, одржане 19. маја 2005. у малој сали „Коларца“. О песникињином стваралаштву и значају њене поезије говорили су професори Љ. Поповић и М. Сибиновић. Песме Л. Костенко у преводу проф. М. Сибиновића на српски језик читали су глумци Иван Јагодић и Тања Бошковић. У програму је учествовао и хор студената украјинистике.

Вече украјинске поезије под називом „Жигосани“, посвећено репресованим украјинским песницима 1920–30-их, 1960-их, 1980-их година XX века, одржано је 13. новембра 2005. на „Коларцу“. У програму су учествовали проф. Љ. Поповић и проф. М. Сибиновић, чије су преводе песама на српски језик казивали глумци И. Јагодић и Т. Бошковић. И у овом догађају учествовао је и хор студената украјинистике.

Наведене књижевне вечери биле су увод у издања која ће уследити током 2006.

2006. година

ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО (1894–1956)

ФИЛМСКИ СЦЕНАРИО УКРАЈИНА У ПЛАМЕНУ

Поводом 50-годишњице смрти Олександра Довженка и 15-годишњице независности Украјине, у издању Савеза Русина и Украјинаца Србије и Црне Горе и ТИА Јанус из Београда уз помоћ Министарства за спољне послове Украјине и Покрајинског секретаријата за образовање и културу у Новом Саду, 2006. у Новом Саду објављен је избор из стваралаштва и живота О. Довженка *Украјина у пламену*, који је приредио др Јанко Сабадош. Избор је обухватио *Аутобиографију*, *Избор из Дневника 1941–1956. године*, *Писмо официрима немачке армије (писмо непријатељу)* (1942), *Украјина у пламену – чланак* (1941), *О документарном филму* (1946), *Избор из писама*, *Излагање Ј. В. Стаљина 31. јануара 1944. године 'О антилењинистичким и националистичким скретањима у филмском сценарију Украјина у пламену'*, *Предговор књизи Олександра Довженка 'Украјина у пламену'* Александра Пидсухе, објављеног у *Веснику* 2002, чланак Валерија Фомина *Филм Украјине 'Четресто удараца'*, објављеног у *Кино театру* 2004. у преводу др Јанка Сабадоша, филмски сценарио *Украјина у пламену* у преводу студенткиња украјинистике З. Дрљаче, Д. Здравковић, И. Матић, Ј. Мијалковић, Ј. Павлов и Е. Симић, рад проф. Љ. Поповић *Скривена Довженкова поетика кроз призму интертекстуалног миљеа*, чланци Ранка Мунитића *Еденска јабука*, *Мирољуба Стојановића Довженкови утицаји*, др Ј. Сабадоша *Из стваралаштва и живота А. П. Довженка*, *Жоржа Садула Последњи портрет Довженка по његовом казивању*, *Динка Туцаковића Александар Довженко – нежност као снага*, др Петра Љубојева *Довженко на врху стваралачког постоља једног времена*, *Филмографија*, *Најважнији датуми у животу и раду* и *Фотографије, плакати и цртежи из Довженкових филмова*.

Према речима др Ј. Сабадоша: „Припремање ове књиге је уследило после Дана украјинске културе у Београду, у мају месецу 2000. год., када је кинотека у договору са српско-украјинским друштвом, у Етнографском музеју приказала његове (Довженкове, прим. аутора) филмове, а том приликом је организован и округли сто о Довженковом стваралаштву. Све је то подстакло иницијативу у

наставној групи за украјински језик и књижевност на Одсеку славистике Филолошког факултета у Београду да се покрене припремање једне књиге, која би садржала избор из његових дела и текстове о њему. У тој наставној групи, уз ангажовање професора др Људмиле Поповић и асистента Милене Ивановић, организован је рад на превођењу филмског сценарија *Украјина у пламену*, а у којем су учествовали и студенти.“ (Ј. Сабадош 2006: 12)

Чувени режисер, писац, сценариста и педагог **ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО (1894–1956)** рођен је 1894. у породици сељака у Черниговској области. Родитељи су имали 14 деце, али су многа умрла у раном детињству. Од толико деце остали су само Олександр и његова сестра.

О. Довженко се школовао у парохијској школи, затим у Сосницкој градској четворогодишњој школи, а 1911. уписује се на Глуховски учитељски институт. Још као студент показао се као уметнички надарен, показујући изузетан таленат за просветног радника и уметника. Институт завршава 1914. и од тада ради као наставник у Житомирској вишој школи, где предаје физику и природне науке, географију и историју, чак и гимнастику. У Кијев се сели 1917, где најпре наставља каријеру наставника, а затим се уписује на Економски факултет. Радио је у Кијевском покрајинском секретаријату народног образовања и уметности и био је комесар Првог позоришта Украјинске Совјетске Републике „Т. Г. Шевченко“.

У периоду 1921–1923. О. Довженко је у дипломатској служби, најпре као руководилац одељења при Амбасади Украјине у Варшави (1921), а затим као секретар Конзулата трговинског представништва УНР-а у Немачкој (1922). За то време посећује предавања на Берлинској академији ликовне уметности, постаје члан приватне сликарске радионице професора Вилија Екела и као државни стипендиста похађа часове сликарства у Минхену. У јулу 1923. враћа се у Харков и веома брзо постаје популаран као карикатуриста. Његове карикатуре (углавном политичке) објављене су у новинама *Вісті ВУЦІК* под псеудонимом Сашко. У овим новинама ради као илустратор до 1926. и најактивније учествује на књижевним састанцима и дискусијама. Био је члан удружења писаца *Гарт* и књижевне организације *ВАПЛТЕ*.

Као филмски уметник О. Довженко се формира у периоду 1926–1928. у Одеском филмском студију. Дугометражну комедију *Вася-реформатор* снимио је 1926, опробавши се као сценариста и као помоћник режисера. Овај филм представља почетак дечјег совјетског биоскопа. Исте године као сценариста и режисер снимио је и краткометражни филм *Ягідка кохання*. Революционарно-авантуристички филм *Сумка диктур'ера* снимио је 1927, у ком је одиграо своју једину улогу ватрогасца, у којој се доказао као талентовани глумац.

Као оригиналан уметник О. Довженко се показао у иновативном филму *Звенигора* (1928). Филм је виртуозна комбинација историје, бајковитог и митолошког садржаја и хронике грађанског рата, епа, лирике, сатире и дубоке философије. Главни јунак филма је стари украјински деда, који је персонификација рода и он хиљаду година тражи чаробно благо које му може донети срећу. У пишчевом стваралаштву од *Звенигоре* започиње тема, која ће бити лајтмотив и у два наредна филма *Арсенал* и *Земля*, у којима је трагање за истином у вечном јединству човека и природе и у вери да се права срећа може пронаћи само у њиховој хармонији. О. Довженко је настојао да створи то јединство, приказујући у филму јунака и природу у различитим сложеним односима и у интеракцији. Трагедију човека уметник објашњава раскидом ове везе, отуђењем човека од природе, од земље, губитком сећања на своју прошлост и преласком у свет усамљености. Зато је Деда, који је истовремено и фолклорно-митолошки и реални јунак присутан у целом филму. Уметничко обликовање ликова у *Звенигори* остварено је кроз схватање философске категорије смисла људског постојања – блага, кроз историјски настанак културних вредности народа, кроз разумевање односа појединца и друштва, појединца и појединца. О. Довженко не описује само сложеност унутрашњих социјалних односа, већ и човека као свет са својим системом вредности, које треба разумети и на тај начин одређују човека у процесу историјског и националног развоја. *Звенигора* је била изузетан догађај у филмској уметности 1920-их. О. Довженко је схватио да богатство народне поезије треба да опише савремене догађаје и да помогне стварању ликова нових људи. Филм је убрзо приказан у Москви, у Паризу, Белгији, Холандији, Енглеској, Аргентини, Канади, Мексику, САД, Турској и другим земљама.

Према свом сценарију, написаном 1928, О. Довженко 1929. снима историјску филмску поему *Арсенал*, која је као и *Звенигора*, епско дело од седам делова (песама), од којих је сваки завршен што се тиче сижеа и садржаја. Већ на почетку дела О. Довженко империјалистички рат описује пре свега као трагедију мајке: „У кући је сиромаштво и пустош, само жена са траговима тешког рада и немаштине. Руке, налик на кости, спуштене су, очи су усахле. Туга”. Поема почиње епском фразом: „Ој, имала је мајка три сина. Био је рат”. Три пасуса касније, одзвања текст думе: „Нема мајка три сина”. У филму се разматрају озбиљна питања и испољено је дубоко разумевање народне етике и естетике. У *Арсеналу* се појављује нови Довженков јунак – Украјинац, који се изборио за право на живот. Тимиш Стојан поносно одговара својим непријатељима да је он украјински радник, наглашавајући своју националну припадност. Њега симболично не може да погоди метак, као што су својевремено меци и ватра заобилазили запорошке козаке. Од *Арсенала* О. Довженко снима филмове само по сопственом сценарију, започињући, разрађујући и усвајајући нови жанр филмског сценарија, у ком синтетичке жанровска обележја филма (динамичност и рељефне слике) и прозе (еп и психологизам).

Херојски еп *Шчорс* снимљен је у Кијевском филмском студију 1929. О. Довженко овде иступа и као философ, и као летописац, и као историчар, преплићући документарност са херојском романтичарском алегијом. У филму се појављују конкретне историјске личности, као оличење украјинског националног менталитета. У борбама дивизије Шчорса епизоде битки прожимају лирске и психолошке сцене, испуњене размишљањима, народним хумором и узвишеним душевним осећањима ликова. Пејзаж није позадина у којој се одвијају догађаји, већ лик родне земље, због које јунаци филма иду у смрт. У масовним сценама вешто су испреpletене размере простора и динамичност радње, а О. Довженко је први међу великим мајсторима филма применио уметничка средства како би представио ратну публицистику на филму. *Шчорс* је 1941. награђен Државном наградом СССР-а.³⁸⁹

---

³⁸⁹ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: Олександр Довженко: 193–198

Ремек дело светског филма *Земля* снимљен је 1930. и представио је украјински филм на међународној сцени, доневши О. Довженку заслужену светску славу. У своје време филм је доживео бруталност вулгаризоване критике. У сценарију, као и у филму, О. Довженко настоји да на уопштен поетски начин схвати најсложеније друштвене процесе, посебно оштру класну борбу, која се водила тих година. *Земля* је сложено дело и његова главна и истовремено парадоксална интеракција представљена је кроз историјску и митолошку симболику (портрети фреске сељака, јабуке и сунцокрети преко целог платна). Народ је увек тежио бољој будућности и вечито је маштао о хармоничном животу. Своје идеале народ је повезивао са лепим и снажним човеком. Ова априорна вера у правог човека и принцип подсећају на мит, али су „монтирани“ у концепт стварности, којим О. Довженко исказује своје виђење света. О. Довженко са патосом и патетично говори о колективизацији, о рушењу граница и претварању земље сељака власника у колективно добро и колхозе. Вештачки помор глађу (голодомор) 1933. развејао је варљиве илузије многих присталица колективног власништва над земљом. О. Довженко је достигао висок ниво уметничке уопштености и зато су његова патетика и патос, којима је величао обичног човека радника, кога краси изузетна унутрашња лепота, снага и моћ духа били потпуно оправдани. Трагичне сукобе у животима сељака О. Довженко приказује поетским описима прелепе украјинске природе, која има снаге да стално обнавља своју невероватну лепоту. Узвишене и величанствене слике рођења и смрти људи, њихове љубави и рада стапају се у изузетном философском делу, чиме Довженково стваралаштво личи на најбоље узор украјинске књижевности: народну песму, поезију Т. Шевченка и прозу Н. Гогоља. *Земля* је добила заслужено признање. На светском фестивалу филма 1958. у Бриселу 117 познатих филмских ументика и критичара из 20 земаља, међу 12 најбољих филмова свих времена и народа сврстали су и *Земљу*.

О. Довженко је 1930-их постао препознатљив филмски режисер и оснивач поетског филма, светски познат уметник. За 15-годишњицу Октобарске револуције 1932. снимио је свој први звучни филм *Иван*. Овај филм није само изузетно снажно осликао лик славног Дњепра, већ дотиче и проблем односа према овој националној светињи, због чега долази до неразумевања између

уметника и тадашњег руководства Кијевског филмског студија. *Иван* доживљава бројне неправедне нападе, забрањују његово приказивање, а О. Довженка отпуштају, после чега почиње да ради у московском *Мосфилму*.

Почетком 1935. О. Довженко је награђен орденом Лењина. Крајем ове године завршен је *Аероград*, филм о Далеком Истоку, о вери у огромну земљу будућности и о непресушивости њених природних богатстава. Али, чак и у овом оптимистичном соцреалистичном филму присутна је притајена забринутост: филм испуњава предосећање опасности од предстојећег рата.

О. Довженко је 1940. снимио документарни филм *Визволення (Ослобођење)* о уједињењу Западне Украјине са УССР-ом и овај филм постаје један од највећих режисерових промашаја. У пролеће 1941. О. Довженко завршава филмски сценарио *Тарас Бульба* и започиње снимање филма, који прекида рат. Са почетком Другог светског рата 47-годишњи О. Довженко захтева да оде на фронт. Пошто је одбијен, најпре је евакуисан у Уфу, затим у Ашхабад и ипак успева да оде на фронт. У чланцима *До зброї (На оружје)* и *Ворог буде розгромлений (Непријатељ ће бити поражен)* (1941) О. Довженко позива писце и друге уметнике да из генерације у генерацију преносе славу о својим прецима.

Током 1942–1943. као политички радник и ратни дописник налази се у самом вихору ратних догађаја на Северно-Западном, Стаљинградском и Вороњешком фронту и учествује у ослобођењу Харкова и Кијева. Истовремено активно пише филмске сценарије, чланке, нацрте, приповетке, наступа на радију и снима документарне филмове. Током ратних година у сарадњи са супругом Јулијом Солнцевом и Јаковом Авдијенком снима документарне филмове *Битва за нашу Радянську Україну (Битка за нашу Совјетску Украјину, 1943)* и *Перемога на Правобережній Україні і вигнання німецьких загарбників за межі українських радянських земель (Победа у Правобережној Украјини и протеривање немачких освајача са територије украјинске совјетске земље, 1944)*, у којима је показао да је мајстор монтаже и изузетног спикерског текста. Материјалу, који су сниматељи снимали на различитим ратним подручјима, у совјетској, непријатељској и партизанској позадини, О. Довженко је додао кадрове немачких филмских новости.

У Довженковом разноврсном стваралаштву, и жанровски и тематски, за време рата у првом плану је украјинска проблематика. С обзиром да је био изузетно рањив, од првих дана рата О. Довженко посебну пажњу посвећује најсложенијим и најтрагичнијим тренуцима рата, и управо сада искрено, храбро и импресивно говори о трагедији сопственог народа. Одавно ограничена национална осећања уметника, поткрепљена народним хумором, излила су се у ватрене, моћне речи његових записа у дневнику, приповеткама, нацртима и филмским сценаријима.

Трагедија родне отаџбине, патње и страдања сопственог народа одредили су Довженкову философију и начин писања. Лик поробљене Украјине и њеног народа, описане изузетно трагично по узору на Т. Шевченка, за О. Довженка је постао призма, кроз коју је посматрао живот и давао смисао његовим догађајима, чињеницама, друштвеним и моралним појавама. Иако је тема патриотизма у тадашњој књижевности била уопштена и једина главна тема, најчешће је била испуњена идеолошким садржајем: лик отаџбине Украјине требало је да улива наду у победу. Љубав књижевника према родној грудни није требало да превазилази оквире совјетског патриотизма. О. Довженко је први и једини у тадашњој књижевности направио одлучан корак и тема судбине украјинског народа постаје доминантна у његовом стваралаштву у ратном периоду, што је изазвало незадовољство критике. Касније ће цензура у његовим делима реч Украјина заменити „безбеднијим“ речима Отаџбина и Совјетска Украјина, елиминишући првобитни национални и патриотски садржај Довженкових дела, давши им социјално-политички смисао, уместо етнокултуролошког.

Управо у ратним годинама проблем очувања историјског сећања поприма изузетно јак звук. Највише и најупечатљивије о томе О. Довженко говори у *Украјини у пламену*, изузетно правичном и храбром делу за то време, покрећући важне моралне и етичке проблеме хуманизма, патриотизма и поверења у људе. Романтичар по свом опредељењу, О. Довженко је сматрао да је историјско сећање извор бесмртности народа. Зато овај појам није усађивао у народно сећање само као памћење одређених друштвених догађаја и података, већ и као очување моралних закона, етичких норми и становишта, који одређују дух

нације. Ликови обичних бораца, жена и стараца попримили су обележја цинова из бајки и одушевљавали су снагом своје воље. Овоме је допринело и то што је писац упоребио богатство народне уметничке мисли.

Филмски сценарио *Україна в огні* О. Довженко је написао 1943. и посветио га је догађајима Другог светског рата, судбини сеоске породице и обичних сељака. Основ сценарија чине приповетке *На колючому дроті, Незабутнє, Перемога*. Одломци сценарија на руском језику први пут су објављени 1943, а на украјинском 1962.

О. Довженко је храбро и реалистично описао горчину пораза и повлачења и јунаштва украјинског народа у борби против фашизма, раскринкао је стаљинску концепцију класне борбе, критиковао је методе васпитавања омладине, која не зна националну историју и која нема национални понос. (У комунистичком систему појмови „Украјина” и „отаџбина” замењени су „класном борбом”.) Ово је основна тема сценарија. Његова идеја је дубоки хуманизам: несаломивост снаге и чврстина духа украјинског народа, спремност за ослободилачку борбу и увереност у победу над непријатељем.

Главни јунаци су јаки, храбри сељаци, пред које је судбина ставила бројна искушења. То су, пре свега, чланови породице Запорожец: Лаврин Запорожец, Тетјана, његова жена и пет синова: граничар Роман, артиљерац Иван, морнар Савка, земљорадници Григориј и Трохим, кћер Олесја и деда Демид, пчелар. Споредни ликови су Христја Хуторна, Олесјина другарица и тенкиста Васиљ Кравчина, Олесјин вољени. Изузетно битни су ликови Немаца: Ернст фон Крауз, стари пуковник немачке обавештајне службе и његов син, поручник Лудвиг Крауз, гувернер на територији Украјине. Централни лик је Украјина, коју су обешчастили, оскрнавили и унаказили фашисти и бољшевици и цео сценарио испуњен је њеним епским сликама.

Сценарио је слика борбе сценаристе и писца. О. Довженко писац своје мисли исказује упечатљиво и потпуно, користећи епизоде, сећања, аналитичка размишљања и лирске дигресије. О. Довженко сценариста описује ратне борбе, поједине епизоде из живота јунака и њихове поступке, проширујући оквире приче у времену и простору.

У сценарију има много описа пејзажа у различито доба дана и ноћи, који потврђују изузетну лепоту природе Украјине. Али лепота Украјине није само у предивним пејзажима, већ пре свега у њеној земљи црници, која је толико плодна, те је Немци вагонима одвозе у своју отаџбину. У земљу се куне и једе је бивши полицајац, као што се и Христја Хуторна својом светом земљом куне команданту партизанског одреда. Сценарио описује ватре и пожаре у којима гори Украјина.

Украјина, то су, пре свега, Украјинци, вредни, стрпљиви, трпељиви, распевани, храбри и сентиментални. Украјине нема без песме и песма је саставни део њеног лика. Сценарио почиње песмом, када породица Запорожец тихо пева омиљену мајчину песму *Ой піду я до роду гуляти*.

У садочку біля чистої хатини, серед квітів, бджіл, дітвори та домашнього птаства, за столом у тихий літній день сиділа, мов на картині родина колгоспника Лавріна Запорожця і тихо співала «Ой піду я до роду гуляти». Це була пісня материна. Пісня була весела і журна одночасово, як і життя людське.
(Извор са интернета³⁹⁰)

У баиштици, поред чисте куће, међу цвећем, пчелама, децом и живином, за столом, тихог летњег дана, седела је, као на слици, породица колхозника Лаврина Запорожца и тихо певушила „Ой піду я до роду гуляти“. То је била мајчина песма. Песма је била весела и тужна у исто време, као и људски живот.
(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 199)

Овом песмом сценарио се и завршава.

*Ой піду я до роду гуляти,
Таж у мене увесь рід багатий.*

*Јој, идем код рођених да се веселим
Јер ја имам цео род богат.*
(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 288)

Песмом *Усі гори зеленіють, тільки одна гора чорна* заробљенице, које вазовима шаљу из Полтавске области у Немачку, исказују своју тугу.

*Усі гори зеленіють.
Тільки одна гора чорна.*

*Све планине зелене,
Само је једна планина црна,*

---

³⁹⁰ Филмски сценарио *Украјина в огні* Олександра Довженка – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=876>>16.01.2018.

*Тільки одна гора чорна,
Там орала бідна вдова,
Чорна хмара наступала,
Сестра з братом розмовляла.*

*Само је једна планина црна,
Тамо је брала бедна удовица,
Црни се облак приближавао,
Сестра је са братом разговарала.
(О. Довженко, *Україна у пламену* 1941 //
Україна у пламену, Н. Сад 2006: 231)*

*Ой братику, голубоньку,
Прийми діток на зимоньку.*

*Ој братићу, голубићу,
Прими дечицу на зимицу.
(О. Довженко, *Україна у пламену* 1941 //
Україна у пламену, Н. Сад 2006: 232)*

Олесја и Христја певају *Летіла зозуля через мою хату.*

*Летіла зозуля через мою хату,
Сіла на калині та й стала кувати.*

*Летела је кукавица преко моје куће,
Села на калину и почела да кука.
(О. Довженко, *Україна у пламену* 1941 //
Україна у пламену, Н. Сад 2006: 232)*

Изнад логора заробљеника као тихи чумацки реквијем одзвања тужна песма *Не вернемось, чайко, ти матінко наша* због Мотрје Левчихе коју је убио полицајац.

*Не вернемось, чайко, ти матінко
наша.
З'їли твоїх часняток, добра була
каша.*

*Нећемо се вратити, галебице, ти мајко
наша,
Појеле су твоје галепчиће, добра је била
каша.
(О. Довженко, *Україна у пламену* 1941 //
Україна у пламену, Н. Сад 2006: 233)*

Народна песма прати живот јунака сценарија и говори о њиховим мислима, осећањима и сновима.

Све најлепше у украјинском етносу О. Довженко је оличио у величанственим, предивним ликовима жена, трагичним као и заједнички лик Украјине. То су чуварка рода Тетјана Запорожец и њена кћерка Олесја, Христја Хуторна и Мотрја Левчиха. Олесја је описана као идеална украјинска девојка: лепа и поносна, вредна и скромна, чедна и распевана.

*Олеся була тонкою, обдарованою
натурою, тактовною, доброю,*

*Олесја је била префињена,
талентована, тактична, добра,*

роботящою і бездоганно вихованою чесним родом.

вредна и беспрекорно одгојена у доброј честитој породици.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 202)

Олесја страшно пати због општенародне несреће изазване окупацијом. Потресена нападом фашиста пита се шта ће бити „са нама“, са родом, родним селом и целом Украјином.

І рiшилася вона на крок нечуваний, небачений нi в її селi нiколи, нi в усiм її народi. На вчинок надзвичайний, вiд одноi згадки про який у неї захолинуло i спинилося серце. На вчинок гризний, що пiдказав її гризний, надзвичайний час. Що кинуло її на цей учинок? Що наитовхнуло? Глибина iнстинкту роду, пiдсвiдома мудрiсть, що з'являються на допомогу людинi в гризнi часи, коли розум холоне i не встигає усвiдомити небезпеку, i спитати нiкого, i гризний час летить лавиною згори.

И реши се на крок нечувен, невиђен у њеном селу, а и у њеном народу. На необичан поступак, да јој се на саму помисао ледило и заустављало срце. На поступак грозан на који је навело грозно, неуобичајено време. Шта је натерало на тај поступак? Шта навело? Дубина инстинкта очувања рода, подсвесна мудрост, која се јавља човеку у помоћ у страховита времена, када се заледи разум, и не успева да спозна опасност, и никога не пита, а страшно време као лавина пада одозго.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 202)

Како је не би силовали окупатори, Олесја свесно моли војника који се повлачи да преспава са њом. Опис ноћи коју су провели Васиљ Кравчиха и Олесја најлепше су и најпоетичније странице сценарија.

Неначе зiйшлися столiття простої народної любовi, що сiє дiтей на нашої родючiй землi. Зiйшлися столiття горючих прощань української дiвчини-жiнки, оспiваної в журних пiснях народу.

Као да су се спојили векови просте народне љубави, која сеје децу на нашој плодној земљи. Спојили су се векови тужних растанака украјинске девојке-жене, опеване у тужним народним песмама.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 205)

Прва ноћ нетакнуте девојке и момка у којој су пред Богом и собом постали муж и жена описана је у духу народне песме. Према вечном закону природе и моралу свог народа, стидећи се, предали су се једно другом на чистим пешкирима. Од свих изјава љубави и верности, Васиљеве спадају у најлепше у целој украјинској књижевности:

– Ні, я не забуду тебе, Олесю. Не забуду ні тебе, ні твоєї хати, ні криниці під вербою... Яка б ти не була, я вернусь до тебе. Хай ти будеш чорна, і хвора, і понівечена ворогом, хай посивієш ти від горя і сліз і побіліє твоя коса, хай ритимеш ти шанці проти мене, і плестимеш колючі німецькі дроти проти мене, і сіятимеш для ворога хліб під нагаями, ти зостанешся для мене прекрасною, як і зараз прекрасна ти. Якщо ж бо в розпачі ти проклинатимеш мене і всіх, що кинули тебе і на Дніпрі не вмерли, простив я тебе наперед, така вже наша доля, і ти мене прости, – сказав схвильовано Василь, дивуючись своїм надзвичайним словам. <...> – Найду, – сказав Василь, пригортаючи її до себе своїми сильними великими руками. – Коли ж так станеться, що не найду, – може, уб'ють мене, чи вибухну я десь, на фугасах і розлучуся шматтям по полю, так що і кісток моїх не знайдуть для могили, я все одно вернусь до тебе! Я пам'ятником стану з бронзи у твоїм селі, отам ось за вікном! Я зрозумів, Олесю, – стежка назад до тебе є одна, один є шлях. Шлях героїства. Треба бути героєм і ненавидіти ворога...

– Не, ја те нећу заборавити, Олесја. Нећу заборавити ни тебе, ни твоју кућу, ни бунар под врбом. Каква год била, вратићу се теби. И да си црна, и болесна, и унакажена од непријатеља, и да поседиш од туге и суза и побели твоја кика, и нек ископаш ровове против мене, и исплетеш и бодљикаве немачке жице против мене, и посејеш непријатељима жито под бичевима, за мене остаћеш прекрасна, као што си сад. Ако ти у очају бациси клетву на мене, и све који су те оставили и нису умрли у Дњепру, опраштам ти унапред, таква је већ наша судбина, и ти мени опрости, – рече узбуђено Василь, чудећи се својим необичним речима. <...> – Наћи ћу те, – рече Василь, привлачећи је себи својим великим, снажним рукама. – Ако се деси да те не нађем – можда ме убију, или експлодирам негде као мина и распришим се у парампарчад по пољу, тако да не нађу ни једну кост за мој гроб, ја ћу се опет теби вратити! Постаћу споменик од бронзе у твом селу, тамо код прозора. Ја сам схватио, Олесја, да је само једна стаза до тебе, један пут. Пут херојства. Треба бити херој и мрзети непријатеља...

(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 206)

Сви женски ликови у сценарију су трагични, али је лик Христје Хуторне најтрагичнији, зато што се њој у партизанском одреду јавно суди због

искренности и истине, због добрих речи о њеном мужу, италијанском официру. Христја није починила никакав злочин, али њу, пристојну жену, називају најружнијим речима: „проститутка“, „курва“, „официрска курва“, „италијанска кучка“, „изрод“, „гадура“, „шпијунка“ и „националисткиња“.

Коли її вели на допит, вона ледве йшла. Все її молоде тіло утратило свою силу й ніби розтало. Вона немов падала з великої висоти на земљу в страшній свідомості, що парашут за спиною не розчинився і вже тепер їй ні спинитися, ні крикнути, ні покликати... Земля неблаганно тягла її до себе, земля.

Када су је довели на саслушање, она је једва ишла. Њено младо тело је изгубило своју снагу и као да се топило. Као да је падала са велике висине на земљу са страшном свешћу да се падобран на њеним леђима неће отворити и сада се више не може зауставити, нити викнути, нити позвати... Земља ју је неумољиво вукла себи, земља.

(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 259)

Христинина искреност излуђује тужиоца. На питање:

Де твоя національна гордість, де твоя людська гідність? Де твоя дівоча честь у велику добу боротьби святої Батьківщини?

Где је твој национални понос, где је твоје људско достојанство! Где је твоја девојачка част у велико доба борбе за свету отаџбину?

(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 261)

на које треба да одговоре њене судије, Христја достојанствено одговара:

Я знаю, що мені не вийти звідси живою. Щось мені тут ось, – вона поклати руку на серце, – каже, що прийшла моя смерть, що зробила я щось запертне, зле і незаконне, що нема в мене ні отієї, що ви казали, національної гордості, ні честі ні гідності. Так скажіть мені хоч перед смертю, чому ж оцього в мене нема? А де ж воно, людоньки? Рід же наш чесний. <...> Яка я повія? Мучениця я! Сльозами проводжала вас, сльозами й стрічаю! <...> Я не признала вас за свого суддю. Ви тільки можете мене

Я знам да нећу изаћи одавде жива. Нешто ми ево, – положи она руку на срце, – каже да је дошла моја смрт, урадила сам нешто забрањено, зло и незаконито, нема у мени тога, што сте ви рекли, националног поноса, ни части, ни достојанства. Реците ми барем пред смрт, затио тога у мени нема? А где је оно, људи? Род нам је частан. <...> Каква сам ја курва? Ја сам мученица. Сузама сам испратила, сузама и дочекујем. <...> Нисам вас признала за свог судију. Ви само можете да ме уништите као гадну,

знищити як огидне, небажане явище, яким я дійсно є. <...> Чому я виросла не горда, не достойна і не гідна. Чому в нашому районі до війни ви міряли дівочі наші чесноти головним чином на трудодень і на центнери бурякові... Націоналістка я? Яка там?! <...> Я пам'ятаю вас. Ви промигнули через наше село. Я наливала вам воду в радіатор. Він сильно протікав у вас, і ви лаялись так голосно й гидко. Я плакала тоді і, плачучи, питала вас, чи будуть фашисти в нашому селі: може б, я втекла? Пам'ятаєте, що ви сказали мені? Ви назвали моє питання провокаційним. От я й осталась під німцем, повія й стерво. От ви чисті, а я ні. От ви презираєте мене, загрожуючи смертю. А я хочу вмерти, хочу! Мені гидко. Чим ви можете покарати мене? Мене життя вже так покарало, що більшої кари й не придумати.

непожељну појаву, што ја стварно и јесам. <...> Зашто ја нисам израсла у поносну и достојанствену девојку. Зашто сте у нашем рејону ви мерили нашу девојачку част углавном радним даном и приносом цвекле... Націоналисткиња, ја? Ма, не?! <...> Сећам вас се. Пројурили сте кроз наше село. Ја сам вам сипала воду у хладњак. Процурео је и ви сте псовали тако гласно и одвратно. Ја сам плакала тада и плачући вас питала, да ли ће бити фашиста у нашем селу: можда би ја побегла? Сећате ли се шта сте ми рекли? Рекли сте да је моје питање провокација. Ето тако сам ја остала са Немцем, курва и кучка. Ето ви сте чисти, а ја нисам. Ето ви мене презирете, претећи ми смрћу. А ја хоћу да умрем, хоћу. Мени је одвратно. Чиме ме ви можете казнити? Мене је живот већ тако казнио, да већу казну не могу замислити.

(О. Довженко, *Україна у пламену 1941* // *Україна у пламену*, Н. Сад 2006: 261-262)

Тако Христја од оптужене постаје тужилац свог судије и снага народне истине, осуђујући Лиманчука на вечну срамоту као неправичног, грубог и изузетно аморалног човека, као тужиоца окупационог режима.

Олесја и Христја су две главне компоненте лика Украјине: њена поетска душа и њена трагична судбина. Сву емотивност и упечатљивост ликова девојака исказује говор-плач мајке:

– Донечко моя, дівчинко, до останнього подиху свого молитимусь я зорями вечірніми й ранешніми, щоб обминуло тебе горе лихе і лихая поруга. Щоб вистачило тобі силюньки у неволі, щоб не покинула тебе надія, голубонько моя...

– Девојчице моја, до свог последњег даха молићу се вечерњим и јутарњим звездама да те не задеси тешка несрећа и срамоћење. Да имаи снаге да издржиши у рату, да не изгубиши наду, душице моја.

(О. Довженко, *Україна у пламену 1941* // *Україна у пламену*, Н. Сад 2006: 230)

Тако тугује Тетјана Запорожец, грлећи кћерку последњи пут пре њене депортације на принудни рад у Немачку. Лепота и нежност Украјине опевана је кроз ликове девојака и мајки.

Лик Украјине не чине само женски ликови, већ и ликови мушкараца. Снагу и храброст украјинског народа О. Довженко је представио ликовима чланова породице Запорожец: Лаврина, оца породице и његових пет синова: Романа, Ивана, Савке, Григорија и Трохима, вредних, веселих и поносних људи. О. Довженко намерно издваја лик Лаврина Запорожца, који прихвата традицију козаштва и преноси је својим синовима. Иако су га фашисти заробили и мучили, Лаврин не губи храброст, већ достојанствено разговара са својим мучитељем. Прекаљени козак снагу црпе из мржње према окупатору. То најбоље потврђује његов дијалог са целатом:

– *Ти страждаєш?*

– *Ні.*

– *Чому?*

– *Я тебе ненавиджу.*

– *Патиш ли?*

– *Не.*

– *Зашто?*

– *Јер те мрзим.*

(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 231)

Лик Васиља Кравчине одушевљава својом физичком снагом. По природи миран и разуман, Кравчина је пример издржљивости и јунаштва у борби. Он предводи одлучујућу битку против фашиста. И у личном животу он је оличење верности и духовне чистоте.

Кожен з нас мусить одержати дві перемоги. Перемогу над загарбниками-фашистами, відчизняну спільну велику перемогу. І другу перемогу своєю малу – над безліччю своїх недостатків, над грубістю, дурістю, пробач мене, Сироштане, над злом, неуважительностю і, до речі, поганим ставленням до жінки.

Свако од нас мора извојевати две победе. Победу над фашистима-окупаторима, отаџбинску, заједничку, велику победу. І другу, своју, малу победу – над мноштвом својих недостатака, над грубошћу, глупошћу, извините ме, Сироштане, над злом, немарношћу и, на крају крајева, над лошим ставом према женама.

(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 273)

Мушкарци учествују у бројним описима борби између фашиста и црвеноармејаца и у народно-ослободилачкој борби партизана, којима је испуњен сценарио, попут ових:

Од прямих бронебійних ударів танки репались перед ними, і перекидались, і горіли з причепами, як на страшиному суді. Горіло залізо десант, горіла сталь і рвалась все ближче, ближче... <...> Гармати стрибали, мов люті собаки, і ривкали, й вили, й металися в скаженому осатанінні.

Шалений огонь гніву й пристрасті битви надавав бійцям такої велетенської сили, що важкі гармати вертілися у них в руках, як іграшки.

З велетенським напруженням м'язів вони одкочували їх, повертали праворуч, ліворуч, підкочували вперед.

Літали зграї переляканих, знавіснелих птиць над боєм. У повітряних хвилях, як у тайфуні, їх кидало від вибухів з боку в бік, вперед – назад, вперед назад! Вони падали від грізних ударів на землю, шукаючи захисту від чужих і страшних людей.

Лисиці дрижали в смердючих лисичих норах. Вовки в куцах, наївшись людського м'яса, припадали черевами до землі і волочилися, гидячи її в відчайдушному проклятому вовчому переляку. Від жаху у них віднялися ноги і шлунки і закарлючилися хвости під животами. Вони валялись по куцах, як дохлі, і повзали, не сміючи навіть вити, і клацали зубами.

Од директних удараца у оклопе тенкови су поскакивали пред њима, превртали се, горели с приколицама, као на страшином суду. Горело је гвожђе, десант, горео је челик и све се више и више приближавао... <...>Топови су поскакивали, као разжарени пси, режали су, и завијали и посртали бесни и разжарени.

Невероватна ватра беса и страсти битке, давала је војницима такву натприродну снагу, да су се претешки топови у њиховим рукама окретали као играчке.

Гигантским напором мишића, војници су котрљали топове, окретали их десно, лево и котрљали напред.

(О. Довженко, *Україна у пламену 1941* // *Україна у пламену*, Н. Сад 2006: 276-277)

Над битком је летело јато преплашених, помахтниталих птица. У ваздушним таласима, као у тајфуну, бацакале су се од експлозија, с једне на другу страну, напред, назад, напред, назад! Падале су од страховитих удараца на земљу, тражећи заштиту од непознатих и страшних људи.

Лисице су дрхтале у својим смрдљивим јазбинама. Вукови у жбуњу, најевши се људског мяса, приљубљивали су трбухе на земљу и тетурали се, поганећи је у очајничком, проклетом, вучијем страху. Од ужаса су им се одузеле ноге и укочили репови под стомацима. Ваљали су се по жбуњу, као цркнути, и пузали, не

*Вовчиці плакали.
Такий страшний був світ у бою. Одна
лише людина могла витерпіти бій...
Тут боролось безсмертя зі смертю.*

*Повітряні хвилі й буйні завихрення од
пролітаючих великих снарядів і
вибухів мін зривали людей з землі,
крутили їх угорі, як осінній лист, і
кидали на землю.*

*Все повітря прийшло в шалений рух,
все воно, вся атмосфера звучала,
ревла, вибухала, крякала і гриміла
тисячами громів.*

*Повітря горіло. На бійцях загорались
сорочки.*

Палали спини у людей.

*смејући ни глас да пусте, шкљоцали су
зубима. Вучице су плакале.*

Тако је страшан био свет у борби.

Само је човек могао да поднесе рат...

*То је била борба између бесмртности
и смрти.*

*Ваздушни таласи и силовити вихори,
од летећих, великих граната и
експлозија мина, откидали су људе са
земље, обртали их у висини, као
јесењи лист и бацали на земљу.*

*Сав ваздух се ковитлао лудачком
брзином, све то, цела атмосфера је
брујала, урлала, експлодирала, кркљала
и грмела снагом хиљаде громава.*

*Ваздух је горео. На борцима су гореле
кошуље.*

Плаштела су људска тела.

*(О. Довженко, Украјина у пламену
1941 // Украјина у пламену, Н. Сад
2006: 278)*

О. Довженко у сценарију оштро критикује и искрено описује совјетско партијско руководство, посебно „врхушку” органа тужилаштва и КГБ-а. Оличење ових мрачних и застрашујућих моћника у свом антинародном односу јесте председник обласног извршног комитета, а затим и тужилац – Лиманчук. Као тужилац партизанског одреда показао је да је бездушан, суров и аморалан. Али оваквих јадника и бедника, ситних душица, неспремних за велику несрећу има изузетно много. И управо они, као и цело руководство бољшевичке владе решавали су судбину украјинског народа преко 70 година.

*Він був великим любителем різних
секретних паперів, секретних справ,
секретних інструкцій, постанов, рішень.
Це возвишало його в очах громадян міста
і надавало йому досить довгі роки
особливої респектабельності. Він
засекретив ними свою провінціальну
дурість і глибоку байдужість до людини.
Він був позбавлений уяви, як і всяка
людина з сонним в'ялим серцем. Він звик
до своєї посади. Йому ні разу не*

*Био је велики љубитељ разних
поверљивих папира, тајних послова,
инструкција, одлука, решења. То га
је подизало у очима грађана и
обезбеђивало дуго година
поштовања. Њима је замаскирао
своју провинцијску глупост и велику
равнодушност према човеку. Био је
лишен сваке маште као и сваки
човек са поспалим, млитавим
срцем. Навикао је на своју*

приходило в голову, що по суті кажучи, єдине, що він засекречував, це була його засекречена таким чином дурість.

– Тікайте, сестри мої, тікайте. Бо прийдуть німці, понівечать вас заразять хворобами, поженуть у неволю, а цей незгораємий шкаф, – показав Василь на голову, – що збирається тікати, повернеться потім та й судитиме вас за розпусту.

дужност. Ни једном му није пало на памет, да је једино што је маскирао била његова глупост.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 222)

– Бежите, сестре моје, бежите. Јер ће доћи Немци, обogaљиће вас, заразити болестима, отерати у ропство, а овај шеф – показа Васиљ на председника који се спрема да побегне, вратиће се после и судиће вам за разврат.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 222)

Своју осуду фашизма и противзакониту, аморалну суштину окупације О. Довженко отворено исказује кроз ликове Ернста и Лудвига Крауза. Они су, попут милиона „плавокосих ђавола“, украјинској земљи донели страшну неређу. Овако О. Довженко описује оца и сина:

Це був расовий гітлерівський пес останньої формації, жорстокий, лихий мерзотник, герой шибениць, масових палійств і гвалтувань. Цей темний неук не раз ошарашував навіть свого старого вовка-батька одчайдушною своєю рішучістю і бруталною винахідливістю в розправах з ворогами імперії. Часом старий Крауз жахався свого виродка, проте німецька батьківська сентиментальність і давня жадібність мрійника завоювань заспокоювали його і радували.

То је био расни хитлеровски пас последње формације, округан, лош, гад, херој вешала, масовних паљевина и силовања. Тај мрачни незналица је више пута запањео чак и свог старог оца-вука очајничком одлучношћу и бруталном довитљивошћу у обрачунима са непријатељима имперіје. Временом се стари Крауз ужасавао свог изрода, и зато га је немачка очинска сентименталност и давна похлепа сањара освајача смиривала и радовала.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 209)

О. Довженко обојицу Крауза представља кроз њихове поступке и понашање. Они су садисти, којима су руке до лактова од крви њихових жртава:

лично стреляју невинне људе и на саслушањима их страшно муче. Овакви зликовци четири године чинили су злочине по Украјини.

Клали цілі родини додолу в ряд і стріляли, підпалюючи хати. Вішали, регочучи од клінічної пристрасті, ганялись за жінками, однімали дітей у них і кидали в огонь. Жінки, щоб не жити уже на землі, не бачить нічого, не клясти, не плакати, плигали в розпачу в огонь услід за дітьми і згорали в полум'ї страшного німецького суду. Високе полум'я гуло у саме небо, тріщало, вибухало глухими вибухами, і тоді великі солом'яні пласти огню, немов душі українських розгніваних матерів, літали в темному димному небі і згасали далеко в пустоті небес. Повішені дивилися вгору з страшних своїх шибениць, ще гойдаючись на них і одкидаючи на землю незабутні моторошні тіні. Горіло все село. Все, що не встигло втекти до лісу, в очерети, в потайні ями, – все загинуло.

Поставили су читаве породице на земљу у ред и стреляли их, палећи куће. Вешали су, кикоћући се од болесне страсти, јурили жене, отимали им децу и бацали у ватру. Жене су, да не би више живеле, да не би виделе ништа, да не би проклињале, да не би плакале, скакале у очајању у ватру за децом и гореле у пламену страшног немачког суда. Високи пламен се дизео у само небо, пуцкетао, праскао у немим експлозијама, а онда су велики сламени пластови пламена, као душе украјинских разљућених мајки, летели тамним небом од дима, и гасили се далеко у небеској празнини. Обешени су гледали горе са страшних својих вешала, још увек се њишући на њима и бацајући на земљу незаборавне, језиве сенке. Горело је цело село. Сви који нису стигли да побегну у шуму, у трску, у тајне јама – сви су изгинули.

(О. Довженко, *Украјина у пламену 1941* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 241)

Довженкова болна размишљања о разлозима денационализације Украјинаца изговарају Немци. Немачки командант подучава свог сина:

– Але, Людвігу, ти мусиш знати: у њого народу є нічим і ніколи не прикрита ахіллесова п'ята. Ці люди абсолютно позбавлені вміння прощати один одному незгоди навіть в ім'я інтересів загальних, високих. У них немає державного інстинкту... Ти знаєш, вони не вивчають історії. Дивовижно. Вони вже двадцять п'ять літ живуть негативними лозунгами одкидання бога, власності, сім'ї, дружби! У них від слова «нація»

– Али Лудвиг, ти мораиш да знаиш: Ахилова пета овог народа је гола. Ови људи апсолутно нису способни да опросте један другом неслогу, чак и у име опитих, високих интереса. Код њих нема државног инстинкта... Ти знаиш да они не уче историју. Чудно. Они већ двадесет пет година живе под геслом одбацивања Бога, власништва, породице, пријатељства. Код њих се од речи „нација” сачувао само придев. Код

остався тільки прикметник. У них немає вічних істин. Тому серед них так багато зрадників... От ключ до скриньки, де схована їхня загибель. Нам ні для чого знищувати їх усіх. Ти знаєш, якщо ми з тобою будемо розумні, вони самі знищать один одного.

них нема вечних істина. Зато је међу њима толико много издајица... Ево ти кључ од скриње где се крије њихова пропаст. Нама не вреди да их све уништавамо. Ако ти и ја будемо паметни, они ће сами да униште један другог.

(О. Довженко, Україна у пламену 1941 // Україна у пламену, Н. Сад 2006: 211)

О. Довженко је показао изузетну грађанску храброст зато што је први у украјинској совјетској књижевности описао најтрагичнији период Великог отаџбинског рата – његов сам почетак, када се совјетска војска повлачила, остављајући Украјину на милост и немилост фашистичкој окупацији. Он почиње да пише од краја, враћајући се у време мира. Начин ретроспективног поређења догађаја одредио је и сиже и композицију дела: трагедија рата задуго раздваја чланове породице Запорожец, који су персонификација украјинског народа, прегаженог непријатељем.

О. Довженко је журио, зато што је реално већ видео будући филм. Желео је да исприча истину о народу и његовој несрећи, о Украјини која гори у пламену између два царства. У делу нема узившеног патоса, ни описа тријумфалног кретања Црвене армије, док Стаљин није поменут ниједном речју. Његова прича је крик бола и прва је импресивна и жестока перцепција фашистичке инвазије. О. Довженко не изоставља суштинске проблеме и устима јунака пита самог вођу како се догодило да се не боре против непријатеља на његовој територији.

Оставившись один, Запорожець зняв з покуття портрет Сталіна.

– Прощайте, товаришу. Не думали ми з вами, що так виїде, та сталося – не малою, великою кров'ю на [своїй] території, – тихо промовив він до портрета. – Що буде з народом нашим? Виживе він чи загине, що й сліду не стане ніякого? Розженуть його по каторгах та по лісах, байраках та гнилих болотах, як вовків

Оставши сам, Запорожець из угла узе портрет Стаљина.

– Збогом друже. Нисмо ни помислили да ће тако да буде, али десило се. – Пролила се не мала, него велика крв на нашој територији, – тихо рече портрету. Шта ће бити са нашим народом? Да ли ће да преживи или пропадне, не оставивши за собом ни трага. Разжуриће нас по робијама, и по шумама, јаругама и трулим

сіромах, та натруять одне на одного, так що й живі завидуватимуть мертвим. Горе нам... Народ безсмертний, ви казали, товаришу мій. Ой, важке наше безсмертя! Важка доля народна... чую смерть.

мочварама, као вукове сіромахе, па ће нахушкати једне на друге, тако да ће и живи позавидети мртвима. Тешко нама. Рекли сте бесмртан народ, друже мој. Јој, тешка је наша бесмртност! Тешка је судбина народа... осећам смрт.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 216)

Наравно, сценарио се није допао Стаљину и он забрањује његово објављивање, због чега је био окарактерисан као „непријатељски” са даљим суровим последицама. Званична пропаганда прогласила је све који су остали у окупацији издајницима и страним плаћеницима. О. Довженко је бранио однос према човеку као према личности појединцу. *Украјина в огні* била је супротна званичној идеологији и моралним и етичким смерницама совјетског друштва.

Како се осећао и шта је проживљавао после забране *Украјине у пламену*, О. Довженко најбоље описује у запису у *Дневнику* од 28.11.1943: „Забрана *Украјине у пламену* ме је страшно погодила. Крећем се растужен, не могу себи да нађем место. И уз све то мислим: нека је забрањена, бог с њима, она је ипак написана. Предговор је објављен. Ја добро знам колико ће став врха окренути ствари против мене. Али ја верујем, без обзира на све, без обзира на грађанску смрт, ‘Украјина у пламену’ је прочитана и у Украјини, на основу тога, неће бити изгубљено више стотина људи. Ја у то верујем и нико ме не може поколебати у тој вери. Написао сам причу поштено, тако како ствари стоје и како видим живот и патње мог народа. Ја знам: мене ће оптужити за национализам, за хришћанство и опште праштање, осуђиваће ме за омаловажавање класне борбе и ревизију васпитања омладине, која се сада херојски бори на свим страховитим историјским фронтима. Али у основи дела не лежи то, није у томе ствар. Ствар је у жалости, што смо толико рђаво предали проклетом Хитлеру своју Украјину и што лоше ослобађамо њене људе. Ми, ослободиоци, сви до једнога, давно смо заборавили за другоразредне, нечисте, криве пред нама као дезертеро-опкољени-петоколониши. Ми смо прослављени ратници, али нама недостају обичне људске добротe према својим рођеним људима. <...> Ко је, ако не ја, требало да каже реч за одбрану, када је толико велика опасност висила над

мојом несрећном земљом. Україну познаје само тај који је био у њој, њеним пожарима данас, а не тај који је познаје из штампе или њене победе броји из почасне палбе, забадајући папирне заставице у мртву географску карту.“ (О. Довженко 2006: 79-89)

У јануару 1944. Стаљин је сазвао специјалну седницу политбироа Централног комитета Комунистичке партије на којој је тужилац био он, а оптужени О. Довженко, који није имао права да се брани. О. Довженко је окарактерисан као „непријатељ политике партије и интереса украјинског и целог совјетског народа“. Писац је избачен из партијског одбора и редакције, разрешен је дужности уметничког руководиоца Кијевског филмског студија и заувек је протеран из Украјине. Тек 1966. сценарио је први пут објављен са бројним исправкама цензуре.

Стаљин је био љут и зато што се О. Довженко није слагао са предратним васпитавањем омладине, која није учила националну историју – историју Украјине. Проблем васпитавања омладине један је од најважнијих проблема, зато овим важним питањем стално треба да се бави сама држава, тако што ће омладину подучавати сопственој историји. Без образованих и добро васпитаних људи, који ће учити и добро знати историју своје земље, како би је учинили јачом и моћнијом, не може постојати ниједна права цивилизована земља.

Основни проблем у сценарију је проблем националне свести појединца и народа кроз опис трагедије ратних догађаја, као и живот обичног човека у рату у позадини, када су на испит стављене вредности универзалних идеала. Проблем националне свести појединца и народа органски прожима хуманистички концепт сценарија. О. Довженко као један од разлога почетка рата наводи да

Звиклі до типової безвідповідальності, позбавлені знання урочистої заборони і святості заклику, мляві їх натури не піднялися до висот розуміння ходу історії, що кликали їх до велетенського бою, до надзвичайного. І ніхто не став їм у пригоді з славних прадідів історії, великих воїнів, бо не вчили їх історії. Не помогли їй близькі рідні герої революції, бо не шанували їх пам'ять у

Навикнути на типичну неодговорност, лишени знања о светој забрани и светом позиву, због своје троме природе нису се уздигли до висина да би разумели токове историје, који су их позивали у дивовске, несвакидашње битке. И нико им не паде на памет од славних прадеда, великих ратника јер их нису учили историји. Нису помогли ни блиски хероји револуције, јер нису

сели.

неговали сећање на њих у селу.

(О. Довженко, Украјина у пламену 1941 // Украјина у пламену, Н. Сад 2006: 215)

алудирајући на предратне репресије. Проблему националне свести посвећена је највећа пажња кроз полемику фон Крауза и аутора, Христине Хуторне и партизанског тужиоца Лимарчука, Лаврина Запорожца и Забрوده, и сви учесници полемике имају супротна идејна и морална становишта.

Култ личности Стаљина и тоталитарни режим били су главни разлози несреће у првим данима рата. О. Довженко се противи стаљинској идеји о јачању класне борбе како би земља напредовала ка социјализму. Ово је била страшна идеја, због које су уништени скоро сви најбољи кадрови интелектуалаца. Суровим и жестоким, ничим оправданим репресијама против команданата оружаних снага, војска је била лишена образованих и квалификованих војсковођа и команданата. О. Довженко је то разумео и указивао је да нови рат захтева другачије униформе и другачије методе руководства, зато што претње и псовке неће повести војску у напад. Створио је лик команданта Кравчине, нежног и обичног човека, који је оличење народног идеала и органски је повезан са народом. О. Довженко поставља питање о одговорности, о настанку одговорности сваког борца због судбине народа и отаџбине. Поставља циљ да допре до душе сваког војника и да га подсети да његов задатак није сопствени спас, већ ослобођење народа од нацистичке окупације. Прави војник треба да осећа срамоту пред женама, децом, старима, које оставља на милост и немилост непријатељу и мора да схвати да од њега цео свет чека ослобођење од пошаста фашизма. Таква осећања настају за Кравчину и борце. Оваква Довженкова размишљања била су веома савремена, зато што су настајала у тешко време повлачења и зато што су откривала сву дубину животне истине: он није само прослављао јунаштво народа, већ је покретао и важне друштвене и моралне проблеме, описивао је трагичност и залагао се за тачан опис и величање и подвига и трагичних страница живота.

Својим сценаријем трагедијом О. Довженко се супротставио званичном односу према ратним догађајима и то је изазвало оштру негативну оцену Стаљина и његовог окружења. О. Довженко је желео да напише сценарио о

обичним људима, који су називани „широким масама”, који су претрпели највеће губитке у рату, а да за то нису добили ни чинове, ни ордење. Иако је партизански покрет за време рата био изузетно распрострањен, већина становништва на окупираним територијама није учествовала у активном отпору непријатељу, што је сасвим нормално.

У условима окупације било је изузетно тешко остати само човек. О. Довженко то посебно описује трагичном судбином девојака заробљеница и жена у окупацији. Олесја Запорожец и Христја Хуторна нису учествовале у активној борби, али у страшном вихору насиља и неморала, који се обрушио на њих, успевају да сачувају природна људска осећања. Сурове околности јаче од њихових жеља и могућности, измучиле су њихову душу и зато им суди не увек правичан и објективан суд. Лаврин Запорожац изговара Довженково мишљење да ако већ људима треба судити, онда тај суд треба да буде „по закону народне несреће”.

Стаљин је оптуживао О. Довженка за национализам. Овакве оптужбе су апсурдне, зато што О. Довженко у сценарију описује да су се за ослобођење Украјине борили људи различитих националности. Овакво јединство народа имало је кључну улогу за спас земље од фашистичког ропства.

О. Довженко је сценарио написао користећи материјал окупираних територија, али практично није описао борбу народних осветника, изузев неколико епизода, у време када су књижевност преправила дела о рату, у којима је живот народа иза линије фронта описан као непрестана борба против фашиста. Веран истини живота и сопственим хуманистичким идеалима, О. Довженко је једини у тадашњој совјетској књижевности покренуо проблем обичног човека у рату и иза линије фронта управо са овог становишта, нашавши у себи храброст да заговара идеју хуманизма совјетског друштва у његовом односу према личности и да се супротстави нехуманим идејним и моралним смерницама стаљинизма. О. Довженко је један од првих писаца који су тако храбро и тачно описали подељену Украјину.

Стаљин је оптуживао О. Довженка да је духовно разоружавао народ у борби против фашизма. Али, сцене у сценарију говоре сасвим другачије, на пример, када Лаврин Запорожец ослобађа затворенике. О. Довженко је показао

велику унутрашњу снагу свог народа, његову непобедивост, његову несаломиву вољу и жељу за борбом против непријатеља у име победе. О. Довженко описује и народну несрећу, и патњу, и историјске подвиге, иступа као надахнути певач о истини и јунаштву народа, који искрено говори о свом болу због Украјине. О. Довженко је испричао народу оно што је својим очима видео на фронту и маштао је само о једном, а то је победа.

О. Довженко је сматрао да бригом о отаџбини треба да буду обухваћене мисли и осећања према ближњима, породици, свом народу ослобођеном од јарма фашизма. Без тога нема правог патриотизма, без тога победа над непријатељем неће бити коначна. Оно што О. Довженко сматра главним потврђује сусрет Васиља и Олесје. Јунак кроз страхоте рата стиже до своје вољене, поседеле од туге. Васиљ Кравчина обећао је Олесји да ће постати споменик крај прозора, уколико се не врати жив. Васиљ се вратио и они проналазе своју срећу. Треба живети, а једина утеха је рад.

Тема васпитавања људи кроз рад психолошки је припремала људе на живот у миру, на тешке услове периода обнове. Људе треба васпитавати кроз рад и доброту, зато што само стваралачка снага народа може променити лице земље. Сам О. Довженко, васпитаван да поштује рад, целог свог живота га је величао и са поштовањем говорио о радном народу, о односу према раду као према стваралаштву, које људима може донети и материјално богатство, и радост, и задовољство, а с друге стране, права лепота људи управо је у раду, који треба да залечи и тешке душевне ране.

Рат утиче и на формирање дугорочних тематских истраживања. Довженков *Дневник* и данас је оригиналан летопис историје рата и истовремено сложено и контрадикторно философско књижевно дело, испуњено забринутим размишљањима о физичким и моралним губицима украјинског народа. У *Дневнику* један од главних проблема је очување историјског сећања народа. О. Довженка брине и то што су у Украјини занемарени музеји, што су покрадене драгоцености Кијево-Печерске лавре, док су стари споменици уништени. О. Довженка боли и то што народ готово да не зна ко су његови јунаци и забринут је за судбину куле у Камјанец-Подолском, Николајевског храма, Черниговског музеја, Спаске цркве. Свако непоштовање прошлости и историје уметник је

сматрао моралном деградацијом народа, која може довести до уништења његових духовних становишта, а временом и до пропасти државе. Будућност народа због ког је О. Довженко живео и стварао, бринула га је стално и више од свега осталог. Дезертерство, културна и језичка асимилација и издаја отаџбине последице су несвесности народа, о чему је О. Довженко стално размишљао и закључио је да рат утиче на отуђење народа и његову моралну деградацију.

У сценарију за *Повість полум'яних літ* (1944), који је Ј. Сонцева снимила 1961, главни јунак рата није вођа, како је то захтевала званична идеологија, већ народ, чија је непобедивост описана у делу, испуњена грађанском одговорношћу према потомцима. О. Довженко искрено говори о ономе о чему је већина уметника настојала да ћути: о животу поробљеног народа у окупираној Украјини, о савезничкој војсци, о небројеним губицима у бици за Дњепар. Због свега тога за Довженковог живота дело није објављено, ни екранизовано.

Драму *Життя в цвіту*, посвећену Мичурину, О. Довженко пише 1948. и исте године снима филм у боји *Мічурін*, који је 1949. награђен Државном наградом СССР-а, што је означило његову званичну рехабилитацију после *Украјине у пламену*. Уследили су филмски сценарији *Прощай, Америко!* (1949), *Антарктида* (1952) и *Поема про море* (1956).

У периоду 1949–1956. О. Довженко је предавао на Савезном државном институту кинематографије и био је професор ове образовне установе.

У мартовском броју часописа *Дніпро* 1956. објављена је *Зачарована Десна*. Над истоименим филмским сценаријем О. Довженко почиње да ради 1942. У марту 1948. писац обелодањује да има намеру да напише дело са великим излетима у сопствену биографију. Дело је по много чему било иновативно: приповедач је сам писац, који иступа и као аутор, зрео уметник, који размишља о будућности у поређењу са сопственим аутобиографским искуством и историјским искуством своје земље, и као јунак сценарија – мали Сашко, на чији је унутрашњи свет и усмерена главна пажња. Прича има два плана. У првом плану свет настаје у дечјој свести, а у другом плану посматрамо зрела филозофска размишљања уметника о смислу људског постојања и значају детињства у даљем формирању човека као личности.

Зачарана Десна постала је уметничка и философска приповетка о народном животу и прелепој украјинској природи, али и о суровој истини живота украјинског села на почетку XX века. О. Довженко у уводу сценарија објашњава разлог настанка дела: „дуга раздвојеност од земље родитеља”. Сећања на ближње прерастају у ауторска размишљања о „тешким оковима неписмености и недостатка слободe”, о богатству људских душа, моралном здрављу, унутрашњој култури мисли и осећања, о односу према прошлости. О. Довженко је одлично познавао духовни свет сељака, њихову психологију, народни живот и обичаје и дело је оригинална енциклопедија сеоског живота Украјине. Сценарио је испуњен вечним народним моралом и сеоском мудрошћу, а сам О. Довженко исказао је своју познату мисао: „Садашњост је увек на путу из прошлости у будућност”.

У новембру 1956. почиње снимање филма *Поема про море*, али О. Довженко изненада умире. *Поема о мору* посвећена је градитељима Каховске хидроелектране а О. Довженко покреће низ горућих друштвених и морално-етичких проблема, који су у то време били званично забрањени у совјетској књижевности: пропадање села, нестанак историјског сећања, презир према земљи, недуховност, сиромаштво људске душе, функционерски и бирократски однос према човеку. Филм је 1958. снимила Ј. Солнцева и он је 1959. награђен Лењинском наградом, а 1965. Специјалном наградом XIII међународног филмског фестивала у Сан-Себастијану.

Кијевски филмски студио од 1957. носи име Олександра Довженка.

Током стваралачког живота О. Довженко је снимео 14 играних и документарних филмова, написао је 15 књижевних и филмских сценарија, две драме, аутобиографску приповетку, више од 20 приповедака и новела, серију новинарских чланака и теоријских радова, посвећених филму. Активна уметничка усредсређеност на садашњост и њене проблеме, историцизам размишљања ствараоца, принципи стварања народних и националних оригиналних ликова, давање новог смисла поезици народног стваралаштва, слободна употреба хипербола, гротеске и симболике суштински су обогатили истраживања у украјинској прози, због чега су О. Довженка називали песником и, истовремено, политичарем филма. Сам О. Довженко говорио је да је своје

филмове снимао искрено и са пуно љубави, зато што су они били главни смисао његовог живота.³⁹¹

Обележје Довженкове борбе за своју духовну слободу описано је у његовом запису у *Дневнику* од 27. јула 1945.:

Товаришу мій, Сталін, коли б Ви були навіть Богом, я й тоді не повірив би Вам, що я націоналіст, якого треба плямувати і тримати в чорному тілі. Коли немає ненависті принципової, і зневаги нема, і недобррозичливості ні до одного народу в світі, ні до його долі, ні до його щастя, ні гідності чи добробуту, – невже любов до свого народу є націоналізм? Чи націоналізм в невмінні художника стримати сльози, коли народу боляче?..

(О. Довженко, *Из щоденникових записів 1941–1945 рр.* // Українське слово, книга третя, Київ 2003: 88)

Друже мој Стаљине, када би ви били чак и Бог, ја вам чак и тада не бих поверовао да сам националиста, кога треба прљати и држати у црном телу. Када нема принципіјелне мржње, нема ни омаловажавања и злонамерности ни према једном народу на свету, ни према његовој судбини, ни према његовој срећи, ни достојанству или добробити. Зар је љубав према свом народу национализам? Да ли је национализам у немоћи уметника да задржи сузе када је народу тешко?

(О. Довженко, *Избор из дневника 1941–1956* // *Украјина у пламену*, Н. Сад 2006: 116)

ЛЕС МАРТОВИЧ (1871–1916)

ЗБИРКА ПРИПОВЕДАКА *СТРИБОГОВ ПОКЛОН*

Стваралаштво Леса Мартовича српској читалачкој публици 2006. представио је Андрија Лаврек преводом збирке приповедака *Stribogov poklon* (*Стрибожий дарунок*) у оквиру 143. књиге *Антологије светске књижевности* у издању *Народне књиге*. Збирка је обухватила 11 приповедака: *Pronađeni rukopis o ruskom kraju* (*Винайдений рукопис про руський край*, 1897), *Ivan Rilo* (*Іван Рило*, 1895), *Seljakova smrt* (*Мужицька смерть*, 1898), *Na sudu* (*За межу*, 1899), *Đavolsko dete* (*Відміна*, 1904), *Stribogov poklon* (*Стрибожий дарунок*, 1904), *Lukavi Ranko* (*Хитрий Панько*, 1900), *Vojt* (*Війт*, 1903), *Pitanje života i smrti* (*Смертельна справа*, 1903), *Oproštajno veče* (*Прощальний вечір*, 1904) и *Narodna pošnja* (*Народна ноша*, 1914).

---

³⁹¹ В. у *Історія української культури у п'яти томах*, 5 том, книга 2, Київ 2011: Олександр Довженко: 193–198

ОЛЕКСА ЛЕС МАРТОВИЧ (1871–1916), украјински писац и друштвени активиста, доктор права, рођен је 1871. у селу Торговица, тада у Галицији у Аустроугарској, данас Ивано-Фанковска област у Украјини. Отац му је био надничар који је, захваљујући самоописмењавању, постао сеоски писар. За време школовања у Коломијској гимназији Л. Мартович се упознао са својим будућим пријатељима В. Стефаником и Марком Черемшином и његово стваралаштво тематски ће бити веома блиско стваралаштву ова два писца. Заједно са њима припадао је такозваној *Покутској тројици* и своја дела писао је покутским дијалектом.

Л. Мартович завршио је студије на Правном факулету Чернивецког универзитета 1909. после 17 година. Бавио се јавним пословима: радио је у нелегалном удружењу чији су чланови међу сељацима обављали културно-просветни рад, сакупљао је и изучавао фолклорни материјал, издавао је своје литографске новине *Збирка*, основао је читаонице у селима. Био је уредник лавовских новина *Хлібороб* (1893) и уредник *Громадського голосу* (1897–1898), који је пре тога уређивао И. Франко. Био је члан Украјинске радикалне странке. Преселио се у Лавов 1898. како би студирао на Лавовском универзитету, на ком је стекао звање доктора наука 1914. Период интензивног стваралаштва започиње 1898. и Л. Мартович почиње систематично да објављује своје радове у лавовским новинама и часописима. Радио је у Лавову, Дрогобичу, Городку и Стрију.

Л. Мартович почиње да пише још у гимназији, када настаје његова прва приповетка *Нечитальник* 1889. У приповеци се појављује лик сујеверног, сиромашног сељака, који не уме да чита и проналази мир у пијанчењу, проклињању госпде изнуђивача, лажи новина и равнодушности према положају радника. Иако млади аутор још увек није умео на одговарајући начин да опише животне појаве и да ликове учини довољно учечатљивима, ова приповетка је показала таленат сатиричара и хумористичара и способност пажљивог посматрача. Зато су приповетку високо оценили ауторови савременици и у њој су препознали „новог Гогоља”, предказујући Л. Мартовичу „светлу будућност” у књижевности.

Л. Мартович пише о селу, а његови јунаци су сељаци из најудаљенијих села Западне Украјине. У стваралаштву се удаљава од народњачких канона и често разматра дубоке друштвено-економске коренове класне неједнакости на селу, о чему пише у приповеци *Мужицка смрт* (1898), која му је донела заслужену славу. У приповеци се појављују живописни ликови сељака, који живе у беди, али су дубоко испуњени осећајем за народни хумор, мрзе богате сеоске газде и отворено исказују озлојеђеност против њих. У приповеци има много вицева и хумористичких сцена које разоткривају унутрашњи свет јунака, њихово расположење и маштања. Причу о трагичним догађајима у животу сељака писац уме да ублажи искреним хумором, који прелази у сатиру тамо где су у центру пажње људи који живе на рачун радника. Приповетку је високо оценио И. Франко, препознавши изузетан таленат Л. Мартовича. Пошто је прочитао приповетку, М. Коцјубински се изјаснио као поштовалац стваралаштва Л. Мартовича. Приповетка је објављена у преводу на руски језик у руском часопису *Жизнь*.

Л. Мартович у својим приповеткама пише о сељацима које је изузетно волео. Карактеристично обележје његовог уметничког стила је комбинација трагичног и комичног и хумор који повремено прелази у жестоку сатиру. То посебно потврђују ликови сељака у приповеци *Забобон* (1911).

Мартовичеве приповетке *Війт* и *Смертельна справа* лавовско царско-краљевско тужилаштво најпре је забранило и конфисковало је лавовске новине *Свобода* у којима су приповетке објављене. Након интерпелације украјинских посланика у бечком парламенту приповетке су поново објављене у новинама, као и у збиркама. За Мартовичевог живота објављене су четири кратке збирке његових приповедака у Лавову и једна у Москви, преведена на руски језик. Укупно је написао 27 прича и приповедака и једну драму. Неки га сматрају наследником И. Франка.³⁹²

У новелама *Иван Рило*, *Смертельна справа*, *Війт*, *Хитрий Панько* Л. Мартович разоткрива лицемерје буржоаске демократије и аустријског „свињског” устава, како их је фигуративно назвао И. Франко. У њима су

---

³⁹² В. у *Історія української літератури (кінець XIX – початок XX ст.)*, Книга 1, Київ 2005: Лесь Мартович: 542-594

описани типични услови избора у западноукрајинским земљама и осуђене су лажи проглашених буржоаских слобода.

У новели *Иван Рило* (1895) Л. Мартович описује гротескни лик улицице господе и попова, опортунисте, издајника интереса сиротиње, који има „чудесну“ моћ да се претвори у сваку животуњу: свињу, пса, зеца, или већ штагод, зависно од околности и као такво биће ускаче у друге људе, како би их учинио сличнима себи и психолошки се асимиловао са њима. Иван Рило тада потпуно нестаје, али његово унутрашње и субјективно присуство (свиње, пса, зеца) осећа се у речима и примећује се у понашању.

Отак стоїть який чоловік, а коло нього Иван Рило. Нараз Иван скочить, і лишається тільки сам чоловік, а Івана Рила вже коло нього нема, бо, бачите, вскочив у нього. Поверхи по тім чоловікові не пізнати: який був, такий і є, але говоріть до нього слово, так і пізнаєте, що Иван Рило у нїм сидить, бо зараз зробить із нього або свиню, або зайця, або інуу яку скотину. Та вскакує Иван Рило у людей тоді, коли ніхто не видить: уночі або коли. Та й нещасливий же такий чоловік, що в нього Иван Рило ускочить!

(<https://zbruc.eu/node/46052>³⁹³)

Stoji tako neki čovek, a pored njega Ivan Rilo. Odjednom Ivan Rilo skoči, i čovek ostaje sam – Ivana Rila više nema, jer je uskočio u njega. Po onom čoveku se spolja ništa ne poznaje – kakav je bio, takav je i dalje, ali kako prozborite koju sa njim, odmah ćete videti da Ivan Rilo sedi u njemu, jer je napravio od njega ili svinju, ili zeca, ili kakvu drugu životinju. A i Rilo uskače u ljude kad niko ne vidi – noću ili kad su nasamo. Nesrećan je onaj čovek, u koga Ivan Rilo uskoči!

(L. Martovič, *Ivan Rilo* // *Stribogov poklon*, Beograd 2006: 14)

Иван Рило је веран пас попа Вепровича и господина Дерикошког. Он их све слепо слуша и посебно је „крволочан“ за време избора, када гласа за оне за које му кажу господа и попови. Л. Мартович је заједљиво исмејао таквог камелеона, који је оличење покорности и ропског слуге експлоататора и осудио је социјалну појаву типичну за тадашњу Галицију.

Сатирична новела о изборима *Хитрий Панько*, која по свом садржају подсећа на *Свинську конституцију* И. Франка, говори о томе да сиротиња није могла да искористи ни веома ограничена права, која је донео царски устав, због охолости, махинација и заплашивања жандара за време избора. И бирачи, који

---

³⁹³ Приповетка *Иван Рило* Леса Мартовича – извор са интернета: <https://zbruc.eu/node/46052>>16.01.2018.

су желели да гласају за народног кандидата, ризиковали су живот и били кажњавани. Зато се сиротиња плашила да постану бирачи. Али јунак новеле, представник сељака, деда Панко није се уплашио. У жељи да часно гласа за кандидата сељака наилази на препреке жандара, који прете да ће га пребити. Како би се заштитио од удараца кундака по глави, Панко позајмљује од комшије из села шубару.

– Та ви не бијтеся, Йване, нічого. То адіть, я голосую на посла, а там б'ють.
– Знов б'ють, – перебив Иван, – а казали, що цих виборів не будуть бити.
– Ой, не будуть! – відповів Панько. – Мені вже осьде шістдесятий і другий рік минув, а ще мене нікто так у писок не втяв, як сьогодні якась латка. Бог би його тяжко скарав!

(Извор са интернета³⁹⁴)

– Ma ne bojte se ništa, Ivane. To sam ja krenuo na glasanje, a tamo biju.
– Opet biju! – uzviknuo je Ivan. – A rekli su da na ovim izborima neće!
– Eh, neće – udahnuo je Panko. – Meni je evo već šezdeset treća, a niko me još nije tako opalio po ustima, kao tamo. Dabogda mi ruka otpala.

(L. Martovič, *Lukavi Panko* // *Stribogov poklon*, Beograd 2006: 85)

У приповеткама о изборима до изражаја долази оригиналност сатирично-хумористичког Мартовичевог стила. Ликови позитивних јунака представљени су хумористички. Читалац искрено саосећа са јунаком приповетке *Смертелна справа*, бирачем Петром Пидошвом. Сцена у којој он, гласавши за кандидата сељака, тражи од изборне комисије потврду да је гласао баш на народног посланика, описана је са суптилним хумором. Мартовичеве приповетке о изборима пуне искреног оптимизма и симпатије према радницима представљају заједљиву сатиру целог друштвеног и политичког уређења Аустроугарске монархије.

Приповетка *Стрибогов поклон* заузима посебно место у Мартовичевом стваралаштву. Написана је 1905. када су снажније били изражени симптоми Мартовичеве дугогодишње болести и када наступа разочарање у живот и стваралаштво. Приповетка је први пут објављена у лавовским новинама *Свобода* у фебруару 1905. (број 6, 7 и 8). После објављивања треће и последње збирке за живота писца *Стрибожий дарунок і інші оповідання* 1905. настаје петогодишња

---

³⁹⁴ Приповетка *Хитрий Панько* Леса Мартовича – извор са интернета: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4659>>16.01.2018.

пауза у Мартовичевом стваралаштву. У приповеци је приметна равнодушност и разочарање, због којих и настаје криза у стваралаштву, а збирка представља завршетак једног периода пишчевог стваралаштва, после чега је требало да уследи други период – период апстракције и разумевања свега што је писац видео око себе.

Мартовичева пажња усредсређена је пре свега на хумор како појединца, тако и друштва у целини. Сатиричар је немилосрдан према пороцима представника свих слојева друштва: и челника и обичног народа. За челнике користи неисцрпан сарказам и презир, а за обичан народ бол и смех кроз сузе, што посебно долази до изражаја у приповеци *Стрибогов поклон*. Приповетка има 11 делова, од којих је свака опис друштвеног и духовног портрета заједнице села Смеречивка.

У *Стрибоговом поклону* на сатиричан начин описан је живот мрачне сеоске заједнице, коју изједа глупи егоизам, неописиви бес и страшна мржња која раздире живи народни организам и доводи до његовог распада. Како би остварио своју замисао Л. Мартович је употребио жанр бајке, који је присутан и у његовим раним делима. У село Смеречивку, које су заборавили и Бог и људи, по налогу Перуна стиже бог ветра Стрибог, како би испунио све захтеве њених становника и усређио их. Село од стварног света није одвојено само географски, већ је и заборављено, беспомоћно и покорно и управо зато га Перун одабира како би остварио свој визионарски план.

Є в горах село Смеречівка. Воно зовсім відбите від світу, дороги туди нема, а дістатись до нього – треба брести двадцять і чотири глибоких річок. Нема там ні школи, ні пана, ні жадного уряду. Тим-то я думаю, що нікому нічо не завадить, як я в Смеречівці зроблю народові вигоду.

(Извор са интернета³⁹⁵)

– Ima u planinama selo Smerečivka. Nema do tamo nikakvog puta, i da se stigne treba preći dvadeset četiri reke. Nemaju ni škole, ni bilo kakve državne vlasti. Zato sam se i setio te Smerečivke; ako tamo učinim dobro narodu, nikome neće zasmetati.

(L. Martovič, *Stribogov poklon* // *Stribogov poklon*, Beograd 2006: 64)

---

³⁹⁵ Приповетка *Стрибожий дарунок* Леса Мартовича – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/Лесь-Мартович/62647/Стрибожий-дарунок>>16.01.2018.

Стрибог, који стиже у Смеречивку захваљујући својим божанским способностима,

*злинув, як птах, і вітром
спустився з неба на землю.*

*vinu se kao ptica i začas se spusti sa neba na
zemlju.*

(L. Martovič, *Stribogov poklon // Stribogov
poklon*, Beograd 2006: 65)

ПОМИСЛИ:

*«Гай! Гай! Щастя моє, що я божок та
не потребую ні ходити пішки, ані їхати
возом: а то би я через ці стежечки та
річки й ніколи не оглядав Смеречівки, хоч
би й запросили до попа на весілля».*

*“Sva sreća što sam bog pa ne moram
ni da idem peške, ni da se vozim,
inače od ovih brda i reka nikad ne bih
stigao u tu Smerčivku, sve da su me
zvali kod popa na svadbu!”*

(L. Martovič, *Stribogov poklon //
Stribogov poklon*, Beograd 2006: 65)

Отуђеност и „размимоилажење“ Смеречивке од свог времена потврђује и потпуно непостојање државне власти, сем војта, али људима је добро познат „комесар“, као представник власти.

*Бо то є один комісар, що перед ним
ховають тютюн; другий комісар, що
перед ним ховають сіль; третій комісар,
що перед ним ховають дрова з
камерального лісу; четвертий комісар, що
перед ним ховають де що є в хаті.*

*Jer, ima takav komesar pred kojim
se sakriva duvan, pa onda takav od
kojeg se krije so, pa takav od kojeg
se kriju drva iz državne šume i,
najzad, takav pred kojim mora da se
sakrije uopšte sve šta se ima.*

(L. Martovič, *Stribogov poklon //
Stribogov poklon*, Beograd 2006: 65)

Овакву слику деспотизма власти и експлоатације допуњује реплика једног Смеречивљанина. На констатацију једног комшије да можда није дошао бог, већ ђаво, он паметно додајује:

– Нехай і чортяка, але не комісар!

– Ма, нек’ је і ђаво, само да nije komesar!

(L. Martovič, *Stribogov poklon // Stribogov
poklon*, Beograd 2006: 65)

Тенденцију ограничења или смањења духовних потреба становника Смеречивке и њихово задовољење малим стварима демонстрира и само одређивање питања о политичким захтевима, без чијих је решавања немогуће

побољшати услове живота. Оваква заједница, по уверењу бога Перуна, не може имати и не сме да има „политичке“ захтеве, зато што је то „виша“ воља. Он је свестан да без решавања низа питања повезаних са политичким животом, нису могућа никаква земаљска блага. Али и „најстарији бог“ је немоћан да реши ова питања, зато што се она тичу „земаљских“ интереса.

*Бо нарид хоче засдно від нас із неба
якоїсь правди, а не розуміє, що як сам
собі правди не зробить, то завсїди буде
кривдний.*

*Jer, taj narod bi sve hteo od nas sa
neba da dobije pravdu, a ne shvata da
ako sam sebi ne stvori pravdu, uvek će
živeti u krivdi.*

*(L. Martovič, Stribogov poklon //
Stribogov poklon, Beograd 2006: 64)*

Перун шаље Стрибога у Смеречивку како би за људе урадио све што пожелеле. Перун упозорава Стрибога да молбе политичке природе не може услишити, зато што не жели да нервира оне који владају народом, односно земаљске „богове“. Захваљујући оваквим политичким темама, којих је у приповеци пуно, приповетка је увек актуелна. Када чује да се говори о царском и државном Стрибог чак поскочи:

*– Не можна, – каже, – бо то
політичне.*

– To ne može – kaže. To je političko!

*(L. Martovič, Stribogov poklon //
Stribogov poklon, Beograd 2006: 66)*

Становнике Смеречивке условно можемо назвати заједницом само због заједничке територије на којој живе. Овде свако живи за себе и због себе. Свест заједнице је у ћутању. Она чак не разуме реч политика.

*– Політичне, – повторила громада та њ
заспокоїлась цим словом, хоч не розуміла
його.*

*– Političko – ponovi narod i
umiri se, iako nije znao šta reč
znači.*

*(L. Martovič, Stribogov poklon //
Stribogov poklon, Beograd 2006:
66)*

Свест становника потпуно је подређена првобитним инстинктима и природи.

У приповеци је представљена читава уметничка галерија личних и колективних сујеверја. Као што је то чест случај код Л. Мартовича, радња у

овом делу организована је према принципу бајке: њен сижетни и композициони основ представља путовање јунака с одређеним циљем. Ова фундаментална фолклорна тема има два аспекта изражавања. Први је директан и непосредан, или спољашњи: сви догађаји, сцене, ликови у приповеци повезани су са поступцима Стрибога, који по наређењу, односно на личну молбу „најстаријег бога“ Перуна мора да посети село Смеречивку, далеко забачено у планинама, докле глас цивилизације стиже само путем царских дажбина, и да ондашњим житељима причини неку добит, макар људском оку видљиву, како се народ не би окренуо другим боговима и божанствима. Стрибогова улога је посебна, зато што он слуша молбе или жалбе нових ликова са којима се сусреће. Пред његовим божанским погледом протеже се дуги низ Смеречевљана, од којих је сваког запосео ђаво у облику сујеверја или празноверја, или имају индивидуална психолошка обележја, потпуно неочекивана и чудесна, те понекад доводе у забуну и самог Стрибога. Сељаци су „народ несложен“ и осећање пријатељства, узајамне помоћи и друштвености код њих нестаје због зависти, беса, мржње и других малодушних осећања и зато нису у стању да формулишу заједничку молбу. Сваки лик оличење је засебне психолошке мане и извршава одређену функцију или улогу, око које се у бајци одвија радња.

Глупу тврдоглавост, нетрпељивост становишта и ограниченост становника Смеречивке ништа не може да промени и зато Стрибог не престаје да се чуди људској глупости, ничим неограниченим могућностима и бескрајно „нежној” природи.

Десь-то хтось якось колись, мабуць, казав, що божки, либонь, ніколи не журяться. Звичайне: готова в них ложка й миска, палива їм не треба, одягатися не одягаються, податків не платять, до суду не ходять, повітової ради нема, чим би й журитися? Отже, Стрибог, таке почувши, відай, зажурився (так потім розповідала Параска при могоричу удові Варвари).

Neko je nekad negde primetio, da se bogovi nikad ne žaloste. A i što bi, kad im je činija uvek puna, ne moraju da lože, ne moraju da se oblače, ne plaćaju porez, ne idu na sud, nemaju sresku upravu – nemaju, dakle nikakve brige. Ali izgleda da se, čuvši ovo, Stribog ipak rastužio (tako je posle, dok su se čašćavali, Paraska rekla udovici Varvari).

(L. Martovič, *Stribogov poklon* // *Stribogov poklon*, Beograd 2006: 78)

Изузетно завидан, лукави Семен, кога сви у селу сматрају надовитљивим, зато што зна да пушта стоци крв и кога сви слушају, тражи да Стрибог од комшије Петра узме пар лепих волова. Њему није стало толико до волова, колико до тога да лиши комшију највећег богатства. Како би његова жеља била испуњена, Семен је спреман да жртвује боговима двеста круна, и да самом Стрибогу дометне педесет круна, „само да му учини на вољу“. Изговарајући своју молбу, Семен мило гледа Стрибогу у очи са склопљеним рукама као да се моли.

Але мені тото кривда, що сусід Петро запомагається; а він дуже злий чоловік. Він не варт і курки мати коло хати. Як уже найясніші боги не хочуть мені ті волики дати, то нехай вони Петрові поздыхають. <...> Коби ті волики поздыхали, то я зараз даю найяснішим богам двіста ринських. Нехай собі найясніші боги бал справлять, лиш аби Петро не мав із них пожитку.

Nego krivo mi je što Petro zarađuje pare s tim svojim volovima, a nije zaslužio ni kokošku da ima – takav je to čovek. Ako bogovi neće da mi daju njegove volove, onda barem nek' njemu pocrkaju! <...> Ako tu oni volovi pocrkaju, ja bih odmah dao bogovima dvesta krana. Neka se bogovi provelese, samo da Petro od tih volova nema korist.

(L. Martovič, Stribogov poklon // Stribogov poklon, Beograd 2006: 67-68)

Стрибог позива у канцеларију најскормнијег и најсмернијег, сиромашног и доброг човека у поцепаном капуту, босог и одрпаног, који не тражи ништа за себе, само да „више људи умире, али само лети“. Мотив ове злослутне и нереалне молбе је у томе што је човек гробар.

– так як люди будуть більше мерти, то я більше зароблю. А взимі та мені дуже тяжко гроби копати.

Ako bude više ljudi umiralo, više ću zarađivati. A zimi mi je teško da kopam grobove.

(L. Martovič, Stribogov poklon // Stribogov poklon, Beograd 2006: 71)

Слично се понаша и Сафат. Није довољно што сматра да није примерено да домаћин-човек стоји пред вратима, а да балавци ступају пред бога, већ исцрпљен због петогодишњег судског процеса против брата због куће, одлучује да своју половину поклони свевишњем.

– Я вже п'ять літ із братом у процесі за хату та й більше вже правуватися не хочу. Я свою половину хати дарую найстаршому божкові Перунові, але най він собі її забере таки зараз тепер. Нехай трісне в неї своїм громом, нехай моя половина спопеліє, а попри мою й братня. Я собі жадаю, аби це зараз сталося.

– *Već pet godina ja se sudim sa bratom oko kuće, i dosta mi je toga! Poklanjam svoju polovinu najstarijem bogu Perunu, ali neka je sad odmah uzme! Neka pošalje na nju svoje munje i gromove, tako da moja polovina izgori, a zajedno sa njom i bratova! Tražim da se to odmah sad desi!*

(L. Martović, *Stribogov poklon // Stribogov poklon*, Beograd 2006: 73)

Своју молбу Сафат изговара веома љутито, као наређење или команду, која треба одмах да буде извршена. Он и самог Стрибога оптужује да не ради ништа бесплатно и да жели мито.

– *Јак ви сюда прийшли, то не задурно: ви маєте свою плату. Сьогодні задурно ніхто нічо не роздає. Ви маєте наказано більше нам дати, як даєте. О! Я не такий дурний, як другі. Мені зараз має бути те, що я хочу, бо як ні, то я вже знаю, куда вдатися!*

– *Čim ste vi došli ovamo, nije to bilo zabadava – i vi radite za platu! Niko danas ništa ne radi badava. I sigurno su vam rekli da nam date više, nego što nam stvarno dajete. Aha! Nisam ja tako glup kao drugi! Hoću da mi odmah učinite šta sam tražio, ili ću se ja već obratiti kome treba!*

(L. Martović, *Stribogov poklon // Stribogov poklon*, Beograd 2006: 74)

Удовица Варвара, којој није остало више ништа осим мале њивице поред земље једног селяка, од које нема никакве користи, када његова стока тамо све попасе, неће ни да чује његове молбе и да му да ту земљу. Варвара је у вечитом спору са светом и са људима из свог окружења, који су за њу некрсти и нељуди. А најгора од свих је Параска, гадура, вештица, злотворка.

– *То люди! – закричала. – То собаки – не люди. Що я кажу – собаки? Гірше собак! Радше, аби мене холера вхопила, ніж я мала жити межи такими собаками. Та вам не треба казати, најясніший Стрибоженьку, бо ви все знаєте. А најгірше ота Параска, бодай вона отемніла та онімїла. Як вона мене, тота сука, нагрїзлася, то невитримана*

To su psi a ne ljudi! Ma šta ja govorim, kakvi psi? Još gori su od pasa! Bolje da me je kuga odnela no što sam morala da živim sa takvim psima. Ali ne moram vama da govorim, najsvetliji Stribože, vi ionako sve znate, a najgora od svih je ona Paraska, dabogda i oslepela i onemela! Kako me je ta gadura

година! Шляк би її трафив!

namičila, da bog sačuva! Crkla dabogda!

(L. Martovič, *Stribogov poklon // Stribogov poklon*, Beograd 2006: 69-70)

Цео њен живот постаје један сплет сукоба, а разговор почиње и завршава се клетвама. Љубазне речи удовица чува само да би од богова измолила казну за своје непријатеље:

– Я хочу цілувати твої руки й ноги, – лепотіла Варвара, – я хочу виплакати перед тобою свої криваві сльози. Господоньку, які вони погані, які вони лукаві! Бодай вони до завтра не діждали; бодай вони не дочекалися з діточок потіхи; бодай їх повинь позабирала; бодай вони з вогнем пішли, як вони бідну вдову кривдять. Бодай на них упали вдовині та сирітські сльози криваві!

– Hoću da ljubim tvoje ruke i noge! – blebetala je Varvara. – Hoću da isplačem pred tobom svoje krvave suze! Gospode bože, kako su oni pogani, kako su pokvareni! Dabogda sutrašnji dan ne dočekali; dabogda im se kuće zapalile, koliko su krivde naneli sirotoj udovici. Dabogda na njih pale krvave udovičine suze!

(L. Martovič, *Stribogov poklon // Stribogov poklon*, Beograd 2006: 69)

Изопачена од псовки, клетви и страшне мржње, удовица није у стању да смисли ни нормалну казну, већ се окомљује на Параску:

– Я собі жадаю, – шипіла з люті, – я собі жадаю, аби ця відьма дістала зараз отут, на майдані, перед цілою громадою, двадцять і п'ять київ на голе тіло. Більше нічого не хочу!

– Tražim – šištalala je od besa – tražim da ova veštica odma sad pred svima dobije dvadeset pet palica na golo telo! Samo to tražim i ništa više!

(L. Martovič, *Stribogov poklon // Stribogov poklon*, Beograd 2006: 70)

Петнаестогодишњи Ивица, који по мишљењу Стрибога још није „злобан и лаком на туђе и срце му није искварено, па можда неће затражити никакво зло другима, него ће његова дечачка машта смислити нешто лепо и добро“, тражи једно велико гвоздено жезло, како би њиме убијао сваку муву тамо где је угледа, а да му због тога нико ништа не може.

– Бо я би таки зараз на перший вогонь забив тою булавою муху на Сафатовім чолі за те, що він не хотів мене сюди пустити. А потім на танці всі би мене боялися, бо я би бив, кого схочу: мухи ж на кожного сідають. Чи якби мені хто корову зайняв із збіжжя, то я б на нім зараз муху ковтнув. Усі би мене боялись, а я нікого.

– Zato da tim žezlom ubijem prvu muvu koja se spusti na Safatovo čelo, što me nije teo pustiti ovamo. A posle bi me se na igranci svi plašili, jer bi tukao koga god oću – muve sedaju na svakog. Ili ako bi neko teo da otera moju kravu sa njive, ja bi odma ubio muvu na njemu. I svi bi se mene plašili, a ja ne bi nikog.

(L. Martović, *Stribogov poklon* // *Stribogov poklon*, Beograd 2006: 70)

Изговоривши своју молбу дечак се сав заруменео од радости, уживајући у себи од осећања моћи које га је обузело и „божанског“ права.

Ништа бољи није ни војт. Он је по дефиницији оличење размишљања и осећања заједнице и само себе сматра јединим паметним, „али народ му је страшно глуп“. Иако Стрибог сматра да је он најпаметнији човек у селу, његова молба ни по чему се не разликује од других, напротив, то је потпуна бесмислица и врхунац глупости, а сам војт је потпуна будала.

– Нашому селові треба, аби до нас прийшли пани та й крамарі, а всі люди аби на жебраків походили. Та й іще нашому селові треба, аби було вольно киями їх бити. Отак буде найліпше!

– Našem selu treba da ovamo dođu gospoda i kamatari, pa da svi u selu postanu golje i prosjaci! I još treba, da ih se sve sme batinati! Eto, to će da bude najbolje!

(L. Martović, *Stribogov poklon* // *Stribogov poklon*, Beograd 2006: 75)

Али то није општенародна жеља, већ његова лична, зато што је он одавно у сукобу са сељацима и страшно је љут на њих.

– Мене громада вже не хоче на вїйта, а через то я й сам не хочу бути вїйтом, хоч би мене й вибрали. Нехай же зїйдуть тепер усі на старців, то я їм потому скажу отак: «А видиш, один із другим, не хотів мене за вїйта, най же тепер вїйтус над тобою паршивий панок. Ти за мого вїйтування був порядний господар, а тепер ти панський попухач. Не хотів ти мого ласкавого слова слухати, слухай тепер панського кия». Отак нашим

– Seljaci više neće da me biraju za vojta, a kad je tako, ja ni sam neću da im budem vojt, pa sve i da me izaberu. Nek' sad svi spadnu na prosjački štap, a ja ću im ondak reći: „Eto vam sad, kad niste hteli mene za vojta, nek' sada vama upravljaju gospoda iz grada. Dok sam ja bio vojt, ti si bio gazda, a sad si golja i ništarija! Nisi hteo mene da slušaš, sad slušaj gospodu ili ćeš svaki dan dobijati

людям треба! Нехай же це їм незабаром і станеться.

batine!“ Eto, tako treba sa ovim narodom. Tražim da im se to odmah desi!

(L. Martovič, Stribogov poklon // Stribogov poklon, Beograd 2006: 75)

Сваки становник села засебно тражи казну и неправду за своје директне или потенцијалне непријатеље и нема ни говора о томе да се учини неко добро, макар за себе лично, ако не својим ближњима. Уморан од оваквих молби сељана, Стрибог им говори да сви заједно затраже од њега једну ствар која ће бити добра за све. Логични излаз из овакве ситуације и нека врста медијатора, способног да умири све и макар да делимично опустити напетост у односима Смеречивљана постала је пијанка, односно шест ведара ракије од којих ће се сви пити, зато што сироти, несрећни народ у пијанству заборавља своју тугу.

– Бо нарід бідний, нещасливий, та от при могоричу забуде своє горе. Та й таки при частунку погодяться люди й будуть у злагоді жити.

– Kad je narod toliko jadan i nesrećan da može zaboraviti na svoju nevolju jedino kad malo popije. Kad nas počastite, svi ćemo se izmiriti i bićemo u slozi.

(L. Martovič, Stribogov poklon // Stribogov poklon, Beograd 2006: 79)

И око овога се извесно време водила дискусија или полемика колико је ведара потребно: да ли ће бити довољно три, или да траже шест? Најзад су се сложили да је боље шест него три.

Тешко је било схватити да ли су Смеречивљани овим желели да одагнају Стрибогову тугу, крајње збуњеног оваквим жељама сељана, или до краја нису веровали у срећу, која се, без претеривања и условљавања, над њима наднела као небеска казна. И што је најстрашније, свесни својих ниских побуда, сељани ни прстом нису мрднули да било шта промене. Све чекају, надају се неком другом, ко влада над њима и њиховом свешћу. А тај неко, иронијом судбине, јесте субјективна и психолошка природа и иманентно је својство њихове душе, зато се понаша према њима, као према свом власништву. Пошто је Л. Мартович био склон шали и подсмеху, људе претвара у покорне марионете у комичном позоришту апсурда и са њима изводи свакакве трикове, често грубе и сурове.

*Громада могоричила, а з того була
двояка радість. Одна на землі в
смеречівчан при забаві, а друга на небі
поміж божками, що їм удалося так
потішити й розвеселити бідний нарід.*

*I svi su bili zadovoljni – ovi dole na
zemlji što su se besplatno i dobro
napili, a oni gore na nebu što su tako
usrećili siroti narod.*

(L. Martovič, *Stribogov poklon* //
Stribogov poklon, Beograd 2006: 79)

Целог свог живота Л. Мартович се борио за ослобођење радника од јарма друштвене и националне експлоатације. Писац је маштао о ослобођењу народа, што је остварено тек у совјетско време, а његово књижевно наслеђе постало је део златног фонда украјинске културе. Мартовичева дела до данас су сачувала своју образовну и информативну вредност. Написана искрено од срца, испуњена истинском љубављу према обичном народу и мржњом према експлоататорима, изазивају мржњу и гађење према суровој капиталистичкој стварности, испуњеној „идиотизмом“ живота, против ког се писац борио сатиром.

Тешко оболели Л. Мартович умро је у празној школи у Погариску 11. јануара 1916. Последњих дана живота о њему су се бринули само заробљени украјински војници – припадници руске царске војске. Сахрањен је у суседном селу Монастирок.

ЧАСОПИС ПИСМО

ДЕВЕТ УКРАЈИНСКИХ ПЕСНИКА

У 84/85. броју земунског часописа *Писмо* 2006. у преводу проф. М. Сибиновића представљена је поезија девет украјинских песника: Лине Костенко *Само сагради храм, а људи ће доћи...* (*Лиш храм збудуй, а люди в нього прийдуть*), *Песник не може бити власништво...* (*Поет не може бути власністю...*), *Мене, која се не због кориди на свет јави...* (*Я, що прийшла у світ не для корид...*), *Дозиметром не може да се измери...* (*Дозиметром не виміряєш дози...*), *Васиља Стуса Још се славне стене поносите круне...* (*Ще вруняться горді Славутові кручі...*), *Васиља Холоборођка Упркос болу* (*Щоб мені боліло*) и *Без имена* (*Без імені*), *Ивана Малковича Вече с прабабом* (*Вечір із прабабкою*), *Байка* (*Казка*), *Још једна јесен* (*Ще одна осінь*) и *С анђелом на рамену* (*Старинска балада*) (*Із янголом на плечі*) (*Старосвітська балада*).

Међу ових девет, српским читаоцима први пут је представљена поезија следећих пет украјинских песника: Григорија Чубаја *Плач Јеремије (Плач Єремії)* и *Тако се крхка спушта... (Так спроквола надходить...)*, Јурка Позајака *Дотрчите код мене сутра... (Приходьте до мене завтра)* и *Колекција песника № 7 (Колекція поетів № 7)*, Ивана Лучука *Три кита (Три кити)*, Минуспаванка (Мініколискова), *Камењем затрпана реч, По, Усних ко укопан и Легох под точак историје (Я ліг під колесо історії...)*, Назара Гончара *Лирика футуристе (Лірика футуриста)* и Назара Федорака *Прошавши земљом твога тела..., Ту стани и буди. И слушај плач огледала..., Одлеђено жаром срце -..., Та со ме испија и оку мира не да... и Музика.*

ГРИГОРИЈ ЧУБАЈ (1949–1982), украјински песник и преводилац, један је од водећих представника неомодернистичког дискурса у лавовском андерграунду 1970-их. Стваралаштво Г. Чубаја имало је значајан утицај не толико на поезију, колико на „свест“ неких осамдесетника. Отац је фронтмена групе *Плач Єремії* Тараса Чубаја. Аутор је посмртно издатих књига поезије *Говорити, мовчати і говорити знову* (1990) и *Плач Єремії* (1999).

Г. Чубај рођен је 1949. у селу Березинах Ривненске области у породици сељака. Почео је да пише веома млад. Није успео да се упише на Кијевски универзитет због свог говора пред спомеником Т. Шевченку, где је покушавао да тумачи дела *Кобзара* на начин који није дозвољавала званична пропаганда. После тога се враћа кући и ради на радију у граду Радивилову.

Г. Чубај био је познат као мајстор интимне и личне лирике, балада, изузетних верлибара и интересантних и оригиналних песама за децу. Његове поеме и данас одушевљавају философским размишљањима и разноврсношћу тема. Поезија Г. Чубаја стално се развијала још од првих песама, допуњујући се новим елементима, али не одбацујући ништа вредно. У њој се могу издвојити четири најважнија момента стваралачке еволуције Г. Чубаја, од којих сваки представља одређену фазу истраживања. Сваки је блиско повезан са песниковом биографијом и животним искуством, које је стекао у одређеном периоду.

Период раног стваралаштва 1962–1968. почиње од првих објављених песама у рејонским новинама, када је младом аутору било свега 12 година. Иако

су песме овог периода настале у школској клупи, оне су потпуно оригиналне и говоре о песниковом таленту. У ово време млади Г. Чубај развија се по узору на поезију шездесетника, која је највише приметна у његовим песмама.

Антисовјетска и антицарска поема *Вертеп* и прва рукописна збирка *Постать голосу* (1968–1969) наговестиле су уметничку зрелост Г. Чубаја, али су уместо признања и славе започеле пут прогона, неоснованих оптужби и скривања. *Вертеп*, који је Г. Чубај најчешће читао у кругу другова (у Ривну, Дубну, Радивилову, Лавову) постао је песников заштитни знак. Ова поема била је потврда да је Г. Чубај заиста стекао моћан поетски глас, којим је одушевљавао своју околину и остављао утисак изузетне поезије, што је допринело вери у себе и своју генерацију, али је било и основ за политички прогон.

Г. Чубај наставља да пише своје верлибре, који нас наводе да се замислимо над смислом сопственог постојања и главним проблемима живота и са којима почињу стални претреси и праћења Г. Чубаја, која покреће КГБ, а посебно после зближавања са „антисовјетским елементима“: са брачним паром Калинец – Игорем и Ирином, браћом Горинь, Вјачеславом Чорноволом и Виктором Морозовом, са којима се упознаје у Лавову. Оваква стална нервна напетост нарушила је песниково здравље.

Г. Чубај организује и објављује часопис *Скриня* 1970-их у Лавову, један од првих самоиздавачких часописа у Украјини, у ком објављује дела пријатеља и своја сопствена.

У децембру 1971. песник се виђа са В. Стусом, ког је заинтересовала поезија Г. Чубаја. Г. Чубај му је поклатио своју збирку поезије, која је касније одузета од В. Стуса приликом хапшења 1972. У јануару 1972. Г. Чубај је ухапшен. У затвору је провео месец дана као осумњичени уз стална испитивања органа државне безбедности. Није осуђен због недостатка доказа. Али, ово га није сломило, иако су кружиле гласине да је сведочио против породице Калинец. Многи пријатељи су га напустили. Наступила је морална и психолошка криза, после чега Г. Чубај није могао да се посвети писању и за њега настаје период стваралачке депресије. Тешки материјални услови приморали су га да неко време ради и на изградњи Сибира, што је скоро потпуно уништило његово здравље.

Г. Чубај наставља да пише на различите теме. Апсурдност побуне против система доводи и до егзистенцијалне теме самоубиства (*Відшукування причетного*), до тражења излаза за човека који се губи у потпуном лицемерју тоталитарног друштва, у коме владају лаж и обмана. Да ли постоји излазак из безизлазне ситуације? Да ли је постојао излаз за изгубљену генерацију, која није пристајала на компромис са влашћу и није могла и није желела да примени трикове шездесетника, који су у своје поетске збирке укључивали идеолошки исправне песме, скривене у лирици, које би промакле будном оку цензора. Тешко је разумети и поеме *Світло і сповідь* и *Марія*. Посебно одушевљава *Марія*, у којој се песник бави егзистенцијалном темом о немогућности спаса. Његова Марија није дочекала Светлост и није родила спаситеља, али она схвата своју неизвршену мисију, а и људи треба да буду свесни неиспуњеног циља.

Г. Чубаја је интересовало све од најмањих ситница до глобалних размера: политички и друштвени проблеми, морал, осећања и самопожртвовање и све ове теме присутне су у његовим песмама. Али, најважније, што је карактеристично за његову рану поезију, јесте решавање идеолошке дилеме: да ли да стане на страну власти или да остане свој и да не изгуби савест и сопствени идентитет и јединствени глас, а посебно стваралачки. У свету, који му је изгледао као потпуни вертеп, одлучује да остане свој, од првог до последњег дана.

У Чубајевој поезији приметна је и естетика надреализма, који је потврђивао апсурдност света, друштвених и моралних догми. Надреализам, изузетно популаран у то време, био је начин протеста уметника против техничке цивилизације, обавезујућих стандарда друштвеног живота, морала, образложења размишљања и понашања. Уметност је требало да буде изузетно искуство које исказује слободу од друштвених обавеза и оквира и израз је случајности, неслагања, апсурдности објективне стварности која нас окружује.

Поезија Г. Чубаја у себи садржи два стилска кључа. Рана лирика је искрена, отворена и кроз њу се песник исповеда, док у каснијој, због испитивања, забрана објављивања и уврштавања у алтернативни културни дискурс, Г. Чубај користи језик симбола, алузија, апстрактних слика и уноси у своју поезију елементе публицистике, новинске лексике и званичног говора.

Његов поетски језик добро исказује одломке из живота, хаос и непотребне ствари, које представљају слуђеност и изгубљеност човека у свету.

Г. Чубај није писао поезију за масе, већ за „своје“, за узак круг паметних поштовалаца и присталица, за људе који добро разумеју и говор и ћутање и који знају да у уметности постоји и једно и друго и да су подједнако битни и изражајни.

Збирка *Говорити, мовчати і говорити знову* објављена је 1990, док је књига сабраних дела, које је Г. Чубај написао за цео свој живот *Плач Єремії* објављена 1999. Збирком су обухваћене његове ране песме и потпуне верзије збирки *П'ятикнижжя: Постать голосу, Вертеп, Відшукування причетного, Плач Єремії, Світло і сповідь*, преводи дела Антонија Мачада, Габријеле Мистрал, Тадеуша Ружевича, Александра Блока и Франтишека Липке, као и сећања на Г. Чубаја, која су написали његови ближњи и пријатељи.

Чубајева поезија је јединствени пример протеста против тадашњег уређења кроз шифроване слике и симболе, које не могу сви да разумеју. Песник помоћу сликовитог излагања, емотивне и сензуалне лексике, прецизних уметничких средстава и неологизама ствара сопствени поетски свет.

Тек посмртно Г. Чубај је примљен у Удружење писаца Украјине, и тек тада совјетска власт дозволила је објављивање његових песама и поема, превода А. Блока, шпанских, чешких и пољских песника.

ЈУРКО ПОЗАЈАК (1958) (право име **Јуриј Васиљович Лисенко**) савремени је украјински песник, преводилац и државни службеник. Рођен је 1958. у Кијеву. Син је украјинског писца Васиља Лисенка. Дипломирао је на Филолошком факултету Кијевског државног универзитета „Тарас Шевченко“ на смеру словенска филологија и књижевност 1980. По образовању је филолог, професор српскохрватског језика и књижевности, професор украјинског језика и књижевности. Звање магистра филолошких наука стекао је 1989, а звање доцента 1995. Предавао је украјински језик на Институту новинарства Кијевског универзитета (1981–1997). Радио је у Амбасади Украјине у Хрватској (1998–2002) на дужности другог секретара, и у Амбасади Украјине у Србији (2004–2008) на дужности првог секретара Министарства иностраних послова Украјине.

Био је члан песничке групе *Пропала грамота*. Аутор је песничке збирке *Шедеври* (1997), у којој је објављено по неколико песама које је написао на руском, хрватском, српском, старословенском и енглеском језику. Уредник је антологије *Антологија алтернативної української поезії. Зміни епох: Друга половина 80-х – початок 90-х років*, збирке *Пропала грамота* (1991) истоимене песничке групе (Ј. Позајак, Семен Либоњ (Олекса Семенченко), Виктор Недоступ (Лапкин) и збирки *Лімерики* и *Чорнобильський букварик*.

Ј. Лисенко је као гостујући професор одржао низ предавања на Филолошком факултету у Београду за потребе студијске групе Украјински језик, књижевност, култура, а као аташе за културу при Амбасади Републике Украјине у Републици Србији организовао је низ културних манифестација и званичних посета културних и друштвених активиста Украјине у периоду од 2004–2008. у којима су учествовали наставници и студенти украјинистике.

Књижевну групу **ПРОПАЛА ГРАМОТА** основала су три кијевска интелектуалца: Јуриј Лисенко, Виктор Лапкин и Олекса Семенченко у Кијеву 1990, одабравши чудне ироничне псеудониме Јурко Позајак (Јер), Виктор Недоступ (Недоступан) и Семен Либоњ (Вероватно). *Пропала грамота* једно је од најироничнијих, тачније најсамоироничнијих украјинских група. *Пропалограматовци* одржали су књижевне вечери у Кијеву, а њихово стваралаштво позитивно је оценила критика. Једино њихово заједничко издање *Пропала грамота* 1991. одмах је разграбљено међу читаоцима и представљало је запажен догађај у украјинском књижевном дискурсу на почетку 1990-их.

Ј. Позајак и С. Либоњ предавали су украјински језик на Кијевском универзитету (традиције М. Зерова, П. Филиповича, М. Драј-Хмаре). Али, ако се упореди стваралаштво *Пропалограматоваца* са одмереним редовима професорске поезије неокласика, очигледно је да је поетско „ја“ озбиљно застранило у односу на ниво доживљаја света. Новија украјинска елитарна поезија је иронична, карикатурна и повремено вулгарна. Песници су нестали, а на њихово место дошли су одабрани арлекини, који по свим правилима кловновске уметности наступају са маскама и са комичним презименима.

Од наведене тројице Ј. Позајак је најгротескнији, најзамаскиранији и најостељивији песник. Његова иронија је злонамерна и немилосрдна. Такав шамар као што је збирка *Колекція поетів* украјински Парнас одавно није добио. Тај шамар није био намењен никоме конкретно, већ поетском „ја“ у било ком смислу. Ј. Позајак има одабране аристократске манире, али нико се више од њега не шали са бонтоном. У многим песмама Ј. Позајака многе су написане о себи, у првом лицу. Личност самог себе традиционално занима песнике највише, зато Ј. Позајак највише воли да прави карикатуре од себе.

Што се тиче В. Недоступа, његов чудесан свет најближи је стварности. В. Недоступ је заљубљен у стварност и са љубављу осликава све њене детаље. Некадашњи грађевинар, инжењер, геолог, утоваривач, рок-музичар највећу блискост осећа према људима, који су на неки начин бескућници, односно, којима је кућа читав свет. Однос према свету стварности код В. Недоступа је двосмислен. Једно од његових основних обележја песник тужно одређује, изговарајући кратко *Нема глутих*. Стварно, штета. Али, поред ове тужне околности у свету В. Недоступа много је вредних ствари: то су Кијев, бринета на Подољу, кијевски хипици. В. Недоступ се од све тројице одважио да своју душу учини најдоступнијом и ако желите озбиљно да разговарате, онда ћете у В. Недоступу наћи сјајног саговорника.

Језичка стихија С. Либоња вредна је лексиколошког поштовања: енглеске фразе, француска мелодија, вулгаризми, и највише суржик. Према њему је С. Либоњ (као и остали *Пропалограматовци*) чак највише равнодушан. С. Либоњ се духовито руга свету, али из свега се види да је и њему повремено тешко због тог урбанистичког, бесмисленог света.³⁹⁶

ИВАН ЛУЧУК (1965) савремени је украјински песник, прозни писац, књижевни критичар и преводаца. Рођен је 1965. у Лавову у породици писаца: Володимира Лучука и Оксане Сенатович. Брат Тарас Лучук професор је на Лавовском националном универзитету „И. Франко“. Дипломирао је на Филолошком факултету Лавовског државног универзитета „Иван Франко“ на смеру словенски језици 1986. Завршио је постдипломске студије на Московском

---

³⁹⁶ В. у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст., Антологія*, Львів 2009: Пропала грамота: 413-414

институту словенских и балканских језика 1992. Доктор је филолошких наука. Заједно са Назаром Гончарем и Романом Садловским основао је књижевну групу *ЛУГОСАД*. Ради као научни сарадник у Лавовском одељењу Института за књижевност „Тарас Шевченко” НАН-а Украјине. Члан је научног друштва „Шевченко” у Лавову, Међународне асоцијације украјиниста, Међународне асоцијације белорусиста, суоснивач је Асоцијације украјинских писаца, Међународне асоцијације визуелног говора, књижевних група *Лугосад*, *Хераклит (Обријани ентузијаста рака књижевног)*, *ПУП-а (Планетарна управа палиндромије)* и координатор Лавовског регионалног одељења Асоцијације украјинских писаца (1997–2003). Био је истраживач Парнасленда лавовских новина *Ратуша* (1990–1995), заменик уредника новина *Діти Марії* (1993–1997), имао је ауторски наслов *Институт літератури* у новинама *Поступ* (2004), био је колумниста новина *Львівська газета*: ауторске рубрике *Сумніви сорокалітнього* (2006) и *Літературний jazz* (2007).

Аутор је песничких збирки *Ритм полюсів* у књизи *Лугосад: поетичний ар'єртард* (1996), у књизи *Лугосад: об'єктивність канону* (2007), *Сонетії* (1996), *Паліндромони* (1997), *Трициять три сонетії* (1998), *Сто одне щось* (2002), *Трохи білого світу* (2005) и романа *Уллісея* (2000).³⁹⁷

И. Лучук је као гост Филолошког факултета у Београду у октобру 2007. одржао предавање за студенте групе *Украјински језик, књижевност, култура*.

Књижевна група *ЛУГОСАД* основана је у Лавову 19. јануара 1984. Назив је настао од првих делова презимена њених чланова Ивана ЛУчука, Назара ГОНчара и Романа САДловског. Постоје различите варијанте писања назива: ЛУГОСАД, Лугосад, ЛуГоСад. Методолошка основа стваралаштва ЛУГОСАД-а је концепција поетске заштитнице, чији је аутор књижевни критичар Тарас Лучук (брат И. Лучука).

Сва тројица *Лугосадоваца* студирали су на Филолошком факултету Лавовског државног универзитета „Иван Франко (1981–1986), али на различитим смеровима: словенски језици, украјински језик и руски језик. Тамо

---

³⁹⁷ В. у у *Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст., Антологія*, Львів 2009: Пропапа грамота: 285

су се упознали, спријатељили и основали песничку групу која се представила рукописним алманасима *ЛУГОСАД I* и *ЛУГОСАД II* (1987) и први пут је наступила заједно са другим књижевним групама на страницама харковског *Прапора* 1990, а засебно на страницама лавовске *Ратуше* у рубрици *Парнасленд* 1991.

Неки књижевни критичари овај „нови талас” – стваралаштво *ЛУГОСАД*-а називају „трећом авангардом” (друга би били шездесетници), или неоавангардом, која је по својој суштини обрис новије украјинске поезије. Свако у *ЛУГОСАД*-у види оно што жели да види: то може бити и футуризам, уколико критичар проучава покрет футуриста са почетка XX века, и модернизам, и декаденција, и авангарда. Шта је карактеристично за ову тројицу песника, шта је заједничко што их повезује не само формално, већ и духовно? То је њихова поетска концепција књижевне заштитнице до које нису дошли одмах, већ покушајима и промашајима. Најпре се јавила идеја „универзалног”, али је убрзо остала у другом плану, зато што је била сувише универзална и зато што претвара „све достојанствено” у „недостојанствено”.

Поводом 10-годишњице *ЛУГОСАД*-а 10. фебруара 1994. на Институту украјинистике „И. Крипјакевич“ АН-а Украјине одржана је научна конференција *Литературний ар'єргард*. Организовало ју је и одржало одељење украјинске књижевности и комисија Научног друштва „Т. Шевченко”.

НАЗАР ГОНЧАР (1964–2009), украјински песник и перформер, рођен је 1964. у Лавову. Дипломирао је на Лавовском универзитету „Иван Франко“ на смеру украјинска филологија 1986. Један је од оснивача књижевне групе *ЛУГОСАД* и удружења палиндромиста *Гераклит* и *ПУП* 1993. Основао је *Театр Ледачої Істоти* (поетски перформанси) 1991, а 2004. студио *Perhaps (Performance-happening studio)*. На почетку XXI века међу првима је ишчуђавао Лавовљане уметношћу перформанса. Био је члан Асоцијације украјинских писаца од 1997.

Погинуо је 21. маја 2009. за време купања у језеру, услед исхемијске кардиомиопатије. За своју болест срца песник није знао. Сахрањен је на Личакивском гробљу недалеко од гроба песника Игора Римарука.

Добитник је награде *Бу-Ба-Бу* за најбољу песму 1989. Аутор је поеме-стрипа *Казка-показка про Байду-Немову* (1993), као и збирке поезије *Закон всесвітнього мерехтиння* и *ПРОменеВІСТЬ*. Његово стваралаштво није се ограничавало папиром, оловком ни речима. Својевремено је радио као глумац у Лавовском позоришту „Лесъ Курбас”.

Своје стваралаштво Н. Гончар окарактерисао је као радознано-концептуалну игру речима.

НАЗАР ФЕДОРАК (1974) савремени је украјински књижевник. Рођен је 1974. у Лавову. Дипломирао је на Лавовском државном универзитету „Иван Франко“ 1996. где предаје историју светске књижевности Средњег века, историју светске књижевности епохе Ренесансе, историју старе украјинске књижевности, историју старог украјинског позоришта, спецкурс Поетика летописа. Доктор је књижевних наука. Одбранио је докторат 2000. на тему *Поетика Галицијско-Волинског летописа*. Бави се проблемима поетике старе украјинске књижевности, посебно књижевности кнежевског периода, историје светске књижевност Средњег века и Ренесансе и савременог књижевног процеса у Украјини. Члан је Асоцијације украјинских писаца. Аутор је две књиге о уметности, многобројних књижевних и критичких публикација. Активни је учесник савременог поетског процеса.

ЧАСОПИС РАЗВИТАК

ЖИГОСАНЕ ПЕСМЕ И И ЊИХОВИ ТВОРЦИ, ИЛИ СТРЕЉАНЕ ИЛУЗИЈЕ

У 225-226. броју зајечарског часописа *Развитак* 2006. у преводу проф. М. Сибиновића објављена је поезија 17 украјинских песника: Јакива Савченка *Христос отаву косио* (*Христос отаву косив*), Павла Тичине *Рат* (*Війна*) и *И Бели, и Блок, и Јесењин, и Кљујев...* (*І Белий, і Блок, і Єсенін, і Клюєв...*), Клима Полишчука *Проклетог века струна одјекује...* (*Проклятого віку музична струна...*), Олексе Слисаренка *Суша* (*Посуха*), Михаила Семенка *Градски парк* (*Міський парк*), Галини зуби (*Зуби Галі*) и *Интерференција* (*Інтерференція*), Максима Риљског *Славим оног ко слободу воли...* (*Слава тим, хто прагне волі...*), *Уморих се од еگزотике...* (*Я натомився від екзотики...*), *Медове светле и златне*

купе... (Збирають світлі, золоті меди...) и Да, пролог смо. Ви имате свога краља... (Так, ми пролог. У вас і королі...), Јевхена Малањука Август (Серпень), Лине Костенко Потражите цензора у себи... (Шукайте цензора в собі...) и Скитска жена (Скіфська баба), Васиља Симоненка Пророчанство 17. године (Пророцтво 17 року), Ивана Драча Балада о удовиштву (Балада про вдовиння) и Тајна почетка (Таємниця початку), Васиља Стуса 97, Васиља Холоборођка Упркос болу (Щоб мені боліло), Данас је нашао нешто (Сьогодні він знайшов дещо...), Стара кућа (Стара хата), Песма о мајци и њеној кћери (Пісня про матір та її дочку) и Без имена (Біз імені), Виктора Кордуна Безимена тишина (Безнайменна тиша), И сама могућност... (Сама тільки можливість...) и Давни криптограми (Давні криптограми) и Григорија Чубаја Плач Јеремије (Плач Єремії) и Тако се крхка спушта... (Так спроквола надходить...).

Сви наведени песници, о којима смо раније писали, жртве су совјетског режима: у Стаљиновим чисткама стрељани су Ј. Савченко, К. Полишчук, О. Слисаренко, М. Семенко, како би сачували живот, морали су да се „прилагоде“ захтевима јединог признатог књижевног правца соцреализма П. Тичина и М. Рилски, емигрант постаје Ј. Малањук и после бројних држава у којима је живео, свој век завршава у Њујорку, борци против совјетског режима после „одјужавања“ и представници покрета шездесетника су Л. Костенко, И. Драч, В. Стус, В. Холоборођко, В. Кордун и Г. Чубај.

Проф. М. Сибиновић наводи „Жигосани украјински песници из 30-их година XX века – 60-их и 70-их, после привременог попуштања стега након Стаљинове смрти, добили су наследнике међу новим, младим писцима, који су се, међутим, убрзо, такође нашли на удару званичних државних институција. Осим тога што је објављивање њихових дела, већ од краја 60-их, било забрањивано, неки од њих су, као и њихови претходници, живот трагично завршавали у концентрационим логорима СССР (последња нарочито упечатљива жртва овакве политике био је песник Васиљ Стус, 1938–1985). И ових песника, чија је заједничка платформа, упркос индивидуалним разликама, био препород савремене књижевности на темељима националне традиције и естетичким тековинама савремене европске литературе – није било мало: Лина Костенко, Дмитро Павличко, Васиљ Стус, Микола Винхрановски, Иван Драч,

Роман Лубкивски, Микола Воробјов, Васиљ Холоборођко, Виктор Кордун, Григориј Лучук и многи други. Све време су активни и носиоци украјинске песничке уметности у дијаспори, попут Бојчука, Рубчака и других.“ (М. Сибиновић 2006: 34-35)

Први пут српским читаоцима представљена је поезија 3 украјинска „жигосана“ песника, припадника Стрељаног препорода: Володимира Свидзинског *Данас киша лије... (Десь дощ иде...)*, Дмитра Фалкивског *Полетели у боју кратком... (Зійшлись обоє на багнетах...)* и Степана Бена *Пољски сусрет (Пољова зустріч)*.

Украјински песник и преводилац **ВОЛОДИМИР СВИДЗИНСКИ (1885–1941)** рођен је 1885. у селу Мајанив Виницке области. Прва песма В. Свидзинског *Давно, давно тебе я ждучу...* објављена је у првом броју часописа *Українська хата* 1912.

У часопису *Освіта* (Камјанец-Подолски, 1919, № 3) објавио је чланак *Народні українські пісні про останню світову війну*, у књижевно-научном прилогу новинама *Наш шлях* (1920, број 7) поему *Сон-озеро*, а у књижевно-научном часопису *Нова думка* (орган студената Камјанец-Подолског универзитета, 1920, № 3) песме *Знову в душі моїй...* и *Пісенька (Ой, ліцино густолиста...)*.

Прва збирка поезије *Ліричні поезії* објављена је 1922. Као песник стасао је некако тајно, опуштено, није писао много, још мање је објављивао. Заузврат, у свом стваралаштву ретроспективно постаје веома захтеван према себи, изузетно стабилан и потпуно отуђен од савременог књижевног живота.

Другу збирку песама *Вересень* В. Свидзински је објавио у Харкову 1927. Последња збирка *Поезії* за песниковог живота објављена је 1940. у Кијеву, а издата је у Лавову заслугама Ј. Јановског и у његовој редакцији. Од песама које је В. Свидзински предложио да уђу у збирку 43 враћено је аутору, а десетак је остало ван збирке. Песникове песме које нису ушле у збирку *Поезії* и требало је да чине следећу *Медобір*, биле су добро познате харковским песницима. После 1927. песме В. Свидзинског нису објављиване, а сам песник објашњавао је да је критика његову збирку *Вересень* осудила због фатализма.

У првим збиркама В. Свидзински је тежио симболизму, док се у последње две примећују елементи надреализма у комбинацији са добром класичном формом. Стваралаштво В. Свидзинског било је далеко од њему актуелне савремености, што је довело до негативног односа званичне совјетске критике према њему, која му је замерала да је живео ван времена и простора и да је својим стваралаштвом, ставовима и становиштима био отуђен од совјетског времена. Важно место у стваралаштву В. Свидзинског имају бајке према народним или егзотичним мотивима.

Песника називају „унутрашњим емигрантом“. Он није био репресован са другим представницима Стрељаног препорода, постао је члан Удружења писаца, чију је карту потписао сам М. Горки, али зато у његовој поезији доминира ћутање. В. Свидзински је био благ и изузетно толерантан човек, али је био тврдоглав и упорно је ишао даље, крчећи свој пут онако како је сматрао да треба. В. Свидзински је посебан и зато што је живео у Совјетском Савезу, био је песник, био члан Удружења писаца од 1936, али није био совјетски писац. Зато је платио изузетно високу и сурову цену.³⁹⁸

Пејзажна лирика В. Свидзинског има филозофски контекст и она не само што описује одређено песничково стање, већ одговара и на филозофска питања и има обележја карактеристична за филозофску лирику. За песника природа је жива и моћна. Она је нераскидиви део настанка света у ком је Бог створио природу и човека. Али човек није врхунац природе, већ само њен део. У поезији В. Свидзинског човек је равноправан са дрвећем, планинама и водом. Без човека не би било смисла за постојање божанског дела и зато постоји структура: Бог – природа – човек. У пејзажној лирици Творац се најчешће појављује као Сунце, које постоји у свакој ћелији универзума. Заузврат, физичко тело, било да се ради о човеку или животињи, представља центар или посредника између космоса и земље. Све умире, али се поново рађа као космичка енергија или природна катастрофа, која се појављује само када су све силе природе уједињене у једну целину. Поновно рађање представљено је сликом изласка сунца, које има значење хармоничног постојања и новог живота.

---

³⁹⁸ В. у Ю. Лавріненко, *Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933*, Київ 2004: Володимир Свідзінський: 190-193

*Десь дощ іде –
Не мовкнуть голоси зозуль.
Чи хлопчик я?
Так хочу дохопитися рукою до гнізда,
Де блискавка лежить,
Як вовною обтулена змія.
Десь дощ іде.
(В. Свідзінський, *Десь дощ іде* //
Розстріляне відродження, Київ 2004: 194-
195)*

*Данас киша лије –
Стално јече гласи кукавица.
Мали ли сам и ја?
Руку бих да гурнем у гнездо што
сија,
Где лежи муња,
Где је у вуни ушушкана змија.
Данас киша лије.
(В. Свидзински, *Данас киша лије...*
// *Развитак*, Зајечар 2006: 36)*

У већини песникових дела присутни су егзистенцијални мотиви: човеково постојање, бескрај и узалудност људског живота, бег од стварности, избор између два света и човеково место у свету у коме је изгубљен и који му намеће своја правила, која нису природна.

Основни део наслеђа В. Свидзинског су лирске песме, баладе, бајке у стиховима, које су остале у рукописима и све су изгореле за време суровог убиства песника када је спаљен 1941. Када се немачка војска приближавала Харкову, НКВД је ухапсила оне Харковљане, који се још нису евакуисали, посебно представнике украјинске интелигенције. В. Свидзински је знао да је осуђен на хапшење и крио се код другова. Али, 27. септембра 1941. ухапшен је под оптужбом за антисовјетску агитацију. Заједно са другим ухапшеницима протеран је на исток под пратњом. Када је наступила претња да ће их опколити немачке трупе, ухапшенике су у селу Непокрите затворили у напуштenu зграду, коју су полили бензином и запалили.

Ниједна песма из 1941. није стигла до нас. Само 96 песама В. Свидзинског у емиграцију је понео песник Олекса Веретенченко³⁹⁹, који их је објавио, заједно са другим песмама, у посебној збирци под ауторским насловом *Медобір* 1975. Јар Славутич⁴⁰⁰ је у Едмонтону 1961. објавио збирку одабране поезије В. Свидзинског. Ово је допринос украјинске емиграције очувању

---

³⁹⁹ Олекса Веретенченко (1918–1993), украјински песник, преводилац и новинар, за време Другог светског рата био је у заробљеништву из ког је успео да побегне и да емигрира у Немачку 1944. а затим и у САД (Детроит) 1949. Један је од оснивача организације украјинских писаца *Слово*.

⁴⁰⁰ Јар Славутич (1918–2011), украјински песник и преводилац, живео је у емиграцији у Немачкој и САД, а од 1960. у Канади, где је радио као професор на Албертском универзитету.

песниковог наслеђа, ког је режим тежио да ликвидира у сваком смислу. В. Свидзински је много преводио из књижевности народа СССР-а, са француског, шпанског и пољског језика.

Жртва стаљинског терора је и **ДМИТРО ФАЉКИВСКИ** (право презиме **ЛЕВЧУК**) (1898–1934), украјински песник, прозаиста, преводац, сценариста, у касном стваралаштву неосимболиста.

Д. Фаљкивски је добровољно приступио Црвеној армији 1920. и неколико година служио је у ЧК Белорусије и као припадник тајне полиције СССР-а. За време УНР-а бавио се терором у руском бољшевичком подземљу. После демобилизације из окупационе војске живео је у Кијеву, где је променио презиме, због претње одмазде због учешћа у масовним убиствима на територији тадашње Белорусије.

Прве песме објављује на страницама кијевских новина *Більшовик*, а у часопису *Глобус* (1924, № 25) објављена је његова прва поема *Чекіст*. Романтизација „црвеног терора“ нестаје у стиховима, у којима је опевана класна мржња као једина и непроменљива вредност „историјски закономерне“ диктатуре пролетаријата. Деби Д. Фаљкивског ипак је био запажен. Песник најпре постаје члан *Плуга*, а затим *Гарта*, који убзро напушта. Д. Фаљкивски почиње да тражи свој пут и почиње да пише епске песме, али није задовољан овим делима.

Свој прави таленат показао је у лирици, када постаје члан књижевне групе *Ланка* (касније *МАРС*), која је неговала однос према уметности, слично неокласицима, а са настанком *ВАПЛИТЕ-а* и „ваплитјана“. У пријатељском окружењу *Ланке*: Б. Антоненка-Давидовича, Г. Косинке, В. Пидмогиљног, Т. Осмачке, Д. Фаљкивски пише своје најбоље песме. Посебан пријатељски однос имао је са Ј. Плужником, коме посвећује песму *Одшуміло літо... Одспівало жито*.

За свог кратког живота, Д. Фаљкивски је објавио поему *Чабан* (1925) и 3 поетске збирке *Обрії* (1927), *На пожарици* (1928) и *Полісся* (1931). Активно је објављивао у периодици, покушавао је да пише прозу и публицистику и преводио је са белоруског, руског и немачког језика.

Посебно драматично Д. Фальківски описује борбу живота и смрти, коју је проживео и чији је сведок био за време грађанског рата и за време службе у ЧК. Песник негира распрострањену мисао 1920-их да су масовне жртве оправдане због узвишеног циља револуције и да не постоји други пут у светлу будућност. Изузетно су упечатљиви стихови песме *Зійшлись обоє на багнетах (Полетели у боју кратком)* из 1927, чији су трагични јунаци отац и син, који су се због фаталних догађаја нашли у непријатељским логорима:

*Зійшлись обоє на багнетах:
Старий-старий і молодий;
В одного: – Сину! – з-під кашкета.
В другого: – Батьку, одійди!..
<...>
І довго ждали б два багнети
(В очах кривавий перелив),
Та хтось іззаду з кулемета
Обох скосив..
(Д. Фальківський, *Зійшлись обоє на багнетах // Розстріляне відродження*, Київ 2004: 255)*

*Полетели у боју кратком;
човек и младић сусрели се.
Један ће: сине, скривен шапком,
А други: оче, склони ми се.
<...>
Но дуго чекаху бајонети
(Кржави прелив око носи),
Док се са леђа неко не сети
И митраљезом их покоси.
(Д. Фальківски, *Полетели у боју кратком... // Развитие*, Зајечар 2006: 38)*

Таква је била права национална трагедија у Украјини, када су многе породице раздвајане по логорима, како су то описали и М. Хвиљовиј у својој новели *Я (романтика)* и Ј. Јановски у роману *Вершники*. Ова трагедија је за Д. Фальківског постала упечатљива, зато што ју је видео и доживео као директан учесник крвавих догађаја. У тој немилосрдној истини и сам је покушавао да се искупи. Етичко становиште Д. Фальківског није дозвољавало његовој лирици да напусти моралне универзалне идеале.

Становиште које је песник свесно изабрао изазвало је незадовољство званичне критике и захтевало је од њега грађанску храброст. Песник је тражио ослонац у етичким и философским категоријама и њима је мерио дубину трагичне истине и душевни бол због човека, што се није често дешавало у украјинској поезији тих година. Д. Фальківском је била страна патетика, коју је од писаца захтевала званична критика и тоталитарно друштво. По мишљењу Д. Фальківског то је био пут лицемерја и непоштовања судбине свог народа.

Поред поезије, Д. Фалківски је писао есеје, приповетке, сценарије. Упркос његовој прошлости у специјалној служби, большевички режим био је неповерљив према његовом стваралаштву. Када је због убиства стаљинског начелника Кирова успостављен нови терор, он је ухапшен заједно са Г. Косинком, О. Влизком, К. Буревијем и другима и стељан је 17. децембра 1934. у групи од двадесет осам украјинских писаца и интелектуалаца као „терориста белогардејац“.⁴⁰¹

Као посмртна издања објављене су збирке *Ранені дні* (1969) и *Поезії* (1989).

Украјински песник **СТЕПАН БЕН** (право презиме **БЕНДЈУЖЕНКО**) (1900–1937), жртва стаљинског терора, аутор је песама *Дзвенять хруці, цвітуть черешні, Польова зустріч, О, хутори, Ода*. Рођен је 1900. у селу Лозоватка Черкаске области.

Будући песник ступа у Црвену Армију 1920. и постаје политички руководиоцац. Био је члан Удружења сеоских писаца *Плуг* од 1924, али су најважнију улогу за формирање младог песника и његових естетских становишта имали песници неокласици, пре свега М. Зеров и П. Филипович. Бенова поезија 1920-их често је објављивана у часописима *Плужанин, Червоний шлях, Життя й революція, Нова громада* и *Глобус*. Песник је из родне Лозоватке, у којој је живео и радио, често одлазио у Кијев и Харков, где је учествовао на окупљањима *Плуга* и дописивао се књижевницима, посебно са Сергијем Пилипенком⁴⁰².

У Харкову је 1929. објављена прва и једина збирка Бенове поезије *Солодкий світ* у издању часописа *Плужанин*, у којој су објављене и песме, раније објављене у периодици и необјављене песме. Збирка је објављена у време када се у Украјини већ осећа тежња ка тоталитаризму и када је књижевна борба попримала све видљивију политичку обојеност, када вулгаристичка социјалистичка критика отворено започиње прогон појединих књижевника и

---

⁴⁰¹ В. у Ю. Лавріненко, *Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933*, Київ 2004: Дмитро Фалківський: 250-252

⁴⁰² Сергиј Пилипенко (1891–1934), украјински прозаиста, баснописац, књижевни критичар, жртва је стаљинског терора.

целих књижевних удружења, међу којима је био и С. Бен. Његов прогон започиње 1930-их на основу клевета. У ово време С. Бен много пише, али не објављује своју поезију. Припрема своју другу збирку, коју је намеравао да наслови *Ластівки на клуні*, али пише прозна дела, која нису сачувана.

НКВД га је ухапсила 1929. у Черкасима због митске везе са митским Удружењем за ослобођење Украјине, или због агитације против колективизације. На три године је прогнан негде на Крајњи Север. Поново је ухапшен 1937. и у октобру је осуђен на стрељање под оптужбом да је био активни члан контрареволуционарне националне шпијунске организације побуњеника, чији је циљ, наводно, био рушење совјетске власти. За време претреса 27. јула 1937. одузето му је дванаест свезака и три бележнице са песмама, чији трагови до данас нису пронађени. Стрељан је 1. новембра 1937. у Черкасима, а ближњима је саопштено да је осуђен на 10 година без права дописивања. Посмртно је рехабилитован 1958.⁴⁰³

У Черкасима је 1997. посмртно објављена збирка *Поезії С. Бена*.

Песма *Пољски сусрет* из 1924. једина је објављена Бенова песма на српском језику.

Глянула...

*Таким гарячим золотим рум'янцем
Заблицав серп коло пояса.*

Пригадую:

*На його блискучій поверхні
Коливались дві веселі сині волошки.
(С. Бен, *Пољова зустріч // Розстріляне відродження*, Київ 2004: 311)*

Погледа...

*Тако врелом златном румени
Блесну срп око паса.*

Сећам се:

*На његовом блештавом телу
Нијала се два плава ведро различка.
(С. Бен, *Пољски сусрет // Развитак*,
Зајечар 2006: 38)*

Проф. Љ. Поповић у свом раду *О украјинској књижевности у Србији у XXI веку* наводи да се проф. М. Сибиновић „ангажује и као коприређивач и преводилац антологије поезије прогањаних украјинских песника под сликовитим насловом *Жигосани*, која је припремљена за штампу 2005. године, али је, нажалост, штампана само у једном примерку – у издању Украјинског националног савета у Србији, 2006. године (Поповић, Сибиновић прир. 2006).

---

⁴⁰³ В. у Ю. Лавріненко, *Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933*, Київ 2004: Степан Бен: 308-310

Отад о књизи нема ни помена, што наводи приређиваче да потраже новог издавача за допуњено издање антологије поезије песника који су страдали због својих политичких убеђења или неприкривеног националног опредељења у бившем Совјетском Савезу и царској Русији. На 325 страна антологије *Жигосани* нашли су се преводи украјинских аутора из 19. и 20. века, јер је пут песника којег распињу на телу његовог народа постао парадигма парадоксалног развоја украјинске поезије од Тараса Шевченка (1814–1861) и надаље.“ (Љ. Поповић 2015: 463-464)

Нажалост, до наведене књиге нисмо успели да дођемо, па самим тим нисмо могли да извршимо *de visu* увид у њу, те о њеном садржају не можемо ни говорити.

Под насловом *Два украјинска песника*, поводом београдских Међународних сусрета писаца и књижевне вечери, на којој су гости били водећи украјински песници О. Ирванец и В. Цибуљко, који су на велику књижевну сцену ступили крајем 1980-их и током 1990-их, проф. М. Сибиновић њихову поезију представља српским читаоцима.

У часопису су објављене песме *Роберт Фалкон Скот*, *Песме Источних Словена (Пісні східних слов'ян)*, *Пејзаж с прозора касарне (Пейзаж з вікна казарми)*, *Мој крст (Мій хрест)* и *Кратко писмо Олесји (Из циклуса Писма из Александрије) (Короткий лист до Олесі (З циклу Листи з Олександрії)* Олександра Ирванца (1961) и песма *Анђелица (Одломак из књиге Анђели и текстови) (Янголиця) (Уривок з книги Ангели і тексти)* Володимира Цибуљка.

Савременни украјински песник, преводацац, есејиста и политички активиста **ВОЛОДИМИР ЦИБУЉКО (1964)** студирао је филологију на Кијевском и Летонском универзитету. Председник је алтернативне организације украјинских писаца, Удружења (асоцијације) *Нова література*. Живи у Кијеву и Лавову.

Хипертекстуални философски говор В. Цибуљка обухвата пун обим светског културног наслеђа, као и естетски корпус нових украјинских мислилаца. Један је од познатих организатора и режисера уметничких акција: Украјинског фестивала *Червона рута*, фестивала поезије *Золотий гомін* (1990,

Кијев), фестивала *Вивих* (1990, 1992, Лавов), фестивала *Вітер зі Сходу* (1992, 1993, Доњецк), акције *Музиканти проти алкоголізму та наркоманії* (2000).

Прву књигу песама *Ключ* објавио је 1988. Уследиле су збирке *Хвіст ящірки* (1991), *Піраміда* (1992), *Ангели і тексти* (1996), *Майн кайф* (2000), *Вибране, вирване, вигране, випране...* (2003), *Книга застережень* (2003). Заједно с И. Римаруком приредио је антологију *Песниці української діаспори*, објављену 1990. Аутор је низа песама које се и певају највише међу украјинском омладином. Популаран је у кијевској поп-средини, његове књижевне вечери данас пуне сале у Кијеву и у другим градовима широм Украјине. У својој поезији и есејистици склон је философским конструкцијама и ствара песме које по правилу имају више слојева значења, којима, разуме се, даје симболичан смисао.

ЧАСОПИС MONS AUREUS

УКРАЈИНСКА КЊИЖЕВНОСТ КОЈУ ЈОШ НИСТЕ УПОЗНАЛИ

У 11. броју смедеревског часописа *Mons Aureus* чланком *Украјинска књижевност коју још нисте упознали* проф. А. Татаренко упознаје српске читаоце са већ објављеним преводима из савремене украјинске књижевности у *Антологији украјинске поезије XVI–XX век*, романа Ј. Андруховича *Перверзија*, књиге есеја М. Рјабчука *Од Малорусије до Украјине* и *Антологије украјинске постмодерне приповетке* Ј. Виничука. У *Књижевном магазину* 2005. објављен је избор из најновије украјинске поезије Ј. Андруховича, А. Бондара, В. Неборака, М. Кијановске, С. Жадана, О. Сливинског, О. Забушко, Г. Крук, неких од песника који се традиционално окупљају у Лавову на књижевним вечерима *Нове књиге старе године* и последњих дана децембра читају своју поезију. У часописима *Књижевност* 2005. и у *Летопису Матице српске* 2005. сви заинтересовани могли су да се упознају са тенденцијама у развоју постмодерне књижевности Украјинаца.

Проф. А. Татаренко даље упознаје српске читаоце с украјинским књижевним оставарењима у 2005. То су књига Т. Прохаска *Од овога може се направити неколико приповедака*, нови роман Ј. Виничука *Пролећне игре у јесењим вртovima*, дуго очекивани роман Ј. Издрика *AM tm* (AM као скраћеница

од Анатомија Марлен), књига приповедака С. Андрухович *Жене њихових мушараца*. Годину 2005. вишеструко је обележило стваралаштво Ј. Андруховича, који је почетак године започео представљањем CD-а *Андрухојид*, на коме је 12 композиција, у чијој су основи песме из Андруховичеве збирке *Песме за Мртвог петла*, а роман *Дванаест обруча* добио је пет међународних награда.

Најзад, А. Татаренко у свом преводу с украјинског језика представља нове песме Ј. Андруховича *Without you-2*, С. Жадана *Паприка*, Г. Крук *Песници немају пол...* (*Поети не мають статі...*) и О. Сливинског *Песма на крај јесени (2)* (*Вірш на кінець осені (2)*), уз кратке биографске податке о сваком песнику.

ЧАСОПИС НАСЛЕЂЕ

НЕКИ НОВИ КЛИНЦИ: УКРАЈИНСКА КЊИЖЕВНОСТ ПОСТ-ПОСТМОДЕРНОГ ДОБА

У 5. броју крагујевачког часописа *Наслеђе* проф. А. Татаренко српским читаоцима чланком *Неки нови клинци: Украјинска књижевност пост-постмодерног доба* представља писце-тинејџере најновије генерације украјинске књижевности, који све сигурније заузимају места на топ-листама читаности: Љупка Дереша, Софију Андрухович, Свитлану Пиркало, Галину Крук, Тању Маларчук и Ирену Карпу.

Један од најпознатијих савремених украјинских аутора **ЉУПКО (ЉУБОМИР) ДЕРЕШ (1984)** аутор је изузетно популарног култног романа *Култ*, који га је прославио, и романа *Поклоњење гуштеру*, *Архе* и *Намера!*, који су постали бестселери.

Први роман *Култ* (2002) објављен је у часопису *Четвер*, када му је било 18 година. Уследили су романи *Поклоніння ящірці* (2002, написао га је пре *Култа*, али је објављен после њега), *Архе* (2005), *Намір!* (2006) и *Трохи пітьми* (2007).

Главни јунаци његових дела су тинејџери и интересантне приче из њиховог живота. Љ. Дереш се труди да тачно представи животе јунака, зато у делима користи савремени сленг и псовке. У неким деловима сиже садржи

мистичне елементе и утиске тинејџера, који су били под утицајем халуциногених препарата.

Роман *Култ* краси изузетно живописан језик, леп ауторски стил, чудесан хумор и жестока фабула са бројним интересантним ситуацијама због којих се смејемо до суза, али нас и плаше и одушевљавају. Од самог почетка књига описује провинцијски градић Бакрене Букве и детаљно описује живот и забаву становника, музику, опуштену и неформалну употребу лаких дрога, забаву и размишљања тинејџера тог времена. Књига је написана у стилу магичног реализма у позадини стварности тог времена у којој се одвијају сви мистични и страшни догађаји. Прича студента на пракси у провинцијском градићу Карпата изненадиће нас и уплашити. Сви ликови су изузетно паметни, о чему говори и њихова спољашњост, и музика коју слушају, и књиге које читају, и лична размишљања. Све је осмишљено до најситнијих детаља. Постоје и одломци у којима су јунаци под дејством дрога, када роман подсећа на психоделичну исповест наркомана, што је карактеристично за све постмодернисте.

Култ није само антагонистичка прича о добру и злу са дозом савремености. Са становишта класичне књижевне традиције у роману мане не приметно постају предност и обрнуто. Љ. Дереш настоји да роман учини максимално занимљивим, комбинујући лепу љубавну причу младог наставника са једним од својих путовања магијским и фантастичним светом и интерпретацијом снова. У роману доминирају црте мистичког романа у ком радња, која се одвија у сивилу Бакрених Букви, недалеко од Лавова, доприноси напетости и јачању ефеката хорора. Роман говори о страховима тинејџера, о страху и храбрости, затворености и искрености, стилу и формату, убиству и припреми за убиство, освети и искушењу, о животу слабијих који контролишу други и лошем примеру како да је се ослободимо. Ово је прича о срећној љубави, искреном пријатељству и свему кроз шта пролази тинејџер.

После двобоја са застрашујућим Јог-Сототом остају двоје, чији култ постаје служење љубави. Они ће од сада живети у нешто другачијем, алтернативном простору, у свету који је Љ. Дереш створио у својој машти са сопственим законима и новом хијерархијом животних вредности.

Вся та метушня – вона нічого не означає. Єдине, що має значення, що повинно мати значення, – це любов. Вона врятує світ, в кінцевому результаті. Бо якщо це не так, то й Кафка –звичайнісінький сухотник, і Гендрікс –простий собі ніггер з гітарою, і джез тоді не джез, а так собі – трелькання на піаніні... Вона просто мусить врятувати всіх нас. Не краса. Не секс. Не пристрасть. Не гроші. Не надія і точно не політика. Світ врятує любов.

(Лю. Дереш, *Культ*, Львів 2004: 176-177)

Читава ова фрка не значи ништа. Једино што нешто значи, што треба нешто да значи је љубав. Она ће спасити свет, на крају крајева. Јер ако није тако, онда је Кафка обичан туберан, а Хендрікс само један црнац са гитаром, а онда ни џез није џез, већ дрндање по клавиру... Она једноставно мора све да нас спаси. Не лепота. Не секс. Не страст. Не новац. Не нада и сигурно не политика. Љубав ће спасити свет.

(прев. Т. Гаев)

Радња у роману *Поклоњење гуштеру* одвија се у истим тим Бакреним Буквама. Главни јунаци су тројица тинејџера, од којих су двојица Дзвинка и Дебели Хипи њихови мештани. Наратор догађаја је трећи јунак, Лавовљанин Миска, који у Бакреним Буквама има викендицу и по договору са родитељима користи је искључиво за време летњег распуста. Миска и другови покушавају да се баве оним, чиме би требало да се баве петнаестогодишњаца у лето 1993. у галицијском градићу: читају књиге, баве се музиком и планинарењем. Већина становника Бакрених Букава (и сам приповедач Миска) сматрају тројицу момака изопштенима из друштва и од колектива, зато што су заклетни индивидуалисти и срамотни неформалисти, који нису навикли да живе по правилима, већ имају глуп обичај да их крше. Они су аутсајдери и лоша деца.

Појам формалиста за Бакрене Букве је Феђа, који живи по кодексу части, систему вредности, културним приоритетима и спољашњим обележјима идентитета, који су прихваћени у совјетском и постсовјетском криминалном свету. Он и његово окружење говоре суржицом, са бандитским жаргоном и зато нема јасног националног идентитета. Знамо само да је Феђа становник Бакрених Букава већ друге, или треће генерације, потوماк сељака, који су се ту населили за време урбанизације и развоја индустрије града. Зато тежња главног јунака да крши правила није само тежња тинејџера цинизму и неконформизму, већ настојање да промени свет око себе. Зато, после новог у низу сукоба са Феђом и његовим друговима, када Миска сломи предње шапе Феђином ротвајлеру,

„заклети индивидуалисти” схватају своју судбину и одлучују да је Феђу једноставније убити.

Морални конфликт у Бакреним Буквала има велике сличности са другом сличном ситуацијом у роману Ф. Достојевског *Злочин и казна*. Љ. Дереш, вероватно, намерно прави паралелу између Миске и Раскољникова и Феђе и Аљоне Ивановне, као и паралелу сличности односа јунака романа, на пример сличност пријатељства Миске и Дебелог Хипија и пријатељства Раскољникова и Разумихина. Исту сличност запажамо и у основаности оправданости убиства старе Аљоне Ивановне и Феђе. Обе жртве убиства представљају физичку претњу за опстанак главних јунака (Раскољникова и Миске). Обе жртве живе од насиља и крше хришћанска правила: Аљона Ивановна је лихварка, а Феђа одузима новац слабијима и намерава да у будућности свој ситан рекет претвори у сталан извор прихода, захваљујући локалној друштвеној хијерархији коју је сам створио. Разлика је у томе што је циљ убиства старице одузимање новца, док убиство Феђе нема такав циљ. Мотиви су различити, али су разлози исти.

Код Ф. Достојевског намера Раскољникова унапред је окарактерисана као злочин, а сам јунак као злочинац, док Љ. Дереш не осуђује Миску, већ износи своја размишљања и сумње заједно са њим. Спас за Дерешеве јунаке је непознат, свет нестаје у тами и зато су они решени да се боре против таме, схватајући да њихова средства не одговарају хришћанском моралу. Дерешеве јунаци на крају романа побеђују зло и иду путем спаса. Сукоб у Дерешевом роману траје, зато што јунаци настоје да живе, али по ауторовој замисли, мораће да учествују у космогонији, односно да преживе мистичко време. Као и у роману *Култ* и у *Поклоњењу гуштеру* читалац се суочава са митом о космичкој борби Добра и Зла у Бакреним Буквама. Овај сукоб чини основ Дерешеве трилогије (*Култ*, *Поклоњење гуштеру*, *Намера!*), па је космогонија присутна и у роману *Поклоњење гуштеру*. Раскољников се каје, а Миска и његови другови не.

Миско Кржавић није Украјинац. Његов отац је Србин. Током радње романа, Љ. Дереш супротставља одлучног и храброг Миску његовом неспретном другу Дебелом Хипију, који је типичан Украјинац. Феђа малтретира Хипија, али он није спреман да му се супротстави и креће се градом,

покушавајући да га избегне, не може да спава, нада се Божјој милости, невероватно се плаши Феђе, али када Феђа нападне Дзвинку, Хипи почиње са да се бије са Феђом, како би га спасао. Када уђе у конфликт, Хипи може да се савлада само захваљујући емотивном, а не рационалном подстицају.

У роману тинејдери, типичне жртве, који живе у ужасу свакодневних, препознатљивих односа између јачих и слабијих, схватајући исконску окрутност људских односа, сами постају целати, убијајући свог мучитеља.

На почетку романа *Намера!* Љ. Дереш у неколико речи представља његову фабулу „Књига коју сада држите у рукама – то је прича о младом Петру Пјаточкину из Бакрених Букава, пријатељу Феђе Кружног и Сергија Разроког – „добрих познаника“ Дзвинке и Дебелог Хипија из романа *Поклоњење гуштеру.*“ (А. Татаренко 2006: 16)

Дечак Петро Пјаточкин из 6. А разреда општеобразовне школе у Бакреним Букава досађује се на распусту, лута шумом, нимало забринут због своје будућности и живота и потпуно растерећен у себи води расправу са оностраним силама. Тако би Петро и наставио да живи, да се његов живот у трену није променио, када је изненада добио на поклон феноменално памћење. Он сада лако може да научи напамет читаве странице из књига, само овлаш бацивши поглед на њих, не мора да учи лекције и у школу скоро ни не иде, али овај поклон судбине не решава Петрова животна питања. Дечак најпре размишља да постане клоун у циркусу. А шта би друго могао да уради са својим талентом? Али, после низа неуспешних љубавних покушаја постаје равнодушан према свом окружењу и почиње да се удубљује у живо блато сопственог „ја“. Петро је постао слободан, али цена те слободе је усамљеност. Он одлази у забачено село Хоботне, како би неговао своју баку на самрти, где ће се усавршити у медитацији о космосу, вежбању кунг-фуа и окопавању баште. Све то помаже му да се бави анализом свог феномена, захваљујући чему долази до невероватних закључака. Петро схвата да његов страх од чудовишта која га вребају у врту може нестати само уколико одлучи да не верује у та тајанствена бића и доноси такву одлуку, зато што жели да види ствари онаквима какве оне заиста јесу.

Петро машта само о блиској вечности, односно о телепортацији у космос и долази до закључка да је притом најважније да растерети своје памћење. Он се у роману појављује у животним улогама ђака, унука који се брине о својој болесној баки, конобара у Отвореном кафићу, младића који се сетио нечег што је постојало само у његовој глави, а што није засновано реалним чињеницама. Све ове ситуације Љ. Дереш користи само да би Петра вратио самом себи, лишивши га непотребних сећања и сведока на крају романа. Једини сведок и саучесник његових напетих манипулација постаје само неповерљиви читалац, а основна идеја романа је да не треба да се оптерећујемо сећањима, посебно не чудним путовањима у сну и на јави. У *Намери!*, као и у другим Дерешевим романима присутно је стварање онтолошког модела коегзистенције са хаосом, ново виђење старих проблема и решавање реторичких проблема.

„Стигавши заједно са јунаком на крај романа, чућемо његове речи „Срећан сам да тајна нема границе. Ово надахњује.” Нећемо добити конкретне одговоре на конкретна питања, само маглу која ће замути до мало пре јасну слику света. А да би утисак био још 'јасније' нејаснији, Дереш завршава роман причом-документом о пронађеној слици К. Маљевича и цитатима из његове књиге, који се чине аутору сазвучним нашој епоси, а пре свега пишчевој намери.” (А. Татаренко 2006: 165)

Савремена украјинска списатељица и новинарка, **ТАЊА МАЉАРЧУК (1983)**, објавила је роман *Троянда Адолфо* у часопису *Березиль* 2003. (као засебно издање роман је објављен 2004.), књиге *Згори вниз. Книга страхів* (2006), *Як я стала святою* (2006), *Говорити* (2007), *Звірослов* (2009), *Біографія випадкового чуда* (2012). Дела су јој објављивана у часописима *Березиль*, *Четвер*, *Критика*, *ШО*.

Т. Маљарчук пише о нашој стварности, о познатим планинама, рекама, називима, супермаркетима, двориштима, црквама, путевима, градовим и селима, али се у уобичајеним оквирима изненада појављује неред и читалац треба да растумачи низ филозофских зачкољица. У својим књигама Т. Маљарчук пише о људској снази и слабости, бајкама и оностраном, ћутању и причању,

заљубљености и љубави, рађању и дегенерацији кроз једноставне и дубокоумне дијалоге и свеже метафоре.

Прву збирку приповедака *Ендишпіль Адолфо, або Троянда для Лізи* испуњава експериментални дух младе ауторке. Назив збирке је збуњујућ, попут ребуса, што омогућава читаоцу да ствара своје верзије. Сви пасуси почињу малим словом и нема зареза. Књигу чине две кратке, наизглед другачије, али међусобно вешто повезане приче. Прва, *Троянда Адолфо*, је лепа, сентиментална прича о младој девојци Варвари (Барбари) и њеним осећањима према много старијој жени полубогињи. Варвара осећа кривицу због ових осећања и прогања саму себе у Сибир. Тамо се присећа породичне приче о мржњи и неправди. Друга, *Ендишпіль для Лізи*, је прича о несрећној љубави главне јунакиње Лизе и породична сага у којој преовлађују мржња и несхватање уместо љубави. Лиза воли ожењеног човека. Њена љубав прераста у жестоку борбу са бившом женом вољеног и са својим ближњима. Она ће изгубити у овој борби, зато што су породични морал и уобичајени начин живота јачи од слободе и љубави. Лиза се одлучује на самоубиство. Последње ноћи анализира све што се догодило и путује кроз одређене периоде свог живота, што јој помаже да промени своју намеру. Испоставља се да је понекад корисно позабавити се анализом сопствене личности и удубити се у себе.

Збирка *Згори вниз. Книга страхів* је реанимација надреализма у украјинској књижевности. У њој су се нашле истоимена приповетка и низ прича. Наратор је главна јунакиња приповетке, која бежи од уобичајеног живота и од себе саме у карпатско село Дземброњу, како би се ослободила својих страхова и научила да живи без забрањене љубави. Девојка се усељава у напуштену кућу у којој јој се дешавају ствари које је немогуће објаснити. У збирци има и реалности, и мистике, и снова, и сећања, и визија, и сабласног, и људи који ћуте, и мачака које говоре. Чак можемо прочитати и упутство за израду фотографија у домаћим условима. Фотоапарат и упутство припадали су бившем власнику куће.

Главна јунакиња приповетке *Згори вниз* лежерно се стапа са природним окружењем. Карпати су други јунак књиге. Новеле *Чоловік і його собака, Цветка і її я, Георгій і його змій, Я і моя священна корова, Село і його відьми*,

Леся і її стоматолог, Жінка і її риби нису измишљене приче, а њихови јунаци су стварни ликови.

У приповеци *Ја и моја света крава* наратор је градска девојчица Ласјка, која долази код баке у украјинско село, у ком ништа није као у уобичајеном градском животу. Ласјка се нашла у нестварној реалности у којој напаса своју несташну краву, која се излежава са књигом у руци. Она је окружена несрећницима, бакиним суседима, посебно децом, која не знају за бољи живот. Ту је глувонема девојка, коју сексуално искоришћава њен млађи брат, и осмогодишњи епилептичар Капица, који стално бежи из сиротишта, али не може побећи од смрти која га чека у језеру. У приповеци је верно и сликовито дочарано украјинско село, а у Ласјкиној свести помешани су реални догађаји и фантастичне приче о њима, „нема јасне границе између оног што се заиста збило, и оног што девојчица досликава, дописује, као, рецимо, учешће краве у дијалогу.“ (А. Татаренко 2006: 166)

У књизи *Јак* я стала святою препознатљив је украјински, скандинавски и арапски фолклор, енглески кримић, висок и низак жанр барокне драматургије, анализа колективне подсвести, или постмодернизам, како је наведено у напомени књизи. У првој приповеци *Комплекс Шахразади* главна јунакиња Лиза живи у великој кући изнад реке Бистрице. Кућа се зове Пансион мадам Воке. Када се Бистрица излије, подрум и нижи спратови су поплавлени и Лиза силази на доручак у кануу. У пансиону ништа није као у свакодневном животу. Овде живе чудни људи: Григориј, који стално чита, иако не уме да чита, Балзак, коме Гари и Григориј сваког јутра дају да попије три литре кафе, како би спавао цео дан, па ујутру испричао своје снове, Лиза, која се свако јутро буди иста онаква, као што је била јуче. Сви мушкарци и жене заљубљени су у поштарку Херу. Она им доноси писма која пишу сами себи. У приповеци нема фабуле, али има радње. Јунаци разговарају и кроз своје монологе и дијалоге откривају своја схватања.

Књига *Говорити* није настала због потребе за писањем, већ због потребе за говором, другачијим и на другачији начин, туђим гласом, како бисмо изашли из оквира личног имена и престали да будемо оно што јесмо. Ово је књига о људима које виђамо свакодневно и не примећујемо их, о људима међу којима и

са којима живимо. Сваки јунак има своје прототипове, а уколико их нема, они су привремени.

У књизи *Звірослов* живе сентиментална и добронамерна продавачица пирога, брадата консултанткиња у продавници животиња, остарела медицинска сестра, одлучна професорка, пензионерка на путу ка срећи, кокошка, пас, медуза, пацов, врانا, свиња. По мишљењу Т. Маљарчук човек није ништа мање егзотично биће. Сви су усамљени и уплашени, свима је неудобно. Када осете опасност, попут кокошки не знају куда да беже, или попут зеца, заслепљеног фаровима аутомобила, плаше се да се помере. Списатељица, попут добре виле, у последњем тренутку пружа руку како би помогла малим људима и пружила им уточиште макар у оквиру енциклопедијске збирке. Т. Маљарчук је постојана у потпуној љубави према својим јунацима. У свакој својој причи понавља „волите људе“.

У збирци *Біографія випадкового чуда* Т. Маљарчук се бави појмовима „вера“ и „чудо“, који чине срж баналне приче. Чудна девојка Лена не верује у Бога, али верује да постоје чуда и да ће доћи тренутак када ће чудо створити велике људе. У једном тренутку Лена одлучује да постане чудотворац, чак даје и оглас у новинама „Чиним чуда по наруцбини. Јефтино.“ Али њен посао из снова доживљава фијаско и пре него што је започет: шта год да уради, Украјинци не верују у чуда. Ипак, по Ленином мишљењу, они сигурно верују у добро, као врсту чуда, али и због тога ће се девојка разочарати. Лена је чудна не зато што верује у чуда, већ зато што се понаша чудно и размишља као дете. Лена се много труди током живота: постаје заштитница паса, труди се да нахрани просјаке, бори се против неправде и за нормалан живот другарице инвалида. Лена неће почети да верује у Бога, напротив, завршиће у душевној болници. По мишљењу Т. Маљарчук, важан је процес вере, чак и ако се не ради о вери у Бога, и искрена жеља да се чини добро.

Савремена украјинска списатељица, певачица, новинарка **ИРЕНА КАРПА (1980)** објавила је књигу *Знес Паленого* (2000), којом су обухваћене приповетке *50 хвилини трави* и *Сни Ієрихона*. Ова дела, заједно са приповетком

Ганеша і Синкопа и такозваним „интерактивним“ романом *Полювання в Гельсінкі*, обједињена су у књизи *50 хвилини трави* (2004).

Током 2003. И. Карпа је путовала Јужно-Источном Азијом и као резултат тога објавила је роман *Фројд би плакав* (2004), који је написан у облику дневника, даје прози изузетну храброст и искреност, зато што ауторка, која је истовремено и главна јунакиња, може писати о свему што жели, не оптерећујући се превише радњом, сукобима и ликовима. Уследио је роман *Перламутрове порно* (2005) и роман *Bitches Get Everything* (2006).

О роману *Фројд би заплакао* проф. А. Татаренко наводи „Млада списатељица нуди читаоцу комбинацију љубавног романа и путописа, смесу различитих дискурса и жанрова. Заједно са нараторком можете упознати егзотичне крајеве (књигу краше слике са путовања саме Ирене Карпе), а да вам не буде досадно, упознаћете се такође са њеним бурним животом и фаталним љубавима (наравно, јунаци нису обични момци). Приповедачица припада оној познатој врсти добрих „лоших девојака“ – редовно псује, што јој никако не смета да чита паметне књиге и да их радо цитира.“ (А. Татаренко 2006: 167)

За саму списатељицу проф. А. Татаренко наводи да је несумњиво градска списатељица, препознатљивог језичког израза у смислу генерацијског припадања, што посебно потврђује њен роман *Бисерни порно*, поднасловљен *Супермаркет самоће*, „што опет открива извесни дисонанс између жеље да се шокира и потребе да се исприча повест са лирским елементом.“ (А. Татаренко 2006: 167) У роману има и самоће, девојачких седељки и маштања, али и дирљивих прича, псовки и слободних описа секса. „Оваква литература може да се свиђа или не, али она постоји и чита се, и служи као степенник ка књижевности сутрашњице. Жеља младих читалаца да се препознају у јунацима књига, потреба за идентификацијом са њима, разумљивост света књижевних дела – све то резултира експлозијом књига са аутобиографским елементом, често исписаних у маниру 'бла-бла-прозе.' Је ли то резултат презасићености делима постмодерних писаца који су донедавна чинили мејнстрим украјинске књижевности или противтежа књигама са романтичарски истакнутом националном идејом које су још увек веома бројне и драге делу украјинских критичара? Стваралаштво најмлађих украјинских прозаиста нуди занимљив

материјал за проучавање поетике генерације која би могла понети име пост-постмодернистичке, а такође и за критичарске прогнозе којим ће путем кренути украјинска књижевност почетка XXI века.“ (А. Татаренко 2006: 168)

Једина приповетка И. Карпе *Снови Јерихона* у преводу проф. А. Татаренко објављена је у часопису *Polja* 2007.

Уметничка техника И. Карпе описује природу њеног надреалистичког писања. То је, пре свега, сан у приповеци *Снови Јерихона*. Ова форма није случајна. То су приче приповедање о личним визијама, погледу изнутра, виђење симболичког света, окретање библијској (симболичкој) историји. То је истовремено и поглед изнутра на историју, на целу историју, онакву каква она јесте, на историју стварања света и историју човека. Најзад, то је поглед у своју унутрашњост, у себе. Зато пресудну улогу имају очи, које су различите и остају последњи недељиви део, „последњи живи“ део тела, који не постоји, или једноставно не може постојати.

Я просто стояв і мріяв про те, щоб хоча б очі вміли літати. Тоді перетворилися б на двох блакитних птахів і полишили мене, сліпого і смішного, у багні. А назустріч ішли люди. Їхні очі розбігалися вбоки, і вони не могли бачити просто перед собою.

(<http://www.azh.com.ua/lib/sny-iyerykhona>⁴⁰⁴)

Samo sam stajao i maštao o tome da barem oči znaju da lete. Onda bi se pretvorile u dve plave ptice i ostavile me, slepog i smešnog, u blatu. A u susret su mi išli ljudi. Njihove oči rastrčale su se na sve strane i nisu mogle da vide ono što je pred njima.

(I. Karpa, *Snovi Jerihona* // *Polja*, N. Sad 2007: 56)

Очи вољене су највредније на њеном телу:

Обіймаю твоє мертве голе тіло і відношу його вниз до річки. Очі поки що проковтну, бо хтозна, що з ними станеться, доки повернуся...

Grlim tvoje mrtvo nago telo i nosim ga dole, kod reke. Oči ću, međutim, da progutam, ko zna šta će im se desiti dok se vratim...

(I. Karpa, *Snovi Jerihona* // *Polja*, N. Sad 2007: 59)

Очи говоре о човеку више него тело. Симболички (и појмовно) са њим чине антитезу и антиномију:

---

⁴⁰⁴ Приповетка *Сни Јерихона* Ирене Карпе – извор са интернета: <http://www.azh.com.ua/lib/sny-iyerykhona>>23.01.2018.

*То був дивний чоловік із старими очима
й молодим, та децjo пошматованим
тілом.*

*Bio je to čudan čovek starih očiju i
mladog, mada pomalo posećenog tela.
(I. Karpa, Snovi Jerihona // Polja, N.
Sad 2007: 60)*

Тело трпи свакакве промене и пропада, због закона физике и физиологије оно не може да се одржи и сачува, само очи остају као оличење значења, као оличење суштине самог човека и као сам човек. Човек у шестом *Туђинском* сну не затвара очи:

*Так само не закривав очей, чекаючи, що з
них впаде остання сльоза. Аж до того
дня...*

*Ni on nije zatvarao oči, čekajući dok iz
njih ne kane poslednja suza. Sve do tog
dana...
(I. Karpa, Snovi Jerihona // Polja, N.
Sad 2007: 60)*

Он тако остаје оно што јесте, без обзира на ожилке и пропадање сопственог тела. Брат из *Женског* сна опрашта се:

*«То не звірі», – сумно сказав він і
поцілував мене в очі... <...> Я ще
тримала його за плечі і вдивлялася
глибоко в очі, а брат уже втікав,
залишаючи на моїх пальцях лише
прозорий пахучий слід.*

*„Nisu to zveri – tužno je rekao i
poljubio me u oči. <...> Još sam ga
držala za ramena i piljila duboko u
njegove oči, a brat je već bežao,
ostavljajući na mojim prstima samo
prozirni mirišljavi trag.
(I. Karpa, Snovi Jerihona // Polja, N.
Sad 2007: 60)*

У осмом сну појављују се духови:

*Були це подихи безстатеві й безокі, лиш
мали дуже добрі вуха й язики, що сичали
у темряві.*

*Bili su to duhovi bez pola i bez očiju,
samo su imali vrlo dobre uši i jezike
koji su siktali u tami.
(I. Karpa, Snovi Jerihona // Polja, N.
Sad 2007: 61)*

Вештица Веси-Хиси нема очи, већ само рупе на местима где би оне требало да буду. Духови немају очи, зато што су очи својствене људима. У овом сну јунак губи вид, када се нађе у свету духова.

*Мої очі вже зовсім не боліли, лишень що
тепер вони не були мені більш потрібні.*

*Moje oči više nisu nimalo bolele, samo
što mi više nisu bile potrebne.*

(I. Karpa, *Snovi Jerihona // Polja*, N. Sad 2007: 61)

Јунак остаје и без гласа, али када одсече себи прст, глас му се поново враћа. Вид му се не враћа, зато што у свету духова он у сваком случају не може ништа да види.

*А њ стала тота смерека дівкою, такою
файною, що-м не міг сі на неї дивити, а
лиш мацати міг.*

*I premetne se ta smreka u djevojče, tako
lijepo da ga nijesam mogao gledati očima.
Mogao sam ga jedino pipati.*

(I. Karpa, *Snovi Jerihona // Polja*, N. Sad 2007: 61)

Повратак из света духова одвија се као повраћај правог вида. Јунак је поново на путу у град, али тамо где је видео чудног деду, сада види учитеља.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814–18161)

КОБЗАР

У Новом Саду у издању Савеза Русина и Украјинаца Србије 2006. светлост дана угледао је *Кобзар* Т. Шевченка у избору, редакцији и предговору проф. Љ. Поповић.

У предговору под насловом *Песник који је разанет на телу свог народа*, проф. Љ. Поповић наводи „Овај избор из целокупног Шевченковог песничког опуса под симболичким насловом *Кобзар* <...> представља најпотпунију збирку српских превода Шевченкове поезије. Могло би се рећи да је овај *Кобзар* допуњено и проширено издање избора који је приредио Петар Митропан (1969, 1980). Преводима који су сачинили такви бардови српске поезије као што су Десанка Максимовић, Љубомир Симовић и Јованка Хрваћанин додати су подједнако виртуозни, често ненадмашни, преводи Миодрaга Сибиновића <...>. У овај избор укључени су и преводи Луке Хајдуковића <...>.“ (Љ. Поповић 2006: 9-10)

У *Кобзару* су објављени преводи Јована Грчића⁴⁰⁵ *Чини* (*Причинна*, 1837),

---

⁴⁰⁵ У *Кобзару* (2006: 37) испод превода песме наведено је „1877. Превео Г-ћ (М. Глишић)“. На основу обављеног истраживања са сигурношћу тврдимо да је наведена песма

Љубомира Симовића *Размишљање (Мору сињем вода тече...)* (*Думка (Тече вода в синє море, 1838)*), *Мисли (Шта ће мени тамне веђе...)* (*Думка (Нацо мені чорні брови..., 1838)*), *За вечиту успомену на И. Котљаревског (одломак)* (*На вічну память Котљаревському, 1838*), *Раскопан гроб (Розрита могила, 1843)*, *Не завиди богаташу... (Не завидуй багатому..., 1845)*, *И мртвим и живим... (I мртвим, i живим..., 1845)*, *У тамници (В неволі тяжко, хоча й волі..., 1847)*, *У прогонству (I небо невмите, i заспані хвилі..., 1848)*, *Ја одрастох у туђини... (I виріс я на чужині..., 1848)*, *Такозвани добри људи... (Не так тії вороги..., 1848)*, *Због чега си поцрнела... (Ой чого ти почорніло..., 1848)*, *Не обузме жалост мене... (Јак маю я журитися..., 1849)*, *Да л' несрећа, да ли бољка... (Чи то недоля та неволя, 1850)*, *Никад нећу поклекнути... (Ја не нездужаю нівроку..., 1858)*, *Подражавање српском (Подражаніє сербському, 1860)*, *Не, не рођем ја на Бога... (Не нарикаю я на Бога..., 1860)* и *Требало би да престанемо... (Чи не покинуть нам, небого..., 1861)*, *Луке Хајдуковића Катерина (одломак) (1838–1839)*, *Зачарај ме, чаробниче... (Заворожи мене, волхве..., (1844)*, *Ој, сама сам, сама... (Ой одна я, одна..., 1847)*, *Да чизмице имам, мати... (Јакби мені черевики..., 1848)*, *Утабала стазицу... (Утоптала стежечку..., 1848)*, *Муза (1858)* и *Ту где Дњепар брежје своји (Над Дніпровою сагою, 1860)*, *Десанке Максимовић Иван Підкова (Іван Підкова, 1839)*, *Мисли моје, бриге моје... (Думи мої, думи мої..., 1840)*, *Иду дани, пролазе ноћи... (Минають дні, минають ночі..., 1845)*, *Порука (Јак умру, то поховайте..., 1845)*, *Мени је све једно да ли ћу... (Мені однаково чи буду..., 1847)*, *Да ли ћемо се опет срести... (Чи ми зійдемося знову?, 1847)*, *Сунце пада за тамне планине... (Сонце заходить, гори чорніють..., 1847)*, *И сам се питаю куда се дети... (Самому чудно. А де ж дітись?, 1847)*, *Би ли ил' не у страху стала... (Јакби зострілися ми знову..., 1848)*, *Музика свира, болно јечи... (Огні горять, музика грає..., 1850)* и *Прошла су ме млада лета...*

Причинна написана 1837, а да превод песме *Чини* припада Јовану Грчићу, који је први пут објављен у часопису *Јавор* 1877. (29. V 1877, 22: 681-684; 5. VI 1877, 23: 713-716). Указујемо и на следећи податак: у фусноти 10 (2006: 14) уз пролог баладе *Чини*, „настале 1837. године“ наведено је „У овом избору понуђен је један од најстаријих превода Шевченкове поезије на српски језик, објављен у часопису *Бранково коло* 1896. године, потписан иницијалима О. Г. које можемо дешифровати као Окица Глушчевић“. На основу обављеног истраживања са сигурношћу тврдимо да Окици Глушчевићу припадају преводи песама *Сан* (у потпису Белезис), објављене у часопису *Гусле* (1886: 3-7, 18-27) и *Лете дани и ноћи одлећу* (у потпису Лара) (*Гусле*, 1886: 17), док је у часопису *Бранково коло* 1896. објављена песма Т. Шевченка *Пред Освитом* (*Бранково коло*, II, 12/24. IX 1896, 37:1165) у преводу Драгутина Ј. Илића.

(*Минули літа молодії...*, 1860), Јованке Хрваћанин *Три се пута, три широка...* (*Ой три шляхи широкії...*, 1847), Вишње у цвету покрај куће... (*Садок вишневий коло хати ...*, 1847), Сан (*Сон (На панцині пшеницю жала...*, 1858), Зар немам, мајко, те чарне очи... (*Ой маю, маю я оченята...*, 1859) и *Тече вода од јавора...* (*Тече вода з-під явора...*, 1860), Жарка Радонића *Родила је мене мати...* (*Породила мене мати...*, 1848), Сергеја Сластикова *Не савија ветар гране...* (*Не тополю високою...*, 1848), *Кад би господичићи знали...* (*Якби ви знали, паничі...*, 1850), *Не ваља ни овде ни тамо!*... (*І тут, і всюди – скрізь погано*, 1860), Тодора Дутине *Молитва* (1860) и проф. М. Сибиновића *Топола* (одломак) (*Топола* (уривок), 1839), *Гајдамаци* (одломак) (*Гайдамаки* (уривок), 1839–1841), *Утопљеница* (*Утоплена* (уривок), 1841), Сан (Комедија) (*Сон* (Комедија) (уривок), 1844), *Што ми је тешко, што ми је мучно...* (*Чого мені тяжко, чого мені нудно...*, 1844), Гогољу (*Гоголю*, 1844), *Кавказ* (1845), *Вештица* (одломак из поеме) (*Відьма* (уривок), 1847), *Косач* (*Косар*, 1847), *Кнегиња* (одломак из поеме) (*Княжна* (уривок), 1847), *Н. Н.* (*Тек ми трінаест замасло...*) (*Н. Н.* (*Мені тринадцятий минало...*, 1847), *Н. Н.* (*О песме моје, о гласу худи...*) (*Н. Н.* (*О думи мої, о славо злая!*, 1847), *Пољацима* (*Полякам*, 1847), *Питамо једни друге немо...* (*Один у другого питаєм...*, 1847), *Бог је иза врата држао секиру...* (*У Бога за дверми лежала сокира...*, 1848), *За сунцем мали облак плови...* (*За сонцем хмаронька пливе...*, 1848), *Закукала кукавица...* (*Заковала зозуленька...*, 1848), *Не идући ноћу кући...* (*Не додому вночі йдучи...*, 1848), *О Ускрс, не слами се...* (*На Великдень на соломі...*, 1849), *Бројим у ропству дне и ноћи...* (*Лічу в неволі дні і ночі...*, 1850), *Суђаја* (*Доля*, 1858), *Подражавање II. псалма* (*Подражаніє II псалму*, 1859), *О, људи! Људи несрећници!*... (*О люди! люди небораки!*, 1860) и *Дан пролази, ето ноћи...* (*І день іде, і ніч іде*, 1860).

О свим претходним преводиоцима и њиховим преводима поезије Т. Шевченка већ смо раније писали. Овде ћемо пажњу посветити преводима проф. М. Сибиновића.

Поема *Гайдамаки* (*Гајдамаци*) највеће је Шевченково поетско дело и по својој грађи изузетно је сложена. У поеми постоје два пролога: лирско-философски и историјски (књижевно-полемички „Увод“ (Интродукција), десет делова и епилог. Карактеристика композиције поеме је у значајном броју

лирских дигресија у којима Т. Шевченко даје своју процену и постаје учесник догађаја које описује. Т. Шевченко је над поемом радио током 1839–1841. а Ј. Гребинка је прву главу поеме *Галайда* објавио у свом алманаху *Ластівка* 1841. Т. Шевченко је поему посветио В. И. Григоровичу, секретару Академије уметности и професору теорије уметности, који је учествовао у песниковом откупу из кметства.

Основ поеме чине историјски догађаји из 1768. – устанак у Правобережној Украјини, познат под називом Колијивштина. У мају 1768. године 70 гајдамака, које је предводио запорожац Максим Зализњак кренули су из Мотронинског манастира на Правобережју и подизали сељаке на устанак. За неколико недеља устанак се проширио на Кијевску, Брацлавску област и Подоље. Почетком јуна 1768. устаници су опколили град Умањ, један од највећих центара пољског племства у Украјини. На страну устаника прешао је умански сотник Иван Гонту. У страху да ће се Колијивштина (устанак) проширити, руска власт је послала војску у помоћ пољској војсци. Руски официри су на превару позвали вође устанка у госте и ухапсили их, што је довело до слома устанка а логор устаника код Умања опколила је руска војска. И. Гонту и његових 800 козака Руси су предали пољској власти. После дугог мучења, устанике су убили. И. Гонту су мучили три дана, гулећи му кожу, а затим су га растргли на четири дела. М. Зализњака и његове присталице жигосали су и прогнали у Сибир.

Пре тога тема ослободилачког покрета посматрана је из две перспективе: као свети чин, који је пример националне свести и као неконтролисана слепа рушилачка снага народа који се подигао на устанак. Шевченков однос према Колијивштини с једне стране је позитиван и сматра устанак казном због злочина конфедерата, а с друге стране осуђује крвави обрачун гајдамака, поредећи га са паклом. Т. Шевченко заступа становиште о јединству словенских народа, али га боли то што су унуци заборавили историјску прошлост Украјине.

У поеми су тачно описани историјски догађаји и гајдамаци као њихови учесници, са којима радни народ, као поробљени друштвени сталеж, дубоко саосећа. Т. Шевченко приступа Колијивштини као друштвеном и националноослободилачком покрету украјинског народа који је потлачила

Пољска на челу са својим племством.

*Гуляють хмари; сонце спить;
Нігде не чуť людської мови;
Тільки звір вис по селу,
Гризучи трупи. Не ховали,
Вовків ляхами годували,
Аж поки снігом занесло
Огризки вовчі...*
(Т. Шевченко, *Гайдамаки* // *Кобзар*,
Київ 2006: 125)

*Облаци лебде; сунце снева;
И нигде нема људског гласа;
Урлају звери крај лешева
И широм села, на све стране,
Пољацима се мртвим хране,
Све док снег бели не завеје
Огриске вучје...*
(Т. Шевченко, *Гајдамаки* // *Кобзар*, Н.
Сад 2006: 52)

Шевченкова иновација је у употреби фолклорних елемената у поеми. Он користи традиционалне ликове, симболе и народна веровања и у једну целину обједињује различите уметничке технике: еп, лирику и драму, интимна осећања и грађанску дужност, догађаје из свакодневног живота и херојске подвиге. Поему чине стихови и проза: песме и лирски ауторски израз, па је у сваком стиху поеме осетно присуство песникових саосећања. Сlike природе такође су фолклоризоване и надопуњују се са догађајима из народног живота, чему доприносе епитети, метафоре, хиперболе и симболи.

Главни јунак поеме је народ који се подигао на устанак, који је конкретно описан кроз појединачне ликове Јареме, И. Гонте, М. Зализњака, Волоха, кобзара, запорожаца и других. Т. Шевченко је срушио мит многих историчара по којима су гајдамаци били разбојници, зликовци, који су због жеђи за крвљу изгубили људске особине.

*Пекла мало!.. Люде, люде!
Коли то з вас буде
Того добра, що маєте?
Чудні, чудні люде!*
(Т. Шевченко, *Гайдамаки* // *Кобзар*,
Київ 2006: 126)

*Још би пакла!... Људи, људи!
Да л' ће да вас кад уљуди
Добро које већ имате?
Чудни, чудни људи!*
(Т. Шевченко, *Гајдамаки* // *Кобзар*, Н.
Сад 2006: 53)

Лирску поему *Кавказ*, написану 1845. четворостопним јамбом, Т. Шевченко је посветио свом пријатељу Јакову де Балмену, који је погинуо у походу царске војске на Кавказ за време рата са горштацима. Поема говори о бесмисленом рату, који је аутократија деценијама водила против малих кавкаских народа, чија је национална свест била изузетно висока, због чега их

нису могли победити. Поема представља истовремено својеврсну химну јунацима горштакима, који се боре за слободу и оптужбу због неоправданог бесмисленог рата, који неће донети користи ни Кавказу, ни народу царства. Само руководство земље може остварити корист и бити задовољно овим ратом.

Руски царизам одавно је претендовао на овај прелеп, али дивљи крај. Још је Петар I схватио колики би значај имало освајање Каспијског језера и земље око њега ради јачања војне и економске моћи Русије. Кавкаски рат почео је 1817. и трајао је скоро пола века, до 1864. Поред војника, који су служили војни рок, Руску војску чинили су бројни криминалци, авантуристи и пљачкаши који су тражили начин да лако и брзо зараде. Њихово занимање било је убијање, пљачкање, паљење и уништавање свих и свега. За официре различитих чинова овај рат био је добра прилика да добију унапређење, ордене, царске повластице и да стекну богатство. Кавкаски рат био је изузетно суров. Брутални војници су по наређењу команде уништавали села, пљачкали имовину становника, палили шуме, газили њихове њиве и баште, секли воћњаке и винограде. Посебно сурови били су према локалном становништву, које није желело да се покори. Мушкарце и старце су убијали, а жене, децу, момке и девојке продавали су у робље по цени од 150-250 карбованаца. Горштакима су одсецали главе и за њих су добијали награду од 10 карбованаца. Лобање су слали у Петербург у Академију наука. Неколико деценија горштакци су очајнички бранили свој крај, али нису могли да издрже пред бројнијим и боље наоружаним непријатељем. На освојену земљу цареви су населили Русе, козаке, јунаке и инвалиде Кавкаског рата, разне злочинце и скитнице, а најплоднију земљу поклањали су руским племићима.

Поема почиње суморним пејзажем планина, прекривених тамним облацима, обавијених тугом и натопљених крвљу горштака. Пејзаж има улогу даље приче о тужним догађајима и зато Т. Шевченко користи народну метафоричку слику сејања туге и суза.

*За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
(Т. Шевченко, Кавказ // Кобзар, Київ
2006: 215)*

*Иза гора горе, с облаком свијене,
Засејане тугом, крвљу залирене.
(Т. Шевченко, Кавказ // Кобзар, Н. Сад
2006: 69)*

Кроз симболичан лик Прометеја Т. Шевченко је представио непобедивост народа царске Русије, њихову величину и неуништивост, која је супротстављена грабљивцу – царизму, који пије крв радницима. Стварајући лик Прометеја Т. Шевченко није слепо следио познати грчки мит, већ је преузео само нека његова обележја како би остварио своју замисао: фаталну трагедију и бесмртност Прометеја. Он је у поеми философски лик, окренут револуционарној снази народа и позива га да буде свестан своје историјске улоге и поступака, оптимизма и вере у победу над аутократијом.

Споконвіку Прометея

Там орел карає,

Що день божий добрі ребра

Ї серце розбиває.

Розбиває, та не вип'є

Живущої крові –

Воно знову оживає

І сміється знову.

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Київ
2006: 215)

Од искони Прометеја

Орао кажњава,

Ту му ребра сваког дана

И срце разара.

Кљује, ал' му не истије

Сву крв животворну! –

Те он опет оживљава

И осмех не крије.

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Н. Сад
2006: 69)

Лик орла је симбол руске аутократије, која води освајачки рат. Али, узалудни су покушаји грабљивице да победи снагу воље и жељу за животом. Орао поприма и додатно актуелно симболично значење, зато што се представљао грб царске Русије.

Али, народ је бесмртан и песник је неизмерно радостан зато што срце народа изнова оживљава и смеје се.

Не вмирає душа наша,

Не вмирає воля.

І неситий не виоре

На дні моря поле.

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Київ
2006: 215)

Не умире душа наша,

Не мре ни слобода,

Незасити не вијоре

На дну мора поље.

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Н. Сад
2006: 69)

Цареви целати иживљавају се над људима, због чега су им руке кржаве, а сељанка тешко зарађени хлеб насушни меси крравим знојем и сузама, уместо воде.

*Нам тільки плакати, плакати,
плакати*

І хліб насущний замісити

Кривим потом і сльозами.

Кати знуцаються над нами,

А правда наша п'яна спить.

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Київ
2006: 216)

Можемо само да плачемо,

Насушни хліб да замесимо

Кривим знојем и сузама

Које се скупљају пред нама,

Док правда спава ко тијана.

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Н. Сад
2006: 69-70)

Т. Шевченко не криви само кривце због трагедије народа, већ и због трагедије војске, зато што је погинуло хиљаде војника и зато што дојучерашњи сељаци пуцају у исте такве сељаке. Због овог народног злочина Т. Шевченко се саркастично подсмева цару, називајући га псом и прославља кавкаске плаве планине и храбре горштаке, које назива витезовима. Песник се обраћа свим поробљеним народима и позива их да се боре и да ће победити зато што је истина и правда на њиховој страни.

Встане правда! встане воля!

І Тобі одному

Помоляться всі язики

Вовіки і віки.

А поки що течуть ріки,

Криваві ріки!

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Київ
2006: 216)

Устаће правда! Слобода!

І молиће ти се, с гора,

Људи свих народа,

На вјекова вјеке.

А дотле ће тећи реке,

Те криваве реке!

(Т. Шевченко, *Кавказ // Кобзар*, Н. Сад
2006: 70)

Царску Русију Т. Шевченко је описао као велику тамницу народа, а на њеном челу су политичари, властела и свештенство. Са мржњом говори о владајућој класи тадашње Русије, која малтретира раднике, а православну цркву осуђује зато што је подржавала спахије и оправдавала разбојничке поступке царизма и властеле.

У социјалној поеми *Княжна (Кнегиња)*, написаној 1847, Т. Шевченко је разоткрио антинародне поступке властеле, створивши лик господара либерала, који се представља као патриота и „брат сиротиње“.

Т. Шевченко говори о једном кнезу који је са својом женом живео у селу. Кнез стално приређује пијанке са друговима и зато је кнегињи тешко да живи са мужем пијаницом. Када је била млада саветовали су је да се не уда за кнеза, али није желела да слуша туђе савете. Убрзо кнегиња рађа кћер, срећна је и воли је,

сама је васпитава и не дозвољава свом пијаном мужу да јој приђе. Када кнегиња умре, кћер остаје сиротица. Она није потребна оцу пијаници и сама одраста. После неколико година кнез шаље кћер у Кијев на институт. Девојка постаје права лепотица, попут мајке на коју личи. По завршетку института враћа се на очево имање, али отац наставља да пије. За кнегињицу је отац странац. Она помаже очевим кметовима, који је веома воле. Једном се отац толико напио и силовао је своју кћер. После ове срамоте кнегињица одлази у манастир где се замонашила, а остарели отац се разбољева и сам дочекује смрт, а никог није било ни воде да му донесе. Поема се завршава причом монахиње манастира о кнегињици, која је дошла код њих да се замонаши. Стара монахиња наратору показује кнегињичин гроб, коју су недавно сахранили и још нису стигли крст да ставе.

Поема почиње уводом, који говори о тужним догађајима који се збивају у Украјини, као и у другим Шевченковим поемама. Проф. М. Сибиновић превео је само увод поеме, па наводимо његов део:

І хто знає, що діється

В нас на Україні?

А я знаю. І розкажу

Тобі; ї спатъ не ляжу.

А ти завтра тихесенько

Богові розкажеш.

(Т. Шевченко, *Княжна* // *Кобзар*, Київ 2006: 248)

Да л' ко не зна шта се збива

С Украјином, туго?

Ја то знам, и рећи ћу ти,

Ноћ пред собом имам.

А ти сутра, кад узлетиш,

Кажи боговима.

Т. Шевченко, *Кнегиња* // *Кобзар*, Н. Сад 2006: 90)

Све се одвија у сутон, који је персонификација мрака, ропства, безвлашћа, али и времена у коме је најјаче дејство нечистих сила: вукодлака, совуљага и душа некрштене деце. Сви ови полумистични догађаја дешавају се у окружењу природе, која је овде представљена као злослутна и наговештава тужан исход поеме.

2007. година

УКРАЈИНСКЕ БАЈКЕ НА УКРАЈИНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У Новом Саду у издању Савеза Украјинаца и Русина Србије 2007. објављене су *Украјинске народне бајке на српском и украјинском језику* у избору

асистента (у то време) на групи за украјински језик и књижевност Филолошког факултета у Београду мр М. Ивановић (данас доцента). Избором је обухваћено 25 бајки: *Баба и ђаво (Баба і чорт)*, *Чаробно лонче (Чарівне горнятко)*, *Чудотворна вода (Молодильна вода)*, *Фрула од калине (Калинова сопілка)*, *О Ивану богатоме (Про Івана багатого)*, *Како је девојачка љубав спасила уклетог краљевиха маску (Як дівоче кохання врятувало залятого королевича-машкару)*, *Летећи брод (Летучий корабель)*, *Три брата (Три брати)*, *Авај (Гайгај)*, *О момку који је људима вратио сунце, месец и звезде (Про легеня, що повернув людям сонце, місяць і зорі)*, *О беди (Про злидні)*, *Други отац (Названий батько)*, *Како је војник цара надмудрио (Як солдат царя обдурив)*, „*Милосрдна*” *госпођа («Милосердна» пані)*, *Поп и његов слуга (Піп і його слуга)*, *Случајна несрећа (Біда ненароком)*, *Соломонов суд (Соломонів суд)*, *Јевдохија-светица (Явдохасвятоха)*, *Како жена није хтела да преде (Як жінка не хотіла прядсти)*, *Како је Иван цара надмудрио (Як Іван царя перебрехав)*, *Мудра девојка (Мудра дівчина)*, *Славујеву савети (Поради соловейка)*, *Бедни вук (Бідний вовк)*, *Како се вук пожелео Јарића (Як вовк забажав козенят)* и *Вук, пас и мачак (Вовк, собака та кіт)*.

Новина је то што су у овом издању украјинске бајке представљене паралелно у оригиналу на украјинском језику и у преводу на српски језик. Превод су извршили студенти украјинистике: Ивана Матић, Милица Беговић, Марко Станисављевић, Ана Шваб, Весна Златановић, Катарина Јовановић и Јелена Мијалковић и студенти који су украјински језик учили као други словенски језик: Снежана Ђулибрк, Марјана Ђивуљски, Сања Лазић и Виолета Стевић. Једини недостатак овом издању је то што нису наведени извори оригинала на украјинском језику из којих су бајке преузимане, те не знамо да ли се ради о оригиналним бајкама, или неким каснијим адаптацијама народних бајки.

И за српски и за украјински народ свет бајке је бескрајно разнолик. Бајка кроз уметнички вредне ликове изражава најбоље квалитете народа и самим тим развија те квалитете код оних који воле да слушају или да читају бајку. Она и данас одушевљава уметничком вредношћу својих ликова, богатством измишљотина и неисцрпношћу фантазије.

Народна бајка је увек на страни моралне правде и по њеном чврстом уверењу увек треба да победе пристодушни добри најмлађи брат, добра девојка пасторка и храбри јунак. Ова епска поезија јединим разумним признаје само добро, док зло своје поклонике уводи у безизлазне грешке и често их доводи до неизбежне пропасти. У основи приповедања бајке налази се вековима стварана народна представа о томе шта у животу представља правду, а шта неправду. Детаљно изучавање народних становишта на уметнички начин исказано је у бајци и то је један од најважнијих задатака фолклора. Било који читалац или слушалац, препуштајући се чарима бајке, која нам осликава ликове старца и старице, будаластог Ивана, Ивана кнеза или царевића, маћехе и пасторке, вештице, злог старца чаробњака (Кошея), змаја, прелепе принцезе, зле царице и многих других осећа дубоку животну и уметничку правду бајке.

Украјинске бајке можемо поделити на неколико врста. Међу најбројнијима су бајке о животињама, у којима су јунаци човек, дивље и домаће животиње, птице, рибе и друге животиње. Примери су бајке *О Ивану Богатоме*, *Славујеву савету*, *Бедни вук*, *Како се вук пожелео јарића*, *Вук, пас и мачак*.

Один чоловік піймав соловейка і хотів його з'їсти. Але пташок каже до нього:

– Ні, ти мною не наїсися, чоловіче, краще пусти мене, і я тебе навчу трьох речей, які тобі у великій пригоді стануть. <...>

– Ніде того не їж, що не годиться. Ніде того не шкодуй, чого вже не можна повернути. Ніколи річам неподобним не вір.

Почувши це, чоловік пустив соловейка. А соловейко хотів довідатись, чи навчився той чоловік його ради. Полетів угору і каже до нього:

– О-о-о! Зле зробив, що мене пустив! Якби ти знав, який я скарб у собі маю, ніколи не пустив би мене! Бо в мені є дорога і велика перлина; якби ти її дістав, зараз би багатцем зробився.

Почувши те, чоловік дуже засмутився,

Ухвати један човек славуја и хтеде да га поједе. Али птичица му рече:

– Немој, нећеш се од мене најести, човече, боље ти је да ме пустиш, а ја ћу те заузврат научити три ствари које ће ти затребати у животу. <...>

– Нигде немој јести оно што не треба јести. Немој да жалиш ни за чим што не можеш да вратиш. И никад немој веровати у невероватне ствари.

Чувши то, човек пусти славуја. А славуј хтеде да провери да ли га је човек послушао. Полете увис и рече човеку:

– О-хо-хо! Ниси добро учинио што си ме пустио! Кад би ти само знао какво ја благо имам, никад ме не би пустио! Јер, ја имам скупоцени и велики бисер; када би га узео, истог тренутка би постао богатим.

підскочив угору до соловейка і просив, щоб він повернувся до нього.

Тоді соловейко каже:

– Тепер я пізнав, що ти дурний чоловік. Все, чого я тебе вчив, пішло марно. І шкодуєш за тим, що вже не може повернутись. Неподобній річі ти повірив! Дивись, який я маленький. Де ж у мені може вміститися велика перлина?!

(Поради соловейка // Українське бајке, Н. Сад 2007: 151)

Чувши то, човек се растужи, поскочи увис до славуја, и замоли га да му се врати. Тад му славуј рече:

– Сада сам схватио како си ти глуп човек. Све што сам те учио било је узалуд. Сад жалиши за оним што више не можеш да вратиши. Поверовао си у невероватну ствар! Погледај како сам ја мали. Где у мени може стати велики бисер?!

(Славујеви савети // Українське бајке, Н. Сад 2007: 152)

У фантастичним бајкама срећемо се са натприродним противницима, који могу бити зачарани, са мужем или женом, са другим људима, натприродним задацима, натприродним помоћником, натприродним предметима, натприродном снагом или знањима, другим натприродним моментима, попут натприродног порода, девојке без руку и златне деце. Примери фантастичних бајки су *Чаробно лонче*, *Чудотворна вода*, *Како је девојачка љубав спасила уклетог краљевића-Маску*, *Летећи брод*, *О момку који је људима вратио Сунце*, *Месец и звезде*.

– Є така вода, але далеко. Я тут уже сто років живу, а ще не бачив я ні пташки, ні мурашки, аж тебе перший раз. Що б тобі подарувати? Подарую я тобі це весло – що раз погорнеш ним, то й сто миль пройдеши.

(Молодильна вода // Українське бајке, Н. Сад 2007: 31)

Запам'ятай добре: роби все, тримаючи ліву руку під пояском. Він має чарівну силу. Це – пояс добра.

(Чарівне горнятко // Українське бајке, Н. Сад 2007: 22)

А то був королевич заклятий: мати його закляла так, що як його хто покохає з дівчат в тій машкарі, то тая

– Постоји таква вода, али је далеко; ја овде живим већ сто година, а не видех ни птице ни бубице, а ти си први кога видим. Морам ти нешто поклонити. Али шта? Дариваћу те овим чаробним веслом – једанпут њим замахнеш и сто миља прећеш.

(Чудотворна вода // Українське бајке, Н. Сад 2007:35)

Добро запамти: ради све држећи леву руку испод појаса. Он је чаробан. То је појас добра.

(Чаробно лонче // Українське бајке, Н. Сад 2007: 27)

А Маска је био уклети краљевић: мајка га је проклела да, ако се неко заљуби у ту маску, тек ће онда

машкара зсунеться з нього, а як не покохає, то буде все на ньому.
(*Як дівоче кохання врятувало залятого королевича-Машкару // Українське бајке, Н. Сад 2007: 53*)

Дурень прокинувся, коли гляне – аж стоїть корабель: сам золотий, щогли срібні, а вітрила повкові так і понадимались – тільки летіти! От він, недовго думавши, сів на корабель, той корабель знявся й полетів... Як полетів та й полетів – нижче неба, вище землі – й оком не зглянеш!
(*Летучий корабель // Українське бајке, Н. Сад 2007: 61*)

маска да спадне са њега; а ако се не заљуби, да ће увек да буде на њему.
(*Како је девојачка љубав спасила уклетог краљевића-Маску // Українське бајке, Н. Сад 2007: 57*)

Будала се пробуди и виде брод: сав у злату, конопци сребрни, а једра свилена, њишу се на ветру, – још само да полети! Без размишљања уђе у брод. Брод се подиже и полете... Летео је испод неба, изнад земље, да га ни погледом не можеш ухватити.
(*Летећи брод // Українське бајке, Н. Сад 2007: 69*)

У бајкама са легендарним обележјима појављују се Бог, свеци, ђаволи, мотиви натприродних сведока злочина, попут чудесне фруле и костију које певају. Ови мотиви присутни су у бајкама *Јевдохија-светица*, *Како жена није хтела да преде*, *Фрула од калине*, *О беди*.

– Мене сам Бог прислав. Як тебе звать?
– Явдоха-святоха.
А чоловік і каже:
– Бач, як! А я Іван Хреститель гріхам одпуститель.
Та як узав її за руку, як зачав хрестити:
– А роби! Не лежи! Не гуляй!
Биб-бив та наостанку й каже:
– Гляди ж мені пряди і все роби, бо другий раз як прийду, то вб'ю.
(*Явдоха-святоха // Українське бајке, Н. Сад 2007: 134*)

– Мене је сам Бог послао. Како се зовеш?
– Јевдохија-светица.
А овај, пак, рече:
– Гле ти ње! А ја сам Јован Крститель – грехе опраштам.
Па је узе за руку и поче да је учи памети:
– Ради! Не лежи! Не лутај!
Тукао је, тукао, па напослетку рече:
– Слушај ме добро: да предеш и све да радиш, јер ако ти ја дођем други пут, поново ћу те тући.
(*Јевдохија-светица // Українське бајке, Н. Сад 2007: 136*)

У бајкама-новелама присутни су мотиви просидбе принцезе, девојке која се удаје за царевіћа, верности и невиности, поука злим женама, мудрих момака и девојака, бајки о судбини, спретних зликоваца и разбојника. Ове мотиве проналазимо у бајкама *Како је војник цара надмудрио*, *Милосрдна госпођа*, *Поп*

и његов слуга, Случајна несрећа, Соломонов суд, Како је Иван цара надмудрио, Мудра девојка, док бајке Баба и ђаво и Авај говоре о глупом ђаволу или диву.

– Е, тату, – ситниш над усе – землямати, бо вона всіх годує й напуває; прудкіш над усе – думка, бо думкою враз куди хоч перелетиш; а миліш над усе – сон, бо хоч як добре та мило чоловікові, а все покидає щоб заснути.

(Мудра дівчина // Українске бајке, Н. Сад 2007: 145)

– Був собі чорт, та ні до тієї стіни не притулиться, ні до тієї, та притулився до баби. Так баба його як нагодувала одну зиму бадиллям з картоплі, а другу – маковими цурпалками, так він захляв, не може й ногами ходити. Отак його баба вишанувала. Будь ти, бабо, проклята однині і довіку. Тепер я вже не пристану до баби, бо баба хитріша од мене.

(Баба і чорт // Українске бајке, Н. Сад 2007: 17-18)

– Е, оче, – најситија је мајчица земљица, јер она све храни и поји; најбржа је мисао, јер у мислима за трен ока прелетиш куд желиш; а најдражи је сан, јер човек ради сна све оставља, без обзира колико му било добро и пријатно.

(Мудра девојка // Українске бајке, Н. Сад 2007: 148)

– Живео је један ђаво, нигде уточишта не нађе већ код једне бабе. Та баба га је тако хранила: једне зиме стабљикама кромпира, друге маковим гранчицама, те је он толико ослабио да није могао на ногама да стоји. Тако га је баба лепо хранила. Нека си, бабо, проклета одсад па довека. Сад више нећу да живим са бабом, јер је баба лукавија од мене.

(Баба и ђаво // Українске бајке, Н. Сад 2007: 20)

Према мотивима о којима говоре, бајке можемо поделити на бајке о животињама, бајке о космичкој снази, бајке о натприродним догађајима („о срећи”), приче о подвизима које су људи остварили својим способностима и демонске приче. Сви наведени мотиви тесно се међусобно преплићу, као и све у природи. Предност неког мотива заузима одређено место бајке у еволуцији приче.

Често централно место заузимају магијске или фантастичне бајке. Ово се објашњава тиме што је фолклористика од средине XIX века посебно место придавала фантастичним бајкама, сматрајући их најстаријим и због тога и посебно вредним. Фантастичне бајке су сачувале остатке неких старих паганских представа, као што је веровање у господаре шума, мора, планина, сила, попут баба јаге, морског цара, змаја Горинича, Морозка. Веома је присутан и култ предака у мотиву када умрли отац поклања коња, али и веровања у преобраћивања. Али вредност и снага фантастичне бајке није у томе. Такво

веровање у народу одавно је нестало. Бајка се никада не приказује као стварност: бајка по садржају је добра управо као измишљотина. Без обзира на своју фантастичност, бајка исказује високе животне идеале народа. У фантастичним бајкама народ је изградио ликове јунака – представника унесрећених, бораца за истину и правду, који су свесни да су у праву а то их чини предивним због њихове безграничне храбрости.

Фантастична бајка је извор из ког тече фантастичан елемент, који се прелива и полако нестаје и бледи у бајкама или причама о подвизима, у јуначкој поеми и сагама. Натприродни елемент у њима још увек је јак и испољава тесну генетску блискост са фантастиком бајке, али се обрачунава са одређеним захтевима рационализма, реалном правичношћу у историјским сагама и са жељом друштва да се из натприродних, фантастичних сфера спусти на људски, реални основ у јуначкој поеми.

Јунак фантастичне бајке је кнежевић или царевећ. Али не увек. Најчешће је он син сељака, у коме на први поглед нема ничег интересантног. Он спава на пећи, и браћа га сматрају будалом. Али то је само спољашњи изглед који нестаје, када живот захтева одлучне радње.

Був собі дід та баба, а в них було три сини: два розумних, а третій дурний. Розумних вже вони й жалують, баба їм щонеділі білі сорочки дає, а дурника всі лають, сміються з нього, а він знай на печі у просі, в чорній сорочці, без штанців. Як дадуть, то їсть, а ні, то він голодує.

(Летучий корабель // Українське бајке, Н. Сад 2007: 59)

Живели једном баба и деда. Имали су три сина – два паметна и трећег будалу. Паметне пазе и мазе, баба им сваки дан беле кошуље даје, а будалу сви грдише и исмеваше. А он лежао на пећи на просу, у црној кошуљи, без панталона. Ако би му нешто дали да једе, он би јео, а ако не, он би гладовао.

(Летећи брод // Українське бајке, Н. Сад 2007: 67)

Када умре отац или када се догоди нека несрећа, када га зову у помоћ или траже да их спасе, или се од њега очекује да изведе изузетно тежак подвиг, тада будала одједном постаје особа која има изузетно високе моралне квалитете и велику душевну снагу. Судбина га спаја са различитим, понекад обичним, понекад веома необичним личностима: он среће старицу или старца који га питају куда иде, животиње, које су несрећне, злу вештицу у колиби у шуми и

слично. Од тога како ће се јунак понашати у датом тренутку зависи читава његова даља судбина. Јунак и његова браћа понашају се на различите начине. Сви ови сусрети су искушења.

– Видіте, аж я татові дістав молодильної води. Ну, ходіть уже додому і нате вам їсти.

Посідали разом і їдуть. Але старші радяться між собою.

– То-то нас похвалять за воду, – каже старший до середульшого, – будемо татові казати, аби зробили бал, та й, може, уп’ється найменший, а ми вкрадемо у нього тую воду. Инакше як з’явимося на очі татові?

А молодший брат був дуже стомлений, та заснув. Брати добралися-таки якомсь до тієї шклянки і вкрали, а йому положили другу.

Приїджають додому, каже той наймолодший:

– А я вам, тату, дістав воду.

Тато каже:

– Ану, дай умиюся!

Дав той бідака, умився тато – однаково старий.

Тепер кажуть ті:

– Що ви, тату, дивитесь на дурного! То ми воду дістали, а не він.

Дали татові, умився – став молодий. Тоді тато так зненавидів того наймолодшого, що він не може вдержатися коло тата. Такий став він татові бридкий, що не хоче тато й дивитися на нього. Біда йому...

(Молодильна вода // Українське байке, Н. Сад 2007: 32-33)

– Видите, нашао сам тати воду која подмлађује – повика им он – Хајде, идемо кући и ево вам да једете.

И попеше се они на брод и кренуше кући. Али почеше старија браћа да се договарају:

– Лепо ће нам рећи за воду, – каже старији средњем, – него, рећи ћемо оцу да приреди бал, можда ће се најмлађи напити, а ми ћемо да му украдемо воду, иначе не можемо оцу на очи.

Уто најмлађи царевих измучен заспа. Браћа се некако докопаше чутурице са чудотворном водом, а на њено место подметнуше другу.

Кад су дошли кући, најмлађи изађе пред оца и рече му:

– Ја сам вам, оче, донео воду.

– Дај да се умијем.

И даде му сироти царевих воду, уми се отац али се ништа не деси.

Изађоше затим пред оца старија браћа:

– Зашто Ви, оче, слушате ту будалу. Та ми смо Вам воду донели, а не он.

Дадоше оцу воде да се умије, и гле – подмлади се. Расрди се отац на најмлађег сина, омрзну га и не хтеде га више ни погледати.

(Чудотворна вода // Українське байке, Н. Сад 2007: 36)

Умишљени јунаци, старија браћа, не истрајавају ни у једном искушењу, бивају поражени и ништа не постижу, док јунак увек побеђује и постаје власник чаробног талисмана или свемогућег помоћника, попут чаробног коња или друге

животиње. Од тада га прати успех и савладава све препреке. Али тај успех није случајан. Јунак га је заслужио својим поступцима. Он постаје господар своје судбине и ослонац онима које спашава. Умишљени паметњаковићи, његова браћа, мисле само на себе, показују своју немоћ и доживљавају неуспех у свим својим покушајима. Фантастична бајка увек се завршава слављењем истине и кажњавањем лажи, преваре и подлости.

У већини задатака јунак треба да оде у тридесето царство и да докаже да је тамо био, да је у стању да оде тамо и да се врати, или да погине. Оданде треба да донесе чудесне златне предмете, који се могу наћи само тамо. Јунак треба да проведе седам година у мрачном царству (подземљу, паклу, свету мртвих) и да донесе воду која лечи, подмлађује и оживљава. Овде јунак треба да издржи борбу са својим противником. Најтежа је борба са змајем. Мотив борбе са змајем је међународни, али у украјинској бајци изузетно је упечатљив и прилично распрострањен. Ни победа над змајем није могућа без помоћника или чаробног оружја.

Изузетно интересантно представљена је личност и улога најмлађег од тројице браће, који учествује у бајци. У многим народним бајкама на почетку се наводи да је отац имао три сина: два паметна, а трећег будалу.

Було собі три брати. От найменший усе робить не так, як люди. То ті брати на нього все кажуть: дурень! Дурень та й дурень – так уже всі його зуть. Розумні брати в хазяйстві порядок дають, а дурня посилають свиню пасти.

(Три брати // Украјинске бајке, Н. Сад 2007: 73)

Била једном три брата. Најмлађи је све радио наопако. Браћа су га прозвала – будала! Будала, па будала, и тако га сви почеше звати. Паметна браћа водила су бригу о домаћинству, а будалу су слали да напаса свиње.

(Три брата // Украјинске бајке, Н. Сад 2007: 77)

Испоставиће се да је најмлађи брат несебичан јунак, који ће ослободити принцезу или кнегињу и доживети највећу срећу. Али све ће се то тек догодити у блиској будућности. Уколико је јунаково рођење било неуобичајено, он брзо расте, „не из дана у дан, већ из сата у сат“.

Три брата понекад расправљају о праву првог, опробавајући своју снагу. Право првог увек припада најмлађем брату. Старија браћа су паметна, али на вашару животне таштине увиђамо да су они само умишљени, саможиви и

ограничени. Сваки мисли само на своје личне интересе. Најмлађи брат је будала, зато што је прстодушан, није зао, саосећа са туђим несрећама и заборавља на личну сигурност и било какву корист. То што је у бајци он назван будалом значи да није мудар, односно лукав и зао као двојица старије браће. У том контексту речи лукав и зао у украјинској бајци можемо протумачити као мудар, искусан, паметан, проницљив. Старија браћа, паметњаковићи, никада не пролазе кроз искушења и увек доживе пораз, што је резултат њихове унутрашње моралне неспособности: они мисле само на себе и на награду.

А старші брати сидять на тому банкеті та тільки дивуються: був дурень, а тепер короленко.

(Три брати // Украјинске бајке, Н. Сад 2007: 76)

А старија браћа седела су на том слављу и чудом се чудила – брат им беше будала а сад је краљевић.

(Три брата // Украјинске бајке, Н. Сад 2007: 80)

Слично се понашају и кћерке маћехе, које се супротстављају пасторци. Оне прате пасторкине трагове и одлазе у шуму у нади да ће добити исту награду као и она, али не пролазе кроз искушења и уместо награде стиже их сурова и правична казна.

Були собі дід та баба. У діда була дочка і в баби дочка. От і пішли вони в гай по ягоди. Так дідова збирає та й збирає, та й назбирала повну миску, а бабина що візьме ягідку, то й з'їсть. <...> Полягали; дідова, втомившись, заснула, а бабина взяла ніж та й устромила її у серце, потім викопала ямку і поховала її.

(Калинова сопілка // Украјинске бајке, Н. Сад 2007: 39)

Живели једном деда и баба. И деда је имао ћерку и баба је имала ћерку. Пођоше оне једном у шумарак по јагоде. Дедина ћерка бере ли бере, па и накупи пуну чинију, а бабина поједе сваку јагодицу чим је убере. <...> Легоше; дедина, пошто беше уморна, заспа, а бабина узе нож на јој га зару у срце, затим ископа јаму и сахрани је.

(Фрула од калине // Украјинске бајке, Н. Сад 2007: 41)

Посебну групу чине бајке о свакодневном животу или новелистичке бајке. Реалистична бајка о свакодневном животу најпопуларнија је у народу. Њен стил и поетика суштински се разликују од стила фантастичних бајки. У њима нема фантастике која води порекло од древних митолошких представа, већ своје мотиве проналазе у свакодневном животу. Јунак ових бајки више није царевић, већ несрећан отпуштени војник, сељак, сеоски момак или надничар.

Захваљујући његовом лукавству, храбрости и досетљивости лакоми господар, поп или господин, глупа попадија или спахиница испадају будале. Већина бајки о свакодневном животу има сатиричан карактер. Захваљујући изузетној способности запажања и правој уметности приповедања у њима су описани сукоби који се завршавају исмевањем и кажњавањем, а понекад уништавањем или смрћу онога ко вређа друге.

– Чи я тобі, діду, дала яєчко?
Взяла вже тоді старого досада.

– Та дали, – каже, – бодай вам дихати не дало! Подарували те нещасне яєчко та все мені очі вибиваєте! Нате вам його, з'їжте!

Та й кинув пані яєчко.

(«Милосердна» пані // Українське бајке, Н. Сад 2007: 115)

– Јесам ли ти дала јаје, деда?
А деда већ, изгубивши стрпљење, рече:

– Ма, дали сте, рече, да Бог да вам пресело! Дадосте ми то несрећно јаје и сад ми то набијате на нос! Ево вам ваше јаје, наједите се!

И баци госпођи њено јаје!

(„Милосердна“ госпођа // Українське бајке, Н. Сад 2007: 117)

У новелистичкој бајци важно место има свакодневни живот и рад сељака. Многе бајке посвећене су породичним односима. Лукава жена, која намерава да превари мужа, сама упада у невољу и постаје предмет подсмеха. Подсмеху су још више изложени ђакон, поп или архијереј који се набацују лепој жени, која ће их превести жедне преко воде. За ове бајке карактеристична је изузетна досетљивост.

Најпопуларнији су мотиви зле маћехе и њене кћерке, мржња и злоба маћехе према деци претходне, умрле жене, посебно према кћерци прве супруге: „дединој кћерци”, коју осуђују и истерују из куће „баба” и „бабина кћерка” и труде се да је убију на све могуће начине. „Деда” притом не чини ништа како би заштитио окривљене. Али кћерка је понизна, добродушна, добра и љубазна према свима које искушава судбина, она свима помаже и зато је сви подржавају: домаће и дивље животиње, предмети живе и мртве природе, чак и разна демонска бића. Кћерци се најзад осмехује срећа и добија заслужену награду, док завидну и злобну бабину кћерку, која креће за дедином кћерком, како би стекла исто такво богатство, стиже сурова казна због њене злобе и нехуманости. Помоћници бабине кћерке у мањој или већој мери имају натприродна својства и помажу јој да на различите чудесне начине стигне до богатства и среће.

А бабина дочка сиділа на печі аж у куточку – злякалась, що дізнаються.

А дід каже:

– А подай і їй, щоб заграла!

От вона взяла, аж сопілка і їй відказує:

– Ой помалу-малу, сестрице, грай,

Та не врази мого ти серденька, вркай!

Ти ж мене, сестро, з світу ззубила –

Ніж у серденько та й устромила!

Тоді вже всі дізналися, що воно є. По

дідовій дочці обід поставили, а бабину прогнали.

(Калинова сопілка // Українське бајке, Н. Сад 2007: 40)

А бабина ћерка за то време седеше на пећи, у самом углу. И уплаши се да не сазнају. Тада деда рече:

– А дај и њој да засвира!

И она узє, кад фрула одговара:

Ој ти полагано, мој злотворе, свирај,

Ал' срдаице болно моје ти не дирај!

Мене је сестрица свирєпо убила –

У срдаице моје нож ми је зарила.

Тада су већ сви сазнали о чему се ради.

Дединој ћерци дадоше помен, а бабину протєраше.

(Фрула од калине // Українське бајке, Н. Сад 2007: 42)

Ван оквира породичних односа су теме попут немилосрдног и поноситог цара и казне која га стиже, спретних злочинаца који краду у немогућим условима, мудрог и јаког радника надљудске снаге, кога унајмљује шкрт и завидан домаћин, лаком на новац, коме ће тај исти радник бити судија. Њихови јунаци су и разбојници, претежно глупи, који се пореде са глупим дивовима, од којих се спасавају украдена деца, девојке и слично, глуп народ и глупаци уопште. Ове теме имају мање фантастичних елемената и прерастају у новелу и шaljиву причу или анегдоту.

За стил бајке карактеристично је утројавање и понављање радње три пута. Родитељи имају три сина, цар три кћерке, принцеза поставља три задатка, трипут се одиграва борба са змајем, три змаја имају по 3, 6, 9, 12 глава и слично. Утројавање је обележје далеке прошлости. Његово објашњење треба тражити у историји бројчаног система, бројања и рачуна.

У бајкама се многи поступци учесника лако разврставају у пару. На пример, треба решити тежак задатак, потера води спасавању, борба води победи, док несрећа или невоља са којом бајка почиње на крају нестаје. Парне функције обављају различите особе. Тежак задатак задаје једна особа, а решава је друга. Друга половина парне функције може бити позитивна или негативна. У бајци постоји прави и лажни јунак: прави јунак решава задатак и добија награду, лажни јунак не може да реши задатак и стиже га казна.

Због својих мотива, заплета, неисцрпне фантазије, идеје победе правде и кажњавања зла, неправде, лоших бића и њихових поступака бајке су увек интересантне и актуелне, било да их читамо у оригиналу, или у преводу, а овај превод украјинских народних бајки на најбољи могући начин приближава српским читаоцима суштину мудрости и фолклора украјинског народа.

ИВАН ФРАНКО (1856–1916)

ПЕСМЕ

У издању Српско-украјинског друштва у избору и преводу Луке Хајдуковића у Новом Саду 2007. објављена је збирка песама *Песме ИВАНА ФРАНКА (1856–1916)*, чија је лирика значајно проширила идејне и тематске оквири украјинске поезије и открила нове могућности њеног језика. На већ препознатљив начин, Л. Хајдуковић наводи песме И. Франка паралелно у оригиналу на украјинском језику и у свом сјајном преводу на српски језик, образлажући у *Напомени преводиоца* када и како су настали преводи из лирике И. Франка.

У овој збирци објављене су већ раније објављиване песме у часопису *Мостови* 1996. и у зборнику *Хучи Дњепар широки* (песме Т. Шевченка, И. Франка и Ј. Малајука) 1999: *Semper tiro* (1906), *Чиме живи песма* (*Чим пісня жива*, 1884), *Крив нисам што ми у песме туга леже...* (*Не винен я тому, що сумно співаю...*, 1880), *Парао гордо јастреб лазурни свод...* (*Плив гордо яструб в лазуровім морі...*, 1878), *Од тада трећа нас година срела...* (*Від того дня вже другий рік пройшов...*, 1880), *Н.Н.* (*Н.Н.*, 1883), *Триолет* (*Тріолет*, 1880), *Ја нисам, знај, варала тебе...* (*Я не лукавила з тобою...*, 1880), *Грми! Благодатног часа весник гуди...* (*Гримить! Благодатна пора наступає...*, 1880), *Зони Јузичинској* (*Зоні Юзичинській*, 1916), *И море суза, што терет осуда....* (*До моря сліз, під тиском пересудів...*, 1880), *Смешан је свет! Још смешнији песник...* (*Смішний сей світ! Смішніший ще поет...*, 1881), *Главе без вида наш век проклињу...* (*Незрячі голови наш вік кленуть...*, 1880), *Каменоломци* (*Каменярі*, 1878), *Месече-кнеже...* (*Місяцю-князу!...*, 1883), *Песма генија ноћи* (*Пісня геніїв ночі*, 1882), *Сикстинска Мадона* (*Сікстинська Мадона*, 1881).

Први пут објављене су следеће песме: *Моје читаоцу* (*Мойому читачеві*, 1905), *Поезија* (*Поезія*, 1893) *Песнику* (*Співакові*, 1888), *Епilog*, *Посвећено русинско-украјинским сонетистима* (*Епilog*, *Присвячено русько-українським сонетярам*, 1893), *Црвена калино, зашто земљи бежиши?..* (*Червона калино, чого в лзі гнешся?..*, 1895), *Јавор зелени, јавор зелени...* (*Зелений явір, зелений явір...*, 1895), *Ој, девојко, драж бисерног зрна* (*Ой ти, дівчино, з горіха зерня...*, 1895), *Очи су твоје као море...* (*Твої очі, як те море...*, 1883), *Ах, када бих музичар био...* (*Ах, коб я був музикантом...*, 1878), *Газела* (*Газеля*, 1884), *Ја ћу да живим јер хоћу да живим!..* (*Я буду жити, бо я хочу жити!..*, 1880), *Она је умрла! Чуј! Бам! Бам-бам!..* (*Вона умерела! Слухай! Бам! Бам-бам!..*, 1896), *Бескрајно поље под снежном пеленом...* (*Безмежнеє поле в сніжному завою...*, 1886–1893), *Епilog* (*Епilog*, 1893), *Vivere temento* (1883), *Завиј, ветре, гором...* (*Вій, вітре, горою...*, 1880), *Земљо, моја свеплодоносна мати...* (*Земле, моя всеплодоносна мати...*, 1880), *Не, обзира не имасте ни сене!..* (*Ні, ви не мали згляду надо мною!..*, 1889), *Претешко је век свој котурати...* (*Тяжко-важко вік свій коротати...*, 1878), *На тебе, судбино, не жалим се...* (*Я не жалуюся на тебе, доле...*, 1886–1893), *Као изгнаник, стран туђини...* (*Неначе вигнанець з чужини...*, 1898), *Што вук овцу коље – жал је, не чудо...* (*Що вовк вівцю їсть – жалко, та не диво...*, 1889), *Као тврдо железно чудне снаге...* (*Як те залізо з силою дивною...*, 1880), *У снима младости жустро тражимо...* (*В снах юності так сквапно ми шукаєм...*, 1880), *Чун* (*Човен*, 1880), *Над мудрошћу нема другара...* (*Немає друга понад мудрість...*, 1897), *Кажа о лепоти* (*Притча про красу*, 1897), *Кажа о радости и тузи* (*Притча про радiсть і смуток*, 1897) и *Веје, веје, веје снег...* (*Сипле, сипле, сипле сніг...*, 1895).

Готово да нема сфере друштвеног живота који Франкова поезија није дотакла. Тешко је наћи изражајно уметничко средство које песник није умео да употреби. До Првог светског рата био је најбољи и најистакнутији промотер реалистичке школе у украјинској књижевности.

Раније смо већ писали о Франковој поезији у преводима Л. Хајдуковића, која подједнако плени разноликошћу ритма и строфа, стилском динамичношћу и интертекстуалношћу као и у оригиналу. Овде ћемо више пажње посветити Франковим песмама медитацијама у којима структурну улогу имају

размишљања над животним проблемима, сопственом судбином лирског јунака у оквиру романтичног хронотопа и позитивног моралног императива. У Франковом стваралаштву ове песме могу се поделити у две групе: песме намењене публици и песме личне природе.

Франкова философија у медитацијама усмерена је пре свега на решавање друштвених проблема, што доводи до настанка песама политичке медитације. У њима је лирски јунак погођен неправдом света који га окружује, који жели да промени у духу хуманистичких идеала доброте и правичности. Остварење свог циља лирски јунак не види само у сопственој активност, већ и у промени пасивног реципијента у активног и у творца сопствене судбине. У оваквој ситуацији главну улогу одиграће мистични „дух нације”, који ће украјински народ довести у корак са глобалним поретком.

У песмама медитацијама личне природе И. Франко је удубљен у унутрашњу суштину лирског јунака. У ову групу спадају егзистенцијалне песме оригиналне композиционе структуре у којима се разматра проблем несрећне човекове судбине из збирке *З вершин і низин (Триолет, Газела)* и песме о онтолошкој теми из 1896. из збирке *Зів'яле листя (Увело лишіе) (Она је умрла! Чуј! Бам! Бам-бам!)*. Окрећући се изузетно осетљивој и рационалној интуицији, И. Франко у овим песмама проналази различите философске приступе за тумачење проблема.

За Франкове песме медитације личне природе карактеристична је усредсређеност на морална и философска питања несрећне судбине, човековог живота и смрти и настанка света. Садржај песама медитација личне природе исказан је метафорама љубави, људске судбине, смрти, духовног и материјалног јединства света. Са њима су повезане теме о променама у природи и човековом животу, пролазности живота и старења, прекоревања девојке због преваре, обраћања јесењем цвету, који је симбол лепе девојке, која живи у тешким условима, питањима које песник поставља својој супрузи, заслепљен њеном лепотом.⁴⁰⁶ Оваква осећања описана су у песми *Триолет*.

---

⁴⁰⁶ В. у М. Ткачук, *Художній світ „З вершин і низин“ І. Франка*, Донецьк 1997

*И ти лукавила зо мною!
Ах, ангельські слова твої
Були лиш обліском брехні!
И ти лукавила зо мною!
И нетямуцому мені
Затрули серце гризотою
Ті ангельські слова твої...
И ти лукавила зо мною!
(І. Франко, *Тріолет // Песме*, Н. Сад 2007: 70)*

*И мудро варала си мене!
Ах, твојих речи небна власт
Била је тек обмане сласт!
И мудро варала си мене!
И неразум дала ми страст,
А у срце отровне сене
Донела твојих речи сласт...
И мудро варала си мене!
(І. Франко, *Тріолет // Песме*, Н. Сад 2007: 71)*

У овим песмама људска судбина поприма значење неизбежне силе, против које се ништа не може урадити.

Драмска форма три „свежња“ збирке *Увело лишће* у ком сваку прате само њена лична расположења, боје и мотиви песме обједињује у једну целину. Слично природном циклусу, субјективно осећање пролази кроз фазе пролећног (младачког, идеалног) цветања, летњег рефлексивног певања, зрелог јесењег сећања-плача и, најзад, зимског (општег разочарања) одбацивања анализе. Метафоре и симболи испуњени су семантичким уопштавањима „живе среће“, „неиспеване песме“, „духа смрти“, „плача љубави“. Захваљујући њима могу се поредити теме љубави и стваралаштва, туге за хармонијом природе и хладне интелектуалне рефлексije, демонско разочарање и реторичке игре самоубиства. *Увело лишће* постало је уопштавање песникових интимних страдања која су се манифестовала у његовим делима различитих периода, а лирска драма као најрационалнија постала је префињена философска обрада лирске теме.

Тема лирске драме збирке је вечно трагање човека за хармонијом у својој души, која је вечна попут природе. Основни мотив који уједињује све песме збирке је путања унутрашњег живота и осећања заљубљеног човека од настанка осећања до њиховог краја. Први свежањ испуњен је пролећним мотивима „младе“ или „свеже“ љубави. Љубавне чари уздижу јунака и владају његовом душом. Јунак покушава да нађе рационално објашњење за своје стање, али бледа, безнадежна љубав, пијана од туге, све више окупира све његове мисли и осећања. Љубавни пламен, који му је најпре угрејао душу, почиње да је претвара у пепео.

Већина песама другог свежња написана је у духу народне поезије. Ово је поезија лета, сећања на пролеће љубави, осећања туге и растанка. Јунакове патње попримају општа обележја. Вољена девојка полако бледи у његовој свести и песник узалудно покушава да поново призове њен лик, који се појављује у његовим сновима. У овом свежњу доминира патос уништених илузија, идеала и снова, што највише долази до изражаја у песмама *Ој, девојко, драж бисерног зрна* и *Црвена калино, зашто земљи бежиш?*

*Ој ти, дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько колюче терня?*

*Ој, девојко, драж бисерног зрна,
Што ти је срдашце – бодљика трна?*

*Чом твої устонька тиха молитва,
А твоє слово остре, як бритва?*

*Што су ти усташица – тиха молитва,
А реч твоја оштра као бритва?*

<...>

<...>

*Ој ти, дівчино, ясна зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!*

*Ој ти, девојко, звездице сјајна!
Моја си сва радост, мог јада тајна!*

*Тебе видаючи, любити мушу,
Тебе кохаючи, загублю душу.
(І. Франко, *Ој ти, дівчино, з горіха зерня* // *Песме*, Н. Сад 2007: 54)*

*Гледајући тебе, морам да љубим,
Волећи тебе, душу ћу да згубим.
(И. Франко, *Ој, девојко, драж бисерног зрна* // *Песме*, Н. Сад 2007: 55)*

Трећи свежањ је поезија зиме у коме влада смрт. Јунаков свет и становишта се руше. Исцрпљен, растројен и сломљен лирски јунак остаје сам са собом, спреман и да изврши самоубиство. Са смрћу вољене умире и душа јунака. Ова осећања најбоље описује песма *Она је умрла! Чуј! Бам! Бам-бам!*

Лиих біль страшний, пекучий в серці там

*Тек бол страшни срце жеже ко
плам*

*Все заповнив, усю мою істоту.
Лиих біль і се страшенне: бам, бам, бам,*

*И прелива га, биће моје мрви.
Само бол и травично: бам, бам,
бам,*

*А сліз нема, ні крові, ані поту.
І меркне світ довокола, і я сам
Лечу кудись в бездонну стужу й сльоту.
Ридать! кричать! – та горло біль запер.*

*А нема суза, ни зноја, ни крви.
И мркне светлост свуда, и ја сам
Летим у бездану студ и снег први.
Ридати, кукати! – али бол глас
затро.*

*Вона умерла! – Ні, се я умер.
(І. Франко, *Вона умерела! Слухай! Бам!
Бам-бам!* // *Песме*, Н. Сад 2007: 76)*

*Она умрла! – Не, ја сам умеро.
(И. Франко, *Она је умрла! Чуј! Бам!
Бам-бам!* // *Песме*, Н. Сад 2007: 77)*

Радња у песмама медитацијама о онтолошким темама настаје услед патњи лирског јунака због смрти вољене, продаје душе ђаволу, обраћања и јадања лирског јунака мајци, размишљања о надмоћи смрти над животом, оправданости самоубиства и супротстављања материјалне суштине света духовним захтевима човека. Франкове песме медитације у којима разматра питања настанка света, резултат су његових сопствених интелектуалних трагања и његово разумевање гносеолошких основа човекове делатности. Романтични хронотоп у Франковим песмама медитацијама има и своју жанровску основаност. Њега пре свега одређује лирска ситуација, која настаје услед медитативног приступа објашњењу песникових поступака и осећања. У лирској радњи која тада настаје не постоји конкретно време, зато је приметна његова тенденција традиционалности или универзалности, док разумевање садашњости у њима одређују општељудске идеје, верне сваком добу и народу.

Медитативност је у песмама остварена монологом. У центру песме је лирски јунак, односно песник, чија је пажња усредсређена на сопствена осећања, која су реакција на догађаје који га окружују. Психологизам елиминише рационалан почетак, који је у основи самог размишљања. Ипак, присутне су логичне компоненте, али емотивна напетост, која притом настаје, чини их естетски условљеним. За стил Франкових песама медитација карактеристичан је патос размишљања, али у зависности од садржаја песме може се мењати емотивна напетост: од оптимистичног доживљавања света до ироније и чак апсолутизма туге и херојских догађаја, до потпуног пада духовне моћи лирског јунака. У свим случајевима у њима се запажа философско разумевање одређене животне ситуације.

Теме Франкових песама медитација одређује естетски ниво његове епохе и друштвена свест, која осликава општеевропске и националне тежње. Међу политичким медитацијама водећа је национална идеја, која је исказана у дубоким патриотским уверењима самог И. Франка, који уједињују не само љубав према свом народу, већ и веру у неминовност његовог буђења из сна, односно повратку политичкој активности и стварању сопствене државе. Окренутост ка будућности код И. Франка повезана је са његовим свестраним радом и свим снагама усмерена је на решавање политичких и естетских

супротности свог доба. Зато су у Франковим песмама медитацијама присутне идеје борбе против тираније и монархије, представљена је трагичност живота потлаченог народа, борба за бољи живот и проблем вође народа, указује се на потребу грађанских становишта песника, борбе са квази патриотама, посебно место припада заинтересованости за моралне проблеме, који су повезани са утврђивањем истине и забраном неправде као најзначајнијег принципа међуљудских односа. Медитавна форма ових песама повезана је са начином излагања идеја, које су засноване на философском разумевању животних околности. За описе ових стања И. Франко користи метафоре слободе, чуда, смрти, судбине-усуда, среће-несреће, патње, борбе, охрабрења, друштвеног рада, разочарања, далеких путовања, правде која све побеђује и туге.

У медитацијама радња настаје услед размишљања, повезаних са симболичким значењем крста у човековом животу, народног тумачења природних појава, човекове борбе на граници живота и смрти, судбине која је дата детету, борбе за бољи живот, разговора са родним крајем, молитви Богу, улоге песника у друштвеном животу свог народа, супротстављања лирског јунака околностима које га окружују и борбе за бољи живот, одрицања лирског јунака од својих личних принципа због бољих, борбе између добра и зла.

Проблем индивидуализма повезан са моралним, националним, друштвеним обавезама и хуманистичким идеалима постао је тема поетских рефлексија у Франковим поемама *Похорон*, *Иван Вишенський*, *Мойсей*. У овим делима настављена је анализа подељене свести уметника, уморног од својих обавеза, разочараног и одбаченог од свог народа, која је започета у *Увелом лиићу*. Морално-философска трагања у Франковом стваралаштву овог периода показала је његова збирка *Мій Измарагд*. Као пример, песнику је послужио староруски зборник религиозних и поучних афоризама и прича *Измарагд*, који је за писца представљао потпуну студију хришћанског морала. Ново читање старог извора постало је оригинално и духовно за И. Франка, који је одавно желео да напише овакву књигу, у којој би се у потпуности испољила морална, васпитна и духовна природа самог поетског језика. Нова збирка требало је да буде потпуно морална, али не морализаторска, нити доктрина. Најзначајније обележје збирке

је скуп личних искустава и универзалног осећања љубави, доброте, мира, толеранције, које писац настоји да пренесе својим читаоцима.

Франкове песме медитације су феномен његове лирике и не баве се само људским односима, већ узвишеном духовном активношћу, повезаном са философским разумевањем догађаја у свету. Њена психолошка сигурност одражава пораст субјективног фактора, условљеног неоромантичарским тенденцијама развоја украјинске поезије. Песме медитације поред изузетног талента потврђују и Франков висок интелектуални ниво.

ЧАСОПИС ТРАГ

Л. Хајдуковић представио је Франково стваралаштво и у врбаском часопису *ТРАГ* 2007. У свом чланку *Иван Франко и Срби* Л. Хајдуковић указује на интересовање И. Франка за српски народ, нашу културу, историју и друштвене околности и непосредне сарадничке односе које је одржавао с истакнутим српским интелектуалцима. Најприсније везе имао је са Тихомиром Остојићем и Радованом Кошутићем. Његова посета Београду 1904. сведочи о тој сарадњи. Вишеструке везе са Србима И. Франко је потврдио и преводилачким радом. На украјински језик превео је једанаест српских лирских и епских песама, међу њима је *Ропство Јанковић Стојана*, чијим је преводом И. Франко демонстрирао дубоко разумевање духа српског народа и одлично познавање његовог епоса, односно његовог језика. Из српске прозе превео је приповетку Лазе Лазаревића *На бунару*, зато што је управо ова приповетка одговарала његовим идеолошким схватањима и политичкој опредељености.

И. Франко је у многим књижевностима налазио теме и мотиве, па и у српској. Још 1875. дошао је у додир са Вуковим књигама народних песама, а 1877. украјинским читаоцима представио је српске народне песме које је превео М. Старицки. Под називом *Сербські народні пісні* објавио је ове песме у Кијеву 1876. И. Франка никада није напуштала заинтересованост за српску народну поезију. Руковет од једанаест српских народних епских и лирских песама коју је превео сведочи да је И. Франко проникао у дух српског народног песништва и да је његове одлике успешно преносио у украјински језик.

И. Франко је подржавао борбу српског народа за национално ослобођење. Године 1876. песмом *Задунайська пісня* поздравио је устанак Срба у Херцеговини. Београд је посетио 1894.

Франкова заинтересованост за српски народни еп кретала се у неколико праваца: као истраживача и научника и као уметника и преводиоца. Франкова интересовања за јужнословенски фолклор, посебно српски, нису водећа у његовим креативним активностима, али су веома очигледана. У свом раду *Из секретів поетичної творчості* истраживач се позива на радове Франца Миклошича, говори о карактеристикама сталних епитета и поређења у српском и бугарском фолклору и пореди их с источнословенским епом. И. Франко је аутор рада *Студії над українськими народними піснями*, у ком износи мишљење да су поједине песме у Украјину донели јужнословенски гуслари још у XVI–XVII веку. У рецензији на *Сербські народні думи й пісні* М. Старицког, И. Франко указује на неку сличност историјских судбина украјинског и српског народа, која се непосредно одиграла у њиховом јуначком епу. Управо И. Франко наглашава националну оригиналност како српских епских песама, тако и украјинских народних дума. Својим уметничким преводима И. Франко је популаризовао српско народно стваралаштво код украјинских читалаца. Превео је укупно 13 дела из српске народне поезије, од којих 8 из првог и трећег тома Вука Караџића: *Мати святого Петра*, *Найбільші гріхи*, *Невдячні сини*, *Диякон Степан*, *Жінка багатого Гавана*, *Зрада жінки Груя Новаченка*, *Жінка огняного змія*, *Пряха і цар*. За Франковог живота објављени су сви његови преводи. У одељењу рукописа Централне научне библиотеке АН УССР-а пронађено је још 5 досад непознатих Франкових превода српских народних песама. Међу њима су *Юнак застрілив вілу*, *Неволя Стояна Янковича*, *Як Христос хрестився*, *Змій-королевич*, *Як Юг Богдан свою жінку продав*. Први пут Франков преводачки таленат представљен је у збирци *Сербська народна поезія* са два мала примера, баладама *Мати святого Петра*, настале према познатом апокрифу, и *Невдячні сини*.

И. Франко је радио на преводу српских народних песама зато што су оне привукле његову пажњу својим сјајним социјалним смислом и уметничким изразом, што их чини блиским украјинским народним песмама. Али И. Франко

није преводио све, већ само оне песме из српског фолклора које су посебно одговарале потребама времена и чији је циљ била одређена друштвено-васпитна и естетска функција. У песми *Пряха и цар* насупротив званичницима сиромашним духом, у позитивном светлу представљен је обичан народ, паметан и духовит, омиљени јунак или јунакиња фолклорног стваралаштва.

За разлику од М. Старицког, И. Франко је превео само песме *Косовског циклуса* и свега три хајдучке песме, које нису привукле пажњу М. Старицког. Франкови преводи из српског народног епа чине део културног наслеђа украјинског народа. И. Франко није случајно бирао српске народне песме које су покретала важне друштвено-политичке и морално-етичке проблеме, већ зато што су одисале и идејом сурове, али дубоке и истинске хуманости.

Када је 1897. из Беча у Београд пренето тело В. С. Караџића, међу званицама на сахрану нашао се и И. Франко. У Франковој архиви у Кијеву чува се позив из Београда, адресиран на његово име. Али због разних разлога И. Франко није могао да присуствује сахрани В. С. Караџића у Београду.

Велики Франков допринос зближавању српског и украјинског народа вредновало је Српско-украјинско друштво у Новом Саду. Оно је 1996. о сточетрдесетој годишњици Франкова рођења, организовало међународни научни скуп „Иван Франко и Срби“. Истоимени зборник радова представљених на Скупу Друштво је објавило 2006. Овај зборник за сада у српској култури представља најпотпунији информатор о свим аспектима рада И. Франка на упознавању Украјинаца са духовним вредностима Срба.

У часопису *Траг* својим чланком *Иван Франко* и преводилац Јарослав Комбиљ упознаје српске читаоце са стваралаштвом полиглоте, песника, прозаисте, драматурга, преводиоца, књижевног критичара, историчара књижевности, библиографа, издавача, револуционара, опозиционара, родољуба и борца за слободу украјинског народа, И. Франка. Ј. Комбиљ наводи најзначајнија Франкова дела из области преводаштва, лингвистике, етнографије и фолклористике, економије и социологије, публицистике, философско-социолошка и друштвено-политичка дела, наводећи да су на Франкова схватања и становишта значајан утицај имали философски позитивизам И. Канта и Х. Спенсера, еволуционизам у истраживањима Ч.

Дарвина и Г. В. Ф. Хегела, теорије француских, немачких и руских социолога, те књижевни критичари, почев од Г. Е. Лесинга, па све до Ф. Е. Ж. Леметра и Гијоа, али да је И. Франко, поред свега, остао оригиналан.

У часопису су објављене и Франкове песме *Од чега песма живи?*, *Сикстинска мадона*, *Модерне*, *Идеалисти* и *Ништа не тајих ја пред тобом...* у преводу проф. М. Сибиновића. О наведеним преводима већ смо раније писали у поглављу 1994. када су ове песме први пут објављене у часопису *Књижевна реч*.

ФОКУСНА ПЕРСПЕКТИВА УКРАЈИНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

У издању Филолошког факултета Универзитета у Београду 2007. објављена је монографија проф. Љ. Поповић *Фокусна перспектива украјинске књижевности*, у којој је, до наше дисертације, садржан најпотпунији преглед украјинске књижевности у српској култури. Монографија садржи следећа поглавља *Украјинска поезија кроз векове*, *Стрељани препород као парадигма развоја украјинске књижевности у XX веку*, *Просторно-временска локализација савременог украјинског књижевног процеса*, *Рецепција украјинске књижевности у Србији*, *Иван Франко и српска књижевност*, *Љубав и смрт у песништву Десанке Максимовић и Лесје Украјинке*, *Покрет шездесетих у Украјини и његова рецепција у Србији*, *Десанка Максимовић и књижевни покрет шездесетих у Украјини*, *Тема маргинализације личности као доминанта песничког опуса Тараса Шевченка*, *Баладе тајни Ивана Драча*, *Мотив бола у поезији Васиља Стуса*, *„Свети дим ћутања” Виктора Кордуна*, *Императив поезије Лине Костенко*, *Поетски и метатекстуални хронотон у новели Васиља Стефаника „Пут”*, *Олександар Довженко и његов мит Украјине* и *„Перверзија” Јурија Андруховича као „Нови витешки роман” у савременој украјинској књижевности*.

Наведену монографију користили смо као основ и полазиште извора за наше истраживање, те је она и најчешће цитирани извор у нашем раду. Готово све наводе и изворе из монографије проверили смо *de visu* и на основу њих сачинили потпуну хронолошку библиографију радова и превода из украјинске књижевности, прву такве врсте у нашој култури. Датом библиографијом руководили смо се током нашег рада, чији је крајњи резултат ова дисертација.

7. ЗАКЉУЧЦИ

Након извршеног детаљног књижевноисторијског истраживања украјинске књижевности и њене хронолошке рецепције у српској (српскојезичној) култури и представљања оригиналне украјинске књижевности у преводу на српски језик и у изворнику на украјинском језику изнећемо основне закључке до којих смо дошли у овом истраживању, након чега ћемо дати своје схватање рецепције украјинске књижевности у српској култури.

7.1. Судбина и историја српског и украјинског народа веома су блиске и сличне. То не потврђује само њихова историја, већ и њихова књижевност. Управо у време словенске ренесансе, у раздобљу романтизма, украјински песници одушевљавали су се српским јуначким епом, преводили су српске народне песме на украјински језик, дивећи се оригиналности и лепоти српског језика и наслеђа српског народа. Српски романтичари у својој идеологији све су се више окретали словенским књижевностима, највише руској, а преко ње, директно или индиректно и украјинској. Узајамни процес рецепције у српској и украјинској књижевности започео је 1850-их година и са краћим прекидима траје до данашњег дана.

Пионир у прикупљању украјинских народних песама и први преводилац украјинске књижевности у српскојезичној култури био је Стојан (Коста) Новаковић, који је у *Даници*, првом српском часопису штампаном Вуковим правописом, 1861, у време словенске ренесансе, или словенског препорода, у време романтизма у најјачем јеку у свим словенским земљама, српским читаоцима у свом одличном преводу представио украјинске думе, историјске и лирске песме из свакодневног живота и обредне песме, отворивши српским читаоцима могућности за добар пријем украјинске народне песме због сличних емоција и мотива са српским народним песмама. Захваљујући блискости и сличности фолклора и културе два словенска народа и остали писци и преводиоци заинтересовали су се за до тада непознату украјинску књижевност у годинама и деценијама које су уследиле.

Стваралаштво Јанка М. Веселиновића обележио је утицај српске народне и савремене књижевности и лектире малоруских реалиста која му је била

доступна. Привлачио га је народни карактер стваралаштва Марка Вовчока, који му је послужио као подстрек, као пример на који се угледао искоришћавајући мотиве из народног живота, користећи поетику усмене књижевности, формирајући свој стил приповедања. Утицај украјинске списатељице на српског писца испољио се како у садржини, тако и у форми његових приповедака, а пре свега у композицији. Захваљујући, пре свега, С. Новаковићу, коме су браћа Олександр и Осип Барвински послали дела Т. Шевченка, М. Вовчока и Ј. Феђковича, а затим и преводиоцу М. Ђорђевићу и добром преводу приповетке *Откуп* српски читаоци су 1866. у часопису *Вила* по први пут могли да се упознају са прозним стваралаштвом ове списатељице, представнице украјинског романтизма – Марије Вилинске. За упознавање српских читалаца са стваралаштвом украјинског писца романтичара са Буковине, Јурија (Осипа) Феђковича, заслужан је преводилац Владимир Илић, чији су солидни преводи приповедака *Убојица* и *Несрећна љубав* објављени 1868. у *Вили*.

Од 1870–90-их започиње први талас рецепције Шевченковог стваралаштва. Владимир Николић, у то време песник почетник, и С. Новаковић започели су српску „шевченкијану“ и скренули су пажњу на стваралаштво Тараса Шевченка доследношћу и темељитошћу својих превода песама *Завет*, *Рубац* и поеме *Неофити* у *Вили* 1868. Захваљујући одличном, иако прозном преводу В. Николића, у потпуности можемо да схватимо и разумемо идеје Т. Шевченка, његову веру у Бога и слободу, како сопствену, тако и свог народа. У Србији се Т. Шевченко први пут помиње 1863. у *Српском дневнику* (број 288) у вези са пољским устанком 1862–63. године и питањем руско-пољско-украјинских односа. У *Световиду* (број 138) наводи се да је светлост дана угледао *Кобзар* 1867. Заинтересованост за украјинског писца условило је јачање ослободилачког и демократског покрета у Србији.

У преводу Александра М. Радовановића 1868. у *Вили* су објављене још три приповетке М. Вовчока: *Максим Гримач*, *Кириција* и *Парасја*. Преводилац својим одличним преводом у духу српског језика многобројним ахраизмима преноси атмосферу у тадашњој Украјини, подељеној између Пољске и Русије, дочаравајући живот слободних сељака, козака и најамника, лепоту украјинске природе, села, људи и традиције, као и препознатљиве мотиве из стваралаштва

М. Вовчока: узвраћена љубав која се завршава трагично и смртним исходом услед прихваћених друштвених околности и норми, али се остварује посмртно кроз мотив погребне (тужне) свадбе, култ воде као симбол очишћења и вечног живота, мотив надничара, сестринске и родитељске љубави, поштовања воље родитеља, ма колико она била погубна по личну срећу. Изузетан значај приповетке *Кириција* је у томе што су у оригиналу наведени одломци украјинских народних песама, и то правописом из XIX века, онако како их је забележио и Михаило Максимович и објавио у својим збиркама украјинских народних песама. Ово је јединствени случај навођења украјинских народних песама у оригиналу у српској периодици.

У преводу М. С. Милојевића у *Вили* је 1868. објављена и етнографска студија *Из „црта домаћег живота и обичаја Велико-Руса у XVI и XVII веку“* Миколe Костомарова, у чијем је излагању, са историјске и културолошке тачке гледишта, изложен велики број детаља и објашњења о начину живота, обичајима, обредима, веровањима, покућству и друштвеном животу Руса, али захваљујући одличном преводу, иако прилично сувопарно, излагање је читаоцима засигурно било интересантно, чему посебно доприносе речи које преводилац користи.

У преводу песника и преводиоца Ђуре Јанковића у београдској *Зори* 1869. објављена је *Песмица* Т. Шевченка. Преводилац, подражавајући и ритам и форму оригинала, својим изврским преводом симетричним осмерцем преноси емоције девојке сиротице. Поред украјинске народне поезије, С. Новаковић (под иницијалом Н) је превео и приповетку *Кармаљук* из народног русинског живота М. Вовчока у часопису *Матица* 1870. М. Вовчок у својој приповеци наводи 2 песме које је „спевао“ Кармаљук. С. Новаковић их је одлично превео на српски језик, придржавајући се и ритма и форме оригинала, чиме је још једном потврдио одлично познавање украјинског фолклора и усменог народног стваралаштва.

Попут Т. Шевченка и Јовану Миленку Грчићу последња жеља била је да своје кости остави у месту свога рођења и да испусти душу у крилу своје миле мајке. До последњег часа писао је песме. У свом преводу баладе *Чини*, објављеном у *Јавору* 1877. у потпуности је дочарао атмосферу изворника

смењујући четворотстошни јамб са симетричним осмерцем (основним), затим симетричним десетерцем (најдинамичнијим и најтипичнијим стихом српског романтизма), затим са дванаестерцем и у духу српске романтичарске поезије.

Захваљујући чланку *Галички Малоруси и њина књижевност* Е. И. Борисова, објављеном у новосадском часопису *Стража* 1878, српски читаоци могли су да сазнају новине о животу Украјинаца, условима њиховог друштвеног и економског живота и, што је за српске читаоце било најзначајније, о првим наговештајима књижевног покрета у Западној Украјини, пре свега Галицији, која је у овом периоду била у саставу Аустроугарске. Чланак Михајла Драгоманова *Малоруска књижевност* (у преводу с француског), објављен 1881. у *Побратимству*, упознао је српске читаоце с украјинским народом, територијама које он насељава, популацијом коју броји, са самим језиком, традицијом, обичајима и веровањима, најзначајнијим делима украјинских писаца. За српске читаоце од изузетног значаја био је део у коме М. Драгоманов наводи податке о украјинској књижевности и њеним најзначајнијим представницима и писцима и њиховим делима, објављеним до 1881. Преводилац наводи да су Срби прилично индиферентни према малоруској књижевности, иако њена садржина потпуно заслужује пажњу српских читалаца, као што и сам малоруски народ треба да изазове симпатије српског народа. У намери да малоруска књижевност постане што присутнија у српској култури, преводилац доноси расправу М. Драгоманова, предату париском књижевном конгресу, који је дискутовао о положају књижевника у разним земљама и о мерама, које би требало предузети да се тај положај поправи. На претходни чланак, који је одличан увод у историјски живот украјинског народа, а који би српски читаоци тешко разумели без горе наведеног текста, надовезује се приказ књиге М. Драгоманова *Нові українські пісні про громадські справи (1764-1880)*. Збирком су обухваћене историјске песме, песме о кметству, о поповима, о власти, о Јеврејима и другим народним експлоататорима, као и песме о друштвеном животу. Највећи број песама посвећен је кметству и положају Украјинаца као спахијских робова. У српском преводу песме су наведене у прозном препеву. Најтужније песме украјински народ спевао је о одслужењу војног рока у царској служби. Много је песама о друштвеном животу које певају о односу сељака

према општем поретку и току живота. М. Драгоманов је поделио све песме према мотивима, који су у њима опевани. Поједине песме наведене су у различитим варијантама.

Блиске су биле и судбине Т. Шевченка и Окице Глушчевића. Као ни Т. Шевченка, ни О. Глушчевића живот није мазио. О. Глушчевић се определио да брани, штити и води народ, без обзира којој нацији и којој вери припада, зато што је увидео да насилници свуда угњетавају и свој властити народ. Шевченкове песме, објављиване само у иностранству, које својим лирским и романтичарским стилем говоре о борби украјинског народа за слободу и ослобођење, националне по песничким облицима, а револуционарне по садржини, биле су узор О. Глушчевићу за националну борбу Срба и његовог родног краја. О. Глушчевић је до краја свог живота остао национални борац са револуционарним схватањима, те му је узор за ту борбу, поред С. Марковића и његове *Србије на истоку*, био и Т. Шевченко, кога је изузетно поштовао и преводио. У српској књижевности О. Глушчевић прво се појавио као преводилац. Још као студент у Петрограду појединим листовима у Београду слао је своје преводе. Тадашњој скромној, младој и још недовољно развијеној српској књижевности сваки превод био је добродошао како би се српска читалачка публика и српски књижевници упознали са страном књижевношћу и њеним достигнућима. Сами књижевници радо су примали и прихватили преводе из стране књижевности, проучавајући њене токове и упознајући се са њеним правцима и достигнућима. Глушчевићеве преводе убрајају у боље и стручније, зато што успешно преносе стил и дух страних писаца, њихова схватања и тежње. У београдском часопису *Час* 1885. објавио је превод Шевченкове песме *Завет*, а у *Гуслама* 1886. преводе поеме *Сан* и песме *Лете дани и ноћи одлећу*. Т. Шевченко је поему *Сан* написао четворостопним јамбом, прелазећи и на свој чувени коломијковиј стих и на симетрични осмерац, док ју је О. Глушчевић превео дванаестерцем, прелазећи на симетрични осмерац и четворостопни јамб. О. Глушчевић је у свом преводу верно пренео идеје и атмосферу Шевченковог оригинала. Кроз свој живот и стваралаштво и Т. Шевченко и О. Глушчевић борили су се за бољу судбину народа, за то да му укажу пут у будућност, да му помогну да поверује у своју снагу, да запале искру наде, искру слободе, правде,

среће. Зато је О. Глушчевић и у свом преводу песме *Лете дани и ноћи одлећу* верно пренео размишљања Т. Шевченка и изговорио их као своја лична. Песма је написана четворостопним јамбом унакрсном римом. Превод у потпуности подражава и ритам и форму оригинала.

Захваљујући чланцима у часопису *Стражилово* (1885, 1886, 1887, 1888. и 1892) српски читаоци могли су да сазнају о најновијим дешавањима у тада актуелној украјинској књижевности, која је наставила свој пут и развој после смрти Т. Шевченка. Читаоцима је представљено стваралаштво прозаисте реалисте П. Мирног, обавештени су о смрти М. Костомарова, о зборнику малоруских песама који је приредио чувени украјински композитор М. Лисенко, о првом руском књижевнику међу Србима – Михајлу (Емануилу) Козачинском, са чијим доласком у Сремске Карловце 1734. почиње развој српског драмског стваралаштва под утицајем његове драме *Трагедија сиреч печалнаја повест о смрти последњаго царја сербскога Уроша пјатаго, и о паденији сербскога царства, сачињена и произведена 1733. года в Карловце Сремском*, о 400 буква Т. Прокоповича, пристиглих у Карловце 1724. и 100 грамата М. Смотричког, о смрти Ј. Головацког и о гробу И. Мазепе, хетмана Запорошке војске. Ј. Головацки урадио је изузетно много на упознавању Украјинаца са српским песмама. Заслуге Ј. Головацког за популаризацију српске песме у Украјини нису се ограничавале самим преводима и препевима. Он је написао и прву студију у Украјини о српским песмама. У њој се указује на сличности и разлике украјинских и српских песама, наведени су разлози који су потакли Ј. Головацког да се прихвати превода и откривени су принципи којима се он руководио. Својим преводима и оригиналним делима М. Шашкевич и Ј. Головацки обогаћивали су и штампаном речју приближавали су живи народни језик књижевном. Они су утрли прве стазе српској народној песми до украјинских читалаца.

У преводу Жарка Радонића у *Јавору* је 1887. објављена песма Т. Шевченка *Родила је мене мати...* Преводацац је у преводу верно пренео атмосферу и идеју Шевченкове песме, придржавајући се и ритма и форме оригинала. У *Босанској вили* 1890. у преводу поеме *Иван Пидкова* Драгутин Ј. Или(ј)ћ верно преноси тему, идеју, основне мисли Шевченкове поеме, али и

бројне метафоре, епитете, поређења које Т. Шевченко користи у оригиналу. Д. Илић је 1901. у Букурешту покренуо лист *Православни Исток*, који се штампао на руском и француском језику. Лист је био намењен руској публици и имао је задатак да је обавештава о успесима и пропустима руске политике на Балкану. За време Првог светског рата, новембра 1914. Д. Илић је отишао у Русију како би водио пропаганду о борби Србије. У Одеси је учествовао у раду на прикупљању југословенских добровољаца за Добруцу. У *Бранковом колу* 1896. објављен је и Илићев превод поеме *Пред освитом*. Својим преводом Д. Илић је још једном потврдио да разуме идеје и мотиве Т. Шевченка, у потпуност подражавајући и ритам и форму оригинала.

У сјајном преводу Николе Николајевића с руског језика у *Бранковом колу* 1897. објављена је приповетка *Сафат Зинић* О. Феђковича. Иако приповетка није преведена директно с украјинског језика, ништа није изгубила у својој суштини и идеји. Напротив, преводилац је одлично разумео и изузетно добро дочарао тему приповетке, често додајући текст у преводу, а управо је то теме и идеје приповетке приближило и учинило разумљивијим српским читаоцима. Догађаји описани у приповеци одигравају се у Србији, у Банату, где је смештен војнички пук украјинске војске. Приказавши реалну слику живота Срба, писац је проширио тематске хоризонте украјинске прозе. Приповедач је показао своје симпатије према несрећним људима и дирљиво је разоткрио братимљење Украјинаца и Срба. Приповетка која говори о Украјинцима у српској средини и у окружењу Срба, о два различита менталитета и односа према женама, засигурно је била веома интересантна српским читаоцима, док је одличан превод Николе Николајевића изузетно допринео отварању пута за добар пријем и популарност код читалаца.

У одличном преводу Милована Ђ. Глишића у *Звезди* је 1901. објављена народна бајка *Чини* Марка Вовчока. Под утицајем руских писаца и свог сеоског порекла, М. Глишић је волео село и сеоски патријархални морал, трезвено и реално је говорио о селу, не идеализујући и не улепшавајући га. Својим преводом веома успешно је дочарао и приближио приповетку српским читаоцима.

У *Бранковом колу* 1902. објављена је новела *Плава књижица* Васиља Стефаника у изврсном преводу Николе Николајевића с руског језика. Превод ништа није изгубио у односу на оригинал на украјинском језику, писан гуцулским дијалектом. Напротив! Преводац је својим одличним преводом у потпуности успео да дочара трагедију човека чији је живот испуњен болом и тугом. У изванредном преводу Славка Јеврића Јамене објављена је и новела *Растанак* В. Стефаника. И Јеврићев превод верно дочарава трагедију украјинских сељака, поготово родитеља који испраћају сина у војску и њихово страшно предосећање да сина живог више никада неће видети. У преводу Славка Јеврића Јамене објављен је и чланак Ивана Франка *Малоруска литература* у коме су представљени најосновнији подаци о малоруском (украјинском, рутенском) народу.

У одличном преводу полиглоткиње Косаре Цветковић у београдским дечјим новинама *Зорица* 1902. објављена је приповетка из малоруског села *Харита* Михајла Коцјубинског. Иако непотпун, превод прве две главе, које смо успели да прочитамо, верно је дочарао идеје М. Коцјубинског и веровања Харитје да Бог воли децу и не да им да страдају. У Српском краљевском народном позоришту 1904. четири пута изведена је драма из народног живота са певањем у пет чинова *На поселу* Михајла Старицког. Иста драма поново је изведена у Смедеревском позоришту у сали Прве крагујевачке пивнице 1909. Преводачко наслеђе М. Старицког превода из српске народне поезије представља збирка *Сербські народні думи і пісні*. М. Старицки пажљиво започиње превођење јуначких дума, које одабира из мноштва других, издвајајући думе у којима доминира митски, легендарни елемент, помешан са верским, а пажњу усредсређује на историјске думе. Трудио се да пренесе мисао оригинала стих по стих, да се придржава метрике српског „белог стиха” и да у преводу користи искључиво народни језик. Преводе М. Старицког одликују високи уметнички квалитети. Они су имитација српског народног стваралаштва, али је та имитација веома успешна. Били су запажена појава у друштвеном и културном животу украјинског народа. Српска народна поезија утицала је и на драматургију М. Старицког.

На основу свега наведеног можемо закључити да су у првом периоду заинтересованост за украјинску књижевности и њен пријем код српских читалаца и публике били директан резултат национално-ослободилачког покрета, борбе за национално самоопредељење, окретања националном језику, историјској прошлости, народном пореклу културе и били су резултат идеја словенског јединства и размене националних културних вредности.

Од почетка XIX века до 1930-их, у српској култури објављивани су углавном краћи преводи из украјинске књижевности: приповетке, новеле, песме, али и чланци посвећени украјинској (малоруској) књижевности и њеним истакнутим књижевницима. Најбројнијим преводима представљено је стваралаштво М. Вовчока (*Србобран*, *Велики орао*, *Бранково коло*, *Српски књижевни гласник*, *Штампа*, *Мали журнал*, *Београдске новине*, *Цетињски вјесник*) и Т. Шевченка (*Коло*, *Правда*, *Труба*, *Трибуна*, *Дневни лист*, *Српска ријеч*, *Браник*, *Дан*, *Нова искра*, *Самоуправа*, *Народ*, *Застава*, *Ново време*, *Новости*), затим М. Коцјубинског (*Браник*, *Самоуправа*, *Препород*, *Време*) и В. Стефаника (*Дневни лист*, *Живот*), а поменути су и В. Виниченко (*Јутро*), И. Котљаревски (*Градина*, *Пријеглед*) и И. Срезњевски (*Вечерње новости*). Поједини преводи први пут су представљени српским читаоцима, док је већина поново прештампована, или преузета из часописа, објављених у XIX веку. Највише чланака посвећено је М. Вовчоку 1907, поводом њене смрти, када су објављени некролози у различитим часописима, и Т. Шевченку 1911, поводом 50-годишњице песникове смрти.

Први светски рат и његове последице погодили су све сфере живота, не мимоилазећи књижевни и културни живот српског народа. Емигранти из Русије унели су у српску културу потпуно другачији квалитет. Избеглице са југа Русије, из источне и централне Украјине, бежећи пред револуцијом, напуштале су отаџбину преко црноморских лука, придружујући се команди Беле војске, предвођеној Црним бароном, генералом Петром Врангелјем. У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца пристигао је део монархистичке и либерално-демократске емиграције из Русије, међу којима и око 15 хиљада Украјинаца, који се често нису издвајали из општеруског емигранског комплекса. Украјински језик, књижевност и култура у послератном и међуратном периоду са краћим или

дужим прекидима проналазили су свој пут до српских читалаца, често кроз призму руског или совјетског, док су одређене чињенице и преводи пристизали директно од изворника.

7.2. До избијања Другог светског рата у српској култури запажено место заузимали су преводи из књижевности других народа. Посебна пажња посвећивана је друштвено усмереној немачкој, француској и совјетској књижевности. Новине у превођењу и рецепцији стране књижевности можемо запазити и на примеру украјинске књижевности.

У београдском часопису *Епоха* 1920. у одличном преводу С. О. (Остојића) Сенског представљена је поезија у прози Олге Кобиљанске. Историјски роман *Олесја, стотинарева кћи* Богдана Лепког у сјајном преводу В. Виљковског објављен је у Београду 1930. Захваљујући изузетно добром преводу, српски читаоци могли су много тога да сазнају и да науче о традицији, обичајима, изрекама, пословицама, атмосфери украјинског живота и историјским околностима XVII века. Начин на који В. Виљковски влада украјинским језиком је задивљујући! Живим народним језиком, у духу српске културе, преводилац нам дочарава и приближава историју Украјине после смрти хетмана Б. Хмељницког и борбу украјинских козака за слободу и независност своје отаџбине за време хетмана И. Виговског. В. Виљковски даје и своје напомене, објашњавајући ко је стотинар, ко су украјински козаци, ко су запорошки, сичови или низови козаци, Б. Хмељници и И. Виговски. Преводилац даје кратку информацију о писцу Б. Лепком и објашњења појединих термина и речи уз сам превод. Захваљујући интересантним речима и синтагмама, које преводилац користи, било је право уживање и задовољство читати роман на српском језику.

Часопис *Нова Европа* 26. априла 1939. посвећује свој двоброј Малорусима и Украјини. Око припремања и уређивања свеске помогли су стални сарадници часописа, главни и одговорни уредници пореклом Украјинци, др Алексије Јелачић, професор Универзитета у Скопљу и др Владимир Розов, професор Универзитета у Загребу. Главне чланке су сами писали, а од изузетне је вредности помоћ око избора, превода и обраде других прилога, због чега је ова свеска представљала, бар извесно време, најбоље што се о наведеној теми

двоброја може прочитати на српском језику. Чланак Владимира Розова *Малоруси и Украјинци (Историја питања)* дао је кључне податке, као што су настанак украјинске нације и украјинског језика, али подаци које наводи В. Розов често не одговарају истини и у њима се осећа јак утицај руске историографије. Оваквим наводима В. Розов српске читаоце, за које су догађања у Украјини била непознаница, доводи у заблуду. В. Розов већину података наводи из личног искуства и личних сведочења, с обзиром да је многим догађајима сам присуствовао и уверио се у њихову истинитост.

О Украјини се тако мало знало. Чини се, још мање него у XIX веку, судећи према подацима који су наведени у ондашњој периодици. Шта можемо да сазнамо из тадашњих, рекли бисмо веома пристрасних и нимало објективних, сведочења В. Розова? Какав су утисак оставила на читаоце *Нове Европе*, која је своје присталице имала међу свим Јужним Словенима? Да ли су разумели суштину историје питања Малоруса и Украјинаца? У савременом времену схватамо колико је постављени задатак био тежак и колики је значај имало узајамно упознавање Словена. Посебно у том кобном времену, неизвесном за читав словенски свет.

Објективније и мање политизоване податке доноси чланак В. Розова *Малоруска (украјинска) књижевност*, који даје краћи преглед историје украјинске књижевности, условно датирајући њене почетке од покршатавања Кијевске Руси крајем X века, када се појављују прве богослужбене књиге, са освртом на период XV–XVIII века. Нажалост, В. Розов ниједном речју не помиње поједине писце, чије су приповетке превођене на српски језик још у XIX веку, попут В. Стефаника, или О. Кобиљанске, која је од 1920. позната српским читаоцима. Име и стваралаштво Лесје Украјинке остаје непознато српској култури и, нажалост, први пут ће бити представљено тек 1971. Остају непознати и „совјетски малоруски књижевници“, попут Миколе Хвиљовија, Олексе Влизка, Коста Буревија, Григорија Косинке, Јевгена Плужника, Миколе Куљиша, Мајка Јохансена, Павла Филиповича, Валерјана Пидмогиљног, Леса Курбаса, Михајла Драј-Хмаре, Дмитра Загула, а нажалост остала су непозната за српске читаоце до данашњег дана. Не помиње В. Розов ни имена и стваралаштво Васиља Чумака, Васиља Елана Блакитног, Дмитра Фалкивског, Јакова

Савченка, Миколe Зерова, Степана Бена, Володимира Свидзинског, Павла Тичине, Володимира Сосјуре, Миколe Бажана, који се, по његовим наводима нису истакли неким нарочитим талентима. Срећом, о стваралаштву ових песника српски читаоци сазнали су у наредним периодима, са посебним освртом на њихов таленат, значајна достигнућа и естетске тенденције којима су подизали ниво украјинске књижевности. В. Розов не помиње репресије бољшевичке власти против украјинске интелигенције, која је уништена, стрељана, нестала у радним логорима, изопштена, одбачена, забрањена у време стаљинског режима. Очигледно В. Розов није био добро обавештен о културном животу у Совјетској Украјини, као ни о жртвама стаљинског терора, пострадалим у погромима. Те информације, нажалост, ускраћује и српским читаоцима, изводећи закључак да је малоруски народ изванредно обдарен способностима за песништво и књижевност. Интересантан је коментар В. Розова да су Украјинци бољшевици узрок побуне против руских бољшевика видели у економским и социјалним мотивима, никако у националним. Побуна се састојала и у томе што су украјински сељаци престали да сеју „више него што је било потребно за њихову властиту исхрану“, што је 1921–22. довело до „страшне глади, која је однела више милиона људи“. Као да ово запажање В. Розова није довољно шокантно, он додаје да су хиљаде најактивнијих комуниста, послатих на село убиле тајне убице. Уследила је украјинизација, односно „дерусизација“ и 1925. Украјина је проглашена независном државом. Паралелно се одвијала колективизација земље, што је довело до таласа сељачких немира и буна, а најинтензивнији су били у Малој Русији. Почетком 1930. стрељане су хиљаде украјинских сељака, више од 200.000 послато је у концентрационе логоре на северу Русије и у Сибир. Остали сељаци започели су пасиван отпор саботажама и крађом жита, што је 1932. изазвало страшну глад у Украјини. Интересантно виђење вештачког помора глађу – голодомора, који је покосио око 10 милиона становника, односно 1/5 укупног становништва Украјине. Највећи број жртава, више од половине, чинила су деца. Ове податке В. Розов прећуткује.

Другачији поглед на исте догађаје представља чланак др Алексија Јелачића *Како се решавало мањинско питање на Украјини (1917–1919)*, који има и поднаслов *Из личних успомена*. А. Јелачић је био начелник одељења

украјинског Министарства за великоруска питања, које се бавило питањима увођења аутономије, и начелник руског департмана у Генералном секретаријату за националне мањине УНР-а. У чланку пише управо о свом раду у овом министарству и о залагањима украјинске власти да постави темеље законодавства у међунационалним односима. Аутор у кратком уводу указује на проблематику покушаја примене национално-персоналне аутономије за националне мањине у Украјинској Народној Републици, наводећи да се о овој теми веома мало писало, а у Југославији о томе ништа није познато.

Дмитро Дорошенко је у чланку *Украјински национални покрет* изнео своје ставове о идеји политичке и државне независности Украјине. Аутор наводи да ни у једној историји словенских народа не постоји толико свесних и несвесних неспоразума и искривљавања чињеница као што је то случај у историји односа руског и украјинског народа. Странци, у које убраја и југословенске читаоце, тешко могу схватити ове неспоразуме, а не тако давно баш су Југословени добро познавали Русију и Украјину, наводећи да се средином XVII века хиљаде Срба и Хрвата придруживало украјинској војсци под вођством хетмана Богдана Хмељницког и Ивана Виговског, док су почетком XVIII века многобројни југословенски емигранти постајали део козачке властеле: Думитрашки-Рајићи, Марковићи, Вукотићи, Милорадовићи, Славуји-Требињски, Депрерадовићи и други. Тада су многи југословенски младићи студирали у Кијевској Духовној Академији и оданде украјинско образовање преносили у своју отаџбину, као што је био случај са Јованом Рајићем. Од тада је Украјина изгубила своју независност и постала је покрајина Русије. Украјину нису заборавили поједини Срби, међу којима је Стојан Новаковић, када су 1875–76. Украјинци из Кијева основали посебну легију добровољаца, како би помогли херцеговачким устаницима, који су представљени као ликови идејних Јужних Словена у украјинској књижевности. Инспирисани српским јуначким епом, украјински песници преводили су читаве збирке југословенских јуначких песама. У часопису *Вила* објављени су преводи М. Вовчока, Т. Шевченка и других украјинских писаца. Због свега наведеног за аутора је била изузетна част да за читаоце *Нове Европе* у најкраћим цртама изложи историју украјинског народа.

У овом двоброју *Нове Европе* објављени су и чланци браће Шуљгин, Василија и Александра, познатих политичких емиграната, под насловом *Василије и Александар Шуљгин о Украјинском питању*. Они су свако на свој начин изнели своја супротна гледишта о украјинском питању. Њиховим чланцима претходи уводни чланак др Владимира Розова *Василије и Александар Шуљгин – браћа противници*, који са симпатијама пише о В. Шуљгину, због његове одважне борбе против бољшевика и украјинских сепаратиста, док А. Шуљгина сматра једним од „најагилнијих вођа најнепомирљивијих украјинских сепаратиста.” На основу свега што је изнео двоброј *Нове Европе* читаоци су са различитих страна, често и супротних, могли да се упознају са суштином украјинског проблема, али и да сазнају понешто о историји, књижевности, култури украјинског народа, његовим најзначајнијим представницима и борцима за самосталност украјинске државе, чиме је часопис направио највећи корак напред и од тренутка првих контаката са украјинском културом и књижевношћу до 1939. представио је Украјину и Украјинце српским читаоцима са највише аспеката.

Ратне године 1941–1945. донеле су велике промене у украјинској књижевности. Пред опасношћу физичког уништења украјинског народа многи писци одлазе на фронт, у рат из ког се неки никад нису вратили. Цела књижевност имала је наглашено патриотски карактер и била је у служби социјалистичке домовине. Али док су се једни борили у првим линијама, други су умирали у концентрационим логорима. Године рата најчешће су године смрти многих украјинских књижевника који су дебитовали после револуције. Последњих година рата и одмах по његовом завршетку у украјински књижевни живот враћају се и неки писци који су низ година пре тога ћутали. Неколико првих година после ослобођења српску књижевност обележила су дела писаца који долазе из партизанских јединица и концентрационих логора, њихови ратни дневници и мемоари, песме и приповетке, њихови први покушаји романа и драма, али и стваралаштво писаца који су већ одавно били прослављени књижевници. По завршетку рата, јула 1945. у Београду је објављена збирка приповедака *Земља оца* Јурија Јановског у преводу (Иване) Нане Богдановић с руског језика. Тренутак у ком се превод појавио на територији тадашње

ослобођене Југославије било је време превирања, недоумица, преиспитивања, жалости, туге и поноса, пркоса и осветољубља. Време, у ком су се величале милионске жртве и када је свест о њиховим смртима била свежа, болна, раздирућа и уједно опомена свима онима који би се усудили да их забораве. У свом одличном преводу Н. Богдановић представила је југословенским читациома страдања, патње, милионске жртве великог и поносног украјинског народа, у тренутку када су сећања на сопствене жртве југословенског народа и на рат била веома жива. Иако је превод са руског језика, Н. Богдановић на најбољи могући начин преноси суштину оригинала, ни у чему не заостаје за оригиналом и у потпуности дочарава мотиве и идеје Ј. Јановског.

7.3. Послератно одушевљење Совјетским Савезом, пре сукоба са Коминформом 1948, српским читаоцима први пут после XIX века, 1947. доноси део украјинског фолклора, превод 3 украјинске бајке у оквиру одабраних бајки народа СССР-а, у преводу Зоре Вуловић, највероватније са руског језика. Управо ове бајке биле су одабране за превод у послератном периоду пуном неизвесности, у коме су се већ наслућивала превирања, идеолошки и политички сукоби, зато што бајке осликавају значајне историјске догађаје, исказујући љубав према родној земљи, рођеној кући и мајци, свом народу и Отаџбини. У преводу Николе Николић с руског језика у Београду је 1948. светлост дана угледао роман Олеса (Олександра) Гончара *Стегоноше*, тачније прва два дела трилогије: *Књига прва: Алпи* и *Књига друга: Плави Дунав*. Са савремене тачке гледишта, за нас је уметничка вредност романа дискутабилна, али у тадашњим околностима О. Гончару је пошло за руком да представи истину о рату, а његову основну идеју нису покварила ни идеолошка претеривања. У првом плану је хуманост. У бици за Будимпешту совјетска војска из подрума ослобађа комунисткињу Хрватицу, „следбеницу Тита“, како преводилац у свом преводу слободно интерпретира текст оригинала. Овај и овакав превод једног од малобројних преведених романа из украјинске књижевности, као део совјетске, сам по себи довољно говори о књижевним струјама и идеологији, али и о избору преводиоца тадашње Федеративне Народне Републике Југославије.

Преводом мр Александра Ђурића с руског језика историјске приповетке *Захар Беркут* Ивана Франка, објављене 1949. започиње други талас српске

„франкинијане“. Кроз приповетку у одличном преводу пратимо обичаје, традицију, веровања и културу Кијевске Руси XIII века. Исте године објављене су *Украјинске народне приче* у изврсном преводу полонисте Гордане Аћимовић с руског језика.

У београдским новинама *Борба* 1951. објављен је чланак *Нови талас „покајања“ совјетских књижевника после напада „Правде“ на „национализам“ у украјинској литератури* у коме се образлаже зашто су комплетна украјинска књижевност и књижевници осуђени због „буржоаског национализма“, „формализма“, „космополтизма“ и свих могућих декадентних грехова због патриотске песме *Волите Украјину* Володимира Сосјуре. Аутор чланка, Б. Ђ., наводи да чињенично стање у књижевности СССР-а асоцира на Средњи век, када је свака слободна мисао гушена спаљивањем књига и њихових аутора. Књижевници су натерани да се покају зато што су волели свој родни крај, људе у њему и небо над њим. Убудуће ће песници писати поеме о Стаљину, романописци трилогије о машинама и тракторима, а критичари о супериорности старијег руског брата, и сви заједно учиће совјетски народ да мрзи друге народе. Тада ће поново све бити у реду. На тај начин увераваће цео свет у постојање „слободе уметничког стварања“ у СССР-у. Али, како наводи аутор чланка, после свега, тешко да ће неко у то поверовати. Два идентична чланка, *Украјински књижевници под ударом „Правде“* и *Украјински књижевници под ударом „Правде“ због националистичког скретања*, аутора потписаног иницијалима В. М. објављена су у *Тридесет дана*. Аутор чланка наводи препев дела Сосјурине песме *Любіть Україну*, који је послужио као мотив за наведену критику. Нажалост, наведени чланци у *Борби* и *Тридесет дана* готово су једине информације о украјинској књижевности, које су доспевале у српску јавност.

Чланком Лава Захарова *Тарас Шевченко: Поводом деведесет година смрти* у београдским *Књижевним новинама* 1951. у коме пореди стваралачки развој и животни пут Т. Шевченка и Ђуре Јакшића, наводећи њихове сличности, започиње други талас српске „шевченкинијане“. У одличном преводу Владана Недића у *Новом Саду* 1955. светлост дана угледале су приповетка *Фатаморгана*, *Поклон за рођендан*, *Он иде*, *На путу* и *Интермецо* Михајла Коцјубинског. Захваљујући овом изузетном преводиоцу, српски читаоци и дан

данас могу да спознају сву лепоту, оригиналност и вештину стваралаштва најзначајнијег представника импресионизма у украјинској књижевности, изузетног уметника лепе речи и мајстора новеле.

У титоградском часопису *Сусрети* 1961. објављене су три песме Максима Риљског у преводу Бранка Китановића уз кратку белешку о писцу. Међу украјинским преводиоцима српске народне поезије у XX веку централном личношћу можемо сматрати М. Риљског. Прва посета М. Риљског Југославији у септембру-октобру 1945. организована је у вези са припремом Словенског конгреса одржаног 1946. у Београду, на коме је, као члан совјетске делегације писаца био и М. Риљски у децембру 1946. Писац поново борави у Југославији 1957, а затим, по четврти пут, 1962, заједно са Андријем Малишком и групом совјетских писаца. Ове посете биле су од изузетног значаја за билетарелну обавештеност српских и украјинских књижевника о књижевном раду и достигнућима, што је довело до присности, а она је представљала значајан импулс и потенцијал за успостављање директних контаката међу уметницима. Због оваквих контаката М. Риљски се стално интересовао за Југославију, посебно за Србију. Путујући Србијом, писац је бележио своје одушевљење земљом, одавао признање огромном књижевном потенцијалу српске писане речи и настојао да са њим што више и боље упозна украјинске читаоце. М. Риљски се бавио уметничким превођењем јуначког српског епа. Док је М. Риљски у Совјетској Украјини оптуживан за буржоаски национализам, Б. Китановић је у СФР Југославији оптуживан и осуђен за совјетску пропаганду. Обојица су дали свој допринос украјинској и српској култури. Интересовање М. Риљског за Југославију и Србију, одушевљење српским народом и српским јуначким епом, преточени у песничково плодно стваралаштво и преводилачки рад нашли су пут до украјинских читалаца. Љубав Б. Китановића према совјетском народу, укључујући и украјински, из чије је књижевности издвојио великог песника М. Риљског, допрла је до српских читалаца у изузетном преводу на српски језик, у коме је пренета и дочарана сва лепота оригинала поезије М. Риљског.

У преводу чувеног београдског слависте и проф. Филолошког факултета, Богдана Терзића објављене су *Ukrajinske narodne bajke* 1963. (друго ћирилично

издање 1988). Својим извршним преводом проф. Б. Терзић на најбољи могући начин приближава српским читаоцима форму украјинске бајке и омогућава им да сагледају прошлост и тежње украјинског народа, дајући и потребна објашњења одређених појмова из украјинског фолклора и културе уопште. Исте године у сјајном преводу Данила Грујића и Виктора Дмитријева с руског језика објављен је роман *Крв људска није вода* Михајла Стељмаха. Обичан читалац у стваралаштву М. Стељмаха могао је открити приповедање о ономе што му је блиско и што га боли, о ономе што је сам преживео, о ономе чему је тежио и чега се плашио, што је волео и што категорички није прихватао. Стељмахова дела говоре о вечитим темама: љубави према земљи, према човеку и проблему његовог постојања.

Поводом 150-годишњице од рођења највећег украјинског песника у београдском часопису *Дело* 1964. објављен је чланак *Тарас Шевченко* познатог полонисте и слависте др Стојана Суботина. У поговору свог превода роману *Коњаници* Јурија Јановског објављеног 1965, С. Суботин наводи да је велики украјински писац веома мало превођен на српски језик, и то углавном с руског, па је ретко ко од српских читалаца знао да писац језички припада украјинској књижевности, која је у српској култури у приличној мери остала непозната, као и цела украјинска култура и да је парадоксално да се за Украјинце и за њихову културу није показивало више интересовања, поготово ако се има у виду да српска култура и књижевност, нарочито од почетка XVIII века, носе на себи бројне трагове и утицаје ове наше источне браће.

У одличном преводу Данила Грујића с руског језика 1967. у Новом Саду објављен је роман Олеса Гончара *Човек и оружје*, упечатљив књижевни документ ратних година у ком је писац успео да опише узлет патриотског духа свог народа и његово каљење у тешком искушењу. Због вере у љубав, идеје и антиратних порука о којима говори, у време када је објављен, роман је засигурно био веома добро прихваћен код југословенских читалаца. Исте године у изузетно добром преводу Ине Крстановић-Самоковлић с руског језика у Сарајеву је објављена аутобиографска приповетка Михајла Стељмаха *Ptice labudovi lete...* (поновљено издање 1977.) и Министарство просвете СРБХ препоручило ју је за обавезну школску лектуру у основним школама.

Приповетка описује сеоски живот и његову естетику, педагогију и етику у сложенем историјском времену и вихору рата 1921–1922. и одушевљава својим бајковитим светом, народном мудрошћу и древним вредностима украјинског народа.

Прави културни догађај представљао је избор и превод 38 песама из богатог стваралаштва Т. Шевченка објављен 1969. (поновљено издање 1980.) у Београду о 155-годишњици песниковог рођења. Приређивач *Kobzara*, Петар Митропан, украјински емигрант, од 1920. стално настањен у Југославији, поред нових препева Десанке Максимовић, Љубомира Симовића, Јованке Хрваћанин и Сергија Сластикова унео је у свој избор и старе преводе В. Николића, Ј. Грчића, Ж. Радоњића и Д. Илића, како би макар делимично дочарао богатство тематике и разноврсност песничких средстава, карактеристичних за стваралаштво највећег украјинског песника. Песникиња Д. Максимовић у свему подражава идеје и осећања украјинског песника и у преводу верно преноси и стих и риму оригинала. Љ. Симовић и Ј. Хрваћанин својим преводом у потпуности успевају да пренесу идеју, расположења, стилске фигуре, стих и риму оригинала Шевченкових песама, док С. Сластиков и сам проживљавајући горку судбину избеглице далеко од родне груде, својим успешним преводом дочарава и преноси осећања, стрепње и патње песника и целог украјинског народа.

Велики културни догађај 1971. представљало је објављивање до сада прве и једине збирке *Ломикамен* изабраних 49 песама Лесје Украјинке, о 100-годишњици рођења велике украјинске песникиње и списатељице, чији је приређивач био Милан Николић. Поезију Л. Украјинке превели су Д. Максимовић, Ј. Хрваћанин и М. Николић. Како би у оригиналу могла да чита српску народну поезију, коју је ценила до обожавања, Л. Украјинка научила је српски језик. Под великим утицајем српског јуначког епа и српске митологије и под утицајем збирке *Сербські народні думи і пісні* М. Старицког песникиња је написала прелепу поему *Віла–посестра*, ослањајући се и на оригиналне збирке В. С. Карацића. Поема је непосредно повезано са животом српског народа и његовим борбама против поробљивача. У основи поеме су поетске приче Срба о вилама, митским бићима, сличним украјинским русалкама и немачким валкирама. Поема има епски карактер, који нимало није карактеристичан за

ауторски стил Л. Украјинке и објашњава се утицајем српске јуначке народне поезије. Д. Максимовић својим изузетним преводом ове поеме, стихом и римом (десетерцем) подражава српски јуначки еп, у потпуности преносећи идеје и тежње велике украјинске песникиње. У рецензији збирке *Ломикамен* С. Суботин указује да су преводи Д. Максимовић и Ј. Хрваћанин изврсни, док у преводима М. Николића има пуно нетачности, самовоље, изневеравања песникињиног текста, смисла и идеје и инсистирања на рими по сваку цену, као да је она најбитнија и највећа вредност песникињине поезије.

Преводиоци стваралаштва, пре свега, представника шездесетника, али и свих других украјинских песника и писаца који ће уследити, започињу нови и сасвим другачији период рецепције украјинске књижевности у српској култури. Од 1973. преводиоци ће се упознавати са изворницима углавном на украјинском језику и директно од аутора, често кроз лична познанства и контакте, даваће свој суд о њиховом стваралаштву најчешће објективно и независно од утицаја „совјетског“ или „руског“. У преводу Михајла Ковача у часопису *Развитак* 1973. објављена је поезија Ростислава Братуња, Дмитра Павличка, Васиља Симоненка, Бориса Олијника, Виталија Коротича, Ивана Драча, Николе Винхрановског и Хане Свитличне у настојању преводиоца да бар делимично упозна српске читаоце са токовима савремене украјинске поезије и да прокрчи пут лепом и бујном свету украјинске поезије. У својим преводима М. Ковач успева да верно дочара дух оригинала.

У крушевачком часопису *Багдала* 1974. објављена је поезија Павла Тичине, Лине Костенко, Јевгена Гуцала и Ивана Драча у преводу изузетног и, по нашем мишљењу, једног од најбољих, а усуђујемо се да кажемо и најбољег преводиоца украјинске поезије, Срђана (Ђурђева) Рашковића. С. Рашковић се на студијама упознаје са украјинским србистом Јевгеном Пашченком и добија од њега прве информације о украјинским песницима, чије песме преводи и објављује. Фактор личних контаката између украјинских научника и књижевника и српских преводилаца одиграо је кључну улогу у интензивирању процеса популаризације украјинске књижевности у српској култури. У избору и преводу Радослава Пајковића у титоградском часопису *Стварање* 1975. објављена је поезија Миколе Бажана, Миколе Нагњибиде, Михајла Стељмаха,

Платона Вороњка, Абрама Кацнелсона, Дмитра Павличка, Бориса Олијника, Виталија Коротича, Ивана Драча и Миколe Сингајивског, док је у часопису *Развитак* објављено 10 песама Дмитра Павличка. Р. Пајковић био је југословенски дипломата који је одређено време службено боравио у Кијеву. Темељно је упознао украјинску културу и спријатељио се са многим њеним представницима. Посебно је значајно његово дугогодишње пријатељство са украјинским песником Б. Олијником. Исте године у преводу и препеву Р. Пајковића и Тодора Дутина у сарајевском часопису *Одјек* представљена је поезија Т. Шевченка, Л. Украјинке, И. Франка, Дмитра Павличка, Владимира Житњика, Виталија Коротича, Васиља Симоненка, Ивана Драча и Платона Вороњка. Т. Дутина био је песник, уредник у издавачкој кући *Svjetlost* из Сарајева и једно време лектор на Кијевском универзитету „Тарас Шевченко“.

У новосадском часопису *Polja* 1976. објављене су песме Игора Калинеца, Бориса Нечерде, Миколe Холодног и Васиља Холоборођка у изврсном преводу С. Рашковића. Исте године у крушевачком часопису *Баgdала* у свом избору, преводу и препеву С. Рашковић објављује поему П. Тичине *Уместо сонета и октава*, за коју наводи да је једна од најлепших слика револуције, створене готово у трансу надахнућа и представља снажно песничко дело истинске инспирације и чудесне песничке фантазије. Преводаца у сомборском часопису *Домети* објављује песме Миколe Винхрановског, Лине Костенко и Бориса Олијника. Одломке из поеме *Вечни круг* Б. Олијника у крагујевачком часопису *Кораци* у свом преводу представља Милан Николић, наводећи да песник трагику и лепоту Крагујевца види у дијалектичкој спреси генерација које, пролазећи кроз вечни круг рађања и умирања, уграђују себе у боље светове, настављајући се у покољењима која долазе Рођен тачно на дан нечувеног крвопролића у Шумарицама 1935. песник као да овим, наизглед безначајним податком из личне биографијем својим стиховима о страдању српских ђака и српског народа даје печат исконског братства украјинског и српског народа сједињених у заједничком болу и заједничкој борби.

Антологијом украјинске поезије у избору и преводу Радослава Пајковића, првом такве врсте, објављене у Београду 1979. представљено је стваралаштво 31 украјинског песника и писца, од стваралаштва Григорија Сковороде (средина

XVIII века), закључно са стваралаштвом Романа Лубкивског (крај XX века). Р. Пајковић је желео да упозна српске читаоце с украјинском поезијом у свој њеној целовитости, са свим епохама, свим песничким генерацијама и школама, и свим значајнијим представницима, за шта често није било прилике. Поред Г. Сковороде и Р. Лубкивског, у антологији је представљено стваралаштво Ивана Котљаревског, Тараса Шевченка, Панаса Мирног, Ивана Франка, Михајла Коцјубинског, Павла Грабовског, Лесје Украјинке, Васиља Стефаника, Олександра Олеса, Павла Тичине, Васиља Елана-Блакитног, Максима Риљског, Володимира Сосјуре, Васиља Чумака, Миколе Бажана, Леонида Первوماјског, Богдана-Игора Антонича, Миколе Нагнибиде, Андрија Малишка, Михајла Стељмаха, Платона Вороњка, Ивана Драча, Миколе Винхрановског, Абрама Канцелсона, Дмитра Павличка, Васиља Симоненка, Бориса Олијника, Виталија Коротича и Натаље Кашћук. Исте године у часопису *Књижевна реч* у изузетном преводу С. Рашковић објављена је поезија Васиља Холоборођка. У поезији В. Холоборођка често се наводе три слике, ситуације или аргумента, представљена су три временска простора, три предмета или три обележја предмета, три јунака, три поступка. Песма се завршава емоционалним или логичким закључком у коме може да се исказе процена или осуда теме, која је у наслову, или на почетку песме, а изузетан преводилац С. Рашковић у свом преводу све ово успева да дочара на најбољи могући начин. Нове преводе песама Павла Тичине С. Рашковић објављује у часопису *Стварање*.

Капитално дело о личности и стваралаштву Мануила Козачинског и првој српској драми *Траедокомедија* представља монографија Властимира Ерчића *Мануил (Михаил) Козачинскиј и његова Траедокомедија* из 1980. Поред В. Ерчића о српском школском позоришту барокног театра и утицају и значају драме М. Козачинског на његов развој у својим монографијама писао је академик Милорад Павић, први председник Српско-украјинског друштва. Поезија Григорија Сковороде одабиром 6 песама из збирке *Врт песама* поново је предстаљена у добром преводу Милана Николића у крагујевачком часопису *Кораци* 1982.

На основу свега наведеног можемо закључити да су у трећем периоду рецепције украјинске књижевности у српској култури преводиоци настојали и

најчешће успевали да пренесу смисао, идеје, поруке, осећања, стања и критике стварног живота и свакодневице украјинског народа и његове културе, добро прикривеног пред очима увек будне и сурове цензуре директно са украјинског језика и представљали су украјинску књижевност на нови, другачији, али прави, или бољи начин.

7.4. О систематској рецепцији украјинске књижевности у српској култури можемо говорити почев од 1990-их, када се на Катедри за славистику Универзитета у Београду формирао круг слависта који су дали велики допринос популаризацији украјинске књижевности и културе у Србији. Међу овим славистима највеће заслуге припадају универзитетским професорима Универзитета у Београду, Новом Саду, Кијеву и Загребу – Богдану Терзићу, Људмили Поповић, Миодрагу Сибиновићу, Милораду Павићу, Јанку Рамачу, Јулијану Тамашу, Али Татаренко, Дејану Ајдачићу, Јевгенију Пашченку, али и млађим славистима украјинистима Милени Ивановић, Јулији Драгојловић и дипломираним и актуелним студентима украјинистике, који у циљу јачања традиционалних веза између украјинског и српског народа активно учествују у организовању и одржавању културних манифестација у оквирима историје културе, науке о књижевности и књижевне критике. Њихов рад и залагања који представљају само део 26-годишње историје изучавања украјинске књижевности на Универзитету у Београду, допринели су и доприносе да украјинска књижевност, као најмлађа дисциплина, добија све запаженије и равноправније место међу другим словенским књижевностима.

Најзапаженије место у овом периоду свакако припада преводиоцу проф. М. Сибиновићу, који са објављивањем превода поезије украјинских песника започиње 1993. у *Српском књижевном гласнику*, обухватајући период украјинске поезије од преко четири века – од анонимних аутора с краја XVI и почетка XVII века, преко поезије Лазара Барановича, Ивана Величковског, Григорија Сковороде до савремених украјинских песника XX века – Ивана Драча и Виктора Кордуна. У *Савременику* плус исте године у преводима проф. М. Сибиновића и Љ. Поповић представљена је поезија украјинских песника већ познатих српској публици: Бориса Олијника, Миколe Винграновског, Иван Драча, Хане Свитличне, Васиља Холоборођка, као и поезија Михајља Семенка,

Миколe Руденка, Богдана Бојчука, Богдана Рубчака, Васиља Стуса, Миколe Воробјова, Надије Кирјан, Игорa Римарука, Јурија Андруховича и Ивана Малковича, са чијим се стваралаштвом српски читаоци упознају по први пут. Ови песници припадници су разних књижевних праваца, покрета, група и школа о којима се до тада у српској култури готово ништа није знало и није писало. Захваљујући не само преводима, већ и исцрпним анализама, критикама и радовима ових врских стручњака српски читаоци могли су да се упознају са украјинском модерном, симболизмом, футуризмом и кверофутуризмом, неокласицизмом, постмодернизмом, украјинским писцима који живе и стварају у емиграцији, са дисидентима, прогоњенима, физички уништенима, онима којима се губи сваки траг, забрањиванима и изопштенима из друштва, културе и књижевности, представницима Стреланог препорода, Њујоршке групе, Прашке школе, шездесетника, осамдесетника, деведесетника, андеграунда, Кијевске школе, Нове дегенерације, Бу-Ба-Бу.

Трећи талас српске „шевченкинијане“ почиње 1994. поводом сто осамдесет година од рођења Т. Шевченка објављивањем ауторских чланака и превода проф. М. Сибиновића песама великог украјинског песника у *Политици* и *Књижевним новинама*. По мишљењу проф. М. Сибиновића недовољна рецепција стваралаштва Т. Шевченка је у томе, што је познавање руског језика недовољно за потпуно разумевање украјинске поезије, због чега се наши песници и преводиоци нису могли неспутано бавити Шевченковом поезијом, па су јој пажњу посвећивали само спорадично и изузетно. Исте године започиње и трећи талас српске „франкинијане“ објављивањем песама И. Франка такође у преводу проф. М. Сибиновића у *Књижевној речи*. У тексту који прати превод, проф. Љ. Поповић наводи да И. Франко савршено влада класичном формом сонета, терцине, октаве, ствара кратке афористичке сентенције и обимне поеме: реалистичке, философске, сатиричке и легендарно-митолошке на различите теме, користи алегорије, условност, фантастику, симболе, међу првима у украјинској и европској књижевности развија тему радног морала кроз ликове сељака ратара и клесара и идејом рада одређује смисао и циљ људског постојања и оставља за собом огромно наслеђе нацрта, приповедака, новела, сагледавајући вечиту тежњу човека ка срећи и њену недостижност. У изврсном

преводу Радослава Пајковића у Нишу је објављена збирка поезије Бориса Олијника *На линији тишине*. Објашњавајући свој одабир песама, Р. Пајковић наводи да Олијникова поезија стоји у украјинској поезији као гранични знак, који је омеђивао једно време које је одлазило, и истовремено отварао неко друго време, које се тек наговештавало и које се и до данас наставља.

Годину дана касније, 1995. објављена је књига Б. Олијника *Сатанизација Срба, коме она треба?* Боравећи у Југославији за време ратова на њеној територији, Б. Олијник поставља питања и даје одговоре зашто су увек Срби оптуживани да чине злочине, колико далеко и давно сежу непрекидни мржња и непријатељство према српском народу, који песник воли и поштује и у чију је одбрану написао наведену књигу. Исте године у Новом Саду објављена је монографија проф. Јулијана Тамаша *Украјинска књижевност између Истока и Запада*, којом је представљен развој украјинске књижевности у контексту светске књижевности кроз стваралаштво И. Котљаревског, И. Франка, Л. Украјинке, В. Стефаника, М. Коцјубинског, О. Кобиљанске, Б. И. Антонича, В. Виниченка паралелно са сличним панданима у светској књижевности одговарајућег периода – Публија Вергилија Марона, Виктора Игоа, Емила Золе, Мориса Метерлинка, Ги де Мопасана, Кнута Хамсуна, Фридриха Ничеа, Дилена Томаса, Џорџа Орвела. Ова монографија сведочи о значајном научном доприносу проф. Ј. Тамаша развоју српске украјинистике.

О сто четрдесетој годишњици рођења И. Франка 1996. у изузетном преводу Луке Хајдуковића, слависте, песника, есејистеа, књижевног рецензента и историчара књижевности, преводиоца с руског и украјинског језика, театролога, уредника и приређивача књига из књижевности и позоришта, потпредседника Српско-украјинског друштва у Новом Саду објављено је 8 Франкових песама у београдском часопису *Мостови*. У избору и врском преводу Л. Хајдуковића 1999. објављен је триптих *Хучи Дњепар широки*, збирка одабране поезије тројице украјинских великана: Тараса Шевченка, Ивама Франка и Јевгена Малајука у двојезичном издању – изворном на украјинском и преводном на српском језику. За овај превод 1999. Удружење књижевника Украјине доделило је Л. Хајдуковићу међународну награду „Иван Франко“.

Преводи савремених украјинских писаца и песника Јурија Андруховича, Константина Москалеца, Васиља Махна и Бориса Шчавурског и поезија песника шездесетника: Лине Костенко, Ивана Драча, Васиља Стуса, Миколе Воробјова, Јурија Завгородног, Васиља Голоборођка и Виктора Кордуна објављени су 2001. у нишком часопису *Градина*. У чланку *Путеви украјинске поезије XX века* проф. Љ. Поповић води српске читаоце кроз украјинску поезију и књижевне правце украјинске књижевности XX века, упознајући их са најистакнутијим писцима, школама, представницима украјинске културе и њиховим најпознатијим делима која су обележила XX век, почев од модерне и завршавајући са постмодернизмом. Овај историјски пут и развој омогућио је да се украјинска поезија представи као непрекидан процес у ком су једне школе и традиције биле логички завршетак претходних, а истовремено су служиле као основа инспирације за нова трагања, где год да су настајала.

Захваљујући одличном преводу мр Стевана Константиновића најпотпунијег избора 32 новеле Васиља Стефаника у збирци *Изабране приче* 2001. српски читаоци могли су да се упознају са стваралаштвом најзначајнијег представника украјинског експресионизма.

Капитално издање *Антологије украјинске поезије XVI–XX век* под насловом *У инат ветровима* паралелно у оригиналу на украјинском језику и у преводу на српски језик, уз све потребне коментаре о делима, ауторима, претходним преводиоцима и изворима у којима су преводи објављени у избору и са предговором, коментарима и преводима проф. Љ. Поповић и са поговором и преводима проф. М. Сибиновића објављено је 2001. у Бања Луци. Антологијом је обухваћена поезија 67 украјинских песника, почев од стваралаштва Г. Смотричког и Д. Наливајка из XVI века, преко поезије Л. Барановича, И. Величковског и Д. Братковског из XVII века, затим представника XVIII века – Ф. Прокоповича и Г. Сковороде, најзначајнијих представника украјинске поезије и књижевности XIX века: И. Котљаревског, Л. Боровиковског, В. Забиле, М. Шашкевича, А. Метлинског, Т. Шевченка, О. Афанасјева-Чужбинског, М. Костомарова, О. Корсуна, С. Руданског, И. Франка, П. Грабовског, В. Самијленка, Л. Украјинке, песника прве половине XX века, представника нових књижевних праваца и група: О. Олеса, М. Зерова, Ј.

Савченка, К. Полишчука, О. Слисаренка, П. Тичине, М. Семенка, М. Риљског, Ј. Малајука, В. Сосјуре, Б. И. Антонича, М. Руденка, затим песника, чије је стваралаштво обележило другу половину XX века, шездесетника, седамдесетника, осамдесетника, од којих су већина и савремени украјински песници: М. Руденка, Б. Бојчука, Д. Павличка, Л. Костенко, Б. Рубчака, Б. Олијника, В. Симоненка, М. Винграновског, И. Драча, Л. Куљбак, П. Осадчука, В. Стуса, Х. Свитличне, М. Влад, Р. Лубкивског, О. Сенатович, Х. Чубач, М. Воробјова, Д. Кононенка, М. Павленко, Ј. Завгородног, В. Холоборођка, В. Кордуна, Л. Кисељова, В. Моруге, С. Жалоб, М. Шевченка, Н. Никулине, Г. Паламарчук, М. Лукива, Н. Дзјубенко, Т. Федјука, Н. Кирјан, И. Римарука, М. Матиос, И. Мироненко, Ј. Андруховича, И. Малковича, В. Махна и Б. Шчавурског. Од наведених 67 песника, у антологију је уврштено 34 песника, чије је стваралаштво први пут представљено српским читаоцима. На 687 страна представљено је око 6500 редова преведених стихова. За преводе објављене у овој антологији Национално удружење писаца Украјине 2004. доделило је проф. М. Сибиновићу престижну награду „Иван Франко“ за превод и популаризацију украјинске књижевности у иностранству. Исте године Удружење књижевних преводаца Србије доделило је преводиоцу Награду за лични допринос развоју преводачког рада. Двојезично издање антологије омогућава нам да се уверимо са каквом вештином проф. М. Сибиновић преводи поезију која припада различитим културним епохама, различитим стиловима и жанровима.

Исте године у бравурозном преводу Милене Ивановић и Але Татаренко објављен је роман *Перверзија* Јурија Андруховича, једног од водећих савремених украјинских писаца, са чијим се именом исправно повезује развој постмодернизма у украјинској књижевности. Роман *Перверзија* тумачи кризну ситуацију у целом савременом свету и могуће начине изласка из тог ћорсокака и налази се у центру пажње философских и естетских трагања. Ј. Андрухович имитира различите књижевне стилове: барок, магични реализам, украјински бурлеск и травестију, маниризам. Роман *Перверзија* говори о Венецији и карневалу, о љубави, о животу и смрти, о Западној и Источној Европи, о Европљанима и Украјинцима, о мрачним силама стварности и халуцинација, о рају и антирају (паклу), о изгубљеном рају чистих осећања, о узвишеној љубави

главног јунака према његовој непрежаљеној љубави, о Ади и аду (паклу), о различитим кодовима, представљеним рефератима учесника научног семинара, пријавама доушника, позоришном представом, новинским извештајима, тестаментом главног јунака.

У одличном преводу Милене Ивановић 2002. у оквиру преводилачке радионице у Лавову и Дрогобичу објављена је изузетна психолошка драма *Закон* Володимира Виниченка паралелно на украјинском и српском језику. Још пре безмало стотину година В. Виниченко је предвидео савремене конфликте, пориве и проблеме, уз одличну анализу најдубљих делова душе свих учесника своје драме.

Још једна збирка поезије Бориса Олијника *Над стрехом јаблан* у изврсном преводу Луке Хајдуковића и Ђуре Лаћка објављена је 2003, овог пута паралелно на украјинском и на српском језику. Л. Хајдуковић указује да су за Б. Олијника најзначајаније вредности мајка и отаџбина, љубав и верност, истина и савест, зато што су оне за песника морални апсолут и попут принципа, никад и ничим се не смеју доводити у питање. У преводу Ђ. Лаћка објављен је и есеј Б. Олијника *Две године у Кремљу* (или *Кнез таме*).

Исте године у избору и преводу и са предговором проф. М. Сибиновића објављена је збирка поезије *Песме* Виктора Кордуна. Кордунове песме испуњене су енигматском, уметнички одабраном рефлексijом, горким езотеризмом и независне су од ритма светске самоуверености и развоја. Већину песама В. Кордун је написао у верлибру, у настојању да врати поезију њеним изворима и да врати песмама примарну функцију сакралних текстова.

Есеј Миколe Рјабчука *Од Малорусије до Украјине* 2003. превеле су проф. Љ. Поповић, М. Ивановић и А. Татаренко. Приређивач његовог издања је Дејан Ајдачић.

На Филолошком факултету Универзитета у Београду школске 2003/2004. покренут је украјинистички часопис *Вікно* у ком студенти, али и њихови професори, објављују преводе из украјинске књижевности, како савремених писаца, тако и књижевних класика. Бројни есеји, поезија, драме и одломци из приповедака и романа познатих украјинских књижевника објављени су у шест свезака часописа у издању Филолошког факултета. Први број часописа посвећен

је 190-годишњици рођења Т. Шевченка и његовом стваралаштву и, самим тим, највећи број радова посвећен је овој теми. У часопису су објављени преводи студената украјинистике: одломак из научног рада Леонида Рудницког *Дмитро Чижевски и Томас Ман: Уз причу о једној недовршеној кореспонденцији*, приповедака Васиља Габора *Лов у изгубљеном простору*, Ивана Циперђука *Кружење*, Тараса Прохаска *Спаљено лето*, песама Ивана Андрусјака *Аутопортрет с елементима очаја*, Игора Римарука *Висока вода*, Тараса Шевченка *Н. Н.*, есеја Јурија Андруховича *Пред временом и вечношћу*, *Афоризми* Григорија Сковороде, драме Олександра Ирванца *Recording, Комад из два чина*, бајки *Вук, пас и мачак*, *Баба и ђаво*, *Чаробно лонче*, *Летећи брод*, одломци из философског рада Оксане Забужко *Шевченко и мит Украјине* и одломак из научног рада Григорија Грабовича *Шевченко као творац мита*.

У одличном преводу Милене Ивановић, Але Татаренко и Дејана Ајдачића 2005. објављена је *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, коју је приредио познати украјински књижевник и преводац Јуриј Виничук, одабравши приповетке 13 савремених украјинских писаца, представника постмодернизма: Јурија Андруховича, Васиља Габора, Володимира Диброве, Оксане Забужко, Јурија Издрика, Володимира Јешкиљева, Олега Лишеге, Константина Москалеца, Володимира Назаренка, Тараса Прохаска, Галине Пагутјак, Љубови Пономаренко и Ј. Виничука. У *Књижевном магазину* у избору и преводу А.Татаренко и М. Ивановић објављена је поезија савремених украјинских песника: Јурија Андруховича, Виктора Неборака, Оксане Забужко, Галине Крук, Андрија Бондара, Мариане Кијановске, Сергија Жадана и Остапа Сливинског, међу којима су припадници књижевних група *Бу-Ба-Бу*, *Ммюнна туга*, *Нечувани* и *Червона фіра*. У часопису *Филолошки преглед* 2005. Дејан Ајдачић је српским читаоцима представио два савремена украјинска писца и њихове романе: роман о променама у савременом друштву *Зелена Маргарита* Свитлане Пиркало и алтернативни историјски роман са елементима антиутопије *Рівне/Ровно. Стіна*. Олександра Ирванца. У преводу студенткиња украјинистике Иване Матић и Ане Шваб у часопису *Вікно* објављени су одломци из романа *Зелена Маргарита*. Драма *Recording, Комад из два чина* О. Ирванца у преводу студенткиње Милице Илић (први чин) објављена је у

часопису *Вікно* 2004. и у *Савременој украјинској драми* 2016. (други чин) у преводу Тање Гаев. Други број студентског часописа *Вікно* са темом броја *Довженко и Шевченко као мит Украјине* објављен је 2005. На страницама часописа објављен је филмски сценарио *Украјина у пламену* Олександра Довженка у преводу студенткиња украјинистике Јелене Мијалковић, Јелене Павлов, Емине Симић, Здравке Дрљаче и Душке Здравковић и рад проф. Љ. Поповић *Антиутопична модель України Олександра Довженка, Спроба інтертекстуального міфологічного аналізу.*

Поводом 50-годишњице смрти Олександра Довженка и 15-годишњице независности Украјине 2006. објављен је избор из стваралаштва и живота О. Довженка *Украјина у пламену*, који је приредио др Јанко Сабадош. Филмски сценарио *Украјина у пламену* О. Довженко је написао 1943. и посветио га је догађајима Другог светског рата, судбини сеоске породице и обичних сељака. Одломци сценарија на руском језику први пут су објављени 1943, а на украјинском 1962. О. Довженко је показао изузетну грађанску храброст зато што је први у украјинској совјетској књижевности описао најтрагичнији период Великог отаџбинског рата – његов сам почетак, када се совјетска војска повлачила, остављајући Украјину на милост и немилост фашистичкој окупацији. У делу нема узвишеног патоса, ни описа тријумфалног кретања Црвене армије, док Стаљин није поменут ниједном речју. Довженкова прича је крик бола и прва је импресивна и жестока перцепција фашистичке инвазије. Сценарио се није допао Стаљину и он забрањује његово објављивање, због чега је био окарактерисан као „непријатељски” са даљим суровим последицама. Својим сценаријем трагедијом О. Довженко се супротставио званичном односу према ратним догађајима и то је изазвало оштру негативну оцену Стаљина и његовог окружења. О. Довженко је избачен из партијског одбора и редакције, разрешен је дужности уметничког руководиоца Кијевског филмског студија и заувек је протеран из Украјине. Сценарио је први пут објављен тек 1966. са бројним исправкама цензуре. На српском језику сценарио је угледао светлост дана у одличном преводу студенткиња украјинистике З. Дрљаче, Д. Здравковић, И. Матић, Ј. Мијалковић, Ј. Павлов и Е. Симић.

Исте године у преводу Андрије Лаврека збирке приповедака *Stribogov poklon* српској читалачкој публици представљено је стваралаштво Леса Мартовича, припадника *Покутске тројице* заједно са Васиљем Стефаником и Марком Черемшином. Л. Мартович је у својим приповеткама писао о сељацима које је изузетно волео. За његов уметнички стил карактеристична је комбинација трагичног и комичног и хумор који повремено прелази у жестоку сатиру. Мартовичева пажња усредсређена је пре свега на хумор како појединца, тако и друштва у целини. Сатиричар је немилосрдан према пороцима представника свих слојева друштва: и челника и обичног народа. За челнике користи неисцрпан сарказам и презир, а за обичан народ бол и смех кроз сузе, што посебно долази до изражаја у приповеци *Стрибогов поклон*. На сатиричан начин описан је живот мрачне сеоске заједнице, коју изједа глупи егоизам, неописиви бес и страшна мржња која раздире живи народни организам и доводи до његовог распада. Мартовичева дела до данас су сачувала своју образовну и информативну вредност. У ово могу да се увере и српски читаоци захваљујући одличном преводу, што је за преводиоца представљало одговоран и нимало лак посао, зато што је Л. Мартович писао на покутском дијалекту.

У преводу проф. М. Сибиновића у часопису *Писмо 2006*. представљена је поезија девет украјинских песника: Лине Костенко, Васиља Стуса, Васиља Холоборођка, Ивана Малковича, Григорија Чубаја, Јурка Позајака, Ивана Лучука, Назара Гончара и Назара Федорака, међу којима су и припадници књижевних група *Пропала грамота* и *ЛуГоСад*. У часопису *Развитак* проф. М. Сибиновића објавио је поезију 17 украјинских песника: Јакива Савченка, Клима Полишчука, Олексе Слисаренка, Михаила Семенка, Максима Риљског, Јевхена Малањука, Лине Костенко, Васиља Симоненка, Ивана Драча, Васиља Стуса, Васиља Холоборођка, Виктора Кордуна и Григорија Чубаја, који су већином били жртве совјетског режима и стаљинског терора. Поводом београдских Међународних сусрета писаца и књижевне вечери, на којој су гости били водећи украјински песници О. Ирванец и Володимир Цибуљко, проф. М. Сибиновић представља њихову поезију у чланку *Два украјинска песника*. У часопису *Mons Aureus* чланком *Украјинска књижевност коју још нисте упознали* проф. А. Татаренко упознаје српске читаоце са већ објављеним преводима из савремене

украјинске књижевности и у свом преводу представља нове песме Ј. Андруховича, С. Жадана, Г. Крук и О. Сливинског, док чланком *Неки нови клинци: Украјинска књижевност пост-постмодерног доба* у часопису *Наслеђе* представља писце-тинејдере најновије генерације украјинске књижевности, који све сигурније заузимају места на топ-листама читаности: Љупка Дереша, Софију Андрухович, Свитлану Пиркало, Галину Крук, Тању Маларчук и Ирену Карпу. Приповетка И. Карпе *Снови Јерихона* у преводу проф. А. Татаренко објављена је у часопису *Polja* 2007.

У избору, редакцији и предговору проф. Љ. Поповић 2006. светлост дана угледао је *Кобзар*, најпотпунија збирка српских превода Шевченкове поезије. Већ постојећим и раније објављиваним преводима додати су подједнако виртуозни, често ненадмашни, преводи Миодрага Сибиновића и Луке Хајдуковића.

У избору Милене Ивановић 2007. објављене су *Украјинске народне бајке на српском и украјинском језику*. Избором је обухваћено 25 бајки. Новина је то што су у овом издању украјинске бајке представљене паралелно у оригиналу на украјинском језику и у преводу на српски језик. Превод су извршили студенти украјинистике: Ивана Матић, Милица Беговић, Марко Станисављевић, Ана Шваб, Весна Златановић, Катарина Јовановић, Јелена Мијалковић, Снежана Ђулибрк, Марјана Ђивуљски, Сања Лазић и Виолета Стевић. Једини недостатак овом издању је то што нису наведени извори оригинала на украјинском језику из којих су бајке преузимане, те не знамо да ли се ради о оригиналним бајкама, или неким каснијим адаптацијама народних бајки. Због својих мотива, заплета, неисцрпне фантазије, идеје победе правде и кажњавања зла, неправде, лоших бића и њихових поступака бајке су увек интересантне и актуелне, било да их читамо у оригиналу, или у преводу, а овај превод украјинских народних бајки на најбољи могући начин приближава српским читаоцима суштину мудрости и фолклора украјинског народа.

У избору и преводу Луке Хајдуковића објављена је збирка поезије *Песме* Ивана Франка, чија је лирика значајно проширила идејне и тематске оквире украјинске поезије и открила нове могућности њеног језика. На већ препознатљив начин, Л. Хајдуковић наводи песме И. Франка паралелно у

оригиналу на украјинском језику и у свом изузетном преводу на српски језик, образлажући у *Напомени преводиоца* када и како су настали преводи из лирике И. Франка. У преводима Л. Хајдуковића Франкова поезија подједнако плени разноликошћу ритма и строфа, стилском динамичношћу и интертекстуалношћу као и у оригиналу. Л. Хајдуковић представио је Франково стваралаштво и у врбаском часопису *Траг* у чланку *Иван Франко и Срби*. Л. Хајдуковић указује на интересовање И. Франка за српски народ, нашу културу, историју и друштвене околности и непосредне сарадничке односе које је одржавао с истакнутим српским интелектуалцима. Најприсније везе имао је са Тихомиром Остојићем и Радованом Кошутећем. Његова посета Београду 1904. сведочи о тој сарадњи. Вишеструке везе са Србима И. Франко је потврдио и преводилачким радом. На украјински језик превео је једанаест српских лирских и епских песама, чијим је преводом демонстрирао дубоко разумевање духа српског народа и одлично познавање његовог епоса, односно његовог језика. Из српске прозе превео је приповетку Лазе Лазаревића *На бунару*, зато што је управо ова приповетка одговарала његовим идеолошким схватањима и политичкој опредељености. Својим уметничким преводима И. Франко је популаризовао српско народно стваралаштво код украјинских читалаца, подржавао је борбу српског народа за национално ослобођење. Године 1876. песмом *Задунaйськa пiснa* поздравио је устанак Срба у Херцеговини. Београд је посетио 1894. Велики Франков допринос зближавању српског и украјинског народа вредновало је Српско-украјинско друштво у Новом Саду. Оно је 1996. о стотетрдесетој годишњици Франкова рођења, организовало међународни научни скуп „Иван Франко и Срби“. Истоимени зборник радова представљених на Скупу Друштво је објавило 2006. Овај зборник за сада у српској култури представља најпотпунији информатор о свим аспектима рада И. Франка на упознавању Украјинаца са духовним вредностима Срба. И преводилац Јарослав Комбиљ упознаје српске читаоце са стваралаштвом И. Франка, наводећи најзначајнија Франкова дела из области преводилаштва, лингвистике, етнографије и фолклористике, економије и социологије, публицистике, философско-социолошка и друштвено-политичка дела. У часопису су објављене и Франкове песме у преводу проф. М. Сибиновића.

У Београду је 2007. објављена монографија проф. Љ. Поповић *Фокусна перспектива украјинске књижевности*, у којој је, до ове дисертације, садржан најпотпунији преглед украјинске књижевности у српској култури. Наведена монографија представља основ и полазиште извора овог истраживања, те је она и најчешће цитирани извор у овој дисертацији. Готово сви наводи и извори из монографије проверени су *de visu* и на основу њих сачињена је потпуна хронолошка библиографија радова и превода из украјинске књижевности, прва такве врсте у нашој култури. Дату библиографију следили смо током овог рада, чији је крајњи резултат ова дисертација.

У организацији Српско-украјинског друштва, професора и наставника украјинистике и Филолошког факултета у Београду са циљем популаризације украјинистике у Србији одржан је низ књижевних вечери, културних манифестација, округлих столова, сусрета савремених украјинских писаца са студентима украјинистике, предавања из украјинске књижевности, организује се наизменична размена студената и наставника Универзитета у Београду са Кијевским националним универзитетом „Тарас Шевченко” и Лавовским државним универзитетом „Иван Франко”, у оквиру српске електронске библиотеке Растко 2001. покренут је електронски пројекат Растко: Кијев-Лавов.

Гости Филолошког факултета у Београду били су савремени украјински писци: 2002. године Иван Драч, Васиљ Махно и Јуриј Андрухович (и поново 2014.), 2003. Микола Рјабчук, 2004. Виктор Кордун, 2005. Јуриј Виничук, 2006. Олес Иљченко, 2007. Иван Лучук, 2008. чланови групе *Последња барикада*: Андриј Кокотјуха, Свитлана Поваљајева, Лала Багирова, Назар Федорак и Сергиј Пантјук. Српски украјинисти и слависти организовали су бројне књижевне вечери, презентације и друге културне манифестације, посвећене украјинској књижевности које су оставиле дубоког трага у српској култури. У мају 2005. у малој сали задужбине Илије М. Коларца одржано је књижевно вече *75 пролећа Лине Костенко*, док је у новембру исте године одржано вече украјинске поезије *Жигосани*, посвећено репресованим украјинским песницима 1920-30-их, 1960-их, 1980-их. У октобру 2006. одржана је промоција превода студената украјинистике филмског сценарија Олександра Довженка *Украјина у пламену* у Југословенској кинотеци, када је приказан и филм О. Довженка

Земља, док је у децембру одржана промоција *Кобзара* Тараса Шевченка. У децембру 2007. одржана је промоција књиге *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*. У октобру 2008. ректор Харковског универзитета проф. др В. С. Бакиров и ректор Универзитета у Београду проф. др Бранко Ковачевић потписали су Уговор о сарадњи. Овом приликом у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ отворена је изложба под називом *Харковски универзитет и Срби*. У априлу 2014. у Установи културе „Пароброд“ у оквиру јавних читања *Бисери из управничких фока 3.0* захваљујући личном ангажману режисера Стевана Бодрже под називом *Дан украјинске драме* публици су представљене драме *Боје* Павла Арјеа у преводу Тање Гаев и *Станица* Александра Витра у преводу Драгане Василијевић. Успешно јавно читање подстакло је иницијативу за стварање антологије *Савремена украјинска драма* (садржи укупно 12 савремених драмских комада у преводу Милене Ивановић, Дејана Ајдачића, Тање Гаев, Драгане Василијевић и других), објављене 2016, коју су приредиле проф. др Љ. Поповић и украјинска драмска уметница Неда Неждана. У новембру 2016. одржана је међународна научна конференција *Украјинистика и словенски свет* поводом 25 година украјинистике на Универзитету у Београду у којој је учествовало преко 50 украјиниста и слависта из целог света. Зборник научних радова са ове конференције објављен је 2017.

Сви наведени преводи, радови, културни догађаји, лични контакти и залагања како српских украјиниста, тако и украјинских србиста, савремених украјинских писаца и преводаца њиховог стваралаштва допринели су и непрестано доприносе упознавању са достигнућима украјинске књижевности и културе и њиховом систематском и детаљном пријему код српске публике.

Може се закључити да на основу темељитог проучавања рецепције украјинске књижевности у српској култури ова дисертација представља научно сагледавање укупне украјинско-српске књижевне и културне контактологије.

ГРАЂА

Дигитални каталог Народне библиотеке Србије:

Београдске илустроване новине (1866), Београд, Милан Миловук

Босанска вила (1885–1914), лист за забаву, поуку и књижевност, Сарајево. Власник и уредник најдуже је био Никола Т. Кашиковић Сарајлија

Бранково коло (1895–1914), лист за забаву, поуку и књижевност, Сремски Карловци, Паја Марковић Адамов. Власник и одговорни уредник до 1907. био је Паја Марковић-Адамов, док су наредни уредници били Милан Будисављевић, Д. Ј. Илић и Душан Котур.

Бранково коло, (1895–1914), Сремски Карловци, Паја Марковић Адамов

Вила (1865–1868), лист за забаву, књижевност и науку, Београд, Стојан Новаковић

Даница (1860–1872), лист за забаву и књижевност, Нови Сад, Ђорђе Поповић: година II: 20. V 1861, број 14: 218-219, 219; 31. X 1861, број 30: 472-473, 473; година IV, 7. IV 1863, број 14: 221

Зенит (1921–1926), Загреб, Београд. До 1923. године је излазио у Загребу, потом у Београду.

Јавор (1862–1863; 1876, 1877, 1887), лист за забаву и науку, Нови Сад, Уредник Др. Илија Огњановић

Књижевни југ (1918–1919), књижевни часопис, Загреб. Један од уредника био је Иво Андрић, а остала тројица били су Н. Бартуловић, В. Ђоровић и Б. Машећ.

Матица (1865–1870), лист за књижевност и забаву, Нови Сад, А. Хаџић. Сарадници су били Мита Поповић, Јован Грчић-Миленко, Стојан Новаковић, Милорад П. Шапчанин и др.

Мисао, књижевно-политички часопис (1919–1937), Београд. Уредници С. Пандуровић и В. Живојиновић

Новине сербске (1813–1822): дигиталне копије страница свих бројева часописа *Новине сербске* из “бечке фазе”. Основао их је Димитрије Давидовић (уз помоћ Димитрија Фрушића).

Новине Читалишта београдског (1847–1848), Београд, сарадници су били Јован Стерија Поповић, Сима Милутиновић и други.

Орао (1875–1902), велики илустровани календар. Уредник Стеван В. Поповић.

Печат (1939–1940), књижевни мјесечник за умјетност, науку и све културне проблеме, Загреб. Часопис су покренули М. Крлежа (уједно и најзначајнији уредник) и М. Ристић, заједно са К. Хегедушићем, З. Рихтманом, В. Богдановим и другима.

Седмица (1852–1858), лист за науку и забаву, Нови Сад, Данило Медаковић. Уредник је био Ђорђе Поповић.

Српска зора (1876–1881), забавно–поучни лист са илустрацијама, Беч, Коста Мандровић. За сараднике је имао Ј. Ј. Змаја, Ђуру Јакшића, Лазу Костића, Стојана Новаковића, Милорада П. Шапчанина.

Српске илустроване новине (1881–1882), лист за забаву, поуку, уметност и књижевност, Нови Сад. Уредник Стеван В. Поповић.

Српске новине (1834–1919), Београд. Новине покреће Димитрије Давидовић уз сагласност кнеза Милоша. Прве године се штампају у Крагујевцу, затим почиње “београдска фаза” листа под називом *Новине српске*. 1843. године мењају назив у *Српске новине*. У Београду излазе до 1914, потом се селе у Ниш до 1915. и на Крф, у избеглиштво, од 1916. до 1918. где су имале и књижевни додатак *Забавник*. Поред тога што су одражавале и оживљавале књижевни живот Србије и имале места за језичке и књижевне полемике, оне су биле и службено гласило Кнежевине Србије. После 1919. излазиће као *Службене новине Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца*.

Српски књижевни гласник (1901–1941), Београд. Основао га је и у прво време уређивао Богдан Поповић. Часопис је окупљао све српске, као и југословенске старије и млађе писце и научнике.

Стражилово (1885–1888, 1892–1894) књижевни лист, Нови Сад. У току излажења лист је три пута мењао поднаслов: *Лист за забаву, поуку и уметност* од 1. до 31. броја 1885. године; *Лист за забаву, поуку и књижевност* од 32. броја 1885. до 52. броја 1888. године и *Лист за песништво, поуку, уметност и књижевност* од 1. броја 1892. до 40, и последњег, броја 1894. године. Покретачи су били професори новосадске гимназије Јован Грчић, Ђорђе Магарашевић,

Ђорђе Дера, Милан Савић, Милан Јовановић и Стеван Милованов. Власник и главни уредник био је Јован Грчић.

Уметнички преглед (1937–1941): илустровани уметнички часопис, обухватао је широку област културе, ликовних уметности, архитектуре, урбанизма, нумизматике, примењених уметности, домаће и стране, од праисторије и средњег века до модерне скулптуре и сликарства. Уредник је био Милан Кашанин.

Часописи и новине:

Анали Филолошког факултета, књига XIII, Биографије и објављени радови наставника и сарадника, Београдски универзитет, Београд, 1979: 1-595

Анали Филолошког факултета, књига XVII, Биографије и објављени радови наставника и сарадника, Београдски универзитет, Београд, 1986: 1-382

Багдала, месечни лист за књижевност, уметност и културу, Главни уредник: Б. Л. Лазаревић, Одговорни уредник: Добри Димитријевић, Крушевац, Књижевни клуб, 1962, 1974, 1976.

Борба, орган комунистичке партије Југославије. Одговорни уредник: Фрањо Салета, Београд, Комунистичка партија Југославије, 1922–1929, 1941–2003: 1951. година, 19. август, број 196: 6

Браник: орган српске народне слободоумне странке, Нови Сад (1890)

Викно, Књига I (2004), Филолошки факултет у Београду, Београд 2004: 1-119

Викно, Часопис студентів україністики, Випуск II 1-2, Филолошки факултет у Београду, Београд 2005: 1-119

Викно, Часопис студентів україністики, Випуск IV, Филолошки факултет у Београду, Београд, 2010: 278

Градина, часопис за књижевност, уметност и културу, Ниш. Издавач: Нишки културни центар, година XLIV, нова серија, 2001, свеска 6-7-8; 2008, бр. 24/2008

Гусле, 1886

Delo, list za nauku, književnost i društveni život, Beograd 1964, broj 6: 953-964; 955,956, 957, 958, 963

Домети, часопис за културу, Сомбор. Главни и одговорни уредник: Бошко Ивков. Издавач: Самоуправна интересна заједница културе и културно-просветна заједница у Сомбору, 1976

Епоха, бесплатан забавник, Београд. Власник, директор и одговорни уредник Милан П. Савчић, Штампарија Карла Грегорића, 1919–1920

Зборник Матице српске за књижевност и језик, Матица Српска, Нови Сад, 1955, књ. 3: Владан Недић, *Један српски мотив у Шевченка*: 216-218

Зборник Матице српске за славистику, Матица српска, Нови Сад, Одељење за књижевност и језик, 2003

Звезда, лист за забаву, поуку и књижевност, Београд. Уредник: Јанко М. Веселиновић (1898–1901)

Зора: лист за књижевност и забаву, Београд. Издавачи и уредници Тодор Поповић и Миленко Обрадовић (1869)

Зорица, дечје новине, Београд. Уредник Мих. Сретеновић, учитељ, Издање учитељског друштва (1901/1902).

Izvor, časopis za književnost i kulturna pitanja, Zagreb. Odgovorni urednik: Stjepan Perović, „Novo pokolenje“, 1948-

Књижевна реч, лист књижевне омладине Србије, Београд. Главни и одговорни уредник: Милован Марчетић, 1973-

Književne novine, list za književnost i kulturu, Beograd. Glavni i odgovorni urednik: Miodrag Perišić, Udruženje književnika Srbije, 1948-

Књижевне новине, лист за књижевност, уметност и друштвена питања, Београд, 1978

Књижевни магазин, месечник Српског књижевног друштва, Београд. Оснивач и издавач: Српско књижевно друштво. Главни и одговорни уредник: Слободан Зубановић, 2005, јун-јул, број 48-49: *Украјински песници*, Избор и превод с украјинског: Ала Татаренко и Милена Ивановић: 7-13

Књижевност, нова серија, Београд. Главни и одговорни уредник: Миодраг Раичевић, Издавач: Издавачко предузеће „Просвета“ а. д., За издавача: Дејан Михајловић, 2005

Кораџи, часопис за књижевност, уметност и културу, Крагујевац. Главни уредник: Слободан Павићевић. Одговорни уредник: Душан Мандић, 1976, 1982

Летопис Матице српске, Нови Сад. Главни и одговорни уредник Драган Станић, 2005

Mons Aureus, часопис за књижевност, уметност и друштвена питања, Смедерево. Главни и одговорни уредник: Драган Мрдаковић, Народна библиотека Смедерево, 2006, број 11, година IV: 7-18; 2009, број 23, 25-27

Мостови, часопис за преводну књижевност, Београд. Главни и одговорни уредник: Јован Јанићијевић. Издавач: Удружење књижевних преводаца Србије, 1996

Наслеђе, часопис за књижевност, језик, уметност и културу, Крагујевац. Главни и одговорни уредник Драган Бошковић, Филолошко-уметнички факултет Крагујевац, 2006

Nova Evropa: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb. Odgovorni urednik M. Ćurčin. Izlazi jedanput mesečno, i to svakog 26. u mesecu, redovno u sveskama od 32 stranice a izuzetno i više. Neobavezno donosi umetničke priloge i književne dodatke

Одзиви, часопис за књижевност, културу, науку и друштвени живот, Бијело Поље, Љубиша Бакић, 1984

Одјек, ревија за уметност, науку и друштвена питања, Сарајево. Директор и главни уредник: Лука Павловић, 1975

Омладина, list za zabavu i puku srednješolske mladeži, Zagreb. Izdaje „Društvo hrvatskih srednješolskih profesora“. Urednici: dr Stjepan Matičević i dr Milovan Gavazzi, Zemaljska tiskara, 1922, 1926

Писмо: часопис за светску књижевност, Земун. Издавач: књижевно друштво „Писмо“. Уредник: Раша Ливада, година XXII, 2006, број 84/85

Плерома, часопис з проблем культурології, теорії мистецтва, філософії. Проект «Повернення деміургов», Видавництво «Лілея-НВ», Івано-Франківськ, Випуск 3, 1998: 5-21

Побратимство, месечни журнал за књижевност и науку, Београд, Божа А. Прокић, 1881,

Polja, časopis za književnost i teoriju, Novi Sad. Glavni i odgovorni urednik: Laslo Vlašković. Izdavač: Kulturni centar Novog Sada, godina LII, № 445, maj-jun 2007: 56-62

Развитак, часопис за књижевност, културу, уметност и науку, Бања Лука-Београд. Одговорни уредник: Божо Булатовић, 1973, 1975

Развитак, часопис за друштвена питања, културу и уметност, Зајечар. Оснивач: Скупштина општине Зајечар. Издаје: Предузеће за новинско-издавачку делатност „Тимок“, За издавача: Слободан Станковић. Главни и одговорни уредник: Томислав Мијовић, 2006

Савременик плус, књижевни часопис, Београд. Главни и одговорни уредник Срба Игњатовић, (1993)

Свеске: књижевност, уметност, култура, Панчево. Главни и одговорни уредник: Милан Орлић. Издавач „Мали Немо“, 2003: Ала Татаренко, *Перверзија – још једно име за постмодерни роман // Свеске*, Панчево 2003: 173-175

Слово і Час, науково-теоритичний журнал (1957–), Київ: Ю. Андрухович, *Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода // СіЧ* 1999: 66

Србадија, илустровани лист за забаву и поуку, Беч: Ј. С. Виловски: Стеван Ђурчић. Уредник: Стеван Ђурчић, Одговорни уредник: Срећко Мајер, Штампарија Јерменског манастира Сајдла и Мајера, (1874-1876)

Српска реч, недељни лист за политику и друштвени живот, Београд. Власник, уредник и издавач: Михајло Ђорђевић-Призренац. Одговорни уредник Св. П. Јаношевић, Краљевска српска државна штампарија, (1888–1889)

Српски књижевни гласник, Београд. Главни и одговорни уредник: Бранислав Петровић, (1901–1941; 1992–)

Стварање, часопис за књижевност и културу, Титоград. Главни и одговорни уредник: Војислав Вулановић, 1975, 1979

Стиг, часопис за књижевност, уметност и културу, Мало Црниће. Главни и одговорни уредник: Светомир Мирковић, Издавач: центар за културу Мало Црниће, 2003

Стража, књига за науку, књижевност и друштвени живот, Нови Сад, Ј. Пачу (1876, 1877)

Student, list za društvena, kulturna i politička pitanja, Beograd. Pripada studentima Beograda, Savezu socijalističke omladine Beograda i izdavaču – Univerzitetском одбору GS SSO Beograd, Balkanska 4/III, v.d. glavnog i odgovornog urednika: Mirko Arsić,

Сусрети, часопис за књижевност и културу, Титоград. Уредници: Петар Ђурановић, Олга Перовић и Сретен Петровић, „Побједа“, 1961

Ток, лист за културу и друштвени живот Топлице, Прокупље. Одговорни уредник: Милан Јоксимовић и Благоје Глозић, 1970

Траг, часопис за књижевност, уметност и културу, Врбас. Главни и одговорни уредник: Ђорђе Сладоје. Издавач: Народна библиотека „Данило Киш“, 2007

Trideset dana, mesečni časopis za politička pitanja, Beograd. Urednici: Vilko Vinterhalter, Rade Vlkov, Viljem Jager i Anton Kolendić, Odgovorni urednik: Viljem Jager, 1951

Тридесет дана, месечни часопис за политичка питања, Београд. Уредници: Вилко Винтерхалтер, Раде Влков, Виљем Јагер и Антон Колендић, Одговорни уредник: Виљем Јагер, 1951

Українсько-сербський збірник: *Україна*, історія, культура, мистецтво, Київ, випуск 1 (1), «Темпора», 2006: 1-242

Филолошки преглед, часопис за страну филологију, Београд. Главни и одговорни уредник: др Јелена Новаковић, Филолошки факултет, 2005

Црногорка, лист за књижевност и поуку, Цетиње, Јован Павловић (1884)

Час, часопис, Београд. Уредништво преко од Старог телграфа, 1885

Библиографије, зборници, енциклопедије:

Библиографија превода са језика народа СССР 1941–1948, Београд 1950: 1-319

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova I, Nauka o književnosti, I/1 Književnost općenito. Teorija književnosti. Uporedna književnost, I/2 Historija Jugoslavenskih književnosti A-K, Zagreb MCMLVI, Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ: 1-859

Васић, Анкица, *Вила: Садржај и предметни регистар*, Матица Српска, Рукописно одељење, Библиографије, Нови Сад, 1987, 1-336

Веселинов, Иванка, *Јавор: садржај по ауторима I*, Матица српска, Нови Сад, 1987, 1-868

Веселинов, Иванка, *Даница: садржај и предметни регистар*, Матица српска, Нови Сад, 1984, 1-544

Enciklopedija Jugoslavije u 8 svezaka (1955–1971), Zagreb, Izdanje i naklada Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda

Enciklopedija Leksikografskog zavoda u 7 svezaka, (1955–1964), Zagreb, Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ/Jugoslavenskog leksikografskog zavoda

Зборник радова *Нова Европа 1920–1941*, Институт за књижевност и уметност, Београд 2010, 702 с

Зеремски, Вида, Ђурђевица Љубибратић, Марија Чурчић, *Седмица: Садржај и предметни регистар*, Матица српска, Нови Сад, 1972, 1-184

Краткая литературная энциклопедия, Государственное научное издательство «Советская энциклопедия», Москва, 1962, 1, Аарне-Гаврилов: 1-1088

Љубибратић, Ђурђевица: *Стражилово*, садржај по ауторима I, Матица Српска, Рукописно одељење, Библиографије, Нови Сад, 1989: 1-194

Љубибратић, Ђурђевица: *Стражилово*, предметни регистар II, Матица Српска, Рукописно одељење, Библиографије, Нови Сад, 1991: 1-327

Мала енциклопедија, Општа енциклопедија, 4. издање, „Просвета“, Београд, 1986, Сарадници I, II, III, IV издања: Рашковић Ђурђевић Срђан, Суботин др Стојан...

Мала енциклопедија, Општа енциклопедија, 4. издање, А-Ј, 1, „Просвета“, Београд, 1986: 1-1012

Орџа енциклопедија Југославенског лексикографског завода у 8 томова, III издање, 1977–1982. Припрема: Графички завод Хрватске, Загреб. Тисак и уез: „Младинска књига“, Лјубљана

Погодин, др Александар, *Руско-српска библиографија 1800–1925*/Израдио Д-р Александар Погодин: *I књига: Књижевност: I део: Преводи објављени посебно или по часописима*, 5 Издање Задужбине Каменка и Павла Браће Јовановића 5, [Српска Краљевска Академија: Посебна издања: Књига ХСII: Философски и филолошки списи: Књига 22], Београд 1932: I–XXXII, 1-287

Франко, Иван, *Зборник радова са међународног симпозијума одржаног у Новом Саду 25–27. новембра 1996*, Српско-Украјинско друштво, Нови Сад, Архив Војводине, Нови Сад 2006: 1-214

Циндори, Марија, *Нова Европа 1920–1941*, Библиографија, Институт за књижевност и уметност, Београд 2009, 255 с

Публикације:

Андрухович, Јуриј, *Перверзија*, Превеле са украјинског Милена Ивановић и Ала Татаренко, Сіо, Београд 2002: 1-363 (Наслов оригинала: Юрій Андрухович ПЕРВЕРЗІЯ, Видавництво «Класика», Львів 1999)

Андрухович, Юрій, *Перверзія*, Видавництво «ВНТЛ-Класика», Львів 2004: 1-304

Антонич, Богдан-Ігор, *Велика гармонія (Модерністична поезія XX століття)*, Упорядкування, передмова, примітки Дмитра Павличка, «Веселка», Київ 2003

Виниченко, Володимир, *Закон*, превод Милена Ивановић, Коло, Львів-Дрогобич 2002: 1-147

Габор, Василь, *Книга екзотичних снів та реальних подій. Новели*, Класика, Львів 1999

Гончар, Александар, *Стегоноше*, роман, Превео с руског језика Никола Николић, Ново поколење, Београд 1948: 1-257

Гончар, Олес, *Човек и оружје* (наслов оригинала Олесь Гончар *Человек и оружие*), с руског превео Данило Грујић, Матица српска, Нови Сад 1967: 1-337

Дереш, Любко, *Культ*, роман, Кальварія, Львів 2004

Довженко, Олександр, *Україна у пламену*, Избор из стваралаштва и живота О. П. Довженка, Приредило др Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 1-408

Јановскиј, Јуриј, *Земља отаца* (Наслов оригинала: Юрий Яновский, *Земля отцов*, превела Нана Богдановић), Мала библиотека данашњице 6-7, Просвета – државно издавачко предузеће Србије, Београд 1945: 1- 87

Јановски, Јуриј, *Коњаници (роман)* (Наслов оригинала: Юрий Яновский, *Вершники*); са украјинског језика превео и поговор написао Др Стојан Суботин; Мала књига, 81, Нолит, Београд 1965: 1-144

Кобилянська, Ольга, *До свѣта. Новелі і нариси*. Накладом українсько-руської видавничої спілки, Львів 1095: Акорди: 54-55

Кордун, Віктор, *Сонцестояння: Поезії*, Дніпро, Київ 1992

Кордун, Віктор, *Зимовий стук дятла: Поезії*, Український письменник, Київ 1999

Кордун, Виктор, *Песме* (наслов оригинала: Виктор Кордун, *Сонцестояння, Поезії*, Київ, Издавництво художњої літератури «Дніпро», 1992) Избор, предговор и превод с украјинског Миодраг Сибиновић, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“ Градишка, Друштво Српско-украјинског пријатељства Републике Српске, Бања Лука 2003: 1-157

Костенко, Ліна, Навчальний посібник-хрестоматія, «Степова Еллада», Кіровоград 1999

Коцјубински, Михајло, *Фатаморгана (из сеоских расположења)*, Превео и предговор написао Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 1- 265

Коцјубинський, Михайло, *Вибрані твори*, Издавництво художњої літератури «Дніпро», Київ 1974

Коцјубинський, Михайло, *Тіні забутих предків (новісті, оповідання, етюди, нариси, казки)*, «Фоліо», Харків 2005

Лавріненко, Юрій, *Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933*, Третє видання, Смолоскип, Київ 2004: 12, 13; Яків Савченко: 102-103; Олекса Слісаренко: 122; Микола Зеров: 128-130; Володимир Свідзінський: 190-193; Дмитро Фальківський: 250-252; Степан Бен: 308-310

Лепки, Богдан, *Олесја, стотинарева кћи. Историјска слика из доба хетмана Виговског*, превео са украјинског В. Виљковски, Штампарски завод „Орао“, Топличин венац 4, Београд 1930: 1-160

Ливада, Раша, *Модерно светско песништво I: 1-392, Модерно светско песништво II: 1-422*, Савремени страни писци, Колод десето 55 и 56, Просвета, Београд 1983

Максимович, Михаил, *Малоросийские песни*, Москва, 1827

Максимович, Михаил, *Сборник украинских песень*, Киев, 1849: 7-8, 107-108

Маланюк, Євген, *Земна Мадонна*. Вибране. Словацьке педагогічне видавництво у Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві. Фондація ім. Олега Ольжича у Лондоні, Острава 1999: 6-34, 396-405

Martovič, Les, *Stribogov poklon* (наслов оригінала Лес Мартович *Стрибожий дарунок*), превео с украјинског Andrija Lavrek, Narodna knjiga, Alfa, Antologija svetske knjizevnosti [knjiga br. 143], Beograd 2006: 1-143

Недић, Владан, *Један српски мотив у Шевченка // Зборник Матице српске за књижевност и језик*, Нови Сад, 1955, књ. 3: 216-218

Олесь, Олександр, *Вибране*, Видавництво «Школа», Київ 2002

Олијник, Борис, *На линији тишине*, превод са украјинског Радослав Пајковић, Просвета, Ниш 1994: 1- 57

Олијник, Борис, *Над стрехом јаблан*, песме, Избор и поговор Лука Хајдуковић, превели Лука Хајдуковић и Ђура Лаћак, Прометеј, Српско-украјинско друштво, Нови Сад 2003: 1- 110

Олијник, Борис, *Две године у Кремљу* (наслов оригінала: Борис Олійник, *Два роки в Кремлі*, Київ 1992), превео с украјинског Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 1-172

Рјабчук, Микола, *Од Малорусије до Украјине*, приредио Дејан Ајдацић, преводи Људмила Поповић, Миленa Ивановић, Ала Татаренко, Чигоја штампа, Београд 2003: 1-75

Симоненко, Василь, *Ти знаеш, що ти – людина*. Вірші, сонети, поеми, казки, байки, Наукова думка, Київ 2005

Стељмах, Михаил, *Крв људска није вода*, превели Данило Грујић и Виктор Дмитријев, Српска књижевна задруга, основана 1892. године, Коло LVI књига 383, Београд 1963: 1-303

Steljmah, Mihajlo, *Ptice labudovi lete...*, s ruskog prevela Ina Krstanović-Samokovlić, [Naslov originala: Михайло Стељмах, *Гуси-лебеди летят...*, Издательство «Художественная литература», Москва, 1965], Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“, Biblioteka „Lastavica“, Sarajevo 1967: 1-172

Steljmah, Mihajlo, *Ptice labudovi lete...*, s ruskog prevela Ina Samokovlić-Krstanović [Naslov originala: Михайло Стељмах, *Гуси-лебеди летят...*, Издательство «Художественная литература», Москва, 1965], Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“, Sarajevo 1977: 1-156

Стефаник, Василь, *Вибрані твори*, Видавництво «Ранок», Харків 2003

Стефаник, Василь, *Камінний хрест (новели)*, «Фоліо», Харків 2006

Stefanik, Vasilj, *Izabrane priče*, preveo mr Stevan Konstantinović, Knjžarska zadruga „Ljubitelji knjige“, Novi Sad 2001

Стус, Василь, *Палімпсест*, Вибране, Друге видання, Упорядник Дмитро Стус, Видавництво «Факт», Київ 2006: I. Дзюба Свіча у кам'яній пітьмі: 7-32

Tamaš, Dr Julijan, *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*, Prometej, NIU Ruske slovo, Novi Sad 1995: 1-296

Терзић, Богдан, *Украјинске бајке* (Избор и превод са украјинског), Народна књига, Београд 1963

Украјинка, Лесја, *Ломикамен (песме)*, Превод: Десанка Максимовић, Милан Николић, Јованка Хрваћанин, Припрема и предговор: Милан Николић, Библиотека Класична поезија, Издавач: књижевни часопис Браничево, Пожаревац 1971: 1-88

Франко, Иван, *Захар Беркут*, Превео с руског Александар Ђурић, Библиотека пионира, Ново поколење, Београд 1949: 1-185

Франко, Иван, *Захар Беркут*, Библиотека шкільної класики, Видавництво «Школа», Київ 2006: 5-161

Франко, Иван, *Вибрані твори*, Видавництво «Ранок», Харків 2003

Франко, Иван, *Песме*, Изабрао, превео и предговор написао Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 1-160

Цалик, Станіслав, Селігей, Пилип, *Таємниці письменницьких шухляд*. Детективна історія української літератури. Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», Київ 2011: *Як Павло Тичина випередив Джорджа Орвелла і що з того вийшло*: 90-115

Шалипуровић, Вукоман, *Окица Глушчевић: живот и рад*, „Нолит“, Београд 1981: 1-172

Ševčenko, Taras, *Kobzar (Izbor)*, Izbor, prozni prevod, redakcija, napomene i pogovor Petra Mitropana, Biblioteka „Reč i misao“, Kolo XII, Knjiga 293, Izdavačko preduzeće „Rad“, Beograd 1969: 1-87

Ševčenko, Taras, *Kobzar (Izbor)*, Ponovljeno izdanje, Izbor, prozni prevod, redakcija, napomene i pogovor Petra Mitropana, Biblioteka „Žarko Zrenjanin“, Zrenjanin 1980: 1-89

Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Избор, превод, текстови о песницима Лука Хајдуковић, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 1-174

Шевченко, Тарас, *Кобзар (Избор)*, (Наслов оригинала: Тарас Шевченко, *Кобзар*), Избор, редакција и предговор Људмиле Поповић; Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 1-148

Шевченко, Тарас, *Кобзар*, «Велес», Київ 2006: 1-368:

Антологије, збирке, монографије:

Антологија украјинске поезије, Радослав Пајковић: Избор, предговор, белешке и превод с украјинског од истог аутора, „Петар Кочић“, Библиотека Антологије, Београд 1979: 1–167

Антологія українське постмодерне приповітке, приредіо Јуриј Виничук, с українськог превели: Милена Ивановић, Ала Татаренко, Дејан Ајдачић, Библиотека „Антологіје“, (Зрењанин: „Будућност“), Stylos, Нови Сад 2005 1-236

Вищий гомін. Українська поезія другої половини ХХ століття. Упорядник, передмова та есе про поетів М. О. Сорока, «Грамота», Київ 2003: Василь Голобородько: 5-6

Далекі зірници. Українська література першої половини ХХ ст. Упорядники Шкляр, В. І., Орленко П. П. «Грамота», Київ 2005: Микола Бажан: 329-331; Василь Чумак: 317-319; Андрій Малишко: 397-399

Одабране бајке народа СССР, превела Зора Вуловић, „Ново поколење“, Београд 1947 (Українське бајке: *Несрећни Данило*: 55-63, *Три речи*: 71-72, *Грамжљива млинарка*: 73-76)

Олијник, Борис. *Сатанизација Срба, коме она треба?* 2001 http://www.rastko.rs/rastko-ukr/istorija/bolijnik-satanizacija_sr.html#_Toc526056303. 25.10.2012.

Поети „Нью-Йоркської групи“. Антологія. Упорядники О. Г. Астаф'єв, А. О. Дністровий, Видавництво «Ранок», «Веста», Харків 2003: Передмова: 3-42; Богдан Бойчук: 24-29; Богдан Рубчак: 29-31

Stefanik, Vasilj, *Izabrane priče* (naslov originala Василь Стефаник, *Твори*), preveo mr Stevan Konstantinović, KZ „Ljubitelji knjige“, Novi Sad 2001

У инат ветровима, Антологія українське поезије ХVI-ХХ век. Приређивач др Људмила Поповић. Друштво српско-українськог пријатељства Републике Српске, Бања Лука. Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске, Српско Сарајево, 2002: 1-708

Українське бајке на українском и српском језику, Избор: Милена Ивановић, Издавач: Савез Русина и Украјинаца Србије; Нови Сад 2007: 1–176

Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст., Антологія, авторський проект Василя Габора, «Піраміда», Львів 2009: 1-620: Микола Воробйов: 139-140; Іван Лучук: 285; *Київська школа поезії – що це таке?// Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст. Антологія*, 2009: 28, 27-46; *Пропала грамота*: 413-414; *Нова дегенерація*: 490-494; *Мюна туга*: 462; *Нечувани*: 600

Українське народне байке, Избор и превод с украјинског Богдан Терзић,
„Народна књига”, Београд 1988: 1-186

Українське народне приче (наслов оригинала *Украинские народные сказки*),
превела с руског Гордана Аћимовић, „Просвета”, Београд 1949: 1-143

Електронски извори – сајтови:

Приповетка *Викуп* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1960&page=2> >01.06.2017.

Приповетка *Опришок* Осипа Феђковича – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3414> >01.06.2017.

Приповетка *Безаталанне кохання* Осипа Феђковича – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3414> >01.06.2017.

Приповетка *Максим Гримач* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1966>>01.06.2017.

Приповетка *Чумак* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1975>>01.06.2017.

Приповетка *Не до пари* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1967>>01.06.2017.

Песма *Нащо мені чорні брови* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/kobzar/dumka3.ht>>01.06.2017.

Приповетка *Кармелюк* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?ti>>01.06.2017.

Песма *Породила мене мати* Тараса Шевченка – извор са интернета:
http://poetyka.uazone.net/kobzar/porodyla_mene_maty.html>01.06.2017.

Песма *Хустина* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/kobzar/hustynka.html>>01.06.2017.

Песма *Нащо мені чорні брови* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/kobzar/dumka3.ht>>01.06.2017.

Видети на https://sr.wikipedia.org/wiki/Драгутић_Илић>01.06.2017.

Приповетка *Сафат Зінич* Осипа Феђковича – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=539>>01.06.2017.

Приповетка *Чари* Марка Вовчока – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1978>>01.06.2017.

Приповетка *Сотниківна, Исторична картина з часів Виговського* Богдана Лепког – извор са интернета: <http://elib.nplu.org/view.html?id=6459> >25.07.2017.

Приповетке из збирке *Земля батьків: Коваль, Заповіт, Дічинка у вінку, Дід Данило з «Соціалізму», Марійка* Јурија Јановског – извор са интернета:
<http://litmisto.org.ua/?p=5688>; <http://litmisto.org.ua/?p=5680>;
<http://litmisto.org.ua/?p=5684>; <http://litmisto.org.ua/?p=5686> >29.07.2017.

Украјинска народна бајка *Нещасний Данило* – извор са интернета:
<http://kazky.org.ua/zbirky/lypova/neszczasnyj-danylo>>29.07.2017.

Роман *Прапороносці* Олеса Гончара – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=549&page=6>>29.07.2017.

Песма *Любіть Україну* Володимира Сосјуре – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=sosura&page=sosura13>>30.07.2017.

Песма *Ластівки літають, бо літається* Максима Риљског – извор са интернета:
https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=58&virsz_id=32>31.07.2017.

Песма *Анхізів син, вклонившись богині* Максима Риљског – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/rylsky/rylsk44.html>>31.07.2017.

Роман *Кров людська не водиця* Михајла Стељмаха – извор са интернета:
<http://www.rulit.me/books/krov-lyudskaaya-ne-vodica-sbornik-read-429043-40.html>>31.07.2017.

Песма *Г. З. (Немає гірше, як в неволі)* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/kobzar/gz.html>>1.08.2017.

Роман *Вершники* Јурија Јановског – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53>;
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53&page=2>;

<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53&page=3>;
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53&page=4>;<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53&page=5>;<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53&page=6>; <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53&page=8>>1.08.2017.

Роман *Людина і зброя* Олеса Гончара – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=547>;<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=547&page=3>;<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=547&page=5>; <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=547&page=7>>1.08.2017.

Приповідка *Гуси-лебеді летять* Михаїла Стељмаха – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=323>>1.08.2017.

Песма *Розрита могила* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev124.htm>>02.08.2017.

Песма *Подражаніє сербському* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev2136.htm>>02.08.2017.

Песма *Ой три шляхи широкії* Тараса Шевченка – извор са интернета:
http://poetyka.uazone.net/kobzar/oi_try_shliakhy.html>02.08.2017.

Песма *Садок вишневий коло хати* Тараса Шевченка – извор са интернета:
http://poetyka.uazone.net/kobzar/sadok_vyshnevyi.html>02.08.2017.

Песма *Тече вода з-під явора...* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev2161.htm> >02.08.2017.

Песма *Якби ви знали, паничі* Тараса Шевченка – извор са интернета:
<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev2101.htm>>02.08.2017.

Песма *Надія* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/Nadija.html>>02.08.2017.

Песма *Уривки з листа* Лесје Українке – извор са интернета:
<http://lesya.artiweb.org.ua/works/verses/dm/37uryvky.html>>02.08.2017.

Песма *Сафо* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/Sapho.html>>02.08.2017.

Песма *Хто вам сказав, що я слабка* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/works/verses/alone/111xtovam.html>>02.08.2017.

Песма *Не співайте мені сеї пісні* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/Melodii/NeSpivajteMeniSeiPisni.html>>02.08.2017.

Песма *Do (Гімн. Grave)* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/7Strun/Do.html>>02.08.2017.

Песма *Fa (Сонет)* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/7Strun/Fa.html>>02.08.2017.

Песма *Mi (Колискова. Arpeggio)* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/7Strun/Mi.html>>02.08.2017.

Песма *Досвітні огні* Лесје Українке – извор са интернета: <http://lib.misto.kiev.ua/UKR/BOOK/UKRAINKA/dosvitniogni.dhtml>>02.08.2017.

Циклус песама *Подорож до моря* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=516>>02.08.2017.

Поема *Віла-посестра* Лесје Українке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Poems/VilaPosestra.html>>02.08.2017.

Песма *Осінь* Дмитра Павличка – извор са интернета: http://shron.chtyvo.org.ua/Pavlychko/Tvory_v_trokh_tomakh_Tom_2.pdf>03.08.2017.

Песма *Останнє прохання сліпого лірника* Виталија Коротич – извор са интернета: https://uk.wikipedia.org/wiki/Останнє_прохання_старого_лірника>03.08.2017.

Песма *Лебединий етюд* Ивана Драча – извор са интернета: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=17&virsz_id=1>03.08.2017.

Песма *Стоять сухі кукурудзи* Миколі Винхановског – извор са интернета: http://ukrlit.org/vinhranovskyi_mykola_stepanovych/stoiat_sukhi_kukurudzy>03.08.2017.

Песма *Мудрість* Хане Свитличне – извор са интернета: <http://ukr-lit.net/svitlichna/1419-virshi/3948-mudrist.html>>03.08.2017.

Песма *Плуг* Павла Тичине – извор са интернета: <http://www.yuryzavadsky.com/tychyna/pluh.html>>03.08.2017.

Песма *Все більше на землі поетів* Лине Костенко – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/-/24693/Все-більше-на-землі-поетів>>03.08.2017.

Песма *Велика ведмедиця* Јевгена Гуцала – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/hutsalo/hutsal03.html>>03.08.2017.

Песма *Смерть Гамлета* Миколе Бажана – извор са интернета: <http://liva.com.ua/poetry61.html>>04.08.2017.

Песма *Лікареві, що читає кардіограму* Абрама Кацнельсона – извор са интернета: <http://www.twirpx.com/file/1745845/>>04.08.2017.

Песма *Золота птаха* Васиља Холоборођка – извор са интернета: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/goloborodko/nn671.html>>04.08.2017.

Песма *Замість сонетів і октав* Павла Тичине – извор са интернета: <http://www.yuryzavadsky.com/tychyna/zsio.html>>04.08.2017.

Поема *Урок* Бориса Олијника – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=863>>04.08.2017.

Песма *Всякому городу нрав і права* Григорија Сковороде – извор са интернета: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=93&virsz_id=2>07.08.2017.

Песма *Гей ти пташко, жовтобоко* Григорија Сковороде – извор са интернета: http://scovoroda.info/zbirka_Sad_bozhestvennyh_pisen/gey_ty_ptashko_zhovtoboko.php>07.08.2017.

Поема *Енеїда* Ивана Котљаревског – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1052>>08.08.2017.

Песма *Ой мати, мати!* Ивана Котљаревског – извор са интернета: <http://svitslova.com/anime/454-natalka-poltavka.html?start=11>>08.08.2017.

Песма *Гімн черничий* Тараса Шевченка – извор са интернета: <http://taras-shevchenko.in.ua/virshi/gimn.html>>08.08.2017.

Песма *До музи* Панаса Мирног – извор са интернета: http://ocls.kyivlibs.org.ua/mirni/tvori/Poezii_ta_Perespivi/Do_Muzi.htm>08.08.2017.

Песма *Як раннім морозом побитії квіти...* Михајла Коцјубинског – извор са интернета: https://uk.wikisource.org/wiki/Як_раннім_морозом_побитії_квіти>08.08.2017.

Песма *Як променем щастя, сплахнувши, засяють...* Михајла Коцјубинског – извор са интернета: https://uk.wikisource.org/wiki/Як_променем_щастя,_сплахнувши,_засяють...>08.08.2017.

Песма *Сироти* Павла Грабовског – извор са интернета: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/grabovski/y9yqn.html>>08.08.2017.

Песма *Там і тут* Павла Грабовског – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2241>>08.08.2017.

Песма *Так прожила я цілу довгу зиму* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/Alone/TakProzhyla.html>>08.08.2017.

Песма *Забута тинь* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/ZabutaTin.html>>08.08.2017.

Песма *Скрізь плач, і стогін, і ридання* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/SkrizPlach.html>>08.08.2017.

Песма *Досвітні огні* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/DosvitniVogni.html>>08.08.2017.

Песма *На вічну пам'ять листочкові, спаленому приятельською рукою в непевні часи* Лесје Украјинке – извор са интернета: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/NevilnychyPisni/NaVichnuPamjat.html>>08.08.2017.

Песма *Амбіції* Васиља Стефаника – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=334>>08.08.2017.

Песма *О, панно, Інно* Павла Тичине – извор са интернета: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=17>21.08.2017.

Песма *Одчиняйте двері* Павла Тичине – извор са интернета: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=19>21.08.2017.

Песма *І Бєлий, і Блок...* Павла Тичине – извор са интернета: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=2>21.08.2017.

Песма *Револуційний гімн* Павла Тичине – извор са интернета: <http://ukrclassic.com.ua/katalog/t/tichina-pavlo/858-pavlo-tichina-partiya-vede>>21.08.2017.

Песма *Сікстинська мадонна* Максима Риљског – извор са интернета: http://www.ebk.net.ua/Book/buunt/ukr_lit_tvory/part4/4128.htm>21.08.2017.

Песма *Афродіта Мілоська* Максима Риљског – извор са интернета: http://www.ebk.net.ua/Book/buunt/ukr_lit_tvory/part4/4129.htm>21.08.2017.

Песма *Чекання* Володимира Сосјуре – извор са интернета: http://1576.ua/list/Sosiura_Iz_zbirky_LIUBLIU/magazine3/index.html#/38>21.08.2017.

Песма *Травень* Васиља Чумака – извор са интернета: <http://md-eksperiment.org/post/20160520-vasil-chumak-traven>>23.08.2017.

Песма *Клятва* Миколе Бажана – извор са интернета: <http://ukrevcult.livejournal.com/52292.html>>23.08.2017.

Песма *Ми* Леонида Првомајског – извор са интернета: <http://md-eksperiment.org/post/20170314-poeziya-zmuzhnilogo-sercya>>23.08.2017.

Песма *Зелена віра* Богдана-Игора Антонича – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=antonych&page=dodatok03>>24.08.2017.

Песма *Дедал і Ікар* Дмитра Павличка – извор са интернета: <http://nemaloknig.info/read-310305/?page=14>>27.08.2017.

Песма *Гей, нові Колумби й Магеллани* Васиља Симоненка – извор са интернета: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/simonenko/9tcmk.html>>27.08.2017.

Песма *Гей, нові Колумби й Магеллани* Васиља Симоненка – извор са интернета: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/simonenko/9tcmk.html>>27.08.2017.

Песма *Ти знаєш, що ти – людина?* Василя Симоненка – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=259>>10.07.2018.

Песма *Лебеді материнства* Василя Симоненка – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=252>>27.08.2017.

Песма *Кохана* Миколе Винграновског – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=vinhranovsky&page=uinhr07>>27.08.2017.

Песма *Я сів не в той літак* Миколе Винграновског – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=vinhranovsky&page=winhr59>>27.08.2017.

Песма *Глечик на столі* Василя Холоборођка – извор са интернета:
<http://litmisto.org.ua/?p=10907>>27.08.2017.

Песма *Планова рукавоздача* Василя Холоборођка – извор са интернета:
<http://litmisto.org.ua/?p=11325>>27.08.2017.

Песма *3 дитинства: грушка*. Василя Холоборођка – извор са интернета:
<https://mala.storinka.org/дитячі-віршики-верлібри-василя-голобородька-з-ілюстрованої-збірки-хлопчик-малює-літо.html>>27.08.2017.

Песма *Хотів бути людиною...* Василя Холоборођка – извор са интернета:
<http://litmisto.org.ua/?p=11135>>27.08.2017.

Песма *Загиблий за ідею* Василя Холоборођка – извор са интернета:
<http://litmisto.org.ua/?p=11018>>27.08.2017.

Песма *Без імені* Василя Холоборођка – извор са интернета:
<https://onlyart.org.ua/ukrainian-poets/virshi-vasylya-goloborodka/virsh-vasylya-goloborodka-bez-imeni/>>27.08.2017.

Песма *Ви знаєте, як липа шелестить* Павла Тичине – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=tychina&page=tychin32>>27.08.2017.

Песма *Коли в твої очі дивлюся...* Павла Тичине – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=tychina&page=tychin85>>27.08.2017.

Песма *По блакитному степену* Павла Тичине – извор са интернета:
<http://www.ukrcenter.com/Література/Павло-Тичина/23442/По-блакитному-ступу>>27.08.2017.

Песма *Вітер з України* Павла Тичине – извор са интернета:
https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=68&virsz_id=29>27.08.2017.

Песма *Боїться народ зійти гнить у гроб* Григорија Сквороде – извор са интернета:
<http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

Песма *Бачачи життя оцього горе* Григорија Сквороде – извор са интернета:
<http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

Песма *Розпошир у даль зір і розум летючий* Григорија Сквороде – извор са интернета:
<http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

Песма *Тайна явна і преславна!* Григорија Сквороде – извор са интернета:
<http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

Песма *Мелодія* Григорија Сквороде – извор са интернета:
<http://shalash.dp.ua/index.php/9-biblioteka/9b-ukr-lit/1237-grigorij-skovoroda-sad-bozhestvenikh-pisen>>27.08.2017.

Песма *Скарга нищих до Бога* анонимног писца с краја XVI века – извор са интернета:
http://litopys.org.ua/old14_16/old14_30.htm>30.10.2017.

Песма *Осторожность од єреси* из Кијевско-михајловског зборника анонимног писца из прве половине XVII века – извор са интернета:
http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.htm>30.10.2017.

Песма *О князю тмѢ* из Кијевско-михајловског зборника анонимног писца из прве половине XVII века – извор са интернета:
http://litopys.org.ua/old14_16/old14_31.htm>30.10.2017.

Песма *Миру без миру* Лазара Барановича – извор са интернета:
<https://poezia.org/ua/id/20525/personnels>>30.10.2017.

Песма *Скрізь на Україні видно лиш руїни* Лазара Барановича – извор са интернета: <http://poezia.org/ua/id/20523/personnels> >30.10.2017.

Песма *Минути всіх обциї* Ивана Величковског – извор са интернета: http://litopys.org.ua/old17/old17_20.htm#g2>31.10.2017.

Песма *Ехо* Ивана Величковског – извор са интернета: http://litopys.org.ua/old17/old17_20.htm#g2>31.10.2017.

Песма *Крила* Ивана Драча – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=887>>31.10.2017.

Песма *Десь пішов дощ* Виктора Кордуна – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/Віктор-Кордун/39523/Десь-пішов-дощ>>31.10.2017.

Песма *Лоша* Ивана Драча – извор са интернета: http://ukrlit.org/drach_ivan_fedorovych/losha>31.10.2017.

Песма *Зуби Галі* Михајља Семенка – извор са интернета: <http://maysterni.com/user.php?id=3202&t=1&rub=926&sf=1>>31.10.2017.

Песма *Міський сад* Михајља Семенка – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=semenko&page=pierro47>>01.11.2017.

Песма *Дивися в обличчя мертвих поетів* Б. Бојчука – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=14452>04.12.2017.

Песма *Я вимагаю повних прав* Богдана Рубчака – извор са интернета: <http://ukrcenter.com/Література/Богдан-Рубчак/67744-1/Я-вимагаю-повних-прав>>04.12.2017.

Песма *Ти не прийшла* Миколі Воробјова – извор са интернета: <http://maysterni.com/publication.php?id=10229>>04.12.2017.

Песма *Прокрустові щасливці* Надије Киријан – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=kyryan&page=kyryan134>>04.12.2017.

Песма *Погляд виткавши з нитки зеленої...* Игора Римарука – извор с интернета: https://vk.com/wall-38115640_156>04.12.2017.

Песма *Дует* Јурија Андруховича – извор са интернета: <http://masterskazzok.livejournal.com/550329.html>>04.12.2017.

Песма *Кожний день до мене навідується кораблі* Ивана Малковича – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/malkovych/kamin02.html>>04.12.2017.

Песма *Мій борг* Бориса Олијника – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metrс_роем.php?роем=5347>05.12.2017.

Песма *Дискусія з глобусом* Бориса Олијника – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metrс_роем.php?роем=5328>05.12.2017.

Песма *Говорили – балакали дві верби за селом* Бориса Олијника – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metrс_роем.php?роем=5331>05.12.2017.

Песма *Ти гукай не гукай...* Бориса Олијника – извор са интернета: http://www.poetryclub.com.ua/metrс_роем.php?роем=5349>05.12.2017.

Приповетка *Споглядання черешні* Константина Москалеца – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/Костянтин-Москалець/51335-1/Споглядання-черешні>>07.12.2017.

Песма *Сніг летить з останніх століть* Васиља Махна – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=makhno&page=schima03>>08.12.2017.

Антологија украјинске поезије XVI-XX век – извор са интернета: http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/popovic_antologija.html>09.12.2017.

Песма *Зрі сія знаменія княжате славнаго Герасима Смотрицког* (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#1>>09.12.2017.

Песма *Кресте, господствуй днесь во всем мирѣ* Дамијана Наливајка (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#2>>09.12.2017.

Песма *Усьому приходить кінець* Данила Братковског (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#7> >09.12.2017.

Песма *Плачет пастушок в долгом ненастьї* Феофрана Прокоповича (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#8> >09.12.2017.

Песма *Убийство* Левка Боровиковског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#11> >15.12.2017.

Песма *Гуде вітер вельми в полі* Виктора Забиле (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#17> >20.12.2017.

Песма *До милої* Маркијана Шашкевича (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#14> >20.12.2017.

Песма *Розпука* Маркијана Шашкевича (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#14> >09.01.2018.

Песма *В'язонько* Амвросија Метлинског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#14> >09.01.2018.

Песма *Прощання* Олександра Афанасјева-Чужбинског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#15> >10.01.2018.

Песма *Не мої ноги* Степана Руданског (на украјинском и на српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#19> >10.01.2018.

Песма *Жалібний дяк* Степана Руданског (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1a.html#19> >10.01.2018.

Песма *Найдорожча перлина* Володимира Саміјленка (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#22> >10.01.2018.

Песма *Овідій* Миколе Зерова (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#25>>10.01.2018.

Песма *Ранок* Јакива Савченка (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#29>>11.01.2018.

Песма *Христос отаву косив* Јакива Савченка (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#29>>11.01.2018.

Песма *Проклятого віку музична струна...* Клима Полишчука (на украјинском и српском језику) – извор са интернета: <http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/antologija/antologija1b.html#27>>11.01.2018.

Приповетка *Пельце* Володимира Диброве – извор са интернета: <http://www.ukrcenter.com/Література/Володимир-Діброва/21351-1/Пельце>>13.01.2018.

Приповетка *Дівчатка* Оксане Забужко – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4204>>13.01.2018.

Приповетка *Батько* Јурија Издрика – извор са интернета: https://www.e-reading.club/chapter.php/1011611/8/Izdrik_-_Ostriv_KRK_ta_inshi_istorii.html>13.01.2018.

Приповетка *Дві в колодязі* Љубови Пономаренко – извор са интернета: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3591>>13.01.2018.

Песма *Генетика* Андрија Бондара – извор са интернета: <http://poetyka.uazone.net/bondar.html>>13.01.2018.

Песма *Сербо-хорватська* Сергија Жадана – извор са интернета: <http://maysterni.com/publication.php?id=37806>>13.01.2018.

Песма *Паприка* Сергија Жадана – извор са интернета: <http://maysterni.com/publication.php?id=1590>>13.01.2018.

Песма *Рухомий вогонь* Остапа Сливинског – извор са интернета: <http://artvertep.com/print?cont=3596>>13.01.2018.

Песма *Зав'язла у буднях* Галине Крук – извор са интернета:
<http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=krouk&page=slidyn07>>13.01.2018.

Роман *Зелена Маргарита* Свитлане Пиркало – извор са интернета:
http://shron1.chtyvo.org.ua/Pyrkalo_Svitlana/Zelena_Marharyta.pdf>15.01.2018.

Филмски сценарио *Україна в огні* Олександра Довженка – извор са интернета:
<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=876>>16.01.2018.

Приповетка *Іван Рило* Леса Мартовича – извор са интернета:
<https://zbruc.eu/node/46052>>16.01.2018.

Приповетка *Хитрий Панько* Леса Мартовича – извор са интернета:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4659>>16.01.2018.

Приповетка *Стрибожий дарунок* Леса Мартовича – извор са интернета:
<http://www.ukrcenter.com/Література/Лесь-Мартович/62647/Стрибожий-дарунок>>16.01.2018.

Приповетка *Сни Ієрихона* Ирене Карпе – извор са интернета:
<http://www.azh.com.ua/lib/sny-iyerykhona>>23.01.2018.

ЛИТЕРАТУРА:

Andrusjak, N., *Ukrajinski pokret u Galiciji*, preveo, s engleskog Dr. Vl. Rozov // *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 155-161

Барабаш, Ю. Я. *Тарас Шевченко: Імператив України: Історіо- й націософська парадигма*, Київ 2004

Вл. Р, *Русини у Југославији* // *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 184

Деретић, Јован, *Историја српске књижевности* (четврто издање), „Просвета“, Београд 2004: 674, 709-712, 768-769, 773-780

Дзјуба-Погребњак, Олена, *Украјина као тема Нове Европе* // Зборник радова *Нова Европа 1920–1941*, Институт за књижевност и уметност, Београд 2010: 273-295 (копирано)

Dorošenko, D., *Ukrajina i Rusija*, sa ruskog rukopisa preveo Dr. Al. Jelačić // *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 140-145

Дорошенко, Д. *Михајло Драгоманов* // *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 146-149

Ерчић, Властимир, *Историјска драма у Срба од 1736. до 1860.*, Институт за књижевност и уметност, Београд 1974: 1-459

Ерчић, Властимир, *Мануил (Михаил) Козачинскиј и његова Траедокомедија* Институт за књижевност и уметност, Матица српска, Српско народно позориште, Нови Сад, Београд 1980: 1-765

Зубков, С. Д. *Михајло Старицький: Поетичні твори. Драматичні твори*, Київ 1998

Исторія української літератури ХІХ століття, За редакцією академіка М. Г. Жулинського, Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, Книга перша, «Либідь», Київ 2005: Література перших десятиріч ХІХ століття: 12-62; Іван Котляревський: 64-86; Романтизм: 230-284; Левко Боровиковський: 286-296; Віктор Забіла: 297-309; Амвросій Метлинський: 310-317; Нова література в Західній Україні: 355-393; Тарас Шевченко: 474-522; Олександр Афанасьєв-Чужбинський: 525-533; Марко Вовчок: 659-593

Історія української літератури ХІХ століття, За редакцією академіка М. Г. Жулинського, Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, Книга друга, «Либідь», Київ 2006: Степан Руданський: 174-194; Юрій Федькович: 196-229; Іван Франко: 268-347; Павло Грабовський: 547-572; Михайло Старицький: 609-645

Історія української літератури ХІХ століття (70-90-ті роки), За редакцією професора О. Д. Гнідан, Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, Книга 1, «Вища школа», Київ 2002: Лицарі духу народного (корифеї української сцени): 101-128; Михайло Старицький: 504-536

Історія української літератури ХІХ століття (70-90-ті роки), За редакцією професора О. Д. Гнідан, Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, Книга 2, «Вища школа», Київ 2003: Іван Франко: 33-275

Історія української літератури (кінець ХІХ – початок ХХ ст.), За загальною редакцією проф. О. Д. Гнідан, Підручник для студентів вищих навчальних закладів, Книга 1, «Либідь», Київ 2005: Ольга Кобилянська: 116-180; Леся Українка: 181-245; Михайло Коцюбинський: 280-352; Василь Стефаник: 411-473; Лесь Мартович: 542-594

Історія української літератури (кінець ХІХ – початок ХХ ст.), За загальною редакцією проф. О. Д. Гнідан, Підручник для студентів вищих навчальних закладів, Книга 2, «Либідь», Київ 2006: Олександр Олесь: 360-398

Історія української культури у п'яти томах, Головний редактор Смолій В. А., 3 том, «Наукова думка», Київ 2003: Феномен українського бароко: 67-93; Філософія Григорія Сковороди і просвітницька філософія в Україні другої половини ХVІІІ ст.: 611-624; Українська література: 945-978; Поезія: 968-978; Театр в Україні: 1006-1028

Історія української культури у п'яти томах, Головний редактор Патон Б. Є., 5 том, книга 1, «Наукова думка», Київ 2011: Од „відлиги“ до незалежності (Українська культура в 1953–1990 рр.): 202-232

Історія української культури у п'яти томах, Головний редактор Жулинський М. Г., 5 том, книга 2, «Наукова думка», Київ 2011: Поезія: 79-95; Олександр Довженко: 193-198; Література 1960-1980-х років: 198-258; Микола Руденко: 262-264; Література української діаспори: 207-213

J. D, *Ukrajinci i Malorusi u Poljskoj // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 170-172

Јелачић, Др. Алексије, *Поткарпатска Русија // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 173-177

Јелачић, Др. Алексије, *Како се решавало мањинско питање на Украјини (1917-1919) (Из личних успомена) // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 150-154

Клочек, Г. *Поетика Бориса Олійника. Літертурно-критичний нарис*, Київ 1989

Мазепа И., и Розов, Др. Влад., *Украјина и большевици // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 162-169

Misilo, Jevgen, *Predgovor, Akcija „Visla“, dokumenti*, prevod Janko Ramač, «Коло», Львів-Дрогобич 2002: 1-91

Митропан, Петар, *Дневник Т. Г. Шевченка // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 193-196

Митропан, Петар, Тарас Шевченко, *Уз старе преводе // Kobzar (Izbor)*, Beograd 1969: 67

Митропан, Петар, *Тарас Шевченко // Kobzar (Izbor)*, Beograd 1969: 81-87

Митропан, Петар, Тарас Шевченко, *Уз старе преводе // Kobzar (Izbor)*, Beograd 1980: 67

Митропан, Петар, *Тарас Шевченко // Kobzar (Izbor)*, Beograd 1980: 81-87

Митропан, Петар, *Стојан Новаковић – преводилац са украјинског*, Преводна књижевност, IV преводилачки сусрети, Београд 1980

Михида, С. *Слидами його експериментів: Змістові домінанти та поетика конфлікту в драматургії В. Винниченка*, Кіровоград 2002

Павић, Милорад, *Гаврил Стефановић Венцловић*, „Књижевност“, Београд, 1965

Павић, Милорад, *Гаврил Стефановић Венцловић*, „Српска књижевна задруга“, коло LXV, књига 437, Београд 1972: 49-50, 122-123, 133-134, 185, 202, 243-244

Павић, Милорад, *Историја српске књижевности 2, Барок*, „Досије“, „Научна књига“, Београд 1991: 225

Павић, Милорад, *Историја српске књижевности 3, Класицизам*, „Досије“, „Научна књига“, Београд 1991: 181

Павић, Милорад, *Историја српске књижевности 4, Предромантизам*, Досије“, „Научна књига“, Београд 1991: 181

Погребенник, В. *Фольклоризм української поезії*, Київ 2002

Povijest svjetske književnosti u osam knjiga, knjiga 7, Uredio Aleksandar Flaker, Zagreb 1975: 1-658

Поповић, Д. Ј. и М. Богдановић, *Девет писама Гарвила Стефановића Венцловића*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад, 1956-57

Поповић, Људмила, *Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд 2007: 15, 21, 22, , 17, 42, 80, 81, 83, 86, 135

Поповић, Људмила, *О украјинској књижевности у Србији у XXI веку*, Славистика XIX, Београд 205: 463-464

Prelog, dr Milan, profesor Univerziteta u Zagrebu, *Slovenska renesansa 1780-1848*, Naklada jugoslovenske štampe d.d., Zagreb 1924: 104-111

Розов, Др. Владимир, *Мала Русија и Малоруси // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 103-108

Rozov, Dr. Vladimir, *Malorusi i Ukrajinci (Istorija pitanja) // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 109-126

Розов, Др. Владимир, *Василије и Александар Шуљгин о Украјинском Питању // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 127-129

Rozov, Dr. Vladimir, *Maloruska (ukrajinska) književnost // Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 185-193

Sahanjov, Docent Vsevolod, *Karpatoruska crkvena umetenost*, sa ruskog rukopisa preveo Dr. A. J // *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 178-183

Суботин, Стојан, Ђ. Я. Айзеншток. *Подражаніє сербському Т. Шевченка*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1962, св. 1-2: 115-116 [Приказ]

Суботин, Стојан, *Міжслов'янські літературні взаємини*. Прилози књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1962, св. 3-4: 276-279

Суботин, Стојан, *Нови радови о Т. Г. Шевченку код Југословена*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1963, св. 3-4: 341-343

Суботин, Стојан, *Міжслов'янські літературні взаємини*. Прилози књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1963, св. 3-4: 354-355 [Рецензија]

Суботин, Стојан, *Taras Ševčenko. Delo*, Beograd 1964, бр. 6: 953-964; 955,956, 957, 958, 963

Суботин, Стојан, *Нови радови о украјинско-српским везама*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1964, св. 3-4: 290-294 [Приказ]

Суботин, Стојан, Ђ. П. Ющук, *Шевченкове „Подражаніє сербському“*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1964, св. 3-4: 306 [Рецензија]

Суботин, др Стојан, *Гуц В. Михаило, И. Ј. Франко и српска народна песма*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1964, св. 3-4: 211-226

Суботин, Стојан, Јуриј Јановски, *Коњаници*, „Нолит“, Београд 1965: 130 [Превод]. Јуриј Јановски [Поговор], 133-140

Суботин, др Стојан, Јуриј Јановски, *Коњаници (роман)*, (Наслов оригинала: Юрій Яновський, *Вершники*); Са украјинског језика превео и поговор написао Суботин Др Стојан; „Мала књига“, 81, „Нолит“, Београд 1965: 1-144

Суботин, др Стојан, *Књига о нашој народној поезији у Украјини*, (Приказ), *Борба*, Београд, 1967, бр. 204 од 27 VII

Суботин, др Стојан, *М. В. Гуць, Сербскохорватська народна пісня на Україні*, (Рецензија), Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1967, св. 3-4: 294-297

Суботин, Стојан, Александар Флакер, *Совјетска књижевност 1917-1932*. Загреб, 1967. Књижевност, Београд 1968, бр. 7: 92-93 [Приказ]

Суботин, др Стојан, *Taras Ševčenko, Kobzar*, (Приказ), „Rad“, Београд, 1969, Књижевност, Београд, 1970, бр. 12: 577-579; 578

Суботин, др Стојан, *Uloga prevoda u nacionalnoj književnosti i problemi njihova proučavanja*. Књижевност и језик. Београд, 1971, бр. 1: 87-90

Суботин, Стојан, *Лесја Украјинка. Ломикамен*. Пожаревац, Браничево, 1971, Књижевност, Београд 1972, бр. 4: 395-396 [Рецензија]

Суботин, Стојан, *Национални књижевни контекст и његов значај за проучавање веза између словенских књижевности у доба романтизма*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1973, св. 1-2: 20-28: 26

Subotin, Stojan, *Ukrajinska književnost*. [У књизи] *Povjest svjetske književnosti*, knj. 7. Zagreb 1975: 427-470

Ткачук, М. *Художній світ „3 вершин і низин“ І. Франка*, Донецьк 1997

Ткачук, М. *Поетика балад Левка Боровиковського*, Тернопіль 2000

Тронько, П. Т., Бажан, О. Г., Данилюк, Ю. З. *Тернистим шляхом до храму: Олесь Гончар в суспільно-політичному житті України 60-80-х рр. ХХ ст.* Збірник документів та матеріалів, «Рідний край», Київ 1999

Українське слово, Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття, в чотирьох книгах, упорядник Василь Яременко, «Аконіт», Київ 2003, книга 2: 1-799: Михайль Семенко: 175-176; Василь Еллан Блакитний: 192-197; Володимир Сосюра: 361

книга 3: 1-799: Борис Олійник: 472, Дмитро Павличко: 459-464; Лавріненко, Юрій, *Лірика і ліричний епос Максима Рильського*: 644-649;

книга 4: 1-799: Іван Драч: 80; Євген Гуцало: 106-107; Ігор Калинець: 212-213; Василь Голобородько: 228-231

Черкаський, В. *Художній світ Панаса Мирного*, Київ 1989

Šuljgin, Vasilije, *Neka zasja sunce, da se gubi mrak*, s ruskog rukopisa preveo Dr. Vl. Rozov // *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 129-131

Шуљгин, Проф. Александар (Париз), *О политичком препороду украјинског народа*, с украјинског рукописа превео Др. Ал. Јелагић // *Nova Evropa: knjiga* XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 132-139

ХРОНОЛОШКА БИБЛИОГРАФИЈА ПРЕВОДА С УКРАЈИНСКОГ ЈЕЗИКА У СРПСКОЈ КУЛТУРИ ОД 1861. ДО 2007.

1861.

Козачки одлазак. (Украјинска дума.) Словенске песме. Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 20. В 1861, број 14: 218-219

Соко синак до коња дорасте... Словенске песме. Украјинске. Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 20. В 1861, број 14: 219

Улицом санак ходио, у беличастој кошуљи... Словенске песме. Украјинске. 1. Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 31. X 1861, број 30: 472-473

Не жубори зелена дубраво, кроза те су утврени путеи... Словенске песме. Украјинске. 2. Забележио Стојан Новаковић, *Даница*, година II, 31. X 1861, број 30: 473

1862.

Народна украјинска песма, *О свадби*, забележио и превео Стојан Новаковић, *Јавор*, I, 15. II 1862, 5: 37

1863.

Семен Климов (Климовски): *На Дунав козак пошао...* Словенске песме. Украјинске. 1. Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 7. IV 1863, број 14: 221

Заграктао вран гавране... Словенске песме. Украјинске. 2. Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 7. IV 1863, број 14: 222

Бура на Црном мору (Дума). Словенске песме. Украјинске. 3. Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 14. IV 1863, број 15: 234-235

Сестрина туга за братом. Словенске песме. Украјинске. 4. Послао Ст. Новаковић, *Даница*, година IV, 14. IV 1863, број 15: 235-236

1866.

Марко Вовчок: *Откуп.* По малоруској народној приповеци од Марка Вовчка превео Ђорђевић Милан, *Вила*, II, 18.12.1866, број 51: 812-815; 25.12.1866, број 52: 821-827

1868.

Осип Феђкович: *Убојица*. Приповијетка О. Феђковића. С малоруског превео Владимир Н. Илић, *Вила*, IV, 05.01.1868, број 1: 8-13

Осип Феђкович: *Несрећна љубав*. Приповечица О. Феђковића. С малоруског превео Владимир Н. Илић, *Вила*, IV, 15.02.1868, број 5: 107-111

Тарас Шевченко: *Завет* Тараса Шевченка. С русинског превео Владимир Николић, *Вила*, IV, 25.04.1868, број 12: 273

Тарас Шевченко: *Неофити*. С русинског од Тараса Шевченка, превео Владимир Николић, *Вила*, IV, 25.04.1868, број 12: 274-277; 05.05.1868, број 13: 295-299

Тарас Шевченко: *Рубац*. С русинског од Тараса Шевченка. Превео Владимир Николић, *Вила*, IV, 15.05.1868, број 14: 313-314

Марко Вовчок: *Максим Гримач*. Приповетка. С русинског превео Александар М. Радовановић, *Вила*, IV, 25.08.1868, број 24: 560-565

Марко Вовчок: *Кириција*. Приповетка. С русинског превео Александар М. Радовановић, *Вила*, IV, 15.09.1868, број 26: 607-610

Марко Вовчок: *Парасја*. Приповијетка. С русинског превео Аца М. Радовановић, *Вила*, IV, 25.11.1868: 769-773

Никола Иванович Костомаров: *Из „црта домаћег живота и обичаја Велико-Руса у XVI и XVII веку“*, Превео М. С. Милојевић. [Није завршено], *Вила*, IV, 05.11.1868, број 31: 735-739; 15.11.1868, број 32: 763-765; 25.11.1868, број 33: 783-787; 05.12.1868, број 34: 804-806; 15.12.1868, број 35: 834-838; 25.12.1868, број 36: 856-859

1869.

Тарас Шевченко, *Песмица*, с малоруског језика превео Ђура Јанковић, *Зора*, Београд 1869: 155

1870.

Марко Вовчок, приповетка из народног русинског живота *Кармељук*, превео Стојан Новаковић (Н), *Матица* (број 7 од 10. III 1870: 146-154; број 8 од 20. III

1870: 177-180; број 9 од 30. III 1870: 203-206; број 10 од 10. IV 1870: 226-228; број 11 од 20. IV 1870: 249-253)

1877.

Тарас Шевченко, *Чини*, превео Г-ћ. (Јован Грчић), *Јавор*, [IV], 29. V 1877, 22: 681-684; 5. VI 1877, 23: 713-716

1878.

Е. И. Борисов, *Галички Малоруси и њина књижевност*, *Стража*, Нови Сад 1878. 116-122

1881.

М. Драгоманов, *Малоруска књижевност*, с француског језика превео Б, *Побратимство*, 1881: 568-576, 622-629, 690-697

М. Драгоманов, *Нові українські пісні про громадські справи (1764-1880)* (3 «Громади» 1881 року), Генева 1881, *Побратимство*, 1881: 843-847

1885.

Тарас Шевченко, *Завет*, с украјинског језика превео Г. (Окица Глушчевић), *Час*, Београд 1885: 1

Најновије из малоруске књижевности, *Стражилово*, 1885 (број 14, 4. април): 446-447

1886.

Тарас Шевченко, *Сан*, с украјинског језика превео Окица Глушчевић (Белезис), *Гусле*, 1886: 3-7, 18-27

Тарас Шевченко, *Лете дани и ноћи одлећу*, с украјинског језика превео Окица Глушчевић (Лара), *Гусле*, 1886: 17

1887.

Тарас Шевченко, *Родила је мене мати...*, с малоруског превео Ж. (Жарко Радонић), *Јавор*, XIV, 27. IX 1887, 39: 612-613.

1890.

Тарас Шевченко, *Иван Пидкова*, с украјинског језика превео Драгутин Илијћ, *Босанска вила*, Сарајево, број 7 од 15.04.1890: 97-98

Клеменс Ханкјевић, *Народна филозофија у Малоруса*, превео Смиљан, *Браник*, Нови Сад 1890

1896.

Тарас Шевченко, *Пред Освитом*, превео Драгутин Ј. Илијћ, *Бранково коло*, година II, број 37 од 12/24. IX 1896: 1165

1897.

Осип Феђкович, *Сафат Зинић*, с руског језика превео Н-ћ (Никола Николајевић), *Бранково коло*, година II, број 3 од 16/28 I 1897: 77-79

1900.

Иван Петровић Котљаревски, малоруски песник, Свет. Ћоровић, *Градина* 1900. (I, 59)

Малоруска књижевност. Белешка, *Србобран* 1900. (XVII, № 56.)

1901.

Марко Вовчок, народна бајка *Чини*, с малоруског језика превео М. Ћ. Глишић, *Звезда*, Београд 1901: 63-72

Марко Вовчок, приповетка из малоруског живота *Хорпина*, с руског, *Србобран* 1901. (XVIII, № 43)

Марко Вовчок, бајка *Чини*, с руског, *Србобран* 1901. (XVIII, № 59, 60)

Марко Вовчок, малоруска народна приповетка *Господар Максим*, с руског, *Србобран* 1901. (XVIII, № 91)

1902.

В. Стефаник, *Плава књижица*, с руског превео Никола Николајевић, *Бранково коло*, година VIII, бројеви 34, 35, 36 од 5/18. IX 1902: 1120-1122

Василије Стефаник, *Растанак*, превео Славко Јеврић Јамена, *Бранково коло*, година VIII, број 45 од 7/20. XI 1902: 1425-1426

Иван Франко, *Малоруска литература* Ивана Франка, Лавов, превео Славко Јеврић Јамена, *Бранково коло*, година VIII, број 45 од 7/20. XI 1902: 1426-1429

Михајло Коцјубински, прича из малоруског села *Харита*, превод Косаре Цветковићеве, *Зорица*, Београд 1902: 7-9, 29

Марко Вовчок, малоруска народна приповетка *Господар Максим*, превод („Ц. Г.“), *Велики орао* 1902. (календар за 1902: 57-59)

Тарас Шевченко, песма *Дњепар шуми, бију вали...*, превод Драгутина Ј. Илијћа, *Коло* 1902. (III, 673)

1903.

Откривање споменика Ивану Котљаревском у Полтави, *Пријеглед* 1903. (II, 383) анонимног аутора.

Михајло Кочубински, *Божјиња јела*. Приповетка. (Приповетке за девојчице и дечаке), превела Кос. Цветковић с руског језика, *Браник*, 1903: 99-108

Срезњевски у Србији. Књижевна црта (није свршено), *Вечерње новости* 1903. (XI, № 95, ускршњи додатак)

Васил Стефаник, *Лопов*. Приповетка, с руског, *Дневни Лист* 1903. (XXI, № 6, 7, 8)

1904.

Михаило Старицки, *На поселу (Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці)*, драма из народног живота у пет чинова, с певањем, музика од Николе Лисенка, превод с малоруског, редитељ Н. Станојевић, Српско краљевско народно позориште Београд, први пут: уторник, 24. фебруара 1904. године

Михаило Старицки, *На поселу (Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці)*, драма из народног живота у пет чинова, с певањем, музика од Николе Лисенка, превод с малоруског, редитељ Н. Станојевић, Српско краљевско народно позориште Београд, други пут: четвртак, 26. фебруара 1904. године

Михаило Старицки, *На поселу (Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці)*, драма из народног живота у пет чинова, с певањем, музика од Николе Лисенка, превод с малоруског, редитељ Н. Станојевић, Српско краљевско народно позориште Београд, трећи пут: субота, 28. фебруара 1904. године

Михаило Старицки, *На поселу (Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці)*, драма из народног живота у пет чинова, с певањем, музика од Николе Лисенка, превод с малоруског, редитељ Н. Станојевић, Српско краљевско народно позориште Београд, четврти пут: недеља, 29. фебруара 1904. године

Приказ малоруског комада *На поселу* (Михаило Старицки) у Народном позоришту, *Штампа* 1904. (III, № 54)

1906.

Васиљ Стефаник, *Новост* (прича из малоруског сеоског живота), превод с руског Д. Бр, *Живот* 1906. (III, 567)

Тарас Шевченко, 1906. Књижевна црта. *Правда* 1906. (III, № 196)

1907.

Иван Тобилевић, Некролог, *Бранково коло* 1907. (XIII, 1336)

Марко Вовчок, Некролог, *Бранково коло* 1907. (XIII, 1079)

Марко Вовчок, Некролог, *Ј. С, Српски књижевни гласник* 1907. (XIX, 319)

Марко Вовчок, Некролог и карактеристика Марије Александровне Марковић, *Мали журнал* 1907. (XIV, № 304)

Марко Вовчок, *Књижевна оставитина руске списатељице*. Белешка, *Штампа* 1907. (VI, № 275)

Марко Вовчок, Некролог и карактеристика Марије Александровне Марковић, *Београдске новине* 1907. (XIII, № 248)

Михајло Коцјубински, *Ето ја*. Приповетка, превод с руског, *Самоуправа* 1907. (V, № 177, 178, 179)

Малоруска књижевност. Реферат *Књижевни и културни покрет Малоруса*, *Штампа* 1907. (VI, № 302)

1908.

Тарас Шевченко, Шевченко. Стогодишњица. Белешка. *Труба* 1908. (I, № 78)

1909.

Михаило Старицки, *На поселу (Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці)*, оперета из руске народне прошлости у 5 чинова са играњем, по причи Маруше Шурај, превод с малоруског, Смедеревско позориште, четвртак, 17. септембра 1909. године

1910.

Марко Вовчок, *Откуп*, приповетка, превод с руског, *Цетињски вјесник* 1910. (III, № 25, 26)

Тарас Шевченко, песма *Дњепар шуми...*, превод Драгутина Ј. Илића с малоруског језика, *Трибуна* 1910. (I, № 41, божићни додатак)

Тарас Шевченко, Пројекат споменика песнику Шевченку у Русији, *Дневни лист* 1910. (XXVIII, № 195)

1911.

Тарас Шевченко, *50-годишњица смрти Тараса Шевченка*, аноним, *Дан* 1911. (I, 127)

Тарас Шевченко, *50-годишњица смрти Т. Шевченка* (са сликом), аноним, *Новој искри* 1911. (X, 295)

Тарас Шевченко, *О 50-годишњици смрти Тараса Шевченка*. Књижевна расправа, *Самоуправа* 1911. (IX, № 271, 273, 274)

Тарас Шевченко, *Педесетогодишњица од смрти малоруског пјесника Тараса Шевченка*. Белешка, *Народ* 1911. (II, № 151)

Тарас Шевченко, *50-годишњица смрти „гласовитог руског песника Тараса Шевченка“*. Белешка, *Застава* 1911. (XLVI, № 44)

Тарас Шевченко, *50-годишњица смрти Шевченка*. Белешка, *Ново Време* 1911. (III, № 96)

Тарас Шевченко, *50-годишњица смрти Тараса Шевченка*. Белешка, *Браник* 1911. (XXVII, № 6)

Тарас Шевченко, *Помен Тарасу Шевченку у Бечу*. Реферат, *Браник* 1911. (XXVII, № 37)

Тарас Шевченко, *Помен Шевченку у Стрију*. Белешка, *Браник* 1911. XXVII, № 57)

Тарас Шевченко, *Стогодишњица Тараса Шевченка у Петрограду*. Реферат, *Српска ријеч* 1911. (VII, № 64)

Тарас Шевченко, *Песма*, превод с малоруског Милорада М. Петровића, *Трибуна* 1911. (II, № 305)

Володимир Виниченко, *Тренутак*. Приказ дела, Б, *Јутро* 1911. (I № 67)

1913.

Пантелејмон Куљиш, *Прогонство Тараса Шевченка*. Песма, превод с малоруског, *Застава* 1913. (XLVIII, № 289, јутарње издање)

Тарас Шевченко, *Завет*. Песма, превод с малоруског, *Застава* 1913. (XLVIII, № 289, јутарње издање)

Тарас Шевченко, *Из живота Тараса Шевченка. О стогодишњици његова рођења*. Књижевна црта, *Застава* 1913. (XLVIII, № 289, јутарње издање)

1920.

Олга Кобиљанска, *Акорди: Тамо далеко, далеко где су јасне звезде...*, с украјинског превео С. Остојић Сенски, *Епоха*, Београд, 18. новембар 1920, број 5: 2

Олга Кобиљанска, *Акорди: Од мене к теби простире се светао пут...*, с украјинског превео С. Остојић Сенски, *Епоха*, Београд, 18. новембар 1920, број 5: 2

Олга Кобиљанска, *Акорди III: Зашла сам у шуму...*, с украјинског превео С. Остојић Сенски, *Епоха*, Београд, 30. децембар 1920, број 11: 1

Олга Кобиљанска, *Акорди IV: Свакоме, зацело, макар једанпут...*, с украјинског превео С. Остојић Сенски, *Епоха*, Београд, 30. децембар 1920, број 11: 1

1923.

Михајло Коцјубински, *Двобој*. Приповетка, превод с руског, *Препород* 1923. (II, № 79, ускршњи додатак)

1925.

Михајло Коцјубински, *Двобој*. Приповетка, превод с руског, *Време* 1925. (V, № 1320)

Тарас Шевченко, Црта поводом успомене на 64. годишњицу смрти Тараса Шевченка. *Будз Иван, Новости* 1925. (V, № 1289)

1930.

Богдан Лепки, *Олесја, стотинарева кћи. Историјска слика из доба хетмана Виговског*, превео с украјинског В. Виљковски, Штампарски завод „Орао“, Београд 1930: 1-160

1932.

Погодин, др Александар, *Руско-српска библиографија 1800–1925*/Израдио Д-р Александар Погодин: *I књига: Књижевност: I део: Преводи објављени посебно или по часописима*, 5 Издање Задужбине Каменка и Павла Браће Јовановића 5, [Српска Краљевска Академија: Посебна издања: Књига ХСII: Философски и филолошки списи: Књига 22], Београд 1932: I–XXXII, 1–287

1939.

Др. Владимир Розов, *Мала Русија и Малоруси, Nova Evropa*: књига XXXII, број 4. и 5, 26. априла 1939, Zagreb: 103-108

Dr. Vladimir Rozov, *Malorusi i Ukrajinci (Istorija pitanja), Nova Evropa*: књига XXXII, број 4. и 5, 26. априла 1939, Zagreb: 109-126

Др. Владимир Розов, *Василије и Александар Шуљгин о Украјинском Питању, Nova Evropa*: књига XXXII, број 4. и 5, 26. априла 1939, Zagreb: 127-129

Vasilije Šuljgin, *Neka zasja sunce, da se gubi mrak*, s ruskog rukopisa preveo Dr. Vl. Rozov, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 129-131

Проф. Александар Шуљгин (Париз), *О политичком препороду украјинског народа*, с украјинског рукописа превео Др. Ал. Јелагић, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 132-139

D. Dorošenko, *Ukrajina i Rusija*, sa ruskog rukopisa preveo Dr. Al. Jelačić, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 140-145

Д. Дорошенко, *Михајло Драгоманов*, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 146-149

Др. Алексије Јелачић, *Како се решавало мањинско питање на Украјини (1917-1919)* (Из личних успомена), *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 150-154

N. Andrusjak, *Ukrajinski pokret u Galiciji*, preveo, s engleskog Dr. Vl. Rozov, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 155-161

И. Мазепа, и Др. Влад. Розов, *Украјина и бољшевици*, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 162-169

J. D, *Ukrajinci i Malorusi u Poljskoj*, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 170-172

Др. Алексије Јелачић, *Поткарпатска Русија*, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 173-177

Docent Vsevolod Sahanjov, *Karpatoruska crkvena umetenost*, sa ruskog rukopisa preveo Dr. A. J, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 178-183

Вл. Р, *Русини у Југославији*, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 184

Dr. Vladimir Rozov, *Maloruska (ukrajinska) književnost*, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 185-193

Петар Митропан, *Дневник Т. Г. Шевченка*, *Nova Evropa*: knjiga XXXII, broj 4. i 5, 26. aprila 1939, Zagreb: 193-196

Клавдија Жухина, *Тарас Шевченко песник Украјине, Поводом сто двадесет петогодишњице песникова рођења, Политика*, недеља, 23. јуни 1939: 18

1945.

Јуриј Јановскиј, *Земља отаца* (Наслов оригинала: Юрий Яновский, *Земля отцов*), превела Нана Богдановић, Мала библиотека данашњице 6-7, Просвета – државно издавачко предузеће Србије, Београд 1945: 1- 87

1947.

Украјинска бајка *Несрећни Данило* // *Одабране бајке народа СССР*, превела Зора Вуловић, Ново поколење, Београд 1947: 55-63

Украјинска бајка *Три речи* // *Одабране бајке народа СССР*, превела Зора Вуловић, Ново поколење, Београд 1947: 71-72

Украјинска бајка *Грамжљива млинарка* // *Одабране бајке народа СССР*, превела Зора Вуловић, Ново поколење, Београд 1947: 73-76

1948.

Александар Гончар, *Стегоноше*, роман (назив оригинала *Знаменосцы*), превео с руског језика Никола Николић, Ново поколење, Београд 1948: 1-257

1949.

Иван Франко, *Захар Беркут*, Превео с руског Александар Турић, Библиотека пионира, Ново поколење, Београд 1949: 1-185

Александар Дајч, *Иван Франко* // *Захар Беркут*, Библиотека пионира, Ново поколење, Београд 1949: 7-12

Украјинске народне приче (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 1-143

Украјинска народна прича *Господин Мачковић* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 3-7

Украјинска народна прича *Рукавица* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 8-11

Украјинска народна прича *Тета-лија и побратим вук* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 12-17

Украјинска народна прича *Од сламе вочић – од смоле бочић* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 18-22

Украјинска народна прича *Вук, пас и мачак* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 23-27

Украјинска народна прича *Коза рогата* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 28-34

Украјинска народна прича *Мачак и петао* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 35-40

Украјинска народна прича *Зельов* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 41-44

Украјинска народна прича *Телесик* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 45-52

Украјинска народна прича *Граx-котрљан* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 53-67

Украјинска народна прича *Хрома патка* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 68-72

Украјинска народна прича *Кирил кожар* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 73-77

Украјинска народна прича *Лађа која лети* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 78-89

Украјинска народна прича *Ох* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 90-99

Украјинска народна прича *Борис – син тројице* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 100-111

Украјинска народна прича *Новчаник* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 112-116

Украјинска народна прича *Мудрица* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 117-122

Украјинска народна прича *Правда и кривда* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 123-131

Украјинска народна прича *Видљиво-невидљиво* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 132-136

Украјинска народна прича *Поочим* // *Украјинске народне приче* (наслов оригинала *Украинские народные сказки*), превела с руског Гордана Аћимовић, Просвета, Београд 1949: 137-142

1951.

Нови талас „покајања“ совјетских књижевника после напада „Правде“ на „национализам“ у украјинској литератури, Ђ. Б, *Борба* (број 196, год XVI, недеља, 19. август 1951), Београд 1951: 6

Lav Zaharov, *Povodom devedeset godina smrti: Taras Ševčenko, Književne novine*, Београд 1951: 2

Украјински књижевници под ударом „Правде“ због националистичког скретања (критика либрета за оперу „Богдан Хмељницки“, коју су написали Александар Корнејчук и Ванда Васиљевскаја), В. М, *Тридесет дана*, Београд (број 67, август 1951) 1951: 89-90

Украјински књижевници под ударом „Правде“ (критика либрета за оперу „Богдан Хмељницки“, коју су написали Александар Корнејчук и Ванда Васиљевскаја), В. М, *Тридесет дана*, Београд (број 67, август 1951) 1951: 95-96

1955.

Михајло Коцјубински, *Фатаморгана (из сеоских расположења)*, Превео и предговор написао Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 1- 265

Михајло Коцјубински, *Предговор // Фатаморгана (из сеоских расположења)* написао Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 5-11

Михајло Коцјубински, *Фатаморгана (из сеоских расположења) // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 15- 172

Михајло Коцјубински, *Поклон за рођендан // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 175-200

Михајло Коцјубински, *Он иде (скица) // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 203-217

Михајло Коцјубински, *На путу // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 221-243

Михајло Коцјубински, *Интермецо // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 247-265

Владан Недић, *Један српски мотив у Шевченка*, Зборник „Матице Српске за књижевност и језик”, 1955, књ. 3: 216-218

1961.

Максим Рилски, *Запљускују влажну обалу пенушави тешки вали...*, превео Бранко Китановић, *Сусрети*, Титоград 1961: 188

Максим Рилски, *Ластавице лете, - лети им се...*, превео Бранко Китановић, *Сусрети*, Титоград 1961: 188

Максим Рилски, *Преширнов дом*, превео Бранко Китановић, *Сусрети*, Титоград 1961: 189

Бранко Китановић, *Белешка о писцу (Максим Рилски)*, *Сусрети*, Титоград 1961: 189-190

1962.

Стојан Суботин, Ђ. Ј. Ајзеншток. *Подражаніе сербському Т. Шевченка*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1962, св. 1-2: 115-116 [Приказ]

Стојан Суботин, *Міжслов'янські літературні взаємини*. Прилози књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1962, св. 3-4: 276-279

1963.

Ukrajinske narodne bajke, Izbor i prevod s ukrajinskog Bogdan Terzić, Narodna knjiga, Beograd 1963: 1-189

Fantastične bajke i istorijske legende: *Ratar* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 7-11

Fantastične bajke i istorijske legende: *Gatar* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 12-15

Fantastične bajke i istorijske legende: *Zlatna cipelica* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 16-23

Fantastične bajke i istorijske legende: *Leteća lađa* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 24-33

Fantastične bajke i istorijske legende: *Zima, glad i suša // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 34-40

Fantastične bajke i istorijske legende: *Sunce, zima i vetar // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 41

Fantastične bajke i istorijske legende: *Zlidnji // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 42-43

Fantastične bajke i istorijske legende: *Veštica na golom brdu // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 44-45

Fantastične bajke i istorijske legende: *O siromašnom momku i carevoj kćeri // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 45-54

Fantastične bajke i istorijske legende: *Zlatokosa Jalena // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 55-58

Fantastične bajke i istorijske legende: *Bajka o lepotici i zloj ženi // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 59-61

Fantastične bajke i istorijske legende: *Čarobne gusle // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 62-63

Fantastične bajke i istorijske legende: *O mrazu // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 64-65

Fantastične bajke i istorijske legende: *O vojniku i apteju // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 66-70

Fantastične bajke i istorijske legende: *Kirilo Kožemjaka // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 71-74

Fantastične bajke i istorijske legende: *O Ustimu Karmaljuku // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 75-76

Fantastične bajke i istorijske legende: *Karmaljuk i zla pani // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 77-78

Fantastične bajke i istorijske legende: *Karmaljuk i surovi spahija* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 79-80

Fantastične bajke i istorijske legende: *Karmaljuk i siromašna udovica* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 81-82

Fantastične bajke i istorijske legende: *Kako je Oleksa Dovbuš otišao u odmetnike* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 83

Fantastične bajke i istorijske legende: *Oleksina mladost* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 84-85

Fantastične bajke i istorijske legende: *Dovbuš – borac protiv nepravde* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 86-87

Fantastične bajke i istorijske legende: *Kako je Dovbuš proveravao svoje momke* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 88

Fantastične bajke i istorijske legende: *Kako je Dovbuš jednom izneo hrast na brdo* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 89

Fantastične bajke i istorijske legende: *Dovbuševa nagrada* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 90

Fantastične bajke i istorijske legende: *O Zaporošcima* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 91-93

Fantastične bajke i istorijske legende: *Div-kamenje* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 94

Fantastične bajke i istorijske legende: *Kijevska zlatna kapija* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 95-96

Slika iz života *Pan i njegov upravnik* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 99-102

Slike iz života: *Razbojnik // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 103-104

Slike iz života: *Pan Kanjovski i baba Zozulja // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 105-106

Slike iz života: *Kako je pan Kanjovski učio ljude da prolaze kroz kapiju // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 107

Slike iz života: *Đavolja violina // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 108-110

Slike iz života: *Kako su vuci pojeli pana // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 111-112

Slike iz života: *Pan i siromahova kćerka // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 113-115

Slike iz života: *Panski perčin // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 116

Slike iz života: *Dva lopova, pan i pop // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 117-119

Slike iz života: *Zečja slanina // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 120-121

Slike iz života: *Pobožna Hroska // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 122-124

Slike iz života: *Ksends u volovskoj koži // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 125-126

Slike iz života: *Razbojnik // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 127

Slike iz života: *Čišćenje duše // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 128

Slike iz života: *Ivan i Gric // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 129

Slike iz života: *Ivan i pop* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 130-133

Slike iz života: *Lakoma mlinarica* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 134-136

Slike iz života: *Istina* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 137-138

Slike iz života: *Laž* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 139-140

Slike iz života: *Jezičava Hveska* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 141-147

Slike iz života: *Neuspelo čudo* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 148

Slike iz života: *Svirač Ohrim* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 149-153

Slike iz života: *O gluposti* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 154-155

Slike iz života: *Staklene oči* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 157

Slike iz života: *Poznaj se* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 158

Slike iz života: *Jedina pomoć* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 159

Slike iz života: *Savet* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 160

Slike iz života: *Razgovor* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 161

Slike iz života: *Prosjaci* // *Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 162

Slike iz života: *Cena budala // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 163

Slike iz života: *Kako je sluga Homa delio plovku // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 164

Slike iz života: *Glupa žena // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 165

Slike iz života: *Pojilište // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 166

Slike iz života: *Poklon za oca // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 167

Slike iz života: *Mudre rabadžije // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 168

Slike iz života: *Stotina vukova // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 169

Slike iz života: *Dva kuma // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 170

Slike iz života: *Žena na ispovesti // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 171

Slike iz života: *Ikona i duvan // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 172

Slike iz života: *Prodao Gricko brašno u gubernijskom gradu... // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 173

Slike iz života: *Kako je seljak dao žabama pare // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 174-175

Slike iz života: *Seljak i dućandžija // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 176

Slike iz života: *Rabadžija i trgovac // Ukrajinske narodne bajke*, s ukrajinskog preveo Bogdan Terzić, *Narodna knjiga*, Beograd 1963: 177

Михаил Стељмах, *Крв људска није вода*, превели Данило Грујић и Виктор Дмитријев, Српска књижевна задруга, Коло ЛВИ књига 383, Београд 1963: 1-303

Данило Грујић, *Белешку о писцу* (Михаил Стељмах) // *Крв људска није вода*, Српска књижевна задруга, Београд 1963: 303

Стојан Суботин, *Нови радови о Т. Г. Шевченку код Југословена*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1963, св. 3-4: 341-343

Стојан Суботин, *Міжслов'янські літературні взаємини*. Прилози књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1963, св. 3-4: 354-355 [Рецензија]

1964.

Stojan Subotin, *Taras Ševčenko*. Delo, Beograd, 1964, бр. 6: 953-964

Стојан Суботин, *Нови радови о украјинско-српским везама*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1964, св. 3-4: 290-294 [Приказ]

Стојан Суботин, Стојан Суботин, Ђ. П. Јушук, *Шевченкове „Подражаніє сербському“*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1964, св. 3-4: 306 [Рецензија]

1965.

Јуриј Јановски, *Коњаници (роман)* (Наслов оригинала: Юрій Яновський, *Вершники*); са украјинског језика превео и поговор написао Др Стојан Суботин, Мала књига, 81, Нолит, Београд 1965: 1-144

Стојан Суботин, *Јуриј Јановски // Коњаници (роман)*, Нолит, Београд 1965: 133-140

1967.

Ољес Гончар, *Човек и оружје* (наслов оригинала Ољес Гончар *Человек и оружие*), с руског превео Данило Грујић, Матица српска, Нови Сад 1967: 1 – 337

Steljmah, Mihajlo, *Ptice labudovi lete...*, s ruskog prevela Ina Krstanović-Samokovlić, [Naslov originala: Михайло Стељмах, *Гуси-лебеди летят...*, Издательство «Художественная литература», Москва, 1965], Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“, Biblioteka „Lastavica“, Sarajevo, 1967: 1-172

1969.

Taras Ševčenko, *Kobzar (Izbor)*, Izbor, prozni prevod, redakcija, napomene i pogovor Petra Mitropana, Biblioteka „Reč i misao“, Kolo XII, Knjiga 293, Izdavačko preduzeće „Rad“, Beograd 1969

Taras Ševčenko, *Misli moje, brige moje...* (1839), s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, *Kobzar (Izbor)*, Beograd 1969: 3-6

Taras Ševčenko, *Razmišljanje* (1838) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 7

Taras Ševčenko, *Misli* (1838) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 8-9

Taras Ševčenko, *Za večitu uspomenu na I. Kotljarevskog (odlomak)* (1838) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 10-11

Taras Ševčenko, *Ivan Pidkova* (1839) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 12-14

Taras Ševčenko, *Raskopan grob* (1843) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 15-16

Taras Ševčenko, *Ne zavidi bogatašu...* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 17

Taras Ševčenko, *I mrtvim i živim i nerođenim zemljacima mojim u Ukrajini i van Ukrajine – moja bratska poruka* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 18-24

Taras Ševčenko, *Idu dani, prolaze noći...* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 25-26

Taras Ševčenko, *Poruka* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 27

Taras Ševčenko, *Meni je sve jedno da li ću...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 28

Taras Ševčenko, *Tri se puta, tri široka...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Beograd 1969: 29-30

Taras Ševčenko, *Višnje u cvetu pokraj kuće...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Beograd 1969: 31

Taras Ševčenko, *U tamnici* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 32

Taras Ševčenko, *Da li ćemo se opet sresti...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 33

Taras Ševčenko, *N. N. (Sunce pada za tamne planine...)* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 34

Taras Ševčenko, *N. N. (Trinaestu sam napunio...)* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 35-36

Taras Ševčenko, *I sam se pitam kuda se deti...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 37

Taras Ševčenko, *Bi li il' ne u strahu stala...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 38

Taras Ševčenko, *U progonstvu* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 39

Taras Ševčenko, *Ja odrastoh u tuđini...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 40-41

Taras Ševčenko, *Takozvani dobri ljudi...* (1848), s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, *Kobzar (Izbor)*, Beograd 1969: 42

Taras Ševčenko, *Zbog čega si pocrnela...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 43

Taras Ševčenko, *Ne savija vetar grane...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo S(ergej) Slastikov, Beograd 1969: 44

Taras Ševčenko, *Ne obuzme žalost mene...* (1849) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 45

Taras Ševčenko, *Kad bi gospodičići znali...* (1850) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo S(ergej) Slastikov, Beograd 1969: 46-48

Taras Ševčenko, *Da l' nesreća, da li boljka...* (1850) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 49-50

Taras Ševčenko, *Muzika svira, bolno ječi...* (1850) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 51

Taras Ševčenko, *San* (1858) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Beograd 1969: 52

Taras Ševčenko, *Nikad neću pokleknuti...* (1858) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 53

Taras Ševčenko, *Zar nemam, majko, te čarne oči...* (1859) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Beograd 1969: 54

Taras Ševčenko, *Podražavanje srpskom* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 55

Taras Ševčenko, *Ne, ne ropćem ja na Boga...* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 56-57

Taras Ševčenko, *Prošla su me mlada leta...* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Beograd 1969: 58

Taras Ševčenko, *Teče voda od javora...* (1859) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Beograd 1969: 59

Taras Ševčenko, *Prolazi dan, prolazi noć...* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Beograd 1969: 60

Taras Ševčenko, *Ne valja ni ovde ni tamo!*... (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo S(ergej) Slastikov, Beograd 1969: 61

Taras Ševčenko, *Trebalo bi da prestanemo...* (1861) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Beograd 1969: 62-63

Taras Ševčenko, *Uz stare prevode* // *Kobzar (Izbor)*, napisao Petar Mitropan, Beograd 1969: 67

Taras Ševčenko, *Zavet* // *Kobzar (Izbor)*, s rusinskog preveo (Vladimir) Nikolić, Beograd 1969: 69-70

Taras Ševčenko, *Čini // Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo preveo G-ć (Jovan Grčić), Beograd 1969: 71-76

Taras Ševčenko, *Rodila je mene mati // Kobzar (Izbor)*, s maloruskoga preveo Ž. (Žarko Radonić), Beograd 1969: 77

Taras Ševčenko, *Pred osvitom // Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Drag(utin) Pijć, Beograd 1969: 78-80

Taras Ševčenko // Kobzar (Izbor), pogovor napisao Petar Mitropan, Beograd 1969: 81-87

1970.

Стојан Суботин, Тарас Шевченко, *Кобзар*. Рад, Београд, 1969. Књижевност, Београд, 1970, бр. 12, стр. 577-579 [Приказ]

Тарас Г. Шевченко, *Три се пута, три широка...*, с украјинског језика превела Јованка Хрваћанин, *Ток*, Прокупље 1970: 10

Тарас Г. Шевченко, *Зар немам, мајко, те чарне очи...*, с украјинског језика превела Јованка Хрваћанин, *Ток*, Прокупље 1970: 10

Тарас Г. Шевченко, *Ох, имам, имам, мајко, очице...*, с украјинског језика превела Јованка Хрваћанин, *Ток*, Прокупље 1970: 10

Тарас Г. Шевченко, *Тече вода од јавора...*, с украјинског језика превела Јованка Хрваћанин, *Ток*, Прокупље 1970: 10

1971.

Лесја Украјинка, *Ломикамен (песме)*, Превод: Десанка Максимовић, Милан Николић, Јованка Хрваћанин, Припрема и предговор: Милан Николић, Библиотека Класична поезија, Издавач: Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 1-88

Милан Николић, *Први пут с Лесјом Украјинком // Ломикамен*, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 5-10

Лесја Украјинка, *Нада // Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 11

Лесја Украјинка, *Сафо* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 12

Лесја Украјинка, *Имам једну звезду* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 13

Лесја Украјинка, *Сјај вољене звезде* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 14

Лесја Украјинка, *Разбијена чаша* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 15

Лесја Украјинка, *Освит* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 16

Лесја Украјинка, *Бахчисарај* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 17

Лесја Украјинка, *Кућица Надсонова у Јалти* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 18-19

Лесја Украјинка, *Седам струна: ДО (Химна. Граве)* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 20

Лесја Украјинка, *Седам струна: РЕ (Песма. Бриосо)* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 21

Лесја Украјинка, *Седам струна: МИ (Успаванка. Апреггио)* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 22

Лесја Украјинка, *Седам струна: ФА (Сонет)* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 23

Лесја Украјинка, *Седам струна: СОЛ (Рондеау)* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 24

Лесја Украјинка, *Седам струна: ЛА (Ноцтурно)* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 25

Лесја Украјинка, *Седам струна: СИ (Сеттина)* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 26

Лесја Украјинка, *Елегија за мој пијанино* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 27-28

Лесја Украјинка, *Мелодије: Ноћ је била тиха и тамна* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 29

Лесја Украјинка, *Мелодије: Не певајте ту песму* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 30

Лесја Украјинка, *Мелодије: Гори срце моје, варница горућа* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 31

Лесја Украјинка, *Мелодије: Опет пролеће и наде* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 32

Лесја Украјинка, *Мелодије: Душа ми тугује и пати* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 33

Лесја Украјинка, *Мелодије: Стајох ослушкујућ' пролећа час* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 34

Лесја Украјинка, *Мелодије: Ја бих песма хтела да будем* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 35

Лесја Украјинка, *Мелодије: Као спокојан, широк покривач* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 36

Лесја Украјинка, *Музи* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 37

Лесја Украјинка, *Тренутак очаја* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 38

Лесја Украјинка, *Давно време кад сам пропевала* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 39

Лесја Украјинка, *Мотив из Мицкијевића* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 40

Лесја Украјинка, *Догоди се у детињству...* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 41

Лесја Украјинка, *Одломци из писма* // *Ломикамен*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 42-43

Лесја Украјинка, *Југовог снега рупчићи поцепани* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 44

Лесја Украјинка, *Дим* // *Ломикамен*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 45-47

Лесја Украјинка, *Сужањ* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 48-50

Лесја Украјинка, *Натпис на развалини* // *Ломикамен*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 51-52

Лесја Украјинка, *Ко каже да сам нејака?* // *Ломикамен*, с украјинског превео Милан Николић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 53

Лесја Украјинка, *Не бојим се гробља* // *Ломикамен*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 54-55

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Збогом Волине, мио ми по сто пута!* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 56

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Све даље! К'о у закрпама плахте* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 57

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Дивна Украјино! Подоље!* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 58

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Пробудило се сунце, сунце драго* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 59

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Како је град велик, домови висоци* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 60-61

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Град спарни напуштам овог часа* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 62-63

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Ој, у јасном небу сунце већ високо* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 64-66

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Већ сунце седа, не пали* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 67

Лесја Украјинка, *Путовање к мору: Пут престаје скоро* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 68

Лесја Украјинка, *Као Магдалена* // *Ломикамен*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 69

Лесја Украјинка, *Одговор* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 70

Лесја Украјинка, *Напев* // *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 71

Лесја Украјинка, *Вила посестрима*// *Ломикамен*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Књижевни часопис *Браничево*, Пожаревац 1971: 72-80

1972.

Стојан Суботин, *Лесја Украјинка. Ломикамен*. Пожаревац, Браничево, 1971, Књижевност, Београд, 1972, бр. 4: 395-396 [Рецензија]

Милорад Павић, *Гаврил Стефановић Венцловић*, Српска књижевна задруга, коло LXV, књига 437, Београд, 1972: 1-326

Павло Тичина, *Чистила мајка кромпир*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Овдје*, 1972, IV, 34, стр. 11

1973.

Стојан Суботин, *Национални књижевни контекст и његов значај за проучавање веза између словенских књижевности у доба романтизма*. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1973, св. 1-2: 20-28

Ростислав Братуњ, *Јарославна*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 59

Ростислав Братуњ, *Не, не у капи воде...*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 60

Дмитро Павличко, *Сонет о подољској јесени*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 61

Дмитро Павличко, *Лапавица*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 61

Васиљ Симоненко, *Људи*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 62

Васиљ Симоненко, *Осећам*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 62

Борис Олијник, *Реч*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 63

Борис Олијник, *Није за децу*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 64

Виталиј Коротич, *Предсмртне жеље старога лирика*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 65

Виталиј Коротич, *Јесења*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 65-66

Иван Драч, *Жена и море*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 67

Иван Драч, *Лабуђа етида*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 67-68

Никола Винхрановски, *На сивоме небу*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 69

Никола Винхрановски, *Стоје сухи кукурузи*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 69-70

Хана Свитлична, *Мудрост*, с украјинског језика превео Михајло Ковач, *Развитак*, Београд 1973: 71

Михајло Ковач, *Неколико речи уз избор из савремене украјинске поезије*, *Развитак*, Београд 1973: 73-74

1974.

Павло Тичина, *Из мог дневника 2*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12

Павло Тичина, *Плуг*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12

Павло Тичина, *Месија*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12

Лина Костенко, *На земљи има пјесника све више...*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12-13

Лина Костенко, *Подсмјеси...*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12-13

Лина Костенко, *Они који се рађају...*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12-13

Јевген Гуцало, *Велики медвјед*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12-13

Јевген Гуцало, *Ти*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12-13

Јевген Гуцало, *Матерњи језик*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 12-13

Иван Драч, *Балада о сунцокрету*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 14

Иван Драч, *Балада о ујка Гордију*, с украјинског језика превео Срђан Рашковић, Крушевац, *Багдала*, 1974: 14

Властимир Ерчић, *Историјска драма у Срба од 1736. до 1860.*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1974: 1-459 (Студије и расправе, књига XII, Штампано уз финансијску помоћ Републичке заједнице за научни рад СР Србије)

1975.

Из савремене украјинске поезије, Избор и превод Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1411-1421

Микола Бажан, *Хамлетова смрт*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1411-1413

Микола Нагнибеда, *Лида*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1413-1414

Михајло Стељмах, *Долазе дани, одлазе године...*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1414

Платон Вороњко, *Осјећање – то је струјање...*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1414-1415

Абрам Кацнељсон, *У хотелу „Башкирија“*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1415

Дмитро Павличко, *Бреза*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1415

Дмитро Павличко, *Отац*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1416

Борис Олејник, *Говориле-мрмориле...*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1416

Борис Олејник, *Длан*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1417

Виталиј Коротич, *Када су спалили Јана Хуса...*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1417

Виталиј Коротич, *Грчки мит*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1417-1418

Иван Драч, *Балада раширених дечјих очију*, с украјинског језика превео Тодор Дутина, *Стварање*, 1975, XXX, 10: 1418-1419

Иван Драч, *Сунчана етида*, с украјинског језика превео Тодор Дутина, *Стварање*, Титоград 1975: 1418-1419

Микола Сингајевски, *Пожурите да стварате на земљи добро...*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Стварање*, Титоград 1975: 1419

Радослав Пајковић, *Неколико напомена о савременој украјинској поезији*, *Стварање*, Титоград 1975: 1420

Taras Ševčenko, *Molitva*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Lesja Ukraјinka (Larisa Petrivna Kosač), *Melodije*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Dmitro Pavličko, *Epoha*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Vladimir Žitnjik, *Pričekaj*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Ivan Franko, *Ne ćuti, kada se pritvorno smiješi...*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Vitalij Korotič, *Slijepac*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Vasilj Simonjenko, *Opijena*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Ivan Drač, *Samoća*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Platon Voronjko, *Svi piju vino...*, sa ukrajinskog preveli i prepjevali Radoslav Pajković i Todor Dutina, *Odjek*, Sarajevo 1975: 22

Дмитро Павличко, *Време*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 40

Дмитро Павличко, *Мост*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 41

Дмитро Павличко, *Дрва*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 41

Дмитро Павличко, *Освенћим*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 42

Дмитро Павличко, *Хлеб*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 42

Дмитро Павличко, *Звезде*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 43

Дмитро Павличко, *Дедал и Икар*, *Развитак*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 43

Дмитро Павличко, *Тамо где тебе чеках ко празник...*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 44

Дмитро Павличко, *Морам*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 44

Дмитро Павличко, *Ако ми не помогну песме...*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4–5, свеска 3, 1975: 44-45

Дмитро Павличко, белешку о Дмитру Павличку написао Радослав Пајковић, *Развитак*, број 4-5, свеска 3, 1975: 45

Stojan Subotin, *Ukrajinska književnost // Povijest svjetske književnosti u osam knjiga*, knjiga 7, Uredio Aleksandar Flaker, Zagreb 1975: 427-469

1976.

Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 24-25

Igor Kalinec, *Oleksa Novikovski // Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 24

Igor Kalinec, *Marijka // Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 24

Igor Kalinec, *Kad sam se poklonio... // Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 24

Boris Nečerda, *Hleb u svitanju* (Odlomak iz poeme *Lada*) // *Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 24

Mikola Holodni, *Utroje su proživeli život // Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 25

Vasilj Goloborotko, *Zlatna ptica // Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 25

Vasilj Goloborotko, *Cvet koji je procvetao na vodi // Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 25

Beleške o autorima // *Četiri pesnika iz najnovije ukrajinske poezije*, Izbor, prevod s ukrajinskog i beleške: Srđan Đ. Rašković, *Polja*, Novi Sad 1976: 25

Срђан Ђурђов Рашковић, *Павло Григорович Тичина, Багдала*, Крушевац 1976: 11

Павло Тичина, *Уместо сонета и октава*, избор, превод и препенв с украјинског Срђан Ђурђов Рашковић, *Багдала*, Крушевац 1976: 12-15

Никола Винграновски, *Још јуче...*, с украјинског препенвао Срђан Ђурђов Рашковић, *Доменти* 1976: 72-73

Лина Костенко, *Лудује ватра...*, с украјинског препенвао Срђан Ђурђов Рашковић, *Доменти* 1976: 73-74

Борис Олијник, *Сковорода и свет*, с украјинског препенвао Срђан Ђурђов Рашковић, *Доменти* 1976: 74

Срђан Ђурђов Рашковић, *Белешке о ауторима*, *Доменти* 1976: 74-75

Борис Олијник, одломци из поеме *Вечни круг*, с украјинског превео Милан Николић, *Кораџи*, Крагујевац 1976: 5-11

1977.

Steljmah, Mihajlo, *Ptice labudovi lete...*, s ruskog prevela Ina Samokovlić-Krstanović [Naslov originala: Михайло Стельмах, *Гуси-лебеди летят...*, Издательство «Художественная литература», Москва, 1965], Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1977: 1-156

1978.

Иван Драч, *Лабуђа Етида*, с украјинског превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевне новине*, Београд 1978: 6

Иван Драч, *Балада о сунцокрету*, с украјинског превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевне новине*, Београд 1978: 6

Иван Драч, *Друм*, с украјинског превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевне новине*, Београд 1978: 6

Срђан Ђурђов Рашковић, *Иван Драч*, *Књижевне новине*, Београд 1978: 6

1979.

Антологија украјинске поезије, Радослав Пајковић: Избор, предговор, белешке и превод с украјинског од истог аутора, „Петар Кочић“, Београд 1979: 1-167

Радослав Пајковић, *Век и по украјинске поезије // Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 5-10

Григориј Скворода, *Песма X // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 11-12

Григориј Скворода, *Песма XVIII // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 12

Иван Котљаревски, одломак из *Енејиде // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 13-14

Иван Котљаревски, одломак из *Наталке Полтавке // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 15-16

Тарас Шевченко, *Н. Н. // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 17

Тарас Шевченко, *Зарасли су пути трњем... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 17-18

Тарас Шевченко, *У долу процветала... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 19

Тарас Шевченко, *Подражавање српског // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 20

Тарас Шевченко, *Гогољу // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 20-21

Тарас Шевченко, *Тим неситим очима... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 21-22

Тарас Шевченко, *Монашка химна // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 22

Тарас Шевченко, *Музи* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 23-24

Тарас Шевченко, *Завештање* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 24

Панас Мирни, *Сирота сам ја...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:25

Панас Мирни, *Трулог срца и гњиле коре...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:26

Панас Мирни, *Музи* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 26-27

Иван Франко, *Химна* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, , Београд 1979: 29-30

Иван Франко, *Грми! Ближи се благодатна непогода...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 30

Иван Франко, *Не ћути, кад се притворно смеши...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић (са Тодором Дутином), Београд 1979: 31

Иван Франко, *Декадент (В. Шћурату)* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 31-32

Иван Франко, *На суду* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 32-34

Иван Франко, *Семпер идем!* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 34

Иван Франко, *Дај мени, земљо, дубину твоје силе невиђене...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 35

Иван Франко, *Сикстинска мадона* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 35

Иван Франко, *Не могу заборавити!...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:36

Михајло Коцјубински, *Као што од мраза цветови први...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 37

Михајло Коцјубински, *Ако се зрацима среће, ко звезде у сјају...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 38

Михајло Коцјубински, *фолклорни записи* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 38-39

Михајло Коцјубински, *Пословице и изреке* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 39

Павло Грабовски, *Дајте!* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 41

Павло Грабовски, *Пуста* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 42

Павло Грабовски, *Досада бескрајна, срце згасло...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 42

Павло Грабовски, *Сироти* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 43

Павло Грабовски, *Овде и тамо* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 43

Лесја Украјинка, *Похођења* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 45-46

Лесја Украјинка, *... Тако сам проживела целу дугу зиму...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 47

Лесја Украјинка, *Заборављена сенка* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 48-49

Лесја Украјинка, *Природи* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 49-50

Лесја Украјинка, *Кроз плач, и уздах, и ридања...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 50

Лесја Украјинка, *Предјутарњи огњеви* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 50-51

Лесја Украјинка, *Не вечнују памјат писму којег пријатељска рука спали у час тежки* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 51-52

Лесја Украјинка, *Епilog* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 52-53

Васиљ Стефаник, *Амбиције* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 55

Васиљ Стефаник, *У ноћи* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 56-57

Олександр Олес, *Хризантеме* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 59

Олександр Олес, *Три момента* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 60

Олександр Олес, *Ха-ха, ха-ха!... Лепота какааа...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 60-61

Павло Тичина, *О Ино радости!* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 63

Павло Тичина, *Отворите врата* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 64

Павло Тичина, *И Бели, и Блок* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 64

Павло Тичина, *Песницима нове формације* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 65

Павло Тичина, *Читам душе ваше као књиге ја...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 66

Павло Тичина, *Ако не горим...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 66

Павло Тичина, *Хтео бих да умрем на заласку сунца...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 67

Павло Тичина, *Дух народа гори, дух народа – „као жрећ“...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 67

Павло Тичина, *Революционарна химна* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 68-69

Васиљ Елан-Блакитни, *Овде – играју таласи бурлеску...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 71

Васиљ Елан-Блакитни, *Напред* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 72

Васиљ Елан-Блакитни, *Удари чекића* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 72

Васиљ Елан-Блакитни, *За ноћ бесану благодарни будите...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 72

Максим Риљски, *Бесана ноћ* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 73

Максим Риљски, *Пут* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 74

Максим Риљски, *Песниче! Буди себи судија стални...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 74

Максим Риљски, *Епоху за задовољење душе своје... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 75

Максим Риљски, *Бетовен (Д. Балацком) // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 75-76

Максим Риљски, *Прешернов дом // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 76

Максим Риљски, *Сикстинска мадона // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 77

Максим Риљски, *Милоска Венера // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 77-78

Максим Риљски, *Не лепи лик Беатриче... // Антологија украјинске поезије* с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 78

Володимир Сосјура, *Данас сам срећан обилато... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 79

Володимир Сосјура, *Чекање // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 80

Володимир Сосјура, *Љубави моја, мој дане, мој цвете... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 80

Володимир Сосјура, *Сећам се: вишња је сазрела... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 81

Володимир Сосјура, *Дечак // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 81-82

Васиљ Чумак, *Мај // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 83

Васиљ Чумак, *У зују пчела дрхтање сунца... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 84

Васиљ Чумак, *Црвени напев // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 84-85

Микола Бажан, *Смрт Хамлету* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 87-90

Микола Бажан, *Заклетва* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 91

Микола Бажан, *Поштеде псима нема!* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 92

Леонид Первوماјски, *Ми* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 93

Леонид Первوماјски, *Партизанска уснаванка* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 94

Леонид Первوماјски, *Инза* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 95

Леонид Первوماјски, *Песма* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 96

Леонид Первوماјски, *Мали Радојица (Српска)* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 97-98

Богдан Игор Антонич, *Лунатизам* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 99

Богдан Игор Антонич, *Стрела* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 100

Богдан Игор Антонич, *О бићима са зелене звезде* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 100

Богдан Игор Антонич, *Пролеће* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 101

Богдан Игор Антонич, *Зелена вера* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 101

Богдан Игор Антонич, *За Рајнер Марија Рилке...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 102

Богдан Игор Антонич, *Из зелених мисли једне шуме* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 102-103

Микола Нагнибида, *Лида* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 105-106

Микола Нагнибида, *Синови* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 106-107

Микола Нагнибида, *Здравица за празничним столом* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 108

Андриј Малишко, *Песма о ручнику (Песма из филма „Младе године“)* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 109

Андриј Малишко, *Растављени* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 110-111

Андриј Малишко, *Поново зову стазе кроз поље...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:111-112

Андриј Малишко, *И ти си отуд, где ждралови сиви...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:112

Михајло Стељмах, *Долазе дани, одлазе године...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:113

Михајло Стељмах, *Бојим се људи који као гости живе у животу свом...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:113-114

Михајло Стељмах, *Све је било: поезија, љубав, јад растанка...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:114

Платон Вороњко, *Сви пију вино...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика (са Тодором Дутином) превео Радослав Пајковић, Београд 1979:115

Платон Вороњко, *Осећање – то је струјање...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:115

Платон Вороњко, *Пролећни гром* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 116

Платон Вороњко, *Пред кишу ране заболеше* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 116

Абрам Кацнелсон, *У хотелу „Башикирија“* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 117

Абрам Кацнелсон, *Трг Мајаковског* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 118

Абрам Кацнелсон, *Лекару, док чита кардиограм* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 118

Дмитро Павличко, *Морам* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 119

Дмитро Павличко, *Дрва* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 120

Дмитро Павличко, *Освенћим* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 120

Дмитро Павличко, *Дедал и Икар* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 121

Дмитро Павличко, *Ако ми не помогну песме...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 121

Васиљ Симоненко, *Хеј ви, нови Колумби и Магелани!...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:123-124

Васиљ Симоненко, *Лабудови материнства* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 124-125

Васиљ Симоненко, *Ти знаш да си – људина...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 125

Васиљ Симоненко, *И опет сам војујем против себе...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 126

Васиљ Симоненко, *Кап у мору* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 126

Борис Олијник, *Привели су га стенама ледним...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:127

Борис Олијник, *Школски час (Из поеме о Крагујевцу)* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 128-131

Виталиј Коротич, *Када су спалили Јана Хуса...*// *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 133

Виталиј Коротич, *Хвалоспеви* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 134-136

Иван Драч, *Балада раширених дечјих очију* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 137

Иван Драч, *Небодер – гробље* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 138

Иван Драч, *Прошло је, пролетело, пропало...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979:139

Иван Драч, *Јануарска балада 1924. године* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 144

Микола Винграновски, *У погрешан седох авион...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 145

Микола Винграновски, *Пролећна фантазија* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 146

Микола Винграновски, *Љубљена...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 147-148

Наталија Кашћук, *Извор* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 149

Наталија Кашћук, *То је тек трен био – поред сиве куле...* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 150

Роман Лубкивски, *Лов* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 151-152

Роман Лубкивски, *Огањ* // *Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 152-153

Радослав Пајковић, *Белешке о писцима* // *Антологија украјинске поезије*, Београд 1979: 155-162

Дмитро Павличко, збирка песама *Морам*, с украјинског превео Радослав Пајковић, Књижевна заједница „Петар Кочић“, Библиотека песници света, Београд, 1979, 1 -87

Срђан Ђурђов Рашковић, *Свакодневни митови и фантазме Васиља Холобороћка*, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холобороћко, *Птица од злата*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холобороћко, *Да те не би препознали...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холобороћко, *Крчаг на столу*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холобороћко, *Крушка*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холобороћко, *Ко си ти?...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холобороћко, *У лето-летаице...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холобороћко, *Туђа жена*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Присутност*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *И овај и онај су исти...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *У време док сам се носио с питањем...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Ова девојка може изненада да умре...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Пећ*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Колекционар оловака у боји*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Мени, заустављеном овде на цести...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *У гостима код грузијске народне уметнице Јелене Ахвелдијани*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Цвет који је процветао на води*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Да те не би препознали...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 4

Васиљ Холоборођко, *Глава*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *За пропланак су четвороноги...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Неспокојна*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Тат*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Лавиринт*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Схватио је смисао...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Седми у смени*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Знамо за тројицу...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Коротич*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Памјат*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Украли су ми име...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Извлачио се испод моста и нападао...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Откако смо једном видели ватроношу...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Данас је Он нешто нашао...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Хтео је да буде човек...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *По плочнику је шетало десетак и више...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *И рекли су му да мора умрети за идеју...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Осушени козаци*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *На станици граја...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *И замоли ме човек да преноћи у кући...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Сада је Он дошао до места куда је ишао вековима...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Планско рукаводавање*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *Осећам да у овоме граду некога нема*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Васиљ Холоборођко, *И почеше да се појављују људи...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Књижевна реч*, Београд 1979: 5

Павло Тичина, *О, драга Ино...*, с украјинског превео Срђан Ђурђев Рашковић, *Стварање*, Титоград 1979: 1171

Павло Тичина, *Да ли знате како липа шуми...*, с украјинског превео Срђан Ђурђев Рашковић, *Стварање* Титоград 1979: 1171

Павло Тичина, *Када у твоје очи гледам...*, с украјинског превео Срђан Ђурђев Рашковић, *Стварање* Титоград 1979: 1172

Павло Тичина, *Утихнуло је све, као пред зору...*, с украјинског превео Срђан Ђурђев Рашковић, *Стварање* Титоград 1979: 1172

Павло Тичина, *По плаветној степи...*, с украјинског превео Срђан Ђурђев Рашковић, *Стварање* Титоград 1979: 1172

Павло Тичина, *Отварајте врата...*, с украјинског превео Срђан Ђурђев Рашковић, *Стварање* Титоград 1979: 1172

Павло Тичина, *Вјетар с Украјине*, с украјинског превео Срђан Ђурђев Рашковић, *Стварање* Титоград 1979: 1173

Павло Тичина, *Не горим ли...*, с украјинског превео Срђан Ђурђевић Рашковић, *Стварање* Титоград 1979: 1173-1174

1980.

Ševčenko, Taras, *Kobzar (Izbor)*, Ponovljeno izdanje, Izbor, prozni prevod, redakcija, napomene i pogovor Petra Mitropana, Biblioteka „Žarko Zrenjanin“, Zrenjanin 1980: 1-89

Taras Ševčenko, *Misli moje, brige moje...* (1839), s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, *Kobzar (Izbor)*, Zrenjanin 1980: 3-6

Taras Ševčenko, *Razmišljanje* (1838) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 7

Taras Ševčenko, *Misli* (1838) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 8-9

Taras Ševčenko, *Za večitu uspomenu na I. Kotljarevskog (odlomak)* (1838) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 10-11

Taras Ševčenko, *Ivan Pidkova* (1839) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 12-14

Taras Ševčenko, *Raskopan grob* (1843) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 15-16

Taras Ševčenko, *Ne zavidi bogatašu...* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 17

Taras Ševčenko, *I mrtvim i živim i nerođenim zemljacima mojim u Ukrajini i van Ukrajine – moja bratska poruka* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog jezika preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 18-24

Taras Ševčenko, *Idu dani, prolaze noći...* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 25-26

Taras Ševčenko, *Poruka* (1845) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1969: 27

Taras Ševčenko, *Meni je sve jedno da li ću...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 28

Taras Ševčenko, *Tri se puta, tri široka...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Zrenjanin 1980: 29-30

Taras Ševčenko, *Višnje u cvetu pokraj kuće...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Zrenjanin 1980: 31

Taras Ševčenko, *U tamnici* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 32

Taras Ševčenko, *Da li ćemo se opet sresti...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 33

Taras Ševčenko, *N. N. (Sunce pada za tamne planine...)* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 34

Taras Ševčenko, *N. N. (Trinaestu sam napunio...)* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1969: 35-36

Taras Ševčenko, *I sam se pitam kuda se deti...* (1847) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 37

Taras Ševčenko, *Bi li il' ne u strahu stala...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 38

Taras Ševčenko, *U progonstvu* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 39

Taras Ševčenko, *Ja odrastoh u tuđini...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 40-41

Taras Ševčenko, *Takozvani dobri ljudi...* (1848), s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, *Kobzar (Izbor)*, Zrenjanin 1980: 42

Taras Ševčenko, *Zbog čega si pocrnela...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 43

Taras Ševčenko, *Ne savija vetar grane...* (1848) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo S(ergej) Slastikov, Zrenjanin 1980: 44

Taras Ševčenko, *Ne obuzme žalost mene...* (1849) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 45

Taras Ševčenko, *Kad bi gospodičići znali...* (1850) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo S(ergej) Slastikov, Zrenjanin 1980: 46-48

Taras Ševčenko, *Da l' nesreća, da li boljka...* (1850) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 49-50

Taras Ševčenko, *Muzika svira, bolno ječi...* (1850) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 51

Taras Ševčenko, *San* (1858) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Zrenjanin 1980: 52

Taras Ševčenko, *Nikad neću pokleknuti...* (1858) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 53

Taras Ševčenko, *Zar nemam, majko, te čarne oči...* (1859) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Zrenjanin 1980: 54

Taras Ševčenko, *Podražavanje srpskom* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 55

Taras Ševčenko, *Ne, ne ropćem ja na Boga...* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 56-57

Taras Ševčenko, *Prošla su me mlada leta...* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Desanka Maksimović, Zrenjanin 1980: 58

Taras Ševčenko, *Teče voda od javora...* (1859) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Zrenjanin 1980: 59

Taras Ševčenko, *Prolazi dan, prolazi noć...* (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog prevela Jovanka Hrvaćanin, Zrenjanin 1980: 60

Taras Ševčenko, *Ne valja ni ovde ni tamo!*... (1860) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo S(ergej) Slastikov, Zrenjanin 1980: 61

Taras Ševčenko, *Trebalo bi da prestanemo...* (1861) // *Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Ljubomir Simović, Zrenjanin 1980: 62-63

Petar Mitropan, *Uz stare prevode* // *Kobzar (Izbor)*, Zrenjanin 1980: 67

Taras Ševčenko, *Zavet // Kobzar (Izbor)*, s rusinskog preveo (Vladimir) Nikolić, Zrenjanin 1980: 69-70

Taras Ševčenko, *Čini // Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo preveo G-ć (Jovan Grčić), Zrenjanin 1980: 71-76

Taras Ševčenko, *Rodila je mene mati // Kobzar (Izbor)*, s maloruskoga preveo Ž. (Žarko Radonić), Zrenjanin 1980: 77

Taras Ševčenko, *Pred osvitom // Kobzar (Izbor)*, s ukrajinskog preveo Drag(utin) Ilijć, Zrenjanin 1980: 78-80

Petar Mitropan, *Taras Ševčenko // Kobzar (Izbor)*, Zrenjanin 1980: 81-87

Властимир Ерчић, *Мануил (Михаил) Козачинскиј и његова Траедокомедија* Институт за књижевност и уметност, Матица српска, Српско народно позориште, Нови Сад, Београд, 1980: 1-765

1981.

Лина Костенко, збирка песама *Скитска баба*, с украјинског превео Срђан Рашковић, *Багдала*, Крушевац, 1981: 1-50

1982.

Григориј Скворода, *Песма прва из Врта песама*, са староукрајинског превео Милан Николић, *Кораџи*, Крагујевац 1982: 330

Григориј Скворода, *Песма пета из Врта песама*, са староукрајинског превео Милан Николић, *Кораџи*, Крагујевац 1982: 330

Григориј Скворода, *Песма десета из Врта песама*, са староукрајинског превео Милан Николић *Кораџи*, Крагујевац 1982: 331

Григориј Скворода, *Песма седамнаеста из Врта песама*, са староукрајинског превео Милан Николић, *Кораџи*, Крагујевац 1982: 331

Григориј Скворода, *Песма двадесет друга из Врта песама*, са староукрајинског превео Милан Николић, *Кораџи*, Крагујевац 1982: 332

Григориј Скворода, *Мелодија из Врта песама*, са староукрајинског превео Милан Николић, *Кораџи*, Крагујевац 1982: 332

Милан Николић, *Григориј Савич Сковорода (1722–1794), Кораџи, Крагујевац* 1982: 332-333

1983.

Васиљ Холоборођко, *Осушени козаџи*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Модерно светско песништво II*, Београд 1983: 406

Васиљ Холоборођко, *Крчаг на столу*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Модерно светско песништво II*, Београд 1983: 407

Васиљ Холоборођко, *У време док сам се носио с питањем...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Модерно светско песништво II*, Београд 1983: 407

Васиљ Холоборођко, *Знамо за тројицу...*, с украјинског језика превео Срђан Ђурђов Рашковић, *Модерно светско песништво II*, Београд 1983: 408

1984.

Иван Драч, *Свијећа*, превео и препјевао Мр Божидар Шекуларац, *Одзиви*, Бијело Поље 1984: 65

Иван Драч, *Ненаписана поема*, превео и препјевао Мр Божидар Шекуларац, *Одзиви*, Бијело Поље 1984: 66

Иван Драч, *На очевом гробу*, превео и препјевао Мр Божидар Шекуларац, *Одзиви*, Бијело Поље 1984: 66-67

1988.

Украјинске народне бајке, Избор и превод с украјинског Богдан Терзић, Народна књига, Београд 1988: 1-186

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Ратар // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 7-11

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Гатар // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 12-15

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Златна ципелица* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 16-23

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Летећа лађа* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 24-33

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Зима, глад и суша* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 34-40

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Сунце, зима и ветар* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 41

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Злидњи* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 42-43

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Вештица на голом брду* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 44-45

Фантастичне бајке и историјске легенде: *О сиромашном момку и царевојкћери* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 45-54

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Златокоса Јалена* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 55-58

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Бајка о лепотици и злој жени* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 59-61

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Чаробне гусле* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 62-63

Фантастичне бајке и историјске легенде: *О мразу* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 64-65

Фантастичне бајке и историјске легенде: *О војнику и аптеју* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 66-70

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Кирило Кожемјака // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 71-74

Фантастичне бајке и историјске легенде: *О Устиму Кармаљуку // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 75-76

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Кармаљук и зла пани // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 77-78

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Кармаљук и сурови спахија // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 79-80

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Кармаљук и сиромашна удовица // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 81-82

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Како је Олекса Довбуш отишао у одметнике // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 83

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Олексина младост // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 84-85

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Довбуш – борац против неправде // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 86-87

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Како је Довбуш проверавао своје момке // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 88

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Како је Довбуш једном изнео храст на брдо // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 89

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Довбушева награда* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 90

Фантастичне бајке и историјске легенде: *О Запорошцима* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 91-93

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Див-камење* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 94

Фантастичне бајке и историјске легенде: *Кијевска златна капија* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 95-96

Слика из живота *Пан и његов управник* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 99-102

Слике из живота: *Разбојник* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 103-104

Слике из живота: *Пан Кањовски и баба Зозуља* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 105-106

Слике из живота: *Како је пан Кањовски учио људе да пролазе кроз капију* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 107

Слике из живота: *Ђавоља виолина* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 108-110

Слике из живота: *Како су вуци појели пана* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 111-112

Слике из живота: *Пан и сиромасова кћерка* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 113-115

Слике из живота: *Пански перчин* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 116

Слике из живота: *Два лопова, пан и поп* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 117-119

Слике из живота: *Зечја сланина // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 120-121

Слике из живота: *Побожна Хроска // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 122-124

Слике из живота: *Ксендс у воловској кожи // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 125-126

Слике из живота: *Разбојник // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 127

Слике из живота: *Чишћење душе // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 128

Слике из живота: *Иван и Гриц // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 129

Слике из живота: *Иван и поп // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 130-133

Слике из живота: *Лакома млинарица // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 134-136

Слике из живота: *Истина // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 137-138

Слике из живота: *Лаж // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 139-140

Слике из живота: *Језичава Хвеска // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 141-147

Слике из живота: *Неуспело чудо // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 148

Слике из живота: *Свирач Охрим // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 149-153

Слике из живота: *О глупости // Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 154-155

Слике из живота: *Стаклене очи* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 157

Слике из живота: *Познаје себе* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 158

Слике из живота: *Једина помоћ* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 159

Слике из живота: *Савет* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 160

Слике из живота: *Разговор* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 161

Слике из живота: *Просјаци* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 162

Слике из живота: *Цена будала* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 163

Слике из живота: *Како је слуга Хома делио пловку* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 164

Слике из живота: *Глупа жена* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 165

Слике из живота: *Појилиште* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 166

Слике из живота: *Поклон за оца* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 167

Слике из живота: *Мудре рабације* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 168

Слике из живота: *Стотина вукова* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 169

Слике из живота: *Два кума* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 170

Слике из живота: *Жена на исповести* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 171

Слике из живота: *Икона и дуван* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 172

Слике из живота: *Продао Грицко брашно у губернијском граду...* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 173

Слике из живота: *Како је сељак дао жабама паре* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 174-175

Слике из живота: *Сељак и дућанџија* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 176

Слике из живота: *Рабаџија и трговац* // *Украјинске народне бајке*, с украјинског превео Богдан Терзић, *Народна књига*, Београд 1988: 177

1993.

Миодраг Сибиновић, *Заједничка традиција или универзалност људске природе*, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 33-34

Анонимни писац, крај XVI века, *Просјачка жалба богу*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 35

Анонимни стихови из Кијево-Михајловског зборника (прва половина XVII века): *Лењивцима* (наслов оригинала *До лънивых*), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 35

Кијевско-михајловски зборник, анонимни писац, прва половина XVII века, *Чување од јереси*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 35

Кијевско-михајловски зборник, анонимни писац, прва половина XVII века, *О кнезу таме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 35-36

Лазар Баранович, *Широм Украјине све саме руине*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 36

Лазар Баранович, *Без мира нема мира*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 36

Лазар Баранович, *Мач земљу резнув у крви огрезну*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 36

Иван Величковски, *Минути свагда заједно*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 37

Иван Величковски, *Ехо*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 37-38

Григориј Скворода, *Сваки град – своје обичаје носи...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 38-39

Григориј Скворода, *Аој, птиче жутобоко...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 39

Иван Драч, *Крила* (новогодишња бајка), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 40-41

Виктор Кордун, *Славија* (одломак из поеме), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 41-42

Виктор Кордун, *Негде је пала киша*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 42

Виктор Кордун, *Даљина пута*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Српски књижевни гласник*, Београд 1993: 42-43

Михаљ Семенко, *Интерференција*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 49

Михаљ Семенко, *Градски парк*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 49

Микола Руденко, *Лотос*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 50

Богдан Бојчук, *Гледај у лица мртвих песника*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 55

Богдан Рубчак, *Захтевам своја права*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 55

Борис Олијник, *Долазак* (одломак из поеме) (, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 52-53

Микола Винграновски, *Хајдемо у врт...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 51

Микола Винграновски, *По плаветном небу ја посејам шуму...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 52

Иван Драч, *Ждребе*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 50

Васиљ Стус, *Све истанчанија вика...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 51

Хана Свитлична, *Чернобиљске шуме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 54

Микола Воробјов, *Ти ниси дошла*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 54

Васиљ Холоборођко, *Дугоња пљусак...*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 53

Васиљ Холоборођко, *Трн цвета по други пут*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 53

Васиљ Холоборођко, *На косидби*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 53

Васиљ Холоборођко, *Чаробњак нехотице* (наслов оригинала *Чаклун несамохіть*), с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 54

Надија Кирјан, *Прокрустови срећници*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 58

Игор Римарук, *Први снег*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 56

Игор Римарук, *Поглед саткавши од нити зелене...*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 56-57

Јуриј Андрухович, *Дует*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 58

Иван Малкович, *Сваког дана ми се указују бродови...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Савременик плус*, 1993, 3/4: 57

1994.

Богдан Терзић, *О украјинским именима // Политика*, 91, 29116 (6. XI 1994), Београд 1994: 14

Миодраг Сибиновић, *Велики песник Украјине, Сто осамдесет година од рођења Тараса Шевченка, Политика, Културни додатак*, 19. март 1994: 18

Тарас Шевченко, *Широки Дњепар стење, пати...*, превод Миодраг Сибиновић, *Политика, Културни додатак*, 19. март 1994: 18

Борис Олијник, збирка поезије *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 1- 57

Борис Олијник, *Зашто си очију плавих... // На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 7

Борис Олијник, *Дискусија с глобусом // На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 8-10

Борис Олијник, *Шумориле-жубориле... // На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 11

Борис Олијник, *Иза реке – само вишиње... // На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета* 1994: 12-13

Борис Олијник, *Над Полтавом – бабје лето... // На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 14

Борис Олијник, *У трен магловити... // На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 15

Борис Олијник, *Мелодија* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 16-17

Борис Олијник, *Длан* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 18

Борис Олијник, *Говорио-не-говорио...* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 19

Борис Олијник, *О песницима* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 20-21

Борис Олијник, *У центру кола...* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 22

Борис Олијник, *О ви, којима очи...* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 23

Борис Олијник, *Приспали песници...* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 24

Борис Олијник, *Страшно је...* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 25

Борис Олијник, *Језуит љуби папучу..* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 26

Борис Олијник, *Балада о ватри и принципима* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета* 1994: 27-28

Борис Олијник, *Привели су га стенама...* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 29

Борис Олијник, *Школски час (поема)* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 30-48

Борис Олијник, *Мој дуг* // *На линији тишине*, с украјинског превео Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 49-50

Линије тишине Бориса Олијника // *На линији тишине*, поговор написао Радослав Пајковић, *Просвета*, Ниш 1994: 51

Људмила Поповић, *Иван Франко – Синтеза националног и европског, Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Иван Франко, *Сонет* (1880), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Иван Франко, *Ништа не тајих ја пред тобом...* (1880), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Иван Франко, *Идеалисти* (1882), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Иван Франко, *Кад су у сонете Данте и Петрарка...* (1889), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Иван Франко, *Сикстинска мадона* (1881), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Иван Франко, *Од чега песма живи?* (1884), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Иван Франко, *Што ми долазиш ту, у сну...* (1895), с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Књижевна реч*, Београд 1994: 13

Тарас Шевченко, *Зачарана* (одломак), Избор, превод и белешка Миодрага Сибиновића, *Књижевне новине* 1994: 6

Тарас Шевченко, *О, људи! Људи несрећници*, Избор, превод и белешка Миодрага Сибиновића, *Књижевне новине* 1994: 6

Тарас Шевченко, *И мртвим, и живим и нерођеним земљацима мојим у Украјини и не у Украјини моја пријатељска посланица* (одломак), Избор, превод и белешка Миодрага Сибиновића, *Књижевне новине* 1994: 6

Тарас Шевченко, *Сан* (комедија) (одломак из поеме) Избор, превод и белешка Миодрага Сибиновића, *Књижевне новине* 1994: 6

Миодраг Сибиновић, *Ког ће нам врага ти ћесари?* Поводом сто осамдесете годишњице рођења Тараса Шевченка (1814–1861), *Књижевне новине* 1994: 6

1995.

Dr Julijan Tamaš, *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*, Prometej, NIU Ruske slovo, Novi Sad, 1995: 1-296

Борис Олијник, *Сатанизација Срба, коме она треба?*, Српско-украјинско друштво, Београд, по чланку из *Кијевских новости* 1993: Борис Олијник, *Сатанізація Сербів, кому вона потрібна?*, књигу приредио и уредио Милан Лучић, преводи Биљана Чудомировић и мр Људмила Поповић, штампано издање Београд 1995. (http://www.rastko.rs/rastko-ukr/istorija/bolijnik-satanizacija_sr.html)

1996.

Иван Франко, *Чиме живи песма*, Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 603

Иван Франко, *Смешан је свет! Још смешнији песник...*, Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 603-604

Иван Франко, *Крив нисам што ми у песму туга леже...*, Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 604

Иван Франко, *Месече-витеже...*, Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 604-605

Иван Франко, *Не ћути када, помно накићена...*, Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 605

Иван Франко, *Каменоломци*, Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 605-606

Иван Франко, *Грми. Благодатног часа весник гуди...*, Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 606-607

Иван Франко, *У море суза што их кривда глува...* Изабрао и превео с украјинског Лука Хајдуковић, *Мостови*, Београд 1996: 607

1999.

Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Избор, превод, текстови о песницима Лука Хајдуковић, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 1-174

Лука Хајдуковић, *Уводна реч* // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 5-6

Лука Хајдуковић, *Тарас Шевченко* // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 11-14

Тарас Шевченко, *Муза* (наслов оригинала *Муза*) (1858), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 17-19

Тарас Шевченко, *Катерина (Одломак)* (наслов оригинала *Катерина (Уривок)*) (1838), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 21

Тарас Шевченко, *Ту где Дњепар брежје своји...* (наслов оригинала *Над Дніпровою сагою...*) (1860), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 23-25

Тарас Шевченко, *Мисао* (наслов оригинала *Думка*) (1838), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 27

Тарас Шевченко, *Ти се пута, ој широка...* (наслов оригинала *Ой три шляхи широкій...*) (1847), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 29-31

Тарас Шевченко, *Вишњик малени поред куће...* (наслов оригинала *Садок вишневий коло хати..*) (1847), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 33

Тарас Шевченко, *Ој, имам, имам пламне очице...* (наслов оригинала *Ой маю, маю я оченята...*) (1859), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић //

Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 35

Тарас Шевченко, *Да чизмице имам, мати...* (наслов оригинала *Якби мені черевики...* (1848), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 37

Тарас Шевченко, *Утабала стазицу...* (наслов оригинала *Утоптала стежечку...* (1848), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 39

Тарас Шевченко, *Ој, сама сам, сама...* (наслов оригинала *Ой одна я, одна...* (1847), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 41

Тарас Шевченко, *Гогољу* (наслов оригинала *Гоголю* (1844), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 43

Тарас Шевченко, *Подражавање 11. псалму* (наслов оригинала *Подражаніє 11 псалму* (1859), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 45-47

Тарас Шевченко, *Молитва* (наслов оригинала *Молитва* (1860), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 49

Тарас Шевченко, *Зачарај ме, чаробниче...* (наслов оригинала *Заворожи мені, волхве...* (1844), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 51

Тарас Шевченко, *За што ми је тешко, за што ми је мучно...* (наслов оригинала *Чому мені тяжко, чого мені нудно...* (1844), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 53

Тарас Шевченко, *Завет* (наслов оригинала *Заповіт* (1845), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 55

Лука Хајдуковић, *Тарас Шевченко (1814-1861)* // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 57-59

Лука Хајдуковић, *Иван Франко* // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 65-68

Иван Франко, *Чиме живи песма* (наслов оригинала *Чим пісня жива* (1884), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 71

Иван Франко, *Крив нисам што ми у песму туга леже...* (наслов оригинала *Не винен я тому, що сумно співаю...* (1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 73

Иван Франко, *Месече-кнеже...* (наслов оригинала *Місяцю-князю!...* (1883), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 75

Иван Франко, *Песма генија ноћи* (наслов оригинала *Пісня геніїв ночі* (1882), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 77-79

Иван Франко, *Парао гордо јастреб лазурни свод...* (наслов оригинала *Плив гордо яструб в лазуровім морі...* (1878), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 81

Иван Франко, *Од тада трећа нас година срела...* (наслов оригинала *Від того дня вже другий рік пройшов...* (1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 83

Иван Франко, *Триолет* (наслов оригинала *Тріолет* (1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 85

Иван Франко, *Ја нисам, знај, варала тебе...* (наслов оригинала *Ја не лукавила з тобою...* (1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 87

Иван Франко, *Поздрављам те, моја мила...* (наслов оригинала *Будь здорова, моя, мила...* (1883), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 89-91

Иван Франко, *Главе без вида наш век проклињу...* (наслов оригинала *Незрячі голови наш вік кленуть...* (1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 93

Иван Франко, *Каменоломци* (наслов оригинала *Каменярі* (1878), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 95-99

Иван Франко, *Мојсије (Пролог)* (наслов оригинала *Мойсей (Пролог)* (1905), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 101-105

Иван Франко, *Сикстинска мадона* (наслов оригинала *Сикстинска мадона* (1881), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 107

Иван Франко, *Зони Јузичинској* (наслов оригинала *Зоні Юзичинській* (1916), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 109

Иван Франко, *Семпер тиро* (наслов оригинала *Семпер тиро* (1906), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 111-113

Лука Хајдуковић, *Иван Франко (1856-1916)* // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 115-117

Лука Хајдуковић, *Јевген Малањук* // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 123-127

Јевген Малањук, *Бојно поље* (наслов оригинала *Поле бою* (1965), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 131

Јевген Малањук, *Стилет ил' стилос? – не схватих...* (наслов оригинала *Стилет чи стилос? – не збагнув...* (1924), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 133

Јевген Малањук, *А син пита* (наслов оригинала *А син питає* (1940), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 135

Јевген Малањук, *Камен* (наслов оригинала *Камінь* (1941), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 137

Јевген Малањук, *Суштатствено* (наслов оригинала *Істотне* (1928), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 139

Јевген Малањук, *Сонет* (наслов оригинала *Сонет* (1925), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 141

Јевген Малањук, *Портрет* (наслов оригинала *Портрет* (1954), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 143

Јевген Малањук, *Вечно* (наслов оригинала *Вічне* (1934), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 145-147

Јевген Малањук, *Јесен* (наслов оригинала *Осінь* (1965), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 149

Јевген Малањук, *Анђео смрти I* (наслов оригинала *Ангел смерті I* (1965), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 151

Јевген Малањук, *Анђео смрти II* (наслов оригинала *Ангел смерті II* (1965), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 153

Јевген Малањук, *Судба* (наслов оригинала *Доля* (1939), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 155-157

Јевген Малањук, *Август* (наслов оригинала *Серпень* (1951), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 159-161

Јевген Малањук, *Акатист* (наслов оригинала *Акафист* (1964), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 163

Јевген Малањук, *Ваљало је сав живот бдењу дати...* (наслов оригинала *І треба ж було все життя тремтіти...* (1966), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 165

Лука Хајдуковић, *Јевген Малањук (1897-1968)* // Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњепар широки*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999: 167-169

2001.

Борис Олијник, *Сатанизација Срба, коме она треба?*, по чланку из *Кијевских новости* 1993: Борис Олійник, *Сатанізація Сербів, кому вона потрібна?*, Извршни продуцент и покровитељ Технологије, издаваштво и агенција Јанус, Интернет издање, Београд септембар 2001 (http://www.rastko.rs/rastko-ukr/istorija/bolijnik-satanizacija_sr.html)

Јуриј Андрухович, *Перверзија (одломак из романа Перверзија)*, с украјинског језика превела Лариса Рашић, *Градина*, Ниш 2001: 5-17

Константин Москалец, *Проматрање трешње*, с украјинског језика превела Татјана Мацевко Савцин, *Градина*, Ниш 2001: 18-21

Људмила Поповић, *Путеви украјинске поезије XX века*, Градина, Ниш 2001: 22-37

Лина Костенко, *Ни ја нисам ја, нити си ти – ти више...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 38

Иван Драч, *Тајна почетка*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 39

Васиљ Стус, *Пробуди ме сјај звезде јутрос рано...*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Градина, Ниш 2001: 40

Васиљ Стус, *Све истанчанија вика...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 41

Микола Воробјов, *Из циклуса минијатура Пољупци: Пукотина је звук...*, с украјинског превела Људмила Поповић, Градина, Ниш 2001: 42

Микола Воробјов, *Из циклуса минијатура Пољупци: Бити – значи падати...*, с украјинског превела Људмила Поповић, Градина, Ниш 2001: 42

Микола Воробјов, *Из циклуса минијатура Пољупци: Стабљика ветра...*, с украјинског превела Људмила Поповић, Градина, Ниш 2001: 42

Микола Воробјов, *Из циклуса минијатура Пољупци: Напуштене и давно празне...*, с украјинског превела Људмила Поповић, Градина, Ниш 2001: 42

Јуриј Завгородни, *Станица буљава...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 43

Васиљ Голоборођко, *Чаробњак нехотице*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 44

Виктор Кордун, *Потера*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 45

Виктор Кордун, *Из циклуса Месечева стаза: Срећење*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 45-46

Виктор Кордун, *Из циклуса Месечева стаза: Душа у таласима*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Градина, Ниш 2001: 46

Виктор Кордун, Из циклуса *Месечева стаза: Веридба с месецом*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Градина*, Ниш 2001: 46-47

Виктор Кордун, Из циклуса *Месечева стаза: Коњ који тече*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Градина*, Ниш 2001: 47

Виктор Кордун, Из циклуса *Месечева стаза: Под воденим дрветом*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Градина*, Ниш 2001: 47

Васиљ Махно, *Веје снегом прохујали век...*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Градина*, Ниш 2001: 49

Борис Шчавурски, *Касни барок*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Градина*, Ниш 2001: 50

Васиљ Стефаник, *Изабране приче* (наслов оригинала Васиљ Стефаник, *Твори*), превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 1-150

Васиљ Стефаник, *Наша земља // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 7-10

Васиљ Стефаник, *Ратна штета // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 11-15

Васиљ Стефаник, *Катрусја // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 16-20

Васиљ Стефаник, *Суд // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 21-28

Васиљ Стефаник, *Давнина // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 29-34

Васиљ Стефаник, *Сама - самцијата // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 35-36

Васиљ Стефаник, *Лесева породица // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 37-39

Васиљ Стефаник, *Богомољка // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 40-42

Васиљ Стефаник, *Деда Хришћ // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 43-47

Васиљ Стефаник, *Јесен // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 48-51

Васиљ Стефаник, *Потпис // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 52-55

Васиљ Стефаник, *Новост // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 56-58

Васиљ Стефаник, *Мајстор // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 59-62

Васиљ Стефаник, *Синови // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 63-68

Васиљ Стефаник, *Плава књижица // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 69-71

Васиљ Стефаник, *Дечији доживљај // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 72-73

Васиљ Стефаник, *Марија // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 74-83

Васиљ Стефаник, *Вече // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 84-87

Васиљ Стефаник, *Анђео // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 88-90

Васиљ Стефаник, *Бадње вече // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 91-95

Васиљ Стефаник, *У крчми // Изабрane приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 96-98

Василь Стефаник, *Писмо // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 99-102

Василь Стефаник, *Сахрана // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 103-104

Василь Стефаник, *Камени крст // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 105-116

Василь Стефаник, *Седница // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 117-123

Василь Стефаник, *Нит // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 124

Василь Стефаник, *Штета // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 125-126

Василь Стефаник, *Мати // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 127-128

Василь Стефаник, *Роса // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 129-130

Василь Стефаник, *Долазили су из града // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 131-136

Василь Стефаник, *Мамин синчић // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 137-140

Василь Стефаник, *Деца // Изабране приче*, превео мр Стеван Константиновић, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 141-142

Стеван Константиновић, *О писцу // Василь Стефаник, Изабране приче*, КЗ „Љубитељи књиге“, Нови Сад 2001: 143-146

2002.

Јевген Мисило, Предговор, Акција „Висла“, документи, превод Јанко Рамач, према издању: Акција «Вісла», Документи, Впорядкування і редакція Євгена Місила; пер. Івана Сварника, Львів-Нью Йорк: Вид-во НТШ, 1997, Альманах Перекладацької майстерні 2000-2001, Том 3. Переклади та рецензії, Книга 3,

Львівський національний університет імені Івана Франка, Центр гуманітарних досліджень, Перекладацька майстерня, Коло, Львів-Дрогобич 2002: 1-91

Јуриј Андрухович, *Перверзија* (наслов оригинала: Юрій Андрухович *ПЕРВЕРЗИЯ*, 1999, Видавництво «Класика», 1999), Превеле са украјинског Милена Ивановић и Ала Татаренко, Цлио 2002: 1-363

У инат ветровима, *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*. Приређивач др Људмила Поповић. Избор, предговор, коментари и превод: др Људмила Поповић. Превод и поговор: проф. др Миодраг Сибиновић, Друштво српско-украјинског пријатељства Републике Српске, Бања Лука. Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске, Српско Сарајево, 2002.

Људмила Поповић, *Путеви украјинске поезије // Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, Бања Лука 2002: 17-44

Герасим Смотрички, *Погледај та знамења кнеза нашег* (наслов оригинала *Зрісія знаменія княжате славног...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 50

Дамиан Наливајко, *Крсте, владај данас...* (наслов оригинала *Кресте, господствуй днесь во всем мирѣ...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 55

Из ананимних стихова полемичког зборника 80-90-их год. XVI века: *Скарга нищих до Бога* (наслов оригинала *Просјачка жалба Богу*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 59

Анонимни стихови из Кијево-Михајловског зборника (прва половина XVII века): *Лењивцима* (наслов оригинала *До льнивых*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 63

Анонимни стихови из Кијево-Михајловског зборника (прва половина XVII века): *Чување од јереси* (наслов оригинала *Осторожность от ереси*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 63

Анонимни стихови из Кијево-Михајловског зборника (прва половина XVII века): *О кнезу таме* (наслов оригинала *О князю тмѣ*), // *Антологија украјинске*

поезије XVI–XX век, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 63

Лазар Баранович, *Широм Украјине све саме рујине* (наслов оригинала *Скрізь на Україні відно лич руїни*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 67

Лазар Баранович, *Без мира нема мира* (наслов оригинала *У миру нема миру*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 69

Лазар Баранович, *Мач земљу резнув у крви огрезну* (наслов оригинала *Меч землю рубнув, у крові потонув*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 71

Иван Величковски, *Минути свагда заједно* (наслов оригинала *Минути всіх обциї*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 75

Иван Величковски, *Ехо* (наслов оригинала *Ехо*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 79

Данило Братковски, *Све има свој крај* (наслов оригинала *Усьому приходить кінець*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 83

Данило Братковски, *Петлови поју* (наслов оригинала *Піють півні*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 85

Феофан Прокопович, *Плаче пастирче у невремену* (наслов оригинала *Плачет пастушок в долгом ненастьї*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 89

Из анонимних старично-хумористичких стихова XVIII века: *Отче Лисовський* (наслов оригинала *Оче Лисовски*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 91

Григориј Сковорода, *Сваки град – своје обичаје носи...* (наслов оригинала *Всякому місту звичай, права...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 94

Григориј Сковорода, *Аој, птиче жутобоко...* (наслов оригинала *Ой ти пташко-жовтобоко...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 97

Иван Котљаревски, Одломак из поеме *Енејида* (наслов оригинала *Уривок з поеми Енеїда*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 101

Иван Котљаревски, Одломак из поеме *Зашто је вода мутна, да од олује није?* (наслов оригинала *Уривок з поеми Чого ж вода каламутна, чи не хвиля збила?*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 103

Левко Боровиковски, *Убиство* (наслов оригинала *Убийство*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 107

Левко Боровиковски, *Акерманске степе* (наслов оригинала *Акерманські степи*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 109

Виктор Забила, *Ветар завија низ поље...* (наслов оригинала *Гуде вітер вельми в полі!*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 113

Маркијан Шашкевич, *Очај* (наслов оригинала *Розпука*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 117

Маркијан Шашкевич, *Драгој* (наслов оригинала *До милої*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 119

Амвросиј Метлински, *Брестићу* (наслов оригинала *В'язонько*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 123

Тарас Шевченко, *Зачарана (Одломак)* (наслов оригинала *Причинна (Уривок)*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 127

Тарас Шевченко, *Мисли моје, мисли моје...* (наслов оригинала *Думи мої, думи мої...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 129

Тарас Шевченко, *Сан (Комедија) – Одломак из поеме* – (наслов оригинала *Сон (Комедија)*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 133

Тарас Шевченко, *И мртвим и живим и нерођеним земљацима мојим у Украјини и не у Украјини моја пријатељска посланица* (Одломак), (наслов оригинала *І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні не в Україні моє дружєє посланіє (Уривок)*), // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 139

Тарас Шевченко, *Пролазе дани, иду ноћи...* (наслов оригинала *Минають дні, минають ночі...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 141

Тарас Шевченко, *Опорука* (наслов оригинала *Заповіт*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 145

Тарас Шевченко, *Н.Н.* (наслов оригинала *Н.Н.*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 151

Тарас Шевченко, *Подражавање 11. псалма* (наслов оригинала *Подражаніє 11 псалму*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 155

Тарас Шевченко, *О, људи! Људи несрећници!* (наслов оригинала *О люди! люди небораки!..*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 157

Олександар Афанасјев-Чужбински, *Опроштај* (наслов оригинала *Прощання*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 161

Микола Костомаров, *Облак* (наслов оригинала *Хмарка*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 165

Олександр Корсун, *Љубав* (наслов оригинала *Кохання*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 169

Степан Рудански, *Нису моје ноге* (наслов оригинала *Не мої ноги*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 173

Степан Рудански, *Жалостиви дијак* (наслов оригинала *Жалібний дяк*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 175

Иван Франко, *Слободни сонети* (наслов оригинала *Вільні сонети*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 179

Иван Франко, *Ништа не тајих ја пред тобом...* (наслов оригинала *Я не лукавила з тобою...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 181

Иван Франко, *Сикстинска мадона* (наслов оригинала *Сікстинська мадонна*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 183

Иван Франко, *Идеалисти* (наслов оригинала *Ідеалісти*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 185

Иван Франко, *Од чега песма живи?* (наслов оригинала *Чим пісня жива?*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 187

Иван Франко, *Кад су у сонете Данте и Петрарка...* (наслов оригинала *Колись в сонетах Данте і Петрарка...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 189

Иван Франко, *Што ми долазиш ту у сну?...* (наслов оригинала *Чого являєшся мені у сні?...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 193

Иван Франко, *Модерне* (наслов оригинала *Модерне*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 197

Павло Грабовски, *За Н. К. С.* (наслов оригинала *До Н. К. С.*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 201

Павло Грабовски, *Сан* (наслов оригинала *Сон*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 203

Володимир Самијленко, *Најскупљи бисер* (наслов оригинала *Найдорожча перлина*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 207

Лесја Украјинка, *Contra spem spero!* (наслов оригинала *Contra spem spero!*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 211

Лесја Украјинка, *Eppur ti tradiro* (наслов оригинала *Eppur ti tradiro*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 214

Лесја Украјинка, *Иза горе муње блеште...* (наслов оригинала *За горою блискавици...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 215

Олександар Олес, *Лепе кате* (наслов оригинала *Айстри*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 219

Микола Зеров, *Овидије* (наслов оригинала *Овідій*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 223

Јакив Савченко, *Јутро...* (наслов оригинала *Ранок...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 227

Якив Савченко, *Христос отаву косио* (наслов оригинала *Христос отаву косив*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 231

Клим Полишчук, *Проклетог века струна одјекује...* (наслов оригинала *Проклятого віку музична струна...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 235

Олекса Слисаренко, *Суша* (наслов оригинала *Посуха*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 239

Павло Тичина, *Ни Зевс, ни Пан...* (наслов оригинала *Не Зевс, не Пан...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 243

Павло Тичина, *Ветар из Украјине* (наслов оригинала *Вітер з України*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 245

Михаљ Семенко, *Интерференција* (наслов оригинала *Інтерференція*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 249

Михаљ Семенко, *Градски парк* (наслов оригинала *Міський парк*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 251

Михаљ Семенко, *Градски парк* (наслов оригинала *Міський парк*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 251

Михаљ Семенко, *Волна* (наслов оригинала *Хвиля*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 253

Михаљ Семенко, *Гаљини зуби* (наслов оригинала *Зуби Галі*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 255

Максим Рильски, *Славим оног ко слободу воли...* (наслов оригинала *Слава тим, хто прагне воли...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 259

Максим Рильски, *Стаде на прагу лето јасно...* (наслов оригинала *Спинилось літо на порозі...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 261

Максим Рильски, *Ти си ме давно заборавила...* (наслов оригинала *Забула про мене давно ти...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 263

Максим Рильски, *Снег пада бешумно, полако...* (наслов оригинала *Сніг падав безшелесно й рівно...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 265

Максим Рильски, *Дажд* (наслов оригинала *Дощ*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 267

Максим Рильски, *Медове светле и златне купе...* (наслов оригинала *Піднялись крила...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 269

Максим Рильски, *Крилама разма'ну...* (наслов оригинала *Збирають світлі, золоті меду...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 271

Јевхен Малањук, *Портрет* (наслов оригинала *Портрет*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 275

Јевхен Малањук, *Вечно* (наслов оригинала *Вічне*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 277

Јевхен Малањук, *Август* (наслов оригинала *Серпень*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 281

Јевхен Малањук, *Анђео смрти II* (наслов оригинала *Ангел смерти II*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 285

Володимир Сосјура, *Различак* (наслов оригинала *Васильки*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 289

Богдан-Игор Антонич, *Село* (наслов оригинала *Село*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 293

Богдан-Игор Антонич, *Зелено јеванђеље* (наслов оригинала *Зелена євангелія*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 295

Богдан-Игор Антонич, *Дно тишине* (наслов оригинала *Дно тишиі*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 297

Микола Руденко, *Лотос* (наслов оригинала *Лотос*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 301

Богдан Бојчук, *Гледај у лица мртвих песника* (наслов оригинала *Дивися в обличчя мертвих поетів*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 305

Дмитро Павличко, *Бићу на свету...* (наслов оригинала *Я буду на світі...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 309

Дмитро Павличко, *Најдужи од свих путева...* (наслов оригинала *Найдовша з усіх доріг...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 311

Дмитро Павличко, *Лук* (наслов оригинала *Лук*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 312

Дмитро Павличко, *Чудо* (наслов оригинала *Диво*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 315

Лина Костенко, *Страшан калейдоскоп...* (наслов оригинала *Страшний калейдоскоп...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 319

Лина Костенко, *Потражите цензора у себи...* (наслов оригинала *Шукайте цензора в собі...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 321

Лина Костенко, *И дажд, и снег, олује судњег дана...* (наслов оригинала *І дощ, і сніг, і віхола, і вітер...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 323

Лина Костенко, *Луде брзине...* (наслов оригинала *Шалені темпи...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 325

Лина Костенко, *У ружама су кочије од злата...* (наслов оригинала *Стоїть у ружах золота колиска...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 327

Лина Костенко, *Они што се рађају једном у столећу...* (наслов оригинала *Ті, що народжуються раз на століття...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 329

Лина Костенко, *Стајала крушка...* (наслов оригинала *Стояла груша...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 331

Лина Костенко, *Лепи лето на коверте кућа...* (наслов оригинала *На конвертики хат літо клеїть віконця...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 333

Лина Костенко, *Можда је свет наш још одвише млад...* (наслов оригинала *Мабуть, ще людство дуже молоде...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 335

Лина Костенко, *А зар је важно...* (наслов оригинала *Яка різниця...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 337

Лина Костенко, *Папрат* (наслов оригинала *Папороть*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 339

Лина Костенко, *Из циклуса Летећи катрени* (наслов оригинала *Из циклу Летючі катрени*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 343

Лина Костенко, *Пинг-понг* (наслов оригинала *Пінг-понг*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 347

Лина Костенко, *Нећу ти рећи при свести – вољени* (наслов оригинала *Я не скажу і в пам'яті – коханий*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 349

Лина Костенко, *Ни ја нисам ја, нити си ти ти више* (наслов оригинала *І я не я, і ти мені не ти*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 351

Лина Костенко, *Заустави ме призиви нас памети и схвати...* (наслов оригинала *Спини мене отямся і отям...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 353

Лина Костенко, *Скитска жена* (наслов оригинала *Сківська баба*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 357

Богдан Рубчак, *Захтевам своја права* (наслов оригинала *Я вимагаю повних прав*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 361

Борис Олијник, *Долазак* (одломак из поеме) (наслов оригинала *Пришестя* (уривок з поеми)) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 365

Борис Олијник, *Лабудова песма* (наслов оригинала *Лебедина пісня*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 367

Борис Олијник, *За тобом...* (наслов оригинала *За тобою...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 369

Васиљ Симоненко, *Све је прошло. Пут брзо зашишта...* (наслов оригинала *Все було. Дорога закричала...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 373

Васиљ Симоненко, *Дунуће смрт из зарђале трубе...* (наслов оригинала *Заграс смерть заржалю трубою...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 375

Микола Винграновски, *Хајдемо у врт...* (наслов оригинала *Ходімо в сад...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 379

Микола Винграновски, *Била је замишљена, као парк...* (наслов оригинала *Вона була задумлива, як сад...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 381

Микола Винграновски, *По плаветном небу ја посејам шуму...* (наслов оригинала *У синьому небі я висівав ліс...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 383

Микола Винграновски, *Кад моја рука, и тиха, и снена...* (наслов оригинала *Коли моя рука, то тиха, то лукава...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 385

Иван Драч, *Балада о сунцокрету* (наслов оригинала *Балада про соняшник*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 389

Иван Драч, *Њој* (наслов оригинала *Їй*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 391

Иван Драч, *Балада о два лабуда* (наслов оригинала *Балада про двох лебедів*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 393

Иван Драч, *Балада о удовиштву* (наслов оригинала *Балада про вдовиння*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 395

Иван Драч, *Ждребе* (наслов оригинала *Лоша*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 397

Иван Драч, *Дактале, дувале мећаве...* (наслов оригинала *Дихали, дихали віхоли...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 399

Иван Драч, *Из циклуса Песме на перфокартама: Сан који ми не да мира* (наслов оригинала *Из циклу Вірші на перфокартах: Настирливий сон*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 403

Иван Драч, *Из циклуса Песме на перфокартама: Бели дах* (наслов оригинала *Из циклу Вірші на перфокартах: Білий подих*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 403

Иван Драч, *Из циклуса Песме на перфокартама: Невеста* (наслов оригинала *Из циклу Вірші на перфокартах: Наречена*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 404

Иван Драч, *Тајна почетка* (наслов оригинала *Таємниця початку*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 407

Лидија Куљбак, *Супарница* (наслов оригинала *Суперниця*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 411

Петро Осадчук, *Фолклорни мотив* (наслов оригинала *Фольклорний мотив*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 415

Васиљ Стус, *Пробуди ме сјај звезде јутрос рано...* (наслов оригинала *Мені зоря сіяла нині вранці...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 419

Василь Стус, *Све истанчанија вика...* (наслов оригинала *Усевитончуваний зойк...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 421

Хана Свитлична, *Чернобильске шуме* (наслов оригинала *Чернобильські ліси*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 425

Хана Свитлична, *Зачараћу те, занећу те...* (наслов оригинала *Заворожу і зачарую...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 427

Марија Влад, *Песма без интерпункције* (наслов оригинала *Вірш без розділових знаків*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 431

Марија Влад, *Слађана моја, како си слана...* (наслов оригинала *Солодка моя, яка ти солона...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 432

Роман Лубкивски, *Кредо* (наслов оригинала *Кредо*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 437

Роман Лубкивски, *Чиста-пречиста, бела-пребела...* (наслов оригинала *Чистою-чистою, білою-білою...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 439

Роман Лубкивски, *Опет се будим у Белом граду...* (наслов оригинала *Прокидаюся в Београді...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 441

Оксана Сенатович, *Да се ти убедиш само...* (наслов оригинала *Щоб тебе переконати...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 445

Хана Чубач, *Какав прекрасан свет...* (наслов оригинала *Який прекрасний світ...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 449

Хана Чубач, *Иако цветам као врт у мају...* (наслов оригинала *Хоч я цвіту, як сад весною...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 451

Микола Воробјов, *Ти ниси дошла* (наслов оригинала *Ти не прийшла...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 455

Микола Воробјов, *Ноћ је брдима и долинама...* (наслов оригинала *Ніч горбами й долинами...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 457

Микола Воробјов, *Танка одећа* (наслов оригинала *Тонка одіж*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 459

Микола Воробјов, *Из циклуса минијатура Пупољци*, (наслов оригинала *Із низки мініатюр Бруньки*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 461

Данило Кононенко, *Тих вечери, тих тихих вечери...* (наслов оригинала *Ці вечори, ці тихі вечори...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 465

Марија Павленко, *Прими ме, као што с мајком нађеш мира...* (наслов оригинала *Прійми мене, як ти приймаєш матір...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 469

Јуриј Завгородни, *Станица буљава...* (наслов оригинала *Волоокій вокзал...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 473

Јуриј Завгородни, *Време је за хаџилук...* (наслов оригинала *На часі проща...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 475

Васиљ Холоборођко, *Дугоња пљусак...* (наслов оригинала *Цибатий дощ...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 479

Васиљ Холоборођко, *Трн цвета по други пут* (наслов оригинала *Терен цвіте удруге*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 481

Васиљ Холоборођко, *На косидби* (наслов оригинала *На косовиці*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 483

Васиљ Холоборођко, *Чаробњак нехотице* (наслов оригинала *Чаклун несамохіть*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 485

Васиљ Холоборођко, *Пожели да буде човек...* (наслов оригинала *Хотів бути чоловіком...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 487

Виктор Кордун, *Безимена тишина* (наслов оригинала *Безнайменна тиша*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 493

Виктор Кордун, *Пада тај снег баш величанствен!* (наслов оригинала *Цей сніг іде такий величний!*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 497

Виктор Кордун, *Из циклуса Стари криптограми* (наслов оригинала *Из циклу Давні криптограми*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 499

Виктор Кордун, *Неизречено име* (наслов оригинала *Немовлене ім'я*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 503

Виктор Кордун, *Празник воде* (наслов оригинала *Свято води*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 507

Виктор Кордун, *Бурма у пољу* (наслов оригинала *Обручка в полі*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 509

Виктор Кордун, *Зелени плач* (наслов оригинала *Зелений плач*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 513

Виктор Кордун, *Месечева стаза* (наслов оригинала *Місячна стежка*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 521

Виктор Кордун, *Напуштен дом* (наслов оригинала *Покинута хата*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 527

Виктор Кордун, *Кап тишине* (наслов оригинала *Краплина тиші*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 529

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме*, (наслов оригинала 3 циклусу *Материнські пісні*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 531

Виктор Кордун, *Потера*, (наслов оригинала *Погоня*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 533

Леонид Кисељов, *Ја сам за тебе нико, као Улис...* (наслов оригинала *Я ніхто для тебе, як Уліс...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 537

Васиљ Моруга, *Тамо, где си била* (наслов оригинала *Там, де ти була*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 543

Свитлана Жалоб, *Постаћу дрво бело...* (наслов оригинала *Білим деревом стану...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 547

Михајло Шевченко, *Рекла ми је жена: не волим те више...* (наслов оригинала *Сказала жінка: більше не люблю...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 551

Наталка Никулина, *Франческа* (наслов оригинала *Франческа*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 555

Наталка Никулина, *Тајно* (наслов оригинала *Потаємне*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 557

Галина Паламарчук, *Доћи ћу опет и светли поглед...* (наслов оригинала *Я знов прийду і світлий погляд...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 561

Микола Лукив, *Падају, падају у Кијеву кише...* (наслов оригинала *Ідуть і йдуть у Києві дощі...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 565

Наталија Дзјубенко, *Парабола о звезди* (наслов оригинала *Притча про зорю*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 569

Тарас Федјук, *Претпролеће* (наслов оригинала *Передвесна*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 573

Надија Кирјан, *Прокрустови срећници* (наслов оригинала *Прокрустові щасливці*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 577

Игор Римарук, *Први снег* (наслов оригинала *Перший сніг*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 581

Игор Римарук, *Поглед саткавши од нити зелене...* (наслов оригинала *Погляд виткавши з нитки зеленої...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 583

Марија Матиос, *...Запећу једном између чичка и плота...* (наслов оригинала *...Застряну я колись між будинком й парканом...*) // *Антологија украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 587

Ирина Мироненко, *Чајанка* (наслов оригинала *Чаювання*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 591

Јуриј Андрухович, *Дует* (наслов оригинала *Дует*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 595

Иван Малкович, *Сваког дана ми се указују бродови...* (наслов оригинала *Кожний день до мене навідується кораблі...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2002: 599

Васиљ Махно, *Веје снегом прохујали век...* (наслов оригинала *Сніг летить з останніх століть...*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 605

Васиљ Махно, *Елегија воде* (наслов оригинала *Елегія води*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 609

Борис Шчавурски, *Ноћи искушења* (наслов оригинала *Ночі зваб*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 613

Борис Шчавурски, *Касни барок* (наслов оригинала *Пізнє бароко*) // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, с украјинског језика превела Људмила Поповић, Бања Лука 2002: 615

Миодраг Сибиновић, *У инат ветровима, Кратак осврт на дугу историју узајамних српско-украјинских књижевних и културних веза до почетка деведесетих година 20. века* // *Антологіја украјинске поезије XVI–XX век*, Бања Лука 2002: 617-641

Милена Ивановић, *Антологіја украјинске поезије 16-20. века (рецензија)*, Изабрала и приредила Људмила Поповић, превео Миодраг Сибиновић, Растко-Кијев-Лавов, 2001: 500 с, *Альманах Перекладацької майстерні 2000–2001*, т. 3, Переклади і рецензії, Кн. 1, Коло, Львів-Дрогобич 2002: 138-144

Володимир Виниченко, *Закон* (према издању: Володимир Виниченко: *Вибрані п'єси, Мистецтво*, Київ 1991), превод Милена Ивановић, *Альманах Перекладацької майстерні 2000–2001*, т. 3, Переклади і рецензії, Кн. 1, Коло, Львів-Дрогобич 2002: 1-147

2003.

Јуриј Андрухович, *Дует* (наслов оригинала *Дует*), с украјинског језика превела Људмила Поповић, *Дневник*, Нови Сад, год. 61, бр. 20138 (5. март 2003): 20

Људмила Поповић, *Нови витешки роман у савременој украјинској књижевности*, *Зборник Матице српске за славистику*, Матица српска, Нови Сад 2003: 67-91

Микола Рјабчук, *Од Малорусије до Украјине*, приредио Дејан Ајдачић, преводи Људмила Поповић, Милена Ивановић, Ала Татаренко, Чигоја штампа, Београд 2003: 1-75

Микола Рјабчук, *Иза оgrade Метерниховог врта // Од Малорусије до Украјине* (Из књиге *Књижевни воз Европа 2000*, приредили Александар Гаталица, Владислав Бајац и Вида Огњеновић, Центар за геопоетику, Београд 2002), с украјинског језика превела Људмила Поповић, Чигоја штампа, Београд 2003: 5-17

Микола Рјабчук, *Нехотице западњаца: парадокси украјинског нативизма // Од Малорусије до Украјине* (Из књиге *Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення*, Київ, Критика 2000: 66-102), с украјинског језика превела Милена Ивановић, Чигоја штампа, Београд 2003: 18-50

Микола Рјабчук, *Од „Малорусије“ до „Индоевропе“: украјински аутостереотипови // Од Малорусије до Украјине* (Из књиге *Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення*, Київ, Критика 2000: 194-219), с украјинског језика превела Ала Татаренко, Чигоја штампа, Београд 2003: 51-74

Борис Олијник, *Над стрехом јаблан*, песме, Избор и поговор Лука Хајдуковић, превели Лука Хајдуковић и Ђура Лаћак, Прометеј, Српско-украјинско друштво, Нови Сад 2003: 1-110

Борис Олијник, *Мој пут // Над стрехом јаблан*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 7-9

Борис Олијник, *Мати // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Мати*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 13

Борис Олијник, *Наша је мати грлица сива // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Мати наша сивая горлиця*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад ј 2003: 15

Борис Олијник, *Мати сејала сан // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Мати сіяла сон*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 17

Борис Олијник, *Стојим на земљи // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Стою на землі*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 19, 21, 23, 25

Борис Олијник, *Седо сунце моје // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Сиве сонце моє*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 27

Борис Олијник, *Мама, тиња крај дана // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Мамо, вечір догоря*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 29

Борис Олијник, *Бејах ветар, студен олуј, бриткост норда // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Був я вітром, був я лютим, був я нордом*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 33

Борис Олијник, *За тобом // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *За тобою*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 35

Борис Олијник, *Бела мелодија // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Біла мелодія*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 37

Борис Олијник, *Песма мењаве // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Пісня віхоли*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 39

Борис Олијник, *Мелодија // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Мелодія*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 41

Борис Олијник, *То моју кућу запљускује студени ветар // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Це мою хату вяє замітає холодний вітер*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 43

Борис Олијник, *Валцер // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Вальс*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 47

Борис Олијник, *И откуда онај облак вунасти // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *І звідкіль воно хмара волохатая*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 49

Борис Олијник, *Одлабудила као стег // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Відлебеділа, ніби мить*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 51

Борис Олијник, *О, то јесење ждралово „кру!“ // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *О, це осінне журавлине «кру!»*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 53

Борис Олијник, *Формула // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Формула*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 55

Борис Олијник, *Марш пете колоне // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Марш п'ятої колони*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 59-61

Борис Олијник, *Трећи // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Треті*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 63

Борис Олијник, *И пушка изневери, и вољена, богме и // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Зрадити може гвинтівка, кохана, і навіть*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 65

Борис Олијник, *О, како љуто кунемо тиране // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *О, як ми ревно клянемо тиранів*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 67

Борис Олијник, *А издајник увек продаје некога // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *А зрадник завше продає когось*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 69

Борис Олијник, *... И вечни бој // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *... І вічний бій*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 73

Борис Олијник, *Коњ // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Кінь*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 75

Борис Олијник, *Похвала псу // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Похвала собаці*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 77-79

Борис Олијник, *Не за децу // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Не для дітей*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 81

Борис Олијник, *Чаробник // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Чарівник*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 83

Борис Олијник, *Балада о ватри и принципима // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Балада про вогонь і принципи*), украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 85-87

Борис Олијник, *Био човек... И – нема // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Був чоловік... І – нема*), с украјинског превео Лука Хајдуковић, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 89-91

Борис Олијник, *Ох, и научих се да праштам // Над стрехом јаблан јаблан* (наслов оригинала *Ох і навчився я прощати*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 93

Борис Олијник, *Ода музици // Над стрехом јаблан* (наслов оригинала *Ода музици*), с украјинског превео Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 95

Лука Хајдуковић, *Реч верна чистоти ватре // Над стрехом јаблан, Прометеј*, Нови Сад 2003: 97-104

Лука Хајдуковић, *О песнику* (Борис Олијник) // *Над стрехом јаблан, Прометеј*, Нови Сад 2003: 105-107

Борис Олијник, *Две године у Кремљу* (наслов оригинала: Борис Олијник, *Два роки в Кремлі*, Кијв 1992), превео с украјинског Ђура Лаћак, *Прометеј*, Нови Сад 2003: 1 – 172

Виктор Кордун, *Песме* (наслов оригинала: Виктор Кордун, *Сонцестояння, Поезії*, Кијв, Издавництво художњої літератури «Дніпро», 1992) Избор, предговор и превод с украјинског Миодраг Сибиновић, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“ Градишка, Друштво Српско-украјинског пријатељства Републике Српске, Бања Лука 2003: 1-157

Миодраг Сибиновић, *Поезија Виктора Кордуна // Песме*, Бања Лука 2003: 3-15

Виктор Кордун, Из циклуса *Земља надахнута: Падни на земљу и сјајем заплачи...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 19-24

Виктор Кордун, Из циклуса *Тихи мајстор дечјих играчака: Даљина пута // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 27-28

Виктор Кордун, Из циклуса *Тихи мајстор дечјих играчака: Негде је пала киша // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 29

Виктор Кордун, Из циклуса *Тихи мајстор дечјих играчака: Ако се речи отварају // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 30

Виктор Кордун, Из циклуса *Тихи мајстор дечјих играчака: Вране // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 31

Виктор Кордун, Из циклуса *Тихи мајстор дечјих играчака: Време митологије // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 32-33

Виктор Кордун, Из циклуса *Тихи мајстор дечјих играчака: Безимена тишина // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 34-38

Виктор Кордун, Из циклуса *Пејзажи Полесја: Старост // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 41-42

Виктор Кордун, Из циклуса *Пејзажи Полесја: Пада тај снег... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 43-44

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 1. Звон сумрака се топи... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 47

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 2. Топли септембар... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 48

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 3. Као цветови // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 49

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 4. Путник залута заувек... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 50

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 5. Желео сам сав свет да запалим... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 51

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 6. Кроз окно... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 52

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 7. Морски ветар* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 53

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 8. Митинзи, пароле, плакати...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 54

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 9. Пуноћа* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 55

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 10. Беже из мрачних омчи...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 56

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 11. Јесења дубина* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 57

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 12. Осећам поново...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 58

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 13. Главобоља* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 59

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 14. Бабје лето* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 60

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 15. Јутарња ваза* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 61

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 16. Мраз је шарени...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 62

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 17. Туђе огледало* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 63

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 18. Стрељани* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 64

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 19. Преко хиљада година...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 65

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 20. Сенка лета* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 66

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 21. Како дуга и кривудава пловидба!..* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 67

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 22. Блажен је ко се после смрти смејуљи...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 68

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 23. На вјеки вјекова* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 69

Виктор Кордун, Из циклуса *Давни криптограми: 24. А даље – мук...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 70

Виктор Кордун, Из циклуса *Жена у јесењем огледалу: Неизречено име* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 73-76

Виктор Кордун, Из циклуса *Жена у јесењем огледалу: Празник воде* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 77

Виктор Кордун, Из циклуса *Жена у јесењем огледалу: Јабука међу нама* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 78-79

Виктор Кордун, Из циклуса *Жена у јесењем огледалу: Бурма у пољу* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 80-81

Виктор Кордун, Из циклуса *Кроз окно успомена: Зелени плач* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 85-87

Виктор Кордун, Из циклуса *Кроз окно успомена: Месечева стаза* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 88-94

Виктор Кордун, Из циклуса *Кроз окно успомена: Напуштен дом* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 95-96

Виктор Кордун, Из циклуса *Кроз окно успомена: Кап тишине* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 97

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 1. Јаворе бујни васиље...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 101

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 2. У белим шумама туге... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 102-103

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 4. Вију ветри... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 104

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 5. Три варијације о сину и ноћи о зими и хмељу о различку и удовици // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 105-107

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 6. Дњепровска вода // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 108-109

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 7. Да сам знала да те врбе... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 110-111

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 8. Соколица // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 112-113

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 9. Забелели се снежни сметови... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 114-115

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 10. На Црном море // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 116-118

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 11. Сакривши се од смрти... // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 119

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 12. Север-дрво // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 120-121

Виктор Кордун, Из циклуса *Материнске песме: 13. Песма о маковом зрну // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 122

Виктор Кордун, Из циклуса *Шуме шуме: Породица шума // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 125

Виктор Кордун, Из циклуса *Шуме шуме: Старо дрво // Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 126

Виктор Кордун, Из циклуса *Шуме шуме: Потера* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 127

Виктор Кордун, Из циклуса *Шуме шуме: Етида вечерњег поља пред олујом* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 128-129

Виктор Кордун, Из циклуса *Шуме шуме: Шуме шумовите шуме...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 130

Виктор Кордун, Из циклуса *Солстиција: Ветри из давнине* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 133-140

Виктор Кордун, Из циклуса *Солстиција: Славија (одломак)* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 141

Виктор Кордун, Из циклуса *Нове песме: И сама могућност...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 145

Виктор Кордун, Из циклуса *Нове песме: Шуме моје тужне и велике...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 146

Виктор Кордун, Из циклуса *Нове песме: Пружи ми руку...* // *Песме*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Бања Лука 2003: 147

Слободан Наградић, *Виктор Кордун: Трећи пут међу Србима – умјесто поговора* // *Песме*, Бања Лука 2003: 149-154

Васил Махно, *Приватна историја*, с енглеског језика превео Мома Димић, *Стиг*, Мало Црниће 2003: 22

Ала Татаренко, *Перверзија – још једно име за постмодерни роман*, *Свеске*, Панчево 2003: 173-175

2004.

Богдан Терзић, *О три украјинска назива* // *Политика*, 101, 32574 (15. јул 2004), Београд 2004: 20

Богдан Терзић, *Украјинске теме у југословенским енциклопедијама* // *Славистика*, Славистичко друштво Србије, књига VIII, Београд, 2004: 315-329

Леонид Рудницки, *Дмитро Чижевски и Томас Ман: Уз причу о једној недовршеној кореспонденцији* // *Вікно*, с украјинског језика превела Марјана Ђивуљски, Београд 2004: 18-29

Васиљ Габор, *Лов у изгубљеном простору* // *Вікно*, с украјинског језика превела Душка Здравковић, Београд 2004: 30-34

Иван Циперђук, *Кружење* // *Вікно*, с украјинског језика превеле Снежана Ђулибрк и Александра Чолић, Београд 2004: 35-39

Тарас Прохаско, *Спаљено лето* // *Вікно*, с украјинског језика превеле: Симић Емина, Дрљача Здравка, Мијалковић Јелена, Београд 2004: 39-41

Иван Андрусјак, *Аутопортрет с елементима очаја* // *Вікно*, с украјинског језика превела Јелена Мијалковић, Београд 2004: 42-43

Игор Римарук, *Висока вода* // *Вікно*, с украјинског језика превеле Марјана Ђивуљски и Емина Симић, Београд 2004: 43-44

Тарас Шевченко, *Н. Н.* // *Вікно*, с украјинског језика превела Мијалковић Јелена, Београд 2004: 44

Јуриј Андрухович, *Пред временом и вечношћу* // *Вікно*, с украјинског језика превеле Јелена Павлов и Здравка Дрљача, Београд 2004: 45-46

Григориј Сковорода, *Афоризми* // *Вікно*, с украјинског језика превела Јелена Мијалковић, Београд 2004: 47

Олександар Ирванец, *Recording, Комад из два чина* // *Вікно*, с украјинског језика превела Милица Симић, Београд 2004: 56-69

Украјинска бајка, *Вук, пас и мачак* // *Вікно*, с украјинског језика превела Јелена Мијалковић, Београд 2004: 70-72

Украјинска бајка, *Баба и ђаво* // *Вікно*, с украјинског језика превела Снежана Ђулибрк, Београд 2004: 73-75

Украјинска бајка, *Чаробно лонче* // *Вікно*, с украјинског језика превела Сања Лазих, Београд 2004: 75-80

Украјинска бајка, *Летећи брод* // *Вікно*, с украјинског језика превела Виолета Стевић, Београд 2004: 81-88

Људмила Поповић, *190 година од рођења великог украјинског песника: Песник и национални светац* // *Вікно*, Београд 2004: 98-100

Оксана Забужко, *Шевченко и мит Украјине* (одломци) // *Вікно*, с украјинског језика превела Снежана Ђулибрк, Београд 2004: 101-102

Оксана Забужко, *Шевченко и мит Украјине* (одломци) // *Вікно*, с украјинског језика превела Марјана Ђивуљски, Београд 2004: 103-105

Григориј Грабович, *Шевченко као творац мита* (одломак) // *Вікно*, с украјинског језика превеле: Јелена Павлов, Здравка Дрљача, Емина Симић, Душка Здравковић, Београд 2004: 105-113

2005.

Антологија украјинске постмодерне приповетке, приредио Јуриј Виничук, с украјинског превели: Милена Ивановић, Ала Татаренко, Дејан Ајдачић, Библиотека Антологије, (Зрењанин: Будућност), *Stylos*, Нови Сад 2005 1-236

Ала Татаренко, *Постмодернистички грех украјинске књижевности* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, *Stylos*, Нови Сад 2005: 5-14

Јуриј Андрухович, *Самијло из Немирова, та дивна бараба* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 15-23

Јуриј Виничук, *Беатриче: сумрак, зима* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Ала Татаренко, *Stylos*, Нови Сад 2005: 24-29

Јуриј Виничук, *Мачак Абел* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 20-41

Јуриј Виничук, *Чорба од грашка* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Ала Татаренко, *Stylos*, Нови Сад 2005: 42-43

Јуриј Виничук, *Буба-руси* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 44-52

Васиљ Габор, *Глас позног бехара* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 53-59

Васиљ Габор, *Степениште* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 60-67

Володимир Диброва, *Пелце* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 68-97

Оксана Забужко, *Девојке* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 98-128

Издрик, *Отац* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 129-132

Издрик, *Ходник* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Ала Татаренко, *Stylos*, Нови Сад 2005: 133-136

Издрик, *Рат* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превео Дејан Ајдачић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 137-139

Володимир Јешкиљев, *Црни и црвени квадрат* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 140-146

Володимир Јешкиљев, *Вечити повратак* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 147-150

Олег Лишега, *Adamo et Diana* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 151-178

Костјантин Москалец, *Девет концерата* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 179-209

Володимир Назаренко, *Аветињска кућа* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 210-213

Володимир Назаренко, *Мушице* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Ала Татаренко, *Stylos*, Нови Сад 2005: 214-215

Галина Пагутјак, *Крв и зној измишљеног света* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Ала Татаренко, *Stylos*, Нови Сад 2005: 216-220

Љубов Пономаренко, *Две у бунару* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превео Дејан Ајдачић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 221-224

Тарас Прохаско, *Такотијето* // *Антологија украјинске постмодерне приповетке*, с украјинског језика превела Милена Ивановић, *Stylos*, Нови Сад 2005: 225-230

Јуриј Андрухович, *Фаустов празник*, превела Милена Ивановић, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 7

Андриј Бондар, *Генетика*, превела Ала Татаренко, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 8-9

Виктор Неборак, *Космос је сплет замака и замки...*, превела Милена Ивановић, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 9

Мариана Кијановска, *Не мрзећи предосећам...*, превела Ала Татаренко, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 10

Мариана Кијановска, *О чему да те питам сутра...*, превела Ала Татаренко, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 10

Мариана Кијановска, *Дете октида латице цвета...*, превела Ала Татаренко, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 10

Мариана Кијановска, *№ 4*, превела Ала Татаренко, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 10

Сергиј Жадан, *Српскохрватски*, превела Ала Татаренко, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 11

Остап Сливински, *Покретни огањ*, превела Ала Татаренко, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 12

Оксана Забушко, *Нови закон Архимеда*, превела Милена Ивановић, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 13

Галина Крук, *Огрезла у живот...*, превела Милена Ивановић, *Књижевни магазин*, Београд, 2005: 13

Дејан Ајдачић, *Савремени украјински роман* (Світлана Пиркало, *Зелена маргарита*, Київ, Смолоскип, 2001, 144 стр; Олександр Ирванець, *Рівне/Ровно. Стіна*, Львів, Кальварія, 2002, 190 стр), *Филолошки преглед*, Филолошки факултет, Београд 2005: 190-193

Људмила Поповић, *Антиутопична модель Украјни Олександра Довженка, Спроба интертекстуалног мифологичног анализу* // *Вікно*, Београд 2005: 13-27

Олександар Довженко, *Украјина у пламену* // *Вікно*, с украјинског језика превеле: Јелена Мијалковић, Јелена Павлов, Емина Симић, Здравка Дрљача, Душка Здравковић, Београд 2005: 28-107

Свитлана Пиркало, *Зелена Маргарита* (одломак) // *Вікно*, с украјинског језика превела Ивана Матић, Београд 2005: 108-112

Свитлана Пиркало, *Зелена Маргарита* (одломак) // *Вікно*, с украјинског језика превела Ана Шваб, Београд 2005: 113-116

Ала Татаренко, *Украјинска књижевност од А до ...*, *Књижевност*, Београд 2005: 139-145

Ала Татаренко, *Украјинска књижевност између две награде, Летопис Матице српске*, Нови Сад 2005, књ. 475, св. 4: 608-612

2006.

Олександар Довженко, *Украјина у пламену* (Наслов оригинала: Олександр Довженко, *Украјина в огню*), Избор из стваралаштва и живота О. П. Довженка, Приредио др Јанко Сабадош, Преводиоци: др Јанко Сабадош; Превод сценарија *Украјина у пламену*: Здравка Дрљача, Душка Здравковић, Ивана Матић, Јелена Мијалковић, Јелена Павлов и Емина Симић, Нови Сад 2006: 1-408

Јанко Сабадош, *Предговор* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 5-12

Олександар Довженко, *Аутобиографија // Украјина у пламену*, с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 13-25

Олександар Довженко, *Избор из дневника 1941–1956 // Украјина у пламену*, избор из дневника и превод с украјинског језика Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 26-177

Олександар Довженко, *Писмо официцима немачке армије (писмо непријатељу), 1942 // Украјина у пламену*, Нови Сад 2006, с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 178-180

Олександар Довженко, *Украјина у пламену, 1941 // Украјина у пламену* (наслов оригинала *Україна в огню // Твори в п'яти томах*, т. 4, Київ, Видавництво Дніпро 1965: 23-29), с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 181-185

Олександар Довженко, *О документованом филму, 1946 // Украјина у пламену*; (Твори Твори в п'яти томах, т. 4: 200-210), с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 186-193

Олександар Довженко, *Избор из писама // Украјина у пламену*, (наслов оригинала *Листи*, Твори Твори в п'яти томах, т. 5, Київ, 1965), с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 194-198

Олександар Довженко, *филмски сценарио Украјина у пламену // Украјина у пламену*, с украјинског језика превеле: Здравка Дрљача, Душка Здравковић, Ивана Матић, Јелена Мијалковић, Јелена Павлов и Емина Симић, Нови Сад 2006: 199-288

Олександар Довженко, *Излагање Ј. В. Стаљина 31. јануара 1944. године // Украјина у пламену* (О антилењинским грешкама и националистичким скретањима у филмском сценарију Довженка *Украјина у пламену*), с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 289-297

Александар Пидсуха, Весник; *Предговор књизи Александра Довженка „Украјина у пламену 2002 // Украјина у пламену*, с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 298-308

Валериј Фомин, *Филм Украјине: „Четристо удараца“* (Кино Татр, 5.2004., Кијев: 3-8) // *Украјина у пламену*, с украјинског језика превео Јанко Сабадош, Нови Сад 2006: 309-321

Људмила Поповић, *Скривена Довженкова поетика кроз призму интертекстуалног миљеа* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 322-337

Ранко Мунитић, *Еденска јабука* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 338-340

Мирољуб Стојановић, *Довженкови утицаји* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 341-343

Јанко Сабадош, *Из стваралаштва и живота А. П. Довженка* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 344-377

Жорж Садул, *Последњи портрет Довженка по његовом казивању* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 378-385

Динко Туцаковић, *Александар Довженко – Нежност као снага* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 386-387

Петар Љубојевић, *Довженко на врху стваралачког постоља једног времена* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 388-390

Јанко Сабадош, *Филмографија* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 391-396

Јанко Сабадош, *Најважнији датуми у животу и раду* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 397-398

Јанко Сабадош, *Фотографије, плакати и цртежи из Довженкових филмова* // *Украјина у пламену*, Нови Сад 2006: 399-406

Les Martovič, *Stribogov poklon* (наслов оригинала Лес Мартович *Стрибожий дарунок*), превео с украјинског Andrija Lavrek, Narodna knjiga, Alfa, Antologija svetske književnosti [knjiga br. 143], Beograd 2006: 1 – 143

Лина Костенко, *Само сагради храм, а људи ће доћи...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 72

Лина Костенко, *Песник не може бити власништво...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 72

Лина Костенко, *Мене, која се не због корида на свет јави...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 72

Лина Костенко, *Дозиметром не може да се измери...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 72

Васиљ Стус, *Још се славне стене поносите круне...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 73

Васиљ Холоборођко, *Упркос болу*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 73-74

Васиљ Холоборођко, *Без имена*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 74

Григориј Чубај, *Плач Јеремije*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 74-75

Григориј Чубај, *Тако се крхка спушта...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 75

Јурко Позајак, *Дотрчите код мене сутра...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 76

Јурко Позајак, *Колекција песника*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 76

Иван Малкович, *Вече с прабабом*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 76-77

Иван Малкович, *Бајка*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 77

Иван Малкович, *Још једна јесен*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 77-78

Иван Малкович, *С анђелом на рамену (Старинска балада)*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 78

Иван Лучук, *Три кита*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 79

Иван Лучук, *Миниуспаванка*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 79

Иван Лучук, *Камењем затрпана реч*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 79

Иван Лучук, *По*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 80

Иван Лучук, *Усних ко укопан*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 80

Иван Лучук, *Легох под точак историје*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 80

Назар Гончар, *Лирика футуристе*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 80-81

Назар Федорак, *Прошавши земљом твога тела...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 81

Назар Федорак, *Ту стани и буди. И слушај плач огледала...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 81-82

Назар Федорак, *Одлеђено жаром срце -...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 82

Назар Федорак, *Та со ме испија и оку мира не да...*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 82-83

Назар Федорак, *Музика*, превео с украјинског Миодраг Сибиновић, *Писмо*, Земун 2006: 83

Миодраг Сибиновић, *Жигосане песме и њихови творци, или стрељане шлузије*, *Развитак*, Зајечар 2006: 34-35

Володимир Свидзински, *Данас киша лије...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 36

Јакив Савченко, *Христос отаву косио*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 36

Павло Тичина, *Рат*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 36

Павло Тичина, *И Бели, и Блок, и Јесењин, и Кљујев...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 36

Клим Полишчук, *Проклетог века струна одјекује...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 37

Олекса Слисаренко, *Суша*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 37

Михаил Семенко, *Градски парк*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 37

Михаил Семенко, *Гаљини зуби*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 37

Михаил Семенко, *Интерференција*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак* 2006: 37

Максим Риљски, *Славим оног ко слободу воли...* с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, 2006: 37

Максим Риљски, *Уморих се од егзотике...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 37

Максим Риљски, *Медове светле и златне купе...* с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 37

Максим Риљски, *Да, пролог смо. Ви имате свога краља...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 37

Јевхен Малањук, *Август*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 38

Дмитро Фалкивски, *Полетели у боју кратком...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 38

Степан Бен, *Пољски сусрет*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак* 2006: 38

Лина Костенко, *Потражите цензора у себи...* с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 39

Лина Костенко, *Скитска жена* с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 39

Васиљ Симоненко, *Пророчанство 17. године*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 39

Иван Драч, *Балада о удовиштву*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 39

Иван Драч, *Тајна почетка*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 39

Васиљ Стус, *97*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 39

Васиљ Холоборођко, *Упркос болу*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 39

Васиљ Холоборођко, *Данас је нашао нешто*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 40

Васиљ Холоборођко, *Стара кућа*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 40

Васиљ Холоборођко, *Песма о мајци и њеној кћери*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 40

Васиљ Холоборођко, *Без имена*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 40

Виктор Кордун, *Безимена тишина*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 40-41

Виктор Кордун, *И сама могућност...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак* 2006: 41

Виктор Кордун, *Давни криптограми*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 41

Григориј Чубај, *Плач Јеремије*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 41

Григориј Чубај, *Тако се крхка спушта...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 41

Миодраг Сибиновић, *Два украјинска песника*, Реч на књижевној вечери украјинских песника гостију на београдским Међународним сусретима писаца у Београду 30. IX 2006, *Развитак*, Зајечар 2006: 42

Олександр Ирванец, *Роберт Фалкон Скот*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 43

Олександр Ирванец, *Песме Источних Словена*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, 2006: 44

Олександр Ирванец, *Пејзаж с прозора касарне*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 44

Олександр Ирванец, *Мој крст*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 44

Олександр Ирванец, *Кратко писмо Олесји* (Из циклуса *Писма из Александрије*), с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 44

Володимир Цибуљко, *Анђелица* (Одломак из књиге *Анђели и текстови*), с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 44-45

Володимир Цибуљко, *Моја неостварна врбо...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 45

Володимир Цибуљко, *Зрачити топлину у представи зима...*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, *Развитак*, Зајечар 2006: 45

Ала Татаренко, *Украјинска књижевност коју још нисте упознали*, *Mons Aureus*, Смедерево 2006: 7-12

Јуриј Андрухович, *Without you-2*, с украјинског језика превила Ала Татаренко, *Mons Aureus*, Смедерево 2006: 13

Сергиј Жадан, *Паприка*, с украјинског језика превила Ала Татаренко, *Mons Aureus*, Смедерево 2006: 14-15

Галина Крук, *Песници немају пол...*, с украјинског језика превила Ала Татаренко, *Mons Aureus*, Смедерево 2006: 16

Остап Славински, *Песма на крај јесени (2)*, с украјинског језика превила Ала Татаренко, *Mons Aureus*, Смедерево 2006: 17

Ала Татаренко, *Неки нови клинци: Украјинска књижевност пост-постмодерног доба, Наслеђе*, Крагујевац 2006: 163-168

Тарас Шевченко, *Кобзар (Избор)*, (Наслов оригинала: Тарас Шевченко, *Кобзар*), Избор, редакција и предговор Људмиле Поповић; Преводиоци: М. Сибиновић, Љ. Симовић, Д. Максимовић, Л. Хајдуковић, Ј. Хрваћанин, С. Сластиков, М. Глишић и Т. Дутина; Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 1-148

Тарас Шевченко, *Песник који је разапет на телу свог народа*, предговор // *Кобзар (Избор)*, Људмила Поповић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 5-30

Тарас Шевченко, *Чини* (наслов оригинала *Причинна*) (1837) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Г-ћ (Јован Грчић), Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 31-37

Тарас Шевченко, *Размишљање („Мору сињем вода тече...“)* (наслов оригинала *Думка («Тече вода в синє море»)*) (1838) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 38

Тарас Шевченко, *Мисли („Шта ће мени тамне веђе...“)* (наслов оригинала *Думка („Нащо мені чорні брови...“)*) (1838) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 39-40

Тарас Шевченко, *За вечиту успомену на И. Котљаревског* (одломак) (наслов оригинала *На вічну пам'ять Котляревському*) (1838) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 41-42

Тарас Шевченко, *Катерина* (одломак) (наслов оригинала *Катерина* (уривок) (1838–1839) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 43

Тарас Шевченко, *Топола* (одломак) (наслов оригинала *Тополя* (уривок) (1839) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 44

Тарас Шевченко, *Иван Підкова* (наслов оригинала *Іван Підкова*) (1839) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 45-47

Тарас Шевченко, „*Мисли моје, бриге моје...*“ (наслов оригинала „*Думи мої, думи мої...*“) (1840) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 48-51

Тарас Шевченко, *Гајдамаци* (одломак) (наслов оригинала *Гайдамаки* (уривок) (1839–1841) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 52-53

Тарас Шевченко, *Утопљеница* (наслов оригинала *Утоплена* (уривок) (1841) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 54

Тарас Шевченко, *Раскопан гроб* (наслов оригинала *Розрита могила*) (1843) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 55-56

Тарас Шевченко, *Сан* (Комедија) (наслов оригинала *Сон* (Комедія) (уривок) (1844) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 57-64

Тарас Шевченко, *Што ми је тешко, што ми је мучно...* (наслов оригинала *Чого мені тяжко, чого мені нудно...*) (1844) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 65

Тарас Шевченко, *Зачарај ме, чаробнице...* (наслов оригинала *Заворожи мене, волхве...*) (1844) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 66

Тарас Шевченко, *Гогољу* (наслов оригинала *Гоголю*) (1844) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 67

Тарас Шевченко, *Не завиди богаташу...* (наслов оригинала *Не завидуї багатому...*) (1845) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 68

Тарас Шевченко, *Не завиди богаташу...* (наслов оригинала *Не завидуї багатому...*) (1845) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић,

Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 68

Тарас Шевченко, *Кавказ* (наслов оригинала *Кавказ* (уривок) (1845) // *Кобзар (Избор)*), с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 69-70

Тарас Шевченко, *И мртвим и живим и нерођеном...* (наслов оригинала *І мертвим, і живим...*) (1845) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 71-78

Тарас Шевченко, *Иду дани, пролазе ноћи...* (наслов оригинала *Минають дні, минають ночі...*) (1845) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 79

Тарас Шевченко, *Порука* (наслов оригинала *Як умру, то поховайте...*) (1845) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 80

Тарас Шевченко, *Ој, сама сам, сама...* (наслов оригинала *Ой одна я, одна...*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 81

Тарас Шевченко, *Вештица* (одломак из поеме) (наслов оригинала *Відьма* (уривок) (1847) // *Кобзар (Избор)*), с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 82

Тарас Шевченко, *Мени је све једно да ли ћу...* (наслов оригинала *Мені однаково чи буду...*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 83

Тарас Шевченко, *Три се пута, три широка...* (наслов оригинала *Ой три шляхи широкії...*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 84-85

Тарас Шевченко, *Вишње у цвету покрај куће...* (наслов оригинала *Садок вишневий коло хати ...*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 86

Тарас Шевченко, *У тамници* (наслов оригинала *В неволі тяжко, хоча й волі...*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 87

Тарас Шевченко, *Косач* (наслов оригинала *Косар*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 88

Тарас Шевченко, *Да ли ћемо се опет срести...* (наслов оригинала *Чи ми зійдемося знову?*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 89

Тарас Шевченко, *Кнегиња* (одломак из поеме) (наслов оригинала *Княжна* (уривок) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 90

Тарас Шевченко, *Сунце пада за тамне планине...* (наслов оригинала *Сонце заходить, гори чорніють...*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 91

Тарас Шевченко, *Н. Н. (Тек ми тринаест замакло...)* (наслов оригинала *Н. Н. (Мені тринадцятий минало...)*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 92-93

Тарас Шевченко, *Н. Н. (О песме моје, о гласу худи...)* (наслов оригинала *Н. Н. (О думи мої, о славо злая!)*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 94

Тарас Шевченко, *Пољацима* (наслов оригинала *Полякам*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 95

Тарас Шевченко, *Питамо једни друге немо...* (наслов оригинала *Один у другог питаєм...*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 96

Тарас Шевченко, *И сам се питам куда се дети...* (наслов оригинала *Самому чудно. А де ж дітись?*) (1847) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 97

Тарас Шевченко, *Бог је иза врата држао секиру...* (наслов оригинала *У Бога за дверми лежала сокира...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 98-99

Тарас Шевченко, *Би ли ил' не у страху стала...* (наслов оригинала *Якби зострілися ми знову...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 100

Тарас Шевченко, *За сунцем мали облак пливи...* (наслов оригинала *За сонцем хмаронька пливе...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 101

Тарас Шевченко, *У прогонству* (наслов оригинала *І небо невмите, і заспані хвилі...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 102

Тарас Шевченко, *Ја одрастох у туђини...* (наслов оригинала *І виріс я на чужині..*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 104

Тарас Шевченко, *Да чизмице имам, мати...* (наслов оригинала *Якби мені черевики...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 105

Тарас Шевченко, *Закукала кукавица...* (наслов оригинала *Заковала зозуленька...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 106

Тарас Шевченко, *Родила је мене мати...* (наслов оригинала *Породила мене мати...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Ж. (Жарко Радонић), Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 107

Тарас Шевченко, *Такозвани добри људи...* (наслов оригинала *Не так тії вороги...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 108

Тарас Шевченко, *Због чега си поцрнела...* (наслов оригинала *Ой чого ти почорніло...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 109

Тарас Шевченко, *Не савија ветар гране...* (наслов оригинала *Не тополю високою...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Сергеј Сластиков, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 110

Тарас Шевченко, *Утабала стазицу...* (наслов оригинала *Утоптала стежечку...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 111

Тарас Шевченко, *Не идући ноћу кући...* (наслов оригинала *Не додому вночі йдучи...*) (1848) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 112-113

Тарас Шевченко, *Не обузме жалост мене...* (наслов оригинала *Як маю я журитися...*) (1849) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 114

Тарас Шевченко, *О Ускрс, не слами се...* (наслов оригинала *На Великдень на соломі...*) (1849) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 115

Тарас Шевченко, *Бројим у ропству дне и ноћи...* (наслов оригинала *Лічу в неволі дні і ночі...*) (1850) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 116

Тарас Шевченко, *Кад би господичићи знали...* (наслов оригинала *Якби ви знали, паничі...*) (1850) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Сергеј Сластиков, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 117-119

Тарас Шевченко, *Музика свира, болно јечи...* (наслов оригинала *Огні горять, музика грає...*) (1850) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 120

Тарас Шевченко, *Да л' несрећа, да ли бољка...* (наслов оригинала *Чи то недоля та неволя*) (1850) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 121

Тарас Шевченко, *Суђаја* (наслов оригинала *Доля*) (1858) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 122

Тарас Шевченко, *Муза* (наслов оригинала *Муза*) (1858) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 123-124

Тарас Шевченко, *Сан* (наслов оригинала *Сон (На паницині тиеницю жала...)*) (1858) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 125

Тарас Шевченко, *Никад нећу поклекнути...* (наслов оригинала *Я не нездужаю нівроку...*) (1858) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 126

Тарас Шевченко, *Подражавање II. псалма* (наслов оригинала *Подражаніє II псалму*) (1859) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 127

Тарас Шевченко, *Зар немам, мајко, те чарне очи...* (наслов оригинала *Ой маю, маю я оченята...*) (1859) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 128

Тарас Шевченко, *Подражавање срском* (наслов оригинала *Подражаніє сербському*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 129

Тарас Шевченко, *Молитва* (наслов оригинала *Молитва*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Тодор Дутина, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 130

Тарас Шевченко, *Ту где Дњепар брежје своји* (наслов оригинала *Над Дніпровою сагою*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Лука Хајдуковић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 131

Тарас Шевченко, *Не, не ропћем ја на Бога...* (наслов оригинала *Не нарікаю я на Бога...*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 132

Тарас Шевченко, *Прошла су ме млада лета...* (наслов оригинала *Минули літа молодії...*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Десанка Максимовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 133

Тарас Шевченко, *Не ваља ни овде ни тамо!...* (наслов оригинала *І тут, і всюди – скрізь погано*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Сергеј Сластиков, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 134

Тарас Шевченко, *О, људи! Људи несрећници!...* (наслов оригинала *О люди! люди небораки!*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 135

Тарас Шевченко, *Дан пролази, ето ноћи...* (наслов оригинала *І день іде, і ніч іде*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Миодраг Сибиновић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 136

Тарас Шевченко, *Тече вода од јавора...* (наслов оригинала *Тече вода з-під явора...*) (1860) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превела Јованка Хрваћанин, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 137

Тарас Шевченко, *Требало би да престанемо...* (наслов оригинала *Чи не покинуть нам, небого...*) (1861) // *Кобзар (Избор)*, с украјинског превео Љубомир Симовић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 138

Тарас Шевченко, *Тарас Шевченко (1814–1861)* // *Кобзар (Избор)*, написала Људмила Поповић, Савез Русина и Украјинаца Србије, Нови Сад 2006: 139-141

Франко, Иван, Зборник радова са међународног симпозијума одржаног у Новом Саду 25–27. новембра 1996, Српско-Украјинско друштво, Нови Сад, Архив Војводине, Нови Сад 2006: 1 – 214

2007.

Украјинске бајке на украјинском и српском језику, Нови Сад 2007: 1-176

Украјинска бајка *Баба и ђаво* (наслов оригинала *Баба і чорт*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Снежана Ђулибрк, Нови Сад 2007: 19-20

Украјинска бајка *Чаробно лонче* (наслов оригинала *Чарівне горнятко*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Сања Лазић, Нови Сад 2007: 25-29

Украјинска бајка *Чудотворна вода* (наслов оригинала *Молодильна вода*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превело Марко Станисављевић, Нови Сад 2007: 35-38

Украјинска бајка *Фрула од калине* (наслов оригинала *Калинова сопілка*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превеле Марјана Ђивуљски и Милица Беговић, Нови Сад 2007: 41-42

Украјинска бајка *О Ивану богатоме* (наслов оригинала *Про Івана багатого*)// *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007:47-49

Украјинска бајка *Како је девојачка љубав спасила уклетог краљевића маску* (наслов оригинала *Як дівоче кохання врятувало заклятого королевича-машкару*)// *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ана Шваб, Нови Сад 2007: 55-58

Украјинска бајка *Летећи брод* (наслов оригинала *Летучий корабель*)// *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Виолета Стевић, Нови Сад 2007: 67-72

Украјинска бајка *Три брата* (наслов оригинала *Три брати*)// *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Весна Златановић, Нови Сад 2007: 77-80

Украјинска бајка *Авај* (наслов оригинала *Гайгај*)// *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 85-88

Украјинска бајка *О момку који је људима вратио сунце, месец и звезде* (наслов оригинала *Про легеня, що повернув людям сонце, місяць і зорі*)// *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 93-98

Украјинска бајка *О беди* (наслов оригинала *Про злидні*)// *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 103-104

Украјинска бајка *Други отац* (наслов оригинала *Названий батько*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 109-110

Украјинска бајка *Како је војник цара надмудрио* (наслов оригинала *Як солдат царя обдурив*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 113-114

Украјинска бајка *«Милосрдна» госпођа* (наслов оригинала *«Милосердна» пані*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 117

Украјинска бајка *Поп и његов слуга* (наслов оригинала *Піп і його слуга*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 123-126

Украјинска бајка *Случајна несрећа* (наслов оригинала *Біда ненароком*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 129

Украјинска бајка *Соломонов суд* (наслов оригинала *Соломонів суд*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 132

Украјинска бајка *Јевдохија-светица* (наслов оригинала *Явдоха-святоха*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Снежана Ћулибрк, Нови Сад 2007: 135-136

Украјинска бајка *Како жена није хтела да преде* (наслов оригинала *Як жінка не хотіла прясти*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Снежана Ћулибрк, Нови Сад 2007: 139

Украјинска бајка *Како је Иван цара надмудрио* (наслов оригинала *Як Іван царя перебрехав*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Милица Беговић, Нови Сад 2007: 143

Украјинска бајка *Мудра девојка* (наслов оригинала *Мудра дівчина*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Марјана Ћивуљски, Нови Сад 2007: 148-150

Украјинска бајка *Славујеве савети* (наслов оригинала *Поради соловейка*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Ивана Матић, Нови Сад 2007: 152

Украјинска бајка *Бедни вук* (наслов оригинала *Бідний вовк*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Марјана Ћивуљски, Нови Сад 2007: 158-161

Украјинска бајка *Како се вук пожелео Јарића* (наслов оригинала *Як вовк забажав козенят*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Катарина Јовановић, Нови Сад 2007: 166-167

Украјинска бајка *Вук, пас и мачак* (наслов оригинала *Вовк, собака та кіт*) // *Украјинске бајке на украјинском и српском језику*, с украјинског превела Јелена Мијалковић, Нови Сад 2007: 172-173

Иван Франко, *Песме*, Изабрао, превео и предговор написао Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 1-160

Лука Хајдуковић, *Обриси лирике Ивана Франка // Песме*, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 7-27

Иван Франко, *Моме читаоцу // Песме* (наслов оригинала *Мойому читачеві*, 1905), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 31

Иван Франко, *Поезија // Песме* (наслов оригинала *Поезія*, 1893), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 33-35

Иван Франко, *Песнику // Песме* (наслов оригинала *Співакові*, 1888), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 37

Иван Франко, *Епilog, Посвећено русинско-украјинским сонетистима // Песме* (наслов оригинала *Епілог, Присвячено русько-українським сонетярам*, 1893), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 39

Иван Франко, *Семпер тиро // Песме* (наслов оригинала *Семпер тиро*, 1906), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 41-43

Иван Франко, *Чиме живи песма // Песме* (наслов оригинала *Чим пісня жива*, 1884), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 45

Иван Франко, *Крив нисам што ми у песме туга леже.. // Песме* (наслов оригинала *Не винен я тому, що сумно співаю...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 47

Иван Франко, *Црвена калино, зашто земљи бежиш?.. // Песме* (наслов оригинала *Червона калино, чого в лзі гнешся?..*, 1895), с украјинског језика

превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 51

Иван Франко, *Јавор зелени, јавор зелени... // Песме* (наслов оригинала *Зелений явір, зелений явір...*, 1895), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 53

Иван Франко, *Ој, девојко, драж бисерног зрна...// Песме* (наслов оригинала *Ой ти, дівчино, з горіха зерня...*, 1895), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 55

Иван Франко, *Очи су твоје као море...// Песме* (наслов оригинала *Твої очі, як те море...*, 1883), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 57

Иван Франко, *Ах, када бих музичар био...// Песме* (наслов оригинала *Ах, коб я був музикантом...*, 1878), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 59

Иван Франко, *Парао гордо јастреб лазурни свод... // Песме* (наслов оригинала *Плив гордо яструб в лазуровім морі...*, 1878), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 61

Иван Франко, *Од тада трећа нас година срела... // Песме* (наслов оригинала *Від того дня вже другий рік пройшов...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 63

Иван Франко, *Газела // Песме* (наслов оригинала *Газеля*, 1884), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 65

Иван Франко, *Н.Н. // Песме* (наслов оригинала *Н.Н.*, 1883), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 67-69

Иван Франко, *Триолет // Песме* (наслов оригинала *Тріолет*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 71

Иван Франко, *Ја нисам, знај, варала тебе...// Песме* (наслов оригинала *Я не лукавила з тобою...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 73

Иван Франко, *Ja ћу да живим јер хоћу да живим!..// Песме* (наслов оригинала *Я буду жити, бо я хочу жити!..*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 75

Иван Франко, *Она је умрла! Чуј! Бам! Бам-бам!..// Песме* (наслов оригинала *Вона умерела! Слухай! Бам! Бам-бам!..*, 1896), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 77-79

Иван Франко, *Бескрајно поље под снежном пеленом... // Песме* (наслов оригинала *Безмежнеє поле в сніжному завою...*, 1886–1893), Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 81

Иван Франко, *Епilog // Песме* (наслов оригинала *Епilog*, 1893), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 83

Иван Франко, *Вивере мemento // Песме* (наслов оригинала *Вивере мemento*, 1883), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 87-89

Иван Франко, *Завиј, ветре, гором...// Песме* (наслов оригинала *Вій, вітре, горю...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 91

Иван Франко, *Грми! Благодатног часа весник гуди...// Песме* (наслов оригинала *Гримить! Благодатна пора наступає...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 93; *Мостови*, Београд 1996: 606-607

Иван Франко, *Земљо, моја свеплодоносна мати...// Песме* (наслов оригинала *Земле, моя всеплодющая мати...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 95

Иван Франко, *Не, обзира не имате ни сене!.. // Песме* (наслов оригинала *Ні, ви не мали згляду надо мною!..*, 1889), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 97

Иван Франко, *Претешко је век свој котурати...// Песме* (наслов оригинала *Тяжко-важко вік свій коротати...*, 1878), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 99

Иван Франко, *Зони Јузичинској // Песме* (наслов оригинала *Зоні Юзичинській*, 1916), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 101

Иван Франко, *На тебе, судбино, не жалим се...// Песме* (наслов оригинала *Я не жалуюся на тебе, доле...*, 1886–1893), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 103

Иван Франко, *Као изгнаник, стран туђини...// Песме* (наслов оригинала *Неначе вигнанець з чужини...*, 1898), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 105

Иван Франко, *И море суза, што терет осуда...// Песме* (наслов оригинала *До моря сліз, під тиском пересудів...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 107

Иван Франко, *Смешан је свет! Још смеишији песник...// Песме* (наслов оригинала *Смішний сей світ! Смішнішній ще поет...*, 1881), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 111

Иван Франко, *Главе без вида наш век проклињу... // Песме* (наслов оригинала *Незрячі голови наш вік кленуть...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 113

Иван Франко, *Што вук овицу коље – жал је, не чудо... // Песме* (наслов оригинала *Що вовк вівцю їсть – жалко, та не диво...*, 1889), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 115

Иван Франко, *Као тврдо железно чудне снаге...// Песме* (наслов оригинала *Як те залізо з силою дивною...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 117

Иван Франко, *Каменоломци // Песме* (наслов оригинала *Каменярі*, 1878), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 119-121

Иван Франко, *Уснима младости жустро тражимо...// Песме* (наслов оригинала *В снах юності так сквапно ми шукаєм...*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 123

Иван Франко, *Чун // Песме* (наслов оригинала *Човен*, 1880), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 125-127

Иван Франко, *Месече-кнеже... // Песме* (наслов оригинала *Місяцю-князу!...*, 1883), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 131

Иван Франко, *Песма генија ноћи // Песме* (наслов оригинала *Пісня геніїв ночі*, 1882), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 133-135

Иван Франко, *Над мудрошћу нема другара... // Песме* (наслов оригинала *Немає друга понад мудрість...*, 1897), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 137

Иван Франко, *Кажа о лепоти // Песме* (наслов оригинала *Притча про красу*, 1897), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 139-143

Иван Франко, *Кажа о радости и тузи // Песме* (наслов оригинала *Притча про радість і смуток*, 1897), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 145

Иван Франко, *Сикстинска Мадона // Песме* (наслов оригинала *Сікстинська Мадона*, 1881), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 147

Иван Франко, *Веје, веје, веје снег... // Песме* (наслов оригинала *Сипле, сипле, сипле сніг...*, 1895), с украјинског језика превео Лука Хајдуковић, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 149

Лука Хајдуковић, *Иван Франко (1856–1916) // Иван Франко, Песме*, Српско-украјинско друштво Алфаграф, Нови Сад 2007: 151-154

Иван Франко, *Од чега песма живи?*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Траг, Врбас 2007: 109

Иван Франко, *Сикстинска мадона*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, Траг, Врбас 2007: 110

Иван Франко, *Модерне*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Траг*, Врбас 2007: 110

Иван Франко, *Идеалисти*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Траг*, Врбас 2007: 111

Иван Франко, *Ништа не тајих ја пред тобом...*, с украјинског језика превео Миодраг Сибиновић, *Траг*, Врбас 2007: 111

Јарослав Комбиљ, *Иван Франко (27.08.1856 – 28.05.1916)*, *Траг*, Врбас 2007: 112-115

Лука Хајдуковић, *Иван Франко и Срби*, *Траг*, Врбас 2007: 116-119

Јулијан Рамач, *Широки Дњепар*, *Траг*, Врбас 2007: 121-122

Ирена Карпа, *Снови Јерихона*, с украјинског језика превела Ала Татаренко, *Поља*, Нови Сад 2007: 56-62

Јурко Издрик, *Лов на лава*, Избор, превод с украјинског и белешка Ала Татаренко, *Кораџи*, Крагујевац 2007: 65-68

Људмила Поповић, *Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд 2007: 1-254

Људмила Поповић, *Украјинска поезија кроз векове // Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Београд 2007: 5-48

Људмила Поповић, *Стрељани препород као парадигма развоја украјинске књижевности у XX веку // Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Београд 2007: 49-57

Људмила Поповић, *Просторно-временска локализација савременог украјинског књижевног процеса // Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Београд 2007: 58-68

Људмила Поповић, *Рецепција украјинске књижевности у Србији // Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Београд 2007: 71-95

Људмила Поповић, *Иван Франко и српска књижевност // Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Београд 2007: 96-113

Људмила Поповић, *Љубав и смрт у песничтву Десанке Максимовић и Лесје Украјинке* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 114-126

Људмила Поповић, *Покрет шездесетих у Украјини и његова рецепција у Србији* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 127-138

Људмила Поповић, *Десанка Максимовић и књижевни покрет шездесетих у Украјини* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 139-146

Људмила Поповић, *Тема маргинализације личности као доминанта песничког опуса Тараса Шевченка* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 149-169

Људмила Поповић, *Баладе тајни Ивана Драча* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 170-174

Људмила Поповић, *Мотив бола у поезији Васиља Стуса* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 175-180

Људмила Поповић, *„Свети дим ћутања” Виктора Кордуна* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 181-185

Људмила Поповић, *Императив поезије Лине Костенко* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 186-190

Људмила Поповић, *Поетски и метатекстуални хронотоп у новели Васиља Стефаника „Пут”* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 193-198

Људмила Поповић, *Олександар Довженко и његов мит Украјине* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 199-216

Људмила Поповић, *„Перверзија” Јурија Андруховича као «Нови витешки роман» у савременој украјинској књижевности* // Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд 2007: 217-242

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Тања Гаев рођена је 11.08.1971. године у Земуну. Девојачко презиме Икић. Има сина Филипа (1995).

Основну и Филолошку гимназију завршила је у Београду. 1990. г. уписала се на основне студије на Филолошком факултету у Београду, група за руски језик и књижевност. Основне студије завршила је 1994. г. 2002. г. уписала је постдипломске студије на Филолошком факултету у Београду, смер Наука о језику. 2007. г. стекла је звање магистра филолошких наука, одбранивши магистарски рад под насловом *„Семантика бројева у руском, украјинском и српском језику (на материјалу фолклора XIX века)“*. 2016. г. уписала се на докторске студије на Филолошком факултету у Београду, када је пријавила тезу под насловом *Историја рецепције украјинске књижевности у српској култури*.

Наставу држи од 1995. г, када се запослила као професор руског језика у ОШ „Петар Кочић“ у Земуну. Добитница Повеље и прве награде из „Фонда Данице Продановић“ за изванредан успех у методици наставе руског језика 1994. године. Завршила курс Међународне летње школе Центра за европске студије „Нова централна Европа“ у Косегу, Мађарска 1996. г. Стални члан Удружења научних и стручних преводилаца Републике Србије од новембра 1995. г. При Министарству правде Републике Србије стални судски преводилац за украјински језик од 1995. и за руски језик од 1997. г. Радила као преводилац за руски језик у „Енергопројекту Високоградња“ од 1994. до 1995. г. и у представништву немачке компаније Richter system GmbH Дармштат у Београду. Од 2002. г. запослена као наставник на пословима наставе украјинског језика на Филолошком факултету Универзитета у Београду у звањима хонорарни сарадник, асистент-приправник, асистент и виши лектор. Течно говори српски, руски, украјински и енглески језик. Пасивно зна белоруски, италијански и словачки језик. Од 1994. г. бави се хонорарним превођењем с украјинског, руског и енглеског језика.

Стипендиста Националног универзитета „Иван Франко“ из Лавова. Учествовала на научним конференцијама у Београду, Опатији, Кијеву, Лавову и Брну. Објављује радове из компаративног проучавања словенских језика у

области фолклора, етнолингвистике, украјинске књижевности и историје
украјинске књижевности.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а ТАЊА СР, РАЕВ
број уписа 16006/1

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

ИСТОРИЈА РЕЦЕПЦИЈА УКРАЈИНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ
У СРПСКОЈ КУЛТУРИ

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 01.03.2019.

Танја Раев

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора ТАЊА ГЛЕВ
Број уписа 16002 / 1
Студијски програм ЈКК - ДАС МОДЕРНА КЊИЖЕВНОСТ
Наслов рада ИСТОРИЈА РЕЦЕНЗИЈЕ УКРАЈИНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ У СРПСКОМ КЊИГАРЊУ
Ментор ПРОФ. ДР ПЕТАР БУЊАК

Потписани ТАЊА ГЛЕВ

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 01.03.2019.

Танја Глево

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

ИСТОРИЈА РЕЦЕНЗИЈЕ УКРАЈИШКЕ КИТАРЕВИЋИЋИ У
СРПСКОЈ КУЛТУРИ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Београду, 01.03.2019.

Потпис докторанда

Борис Ђаков